aşım öz

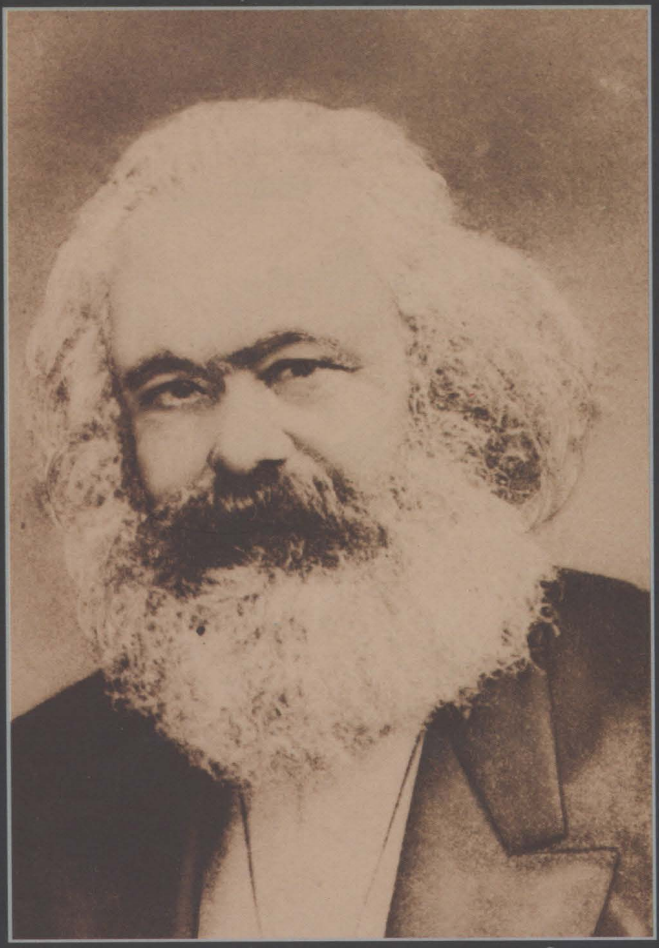

marksizm üzerine
I

VENG yayınları

Asım Öz

Marksizm Üzerine
I

inceleme

VENG Yayınları

VENG Yayınları :19
Birinci Baskı : Nisan 2010, İstanbul

ISBN : 978-975-6452-25-7

Baskı : **Deniz Ofset Matbaacılık Yayıncılık**
Gümüşsuyu Caddesi Topkapı Center B Blok Kat:2 No:403
Topkapı/İstanbul
Tel: 0212 613 30 06

Yayına Hazırlayan :Kamer Beysülen

VENG Yayınları
Molla Gürani Mah. Muratpaşa Sokak Atılay Apt. No: 9 Kat: 4
Aksaray - Fatih / İstanbul
Tel: 0212 631 85 38
e-posta: vengyayinlari@yahoo.com.tr

Marksizm Üzerine

I

Asım Öz

inceleme

VENG Yayınları

ZORUNLU AÇIKLAMA

Kitaptaki tüm yazılar, birkaçı dışında 2000 yılı içinde yazılmıştır. Yazıların genel muhtevasının doğruluğundan ve güncelliğinden bugün de emin olduğumuzu rahatlıkla söyleyebiliriz. Fakat 10 yıllık periyotta literatüre yeni, geniş, zengin kaynaklar girdiğini de biliyoruz. Dolayısıyla yazıların bazı eksiklikler taşıması doğaldır diye düşünüyoruz. Ayrıca yazıların bir kısmı (örneğin, Türkiye'de faşizm ve Türkiye'de İslam ve Kürt sorunu) 1995-2000 yıllarına kadar olan dönemin değerlendirmesini kapsıyor. Elbette kalan yaklaşık 15 yılın değerlendirilmemesi bir boşluk yaratıyor ama bu günleri doğru değerlendirmek için geçmişin de doğru kavranması önemlidir. Unutmayalım anakronik durumun panzehiri kronik tarihselciliğin bilgilenilmesinden geçmektedir. Kaldı ki bu konularda o dönemin bütünlüklü bir analizi temel önemdedir ve bu günlerinde referans kaynağıdır. Yine yazıdaki toplumlar konusunda ilkel, köleci, feodal ve kapitalist toplumlar incelendiği halde sosyalist toplum incelenmemiştir. Konunun önemi, güncelliği ve kısa bir dönem dışında hala yaşanıldığı iddia edilen ülkelerin tümünün yıkılması sonucu bu konuyu daha geniş incelemeyi ve ayrı bir kitap formatında çıkartmayı düşünüyoruz. Sonuçta okuyuculara şunları söylüyoruz:
Kitaptaki tüm yazılar hakkında eleştiri, öneri ve katkıya açığız. Bunun bizi geliştireceğini ve zenginleştireceğini düşünüyoruz. Dolayısıyla tabularımız, önyargılarımız ve tutuculuğumuzun olmadığını, olamaması gerektiğini söylüyoruz. Bir kez daha tekrar da fayda var Marksizm bir dogma değil eylem için kılavuzdur, dünyayı yalnız yorumlamak değil değiştirmek gerekir, **"teori gridir hayat ağacı yeşildir"** önermeleri kılavuzumuz olmalıdır.

ÖNSÖZ

Uzun yıllardır sosyalist siyasetin içindeyim. Yazı yazmak için düzenli sürekli ve sistemli okumak gereklidir. Ben de bugünlere kadar kesintisiz bunu yaptım. Daha önceleri yazılarım polemik veya aktüel ağırlıklı olup dergilere yazılan veya iç bülten şeklinde çıkmıştı. 2000 yıllara geldiğimizde kendi siyasi çizgimde "yeni" bir konsept değişikliği olmuş, bu durumun somut görevini ise mütevazi küçük bir çevre ile ilişkilendirerek çözmek şeklinde tezahür etmiştir. Bu ise çevreyle seminerler yaparak geniş bir konular ağını tartışmak şeklinde başlamıştır. Hedef olarak önümüze koyduğumuz program Marks'ın; "insani olan her alan bizim alanımızdır" önermesinden referans almıştır.

Yaklaşık yetmiş konuyu kapsayan (yeni eklemeleri de içinde taşıyan) geniş bir çerçeveyi kapsamaktadır. İlk başlarda bu konuların yazıya geçirilmesini dahi düşünmeden, amacımız yalnızca bilgilenme doğrultusunda tartışmak olacaktı. Fakat daha sonraları hem konuların genişliği ve önemi hem de belirli sınırda da olsa yazıya geçirme isteğimiz oluşmaya başladığında analoji uygun düşerse yeni bir "serüvene" başvurduğumuzun bazı endişelerini taşımaya başladım. Zor bir işi üzerimize aldığımızın farkındaydık. Bunu başarmak için kendi dünyamda olan şu özelliklerin olması yeterlidir diye düşündüm, kendine güven, yaptığın işin doğruluğuna inanç ve birazda olsa cesaret, elbette bütün bu özelliklerin alt yapısını oluşturan saikler ise bilgi ve deney tecrübe birikimidir.

Bu iç referansla seminer muhtevalı (kısa ve belirli sınırlar çerçevesinde) yazmaya ve el yazısıyla yazmaya başladım. Geldiğimiz noktaya kadar da aynı şekilde devam ediyorum. Bunun nedeni ise (en azından başlarda)başka yazarların el yazısının kendi dünyalarındaki öneminin gerçekçi yanlarını açıklamaya ihtiyaç duyarak belirtmelerini ben hiç düşünmedim. Yani benim için el yazısı, yazı yazma işi teknolojik imkanlardan yararlanma olanağım olmamasında ve birazda alışkanlıktan olsa gerektir. Bu günlerde ise teknolojik imkanları çözemedim. Fakat çözseydim de yine el yazısı yazabilirdim. Bunun öneminide yazı hacminin genişlemesinin sonucu olsa gerek daha rahat açıklayabilir, anlatabilirim. Dolayısıyla yazı yazma "serüveni" 2000'li yıllardan bugüne yirmi üç konuyu kapsayan çerçevede genelde (düzeltme ve genişletmeler yapılması kaydıyla) tamamlandı.

Şimdi bu yirmi üç konunun hangi saiklerle yazılmaya gerek duyulduğunu kısaca ve genel çerçevede değerlendirmeye çalışacağız.

Herşeyden önce şunu belirtelim, bir şeyleri yeniden keşfediyor değiliz.

(bir şeyleri yeniden "keşfetmek" her durumda yanlış ve gereksiz bir çaba da değildir.) Elbette yazdığımız konuları kapsayan bir çok kitabın çıktığınında farkındayız. Ama yinede neden yazıyoruz, küresel dünyanın ideologlarının ve onların "sol" içindeki uzantılarının Marksizmin "bütün" tezlerinin eskiğini, kullanılmaz hala geldiğini belirten ideolojik saldırılarını çürütmek, en azından geçersiz olduğunu belirtmek kaygısındandır. Yani Marksizmin bütün tezleri içselleştirilir, doğru anlaşılır ve kavranırsa bugünüde açıklayabileceği, güncelleştirilebileceği, uygulanabileceği görülecektir. Dolayısla bu konuların kendi otantikliği içinde değerlendirilmesi ve Devrimci Marksizmin bu konuları nasıl açıklaması gerektiğinin düşünülmesi önem arz etmektedir.

Ve bu nedenledir ki bu konuların "yeniden" yazılması gereksiz bir çaba değildir. Okuyucuların tekrar tekrar hatırlamasında önemli yararı olan ciddi bir çabadır. Okuyucunun araştırma-inceleme, sorgulama istek ve şevkini de bu yazıların önemli katkısının olacağını düşünüyoruz. Ve yazarların aydın sorumluluğunun aynı zamanda bir cesaret işi olduğu da bu yazılarda gösterildiğini düşünüyoruz.

Ayrıca bu konular hakkında çıkan bir çok (hepsi değil) kitabın "gereksiz" teferruatlarla dolu olması, güncelliğe ve uygulanabilmeye elverişli olmayan genişlikte olması okuyucunun okuma istek ve şevkini kırdığını düşünerek, yazıların bu olumsuz saikleri ortadan kaldıracağını en azından azaltacağı muhakkaktır. Şimdi yirmi üç konun neden yazıldığını tek tek de olsa kısaca açıklamanın yukarda yaptığımız çerçevede değerlendirmenin de katkısı ile önemli olduğunu düşünüyoruz.

1- EKONOMİ POLİTİK: Marksizmin ekonomi politik yasalarını yeniden hatırlamanın (genişliğin veya ayrıntının önemli olmadığı) önemli olduğunu düşünmekteyiz. Bu yasaların mutlaklardan arınmış bir şekilde güncelleştirileblirse bugünlere de uygulanması mümkündür. Örneğin bu yasalarda geçen işsizlik ve krizlerin nedenleri bugünde geçerliliğini bütün hızıyla göstermektedir.

2- MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİM DEĞERLENDİRMESİ:

Seçimin daha net ve objektif değerlendirilmesi için seçim öncesi gelişmeleri dikkate almak her seçim için önem arz etse de bu seçimin orijininden dolayı temel öneme haizdir. Çünkü seçimin zamanında yapılmayıp erkene alınması, seçim öncesi gelişmeler ve seçim sonuçlarının şekli, doğrudan seçim öncesi tarihsel diyebileceğimiz, yer, yer suni çıkarılan gelişmelere bağlı olmuştur.

3- EMPERYALİZM: Lenin'in emperyalizm teorisinin bugünleride açık-

ladığı tartışılamaz bir gerçeklik taşımaktadır. Ayrıca yazıda Lenin'in emperyalizm teorisinin geliştirilerek bugünlere uygulanmasını ve emperyalizme karşı mücadelelnin nasıl olması gerektiği anlatılmaktadır. Günümüzü kesen emperyalizm olgusunun önemi büyük olduğu için ve kafa karışlığını gidermek doğrultusunda da bu konunun yazılması uygun olmuştur.

4- FELSEFE: Marksizmin diğer konularının doğru kavranılması için Marksist felsefeye (diyalektik materyalizm) önemli ihtiyaç vardır. Biz yazıda, anlaşılır, ayrıntıda boğulmayan, her durumda pratiğe ışık tutucu bir şekilde konuyu değerlendirmeye çalıştık. Umuyoruz ki kişisel veya kurumsal yıkımların panzehiri, ayakta kalmanın (özellikle bir çok değerlerin alt üst olduğu küresel dünyada) sigortası Marksist felsefenin içselleştirilerek kavranması olacaktır.

5- DEVLET: Geniş kitlelerin en çok aldatıldığı konu olan devletin "yeniden" belli bir bütünlükte yazılması isabetli olmuştur. Özellikle Altheuser'in devletin ideolojik aygıtlarının Lenin'in devlet teorisine bir katkı olduğu da devlet olayının daha somut anlaşılmasını sağlamıştır.

6- DEVRİM: Sosyalizmin inşa süreci Marksizim açısından doğrudan devlet iktidarının yıkılmasına bağlı olması ve bunun içinde doğru bir devrim çizgisi tavrı belirlemek gerekmektedir. Bu saiklerle ele aldığımız devrim yazısı sosyalistlere katkı sağlayacaktır. Lenin'in klasik devrim teorisine, Troçki'nin sürekli devrim teorisiyle katkısını birlikte ve bütünlükte ele almak konunun netleşmesini, boşlukların doldurulmasını önemli ölçüde sağlayacaktır.

7- DEVRİMCİ İŞÇİ ÖRGÜTÜ-PARTİSİ: Marksist örgütlenme (Leninist örgüt-parti teorisi) teorisinin yaşadığımız küresel dünyada modasının geçtiği, "eskidiği" Marksist çevrelerde de önemli ölçüde dillendirilmektedir. Yazı bu savların geçersiz olduğunu Marksist örgüt teorisinin iyi okunması, anlaşılması ile aşılacağını somut verilerle anlatmaktadır. Marksist örgüt teorisinin somutlandırılamaması veya güncelleştirilememesi (diğer birçok konularda da olduğu gibi) bu teorinin eskidiğinden değil, "yeni" duruma diyalektik olarak aktarma basiret ve yeteneksizliğindendir. Biz yazıda mütevazıda olsa bu olumsuzluğu aşacak bilgilerin olduğunu düşünüyoruz.

8- FAŞİZM VE TÜRKİYE'DE FAŞİZİM: Türkiye de faşizm olgusunun doğru anlaşılması ve kavranması için genel bir faşizm anlayışına ihtiyaç olmasından dolayı yazıda faşizm konusuna kısaca değinilmiştir. Her şiddet ve zorun faşizm olmadığı, faşizmin bütünlüğü içinde bir ideoloji, siyasi hareket ve devlet biçimi olduğu işlenmeye çalışılmış, ayrıca Türkiye de faşizmin dönemsel saikleri belirli bir bütünlük içinde değerlendirilmiştir.

Türkiye de faşist hareketin başat eğilimi olan MHP'nin son dönemlerde tabir uygunsa "sessizliği" bir çok insan ve çevrede yanılsama yaratmış, moda tabirle MHP'nin de "değiştiği" şeklinde kafa karışıklığına yol açmıştır. Klasik, otantik, soy faşist hareket olan MHP'nin esas çizgisi ve muhtevasını koruduğunun anlaşılması için yazıda yeterli bilgilendirilmeler vardır. MHP'de ki "değişikliği" küresel döneme uygunluk anlamında hem zorunlu hem de yüzeysel değişiklik olduğu, ayrıca kadro kaybı (Türkeş'in ölümü vb.) nedenlerden dolayı taktiksel "değişiklik" olduğuda açıktır. Yazı, bütünlüğü içinde kavranırsa doğru sonuçlara ve çözümlere ulaşır.

9- TOPLUMLAR: Toplumları yazma ihtiyacı bir nostaljik istek, arkaik hatırlama değildir. Yaşadığımız çağın (yani kaptalist - emperyalizmin) nasıl oluştuğunu doğru anlamak için toplumların dialektik özelliklerle bu günlere geldiğini belirtmek gerekmektedir. Ayrıca yaşadığımız toplumda (yani kapitalizmde) zenginliklerin (sermayenin) kaynağının veya kökeninin bir önceki toplumlarda aktarıldığını anlamakta önemlidir. Çünkü görüntüde kapitalistlerinde "çalışması" zenginliklerin kaynağı gibi anlaşılmış, büyük kitleler kendilerinin de çalıştığı halde zenginleşememelerin anlamamışlardır. Oysa zenginliklere sahip olan kapitalistlere bu zenginlikler bir önceki toplumlardan (miras yoluyla, ayni-nakdi veya sermaye birikimi olarak) aktarıldığı halde, geniş bir emekçi kesiminin aktarılacak zenginlikleri olmamıştır, olamaz, birileri zenginleşecek ki diğerleri yoksullaşsın. Dolayısıyla toplumları yazarken, diğer bütün yazılarda da olduğu gibi çok ayrıntıya kaçmadan önemli ve ihtiyaç olan yerleri ele aldık konu bu değerlendirme çerçevesinde anlaşılırsa önemli katkı sağlayacaktır.

10- TROÇKİZM: Dünyada ve özellikle Türkiye de yıllarca (son dönemlerde genel hatlarıyla da olsa aşılmıştır) faşist, karşı devrimci, ajancılık olarak hiçbir bilimsel ve vicdani saiklere dayanmayan değerlendirmeye tabi tutulan Troçki-Troçkizm'in yukarıdaki sıfatları kesinlik hak etmediği bugünlerde daha iyi anlaşılmıştır. Yazı bu sıfatların yanlışlığını bir nebzede olsa gidermeye dönüktür. Bu sıfatların özellikle sosyalistlerden gelmesi daha vahim olup, bugünkü ve gelecek kuşakların yanılsamalardan arınması için emsal teşkil etmesi bakımından bu konunun yazılması gerekli olmuştur.

11- BÜROKRATİK DEVLET KAPTALİZMİ: Türkiye de sosyalistleri yeni yol arayışına sevk eden, alt üst eden, med-cezir yaratan Doğu Avrupa ve Sovyetlerin yıkılması olmuştur. Bu durumu yaratan saiklerden olan 12 Eylül'ün başat değil, türevsel bir etkisi olmuştur. Burjuvazinin sosyalizm öldü söylemlerinin ayyuka çıkmasının ne anlama geldiği iyi anlaşıl-

malıdır. Diğer taraftan yıkılanların şu veya bu ölçüde sosyalizm olduğunu söyleyenlerde böyle sosyalizm nasıl olur sorusuna inandırıcı cevap veremedikleri için ciddi bir açmaza, boşluğa düşmüşlerdir. Ayrıca yıkılanları reel-sosyalizm, bürokratik-sosyalizm, dejenere olmuş işçi devleti vb. değerlendirilmelerin de boşlukları doldurmadığı her geçen zamanda daha net görülüyor. İşte bu noktada yıkılanın "sosyalizm" değil, bürokratik devlet kapitalizm olduğunu söyleyenler, hem yıkılanın ne olduğunu hem de nasıl bir sosyalizm anlayışı doğrudur önermesini gündeme getiriyorlar. Yazıda bütünlüklü bir analiz yapıldığını düşünüyoruz. Bugünkü dünyayı açıklama ve değiştirmek için doğru veye doğruya en yakın teori bürokratik devlet kapitalizmi teorisidir. Bu teorinin doğru kavranması sosyalizm mücadelesine güveni tazeleyecek, şevk ve kararlılığı arttıracaktır.

12- DEVRİMCİ GELENEK: Doğu Avrupa ve Sovyetlerin yıkılması ile birlikte daha da önem kazanmıştır. Devrimci gelenek konusu "barikatın" hangi tarafında durulmasının karıştırılması veya anlaşılmamasının aşılması için "yeni" bir devrimci gelenek tarifinin, önermesinin yapılmasına ihtiyaç vardır. Yazı buna genel çerçevede de olsa katkı sağlamaktadır.

13- DİN VE TÜRKİYE'DE İSLAM: Günümüzde laik anti-laik çatışmasının şiddetlendiğini düşündüğümüzde konunun önemi daha da artmıştır. Konuyu sosyolojik temelleri dışında ceberut, otoriter, jakoben bir anlayışla yaklaşan çevrelerin yanlışlığı, açmazları ortadadır, diğer taraftan da din-İslam'ın yükselişini yok saymanın yanlışlığı da ortadadır. Yazı tarihsel arka planın önemine vurgu yaparak, sosyalistlerin nasıl tavır alması gerektiğini değerlendiriyor ve sonuçlar çıkarıyor. Kısaca ne şeriat, ne darbe söyleminde başat hedefin devlet olduğunu, her iki tarafa eşit yaklaşan bu söylemin devletin gücünden dolayı, devlete katkı sağladığı açıktır. Temel hedefin darbe (Devlet) olduğu, radikal İslam'a karşı mücadelenin devlete (Devletin bir kurumu olan orduya) havale edilemeyeceği, emek blokunun birliğinin esas alınması gerektiği açıktır.

14- KÜRESELLEŞME: Yazıda küreselleşmenin yeni bir olgu olmadığı kapitalizmin bir dünya sistemi olması ile birlikte ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Dönemsel değişikliklerin özü değiştirmediğine de vurgu yapılmaktadır. Günümüzde her şeyi kesen bir eğilim olan küreselleşmenin en önemli saiklerinin neler olduğu yazıda görülecektir ve okuyucuya bu anlamada önemli katkı sağlayacaktır.

15- PSİKOLOJİ: Marksizm'in yeterince ele almadığı (açılımlı veya ad koyarak ele almaması anlamında) konulardan olan psikolojiyi nasıl anlamak gerektiğini bütünlüklü bir şekilde değerlendirmeye çalıştık, Freud,

Fromm ve Reich'ın karşılaştırmalı değerlendirmeleri ayrıca Sovyet ruhbilim önermelerin değerlendirilmesi isabetli olmuştur. İnsan dünyasının, küreselleşmenin getirdiği yıkıntıların ne olduğunu anlaması ve değiştirmesi için doğru bir psikoloji analizine ihtiyaç vardı yazıda bunu yapmaya çalıştık.

16- SOSYOLOJİ: Marksizm kendi alanında sosyolojiye yer verse de sosyolojiye indirgenemez. Yazıda bunu değerlendirmeye çalıştık. Ayrıca Marksist bir sosyoloji değerlendirmesinin ne olması gerektiğini genel çerçevede anlatmaya çalıştık. Marksizm'in sosyoloji değerlendirmesi doğru anlaşılırsa ufuk açıcı olduğunu düşünüyoruz.

17- SOSYAL DEMOKRASİ: Sosyalistlerin yeterince net olmadıkları konulardan biriside bu konudur. Sosyalistlerin, sosyal demokrasiyi bir burjuva eğilimi olmasından dolayı yok saymaları veya nedeni ne olursa olsun kutsamaları yanlıştır. Sosyalistlerin, sosyal demokrasi konusundaki temel yanılgıları kendilerinin kitleselleşememelerinden kaynaklanmaktadır. Devrimci Marksizm sosyal demokrasiyi kendi orijini içinde değerlendirir, faşizme karşı mücadelede önemli ittifak görür, fakat kapitalizmin reformist bir eğilimi olduğunu da unutmaz. Yazıda bunlara genel çerçevede ve önceliklere önem vererek değerlendirmeye çalıştık.

18- İNSANIN OLUŞUMU: Çok karmaşık, anlaşılması zor gözüken bu konuda, amacımız okuyucuya önemli, öncelikli ipuçları sunabilmek ve onları araştırma, incelemeye sevk etmek teolojik argümanların değil, bilimsel argümanların doğruluğunu açıklamak olmuştur. Temel amacımız insanın biyolojik oluşumunu mistik, metafizik saiklerle açıklamanın yanlışlığını göstermek ve biyolojideki diyalektik evrim sürecini her durumda toplumlara uygulanamayacağı, uygulamaya kalkındığında yanlışlara ve açmazlara düşüleceği açıktır.

19- AVRUPA BİRLİĞİ: Sosyalistler için kafa karışıklığı yaratan konulardan biride budur. AB'yi desteklemek veya desteklememek konusunda ikircikli tutum (diğer birçok, hatta tüm konularda da görülen) siyasi çizgi yanlışlığıdır. Devrimci Marksizm kendi siyasi çizgisine uygun olarak net görüş belirtmektedir. Yazıda bunu değerlendirmeye önem vererek anlatmaya çalıştık. AB'ne kapitalist-emperyalist bir birlik olarak karşı olduğumuzu ama işçi-emekçilerin çıkarlarına uygun olan her talebi desteklediğimizi belirtmeye çalıştık.

20- ULUSAL SORUN VE TÜRKİYE'DE KÜRT SORUNU: Uzun yıllardır ve özelliklede 1984'den sonra Türkiye'nin tüm sorunlarının ve konularının çözümsüzlüğünün tıkandığı noktayı belirleyen, kesen Kürt so-

rını olmuştur. Yazıda belli bir bütünlük içinde sosyalistlerin konuya nasıl yaklaşması gerektiği, hangi çözümleri üretmek gerektiğini değerlendirmeye çalışıyoruz. Aydın sorumluluğu el yakan bir konu olan Kürt sorununa cesaretle yaklaşmanın önemini yadsıyamaz. Çünkü tarih bir zorunluluktur, nesnelliğin varlığından kaçılamaz. Konunun temel çözümü için şu önermenin doğru okunması ve anlaşılmasının yeterli olduğunu düşünüyoruz. Ezen ulus sosyalistleri ayrılma hakkını, ezilen ulus sosyalistleri de birleşme hakkını savunmalırlar. her boydan şoven, sosyal şoven söylemlerin panzehiri bu anlayıştır. Ayrıca ulusal sorun konusunda kısaca da olsa önemli ve öncelikli konularada değinmeye çalıştık. Yazı kendi bütünlüğü içinde bu konuları kavratmaya çalışmaktadır.

21- ERMENİ SORUNU: Yaşanmış, sonuçlarıyla hala insanların yok sayamayacağı, önemini hiç kaybetmeyen konulardan biridir. Konu hakkında farklı eğilimlerin olması, tarihsel değerlendirmelerin çeşitliliği olsa da sosyalistler sübjektif saiklerlede olsa (siyasi çizgi anlamında) taraf olmalıdırlar. Yazıda tarihin zorunluluğu ve yaşanmış tarihi yok sayamayacağımız gerçeğinden hareketle değerlendirmelerde bulunuyoruz. Tarihsel saptamalarda amacımız ötekini yaralayan, küçümseyen, üzen bir yaklaşımın yanlışlığını da göstermektir. Egemenlerin suçunun iki taraf halklarına da çıkarılamayacağı gerçektir. Yaşanmışı kabul etmek hedef kitleyi yaralamaz, küçümsemez ve üzmez, tersine yok sayma anlayışı bugün olmasa bile gelecekte bu kitleyi (her kuşakta kitleyi) onarılmaz şekilde yaralayacağı açıktır. Ayrıca yazıda Hrant Dink cinayetini de öncesi ve sonrası ile bütünlüklü bir değerlendirmeye tabi tutuyoruz.

22- KIBRIS SORUNU: Yıllardır, egemenlerin sıkıştıkları her durumda Kıbrıs sorununu gündeme getirmeleri, milliyetçiliği, düşmanlığı, sürekli körüklemiştir. Konu hakkında sosyalistler nasıl tavır almalılar, bu tavırları milliyetçiliği ve düşmanlığı azaltır mı? Anlayışı ile yazı bu duruma cevap üretmeye çalışmaktadır.

23- MİLLİYETÇİLİK: Yazı kafa karıştırıcı konuları netleştirmek doğrultusunda önemli bir görevi yerine getirmektedir. Milliyetçiliğin tarihsel çerçevede nasıl anlaşılması gerektiği, her boydan milliyetçiliğin bir ve aynı olmadığı, fakat yinede milliyetçiliğin açmazlarını değerlendirip, sosyalistlerin tavrının ne olması gerektiğini anlatmaktadır.

Sonuç olarak yazılar derleme çerçevesinde olacağı için kısalık veya uzunlukları kendi muhtevalarıyla örtüşmesi anlamında yeterli ve gereklidir diye düşünüyoruz.

Önceleri Yetmiş konuyu bitirdikten sonra kitaplaştırmayı düşünüyor-

duk. Fakat bu durum uzun bir zaman alacağı için, belki de önceki Yirmi üç yazının güncelliğini yeterince koruyamayacağı kaygısından, ayrıca yirmi üç konunun kitaplaştırmaya uygun olması, tersine bir durumda ciddi bir "şişkinlik" yaratacağını düşünerek bu tamamlanmış yirmi üç konuyu kitaplaştırmaya karar verdik. Diğer yaklaşık elli konuyu da (bu konuları kitap sonunda listeleyeceğiz) bitirerek kitaplaştırmayı düşünüyoruz.

Bu konuların yazılım amacına kısacada olsa değinmekte uygunluk ve yarar vardır diye düşünüyoruz.

Türkiye'de sosyalistler iki önemli yıkım yaşadılar, bunlar 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi, 1989-1991 yılarında Doğu Avrupa ve Sovyetlerin yıkılması, 12 Eylül Darbesi, sosyalistleri fiziki, ideolojik, siyasi ve örgütsel olarak ezdi geçti. Doğu Avrupa ve Sovyetlerin yıkılması ise var olan "umutları" "inançları" aldı götürdü. Bu iki olay sonucu yaşanan med-cezir sosyalistleri yeni yol arayışlarına sevk etti. Bir kısım sosyalist yıkımın şiddetine direnemeyerek (birçok nedenin bileşkesi sonucu) safları terk etti, kalanlar ise şok ve şaşkınlıkla tabir uygunsa sağa sola saldırmaya başladılar. Marksizm içinde kalınarak (gelişme, değişme, zenginleştirme varsa yanlışlardan arındırmayı dikkate alarak) her konunun ve sorunun aşılacağı mümkün ve zor değilken, onların bir kısmı (kendi siyasi çizgilerinin yeterli ve net olmamasından dolayı) siyasi yaşamlarını dışardan (Marksizm dışından) aramaya başladı ve başatlığı Marksizm'in yeterince üzerinde durmadığı psikoloji, sosyoloji, sanat, post akımlar, sivil toplumculuk ve marjinal konular üzerinde yoğunlaşmaya başladılar. Diğer bir kısım ise Marksizm'in temel konularını dikkate alsalar da mutlakçı, tutucu, statükocu, bir şekilde o konuları değerlendirdiler. Siyasi çizgilerinin gereği de zaten böyle tezahür ediyordu.

Bu durum zaten iki yıkımla prestij kaybeden sosyalistleri daha da yıprattı, açmazı devam ettirdi. İşte biz bu olumsuzluğa mütevazi bir şekilde de olsa el koymaya, şok ve şaşkınlığı dağıtmaya, olumsuzluğu olumluluk anlamında aşmak doğrultusunda yazmaya başladık, temel amacımız ise, Marksizm içinde kalınarak her konunun biraz çaba sonucu netleşeceği, var olan boşlukların doldurulabileceği, ihtiyaçlara cevap vereceği noktaları çözebileceğine olan inanç ve güvenimizdi. Bu anlamda amaç yazıların konularının geniş bir çerçevede tarihsel, ekonomik vb. gibi yazmanın amacımızı kesmediği, temel olanın konuların siyasi sonuçları olduğu ve bunun da Marksizm çerçevesinde nasıl değerlendirilmesi çabası olmuştur. Dolayısıyla kullandığımız kaynaklar bilimsel, objektif, gerçekçi ve inandırıcı güncelliği yakalamaya elverişli olmalıydı, bu anlamda kaynakları se-

çerken fazla olsunda nasıl olursa olsun anlayışında olmadık. Doğru olan seçilmiş veya temel kaynak olmalıydı. Bizde bu çerçevede kaynak kullandık.

Sonuçta yazılar, Marksizm anlamında taraf olan yazılardır. Okuyucuyu bilgilendiren, netleştiren, araştırmaya incelemeye zorlayan, mutlaklardan, tutuculuktan arınmayı teşvik eden, cesaretin yazma pratiğinde önemini kavratan yazılardır.

Yazının tamamlanmasında kütüphanenin tüm olanaklarını fedakarca sunan ve yazıya katkı anlamında yardımcı olan ve yazılmasını sağlayan arkadaşım ve yine yazının bilgisayarla yazılması için emek harcayan arkadaşım başta olmak üzere beni bu yazılara teşvik eden, manevi destek veren herkese teşekkürlerimi borç bilirim.

SONSÖZ YERİNE

Yazıların toplamı da göstermiştir ki Marksizmin gücü (tüm sağ ve soldan saldırılara rağmen) bütün dinamikliği ile tartışılamaz. Bizce açıktır ki hangi alanda "yeni" konuları yazma ihtiyaç olsa, Marksizm'in temel önermelerine yeterince de olsa vakıf olmak (Marksizm'i bütünlük içinde doğru okuma, anlama, kavrama anlamında) konuları doğru kavramaya, bugünü ve geleceği kazanmayı sağlayacaktır. Tersine bir durum doğru sonuçlara ulaşamama, ciddi boyutlarda yanılsamalar, doğru bildiklerimizin yanlış çıkması tehlikesine yol açacaktır. Bu anlamda da olsa yazıların önemli olduğunu düşünüyoruz.

Derlemenin diğer elliye yakın konusu da Marksizm'den referans alınarak yazılacaktır. Tekrar olsa da belirtmekte fayda vardır. Marksizm bir dogma değil eylem (pratik anlamını da içerir) için kılavuzdur. Dünyayı yalnız anlamak, açıklamak, yorumlamak yetmez esas olan değiştirmektir söylemleri referansımız olmalıdır.

Derleme çerçevesinde yazmayı düşündüğümüz konuların listesi;

Sıralama da öncelik gözetilmemiştir.

-Kültür
-Edebiyat
-Kadın ve Cinsellik
-Sanat (Tiyatro, Sinema, Müzik, Resim, vb.)
-Sendikalar
-Anarşizm
-Kontrgerilla ve Çeteler
-Kemalizm
-Türkiye Tarihi
-Alevilik Olayı
-Gençlik (Öncelikli öğrenci gençlik)
-Nasıl Okumalı ve yazmalı
-İşçi Sınıfını Durumu
-Spor (öncelikli futbol)
-Savaş ve Barış
-Medya
-Türk Solu (geçmiş ve bugün)
-Açlık Grevleri ve Ölüm Oruçları
-Özelleştirme
-Azınlıklar
(Eşçinseller, marjinaller vb.)
-Eğitim Üzerine
-Aydınlar
-Aşk ve Sevgi Üzerine
-Sağlık
-Gerillacılık
-Küba Üzerine
-Askeri Diktatörlük ve Ordu
(12 Eylül ve 28 Şubat süreci)
-Yabancılaşma
-Tarım ve Köylülük
-İdeoloji ve Siyaset
-Şans Oyunları
(Piyango, Loto, iddia vb.)
-Dilbilim
-Estetik
-28 Şubat Süreci
-Postmodernizm
-Varoluşçuluk
-Yapısalcılık
-Frankfurt Okulu
-12 Eylül, Üniversiteler veYÖK

EKONOMİ POLİTİK

Giriş

İnsanlar, yaşamlarını devam ettirmeleri için zorunlu olarak ekonomik ilişkilere girerler. Dolayısıyla, ekonomi veya ekonomi biliminin önemi tartışılamaz, fakat bu durum ancak bilimsel ve sınıfsal özü ile anlaşılır ve kavranırsa ciddi bir önem kazanır.

Egemen sınıfların iktisatçıları ve bir kısım solcu iktisatçılar, akıl hocaları olarak sistemin tıkanan kanallarını açmak doğrultusunda, sürekli "yeni" söylem ve analizler üretiyorlar ve ekonomi-politiğin konusu olan kavramları bilerek veya bilmeden yanlış değerlendirip içini boşaltarak amaçlarına ulaşmak istemektedirler.

Örneğin sermayenin oluşum sürecini es geçerek işveren olmadan işçinin olmayacağını, bir başka ifade ile sermaye olmadan emeğin olmayacağını, ayrıca, verimlilik, üretim vs. gibi konuları insanların ihtiyaç ve gelişimi için değil, egemen sınıfların kârlarının arttırılması için savunmaktadırlar.

Yine ekonomi-politikte geçen bazı kavramların yanlış bilinmesi ve kullanılması kitlelerin kafasını karıştırıp, onların mücadele azimlerinin pasifize edilmesine hizmet etmektedir. Örneğin bir manavın tezgahındaki malların satılıp satılmaması sonucu kâr-zarar ettiğini söylemesi, minibüsteki şoförün yolculardan para yerine ücretlerini istemesi v.b. gibi.

Eğer yaşadığımız toplum sınıflı bir toplum ise ki öyledir, ekonomi-politik de sınıfsaldır, sınıflar üstü olamaz, böyle kavranamaz. Ekonomi-politik genel anlamda bir toplumbilimi olsa da, Marksist ekonomi-politikte sınıfsal yan başat bir özellik taşır. Marks, ekonomi-politiğin temelini oluşturan "Kapital"i yazarken burjuva iktisatçılar olan Adam Smith ve Ricardo'dan yararlanmıştır. Onların emek-değer teorisi ekonomi biliminin temel taşıydı. Fakat bu teorisyenler değerin arz ve talep tarafından belirlendiğini ileri sürmüşler, değeri emek dışında aramaya başlamışlar ve bu tespit onları ister istemez, kullanım değerine başvurmaya götürmüştür. Dolayısıyla kapitalizmin kutsanmasının önemli özellikleri olan yararlılık, verimlilik gibi konular, başat bir özellik kazandı. Marks ise bu söylemlerin yanlışlığını analiz ederek, kendi bilimsel teorisini inşa etti.

Bu kısmi değerlendirmeden sonra, ekonomi-politik konusunu belirli bir bütünlük içinde fakat genel çerçevede değerlendirmeye geçebiliriz.

Ekonomi-Politik

Tarihin gelişmesini belirleyen nedir sorusunu ilk yanıtlayan Marks olmuştur.

İnsanlar, yaşamak için besinlere, giysilere, barınaklara ve öteki maddi mallara gereksinim duyarlar. Öyleyse insanlar onları üretmek zorunda olduklarından, çalışmak zorundadırlar. Maddi malların üretimini durduran her toplum yok olur. Onun için, maddi malların üretimi, her toplumun varlığının gelişmesinin kökenidir.

Maddi malların üretimi denilince ne anlaşılır? Üretim süreci, insan emeğini, emek araçlarını ve emek konularını kapsar.

Emek, maddi malların üretimi için insanın yararlı gücüdür. İnsan, çalışarak doğayı kendi ihtiyaçlarını karşılamaya yatkın hale getirmek amacıyla onun üzerinde etkide bulunur. Emek, yalnızca insana özgü, sürekli ve doğal olarak gerekli ve insan yaşamının ilk koşuludur. Engels'in değişiyle, insanı yaratan emektir.

Emek araçları olmaksızın üretim süreci düşünülemez. Emek konuları üzerinde etki yapmakta ve onların görünüşünü değiştirmekte insanlara yardımı dokunan her şey, emek aracıdır. Makineler, donanımlar, araç ve gereçler, işletme binaları ve sanat yapıtları, bütün ulaştırma araçları, kanallar, elektrik tesisler, vb. emek araçları sayılır. Toprak da evrensel bir emek aracıdır. Ve bütün emek araçları arasında kesin rol, üretim aletlerindedir. İnsanın doğa üzerindeki etkisinin gücü, insan tarafından yararlanılan iş aletlerine bağlıdır. Marks, ekonomik dönemlerin, o dönemlerde üretilen maddi mallara göre değil, maddi malları üreten iş aletlerine göre birbirlerinden ayrıldığını belirtir.

Emek araçları ve emek konuları, üretim araçlarını oluştururlar. Bununla birlikte, doğaldır ki, üretim araçları maddi malları kendiliklerinden üretmezler. İnsan olmadığı takdirde en yetkin teknik bile hareketsiz kalır. Demek ki, her üretimin kesin etmenini oluşturan, insanın kendisi kendi emek gücüdür.

Üretim, hangi gelişme aşamasında olursa olsun, daima iki yön içerir. Üretici güçler ve üretim ilişkileri.

Üretici güçlerden toplum tarafından yaratılmış olan üretim araçları, her şeyden önce de iş aletleri ve maddi malları üreten insanlar anlaşılır.,

Ama insanlar maddi malları tek başlarına değil, gruplar ve ortaklar halinde, bir arada eylemde bulunarak üretirler. Örnek olarak bir ayakkabı fabrikasını ele alalım. Ayakkabı gibi bir tek meta yapımında, fabrika kaç işçi çalıştırır? Yüzlerce ve hatta binlerce. Bu fabrikanın çalışması için gereken makinenin, köselenin, iğnenin, ipliğin, vb. üretiminde çalışan işçilerin sayısı, söz konusu ayakkabı fabrikasında çalışmakta olan işçilerin sayısından çok daha fazladır.

Üretim süreci içerisinde insanlar arasında meydana gelen maddi malların değişim ve üleşim ilişkilerine, Marks, üretim ilişkileri ya da ekonomik ilişkiler adını vermiştir. Bu ekonomik ilişkiler, el birliği ve her türlü sömürüden uzak, özgür kişiler arasında yardımlaşma şeklinde olabileceği gibi, insanın insan tarafından sömürüsü şeklinde de olabilir. Burada söz konusu olan üretim araçlarının, toprağın, toprak altının, ormanların, fabrikaların, atölyelerin, emek aletlerinin vb. mülkiyetinin kime ait olduğudur.

İnsanların, üretim araçları karşısındaki durumu, onların üretimdeki yeri ve konumunu, emek ürünlerinin dağılım şeklini belirler. Örneğin, kapitalist toplumda, işçiler tarafından üretilen bütün ürünlere, üretim araçlarını elinde bulunduran burjuvazi sahip çıkar. Oysa işçilerin büyük çoğunluğu yoksulluk içindedirler. Sosyalist toplumda, üretim araçları halka aittir (toplumsal mülkiyettir) Tüketim nesneleri, herkese emeğine göre bölüştürülür, maddi ve kültürel yaşamın sürekli olarak yükseltilmesini bütün emekçiler için güvence altındadır. İşte, insanlar arasındaki üretim ilişkilerinin (ekonomik ilişkilerin) özü budur.

İnsan toplumunun evrim tarihi, başlıca beş tip üretim ilişkisi tanır. İlkel komünal, köleci toplum, feodal toplum, kapitalist toplum ve komünizmin ilk evresine tekabül eden sosyalist toplum. Bu oluşumların her birinin temelini, üretim alet ve araçlarının mülkiyet şekli belirler. Bundan dolayıdır ki köleci, feodal ve kapitalist toplumlarda üretim ilişkileri, retim araçlarının özel mülkiyetine dayanır. Tersine sosyalist toplumda, üretim ilişkileri, üretim araçlarının toplumsal mülkiyetine dayanır.

Üretici güçler ve üretim ilişkilerinin tümü üretim tarzını oluşturur.

Her ne kadar, üretici güçler ve üretim ilişkileri birliği üretim tarzını oluşturuyorsa da, onlar yine de farklı görüntülerdedir. Onların arasında da karşılıklı eylem ve karşılıklı etki vardır. Üretimin yetkinleştirilmesi, üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin gelişmesiyle at başı gider.

Üretici güçler, üretim tarzının en hareketli öğesidir. Sürekli olarak değişirler, çünkü insanlar, iş aletlerini durmadan yetkinleştirirler ve maddi üretim konusunda deneyimlerini sürekli olarak arttırırlar. Üretim ilişkilerine gelince, onlar da değişirler ve söz konusu güçlerin gelişmesi üzerine kendilerine düşen etkiyi yaparlar.

Ayrıca toplumun temeli ile üretim tarzı arasında bir ayrım yapmak yerinde olur. Temel ile üretici güçlerin belirli bir düzeyindeki durumuna göre, söz konusu toplumda egemen olan üretim ilişkilerinin tümü anlaşılır.

Temel, kendisine tekabül eden ve onun gelişmesini belirleyen üst-yapıyı doğurur. Üst-yapı denilince, siyasi, felsefi, hukuki, sanatsal, dini vb. kav-

ramlar ve bunlara uygun düşen kurumlar anlaşılır.

Temel, üst-yapıda olduğu gibi ancak belirli bir dönemde vardır. Her temel değişikliği, üst-yapı değişikliğini de birlikte getirir. Feodal temelin değişmesiyle ve yerini kapitalist temelin almasıyla, kapitalist üst-yapı da feodal üst-yapının yerini almıştır. Sosyalist temelin belirmesi, bir sosyalist üst-yapının belirmesini ve kapitalist üst-yapının çökmesini de beraberinde getirmiştir. Üst-yapı bütünü ile temel tarafından ortaya çıkarılmakla birlikte, bazı yeni üst-yapı öğeleri, eski toplumun bağrında doğmuş olabilir. Çünkü burada öncü sınıfın fikir ve kavramları ortaya çıkar. Örneğin, kapitalist toplumlarda, işçi sınıfı ideolojisinin, yeni devrimci sınıf olan proletarya ideolojisinin oluşması gibi.

Üst-yapı, temel tarafından yaratılır. Ama doğuşundan sonra, o temel karşısında edilgin kalmaz, ona etki yapar, onun oluşmasına ve sağlamlaşmasına yardım eder. Üst-yapı, ilerici bir rol oynayabileceği gibi, gerici bir rol de oynayabilir. Kapitalist temelin üst-yapısı bugün son derece gericidir. Çünkü bugünkü evresinde, kapitalizm üretici güçlerin gelişmesini dizginliyor. Sosyalist temelin üst-yapısı da karşıt olarak ilerici bir rol oynamaktadır. Çünkü sosyalizmde, siyasal iktidar, üretici güçlerin gelişmesini kolaylaştırır ve böylece de komünist toplumun kuruluş hazırlıklarının gerçekleştirilmesinde katkıda bulunur.

Üretici güçler ile üretim ilişkilerinin birliği olarak maddi malların üretim tarzı ve ona tekabül eden üst-yapı, bir toplumsal ekonomik oluşum meydana getiririler.

Ekonomi-Politiğin Tanımı

Ekonomi-politik, insanlar arasındaki üretim (ekonomik) ilişkilerini inceler. Bununla ilgili olarak üretim araçlarının mülkiyet şekillerini, üretim içinde bulunan farklı toplumsal grupların durumuna ve onlar arasında var olan ilişkileri, maddi malların üleşim biçimlerini irdeler.

Ekonomi-politik, toplumsal üretim ilişkilerinin yani insanlar arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesinin bilimidir. Ekonomi-politik, gelişmesinin farklı evrelerinde, insan toplumu içinde maddi malların üretim ve dağıtımını etkileyen yasaları gün ışığına çıkartır.

Ekonomi-politik, bir sınıf bilimi, bir parti bilimidir. İnsanlar arasındaki, sınıflar arasındaki ilişkileri, bunların hayati çıkarlarını inceler.

Çağımızın tek ve egemen üretim tarzı kapitalizm olduğu için biz de kapitalizmin ekonomi-politik yasalarını ve gelişmelerini inceleyip değerlendirmeye çalışacağız.

Meta Üretimi, Meta ve Para

Marks, kapitalizmin tahliline meta ile başlar. Meta, insanların herhangi bir ihtiyacını gideren şeydir. Metaların çoğuluna ise Emtia denir. Kapitalist düzende her şey (iğneden dev fabrikalara ve hatta insanın emek gücüne kadar her şey) alınır satılır ve ekonomistlerin dediği gibi, bir meta biçimini alır. Toplumda, insanlar arasındaki ilişkileri, metalar arasındaki ilişkilerin biçimi temsil eder.

Kişisel tüketime değil de, satışa, pazarda değişime ayrılan ürünlerin üretimine, meta üretimi denilmiştir. Meta üretimi ilkel topluluk rejiminin dağılması döneminde ortaya çıkmıştır. Köleci ve feodal üretim tarzları da, meta üretimini tanır, ama burada ağır basan doğal ekonomidir. Bu ekonomide insanlar kendi tüketim ihtiyaçlarını karşılamak üzere bütün işlemleri kendileri yapardı.

Kapitalizmin gelişmesi, doğal ekonomiye ezici bir darbe indirdi. Kapitalist rejimde emek gücü dahil her şey metadır. Emek gücünün metaya dönüşmesiyle, meta üretimi evrensel ve başat bir duruma gelir.

Kapitalizmde, insanlar arası ilişkiler yani üretim ilişkileri, meta ilişkileri olarak ifade edilirler. Kapitalistin işçiyi sömürebilmesi için, işçinin bir meta gibi görünen kendi emek gücünü satması gerekir. Kapitalist, işçiye, geçim araçlarını yani metaları satın almasını sağlayacak bir ücret öder. Böylece, işçi ile kapitalist arasındaki üretim ilişkileri, doğrudan değil de metalar aracılığıyla kurulur ve bu ilişkiler, meta ilişkileri niteliğine bürünür.

Kapitalistler, kendi ürünlerini birbirlerine satarlar; hammaddeler, avadanlıklar ve başka metalar satın alırlar. Demek ki kapitalistler arasındaki ilişki de meta ilişkisidir.

Bundan dolayıdır ki kapitalist toplumda meta üretimi evrensel yanı ağır basan bir niteliğe bürünmüştür. Oysa insanlar arasındaki ilişkiler, nesneler, metalar arasındaki ilişkiler olarak görülür.

Meta İlişkilerinin Ortaya Çıkış Koşulları

Meta üretiminin ortaya çıkış ve var oluşu için başlıca koşul, toplumsal işbölümüdür. Bu çeşitli nesnelerin üretiminin, şu ya da bu bireyler ya da gruplar arasında bölünmesi demektir. Bazıları dokuma, diğer bazıları ayakkabı, üçüncüler ev eşyaları, dördüncüler aletler vb. üretirler. Belli ki bu kişiler, kendi ihtiyaçlarını giderebilmek için, kendi emeklerinin sonuçlarını değiştirmek zorundadırlar. Böylece bir araya gelmiş bütün üreticiler birbirlerine bağımlı üyelerin meydana getirdiği bir çeşit üretici ortaklığı oluştururlar.

Bununla birlikte, toplumsal işbölümü, meta üretiminin koşullarından ancak bir tanesidir. Öteki gerekli koşullardan birisi de, toplumda üretim araç-

ları sahiplerinin farklı kimseler olmasıdır.

O halde toplumsal işbölümü ve toplumda üretim araçlarına sahip olanların başka başka kimseler oluşu meta üretiminin temellerini oluşturur. Ancak bu iki koşulun birleşmesi iledir ki, meta üretimi ve ürünlerin alım satım şeklinde değişimi ortaya çıkmıştır.

Basit Meta Üretimi ve Kapitalist Meta Üretimi

Kapitalist meta üretimi, basit meta üretimi üzerinde, belirli toplumsal koşullar içinde kendisini gösterir.

Basit meta üretiminin en karakteristik temsilcileri küçük köylüler ile zanaatçılardır. Üretimlerini, kişisel emek üzerinde kurmuşlardır. Yani başkasının emeğini sömürmezler, kendileri çalışırlar. Her basit üretici, üretim araçlarının sahibidir ve yalnızca kendi tüketimi için değil, pazar için, satış için de üretir.

Basit meta üretimi, yapısı bakımından çifte niteliğe sahiptir. Bir yandan, özel mülkiyet üzerine kurulmuştur. Küçük köylü ya da zanaatçı, üretim aracı sahibidir ve bu niteliği, onu kapitaliste yaklaştırır. Öte yandan, basit meta üretimi, kişisel emek üzerine kurulmuş olduğu için, üretici, bir emekçidir ve bu niteliği onu proletere yaklaştırır.

Kapitalist meta üretimi, basit meta üretiminde olduğu gibi, toplumsal işbölümü ve üretim araçları özel mülkiyetinin üzerine kurulmuştur. Ama üretim araçları sahibinin kişisel emeği üzerine değildir. Ücretli emeğin üretim araçları sahibi tarafından sömürülmesi üzerine kurulmuştur. Kapitalist meta üretiminde, üretim araçlarının ve paranın sahibi, kendisi üretimde bulunmaz. Üretim araçlarını harekete geçiren emek gücünü parasıyla satın alır. Emek gücünün metaya dönüşmesi, kapitalizmde meta üretiminin yeni bir gelişme kazanması ve evrensel hale gelmesi demektir.

Metanın Kullanım Değeri ve Değeri

Meta, her şeyden önce insanın herhangi bir ihtiyacını gideren şeydir. İkincisi kişisel tüketim için üretilen bir şey değil, satış için, değişim amacıyla üretilen bir şeydir.

Metanın insanın şu ya da bu ihtiyaçlarını karşılama özelliğine, metanın kullanım değeri denir. Bu ihtiyaç, değişik niteliklere bürünebilir. Meta, birinci derece de gerekli bir nesne olabilir, ekmek gibi, elbise gibi, ayakkabı gibi. Lüks bir nesne de olabilir, pahalı cinsten mücevherat vb. gibi. Bir üretim aracı da olabilir, makineler, kömür, demir vb. gibi.

Bir nesnenin, bir tek değil, birçok kullanım değeri olabilir. Örneğin, maden kömürü yakıt olarak kullanıldığı gibi, kimyasal ürünler yapımı için hammadde olarak da kullanılabilir.

Metanın değerini ne belirler?

İlk bakışta, değeri, gerçekte metanın yararlılığı belirler gibi gelir. Gerçekten, bir şey ne kadar yararlı olursa o kadar gerekli olur ve değeri o oranda artar. Bununla birlikte, gerçek, değer kaynağının her zaman yararlılık olmadığını gösteriyor. Çoğu zaman, en yararlı şeyler beş para bile etmez (örneğin hava) ya da önemsiz bir fiyat biçilir (örneğin su) . Tersine, insana yararları pek az olan nesneler (örneğin elmas) bazen çok pahalı olur. Gerçekte, eğer ürünlerin fiyatı onların yararlılığından gelseydi, ekmek ve su, elmas kadar pahalı olurdu. Bunun içindir ki, yararlılık ve kullanım değeri, değerin bir koşuludur, değerin kaynağı değildir. Her ne kadar kullanım değeri olmaksızın bir değere sahip olunamazsa da, kullanım değeri tamamıyla değersiz de olabilir (örneğin havanın büyük bir kullanım değeri vardır, ama hiçbir değeri yoktur) .

Ayrıca metaların değeri ne arza ne de talebe bağlıdır. örnek olarak şeker ve tuzu ele alalım. Bu iki meta, arz ve talep yasasının aynı ölçüde etkisindedir. Ama bu metalara karşı, talep arz ile eşdeğer de olsa, bir kilo şekerin değeri, bir kilo tuzun değerinden daha yüksek olurdu. Bundan dolayıdır ki, arz ve talebin burada bir rolü yoktur. Gerçi arz ve talep de metaların fiyatları üzerinde etkili olmaktan geri kalmazlar. Ama onlar değer büyüklüğünü değil, pazar fiyatının meta değerinden hangi oranda uzaklaştığını belirler. Bir metaya karşı talep arttığı ve arz azaldığı zaman, arz talebi aştığı zaman, fiyatlar değerin altına düşer. Ancak talep arza eşit olduğu zaman, Pazar fiyatı değere uygun olur. Ama kapitalist meta üretimi göz önünde tutulursa, böyle bir durum hemen hemen hiçbir zaman kendini göstermez. Bundan dolayı da, arz ve talep metanın değerini belirlemez.

Buna göre, yararlılık da, arz ve talep konusu olma olgusu da, azlık da, değerin nedeni olamaz. Geriye gerçekten bir temel, ya da Marks'ın deyişiyle değerin özünü oluşturan emek kalıyor. Herhangi bir meta üretmek için gereken emek arttıkça, metanın değeri de artar ve daha pahalı olur. Altın kömürden daha pahalıdır. Çünkü altını arayıp bulmak, temizleyip saf hale getirmek için gereken emek, aynı miktarda kömürü çıkartmak için gereken emekten çok daha fazladır.

Bütün metalar, insan emeğinin sonucudur. Her metada belli miktarda bir emek maddeleştiği için metalar kendi aralarında kıyaslanabilirler. Metaların değerlere dönüştürülmesi, emek ürünü olmalarındandır.

Değer, meta içinde maddeleşen toplumsal emektir. Maddeleşme terimi, meta içinde billurlaşan, içerilmiş emeği gösterir ki bu emek, kendisini içeren şeyin, metanın şeklini almıştır. Nicel ilişkiler, metaların değişim oranları, de-

ğerin kendini gösterme biçimini oluştururlar. Bu nicel ilişkiler, değişilen metalara harcanan emek miktarı ile metaların aynı değerlere sahip olduklarını gösterir.

Metanın değeri, toplumsal bir kategoridir, görülmez; ama metaların her değişimde bir meta başka bir meta ile kıyaslandığı zaman kendini gösterir.

Kullanım değeri her zaman var oldu ve var olacaktır. Bununla birlikte, değer olarak kabul edilen meta, toplam gelişmesinin belli bir aşamasında meta üretimi ve değişiminin doğuşuyla ortaya çıkmıştır. Meta üretiminin ortadan kalkması, metanın değerini de ortadan kalkması olacaktır. Değerin toplumsal ve tarihsel kategori oluşu bundan dolayıdır, yani o, toplumsal evrimin belli bir evresinde vardır.

Kullanım değeri olarak metalar, nitel bakımdan farklıdırlar (buğday, bez, demir, vb.) Değer olarak metalar, nitel bakımdan özdeştirler (hepsi insan emeğinin ürünüdür)

Kullanım değeri olarak metalar, tüketime ayrılır, değer olarak metalar satışa ayrılır.

Metanın kullanım değeri hissedilebilir, oysa metanın değeri hissedilemez. Bunlar bir metanın kullanım değeri ile değeri arasındaki çelişkilerdir.

Somut Emek ve Soyut Emek

Belirli amaçla, akla uygun, yararlı bir biçimde harcanmış olan emek somut emektir. İnsan "genel olarak" çalışmaz. Kunduracının emeği, çiftçinin emeği, madencinin emeği, vb. gibi bir emek harcadığı zaman çalışmış sayılır. Emeğin farklı biçimleri, onun nitelikleri, meslek yöntemleri, aletler, yararlanılan gereçler bakımından ve son olarak da sonuçları (yani ürünler) kullanım değeri bakımından birbirlerinden ayrılırlar. Somut emek, metanın kullanım değerini yaratır.

Ama emeğin farklı biçimleri yakından gözlendiğinde ortak bir çizgi bulunur. Genel olarak insan emeğinin harcanması, yani kasların, beynin, sinirlerin vb. harcanması, somut biçimden bağımsız emek, genellikle insana özgü emek gücünün harcanması olarak ele alınan emek soyut emektir. Soyut emek, metanın değerini yaratır.

Kullanım değerinin yaratıcısı, somut emek, her zaman vardı ve her zaman da var olacaktır. Meta üretimi rejiminde var olduğu gibi, meta üretimi olmadığı zaman da var olur. Soyut emek ise ancak meta üretimine bağlıdır. Meta ekonomisinin ortadan kalkmasıyla, soyut emek kategorisi de ortadan kalkacaktır.

Meta üretiminde, somut emek ile soyut emek arasında, uzlaşmaz karşıt (bağdaşmaz) bir çelişki vardır ki bu çelişki özel emek ile toplumsal emek

arasında bir çelişki olarak kendini gösterir.

Özel Emek ve Toplumsal Emek

Her üreticinin bireysel emeği, toplumsal emeğin bir parçasını oluşturan toplumsal bir niteliğe bürünür.

Üreticinin özel emeğinin, toplumsal bir niteliğe bürünmesiyle basit meta ekonomisinin başlıca çelişkisinin, yani özel emek ile toplumsal emek arasındaki çelişkinin doğrulandığı görülür. Bu çelişki, değişim anında ortaya çıkar. Üreticiler pazara geldikleri zaman bazıları kendi metalarını satarlar, diğer bazıları satamazlar. İster talep yokluğundan olsun, ister metaların çok pahalı bulunmasından olsun, metalarını satamazlar. Eğer üretici, kendi ürettiği metayı paraya çeviremiyorsa, bu üreticinin özel emeğinin toplum tarafından kabul edilmemiş olmasındandır. Üretici yıkıntıya uğrar, bu yıkıntılar sık sık yinelenirse mahvolur. Demek ki, özel emek ile toplumsal emek arasındaki çelişki, bazılarını yıkıma ve diğer bazılarını da zenginleşmeye götürür.

Metaların Değerinin Büyüklüğü

Metaların değerinin büyüklüğü, her üreticinin bireysel emek zamanıyla değil, belli bir metanın üretimi için toplumsal bakımdan gerekli emek zamanıyla belirlenmiştir.

Meta değerinin büyüklüğü üzerine etki yapan, emeğin bileşiklik derecesidir. Bu bileşiklik derecesinde göre, vasıflı ve vasıfsız emek olarak ayrılır. Hiçbir özel yetişmesi olmayan işçinin emeği yalın (vasıfsız) bir emektir. Özel bir yetişmeyi gerektiren emek bileşik (vasıflı) bir emektir. Bileşik emek, aynı birim zaman içinde, yalın emekten daha büyük bir değer yaratır. Bu nedenle Marks, bileşik emeğin, belli bir kudretle yükselmiş ya da çoğaltılmış bir yalın emek olarak ortaya çıktığını söyler.

Değişim Değeri, Değerin İfade Biçimi

Değer, ancak değişim süreci içinde, yani değişim değeri arasında, bir meta, başka bir meta ile kıyaslanırken kendini gösterir. Bundan dolayı bir baltanın değeri tek başına emek zamanı ile değil, başka bir metanın aracılığı ile belirlenebilir. Örneğin, 1 balta=20 kg. tahıl olsun. Bu karşılaştırmada tahıl baltanın değerini belirlemeye yarar. Bu eşderlilik tahılı üretmek için harcanan emek miktarı ile bu baltayı yapmak için harcanan emek miktarının aynı olduğu anlamına gelir.

Değerin para birimine geçişi zanaatçılığın tarımdan ayrıldığı ikinci büyük toplumsal işbölümünden sonra olmuştur. Altın ve gümüş (türdeş oluşları, bölünebilmeleri, hacimlerinin küçük oluşu vb. gibi) ortak özellikleri dolayısıyla genel eşdeğer haline gelmişler ve paraya dönüşmüşlerdir.

Para, toplumsal görevi diğer bütün metaların değerini belirlemekten ibaret olan belirli bir metadır.

Para, Niteliği ve Görevleri

Para, meta üretiminin ve değişiminin tarihsel gelişme süreci içinde kendiliğinden ortaya çıktı.

Para olarak altın, gümüş, işlenmiş madenden para ve kağıt para kullanılır. Başlangıçta en sık değişilen meta, para sayılıyordu. Çeşitli halklarda ve çeşitli çağlarda, hayvan derileri, koyunlar, bakır, tahıl, tuz vb. para olarak kullanılmışlardır.

Para birçok görevleri yerine getirir. Metaların değer ölçüsü, dolaşım aracı, birikim ya da servet biriktirme, ödeme aracı ve hatta evrensel para gibi.

Değer ölçüsü, paranın başlıca görevidir. Bu görev esas olarak kütün metaların değerini ölçmekten ibarettir. Bu görevi yerine getirebilmesi için, paranın kendisi bir değere sahip olmalıdır. Nasıl ki, bir cismin ağırlığı, ancak bir başka ağırlıkla ölçülebiliyorsa, bir metanın değeri de, ancak bir değer taşıyan başka bir meta ile ölçülebilir.

Metanın, para olarak belirlenen değerine, o metanın fiyatı denir. Fiyat, meta değerinin para olarak ifadesidir.

Metaların kendi değerleri, belli bir miktarda altın ve gümüşle belirlenir. Örneğin ABD'de para birimi dolardır. İngiltere'de Sterlin, Dolar 100 sent, Sterlin 20 şilin gibi.

Paranın ikinci görevi de dolaşım aracı olarak kullanılmasıdır. Yani bir nesne, başka bir nesne ile doğrudan değiştirilirdi. Paranın kullanıldığı andan başlayarak bir metanın bir başka meta ile değiştirilmesi, gümüş aracılığıyla yapıldı. Meta değişiminin para aracılığıyla yapılmasına meta dolaşımı adı verilir (meta-para-meta) .

Başlangıçta, metaların değişiminde, para, altın ve gümüş külçeler şeklinde aracılık ediyordu. Ama bu bir yığın engelleri de beraberinde getiriyordu. Onları her defasında tartmak, parçalamak, ayarını saptamak gerekiyordu. Bunun içindir ki altın ve gümüş külçelerin yerini, yavaş yavaş, basma tekeli devlette bulunan paralar aldı. Para, belirli miktarda maden içeren biçimlendirilmiş bir külçedir.

Meta ekonomisinin gelişmesiyle para, biriktirme aracı ya da servet biriktirme aracı olarak görevini yerine getirir. Para zenginliğin evrensel simgesidir. Ona sahip olarak herhangi bir metaya sahip olma olanağını verir. Üreticiler, daha sonra ihtiyaç duyacakları metaları satın almak için parayı tasarruf edip biriktirirler. Bu görev tam değerinde bir para ile, para ya da

altın ve gümüş nesnelerle yapılır.

Para ödeme aracı olarak da görev yapar. Metalar, her zaman peşin satılmaz. Alım ve satım farklı bir ödeme ile kredi ile de olabilir.

Sikke, evrensel para görevini yerine getirir. Dünya pazarında sikke, Marks'a göre ulusal üniformasından soyunur ve para görünüşüyle değil, ama ilk görünüşüyle yani altın ya da gümüş külçeler olarak ortaya çıkar. Dünya pazarında, ülkeler arası zenginliğin evrensel simgesidir.

Altın ve Kağıt Para Emisyonu

Kağıt para, devlet tarafından çıkartılmış bir para şeklindedir. Dolaşım ve ödeme aracı görevlerinde, altının yerini tutar ve onu temsil eder. Kağıt paranın aslında uygun bir değeri yoktur ve bunun sonucu olarak, metaların değerini ölçme görevini yapamaz.

Kağıt para, ilk kez Çin'de ortaya çıktı. Çıkartılan kağıt para miktarı ne olursa olsun ancak değişimi sağlamak için gerekli altın miktarının değerini temsil eder. Eğer, çıkarılan kağıt para miktarı, dolaşım için gerekli olan altın miktarına tekabül ediyorsa, kağıt paranın satın alma gücü ile altın paranın satın alma gücü arasında uygunluk vardır.

Ayrıca 1 altın para, 2 kağıt doları temsil eder ve bu 2 dolarla önceden ancak 1 dolarla alınabilen meta satın alınabilir. Kağıt para sarsıntı geçirmiş, satın alma gücü düşmüştür.

Bu sürecin adına enflasyon denir. Enflasyon, kendisiyle birlikte meta fiyatlarının yükselmesini birlikte getirir. Bununla birlikte, enflasyon dönemlerinde, kapitalist ülkeler emekçilerin ücret ve gelirleri de bir artış gösterir. Bu artışla, asla eşya fiyatlarının artışı oranında olmaz. İşte bunun içindir ki emekçi yığınlar daha fazla yoksullaşır.

Normal para dolaşımını yeniden yoluna koyabilmek için çeşitli yöntemler vardır. Bu parasal yöntemlerden biri, devalüasyondur. Bu da sarsıntı geçiren parayı, daha az miktarda yeni bir parayla değiştirmekten ibarettir.

Kredi - Para

Meta alım satımı sırasında elden ele geçen bono, para yerine geçer. Önceleri basit bir poliçe, yani meta alıcısı tarafından imza edilmiş bir senet, kredi-para yerine geçiyordu. Daha sonra bu senetler birçok banka tarafından kabul edilir ve kırılır oldu.

Başlangıçta banknotlar, genel kural olarak, altın karşılığında değişebilirdi. Sonra bundan vazgeçildi. Bu durum banknotlarda kağıt parayı hatırı sayılır ölçüde birbirine yaklaştırdı.

Üretimde Rekabet ve Anarşi

Daha iyi üretim ve pazarlama koşulları sağlama uğruna, daha fazla kâr elde etme uğruna, özel üreticiler arasında yürütülen rekabet ve savaşım, üretimdeki anarşiyi şiddetlendirir. Üretimde rekabet ve anarşi, özel mülkiyet üzerine kurulan meta üretiminin yasasıdır. Sonuçta, kapitalizm, herkesin kendi mahvına, kendi felaketine çalışmasıdır. Çok kez, herhangi bir metanın, talebi büyük ölçüde aşan miktarda üretilmiş olduğu görülür.

Değer Yasası

Değer Yasası, meta üretiminin ekonomik yasasıdır. Değer yasasıyla, metaların değişimi, onların üretimleri için toplumsal bakımdan gerekli emek miktarına göre gerçekleşir. Bununla birlikte, gerçekte, arz ve talebin etkisi ile şu ya da bu metanın fiyatı, değerinin altına ya da üstünde olabilir. Bilindiği gibi, şu ya da bu meta, pazarda az bulunabilir, talebin arzdan fazla olması meta fiyatını daha da yükseltir. Herhangi bir metanın uzun bir dönem içindeki fiyatları tahlil edilirse, artma ve düşmelerin birbirini dengeledikleri ve ortalama fiyatların değer ile uyuştuğu görülür.

Değer yasası, üretim araçları ve farklı üretim dalları arasında emek gücü dağılımını kendiliğinden düzenler.

Toplumsal işbölümü, üretim dalları arasında çok açık bir oranlılık ister. Bu oranlılığın eksikliği halinde, üretim, normal olarak varlığını sürdüremez. Fiyatların değişikliği ve sonuç olarak üretimin daha çok ya da daha az yararlılığı, üretim araçları ile emeğin şu veya bu üretim dalına akmasına ya da bu üretim dalından çekilmesine neden olur.

Belirli koşullarda, değer yasasının etkisi, kapitalist ilişkilerin ortaya çıkmasına ve gelişmesine neden olur. Değerin çevresinde, Pazar fiyatlarının kendiliğinden dalgalanması, ekonomik eşitsizliğin ve üreticiler arasında savaşımı şiddetlendirir. Rekabet kimi üreticiyi, yıkıma ve kimi üreticiyi ortadan kaybolmaya ve diğer bazılarını da zenginliğe götürür. Değer yasasının etkisinin sonu, üreticileri, burjuvazi ve proletarya olarak farklılaşmaya, sürekli olarak artan toplumsal üretimin bir bölümünün bazı kapitalistlerin ellerinde toplanmasına, diğer bazılarının da yıkımına varır.

Metanın Fetiş Niteliği

Pazarda, metanın sürdüğü bağımsız ve rastlantısal yaşam, metayı, kendisine bu özel nitelikleri kazandıran insanlara tamamıyla yabancılaştırır. Orada gerçekte var olan toplumsal ilişkiler, üretim ilişkileridir. İnsanlar, pazarda, ancak metalar arasındaki ilişkileri görürler. Aslında insanlar arasındaki ilişkiler, nesneler arasındaki ilişkilerin gerisinde maskelenmiş olarak bulunurlar.

Meta üretimi geliştikçe, metanın fetiş niteliği de yayılır. Paranın ortaya çıkmasıyla bu fetiş nitelik en gelişkin şekle, para fetişizmi şekline bürünür. "Her şeyi satın alacağım der altın" ve bu da insanların gözüne paranın altının doğal bir özelliği gibi görünür. Gerçekte ise, altının bu özelliği, belli toplumsal ilişkilerin meta üretimi ilişkilerinin sonucudur.

PARANIN SERMAYEYE DÖNÜŞMESİ

Sermayenin Genel Formülü

Paranın kendisi, sermaye değildir. Bildiğimiz gibi, kapitalizmin doğuşundan çok önce de para vardı. Para, meta üretiminin ancak belirli bir aşamasında sermayeye dönüştü. Kapitalizmden önce M-P-M (meta-para-meta) formülü ile ifade edilen meta dolaşımı yani başka bir meta almak için bir meta satma şeklinde dolaşım vardı. Sermayenin hareketi şu formül ile gösterildi: P-M-P (para-meta-para) yani satmak için satın almak.

M-P-M formülü, basit meta üretiminin ayırt edici özelliğidir. Burada bir meta, para aracılığı ile başka bir meta karşılığı değiştirilmiştir. Para, değişime sermaye olarak değil, yalnızca aracı olarak katılır. Meta dağılımının amacı açıktır. Örneğin kunduracı, yaptığı kunduraları ekmek alabilmek için satar. Bu kullanım değerinin, başka bir kullanım değeri karşılığında değişimi para aracılıyla olur.

P-M-P formülünün niteliği büsbütün başkadır. Bu durumda para bir hareket noktasıdır. Paradan, satmak için satın alma aracı olarak yararlanılır. Yani para, semaye sıfatıyla görev yapıyor demektir. Kapitalist, parayla şu ya da bu metayı yeniden paraya çevirmek için satın alır. Burada hareket ve amaç noktaları birbirine uygundur. Başlangıçta kapitalistin parası vardı ve sonunda yine kendisine para kalmıştır.

Ama kapitaliste, bu hareketin sonu da işe başladığı andaki kadar para kalsaydı, sermayenin hareketi anlamsız olurdu. Sermayenin varlığının bütün anlamı, dolaşım sonunda başlangıştya sahip olduğu paradan daha fazla bir paraya sahip olmasındadır. Her kapitalistin bütün çabasının son amacı kâr elde etmektir. Bu nedenle, kapitalist düzende parasal hareketi, Marks, sermayenin genel formülü dediği şu formülle ifade eder. P-M-P1, burada P1 başlangıçtaki paradan herhangi bir fazlalığı da içerir. Başlangıçtaki tutara göre bu artı ya da fazlalığa Marks, artı değer adını vermiştir. Artı değeri "a" harfiyle simgeliyoruz.

Metaların dolaşımında paradan, kapitalistler, aracı olmak bakımından değil, bir kazanç ve zenginleşme aracı olarak yararlanmışlardır. Kapitalizmde, paranın bu hareketi sınırsız hale gelir de para hareket süreci içinde, kendini arttırma yetisi kazanır. Kendiliğinden büyüyen değer, ya da artı değeri yaratan

değer sermaye adını alır.

Paranın sermayeye dönüşmesi için kapitalist, pazarda, satış sonunda fiilen sahip olduğu değerin üstünde bir değer yarayan bir meta bulmalıdır. Kapitalist böyle bir metayı pazarda bulmuştur. Bu emek gücüdür.

Emek gücü, insanın maddi malları üretirken istediği gibi yararlandığı ve kullandığı maddi ve manevi yetilerin tümüdür. Her toplumda, emek gücü, üretimin gerekli bir öğesidir. Ama ancak kapitalizmde meta haline gelir, yani bu dönemde emekçiler, üretim ve geçim araçlarından yoksundur. Bu koşullarda emekçilerin yapabildikleri tek şey, emek gücleri pazarda satmaktır.

Her meta gibi, emek gücünün de gerçekten bir değeri ve bir de kullanım değeri olmalıdır. Emek gücünün değeri, diğer metalarda olduğu gibi, kendinin yeniden üretimi için toplumsal bakımdan gerekli emek zamanda belirlenir. Emek gücü, insanın çalışma yetisidir. Emek gücü, sahibi yaşadığı sürece vardır. Oysa işçinin yaşamını sürdürebilmek için belli bir miktar geçim aracı gereklidir. Bundan dolayı emek gücünün değeri, işçinin yaşayabilmesi için gerekli olan araçların değeri ile belirlenir.

Emek gücünün değeri, belirli bir ülkede, işçi ve ailesinin maddi, toplumsal ve kültürel ihtiyaçlarının giderilmesinde ve işçin in nitelik kazanmasında gerekli geçim araçlarının değeri tarafından belirlenir. Emek gücünün para olarak ifade edilen değeri, emek gücünün fiyatıdır. Kapitalizmde, emek gücünün değeri ücret ile ifade edilir.

Artı Değer Üretimi - Kapitalist Sömürü

Artı-değerin nasıl üretildiğini görelim.

Kapitalist, üretim için gerekli olanı pazardan satın alır: makineler, makine araçlar, hammaddeler, yakıt ve emek gücü. Üretim fabrikalarda başlar. Makine araçlar işler, işçiler çalışır, yakıtlar yanar, hammaddeler nihai ürünlere dönüşür. Meta hazırlanınca kapitalist onu pazarda satar ve ondan sağladığı para ile de yeniden hammaddeler, makineler, emek gibi, vb. satın alır. Yani devir sıfırdan başlar.

Örneğin, kapitalist, üretim için gerekli bütün unsurları satın almış olsun. 500 kostüm yapımı için kapitalistin yaptığı harcama toplamı aşağıdaki gibi olsun.

1- Yünlü kumaşın değeri	45.000 dolar
2- Yardımcı malzemelerin değeri	15.000 dolar
3- Makineleri yıpranma vb. değeri	5.000 dolar
4- Emek gücün değeri	2.500 dolar
TOPLAM	67.500 dolar

Bir kostümün değeri (67.500/500=) 135 dolardır. Kapitalist, pazara varınca, aynı cins bir kostümün 135 dolara satıldığını görüyor. Bu nedenle kostümleri bu fiyattan satmak zorundadır. Sonuç olarak kapitalist üretim için 67.500 dolar ödemiştir. Üretilen metanın satışından elde ettiği de (135x500=) 67.500 dolar oluyor. Artı değer yok. Para sermayeye dönüşmemiştir.

Öyleyse artı değer nasıl ortaya çıkar?

Artı değerin gizi, kendi emek gücünün değerini, tam bir iş gününe değil, tam bir işgünün bir kesiminde, diyelim tam bir iş gününün yalnızca 5 saatlik bir sürecinde üreten işçinin emek gücünün değerindedir.

Ama kapitalist, onu günde 5 saat çalıştırmaz. Emek gücünü bir günlük değerini ödemiştir. Kapitalist, iş günü süresince (satın almış olduğu) bu metanın (emek gücünün) kullanım değerinin sahibidir. Bu metanın kullanım değerinin sahibi olduğu için kapitalist, işçiyi günde 8-10 saat ve hatta daha fazla bir süre çalıştırır. Emek sürecinin uzaması sonucu olarak, işçi, emek gücü metaının fiyatından daha büyük bir değer yaratır. Dolayısıyla, örneğin 8 saatlik bir iş süresinde 4 saatlik çalışma karşılığını işçi ücret olarak alır. Bu karşılığı ödenmiş emektir.. Geriye kalan 4 saati ise kapitaliste karşılığı ödenmemiş emek olarak verir, işte bu kısım artı değeri oluşturur.

Varsayalım ki kapitalist, işçiyi, 5 saat değil de 10 saat çalıştırsın. 10 saatlik emek süresince işçiler (örneğin 500 kişi olsun) , üretim araçlarının iki kat fazlasını işleyecekler ve eldeki ürün miktarı iki kat fazla yani 1000 kostüm olacaktır.

Bu durumda, kapitalistin harcamalarının ne olacağını görelim:

1- Yünlü kumaşın değeri	90.000 dolar
2- Yardımcı malzemelerin değeri	30.000 dolar
3- Makinelerin yıpranma vb. değeri	10.000 dolar
4- Emek gücün değeri	2.500 dolar
TOPLAM	132.500 dolar

10 saatlik bir iş gününde işçiler 1000 kostüm dikmişlerdir. Kapitalist, pazarda, onları (bir kostüm 135 dolar üzerinden) satarak 135.000 dolar alır. Başlangıçta 132.500 dolar ödemişti ve 135.000 dolar aldı. İlk ödediği değerden 2.500 dolar fazla alımıştır. Bu 2.500 dolar, artı değeri oluşturur. Burada para sermayeye çevrilmiştir.

Artı değerin elde edilmesi, işçinin, kendi emek gücü değerini yeniden üretmek için gerekli olandan daha fazla çalışmış olmasıyla belirlenmiştir.

Artı değer, bundan dolayıdır ki, işçi sınıfının kapitalistler tarafından sömürülmesinin sonucudur.

Marks, kapitalist sömürünün örtüsünü ortadan kaldırarak, kapitalist üretim tarzının temel ekonomik yasasını da açığa çıkardı. "Artı değer üretimi" diyor Marks, "bu üretim tarzının mutlak yasasıdır."

Artı değer yasası, burjuva toplumunda ortaya çıkan bütün süreç ve görüngüleri anlayıp açıklamaya olanak verir. Bu yasa, üretim biçiminin sömürücü niteliğini açıklar. Bu yasanın etkisiyle, kapitalizmde, üretim rekabet ve anarşinin artması, emekçi yığınların sefaletinin büyümesi, işsizliğin yaygınlaşması, kapitalizmin bütün çelişkilerinin keskinleşmesi belirli hale gelmiş bulunuyor.

Gerekli Emek ve Ek Emek Zamanı

Gerekli emek zamanı ve gerekli emek, işçinin emek gücünün değerini, yani gerekli geçim araçlarının değerini yeniden üretmek için gereksinme duyduğu kısımdır. Gerekli emek zamanı, kapitalist tarafından ücret olarak ödenir.

Artı emek zamanı ve artı emek, artı ürünün üretimi için harcanır. Kapitalist rejimde, artı ürün, kapitalistler tarafından mülk edinilen artı değer biçimini alır. Artı emeğin ya da ek emek zamanının emeğe ya da gerekli emek zamanına oranı, işçinin sömürü derecesini gösterir. Bundan dolayı, ek emek zamanı ve artı emek, üretim araçlarının sahibi olan kapitalistler tarafından işçi sınıfının sömürülmesini niteleyen belirli bir toplumsal ilişki ifade eder.

Değişmeyen Sermaye ve Değişen Sermaye

Üretim araçları (makineler, makine araçlar, hammaddeler vb.) satın almak için harcanan ve üretim süreci içinde büyüklüğünü değiştirmeyen sermaye bölümü değişmeyen sermaye adını alır. Değişmeyen sermayeyi "s" harfiyle gösteriyoruz.

Emek gücü satın almak için harcanan ve üretim süreci içinde işçiler tarafından yaratılan artı değeri takiben artan bölümü değişen sermaye adını alır. Değişen sermayeyi "d" harfiyle gösteriyoruz.

Sermayenin, değişen ve değişmeyen sermaye olarak bölünüşünü ortaya koyarken, Marks, artı değeri yaratan sermayenin yalnızca değişen sermaye olduğu gizini de gün ışığına çıkarmıştır.

Burjuva iktisatçıları, sermayenin, değişen ve değişmeyen sermaye olarak bölünmesini kabul etmiyorlar. Onlar, kapitalizmi savunurken, onun sömürücü niteliğini düşünmek bile istemiyorlar. Yalnızca kapitalistlerin ticari hesapları içinde kalarak, bu bölünmeyi sabit sermaye ve döner sermaye ola-

rak kabul ediyorlar. Sermayenin bu şekilde bölünmesi üretim mekanizmasını görmeye elverişlidir ama kapitalist sömürüyü gizler.

Sabit Sermaye ve Döner Sermaye

Kendi değerini kullanmadıkça, parça parça ürünlere aktarılan sermaye bölümüne (binalar, makineler, makine araçları) sabit sermaye denir. Hammaddelere, emek gücüne, yardımcı maddelere, yakıta, vb. harcanmış olan ve bir üretim çevirimi boyunca metaların satılmasıyla, para şeklinde yeniden tam olarak kapitaliste dönen sermaye bölümüne, döner sermaye denir. Bu bölünme, artı değerin biricik yardımcısı olarak emek gücünün özel rolünü gizler ve kapitalist sömürünün özünü maskeler.

Değişmeyen sermaye (s) artı değer yaratmaz. O halde artı değer oranı belirlenirken, değişmeyen sermayeyi hesaba katmamak gerekir. Artı değeri, değişen sermaye (d) yaratır. Bu nedenle, artı değerin nispi büyüklüğünü belirlemek için yalnızca artı değerin değişen sermayeye oranını almak gerekir. Emek gücünün sömürü derecesinin tam ifadesi olan artı değer oranını ancak o zaman elde edebiliriz. Artı değer oranı (a') şu şekilde ifade edilir:

a'=	$\frac{a}{d}$	x %100

İşte bir örnek. Varsayalım ki, kapitalist, metaların üretimi için (dolar olarak) ; 100.000 s + 20.000 d = 120.000 tutarını yatırmış olsun. Üretilen metaların satış tutarı da 140.000 dolar olsun. Bu arada artı değer olarak kapitalistin aldığı 20.000 dolardır.

Artı değer oranı da şu olacaktır:

a'=	$\frac{a}{d}$	x %100	=	$\frac{20.000}{20.000}$	x %100	=	%100

İŞÇİ SINIFININ SÖMÜRÜ DERECESİNİN YÜKSELTİLMESİ

Bu iki şekilde oluşur.

Mutlak Artı Değer

İşçi sınıfının sömürü derecesi, kapitalist rejimde bir iş gününün ikiye bölünmesinden çıkar. 1- Değeri emek gücünün değerine eşit miktarda meta değeri üretimi için gerekli emek zamanı ve 2- İşçinin kapitalist için çalışıp artı değeri yarattığı ek emek zamanı.

Marks, iş gücünün azaltılması ile elde edilen artı değere mutlak artı değer demiştir. Bu durum, artı değer oranın, işçinin sömürü derecesinin yükselmesini gösterir. Örneğin, iş günü 10 saatten 12 saate çıkmış olsun emek zamanı artık 5 saat değil 7 saat olacaktır. Bu durumda artı değer oranı şöyle olur:

a'=	$\frac{a}{d}$	x %100	=	$\frac{7}{5}$	x %100	=	%140

Nispi Artı Değer

Artı değeri arttırmak için tutulan ikinci yol, işgünü süreci aynı kaldığı halde, gerekli emek zamanı kısaltılır. Bunu sonucu olarak da ek emek zaman artar. Ek zamanın artmasından doğan artı değere nispi artı değer adı verilmiştir. Aynı örnekten gidersek, gerekli emek zamnının 5 saatten 3 saate inmesi sonucunu sağlamak için, emek üretkenliğinin artmış olduğunu kabul edelim. Bu durumda ek emek zamanı 7 saat olacaktır. Artı değer oranıda şöyle olur:

a'=	$\frac{a}{d}$	x %100	=	$\frac{7}{3}$	x %100	=	%233

Ek Artı Değer

Ek artı değer, metanın toplumsal değeri ile daha düşük olan bireysel değeri arasındaki farktır. Bu ek artı değeri belirleyen iki etken vardır. Birinci etken, tek tek işletme sahiplerinin daha büyük verim sağlayan yeni araçları ilk olarak kendi iş yerlerinde kullanarak ek artı değer sağlamalarıdır. İkinci etken ise ek artı değeri şu ya da bu kapitalistin sağlamasının kısa süreli bir görüngü oluşudur. Çünkü diğer işletmeler de er geç bu yeni araçlarla donatılmış olacaklardır.

Böylece ek artı değer sağlama yarışı, bir yandan üretici güçleri gelişmeye götürürken, diğer yandan da üretici güçlerin gelişmesini dizginler.

KAPİTALİST TOPLUMDA ÜCRET

Kapitalizmde, emek gücünün bir meta olduğunu saptamıştık. Emek gücünün para olarak ifade edilen, emek gücünün fiyatını temsil eden bir değeri vardır.

Burjuva bilginleri, kapitalist sömürüyü gizlemek için, ücretin, işçi emeğinin fiyatı olduğunu öne sürerler. Kapitalist, fabrikada çalışan işçi, derler, çeşitli meta üretir ve emeğinin karşılığı olarak da emeğinin fiyatını, yani ücretini alır.

Emek bir meta değildir, bundan dolayı da ne değeri vardır, ne de fiyatı. Gerçekte, emek, satılabilmesi için satışa çıkmadan önce var olmalıdır. Olmayan şey satılamaz. Örneğin kunduracı, çizmeleri pazara götürdüğü zaman, çizmeler gerçekten vardır ve bundan dolayı da satılabilirler. Ama işçi kapitalist tarafından kiralandığı zaman, henüz hiçbir emek yoktur. Ancak çalışma yeteneği, emek gücü vardır. İşte işçinin kapitaliste sattığı da budur. Kapitalisti, satın aldığı ve bedelini parayla ödediği emek gücü ilgilendirir. İşçi, işçi olarak kapitalisti ilgilendirmez. Onu, işçinin çalışma yeteneği, işçinin bir artı değer yaratma yeteneği ilgilendirir.

Ücret, kapitalist tarafından iş gücünün yarısının bedelinin ödendiği, diğer yarısını ödenmediği, olgusunu gizliyor. Ücretin, emek zamanının gerekli emek zamanı ve ek emek zamanı, bedeli ödenen zaman ve bedeli ödenmeyen zaman olarak bölünmesinin bütün izlerini gözden saklaması, işte böyle oluyor. Ücret, ücretli işçinin tüm emeğinin karşılandığı görüntüsünü yaratır ve böylece de sömürüyü gizler. Kapitalizmin daha önceki sömürücü toplumlardan en başta ayıran şey budur.

Ücret Biçimleri

Kapitalizmde ücret, farklı biçimlere bürünür. Eğer meta olan emek gücünün değeri, emek süresine göre ödenirse (günlük, haftalık, aylık vb.) bunu zamana göre ücret denir.

Bir de parça başına ücret şekli vardır. Parça başına ücret belirli bir süre içinde (örneğin bir saat, bir gün) imal edilen maddeler oranında yapılan ödemedir.

Marks, parça başına ücretin zamana göre ücretin değiştirilmiş bir şekli olduğunu söyler. Gerçekte, her parçanın bedelinin kendilerine göre ödenmesi gereken tarifeler saptamak için, a) zamana göre günlük ücret ve b) en becerikli ve en dayanıklı işçi tarafından bir günde yapılan parçaların miktarı göz önünde tutulur.

Nominal Ücret ve Gerçek Ücret

Günümüzün ileri kapitalist ülkelerinde ücretin yaygın ödeme şekli, para olarak ödemedir ve buna nominal (itibari) ücret adı verilir.

Gerçek ücret ise işçinin kendisinin ve ailesinin geçimlerini sağlayabilecek miktar ve nitelikte geçim nesneleri satın alabilmeye yeterli bir ücrettir.

Gerçek ücreti belirlemek için nominal ücreti, tüketim nesneleriyle, hizmetlerin fiyatlarını, mali yükleri, kira ve diğer ödemeleri gözönüne almak gereklidir. Kapitalizmin gelişmesiyle, gerçek ücret düşme eğilimi gösterir.

Kapitalizmde gerçek ücretin düşmesi, birçok nedenlere dayanır. Birin-

cisi, fiyatların yükselmesidir. İşçinin nominal ücreti birazcık artsa, meta fiyatları, bu ücret artışından kat kat fazla artar. Bu demektir ki, aynı para ile işçi daha az meta satın alabilecektir, yani gerçek ücret düşer. Gerçek ücretin düşmesini belirleyen bir neden de vergi ve diğer ödemelerin (kira, gaz, elektrik, su, vb.) artmasıdır.

Kapitalistler, işçilerin geçim araçlarını kısıtlamak, ancak onlara en gerekli şeyleri sağlamaya yeterli ücretler vermek için sürekli olarak çaba harcarlar. Bu daha çok kar sağlamak için yapılır. Burjuvazi, işçi sınıfına karşı savaşımında, devletten, hukuktan, kiliseden, gazetelerden, radyodan vb. yararlanır. Bunlardan başka kapitalistlerin kendileri, patron dernekleri kurarak tek cephe halinde işçilere karşı koyarlar.

Sermayeye karşı direnmek ve iktisadi durumlarını düzeltmek için savaşım vermek üzere işçiler de sendikalarda toplanmışlardır. İşçilerin grevci harekette direnme ve kararlılık gösterdiği yerde kapitalistler, çok kez işçilerin koşullarını kabul etmek ve onların ücretlerini yükseltmek zorunda kalmışlardır.

SERMAYE BİRİKİM SÜRECİ

Maddi mallar üretimini durdurarak yok olma tehlikesini göze alamayan toplum, üretim yapmadan edemez. Bunun içindir ki, maddi malların üretim süreci devam ettirilmelidir, yani aynı aşamalar tekrar tekrar aşılmalıdır. Maddi malların bu üretim sürecine, kesintisiz olarak yinelenen bu sürekli yenilenme sürecine yeniden üretim denir.

Artı değerin tamamı, kişisel tüketim için kapitalist tarafından kullanılırsa, bu basit yeniden üretimdir. Örneğin, Amerikan milyonerleri, kişisel gereksinimleri için gelirlerinin %25'ini harcarlar. Belli milyoner ailelerin birçok özel otelleri ve yatları, onlarca, hatta yüzlerce lüks otomobilleri, uçakları vardır.

İşletme sahibinin kişisel ihtiyaçları için artı değerin tamamını değil, artı değerin yalnız bir bölümünü harcıyor ve artı değerin diğer bölümlerinden üretim hacmini büyütmek için makineler, hammaddeler satın almakta ve tamamlayıcı emek gücünün istihdamı için yararlanmaktadır. Bu durumda genişletilmiş yeniden üretim ya da bir sermaye birikimi ile karşı karşıyayız demektir. Örneklersek, 2 milyon dolarlık artı değerin, 1 milyon doları üretimi genişletmek veya sermaye birikimi için, 1 milyon doları da kapitalistin kendi kişisel tüketimi için harcandığını görürüz.

Marks, sermayenin organik bileşimini de ortaya çıkarmıştır. Marks, değişmeyen sermaye ile değişen sermaye arasındaki ilişkiye ve değer bileşimine sermayenin organik bileşimi adını vermiştir. Öyleyse sermayenin

organik bileşimi s'nin (değişmeyen sermaye) d'ye (değişen sermaye) oranıdır.

Sermayenin organik bileşimi sonucu, işçilerin giderek büyüyen bir bölümü iş alanı bulamaz. İşçi sınıfının bir bölümü ise sermaye birikiminin ihtiyaçlarına oranla "fazla sayıda" bulunur. Böylece bir fazla nüfus ya da nispi nüfus fazlası işsizlik ortaya çıkar.

Nispi nüfus fazlalığının, sürekli varlığında, Marks tarafından bulunan kapitalist nüfus yasası kendini gösterir. Bu yasaya göre, artı değer artar ve sermaye birikimi ne kadar yoğunlaşırsa, sermayenin organik bileşimi de o oranda yüksek olur. Sermaye birikimi arttıkça, onun organik bileşimi yükselir ve üretim sürecine katılan emek gücü daha az olur.

Yedek Sanayi Ordusu ve Bu Ordunun Çeşitleri

Kapitalist düzende, işsizliği arttıran başka etkenler de vardır:

a) iş gününün azaltılması ve emeğin yetkinleşmesi,

b) kadınların ve çocukların çalıştırılması,

c) küçük üreticinin yıkımı.

Kapitalist ülkelerde işsizlik çeşitli biçimlerde görülür. Bunlar dalgalanan işsizlik, gizli işsizlik ve atıl işsizlik olarak sıralanabilir.

Nispi nüfus fazlalığının dalgalanma şeklinde, işçi yığını üretime çekilir ya da elenir. Öyle ki tümü içinden bir kesimi daima işsiz kalır. Üretimin azalması, yeni makinelerin kullanılması, işletmelerin kapanması vb. dolayısıyla işçiler elenerek işten çıkartılır. Bu durum sermayenin organik bileşiminin sonucudur. İşsizliğin bu şekli, kentlerde ve sanayi merkezlerinde daha geniş olarak yayılmıştır.

Nüfus fazlasının gizli şekli ya da tarımsal nüfus fazlası daima fazla emek gücü şeklinde tarımda bulunur. Bunun nedeni ise toprak parçacıklarından başka bir şeye sahip olmayan küçük köylülük karnını doyuramaz. Karşısına çıkan ilk alıcıya emek gücünü satmaya hazırdır. Köyden kente göçün nedeni bu durumu yaratır.

Nispi nüfus fazlalığının atıl şekli sürekli işçi olmayan işçi yığını içerisine yerleşmiştir (ev işi, günlük iş vb.) işçilerin yaşam düzeyleri, işçi sınıfının ortalama yaşam düzeyinden hissedilir derece düşüktür.

Bu başlıcalar dışında, nispi nüfus fazlalığının düşük bi kategorisi daha vardır. Bunlar, serseriler, dilenciler, katiller, hırsızlar ve benzerleridir.

Proletarya Durumunun Nispi ve Mutlak Kötüleşmesi

Kapitalizm gelişmesiyle birlikte, proletaryanın nispi yoksullaşması da ortaya çıktı. Bu durum, toplumsal zenginliğin arttıkça, toplumda yeni ya-

ratılan değerden (yani ulusal gelirden) işçinin aldığı payın azaldığını, kapitalistlere düşen payın da arttığını gösterir. Örneğin 1890'da ABD'nin ulusal gelirinde emekçilerin payı % 56'dır. 1929'da % 54, bugün %50'den daha azdır.

Mutlak yoksullaşma, işçilerin çalışma ve yaşam koşullarının ağırlaşması demektir, gerçek ücretler düşer, yaşam pahalanır. İşsiz ordusu, kırlarda olduğu gibi, kentlerde de kabarır, emek (çalışma) yetkinleşir, konut koşulları çekilmez hale gelir, vb. Örneğin ABD'de yaşam pahalılığı 1960'larda, 1947'lere oranla %26,4 artmıştır.

SERMAYENİN FARKLI ŞEKİLLERE GİRMESİ

Sanayi sermayesinin devri içinde geçirdiği üç aşamaya üç sermaye şekli tekabül eder: para şekli, üretken şekli ve meta şekli. Kapitalizm geliştikçe, sermayenin her türü de kendi kişiliğini buldu. Ticaret ve kredi alanlarında bağımsız şekilde görev yapmaya başlayan ticari sermaye ve banka sermayesi, üretime bağlanan sermayeden ayrıldı. Sermayenin bu farklı şekilleri, burjuvazinin farklı gruplarına tekabül eder, sanayiciler, tüccarlar, bankacılar.

Sanayici kapitalistin görevi, doğrudan doğruya işçi sınıfının artı emeğini, artı değeri kendine mal etmekten ibarettir. Tüccar kapitalistin görevi, meta sermayeyi, para sermayeye çevirmekten ibarettir. Bankacı kapitalistin görevi, para sermayeyi toplamaktan ve gerekli yere yatırmaktan ibarettir. Her kapitalist grup, işçi sınıfının yaratmış olduğu artı değerden payını alır. Ayrıca tarım kapitalistleri de vardır. İlke olarak bunlar sanayi kapitalistleri içinde değerlendirilebilir.

Toplumsal sermayenin, bağımsız sermayeler olarak, sanayici, tüccar ve banka sermayesi olarak farklı bölümlerde özelleştirilmesi ve büyük toprak sahiplerinin varlığı, sömürücüler arasında artı değere sahip çıkma uğruna aşırı bir rekabete neden olmaktadır. Her kapitalist tarafından sahip çıkılan artı değer kâr şeklini alır. Sanayici kapitalistler sanayici kârı, tüccarlar ticari kârı, bankacılar faizi, büyük toprak sahipleri da toprak rantını alırlar.

ORTALAMA KÂR ve ÜRETİM FİYATI

Kapitalist işletmede üretilen metanın değeri üç bölüm içerir.

1) "s", değişmeyen sermaye değeri (makinelerin, binaların değerinin bir kısmı, hammaddelerin, yakıtın vb. değeri) ;

2) "d", değişen sermaye değeri;

3) "a", artı değer.

Bu üç bölümden, kapitalist, ancak ilk ikisini ödemiştir. Ve kapitaliste

göre, üretim harcamaları bunlardır. Bu yüzden, kapitalist üretim harcamalarını, değişmeyen sermaye şekline giren giderlerle değişen sermaye şekline giren değerler (s+d) oluşturur.

Kapitalist kendi işlemesinde üretilen metayı sattığı zaman, artı değer, kapitalist üretim harcamaları üstünde bir fazlalık olarak görünür. Kapitalist, işletmenin verimliliğini belirlerken, bu fazlalığı, üretime bağlamış ya da önceden yatırılmış sermayeye bağlar, yani üretim harcamalarından sayar. Sermaye toplamına katılan artı değer kâr şeklinde ortaya çıkar. Kâr, üretime bağlanmış sermaye toplamına oranı içinde göz önüne alınan artı değerdir ve sermayeden doğmuş bir şey gibi görünür. Gerçekte, kâr bir artı değer meydana getirir ve ancak sermayenin değişen bölümü tarafından doğrulur. Bundan dolayı Marks, kârı, artı değerin değişmiş şekli olarak niteler.

Kapitalist işletmenin verimlilik derecesi, kâr oranı ile ölçülür. Kâr oranı, artı değerin üretime bağlanan sermaye toplamına oranıdır ve yüzde ile ifade edilir. Örneğin, yatırılan sermaye (s+d) 200.000 dolar ise, (160.000 s + 40.000 d) ve artı değer (a) yılda 40.000 dolar olmuşsa kâr oranı (k') şudur:

Kapitalistler arasındaki kâr oranlarının birbirlerine eşit duruma nasıl geldiğini görelim.

k'=	a (artı değer) / s (değişmeyen sermaye +değişen sermaye)	=	40.000 / 200.000	x%100	=	%100

Eğer, metaların kendi değerlerine satıldığı varsayılırsa, deri ve köselede kâr oranı %30, dokumada %20 ve makine yapımında % 10 dur. Bu durum, deri ve kösele kapitalistleri için elverişli, ama makine yapımı kapitalistleri için elverişsizdir. Kâr elde etme yarışında, makine yapımı kapitalistleri, makine yapımındaki sermayelerini deri ve kösele sanayine aktarırlar. Bu sermaye akını sonucu deri ve kösele sanayii, talepten fazla meta üretecektir. Bunu takiben de fiyatlar ve daha sonra da kâr oranı örneğin %20'ye kadar düşecektir.

Aynı zamanda, makine yapımındaki üretim azalacak, oysa talep eskisi gibi kalacaktır. Arz ve talep arasındaki oran değişimi işletmecilere, fiyatları yükseltme fırsatı verecektir. Sonuç olarak kâr oranı örneğin %10'dan, % 20'ye yükselecektir.

Böylece sermayelerin bir işkolundan diğer işkoluna aktarılması, farklı kâr oranını bir ortalama kâr oranına götürür. Ortalama kâr oranı, farklı üretim dallarına yatırılan eşit büyüklükteki sermayeler için eşit bir kâr sağlar.

Ortalama kâr oranının oluşmasıyla, metalar, artık kendi değerleriyle (s+d+a) değil, üretim giderleri ve ortalama kârın meydana getirdiği fiyatla (s+d+k) satılırlar. Metanın üretim giderleri artı ortalama kârı eşit fiyata üretim fiyatı denir.

Sermayenin organik bileşimi düşük olan iş kollarında (örneğimizde, deri ve kösele sanayileri söz konusudur) ürün fiyatı değerin altında bulunur ve kâr, üretilen artı değerden düşüktür. Sermayenin organik bileşim ortalama olan işkollarında, ürün fiyatları ile değer ve kâr ile artı değer uyuşur. Sermayenin organik bileşimi yüksek olan işkollarında (örneğimizde makine yapımı söz konusudur) , ürün fiyatları değerden ve kâr da artı değerden yüksektir. Ürün fiyatının değer üzerindeki bu fazlalığı, sermayenin organik bileşimi düşük olan sanayi kollarında işçiler tarafından yaratılmıştır. Ama buna sermayenin organik bileşimi yüksek olan işkollarındaki kapitalistler sahip çıkar.

Kâr Oranının Düşme Eğilimi

Kapitalizm geliştikçe sermayenin organik bileşimi artar. Bu, hammaddelerin, işletmelerdeki makinelerin ve donanımların miktar bakımından artması demektir. İşçi sayısı da artar, ama daha yavaş olarak. Bu nedenle, değişen sermaye, değişmeyen sermayeye göre daha yavaş ilerler. Ama sermayenin organik bileşimi yükseldiği oranda, kâr oranı düşer. Bununla birlikte, bu, kârın da aynı oranda düştüğü anlamına gelmez.

Kâr oranının düşmesini engelleyen başlıca etken, işçilerin sömürülme derecesinin yükseltilmesidir. İşçi sınıfının sömürülme derecesinin artması, kâr oranının da artmasını sağlamaktadır.

Kâr oranının düşmesini engelleyen diğer etkenler, ücretlerin düşmesi değişmeyen sermayede, işçilerin yaşamına ve sağlığına zararlı tasarruf fonları vb.dir.

Kâr oranının düşme eğilimi kapitalist çelişkileri önemli şekilde keskinleştirir. Proletarya ile burjuvazi arasındaki çelişki keskinleşir, burjuvazi, kâr oranlarının düşmesini engelleme kaygısıyla, işçi sınıfının sömürüsünü yetkinleştirir. Bu, çelişkiler, sermayelerini, kâr oranı yüksek olan iş kollarına kaydıran kapitalistler kampında da katmerleşir. Giderek, kapitalistler arasında azgın bir rekabet başlar. Ve sonunda bazı kapitalistler yıkılır gider, bazıları da daha fazla zenginleşir. Çelişkiler, kapitalist güçler arasında da aynı şekilde keskinleşir. Daha yüksek bir kâr elde etmek için, sanayi bakımından gelişmiş devletlerin sermayeleri, emek-gücünün daha ucuz, sermayenin organik bileşiminin daha düşün olduğu az gelişmiş ülkelere doğru akmaya başlar.

Kapitalist çelişkiler keskinleşirken, kâr oranının düşme eğilimi yasası, kapitalist üretim tarzının tarihsel darlığını ve onun dayanıksız niteliğini gün ışığına çıkartır.

BANKA SERMAYESİ VE FAİZ

Banka sermayesi, belirli bir vadeyle, faiz adı verilen bir gelir karşılığında, ödünç olarak verilen para-sermayedir.

Faiz, kendisine borç para verilen sanayici ya da tüccar kapitalist tarafından para sahibi kapitaliste verilen bir kazanç bölümüdür. Artı değerin bir bölümü, sanayici kapitalist tarafından, faiz şekli altında bankacıya ödenir. Böylece, borcun faizi, artı-değerin şekillerinden biridir.

İşletmeci kazancı ve faiz olarak bölüşülen ortalama kâr oranı banka sermayesinin arz ve talebi arasındaki ilişkiye bağlıdır. Para-sermaye talebi arttıkça faiz oranı da yükselir ve para-sermaye talebi azaldıkça faiz oranı da düşer. Faiz ortalama kârın bir bölümü olduğundan, faiz oranı, ortalama kar oranını geçemez.

Kapitalizmin gelişmesiyle faiz oranı düşme eğilimi gösterir. Bu önce kâr oranlarının düşme eğilimi nedeniyle olur. Sonra sermaye arzının talebe üstün gelmesi sonucunda olur.

KAPİTALİST REJİMDE TOPRAK RANTI VE TOPRAK İLİŞKİLERİ

Kapitalist Toprak Rantı

Kapitalist rejimde toprak rantı, feodal toprak rantından farklıdır. Feodalizmde toprak rantı, şekli ne olursa olsun (emek olarak, ayni olarak, para olarak temsil edilsin) başlıca iki sınıf olan toprak sahipleri ile serf köylüler arasındaki feodal üretim ilişkilerini ifade ediyordu. Kapitalist rejimde ise, toprak rantı üç sınıf arasındaki ilişkileri ifade eder. Toprak sahipleri, kiracı-kapitalistler ve tarım ücretlileri. Feodal rejimde, rant, köylüler tarafından (feodal beye) teslim edilen artı-ürünün tamamıdır. Kapitalist rejimde ise artı-değer, sömürücü iki sınıf arasında bölüşülür. Kiracı-kapitalistler ve toprak sahipleri.

Kapitalist toprak rantının iki biçimi vardır. Bunlar farklılık rantı ve mutlak ranttır. Bu iki rant biçimi iki tür tekele bağlıdır. Biri işletme konusu olarak toprak üzerinde kurulan tekel, ki bu farklılık rantının kaynağını oluşturur. İkincisi toprak özel mülkiyetinden gelen tekel ki mutlak rantın doğuşu da buradan gelir.

Farklılık Rantı

Farklılık rantı, daha elverişli koşullar içerisinde bulunan işletmelerde elde edilen ortalama kârın üstünde bir kâr fazlasıdır. Ve tarım ücretlilerinin emeği ile yaratılmıştır.

Farklılık rantı elde etmeye olanak veren üç etken vardır: (1) çeşitli topraklar arasındaki verimlilik farkları, (2) pazarla olan ilişkisi bakımından topraklar arasındaki konum farkları, (3) Toprağa yatırılan ek sermayeden sağlanan verim farkları.

Farklılık rantının oluşması, tarlaların konumuna da bağlıdır. Burada, büyük kentlerle ilişki kurma yönünden, nehirlere, denizlere ya da demiryollarına olan uzaklık rol oynar. Pazarlama merkezlerine daha uzak işletmelere oranla iş ve taşıt giderleri bakımından daha elverişli durumdadırlar. Pazarlama merkezlerine yakın olanlar, kendi ürünlerini, uzaktan getirilen ürünlerle aynı fiyat üzerinden satarak fazla bir değer kazanırlar.

Mutlak Rant ve Toprağın Fiyatı

Kapitalizmde toprak aynı zamanda kişilerin özel mülkiyetindedir. Bundan dolayı da tarıma sermaye yatırmak, toprak sahibinin rızasına bağlıdır. Toprağın özel mülkiyet tekeli, sermayenin sanayiden tarıma serbestçe aktarılmasına engel olur. Bu yüzden, tarımda, sermayenin organik bileşimi, sanayideki sermayenin organik bileşiminden düşüktür. Bu durum, aynı sermaye ile tarımda sanayidekinden daha fazla artı-değer üretildiğini gösterir. Eğer sermaye, sanayiden tarıma serbestçe aktarılabilseydi, tarımda yaratılan artı-değer fazlası, sermayenin organik bileşimi düşük olduğu için sanayi sermayesi ile tarım sermayesi arasında bölüşüm olacaktı. Ama toprağın özel mülkiyeti kapitalistler arasında bir bölüşümün yapılmasına olanak vermemektedir. Toprak sahipleri, sermayelerini tarıma yatıran kapitalistlerden peşin almak suretiyle, bu fazlaya sahip çıkarlar.

Kapitalistler, toprak sahibine toprağı kullanmak için gereken ödemeyi yapmadan, tarımsal üretim hazırlığına girişemezler. Toprak üzerindeki özel mülkiyet hukuku gereğince toprak sahibinin peşin olarak aldığı haraca mutlak rant denir.

Toprağın fiyatı, sermayeleşmiş ranttır. Yani faiz şeklinde gelir getiren sermayeye dönüştürülmüş bir rant. Kapitalizmin gelişmesiyle rantın büyümesindeki ve banka faizi oranındaki düşmeye bağlı olarak toprağın fiyatı da artar.

ULUSAL GELİR

Değişmeyen sermaye yıpranması, toplumsal ürün üzerinden karşılanır. Çünkü bu, üretim araçlarının yeni imal edilen ürüne aktarılan değeridir. Toplumsal üründen geri kalanı (değişen sermaye ile artı-değer) yıl içinde

yeni yaratılan bir değerdir. Toplumsal ürünün bu bölümü, kapitalist toplumun ulusal gelirini oluşturur.

Örneğin, herhangi bir ülkede, bir yılda 60 milyarı bir içinde yıpranan üretim araçlarının karşılanmasına giden 90 milyar dolarlık meta üretilse, ulusal gelir 30 milyar dolara eşit olacaktır.

Kapitalizmde ulusal gelir, maddi malların üretiminde, sanayide, tarımda, inşaatta, ulaştırmada, v.b. çalışan emekçiler tarafından yaratılır. Ulusal geliri işçiler, köylüyle, zanaatçılar ve maddi üretimde doğrudan doğruya istihdam edilen aydınlar yaratır.

Üretken olmayan dallar, ulusal gelir yaratmazlar. Bunlar devlet örgütü, kredi, ticaret (dolaşım alanında üretim sürecini uzatan işlemler hariç) , ordu, sağlık kurumları, tiyatro ve benzerleridir. Bu dallarda yapılan bütün harcamalar, üretim alanında yaratılmış olan ulusal gelir üzerinden peşinen karşılanmışlardır.

Ulusal Gelir Dağılımı

Kapitalizmde, ulusal gelir, her şeyden önce kapitaliste gider. Birinci durumda ulusal gelir kapitalistlerle işçiler arasında paylaşılır. İşçiler ücret, kapitalistler artı-değer alırlar. Artı-değer sanayi kapitalistleri, tüccarlar, bankacılar ve büyük toprak sahipleri arasında paylaşılır.

Ulusal gelirini bu bölünmesi dışında yeniden bir bölünme daha olur. Üretici olmayan dalların (sağlık kurumları, kamu yararına olan kuruluşlar, tiyatro türünden işletmeler vb.) ulusal gelir yaratmadıklarını görmüştük. Ama bu işletmelerin sahipleri olan kapitalistler çalıştırdıkları kimselere (doktorlara, artistlere, vb.) bir ücret öderler. Bu yerleri ayakta tutmak için yapılan zorunlu giderlere karşı çıkmakla birlikte, bu kuruluşlardan fazla kâr sağlamaktan da geri kalmazlar. Kapitalistler, tıbbi tedavi, öğretim vb. gibi hizmetlere ait tüm giderleri, maddi üretim alanında yaratılan ulusal gelirler karşılarlar. Hizmetlerin ödenmesi, bu işletmeleri ayakta tutma harcamalarını karşılar ve üretken olmayan alandaki kapitalistlerle ortalama bir kâr sağlar.

Burjuva devlet, orduyu, polisi, cezai ve adli organları, yönetimi vb. kendi bütçe harcamalarıyla ayakta tutar. Bütçe gelirlerinin başlıca kaynağı, halktan doğrudan doğruya alınan vergilerdir. Bu demektir ki, ulusal gelirin ilk dağılımını takiben emekçiler, aldıkları ücretler üzerinden devlete vergi öderler. Böylece emekçilere düşen ulusal gelir payı kırpılmış olur. Ayrıca, kapitalistlerde vergi öderler, ama onların vergi olarak verdiklerinden çok daha yüksek bir bölümü, hükümete karşı girişilmiş hizmet ve taahhüt ödentisi şeklinde tekrar kapitalistlerin kasalarına girer. Örneğin çeşitli vakıfların

yapımı ve okul vs. gibi hizmetlerin bedellerini vergiden düşerler. Vergilere sağlanan gelirlerin diğer bir bölümü, en başta da aynı kapitalistlerin çıkarlarını savunmayı üstlenen devlet aygıtını, orduyu vb. ayakta tutmaya ayrılmıştır.

Kapitalistler ulusal gelirin bir bölümünü kişisel tüketimleri lüks nesnelerin alımı, sayısız hizmetçi vb. için harcarlar. Diğer bölümü ise üretimin genişletilmesinde kullanılır ya da birikime ayrılır.

EKONOMİK BUNALIMLAR

Fazla üretimin neden olduğu bunalımın başlıca belirtileri şunlardır: Ticaret durgunluk içindedir. Pazar düşük fiyatla metalarla dolup taşmaktadır. Fabrikalarda işler durulmuştur. Yığın yığın işçi geçim araçlarından yoksun bırakılmıştır.

Kapitalist toplumda, buğdayın, giysilerin, yakıtın, vb. maddelerin "çok daha fazla" üretildiği doğru mudur? Hayır. Bunalıma varan metaların fazla üretimi mutlak değil görelidir. Ancak, alım gücüne oranla bolluk vardır. Toplumun gerçek ihtiyaçlarına oranla meta bolluğu yoktur. Bunalım dönemlerinde toplum ihtiyaçları azalmaz, yalnız emekçilerin alım gücünde hızlı bir düşüş olur. Bunalım sırasında emekçiler en ciddi, en hayati ihtiyaçlarla karşı karşıya kalırlar. Zorunlu ihtiyaçlarını gidermekte büyük sıkıntıya düşerler.

Fazla üretimden doğan ekonomik bunalımların başlıca nedeni, kapitalizmin temel çelişkisi olan üretimin toplumsal niteliği ile üretimin ürünlerini özel mülk edinmenin kapitalist şekli arasındaki çelişkidir.

Üretimi sınırsız çoğaltma eğilimi, kapitalizmin ekonomik yasasının artıdeğer yasasının işlevidir. Kâr yarışması, kapitalistleri, birikimi, üretimi genişletmeye, tekniği modernleştirmeye, yeni makineleri benimsemeye zorlar. Tüketime eş değerde olmayan bir artma eğilimi baş gösterir. Bundan başka en fazla kâr etme eğilim kapitalistleri ücretleri düşürmeye, sömürüyü yoğunlaştırmaya iter.

Ama emekçilerin sömürülmelerinin ve yoksulluklarının artması, emekçilerin alım gücünde metaların sürüm olanaklarında bir azalma demektir. Ve bütün bunlar, fazla üretimden doğan ekonomik bunalımlara varır.

Ekonomik bunalımların en doğru ve önemli tanımını, yeniden-üretim süreçlerinin ciddi anlamda tıkanması oluşturur.

Kapitalist Çevrim ve Evreleri

Fazla-üretim bunalımları, devirli olarak ortaya çıkar. İlk sanayi bunalımı, 1825'de İngiltere'de patlak vermiştir. 1847-1848'de Avrupa'nın birçok

ülkeleri ile ABD'de baş gösteren bunalım, dünya çapındaki ilk bunalımdı.

Bir bunalımın başlangıcından, sonraki bunalımın başlangıcında kadar geçen döneme bir çevrim denir ve bu dört evreyi kapsar: bunalım, çöküntü, toparlanma ve atılım.

Bunalım, çevirimin temel evresidir. Bunalımın ayırt edici özelliği, her şeyden önce metaların fazla üretimi, fiyatların hızla düşmesi, birçok iflas, üretimde önemli bir azalma, işsizliğin artması, ücretlerin düşmesi, metaların donatımın, işletmelerin kayıt şartsız tahribi, iş ve dış ticaretin azalmasıdır. Birçok işletmenin yıkılıp gitmesi, üretici güçlerin bir bölümünün tahribiyle olur. Bunalım döneminde üretim azalır ve toplumda mevcut olan alıp-güçü düzeyi düşer.

Çöküntü, çevrimin ikinci evresi, bunalımın gelişmesi durduğu zaman başlar. Bununla birlikte, sanayi üretimi hâlâ tıkanık durumdadır. Meta fiyatları düşüktür, ticaret hareketsizdir, kar oranları azdır, işsizlik ve ücretler, bunalım sırasındaki düzeyde kalır. Biriken meta stokları kısmen imha edilir ve kısmen de düşük fiyatlarla elden çıkartılır. Pazarlar ve hammadde kaynakları uğruna yürütülen rekabet ve savaşım, sabit sermayeyi yenilemeye isteklendirinceye kadar kapitalist üretim çöküntü halinde kalır.

Toplanma evresinde bunalımda ayakta kalan işletmeler, sabit sermayeyi yenilemeye devam ederler ve gittikçe üretimi genişletme yoluna giderler. Üretim, bunalım öncesindeki düzeye ulaşır ve sonra onu geçer. Ticaret yeniden başlar. Meta fiyatları artar, kazançlar büyür, işsizlik yavaş yavaş azalır. Kapitalist üretim, bunalım öncesi üretimi aşına atılım evresine geçiş belirtisi görülür.

Atılım evresinde, üretimin sınırsız çoğalma eğilimi açıkça görülür. Birbirlerini geçme kaygısındaki kapitalistler, yeniden işletmelerini büyütürler, yeni şantiyeler açarlar. Pazara bir yığın meta sürerler. Üretimin baş döndürücü bir şekilde yükselmesi, alım gücüne gittikçe artan bir hız kazandırır. Fazla-üretim artar. İlkin kendini göstermez, meta fazlaları birikir. Atılımın bu yüksek evresinde, pazarın bir anda alım gücünü aşacak bir ölçüde doyurulduğu görülür. Fiyatlar düşer ve bunalım patlak verir. Çevrim yeniden başlar.

Sanayideki bunalıma paralel olarak, kapitalist ülkelerde, tarımsal bunalımlar yani tarım ürünlerinin fazla üretiminden doğan bunalımlar da olur.

Tarımsal bunalımlar, alışılageldiği üzere uzun sürer. Bu durum tarımın sanayiden daha geri olmasıyla açıklanır. Toprak üzerindeki özel mülkiyet tekeli sermayenin serbest akışına, tarım da sabit sermayenin kitlesel yenileştirilmesine engel olur, tarım bunalımının sona ermesini geciktirir. Küçük

üreticilere gelince, onlar yıkılma korkusuyla, bunalım süresince bütün güçleriyle üretim hacmini değiştirmeden sürdürmeye uğraşırlar, ama bu durum tarımsal fazla üretimi arttırmaktan ve bunalımı uzatmaktan başka bir işe yaramaz. Tarımsal bunalımların en ağır yükü, köylülüğün temel yığınları üzerine çöker, bu da onları yıkıma sürükler.

SONUÇ

Ekonomi politiğin yasaları bütünlüklü bir şekilde kavranırsa yalnız bugünü değil, geçmişi, daha önemlisi de geleceği kazanmak doğrultusunda bizlere açılım sağlar. Toplumsal içerikli diğer konuların örneğin devlet, devrim vb. gibi konuların doğru anlaşılması da temel önemde olan ekonomi politiğin doğru kavranılmasına bağlıdır.

Fakat yine de konu üzerinde şu tarz tartışmalar yapıla gelmektedir. Kapitalizmin geliştiği ve dolayısıyla sermayenin, burjuvazinin ve işçi sınıfının da gelişip değiştiği, üretken sermayenin miadını doldurduğu hizmetler sektörünün egemen olduğu, ekonomi politiğin konusu olan yasaların eskidiği, modasının geçtiği bunları savunmanın tutuculuk, statükoculuk olduğu vb. gibi. Elbette gelişen, değişen her durumu değerlendirmek Marksistlerin işidir ve devrimciliktir. Fakat çok geniş ve karmaşık gözüken, Marks'ın 20 yıla yakın zamanını alan bu konu bugüne uygulanır, güncelleştirilir ve basitleştirilirse (ki biz yazıda bunu yapmaya çalıştık) konunun özünün hala aktüel olduğu, uygulanabilir olduğu, kendi iç dinamiklerini koruduğu rahatlıkla görülecektir. Örneğin emperyalizm olgusu (ekonomi politiğin konusu olmasına rağmen biz konuyu ayrıca değerlendireceğimiz için burada değinmedik) değişik versiyonları ile yaşanıyor olması özellikle kapitalist temel yasalarının belirleyici ve başat olmasına bağlıdır. Ayrıca gündelik anlamında ekonomi politiğin konusu olan bunalımlar, milli gelir, işsizliğin artması vb. konular bugünkü dünya ve Türkiye'de bütün yakıcılığıyla gündemde ve yaşanmaktadır.

2000'li yıllarda dünyada ve Türkiye'de yaşanan ekonomik bunalım, fazla-üretim, eksik tüketim sarmalından oluşmuştur ve kısmi atlatılsa da bu dönemde de her an yeniden yaşanabileceğini burjuva iktisatçılar dahi söylemektedir.

Yine yazıda geçen milli gelirlerin oluşum ve dağılım süreci, bütünüyle devam etmektedir. Hatta bölüşüm, dağılım trendi bugünlerde daha da kötüleşmiştir. İşsizlik olgusu dünyanın ve Türkiye'nin belası olmaya devam etmekte olup ekonomi politiğin bu konulardaki yasaları da güncelliğini korumaktadır. Yani bu durum sermayenin organik bileşimindeki gelişmelere

bağlı olup, yalnız fabrika yaşamını değil hizmet sektörünü de belirlemektedir.

Ekonomi politiğin önemi ve anlamı, işçi sınıfının ve tüm emekçileri toplumun ekonomik gelişme yasalarının bilgisi ile silahlandırılmasında onlara kendilerine düşen görevleri başarıyla tamamlamak olanağını vermesindedir. Kapitalist ülke emekçilerine, köleliklerinin, sefalet ve yoksullaşmalarının nedenlerini gösterir. İşçi sınıfı ve tüm emekçilerin gördükleri baskının ve yoksullaşmanın ne rastlantıya ne de tek tek kapitalistlerin keyfine bağlı olduğunu ama tüm kapitalist sistemden geldiğini ortaya koyar.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

K. Marks, Kapital (1)
L. Althusser, Kapitali Okumak
Nikitin, Ekonomi Politik
Piere Joseph Proudhon, Mülkiyet Nedir?
Christian Bursoc, Kapitalizmin Çarkları
Ernest Mandel, Marksist Ekonomi Kuramına Giriş
Jilbarola, Marksist Açıdan Ekonomi Politik Yabancılaşma ve Hümanizm
K. Marks, Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı
Ben Fine, Gerd Hardoch, Dieter Karras, Sosyalist İktisadi Düşüncesinin Kısa Tarihi
Faruk Pekin, İşçiler Neden ve Nasıl Sömürülür
Korkut Boratav,Türkiye İktisat Tarihi (1908-1985)
Seçkin Doğan, Yolunu Yoldan Bulanlar
Erol Manisalı, Dünyada veTürkiye'de Büyük Sermaye
F. Başkaya, T. Demirer, F. Özbudun, Dünyanın balkonundaki İsyancılar
Osman Nuri Koçtürk, Açlık Korkusu
Harry Braverman, Emek ve Tekilci Sermaye
Dr. Hikmet Kıvılcımlı, Üretim Nedir?

MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİM DEĞERLENDİRMESİ: 22 TEMMUZ 2007

Seçimin daha net ve objektif değerlendirilmesi için seçim öncesi gelişmeleri dikkate almak her seçim için önem arz etse de bu seçimin orijininden dolayı temel öneme haizdir. Çünkü seçimin zamanında yapılmayıp erkene alınması, seçim öncesi gelişmeler ve seçim sonuçlarının şekli, doğrudan seçim öncesi tarihsel diyebileceğimiz, yer, yer suni çıkarılan gelişmelere bağlı olmuştur.

Seçim öncesi değerlendirmeyi daha gerilere giderek ele almak uygun olabilir. Fakat tarihsel bir milat teşkil eden 12 Nisan'daki Genelkurmayın tüm kuvvet komutanları ve yüksek rütbelilerle yaptıkları basın toplantısından başlatmakta yanlış olmayacaktır. Açıktır ki 12 Nisan süreci, Hrand Dink cinayeti, Trabzon'daki TAYAD'lılara linç girişimi, asker cenazelerinin yoğunluğu, PKK'nın kayıplarının hiç denecek kadar az olması. Malatya'daki 3 kişinin Hristiyan olmalarından dolayı bıçakla vahşice katledilmeleri v.b. gelişmelerin sonucu gündeme gelmiştir.

12 Nisan Genelkurmay Başkanlığının basın toplantısında iki olay başat olarak öne çıkmıştır. Bu iki olay bu günlere kadar da başatlığını ve önemini korumaktadır. Daha önceleri de 12 Nisan günlerinde de söylenen bir tek terörist kalmayıncaya kadar müdahaleye devam söyleminin somut açılımı basın toplantısında açıklanmıştır. PKK'nın ve milis gücünün envanter bilgisi sunulmuş, mahrecinin Kuzey Irak olduğu tespit edilmiş, Kuzey Irak'a operasyonun zorunlu olduğu ve işe yarayacağı ifade edilmiş, topu hükümete atarak siyasi iradeden cevap beklendiği anlatılmıştır. Ayrıca ABD'nin operasyona dahilindeki tereddütler eleştirilmiştir.

Yani 12 Nisan basın toplantısının esasını bu konut teşkil etmiş, diğer konu türev kalmıştır. İkincil önemli konu ise Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılacağı için istenilen Cumhurbaşkanının tarifi yapılmıştır. Cumhurbaşkanının sözde değil özde Atatürk ilkelerine bağlılığının önemli olduğu belirtilmiştir. Basın toplantısındaki değerlendirmenin ne anlama geldiği, hangi çağrışımlara açık olduğunu anlamaya çalışalım.

12 Nisan süreci ile birlikte egemenler (TUSİAD, Genelkurmay, etkin sivil bürokrasi ve emperyalizmin bir kısmı) bugüne kadar kendi çıkarlarının (ekonomik ve siyasi) önündeki en temel engelin Kürt sorununun varlığı olduğunun çok iyi bildikleri için bu sorunu gelinen noktada topyekûn bir savaşla bitirmeyi netleştirmişlerdir. Çünkü bu egemen unsurlar milyarlarca doların savaşa harcanmasından ekonomik olarak zararları olduklarını çok

iyi bilmektedirler, ayrıca kar oranlarının artmasının siyasi istikrara bağlı olduğunu da bilmektedirler. Kürt sorunun çözümsüzlüğünün bu olumsuz durumu yarattığını da bilmektedirler.

Dolayısıyla topyekûn bir seferberlikle savaş başlatılma ve bu sorunu böyle çözme yani bitirme kararı alınmıştır. Elbette bunun sürecinin uzunluğu veya kısalığı konjonktüre, iç dinamiklerdeki gelişmelere ve dış dinamiklere bağlıdır. Topyekun bir seferberlikte en önemli uygulama PKK ile ona lojistik ve diğer alanlarda destek olan milis gücünü birbirinden koparma, yani tabir uygunsa balıkları sudan azat etmektir. Daha sonra Genelkurmay başkanın ikinci basın toplantısında bazı köy imamı ve muhtarlarının PKK'ya desteği, bir PKK'lının varlığı için On milisin olması gerçeğinin açıklanması bu durumu teyit etmektedir. Ayrıca yine o süreçte siyasi destekçileri olan bazı illerin bu arada Diyarbakır il başkanının da gözaltına alınması anlamlıdır. Yine seçim sürecinde 3 ile uygulanan abluka, olağanüstü hal uygulaması ve seçim propagandasını engelleme girişimi de bu seferberliğin gereğidir. Milis gücüne yapılan bu ve buna benzer uygulamalar ve gelişmeler seçim sonuçlarından sonrada şu veya bu ölçüde devam edecektir. Kısacası Gerilla olan PKK'yı fiziki olarak yok etmek için her türlü silah denenirken, milis gücü için yer, yer fiziki baskı ve zor uygulansa da, "rıza" yada" ikna" yöntemleri de asimilasyonun parçaları olarak uygulanmış ve uygulanacaktır.

Topyekun savaşın seyrini Kürt halkı ve PKK'nın gücü ve güçsüzlüğü belirleyecektir. Kürt halkı ve PKK'nın göstereceği direnç egemenlerin saldırısını yoğunlaştıracağı gibi, tavizkar bir tavır geliştirmelerine vesile olabilir. Parçalanmış, küçülmüş bir hareket olduğunda egemenler kendi mutlak inisiyatiflerinde sorunu bitireceklerdir. Burada bitirmekten kasıt her durumda yok etmeye tekabül etmeyebilir. Yani topyekun seferberlik savaşının sonucunda elde kalan ne varsa onunla yetinme, yer, yer uzlaşmada mümkündür.

Burada Genelkurmay'ın veya devletin açmazı ve tereddütlerini doğru okumak, anlamak ve kavramak da önemlidir. Acaba devlet yalnız PKK'yı Kuzey Irak'ta vurmak için mi operasyon istiyor, yoksa 1990'larda Özal döneminde o dönemin Genelkurmay Başkanını da istifa ettiren, tarihsel bir toprak talebi isteği mi var. Yani Kerkük ve Musul'un Türk toprakları olarak alınması iştahı mı var. Her iki durumda da devletin açmazı görülmektedir. Yalnız PKK'ya karşı operasyon, sınır ötesi olacağından dolayı uluslar arası yasalara aykırı yapılmak zorundadır.

Ayrıca PKK'ya yapılacak saldırıdan yerel halkın her bakımdan zarar

görmesi mümkündür. Böyle bir durumda savaşın alanı genişleyecek, işin içine bölge halkları ve başta ABD olmak üzere diğer ülkeler de otomatikman gireceklerdir. Ayrıca Kerkük ve Musul'un alınması için savaş ise bölgesel savaşın dışında veya öyle başlayıp Ortadoğu, hatta Dünya savaşının çıkmasına yol açabilir. Bu nedenlerden dolayı Genelkurmay böyle bir sürecin akıbetinin meçhullüğünü bildiği için yaklaşık 30'un üzerinde sınır ötesi operasyon yaparken hükümetlerin bilgisi dışında hareket ettiği halde şimdiki durumda topu hükümete atması yukarıdaki değerlendirmemizin saikiledir. Bugüne kadar ki karasızlık, geçiştirme taktiği bu açmaz ve tereddüt de bu somut durumdandır. Fakat bu durum yani açmaz ve tereddüt ortadan kalkabilir ve operasyon da gerçekleşebilir.

Bizce bunun maddi şartları da vardır. Bu dünyanın 4'üncü büyük askeri gücüne sahip ve 20. sıralarda ekonomik gücü olan ve alt-emperyalist özellikler taşıyan bir ülke için Emperyalizme rağmen mümkün olabilir.

12 Nisan açıklamasının bir boyutu da kendi yasalarını çiğneyerek ordunun siyasete doğrudan girmesidir. Bu durum kitleler nezdinde en güvenilir kurum olan ordunun yıpranmasını getireceğinden de ayrıca önem arz etmektedir. Cumhurbaşkanlığı seçimi için özde sözde tartışması genel literatüre de girerek ve her konuda kullanan bir söylem olmuş ve ordunun siyasallaşmasını daha da netleştirmiştir.

12 Nisan'la başlayan miladın esasını ise 27 Nisan e-muhtırası oluşturmuştur. Saat 11'de doğru internet de yayınlanan muhtıranın gece yayınlanması da borsanın egemenlerinin çıkarınadır. Muhtıra bütün dengeleri altüst etmiş birçok şeyin başlangıcı veya sonucu olmuştur. Kimileri böyle bir açıklamanın formel yanlarını tartışmışlardır. Bunun muhtıra değil bildirge olduğu, önemsiz bir uyarı olduğu söylenmiştir. Oysa bizce 27 Nisan bildirgesinin askeri bir muhtıra olduğu muhtevasıyla da açıktır. Bildirgenin giriş ve gelişme bölümlerinde irticay'a atıf yapılarak gülünç bir duruma düşülmüştür. Gelişmeleri şöyle açıklamışlardır.

22 Nisan 2007 tarihinde Şanlıurfa'da, Mardin, Gaziantep ve Diyarbakır illerinden gelen bazı gruplarında katılımı ile, o saatte yataklarında olması gereken ve yaşları ile uygun olmayan çağ dışı kıyafetler giydirilmiş küçük kız çocuklarından oluşan bir koroya ilahiler okutulmuş, bu sırada Atatürk resimleri ve Tür bayraklarının indirilmesine teşebbüs edilerek geceyi tertipleyenlerin amaç ve niyetleri açıkça ortaya konulmuştur.

Ayrıca, Ankara'nın Altındağ ilçesinde "Kutlu Doğum Şöleni" için ilçede bulunan tüm okul müdürlerine katılım emri verildiği Denizli'de il Müftülüğü ile bir siyasi partinin ortaklaşa düzenlediği etkinlikte ilköğretim

okulu öğrencilerinin başları kapalı olarak ilahiler söylediği, Denizli'nin Tavas ilçesine bağlı Nikfer beldesinde dört cami bulunmasına rağmen, Atatürk İlköğretim Okulu'nda kadınlara yönelik vaaz ve söyleşi yapıldığı yolunda haberler de kaygıyla izlenmiştir. Genelkurmayın basın açıklamasındaki bu bilgiler veya buna benzer olaylar cumhuriyetin kuruluşundan bu yana daha radikalleri de yaşanarak hayat bulmuştur.

Bu gelişmelerin esas sorumluları da ordu olmuş, özellikle 12 Eylül sonrası uygulamalar bu durumu ateşlemiştir. Fakat bu hareketler her dönemde yavaş ve hızlı olarak devam etmiş marjinal kalmışlar, devleti ele geçirme hiçbir dönem gerçekleşmemiştir. Zaten bildirgenin sonundaki paragrafta yazılanlarda kanunun esasının bu olmadığı net olarak göstermektedir. Bildirgenin sonundaki açıklama şöyledir: Özetle, cumhuriyetin kurucusu Ulu Önder Atatürk'ün "Ne Mutlu Türküm Diyene" anlayışına karşı çıkan herkes Türkiye Cumhuriyeti'nin düşmanıdır ve öyle kalacaktır. Bildirgenin mesajı ve esası bu açıklama olmuştur. Öyle ki bu söylem yukarıdaki paragrafla hiçbir alaka ve bağlantı taşımadan yazılmıştır. Yukarıda değerlendirdiğimiz gibi bu doğrudan Kürt halkını hedef alan ırkçı-şovenist bir yaklaşımdır. Ve ister istemez halklar arasında düşmanlığı körükleyen., bugüne kadar kitlesel bazda Kürt-Türk çatışması yaşanmamasından rahatsızlık duyanların hezeyanlarıdır.

Daha sonraki bildirgede (ona daha sonra geleceğiz) bu durumu teyit etmektedir. Bildirgenin özü ve muhtıranın hedefi tartışma başlatmıştır. Hükümet ve Başbakan muhtıranın kendilerine verildiğini ve Genelkurmayın başkanlığa bağlı olduğunu dillendirerek duruma kısmi bir direniş göstermişken 28 Nisan muhtırası ile birlikte kılıçlar kuşanılmış adı konmamış ama muhatapları olan savaş başlamıştır. Bu süreçte bizce başından beri cumhurbaşkanlığı adaylığını (beli telkinlerden dolayı olsa gerek) düşünmeyen başbakan, oyunu bütün tarafları (başka konularda da) yanıltarak puan kazanarak oynamaya başlamıştır. Bu durum yanlış değerlendirmelerin çılgınlıkları ve yığınsal katılımlı cumhuriyet mitingleri yapılmasına yol açmıştır. İlk başlarda yöneticilerin tutumundan dolayı daha milliyetçi söylemlerle geçen mitinglerin giderek muhtevası biraz daha kısmi de olsa emperyalizm özellikle de ABD karşıtlığına dönüşmeye başlamıştır. Fakat mitinglerin genel muhtevasını temelde yeni orta sınıfların abartılan şeriat korkusuna karşı refleksi olduğu açıktır. Fakat bütün illerdeki katılıma baktığımızda sistemden etkilenen yoksul insanlarında mitinglere katıldığı görülmüştür.

Muhtıranın ve mitinglerin etkisiyle gelişen süreç sonucunda cumhur-

başkanlığı ve genel seçimlere ilişkin durum ve takvim değişikliği gündeme gelmiştir. Başbakan muhataplarına bir darbe daha vurarak hem kendisi cumhurbaşkanlığına adaylığını koymamış, hem de bu duruma sevinen çevrelerin sevinçleri kursaklarında kalsın misali kendisinin sureti gösterilen Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanlığına adaylığını açıklayarak muhataplarına bir darbe daha vurmuştur.

Bu süreç aynı zamanda genel seçimlerin zamanında yapılacağını ısrarla açıklayan Başbakanın geri adım atarak (attırılarak) seçimleri erkene almasına neden olmuştur. CHP'nin ve genel başkanının cumhurbaşkanını seçtirmemek için tehdit vari açıklamaları sonucu toplantı ve karar yeter sayısı olan 367'yi bulmak için Anayasa mahkemesine başvurması ve mahkemeden 367 sayısının yasal zorunluluk olmasının (toplantı yeterliliği için) kararlaştırılması süreci tekrar kırılmaya, sıkıntıya ve dengelerin bozulmasına yol açmıştır. Anayasa mahkemesi kararı açıktır ki 28 Nisan muhtırasının gölgesiyle şekillenmiş ve atanmışların seçilmişler üzerindeki tartışılmaz egemenliklerinin göstergesi olmuştur.

Bu arada 8 Haziran 2007'de Genelkurmayın teröre karşı, Türk milletinin kitlesel karşı koyma refleksi çağrısı daha öncede değerlendirmemizde açıkladığımız gibi esas hedefin Kürtler olup Kürtlere karşı Türkleri karşı koymaya çağıran bu söylem, somuttaki ifadesini Ahmet Kaya tişörtlerini giyenlere karşı linç girişimi ile somutlanmıştır daha sonraları yaralı bir PKK'lının önce Erzincan daha sonra Erzurum hastanesindeki linç girişimi de görülmüştür. Süreç devam etmektedir. Genelkurmayın yumuşatma açıklaması da yeterince önem arz etmemektedir. 28 Nisan muhtırasındaki son paragraftaki ırkçı-şoven söylem ve kitlesel karşı koyma refleksi öyle etkili olmuş ki kendilerini "solcu" sanan ve kan isteyen vampirlerden olan Cüneyt Arcayürek ve Tuncay Özkan özellikle de C. Arcayürek üst rütbeli subayların mayın patlaması (kimin yaptığını nasıl, nerden, kimden öğrendilerse) sonucu ölmesi üzerine yalnız PKK'lıların değil tüm destekçileri olan mazlum Kürtlerin ölümünü isteyecek kadar gözü dönmüştür. Bu güruhun seçimlere giden süreçte birbirlerini yercesine kapışmaları ve seçim sonuçları ırkçı-şoven ve kan isteyen, solun değerlerini yıpratan vampirlere çok iyi on ikiden vurucasına ders olmuştur.

Daha sonraları cumhurbaşkanlığı seçim sürecine geçilmiş CHP ve DP'nin meclise girmemesi sonucu Abdullah Gül 367'yi bulamayınca seçilememiştir ve otomatikman genel seçim sürecine girilmiştir. Bu arada iki olay vuku bulmuş ve süreci şekillendirmeye temel önemde katkı sağlamıştır. Bunlar Dolmabahçe'deki Başbakanlık binasında 2 saati aşkın Başba-

kanla, Genelkurmay Başbakanın baş başa toz uçmaz şeklinde konuşmaları ve bu konuşmanın devlet sırrı gibi en küçük bir bilgi kırıntısı şeklinde bile olsa açıklanmamasıdır. Bizce burada ciddi önemli pazarlıklar yapılmış Kuzey Irak operasyonun seçimlerden önce yapılması AK Partiyi olumsuz etkileyeceği Başbakan tarafından açıklanmış bunun sonucunda DPT'nin güçleneceği endişesi sonucu operasyon seçim sonrasına ertelenmiştir. Belki de bu tavizin karşılığı olarak Cumhurbaşkanın konusunda da Başbakandan olur alınmıştır. Bunların tahminler, varsayımlar olup elbetteki spekülatif değerlendirme olduğunun farkındayız. Bu ve başka konuların konuşulması da mümkündür. Biz siyasi çizgimizin doğru ve tutarlığına güvenerek yukarıdaki konuşmanın olduğunu çıkarsama bir şeklinde düşünüyoruz.

Ayrıca Vatanseverler Güç Birliği adlı yeni konsepte uygun kontr-gerilla veya çete örgütlenmesinin kısmi de olsa çökertilmesi yaşanmıştır. Bu olayda yakalanan silah, bomba vs. gibi mühimmatın varlığı ve bu aşamada bu örgütlenmenin başında özellikle emekli Albay rütbesine kadar varan askerlerin, yer yerde emekli polislerin bulunması gerçeği yeni bir belki de üst düzey suikast yapılacağı öğrenilerek (ki daha önce Atabeyler çetesinde Başkanın adı, evinin krokisinin çıktığı da unutulmasın) devletin bir kesiminin düğmeye basmasıyla çökertme gerçekleştirilmiştir. Açıktır ki egemenlerin bir kısmı istikrarsızlığın ve sonuçların nereye evirileceğini kestiremediğinden dolayı bu operasyon gerçekleşmiştir.15'in üzerinde kişi tutuklanmıştır. Fakat her taşın altında 1 numara ismiyle kendi telefon konuşmalarında geçen Veli Küçük hala ortalardadır. Ayrıca olay hakkında basına sansür uygulaması da tereddüt yaratmış, operasyonun sonuçlandığında büyük abilere ulaşılmayacağı anlaşılmıştır. Elbette bu büyük abilerin Veli Küçük dışında görevde ve yasal unsurlardan da olması muhtemeldir. Bu operasyon ve kısmi çökeltmenin en önemli nedeni Hrand Dink cinayetinden sonra büyük kitlelerin biriken direniş ruhudur. Olay seçim sürecinde ise iyice tavsamıştır.

Genel seçim propaganda süreci başlamış en fazla kitle katılımlı 50'nin üzerinde mitingi AK Parti yapmış, Doğuda miting yapan (Ağar'ın bir iki il dışında) tek parti AK Parti olmuştur. Tercihli oyların özellikle bağımsızlara zararlı olması düşünülmüş ve durum yasalaşmıştır. Bazı partilerde %10 barajının yüksekliğinden dolayı bağımsız aday başvuruları olmuştur.

Seçim propaganda dönemi süresinde AK Parti cumhurbaşkanlığı sürecinin anti-demokratik özüne sürekli vurgu yapmıştır. Ayrıca 28 Nisan muhtıra olayı da AK Parti mağduriyet ve haksızlığa uğradığını belli ölçülerde olsa teyit ettiğinden AK Parti mitinglerde ustaca bunu da kullanmıştır. İs-

tikrar adına durmak yok yola devam da AK Partinin önemli propaganda argümanı olmuştur. CHP ve MHP ırkçı-şoven milliyetçi söylemle seçim propagandası yapmışlar. CHP, Apo'nun yakalanma sürecinde DSP'nin oy patlamasını ırkçı-şoven söylemle alacağını zannetmiş seçimlerde havasını almıştır. DP'liler ise ne yardan ne serden misali seçim propagandası yapmışlardır. DTP'li ve diğer sosyalist-sol parti ve bağımsız adaylar kendi kimlik ve ilkelerini hayata geçirmeye çalışmışlardır. AK Parti hem Kuzey Irak operasyonunu mutlak anlamda en azından seçimden önce onay vermese de MHP ile girdiği ip olayı dolayısıyla milliyetçi söylemlerde bulunmuştur. CHP ve Baykal kendi mal varlığı sanki çok azmış gibi Başbakanın oğlunun gemisi (gemicik) ile uğraşmıştır. Başbakanın saatinin fiyatını gündeme getirerek ucuz popülizm yapmıştır. Ayrıca Başbakanın son günde tek başına iktidara gelemezse partinin başından ayrılacağı söylemi de muhataplar tarafından basit bir tehdit olarak algılanmıştır. Yine Başbakanın DTP meclise girerse MHP ile takışacağı tespiti de yeterince kavranmamıştır. Sonuçta baskın seçim olmasının da etkisiyle sönük, heyecanı az, kişiselleştirmenin başat olduğu ucuz popülizm revaçta olduğu bir seçim süreci yaşanmıştır. Anketlerin birinci, ikinci, üçüncü parti tahminleri ağırlıklı olarak AK Parti, CHP, MHP olmuş seçim sürecinin başlarında AK Parti %30-35 bandındaki oy oranı son günlerde %40'ların üzerine çıkmıştır.

Yine anketlerde bağımsızların özelliklede DTP'nin meclise gireceği 20-30 milletvekili çıkaracağı tespiti yapılmıştır. Sonuçta kapalı kapılar ardında veya bizlerin bu olaylar ve gelişmeler dışında bilemediğimiz durumların da olabileceğini düşündüğümüz saiklerin varlığıyla 22 Temmuz 2007 Pazar günü genel seçimler yapılmıştır.

Genel seçimler ile ilgili kısa bir genel değerlendirme yapıp daha sonra partilerin durumlarını tek, tek irdelemeye çalışacağız. Bu seçimlere katılım 2002 seçimlerine göre daha fazla olmuştur. 2002 seçimlerinde 10 milyon kişi oy kullanmazken bu seçimde yaklaşık 6 milyon seçmen oy kullanmamıştır. Seçimlere katılımın 2002 seçimine göre biraz daha fazla olmasının birçok nedeni olabilir. Fakat bizce öne çıkan neden baskın seçim olması dolayısıyla kitlelerin belirsizliklerin sonucu özelliklede asker gölgesinin tedirginliği başat olmuş, belirsizliklerin olumsuzluklara evirilmesinin son bulması kaygısı olmuştur. 6 milyon seçmenin seçime katılmaması da az bir sayı değildir. Bu durum ve bu kitle sosyalistlerin önemle üzerinde duracağı kitle olmalıdır. Bu kitlenin seçime katılmaması bilinçli bir boykot olmasa da parlamentodan beklentilerin (hepsi için olmasa da) güvensizlik anlamında hiç olmaması veya azalması olarak görülmelidir. Ayrıca 1 mil-

yonun üzerinde geçersiz oy kullanılması da önemli olup azımsanmayacak bir sayıdır. Bunun bütünlüklü nedenleri tespit edilmelidir.

Bu parlamento bileşenlerinde oy oranı ile meclisteki temsil olayı 2002 seçimlerine göre daha demokratik olmuş 2 partili meclis bileşeni yerini 7 partili meclis bileşenine bırakmıştır. Meclisin temsil olayı %80'leri geçmiştir. Ayrıca küçük temsilli ve tek tek bağımsızların varlığı da önemlidir. Dolayısıyla DTP'nin ve diğer bağımsızların meclise girmesiyle (özellikle DTP'li bağımsızlar ve diğer sosyalist bağımsızların meclise girmesini engellemek için) %10 barajı da hükümsüz ve anlamsız olmuştur. Yine meclise ilk kez bir kişi bile olsa 1965 TİP olayından bugüne sosyalist söylemlere sahip kişi girmiş olması da önemlidir. Daha önce yukarıda da değerlendirdiğimiz gibi belki de seçim süreci veya seçimin konusunun temel yönelimi Kürt sorunu olduğundan bütün olumsuzlukların ve tam boy saldırılara rağmen 23 DTP'linin meclise girmesi çok önemli ve ilk olan bir gelişmedir. (Daha önce sayı olarak daha az ve CHP'den milletvekili olan HEP'lilerin durumu önemli olsa da bu tespitimizi değiştirmez)

Bu kısa genel değerlendirmeden sonra partilerin durumlarına geçebiliriz.

AK Partinin Durumu: AK Parti 2002 seçimlerinde %34 civarında olan oy oranının %46,58 çıkararak bir iki anketör dışında hemen herkesi yanıltmıştır. Oy sayısını da 10 milyon dan 16.327.251'e çıkararak seçimin tartışılmaz ezici bir zaferle galibi olmuştur. Bu durumun nedenlerini holistike bir tarzda değerlendirilmeli yani ekonomik, politik, sosyal, psikolojik vs. gibi. Çok partili döneme girilmesi ile birlikte AP'nin ezici seçim başarısı ve ANAP'lı Özal'ın ezici başarısı ve son seçimde AK Partinin ezici başarısında büyüme oranının (diğer seçimlere göre) daha fazla yaklaşık %6'lara varmasının etkisinin de önemli olduğunu göstermiştir. Büyümenin gerçek olması için yatırım-üretim anlamında orta ve uzun vadeli kalıcı olması gerekmektedir. Oysa Türkiye'deki bu büyüme skalası sanal, spekülatif özellikleri öne çıkan Dünyada dolaşımda olan ve trilyon dolarlarla ifade edilen sıcak para-sermayenin Türkiye'ye girmesi sonucu olmuştur. Bu anlamda geçici özellikleri daha başattır. Ayrıca iç piyasada yapılan ağırlıklı devlet menşeli firma ve yerlerin satışından (örneğin; Oyak, Sabiha Gökçen havaalanı, İETT terminali, Pektim, Telekom v.b.) elde edilen gelirin de büyüme oranlarına katkısı olmuştur. Yine sıcak para- sermayenin denetimi ve egemenliği elinde tutan finans-kapitalin Türkiye ayağında borsanın %80'lere varan yabancı tekeli ve bankacıların %45'lere varan yabancı tekeli de büyümeye katkı sağlamıştır. Her ne kadar bu büyüme sanal, spekü-

latif ve geçici de olsa bir büyüme olduğundan uzlaşmaz karşılıktaki sınıf ve tabakalara aynı oranda olmasa da yansımıştır. Yani Türkiye'deki tekeller kar oranlarını artırmışlardır. Kitleler ise büyümenin etkisi ile enflasyonun düşmesi ve işsizliğin kümülatif anlamda artmasından kısmi de olsa olumlu etkilenmişlerdir. Ayrıca 4,5 yıllık AK Parti hükümet döneminde yeşil kartın yaygınlaşması, okul kitaplarının parasız dağıtımı, ciddi bir mağduriyet ve eziyet konusu olan ilaçların bütün eczanelerden alınması olayı, Köy-Des projesi dolayısıyla özellikle doğudaki köylere yapılanlar, Belediyelerin düzenli dağıttıkları kömür ve iaşeler de v.b. seçim başarısında önemli olmuştur. Yine liradan üç sıfır atılması da en azından insanları psikolojik olarak rahatlatmıştır.

Hükümetin Kuzey Irak operasyonuna onay vermesi, yasal bir hakkı olmasına rağmen Abdullah Gül'ün Cumhurbaşkanlığının engellenmesinde yaşanan anti-demokratik olaylar (28 Nisan Muhtırası) gibi ve mağduriyeti artıran Eski deniz kuvvetleri Komutanının darbe girişiminin Nokta dergisinde açıklamaları ve sonucunda Nokta dergisinin kapatılması olayı, Emekli generallerin televizyonları dolaşarak hükümet karşıtı propaganda yapmaları, sonraları Erdoğan'ın bunları engelleme girişimi, çok önceleri bir açıklamasında Erdoğan'ın Abdullah Öcalan'a sayın Öcalan söyleminin abartılarak linç girişimi, ABD de Huston fikir kulübünde yaşananların yani Anayasa Mahkemesi başkanına yapılacak olan suikast ve PKK'nın kitle katliamı anlamında bombalama olayının zamanlama düşünülerek servis yapılması başka nedenleri olsa da hükümet yıpratma taktiğinin de bir parçası olmuştur. Bu ve benzeri mağduriyet ve mazlumiyet olayları da seçim başarısında önemli olmuştur.

AK Parti Kürdistan'da oylarını artırarak birinci parti olmasını biraz daha detaylı irdelemek önemlidir diye düşünüyoruz. Kürt sorununa şovensosyal şoven yaklaşanlar mal bulmuş mağribi gibi DTP'nin kısmi oy azalışını da gerekçe yaparak AK Partinin başarısını doğrudan DTP'ye bağlamaktadırlar. AK Partinin bu yöredeki başarısında DTP'nin eksikliklerinin etkisi olsa da bu durum temel önemde değildir. AK Partinin başarısının esası AB süreci ile birlikte o güne kadar en küçük demokratik istemleri verilmeyen, yok etme ve mezalimi yaşayan Kürt halkının kalıcı olmasa da bazı küçük kazanımlar elde etmesi (kısmi de olsa T.V. yayınları ve dil üzerindeki baskıların hafiflemesi v.b.) süreci yaşanmıştır.

Ayrıca Köydes projesi ve bazı hükümet kaynaklı yardımların, sağlık ve eğitimdeki olumlu gelişmelerin (parasız kitap ve ilaçların çok zam görmemesi, yeşil kartın yaygınlaşması ve her eczaneden alınması olayı) büyük

çoğunluğu yoksulluk, açlık içinde yaşayan Kürt halkı için önemlidir bütün ekonomik ve demokratik açılımların devam etmesi veya en azından gerilememesi için iktidara gelmesi en yakın parti konumunda olan AK Partiye seçimde yönel inmesi doğaldır. Ayrıca unutmayalım ki AK Parti adaylarını ağırlıklı olarak Kürt sorununa sıcak yaklaşan, barışı savunan, ırkçı şoven olmayan unsurlardan seçmiştir. Dolayısıyla bizce AK Partinin bu yörelerde birinci parti olması sürpriz değildir. (Zaten 2002 seçimlerinde de AK Parti birinci parti olmuştu.) Somutun, doğal, yaşanması gereken zorunlu sonuçlarıdır.

Bu seçim başarısı AK Partinin Merkez sağ parti gerçeğini netleştirmiş. Diğer merkez sağ partiler çökmüş ve oyları hemen, hemen bütünüyle AK Partiye gitmiştir. AK Parti içinde merkez sol adayların kısmi olarak bulunması bu partiyi solu da içinde barındıran merkez partisi yapacak düzeyde değildir. Çünkü AK Partinin programı pragmatik özellikler taşıyan sistem içi sermaye yanı başat olan bir programdır. Sonuçta kitleler AK Partide gördükleri istikrar ve belirsizliklerin aşılma saikleriyle AK Partiyi birinci parti yapmışlardır. Ayrıca AK Partinin örgütlenmesi, çalışma tarzı ve liderinin karizmatik özelliği de başarıda önemli faktörler olmuştur. AK Parti milli görüş geleneğinden öğrendiği çalışma tarzı anlayışını yani seçmenle yüz yüze gelme ev, ev dolaşma tarzını hayata geçirmiştir. Seçmenler zaten zor durumda yaşarlarken onlarla yüz yüze taleplerini dinlemek önemli cazibe oluşturmuştur. Bu görüşmelerdeki ekonomik yardımlar da önemlidir. Liderle seçmen kitlelerinin her dönemde özellikle de seçimlerde simetrisi de önemlidir. Erdoğan bunu liderlik karizmasının özellikleri ile ağırlıklı olarak yerine getirmiştir. Öyle ki bu durum Erdoğan'ın çeşitli zaaflarını da (ananı alda git söylemi, askerli yan gelip yatma yeri değildir söylemi, askerlere kelle söylemi gibi) kitleler nezdinde önemsizleştirmiştir. Yine AK Parti kadrolarının kitleler içinde parti çalışmasındaki yetenek ve söylemleri de önem arz etmiştir. Örgütlenme anlayışında liderin belirgin ağırlığı olsa da AK Partili yeni kişilerin örgütlenmedeki demokratik yanı öne çıkarmaları (hemen her konunun bütün katılanlarca tartışılıp oluşturulması v.b.) diğer partilerden kısmi farkını göstermektedir. Başarıda bu iç dinamikler belirleyici olmuş, muhalefet özellikle sol muhalefetin yokluğu da AK Partinin başarısını etkilemiştir.

AK Partinin hükümet kurduktan sonra akıbetinin ne olacağı konusunda da tahmini çıkarsamalarla kısa bir değerlendirme uygun olmaktadır.

AK Parti için hükümet kurulması ve gelişen süreçte iki önemli konu temel önemde olacaktır. Bunlar ekonomideki büyüme trendinin kalıcı sa-

iklere dayanmaması olgusu dolayısıyla kırılgan olması mümkündür. Çünkü 400 milyar dolarları bulan borç toplamı, cari açığın 35 milyar dolar civarındaki paratisesi, ticari açığın ithalat yönündeki yükselişi bu dönemde ciddi önemde sorun olmaya devam etmektedir, bu borç sarmalının(iç ve dış borç, kamu ve özel sektör borçları) kısa vadeli ve yüksek faizli ödeme güçlüğü ekonomik istikrar ve büyümenin önünde ciddi engellerdir.

Böyle bir durumun varlığı kırılganlığı daha da artırarak örtülü kriz sendromunu tetiklemesi gerekebilir. Bu durum kapitalist ekonominin kendi varlığından kaynaklanan ve dalgalanmanın nedeni olan düşük kar ve yüksek faizin durumu ve kaygan bir zeminde oluşan TL'nin yükselişinin avantaj ve dezavantajını tüketme tehlikesini kendi içinde taşımaktadır. Bu durumda enflasyonun yükselmesi ve devalüasyona başvurulması gündeme gelebilir. İşsizlik kümülatif olarak artar. Ayrıca seçim dönemi çok gösterilmeyen (her hükümetin az veya çok uygulandığı) seçim ekonomisi uygulamaları da yeni dönemdeki zorlukları da artıracaktır. Dolayısıyla ekonominin bu durumu yeni dönemde egemenler dışında geniş kitlelere sunacağı şeylerle AK Partinin hem bu dönemdeki hem de bundan sonraki seçimlerdeki akıbetini belirleyecektir. Çünkü geniş kitlelerin her durumda var olanla yetinme takatleri kalmamıştır. Burjuva iktisatçıların istatistikleri her durumda gerçeği kesmemektedir.

Yani bizden önce durum daha olumsuzda (örneğin enflasyondaki yükseliş %30'lardan %9,10'lara inmesi v.b.) biz daha olumlu işler yaptık söylemi (ücret artışı ve fiyat artışını önceki dönemlerle karşılaştırılması durumu) yanlıştır. Sosyalistler için gerçek durum kitlelerin şimdiki koşullarıdır. Açıktır ki 40 milyona yakın yoksulluk, açlık sınırında insanın yaşadığı bu ülkede bu istatistiksel verilerin hiçbir anlamı yoktur. Bu istatistiksel verilerin anlamlı olması için geniş kitlelerin alım güçlerinin yükselmesi yani maaş veya ücretlerinin 4 kişilik bir ailenin yoksulluk sınırına yaklaşmasıyla mümkündür. Bugün bunun çok uzağında olunduğu açıktır. Bu istatistiksel verilerin yanlışlığı milli gelir tarifinde de net olarak görülmektedir. Burjuva iktisatçıların milli gelir tanımları aldatmacadır.

Onlar milli geliri yıl içinde üretilen mal ve hizmetlerin toplamı olarak görürler. Oysa bu tanım konunun üzerini örten, kafa karıştırıcı, aldatıcı bir tanımdır. Oysa milli gelirin Marksist iktisattaki tanımı ise sabit sermayeyi dışlayan o yıl içinden değişen sermaye ve artı-değerin toplamından oluşmaktadır. Bu durumu oluşturan da işçi ve emekçilerin, emek ve çalışmalarıdır. Yani bu tanım içine sermaye sınıfı objektif olarak giremez. Değişmeyen sermaye birikmiş olarak zaten yeni yıldan önce vardır.

Ayrıca daha öncede yukarıdaki değerlendirmede açıklamaya çalıştığımız gibi özellikle Dolmabahçe'deki toplantıda pazarlık sonucu Kuzey Irak operasyonu seçim sonrasında yapılırsa ve AK Parti bu duruma direnmeden teslim olursa (bu durumu teyit eden mutlak anlamda netleşmese de emareler görülmektedir. Irak'ın açıklamasıyla da Türk ordusunun Kuzey Irak'a girdiği söylenmektedir.) böyle durum gerçekleşirse savaş durumu AK Partiyi ekonomik ve siyasi olarak ciddi ölçüde yıpratacaktır. Bu iki durumda AK Partinin alacağı tutum ve tavır günü ve geleceği belirleyecektir. Bu dönemde geniş kitlelere dönük onların çıkarlarıyla örtüşen ekonomik-siyasi, sosyal önlemler alınır uygulanırsa, Kuzey Irak operasyonu yapılmasına direnilir engellenirse AK Parti belki bir dönem de olsa varlığını ve sürekliliğini devam ettirir, tersi durumda çöküntü, yıkım kaçınılmazdır. Elbette bu durumdan başka nedenlerini de bulmak öne çıkarmak mümkündür. Erdoğan'ın seçimlerinin akıbetinin belli olduğu ilk gün ılımlı mesajlar vermesi sonucunda geniş bir uzlaşma ile 450 milletvekilinin oyuyla (MHP kendi adayını desteklediği için girmediği koşullarda bile) Köksal Toptan'ın meclis başkanı seçilmesi AK Parti yararınadır. Sürecin önemli ve yumuşak karnı olan cumhurbaşkanlığı seçiminde AK Partinin tavrı da gelişmelerde önemli ölçüde etken olacaktır.

CHP'nin Durumu: Ordu ve sivil bürokrasinin önemli bir kısmı tarafından desteklenen CHP'nin Cumhuriyet mitinglerinin havasıyla, tafrasıyla seçimden birinci parti çıkacağı en azından oy patlaması yapacağı beklentisi boşa çıkmıştır veya DSP'nin seçime bile girmeden doğrudan desteği, YTP'nin desteği, Karayalçın'ın SDHP'sinin seçime katılmadan desteği, sağ eğilimin önde gelenlerinden bazılarının (Lütfullah Kayalar, İlhan Kesici v.b.) milletvekili adayı yapılması tescilli faşistlerden Yaşar Okuyan'ın HÜR partisinin seçime katılmayarak CHP'ye destek vermesi v.b. rağmen 2002 seçimlerinde %19'lardaki oylarını 20'lerin biraz üzerine çıkarması hüsran olmuştur. Bu durumun bütüncül bir analiz ve çözümlemesini yapmak durumun akıbetini aydınlatacak ve netleştirecektir.

Sosyal demokrat bir partinin hedef kitlesi ve söylemi yoksullardan emekten yana olmak zorundadır. Oysa CHP'nin aldığı oyların yöresel dağılımı da gösteriyor ki emek ağırlıklı yoksul oylar değil esas ağırlıklı oylar orta-alt-üst katmanların oyu olmuştur. Yoksul kitlelerin en önemli talepleri ekonomik, geleneksel (dinsel) ve etnik özellikli taleplerdir. CHP ise ekonomik olarak bu kitlelerle yüz yüze görüşmek için evlere gitmemiş, dolayısıyla kendi ekonomik söylemlerinin olumlu propagandasını, AK Partinin ekonomik söylemlerinin olumsuz propagandasını yapmaktan mahrum kal-

mıştır. İaşe yardımlarını ikircikli bir şekilde eleştirmeleri, Erdoğan'ın oğlunun gemi alması, Erdoğan'ın saatinin bedeli, Maliye Bakanının oğlunun hırsızlıklarının açıklanması ise tutmamıştır. Yoksul kitlelerin gelenek-görenek en başta da din olgusuna bağlılıkları bilinmektedir. Bu durum yüzyılların bir sosyolojik gerçeğidir. Bu konuda hassasiyet gösterilmesi gerekirken CHP laik-anti-laik tartışmasını sürekli gündemde tutmuş, bu durum cumhuriyetten yana olanlar cumhuriyete karşı olanlar şeklinde suni bir bölünme yaratmıştır. Bu durum geniş kitleleri ürkütmüş, korkutmuştur.

Yine yoksul kitlelerin etnik özellikleri de etimolojik, etnografik, nesnel bir durum olarak görülmemiş, ırkçı-şoven söylemler başat olmuştur. Kuzey Irak operasyonunu CHP nerede ise el çabukluğu yaparak MHP'den daha hararetle savunmuştur. Böyle bir savaş durumunda sanki yalnız PKK'nın zarar görmesi mutlakmış gibi Kürt halkının mağduriyeti ve kayıpları düşünülmemiştir. Kan isteme yarışında başı CHP çekmiştir. Bu tutumla milliyetçi oyları çekeceklerini düşünmüşler, aslı dururken (yani MHP) suretine itibar edilmeyeceği görülmemiştir.

Sonuçta bu bölgede daha önce birinci parti olan CHP %2'lere kadar gerileyerek adeta bölgeden silinmiştir. Öyle ki "korkudan" olsa gerek bölgede miting dahi yapamamıştır. Oysa Kürt sorununu daha önceleri 1995'lerde Güneydoğu raporu ile daha barışçıl ve demokratik çözeceklerini savunan CHP bugün hiçbir zorunluluk (suni, akıl, bilim dışı gerekçeler dışında) yokken sorunu savaşla çözmeyi temel politikası yapmıştır. Yine CHP'nin Kanal Türk'e trilyonlar aktararak ırkçı-şoven, savaş yanlısı açıklamalar yaptırması, Cumhurbaşkanı Sezer'in A.D.D'ne parasal yardım yaparak aslında CHP lehine bu derneği yönlendirmesi de ters tepmiş, zalimler önemli ölçüde derslerini almışlardır.

Seçim sonuçlarıyla birlikte CHP'de beklenen çatışmalar, kaos, kavgalar hemen başlamıştır. 2 gün bu kavgaların durulmasını bekleyen Baykal, dengeleri yakaladıktan sonra piyasaya çıkmıştır. Kavgaların, çalkantının belki küçük bir kısmı birileri tarafından suni olarak çıkarılsa da bu durumun temel nedeni CHP'nin beklentisinden çok aşağı seçim başarısızlığıdır. Bu olumsuz durumu yıllardır hasretle bekleyen çevreler hemen harekete geçmişlerdir. Sözde muhalefet kanadı olan kişiler (Başta Çetin, Kumbaracıbaşı, Sarıgül, Livaneli v.b. gibiler devletlilik konusunda herhalde Baykal'dan geri kalmazlar) Baykal'a hücuma geçmişler. Baykal'a genel başkanlığı ve siyaseti bırakmasını dillendirmişlerdir.

Bu arada Livaneli'nin Baykal'ı yıpratmak saikiyle 2002'lerde Erdoğan'la Baykal'ın bazı konularda (Cumhurbaşkanlığı ve dokunmazlık ko-

nusu) anlaşmasını açıklaması anlayanlar için gülünç olmuş ve neden bugün açıklandığı da yeterince anlaşılmamıştır. Ortaya çıkan Baykal ise yenilgiyi bile sanki başarı imiş gibi sunmaya çalışmıştır. %2'lik oy artışını önemsemiş ve kendi hatalarının ucuna değinerek esas hatayı AK Partinin hükümet uygulamalarına bağlamıştır. Ayrıca ırkçı-şovenlerin CHP içindeki başı olan Onur Öymen'in seçim sonuçlarını mantıksızlıkla açıklaması da yeni bir garabettir. Seçim sonuçlarının başarısızlığı parti tabanında fiziki kavgalara yol açtığı gibi, tabandaki arayışlar, şaşkınlık ve şok devam etmektedir. Özellikle CHP tabanında Baykalsız CHP üst düzeyde olmasa da konuşulmaya başlanmıştır. Oysa CHP'nin başat sorunu genel başkan sorunu değil CHP'nin sosyal demokrat özellikler taşıyan yanının var olanlarının da tükenerek sağcı bir partiye dönüşme durumudur.

Devrimci sosyalistler açısından da kısa vadede devrim ve sosyalizm hedefi görülmediğinden emek ağırlıklı bir sosyal demokrat partinin kurulması önemlidir. Böyle bir partinin CHP'nin dönüşmesi ile kurulması çok zordur. CHP'nin tavanda ve tabanda kemikleşmiş bir kadro kitlesi mevcuttur, dolayısıyla CHP'nin özellikle tabanından kopmalar beklense de, bütünüyle dönüşmesi beklenmemelidir. Emek ağırlıklı, yoksulları temel alan bir sosyal demokrat partinin kurulması aslında zor değildir. Türkiye'nin ekonomik ve siyasi açmazları böyle bir zemin varlığını zorunlu kılmaktadır. Böyle bir partinin emek eksenli programı, liderle, tabanın diyalektik olarak örtüştüğü demokratik bir örgütlenme ve doğru bir çalışma tarzı anlayışı sonucu gelecek seçimlerde başarı mümkündür. Böyle bir parti bütün çalışmasının temelini yoksulların başat sorunu olan ekonomik sorunlar, gelenekler ve din konusu etnik soruna oturtmalı bu konuları da doğru, somut gerçekçi bir şekilde ele alarak hayata geçirmelidir.

MHP'nin Durumu: Faşist parti MHP 2002 seçimlerine göre oylarını yüzde yüze yakın artırarak %14,27'ye çıkarmıştır. Fakat bu duruma rağmen genel başkanın ve ileri gelenlerin sonuçtan yeterince memnun oldukları söylenemez, onlar diğer her parti gibi iktidara geleceklerini söyleseler de, beklentileri bu olsa da bunun gerçekleşme şansının az olduğunu biliyorlardı. Fakat oyların başka partilere dağılmasını önlemek ve kendilerinde birleşmesini sağlamak adına böyle söylemde bulunuyorlardı. Seçimden esas beklentileri ise oy yüzdelerinin daha fazla olmasıydı. MHP'nin yine oy oranlarını artırıp meclise girmesi ve üçüncü muhalefet partisi olması anlamlıdır. Ayrıca CHP'nin MHP'nin söylemleriyle hareket edeceği düşünüldüğünde milliyetçi söylemlerin asıl adresi MHP olduğu için CHP de olağanüstü değişiklikler olmazsa ana muhalefet görevini bu mecliste

MHP'nin yerine getirmesi muhtemeldir.

MHP bu başarısını nasıl elde etmiştir. MHP'nin değiştiğini merkeze yaklaştığını söyleyen özellikle liberal ve bir kısım "sol'lar" MHP'nin sokakta terör estirmemesine ve Bahçeli'nin vakur ve ılımlı devlet adamlığı kişiliğine vurgu yapıyorlar, bu ve benzeri saiklerden sonuca varıyorlar. MHP'nin 12 Eylül öncesi durumuna bakarak değiştiğini söyleyip analiz yapanlar her durumda sınıfta kalmaya mahkûmdurlar. Yer, yer MHP'li ülkü ocaklılarının Trabzon'daki linç girişimi, bir olaydan kaçan kişinin tesadüfen sığındığında onun pencereden aşağıya atmak için faşistlerin gözü dönmüşlükleri görülmüştür olayları artırmak mümkündür. Bunların münferit olaylar olduğu söylense de ne fark eder, önemli olan doğru ve bütünlü bir faşizm analizine ihtiyaç vardır. Böyle bir analiz yaşanan (özellikle İtalya, Almanya ve İspanya'da) faşizm örnekleri yani pratiğin teori haline getirilmesi olduğu için daha da önemli ve anlamlıdır. Faşizm bir ideoloji, siyasi hareket ve devlet biçimidir. Faşizm devleti ele geçirip yeniden örgütlendirinceye kadar, ideolojik ve siyasi hareket olma özelliklerinin bütün yanlarını kullanır, konjonktüre, kendi güç ve güçsüzlüğüne, devletle olan ilişkisine göre bırakalım "ılımlaşmasını", "sol" söylemleri savunması da yaşanan faşizm örneklerinde görülmüştür. MHP'nin somut durumuna gelince, MHP 12 Eylül süreci ile birlikte şu veya bu nedenlerden dolayı kadro kaybetmiştir. Ayrıca kendi içinde bölünmeye uğramıştır. (BBP'nin kurulması vb.) Efsane liderleri Türkeş'in ölümü de bu dönemde yaşanmıştır. Bu ve benzeri durumlar MHP'yi güçsüzleştirmiştir. Yine konjonktürde teknolojinin gelişmesi, geleneklerde, yaşantı da, bazı değişikliklere yol açmış bu duruma MHP'nin uyum sağlaması doğaldır. Ayrıca faşist hareketlerin bu arada MHP'nin 12 Eylül öncesi durumunu yaratan paralel gelişen, güçlenen sosyalist hareketin varlığı olmuştur. 12 Eylül sonrası ve bugünlerde sosyalist hareketinde çeşitli nedenlerden dolayı güçsüzleştiği açıktır. Dolayısıyla faşist MHP'nin "ılımlı", merkez partisi gibi görülmesi bu durumdan da rahatlıkla anlaşılmalıdır. Unutmayalım "ılımlı", "vakur" devlet adamı Bahçeli 12 Eylül öncesi yaptıklarına bütünüyle sahip çıkmaktadır ayrıca MHP'nin geçmişten gelen hattını da bütünüyle sahiplenmektedir. MHP'nin teorik hattı veya programında yaptığı bazı değişiklikler formel olup özü değiştirmemiştir. Böyle bir durumda eşyanın tabiatına uygun olup tersi durum MHP adına olumsuz yanlış olurdu.

MHP'nin seçim "başarısında" esas neden savunduğu ekonomik, sosyal vs. gibi konular olmamıştır. Genelkurmayın (bilerek veya bilmeden MHP lehine olması hiç önemli değildir) sürekli Kürt sorununu bitirmek için söy-

lem ve pratik tutumları seçimde MHP'ye yaramıştır. Ayrıca CHP'nin de temel söylemi milliyetçi ırkçı söylem olmuş bu durumda aslı varken suretine itibar edilmeyerek MHP'ye yaramıştır. CHP'den MHP'ye oy kayması olduğu bizce de doğrudur. Dolayısıyla kimin böyle bir konjonktürde kendisine katkı yapmasına imkân yokken sürekli askerlerin öldürülmesinden ne çıkarı olur diye sorduğumuzda devletin sicilinin de bozuk olduğunu bildiğimiz için, bütün bu olaylar PKK'ya kalsa da, esas bu olaylardan Kürt halkı ve onların siyasi liderlikleri, kadroları zarar görmektedir.

Her asker cenazesinde yaşanan ırkçı-şoven tutumlar, kan isteme anlamında kin ve intikam yeminleri halklar arasında düşmanlığı körüklemektedir. Fakat bu cenazelerde kısmi de olsa bazı kişilerin devlete tepkisi görülmeye başlanmıştır. Giderek bu tepkilerin yayılacağı düşünülebilir. Bu durum askerleri ve asker ailelerini de etkileyeceği düşünülerek. Profesyonel orduya geçme çabaları olduğu bunu netleştirmeye çalıştıkları açıktır. Dolayısıyla asker cenazelerinin sürekli olduğu bu durumda başta CHP olmak üzere diğer partilerin oy kaygısı ile ırkçı-şoven tutumları onlara yaramamış, hatta ters tepmiştir. Bu durumdan objektif olarak yaralanması gereken MHP olması gerekirdi ve öyle olmuştur. Seçim mitinglerinde ılımlı, vakur Bahçeli'nin insanlara ip atması, yani idamı istemesi, kan istemesi, bazı "sol'lara" duyurulur. Bugün dünyada özelliklede Avrupa'da hangi merkez partisi idam istiyor biz bilgisizler bilmiyoruz.

Yeni dönemde MHP'nin mecliste DTP ile yan yana oturması her durumda çatışma çıkması beklentileri olanları Bahçeli'nin yemin töreninde DTP'lileri alkışlaması, Bahçeli'nin başta Ahmet Türk olmak üzere bazı DTP'lilerle tokalaşması sonucu şaşırtmıştır. MHP'nin değiştiğini söyleyenleri de daha da umutlandırmıştır. Fakat Bahçeli'nin ilk grup toplantısında bu "ılımlı" yaklaşımını reddedercesine kendilerinin kurşun sıkan elleri sıkmayacakları söyleminin adresi elbette DTP olmuştur. Anlaşılan ve gidişat görülmüştür ki MHP, eğer DTP yemini Türkçe okursa veya MHP'nin söylemleriyle hareket ederse değişen, merkeze yaklaşan MHP'den ses çıkmayacak, aksi durumda çatışma kaçınılmazdır. Bu çatışma meclisle sınırlı kalmayacak, sokağa yansıyacak potansiyeli de objektif olarak içinde barındırmaktadır.

DTP'liler ne kadar dikkatli olursa olsunlar oy aldığı kendi Kürt seçmenin istemlerini dillendirmek zorunda. Faşist MHP'nin bunlara tahammülü olmadığı (özellikle tabanın) görülecektir. MHP, meclise girmenin avantajlarını kullanarak örgütlenme ve kitleselleşme faaliyetlerine devan edecektir. Somut şartlar MHP'nin bünyesinde egemen (şiddet yanlısı) ve türev

("ılımlı") olan yanları sürekli gündemde tutulacaktır. Bu durum sosyalist hareketin gelişmesine de sıkı sıkıya bağlı olacaktır.

Biz yukarıdaki değerlendirmeyi yaparken sol anlayışın Ortodoks yanları olduğu hem kendi içinde hem kendi dışında değişmelere kapalı olduğu söylemini "sol" olan bazılarının gündem de tuttuklarını biliyoruz. Devrimci Marksistler bütün unsurlardan daha çok değişme ve gelişmelere açıktırlar. Çünkü onların felsefesi değişme, gelişme felsefesi olan Diyalektik Materyalizmdir. Eğer MHP'nin gerçekten değiştiği, ılımlaştığı merkeze yaklaştığının küçük işaretlerinin olduğunun dahi görelim, buna en çok sevinecek olan bizler oluruz. Çünkü faşizm insanlık düşmanı bir hareket olup, onlardan tek, tek dahi bazı insanların tarafsızlaştırılması bile önemlidir. Bunu ateş düştüğü yeri yakar misali 12 Eylül öncesini yaşayan sosyalistler çok iyi bilmektedirler. Elbette güneş balçıkla sıvanmaz., MHP gider başka MHP'ler gelir söylemi, (kral öldü yaşasın kral misali) bilinse de, MHP'nin hangi biçimde olursa olsun otantiğinden farklılaşması önemli ve anlamlıdır.

DTP'nin Durumu: DTP bir önceki seçime göre oy oranı azalsa da 23 milletvekili ile meclise girmiş bazı nedenlerden dolayı milletvekili sayısı 20'ye düşse de grup kurmuştur. Meclis tarihinde bu sayısı ile Kürt halkının temsili gerçek bir milattır. Bu sonucu bütün fiziki ve psikolojik saldırılara rağmen önemli görmek gerekir. Seçim öncesi daha öncede yaptığımız değerlendirme de anlattığımız gibi 12 Nisan, 27 Nisan, 8 Haziran Genelkurmayın açıklama, muhtıra bildirgelerinin temel, tartışılmaz adresi Kürt sorunu olmuştur.

Birçok ildeki parti yöneticilerinin tutuklanması, 3 ilin ablukaya alınıp olağanüstü hal uygulamaya tabi tutulması, DTP afiş ve pankartlarının polis tarafından yırtılması, indirilmesi, yaklaşık 13000 askerin oy kullanmak için yazılmaları, çok kültürlülüğü savunan, Sur belediye başkanı ve yöneticilerine dava açılması, DTP'li belediye başkanlarına özelliklede Diyarbakır belediye başkanı Osman Baydemir hakkında hemen her konuşmasından dolayı açılan davalar, Şemdinli'de suçüstü yapılan kontr-gerilla bölüntüsünün ortaya çıkmasından sonra davaya bakan savcının başına gelenler v.b. örnekleri çoğaltmak mümkün, bütün bunlara ek olarak daha öncede anlatmaya çalıştığımız gibi AK Partinin bütün avantajlarını kullanarak bölgede seçim mücadelesini de dikkate aldığımızda DTP'nin oy oranını ve milletvekili sayısını küçümsemek, ya bilgisizliktir ya da şovenist bir çabadır. Açıktır ki, seçim sonuçları da göstermiştir ki Kürt sorunu, varlık ve sorun olarak bütün yakıcılığıyla gündemdedir. Ve sorun hız kesmeden devam

edecektir.

Elbette DTP'lilerinde bir önceki seçimden küçük bir oranda olsa az oy almaları konusunda kendi eksik ve yanlışlarının olduğunu söylemeleri, özeleştiri vermeleri ayrıca önem arz etmektedir. Bizde bu yanlışlık, eksiklikleri şöyle değerlendiriyoruz. Çok olumsuz konjonktür ve şartlarda seçim çalışmasına çıkan DTP'liler, AK partinin gücünün derecesini yeterince hesaplamayarak, bazı oyları çantada keklik sanarak yeterince seçmenle yüz yüze temas anlamında çalışmamışlardır. Özellikle Diyarbakır'da AK Partinin başarısı ortadadır. Kürt halkının kültürel sorunları yanında yoksulluk ve açlık sorunları yeterince anlatılmamış, bu durumu avantajlı olan AK Partinin elinden alamamışlardır. DTP'li belediyelerin de hangi nedenlerden olursa olsun (kendi dışlarındaki durumları da anlatmadıkları görülmektedir) seçmen kitlesi ve onun taleplerini karşılayamaması da oy azalmasına katkı sağlamıştır.

Ayrıca PKK'nın son ateşkes çağrısı önemli olmasına rağmen devletle karşılaşmadan çekinerek konu üzerine gidilmemiş, sanki tersi bir tavır alış seçmen nezdinde daha önem arz eder diye düşünülmüştür. Oysa unutmayalım ki doğru talepler kimden, nasıl gelirse gelsin esasında kitlelerin kendi talepleridir. Yine DTP içinde farklı görüşlerin varlığı doğal olmasına rağmen, iki başlılık görüntüsü de (örneğin Leyla Zana'nın federasyon talebine, Aysel Tuğluk'un karşı oluşu v.b.) seçmeni olumsuz etkilemiştir. Oysa burada da devletle karşı karşıya gelme endişesi başat olmuş, federasyon talebinin DTP'nin bütünü tarafından her durumda savunulacağının anormal olmadığı görülmemiş, kitlelere bu durumlar anlatılamamıştır. DTP'nin başka eksikleri de olması muhtemeldir. DTP'nin oylarının azalışında mevsim şartlarının (mevsimlik çalışanların bölge dışında çalışma da olmaları) ve tercihli oy kullanmadan dolayı mükerrer oyların varlığı da etkili olmuştur.

Meclise grup kurarak giren DTP'nin buradan sonraki süreçte nasıl bir rol ve tavır alacağı yaşanarak görülecektir. Tek kişi de olsa Ufuk Uras'ın varlığı da DTP için bir avantajdır. Dolayısıyla DTP'nin gidişatını kendi iç dinamikleri, meclis içindeki partiler ve meclis dışındaki egemenler ve DTP'yi savunanların tutumları belirleyecektir. Egemenler, onların ırkçı-şoven temsilcisi akıl hocaları Kanadoğulları'nın daha önceki (367 oy vs. gibi) yönlendirmeleri yetmiyormuş gibi seçimi kazanan cezaevinde olan Sabahat Tuncel'in milletvekilliğini düşürmek için çabalarının sonuçlarını göreceğiz. Sonuçta azımsanmayacak bu sayıyla yıllar sonra meclise giren DTP'liler için (her dönemde ve her durumda yok etmeyi başat olarak ya-

şadıkları için) şaşkınlık, şok bir süre devam edecek, bu süreçte eksik, yanlış söylem ve tavır alışlar görülebilecektir.

Giderek bu durum dağılacak ve DTP kendi asli söylem ve tavırlarını savunacaktır. Burada bizce en önemli olay DTP'nin dengeleri göstermek adına asli durumundan kopmamasıdır. Geçici, umumi kazanımların, her zaman geri alındığını en yakıcı şekilde bilen ve yaşayanlar Kürtlerdir, DTP'lilerdir. Dolayısıyla doğrulardan kopmak başka şey, doğruları hangi durum ve şartlarda hangi üslupla savunulacağı başka şeydir. DTP Kürt halkının çözülebilir taleplerini cesaretle savunmalıdır. Bu arada DTP'nin meclisteki mücadelesinde ve başarısında Türk solu ve sosyalistlerin her türlü desteği de olmazsa olmaz hayati değerdedir.

DP'nin Durumu: DYP ve ANAP'ın birleşmesi sonucu kurulan DP'nin ilk başlarda yükselişi, görülmüş, daha sonra Ağar, ile Mumcu'nun iç hesaplaşmadan olsa gerek kapışmaları sonucu DP intifa kaybetmeye başlamış ve seçimlerde barajı geçemeyerek ve önceki seçimlerden de daha az oy olarak %5,42 meclis dışında kalmıştır. Bu durumun en temel nedeni Ağar'ın günah çıkarma anlamında ovada siyaset anlayışını savunarak kendi muhafazakâr seçmenini ürkütmesi olmuştur. Ve bu durum DP kitlesine ve diğer kitlelere de inandırıcı gelmemiştir. Bu konuyu asıl varken (DTP) suretinin inandırıcılığı CHP'nin tutumunda da görülmüş, bilinçsiz seçmen diye alay edilen kitlenin sağduyusu bu anlayışlara unutamayacakları bir ders vermiştir. Ayrıca biz DP'nin mağlubiyetinin esas muhatabının Ağar olduğunu düşünüyoruz. 1000 operasyona imza atan birçok kişinin öldürülmesinin sorumlusu, işkenceci ve zalimane uygulamaların başına her kim olursa olsun kitleler bir dönem sonra mutlaka derslerini veriyorlar. Ağar'ın durumu bizce budur.

Bu duruma (seçim yenilgisine) seçim sonrasında Ağar'ın Cumhurbaşkanlığı seçiminde meclise girmemeyi göstermesi doğru değildir. Bu tavır küçük bir olumsuz etki yapmıştır. Ağar'ın hemen istifa etmesi ise bu gelişmelerden sonra hem beklenen hem de çok önemli olmayan gelişmedir. Mumcu'nun son günlerde ısrarla Ağar'la konuşmak istemesi ve Ağar'ın kabul etmemesi de burjuva siyasetçilerin saydam olmayıp kapalı kapılar ardında neler çevirdikleri malumumuzdur. Dolayısıyla merkez sağ çökmüş, bütün oylar Merkez Sağa yerleşen AK Partiye gitmiştir. Süreçte merkez sağın otantik adresi olan partilerin ve liderlerin çökmesi sonucu akıbetleri belirsizdir. Elbette yaşayan efsane bir bilen buna da çare bulmak için çaba içindedir. Rize'den bağımsız seçilen M. Yılmaz herhalde Türkiye'yi yalnız Rize sanıyor ki seçmen tarafından silinmesine rağmen merkez sağın topar-

lamak için çalışacağını söylemektedir. Aynı durumda Çiller'de çevre telkinleriyle bir ortaya çıkmış seçmen tarafından yediği darbe aklına gelmiş olacak ki tekrar sessizliğe bürünmüştür. M. Yılmaz ve Çiller'in son atakları beyin ölümü gerçekleşmiş, kalp ölümünü bekleyen hasta durumunun tipik örnekleridir. Elbette "kurtulma" şansları da vardır. Egemenler merkez sağ diriltmek bugün ve geleceği kazanacak yeni bir lider çıkarmak için çabalarına devam etmektedirler. Böyle bir durum oluşursa Merkez sağ yoluna devam edebilir. Fakat AK Partinin merkezdeki durumunu sarsmasının da hiç olmazsa kısa vadede mümkün olmadığı ortadadır.

Genç Parti'nin Durumu: Genç partinin aldığı oy oranı ile %7'lerden bu seçimde %3,04 alarak küçülmesi çok sürpriz değildir. Bizim açımızdan bu kadar küçülen bir partiyi (diğer bu düzeylere yakın oy oranı alan partiler bulunmasına rağmen) değerlendirmeye almamızın iki temel nedeni vardır. Bunlar partinin genel başkanı olan Cem Uzan'ın doğrudan sermaye sahibi olması ve flaş isimlerin (İbrahim Tatlıses v.b.) aday olmasıdır. Genç partinin 2002 seçimlerinde %7'lerde oy alması aslında merkez sağ boşluğun tam doldurulamamasının sonucudur. Bu seçimlerde ise merkez sağı bütün unsurlarıyla AK Partinin doldurması sonucu merkez sağın diğer unsurları çökmüştür adeta silinmiştir. Elbette Genç partinin başarısızlığının başka önemli nedenleri de vardır. Büyük bir sermaye gücünü elinde tutan Cem Uzan'ın bu sermaye birikim sürecini yalnız "yasal" değil "yasa dışı" yollarla oluşturmuştur. Özellikle kendine bağlı bazı bankaların (imar bankası gibi) içini boşaltarak çuvallar dolusu paraları yurt dışına kaçırdığı bilinmektedir. Bu sermaye birikimin sahipleri diğer aile fertlerinin de özellikle yurt dışında olmaları anlamında firar da olduğu bilinmektedir.

Kitleler 2002 seçimlerinde olayı yeterince kavramadıklarından veya bir dönem daha "idare" etseler de bu kendi kanını emenlere ders vermesini zamanı gelince bilmişlerdir. Seçim öncesi propaganda sürecinde benzini 1 ytl yapacağı vaadi, emeklilere 14 maaş verileceği, üniversiteye sınavsız öğrenci alınacağı v.b. vaatlerin kitleler nezdinde inandırıcı bulunmadığı (bulunmazdı insanları aşından ekmeğinden artırarak biraz daha fazla faiz biraz daha iyi yaşam için paralarının bankalardan çuvallarla kaçırılmasını yaşamışlardır) seçim sonuçları ile de açıktır. İbrahim Tatlıses'in bağımsız aday koysa kazanması büyük ihtimalle kesinken Genç partiden aday olması herhalde tesadüf değildir. Spekülatif de olsa Cem Uzan'la ticari pazarlık-ortaklık anlaşması rekabeti olduğunu düşünmek doğru olabilir. Fakat Tatlıses'in çetevari birçok olayı ve bunlardan aklanma için dokunulmazlık zırhına bürünme isteği de olması sonucu siyasete girdiğinin kitleler nez-

dinde inandırıcı bulunması ve bilemediğimiz başka nedenlerden dolayı Tatlıses hem kendini, hem Cem Uzan'ı, hem Genç Partiyi kurtaramamıştır. Seçim öncesi Genç Parti CHP flörtü, birleşme durumunun (kapalı kapılar ardında ne varsa) birden kesilmesi de Genç partinin durumunu etkilemiştir. Seçim sonrası Genç partinin akıbeti Merkez sağ hiç olmazsa bir dönem AK Parti doldurduğu için meçhul ve zor gözükmektedir. Yeni bir konsept değişikliğine gitmesi parti başkanı ve yönetici bileşenlerinin sınıfsal konumu dolayısıyla mümkün gözükmemektedir. Genç partinin miladını doldurması ve kendini fes etmesi sürpriz olmamalıdır.

Saadet Partisi'nin Durumu: Saadet partisi de giderek küçülmektedir bu seçimlerde ancak %2,34 oy oranı yakalamıştır. Milli görüşün asıl adresi olması ve içinden % 46,58'lik oy oranıyla birinci parti olan AK Partiyi çıkarması ve Erbakan'ın varlığı dolayısıyla kısaca da olsa bu parti konusunda değerlendirme yapmak uygun olacaktır. Dünyada ve Türkiye'de din faktörü (özellikle İslam dini) metafizik, mistik olarak önemli olsa da, İran Devrimi ile yükselişe geçen Cezayir ve Mısır'da da gelişen siyasi anlamda İslam giderek intifa kaybetmeye başlamış, geldiğimiz noktada da marjinalleşmiştir. Ancak küreselleşmeyi savunarak İslam'ı savunmak (AK Partinin yaptığı gibi) cazibe çekmiş ve AK Parti 2002'de de gelişmiş ve bugün için daha da büyüyen birinci parti olmuştur. Pragmatik ve eklektik olan din savunusu her durumda tutmadığından (özellikle siyasileşmiş din ve İslam) bunda ısrar eden Saadet partisi adeta silinmiştir. Elbette bu sosyolojik ve objektif faktörlerin temel önemi olsa da S. Partisinin seçim öncesi propaganda anlayışı ve çalışma tarzı inandırıcı, güven verici bulunmamıştır. Özellikle Erbakan'ın televizyon, televizyon dolaşıp konuşmaları (bu televizyonların çoğu da daha önce Erbakan düşmanlığı yapan, ırkçı-şoven yayınlar yapan Kanal Türk gibi televizyonlardır) Saadet partisi ve onun esas lideri olan Erbakan'ı bitirmiştir. Erbakan'ın bir dönem "çocukları", müritleri olan kişiler hakkında özellikle AK Parti ve Erdoğan hakkında sınır tanımaz her türlü hakaretler ters tepmiş, 70'lerde İsviçre'den hükümet yapılmak için egemenler tarafından getirilen karizmatik lider olan Erbakan, bu kez yalancının mumu yatsıya kadar yanar misali yanlış ata oynayarak kaybetmiştir. Bugün ve gelecek süreçte yeni ve yükselen bir siyasi İslam dalgası yaşanmazsa Saadet partisi ve lideri Erbakan miladını doldurmuşlardır.

Bağımsız seçilen Ufuk Uras'ın Durumu: Şimdi tekrar ÖDP'ye dönen Ufuk Uras sosyalist bir kimlikle seçime girerek 81000 oy alarak 1965 TİP bu yana bir miladı daha gerçekleştirmiştir. Bu durumun bütünlüklü bir ana-

lizi önemli ve anlamlıdır. Şu çok açıktır ki Ufuk Uras'ın seçiminde başat olan Kürt oylar olmuştur. Ayrıca diğer sol-sosyalist oyların önemi de küçümsenmemelidir. Uras, seçim çalışmasının temelini Kürt sorununun barışçıl çözümü, yoksulluk ve açlık sorunu, demokrasi ve özgürlükler üzerine inşa etmiş sosyalist çalışma tarzının esası olan kitlelerle yüz yüze, ev ev dolaşarak buluşmayı genel çerçevede de olsa gerçekleştirmiştir. Özellikle CHP'den sol adına umudunu kesen sosyal demokrat çevreye de sekter, keskin davranmayarak onarlı kazanmak için çalışması etkili olmuştur.

Mecliste tek başına da olsa artık bağımsız değil ÖDP'li olan Ufuk Uras'ın dışarıda sol-sosyalist çevrelerden destek beklemesi doğaldır. Uras'ın meclisteki her sol-sosyalist tutum ve tavrı dışarıdaki solu özellikle sosyal demokratları ÖDP'ye yaklaştıracak belki de giderek yeniş bir sol oluşumun önü açılacaktır. Dolayısıyla Uras dengeleri gözetmeye dikkat etse de kendi kimliği ve oy aldığı kitlenin taleplerini mecliste savunduğu ölçüde güçlenecek aksi durumda yıpranıp, silinmesi (sağda bile yaşanan bu durum sol da daha hızlı olacaktır) mümkün olacaktır.

Seçilemeyen Bağımsız Aday Baskın Oran: Bizce Baskın Oran'ın seçilememesinde en temel saik Kürtlerin tutumu olmuştur. Fakat Oran başlarda Kürtlerin de desteğini almıştır daha sonra Kürtler başka aday çıkararak Baskın Oran'dan desteklerini çekmişlerdir. Burada Kürtlerin öngörü eksiklikleri veya seçim tarihinin kısalığının etkisinden dolayı acele etmelerinin de etkisi olmuştur. Başka nedenlerde vardır diye düşünmek mümkündür. Baskın Oran'ın Kürt sorunu konusunda PKK'yı devlet ağzı ile eleştirmesi tabanda olumsuz etki yapmış ve Kürtler Oran'dan desteklerini çekmişlerdir. Yine baskın Oran 40000 yakın oy alması önemlidir. Baskın Oran'ın Kürt oyları dışında da seçilme şansı elbette vardı, fakat Oran, Ufuk Uras gibi sosyalist hatta solcu olduğu net olarak söylemeyerek bu çevrelerde tereddüt yaratmıştır. Diğer kitleler nezdinde "orta" pozisyonu önem arz etmemiştir. Çünkü solun gerçek değerleri olan argümanları Ufuk Uras yerine getirdiği için başarılı olmuş, solun değerleri içinde olan fakat yalnız özgürlükleri savunmak yeterli olmamış, olmaması da bu anlamda doğru olmuştur.

Diğer bağımsızlardan Muhsin Yazıcıoğlunun seçilerek meclise girmesi meclisin bileşenlerinde ırkçı-şoven, faşist unsurlara önemli ölçüde cesaret vermiştir. Çünkü Yazıcıoğlu bu güruhun kafa adamlarındandır. Tekrar BBP'ne dönmesi de Yazıcıoğlunun mecliste BBP'yi temsil etmesi anlamında daha olumsuzdur.

Bağımsız seçilen Kamer Genç'in durumunun geniş analizine gerek yok-

tur diye düşünüyoruz. Tunceli halkı her dönemde Genç'i seçmiş elbette bu her durumda tesadüf değildir. Yani Kamer Genç'in Tunceli halkına şu veya bu ölçüde birşeyler verdiği de açıktır, "rengi" net belli olmayan kişilerin akıbeti, geleceği, kırılma noktasının zamanını yaşayarak görmekten başka bir şey yoktur. Seçime 14 parti girmiş olup bu partilerin ve bağımsızların içinde meclise giren ve belli ölçülerde de olsa oy sayısı, oranı fazla olan parti ve adayları değerlendirmeye çalıştık. Oy oranları çok küçük olan sağ tandanslı diğer partilerin durumu ortadadır. Yoruma gerek yoktur. Fakat sol-sosyalist özellikli olan ve çok küçük oy alan partilere biraz değinmekte biz devrimci sosyalistler için bugün ve geleceği kazanmak için dersler çıkarmak açısından uygun olur diye düşünüyoruz.

İşçi Partisinin Durumu: İP bu seçimlerde %0,37 oy almıştır. Bizce bu durum sürpriz olmamıştır. Fakat solun-sosyalistlerin en önemli değerleri kitlelere en zor durumlarda olsa doğru söylemeleri yani yalan söylememeleridir. Oysa söylemleriyle ne kadar sol olduğuna kendileri de inanmamış olacaklar ki 2002 seçimlerinden önce de 2002 seçiminde Milli hükümetin birinci partisi olacağız söylemleri, 2007 seçimde de aynı teraneleri dillendirmişler böyle olmasının kesin olarak mümkün olmadığını bilmelerine rağmen bu durumun kitleleri aldatan yalan beyanlar olduğu net ve açıktır. Elbette diyalektiğe her durumda takla attıran bu parti ve Perinçek bunun da gerekçesini seçimden çok önce yaratmıştır. Bizler onlar kadar bu numaraları bilmeyiz ama herhalde bu durumu yaratan yine Büyük NATO, ABD, v.b. olsa gerektir. Birçok duruma neden olarak iç dinamikleri gösteren bu parti kendi durumlarının başarısızlığında her zaman dış dinamikleri vurgu yapması taktik ustalıklarından olsa gerektir. Oysa başarısızlığın esas nedeni sol söylemleri olmayan, sol-sosyalist kitle çalışması yapmayan, güven ve inandırıcılığı kazanamayan bir partinin kaçınılmaz akıbetidir. Uzun yıllardır siyaset yapan bu partinin neden kitleselleşemediğinin de göstergesidir.

TKP'nin Durumu: TKP bu seçimde %0,23 oy almıştır. Köklü bir geleneğin üzerinde durduğu iddiasında olan TKP neden bu durumdadır. Avrupa'daki birçok ülkedeki KP'lerin seçimlerde oy oranlarının çok daha fazla olduğu görülmektedir. Dolayısıyla TKP'nin de bu durumunu değerlendirmemiz önemli ve anlamlı olacaktır. Elbette burjuva sağ partilerle seçim yarışması yapmak zor ve dezavantajlıdır. Dolayısıyla konjonktürel durum, ekonomik olanakların darlığı v.b. varlığı gibi dış dinamiklerin durumu önemli olsa da iç dinamiksel durum her zaman başat olmuştur. TKP teorik hattını, örgütsel ve çalışma tarzı anlayışını yeniden sorgulamayı ciddi

ölçüde düşünmelidir. Dünyada ve Türkiye'de sosyalistlerin yenilgi yaşamalarının, açmazlarının nedenlerinin bütünlü bir değerlendirmeye ihtiyaç olduğu noktada, TKP, 1989'da Doğu Avrupa'da 1991' de Rusya'da yıkılanın kısmi eleştiri ile olsa da sosyalizm olarak savunduğu müddetçe, doğru bir sosyalizm anlayışını savunması mümkün değildir.

Kendi seçmen kitlesine Doğu Avrupa'da ve Rusya'daki "sosyalizmi" savunduğu ölçüde, bürokrasinin bir dönem sonrası egemen sınıf olduğunu göremediği, devlet mülkiyetini ve planlamayı her durumda sosyalizmle eşitlediği ölçüde güvenilir ve inandırıcı olmayacaktır. Bu duruma tek doğru alternatif Doğu Avrupa ve Sovyetlerde yaşananların bürokratik devlet kapitalizmi olduğunu kabullenmek bunun yerine ise aşağıdan sosyalizmi savunmaktır. Ayrıca TKP'nin netleşmiş bir devrim programı, Leninist örgüt anlayışı var mı biz olmadığını düşünüyoruz. Gelinen noktada da Marksist literatürün temel önermelerinin (devlet, devrim, ekonomi politik, felsefe v.b.) bugünü de açıkladığını zenginleştirme ve geliştirmeye açık olduğunu zaten bunların da yapıldığını biliyoruz.

Dolayısıyla konjonktürel, dönemsel rüzgârlara kapılarak Marksizm'e yarı gönüllü yaklaşmak, ondan kopuşu getirir. Sosyalist siyaset, burjuva siyasetin tam karşıtı olduğundan burjuva siyasetten alınan ve her seçimde oy arttırmak için kullanılan ajitasyon-propaganda ve örgütlenme çalışmasının tutmadığı açıktır. Sosyalist siyasetin kitle içindeki devrimci parti çalışması her durumda onların bulunduğu her alanda bire bir yüz yüze buluşmak ve programı anlatmaktan geçmektedir. TKP'nin böyle bir çalışma tarzını uyguladığını sanmıyoruz. Dolaysıyla TKP'nin seçimde ve genelde büyüyememe durumu iç dinamiklerdeki eksik, yanlış ve zafiyete bağlıdır.

Sosyalistler enternasyonalisttir, onların vatan (yurt) savunuları kendi ülkelerinde yaşamaları ve o arada mücadeleyi başat olarak sürdürme aidiyetinden başka bir anlama gelmez, kitlelerin yumuşak karnı olan vatan, bayrak vs. gibi sembollerin savunusunun muhatapları bu topraklarda bu topraklarda zaten fazlasıyla mevcuttur. Kitleler kısmi bir süre sosyalistlerin bunları savunmasından hoşnut olabilirler, seçimlerde daha fazla oyda bu savunudan dolayı çıkabilir, bu geçici bir durumdur. Kitlelerin gerçek sağduyusu ve bilinçlenme durumu geliştiği ölçüde (biz bu durumun hızlandığını düşünüyoruz, seçim sonrası kitlelere cahil, geri diye "küfür" edenlerin işin kolayına kaçan küçük-burjuva sekterleri olduğunu düşünüyoruz ve katılmıyoruz) sosyalist ilkede temel olan enternasyonalizmi (çünkü literatürde vatanın mülkler toplamı olduğuna itiraz olmayacaktır) savunmadığında

(komünistlerin olmazsa olmaz ilkesidir) komünist etiketiyle kitlelere geldiğin için inandırıcı olunmayacaktır. TKP'nin Yurtsever Cephe istemi bizce Kürt sorununun başat olduğu koşullarda milliyetçi bir yaklaşım olmuş, ayrıca istenilse de istenmese de sınıf perspektifinin üzerini örtmüştür.

ÖDP'nin Durumu: ÖDP'nin kurulduğu yıllar Doğu Avrupa ve Sovyetlerin yıkılması sonrasına denk gelmesinin de etkisiyle (ortamdaki yıkılanın yerine savunulan özgürlükçü sosyalizm söylemi gibi) de olsa gerek sosyalist çevreleri genel de toparlamayı başarmıştı. Öyle ki 12 Eylül'den önce bir araya gelmeleri mümkün olmayan Dev-Yol ve Kurtuluş çevrelerinin bile ÖDP'de bir araya geldikleri görülmüştür. Genel Başkan olan Ufuk Uras'ın da etkisiyle bir dönem gelişme gösteren ÖDP, Ufuk Uras'lı dönem de dahil gelişmeyi devam ettirecek teorik açılımlar, örgütlenme ve çalışma tarzı üretemediği koşullarda tıkanmaya başlamış, giderek bölünmeler gerçekleşmiştir. Ufuk Uras'ın ayrılması ile de daha da gerilemiştir. Ufuk Uras'ın yeniden başkan olması ÖDP açısından olumlu olsa da gelinen noktada birçok objektif ve sübjektif faktörler sonucunda gidişatın nasıl, nereye evrileceğinin meçhullüğü ortadadır. Uras ve ÖDP meclis platformunu kendi ve ÖDP çizgisinden taviz vermeden sürdürür ve diğer sosyalist çevreleri seçim öncesi gibi önem vererek dikkate alırsa ÖDP'nin gelişmesine katkı yapabilir. Bizce ÖDP ve (diğer sosyalist çevrelerde de) gelişme ve kendini yeniden üretme saiki cesaretle Devrimci sosyalist ilkelerin somutu da dikkate alarak savunulmasından geçmektedir.

EMEP'in Durumu: EMEP diğer sosyalist çevrelerden biraz daha sosyalist ilkelerle hareket etse de seçimlerde ve geneldeki durumu ortadadır. EMEP'in bugün ve uzun bir süreçte de temel sorun olan ve olmaya devam edecek olan Kürt sorununa yaklaşımı diğer bazı sosyalist çevrelerden daha olumludur. Fakat sosyalizmin diğer konularına özellikle yaşanan ve yıkılan "sosyalizm" deneyimlerine Stalinist argümanların başatlığıyla baktığı noktada alternatif bir sosyalizm perspektifi geliştirmesi mümkün değildir. Bu durumda da kirleler nezdinde inandırıcı olamaz. Ayrıca dönem ne olursa olsun Marksist literatürü de temel alan devrim, Leninist örgüt konularında netleşme sağlayamazsa gelişmesi zor olacaktır. Sosyalist siyasetin seçim ve diğer durumlarda temel çalışma tarzı anlayışı her alanda kitlelerle doğrudan buluşmaktır. EMEP'in bunu ne derece yaptığı veya yeterli olmadığı açıktır. Sosyalist siyasi çalışma alanında sübjektif faktörlerin başat olduğu muhakkaktır. Çünkü somut her durumda gerçek ve devrimcidir.

SONUÇ VE ÇÖZÜM ÜZERİNE

Yeterince beklenmeyen gelişme ve tartışmalarla bir genel seçim daha gerilerde kalmıştır. Bu genel değerlendirme çerçevesinde beklenen ve özellikle beklenmeyen gelişme ve tartışmaları belirli bir bütünlük içinde yazı içinde değerlendirmeye çalıştık. Seçim sonucu oluşan meclis bileşenlerine dikkatli baktığımızda cumhuriyetin kuruluş tarihinden bugüne bu derece çeşitliliği analoji yaparsak mozaiği bünyesinde barındıran meclisin olmadığını söyleyebiliriz. Bu durum doğru ve gerçek saiklerle ele alınırsa önemli bir kazanım olabilir. Aksi durumda ateşle barutun dansı gibi patlamalar muhtemeldir. Meclisin akıbetini ve dolayısıyla geleceği belirleyecek olan Kürt sorununun çözüm ve çözümsüzlüğü, cumhurbaşkanlığı seçimindeki gelişmeler, yoksulluk ve açlık sorunlarındaki tavırlar, AB ve ABD'de ile ilişkilerin seyri v.b. gibi gelişmelere nasıl tavır alınacağı olacaktır.

Devrimci sosyalistler için ise seçimlerin önemini olduğundan büyük ve küçük göstermek doğru bir tutum değildir. Seçimleri sağ bir anlayışla değerlendirenler, seçimler sonucu oluşan parlamentoyu abartarak şayet parlamentoya girebilirlerse onun yapısını barışçıl bir şekilde sosyalizme dönüştürebileceklerini veya parlamento bileşenleri üzerinde etkinlerse koparacakları tavizlerle kendi parti ve kitlelerine her durumda ve istedikleri şekilde katkı sağlayacakları yanılsaması içindedirler.

Parlamento seçilmişlerin bir meclisi olup, atanmışları dışladığı oranda ve anlamda daha ileri olsa da, devletin bir kurumu olduğundan, her 4-5 senede yenilenen, temelde burjuvazinin mali, idari ve siyasi işlerinin çözüldüğü bir kurumdur. Önemli karar ve yaptırımların yeri bakanlıklar, Milli Güvenlik Kurulu gibi kurumlar olup, parlamento bu karar ve yaptırımların noterliğini yerine getirir. Bütün bu olgular parlamentonun sosyalizme dönüşümünü ciddi engelleridir. Çünkü parlamentonun bekçiliği görevinin egemen temsilcisi her durumda baskı ve zor aracı olan ordu kurumudur.

Ayrıca ekonomik işleyiş de sınıf olarak egemenlik burjuvazi de olduğu sürece parlamento geniş işçi ve emekçi sınıfların gerçek çıkarlarına yeterince yerine getiremez.

Seçimleri sol bir anlayışla değerlendirenler ise parlamentoya her durumda durum da reddeden veya boykot edenlerdir. Bunların tavrı küçükburjuva devrimciliğine tekabül ettiği için işçi sınıfı ve emekçiler için en küçük de olsa hak ve özgürlüklerin önemini kavramazlar, işçi sınıfına yarı gönüllü yaklaşmaları nedeniyle de giderek onlardan bütünüyle koparlar. Devrimci mücadele biçimlerinin, nitel dönüşümlerinin, evrim ve nicel dönüşümler sonucu olduğunu ya görmezler ya da görmemezlikten gelirler.

Devrimci sosyalistler için her iki anlayışta tek başına ele alındıkların da yanlıştır. Yani parlamentoyu kutsamak ne kadar yanlışsa, onu bütünüyle reddetmek da yanlıştır. Doğru tutum seçimlerin işçi sınıfının nitelik ve nicelik olarak olgunluğunu ölçme anlamında önemini kavramak, parlamentoyu sosyalizm propagandası anlamında kürsü olarak kullanılmasıdır. Devrim durumlarında da parlamentoyu tamamen reddetmektir. Bu durum tarihte Bolşevik Partisinde yaşanmıştır. Yani hem parti seçimlerde Duma meclisine girmiş, hem de devrim durumu olan koşullarda seçimi ve parlamentoyu reddetmiştir. Alman Sosyal Demokrat Partisi seçimlere katılarak parlamentoyu Bebel'in girmesiyle kürsü olarak kullanmışlardır. Ayrıca İtalya'da Gramsci parlamentoya girmiş ve özelliklede tutanaklara geçen biçimiyle Musolini'yle ciddi polemiklere girerek parlamentoyu sosyalizm propagandası anlamında kürsü olarak kullanmıştır. Sonuç olarak şunun söylemek yeterlidir diye düşünüyoruz. 22 Temmuz 2007 genel seçim değerlendirmesi doğru okunur, anlaşılır ve kavranırsa sosyalistlerin yolu açık olacaktır.

EMPERYALİZM

Giriş

Günümüzde her boydan insanın en çok kullandığı ve konuştuğu sözcük emperyalizmdir. Bu durum bir rastlantı değildir, konunun canlılığından ve acımasızlığından olsa gerek. Ayrıca konunun yanlış ve sığ bilinmesi önemli olsa bile (bunun doğrusunu ikame etmek bizler için zor olmadığından) buna karşı duyarlılık daha da önemlidir.

Neden emperyalizm konusu güncelliğini ve canlılığını korumaktadır? Lenin'in emperyalizm teorisinin eskidiğini söyleyen soldaki kesimler belirli çıkarları v.b. varsa onlarla uğraşmak bizlerin asal işi değildir. Fakat bilmeden ve manipüle edilerek bunu söyleyenlere yanıldıklarını (kendileri görseler de) sürekli söylemek boynumuzun borcu olmuştur. Lenin'in emperyalizm teorisi (biçimsel gelişme ve değişimleri dikkate almak kaydıyla) özünü, güncelliğini ve canlılığını bütünüyle korumakta ve devam ettirmektedir. Örneğin Lenin, özel mülkiyet var olduğu müddetçe savaşların kaçınılmaz olduğunu söylemiştir. Ve kendi döneminde güçlü muhatapları olan Kautsky ve Hobson'un ultra-inter emperyalizm tespitlerindeki emperyalizmin "ehlileşmesi" dolayısıyla savaşların çıkmayacağı söylemini bütünüyle çürütmüştür. Bu durumun doğrulanmasını günümüzde (başını ABD'nin çektiği) emperyalizmin kendi koydukları veya egemen oldukları hiçbir yasa ve kuralı tanımadan, Irak ve Afganistan'a saldırmaları ve işgali netleştirmektedir.

Lenin döneminden bu güne değişen tek şey belki teknolojik değişmelere bağlı olarak silahların değişmesi ve savaşların dijital ortam dolayısıyla evlere girmesidir.

Şimdi bu kısa girişten sonra, emperyalizmin özünü ve biçimsel gelişme ve değişmeleri de dikkate alıp önemseyerek konuyu bütüncül (holistike) bir şekilde değerlendirmeye çalışacağız.

Emperyalizm teorisini (elbette başka konuları da) bilimsel, gerçekçi somut ve sınıf aidiyeti çerçevesinde değerlendiren, Marksizm'e katkı, Marksistlere ufuk genişliği kazandıran Lenin olmuştur.

Marks emperyalizm döneminde yaşamasa da, sermaye analizinin bilimselliğinden dolayı, sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesini kendi döneminde (yani serbest rekabetçi dönem) görmüştür. Lenin katkıyı bu tespitleri geliştirerek, somutlayarak ve güncelleştirerek hayata geçirmiştir. Fakat Lenin, emperyalizm teorisinin bütünlüğüne temelde İngiliz iktisatçısı Hobson'un "Emperyalizm" adlı eseri ve Avusturyalı Marksist Rudolf Hil-

ferding'in "Mali Sermaye" isimli kitabından yararlanarak ulaşmıştır.

Bizler de Lenin'in emperyalizm teorisine referansla kendi değerlendirmemizi yapmaya ve tahkim etmeye çalışacağız. Konunun ekonomik yanı başat olduğu için biz de esas vurguyu buna yapacağız, belki ayrı bir yazı konusu olması daha uygun olan siyasi yanına ise kısaca değineceğiz.

Emperyalizmin Gelişme Evreleri:
Üretimin Yoğunlaşması Ve Tekeller

Sanayinin olağanüstü gelişmesi ve üretimin gitgide daha büyük işletmeler içinde son derece hızlı yoğunlaşması süreci, kapitalizmin en belirleyici özelliklerinden birisidir. O dönemdeki sınaî istatistikleri bu süreç hakkında bize tam ve en doğru bilgileri vermektedir.

Örneğin, toplam işletme sayısının %1 'inden azı, toplam buhar gücünün ve elektrik enerjisinin ¾'ünden fazlasını elde bulundurmaktadır. Buna karşılık, beşten fazla işçi çalıştırmayan ve toplam işletme sayısının %97'sini meydana getiren 2.970.000 küçük işletme, toplam buhar, elektrik ve çekim gücünün yalnızca %7'sine sahiptir. Dolayısıyla on bin kadar büyük işletme her şeydir. Milyonlarca küçük işletme ise hiçbir şey.

İleride de görüleceği gibi, para-sermaye ve bankalar bir avuç çok büyük işletmenin bu üstünlüğünü, sözcüğün tam anlamıyla daha da ezici kılmaktadır. Yani milyonlarca küçük ve orta, hatta bazen büyük "patron" para babası birkaç milyonerin tümüyle boyunduruğu altına girmektedir.

Ayrıca ülkedeki (ABD) toplam üretimin hemen hemen yarısı, toplam işletmelerin %1 'i tarafından yapılmaktadır. Ve bu üç bin dev işletme 258 sanayi dalına yayılmaktadır. Bundan anlaşılıyor ki, yoğunlaşma, gelişmenin belli bir düzeyine ulaştığı zaman, kendiliğinden doğruca tekele götürür. Çünkü yirmi-otuz dev işletme, kendi aralarında kolayca anlaşmaya varabilir, diğer yandan rekabetin git gide güçlenmesi, tekele gidiş eğilimi, açıkça, bu işletmelerin büyüklüklerinden doğmaktadır. Rekabetin bu şekilde tekele dönüşmesi, bugünkü kapitalist ekonominin en önemli olayı değilse de, en önemli olaylarından biridir.

Amerikan istatistiklerine göre, bu ülkede 250 sanayi dalına yayılmış 3000 kadar dev işletme vardır. Bu da her sanayi dalına bir düzine dev işletme düşüyor izlenimi uyandırmaktadır.

Oysa durum böyle değildir. Her sanayi dalında büyük işletme yoktur, diğer yandan en yüksek gelişme düzeyine ulaşmış kapitalizmin çok önemli bir özelliği birleşmedir. Yani sanayinin çeşitli kollarının tek bir işletme içinde toplanmasıdır. Bu sanayi kolları, bazen hammaddelerin birbirini izleyen işlenme evrelerini oluşturur (demir cevherinin pik demir haline ge-

tirilmesi, onunla da türlü çelik maddeler yapılması gibi) bazen biri diğerinin yanında yardımcı bir rol oynar (artıklardan yararlanılması ya da yan ürünlerin kullanılması, ambalaj malzemeleri vb.)

Birleşme, diyor Hilferding, fırsat farklılıklarını ortadan kaldırır, bunun bir sonucu olarak da birleşmiş işletmelere daha güvenilir bir kâr oranı sağlar. İkinci olarak, birleşme, ticareti tasfiye etmektedir. Üçüncü olarak, teknik yetkinleşme, sonuç olarak da "basit" (yani birleşmemiş) işletmelere oranla daha fazla kâr elde etme olanağı sağlar. Dördüncüsü, hammadde fiyatlarındaki düşüşün mamul madde fiyatlarındaki düşüşten geri kaldığı büyük bir çöküntü (işlerin durması, bunalım) sırasında, onları, rekabet savaşımında, "basit" işletmelere göre daha kuvvetli kılarak "basit" işletmeler karşısında büyük işletmelerin durumunu pekiştirir.

Bu durumun yaşanması ve sonucu tekellerin tarihinde başlıca evreler şöyle beliriyor.

1- Serbest rekabetin gelişmesinin en yüksek noktaya eriştiği 1860-1880 yılları, tekeller, ancak fark edilir embriyolar halindedir.

2- 1873 bunalımından sonra, kartellerin önemli gelişme dönemi, böyle olmakla birlikte, bunlar henüz istisna halindedirler. Oturmuş bir durumları yoktur. Henüz geçici bir niteliktedirler.

3- 19. yüzyılın sonundaki ilerleyiş ve 1900-1903 bunalımı, bu dönemde kartteller baştanbaşa ekonomik yaşamın temellerinden biri haline gelir. Kapitalizm, emperyalizme dönüşmüştür.

Karteller, satış, ödeme vb. durumları üzerinde anlaşıyorlar. Pazarları bölüşüyorlar. Fiyatları olduğu gibi imal edilecek ürünlerin miktarını da saptıyorlar. kârları çeşitli işletmeler arasında bölüştürüyorlar vb.

Almanya'da kartel sayısı 1886'da 250 kadardı. 1905'te ise 12.000 kurumu içine alan 385 kartel olduğu tahmin edilmekteydi.

Karteller ve tröstler, genellikle, bir sanayi kolundaki toplam üretimin onda yedisini ya da onda sekizini ellerinde toplamaktadır.

Tröstler, görevleri yeni imalat yöntemleri ve teknik yenileşmeleri incelemek olan, tekniği geliştirme mühendisleri çalıştırmaktadırlar. Çelik tröstü, teknik yetkinliğe ya da üretim giderlerini azaltmaya elverişli her buluş için, mühendislerine ve işçilerine yüksek primler ödemektedir.

Rekabet tekele dönüşmüştür. Bu durum birbirini tanımayan ve bilmeyen bir pazar için üretimde bulunan dağınık patronların o eski rekabetine artık hiç benzememektedir. Yoğunlaşma öyle bir noktaya gelmiştir ki, artık bir ülkedeki, hatta göreceğimiz gibi, birçok ülkedeki, hatta bütün dünyadaki bütün hammadde kaynaklarının (örneğin demir cevheri rezervinin) yaklaşık

bir dökümünü yapmak olanaklı olmaktadır. Tekeller, en kalifiye emeği de en ileri mühendisleri de ellerinde bulundurmaktadırlar. Yollar, ulaştırma araçları, Amerika'da demiryolları, Avrupa'da ve Amerika'da deniz ulaştırma şirketleri ele geçirilmiştir.

Ayrıca, tekelci birliklerin "örgütlenme" zorunluluğu için günümüzdeki modern uygarlaşmış savaşta başvurdukları yöntemlerin listesine şöyle bir bakmak yararlı olacaktır:

1- Hammaddeden yoksun bırakmak... Kartele katılmaya zorlamak yolunda kullanılan en önemli yöntemlerden biri.

2- "İttifaklar" yoluyla emek arzını durdurmak (yani kapitalistler ile işçiler sendikaları arasında, işçilerin kartelleşmemiş işletmelerde çalışamayacaklarına ilişkin anlaşmalar yapılması)

3-Ulaştırma araçlarından yoksun bırakmak.

4- Mahreçleri kapamak.

5- Yalnızca kartellerle ticaret ilişkileri kurmaları konusunda müşterilerle anlaşmalar yapmak.

6- Sistemli bir biçimde fiyat indirmek (bu yönteme tekelden bağımsız bulunan işletmeleri yıkmak için başvurulur, belli bir sürede malları maliyet fiyatlarının altında satmak için, milyonlar harcanmıştır. Akaryakıt sanayinde bunun örnekleri görülmüştür. Benzin fiyatları 40 marktan 22 marka, yani yarı yarıya düşürülmüştü.)

7- Kredileri kesmek.

8- Boykot.

Yine, hammadde kaynaklarının tamamını ya da büyük kısmını ele geçirmek olanaklı olduğu zaman, kartellerin oluşumu ve tekellerin kuruluşu da çok kolay olmaktadır. Ancak, hammadde kaynaklarını bir elde toplamanın olanaklı olmadığı başka sanayilerde, tekellerin ortaya çıkmayacağını düşünmek de yanlıştır. Örneğin çimento sanayi, gerekli hammaddeyi her yerde bulabilir. Ama bu sanayi, de Almanya'da, tam anlamıyla kartelleşmiştir.

Bankalar ve Yeni Rolleri

Bankaların ilk ve temel görevi, ödemelerde aracılık hizmeti görmektir. Bu yolla atıl para-sermayeyi, faal sermayeye yani kâr sağlayan sermayeye dönüştürürler. Her çeşit para gelirini toplayarak, bunları kapitalist sınıfın emrine verirler.

Bankalar geliştikçe ve az sayıda kurumlarda yoğunlaştıkça mütevazı aracılar olmaktan çıkıp, belli bir ülkenin ya da birçok ülkenin hammadde kaynaklarının ve ürettim araçlarının çoğunu, kapitalistlerin ve küçük pat-

ronların para-sermayelerinin hemen hemen tamamını emirlerinde bulunduran muazzam tekeller galine gelirler. Birçok mütevazı aracının böyle bir avuç tekelci haline gelmesi, kapitalizmin, kapitalist-emperyalizme dönüşmesinin temel süreçlerinden birini meydana getirmektedir.

Örneğin 1909 sonunda 9 büyük Berlin bankası, kendilerine bağlı bankalarla birlikte, 11 milyar 300 milyon markı, yani toplam Alman banka sermayesinin %93'ünü denetimleri altında tutuyorlardı. Kendisine bağlı bankalar ile birlikte yaklaşık olarak 3 milyar markla çalışan Deutsche Bank dünyanın en büyük bankalarındandır.

Büyük işletmeler, özellikle bankalar, küçük işletmeleri yalnız yutmakla kalmazlar, onların sermayelerine "katılarak", hisse senetlerini satın alarak ya da değiştirerek onları kendilerine "bağlarlar". Teknik deyimi ile söylersek "kendi konsorsiyumları"na sokarlar, yedeklerine alırlar.

Ayrıca, birçok kapitalistin cari hesaplarını tutmakla, bankalar, aslında yalnızca teknik ve yardımcı bir işlem yapmaktadırlar. Tekelci grupların bankalarla ilişkileri, cari hesaplar ve başka mali işlemler sayesinde, ilkin kenarda kalmış kapitalistlerin durumlarını tam bir şekilde öğrenebilir, sonra kredileri azaltıp, çoğaltarak ya da kolaylaştırıp zorlaştırarak onlar üzerinde bir denetim kurabilir, işletmelerin gelirini belirleyebilir; onları sermayelerinden yoksun bırakabilir ya da sermayelerini büyük ölçüde arttırmasına izin verebilir. v.b.

Otuz yıl önce, "işçilerin" el emeği dışında kalan ekonomik çalışmanın onda dokuzunu, serbest rekabet dönemi içindeki "iyi niyetli" işverenler yapardı. Bugün ise ekonomide bu zihinsel çabanın onda dokuzu memurlar tarafından yerine getirilmektedir. Banka, bu evrimin başındadır.

Yoğunlaşma sürecinin gücüyle, bütün kapitalist ekonominin başında kalan bazı bankalarda, doğal olarak tekel anlaşmaları, bir banka tröstüne doğru gitgide daha belirgin bir kayma eğilimi taşıyacaktır. Amerika'da, artık dokuz değil ama çok büyük iki banka, milyarder Rockefeller'in ve Morgan'ın bankaları 11 milyar marka ulaşan bir sermayeye hükmetmektedirler.

Aynı zamanda, bankalar ve büyük ticari ve sınai işletmeler arasında bir çeşit kişisel birleşmenin, hisse senetleri alımı yoluyla bir kaynaşma olayının geliştiği, bunun da sınai ve ticari işletmelerin denetim (ya da yönetim) kurullarına banka müdürlerinin geçmesiyle, ya da tersinin olmasıyla gerçekleştiği de görülmektedir. Berlin'deki en büyük altı banka, müdürleriyle 344 sanayi şirketinde, ayrıca yönetim kurulu üyeleriyle başka 47 sanayi şirketinde temsil edilmektedir. Yani toplam olarak 751 şirkette.

Mali Sermaye Ve Mali Oligarşi

Üretimin yoğunlaşması, bunun sonucu olarak, tekeller, sermayenin ve bankaların kaynaşması ya da iç içe girmesi, işte mali sermayenin oluşum tarihini ve kavramın özü budur.

Gerçekte, deneyimler gösteriyor ki, sermayesi hisse senetlerine bölünmüş bir şirketin işlerine egemen olmak için, hisselerin %40'ını elde etmek yetiyor. Çünkü küçük ve dağınık hisse sahiplerinin bir kısmının, pratik olarak genel kurul toplantısına katılma olanağı yoktur.

Ayrıca "holding" sistemi, yalnızca tekelcilerin gücünü iyice arttırmaya yaramaz, onlara, hiçbir ceza korkusu olmaksızın, halkı oyuna getirmek ve en kirli işlere girmek olanaklarını da sağlar. Çünkü "ana şirket"in yöneticileri, "özerk" sayılan bağlı şirketlerin işlerinden yasalar karşısında sorumlu değildirler. Bu yüzden de bu bağlı şirketler aracılığı ile "her şeyi" kabul ettirebilirler.

Yine, sermayesi hisse senetlerine bölünmüş şirketlerde rastlanan bilanço cambazlığı, yönetim kurullarının en tehlikeli işlere tek başına çalışan işadamlarından daha rahatlıkla girmelerindeki nedeni açıklamaktadır. Modern bilanço tekniği, yalnızca girişilen riskli işleri, sıradan hissedarlardan gizleme olanağı sağlamamakta, aynı zamanda asıl çıkar sahiplerine, kendi hisse sentlerini zamanında elden çıkartarak başarısız bir deneyim sonuçlarından kaçınma olanağı da hazırlamaktadır. Oysa kendi başına çalışan işadamı, attığı her tehlikeli adımın cezasını yine kendisi çekmektedir.

Bir çok anonim şirketin bilançosu, belgenin gerçek anlamını belirten alttaki işaretleri okuyabilmek için üstte görünen bir yazının silinmesini gerektiren Orta Çağ palimpsestlerini akla getirmektedir (Palimpest, üzerine yeni bir yazı yazmak için, asıl yazının silinmiş olduğu parşömen).

Bu bilançoyu, anlaşılmaz duruma sokmak için en çok kullanılan ve en basit yöntem, yeni yeni bağlı şirketler kurarak, ya da edinerek tek bir işletmeyi parçalara bölmektir.

Örnek olarak, bu sistemi geniş ölçüde uygulayan en büyük tekellerden birini General Electric şirketini ele alacak olursak, bu şirketin 1912 yılında 175 ya da 200 başka şirketin sermayesine katıldığı, kuşkusuz, bunlara egemen olduğu ve toplam olarak aşağı yukarı 1,5 milyar marklık bir sermayeyi denetlediği tahmin edilmektedir.

Birkaç elde toplanmış olan ve filen tekel durumu yaratan mali sermaye, mali oligarşi egemenliğini güçlendirerek ve bütün bir toplumun tekelciler yararına haraca keserek firmaların kuruluşundan, kıymetli evrak çıkartılmasından, devlet tahvillerinden çok büyük ve gittikçe artan ölçüde kârlar

elde etmektedir. Örneğin şeker tröstü, şeker için tekel fiyatını belirledi, bu ona yedi kat şişirilmiş sermayeye %10 oranında, yani tröstün kuruluş zamanındaki efektif sermayesi, 90 milyon dolara yükseltiyordu. Yirmi iki yıl içinde sermayesini on katından fazlasına çıkarmıştır.

Fransa'da en güçlü dört banka, kıymetli evrak çıkartmak bakımından nispi değil, "mutlak tekel" durumu yaratmıştır. Gerçekte bu bir "büyük bankalar tröstü"dür.

Mali sermayenin başlıca işlemlerinden biri olan menkul kıymetler ihracının sağladığı olağanüstü karlılık mali oligarşinin gelişmesinde ve güçlenmesinde çok önemli bir rol oynar. Sermayenin atılım dönemlerinde ise, mali sermayenin kârları son derece büyük olmaktadır. Çöküntü dönemlerinde ise, küçük ve iğreti işletmeler mahvolur, büyük bankalar çok aşağı fiyatlarla bunları satın alır, ya da "yeniden kurulmaları" doğrultusunda sermayelerine "katılıp" holdingler yaratırlar.

Ayrıca, topraklar üzerinde yapılan spekülasyonlar da mali sermaye için son derece kazançlı bir işlem olmaktadır. Bankalar tekeli, burada toprak rantı ve ulaştırma yolları tekelleri ile kaynaşır, çünkü fiyatların yüksekliği ve toprağın büyük kârlarla satılması olanağı vb. gibi özelliklerle kentin merkeziyle rahat ve kolay bir ulaştırma düzenine bağlıdır, bu ulaştırma bağlantısı da, holding sistemi ve müdürler arasındaki mevki paylaşılması yoluyla söz konusu bankalara bağlı şirketlerin elindedir.

Örneğin 1914 başlarında, Berlin'de bir "ulaştırma tröstü"nden yani Berlin'deki üç ulaştırma kurumu arasında kent elektrikli treni, tramvay şirketi, omnibus şirketi arasında bir "çıkar birliği" kurulmasından söz edilmektedir.

Mali sermayenin bütün diğer sermaye çeşitlerinden üstünlüğü, rantiyenin ve mali oligarşinin egemenliği anlamını taşır. Mali yönden "güçlü" birkaç devletin bütün diğer devletler karşısındaki üstün durumunu da açıklar. Örneğin ABD ve Almanya, İngiltere ve Fransa gelişme hızı bakımından da, sanayideki kapitalist tekellerin genişlik derecesi bakımından da, en gelişmiş ülkelerdir. Bu dört ülke, toplam olarak 479 milyar franka, yani dünya sermayesinin hemen hemen %80'ine sahiptir.

Sermaye ihracı

Serbest rekabetin tam olarak hüküm sürdüğü eski kapitalizmin ayırt edici niteliği, meta ihracıydı. Tekellerin hüküm sürdüğü bugünkü kapitalizmin ayırt edici niteliği ise sermaye ihracıdır.

19. yüzyılın eşiğinde ayrı bir tekel türünün kurulduğu görülmektedir. İlkin, bütün gelişmiş kapitalist ülkelerde tekelci kapitalist birleşmeler; sonra, sermaye birikimi dev ölçülere ulaşmış çok zengin bazı ülkelerin kur-

duğu tekel durumu. Böylece ilerlemiş ülkelerde önemli bir "sermaye fazlası" meydana gelmiş bulunmaktadır.

Kapitalizm, kapitalizm olarak kaldıkça, sermaye fazlası belli bir ülkede yığınların yaşam düzeylerini yükseltmeye değil, (çünkü bu durumda kapitalistlerin kazançlarında bir azalma söz konusudur) dış ülkelere, geri kalmış ülkelere sermaye ihracı yoluyla, bu kârları arttırmaya yönelirler. Geri kalmış ülkelerde, kâr her zaman yüksektir, çünkü buralarda sermaye pek az, toprak fiyatı nispeten düşük, ücretler az, hammadde ucuzdur.

Sermaye ihracının, ancak 19. yüzyılın başlarında büyük bir gelişme kazandığı görülmektedir. Savaştan önce başlıca üç ülke (İngiltere, Fransa ve Almanya) tarafından yabancı ülkelere yatırılan sermaye miktarı 175-200 milyar frankı buluyordu. %5 gibi mütevazi bir oranla bu sermayenin yılda 8-10 milyar frank gelir getirebileceği düşünülmektedir.

İhraç edilmiş sermaye, ihraç edildiği ülkelerde, kapitalizmin gelişmesini etkiler, hızlandırır. Böylece, sermaye ihracı, ihracatçı ülkelerdeki gelişmeyi bir parça durdurucu eğilimi taşısa da, bunun bütün dünyadaki kapitalizmin derinlemesine ve genişlemesine geliştirmek pahasına olduğunu unutmamalıyız.

Mali sermaye, tekeller çağını yarattı. Tekeller ise her yere kendi ilkelerini götürüyor, kazançlı alışveriş işlemleri için, açık piyasada rekabetin yerini gitgide "ilişkilerin" alması bundandır. En fazla rastlanan şekil, alınan borcun bir kısmını borç veren ülkelerden yapılacak satın almalara, özellikle savaş araçları ya da gemi alımına harcanması koşulunun ileri sürülmesidir. Şu son yirmi yıllık dönemde (1890-1910) Fransa, daha çok bu yola başvurmuştur. Böylece sermaye ihracı, meta ihracını da harekete geçirmektedir.

Kapitalist Gruplar Arasında Dünyanın Paylaşılması

Kapitalist tekel grupları (karteller, sendikalar, tröstler) kendi ülkelerinin bütün üretimine, çok ya da az mutlak ölçüde sahip olmak için iç pazarı paylaşırlar. Ama kapitalizmde, iç Pazar zorunlu olarak, dış pazara bağlıdır. Kapitalizm, uzun bir süreden beri dünya pazarını yaratmıştır. Sermaye ihracı artıkça, bu büyük tekel gruplarının yabancı ülkeler ve sömürgelerle ilişkileri ve "nüfuz bölgeleri" her bakımdan genişledikçe işler bu grupların arasında genel bir anlaşmaya ve uluslar arası kartellerin kurulmasına yöneliyordu.

Elektrik sanayi, tarihteki modern ilerlemenin, 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılın başlarındaki kapitalizmin tipik bir örneğidir. Bu sanayi özellikle en fazla ilerlemiş iki yeni ülkede, Birleşik Devletler ve Almanya'da,

gelişmiş bulunmaktadır. Almanya'da söz konusu alandaki yoğunlaşma özellikle 1900 bunalımıyla hızlanmıştır. O sıralarda, sanayi ortamında bulunan bankalar, bunalım günlerinde nispeten az önemli işletmelerin silinip gitmesi ve büyük işletmeler tarafından yutulması olayını hızlandırmış ve şiddetlendirmiştir.

Bu şekilde büyüyen ünlü AEG (General Electric Şirketi) holding sistemi yoluyla, 175-200 şirkete hükmetmekte ve 1,5 milyar marka ulaşan bir sermaye bütününü çekip çevirmektedir.

Fiilen tek ve dünya çapında bir nitelik gösteren, milyonlarca sermayeyi çekip çeviren, dünyanın her köşesinde "şubeleri", temsilcilikleri, ajansları, ilişkileri bulunan tröstlere karşı rekabet etme zorluğu açıkça ortadadır. Ne var ki, dünyanın, iki güçlü tröstü arasında bu şekilde paylaşılması, gelişmenin eşitsizliği, savaşlar, iflaslar gibi nedenlerle güçler arasındaki denge bozulduğu takdirde yeni bir paylaşıma gidilmeyecek anlamını taşımamaktadır.

Yine mali sermaye döneminde, özel tekeller ile devlet tekellerinin iç içe geçtiği, ikisinin de, dünyanın paylaşılması amacıyla en büyük tekeller arasındaki emperyalist savaşım halkalarından başka bir şey olmadığı çok açık biçimde görülmektedir.

Kapitalistler dünyayı paylaşıyorlarsa, bunu, kendilerinde bulunan hain duygulardan dolayı değil; ulaştıkları yoğunlaşma düzeyi, kâr sağlamak için kendilerini bu yola başvurma zorunda bırakıldığından yapıyorlar. Çünkü kapitalizm ve meta üretimi sisteminin var olduğu bir ortamda daha başka bir paylaşma biçimi söz konusu olamaz.

Dünyanın Büyük Güçler Arasında Paylaşılması

19. yüzyılın başlarında, dünyanın nasıl bir tarzda paylaşılmış bulunduğuna baktığımızda, 1876'dan sonra, sömürge edinme olayı, dev ölçüler içinde yayılıyor; 40 milyon kilometre kareden 65 milyon kilometre kareye, yani bir buçuk katına yükseliyor. Aradaki artış 25 milyon kilometre kare olup, anayurtların yüzölçümleri toplamının (16,5 milyon) bir buçuk katıdır. Üç büyük gücün (Japonya, Almanya, ABD) 1876'da hiç sömürgesi yoktu, bir dördüncüsünün, Fransa'nın ise sömürgesi yok denecek kadar azdı. 1914'te bu dört devlet, 14,1 milyon kilometre karelik sömürgeye sahiptir. Bu sömürgelerin yüzölçümleri, Avrupa'nın yüzölçümünden bir buçuk kez daha büyük olup, 100 milyon nüfus barındırmaktadır.

Sömürge politikası da, emperyalizm de, kapitalizmin çağdaş döneminden, hatta kapitalizmden önce de vardır. Kölelik üstüne kurulmuş bulunan Roma, bir sömürge politikası izliyor ve emperyalizm uyguluyordu. Fakat

kapitalizmin eski evrelerindeki sömürge politikası bile mali sermayenin sömürge politikalarından temel ayrılıklar göstermektedir.

Bugünkü kapitalizmi belirleyen temel özellik, en büyük girişimcilerle tekel birliklerinin egemenliğidir. Bu tekeller, özellikle, tüm hammadde kaynaklarını ellerine geçirdikleri zaman daha sağlam bir görünüm verirler. Yalnızca sömürgelere sahip bulunmak durumu, tekellere, rakipleriyle giriştikleri savaşımda çıkabilecek her türlü rastlantıya karşı tam bir başarı güvencesi vermektedir. Hatta karşı tarafı bir devlet tekeline başvurarak kendini savunmaya geçtiği zaman da durum aynıdır. Kapitalizm geliştikçe, hammadde eksikliği de kendini o denli duyurmaktadır. Rekabetin koşulları, o denli sertleşmekte, bütün yeryüzünde hammadde kaynakları, arama çabaları o denli alevlenmekte, sömürgelere sahip olma savaşımı o denli şiddetli olmaktadır.

Kapitalist-emperyalizm çağının sömürge politikasından söz ederken şu noktayı özellikle belirtmek yerinde olacaktır. Mali sermaye ve büyük güçlerin dünyanın ekonomik ve siyasi yönden paylaşılması olarak özetleyeceğimiz dış politikası, çeşitli devletler için geçici bağımlılık biçimleri yaratmaktadır. Bu çağın özellikleri, başlıca ülkelerin, yalnızca sömürge sahipleri ve sömürge ülkeler olarak iki ana grup halinde toplanması değildir. Görünüşte, siyasi bağımsızlıklarına sahipmiş gibi olan ama gerçekte mali ve diplomatik bir bağımlılık ağı içine düşmüş değişik bağımlı ülke biçimleri vardır. Bu biçimlerden birisi, yarı-sömürge ülkelerdir: İran, Çin, Türkiye gibi. Bu gün Çin, Arjantin, Türkiye vb. ülkeler, şu veya bu şekilde alt-emperyalist özellikler taşımaktadır. Bir başka biçimin örneğini Arjantin vermektedir. Arjantin mali yönden Londra'ya o derece bağımlıdır ki, bu ülkenin neredeyse İngiltere'nin ticari sömürgesi olduğu söylenebilir. Portekiz ise, siyasi bağımsızlığının yanında, mali ve diplomatik bağımlılığın biraz farklı bir örneğini vermektedir. Egemen bir devlettir Portekiz, ama iki yüzyıldır İngiliz himayesi altındadır.

Emperyalizmin bu evrelerinden sonra anlaşılmıştır ki emperyalizm kapitalizmin özel bir aşamasının ürünüdür.

Yine, emperyalizmin en kısa tanımını yaparsak:

1- Üretimde ve sermayede yoğunlaşma öyle yüksek bir gelişme derecesine ulaşmıştır ki, ekonomik yaşamda kesin rol oynayan tekelleri yaratmıştır.

2- Banka sermayesi sınai sermayeyle kaynaşmış ve bu "mali sermaye" temeli üzerinde bir mali oligarşi yaratılmıştır.

3- Sermaye ihracı, meta ihracından ayrı olarak, özel bir önem kazan-

mıştır.

4- Dünyayı aralarında bölüşen uluslararası tekelci kapitalist birlikler kurulmuştur.

5- En büyük kapitalist güçlerce dünyanın toprak bakımından bölüşülmesi tamamlanmıştır.

Kapitalizmin Asalaklığı ve Çürümesi

Emperyalizm, az sayıda ülkede, daha önce de gördüğümüz gibi, 100-150 milyar frankı bulan büyük bir nakdi sermaye birikimidir. Rantiye sınıfın ya da daha doğrusu rantiye tabakanın, yani "kırptıkları kuponlarla" yaşayan insanların, herhangi bir işletmenin çalışmasına hiçbir biçimde katılmayan insanların, meslekleri işsizlik olan insanların olağanüstü biçimde çoğalması bundandır. Emperyalizmin başta gelen ekonomik temellerinden biri olan sermaye ihracı, rantiye tabakanın üretimden kopuşunu daha da arttırır ve denizaşırı ülkelerin ve sömürgelerin emeğinin sömürüsü ile yaşayan ülkenin tümüne asalaklık damgası vurur: örneğin, Büyük Britanya'nın bütün sömürge ve dış ticaretinde, ihracat ve ithalatından elde ettiği toplam yıllık gelir, 188 milyon İngiliz lirası olarak tahmin edilmektedir.

Bu rakam ne denli büyük olursa olsun, gene de İngiliz Emperyalizminin saldırgan yönünü açıklamaya yetmeyecektir. Bunu asıl ortaya koyan, "yatırılmış" sermayenin gelirini, rantiye tabakasının gelirini temsil eden 90-100 milyon sterlin tutarındaki paradır.

Rantiyelerin elde ettiği gelir, dış ticaret gelirinden, hem de dünyanın en büyük ticaret ülkesinin dış ticaret gelirinden, beş kat daha fazladır. Emperyalizmin ve emperyalist asalaklığın esası budur.

Rantiye-devlet aynı zamanda çürüyen kapitalizmin devletidir. Çürümeyi en iyi açıklayan olgu ise işçi hareketinin durumudur. Özellikle o dönemde İngiltere'de, İngiliz proletaryasının bir kısmının burjuvalaşması bu proletaryanın bir kısmının burjuvazi tarafından satın alınması görülmüştür. Bu durum, bir dizi ülkede tam olgun bir hale gelmiştir. Sosyal-şovenizm biçimi altında burjuva politikasıyla her noktada kaynaşarak olgunluk dönemini de aşmış ve çürümüştür.

Buraya kadar Lenin referanslı emperyalizm analizi ve değerlendirmesi yapmaya çalıştık. Konuya objektif saiklerle bakarsak emperyalizmin bu analizinin, eskimediğini, tersine bugünü de en azından öz anlamda yeterince açıkladığını görmekteyiz. Değişim, genelde istatiksel verilerin yenilenmesi, sermaye birikimindeki parasal boyut farklılığı, teknolojik gelişmenin getirdiği araçlarda ve metaların nitelik ve çeşidindeki değişimlerdir. Ayrıca sermaye ihracının o dönemde hemen hemen yalnız bağımlı-

azgelişmiş ülkelere yapılırken bugün bu devam etmekle birlikte emperyalist ülkeler arasında da hızlandığını görmekteyiz. Yine çok uluslu şirketlerin (ÇUŞ) varlığı ve devletlerle ilişkileri daha netleşmiştir. Dolayısıyla emperyalizmin bu teorik analiz ve değerlendirmesi güncelleştirmeye açık, canlı-dinamik ve uygulanabilir özellikleri bütünüyle taşımaktadır.

Gelinen noktada, emperyalizmin bugününü, "yeni" durumunu genel çerçeve şeklinde değerlendirmeye çalışalım.

2000'li yıllarda Doğu Avrupa ve Sovyetlerin yıkılması sonucu tek egemen güç olarak ABD kalmıştır. ABD bu durumun ve o günlerdeki dünya konjonktürün durumuna bakarak, kendi emperyal çıkarlarını düşünerek "yeni" konseptler geliştirdi. ABD bu paradigmayı, özgürlük, demokrasi ve serbest girişim diye açıkladı. Buradaki özgürlük, demokrasi ve serbest girişimin somut olarak ABD kapitalizmi tarafından içerilmiş biçimi kastediliyordu. Bu modelin reddedilmesi ise ABD'ye yönelik bir güvenlik tehdidi olarak ilan edilecekti. Başkan Bush, saldırıya geçmenin ve saldırı halinde kalmanın zorunlu olduğunu iddia etti.

ABD bu politikanın sonucudur ki, 11 Eylül 2001'den bu yana, Afganistan ve Irak'ta savaşlar başlattı, askeri üsler sisteminin küresel yanını genişletti ve askeri harcamalarını şimdi dünyadaki tüm diğer güçlerin bir araya geldiklerinde harcadıkları miktar düzeyine yükseltti.

Birleşik Devletler bütün uygulamalarıyla bir imparatorluk olmuştur. İmparatorluğunu büyümesi ise ne Birleşik Devletlere özgüdür, ne de bazı özel devlet politikalarının ürünüdür.. Daha çok kapitalizmin tüm tarihinin ve mantığının sistematik sonucudur. Kapitalizm on beşinci ve on altıncı yüzyıllardaki doğumundan bu yana küresel olarak yayılmacı bir sistem, metropol ile uydu, merkez ile çevre arasında hiyerarşik biçimde bölünen bir sistem olmuştur.

Fakat, aynı ABD'nin Vietnam'daki yenilgisi sonucu yeni ekonomik ve siyasi konsept değişikliğine başvurduğuna da bakmak gerekmektedir.

Vietnam Savaşı1975 yılında sona erdiğinde Birleşik Devletler, açıkça emperyalist olan bir savaşta aldığı büyük bir yenilgiden muzdaripti. Bu durum ekonomide de ne yapılmasını gündeme getirdi. Savaşla ve imparatorluğun büyümesi ile bağlantılı biçimde büyük miktarlarda doların yurtdışına ihraç edilmesi dev bir Euro-Dolar piyasası yaratmış, bu da 1971 Ağustos ayında Başkan Nixon'un Doları altından kopartma, dolar-altın standardına son verme kararında merkezi bir rol oynamıştır. Bu durum, ABD'nin ekonomik hegemonyasındaki düşüşe damgasını vurdu. Ayrıca, Birleşik Devletleri ve diğer önde gelen sanayi devletlerini çarpan enerji

krizi, ABD'nin yabancı petrole olan bağımlılığından kaynaklanan kırılganlığı da açığa çıkarttı.

Muhafazakarların, "Vietnam Sendromu" olarak adlandırdıkları şey ya da Amerikan nüfusunun ABD'nin üçüncü dünya ülkelerindeki askeri müdahaleleri desteklemekte gösterdi ki isteksizlik, Birleşik Devletler'i bu dönemde emperyal krize dev askeri cihazını harekete geçirerek yanıt vermekten alıkoydu. ABD müdahaleleri sonuç olarak azaldı ve emperyalist sistemden kaynaklanan kopuşlar hızla yaygınlaştı. 1974'de Etiyopya, 1974-75'de Portekiz'in Afrika'daki sömürgeleri (Angola, Mozambik, Gine Bissau) , 1978'de Grenada, 1979'da Nikaragua, 1979'da İran ve 1980'de Zimbabwe.

ABD emperyalizmi tarafından 1970'lerin sonunda yaşanan en büyük yenilgi ise İran Körfezi ve petrolü üzerindeki ABD askeri egemenliğinin mızrak ucu olan İran Şahı'nı deviren 1979 İran Devrimi oldu.

Bu durum ve gelişmeler bir kısım insana emperyalizm çağının sona erdiği, Vietnam Savaşı'nın son emperyalist savaş olduğu yanılgısını getirdi. ABD'nin genel politikası hep şöyle gelişti: kendi politikasına uyum sağlanana kadar "yumuşaklık", kabul edilmediğinde şiddet, baskı.

1990'lar neo-liberal küreselleşmenin güçlenmesine, sermayenin önündeki engellerin, dünya çapında, çevrenin yoksul ülkeleri karşısında, dünya ekonomisinin merkezindeki zengin kapitalist ülkelere doğrudan doğruya güç kazandıran biçimlerde ortadan kaldırılmasına tanık oldu. Bu sürecin kilit gelişmelerinden biri Dünya Ticaret Örgütü'nün, oyunun kapitalist kurallarını geliştiren örgütlenmeler olarak Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun eşlik edecek biçimde devreye sokulmasıydı. Bu durum da gösteriyor ki, Birleşik Devletlerin baş ulusal güvenlik hedefinin herhangi bir potansiyel küresel rakibinin ortaya çıkmasının imkânsız olmasıdır.

Kapitalizm tam da kendi mantığı gereği küresel olarak genişleyen bir sistemdir. Sistemin ulus ötesi ekonomik emelleri ile politik bakımdan belirli ulus devletlerde kök salmış biçimdeki varlığını sürdürmekte olması gerçeği arasındaki çelişki, sistem için aşılabilir bir çelişki değildir. Dolayısıyla, Nükleer Yarış ve böylece de nükleer bir savaş çıkması yönünde artan olasılıklar ve gezegen düzeyindeki ekolojik yakım başat durumdadır.

Bu durum, tüm tarihin en tehlikeli emperyalist aşaması olan bir dönemin belirtisidir. ABD ve dünya kapitalizmin hali hazırda tutmuş oldukları yol küresel barbarlığa ya da daha da kötüsüne, uygarlığın olası bir sonuna doğru işaret etmektedir.

Emperyalizmin "Yeni" Durumunun Genel Bilançosu

Emperyalizmin 1990'ların sonlarından bu güne en temel politikası, zorlama ve güç kullanımının en sona bırakılması tespiti, söylemi olmuştur.

1990'ların sonlarına doğru, Amerikan imparatorluğunun yıllarca inkarından sonra Birleşik Devletler artık, "ABD Emperyalizmi", "emperyal ordusu" ve "emperyal koruyucular" ile yeni bir pozisyona girmiştir. O Dönemde, Sovyetler'in çökmesiyle, Birleşik Devletler sadece geriye kalan tek süper güç değil, aynı zamanda Avrupa ve Japonya'nın Birleşik Devletler'e göre ekonomik büyümelerinin daha geride kalmasıyla, artık ekonomik olarak da rakipsizdir. Ayrıca, Avrupa, Birleşik Devletler askeri gücü olmadan, Yugoslavya iç savaşlarının çöküşü göz önüne alınacak olursa, kendi bölgesinde bile iş görememektedir.

Amerikan İmparatorluğu, eski zaman imparatorlukları gibi sömürgeler, fetihler ve beyaz adamın zulmü üzerine kurulmamıştır. 21. yüzyıl imparatorluğu politika bilimi arşivlerinde yeni bir buluştur. Serbest pazar, insan hakları ve demokrasinin onurlandırdığı dünyanın daha önceden bilmediği müthiş bir askeri güç ile desteklenen küresel bir hegemonyadır.

Dolayısıyla, emperyalizmin sadece bir politika olarak görülmesi ve devletin yanında politik ve askeri hareketler olarak nitelendirilmesi de yeterli değildir.

Bu fikre zıt Marksist görüşe göre, emperyalizm sadece basit olarak devletlerin politikalarında değil, aynı zamanda şirket hareketlerinde, ticaret mekanizmalarında, finans ve yatırımlardadır. Modern emperyalizmin, (tüm "yeni" durumlara, gelişmelere rağmen) nasıl işlediğinin açıklanması tekelci kapitalizmin tüm sisteminin tanımını gerektirir.

ABD'nin soğuk savaş sonundaki emperyal politikası ise temelde bir rejim değişikliği veya başka bir anlatımla rejim ihracıdır.

Bu durum şu anda Afganistan ve Irak'ta yaşanmaktadır. Ülke bir kez silahsızlandırılıp, kapitalist dünyanın merkezindeki ülkelerin ihtiyaçlarına göre tekrar şekillendirildikten sonra, ulus inşa etme işi tamamlanmış, işgal muhtemelen sona ermiş olacaktır.

19. yüzyılın son evresindeki emperyalizm ve 20. yüzyılın başındaki emperyalizm iki ana özellikle birbirinden ayrılır:

1. İngiliz hegemonyasındaki çöküş

2. Tekelci kapitalizm ya da büyük şirketlerin egemen olduğu konsantrasyon ve üretimde merkeziyetçilikten kaynaklanan kapitalizmin gelişimi

ABD militarizminin durumu da bu dönemde önem arz etmektedir. Militarizm, ABD'nin kapitalist dünya ekonomisindeki hegemonik konumu dolayısıyla, dünyayı, yabancı yatırım girişlere açık tutmak için, gerekti-

ğinde, zora başvurmak için ihtiyaç duyduğu gücü de karşılamaktadır. Askeri üretim ABD'deki tüm ekonomik gelişmeye destek olmuş, ayrıca ekonomik durgunluğu geciktiren bir faktör olmuştur.

Ayrıca, ABD'nin stratejik çıkarları arasında petrol kadar can alıcı öneme sahip başka hiçbir ürün yoktur. Gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomilerin körfezdeki enerji kaynaklarına olan bağlılıkları, hiçbir şeyle karşılaştırılamaz. Bu kaynaklar, göreceli olarak erişilmesi zor ve hayli istikrarsız bir bölgeye yoğunlaşmış durumdadır ve petrole sahip olmak için yayılmacı bir politika izleyen ve gelişmekte olan bir devletin saldırgan hırslarını yerine getirmesi için gereken kıyaslanamaz bir finansal dayanak sağlamaktadır.

Yine gelinen noktada durgunlaşan ABD ekonomisi, 1990'ların sonundaki göreceli ekonomik kazançlara rağmen, başlıca rakiplerine karşı II. Dünya Savaşı'nı takip eden dönemde olduğundan daha güçsüz katıksız hegomoni amaçlarını aşmış ve isteklilerin koalisyonuna bağlı durumda bulunuyor.

Aynı zamanda, şu anki küresel hakim emperyalizm döneminde ABD, kendi emperyalist gücünü mümkün olduğunca yaymak ve diğer kapitalist devletlerin kendi çıkarlarına boyun eğmesi için hazırlanmış durumdadır.

Emperyalizmin yeni döneminin en önemli özelliklerinden birisi de borçlanma olgusudur. Bu durum hem bağımlı ülkeleri hem de emperyalist ülkeleri ilgilendirmektedir. Yani borç ilişkisi yalnız emperyalist ülkelerin bağımlı ülkelere verdiği borçları kapsamamakta, aynı zamanda emperyalist ülkelerin birbirlerine borçlanmalarını da getirmektedir. Fakat az gelişmiş dünyanın borç faizlerindeki büyüme neredeyse ihracatlarındaki büyümeden çok daha hızlı artmıştır. Bu durum her türlü bağımlılık-egemenlik ilişkisinin yaşanmasının zeminini göstermektedir. Özellikle Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu bunun için kurulmuştur.

Dolayısıyla, kendisini 20. yüzyılın sonlarında ifade ettiği biçimiyle emperyalizmin özü, tekelci sermayenin ABD hegemonyası altındaki küreselleşmesidir. Bu durumda, emperyalizmin ortadan kaldırılması, kapitalizmin alaşağı edilmesini gerektirmektedir.

Fakat bu değerlendirmeye rağmen, bir yanda burjuva aydınlar, özellikle de Birleşik Devletler ve NATO'nun genişleyen askeri operasyonları karşısında ve aynı zamanda, Birleşik Devletlerin Dünya Ticaret Örgütünü desteklemesi gibi konulara bir yanıt olarak emperyalizm kavramını dünyanın tek süper gücünün yumuşak emperyalizmi, ya da faydalı hegemonyası olarak sunulan şeyi biraz daha cilalayabilmenin bir aracı olarak yeniden sahiplenmeye giderek daha istekli hale geldiler. Diğer taraftan post Marksist

ve bir zamanların radikal düşünürleri de çoğunlukla emperyalizm kavramını kapitalizmden, küresel sömürüden ve ekonomik emperyalizmden koparak terimin politik söylem içinde kabul edilmez olması nedeniyle dışarıda bırakılması gerektiğini ileri sürerek, onun klasik Marksist anlamındaki, her türlü kullanımını eleştirme rolünü üstlendiler.

Yine kendilerini Amerikan emperyalizmin zararsız karakterini göstermeye adamış olan küresel kapitalizm ideologları, küreselleşmenin ve serbestleşmenin büyük ve küçük uluslar arasında ekonomik eşitliğe yol açacağında ısrar ediyorlar. Ancak, Birleşmiş Milletler tarafından gösterilen gerçekler, kesin bir şekilde böyle olmadığını ispat etmektedir. Tam tersine, devletlerarasındaki uçurum genişlemektedir.

Sonuç, hakim dogmanın beklediği neo liberal küreselleşme savunucularının basitçe varsaydığı şeyin tam tersi oldu. Örneğin bir zamanlar eşitliğe adanmışlığıyla farklılaşan Çin, giderek eşitsiz bir hale geldi. O kadar ki, 90'lı yılların sonunda, Çin'deki gelir dağılımı, ABD'deki bozuk gelir dağılımına çok bir hal aldı.

Marksist yaklaşımda, ekonomik emperyalizm, hepsi de küresel kapitalist gelişmenin bir parçası olan diğer özelliklerden gerçekten de ayrılabilir değildir. Tıpkı kâr arayışı gibi, onun bu arayışını genişletmeyi ve hakimiyetini dünya çapında yaygınlaştırmayı hedefleyen askeri ve politik gücü de Amerikan İmparatorluğunun kurt kapanıdır. ABD şirketlerinin ve ABD devletinin çıkarlarını ilk ver en önemli sıraya koyar.

Amerikan İmparatorluğu

Yakın zamandaki askeri eylemler, daha önceki ABD tarihinden bir kopuş oluşturmaktan çok, en azından 1940'ların ikinci yarısına kadar uzanan eski örtünün sürekliliğini ve hızlanışını temsil etmektedir. Açık ve gizli büyük ABD müdahaleleri şunlardır: (1945) Çin, **(1947-49) Yunanistan**, (1950-53) Kore, **(1953) İran,** (1954) Guatemala, **(1954-73) Hindi çini,** (1958) Lübnan, **(1960-64) Kongo,** (1961) Küba, **(1965) Endonezya,** (1965-66) Dominik Cumhuriyeti, **(1973) Şili,** (1976-93) Angola, **(1982-84) Lübnan,** (1983-90) Panama, **(1991) Irak,** (1992-94) Somali, **(1994) Haiti,** (1995) Bosna, **(1999) Yugoslavya,** (2001) Afganistan, **(2003) Irak.**

ABD emperyalizminin temel hedefi, her zaman ABD şirketlerine yatırım olanakları açmak ve bu şirketlerin yaşamsal doğal kaynaklara tercihli erişim kazanmasına olanak sağlamak olmuştur. Bu tür bir yayılma, rekabet gücünü ve elde ettikleri kârları arttırma eğilimindedir.

Aynı zamanda ABD emperyalizmi, bunlar ABD gerekleri uyum içerisinde olduğu sürece diğer merkez devletler ile bir bütün olarak kapitalizmin

çıkarlarını savunur. Ancak, bu tür hedefler Birleşik Devletleri diğer emperyalist devletlerle sık sık çelişkiye düşürür. Çünkü bir imparatorluk, tanımı gereği tek bir emperyal gücün egemen rol oynadığı bir sömürü alanıdır. Üstelik imparatorluk mantığı sistemin merkezindeki değilse bile çevresindeki statükonun değişmesine yönelik tüm girişimleri baltalamaktadır.

Bu nedenlerden dolayı militarizm ve emperyalizm, kapitalizm açısından bir bütün olarak olduğu kadar, ABD kapitalizmi açısından da birbirinden ayrılmazlar. Birleşik Devletler, ordusuna neredeyse diğer öteki tüm devletler kadar harcama yapmakla birlikte kendisini sürekli olarak daha fazla cephane, daha fazla silah sistemi ve daha fazla asker ihtiyacı içerisinde bulmaktadır. Ekonomik ve politik hegemonyasını küresel bir düzeyde korumak ve gerektiğinde restore etmek için artan biçimde orduya dayandıkça, emperyal aşırı zorlama sorunu, kronik ve durdurulmaz bir hal almaktadır.

ABD Askeri Üsleri

ABD emperyalizminin "yeni" konseptinde en önemli ve kendi geleceğini teminatı olan, üsler olmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonunda bu denizaşırı üstlenme sistemi yüz ülke ve bölgede bulunan ve Kutup Çemberinden Antartika'ya kadar uzanan iki bin üs alanında konuşlanmış olan otuz binden fazla askerden oluşmaktadır.

Üsler çoğunlukla savaş dönemlerinde elde edilmişlerdir. Örneğin Küba Guantanamo'daki ABD Donanma Üssü, İspanyol-Amerikan Savaşı sonrasında elde edilmiştir.

Var olan birçok ABD üssü de, birbirini izleyen savaşlarda, İkinci Dünya Savaşı, Kore Savaşı, Vietnam Savaşı, Körfez Savaşı ve Afganistan'daki savaşta elde edilmişlerdir. Önceden Japonya'nın bir parçası olan Okinawa'daki ABD askeri üsleri, ABD'nin İkinci Dünya Savaşında Japonya'yı işgalinden miras kalmıştır.

Yine Birleşik Devletler, hali hazırda otuz sekiz denizaşırı ülke ve ayrı topraklar üzerinde askeri birliklere sahiptir. Elli eyalet ve Kolombiya Bölgesi dışındaki ABD toprakları-mülkiyetindeki askeri üsler eklendiğinde, bu sayı kırk dörde yükselmektedir. 11 Eylülden sonra ise ABD yaklaşık 60 ülkede ve denizaşırı üslere sahiptir.

Bütün bu rakamsal veriler bilerek az bile gösterilmiştir. Fakat ev sahibi ülkelerde üsler bakımından tüm yargılama yetkisi ve yetki işleri kuvvetlerin statüsü anlaşmaları olarak adlandırılan anlaşmalarla belirlenmektedir. Bu tür anlaşmalar soğuk savaş yılları sırasında normalde kamuya açık belge-

lerdi. Ancak bunlar şimdi çoğunlukla gizli tutulmaktadır. Örneğin Kuveyt, Birleşik Arap Emirlikleri, Umman ve bazı açılardan Suudi Arabistan ile yapılan anlaşmalar bu türdendir. Pentagon kayıtlarına göre, Birleşik Devletler şimdi doksan üç ülke ile bu türden resmi anlaşmalar içindedir.

Ayrıca Suudi Arabistan'da ABD üslerinin kurulması, bu Suudiler tarafından İslam'ın en kutsal topraklarının, gerçekten de ne pahasına olursa olsun cezalandırılması gereken bir işgali olarak değerlendirilmektedir. ABD askeri üslerinin ulusal egemenliğe yönelik bir tecavüz olarak algılanması, bu tür üslerin varlığını kaçınılmaz olarak iç politikaya yönelik bir müdahaleye dönüşmesi basit nedeniyle "ev sahibi" ülkede son derece yaygındır.

Küba'daki Guantanamo deniz üssünün bugünkü Afganistan'daki ABD savaşında ele geçen tutsakların, küresel bir öfke yaratan koşullar altında ve Küba'nın savaşa muhalefetine rağmen hapsedilmesi ve sorgulanması için kullanılması, ABD'nin bu tür üslerde sağladığı emperyal güç gösterisinin bir başka kaba örneğidir.

Bu gelişmelere karşı olmayı seçenler için yanılsamaya yer yoktur. Askeri gücün dünya kapitalizminin hegemonik devleti lehine küresel yayılması ekonomik küreselleşmenin bütünsel bir parçasıdır. Bu türden bir askeri yayılmaya hayır demek aynı zamanda kapitalist küreselleşmeye ve emperyalizme yani kapitalizmin kendisine de hayır demektir.

Bu yeni konseptte, ABD'nin veya emperyalizmin Irak politikasına kısaca baktığımızda, emperyalizmin tarihsel evrimi açısından şu çok açıktır ki, Washington'un şu an Irak ile bir savaş başlatma çabası arkasındaki gerçek neden, Irak'tan gelen gerçek askeri bir tehdit değil, daha ziyade, Birleşik Devletlerin şimdi istediği anda, gücünü kullanmaya hazır olduğunu sergileme amacıdır.

Bu durumda ABD'nin üç temel stratejik prensibinin olduğu belirtilmektedir.

1. Hiçbir ulusun Birleşik Devletleri tehdit etmesine veya ona rakip olmasına izin vermemek için, Birleşik Devletler'in küresel askeri hakimiyetinin rakipsiz devamı.

2. Birleşik Devletlerin, dünyanın herhangi bir yerinde, ABD'nin, onun güçlerinin ve yurtdışındaki kurumlarının veya onun dost veya müttefiklerinin güvenliğine bir tehdit olarak düşünülen devletler veya güçlere "önce sen vur" askeri saldırılara başvurmaya hazır olması.

3. Birleşik Devletler vatandaşlarının, Uluslararası Suç Mahkemesi'nce yargılanmaya karşı dokunulmazlığı.

Bu prensiplerin ne anlama geldiği tartışılmaksızın çok açıktır.

Tekelci Sermaye ve Yeni Küreselleşme

Küreselleşmenin bu "yeni" evresinde, üretimde sürekli olarak meydana gelen kökten değişiklikler toplumsal koşulların hiç durmadan bozulması, sonu gelmez belirsizlik ve çalkantı. Bütün sabit, donmuş ilişkiler, eski ve kutsal önyargı ve fikir silsileleriyle tamamen yok oluyorlar, yeni oluşmuş olanların tamamı kemikleşmeden eskiyor. Katı olan her şey buharlaşıyor.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Marks bir tekelci kapitalizm kavramı ortaya koymamasına rağmen, kapitalizmde, birikimin temel bir eğilimi olarak sermayenin yoğunlaşması ve merkezileşmesinin altını çizmiştir.

Tekelci sermayenin varlığı sonucu, sadece 1898 ile 1902 yılları arasında bütün ABD sermaye varlıklarının dörtte biriyle üçte biri arasında bir oranın şirket evliliği yoluyla birleşmeye maruz kaldığı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla dönemin dev boyuttaki şirket evliliği 165 ayrı şirketi birleştirdi.

Bu durumda tekelci kapitalizm devrindeki dev şirket, daha büyük kâr paylarına ve büyük miktarda kapasite fazlasına serbest rekabet sisteminde olduğundan daha yatkındır ve bunun sonucunda bu durum ekonomik durgunluk yolunda güçlü bir eğilime yol açar.

Tekelci kapitalizm dönemindeki birikim eğilimi ve gelişmelere baktığımızda ise, yatırıma yönelmiş artığın tamamı yeni üretim kapasitesine (fabrika, donanım) yatırılırsa bu yeni kapasite ile üretime geçtiği anda, nihai talebi aşabilecek ölçüde mal üretmesi sonucuyla karşılaşacaktı, bu da aşırı üretime, fiyatların azalmasına ve kârların hızlı bir şekilde düşmesine yol açacaktı. Tekelci sermaye böyle bir durumun gelişmesinin önüne geçmek ve kâr paylarını tehdit edecek fiyat değişikliklerini engellemek için atıl üretim kapasitesinin normal miktarını arttırarak ve yatırımı dikkatli bir biçimde düzenleyerek üretim seviyelerini düşük düzeyde tutma yoluna gitti. Ancak bütün bunlar, istemin fiilen ürettiği ve potansiyel olarak üretebileceği artığın, bu artığı emebilecek kapasiteyi normal olarak aştığı anlamına geliyordu. Sonuç ise potansiyelin çok altında bir ekonomik büyüme oranı eğilimi oldu.

Bütün bu durum ve gelişmelere rağmen, birçok Marksist'i çok şaşırtan bir şekilde, İkinci Dünya Savaşının bitiminden bu yana, ciddi bir bunalım tekrarlanmadan (örneğin 1929 bunalımı) yirmi yıl geçti.

Küreselleşmenin "yeni" evresinde şu üç nokta önemlidir.

1. ABD, Avrupa ve Japonya arasında büyüyen rekabet.

2. ABD yönetici çevrelerinde Çin'in (yükselen bir rakip süper güç olarak görülüyor) oluşturduğu potansiyel tehdit hakkında artan kaygı ve

3. ABD'nin hegemonyasının jeopolitik alanı genişleterek bu tür tehdit-

lerin önüne geçme amaçlı saldırgan girişimleri.

Küreselleşme hakkında dünyanın bütünleştiği, bütün merkezlerin dağıldığı ve bütün egemen güçlerin ortadan kalktığı yönündeki tüm laflar bir yanılsamadan ibarettir. Ulus-devlet egemenliği ve ABD emperyalizmi hiçbir yere gitmedi ve kapitalist gelişmenin bu yeni evresinde patlamaya hazır nitelikte bir bileşim olarak varlığını sürdürüyor.

Bu yüzden kapitalizmin mevcut aşamasında yaşanan sermayenin küreselleşmesi, artan tekelleşmeden, yani sermayenin dünya ölçeğinde yoğunlaşması ve merkezileşmesinden (bu da zorunlu olarak daha büyük çelişki ve krizlere yol açar) ayrı tutulamaz. Bu durum Sweezy'in 1997'de şu önermesi ile daha iyi anlaşılır sanırız.

Kapitalizmin yakın tarihinde 1974-75'teki resesyonla başlayan dönemin altında yatan en önemli üç eğilim şunlardır: (1) Toplam büyüme oranının yavaşlaması (2) Tüm dünyada tekelci ya da oligopolcü çok uluslu şirketlerin artması (3) sermaye birikim sürecinin finansallaşması olarak tabir edilen durum. Bu eğilimlerin tamamı, kapitalizmin itici gücünün yani sermaye birikim sürecinin ta kendisinin bir ürünüydü. Küreselleşmeden kaynaklanmıyordu. Küreselleşme ise kapitalizm var oldukça devam eden, ama sadece kapitalizm çerçevesinde anlaşılabilecek bir süreç olarak görülmelidir. Yine de Sweezy şunu vurgulayacaktı: Sermaye birikimiyle ilişkilendirilen bu "eğilimlerin" üçünün de, devam etmekte olan ve çeşitli süreçlerin kendisini ifade ettiği şekle damgasını vuran bir küreselleşme bağlamında meydana geldiği görülmelidir.

Ayrıca, küreselleşmenin bu yeni aşamasında ulus-devlet hegemonyası üzerindeki mücadeleler ortadan kalkmadı, aksine genellikle daha güçlü biçimde olmak üzere sürekli olarak yeniden su yüzüne çıkıyor.

Yine tarihin sonu olarak, ulus-devlet egemenliğinin sonu olarak, bir yeni dünya düzeni olarak, bütün halkların bütünleşmesi olarak, ya da alternatifin olmadığı bir gerçeklik olarak küreselleşme... Bütün bunlar günümüzde dikkatli bir biçimde geliştirilen mitlerdir. Bu yerleşik mitlere (buna, sistemin kendisine karşı çıkmadan neo liberal küreselleşmenin araçlarına karşı çıkabileceğimizi öne süren "ileri" mit de dahildir) kanmamak için, tekelci sermayenin giderek küresel ölçekte gerçekleşen gelişimiyle ilişkili tarihsel değişiklikleri anlamak şarttır. Bu yeni küreselleşme, kapitalizmin ne tekelci eğilimlerinin ne de onun emperyalist yanlarının üstesinden geldi. Olsa olsa bu çelişkiler sadece daha evrensel biçimlere büründü. ABD'nin başını çektiği küreselleşmiş bir tekelci kapitalizm ve hegemonik emperyalizm dünyası bizi daha önce hiç olmadığı kadar yalın

bir seçenekle karşı karşıya bırakıyor. Ölümcül bir barbarlık ya da aşağıdan sosyalizm.

Tekelci Sermayedeki Genel Gelişme Ve Eğilimler

Rekabet tekeli ve tekel de rekabeti, tarihsel olarak evrimleşen bir örüntü içinde doğurur. Rekabet, tekelci kapitalizm altında basitçe ortadan kalkmak yerine bazı biçimlerde daha da yoğunlaşmıştır. Rekabetin, özellikle pazarlama-hedefleme, ürün geliştirme, reklamcılık ve satış teşviki ile ilgili olan yeni egemen biçimleri de ortaya çıkmıştır.

Tekelci sermayenin bu tuhaf yarı düzenlenmiş dünyasında, (daha büyük bir tekel gücü arayışındaki şirket evlilikleri yaygın bir olay olmakla birlikte) artık olgunlaşmış kapitalist girişimin hayatını tehdit eden bir ölüm kalım rekabeti mevcut değildir.

Şirket Evlilikleri Ve Mali Spekülasyon

Firmalarca yaratılan ekonomik artık, tekelci güç kovalamacası tarafından çoğaltılmakta ve tekelci güç kovalamacası, firmaların bilançolarına giderek daha fazla hakim olan kendi maliyetlerini yaratmaktadır. Tekelci güç kovalamacası ile ilişkili olan harcamalar satış çabalarına indirgenemez, şirket evlilikleri ve mali spekülasyon gibi araçlarla artığın emilmesini de içermektedir.

Şirket evlilikleri ve ilhaklar, 1992 ile 1998 arasında birkaç yıl hariç her yıl neredeyse yüzde 50'lik bir hızla büyümüştür. Küresel olarak, 1999'un ilk üç çeyreği içinde iki trilyon dolardan daha fazla birleşme değeri ilan edildi. Bu evlilik dalgasındaki önde gelen sektörler ileri teknoloji, medya, iletişim ve finans alanında oldu ama temel imalatta da mega evlilikler yaşandı.

Şimdi kapitalist tarihin en büyük birleşme dalgasının yapmakta olduğu şey, küresel rekabetçi ortama hızla dönüşmektir. 1990'ların ortalarından bu yana zaten, dünyadaki en büyük üç yüz şirket doğrudan yatırımların yüzde 70'ine ve dünya sermaye varlıklarının yüzde 25'ine sahiptir. En büyük on iletişim firması, şimdi 262 milyar dolarlık dünya pazarının yüzde 86'sını denetim altında tutmaktadır. Analizciler dünya piyasasını kontrol eden dev iletişim firmalarının sayısının bu yüzyıl içinde yarı yarıya düşmesini bekliyorlar.şirketler daha büyük dünya piyasası alanlarını elde etmeye çalıştıkça dev firmalar arasındaki rekabet ulus ötesi düzeyde yoğunlaşmaktadır.

Giderek, mali spekülasyon ve küresel bir tekelci ya da oligopolcü güç yaratma girişimi tarafından yönetilen, medya ve iletişim tarafından öncülüğü yapılan ve tüm üretim sektörlerine yayılan bir dünya ekonomisi ile

karşı karşıyayız. Daha küresel bir oyun alanına yönelik böylesi bir kayma içinde, merkez sermayenin uluslararası düzeyde, Dünya Ticaret Örgütü gibi yeni kural koyucu organlar kurarak belayı savuşturma girişimlerine rağmen, kapitalist bloklar arasında tırmanan bir döviz kuru ve ticaret savaşları ihtimali mevcuttur. (Asla bir "sermaye enternasyonali" haline dönüşemeyecek olan) bu tür ulus ötesi kural koyucu organlarda değil, gerçek devletler ve şirketlerin elindedir.

Bu olayların hepsi ve her birinde, diğer tüm çıkarlar ve değerler pahasına, hedef düşük üretim maliyetlerinin dar anlamda kovalanması, kâr marjlarını genişletmek, yükselen sermaye kazançları ve küresel tekelci güçtür.

Ayrıca, spekülatif sermayenin, tüm dünya bir yana bir ulusal ekonomiye hakim olabileceği hayal bile edilemezdi. Ama bu böyle oldu. Bu durumun sonuçlarından bir tanesi, yine Sweezy'e göre, iktidarı dev şirketlerin toplantı salonlarından alıp, (şirketlerin kendilerinin içinde temel aktörler oldukları bir alan olan) mali piyasaların içine yerleştirdi. Devletler de kendilerini artan oranda sermaye piyasalarının tutsakları olarak bulmaya başladılar. Yani Sweezy demektedir ki, "Adam Smith'in görünmez eli", "yeni bir biçim altında ve daha kaslanmış bir biçimde yeniden sahnededir." Ancak sonuç, daha rasyonel bir kapitalizm değil, daha az rasyonel bir kapitalizmin ortaya çıkışı olmuştur. Artık görünmez el, küreselleşmiş tekelci sermayenin aşırı bir büyümesi olarak, küreyi hizaya getirmekte olan mali sermayedir.

Yine tekelci aşamasındaki kapitalizm, bir kez daha durgunlukla karşı karşıya kaldığında, öz doğasına geri döndü. Ne pahasına olursa olsun birikimin acımasızca sürdürülmesi. Ezici çoğunluğa yönelik tüm anlamlı sosyal iyileştirme önlemlerinden vazgeçerek kabaca iktidarın gücüne bel bağladı. Elbette başka bir seçenek de yok.

Başka bir önemli tespit de, serbest piyasa kapitalizmi fikri artan sınıfsal kutuplaşma, tekelleşme, spekülasyon, militarizm ve emperyalizm çağında tehlikeli bir yanılsama olmuştur.

Kapitalizmin yeni versiyonları

Bilgisayar ve internet gibi iletişim teknolojisindeki ilerlemeler, büro işleri, envanter işletmesi, vs. üzerindeki tüm etkileriyle birlikte, henüz kapitalizmin yüksek büyüme hızları için ihtiyaç duyduğu dürtüleri sağlamıştır. İletişim teknolojisinin ekonominin büyümesine olan katkıları 20. yüzyıl ekonomik tarihinin büyük çoğuna hakim olan otomobil merkezli yüzey ulaşımı sisteminin gelişmesinin uzun dönemli dürtücü etkilerine yaklaşmış değildir.

Eşitsiz ticaret hadleri, aynı pazarlara yönelik artan rekabet ve merkez ülkelerdeki bir ekonomik yavaşlama, bunların tümü de, bir çok yoksul ülkenin negatif büyüme oranları yaşamasıyla birlikte, üçüncü dünya borç krizine ve büyüme oranındaki nihai bir düşüşe neden olmuştur.

Yine kapitalizmin ekonomik göstergelerine baktığımızda 1980'lerden bu güne ekonominin motoru olan üretken alanlardan imalat sektörü, işçi başına büyüyen çıktıya paralel biçimde ne fiyatları düşürmüştür, ne de ücretleri arttırmıştır.

Ayrıca ekonominin hizmetler sektörü, yatırım ve istihdamın en önemli alanı olageldi. Öteki kaynaksa, kumarın bir başka adı olan spekülasyondur.

Neo liberal rejimler altında küreselleşme bir çok bakımdan durgunluk ve mali kriz eğilimlerinin küreselleşmesi anlamına gelmektedir. Kapitalist dünya ekonomisi her yerde kullanılmayan üretken kapasite ve borç dağları ile karşı karşıyadır. Sistem bağlamı içinde bu sorunların herhangi bir açık çözümü de mevcut değildir. Hepsinin de tepesinde krizin bu son evresinin toplumsal sonuçlarının henüz ortaya çıkmamış olması bulunmaktadır.

Çevre Krizi veya Ekolojik Durum

Kapitalist emperyalizmin "yeni" evresinin önemli bir gelişmesi de çevre krizi veya ekolojik durumdur. Kapitalizmin geometrik biçimde büyümesi ve hammaddelerin ve enerjinin buna eşlik eden artan tüketimi hızla yığılan bir çevresel soruna yol açmaktadır.

Bu durumun oluşmasını sağlayan saikler ise, kapitalizmin tarihinde önemli bir rol oynayan üç çağ açıcı yeniklik: buhar makinesi, demiryolu ve otomobildir.

Bugün petrole yönelik bağımlılığımızın kalbinde yatan ve karbondioksit emisyonlarının en büyük bölümünü açıklayan da bu otomobil sınai kompleksidir.

ABD'deki sermayenin çok büyük bir kesimi, daha fazla yakıt mesafesi, genellikle daha küçük motorları ve daha küçük arabaları işaret ettiği için, bugün bile kabul etme isteğinde değildir. Otomobil üreticileri, bugün her zamankinden daha fazla kârlarının ana gövdesini, spor kullanım araçları ve minivan piyasasındaki büyüme ile birlikte büyük araç üretiminden elde etmektedirler.

Ekolojik gelişmelerde ise büyüme yönündeki hız, genellikle enerji ve hammaddelerin hızla emilmesi ve çevreye hep daha fazla miktarda atığın boşaltılması ve böylelikle de çevresel bozulmanın yaygınlaşması anlamına gelir.

Kapitalizmin çevre ile olan ilişkilerinde sürüp gitmekte olan kusurlar

bugün yaygın biçimde "çevre krizi" olarak adlandırılmakta olduğumuz, yalnızca birkaçını saymak gerekirse küresel ısınmadan ozon tabakasının tahrip edilmesine, tropikal ormanların ortadan kalkmasından mercan kayalıklarının yok olmasına, aşırı avlanmadan türlerin yok olmasına genetik çeşitlilik kaybından çevremizdeki ve yiyeceklerimizdeki toksisite artışına, çölleşmeden su kaynaklarının kurumasına, temiz su bulunmamasından radyoaktif kirlenmeye dek çok çeşitli sorunları kapsayan tüm alanlarda açıkça görülmektedir. Liste çok uzun ve hızla da uzamaktadır ve bu sorunların kendilerini ortaya serdikleri mekansal boyutlar da genişlemeye devam etmektedir.

Yine Rosa Luxemburg'un vurguladığı gibi, tarla kuşları ne dolaysız biçimde kapitalizmin bir parçası oldukları, ne de onun üretim koşullarını oluşturdukları için değil, yalnızca yaşam alanlarının sistemin durmak bilmez yayılma süreci tarafından tahrip edildiği için ölüyorlardı. Luxemburg, haklı olarak bu fenomeni ekonomik krize bağlamadı ama bu da onu "savunmasız küçük yaratıklar" dediği kuşların yıkımı karşısında öfkelenmekten alıkoymadı.

Ayrıca, nitratın varlığı, zengin ülkeleri de içine alarak bütün dünyaya yayıldı. Gittikçe artan bir ölçekte kullanılan nitrojen gübreleri, gübre artıkları olarak dünyadaki yer altı sularını, gölleri ve ırmakları her geçen gün daha da kirletiyor ve bugün yaşadığımız en önemli ekolojik sorunların birine sebep oluyor.

Ortaya çıkışına büyük oranda zengin ülkelerin sebep olduğu, küresel ortak mülkün bozulması, özellikle de atmosferin ısınması etrafında düzenlenen ekolojik borç mücadelesi, ekolojik emperyalizm kavramına yeni bir pratik anlam kazandırmıştır. Şimdilerde bu asırlık mücadele, yoksul ülkelerin mali borçlarının karşısına zengin ülkelerin ekolojik borcunu koyma başlığı altında örgütlenen direniş biçimiyle ilişkilendirilmiştir. Öte yandan bu doğrudan mücadele, kapitalizmin daha kapsamlı ekolojik lanetini de gözler önüne seriyor. Kapitalizmin ekonomik gelişmesi her zaman için toplumsal ve ekolojik bozulmayı da beraberinde getirmiştir. Marks'a göre çalışmanın bozulması ile yeryüzünün bozulması iç içe geçmiştir. Ekolojik emperyalizm bundan başka kaynakların talanı, yeryüzüyle olan sürdürülebilir ilişkinin parçalanması ve atıkların boşaltılması şeklinde ekolojik yıkımın en kötü biçimlerinin merkezden daha çok çevre ülkelerde gerçekleşmesi anlamına gelmiştir. Emperyalizmin bu "yeni" aşamasının gelişmeleri kısaca böyle şekillenmiştir ve devam etmektedir.

Emperyalizmin siyasi yanına gelince, daha önce de belirttiğimiz gibi,

daha geniş çerçevede değerlendirilme başka bir yazının konusudur. Burada kısaca bir değerlendirme yapacağız.

Emperyalizmin ekonomide olduğu gibi siyasi yanının da en bilimsel, gerçekçi ve somut açıklamasını yapmaya çalışan yine Lenin olmuştur. Lenin'in birbirlerine bağlı iki söylem veya tespiti konunun netleşmesi açısından ciddi önem arz etmektedir. Lenin, serbest rekabetin demokrasiye, tekellerin siyasi gericiliğe tekabül ettiğini, bunun sonucunun da, devlet biçimleri olarak burjuva demokrasilerinin ortadan kalktığı, yerine belirli bir evrim süreci sonunda oligarşilerin geçtiği tespitidir. Bu tespiti biraz açmaya çalışalım.

Demokrasinin sınırları oligarşilere kadar daraldığı için, oligarşiler dışındaki büyük bir kitle durum elverişli olduğunda baskı ve şiddetle susturulmaya çalışılmış, bunun en somut ifade ise özellikle yeterince gelişmemiş ülkelerde gündeme gelen askeri diktatörlüklerdir. Askeri diktatörlükler oligarşilerin bir eğilim olarak siyasi gericiliği bütün alanlarda tüm muhalefeti şu veya bu ölçüde susturarak hayata geçirmiştir.

Fiziki saldırı dışında siyasi gericiliğin bir başka özelliği de devletin ideolojik araçlarını kullanarak özellikle görsel ve yazılı medya araçlarıyla kitleleri uyuşturup pasifize etmek ve apolitik duruma getirmektir. Ayrıca siyasi gericiliğin bir başka versiyonu merkeziyetçiliğin mutlak egemenliği, katılımın ve yerelliğin yüzey biçimleri dışında giderek güçsüzleşmesidir. Yine bu egemenliğin en tipik özelliği de seçilmiş insanların kurumlarının inisiyatifi ve etkinliğinin kuşa çevrilerek atanmışların egemenliğidir. Bir çok önemli kararların parlamentoda değil, yürütmede, bakanlıklarda, bürokraside, orduda alınıp; parlamentoda hemen hemen çok istisnai haller dışında bütünüyle uygulanmasıdır. Örneğin bu günkü yasal mevzuatta değişiklik olsa da (bu kısmi ve biçimsel değişikliktir) Milli Güvenlik Kurulu kararlarının otomatik olarak parlamentoda uygulanması bütün hızıyla devam etmektedir.

Dolayısıyla tekeller, oligarşiler, özgürlük eğilimi yerine egemenlik eğilimi, sayıları gittikçe artan küçük ya da zayıf ulusların zengin ya da güçlü birkaç ulus tarafından sömürülmesi, emperyalizme, onu asalak ve çürümüş bir kapitalizm haline getiren ayırt edici özellikler kazandırmıştır. Burjuvazinin gittikçe artan bir ölçüde sermaye ihracından gelen kazançlar ve "kupon kırpmakla" yaşadığı rantiye devletin, tefeci devletin yaratılması gitgide daha belirgin biçimde emperyalizmin eğilimlerinden biri olarak ortaya çıkmaktadır.

Sonuç ve Çözüm Üzerine

Emperyalizmin "eski" ve "yeni" aşamalarını belirli bir bütünlük içinde değerlendirmeye çalıştık, çok net ve açık bir biçimde gördük ki, emperyalizmin yeni aşamalarının doğru anlaşılması ve kavranması Lenin'in konu hakkındaki önerme ve tespitlerinin temelinin doğru anlaşılmasına ve kavranmasına bağlıdır. Dolayısıyla özellikle emperyalizmin teorik analizine sol anlayıştan bakanlar, tekrar hiçbir tereddüde düşmeden Lenin'e başvursunlar. Bugünü ve geleceği kazanmak doğru analitik önermeler getirmek için ancak bu günkü dünyayı kesen tutarlı, somut, gerçekçi bir emperyalizm teorisine ihtiyaç vardır. Emperyalizme karşı mücadele, kendi içinde nasıl bir çözümü de beraberinde getirmektedir. Hastalığa yalnız teşhis koymak değil, doğru teşhis koymalı ki bağlantılı doğru çözümlemeler de üretilsin.

Emperyalizmin doğru teşhisi Lenin'in emperyalizm teorisinin bütünlüklü bir şekilde kabullenmesinden geçmektedir. Elbette bu mutlaklardan arınmış, tutucu olmayan, varsa yanlış ve eksikleri sonucundan korkmadan değiştiren, düzelten, gelişme, değişme, zenginleştirmeyi reddetmeyen bir anlayışla yapılmak zorundadır. Dolayısıyla, bu anlayışla konuya yaklaştığımızda emperyalizme karşı mücadele bütünlüklü bir mücadele olmak zorundadır. Yani ekonomik, siyasi, ideolojik, fiziki, kültürel vb. gibi bu konular konjonktürün durumuna göre hepsi bir arada değerlendirilebileceği gibi tek tek veya birden fazla konuları öne çıkararak da değerlendirmek mümkün olabilir.

Örneğin, yukarıda anlatmaya çalıştığımız emperyalizmin ekonomik özelliklerine karşı mücadele somutu dikkate alarak alternatif ekonomik modeller üretmekten geçmektedir. Ayrıca emperyalizmin militarist saldırılarına karşı çıkmak (örgütsel ve bireysel olarak) (Irak ve Afganistan gibi) , üslerin (tarihsel bir mücadele ürünü olarak Adana'daki İncirlik üssünün başat olduğu unutulmamalıdır) kapatılmasını savunmak gibi.

Elbette bütün bu emperyalizme karşı mücadele özellikleri kapitalizmin sınırları içinde gerçek sonuçlarına, kalıcı kazanımlar olarak her durumda her zaman ulaşamaz, ulaşamayabilir. Dolayısıyla emperyalizmin kökten ortadan kaldırılması kapitalizmin ortadan kaldırılmasına bağlı olduğu için bunun da tek alternatifi aşağıdan sosyalizmi savunmak ve devrimci dönüşümlerle böyle bir sosyalizmi dünyaya egemen kılmaktır. Emperyalist barbarlığın panzehiri de sosyalizmdedir.

Ayrıca Marks'ın Komünist Manifesto'da dediği gibi kapitalizme (ve Marks sonrası oluşan emperyalizme) karşı mücadele biçim de ulusal özde uluslararası yani evrenseldir.

O halde Marks için, işçilerin ulusal ve uluslararası örgütlenmesi bir tür diyalektik oluşturuyordu. Bu mücadelenin herhangi bir tarafının ihmal edilmesi, bütün için ölümcül olacaktır. Ona somut bir biçim vermekte başarısız kalarak veya onu ulusal mücadelelere açıkça bağlamaktan kaçınarak aslında enternasyonalizmi reddeden soyut bir "halkların evrensel kardeşliği"ne dayanan faaliyetlerine karşı oldukça eleştireldi. İşçi sınıfı hareketi başlangıçta, yakın maddi koşullardan doğmalıydı ve bu şekilde yerel bir yerleşime sahip olmalıydı, ama kapitalizmin kendisi gibi aynı küresel boyutlara da sahip olmalıydı.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

-Marks ve Engels, Sömürgecilik Üzerine
-Lenin, Emperyalizm
-Lenin, Marksizm'in Bir Karikatürü ve Emperyalist Ekonomizm
-John Bellamy Foster, Emperyalizmin Yeniden Keşfi
-Samir Amin, Emperyalizm ve Eşitsiz Gelişme
-Türkkaya Ataöv, Amerikan Emperyalizminin Doğuşu
-Fikret Başkaya, Azgelişmişliğin Sürekliliği
-Haydar Tunçkanat, Amerikan Emperyalizmi ve CİA
-Harry Magdoff, Emperyalizm Çağı
-Rosa Luxsemburg, Sosyal rejim, Sosyal Devrim, Sermaye Birikimi
-Cevdet Erdost, Sermayeenin Uluslarasarılaşması ve Teknoloji Transferi
-Azgelişmişlik ve Emperyalizm, Derleme
-Orhan Kurmuş, Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi
-Çağlar Keyder, Emperyalizm, Azgelişmişlik ve Türkiye
-Sungur Savran, Kod Adı Küreselleşme-21.yy'da Emperyalizm

FELSEFE ÜZERİNE

GİRİŞ

İnsanın oluşum sürecinde beynin gelişmesi ile birlikte düşünce de gelişmiştir. Düşüncenin gelişim sürecinde ise giderek her insanda bir dünya anlayışı şekillenmiştir. Olayları, olguları, dünyayı, toplumu basit, karmaşık, tekil, özel, genel ve bütünlüklü olarak değerlendirmek ve kavramak şekillenen dünya anlayışının sonucudur. Örneğin trafik kazası yapan bir şoförü ele alalım. Bütün suçu ve sorumluluğu şoförün dikkatsizliğine, arabayı yüksek hızla kullanmasına bağlamak da bir dünya anlayışıdır. Bütün bu durumların önemini reddetmeden temelde kazanın, sistemden (kapitalizmden) kaynaklandığını, karayolculuğu taşımacılığının karlılığından dolayı otomobillerin geometrik hızla artarken, yolların aritmetik hızla seyretmesi, petrol - sanayinin çıkarları sonucudur. Ayrıca şoförün dikkatsizliğinin psikolojik nedenleri varsa bunun mutlaka maddi nedenlerden kaynaklandığı belirtmek de bir dünya görüşüdür.

Savaşların çıkma nedenlerinin insanların kızgınlıkları, düşmanlıkları, güç ve güçsüzlüklerine bağlamak da bir dünya görüşünün sonucudur. Lenin'de özlü olarak belirttiği gibi özel mülkiyet rejiminin varlığı savaşları kaçınılmaz kılar önermesi de bir dünya görüşünü ifade tarzıdır. Elbette savaşların ortadan kalkması da özel mülkiyetin ortadan kalkmasına bağlıdır söylemi de bir dünya görüşünün sonucudur.

Yazı süresince amacımız geniş bir alanı kapsayan felsefenin tarihsel gelişimini değerlendirmek olmayacaktır. Marksizm'in felsefe konusundaki değerlendirmesi referansımız olacaktır. Çünkü bu bilimselliği koruyan ve devam ettiren eskimeyen, güncelliği olan, uygulanabilir özellikler taşıyan "tek" felsefe akımıdır. Doğru ve bütünlüklü anlaşılır ve kavranırsa yaşamdaki tüm sorunları analiz etmek analitik önermeler getirmek kolaylaşır. Artık burjuva ideologları veya bizzat burjuvazinin kendisini de Marksist felsefenin yasalarından (konuşmalarında ve düşüncelerinde) kaçamıyorlar. Örneğin İshak Alaton'un Marksizm konusunda "olumlu" düşünceleri.

FELSEFE NEDİR?

Tarihin tanıdığı en büyük düşünürlerin bir kaçını yetiştirmiş olan eski Yunanlılar, felsefe sözünden, bilmek aşkını anlıyorlardı, Filosofiya (philo; sevgi, sophia; bilgi) sözünün kelime anlamı budur, felsefede buradan gelir.

Felsefe sözcüğü, o çağlardan beri tutundu kaldı, çünkü bir ihtiyaca cevap veriyordu. Çoğu kere, dünya hakkındaki görüşlerin ayrılığına göre, çok çeşitli anlamlar aldı. Ama felsefe sözünün en değişmeyen en kalıcı an-

lamı şöyledir. Genel bir dünya anlayışıdır ki, insanın hayat karşısındaki şu ya da bu tarzda davranışı bu anlayıştan doğar.

Dünya anlayışı (yani felsefe) çıkarsız, yararsız bir mesele değildir. Mademki birbirine karşıt iki anlayış, birbirine karşıt pratik sonuçlara varıyor.

Gerçekten de, 18.yüzyıl filozofları, toplumun biçimini değiştirmek istiyorlar, çünkü o zaman devrimci olan ve feodaliteye karşı mücadele eden burjuvazinin çıkarların ve dileklerini ifade ediyorlardı. 19.yüzyıl filozoflarına gelince, bunlar (ister gizlesinler, ister gizlemesinler) artık tutucu olan bu burjuvazinin, artık egemen sınıf olan ve proletaryanın devrimci yükselişinden korkan burjuvazinin çıkarlarını ifade ediyorlar. Burjuvazi kendisine en iyi payı veren bir dünyada değiştirilecek hiçbir şey olmadığı kanısındadır. Filozoflar, insanları, toplumu değiştirmeyi hedef tutan bütün girişimlerden döndürürlerken, bu gibi çıkarları haklı gösteriyorlar. Örnek, pozitivistler (olguculuk filozofları) onların başını çeken Auguste Comte, birçok kimsenin gözünde bir "sosyal reformcudur." Ama gerçekte o, burjuvazinin hükümdarlığının sonsuz olduğuna inanır ve onun "sosyoloji"si üretici güçlerden ve üretim ilişkilerinden habersizdir, bu da, bu sosyolojiyi güçsüzlüğe mahkûm eder.

Demek ki, aynı sosyal sınıf, Fransız burjuvazisi, bir yüzyıldan ötekine, birbirinden tüm ayrı iki felsefeye sahip oldu. Çünkü 18.yüzyılda devrimci olan burjuvazi, 19.yüzyılda tutucu, hatta gerici olmuştu. İşte burjuva devrimcisi Camile Desmoulins, felsefeyi devrimin hizmetinde bir silah gibi görürken, muhafazakâr Thiers felsefeyi sosyal irticaın hizmetinde bir silah olarak görüyor. İyi felsefe, emekçileri boyun eğmeye çağıran felsefedir. Daha sonra Paris Komüncülerini (Komünarları) kurşuna dizdirecek olan adam, işte böyle düşünüyor.

NEDEN FELSEFE OKUYUP ÖĞRENMELİYİZ?

İşçilerin ve emekçilerin görevi sömürücülere hizmet eden felsefenin karşısına sömürücülere karşı mücadeleye yardımcı olabilecek bir felsefe çıkarmaktır. Şu halde, felsefe okuyup öğrenmek, emekçiler için çok önemlidir. Bu önem, zaten olgularla karşılaşınca kendini belli eder.

Olgular, günün egemen sınıfı olan burjuvazinin siyasetinin ülkemizin tüm emekçilerine empoze ettiği gittikçe daha çetin olan durumdur. İşsizlik ve hayat pahalılığı, gençlere kapıların kapanması, sosyal haklara, grev hakkına, demokratik özgürlüklere saygı gösterilmemesi, baskı, silahlı saldırılar vb. bu durum karşısında emekçilerin kendilerine ilk soracakları soru, bu durumdan nasıl kurtulmalı sorusudur. İşlerin neden böyle olduğunu bilmek ihtiyacı, gittikçe daha genel, gittikçe daha önemli bir durum alıyor. Savaş

tehlikesi nereden geliyor? Faşizm nereden geliyor? Yoksulluk nereden geliyor? Emekçiler bunların ne olduğunu, nasıl değişmesi gerektiğini anlamak istiyorlar.

Ve bu istek doğunca da, eğer felsefe bir dünya anlayışı, pratik sonuçları olan bir dünya anlayışı ise, dünyayı değiştirmek isteyen emekçiler için doğru bir dünya anlayışına sahip olmanın çok değerli bir şey olduğu açıkça belli değimlidir?

Kabul edelim ki bütün emekçiler, gerçeğin bilinmeyeceğini düşünüyorlar. O zaman savaş, işsizlik, açlık karşısında kendilerini savunamayacaklardır. Başlarına gelen her şey, onlar için anlaşılmaz bir şey olarak kalacaktır, bunları bir alın yazısı olarak karşılayacaklardır. İşte burjuvazinin de emekçileri sürüklemek istediği nokta budur. Bu yüzden kendi çıkarlarına uygun olan bir dünya anlayışını yaymak için hiçbir çareyi ihmal etmeyecektir. Örneğin "yeryüzünde her zaman zenginler ve fakirler olacaktır" gibi fikirlerin yayılması böyle açıklanabilir. Ya da, toplum yabani bir ormandır ve her zaman da öyle olacaktır, o halde herkes kendi başının çaresine bakmalıdır. Eğer başkasının seni yemesini istemiyorsan, sen başkasını ye. İşçi ücretlerinizi hep birlikte savunmak için iş arkadaşınla birleşeceğine, arkadaşının zararına patronun lütuflarını kazanmaya bak. Kadın memur, patronun metresi olmaya çalış, güzel bir hayatın olur. Boş ver ötekiler ne olursa olsun gibi fikirler.

Bu gibi fikirlerle burjuvazi emekçilerin bilincini zehirlemek ister, onun için emekçiler kendilerini bundan korumalıdırlar.

Bütün bu fikirler, son tahlilde bir dünya anlayışından bir felsefeden doğuyor. Toplum dokunulmaz bir şeydir, onu olduğu gibi kabul etmek gerekir, yani ya sömürüye katlanacaksın ya da toplum içinde çabalaya, çabalaya kendine küçük bir yer açacaksın.

Eski toplum şu ilke üzerine kurulmuştu. Ya sen yakınını soyacaksın, ya da yakının seni soyacak, ya sen bir başkasının yararına çalışacaksın ya da o senin hesabına çalışacak. Ya köle sahibisin ya da sen kendin kölesin. Kolayca anlaşılabilir ki bu toplumda yetişen insanlar, analarının sütü ile birlikte demek doğru olursa ya köleci ya köle, ya küçük mülk sahibi ya küçük memur, ya küçük görevli, ya aydın. Kısaca bir kelimeyle yalnız kendisi için gerekli olan şeyleri düşünen ve gerisiyle hiç ilgilenmeyen bir insanın psikolojisinin adetlerini ve fikirlerini birlikte emerler.

Kendi bir parça toprağımı işletiyorsam başkalarından bana ne, başkaları açsa daha iyi ya, buğdayımı onlara daha pahalı satarım. Şöyle hekim, mühendis, öğretmen ya da memur gibi küçük bir mevkiim olsa başkaları umu-

rumda bile olmaz. Belki de iktidarı elinde tutanları pohpohlayarak, onların hoşuna gitmeye çalışarak yerimi muhafaza edebilirim, hatta sivrilmeyi, bir burjuva olmayı bende başarabilirim.

Artık emekçiler, içlerinde umutsuzluk değil güven, kadere razı olma, tevekkül değil mücadele taşıyan yeni fikirler edinmeye çalışmaları gerekir.

Gorki, Ana'da, Çar'lar Rusya'sında o zamana kadar her şeye boyun eğmiş, umutsuz, yaşlı bir kadının kahraman sosyalist, mücahit oğlu sayesinde halkının çektiği acıların kaynağını anlamış olduğu için ve bu acılara son vermenin mümkün olduğunu anladığı için, nasıl durdurulamaz bir devrimci haline geldiğini anlatıyor.

Mücadeleye zaten başlamış olanlar için tevekkülü reddedenler için, de felsefe okuyup öğrenmek yararsız olmayacaktır, gerçekten de yalnız objektif bir dünya anlayışı onlara mücadelelerinin sebeplerini verebilir.

Doğru bir teori olmadan mücadele başarıya ulaşmaz. Bazıları başarmak için başarı şartının gerçekleşmesinin yeterli olduğunu sanırlar. Bu yanlıştır çünkü bu şartların gerçekleştiğini de bilmek gerekir ve işler karmaşıklaştıkça ne yapacağını bilmek daha büyük bir önem kazanır.

Bu gözlemler devrimci bir mücadele, sosyalizm için mücadele söz konusu olduğu zaman değer kazanır. Lenin "devrimci teori olmadan devrimci eylem olmaz" diyordu.

Ama bu gözlemler aynı zamanda başka amaçlar için yapılan mücadelede de demokratik özgürlükler için mücadelede de ekmek için ya da barış için mücadelede de değerlidirler.

HANGİ FELSEFEYİ OKUYUP ÖĞRENMELİ?

Bilimsel bir Felsefe, Diyalektik Materyalizm

Eğer gerçeği (doğayı ve toplumu) değiştirmek istiyorsak onu tanımak gerekir. İnsan çeşitli bilimler yoluyla dünyayı tanır, öyleyse daha iyi bir yaşam için mücadelelerinde emekçilere yalnız bir tek bilimsel dünya anlayışı uygun gelir, bu da Marksist felsefedir, diyalektik materyalizmdir.

Burada akla şöyle bir soru geliyor "bilim" ile "felsefe" arasında nasıl bir ayrım yapıyorsunuz? Birincisini ikincisiyle bir tutmuyor musunuz? Marksist felsefe, gerçekten de bilimlerden ayrılamaz ama onlardan ayırt edilir. Bilimlerin her biri (fizik, biyoloji, psikoloji vb.) gerçeğin çok belirli bir kesimine özgü kanunların incelenmesini, öğrenilmesini görev edinirler. Diyalektik materyalizme gelince onun ikili bir amacı vardır.

Diyalektik olarak evrenin en genel kanunlarını, fizik doğadan başlayarak düşünceye kadarı canlı doğadan topluma geçerek gerçeğin bütün yön-

lerini, görünümleri için ortak olan yasaları inceler. Ama diyalektik materyalizmin kurucuları Marks ve Engels diyalektiği bir fantezi olarak kendi kafalarından icat etmediler.

Bilimlerin ilerlemesi onlara felsefenin ortaya koyduğu en genel, bütün bilimler için ortak olan yasaları bulup ortaya koymak ve dile getirmek imkânını verdi.

Materyalizm olarak Marksist felsefe bilimsel bir dünya anlayışıdır. Bilimsel olan yani bilimlerin bize öğrettiklerine uygun tek dünya anlayışıdır. O halde bilimler neyi öğretirler? Evrenin maddi bir gerçek olduğunu, insanın bu gerçeğe yabancı olmadığını bu gerçeği bilebileceğini ve bu biliş sayesinde bu gerçeği değiştirebileceğini öğretirler. Marksist materyalizm, bilimlerle özdeş değildir, çünkü onun konusu gerçeğin bu sınırlı yönü değildir (bu, bilimlerin konusudur) ama dünyanın bütünüyle kavranıp anlaşılmasıdır, kendileri Marksist olmasalar bile bilginlerin zımnen (içerik olarak) kabul ettikleri bir dünya anlayışıdır.

Engels, "materyalist dünya görüşü doğanın olduğu gibi hiçbir ön şart koşulmaksızın kavranmasıdır" der.

Bilimlerin her biri, doğanın doğada olduğu gibi bir yönünü inceler. Marksist felsefe ise doğanın olduğu gibi genel olarak kavranmasıdır. Onun için, her ne kadar bilimlerle özdeşleşmese de bilimsel bir felsefedir.

Bilimler zorunlu olarak diyalektiktir çünkü eğer maddi evrenin en genel yasalarını bilmezlerse bilimler kurulamazlar. Dolayısıyla Marksist felsefe doğanın ve toplumun gelişmesinin yasalarının bilimidir, ezilen ve sömürülen sınıfların devriminin bilimidir. Bütün ülkelerde sosyalizmin zaferinin bilimidir, komünist toplumun kuruluşunun bilimidir.

Devrimci bir Felsefe, Proletaryanın Felsefesi:

Marksist felsefe bilimsel olduğu içindir ki, böyle olduğunun kanıtlarını olgulardan alır. (pratik, teoriyi doğrular) aynı zamanda proletaryanın felsefesidir. Proletaryanın yani tarihi rolü sosyalizmi inşa etmek olan devrimci sınıfın partisinin teorisidir.

Sömürücü sınıfın, sömürüyü ebedileştirmek için yalana ihtiyacı vardır. Devrimci sınıfın (proletaryanın) ise sömürüden kurtulmak için gerçeğe ihtiyacı vardır. Devrimci görevini iyi yürütebilmek için doğru bir dünya görüşüne ihtiyacı vardır.

Dünyaya cepheden bakmak materyalizmdir.

Dünyaya gerçek gelişmesi içinde bakmak diyalektik materyalizmdir.

Proletaryanın bilimsel felsefesi olan Marksizm'in ortaya çıkışı, felsefenin, köşesine çekilmişlerin bir uğraşı olduğu dış dünya ile bağlantısı ol-

mayan yaşamdan ve halktan kopmuş halka yabancı bir takım filozofların ve öğrençilerinin meydana getirdikleri okulların tekelinde, onlara özgü bir şey olduğu eski felsefe tarihi çağına son verir.

Marksizm, böyle bir felsefe okulu değildir. Tersine eski felsefe birkaç seçkinin bir fikir aristokrasisinin imtiyazı iken Marksizm bu felsefenin aşılması şeklinde ve felsefenin kurtuluş mücadelelerini yürütmekte olan proletarya yığınlarının elinde bilimsel bir silah haline geldiği yepyeni bir çağın başlangıcı olarak ortaya çıkar.

Sonuçta, emekçiler için özellikle proleterler için Marksist felsefenin okunup öğrenilmesi bir lüks değildir, bir sınıf görevidir. Bu görevi yerine getirmemek, burjuva baskısına hizmet eden bilim dışı ve gerici görüşlere alanı boş bırakmaktır, işçi hareketini yol gösterici pusuladan yoksun bırakmaktır.

Burjuvazi, proletarya felsefesinden korkmakta ve her çareye başvurarak onunla savaşmaktadır. On yıllar boyunca Marksizm'i üniversitelerden uzaklaştırarak Marksist teorinin ışığını boğdu. Sonra diyalektik materyalizmin etkisi büyüyünce hile yapmak gerekti o zaman burjuva ideologların havası değişti. " şüphesiz Marksizm eskiden iyiydi ama bugün Marksizm aşılmıştır" dediler. Sayısız Marksizm'i "aşma" girişimleri buradan geliyor. Bütün bu girişimlerin Marksizm'in felsefi temellerinin tasfiyesi ya da tahrifi diyalektik materyalizmin tasfiyesi ya da tahrifi gibi hazırlık ve giriş mahiyetinde bir ön işlemden geçmeleri anlamlıdır.

Marksist felsefeyi okuyup öğrenmeye girişecek kimselerin hiçbir zaman unutmamaları gereken bir nokta vardır. Devrimci proletaryanın bilimsel felsefesi Marksizm hiçbir zaman teoriyi (yani bilgiyi) pratikten (yani eylemden) ayırmaz. Marks ve Engels'te hem bir düşünür hem de eylem adamıydılar. Dolayısıyla Marksist teori bir doğma değil bir eylem kılavuzudur.

MARKSİST DİYALEKTİK YÖNTEMİN İNCELENMESİ

DİYALEKTİK YÖNTEM:

Doğa olaylarına yaklaşışı, onları inceleme ve anlama yöntemleri diyalektik doğa olaylarını yorumlayıp bu olayları kavrayışı ve teorisi materyalist olduğundan bu dünya görüşü diyalektik materyalizm adını almıştır.

Yöntem nedir, yöntem (metot) sözünden amaca varmak için izlenen yol anlaşılır. Diyalektik, materyalist dünya anlayışına tıpa tıp uygun gelen tek yöntemdir.

METAFİZİK YÖNTEM:

Bir çift sarı ayakkabı satın aldık belli bir süre sonunda birçok tamirattan, taban ve topuk yenilemesinden, yama koymadan vb. sonra hala "sarı ayakkabılarımı giyeceğim" diyoruz. Ayakkabıların artık aynı ayakkabılar olmadığına dikkat etmiyoruz. Ayakkabılarda sonradan meydana gelen değişikliği ihmal ediyor onları değişmemiş eskisi gibi aynı ayakkabılar sayıyoruz.

Bu örnek, metafizik yöntemin ne olduğunu anlamamıza yardım edecektir. Böyle bir yöntem, Engels'in deyişiyle eşyayı "bir daha değişmemek üzere kesin ve son biçimiyle yapılmış gibi" kabul eder. Hareketin ve tabi bunun sonucu olarak değişikliğin sebepleri de bu yöntemin dikkatinden kaçar.

Kısaca şunu işaret edelim ki, "metafizik" sözcüğü Yunanca ötesi diye yorumlanabilen meta ve doğru bilimi demek olan fizik sözlerinden gelir. Metafiziğin konusu doğa, hareket halinde olduğu halde doğa ötesi varlık (doğaüstü varlık) değişmez ve sonsuzdur. Bazıları bu varlığa tanrı adını verirler, başkaları ise mutlak vb. sadece bilime dayanan materyalistler bu varlığın hayali olduğunu kabul ederler.

Şu halde metafizik yöntemden bahsederken hareketin ve değişmenin gerçeğini bilmeyen ya da bilmezlikten gelen bir yöntemi anlıyoruz. Ayakkabıların artık aynı ayakkabılar olmadıklarını görmemek metafizik bir tutumdur. Kapitalizmin sonsuz olduğuna, kapitalizmin insanlarda meydana getirdiği ya da sürdürdüğü kötülüklerin ve kusurların (ahlak bozukluğunun, bencilliğin, hunharlığın vb.) her zaman var olacağına inanmak, böyle bir metafizikçi gibi muhakeme yürütmektir. Metafizikçi, sonsuz yani değişmez bir insanı gözünün önünde canlandırır.

Neden? Çünkü metafizikçi insanı, çevresinden, toplumdan ayırır. Bir yanda insan, öte yanda toplum kapitalist toplumu yıkıyorsunuz, sosyalist bir toplumu kuracaksınız. Peki sonra? İnsan yine insan olarak kalacaktır der. Burada metafiziğin bir ikinci çizgisini yakalıyoruz, metafizik gerçekte birbirinden ayrılmaz olanı keyfi olarak ayırır, örneğin siyaset burada sendika şurada der. Şüphesiz siyaset ile sendika iki ayrı şeydir fakat siyaset ile sendika birbirinden ayrılır şeyler değillerdir. Siyaset ve sendikadaki gelişmeler birbirine etki yaparlar.

Eşyayı bölümlere ayırmak, metafizikçiyi, her durumda şu şekilde muhakeme yürütmeye götürür. Bir şey ya budur ya da şudur. Aynı zamanda hem bu hem de şu olamaz. Örnek demokrasi diktatörlük değildir, diktatörlükte demokrasi değildir. O halde bir devlet demokrasidir ya da diktatör-

lüktür. Peki, hayat bize neyi öğretiyor? Hayat bize aynı bir devletin aynı zamanda hem diktatörlük hem de demokrasi olabileceğini öğretiyor. Burjuva devlet (Örneğin ABD de) bütün haklara bütün iktidara sahip olan bir büyük maliyeciler azınlığı için demokrasidir. Çoğunluk üzerinde (ancak aldatıcı hakları olan) bir diktatörlüktür. Sovyetik devlet (proletarya devleti) halk düşmanlarına karşı devrimin iktidardan uzaklaştırdığı sömürücü azınlık için bir diktatörlüktür, büyük çoğunluk için emekçiler için demokrasidir.

Metafizikçiye göre bir varlık ya canlıdır ya da ölüdür. Bir şeyin aynı zamanda hem canlı hem de ölü olabilmesi ona anlaşılmaz görünür, bununla birlikte örneğin insan bedeninde her an yeni hücreler, ölmekte olan hücrelerin yerlerini alırlar, bedenin yaşantısı işte tam bu karşıt güçler arasındaki sürekli mücadeledir.

Değişikliğin reddi, ayrılmaz olanın ayrılması, karşıtların sistemli olarak konu dışı tutulması, işte metafizik yöntemin çizgileri bunlardır.

Eski bir Yunan efsanesi, Procuste adlı bir haydudun kötülüklerini anlatır, bu haydut kurbanlarını bir yatağa yatırırmış. Eğer kurbanı yatağa sığmayacak kadar büyükse haydut onun bacaklarını yatağın boyna göre keser eğer kurbanın boyu yataktan küçükse ayaklarını gererek uzatırmış. İşte metafizik de olguları bu şekilde baskı altında tutar.

DİYALEKTİK YÖNTEM:

Diyalektik eşyayı, kavramları birbirleriyle olan zincirleme bağlantıları, karşılıklı ilişkileri birbirleri üzerindeki karşılıklı etkileri içinde dikkate alır ve bunlardan ileri gelen değişiklikleri, bunların doğuşunu gelişmeleri ve son bulmalarını incelemeye çalışır.

Bu yüzdendir ki diyalektik, her noktada metafiziğe karşıdır. Diyalektik ne dinginliği, ne de gerçekliğin çeşitli görünümleri arasındaki ayrılığı kabul etmediği için değil. Ama diyalektik dinginlikte gerçeğin izafi yönünü görür; oysa mutlak olan harekettir, diyalektik bütün ayrımları da izafi sayar, çünkü gerçekte her şey şu ya da bu biçimde birbirine bağlıdır.

Hareketi (yalnız basit bir yer değiştirme değil, durum değişikliklerini de örneğin sıvı olan suyun, su buharı olarak gaz haline geçişi gibi) bütün biçimleriyle dikkate alan diyalektik hareketi karşıtların mücadelesi olarak açıklar. Bu diyalektiğin en önemli yasasıdır. Diyalektik karşıtların biri olmadan ötekinin de olamayacağını ve her hareketin her değişikliğin her biçim değiştirmenin karşıtların mücadelesiyle açıklandığını ortaya koyar.

TARİHİ OLUŞUMU:

Diyalektiğin ilk taslağını yapmak şerefi, Yunan filozoflarınındır. Onlar doğayı bir bütün olarak anlıyorlardı. Herakleitos bu bütünün değişikliğe uğradığını öğretiyordu, hiçbir zaman aynı ırmağa girmiyoruz diyordu. Yunan filozoflarında özellikle Platonda karşıtların mücadelesi büyük bir yer tutar. Diyalektik sözü doğrudan doğruya Yunancadan gelir, tartışmak karşıt fikirlerin mücadelesini ifade eder.

Ama diyalektik yöntemi ilk defa dâhice ifade edecek olan büyük alman filozofu Hegel'dir. (1770 – 1831) Hegel'e göre her çeşit değişmeyi meydana getiren şey karşıtların mücadelesidir.

Bununla beraber Hegel idealistti. Yani ona göre doğa ve insan tarihi yaratılmamış bir düşüncenin (idea) bir gösterisinden bir açığa vuruluşundan (vahiyden) başka bir şey değildir.

Şu halde Hegel'in diyalektiği salt tinsel (ruhi) alanda kalıyordu.

Marks (ki önce Hegel'in öğrencisi olmuştu) diyalektikte tek bilimsel yöntemi bulup tanıyabildi. Ama aynı zamanda materyalist olarak onu doğru koymayı da bildi, maddi evrenin idea'nın bir ürünü sayan idealist dünya anlayışını reddeden Marks diyalektiğin yasalarının maddi dünyanın yasaları olduğunu ve düşüncenin diyalektik oluşunun insanların bu dünyanın yabancısı olmamalarından bu dünyaya katılmış ve onun parçası olmalarından ileri geldiğini anladı.

Diyalektik yöntem hegelci yöntemden yalnız temelden ayrılmaz ona tamamen karşıdır da. Hegele göre idea adı ile kişileştirdiği düşüncenin hareketi, idea'nın şaşılacak bir biçimden başka bir şey olmayan gerçeğin yaradanıdır. Marks'a göre ise tersine düşüncenin hareketi gerçek hareketin insan beynine getirilip konan bir yansısıdır.

Mark ve Engels'si diyalektiğin nesnel bir temeli olduğunu düşünmeye götüren 18.yüzyılın sonu ile 19.Yüzyılın ilk on yıllarındaki doğa bilimlerinde meydana gelen hamlelerdir.

Bu konuda üç büyük buluşun belirleyici rolü olmuştur.

1- En karmaşık organizmaların gelişmelerinin başlangıcı olan canlı hücrenin bulunuşu

2- Enerjinin biçim değiştirişinin bulunuşu, ısı, elektrik, manyetizm, kimyevi enerji vb. aynı ve bir maddi gerçeğin nitelik bakımından farklı biçimleridir.

3- Darvin'in geliştirdiği dönüşümcülük (transformizm)

Paleontolojinin (taşıllar, fosiller biliminin) ve hayvancılığın verilerine dayanarak dönüşümcülük bütün canlı türlerin (insanında) doğal bir evrimin

ürünleri olduğunu gösteriyordu.

Demek ki diyalektik yöntem Marks ve Engels tarafından başka bir yerden, dışarıdan keyfi olarak getirilmiş değildi. Marks ve Engels diyalektik yöntemi diyalektik olan nesnel doğayı konu olarak aldıklarına göre bizzat bilimlerin kendisinden çıkarttılar.

Kısacası diyalektik üzerine hiçbir şeyin oturtulmasına izin vermez özünde eleştirici ve devrimcidir.

FORMAL MANTIK, DİYALEKTİK YÖNTEM

Formel mantığın (geleneksel mantığın) üç belli başlı kuralı vardır.

1- Özdeşlik (ayniyet) İlkesi; bir şey kendi kendisiyle özdeştir. Bir bitki bir bitkidir, bir hayvan bir hayvandır. Hayat hayattır, ölüm ölümdür. Mantıkçılar bu ilkeyi formül haline getirerek a a'dır derler,

2- Çelişmelik İlkesi; bir şey aynı zamanda hem kendi hem de karşıtı olamaz. Bir bitki bir hayvan değildir, bir hayvanda bir bitki değildir. Hayat ölüm değildir, ölümde hayat değildir. Mantıkçılar bunu a, a-olmayan değildir derler.

3- Üçüncüsünün olmaması İlkesi (ya da üçüncü durumun olanaksızlığı İlkesi) ; birbirinin karşıtı iki olanak arasında bir üçüncüye yer yoktur. Bir varlık ya bitkidir ya da hayvandır üçüncü olanak mevcut değildir. Hayatla ölüm arasında seçim yapmak gerekir, üçüncü bir durum yoktur. Eğer a ve a- olmayan birbirinin karşıtı ise aynı bir nesne ya a'dır ya da a- olmayandır.

Gerçekten, kesinlikle hayvanlar ya da bitkiler kategorisinde sınıflandırılamayan canlı varlıkların varlığı bilinmektedir. Bu varlıklar hem biri hem de öteki'dirler. Aynı şekilde ne mutlak hayat ne de mutlak ölüm vardır. Her canlı varlık her an ölümü karşı mücadelede kendi kendini yeniler, her ölüm kendi içinde yeni bir hayatın öğelerini (elemanlarını) taşır. (ölüm, hayatın ortadan kaldırılması değildir, bir organizmanın çözülüp dağılmasıdır) Belirli sınırlar içinde geçerli olan klasik mantık demek ki gerçeğin daha derinliğine inmek gücünde değildir.

Bir hayvanın bitki olmadığı doğrudur çelişmezlik ilkesine uygun olarak onu buna, bunu ona karıştırmaktan sakınmak gerektiği de doğrudur ve doğru olarak kalır. Diyalektik karışıklık şeyleri birbirine karıştırma değildir. Ama diyalektik, hayvan ile bitkinin gerçeğin birbirinden ayrılmaz iki görünümü oldukları da doğrudur der, bu iki görünüm o ölçüde birbirlerinden ayrılmazlardır ki bazı varlıklar hem bitki hem hayvandırlar (karşıtların birliği)

Kısacası formel mantık gerçeğin en yakınındaki görünümlerine vara-

bilir ancak diyalektik yöntem daha derine gider bir sürecin bütün görünümlerine ulaşmayı amaç edinir.

Diyalektik yöntemin, bilen, anlayan düşüncenin yasalarına uygulanmasına diyalektik mantık denir.

DİYALEKTİĞİN BİRİNCİ ÇİZGİSİ

Her şey Birbirine Bağlıdır

Diyalektik metafiziğin tersine, rastgele toplanmış birbiriyle ilişkisiz birbirinden bağımsız ayrı şeyler ayrı olaylar gözüyle değil, maddelerin ve olayların birbirine organik olarak ilişkili bulunduğu, birbirine dayandığı ve birbirleriyle belirlendiği tam ve bağımlı bir bütün gözüyle bakar.

Bu yüzden diyalektik yönteme göre mademki doğanın herhangi bir kesimindeki bir olay çevresindeki şartlarla ilişkisiz onlardan ayrı olarak düşünüldüğünde bize anlaşılmaz olacaktır. Öyleyse doğadaki hiçbir olay tek başına çevresindeki olaylardan ayrı olarak kavranamaz.

DOĞADA DURUM:

Metafizik bilimsel ilerlemeyi engellediği halde diyalektik, bilimsel olarak kurulmuştur. Şüphesiz bilimler arasında kendilerine özgü ayrılıklar vardır. Kimya, biyoloji, fizyoloji, psikoloji başka, başka özgül (spesifik) alanları inceler ama bütün bilimler evrenin birliğini yansıtan temel bir birlik meydana getirmekten geri durmazlar. Gerçek bir bütündür. İşte diyalektiğin birinci çizgisinin ifade ettiği budur.

Örneğin metalden bir yayı ele alalım. Bu yayı çevresindeki evrenden ayrı bir yana ayırarak değerlendirebilir miyiz? Belli ki hayır, mademki yay insanlar tarafından (toplum) topraktan (doğadan) çıkarılmış bir metalle yapılmıştır. Ama daha yakından bakalım durgunluk halindeyken yayı çevresindeki şartlardan, yerçekiminden, ısıdan, oksitlenmeden vb. bağımsız değildir. Bu şartlar onu yalnız konumunda değil, tabiatından da değişikliğe uğratabilirler. (pas) yaya bir kurşun parçası asalım bu yay üzerinde bir kuvvet meydana getirir, yay gerilir, yayın biçimi belirli bir direnç noktasına kadar değişir, ağırlık yay üzerinde etki yapar, yay ağırlık üzerinde etki yapar, yay ve ağırlık bir bütün teşkil ederler, aralarında etki, karşılıklı bağlantı vardır.

En anlamlı birbirini etkileme örneklerinden biri de canlı varlıkları var oluş şartlarına "ortam"larına birleştiren bağdır.

Bitki, örneğin havanın oksijenini alır, ama o da havaya karbon gazı su buharı verir. Ama buradaki sadece bitki ile ortam arasındaki karşılıklı etkinin en basit görünümlerinden biridir. Güneş ışığının sağladığı enerjiden

yararlanılarak bitki topraktan çekip aldığı kimyasal elemanların yardımıyla kendi öz gelişmesini olanak hazırlayan bir organik maddeler sentezi (bireşimi) meydana getirir. O gelişmekteyken aynı zamanda toprağı da ve bunun sonucu olarak da kendi türünün sonraki gelişmesinin şartlarını da değişikliğe uğratır.

TOPLUMDA DURUM

Dünyanın aslının kesin olarak saçma akıl almaz bir şey olduğunu ifade eden filozoflar (Albert Camus gibi) vardır. Felsefe felaket kışkırtıcılarının pek işine yarar. Diyalektikçi doğada olduğu gibi toplumda da her şeyin birbirine bağlı olduğunu bilir. Eğer okullar yıkılıyorsa bu yöneticilerinin yeteneksizliğinden değildir. Onların savaş siyaseti uğruna okullar inşaatını zorunlu olarak feda ettiklerindendir.

Olayları karşılıklı etkileri ve bütünlükleri içinde dikkate almak ve bir olguyu hiçbir zaman "çevre koşullarından" ayırmamak zorunluluğunu gösteren daha birçok örnekleri tahlil edebilirdik. Yalnız şu örnekle yetinelim. Faşist burjuvaziye karşı burjuva demokratik cumhuriyeti istemek Fransa işçi hareketinin bugünkü durumuna tamamıyla uygun düşen bir taleptir. Bu talep en başta gelen düşmana karşı yaşamını sürdürmek için kendi öz legalistini boğmaktan başka çıkar yolu olmayan gerici burjuvaziye karşı işçi sınıfının çevresinde geniş bir halk toplaşmasını sağlamaya en elverişli bir taleptir. Ama Sovyetler Birliğinde aynı talebe başvurmak saçma bir şey olur. Neden? Çünkü nasıl ki burjuva demokratik cumhuriyeti faşizme göre bir ilerleme ise, Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti de burjuva cumhuriyetine göre kesin bir ilerlemedir. Metafizikçi zaman ve yer koşullarından habersizdir. Demokrasiyi kendi koşullarından ayırır. Burjuva demokrasisi ile Sovyetik demokrasi arasında ayrım yapmaz. Ve burjuva demokrasisinden başka demokrasi tanımadığı için de burjuva demokrasisini demokrasi ile özdeşleştirir. Sovyetler Birliğini "bir demokrasi" olmamakla suçlar.

Kısaca, metafizikçi, politik biçimi, kendisini yaratan ve açıklayan tarihi koşullarından bütününden ayırır, tecrit eder, diyalektikçi bu koşulları yeniden bulur.

Sonuçta ne doğa ne de toplum anlaşılmaz bir kaosturlar, gerçeğin bütün yönleri bütün görünümleri zorunlu bir karşılıklı bağlarla birbirlerine bağlanırlar.

Elbette ki devrimci proletaryanın diyalektiğin bu birinci yasasına saygı göstermekte çıkarı vardır. Oysa burjuvazi bu yasayı unutturmak isteyecektir. Çünkü çıkarı buna karşıdır. Sosyal adaletsizlikleri ekonomik bunalımları yüzeysel ve ani gelip geçici olaylar olarak gösterir. Diyalektik bilim buna

cevap verir. Sosyal adaletsizlik bunalımlar kapitalizmin zorunlu sonuçlarıdır.

Burjuva filozofları gerçeği parçalara ayırmak ve bu yolla sömürücü sınıfın yararına gerçeği olduğundan başka göstermek imkânını sağladığı için metafiziğe taparlar.

Tersine diyalektik her şeyin birbirine bağlı olduğunu öğretir. Ve sonuç olarak bir amacın gerçekleşmesi için hiçbir çaba faydasız değildir. Barış savaşçıları savaşın kaçınılmaz olmadığını bilirler. Çünkü savaşa karşı her eylem değeri olan barışın zaferini sağlayan bir eylemdir.

İşte bunun içindir ki diyalektik ile donatılmış her devrimci militan yüksek bir sorumluluk duygusuna sahiptir. Hiçbir şeyi tesadüfe bırakmaz. Her çabayı gerçek değeri ile ölçer.

DİYALEKTİĞİN İKİNCİ ÇİZGİSİ:

Her şey Durum Değiştirir

Bir örnek ile başlayalım. Masa üzerindeki elma hareketsizdir. Ama diyalektikçi şöyle diyecektir. Bu hareketsiz elma yine de harekettedir. On gün sonra bu günkü halinde olmayacaktır. O yeşil bir elma olmadan öncede çiçekti. Zamanla ayrışarak çekirdeklerini bırakacaktır. Bu çiçeklerden yeni bir ağaç olacak ve ondan bir sürü elma düşecektir. Başlangıçta bir tek elmamız vardı, şimdi ise birçok. Demek ki evrenin görünüşlere rağmen kendi kendini tekrarlamadığı doğrudur.

Her zaman zenginler ve fakirler olacaktır. Her zaman sömürenler ve sömürülenler olacaktır. Savaş sonsuzdur vb. Bütün bunlar insanı pasifliğe, mütevekki (olacağa boyun eğen) bir güçsüzlüğe götürür. Tersine diyalektikçi değişmenin her şeyin kendi içindeki ve kendinden ayrılmaz bir özelliği olduğunu bilir. İşte diyalektiğin ikinci çizgisi buradadır. Değişme evrensel'dir, gelişme süreklidir, duraklamasızdır.

Diyalektik metafiziğin tersine doğanın sükûnet ve hareketsizlik, durgunluk ve değişmezlik halinde olmadığını hep bir şeylerin doğduğu ve geliştiği bazı şeylerin parçalanıp öldüğü sürekli bir hareket ve değişme sürekli bir yenilenme ve gelişme halinde olduğunu kabul eder.

Bu yüzden diyalektik yönteme göre olaylar sadece karşılıklı bağlantıları ve dayanışmaları açısından değil ayrıca bu olayların hareketleri, değişmeleri, gelişmeleri, varoluşları ve varoluştan yokoluşa geçişleri açısından da düşünülmelidir.

DOĞADA DURUM

Descartes'a göre hareket yer değiştirme sınırları içinde kalıyordu. Ge-

minin bir yerden bir yere gitmesi, elmanın masanın üzerinde yuvarlanması gibi. Bu mekanik bir harekettir. Oysa hareketin gerçeği mekanik hareket içinde sınırlanmaz. Bir otomobil saatte 70 km olarak hızla gidiyor. Bu mekanik bir harekettir. Bir yerden bir yere gitmekte olan araba yavaşça durum değiştirir. Motoru, tekerlekleri, lastikleri aşınır. Bundan başka yağmur, güneş vb. otomobil üzerinde etki yaparlar. Her ne kadar biz "bu aynı arabadır" desek de 1000 km yakmış olan bir taşıt başlangıçtakinin aynı değildir. Bir an gelecek arabanın bazı parçalarını yenilemek gerekecektir. Ta ki arabanın tamamen kullanılmaz hale geleceği güne kadar.

Ve işte doğa da durum aynıdır. Doğada hareketin çok çeşitli görünümleri vardır. Yer değiştirme ama aynı zamanda doğanın eşyanın özelliklerinin değişmesi (örneğin bir cismin elektriklenmesi, bitkilerin büyümeleri, suyun buhar hale geçmesi, ihtiyarlık vb.)

Gitmekte olan otomobil örneğini yeniden ele alalım. Büyük bir hızla giden araba bir ağaca çarpıyor ve ateş alıyor. Madde kaybı var mıdır? Hayır, alevler içindeki otomobilde yepyeni, gitmekte olan otomobil gibi maddi bir gerçektir. Ama bu maddenin yeni bir görünümü, yeni bir niteliğidir. Madde yok olmaz ama biçim değiştirir. Maddenin biçim değiştirmeleri madde ile bir bütün teşkil eden hareketin biçim değiştirmelerinden başka bir şey değildir. Madde harekettir, hareket maddedir. Çağdaş fizik enerjinin dönüşümünün (enerjinin biçim değiştirmesinin) varlığın bize öğretir. Enerjinin bürünebileceği biçimler çok çeşitlidir.

Çarpma sonucu benzini ateş alan otomobil olayında motorda kinetik enerji haline dönüşen kimyasal enerji şimdi artık bütünüyle ısı (enerji) haline geçiyor. Ayrıca kalorifik enerji (ısı) de kinetik enerji haline dönüşebilir.

Mekanik enerji elektrik enerjisine dönüşebilir, santralı "döndüren" su akımı elektrik enerjisini meydana getirir. Karşılığında elektrik enerjisi (akım) mekanik enerjiye dönüşür yani motorları işletir ya da elektrik enerjisi, ısı enerjisine dönüşür, ısı verir (elektrikle ısınma) Dolayısıyla evren Newton'un sandığı gibi kendi kendini tekrarlamaktan uzaktır, evren değişikliktir yıldızlar (güneş dahil) gezegenler (dünya dahil) sürüp gitmekte olan mükemmel bir evrimin ürünüdürler. O halde Newton'un dediği gibi, evrenin bölümleri yerlerini değiştiriyorlar demek yeterli değildir. Onların dönüştüğünü, durum ve biçimlerini değiştirdiklerini söylemek gerekir.

Canlı maddeye gelince Darwin sayesinde (19.yüzyıl) bilim gösterdi ki türler, aralarındaki ve kendileri ile çevre arasındaki karşılıklı etkinin sonucu değişmeye (transformasyona) uğramışlardır ve uğramaktadırlar. İnsan türü

de büyük evrim kanununun dışında kalamaz.

İlk hayvanlardan başlayarak, sürekli farklılaşma yoluyla sinir sisteminin gelişmesinin en üst, eksiksiz düzeyine vardığı biçime, omurgalılar biçimine ve daha sonra en sonunda doğanın bizzat kendi kendinin bilincine vardığı omurgalıya, insana ulaşmak üzere sayısız hayvan sınıfları, takımları, familyaları, cinsleri ve türleri gelişmişlerdir.

TOPLUMDA DURUM:

Gelişme ve değişme sonucunda, kapitalist rejimin yerini sosyalist rejim alabilir, nasıl ki kapitalizm de zamanında feodal rejimin yerini aldıysa ilkel topluluklardan, köleci topluma geçişte, gelişme ve değişmenin zorunlu sonuçlarıdır.

Nasıl ki günah yoksa sonsuz insan da yoktur. Bugün kapitalizme karşı mücadele edenlerin hepsi bu mücadele yoluyla kendi öz bilinçlerini de değişikliğe uğratırlar. İnsanlıktan uzak bir sisteme karşı mücadele ettikleri ölçüde insanlaşırlar.

Değişik anlayışı, yeni anlayış işte metafizikçide eksik olan budur. Tersine, her ortamda her şartta diyalektikçinin üstünlüğünü sağlayan şey de budur. Marksizm'e yaratıcı gücünü veren budur. Marksizm her derde deva, mekanik olarak her duruma uygulanabilen bir reçeteler stoku değildir. Değişikliğin bilimidir deneyle zenginleşir.

DİYALEKTİĞİN ÜÇÜNCÜ ÇİZGİSİ:

Nitel Değişiklik

Bir örnekle başlayalım. Suyu ısıtırsak sıcaklığı derece, derece yükselir. Suyun sıcaklığı 100 dereceye vardığında, su kaynama haline geçer. Su, su buharı olarak değişir.

Basit nicelik yani miktar artışına (ya da azalışına) nicel yani nicelik bakımından değişiklik denir. Bir nitelikten başka bir niteliğe geçişe, bir durumdan başka bir duruma (örneğimizde sıvı durumundan gaz durumuna) geçişe nitel, nitelik bakımından değişiklik denir.

Nitelik değişikliği (sıvı halindeki suyun su buharı oluşu) bir rastlantı eseri değildir, zorunlu olarak nicelik değişikliğinin, ısının derece, derece artışının sonucunda meydana gelir. Sıcaklık belirli bir dereceye (100 dereceye) vardığı zaman normal atmosfer basıncı şartlarında su kaynar. Eğer atmosfer basıncı değişirse, her şey birbirine bağlı olmasından dolayı kaynama noktası da değişir ama belirli bir cisim için ve belirli bir atmosfer basıncı altında kaynama noktası her zaman aynı olacaktır.

Diyalektik metafiziğin tersine gelişme sürecini nicelik değişmelerinin

nitelik değişmelerine yol açmadığı basit bir büyüme süreci gözüyle görmez. Gelişmeyi önemsiz ve belirsiz nicelik değişmelerinden açık temel nitelik değişmelerine geçilen ve bu nitelik değişmelerinin yavaş, yavaş değil de bir sıçrayış biçiminde, bir durumdan ötekine kesin ve hızlı olarak gerçekleştiği bir süreç olarak kabul eder. Buna göre nitelik değişmeleri, rastgele değil, görünmeyen ve yavaş, yavaş oluşan nicelik değişmelerinin doğal sonuçları olarak ortaya çıkarlar.

Nitel değişikliğin bir durum (hal) değişikliği olduğunu belirttik. Sıvı durumundaki su su buharı durumuna geliyor, ya da sıvı su, katı su (buz) oluyor. Yumurta civciv oluyor. Gonca çiçek haline geliyor. Canlı varlık ölüyor, ceset oluyor.

Yine çiçek yavaş bir olgunlaşmadan sonra birden bire açar yine birden bire gözle görünür bir şekilde patlak veren devrim, yavaş bir evrimin hazırlandığı sıçramalı bir değişikliktir.

Aynı şekilde birbirine hasım sınıflara bölünmüş toplumun bir üst üretim ilişkisine geçişi sıçramalarla olurken, sosyalist toplumun gelişmesi buhransız, dereceli nitel değişikliklerle gerçekleşir.

Yine bunun gibi sosyalizmden komünizme geçişte bir nitelik değişikliğidir ama buhransız gerçekleşen bir nitelik değişikliği, çünkü sosyalist düzende Marksist bilimle donatılmış insanlar kendi tarihlerinin efendisidirler çünkü sosyalist toplum birbirinin uzlaşmaz karşıtı olan sınıflardan meydana gelmemiştir.

DOĞADA DURUM:

Örneklersek; bir litre su alalım bunun hacmi iki çeşit parçaya bölelim, bölme cismin tabiatını hiçbir şekilde değiştirmez. Yarım litre su yine sudur. Bu şekilde bölmeye devam edebilir ve her seferinde daha küçük parçalar elde ederiz. Bir toplu iğne başı kadar su hep sudur. Hiçbir nitelik değişikliği yoktur. Ama bir an gelir su molekülüne varırız, su molekülü iki hidrojen atomu ile bir oksijen atomunu taşır. Bölmeye devam edebilir, su moleküllerini parçalara ayırabilir miyiz? Evet, uygun bir yöntemle bunu yapabiliriz. Ama o zaman elde ettiğimiz şey artık su değildir, hidrojen ve oksijendir. Bir molekül suyun bölünmesi ile elde edilen hidrojen ve oksijen artık suyun özelliklerine sahip değildir. Herkes bilir ki oksijen alevi besler, su ise yangın söndürür.

Bu örnek diyalektiğin üçüncü yasasının parlak bir açıklamasıdır. Nicelik değişmesi (burada su hacminin dereceli olarak bölünmesi) zorunlu olarak bir nitelik değişikliğine götürür. (nitelik bakımından sudan farklı olan iki cismin birden bire açığa çıkması) Canlı doğada ise evrimin doğurduğu tür-

ler gerçekte gittikçe daha karmaşık olmaktadır, canlı varlıkların yapıları gittikçe daha çok farklılaşmaktadır. Aynı şekilde yumurtadan başlayarak nitelik bakımından birbirinden farklı, her birinin özel bir görevi olan birçok organlar meydana gelir. Canlı varlığın büyümesi demek ki hücrelerin basit bir şekilde çoğalmaları değildir, sayısız nitelik değişikliklerinden geçen bir süreçtir.

Örneğin, sinir sistemine özgü bir olay olan duyum (ışık, sıcaklık, işitme, dokunma vb. duyumu) ancak uyarma, yani uyarıcının sinir sistemi üzerindeki fizik etkisi, eşik denilen belirli bir nicelik düzeyine ulaşırsa ortaya çıkar. Bunun gibi bir ışık uyarması ancak minima bir süresi ve şiddeti olduğu takdirde duyum haline dönüşebilir. Duyumun eşiği, uyarıcının niceliğinden, reaksiyonun cevabı, niteliğine doğru sıçramanın meydana geldiği noktadır. Eşiğin altında uyarıcı fazla zayıf olduğu için henüz duyum yoktur.

Aynı şekilde kavram duyumdan başlayarak tekrarlanan pratikte teşekkül eder.

Sosyal pratik sürüp gittikçe, pratiğin seyrinde insanda algılar ve izlenimler uyandıran şeyler birçok defa tekrarlanır ve insan zihnindeki bilgi sürecinde sonucu kavram kurulmasına varan ani bir değişme bir sıçrama olur.

Duyum aslında gerçeğin kısmi bir yansısıdır. Bize gerçeğin ancak dış görünümlerini teslim eder. Ama insanlar tekrarlanan sosyal pratikle, çalışmayla bu gerçeği derinleştirirler. Önceleri gözden kaçan iç süreçleri anlayıp kavrama yeteneğini kazanırlar, dış görünümün ötesinde gerçek olanı açıklayan yasalara ulaşırlar. Bu kazanç kavramdır. Her ne kadar duyumlar, kavramın hazırlanışı için zorunlu ve pek çok sayıda iseler de kavram, duyumlara oranla nitelik bakımından yeni bir şeydir. Örneğin insanlar sonsuz derecede çok ve çeşitli ortam koşullarında, sıcaklık duyumunu almamış olsalardı, sıcaklık kavramı hiçbir zaman teşekkül edemeyecekti. Ama duyumlardan, enerji biçimi olarak bugünkü ısı kavramına geçmek için ısının temel özelliklerinin özümlenmesini mümkün kılan binlerce yıllık bir sosyal pratik gerekiyordu. İnsanlar "ateş yakmak" kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere onun ısıtıcı etkilerinden yüz türlü yararlanmayı öğrendiler. Çok daha sonra bir ısı miktarını ölçmesini, ısıyı işe, işi ısıya dönüştürmesini öğrendiler vb.

TOPLUMDA DURUM:

Diyalektik yöntem, hareketin iki şekil aldığını öğretir, evrimci şekil ve devrimci şekil.

İlerici unsurlar, kendi kendilerine günlük işlerinde yürürler ve eşyanın eski düzeninde bir takım küçük nicelik değişiklikleri yaparken hareket evrimci bir harekettir.

Bu aynı unsurlar kafalarına koydukları ortak bir fikir etrafında bir şeyler ve eşyanın eski düzenini köklerine kadar yok etmek, hayata nitelik değişiklikleri getirmek ve yeni bir eşya düzeni kurmak üzere düşman kampa karşı ileri atılırsa hareket devrimci bir harekettir.

Evrim devrimi hazırlar ve onun için elverişli olanı yaratır, oysa devrim evrimi tamamlar ve onun daha sonraki eylemine katkıda bulunur, yardım eder.

1905 Aralık ayı günlerinde proletarya, irticanın kalesine yürüdü. Proletarya barışçıl bir evrim çerçevesi içinde birbiriyle bağlantısız ayrı grevlerle ve küçük sendikaların kuruluşlarıyla yetindiği sırada önceki yılların uzun evrimi devrimci hareketi hazırlamıştır.

Aynı şekilde 1789 Fransız devrimi, yüzyıllık bir sınıf mücadelesiyle hazırlandı. Birkaç yıl içinde (1789–1790) Fransa'da öyle dikkate değer nitelik değişiklikleri oldu ki nicelik değişikliklerinin derece, derece birikimi olmasaydı, yani burjuvazinin işi bitiren en son saldırısına gelinceye ve kapitalistleri iktidara getirinceye kadar feodaliteyi hırpaladığı sayısız kısmi mücadeleler olmasaydı bu nitelik değişiklikleri mümkün olmayacaklardı.

Ayrıca nitelik bakımından eski durumundan yeni duruma geçişin bir ilerleme teşkil ettiğini göz önüne almak uygun olur. Kapitalist durum, feodal durumdan daha üst bir durumdur, sosyalist durumda kapitalist durumdan daha üst bir durum olur. Devrim alttakinden üsttekine geçişi sağlar. Niçin? Çünkü devrim toplumun iktisadi düzenini, üretici güçlerin gelişmesinin gerekleri ile uygun bir hale getirir.

Yalnız evrimi görmek, reformizme bakmak demektir. Reformculuğa göre toplum değişmeleri devrimsiz gerçekleşebilirler. Gerçekte reformculuk bir burjuva görüşüdür. İşçi sınıfını kapitalist üretim ilişkilerinin mücadelesiz giderilebileceği sanısını verirler. Reformculuk, devrimin düşmanıdır çünkü işçi sınıfını bölmek ve zayıflatmak amacıyla burjuvazinin iktidarını ve iktidarın devrim yoluyla değiştirilmesine karşı korumak amacıyla çökmekte olan rejimin yamalanmasını ve tamir görmesini över.

Fakat ortak dilekçe gibi reformist talepleri küçümsememelidir. Dilekçe, kitle hareketinin (elbette ki ilkel bir biçimidir) o hem gönderilen kimseler üzerinde bir baskı aracı hem de imzalayanlar için toplanma ve örgütlenme unsurudur.

Bu söz konusu olayda ortak dilekçe ücretlilerin patronları olan devlete

karşı parlamenter olarak devlet gücünün bir kısmını ellerinde bulundurdukları kabul edilenlere karşı protestolarının örgütlü bir biçimidir.

Kitle eylemi üzerinde gevezelik etmemek ama proleterle birlikte ve onların başında, sınıf mücadelesinin en yüksek biçimlerine ulaşabilmek için kitlelerin en mütevazi protesto biçimlerini ortaya koymayı örgütlendirmeyi ve desteklemeyi öğrenmek gerekir.

Sonuçta kısaca söylersek nicelik nitelikten, nitelik de nicelik den ayrılamaz. Gerçek hem nicel hem de niteldir ve iyice anlamak gerekir ki nitelik değişikliği bir nitelikten ötekine geçiştir. "sıvı" olma niteliği belirli bir ısının nicel birikimi ile "gaz" olma niteliği haline geçer.

DİYALEKTİĞİN DÖRDÜNCÜ ÇİZGİSİ KARŞITLARIN MÜCADELESİ (I)

ÇELİŞKİNİN KARAKTERLERİ

1-Çelişki içtedir

Bütün gerçek harekettir. O halde hiçbir hareket yoktur ki bir çelişkinin bir karşıtlar mücadelesinin ürünü olmasın. Bu çelişki bu mücadele bir iç çelişki ve mücadeledir. Yani ele alınan herhangi bir hareketin dışında değildir. Onun özü esasıdır.

Örneğin hayat, çiçeklerini ve meyvelerini verdikten sonra ölüme doğru yönelir. Çünkü hayat sadece hayat değildir. Hayat ölüme dönüşür çünkü hayat bir iç çelişki taşır. Çünkü hayat ölüme karşı her gün ki mücadeledir. (her an bir kısım hücreler ölür, başkaları onların yerini alır, ta ki ölüm onlara da üstün gelinceye kadar)

Şeylerin gelişiminin ana sebebi dışta değil içte yani şeylerin iç çelişkilerindedir. Şeylerin hareketleri ve gelişmeleri içlerinde bu gibi çelişkilerinin varlığı sebebiyle olur. Bir şeyin içindeki bu çelişki gelişmesinin ilk sebebi olup bir şeyin öteki şeylerle ilişkileri (bunların iç bağları ve birbiri üzerine etkileri) ikinci derecede bir sebeptir.

Bu dış şartlar çevre şartları hiçbir rol oynamaz demek değildir. Örneğin su olayında durum değişikliği için zorunlu olan bir dış şart vardır. Bu ısının yükselmesi ya da azalmasıdır. Sıcaklığın yükselmesi moleküllerin kinetik enerjisinin artmasını yani onların hızının artmasını mümkün kılar. Soğumanın ise tersine bir etkisi vardır.

İç çelişkilerle (temel sebepler) dış şartların (ikincil, türev sebeplerin) karşılıklı rolleri üzerinde durulacak bir noktadır. Gerçektende bu rol "devrimin ihraç edilmediğini" anlamaya imkân verir. Hiçbir nitelik değişimi bir dış müdahalenin doğrudan doğruya ürünü olamaz. Bunun gibi Sovyetler

birliğinin varlığı ve ilerlemeleri kapitalist ülkelerde proletaryanın genel mücadele şartlarını değiştirdi. Ama Sovyetler birliğinin ne varlığı ne de ilerlemeleri öteki ülkelerde sosyalizmi yaratmak gücüne sahip değildir. Ancak her ülkeye özgü olan sınıf mücadelesinin gelişmesi kapitalist ülkeleri karakterize eden iç çelişkilerin gelişmesi bu ülkelerde devrimci değişiklikleri meydana getirebilir.

2-Çelişki Yenileştiricidir

Demek ki yalnız çelişkinin iç karakterini saptamak yeterli değildir. Bu çelişkinin eski ile yeni arasında mücadele olduğunu da görmek gerekir. Yeni eskinin bağrında doğar, eskiye karşı büyür. Çelişki yerinin kesin olarak eskiye üstün geldiği zaman çözümlenir. O zaman iç çelişkilerin yenileştirici karakteri, verimliliği ortaya çıkar. Gelecek, geçmişe karşı mücadelede hazırlanır.

Metafizikçi çelişkinin yenileştirici gücünü değerlendiremez. Ona göre çelişki iyi bir şey getirmez. Evren hakkında statik bir görüşü harekete karşı bir görüşü olduğu için varlığın (doğanın ya da toplumun) her zaman özdeş olmasını istediği için çelişki metafizikçiye göre saçmalıkla eş anlamlıdır. Bütün gücüyle onu uzaklaştırmaya çalışır. Bu yüzden diyalektikçiye göre kapitalizmin temel iç çelişkilerinin açıkça görünen belirtileri olan ekonomik krizler, metafizikçi için geçici sıkıntılardır. Aynı şekilde sınıf mücadelesi "elebaşların kötü niyetinden ileri gelen can sıkıcı bir musibettir.

3-Karşıtların Birliği

Çelişki ancak en az iki güç arasında mücadele varsa vardır. O halde çelişki zorunlu olarak birbirine karşıt olan iki ucu içinde saklar, çelişki karşıtların birliğidir.

Karşıtlar birbirleriyle savaşırlar ama birbirlerinden ayrılmazlar. Kendi kendine bir burjuvazi yoktur. İlk önce feodal toplumun bağrında feodal sınıfa karşı burjuvazi doğdu. Sonra kapitalist toplumda (daha feodal tolumun bağrında iken de) proletaryaya karşı bir burjuvazi vardır. Karşıtlardan biri öteki olmaksızın birbirinden ayrı, ayrı yerlere konamazlar. Proletarya sömürülen sınıf olarak ortadan kalkınca burjuvaziden sömürücü sınıf olarak ortadan kalkar.

Karşıtların birliği, karşıtların karşılıklı bağlantısı özellikle sürecin belirli bir anında karşıtlar birbirlerinin yerini almak üzere birbirlerine dönüştükleri zaman önemli bir anlam kazanır. Gerçekten belirli şartlarda karşıtlar biri öteki haline dönüşürler, o zaman karşıtlar arasındaki karşılıklı bağlantı, karşılıklı dönüşüm olur, bir nitelik değişikliği meydana gelir ve işte bu aynı

dönüşüme "nitelik" kavramının bilimsel olarak tanımlanmasına imkân verir.

Örnek burjuva- proletarya karşıtlarının mücadelesinin belirli bir anında karşıtlardan her biri öteki durumuna geçer, egemen sınıf olan burjuvazi hükmedilen sınıf haline gelir, hükmedilen sınıf proletarya egemen sınıf olur. Aynı şekilde okuyup öğrenmekte olan cahil bir insan kendi karşıtına değişir, bilen insan olur ama o hale gelip de her şeyi bilmediğini anlayan bilgin insan da kendi karşıtına yani yeniden öğrenmeyi isteyen bilgisiz adam olarak değişir.

Bununla birlikte karşıtların birbirine dönüşmesinin mekanik bir yorumunu yapmamak önemlidir. Karşıtların birbirine dönüştüğünü söylediğimiz zaman bununla basit bir sıra değiştirmeyi yani karşıtın birinden ötekine geçiş bir kere olduktan sonra yinede hiçbir şeyin değişmemiş olacağı bir sıra değiştirmeyi anlamıyoruz. Egemen sınıf olan burjuvazi hükmedilen sınıf haline gelir, hükmedilen sınıf proletarya hükmeden sınıf olur. Ama bunun için proletarya burjuvaziden bambaşka bir sınıf olmaktan çıkmaz, çünkü burjuvazisi sömürücü bir sınıftır oysa proletarya kendi iktidarını yürütürken hiç kimseyi sömürmez. Sosyalist kuruluşun koşullarını yaratır. Başka terimlerle söylersek karşıtların karşılıklı dönüşmeleri nitelik bakımından yeni bir durum yaratır. Aşağıdan yukarıya bir geçiş, bir ilerleme teşkil eder.

Bu durumda sosyalizm sömürücü sınıf olarak burjuvaziyi ve sömürülen sınıf olarak da proletaryayı tasfiye ettiğine göre karşıtların durum değiştirmesi onların yok olmasına sebep olur. Sosyalist toplumun karakteristiği olan daha başka yeni çelişkiler ortaya çıkarlar ama burjuvazi – proletarya çelişkisi aşılmıştır.

Dolayısıyla karşıtların birliği şarta bağlıdır. Süreksiz, geçici, nispidir. Karşılıklı olarak birbirleriyle uyuşmayan karşıtların mücadelesi mutlaktır; gelişmenin ve hareketin mutlak oldukları gibi mutlaktır.

DİYALEKTİĞİN DÖRDÜNCÜ ÇİZGİSİ KARŞITLARIN ÇELİŞKİSİ (II)

Çelişkinin Evrenselliği, Doğada Durum

Fizik dünyada karşıt güçlerin mücadelesi evrenseldir.

Paslanmış bir çatal gibi bayağı bir olay demirle oksijen arasındaki mücadelenin ürünüdür.

Doğada hareketin başlıca temel biçimi çekme ile itme arasındaki mücadeledir. Bu iki karşıtın yani çekme ve itmenin birliği ve mücadelesi, isterse en uzak saman yolları, yıldızlar ya da güneş sistemi (katı kitleler, sıvı

damlalar ya da gaz kümeleri) isterse moleküller, atomlar ya da onların çekirdekleri söz konusu olsun bütün maddi yığınların, kümelerin oluşumunu evrimini devamlılığın durum değiştirmesini ve parçalanıp yok olmasını belirler.

Güneş sistemini alalım gezegenlerin güneşin çevresindeki hareketleri bu iki karşıtın gezegeni güneşin üzerine düşürme eğilimindeki çekim ile gezegeni güneşten uzaklaştırmaya eğilim gösteren eylemsizlik olmadan anlaşılamaz.

Canlı doğaya gelince bu da karşıtlar yasasına göre gelişir. Belirli bir türü bitki ya da hayvan türünü ele alalım. Bu türü meydana getiren bireylerin her biri sırası gelince kaçınılmaz olarak ölür. Bununla birlikte tür kendini sürdürür ve çoğalır. Birey ölçüsünde ölümün hayat üzerindeki zaferi vardır ama tür sayesinde üstün gelen hayattır. Türün genel gelişmesi ise yeninin eskiye karşı galibiyeti, alttakinden üstekine doğru bir ilerlemedir.

Toplumda Durum

Belirli bir sosyal düzeni alırsak görürüz ki oda aynı şekilde bir temel çelişki ve gelişmekte olan ikincil çelişkilerle açıklanır. Üretim araçlarına sahip olan kapitalist burjuvazi ile proletarya arasında çelişki olmaksızın kapitalizm olmaz. Bu kapitalizm durağan bir şey değildir, değişmeye uğrar böylece ilk dönemin kapitalizmi yani rekabetçi kapitalizmi ikinci bir döneme tekelci kapitalizme dönüşür. Rekabet gerçekte en güçlü kapitalistlerin zaferini sağlar ve işte o zaman rekabetten ortaya çıkan ama onu aşan tekelci kapitalizm haline gelir. Rekabet kendi karşıtına dönüşür.

Uzlaşmaz Karşıtlık (Antagonizm) ve Çelişki

Kapitalizmin sonunun çelişkinin de sonu olduğu hayali uzlaşmaz karşıtlık (antagonizm) ile çelişkiyi birbirine karıştırmaktan ileri gelir. Antagonizm özel bir durumdur, çelişkinin bir anıdır. Her uzlaşmaz karşıtlık (antagonizm) çelişkidir ama her çelişki bir antagonizm değildir.

Elbette ki son derece zayıf bir arsenik dozu ile organizmamız arasında çelişki vardır. Eğer vücutça emilen arsenik dozu çok zayıf kalırsa çelişki, antagonizm halinde bir evrim göstermez. Dozu arttırınca işte o zaman antagonizmdir. Yani şiddetli antagonizm için ölümcül olan karşıtlık halinde evrim gösteren çelişki. Aynı şekilde kapitalist toplumun bağrında da her zaman bir arada bulunan karşıtların mücadelesi vardır. Burjuvazi ve proletaryanın mücadelesi.

Fakat iki sınıf arasında ki çelişki belli bir aşamaya kadar gelince açık bir uzlaşmaz karşıtlık biçimi alır ve devrime dönüşür.

Bu durumda sosyalizmde olan nedir? Burjuvaziyle birlikte sınıflar arasındaki antagonizm ortadan kalkar. Bununla birlikte bütün bir dönem süresince işçi sınıfı ile köylüler sınıfı arasında şehir ile kır arasında ve aynı şekilde kol emeği ile kafa emeği arasındaki ayrımlar devam eder. Antagonist olmayan bu ayrımlar gene de yenilmesi gereken çelişkilerdir. Çünkü insan geleceğin sınıfsız toplumunda, bugün ki toplumda farklı bireyler arasında paylaşılan çok çeşitli eylemlerde bulunmak yeteneğine sahip olacaktır çünkü özellikle kol emeği ile kafa emeği arasındaki çelişki daha üst bir birlikte çözümlenecektir.

Bununla birlikte sosyalist toplumda çelişkiler, çatışmalar, antagonizmler halinde evrim göstermezler çünkü bu toplumun üyelerinin çıkarları dayanışma halindedir. Çünkü bu toplum Marksist bilimle, çelişkiler bilimiyle silahlanmış bir parti tarafından yönetilmektedir. Onun için çelişkilerin çözümlenmesi krizsiz gerçekleştirilir. Ama çelişkiler bu yüzden daha az verimli değildirler çünkü topluma ilerleme imkânını sağlarlar.

Aynı şekilde sosyalist insanın hayatında eleştiri ve özeleştirinin genel pratiği, çelişkilerin antagonizm olmadan gelişmesinin en net örneklerinden birini meydana getirir.

Yine yığınların eleştirisinin karşıtların mücadelesinin bir yönü olduğu açıktır. Çünkü sosyalist toplumun ilerlemesine engel olan yanlış ve kusurların ve kalıntıların giderilmesine imkân verir ama bu eleştiri kardeşçe bir eleştiridir. Çünkü çıkarları aynı olan insanların eseridir.

Partinin kendi içinde bile, fikir mücadelesi, karşıtların mücadelesi, karşıtların mücadelesinin özel bir ifadesidir. Bu mücadele partiye çalışmasını durmadan düzeltme imkanını sağlayan ama antagonizm halinde dejenere olmayan bir mücadeledir.

KARŞITLARIN MÜCADELESİ, DÜŞÜNCENİN HAREKET ETTİRİCİSİ

Bilme bir süreçtir, düşünce bu süreç aracılığıyla sınırsız bir şekilde ve sonsuz olarak nesneye (objeye) yaklaşır. Doğanın insan düşüncesindeki yansısı "ölü" bir tarzda "soyut" ve hareketsiz olarak çelişkilerden arınmış bir şekilde anlaşılmamalıdır. Sonsuz hareket, çelişkilerin doğuşu ve onların çözümlenişi süreci içinde anlaşılmalıdır.

Böylece duyumdan kavrama nitel geçiş çelişki tarafından meydana getirilen bir harekettir. Duyum aslında gerçeğin tekil (münferit) sınırlı bir görünümünü yansıtır. Kavram evrenseli doğrulamak kesin hale getirmek üzere bir tekil görünümü inkâr eder. Nesnenin bütünlüğünü ifade etmek için duyumun sınırlamalarını aşar. Bu anlamda kavram duyumun reddidir.

(örneğin dalganın ve zerrelerin birliği olarak ışığın bilimsel kavramı, ışık duyumunu yani bize ışığın varlığını bildiren ama onun ne olduğunu söylemeyen duyumu reddeder.) ama kavram duyumun inkârı ile (bilmenin bu alt düzeyine karşı mücadele ile) hazırlanmış olan kavram, karşılık olarak duyum üzerinde etki yapar. Onu yadsıdıktan sonra ona kendi kendini yeni bir güçle doğrulamak, kesinlemek çareleri verir çünkü anlaşılan şey daha iyi algılanır. (İdrak edilir)

Yine teori – pratik, diyalektik bir karşılıklı etkileme, etkilenme durumunda bulunan iki karşıt güçtür, karşılıklı olarak birbirine nüfus eder ve birbirlerini verimli kılarlar.

En bayağı bir nesnenin basit tanımlaması zaten bir çelişkinin ifadesidir. "Gül bir çiçektir" dediğimiz zaman gülü kendinden başka bir şey yapıyorum, onu çiçekler sınıfına yerleştiriyorum demektir. İşte bu diyalektik düşüncenin bir başlangıcıdır. Diyalektik olmayan bir düşünce "gül güldür" demekle yetinecektir bu deyim doğa hakkında gülün karakterleri hakkında hiçbir şey öğretmez.

Diyalektik mantık sabit dış görünüşün ötesinde iç hareketi çelişkiyi yakalar. Diyalektik mantık suyun, sudan hidrojene ve oksijene geçebilmesini açıklayan çelişkileri kendi içinde taşıdığını bulup ortaya koyar. Aynı şekilde diyalektik mantık burjuvaziyi proletarya ile muhalefet halinde onun karşıtı olarak tanımlar. Aynı zamanda onu kendisini meydana getiren öğelerin çeşitliliği içinde tanımlar ve derki kendi kendisiyle özdeş bir sınıf olarak burjuvazi burjuvazidir. Ama örneğin büyük ve küçük burjuvazi vardır ve bunlar çelişik çıkarlara sahiptirler.

DİYALEKTİĞİN DÖRDÜNCÜ ÇİZGİSİ KARŞITLARIN MÜCADELESİ (III)

ÇELİŞKİNİN ÖZGÜL KARAKTERİ

Maddi hareketin her bir evresinin özgül (spesifik) tabiatıdır ki fizikten biyolojiye, biyolojiden insan bilimlerine kadar bilimlerin çeşitliliğini açıklar.

Bu yalnız bilimlerin bütünü için değerli değildir. Aynı ve tek bir bilimin içinde de özgül çelişkileri incelemek gereğini buluruz. Örneğin atomun özgül hareketleri vardır. Fizikçi görülebilen cisimlerin hareketinden (düşen bir bilye) atomun hareketlerine geçtiği zaman, dalgalar mekaniğinin konusu olan yeni kanunlar ortaya çıkar.

Örneğin sanat, ötekilerin özellikle bilimin yerine geçilemez bir eylem biçimidir. O halde başka alanlarda olduğu gibi bu alanda da özgül çelişkiler vardır ve sanatçı bu çelişkileri çözümlediği ölçüde diyalektikçidir. Eğer çe-

lişkileri çözümlemiyorsa sanatçı değildir. Eğer sanatçı (şair, ressam, müzisyen) kendini ilk duyumlarının üstünde tutma ve izlenimlerini geliştirme yeteneğindeyse sanat ancak amacına ulaşır. Ama eğer sanat eseri sanatçının fikrine uyan imgeleri bulamazsa başarısızlığa uğrar.

Lenin'in büyük değeri özellikle kapitalizmin Marksist analizine dayanarak kapitalizmin emperyalist aşamasındaki özgül çelişkilerini bulmasındadır. Lenin bu çelişkilerin savaşı kaçınılmaz kıldığını, köleleştirilmiş halkların milli hareketinin desteklediği dünya proletaryasının devrimci hareketinin bu koşullar altında kapitalizm zincirini en zayıf noktasından koparabileceğini gösterdi.

Ancak gerçeğin belirli bir yönünün titizlikle incelenmesi bizi dogmatizmden yeni tek biçimli değişmez bir çevrenin çeşitli durumlara mekanik olarak uygulanmasından koruyabilir. İşte bunun içindir ki Lenin devrimcilere her durumda, her koşulda kafalarını çalıştırmayı öğütlüyordu. Gerçek Marksist marksizmin klasiklerini ezbere bilen bütün problemleri birkaç tipik çözüm yolu ile çözümleyebileceğini sanan kimse değildir. Her meseleyi onun çözümü için gerekli verilerin hiçbirini ihmal etmeden somut olarak koyma yeteneğinde bir tahlilcidir.

EVRENSEL VE ÖZGÜL BİRBİRİNDEN AYRILMAZLAR

İyi bir diyalektik analiz şu ya da bu sürecin özgül karakterini yakalar, ama bu ancak diyalektik analiz bu süreci onun varlığını şartlandıran hareketin bütününden ayırmadığı, tecrit etmediği takdirde mümkündür. Özgül ancak evrensele bağlantılı olarak kendi değerini alır. Özgül ve evrensel birbirinden ayrılmazlar.

Metafizikçi, bu özgülle evrenselin birliğini olduğu gibi sürdürmeyi bilmez. Özgülü evrensele feda eder, (örneğin Platon'un soyut rasyonalizminin yaptığı budur, Platon'a göre somut deney hor görülecek bir şeydir) ya da evrenseli özgüle feda eder o zaman da bütün genel fikirleri kabul etmeyi reddeden ve kendisini sınırlı bir pratisizme mahkûm eden ampirizm olur. Marksist bilgi teorisi böyle bir tutumu, anti diyalektik ve tek taraflı bir tutum sayar. Bilginin iki aşaması birbirinden ayrılmaz, bilgi özgülden genele, genelden özgüle gider, bu hareket hiçbir zaman durmaz. Lenin bu gidişi, bir spiralin hareketine benzetir. Spiral sarmal hareket, kısır bir gidiş geliş değildir, gerçeğin derinleştirilmesidir. Marks, kendi çağındaki kapitalizmin özgül çelişkilerini inceleyecektir ki üretim ilişkileri ile üretici güçler arasındaki evrensel uygunluk yasasını buldu. Bununla kapitalizmden önceki sosyal düzenlerin özgül çelişkilerini, bu çelişkiler evrensel uygunluk yasasından ortaya çıktıklarına göre anlamak imkânını sağladı, aynı zaman

da kapitalizmin kendisinin de daha sonraki hareketi içinde (tekelci kapitalizm, emperyalizm) her zaman daha derin ve daha özgül bir şekilde incelenmesini mümkün kıldı.

BAŞ ÇELİŞKİ, İKİNCİL ÇELİŞKİ

Her sürecin, bir dizi çelişkinin toplaştığı yer, bir merkez olduğu bilinir. Ama bu çelişkiler arasında bir tanesi baş çelişkidir. Sürecin başından sonuna kadar mevcut olan ve varlığı ve gelişmesi sürecin doğasını ve gidişini belirleyen çelişkidir. Ötekiler ikincil (türevsel) çelişkilerdir, baş çelişkiye tabi olan çelişkilerdir.

Örneğin kapitalist toplumun baş çelişkisi nedir? Besbelli ki, proletarya ile burjuvazi arasındaki çelişkidir. Kapitalizm var oldukça bu çelişki de vardır ve mademki proletaryanın zaferi kapitalizmin ölüm sanatını çalar, son tahlilde, kapitalizmin kaderine karar veren bu baş çelişkidir. Ama tarihi süreci içinde ele alınan kapitalist toplum, baş çelişkiye oranla ikincil olan başka çelişkiler de taşır. Örneğin, hüküm sürmekte olan burjuvazi ile yenilmiş feodalitenin kalıntıları arasındaki çelişki emekçi köylülerle (küçük toprak sahipleri, ortakçılar, gündelikçiler) burjuvazi arasındaki çelişki, burjuvazi ile küçük-burjuvazi arasındaki çelişki tekelci-burjuvazi ile tekel dışı burjuvazi arasındaki çelişki vb.

Kapitalizmin kendi tarihi içinde ortaya çıkan ve gelişen bütün çelişkiler ve bu gelişme dünya ölçüsünde gerçekleştiğine göre başka, başka kapitalist ülkeler arasındaki çelişkiyi emperyalist burjuvazi ile sömürge halkları arasındaki çelişkiyi de dikkate almak gerekir.

Ayrıca çelişkilerin yer değiştirmesi, ikincil bir çelişkinin bir zaman için baş çelişki haline gelmesi bütün pratik sonuçları içinde göz önüne alınması gereken bir şeydir. Örneğin Çin Hindin de döktüğü kanlarla zayıflamış ve Amerikan emperyalizmi tarafından soyulmuş bir Fransa işte (Fransız burjuvazisinin yardımıyla belini doğrultmuş olan!) Alman burjuvazisi için Sovyetler Birliği'nden daha kolaylıkla yutulacak bir av.

ÇELİŞKİNİN AĞIR BASAN YÖNÜ VE İKİNCİL YÖNÜ

Bir çelişkinin ağır basan yönü ile ikincil yönünün karşılıklı durumları yer değiştirir. Belli koşullarda ağır basan yön ikincil, ikincil yön ise ağır basan yön durumuna geçer.

Örneğin su molekülleri bir araya toplama eğilimindeki bitişme kuvvetiyle molekülleri birbirinden uzaklaştırma eğilimindeki dağılma kuvveti arasındaki çelişkinin bulunduğu yerdir. Katı durumda çelişkinin ağır basan yönü moleküller arasındaki bitişme kuvvetidir. Sıvı durumu ise iki kuvvet

arasında sağlam olmayan yani her iki tarafa da kayabilen denge durumudur.

Fransa'da eski düzende feodalite ile kapitalizm arasındaki çelişkinin ağır basan rolü "feodalite" yönüydü. Ama kapitalist burjuvazi eski üretim ilişkilerine karşı mücadelesinde o tarzda gelişti ki yeni ilişkilerin, kapitalist ilişkilerin üstünlüğünü kabul ettirdi. Çelişkinin ikincil yönü olan bu kapitalist ilişkiler böylece ağır basan üstün yön haline geldiler.

Görülüyor ki çelişkinin iki yönünün birbirine karşı durumları ağır basan ikincil, ikincil olan ağır basan yön olmak üzere kökten değiştiğin de nitelik değişikliği vardır. Ve aynı zamanda eski karşıtlar birliğinin parçalanması, yeni bir karşıtlar birliğinin ortaya çıkışı vardır.

Başka bir örnek, sosyal pratik ve devrimci teori bir karşıtlar birliği meydana getirirken her biri öteki üzerinde etki yapar. Eğer süreç uzun bir dönemde dikkate alınacak olursa belirleyici yön pratiktir. Ama belirli alanlarda ikincil yön başta gelen yön olur, teori kesin bir önem kazanır. 1917 de Bolşevik partisi objektif durum hakkında doğru bir teorik değerlendirme geliştirmemiş olsaydı bu duruma elverişli sloganları atamayacak yığınları seferber edemeyecekti. Demek ki teorik yön sadece ihmal edilmeyecek bir yön olmakla kalmaz bazı şartlarda ağır basan yön haline yani belirleyici yön haline de geçer.

Lenin'in "devrimci teori olmadan devrimci eylem olmaz" sözlerini söylediği sırada devrimci teorinin yaratılması ve savunulması baş ve tayin edici bir rol oynuyordu. Herhangi bir iş yapılacağı zaman bu işin yapılması ile ilgili direktifler metotlar plan ya da prensipler yoksa ana ve tayin edici faktör direktif, metot, plan veya prensiptir.

MATERYALİST DÜNYA GÖRÜŞÜ

Materyalizm sözcüğünün öz anlamı, doğru anlamı onun felsefi anlamıdır. Bu anlamda materyalizm bir dünya anlayışıdır.

Yani belli ilkelerden hareket ederek doğa olaylarını ve bunun tabii sonucu olarak sosyal hayatın olaylarını anlama ve yorumlama tarzıdır. Bu "dünya görüşü" her durumda ve şartta uygulanan çeşitli bilimlerin temelidir. Her çeşit bilimsel çalışmalara sağlam bir temel kısaca teori denen şeyi sağlayarak evrenin genel bir açıklamasını meydana getirir.

MADDE VE RUH

Her şeyden önce "materyalizm" (maddecilik) sözünün türetildiği "madde" ile ne anlaşıldığını kesin olarak belirtmemiz gerekir.

Gerçektende, gerçekte görebildiğimiz, dokunabildiğimiz, ölçebildiği-

miz ve maddi denilen şeyler vardır. Ote yandan fikirlerimiz, duygularımız, isteklerimiz, anılarımız v.b gibi ne görebildiğimiz ne dokunabildiğimiz ve ne de ölçebildiğimiz ama diğerlerinden daha az mevcut olmayan şeylerde vardır. Bunların maddi olmadıklarını anlatmak için ideal ancak düşüncede olan düşünsel oldukları söylenir. Dolayısıyla bir maddi yön bir de düşünsel yön vardır. Bir heykele biçim verecek olan bir heykelcinin düşüncesi fikri ile bitmiş tamamlanmış heykel arasındaki farkı herkes anlar. Gene herkes anlar ki başka bir kişinin bu heykeli görmeden önce bu heykel hakkında bir fikri olmayacaktır.

Sosyal hayat alanında da maddi yön ile düşünsel yönü birbirine karıştırmaya izin verilmez. Bunun gibi sosyalist üretim tarzında üretim araçlarının sosyalist (toplumsal) mülkiyeti esastır. Bununla birlikte bu konuda yanıltılan bir emekçinin sahip olduğu fikir, onun ilkesini bilen bir komünist militanın sahip olduğu fikirlerle hiç de aynı değildir. İşte burada da gene bir yanda gerçek öte yanda da bu gerçek hakkında sahip olunan "tasarımlar" var.

Görülüyor ki maddenin ve ruhun ayrımı büyük bir önem taşıyor. Bunu kendini gösterdiği bütün biçimlerde bulup tanımayı bilmek gerekir. Örneğin bunu dinlerin can ile beden arasında yaptıkları ayrımda buluyoruz. Bazen "madde" ve "ruh" ifadeleri kullanmak yerine "varlık" ve "düşünce" den bahsedilir ya da "doğa" ve "bilinç" karşı karşıya getirir ama bu hep aynı ayrımdır. İşte felsefenin temel meselesi budur.

Ya madde (varlık, doğa) başı sonu olmayan bitmez tükenmez ilktir ve tin (akıl – ruh) (düşünce ve bilinç) bundan türemiştir.

Ya da tin (akıl – ruh) (düşünce ve bilinç) başsız sonsuz bitmez tükenmez ilktir ve madde (varlık – doğa) bundan türemiştir.

İşte birinci cevap felsefi materyalizmin temelini teşkil eder.

İkinciye gelince bu şu ya da bu biçimde felsefi idealizmden gelen bütün doktrinlerde bulunur.

Bu iki felsefi tutum (her ne kadar kendi bünyelerinde tutarlı olan sadece bu felsefelerse de) taban tabana birbirine karşıdırlar.

İdealizm sözünden (dar görüşlü burjuva) fazilete, insanlığa ve genel olarak "daha iyi bir dünyaya" imanı anlar, başkalarının önünde bunlara geçit yaptırır ama kendisi bunlara ancak onun her zamanki "materyalist" aşırılıklarını zorunlu olarak izleyen sıkıntı ya da buhran dönemlerini aşmak söz konusu olduğu zaman inanır ve üstelik pek hoşlandığı nakaratı tekrarlar durur. İnsan dediğin nedir? Yarı hayvan yarı melek.

Materyalistlere gelince onlar fikirlerin varlığını hiçbir zaman inkâr et-

mezler. Pratikte bir işçi ideali olduğu açıktır. Devrimci proleterlerin bir ideali vardır, Sosyalizm. Bu ideal en yüksek en güçlü bir idealde olsa en çıkarsız bir idealdir çünkü insanın öteki dünyadaki kişisel "kurtuluş" umudunun bu idealde hiçbir payı yoktur.

MATERYALİZM VE İDEALİZMİN TEORİ - PRATİK KARŞITLIĞI

Materyalizm ve idealizm teoride olduğu kadar pratikte de birbirine karşıdırlar.

İdealizm ve materyalizm bir birlik meydana getirirler iki karşıt gibi ayrılmaz bir şekilde birbirine bağlıdırlar. Materyalizmin her ilerlemesi idealizme indirilmiş bir darbedir ve tersine materyalizmden her uzaklaşma idealizmin bir ilerlemesidir. Bu karşıtların birliği materyalizmle idealizm arasındaki mücadelenin kaçınılmaz olduğu, idealizmle materyalizm arasında hiçbir sentez hiçbir uzlaşma olamayacağı anlamına gelir.

Örneğin bir yıldırım tehlikesi karşısında iki şekilde buna tavır alınmaya çalışılır ya paratoner kullanılarak ya da tanrıya niyaz edip bir mum yakarak. Birinci yöntem yıldırımın belirli maddi sebepleri olan maddi bir olay olduğu ve bunun sonuçlarından da bilimsel bilginin ve tekniğin bize sağladığı çarelerle sakınabileceği fikrinden hareket eder. İkinci yöntem yıldırımın her şeyden önce doğaüstü bir sebebi olan tanrısal öfkenin ve tanrı kudretinin bir işareti olduğu ve bundan ötürüde mum yakma ve dua gibi sihirli, büyülü çarelere başvurarak insan ruhunun tanrının ruhu üzerindeki etkisinin savuşturulmaya çalışılması fikrinden hareket eder. Böylece gördüğümüz gibi olayların nedenlerini anlayış tarzı kaçınılmaz olarak farklı pratik çarelere birinci durumda materyalist ikinci durumda idealist çarelere başvurmaya götürür ve pratik sonuçları da farklı olur.

Bunun gibi nazi saldırısına karşı milli mukavemet hareketi sırasında Katolikler, işgalcilere karşı çeşitli mücadele biçimlerine katıldılar. İdealist felsefeden yana olanların hayatta materyalist davranmaları da genel bir olgudur.

Savaşa karşı somut eylemi reddeden ve genel olarak emperyalistlerin özellikle de Hitler'in "iyi niyet" ine inanırmış gibi görünen pasifistlerin idealizmi ise pratik olarak Nazilere yardım ediyor ve 1939 da "ölmektense kölelik" sloganına arka çıkıyordu.

MARKSİST MATERYALİZMİN BİRİNİCİ ÇİZGİSİ, EVRENİN MADDİLİĞİ

İDEALİST TUTUM

İdealizmin en eski biçimi doğa olaylarını maddi olmayan güçlerin etkisiyle açıklamak ve doğayı "ruhlar" tarafından canlandırılmış olarak kabul etmekten ibarettir.

Fakat âlemin tümüyle ele alındığında var olmak için bir üstün evrensel ruha ihtiyacı olduğu fikri bilindiği gibi özellikle tek tanrılı dinler biçiminde hala durmaktadır.

Örneğin tek tanrılı Hıristiyan dini evrenin maddi gerçeğini pekâlâ tanır. Ama bu gerçek ikincil, yaratılmış bir gerçektir. Sahici varlık sonucu ve derin gerçek ruhtur salt ruh olan, evrensel ruh olan tanrıdır. İşte objektif idealizm denen şeye örnek.

Platon'a göre ise maddi gerçek ideal (düşünsel) bir alemin var olmak için maddi aleme ihtiyacı olmayan salt aklın hüküm sürdüğü idealar (fikirler) aleminin bir yansısından başka bir şey değildir.

Hegel'e göre doğa ve insan toplumlarının gelişmesi, kendiliğinden var olan mutlak ve evrensel düşüncenin dış kılıfından görülebilir yönünden ve cisimleşmesinden başka bir şey değildi.

Şu halde görülüyor ki bütün bu filozoflara göre âlem ancak görünüşe göre maddidir, son tahlilde onun derin gerçeği başka yerdedir. Onun derin sebebini ruhun varlığında aramak gerekir. Bu ruh bizim bireysel insan bilincimizden bağımsızdır, onun için bu filozoflara objektif idealizm grubunda yer verilir.

İnsana gelince objektif idealizm çok kez can ile bedeni birbirinden ayırt etmeye varır, canı spritüel aleme yani ruh alemine bedeni ise maddi aleme bağlar. İnsanın böyle iki ilkeye bağlı olmasını isteyen görüşe düalizm denir, insanı konu alan bilimlerde düalizm idealizmden esinlenir.

1- Çünkü düalizm doğanın bir varlığını bu varlığın içindeki bir "can" ile açıklar. Bu animizme bağlanır.

2- Çünkü düalizm kısaca bu "can" bir üstün ruhun varlığına bağlar. Zaten eğer onu maddi ilkeye bağlanmış olsaydı artık dualist değil, monist olurdu.

Objektif idealizm bazı çağlarda rasyonel (akli) bir çekirdeği olan büyük felsefeler doğru bilinseydi de can çekişen burjuvazinin her çareye başvurarak yığınların dikkatini dünyanın materyalist açıklamasından çevirmeye ihtiyaç duyduğu çağımızda (emperyalizm çağında) idealizm açıkça irrasyonalist (akıl dışı) ve obskürantist (bilmesinlerci) bir durum alır.

MARKSİST GÖRÜŞ

Dünyayı bir "mutlak ideanın" bir "evrensel ruhun","bilincil" timsali olarak gören idealizmin tersine Marksist felsefi materyalizm dünyayı haliyle maddi olarak kabul eder, dünyadaki bütün değişik olayları, hareket halindeki maddelerin değişik biçimleri olarak görür. Diyalektik yöntemin ortaya koyduğu gibi olayların karşılıklı ilişkileri ve birbirine bağlılıkları hareket eden maddenin gelişme yasasıdır. Dünya maddenin hareket yasalarına uygun olarak gelişir ve bu gelişmede onun evrensel ruha hiç ihtiyacı yoktur.

MADDE VE HAREKET

İdealizme göre hareket, dinamizm, eylem, yaratıcı güç sadece ruha aittir. Madde durgun, hareketsiz, pasif, kendine özgü bir biçimden yoksun bir yığın olarak temsil edilmiştir. Maddenin bir suret edinmesi için ruhun baskısını taşıması, onun iznini alması ve ruh tarafından canlandırılması gerekir. Onun için idealist görüşe göre madde kendinden hiçbir şey üretemez ve madde hareket halinde olduğu zaman bu hareket ona dışarıdan yani tanrıdan, ruhtan gelmektedir.

Materyalizme göre tersine hareket maddenin temel özelliğidir. Madde harekettir daha Demokritos, atomları alemin öğelerini başı ve sonu olmayan bir hareketle canlandırılmış olarak tasarımlıyordu. Bu fikirler Rönesansı etkilediler. Galilei, 17.yüzyılın başlarında cisimlerin düşüşünü bilimsel olarak inceledi. Bilimlerdeki ilerleme materyalizmi ilerletiyordu ve aralarında Deskartes'in de bulunduğu filozoflar doğada her şeyin cisimlerin mekanik hareket yasalarının işleyişiyle açıklandığı fikrine vardılar. Böylece katı mekanik bir determinizm (gerekircilik) durmak bilmez bir çarklar sistemi tanrısal zekanın gizemli eyleminin yerini alıyordu.

İdealizm materyalizme karşı saldırılarında durmadan kendisine büyük fırsatlar veren mekanist materyalizme başvurur gerçeğin mekanist materyalizmin sakatladığı yönlerini kolaylıkla ortaya koyar. "insanı bir makineye benzeten, insanı bir robot yapan materyalizm" vb üstüne bir sürü nakarat bundan ileri gelir.

Yalnız diyalektik materyalizm maddenin hareketinin özgül biçimlerinin söz konusu olduğunu göstererek, maddenin yalnız mekanik harekete değil, gerçek değişikliklere ve nitelik dönüşümlerine yetenekli olduğunu nihayet maddenin, şeylerin kendi bağrındaki çelişkilerin varlığında yatan bir iç dinamizme bir etkinliğe, bir yaratıcı güce sahip olduğunu göstererek bu olaylara doyurucu bir açıklama getirebildi.

Doğanın diyalektiğini apaçık gösteren, mekanist materyalizmin kesin olarak aşılmasını ve diyalektik materyalizmin kurulmasını sağlayan büyük

bilimsel buluşlar üç tane olmuştur.

1-Nitelik değişikliği fikrini yaratan ve çeşitli fizik "kuvvetler" i maddenin hareketinin başka başka yönleri olarak ortaya koyan enerjinin dönüşümünün bulunması,

2-Canlı organizmanın yapısının sırrını açıklayan kimyasaldan biyolojik olana geçişin sezilmesine ve canlı varlığın gelişmesinin anlaşılmasına imkân veren canlı hücrenin bulunuşu,

3-Çeşitli türler arasındaki metafizik engeli insanla doğanın geri kalan bölümü arasındaki engeli yıkan canlı türlerin evriminin bulunması ve insan toplumları da içinde olmak üzere bütün evreni doğal tarih süreci olarak tarihi bir gelişmeye bağlanmış madde olarak ortaya koyan genel anlamıyla evrim teorisinin bulunması,

Diyalektik materyalizm bilimin gücüne inanır, güvenir. İdealizm ise tersine sanki her şeye göre hazırlanmış bir cevabı olması gerekmiş gibi güçsüzlüğünü ilan etmekte acele eder. Bilimin her kapıyı açan bir cevabı yoktur. İdealizmin ise böyle bir cevabı vardır bu "ruh"tur, ama bu bilgisizliği örten bir kelimedir. "Ruh" tanımlamaya göre belli bir anda maddenin bilinen özelliklerinden hiç birine sahip olmadığı için maddenin henüz bilinmeyen özelliklerinden ileri gelen her şeyi "açıklamaya" imkân verir. İdealist kısaca bilmediğini ruha atfediyorum der.

DOĞAL ZORUNLULUK

Marksist materyalizm bilime verimli üretken bir doktrin getirir. Bilimin bulduğu kanunların diyalektik yöntemle düzenlediği ilgi ve bağlantıların keyfi ilişkiler olmadığı hareket halindeki maddenin zorunlu kanunları oldukları fikrini getirir.

Materyalist bilim olayların birbiri peşi sıra gelişini tespit etmekle yetinen ve durmadan kendi kendilerine yarın güneşin doğup doğmayacağını sorabilen "görgücüler"in (ampiristlerin) sıkıntı ve korkusunu tanımaz.

Materyalist bilim belli koşullar altında öngörülen olayın meydana gelmemesinin mümkün olmadığı çünkü doğanın kendi kendine sadık olduğu doğanın bir olduğu fikrinden hareket eder.

Materyalist bilim bilimsel kanunun maddenin objektif bir özelliği ifade ettiği belli koşullar altında belli bir gelişme sırasında belli bir olayın ortaya çıkışının kaçınılmazlığını ifade ettiği fikrinden hareket eder.

Doğanın ve toplumun yasalarını keşfedebilir, tanıyabilir, tatbik edebiliriz. Hareketlerimizde bunları göz önünde tutabilir bu yasalardan topluma faydalı olacak şekilde yararlanabiliriz fakat bunları değiştiremeyiz, ortadan kaldıramayız. Hele yeni bilimsel kanunları meydana getirmek veya yarat-

mak büsbütün imkânsızdır.

O halde yalnız diyalektik materyalizm doğa ve toplum olaylarının bilimsel olarak önceden bulunması için sağlam bir teorik temel teşkil eder. Gerçeğin bilimsel olarak tanınması temeli üzerinde girişilmiş bir eylemin sonucu hakkında şüpheyi ise kökünden yok eder. Şu halde insana kuşkusuz hareket etme olanağını vererek ona hem azami bir kesinlik, doğruluk hem de azami özgürlük sağlar.

MARKSİZM VE DİN

Lenin'in naklettiği gibi dünya birdir ne tanrı ne de bir insan tarafından yaratılmadı belirli kanunlara göre parlayıp güçlenen ve sönen her zaman için sonsuza kadar canlı bir alevdi, alevdir ve alev kalacaktır diyen ilk çağ filozofu Heraklitos'un materyalist görüşü demek ki diyalektik materyalizm ilkelerinin mükemmel bir açıklamasıdır.

Diyalektik materyalizmin gelişmesi sonucu tanrı kavramı bütün muhtevasını yitirdi. Tanrının varlığı "problem"in yerini insanların kafalarındaki tanrı fikrinin varlığı problemi aldı, objektif idealizm bu iki problemi birbirine karıştırıyordu. Dolayısıyla tanrısal olan insanın yarattığı bir şeydir önermesi kabul görmeye başladı.

Egemenler kendi sınıf baskılarını sonsuzlaştırmak için yığınların pasifliğine, eylemsizliğine, onların tevekkülüne, yumuşak başlılığına, mutsuzluğun kaderde yazılı olduğu inancına muhtaçtırlar ama aynı zamanda yığınların mutluluk umutlarının öteki dünyaya doğru çevrilmesi gerekir. Geleceğe ait avutucu cennet umudu sömürülen yığınlara yeryüzündeki "fedakârlıklarının" mükâfatı olarak sunulmuştur. Böylece ilk önce antik çağda aman vermez bir alınyazısı olarak tasarlanan canın (nefsin – ruhun) ölümsüzlüğü, öteki dünyada kurtuluş umudunu dönüşmüştür.

Teorik plan üzerinde dinin felsefi muhtevası kesin bir yenilgiye uğradığı halde siyasi kullanımı 1789 Devriminin çağdaşı Kant tarafından mükemmel bir şekilde ortaya konmuştur. Ona göre tanrının varlığı ispat edilemez. Bununla birlikte onu "kabul etmek" gerekir çünkü bu fikir olmasa her şey mubah olurdu artık büyük adalet koruyucusu olmazdı. Artık gökyüzünün jandarması, artık bir ödül ve ceza güvencesi kalmazdı. "Doğru" olan cesaretini yitirir "Kötü" olan cesaret bulurdu kısaca burjuva düzeni tehlikeye düşerdi. Şu halde "Tanrı" doğrudan doğruya karşı devrimci bir silahtır, hatta onun varlığından teorik olarak emin olmak bile gerekli değildir. Onu pratik olarak ve yararı bakımından kabul etmek yeterlidir.

Sonuçta materyalizm insanı ezmek şöyle dursun insana "kader" diye "alınyazısı" diye bir şey olmadığını, gerçeğin bilimsel olarak bilinmesiyle,

tanınmasıyla durumunu değiştirebileceğini yeni bir hayata geçebileceğini, hayatın mutluluklarını tadabileceğini veriyor.

İnsan ancak kendi kendinden ve bu yeryüzündeki hayattan bir şeyler bekleyebilir ve işte tam diyalektik materyalizmdir ki insana "dünyayı olduğu gibi" tersyüz olarak değil doğru yüzüyle görmeyi öğretir.

Yunan materyalisti Epiküros'un öğrettiği gibi, materyalizm binlerce yıllardan beri boş inançlara dayanan bir tanrı gazabı korkusuyla ezilen insan bilincini kurtarır ve bizde ekleyelim, boş inançlara dayanan devlet korkusu "ulu tanrı"nın sözde iradesinin cisimleşmesi olan "kurulu düzen" korkusu ile ezilen insan bilincini özgür kılar. Marks'ın işaret ettiği gibi materyalizm insanı sosyalizme götürür.

MARKSİST MATERYALİZMİN İKİNCİ ÇİZGİSİ MADDE BİLİNÇTEN ÖNCEDİR

İDEALİST GÖRÜŞ

18.yüzyılda batmakta olan dünya anlayışının yerini almak üzere yeni bir idealizm biçimi bugün birçok filozoflarda bulduğumuz idealizm biçimi ortaya çıktı. Bu idealizm İngiliz piskoposu Berkeley'in (1688 – 1753) idealizmidir.

Berkeley'e göre madde bizim tinimizin (akıl – ruhumuzun) dışında var olduğunu düşünürken vardığımız şey değillerdir. Biz sanıyoruz ki şeyler mevcuttur çünkü onları görüyoruz, onlara dokunuyoruz bize duyumlar verdikleri içindir ki onların varlığına inanıyoruz.

Ama duyumlar bizim usumuzdaki, ruhumuzdaki bizim sahip olduğumuz fikirlerden başka bir şey değildir. Şu halde duygularımızla aldığımız nesneler fikirlerden başka bir şey değildirler ve fikirler bizim zihnimizin usumuzun dışında var olamazlar.

Berkeley'in ünlü formülleri şöyle açıklanır "varlık, algılanmış olmak ya da algılamaktır." Ama benim "tin"im öteki insanları bana duyumlarla tanıdığıma göre mantıki olarak bundan çıkan sonuç insanlarında ancak benim tinimin fikirleri oldukları sonucudur. Sonuç olarak dünyada yalnız benim bilincim vardır.

Başka bir gerici felsefe de Bergson'un felsefesidir. Bergson'a göre dünya imgelerden yapılmıştır bu imgeler ancak bizim bilincimizde mevcuttur. Beynin kendisi de bu imgelerden birisidir, böyle olduğuna göre bilincin beyinsiz mevcut olmaması şöyle dursun tersine "bilinç"siz var olmayacak olan beyindir! Bilinç bağımsız bir gerçektir, beyin kendinden önce var olan düşüncenin hizmetinde bir mekanizmadır.

Nihayet idealizmin en son savunucuları Alman Heidegger ve Fransız öğretilerinin bu arada Jean Paul Sartre'nin varoluşçuluğudur. Burada söz konusu olan varoluş "benim varlığımın, varoluşumun bilincinden başka bir şey değildir. Bu bilinç tek gerçektir. Varlık bilimsel bilgi nesnel veriler ve bunları yansıtan kavramlar değerden düşürülmüştür.

MARKSİST GÖRÜŞ

Marksist felsefi materyalizm şu ilkelerden hareket eder, madde, doğa, varlık, bilincin dışında ve ondan bağımsız olarak var olan nesnel bir gerçektir. Madde bir veridir çünkü duyumların, tasarımların, bilincin kaynağıdır. Oysa bilinç ikincil bir veridir, türevdir çünkü maddenin yansısı varlığın yansısıdır. Düşünce gelişmesi içinde yüksek bir yetkinlik derecesine varmış olan maddenin ürünüdür daha açık deyimiyle düşünce beynin ürünüdür ve beyin düşüncenin organıdır. Böyle olduğuna göre düşünceyi maddeden ayırmak kaba bir yanılgıya düşmek olur.

Madde, varlığın kendine bağlı olmaksızın onu kopya eden onu resmeden ve onu yansıtan duyumları içinde insana verilen nesnel gerçeği belirtmeye yarayan felsefi bir kategoridir.

Lenin başka bir yerde şöyle açıklıyor. Nesnel gerçek kendisini yansıtan insan bilincinden bağımsız olarak mevcuttur. Örneğin mikropların bulunuşlarından öncede var olduklarından hiç kimse söz etmez çünkü o zamana kadar tedavi edilemez sanılan ve mikropların bulunuşuyla iyileşen hastalıklar mikropların bulunuşundan öncede vardı.

Lenin bütün bilgi teorisinin belli zaman ve yer koşulları içinde dünyada bulunan insanın gerçek varlığı ile insandan önce ya da insanın yokluğunda gerçek olarak var olan dünyanın tasarımlamasına zihin yoluyla yardımcı olan bilinç ve düşüncenin hayali bir şekilde var olmasını birbirinden ayırmayı kesin olarak bilmekten ibaret olduğunu uzun zamandan beri belirtmiş bulunuyor.

Toplumun maddi hayatının insanların bilincinden bağımsız olarak var olduğundan hiç kimse şüphe etmez çünkü ne kapitalist ne de proleter kimse iktisadi buhranı dilemez ama o gene de kaçınılmaz bir şekilde meydana gelmektedir.

Bir meta içinde bulunan emek miktarının değer ve değerin biçimleri vasıtasıyla ifade edilmesi kanunu yani değer kanunu her ne kadar iktisatçı Ricarda bunu 19.yüzyılda bulduysa da meta üretiminin ta başından beri işlemektedir.

Burjuvazi ve soylular arasındaki sınıf mücadelesi burjuvazinin ilk günlerinden beri bir gerçektir. Bununla birlikte ancak 19.yüzyıldadır ki burjuva

tarihçileri Guizot, Mignet, Thieri bu gerçeği bulmuşlar ve bilerek ifade etmişlerdir.

Bilincin, varlığın, doğal ve toplumsal gerçeğin yansısı olduğu fikri ne demektir?

Bu demektir ki düalizm artık sona erdi düşünce hareket halindeki maddeden ayrılmaz. Bilinç maddeden bağımsız olarak ve onun dışında mevcut değildir. Duyularla algına bilen ve bizim de dâhil bulunduğumuz maddi dünya tek gerçektir.

Bu hiç de düşüncenin, organlarımızın salgıları gibi maddi olduğu anlamına gelmez. Buna inanmak, materyalizmle idealizmi karıştırmaya doğru yanlış bir adım atmak madde ile düşünce arasında madde ile bilinç arasında bir özdeşlik (ayniyet) kurmak demektir. Kaba materyalizm içine düşmek demektir.

Bilincin, varlığın bir biçimi olduğu fikri hiçbir zaman bilincin de tabiatı gereği madde olduğu anlamına gelmez. Marks materyalizme göre bilinç ve varlık, fikir ve madde, ya da toplum gibi genel bir ad taşıyan aynı ve bir tek olayın iki ayrı biçimidirler. Şu halde biri ötekinin inkârı değildir. Öte yandan ikisi aynı ve tek bir olayı meydana getirmezler.

Bu Marksist teze göre bilincin pasif olduğu, hiçbir rolü bulunmadığı, Marksistlerin "bilincin rolünü reddettikleri vb. anlamına da gelmez. Eğer bilinç hiçbir etki meydana getirmeseydi Marks ne diye o kadar kitap yazacaktı ne diye birinci enternasyonali kuracak, fikirlerini yaymak için her çareye başvuracaktı.

Bizim tasarımlarımız, bizim "ben"imiz ancak bizim "ben"imizin izlenimlerinin yaratıcısı, dış koşullar mevcut olduğu ölçüde vardırlar. Bizim dışımızda bulunan bir nesne bizim ondan edineceğimiz yani biçim nesneye göre onun muhtevasına göre geride kalır. Eğer bir ağaca bakıyor ve onu görüyorsam bu sadece şu anlama gelir; ağacın tasarımı (beynimdeki resim) benim kafamda belirmeden çok önce ağacın kendisi mevcuttu ve bende kendisine uygun düşen tasarımı doğurdu.

Nihayet Marksist tez bilincin doğa ve toplum tarihi açıcından olduğu kadar bireyin ve her bir bireyin kişiliğinin tarihi bakımından da tarihi gelişmenin bir ürünü olduğunu ifade eder.

Maddi yanın yani dış koşulların gelişmesi düşünsel yanın yani bilincin gelişmesinden önce gelir ilk önce dış koşullar, maddi yan değişir sonra onun sonucu olarak bilinç, düşünsel yan değişir.

DÜŞÜNCE VE BEYİN

Engels, düşüncemiz ve bilincimiz "bize ne kadar madde üstü görünürlerse

görünsünler, sadece maddi ve vücudumuza ait bir organın, beynin ürünleri olduğunu belirtir" ve Lenin "âlemin tablosu, maddenin nasıl hareket ettiğini ve maddenin nasıl düşündüğünü gösteren bir tablodur" diyor ve "düşünce bir hareket değildir, düşünce düşüncedir demek hemen hemen ısının bir hareket değil ısı olduğunu ileri sürmek kadar bilimseldir" gözleminde bulunuyor.

Yine Engels, ünlü bir metninde işin, çalışmanın, hayvanlıktan henüz çıkmakta olan insanın duyumlarını çoğaltarak ellerini ve bunun sonucu olarak da beynini nasıl geliştirdiğini ve bunun da ona nasıl bir pratik ilerlemeler sağladığını göstermiştir.

Öte yandan bilimlerde öğretiyor ki eğer bir kişi bütün toplum hayatından kopar onun dışında kalırsa düşüncesi aşırı ölçüde bozulur, körelir, belleği dağılır, iradesi çöker, yok olur. Eğer bu kişi toplum hayatını hiç tanımadıysa onun insan niteliği kaybolur. Ormanlara bırakılmış ve kurtların koruyup baktıkları çocukların kurtların huylarını aldıkları görülmüştür.

Engels bütün insan çalışmasının ta ilk zamanlardan beri topluluk halinde bir çalışma olduğunu aksi halde insanın doğal tehlikelere bile karşı koyamayacak olduğunu kaydediyor.

Aynı zamanda insan beyni inceleniyor ve yeni bağlantılarla zenginleşiyor. Şu halde beyin sosyal bir üründür de nihayet dilin ortaya çıkışı öz anlamıyla düşüncenin ve düşünmenin ortaya çıkışı demektir. Önemli bir basamak atlanmış ileri doğru kesin bir adım atılmıştır. İş olmadan sosyal eylem olmadan dil olmaz, düşünce olmaz.

Marks'a göre dil, düşüncenin dolaysız gerçekliğidir. Düşüncenin gerçekliği dilde tezahür eder. Sadece idealistler "doğal maddesi" olan dilden kopmuş bir düşünceden dilsiz bir düşünceden söz edebilirler.

Demek ki böylece beynin düşüncenin organı olduğu ama onun sadece organ olduğu çok doğrudur ve bu Marksizm'in "insanların varlığını tayin eden şey, bilinçleri değildir tam tersine onların bilincini tayin eden sosyal varlıklarıdır" diyen öz görüşü yalanlamaz.

Yine bilginin birinci aşamasından algılar, izlenimler, heyecanlar derecesinden, ikinci derecesine, kavramlar aşamasına geçiş kayda değer önemli bir diyalektik örneğidir çünkü nitelik bakımından yeni olan bu olayı yani kavramı meydana getiren şey algıların nicelik bakımından birikimidir.

Lenin'in formülünü alırsak kavramlar kendisi de maddenin en yüksek ürünü olan beynin en yüksek ürünleridirler.

Eğer insan fikirleri arasında çelişkiler varsa bu bizim düşüncemizin yansıttığı gerçekte de çelişkiler olmasındandır. Eşyanın diyalektiği fikirlerin

diyalektiğini yaratır, fikirlerin diyalektiği eşyanın diyalektiğini yaratmaz.

Marks da daha önce şöyle demişti düşünce süreci gerçek olanın maddi dünyanın insan kafasındaki yansımasından ve düşünçe şekline girmesinden gerçek dünyanın düşüncemizde yansımış şeklinden başka bir şey değildir.

Ayrıca sosyalist bir bilinçle yeni bir insan yeni sosyalist hayat koşullarında meydana gelebilir. Bunun için ne yapmalı? Sosyal gerçek üzerinde gayri insani kapitalist sistem üzerinde meydana getirilecek değiştirici bir etkiyle bu yeni koşulların gelişini hızlandırmalı. Marks'ın dediği gibi "eğer durum ve koşullar insanı şekillendiriyorsa durum ve koşulları insanca şekillendirmek gerekir"

MARKSİST MATERYALİZMİN ÜÇÜNCÜ ÇİZGİSİ, DÜNYA TANINABİLİR, ANLAŞILABİLİR

İDEALİZMİN GÖRÜŞÜ

Felsefenin temel meselesine cevap vermenin imkânsız olduğunu çünkü bizim eşyanın birincil ilkelerini bilmek, tanımak yeteneğinde olmadığımızı ve hiçbir zaman olamayacağımız ileri süren bir eğilim de (yunanca bilmek yeteneğinde olmayan anlamına gelen iki sözcükten türetme) agnostisim bilinemezciliktir.

Bu felsefenin 18.yüzyıldaki habercisi İskoçyalı David Hume'dir. Bu felsefenin başlıca temsilcisi Fransız devriminin çağdaşı Alman Emmanuel Kanttır. (1724–1804) Fransa'da 19.yüzyılda Auguste Comte (1798–1857) buna yakın bir tutumu benimsemiştir.

Agnostisizm (bilinmezcilik) yüzeyde bir "ara" durum gibi algılanır. Bu ancak görünüşte bir "ara" durumdur. İlk önce pratik olarak Comte'ta örneğin siyasette mutlağın reddi ne anlama gelir? Buna Comte'un kendi sloganı ile görüyoruz. "ne eskiye dönüş, ne devrim" mükemmel bir burjuva sloganı, agnostik taraf tutulamaz bahanesiyle yüzü açık dövüşmeye girişmeyen utangaç bir materyalizme yetinecek alanı boş bırakır ama her iki tarafa da eşit şekilde değil kuvvetli olana pratikte daha kuvvetli olan hangidir? Lenin'in Ne Yapmalı? da gösterdiği gibi daha kuvvetli olan idealizmdir, bu inkar edilemez çünkü idealizmin resmi ideoloji olarak eski olma üstünlüğü vardır ve çünkü teorik olarak kafaları yokuşa sürmez kolayına çeker. Materyalizm tersine resmi ideoloji değildir güçtür çünkü bilimseldir ve alışılmışın dışındadır. Agnostisizmin "tarafsızlığı" İspanyol cumhuriyeti ile faşist müdahalesi arasındaki çatışmada Leon Blum'un "müdahale etmemesine" benziyor.

Bizzat Kant da çok iyi bilir ki geçerli bir teorik cevaptan yoksun bıra-

kılan insanlar böyle bir cevap getirdiklerini ileri sürenlere ve işin başında olanlara, idealistlere, ilahiyatçılara doğru döneceklerdir çünkü insanların felsefi bir açlığa, kesinliğe ihtiyaçları vardır. O halde agnostisizmin "tarafsızlığı" iki yüzlülükten başka bir şey değildir. Üstelik teorik planda agnostisizmin idealistçe ön varsayımları (ön faraziyeleri) vardır.

MARKSİST GÖRÜŞ

Dünyayı ve onun kanunlarının bilinebileceğini inkâr eden bilgimizin objektif olduğuna inanmayan, objektif gerçeği kabul etmeyen ve dünyanın bilimle anlaşılmayacak "kendi kendine şeyler"le dolu olduğunu savunan idealizmin tersine Marksist felsefi materyalizm dünyayı onun kanunlarını tümüyle bilinebilir, deney ve pratikle doğrulabilir. Doğa kanunları hakkındaki bilgilerimizin objektif gerçeğin tutarlılığını taşıyan bilgiler olduğunu kabul eder ve dünyada bilinmeyecek hiçbir şey yoktur, sadece henüz bilemediğimiz ama bilim ve pratiğin çabalarıyla açıklanacak ve bilinir hale sokulacak şeyler vardır.

1- Pratiğin Rolü

Marksist pratik anlayışı nedir? Pratik sözcüğü aynı zamanda hem; 1- İş, üretim sanayi, hem de 2- bilimsel araştırma çalışması, deneyim, deneysel denetleme 3- toplumsal pratik öteki iki pratiğin tabi oldukları pratiğin en üst biçimi, örneğin sınıf mücadelesi pratiği için kullanılır. Pratik gerçeğin biçimini değiştiren insanın eylemidir, pratik maddi iş ve duyum ile başlar. Kant, duyumu basit bir imge olarak kabul eder, duyarlığı pasif bir yeti bir özellik sayar. Diyalektikçiye göre duyum harekettir, duyum pratik eyleme bağlıdır. Duyarlık ve eylem Kant'ın metafizikçi olarak öğrettiği gibi birbirinden ayrılmış şeyler değildir. Dolayısıyla dünyanın bilinebilirliğinde pratiğin rolü önemli olup yadsınamaz.

Engels'in söylemiyle tekrarlarsak "çöreğin kanıtı, onu yememizdir" bilimin doğru, sahici, olduğunun kanıtı doğal ve toplumsal dünyayı değiştirmeye imkân vermesindedir.

Bunun için Marks insanın düşüncesinin nesnel bir gerçeğe varıp varamayacağı meselesi değil fakat pratiğe dayanan bir meseledir. Pratik içindedir ki insan düşüncelerinin doğruluğunu yani gerçekliğini ve kuvvetini, geçerliliğini ispat etmelidir diye yazdı.

Sonuç olarak yanılgıyı insan için doğal bir şey gibi gösteren ve gerçeğin bulunmasını hemen, hemen bir mucize sayan idealizmin tersine materyalizm, ilk elde hemen eksiksiz olmasa bile gerçeğin birinci olduğunu gösterir çünkü gerçek, gerçek olanın insan beynindeki yansısından başka bir şey

değildir ve bu yansı doğal bir süreçtir. Dünya bizim için her an mevcuttur.

Materyalizm, idealizmi yalnız çürütmekle kalmıyor onun kökenini de açıklıyor Lenin idealizm için aşırı bir şekilde mutlak içine mücadeleden kopmuş bir mutlak içine dalan bilginin çizgilerinden ya da küçük yüzeyciklerinden biri, bir urudur diye yazmıştır. İdealizm elbette ki gerçek olanı yansıtır ama tersine ve onu baş aşağı yürütür. İdealistler diyor, Lenin, kısır çiçeklerdir nesnel ve mutlak olan gerçek insanlık bilgisinin canlı, üretken ve güçlü ağacı üzerinde biten asalaklardır.

2-Marksist pratik kavramının bir tarifi

Marksizm'in yükselişine karşılık burjuvazide kendine bir iş bir eylem felsefesi hazırlamak istedi işte bu pragmatizm denen doktrindir.

Pratik, bilginin gerçekliğini ispatladığına göre pragmacılık bundan şu sonucu çıkartmak iddiasındadır. Başarılı olan her şey yararlı olan her şey gerçektir. Gerçek olan her şey yararlı olduğu formülünden hareket eden pragmatizm, bunu döndürür ve yararlı olan her şeyin gerçek olduğunu beyan eder. O halde Marksizm'in tam karşıtıdır. Örneğin pragmacılık şöyle diyecektir; din mevcuttur bazı kimseler için yararlıdır, o halde gerçektir. Aslında gerileyen burjuvazinin bilimi inkâr eden burjuvazinin tipik ideolojisi olan pragmazim, gerçeği doğrudan doğruya egemen sınıfların çıkarına tabi kılar bu Makyavelciliğin savunmasıdır. Eğer sermayenin çıkarı öyle ise zaman zaman birbirine en zıt şeyler doğru ve gerçek olarak karar altına alınacaktır. Bu azami kara tapınmaktır.

Marksist anlayış bambaşka bir anlayıştır. Bir fikrin yararlı olduğu için gerçek ve doğru olması şöyle dursun tam tersine bir fikrin doğru ve gerçek olduğu yani nesnel olarak şekillenmiş olduğu içindir ki ve yalnız bu takdirde yararlıdır, uygulanabilir çünkü daha zamanında rasyonalist Descartes'in de belirttiği gibi pratik gelip yanlış anlayış ve görüşü, hatalı yöntemi "cezalandıracaktır."

Amerikan emperyalizmi Hitler'in de yaptığı gibi bunu her gün deneyip duruyor. Bu fikir başarısızlığa uğradığı için yanlış ilan edilmez, tersine nesnel olarak yanlış olduğu için başarısızlığa uğramıştır.

İZAFİ GERÇEK VE MUTLAK GERÇEK

Diyalektik materyalist bilgi teorisine göre bir mutlak gerçek yani kendiliğinde gerçek olana uygun olan gerçek vardır. Kant'a göre gerçek insan ruhuna göre izafidir. Kant'ın tersine, Marksizm gerçeği doğal bir süreç olarak tanımlar, insanların bilincinde bu bilincin dışındaki objektif gerçeğin gittikçe daha doğru olan yansısı Marksistlerin gerçeği inkâr ettiklerini söy-

lemek bu artık düpedüz iftiradır.

Agnostisizm (bilinmezcilik) kötümser olduğu ve insan ruhunun güçsüzlüğünden eksikliğinden yakındığı halde materyalist iyimserdir. Hiçbir problemi, örneğin kanser problemini çözümsüz saymaz. Yalnız geçici olarak bilinmeyen şeyler vardır ve kapitalist sistem bilimin hızını engelleyerek bu geçiciliği uzatır.

Ama şunu da göz önünde bulundurmak gerekir. Dünyada hiçbir zaman bizim bilgimiz içinde yer almayacak pek çok şey vardır ama her şey birbirine bağlı olduğuna göre bilmediklerimiz de bildiklerimizle de birbirine bağlıdırlar. Sonuç olarak bilim belli bir noktada duraklamaz ve bu anlamda bilimin gerçeklerinden her biri kendi başına ele alındığında izafidir çünkü bütün öteki gerçeklere bağıntılıdır. Molekülün ötesinde atom keşfedildi, atomun ötesinde elektron çekirdek bulundu, çekirdeğin ötesinde parçacıklar ama gerçeğin tükenebileceğini sonunu ulaşılabileceğini sanmak yersizdir. Elektronun kendisi de (diyor Lenin) bitmez tükenmez. Bu da bilgilerimizin nesnel değerinden hiçbir şey kaybettirmez çünkü "izafinin içinde mutlak vardır" (Lenin)

Çağımızın materyalizmi açısından yani Marksizm açısından bilgilerimizin nesnel mutlak gerçeğe yaklaşıklık sınırları tarihi bakımından izafidir ama bu gerçeğin varlığının kendisi inkâr edilemez.

TEORİ VE PRATİĞİN BİRLİĞİ

Diyalektik materyalizme göre bilgi, aklın duyguların verilerini "yorumlamasına" aracılık eden bir işlem değildir. İnsan beyninde gerçeğin gittikçe daha doğru daha şaşmaz yansısını meydana getiren karmaşık bir süreçtir. Biliyoruz ki bu süreç nitelik bakımından birbirinden ayrılan iki dereceyi içine alır pratik ve teori. Ayrıca gördük ki pratik teorinin zamanla hareket noktası bilginin kaynağıdır ve aynı zamanda gerçeğin ölçütüdür. Şu halde her teori zorunlu olarak pratiğe dönmelidir ve bu iki sebepten böyle olmalıdır. Birincisi teori kesin olarak pratik tarafından yaratılmıştır, dünyayı seyreden heveskârca bir boş merak için değil, dünyayı değiştirmeye yardım etmek için kurulup hazırlanmıştır. İkincisi mademki gerçek kesiksiz hareket ve değişikliktir. Kendi kendine yeterli olmaya bakan bir teori kısırlaşır, artık ölü bir doğmadan başka bir şey değildir. Israrla durmadan pratiğe dönmezse bilgi süreci duraklar artık gerçeğin gittikçe daha kesin daha şaşmaz bir yansısını elde etmek, teorinin yetersizliklerini düzeltmek dünya bilgisini derinleştirmek mümkün olmaz.

Bilginin tüm bilinci dereceye, duyumlar derecesine dayandığını düşünen filozoflara ampiristlere (görgücüler) denir. Fikirlerin teorik bilginin ro-

lüne büyük yer veren ama onları gökten inmiş sayan fikirlerin pratikten çıkamayacağını kabul eden filozoflara da rasyonalist idealistler (akılcı idealistler) denir. Bunlarda ötekilerde bilginin iki derecesini keyfi olarak ayırırlar bu iki derecenin birliğini kavramazlar.

Teoriyi ihmal eden pratisizme (pratikçiliğe) saplanır. Körler gibi davranır ve karanlıklar içinde yürür. Pratiği ihmal eden ise dogmatizm (dogmacılık - inakçılık) içinde donar kalır.

Gerçektende teori devrimci pratiğe bağlanmış değilse amaçsız bir hale gelir aynı şekilde eğer devrimci bir teori pratiğin yolunu aydınlatmıyorsa pratik kör bir pratik olur.

Bilgi kazanmak isteyen dünyayı yani gerçeği değiştirme pratiğine bizzat katılmalıdır. Armudun tadını bilmek isteyen armudu yiyerek değiştirmek zorundadır. Atomun yapısını ve özelliklerini bilmek isteyenin atomun durumunu değiştirmek için fizik ve kimya denemeleri yapması gerekir. Devrimin teorisini metotlarını bilmek isteyen devrime katılmak zorundadır. Bütün gerçek bilgi dolaysız denemelerden doğar.

Bilgi pratik ile başlar. Pratik yoluyla teori düzeyine ulaşır ve ardından gene pratiğe dönmek zorundadır. Bilginin aktif görevi yalnız algısal bilgiden akla uygun bilgiye sıçramasında görülmez, aynı zamanda (ve bu daha önemlidir) akla uygun bilgiden devrimci pratiğe sıçramasında görülür. Dünyanın kanunlarını kavramamıza yarayan bilginin yönü dünyanın değiştirilmesi pratiğine doğru çevrilmeli yani o tekrar üretime, sınıf mücadelesine, devrimci savaşa ve tabi bunların yanı sıra bilimsel deneylere uygulanmalıdır. Teoriyi sınama ve geliştirme süreci bütün bilgi sürecinin devamı budur.

Yeni Sosyal ve Siyasi Fikirler ve Teoriler Nasıl Ortaya Çıkar

İnsanlık kendi önüne ancak çözüme bağlayabileceği meseleleri koyar çünkü yakından bakıldığında her zaman görülecektir ki meselenin kendisi ancak onu çözüme bağlayacak olan maddi şartların mevcut olduğu ya da gelişmekte bulunduğu yerde ortaya çıkar.

Diyalektik materyalizme katılmamış bir kimse için anlaşılmaz olan bu cümle şöyle açıklanır. Kim ki "problem" der çözümlenecek "çelişki" demektir ama çelişki eski ile yeni arasında bir mücadele değil de nedir? O halde eğer bir çelişki beliriyorsa bu demektir ki yeni daha önceden orada vardır tohum halinde de kısmen de olsa yeni daha önceden oradadır. Örnek feodal toplum ancak kendi bağrında daha sonra kendisini yıkacak olan karşıt güçlerin (sanayi burjuvazi) işlemeye başladıkları gün suçlanabildi. Problemin çözümü yolunu aramakta olan bu yeninin zaferi oldu.

Kalıntılar Meselesi

Maddi temeli değişmekte olan bir toplumda insanlar ancak belli bir gecikmeyle bu değişikliklerin bilincine erişirler. Bu değişiklikler ortaya çıktıklarında o zaman geçmişte saklamış oldukları eski fikir depolarında çözümler ararlar. Kalıntılar (eski nesnel koşullarda doğmuş olan fikirler) yeni nesnel koşullara uyan yeni fikirlere engel olurlar. Örnek kapitalizmin en başında sanayi burjuvazisinin sömürdüğü proleterler zanaatçılığa ütopik şekilde bir dönüşle yoksulluklarına bir çözüm arıyorlardı onun için de makineleri tahrip ediyorlardı.

Ama kalıntılar objektif çelişkiler geliştiği ölçüde önüne geçilemez bir şekilde gerilemek zorundadırlar o zaman geçmişe dönüş gittikçe daha imkânsız görülürken yeni fikirler yalnız yükselmekte olan objektif güçlere uyabilen yeni fikirler kuvvetlenir. Geçmiş bilinçlerde uzanır gider ta ki içinde bulunulan zaman (hal) yerinin bulunmasını gerektirecek ölçüde dayanılmaz bir hal alıncaya kadar. İşte o zaman üstün gelen, kazanan gelecektir.

SOSYAL HAYATTA FİKİRLERİN ROLÜ VE ÖNEMİ

Sosyal fikirlerin, teorilerin, politik görüş ve politik kuruluşların kaynaklarının ortaya çıkışları ve toplumun ruhsal hayatının maddi hayat şartlarının yansıması olduğu gerçeğidir. Bu sosyal fikirlerin, teorilerin, politik görüş ve politik kuruluşların önemine, tarihteki rollerine gelince tarihi materyalizm onları asla inkâr etmez. Bu faktörlerin toplum hayatı ve toplum tarihi üzerindeki rollerini ve önemlerini özellikle belirtir.

KABA MATERYALİZM

Anti – diyalektik materyalizmin mekanist anlayışları (biz bunu bilimsel materyalizme karşılık olarak "kaba" materyalizm olarak nitelendiriyoruz" çok tehlikelidir. Neden? Çünkü bu anlayışlar idealizme yardım ediyorlar. Kaba materyalizm fikirlerin rolünü inkâr ederek, idealist filozoflara böylece boş bırakılmış olanı işgal etmek olanağını veriyor. Öyleyse bir yanda gerçeği fakirleştiren dar görüşlü bir materyalizm var öte yanda ise yetersizliklerinin "yerini doldurmak" için idealizmin cömertçe getirip sunduğu "ruh katma" sı var. İdealizm, mekanizmi düzeltiyor yani yanılgı yanılgıyı düzeltiyor.

Mekanik materyalizme göre sosyal bilinç maddi varlığın ancak pasif bir yansısı olduğu halde diyalektik materyalizme göre sosyal bilinç pekâlâ yansıdır ama aktif bir yansıdır.

Fikirlerin bütün gücünü reddeden tez bir ikinci anlamda da diyalektiğe

aykırıdır biliyoruz ki gerçek karşılıklı bağımlılıktır. Gerçeğin çeşitli yönleri aralarında bağıntılıdır biri diğeri üzerinde etki yapar. Burada şu sonuç çıkıyor, toplumun maddi hayattan türeyen manevi hayatı bu maddi hayattan ayrılamaz o halde karşılığında kendiside toplumların maddi hayatları üzerinde etki yapar.

Engels toplumda fikirler arasındaki bu karşılıklı ilişkiyi, bu karşılıklı etkiyi şöyle ifade ediyor.

İktisadi durum temeldir ama üstyapının çeşitli unsurları (sınıf mücadelesinin siyasi biçimleri ve sonuçları) , (savaşı kazandıktan sonra muzaffer sınıfın yaptığı anayasalar, vb.) hukuk kalıpları ve hatta bütün bu gerçek mücadelelerin tarafların beyinlerdeki akisleri siyasi, hukuki, felsefi teoriler, dini görüşler ve bunların daha sonra dogmatik sistemler halinde gelişmeleri de tarihi mücadelelerin akışı üzerine etki ederler ve birçok halde bu mücadelelerin biçimini özellikle tayin ederler. Bütün bu etkenler karşılıklı etki halindedir.

DİYALEKTİK MATERYALİST TEZ

1- Fikirlerin maddi kökeni onların gücünü meydana getirir

Diyalektik materyalizm madde ile düşünceyi birbirinden ayrılmış, bağsız iki ilke haline getirmez. Madde ve düşünce biride öteki kadar gerçek olan aynı ve tek bir doğanın aynı ve tek bir toplumun iki yönüdürler. Biri olmadan öteki tasarımlanamaz, temsil edilemez her ikisi bir arada bulunurlar, birlikte gelişirler ve böyle olduğuna göre onların karşılıklı olarak birbirlerini itip uzaklaştırdıklarına inanmamız için hiçbir sebep yoktur.

Diyalektik materyalizmin değeri şudur, sosyal fikirlerin maddi kökeni bulmuş olduğu için ve doğrudan doğruya bu sebeple sosyal fikirlerin çıkmış oldukları bu dünya üstündeki etkinliklerini de anlayabilecek durumdadır. Sosyal fikirlerin ve teorilerin maddi kökeni onların ne önemine ne de rolüne yalnız bir şey kaybettirmemekle kalmaz onlara bütün etkinliklerini verir.

Fikirleri küçümseyen, hor gören diyalektik materyalizm değildir. Onları boş sözcükler haline getiren, onlardan güçsüz birer korkuluk yapan idealizmdir. Diyalektik materyalizm, fikirlerin sonuçlarında doğa kuvvetleri kadar maddi olan somut bir güç bulur.

2- Eski Fikirler ve Yeni Fikirler

Değişik çeşitte sosyal teoriler ve fikirler vardır. Günlerini doldurmuş olan ve toplumun can çekişen güçlerinin çıkarlarına hizmet eden eski görüşler ve teoriler vardır. Bunların önemi toplumsal gelişme ve ilerlemeye

zarar vermelerinden dolayıdır.

Açıktır ki bilimlere karşı nefret ve küçümseme burjuvazinin işine yaramaktadır. Çünkü bilimlerin barışçıl hamlesi burjuva rejimini tehlikeye düşürebilir. Ama karşı uçta bilimlerin ilerlemesini yüreklendirmek gerektiği fikri proletarya tarafından, devrimci sınıf tarafından yayılmaktadır. Bu gerçekte üretici güçlerin gelişmesiyle tam bir uyuşma halindedir. Bundan böyle artık yalnız proletaryanın devrimci mücadelesi bu atılışı sağlayabilir.

Birde toplumun ilerici güçlerinin çıkarlarına hizmet eden yeni ve ileri fikirler vardır. Bunlar toplumun gelişmesine, ilerlemesine yardım ettikleri için önem taşırlar ve maddi hayat şartlarındaki gelişmenin gereklerini ne kadar doğru yansıtırlarsa önemleri de o kadar büyüktür.

İşte bunun içindir ki işçi sınıfı iktidarı, bilimin açılıp gelişmesi için en elverişli maddi şartları yaratır. Bütün imkânlarıyla bilimin, insanların mutluluğu için zorunlu olduğu fikrini destekler.

Demek ki fikirlerde birer güçtürler. Eski fikirler gericiliğin güçleridir ve onun için gerici sınıflar bu fikirleri işlerler. Öncü fikirler toplumların ilerlemelerine katkıda bulunan fikirlerdir, bunun içinde yükselen sınıflar bu fikirleri bütün güçleriyle desteklerler.

Ayrıca yeni fikirlerden söz ettiğimiz zaman bunu şematik bir tarzda anlamamalıdır. Gerçekten de öyle olur ki bir sınıf tarafından bırakılan bir fikir daha sonra başka biçimlerde, başka bir sınıf tarafından kabul edilir. Bunun gibi bilimin iyilikçi, yardımsever, olduğu fikri devrimci burjuvazi tarafından işlendi. Devrimci proletarya aynı fikri yeniden aldı ve yeniledi. Proletarya (sosyalizmin kuruluşunda) ondan bütün pratik sonuçları çıkartabilir, oysa burjuvazi bu fikri sonuna kadar götüremiyordu. Böylece sınıflar daha önce kullanılmış fikirlerden yararlanabilirler. Bunda şaşılacak bir şey yoktur. İnsanlar kendi tecrübeleriyle fikirlerin gücünü öğrenmiş oldukları için bir sınıf daha önce mevcut olmuş olan fikirler arasında kendi hükümdarlığını ya da kendi yükselişini (bütünüyle ya da kısmen) kolaylaştıran fikirleri ihmal etmez. Tersine, bir sınıf kendisine artık uygun gelmeyen şu ya da bu tarihi fikri ideolojisinden kovar. Faşist burjuvazi bugün evvelce feodaliteye karşı ezilen yığınların ittifakını kendisine kazandıran "burjuva demokratik özgürlükler bayrağını" artık ayaklar altında çiğniyor.

3-Yeni fikirlerin örgütlendirici, harekete getirici ve değiştirici bir etkisi vardır

Yeni sosyal fikirler ve teoriler topluma tamamen gerekli oldukları için ve bunların örgütleyici, harekete geçici ve değiştirici nitelikleri olmaksızın

toplumun maddi hayat şartlarındaki gelişmesinin zorunlu amaçlarının başarılması imkânsız olacağı için doğarlar. Toplumun maddi hayat şartlarındaki gelişmenin ortaya koyduğu görevlerin gereği olarak doğan bu yeni sosyal fikirler ve teoriler kendilerine yol bularak yığınların malı olurlar. Yığınların toplumun can çekişen güçlerine karşı harekete geçirerek örgütlerler böylece de toplumun maddi hayat şartlarındaki gelişmeye zarar veren bu güçlerin yıkılmasını kolaylaştırırlar.

Teori yığınların arasına girdiği andan itibaren maddi bir güç haline gelir.

Tarih yeni fikirlerin rolünü bol, bol ortaya koyar.

1789'da öncü fikir, ulus egemendir. Ulus bütün Fransızları kanun önünde eşit kılacak ve ayrıcalıkları ortadan kaldıracak bir anayasaya sahip olmalıdır. Bu fikir en geniş halk yığınlarını harekete geçiriyordu çünkü tarihi problemine cevap veriyordu. Halka, eski düzene, feodal düzene karşı örgütlü ve değiştirici hamleyi meydana getirdi.

1917'de öncü fikir savaştan kurtulmak için toprağı ele geçirmek için ezilen milliyetlerin kurtuluşunu sağlamak için vb. Krensk'nin burjuva hükümetini tasfiye etmek bütün iktidarı Sovyetlere vermek bu fikir yığınların örgütlenmesini ve seferber olmasını ve bununla da toplumun değişmesini sağladı.

SONUÇ YERİNE

Marksist felsefenin (diyalektik materyalizm) bütünlü bir analizini yaparak değerlendirmeye çalıştık. Yazılanların doğru veya yanlış olmasının temel ölçütü nasıl okunduğu, nasıl anlaşıldığı ve nasıl kavrandığına sıkı sıkıya bağlıdır. Dolayısıyla yaptığımız analiz ve değerlendirme doğru okunur anlaşılır ve kavranırsa Marksist felsefenin diğer bütün felsefelerden üstün olduğu, güncelleştirmeye, uygulamaya açık olduğu net olarak görülür. Marksist felsefenin var olduğu savunulan eksiklikleri, yanlışları, boşlukları bizce temelde yanlış okunmasındandır ayrıca farklı, farklı yerlerde yapılan analizlerin birleştirilmemesinden kaynaklanmaktadır. Örneğin, maddeye bir yerde çok sık ve aşırı vurgu, başka bir yerde normal sınırlardaki vurguya yerini bırakmıştır. Farklı bir yerde madde ve düşünce eşit şekilde yer almıştır vb. fakat yer, yer varsa eksikliklerin, yanlışlıkların düzeltilmesi dogmatizmin reddi devrimci olmanın gereğidir.

Marksist felsefe temel yasaları ortaya koymuştur, bu felsefeyi kavramak isteyenin asal görevi hem bu temel yasaları kavramak hem de üçüncü boyuttaki yani derinlikteki Saiklerin kavranmasıdır. Derinliğin kavranması, bu temel yasaların kavranmasına bağlı olduğu için önemi büyüktür. Devrimci Marksistler (hatta tüm insanlar) için doğadaki ve toplumdaki tüm

olayları doğru kavramak ve yorumlamak, doğru yargılara varmak için Marksist felsefeye ihtiyaç vardır. Ayrıca mücadelede tıkanmamak sabırlı, tutarlı, medcezirleri de kabullenen olmak için yerine "daha doğru" başka bir "felsefe" konmadığı müddetçe en doğru felsefe olan diyalektik materyalizmi kabullenmek ufuk açıcı olup yolumuzu aydınlatacaktır. Fakat bu felsefeyi var olan dönem ve konjektürü hesaba katarak bilimsel kuşkuculuğu (septikizm) reddetmeden, sorgulayıcı, değiştirici, dönüştürücü şekilde mutlaklardan, şema tizimden arınmış bir tarzda kullanmayı içselleştirerek öğrenmeyi kavramalıyız. Çünkü Marksizm bir doğma değil eylem için kılavuzdur. Dünyayı yalnız yorumlamak değil, değiştirmektir söylemine ciddi önem vermektedir.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

Felsefenin İncelemeleri – Marks, Engels
Felsefenin Sefaleti – Marks
Doğanın Diyalektiği – Engels
Ludwig Feuerbch ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu – Engels
Materyalizm ve Ampiryokritisizm – Lenin
Lenin Felsefe ve Kültür – G. Besse, Mılhau, M.Simon
Gramsci ve Felsefe – Jacgues Texier
Felsefenin Temel İlkeleri – Georges Politzer
Teori ve Pratik – Mao Çetung
Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm – Stalin
Tarihsel Materyalizmi Yeniden Yapılandırmak – Jarge Larrain
Materyalizm ve Devrim – Jean Paul Satre
Felsefe ve Siyaset – Lucien Seve
Felsefe Tarihinin Sorunları – Theodor Dizerman
Felsefe Sözlüğü – Manfred Buhr – Alfred Kosing
Pratik Usun Eleştirisi – Immanuel Kant
Bilim Problemi, Köle Efendi Diyalektiği, Praksis Felsefesi – Hegel
Diyalektik – Paul Foulguie
Marks, Kapital ve Diyalektik Materyalizm – Ömür Sezgin
Anti - During - Engels
Felsefe ve Bilim Adamlarının Kendiliğinden Felsefesi – L.Althusser
Diyalektik Araştırmalar – Lucien Goldman
Bütün Yapıtları (Seçmeler) Hegel
Raslantı ve Kaos – David Ruelle
Diyalektik Materyalizm Nedir? Hikmet Kıvılcımlı
Hani, Oruç Aruoba
de ki işte Oruç Aruoba
İyinin ve Kötünün Üstünde F. Nietzsche
Özne, Nesne, Biliş, Victor Lektorsky

DEVLET ÜZERİNE

Giriş:

Geniş bir tarihsel çerçeveyi kapsayan devlet konusunun bizim açımızdan önemi Marksist analizin sınırlarını aşmayan çerçevede (zaten bilimsel ve gerçek olan bu olduğu için) değerlendirilmesi olacaktır. Konunun iki evresi vardır. Birincisi sınıf-sömürünün yaşandığı toplumlarda ki devlet, ikincisi sınıfların sömürünün ortadan tedricen kalktığı toplumdaki devlet. Elbette Marksizm her iki alana değinse de bizi yaşadığımız toplum anlamında birincisi yani sınıflı toplumda ki devletin varlığı ve durumu daha başat bir şekilde ilgilendirmektedir.

Çünkü devletin varlığı tüm insanların bulundukları her yerde devletle şu veya bu ölçüde bir ilişki içinde olduklarını göstermektedir. Örneğin okulda ki öğrencilerin devletle ilişkisi, fabrika veya devlet dairelerinde çalışanların devletle ilişkisi, grev, direniş vb. eylemliliklerde devletle ilişkisi vb... oluşumlar devletin toplumsal rolünü gösterse de bu rol egemenler tarafından sınıflar üstü gösterilmiş, yani sanki devletin toplumun devleti olduğu yanılsamasını yaratmıştır. Bu durum devlete kurtarıcı baba rolü verilerek kutsamayı getirmiş ayrıca yıkılmayacak kadar güçlü olduğu söylemi ise kitleleri yıldırmak ve pasifize etmek için söylenmiştir. Bu söylemin gerçek olmadığı ilkin Paris komününde, daha sonrada Ekim Devrimi ile Rusya da yaşanmıştır.

Ayrıca, programların da devrim ilkesi de olan sosyalistler açısından devletin bütünlüklü bir şekilde kavranması ciddi önem arz etmektedir. Çünkü devrim devlet iktidarının yıkılmasını gerçekleştirecek yerine yeni bir devlet inşa edecektir.

Yine devletin oluşma sürecini şu veya bu şekilde nüfusun iklim veya coğrafi şartların sonucu olduğunu söyleyenler, bilerek veya bilmeyerek yanılsama yaratarak, devletin gerçek niteliğinin anlaşılmasının üzerini örtmeye katkı sağlamışlardır.

Devlet konusunda Marks'ın katkısı sınırlıdır. Fakat devlete yaptığı başlangıç katkısı, Engels'in dolayısıyla da Lenin'in önünü açmıştır. Marks ta devlet, modern devletin yürütme gücü bütün burjuvazinin ortak işlerini idare eden bir komiteden başka bir şey değildir tespitine dayanır.

Emperyalizm (tekelci kapitalizm) çağında tekellerin devlette kaynaşması yani tekelci kapitalist devlet olgusu ekonomiyi içine alarak genişletilmiştir. Dolayısıyla bu durumun kavranması devlet konusunda bugünü anlama ve geleceği kazanma doğrultusunda açılım sağlayacaktır

Konunun değerlendirilmesine geçmemiz bu kısa açıklamadan sonra uygun olacaktır.

DEVLET NEDİR?

Lenin, devlet analizine Engels'in, Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni adlı en yaygın ve o dönemde altıncı baskısı yapılmış yapıtından yararlanarak başlamıştır.

Engels, şöyle demektedir; "Devlet topluma dışardan dayatılmış bir erklik değildir. Hegel'in ileri sürdüğü gibi, "ahlak düşününün gerçekliği" "aklın imgesi ve gerçekliği de" değildir. Devlet, daha çok, toplumun gelişmesinin belirli bir aşamasındaki ürünüdür, bu toplumun, önlemekte yetersiz olduğu uzlaşmaz karşıtlıklar biçiminde bölündüğünden kendi kendisiyle çözülmez bir çelişki içine girdiğinin itirafıdır. Ama karşıtlıkların, yani karşıt ekonomik çıkarlara sahip sınıfların, kendilerini ve toplumu, kısır bir savaşın içinde eritip bitirmemeleri için, görünüşte toplumun üstünde yer alan, çatışmayı hafifletmesi, "düzen" sınırları içinde tutması gereken bir erklik gereksinimi kendini kabul ettirir, işte toplumdan doğan, ama onun üstünde yer alan ve ona git gide yabancılaşan bu erklik devlettir.

Burada, Marksizm'in, devletin tarihsel rolü ve anlamı üzerinde ki temel düşünü tüm açıklığıyla dile getirilmiş bulunuyor. Devlet, sınıf çelişkilerinin uzlaşmaz olmaları olgusunun ürünü ve belirtisidir. Nerede sınıflar arasındaki çelişmelerin uzlaşması nesnel olarak olanaklı değilse, orada devlet ortaya çıkar. Ve tersine, devletin varlığı da, sınıf çelişkilerinin uzlaşmaz olduklarını tanıtlar.

Marks'a göre, eğer sınıflar arası uzlaşma olanaklı olsaydı devlet ne ortaya çıkabilir, nede ayakta kalabilirdi. Bol bol Marks tan söz eden burjuva ideologlara göre, devletin rolü, sınıfları uzlaştırmaktır. Marks'a göre devlet, bir sınıf egemenliği organı, bir sınıfın bir başka sınıf üzerindeki baskı organıdır. Şiddetin örgütlenmiş şeklidir, ayrıca alt yapıyı ellerinde tutan sınıfların üst yapıda ki zor aracıdır, yine sınıflar arasındaki çatışmayı hafifleterek, bu baskıyı yasalaştırıp pekiştiren bir "düzen"in kurulmasıdır.

Yine, "devlet, eski gentilice örgütlenmeye göre, ilkin uyrıklarının toprağa göre dağıtılmasıyla belirlenir" diye devam eder Engels.

İkinci olarak, bizzat silahlı güç halinde örgütlenen halka artık doğrudan doğruya aynı şey olmayan bir kamu gücünün kuruluşu gelir. Bu özel kamu gücü zorunludur, çünkü sınıflara bölünmeden sonra, halkın özerk bir silahlı örgütlenmesi olanaksız duruma gelmiştir. Bu kamu gücü her devlette vardır, yalnızca silahlı adamlardan değil, ama maddi eklentilerinden de gentilice toplumun bilmediği hapishaneler ve her türlü ceza kurumlarından da bileşir.

Engels, toplumdan doğan, ama onun üstünde yer alan ve git gide ona

yabancılaşan ve devlet denilen bu "güç" kavramını geliştirir. Bu güç başlıca neye dayanır? Ellerin altında hapishaneler vb. bulunan özel silahlı adam müfrezelerine. Dolayısıyla sürekli ordu ve polis devlet iktidarının başlıca güç aletleridir.

Toplumun sınıflara bölünüşü olmasaydı, halkın özerkli silahlı örgütlenmesi, sopalarla silahlanan bir maymun sürüsünün ilkel örgütlenmesi ya da ilkel ya da klanlar biçiminde birleşmiş insanların, ilkel örgütlenmesinden, karmamışlığıyla tekniği yüksek düzeyiyle vb. ayrılırdı, ama olanaklı olurdu.

Oysa bu olanaksızdır, çünkü uygar toplum, düşman sınıflar biçiminde ve üstelik "özerkli" silahlanmaları aralarında silahlı bir savaşıma yol açabilecek, düşman sınıflar biçiminde bölünmüştür. Devlet kurulur, özel bir güç, özel silahlı adam müfrezeleri meydana gelir ve her devrim, devlet aygıtını yıkarken, arı durumda bir sınıflar savaşımı örneği verir, egemen sınıfın kendisine hizmet eden silahlı adam müfrezelerini yeniden kurmak, ezilen sınıfsa, sömürücülere değil, sömürülenlere hizmet etmeye yetenekli bu tür yeni bir örgüt kurmak için nasıl çabaladıklarını bize en açık biçimde gösterir. Dolayısıyla, "özel"silahlı adam müfrezeleri ve halkın özerkli silahlı örgütlenmesi anlamında kurumsal çelişkiyi doğru anlamalı ve kavramalıyız.

Engels, bazen, örneğin Kuzey Amerikanın bazı bölgelerinde, bu kamu gücünün güçsüz olduğunu (Kuzey Amerikanın, emperyalizm öncesi dönemde, özgür kolonun ağır bastığı bölgeleri, kapitalist toplumda çok ender ve istisna söz konusudur) ama genel bir biçimde güçlendiğini gösterir.

Yine Engels, şöyle yazar: Kamu gücünü ve vergileri ödetme hakkını kullanan memurlar, toplumun organları olarak, toplumun üstünde yer alırlar. Gentilice örgütlenme organlarına gösterilen içten gelme saygı, memurlara karşıda bu saygının gösterildiğini varsaysak bile, onlara yetmez, onların yetkesini, onlara bir kutsallık ve özel bir dokunulmazlık kazandıran olağanüstü yasalarla sağlama bağlamak gerekir. En değersiz polis memuru, gentilice toplumdaki bütün organların bir arada sahip olduklarından çok "yetke"sahibidir, ama en güçlü prens, en büyük devlet adamı, ya da uygarlığın en büyü askeri şefi, en küçük gentilice şefin mazhar olduğu içten gelme ve söz götürmez saygıyı kıskanabilir.

Devlet, sınıf karşıtlıklarını frenleme ihtiyacından doğduğuna, ama aynı zamanda, bu sınıfların çatışması ortasında doğduğuna göre, kural olarak en güçlü sınıfın, ekonomik bakımdan egemen olan ve bunun sayesinde siyasal bakımından da egemen sınıf durumuna gelen ve böylece ezilen sınıfı

boyunduruk altında tutmak ve sömürmek için yeni araçlar kazanan sınıfın devletidir. Antik devletle (köleci devletle) feodal devlet, kölelerle, serflerin sömürülmesi organı oldular, ama yalnızca onlar değil, modern temsili devlette (kapitalist devlette) ücretli emeğin sermaye tarafından sömürülmesi aletidir. Bununla birlikte, istisna olarak, savaşım durumundaki sınıfların denge tutmaya çok yaklaştıkları öyle bazı durumlar olur ki, devlet gücü, sözde aracı olarak, bir zaman için bu sınıflara karşı belirli bir bağımsızlık durumunu korur. Yani, 17 ve 18. yüzyılların mutlak hükümdarlıkları gibi, Fransa da Birinci ve İkinci imparatorlukların bonapartizmi gibi, Almanya da Bismarck gibi.

Buna, Sovyetlerin, küçük burjuva demokratlar tarafından yönetilmeleri nedeniyle henüz güçsüz, buna karşı burjuvazinin de Sovyetleri dağıtmak için henüz yeterince güçlü olmadığı bir anda, devrimci proletaryayı ezmeye başladıktan sonra, cumhuriyetçi Rusya'daki Krenski hükümeti gibi, diye ekleyeceğiz.

Demek ki devlet, düşünülmeyecek bir zamandan beri var olan bir şey değildir. İşlerini onsuz gören, hiçbir devlet ve devlet erkliği düşünü bulunmayan toplumlar olmuştur, Toplumun sınıflara bölünmesine zorunlu olarak bağlı olan belirli bir ekonomik gelişme aşamasında, bu bölünme, devleti bir zorunluluk durumuna getirdi. Şimdi, üretimde, bu sınıfların varlığının yalnızca bir zorunluluk olmaktan çıkmakla kalmayıp, üretim için gerçek bir engel de olduğu bir gelişme aşamasına hızlı adımlarla yaklaşıyoruz. Bu sınıflar, vaktiyle ne kadar kaçınılmaz biçimde ortaya çıktılarsa, o kadar kaçınılmaz bir biçimde ortadan kalkacaklardır. Onlarla birlikte, devlette kaçınılmaz biçimde yok olur. Üreticilerin özgür ve eşitlikçi bir birlik temeli üzerinde üretimi yeniden düzenleyecek olan toplum, tüm devlet makinesini, bundan böyle kendisine laik olan yere, bir kenara atacaktır, asar-ı antika müzesine, çıkrık ve tunç baltanın yanına.

SOSYALİZİMDE DEVLET DEVRİM VE DEVLETİN SÖNMESİ

Sosyalizmde devlet, gerçekten tüm toplumun temsilci durumuna geldiği zaman, kendi kendini gereksiz kılar. Baskı altında tutulacak hiçbir sınıf kalmayınca, sınıf egemenliği ve üretimdeki güncel anarşi üzerine kurulu bireysel yaşama savaşımı ile birlikte, bunlardan doğan çatışma ve aşırılıklar da ortadan kalkınca, artık bir baskı altında tutulacak hiçbir şey yok demektir ve özel bir baskı iktidarı ve bir devlet, zorunlu olmaktan çıkar. Devletin gerçekten tüm toplumun temsilcisi olarak göründüğü ilk eylem (üretim araçlarına toplum adına el konması) aynı zamanda onun devlete özgü son eylemidir de. Devlet iktidarının toplumsal ilişkilere karışması, bir alandan

sonra bir başkasında gereksiz duruma gelir ve sonra kendiliğinden uykuya dalar. Kişilerin hükümeti yerini, şeylerin idaresi ve üretim işlemlerinin yönetimine bırakır. Devlet"ilga"edilmez söner.

Dolayısıyla Engels'e göre, burjuva devlet "sönmez" devrim sırasında "ortadan kaldırılır." Bu devrimden sonra sönen şey, proleter veya sosyalist devlet, başka bir değişle, bir yarı-devlettir.

Bu durumda, proletarya ya karşı burjuvazi tarafından, milyonlarca emekçiye karşı bir avuç zengin tarafından kullanılan bu"özel baskı gücü"yerine, burjuvaziye karşı proletarya tarafından uygulanan bir "özel baskı gücü"nün (proletarya diktatörlüğünün) geçmesi gerekir.

Yine, Engels'te söz konusu olan şey demokrasinin "uykuya dalma"sı ve "sönme"sidir. Bu ilk bakışta çok garip görürnür. Bununla birlikte, bu ancak demokrasinin de bir devlet olduğu ve bunun sonucu, devlet yok olduğu zaman, ayını biçimde demokrasinin de yok olacağı gerçeğini düşünmeyen biri için "anlaşılmaz"bir şeydir. Burjuva devleti ancak devrim "ortadan kaldırabilir." Genel olarak devlet, yani en tam demokrasi ise, ancak "sönebilir. "

Engels, ünlü "devlet söner" tezini formüle ederken, bu tezin hem oportünislere (onlar devletin güçlenmesini isterler) , hem de anarşiştlere (onlarda devletin tamamen ortadan kalkmasını isterler) karşı yönetildiğini somut bir biçimde gösterir.

Sonra, her devlet, ezilen sınıfa yöneltilmiş, "özel bir baskı gücü"dür. O halde hiçbir devlet, ne özgürdür, ne halk devleti. Bunun böyle olduğunu Marks ve Engels bir çok kez açıklamışlardır.

Sonuçta, zora dayanan devrim olmaksızın, burjuva devlet yerine proleter devlet geçirmek olanaksızdır. Proleter devletin kaldırılması, yani tüm devletin kaldırılması ise, ancak "sönüm"yoluyla olanaklıdır.

Proletarya, politik üstünlüğünden, sermayeyi burjuvaziden dilim dilim koparıp almak için, bütün araçlarını devletin, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın elinde toplamak ve olabildiğince hızla, üretici güçlerin miktarını arttırmak için yararlanacaktır.

Marks'a göre, ilkin proletarya ya ancak "sönme"yolunda, yani hemen sönmeye başlamış ve sönmeden edemeyecek biçimde kurulmuş bir devlet gerekir. İkinci olarak, emekçilerin "egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya"olan bir devlete gereksinmeleri vardır.

Devlet, özel bir iktidar örgütüdür, belirli bir sınıfın sırtını yere getirmeye yönelik bir zor örgütü. Peki, proletaryanın yenmek zorunda olduğu sınıf hangisidir? Elbette yalnızca sömürücüler sınıfı, yani burjuvazi. Emekçilerin

yalnızca sömürücülerin direncini bastırmak için devlete gereksinmeleri vardır, oysa, bu baskıyı yönetme, onu pratik olarak gerçekleştirme işini, sonuna dek devrimci tek sınıf olarak, burjuvaziyi iktidardan tamamen kovmak için, ona karşı savaşımda bütün emekçileri ve bütün sömürülenleri birleştirmeye yetenekli tek sınıf olarak, yalnızca ve yalnızca proletarya yapabilir.

Devlet, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya, Marks'ın bu teorisi, proletaryanın tarihteki devrimci rolü üzerindeki tüm öğretisine sıkı sıkıya bağlıdır. Bu rolün vardığı sonuç, proletarya diktatörlüğü, proletaryanın siyasal egemenliğidir.

Ama eğer proletaryanın, burjuvaziye karşı devlete özel zor örgüt olarak gereksinimi varsa, o zaman ortaya bir sorun çıkar, böyle bir örgüt, daha önce burjuvazinin kendisi için oluşturduğu devlet makinesi kırılmış, parçalanmış olmadan düşünülebilir mi? Komünist Manifesto bizi işte bu soruna götürür, ve Marks 1848-51 devrim deneyini özetlerken, işte bu sorundan söz eder.

Komünist Manifesto, devletin bir sınıf egemenliği organı olduğunu gösteren tarihten dersler çıkarır ve şu zorunlu sonuca ulaşır. Proletarya, siyasal iktidarı ele geçirmeden, siyasal egemenliği kurup" egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletarya"devleti durumuna yükselmeden burjuvaziyi al aşağı edemez, ve sınıf çelişkilerinin var olmadığı bir toplumda devlet yararsız ve olanaksız bir duruma geleceğinden, bu proletarya devleti, daha yengi kazandığı andan itibaren, sönmeye başlayacaktır. Böylece sosyalizmde devlet sorunu somut bir biçimde ortaya konmuş ve değerlendirilmiş bulunmaktadır.

Burjuva devletin gelişmesine tarihsel olarak bakarsak, burjuva topluma özgü merkezi devlet iktidarı mutlakiyetin (feodalizmin) çöküş döneminde ortaya çıkmıştır. Bu devlet makinesinin en ayırt edici iki kurumu bürokrasi ve sürekli ordudur.

Bürokrasi, kendi içinde yetki, etki, hiyerarşi anlamında farklılıklar gösterse de, kurumsal olarak egemen sınıfların işlerini yürüten dinamik bir mekanizmadır. Aynı durum belli farklılıklar taşımayı bünyesinde taşıyan sürekli ordu içinde geçerlidir. Ordu zor ve baskı aracı olmanın en yetkin kurumsal yapısı olarak egemen sınıfların zorda kaldığında veya sistemin ortadan kalkması noktasında devreye girer ve görevini ifa eder. Bürokrasi ve sürekli ordu, burjuva toplum gövdesi üzerindeki"asalak"lar, bu toplumu bölen iç çelişkilerin doğurduğu, ama onun can alıcı gözeneklerini "tıkayan"asalaklardır.

Emperyalizm döneminde ise (banka sermayesi çağı, dev kapitalist tekeller çağı, tekelci kapitalizmin büyüme yoluyla tekelci devlet kapitalizm durumuna dönüştüğü çağ) krallıkla yönetilen ülkeler de olduğu kadar, en özgür cumhuriyetlerde de, daha özel bir biçimde, "devlet makinesi"nin olağan üstü güçlendiğini, onun bürokratik ve askeri aygıtının proletaryanın artan bir ezilmesiyle bağlılık içinde, görülmemiş biçimde genişlediğini gösterir.

Marks'ın bir başka önemli gözlemi de vardır;

Bana ilişkin olarak, ne modern tolumdaki sınıfların varlığını, nede aralarındaki savaşımı bulmuş olma şerefi benimdir. Benden çok önce, burjuva tarihçiler bu sınıflar savaşımının tarihsel gelişimini betimlemiş bu burjuva iktisatçılar bunun ekonomik anatomisini dile getirmiş bulunuyorlar. Benim yeni olarak yaptığım şey

1- Sınıfların varlığının, üretimin tarihsel gelişme evrelerinden başka bir şeye bağlı olmadığını

2- Sınıflar savaşımının zorunlu olarak proletarya diktatörlüğüne götürdüğünü

3- Bu diktatörlüğün kendisinin de bütün sınıfların ortadan kalkmasına ve sınıfsız bir toplumun kurulmasına geçişten başka bir şey oluşturmadığı tanıtlamak oldu.

Devam edelim, Marks'ın devlet öğretisinin özünü, bir sınıf diktatörlüğünün, yalnızca genel olarak bütün sınıflı toplumlar için, yalnızca burjuvaziyi devirecek olan proletarya için değil, ama kapitalizmi "sınıfsız toplum"dan komünizmden ayıran tüm bir tarihsel dönem içinde zorunlu olduğunu anlayanlar, yalnız onlar, iyice kavramışlardır. Burjuva devlet biçimleri son derece çeşitlidirler, ama özleri birdir. Bütün bu devletler, son çözümlemede, şu ya da bu biçimde, ama zorunlu olarak, bir burjuva diktatörlüğüdür. Elbette kapitalizimden komünizme geçişte, siyasal biçimler bakımından büyük bir bolluk ve geniş bir çeşitlilik göstermekten geri kalamaz, ama hepsinin özü, zorunlu olarak bir olacaktır. Proletarya diktatörlüğü. Devletin biçimleri özelliklede proletarya diktatörlüğünün biçimi ne anlama gelir ileride konunun içinde değerlendirilecektir.

Şimdi çok somut bir örnekleme olan devletin Paris Komünün deki konum ve durumuna kısaca değineceğiz ;

Paris Komünü, özellikle bir şeyi "işçi sınıfının hazır bir devlet makinesini ele geçirip onu kendi hesabına kullanmakla yetinemeyeceğini tanıtlamıştır." O halde ne yapmak gereklidir, bürokratik ve askeri makineyi yıkmak gereklidir.

Fakat Marks'ın bu evredeki nihai düşüncesi, işçi sınıfının "hazır devlet makinesini parçalamak, yıkmak ve onu ele geçirmekle yetinmemek olduğu yolundadır." Yapılması gerek ise yıkıntılar üzerine yerine ne geleceği, ne inşa edileceğidir. Bu ise devrimle yıkılan burjuva devletinin yerine örgütlenmiş proletarya diktatörlüğünün inşa edilmesidir.

Komün, bir devlet olarak ilk önce, sürekli ordunun ortadan kaldırılması ve onun yerine silahlanmış halkın konmasını gerçekleştirdi ve yine komün, kentin çeşitli ilçelerinden gelen oyla seçilmiş belediye meclis üyelerinden oluşmuştu. Bu üyeler sorumlu ve her an görevden alınabilirler, üyelerinin çoğu doğal olarak ya işçiler, ya da işçi sınıfının ünlü temsilcileriydiler.

Merkezi hükümetin aleti olmaya devam edecek yerde, polis, politik niteliklerinden hemen yoksun bırakıldı ve Komün'ün "sorumlu ve her an görevden geri alınabilir"bir aleti durumuna dönüştürüldü. Yönetimin bütün diğer kollarındaki memurlar içinde aynı şey oldu. Komün üyelerinden en alt basamağa dek kamu görevi, işçi ücretleri karşılığı görülecekti. Bu durum, kendisini baskı altında tutanları kendisi yendiği anda da, halk çoğunluğunun "özel bir baskı gücü"ne artık gereksinmesi yoktur. İşte bu anlamdadır ki devlet sönmeye başlar.

Yine Marks'a göre, Komün, parlamenter bir örgüt değil, aynı zamanda hem yürütmeci hem de yasamacı, hareketli bir gövde olmak zorundaydı.

Genel oy hakkı, her üç ya da altı yılda bir parlamento halkı yönetici sınıfın hangi üyesinin temsil edeceğini ve ayaklar altına alacağını kararlaştırmak yerine, komünler halinde örgütlenmiş halkın (herhangi bir iş verenin kişisel seçimi gibi) bu işletmeler (komünler) için işçiler, gözlemciler, muhasebeciler bulmaya yaramalıydı.

Ayrıca, memurculuğu birden bire, her yerde ve büsbütün ortadan kaldırmak söz konusu edilemez. Bu bir ütopyadır. Ama giderek tüm memurculuğun (bürokrasinin) ortadan kalkmasını sağlayacak yeni bir yönetim (devlet) makinesinin vakit geçirilmeksizin kurulmasına başlamak için, eski yönetim makinesinin vakit geçirmeksizin kurulmasına başlamak için, eski yönetim makinesini hemen parçalamak bir ütopya değil, komün deneyinin ta kendisi, devrimci proletaryanın geciktirilemez, acil görevinin ta kendisidir.

Kapitalizm yönetsel "devlet"görevlerini basitleştirir. Bu da "tepeden buyurma yöntemleri"nin yadsınmasını, ve her şeyin toplumun tümü adına, işçilere, gözetimcilere, muhasebecilere iş veren bir proleter (egemen sınıf) örgütüne bağlanmasını sağlar.

Sonuçta, ulusal ekonominin tümünün, posta gibi, teknisyenlerin, göz-

lemcilerin, muhasebecilerin, silahlı proletaryanın denetim ve yönetimi altındaki bütün memurlar gibi "işçi ücretlerini" geçmeyen bir aylık alacakları biçiminde örgütlenmesi, acil ereğimiz işte budur. İşte gereksindiğimiz devlet onun ekonomik temeli budur. İşte bir yandan parlamentarizm ortadan kaldırılırken, bir yandan da temsil organlarının korunmasının vereceği sonuç, işte çalışan sınıfları, bu organların burjuvazi tarafından bozulmasından kurtaracak olan şey.

O halde komün, emeğin ekonomik kurtuluşunu gerçekleştirmeyi sağlamak için proleter devrim tarafından "en sonu bulunmuş" olan biçimdir.

Komün, proleter devrim tarafından, burjuva devlet makinesini parçalamak için yapılmış ilk girişimdir, parçalanmış olan Şeyin yerine geçmesi olanaklı ve gerekli olan "en sonu bulunmuş" olan siyasal biçimdir.

DEVLETİN TİP VE BİÇİMLERİ

Devletin tip ve biçimlerinin ne olduğunun anlaşılması ve kavranması önemlidir. Var olan devletle mücadele ederken hangi araçları kullanacağımız, kimlerle, nasıl birlikler kuracağımızın çeşitliliği ve genişliği de devlet tip ve biçimlerinin durumuna bağlıdır. Örneğin iki uç örnek bunu açıkça gösterir. Burjuva demokrasilerindeki devletle mücadele ve birliklerin sınırları başka olmak zorundayken, faşist devlette başka olmak zorundadır, bunu bütün somutluğuyla tarihsel deneyler göstermiştir. Biz bu yazıda ve değerlendirmede devletin tip ve biçimlerinin bütün tarihsel sürecini değil, kısaca siyasal durum ve sonuçlarını ayrıca güncellik anlamında ihtiyaçlara cevap verme durumunu değerlendirmeye çalışacağız.

Devletin tipi nedir ve nasıl anlaşılmalıdır:

Devletin tipini belirleyen sistemin ekonomik alt yapısının bütünüdür. Dolayısıyla devletin kendisinin yani tipinin ortadan kalkması sistemin ortadan kalkmasına bağlıdır. Devletin başlıca ve yaşanmış tipleri şunlardır: Köleci, Feodal, Kapitalist ve Sosyalist devlet tipleri.

Köleci devlet tipi:

Ekonomide-alt yapıda egemen sınıf olan köle sahipleri otomatik olarak üst yapıda da egemendir. Elbette bu egemenlik-bağımlılık ilişkisi birden oluşmuş değildir. Bir süreç izleyerek oluşmuştur. Önemli köleci isyanlar gündeme gelmiş sonuçta devlet baskısı ile yenilmiştir. Ayrıca "özgür" kölelerin mücadelesi de yer yer devletle mücadele şeklinde yaşanmıştır. Dolayısıyla bir üst yapı kurumu olan köleci devlet tipi bütün köle sahiplerinin işlerini gören bir araç durumundadır.

Feodal devlet tipi:

Ekonomiyi elinde tutan senyörlerin üst yapıdaki egemenlik aracıdır. Sistemin varlığı ve sürekliliğinin garantisini sağlayanda bu feodal devlet tipidir. Ekonomik işleyişte serflerle senyörlerin egemenlik bağımlılık ilişkilerini de düzenleyen yine bu devlettir. Elbette "özgür" köylüleri de bu kategoriye katabiliriz. Dolayısıyla feodal devlet tipi bütün toprak sahibi-ağası veya senyörlerin devletidir.

Kapitalist devlet tipi:

Bugün dünya da egemen ve tipik olan en başlıca devlet tipi budur. Sermayenin oluşum ve gelişmesinin, üretim araçları üzerindeki egemenlik ve mülkiyet ilişkilerinin varlığı ve sürekliliğinin garantisi bu devlet tipinin gücüyle orantılıdır. Kitleleri "rıza" ile yönlendiren de bu devlettir. Baskı ve şiddet araçlarının en gelişkin olduğu devlet tipidir. Dolayısıyla kısaca bu devlet tipide bütün kapitalistlerin işlerini gören bir araç durumundadır.

Sosyalist (proleter) devlet tipi:

Sosyalist devletin özgül bir durumda olmasından dolayı tip ve biçimleri çakışmıştır. Hegomanik ve egemen olan proletaryanın devleti olması anlamında tipin görevlerini biçimin, biçimin görevlerinin tip tarafından gerçekleştirilmesi bir ve aynıdır. Yani örgütlü proletarya tarafından hayata geçer.

Şimdi bu durumu biraz açmaya çalışalım. Sınıf ve sömürüye dayanan toplumlarda devletin tip ve biçimleri ayrımı mümkün ve doğrudur. Çünkü bu toplumlarda (örneğin kapitalizmde) sınıflar ve devlet ortadan kalkmadığı gibi daha da güçlenir, tip ve biçiminin durumu ne olursa olsun bu durum değişmez.

Oysa işçi sınıfının tek devrimci sınıf olması, kendi sınıfsal durumunu da ortadan kaldıracak tek sınıf olması, dolayısıyla devleti de ortadan kaldıracak tek sınıf olması devleti güçlendirmez, giderek sönümleyerek ortadan kalkmasına yol açar, bu anlamda da ilk andan itibaren de yarı devlettir. Bu durumda gösteriyor ki devletin tip ve biçimleri çakışmıştır. Yani devletin biçim olarak ortadan kalkması tip ile çakışmasından dolayı sistemin ortadan kalkmasını getirmektedir. Bu durum 1929'daki bürokratik devlet kapitalizminin oluşması ile de yaşanmıştır. Ayrıca devlet biçimlerinin oluşma sürecindeki nedenler de konunun daha net anlaşılmasını, kavranmasını sağlamaktadır. Şöyle ki devlet biçimleri, egemen sınıfın bileşimine, devletin var olan yapı ve kurumlarına, hak ve özgürlüklerin ölçüsüne ve sınıflar mücadelesinin seyrine bağlıdır.

Sosyalist (proletarya) devletin de, egemen sınıfın bileşeni proletarya dan başkası değildir, devletin yapı ve kurumu proletaryanın yapı ve kurumu olan Sovyetlerden başkası olamaz, hak ve özgürlüklerin ölçüsü, hak ve özgürlükler işçi sınıfına kadar daralmıştır. Diğer sınıfların varlığı işçi sınıfı hegomanyası dolayısıyla dışlanmıştır. Sınıf mücadelesinin seyri, ya proletarya devletinin yıkılışına örneğin 1929'daki (bürokratik devlet kapitalizmi) süreç, ya da gerçekleşmemişte olsa proletarya devletin komünizmin üst aşamasına ulaşmayı gerektirir. Lenin'in bu konudaki tip ve biçim önermesinin biz böyle anlaşılmasının doğru olduğunu düşünüyoruz. Halk cumhuriyeti vb. biçimleri de yanlış bir şekilde devletin sönümlenmesi sonucu oluşmuş gibi lanse edilerek adeta var olan pratik durum teorikleştirilmiştir. Ve bu anlayışta Stalinizm tarafından Marksist devlet teorisine eklenmiştir. Dolayısıyla sosyalizm de proletarya devletin asal görevi bütün proletaryanın işlerini gören bir araç olmasındadır.

Devletin biçimleri nedir ve nasıl anlaşılmalıdır:

Devletin biçimi, egemen sınıfın birleşimine, devletin var olan yapı ve kurumlarına, hak ve özgürlüklerin ölçüsüne ve sınıflar mücadelesinin seyrine bağlıdır. Bu durum devletin tipleri değişmediği halde (çünkü sistem varlığını sürdürüyor) biçimlerinin değişeceğini gösterir.

Devletin başlıca ve yaşanmış biçimleri şunlardır:

Köleci toplumda başat olarak görülen devlet biçimleri, köleci demokrasiler, köleci monarşiler ve köleci oligarşilerdir.

Köleci demokrasiler:

Tüm köle sahipleri için demokrasi, yalnız köleler için değil "özgür" köleler içinde diktatörlüktür. Köle sahipleri fiili olarak devletin bütün erklerinin başındadır. Köleleri, üretim fazlası ve buna el koyma isteklerinden dolayı öldürmeyi istisna haller dışında düşünmezler, ancak işe yaramadığı (sakatlık vs.) noktada öldürmek gerçekleşir. Bu durum diğer devlet biçimlerinden daha "demokratik" olan köleci demokrasilerde de görülür. Devlet erkindeki bazı kurumsal mekanizma seçimlerini köle sahipleri kendi aralarında gerçekleştirirler. Bu devlet biçimine tarihte tipik olarak Atina da rastlanmıştır.

Köleci monarşiler:

Büyük bir köle kitlesine tek başına sahip olan monarkın, aynı zamanda köleci üretimi sürdürmek için var olan toprakta dahil üretim araçlarına sahip olması ve bu üretim sonucunda oluşan "birikime" el koymasıdır.

Bunu gerektiğinde zor kullanarak yapmasını egemeni olduğu devlete borçludur. Devlet kurumlarının işleyişine, etkinliği ve yetkinliğine egemenlik anlamında tek başına monarklar sahiptir.

Köleci oligarşiler:

Seçkin bir azınlık olan köle sahiplerinin yer yer daha küçük köle sahipleri de dahil köleler üzerindeki diktatörlüğü demektir. Devlet erkinin fiilen başında olan bu oligarşiler, devletinin işlerinin yönetildiği kurumların oluşması için kendi aralarında seçim yaparlar.

Feodal toplumda başat olarak görülen devlet biçimleri şunlardır. Feodal demokrasi, feodal aristokrasi, feodal monarşidir.

Feodal demokrasiler:

Tüm feodaller, senyörler için demokrasi "özgür" serflerde dahil serfler için diktatörlük demektir. Feodal meclis seçimleri tüm feodaller arasında yapılır. Tüm toprakta dahil üretim araçlarına bütün feodaller egemendir. Bu egemenlik aracını ise zor ve şiddet anlamında feodal devlet biçimi oluşturur.

Feodal aristokrasi:

Tarihte en tipik olarak görülen devler biçimidir, belirli bir azınlık feodal veya senyörün büyük bir serf kitlesine egemen olması demektir. Bütün büyük toprakların sahibi aristokratlardır. Devlet erkinin fiili olarak başında olan aristokratlar devlet kurumları ve "meclis"seçimlerini kendi aralarında yaparlar. Almanya'nın o dönemde ki imparatorluk sınırları içinde yer alan Prusya da, Fransa da 13. ve 14. Luiler dönemin de görülen en tipik devlet biçimi aristokrasidir.

Feodal monarşiler:

Tek kişilik kralların büyük topraklara sahip olarak büyük bir serf kitlesinin üzerinde egemenlik bağımlılık ilişkiler fiilen sürdürmeleridir. Kral kendi devlet kurumlarında da tek egemendir. mutlak monarşiler ya da meşruti monarşilerde tarihte görülmüştür. Bu biçimsel farklılıkların varlığına rağmen kral tek olarak egemendir. en tipik monarşi özelliklerine tarihte Almanya da Bismark, Fransa da Bonapart zamanında rastlanmıştır. Bu dönemler elbette feodalizmle kapitalizmin "dengede" bir arada bulundukları zaman aralıklarında görülmüştür.

Kapitalist toplumda başat olarak görülen devlet biçimleri şunlardır. Burjuva demokrasileri (demokratik cumhuriyetler) , oligarşik devletler, askeri diktatörlükler, faşist diktatörlükler ve Bonapartizimdir.

Burjuva demokrasisi (demokratik cumhuriyet) :

Serbest rekabetçi dönemin devlet biçimidir. Bu serbestlik yalnızca burjuvazi için değil proletarya içinde pazarda iş gücünü ücret karşılığı satmak anlamında eşitliktir. Bu durumun varlığı bile diğer toplumlardan daha ileri olup hak ve özgürlüklerin de genişliğinin göstergesidir. Devlet erkinin fiilen başında bulunmayan burjuvazi, kendi işlerini genel oy hakkının varlığından dolayı oluşan parlamento ve bürokrasi aracılığıyla devam ettirir. Devlet erki tüm burjuvazinin egemenliğindedir. Demokratik cumhuriyet, kapitalizmin olanaklı olan en iyi politik biçimidir. Çünkü sermaye, demokratik cumhuriyeti eli geçirdikten sonra, iktidarını öyle sağlam öyle güvenli bir biçimde kurar ki, burjuva-demokratik cumhuriyetinde ki hiçbir kişi, kurum ya da parti değişikliği onu sarsamaz. Fakat en demokratik cumhuriyetler dahi burjuvazinin diktatörlüğü olduğundan, burjuva demokrasilerinde de demokrasi ve özgürlükler gerçekte burjuvazi içindir.

Oligarşik devlet:

Bu devlet biçimleri tarihsel olarak emperyalizmin oluşması sonucu ortaya çıkmışlardır. Nasıl ki serbest rekabet, burjuva demokrasisine tekabül ediyorsa, tekelde siyasi gericiliğe veya oligarşilere tekabül eder. Oligarşiler, tekelerin egemenliği anlamında örtülü diktatörlüklerdir. Seçkin bir azınlığın diktatörlüğü olan oligarşilerde demokrasinin sınırları finans-kapitale veya tekellere kadar daralmıştır. Yani tek elci egemenlik yalnız geniş kitleler üzerindeki egemenlik-bağımlılık ilişkilerini kapsamaz aynı zamanda yer yer veya bazı dönemlerde diğer tekel-dışı burjuvazi üzerinde de egemenlik olarak görülür. Bu devlet biçimlerinde baskı ve zor ile demokratik hak ve özgürlükler yan yana veya iç içe bulunur. Ama temel olan baskı ve zordur. Oligarşilerde hak ve özgürlükler anlamında demokrasi var olsa bile, devlet biçimi olarak demokrasi emperyalizmle (tekelci kapitalizm) birlikte ortadan kalkmıştır. Oligarşilerde demokrasi sınırlayan en önemli organ milli güvenlik kurullarıdır. Milli güvenlik kurulları, oligarşilerin asal işlerinin yapılmasına karar verirler, atanmış kurumlar olmasına rağmen, örneğin seçilmiş olan parlamentoya ilettiği kararlar (istisnalar dışında) mutlaka onaylanır.

Askeri diktatörlükler:

En başat ve bütünlüklü olarak emperyalizmle birlikte ortaya çıkmıştır. Finans-kapitalin açık diktatörlüğüdür. Geçici bir sürede olsa hiyerarşik bir şekilde devlet kurumlarının askeri olarak düzenlenmesidir. Kitle tabanı veya belirli bir ideolojisi olmaması anlamında faşist devlet biçimlerinden

ayrılır. Baskı ve zorun açık uygulanması görülür. Göstermelikte olsa demokrasinin kırıntılarına şu veya bu ölçüde tahammül gösterir. Tarihten en tipik örnekler Şili deki Pinoşe askeri diktatörlüğü ve Türkiye de 12 Eylül 1980 askeri diktatörlüğüdür.

Faşist diktatörlükler:

Emperyalizm döneminin bir devlet biçimidir. Finans-kapitalin en ırkçı, en zorba ve en kanlı açık diktatörlüğüdür. Var olan devletin faşistleştirme anlamında yeniden örgütlenmesini sağlar. Ayrıca toplumunda yeniden örgütlenmesini hayata geçirmeye çalışır. Kitle hareketi, siyaset ve ideolojisi olan bir harekettir. Kitle hareketi olarak iktidara gelmeden önce esas gücünü küçük burjuvaziden alır, iktidara geldikten sonra finans-kapitalin baskı ve şiddet aracı olarak işlev görür. Demokrasinin kırıntılarına dahi tahammül göstermez, bütün kurumlar tekçi bir anlayışla (tek parti, tek sendika vb.) örgütlenmiştir. Tarihte en tipik görülenleri, İtalya, Almanya ve İspanya da ki faşist diktatörlüklerdir.

Bonapartizim:

Sınıf mücadelesinde savaşan sınıfların yani burjuvazi ve proletaryanın birbirleriyle çok yakın denge kurdukları iki sınıfında birbirlerine egemenlik sağlayamadıkları bir dönemde ortaya çıkar. Fakat bu durum Marks'a göre Bonapartizmin birbirleriyle mücadele eden sınıflar arasında tarafsız kaldığı anlamını taşımaz. Bonapartizm tüm sınıfları temsil ettiğini iddia etse de onun varlığı ve doğuşu aslında var olan toplumsal düzeni, mülkiyet ilişkiler anlamında nesnel olarak sermayenin, emek üzerinde ki egemenliğini sürdürme ve kuvvetlendirme amacına yöneliktir. Tarihte, Fransa da 1. ve 2. imparatorluk, Almanya da Bismark rejimi, Rusya da Krenski dönemi Bonapartist devlet biçimlerinin tipik örnekleridir.

Marksist devlet teorisinin daha doğru ve bütünlüklü anlaşılması ve kavranmasına katkı yapan ise Althusser olmuştur. Şimdi Althusser'in bu katkısını genel çerçevede değerlendirmeye çalışacağız.

Althusser, Marksist klasiklerdeki devletin, yönetici sınıfların (19. yy da burjuva ve büyük toprak sahipleri"sınıfı") artık-değerin zorla elde edilmesi sürecine (yani kapitalist sömürüye) boyun eğmesi için, işçi sınıfı üzerinde ki egemenliklerini güven altına almalarını sağlayan bir baskı"makinesı" olarak görülmesi gerektiğini, bununda şu anlama geldiğini belirtir. Hukuki pratiğin gereklerine ilişkin olarak zorunluluğunu ve varlığını tanıdığımız (dar anlamıyla) özelleşmiş aygıt, yani yalnızca polis, mahkemeler, hapishaneler değil fakat aynı zamanda polis ve uzmanlaşmış yardımcı birlik-

leri"olaylarda başa çıkmadıkların da"son kertede ek bir baskı gücü olarak doğrudan doğruya müdahale eden (proletarya bu dersi kanıyla öğrendi) ordu ve bu bütünün üzerinde, devlet başkanı, hükümet ve yönetim.

Dolaysıyla, devletin betimleyici teorisin doğru olduğunu, yani devletin devlet aygıtı olarak, klasik tanımına bir şey eklemenin vazgeçilmez olduğunu düşünüyoruz. Bu durum, devlet iktidarı (devlet iktidarının korunması ya da elde edilmesi) ile diğer yandan devlet aygıtını birbirinden ayırmanın önemini gösteriyor.

Devlet iktidarı ile devlet aygıtı ayrımının Marks'in 18. Brumaire ve Fransa da sınıf mücadelelerinden beri açıkça Marksist devlet teorisinde yer aldığı söylenebilir.

Bu noktayla ilgili Marksist devlet teorisini özetlemek için Marksist klasiklerin her zaman şunları öne sürdüğünü söyleyebiliriz. 1-Devlet, devletin baskı aygıtıdır, 2- Devlet iktidarını devlet aygıtından ayırmak gerekir, 3- Sınıf mücadelelerinin hedefi devlet iktidarıdır ve bunun sonucunda devlet iktidarını ellerinde tutan sınıflarca (ya da sınıf ya da sınıf bölümleri ittifakı) devlet aygıtının kendi hedefleri doğrultusunda kullanılmasıdır ve 4-Proletarya, var olan burjuva devlet aygıtını yıkmak ve bu ilk aşamada onun yerine bambaşka bir devlet aygıtı koymak ve ileriki aşamalarda radikal bir süreci, devletin yıkılma sürecini (devlet iktidarı ve her türlü devlet aygıtının sonu) başlatmak için devlet iktidarını elde etmelidir.

Devlet teorisini geliştirmek içim, yalnızca devlet aygıtı ile devlet iktidarı ayrımını değil, fakat açıkça devletin (baskı) aygıtının yanında fakat onunla karıştırılmaması gereken bir gerçeği göz önüne almak zorunludur. Bu gerçeğe kendi kavramının adını vereceğiz. Devletin İdeolojik Aygıtları. Ayrıca ideolojilerinde bir tarihi olduğundan, ideolojileri bu anlamda sınıfsal ve ekonomik Saikleriyle birlikte ele almak doğru olacaktır.

Devletin İdeolojik Aygıtları (DİA) nedir?

DİA'lar, devletin (baskı) aygıtı ile aynı şey değildirler. Marksist teoride devlet aygıtının şunları kapsadığını hatırlatalım. Hükümet, yönetim, ordu, polis, mahkemeler, hapishaneler vb... (yani devlet iktidarı ve devlet aygıtı) ki bunlar bundan böylece bizim devletin baskı aygıtı adını vereceğimiz şeyi oluştururlar. Baskı kelimesi, hiç olmazsa en son durumda (çünkü örneğin yönetimsel baskı fiziksel olmayan biçimlere girebilir) söz konusu devlet aygıtının "zor kullandığını" belirtir.

Devletin İdeolojik Aygıtları ile birbirinden ayrı ve özelleşmiş kurumlar biçiminde dolaysız olarak çıkan belirli sayıda gerçeklikleri belirtiyo-

ruz. Bu gerçekliğin içerdiği tüm sakıncaları göz önünde tutarak aşağıdaki şu kurumları şimdilik DİA'lar olarak kabul edebiliriz. (adlarını saymamızdaki sıranın özel bir önceliği ve anlamı yoktur)

-Dini DİA (değişik kiliseler sistemi)
-Öğretimsel DİA (değişik, özel ve devlet"okullar"ı sistemi)
-Siyasal DİA (değişik partileri de içeren sistem)
-Sendikal DİA
-Haberleşme DİA'sı (basın, radyo, televizyon vb.)
-Kültürel DİA (edebiyat, güzel sanatlar, spor vb.)

Şimdi bunların işlevine kısacada olsa değinmemiz uygun olacaktır.

Dini DİA:

Devlet kendine şu veya bu biçimde bağlı dini kurumlar aracılığıyla, ezilenlerin kalpsiz kalbi, kitlelerin afyonu dini kullanarak onların uyutulması ve mücadele şevkini kırarak, yaşamı dünya dışında aramayı pompalayarak pasifleştirir.

Öğretimsel DİA:

Devlet bütün öğretimsel kurumlarıyla egemen sınıflara yetişmiş, kalifiye insan sağlarken, öğretimsel kurumların müfredatındaki konularda geri, yoz, ırkçı şoven, saldırgan söylemlerle dolu olup egemen sınıflara hizmet eder.

Aile DİA'sı :

Devlet, sınıflı toplumların en temel kurumu olan aile ile sistemin devamlılığının garantisini sağlar. Çünkü sistemin en küçük birimi olan ailede başlayan egemenlik-bağımlılık ilişkileri topluma buradan aktarılır. Ayrıca aile bir DİA' nın kinden başka işlevleri de yerine getirir. Emek gücünün yeniden üretimine katılır. Üretim tarzlarına göre, üretim birimi veveya tüketim birimidir.

Hukuki DİA:

Devlet, hukuk alanını sanki sınıflar üstü veya bağımsızmış gibi göstererek, kitlelerin aldatılmasına önemli hizmet sunar. Hukuk egemen sınıfların meşruiyetinin yasal kılıfından başka bir şey değildir. Yani hukuk, ekonominin üzerinde olamaz. Dolayısıyla hukuk, paranın egemenliğinin somut yeridir. Parası olmayanların mevcut yasalara (kitlelerden yana gözükse bile) rağmen hak aramaları yani sonuçta kazanmaları zordur. Ayrıca"hukuk"aynı zamanda hem devletin baskı aygıtında hem de DİA lar sisteminde yer alır.

Siyasal DİA:

Egemen sınıflar, siyaset kurumlarının temeli olan ve kendi çıkarlarını savunan (istisnalar dışında) partilerle parlamentoyu oluşturur. Parlamento, ne kadar seçilmişlerden oluşmuş olursa olsun egemen sınıfların her 4-5 senedeki seçimleri ile işlerini yürüten organdır. Seçilme mekanizması yine istisnalar dışında işçi ve emekçilere kapalıdır. Siyasal DİA ların işlevi siyasetin bu zemini (yani parlamento zemini) dışında da temelde egemen sınıflar yararına iş görür.

Sendikal DİA:

Devletten bağımsız gibi görünmelerine rağmen bir çok sendika sonuçta patronlar veya devletin çıkarını savunur. Sınıf sendikacılığı başat olmadığı durumlarda, sarı, sınıf uzlaşmacı sendikalar egemen durumdadır, emekçilerin küçük ekonomik çıkarları dahil bu sendikalar tarafından yeterince dikkate alınmamıştır.

İletişim DİA'sı:

Devletin en önemli ideolojik aygıtı iletişim alanıdır. Özellikle emperyalizm döneminde iletişimin tekelleşmesi siyasi gericiliği yoğunlaştırmıştır, hak ve özgürlükleri de kuşa çevirmiştir. İletişim aynı zamanda devletin dördüncü gücü (yasama yürütme ve yargı dışında) olması anlamında da önemlidir. İletişim alanı başat olarak egemen sınıfların her boydan hırsızlık, yolsuzluk, rüşvet, yalan ve demagojilerini gizleyerek, emekçileri aldatmak ve uyutmak için ciddi ve önemli işlev görür.

Kültürel DİA:

Devlet, kendine bağlı olan bu kurumlarla, edebiyat, sanat, spor vb... egemen ideolojiyi yaymaya çalışırken, bu kurumların özerkliğine önem vermeyerek, özerk kuruluşlara her türlü zorluğu çıkarır, onlara para vb... yardımı yapmayarak şu veya bu ölçüde kıskaca alarak kendisine bağlamaya çalışır.

Yukarıda kısaca değerlendirmeye çalıştığımız biçimi ile DİA'nın varlığı Marks'ın şu söylemini doğrulamaktadır. "Egemen fikirler egemen sınıfların fikirleridir. "

Dolayısıyla, DİA'lar devletin (baskı) aygıtı ile aynı şey değildirler. Ayrılıklar nerededir?

İlk aşamada, devletin bir tek (baskı) aygıtı varsa, çok sayıda DİA olduğunu gözlemleyebiliriz. Var oluşunu var saysak bile DİA'ların bu çokluğunu bütünleştiren birlik dolaysızca görülmez.

İkinci aşamada, devletin birleşik (baskı) aygıtının tümüyle kamu ala-

nında yer almasına karşın, DİA ların (görünüşteki dağınıklıkları içinde) en büyük bölümünün özel alanlarda bulunduğunu saptayabiliriz. Kiliseler, partiler, sendikalar, aileler, bazı okullar vb... özeldir. DİA ları oluşturan kurumların özel ya da kamusal olması pek önemli değildir. Önemli olan işleyişleridir. Özel kurumlar da aynen DİA lar gibi "işleyebilir"ler.

DİA ları devletin (baskı) aygıtından ayıran şu temel farktır. Devletin (baskı) aygıtı "zor kullanarak" işler, oysa DİA lar "ideoloji kullanarak" işlerler. Buradaki ideoloji aynı zamanda bir rızayı da kapsar.

Bu ayrımı düzelterek bir kesinlik kazandırabiliriz. Gerçekten de ister baskı ister ideolojikolsun, devletin her aygıtı hem baskı, hem de ideoloji ile işler, ama devletin ideolojik aygıtı ile devletin" baskı" aygıtını birbirine karıştırmamayı gerektiren çok önemli bir ayrım vardır ortada.

Bu ayrım, devletin (baskı) aygıtının, kendi hesabına baskıya tümüyle (fiziki baskı dahil) öncelik verirken, ideolojinin burada ikincil bir işlevi olmasıdır. (Bütünüyle baskıya dayanan aygıt yoktur) örnekler, ordu ve polis hem kendi uyarlıklarını ve yeniden üretimlerin sağlamak için, hem de dışarıya sundukları "değerler" ile aynı zamanda ideolojiyi kullanarak işlerler.

Aynı biçimde, fakat tersine DİA lar da ideoloji tümüyle öncelik kazanırken, aynı zamanda baskıya, en son durumda olsa bile, fakat yalnızca en son durumda çok hafifletilmiş, gizlenmiş, hatta sembolik bir baskıya (bütünüyle ideolojiye dayanan aygıt yoktur) ikincil bir işlev verildiği söylenmeli. Böylelikle kiliseler ve okul, ceza, ihraç, seçme vb... yöntemlerle yalnız kendi çobanlarını değil sürülerini de "disipline sokarlar". Ailede böyledir. Kültürel (içlerinden birini sayacak olursak, örneğin sansür) DİA da vb...

Yine, bildiğimiz kadarıyla, hiçbir sınıf DİA'lar içinde ve üstünde hegemonyasını uygulamadan, devlet iktidarını sürekli olarak elinde tutamaz.

Ayrıca iktidardaki sınıf (ya da sınıfsal ittifak) DİA'larda devletin (baskı) aygıtında olduğu gibi kolayca bir yasa çıkaramaz. Bunun nedeni yalnızca eski egemen sınıfların DİA'lar da uzun zaman önemli mevzilere sahip olmaları değil, fakat aynı zamanda ezilen sınıfların direnişinin, DİA'lar da, ister var olan çelişkileri kullanarak, ister mücadele ile savaş mevzileri kazanarak sesini duyurma aracı ve fırsatını bulabilmelidir.

Dolayısıyla sınıf mücadelesi DİA'ları aşar, çünkü kökü ideolojinin dışında bir yerde alt yapıda, sömürü ilişkileri olan ve sınıf ilişkilerinin temelini oluşturan üretim ilişkilerindedir.

Bütün bu değerlendirmelerden sonra cevapsız kalan temel sorumuza cevap verebiliriz. Yani, üretim ilişkilerinin yeniden üretimi nasıl sağlanır? Büyük

bir bölümünde hukuki-siyasal ve ideolojik üst yapı yoluyla sağlanır.

Burada önceden de değindiğimiz ve şimdi, aşağıda üç grupta toplayacağımız şu noktalar göz önüne alınmalıdır.

1-Tüm devlet aygıtları hem ideoloji, hem de baskı kullanarak işlerler. Aradaki fark, devletin (baskı) aygıtının baskıya tümüyle öncelik vererek işlemesine karşın, DİA'ların ideolojiye tümüyle öncelik vererek işlemeleridir.

2- Devlet (baskı) aygıtının ayrı ayrı üyelerinin bir komuta biriminin devlet iktidarını ellerinde tutan egemen sınıfların siyasal temsilcilerinin uyguladığı sınıf mücadelesi siyaseti biriminin, varlığında merkezileştiği örgütlenmiş bir bütün oluşturmasına karşı, DİA'lar çok sayıda ve birbirlerinden ayrıdırlar, "görece özerktirler" ve proleter sınıf mücadelesi ile kapitalist sınıf mücadelesi ve onların bağımlı biçimleri arasındaki çarpışmaların sonuçlarını, kimi zaman sınırsız, kimi zaman sınırlı biçimlerde dile getiren çelişkileri nesnel bir alan sağlamaya elverişlidirler.

3- Devlet (baskı) aygıtının birliği, iktidardaki sınıfların sınıf mücadelesi siyasetlerini uygulayan, iktidardaki sınıfların temsilcilerinin yönetiminde birleşmiş merkezileşmiş örgütlenmesi ile sağlanmasına karşın, değişik DİA lar arasındaki birlik egemen ideoloji ile egemen sınıfın ideolojisi ile, çoklukla çelişkili biçimlerde sağlanır.

SONUÇ VE ÇÖZÜM ÜZERİNE

Althusser'in de katkısıyla bütünlüklü bir hale gelen Marksist devlet teorisi, bugünü ve geleceği de açıklayan, güncelleştirmeye ve somutu yakalamaya açık bir teoridir. Doğru okunur ve kavranırsa yalnız kendisini değil, diğer bazı (devrim, emperyalizm, sosyalizm vb.) konularında doğru anlaşılmasını sağlar. Dolayısıyla "eskimeyen" bir teori olarak yaşamın birçok alanında doğrudan karşımıza çıkar. Bazen bir grev, eylem veya yürüyüşte baskı-zor, şiddet aracı olarak, bazen DİA'lar vasıtası ile okulda, ailede, siyasette, dinde vb... ortaya çıkar. Ancak devletin Marksist analizi devletle yaşamda doğrudan karşılaşıldığında bizlere doğru çözümler üretmeyi, kafa karışıklığını önlemeyi, direnme azmini kazanmayı öğretir.

Çözüm üzerine söyleyeceklerimiz ise, devletle mücadeleyi her yönüyle kazanmak için öncelik, devletin ne olduğu, önemi, sınıfsal yani vb... konuların doğru kavranmasına bağlıdır. Çözüm üzerine doğru, gerçek, somut üretimde buna bağlıdır. Devletle mücadele iki temel alanda verilmek zorundadır. Bunlar devrim ve reformlar alanıdır. Birbirlerine bağlanması gereken iki alanı izole etmeden, görevlerini karıştırmadan hayata geçirmeliyiz. Yani reformlar anlamında ekonomik hakları, demokratik hak ve özgürlükleri kazanma mücadelesini devrime havale etmemek gerekir.

Ayrıca devrimin görevi olan devlet iktidarının yıkılması ve yerine yeni bir devletin (proletarya devleti) gelmesinin gerçekleşmesi reformlarında garantisi olacaktır. Bu iki anlayışın yanlış anlaşılması yani devrim anlayışının reddedilmesi sağ, reformların reddedilmesi sol anlayıştır. Bu iki yanlış anlayış devletle mücadeleyi sekteye uğratır, giderekte Marksist devlet teorisinin doğru ve yeterince savunulmamasına yol açar.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

-Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni-Engels
-Devlet ve İhtilal-Lenin
-Anti-Dühring-Engels
-Felsefenin Sefaleti-Marks
-Komünist Manifesto-Marks, Engels
-Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi-Marks, Engels
-Fransa da Sınıf Savaşımları-Marks
-Proletarya Diktatörlüğü Tartışması-Hal Orager
-Burjuva Demokrasisi ve Proletarya Diktatörlüğü-Lenin
-Kapitalist Devlet-Ralph Miliband
-Kapitalist Devlet Sorunu-R. Miliband, N. Poulantezas, E. Laclau
-İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları-L. Althusser
-Devlet Nedir?-Cem Eroğlu
-Kapitalist Devleti Anlamak-Ahmet Yılmaz
-Bilinç Altında Devlet, Rone Laurau
-Tarihten Güncelliğe Sınıf Savaşları ve Devlet, Halık Yurtseven

DEVRİM ÜZERİNE

GİRİŞ:

Programlarında sosyalizmin inşaası hedefi olanlar açısından devrim konusu çok önemlidir. Çünkü var olan devlet iktidarının yıkılması, sınıf mevzilenmesinin durumu, devlet iktidarının yıkılması sonucu yeni bir devlete olan ihtiyacın ortaya çıkması devrim programına onun içeriğine ve bütünlüğüne sıkı sıkıya bağlıdır. Yani şu üçayak devlet-devrim-sosyalizm ilişkisi birbirlerine diyalektik olarak bağlıdır. Diğer toplumların ortaya çıkışı, örneğin feodalizmden kapitalizme geçiş için temel (veya baş) çelişki ve feodalizmin kendisi (Toplumsal-ekonomik inşa süreci) aşağıdan yukarıya oluşurken, sosyalizmin inşa süreci ise yukardan aşağıya gerçekleşir. Dolayısıyla böyle bir inşa için devrim zorunludur.

Yazı sürecince Marksist devrim teorisi referansımız olacaktır. Devrimin başlıca biçimlerinin bütünlüklü bir analizi gereklidir. Böyle bir analiz dogmatizmden arınmış ve somutu yakalayan bir şekilde yapılırsa doğru sonuçlarına ulaşır.

Burjuva ideologları ve onların "sol" içindeki uzantılarının sürekli gündeme getirdikleri bir argüman insan doğasının değişmeyeceği söylemidir. Örneğin işçi sınıfının yönetme yeteneğinin olmadığı, her türlü hile ve yalanlara başvurduğu, zenginleşme tutkusunda olduğu, kendi sınıf kardeşleriyle paylaşmak için değil onların mahvına çalıştığı vb., bu ideologlar bunların varlığını sanki bir zorunlulukmuş gibi ele almaktalar, oysa bu durum kapitalizmin sonucudur. İşte devrim süreci çok kısa bir zaman diliminde işçi sınıfının bu zincirlerini, prangalarını kırıp atacak, uzun yıllarca hep yönetilenlerin yönetici olması, hiç görmedikleri kendi yarattıkları tüm zenginliklere sahip olmalarını getirecek, bu durumun sonucunda üreten ve yöneten sınıf olarak proletarya tüm olumsuzlukları süpürüp atacaktır.

Dolayısıyla devrim eğitir, yalnız önderleri değil, kitleleri de eğitir. Devrim aynı zamanda tüm parti ve sınıfların gerçek niteliğini de açık ve net olarak ortaya koyar. Savunulan fikirlerin, stratejik ve taktik adımların önemi daha net anlaşılır. Devrimler tarihin lokomotifleridir. Devrimler ezilen ve sömürülenlerin bayramıdır.

DEVRİM NEDİR?

Devrimin genel bir tanımını yaparsak, devrim, belirli bir süreçteki birikimlerin anlık patlaması olarak ifade edilebilir. Yine nicel ve evrimci birikimlerin nitel olarak patlaması durumudur. Ayrıca üst yapı kurumlarının parçalanarak alt-üst olma durumudur.

DEVRİMİN OLUŞMA SÜRECİ:

Devrimin oluşma süreci hem objektif, hem de devrimci durumun şartlarına bağlıdır. Fakat devrimin gerçekleşmesi için bu şartlar gerekli olup yeterli değildir. Yeterli olması için objektif şartların, devrimci durumun ve sübjektif şartların oluşması gerekmektedir. Bu şartlar nedir, objektif şartlar, emek ve sermayenin uzlaşmaz çelişkisi, yani üretici güçlerle üretim ilişkilerinin karşıtlığı veya üretimin toplumsal niteliği ile üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin karşıtlığı olarak kendini gösterir. Devrimci durum ise, objektif şartları içinde taşımakla birlikte yönetenlerin yönetemez noktasına geldiği veya yönetilenlerinde yönetilmek istememsi noktasında gündeme gelir. Sübjektif şartlara gelince işçi sınıfının içinde fiili olarak örgütlenmiş partisinin olması ve işçi sınıfının kitlesel olarak bilinçlenmesine bağlıdır.

DEVRİMİN HEDEFİ:

Öncelikli hedef doğrudan üst yapı kurumalarının ve bunlar içinde en yetkin olan devletin parçalanmasıdır. Bu durum giderek alt yapıda sosyalist inşa sürecinin yukardan aşağıya oluşmasını sağlar.

DEVRİMİN SINIF MEVZİLENMESİ NEDİR?

Devrimdeki sınıf mevzilenmesinin doğru tayini, devrimi yapacak sınıfların doğru ve gerçekçi analizine bağlıdır. Bunun en önemli özelliği de var olan iktidarın kimin tarafından yıkılacağı ve bu yıkıntılar üzerinde hangi sınıfın iktidar olacağıdır.

DEVRİMİN BİÇİMLERİ:

Devrimin başlıca ve en tipik üç biçimi olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar burjuva devrim, demokratik devrim ve sosyalist-sürekli devrimdir.

Burjuva Devrimi:

Feodalizme karşı, burjuvazinin başını çektiği, önderlik ettiği devrimdir. Burjuvazi feodalizmi yıkmak için kendi gücünün yetmediği noktada kendi hegemonyasında olmak üzere diğer sınıfları da (proletarya, köylülük vb.) peşine takarak feodalizmi yıkarak kendi iktidarını oluşturmuştur. Daha sonraları kendi iktidarını pekiştirdikten sonra diğer sınıfları ittifaktan atmıştır. Bu devrim en tipik şekliyle 1789'da Fransa'da yaşanmıştır. İngiltere, Almanya, Avusturya, İtalya vb. ülkelerde de süreç aynı olmakla birlikte daha uzun ve tedrici olmuştur. 1848 Devrimleri burjuvaziyi daha gericileştirmiş, diğer sınıfları ittifaktan attığı gibi, yıkmak istediği sınıf olan feodalizmle de işbirliği yapmıştır.

Şimdi bu gelişmeleri biraz daha açmaya çalışacağız;

Fransa tarihinin kahramanlık döneminde gördüğümüz burjuvazi, aydınlanmış etkin, henüz kendi konumunun çelişkisinin farkında olmayan ve tarihin, sadece Fransa'nın eskimiş kurumlarına karşı değil, aynı zamanda bütün Avrupa'nın gerici güçlerine karşı da, yeni bir düzen için mücadele görevini kendisine yüklediği bir sınıftı. Bu burjuvazi, tutarlı bir biçimde bütün fraksiyonlarıyla kendini ulusun lideri olarak görüyor, kitleleri mücadeleye seferber ediyor, onlara sloganlar sunuyor ve onların savaş taktiklerini belirliyordu. Halk (yani kentsel küçük burjuvazi, köylüler ve işçiler) burjuvaları kendi vekilleri olarak seçiyor ve seçmenlerinin bu vekillere verdiği talimatlar, kendi kurtarıcı misyonunun bilincine erişmeye başlamış bir burjuvazinin diliyle yazılıyordu. Devrim sırasında sınıf antagonizmaları belirmekle birlikte, devrimci mücadelenin güçlü süre durumu (atalet) , burjuvazinin daha tutucu unsurlarını, sistemli bir şekilde politik yolun dışına fırlatıyordu. Hiçbir tabaka, enerjisini arkasından gelen tabakaya aktarmadan hareketin dışına itilmiyordu Dolayısıyla, bir bütün olarak ulus da, hedefleri için gittikçe daha keskin ve daha kararlı yöntemlerle mücadeleye devam ediyordu. Zengin burjuvazinin üst tabakaları hareketin içindeki ulusal çekirdekten koparak 16. Louis ile ittifaka girince, ulusun demokratik talepleri bu burjuvaziye karşı yönetildi ve bu da genel oy hakkına ve demokrasinin mantıki, kaçınılmaz biçimi olarak cumhuriyete yol açtı.

Büyük Fransız Devrimi gerçekten ulusal bir devrimdi. Dahası, burjuvazinin egemenlik için, iktidar için yekpare bir zafer için dünya çapındaki mücadelesi, ulusal çerçeve içnde klasik anlatımını bulmuştu. Bu devrimde görülmüştür ki burjuvazinin devrimden nefreti, kitlelerden nefreti, sokaklarda yapılan tarihinin gücünden ve büyüklüğünden nefreti, tek bir öfke ve korku çığlığında toplanmıştır. JAKOBENİZM

Marksizm, Jakobenizm'in teorilerini eleştirmiş, tarihsel sınırlarını, toplumsal çelişkilerini, ütopyacılığını açığa çıkarmış, üslubunun ardında yatan gerçeği göstermiş ve on yılardan beri devrimin kutsal mirası sayılan geleneklerinden kopmuştur. Ama kansız, soğuk liberalizmin saldırılarına, iftiralarına ve aptalca sövüp saymalarına karşı da Jakobenizm'i savunmuştur.

Liberalizme çekiciliğini veren, Büyük Fransız Devrimi'nin gelenekleridir. Burjuva demokrasisi başka hangi döneminde 1793'ün Jakoben (Baldırı çıplak) teröristi Robespier'ci demokrasisinde olduğu kadar yükselebilmiştir.

Almanya ve Avusturya'da burjuva radikalizminin aşağılık iğrenç eylemlerle kısa süreli ömrünü tamamladığı bir dönemde, her renkten Fransız

burjuva radikalizminin kendi etkisi altında tutabilmesini sağlamış olanda Jakobenizmdir.

Sonuçta, Fransız burjuvazisi, Büyük Devrimini gerçekleştirmeyi başardı. Onun bilinci, toplumun bilinciydi ve her şeyin, bir kurum olarak yerleşebilmesi için, önce bir amaç, bir politik yaratış sorunu olarak onun bilincinden geçmesi gerekiyordu. Kendi burjuva dünyasının sınırlıklarını kendinden saklamak için çok zaman teatral, pozlara, jestlere başvurmak zorunda kalıyordu. Yinede ilerlemesi devam ediyordu.

Oysa Alman burjuvazisi, daha başlangıçtan beri, devrimi "Yapmamış", tersine kendini ondan ayırmıştı. Bilinci, kendi egemenliğinin nesnel koşullarına karşı geliyordu. Devrim ancak ona karşı yürütülebilirdi, onun tarafından değil. Demokratik kurumlar, onun zihninde, uğrunda savaşa girilecek bir hedef değil, kendi sağlığına karşı bir tehlikeydi. Yukarıda burjuva devriminin genel bir sürecini değerlendirmeye çalıştık.

Demokratik Devrim

Bu devrim, en tipik şekliyle Rusya'da yaşanmıştır. Otokrasiye (Çar'a) ve liberal burjuvaziye karşı işçi ve köylülerin devrimidir.

Sosyal demokrasi tarafından yönetildiği ölçüde, devrimci proletarya, iktidarın tam olarak kurucu meclise ve tam bir ajitasyon özgürlüğü ile birlikte Çar Hükümeti'nin hemen iktidardan uzaklaştırılmasını ve devrimci bir geçici hükümetin kurulmasını istemektedir. Liberal burjuvazi "anayasal demokrat" parti şeflerinin organı aracılığıyla isteklerini ifade ederek, Çar Hükümetinin devrilmesini istememekte, "geçici hükümet" şiarı ortaya atmakta, temsilciler meclisinin gerçekten halkı temsil etmesi için ve gerçekten kurucu bir nitelik taşıması için, seçimlerin serbestliği ve dürüstlüğü için gerçek teminatlar üzerinde ısrar etmemektedir. Liberal burjuvazi çar ile devrimci halk arasında mümkün olduğu kadar barışçı bir alışverişten, burjuvazinin iktidarın en büyük payını elde edeceği ve devrimci halka, yani proletarya ve köylüye ise iktidardan en küçük payın verileceği bir alışverişten yanadır.

R.S.D.İ.P.'nin III. Kongresi Kararları ise Şöyledir:

1. Proletaryanın kısa vadeli çıkarları, nihai sosyalizm amaçları uğruna mücadelenin gerektirdiği gibi, tam bir siyasi özgürlüğü ve bunu sonucu olarak da otokratik düzenin yerini demokratik düzenin almasını gerektirdiğini.

2. Demokratik Cumhuriyet'in, Rusya'da, ancak Çar'a karşı bir halk ayaklanması sonucu gerçekleşebileceğini ve tam bir serbest seçim sağlayabilecek ve eşit doğrudan doğruya ve gizli oyla seçilen ve halkın iradesini

gerçekten ifade eden bir Kurucu Meclis'i toplayabilecek organın, ancak bu halk ayaklanmasının organı olan Geçici Devrimci Hükümet olabileceğini.

3. Bu demokratik devrimin, Rusya'daki sosyal iktisadi düzen gereği belli bir anda, hiçbir engel tanımadan, Rus proletaryasının elinden devrimci kazançların büyük bir kısmını koparıp almayı denemesi kaçınılmaz olan burjuvazinin egemenliğini zayıflatmak şöyle dursun, daha da güçlendirileceğini göz önünde tutar.

Kongre kararları, daha ilk satırlarında, proletaryanın kısa vadeli çıkarları bakımından olduğu gibi "sosyalizmin nihai amaçları" bakımından da "eksiksiz siyasi özgürlüğün" gereğine işaret ederek bunu açıklıyor. Eksiksiz siyasi özgürlük, otokratik düzenin düşürülmesi ve onun yerine demokratik cumhuriyetin getirilmesini gerektirir.

Ayrıca, kurucu diye adlandırılan Meclis'in, hangi şartlarda gerçekten kurucu nitelik taşıyacağını belirtmek gereklidir, çünkü Anayasacı Kralcılar Partisi'nde temsil edilen liberal burjuvazi de bir çok defa belirttiğimiz gibi, bütün halkın kurucu meclisi şiarını, kasıtlı olarak deforme etmekte ve bu şiarı, boş laf derekesine düşürmektedir.

Ancak, Çarlığa karşı halk ayaklanmasının organı olan geçici bir devrim hükümetinin, seçim kampanyasında, tam bir özgürlüğü sağlayabileceğini ve halkın iradesini gerçekten temsil eden bir meclisin toplanmasını mümkün kılacağını belirtmektedir. Çar ile pazarlık yapmış olan ve halk ayaklanmasına tam olarak dayanmayan liberal hükümet, böyle bir şeyi içtenlikle isteyemez ve en büyük içtenlikle istese bile bunu başaramaz.

R.S.D.İ.P.'nin asgari programını tümü, bir yandan içinde yaşadığımız iktisadi ve toplumsal düzen içinde pekala gerçekleştirilebilen ve öte yandan sosyalizme doğru gidişte gerekli olan kısa vadeli iktisadi ve siyasi dönüşümler programıdır.

R.S.D.İ.P.'nin kararı geçici devrim hükümetinin niteliğine ve hedefine ışık tutmaktadır, kökeni ve temel karakteri bakımından bu hükümet, halk ayaklanmasının organı olmalıdır. Biçimsel hedefi bakımından ise bu hükümet, bütün halk tarafından seçilen Kurucu Meclis'in toplanmasını sağlayan araç olmalıdır. Eylemi bakımından bu hükümet, otokrasiye karşı ayaklanmış olan halkın çıkarlarını savunabilen tek program olan proleter demokrasisinin asgari programını uygulamalıdır.

Geçici devrim hükümetine, asgari programını uygulama görevini yükleyen kararda şunlar vardır, yığınların bilinci ve örgütlenmesi olmadan, yığınları hazırlamadan ve eğitmeden, bir sosyalist devrim söz konusu olamaz, sosyalist devrimi geciktirildiği yolunda anarşistçe itirazlara karşılık olarak

şu söyleniyor: biz sosyalist devrimi geciktirmiyoruz, biricik güvenilir ve doğru yoldan, demokratik yoldan, demokratik cumhuriyet yolundan sosyalist devrime doğru ilk adımı atıyoruz. Kim, sosyalizme siyasi demokrasi dışında, başka bir yoldan varmak istiyorsa, ister istemez, hem iktisadi bakımda, hem de siyasi bakımdan saçma ve gerici sonuçlara varır.

Demokratik Devrimin Özelliği ve Niteliği

Marksistler, kesin olarak, Rus Devriminin burjuva karakter taşıdığı kanısındadırlar. Bu ne demektir. Bu, Rusya'nın gereğini duyduğu siyasi ve sosyo-ekonomik düzendeki demokratik biçim değiştirmeleri, kapitalizmin kendiliğinden sarsılması, burjuva egemenliğinin kendiliğinden sarsılması, anlamını taşımadığı, ama tam tersine bu biçim değiştirmelerin, ilk defa olarak, Asya kapitalizmine değil, Avrupa kapitalizmine geniş ve hızlı bir gelişme yolu açacağı demektir, nihayet, bu biçim değiştirmeler, Rusya'da burjuvazinin sınıf olarak egemenliğini mümkün kılacaktır.

Ama bu, (sosyo-ekonomik karakteri gereği burjuva olan) demokratik devrimi, proletarya için en büyük önemi taşımadığı anlamına gelmez. Bundan, demokratik devrimin en büyük kapitalistler için, büyük maliyeciler için, "aydınlanmış" büyük toprak sahipleri için olduğu gibi, köylü için de ve işçi için de elverişli biçimlere bürünmesinin imkansız olduğu sonucu çıkarılmamalıdır.

Burjuva devrimi, burjuva ekonomik ve sosyal düzeni çerçevesi içinde, kapitalist düzen çerçevesi içinden çıkan bir devrim değildir. Burjuva devrimi, kapitalizmin gelişme gereğini ifade eder ve kapitalizmin temellerini tahrip etmez, tam tersine, bunları genişletir ve derinleştirir. Bundan başka, bu devrim sadece işçi sınıfının çıkarlarına değil, bütün burjuvazinin çıkarlarına da uygundur.

Bundan çıkan sonuç şudur ki, işçi sınıfının kurtuluşunu, kapitalizmin gelişmesinden gayrı bir yerde arama fikri, gerici bir fikirdir. İşçi sınıfının, kapitalizmin en geniş ölçüde, en özgürce ve en büyük hızla gelişmesinde kesin çıkarı vardır. İşçi sınıfının, kapitalizmi geniş ölçüde ve en özgürce ve hızlıca gelişmesine engel olan geçmişin kalıntılarını ortadan kaldırılmasında kesin çıkarı vardır. Burjuva devrimi, bu geçmişin kalıntılarını, (otokrasiyi ve krallığı da içine alan) serfliğin bu kalıntılarını, en kesin bir tarzda süpürüp ortadan kaldıran ve kapitalizmin en geniş, en özgür ve en hızlı gelişmesini mümkün olduğu kadar, eksiksiz sağlayan altüst olmasının ta kendisidir.

Marksizm, proletaryaya en enerjik biçimde burjuva devrimine katılmayı, devrimin tamamlanması ve tutarlı bir proleter demokrasi için en

kesin mücadeleyi öğretir, burjuva devrimine karşı ilgisizliği ve kayıtsızlığı ve yönetici rolün burjuvaziye bırakılmasını öğretmez.

Rusya'nın iktisadi ve siyasi düzeni, burjuva demokratik doğrultuda biçim değiştirmesi, kaçınılmaz bir şeydir. Dünya da hiçbir kuvvet bunu önleyemez. Ama bu biçim değiştirmeyi gerçekleştiren sosyal güçlerin birlikte aksiyonu ve değişmeye iki ayrı biçim, iki sonuç verebilir. Şu ikisinden biri olacaktır: ya her şey Çarlığa karşı devrimin zaferi ile sonuçlanacaktır, ya da kesin zaferi sağlayacak olan güçler yetmeyecektir ve her şey otokrasiyle burjuvazinin en tutarsız, en çıkarcı unsurlarıyla bir uzlaşmasıyla sonuçlanacaktır.

Devrimin, çarlığa karşı kesin zaferini sağlayacak güçler ise, küçük burjuvazi, proleterler ve köylülerdir, bu kesin zafer "proletarya ve köylülerin devrimci demokratik iktidarını" getirecektir.

Bu iktidar, demokratik olacaktır, sosyalist değil. Bu iktidar, (devrim bir çok ara aşamalardan geçmedikçe) kapitalizmin temellerine dokunmayacaktır. Bu iktidar, en elverişli durumda bile köylünün yararına olarak köklü bir toprak reformu yaparak toprakları dağıtacak, cumhuriyet'i kurana kadar demokratik ilkeleri tutarlı olarak ve sonuna kadar uygulayabilecek, köylerden ve fabrikalardan Asya despotizminin kalıntılarını söküp atacak, işçilerin şartlarını iyileştirmeye başlayacaktır.

Ama demokratik devrim, henüz, burjuva rejimin, sosyal ve ekonomik ilişkileri dışına çıkmayacaktır, bu zaferin gene de Rusya'nın ve bütün dünya daki ilerdeki gelişmesi üzerinde büyük etkisi olacaktır.

Kısaca, tutarsız burjuva demokrasisiyle mücadelesinde proletaryanın kendini eli kolu bağlı bulmaması için, köylüleri devrimci bilince yükseltmek için, onların eylemini yöneltebilmek ve böylelikle tutarlı proleter demokrasinin ilkelerini kendi başına uygulayabilmek için, yeteri kadar güçlü ve bilinçli olması gerekir.

Eğer proletaryanın güçleri yetersizse, demokratik devrimin başına burjuvazi geçecek ve ona, tutarsız ve çıkarcı bir karakter aşılayacaktır. Proletarya ve köylülerin devrimci demokratik önderliğinde gayrı hiçbir şey, bu çözümü önleyemez.

Yine burjuva demokratik devrimi ile birlik olmak için, Çarlığa karşı ayaklanmanın gerekli olup olmadığından, böyle bir ayaklanmayı aktif olarak desteklemenin gerekip gerekmediğinden, bu gereği kabul etmekten ve buna hemen olanca gücüyle hazırlanmaktan söz etmek gerekir.

Sonuçta, otokrasiye karşı mücadele eden, sosyalistler için geçici, bir anlık görevdir, ama bu görevi görmemezlikten gelmek ya da küçümsemek

sosyalizme ihanetle irticaın oyununa gelmek olur. Hiç şüphe yok ki, proletaryanın ve köylülerin demokratik devrimci iktidarı da sosyalistler için geçici, bir anlık bir görevdir. Ama demokratik devrim döneminde bu görevi unutmak açıkça gericilik olur.

Buraya kadar Lenin'in demokratik devrim konusunda görüş ve tespitlerini değerlendirmeye çalıştık.

Sürekli Devrim:

Bir burjuva devrimi olarak başlayan devrim, kısa bir süre içinde güçlü sınıf çatışmalarına yol açacak ve ancak, iktidarı ezilen kitlelerin başında durabilecek tek sınıfa, yani proletaryaya devretmekle en son zafere ulaşabilecektir. Proletarya ise, bir kez iktidara geçtikten sonra sadece kendini bir burjuva demokratik programla sınırlamakla istememekle kalmayacak, bunu yapmak elinden de gelmeyecektir. Ancak ve ancak Rus devriminin Avrupa'da proleter devrimine dönüşmesi halinde devrimi sonuna kadar götürebilecektir. O zaman, Devrim'in ulusal sınırlılıklarıyla birlikte burjuva demokratik programı da aşılacak ve Rus işçi sınıfının geçici politik egemenliği uzun süreli bir sosyalist diktatörlüğe dönüşecektir. Ama Avrupa'nın hareketsiz kalması halinde, burjuva karşı devrimi Rusya'da emekçi kitleleri hükümetine boyun eğmeyecek ve ülkeyi gerilere fırlatacaktır, hem de bir demokratik işçi ve köylü hükümetinde çok gerilere. Bu yüzden, bir kez iktidarı kazandıktan sonra, burjuva demokrasinin sınırları içinde kalamaz proletarya. Sürekli Devrim taktiklerini benimsemek zorundadır. Yani Sosyal Demokrasinin asgari ve azami programları arasındaki engelleri kırmak, giderek daha radikalleşen toplumsal reformlara gitmek ve Batı Avrupa'daki devrimden hemen ve doğrudan destek aramak zorundadır.

İşte bu tavır, ilk olarak 1904-1906'da Troçki tarafından yazılmış olan çalışmada geliştirilmiş ve öne sürülmüştür.

Şimdi sürekli devrimin taktiklerinin özellikleri, niteliğini ve gelişmelerini genel çerçeve içinde açımlamaya çalışacağız.

Rusya da Devrim, Sosyal Demokratlardan başka herkes için beklenmedik bir şekilde patlak verdi. Marksizm, Rus Devrimi'nin kaçınılmazlığını, kapitalist gelişme ile fosilleşmiş mutlakıyetin güçleri arasındaki çelişkinin sonucu olarak patlak vermek zorunda olduğunu, çok önceleri haber vermişti. Marksizm, yaklaşan devrimin toplumsal karakterini de önceden değerlendirmişti. Onu bir burjuva devrimi olarak nitelendirirken, Marksizm, devrimin dolaysız nesnel görevlerini, bir bütün olarak burjuva toplumun gelişmesi için normal koşulların yaratılması olduğuna işaret ediyordu.

Rusya'nın Tarihsel Gelişmesinin Özellikleri

Orta Çağların, bürokratik mutlakıyete dönüşen estate'ler (kapitalizm öncesi sınıflar) monarşisi, belirli toplumsal çıkar ve ilişkileri pekiştiren bir devlet biçimi oluşturuyordu. Ama bir kez ortaya çıktıktan sonra, bu devlet biçiminin de, yalnız alt estate'lerin değil, aynı zamanda üst estate'lerin çıkarları ile çatışmaya giren kendine ait (hanedan, saray, bürokratik) çıkarları vardı. Halk kitleleri ile devlet örgütü arasındaki vazgeçilmez "ara duvarı" meydana getiren hâkim estate'ler, devlete baskı yapıyorlar ve kendi çıkarlarını devletin pratik faaliyetinin içeriği haline getiriyorlardı. Aynı zamanda devlet iktidarı da, bağımsız bir güç olarak, üst estate'lerin çıkarlarına kendi görüş açısından bakıyordu. Onların özlemlerine karşı bir direnç gösteriyor ve onları kendine tabi kılmaya çalışıyordu. Devletle estate'ler arasındaki ilişkilerin tarihi, güçlerin karşılıklı ilişkilerine bağlı olarak, bir çizgi üzerinde gelişmişti.

Devlet, askeri ve mali aygıtıyla ülkeyi sonuna kadar sömürürken, yıllık bütçesini de iki milyar ruble gibi korkunç bir rakama çıkarmıştır. Otakratik devlet, ordusunu ve bütçesinin desteğiyle Avrupa esham (paylar, hisseler, senetler) ve tahvilat borsasını kendi maliyesi haline getirmişti, Rus vergi mükellefi de böylece bu Avrupa borsasının da umutsuz bir vergi ödeyicisi haline geliyordu.

Böylece, on dokuzuncu yüzyılın seksenli ve doksanlı yıllarında Rus hükümeti, dünyanın karşısına, yenilmez bir güce sahip, devasa bir askeri bürokratik ve mali borsa örgütü olarak çıkıyordu. Mutlak monarşinin mali ve askeri kudreti sadece Avrupa burjuvazisini değil, açık bir boy ölçüşmede mutlakıyetle hesaplaşma ve sonuç alma olanaklarına ilişkin bütün umutlarını yitiren Rus liberalizmini de yıldırmış ve körletmiştir. Mutlakıyetin askeri ve mali kudreti, Rus devrimi için hiçbir şans bırakmıyor gibiydi.

Kentler ve Sermaye

Kentsel Rusya, çok yakın tarihin ürünüdür, daha kesin bir deyişle, son birkaç on yılın, birinci Petro döneminin sonunda, On sekizinci yüzyılın ilk çeyreğinde, kentli nüfus 328 bin'in biraz üzerindeydi, yani ülke nüfusunun yüzde üç'ü kadardı. On dokuzuncu yüzyılın ortasında ise, hala nüfusun yüzde 7,8'ini aşmıyordu. Kentler, 3.482 bin, nihayet son sayıma göre (1897) , kentlerin nüfusu 16.289 bin kadardı, yani toplam nüfusun yüzde 13'ü.

Ne var ki modern Rus kentleri, eski kentlerden sadece nüfuslarıyla değil, aynı zamanda toplumsal tipolojileri ile de ayrılırlar, modern kentler, ticari ve sınai yaşam merkezleridir. Eski kentlerin çoğunluğunun hemen

hiçbir ekonomik yolu yoktu, askeri ve idari merkezlerdi bunları buralarda oturanlarda şu ya da bu şekilde devlete hizmetinde çalışıyorlar ve hazinenin sırtından geçiniyorlardı, genel olarak, bir idare, ordu ve vergi toplama merkeziydi kent.

Devletin şiddetli yağması ile birlikte ekonomik düzeyinin düşüklüğü, herhangi bir zenginlik birikimine ya da toplumsal işbölümüne olanak vermiyordu. Batı'ya oranla yazların daha kısa oluşu, daha uzun bir kış serbestîsi demekti. Bu etkenlere bağlı olarak, imalat sanayi de hiçbir zaman tarımdan ayrılmamış ve kentlerde yoğunlaşmamış, tersine tarıma yardımcı bir çalışma olarak kırlarda kalmıştı. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında kapitalist sanayi yaygın bir biçimde genişlemeye başladığında, kentsel zanaatlarla değil esas olarak köylerdeki el sanatlarıyla karşılaşmıştır.

Rusya'daki azami bir buçuk milyon fabrika işçisine karşılık diyor Milyokov, kendi köylerinde ev imalatlarıyla uğraşan ve en azından dört milyon köylü vardır ki, bunlar aynı zamanda tarımsal çalışmalarını da sürdürmektedirler. Bu, Avrupa'da fabrikaların doğmasına yol açan, ama Rusya'da fabrikaların kurulmasına hiçbir biçimde katılmayan sınıftır.

Modern kentin esas ekonomik özelliği, kırlardan gelen hammaddeleri işlemesidir. Bu yüzden ulaşım koşulları onun için hayati bir önem taşır. Ancak demir yolunun kuruluşudur ki, kentlerin tedarik kaynaklarını, o kadar büyük insan kitlelerini bir araya toplayacak ölçüde genişletebilmiştir. Nüfusun bir araya toplanmasının gereği, büyük fabrika imalatının genişlemesiyle ortaya çıkmıştır. Modern bir kentin hiç değilse belli bir ekonomik ve politik bir önem taşıyan bir kentin nüfusunun çekirdeği kesin çizgilerle ayrılmış ücretli işçiler sınıfıdır. Devrimimizde belirleyici rolü oynayacak olan sınıfta, Büyük Fransız Devrimi zamanında henüz esas olarak tanınmayan bu sınıf olmuştur.

Fabrika sanayi sistemi, yalnız proletaryayı öne geçirmekle kalmaz, aynı zamanda burjuva demokrasisinin ayağının altındaki toprağı da kaydırır. Burjuva demokrasisi daha önceki devrimlerde desteğini kentli küçük burjuvaziden bulmuştur, zanaatkârlar, esnaf vs.

Rus proletaryası tarafından oynanan, oransız denecek kadar büyük politik rolün bir başka nedeni de, Rus sermayesinin büyük ölçüde yabancı kaynaklı oluşudur. Kautky'ye göre, bu olgunun sonucunda, proletarya'nın sayısı, gücü ve etkisi, burjuva liberalizmin gelişmesi ile orantılı olmayan bir biçimde büyümüştür.

Yukarıda da söylediğimiz gibi, Rusya'da kapitalizm, el sanatları sisteminin içinden çıkmamıştır. Kapitalizm, arkasında, bütün Avrupa'nın eko-

nomik kültürü ve karşısında dolaysız rakibi olarak da çaresiz köy zanaatkârları ve sefalet içindeki kent zanaatkârları varken fethetmiştir. Rusya'yı ve bir emek gücü kaynağı olarak da yarı mülksüzleşmiş köylülüğü bulmuştur. Mutlakıyet de, ülkenin kapitalizmin zincirleri ile bağlanmasına çeşitli yollardan yardım etmiştir.

Ayrıca o dönemdeki Rusya'da şu da yaşanmıştır. Devlet borçları Avrupa sermayesinin Rusya'ya tek giriş yolu değildir. Rus bütçesinin önemli bir bölümünü emen bu borçlar, ödendikten sonra, ülkenin el değmemiş doğal zenginlikleri ve özellikle o zamana kadar herhangi bir direniş göstermeye alışmamış olan örgütsüz emek gücü tarafından cezp edilen ticari-sınai sermaye biçiminde, yeniden Rus topraklarına geri dönmektedir. 1893-1899'daki sınai patlamasının ikinci yarısı, aynı zamanda Avrupa sermayesinin yoğun olarak Rusya'ya aktığı dönemdir de. Böylece, Rusya'da işçi sınıfını hareketlendiren şey, eskisi gibi büyük ölçüde Avrupalı olarak kalan ve politik gücünü Fransa ve Belçika parlamentolarında elde eden sermaye olmuştur.

Avrupa sermayesi, bu yeni ülkeyi ekonomik olarak esir ederek, temel üterim kollarını ve iletişim yöntemlerini, bunların ilk ortaya çıktığı ülkelerde geçmek zorunda kaldıkları bir yığın ara teknik ve ekonomik aşamanın üzerinden atlatmıştır. Ama ekonomik egemenliğinin yolu üzerinde ne kadar az engelle karşılaşmışsa, politik rolü de o kadar küçük ve önemsiz olmuştur.

Rus mutlakıyeti ise, batı devletlerinin doğrudan baskısı altında gelişti. Onların hükümet ve idare yöntemlerini, Rusya'daki ekonomik koşulların bir kapitalist burjuvazinin yükselişine olanak vermesinden çok daha önce örnek aldı ve benimsedi. Daha Rus kentleri iyice önemsiz bir rol oynarken, mutlakıyet, devasa bir daimi orduyu ve merkezileşmiş bir bürokratik ve mali yapıyı çoktan kurmuş ve Avrupalı bankerler karşısında ödenmesi olanaksız bir borç altına girmişti.

Batı sermayesi ülkeye, mutlakıyetin doğrudan işbirliği ile girdi ve kısa bir süre bir takım eski, kadim kentleri ticari ve sanayi merkezleri haline getirdi ve hatta bir süre sonra, daha önce insanların yaşamadığı yerlerde ticari ve sınaî kentler yarattı. Bu sermaye, daha çok büyük anonim şirketler biçiminde ortaya çıkıyordu. 1893–1902 arasındaki on yıllık sınaî patlama döneminde toplam hisselere bölünmüş sermaye iki milyar ruble arttı, oysa 1854–1892 arasında sadece 900 milyon rublelik bir artış göstermişti. Proletarya, birdenbire kendini çok büyük kitleler halinde bir araya gelmiş buldu, bu kitleler ile otokrasi arasında ise, sayıca çok küçük, "halk" tan kopuk, yarı ecnebi, tarihsel geleneklerden yoksun ve gözü kârdan başka bir şey görmeyen bir kapitalist burjuvazi yer alıyordu.

Devrim ve Proletaryanın Gelişimi

Proletarya, kapitalizmin büyümesi ile birlikte büyür ve güçlenir. Bu anlamda, kapitalizmin gelişmesi, proletaryanın da diktatörlüğe doğru gelişmesi demektir. Ne var ki, iktidarın işçi sınıfının eline geçeceği gün ve saat, doğrudan doğruya üretici güçlerin düzeyine değil, ama sınıf mücadelesi içindeki ilişkilere, uluslar arası duruma ve nihayet bir takım öznel etkenlere (gelenekler, işçilerin inisiyatifi ve savaşa hazır olma durumları) bağlıdır.

İşçilerin ileri bir ülkeden önce, ekonomik olarak geri bir ülkede iktidara gelmeleri mümkündür. 1871'de işçiler, küçük burjuva Paris'te bilinçli olarak iktidarı ellerine aldılar, evet sadece iki ay için, ama Britanya'da Amerika gibi büyük kapitalist merkezlerde işçiler iktidarı bir saat için ele geçirememişlerdir. Proletaryanın diktatörlüğünün teknik gelişmeye ve ülkenin kaynaklarına şu ya da bu şekilde otomatik olarak bağlı olduğunu düşünmek, saçmalığa varıncaya kadar basitleştirilmiş "ekonomik" Maddeciliğin önyargılarından biridir. Bu bakış açısının Marksizm ile bir ilişkisi yoktur.

Sanayi proletaryasının sayısının, yoğunluğunun, kültürünün ve politik öneminin, kapitalist sanayinin gelişme derecesine bağlı olduğu kuşkusuz doğrudur. Ama bu bağımlılık dolaysız değildir. Belli bir anda, bir ülkenin üretici güçleri ile o ülkenin sınıflarının gücü arasında, ulusal ve uluslar arası karakterde çeşitli toplumsal ve politik etkenler yer alır ve bunlar ekonomik ilişkilerin politik ifadesini yerinden kaydırır, hatta kimi zaman büsbütün değiştirir. Birleşik Amerika'nın üretici güçlerinin Rusya'nın üretici güçlerinden on kat daha büyük olmasına rağmen, Rus proletaryasının politik rolü, kendi ülkesinin politikası üzerindeki etkisi ve yakın gelecekte dünya politikasını etkileme olasılığı, Amerikan proletaryasıyla karşılaştırılmayacak kadar büyüktür.

Proletaryanın, iktidarı aldıktan sonra, sadece konumunun mantığı ile sanayinin devlet tarafından yönetilmesini getirmeye itileceğini hiç düşünmeden Rusya'da toplumsal koşulların bir sosyalist ekonomi için henüz olgunlaşmamış olduğuna kendimizi inandırabilir ve rahat bir nefes alabiliriz. Ama Burjuva Devrimi gibi bir genel sosyolojik terim, belli bir burjuva devriminin işleyişinin ortaya attığı politik-taktik sorunları, çelişkileri ve güçlükleri asla çözemeyecektir.

Proletaryanın İktidarı ve Köylülüğün Durumu

Devrimin kesin bir zafere ulaşması halinde, iktidar, mücadelede önderlik yapan sınıfın eline, başka bir deyişle proletaryanın eline geçecektir. Şunu hemen belirtelim ki, bu, proleter olamayan toplumsal grupların devrimci temsilcilerinin hükümete katılmalarını asla engellemez. Bunlar hükümete girebilirler ve girmelidirler de, doğru ve sağlıklı bir politika, kent küçük

burjuvazisini, aydınların ve köylülüğün nüfuslu önderlerini iktidara çağırmaya iteleyecektir proletaryayı. Bütün sorun şudur, hükümetin politikasının içeriğini kim belirleyecektir, kim hükümetin içinde sağlam bir çoğunluk oluşturacaktır?

Proletaryanın temsilcilerinin bulunmadığı bir devrimci demokratik hükümet düşüncesinin anlamsızlığını görmek için, böyle bir şeyi bir an için zihnimizde canlandırmak yeterlidir. Sosyal demokratların bir devrimci hükümete katılmayı reddetmeleri, böyle bir hükümeti tümüyle olanaksız kılacak ve bu yüzdende devrime ihanet anlamına gelecektir. Ama proletaryanın bir hükümete katılması da, ancak hâkim ve ağır basan bir katılma olduğu takdirde nesnel bakımından olanaklı ve ilkeler açısından izin verilebilir bir şeydir. Böyle bir hükümet, proletarya ve köylülüğün diktatörlüğü olarak, proletarya, köylülük ve aydınların diktatörlüğü olarak, hatta işçi sınıfı ve küçük burjuvazinin koalisyon hükümeti olarak tanımlanabilir. Elbet, yinede şu soru önümüze çıkmaktadır, hükümet içinde ve dolayısıyla ülke içinde hegomanya kimde olacaktır. Biz, işçi hükümetinden söz etmekle, hegomanyanın işçi sınıfına ait olması gerektiğini belirtmiş olmaktayız.

Biz, işçi hükümeti sözüyle, işçi sınıfı temsilcilerinin hakim durumda bulunduğu ve önderlik rolünü üstlendiği bir hükümeti kastediyoruz. Proletarya, iktidarını perçinlemek için, devrimin tabanını genişletmek zorundadır. Çalışan kitlelerin birçok kesimleri, özellikle kırdakiler, ancak devrimin öncüsü olan kent proletaryası devletin başına geçtikten sonra devrime çekilecek ve politik olarak örgütleneceklerdir. Ondan sonra devrimci ajitasyon ve örgütlenme, devlet kaynaklarının yardımıyla yürütülecektir. Bizzat yasama gücü, kitlelerin devrimcileştirmesi için güçlü bir araç haline gelecektir. Burjuva devriminin bütün yükünü proletaryanın sırtına bindiren toplumsal ilişkilerimizin niteliği, işçi hükümeti için sadece çok büyük güçlükler yaratmakla kalmayacak, ama aynı zamanda, en azından var oluşunun ilk döneminde, ona paha biçilmez avantajlarda sağlayacaktır. Bu, proletarya ile köylülük arasındaki ilişkileri de etkileyecektir.

1789-1793 ve 1848 devrimlerinde iktidar ilk önce mutlakıyetten burjuvazinin ılımlı öğelerine geçti ve devrimci demokrasi iktidarı almadan, hatta almaya hazırlık bile yapmadan önce köylülüğü özgürleştiren de bu sınıf oldu. (Bunu nasıl yaptığı ayrı sorun) Özgürlüğünü elde etmiş köylülük, "şehirlerin" politik oyunlarına, yani devrimin ilerleyişine duyduğu bütün ilgiyi yitirdi ve kendisini "düzen" in ayakları dibine ağır bir temel taşı gibi yerleştirerek devrimi Sezarist ve rejimci- mutlakıyetçi gericiliğe teslim etti.

Rus Devrimi, demokrasinin en temel sorunlarını çözebilecek herhangi bir

burjuva-anayasal düzenin kurulmasına olanak vermemektedir ve uzun bir süre daha vermeyecektir. Sonuçta, köylülüğün, hatta bir bütün olarak, bir estate köylülüğün en temel devrimci çıkarları, devrimin bütününün kaderini, yani proletaryamın kaderine bağlı olacaktır.

İktidardaki proletarya, köylülüğün önünde, onu kurtarmış bir sınıf olarak duracaktır. Proletaryanın hâkim durumda olması, sadece demokratik eşitlik, özgür öz-yönetim, vergilendirme bütün yükünün zengin sınıflara aktarılması, daimi ordunun silahlanmış halk içinde eritilmesi ve zorunlu kilise vergilerinin kaldırılması anlamına değil, aynı zamanda toprak ilişkilerinde köylüler tarafından gerçekleştirilen bütün devrimci değişikliklerin (Toprağa el koyma ve mülksüzleştirmeler) de tanınması anlamına gelecektir. Proletarya bu değişiklikleri, bundan sonra tarımda alınacak devlet tedbirlerinin çıkış noktası yapacaktır.

Ama köylülüğün proletaryayı, bir yan itmesi ve onun yerini alması mümkün değil midir? Hayır, bu mümkün değildir. Bütün tarihsel deneyler bu varsayımın karşısındadır. Tarihsel deneyler, köylülüğün kesinlikle bağımsız bir rol oynamayacağını göstermektedir.

Kapitalizmin tarihi, kırın kente bağımlılaşmasının ve boyun eğmesinin tarihidir. Avrupa kentlerinin sınai gelişmesi bir noktada tarımda feodal ilişkilerin daha fazla sürmesini olanaksızlaştırmıştır. Ama kırsal kesimin kendisi, feodalizmin kaldırılması doğrultusundaki devrimci görevi üstlenebilecek bir sınıfı hiçbir zaman ortaya çıkarmamıştır. Tarımı sermayeye bağımlı kılan kent ise, kırsal kesim üzerindeki politik hegomanyayı kendi eline geçiren ve devlet ve mülkiyet ilişkilerindeki devrimi kırlara yayan bir devrimci güç yaratmıştır. Bu gelişmenin sonucunda, kırlar ekonomik yönden sermayeye, köylülük de politik yönden kapitalist partilere esir olmuşlardır.

Proleter Rejimin Özellikleri

Hükümetin ilk görevi, ordudan ve idari yapıdan halkın kanıyla lekelenmiş bütün insanların kovulması ve halka işlenmiş suçlara en çok bulaşmış birliklerin dağıtılması ve kaldırılması olacaktır. Bunu, devrimin ilk günlerinde, yani seçilmiş ve sorumlu görevliler sisteminin yerleştirilmesi ve ulusal bir milisin örgütlenmesi olanağının kazanılmasından çok daha önce yapması gerekecektir. Ama iş burada bitmeyecektir. İşçi demokrasisi, doğrudan doğruya, iş gününün uzunluğu tarım sorunu ve işsizlik sorunu gibi meselelerle karşı karşıya kalacaktır.

Bir şey açıktır. Her geçen gün, iktidardaki proletaryanın politikasını derinleştirecek ve onun sınıf karakterini gittikçe daha çok belli edecektir. Bunun yanı başında, işçi hükümetinin politikası, bir genel demokratik politika ol-

maktan çıkıp bir sınıf politikası haline geldiği ölçüde proletarya ile ulus arasındaki devrimci bağlar kopacak, köylülüğün sınıfsal parçalanması politik bir biçim kazanacak ve köylülüğün çeşitli katmanları arasındaki antagonizma artacaktır.

Proletarya, sınıf mücadelesini köylere taşımak ve böylelikle, görece dar sınırlar içinde olsa da hiç kuşkusuz bütün köylülerde bulunabilecek olan çıkarlar ittifakını kırmak zorunda kalacaktır. İktidarı aldığı andan itibaren, köy zenginleri ile köy yoksulları arasındaki, tarım burjuvazisi ile tarım proletaryası arasındaki antagonizmalardan destek bulmak zorunda kalacaktır. Köylülüğün heterojenliği güçlükler yaratır ve proleter politikasının uygulanma temelini daraltırken, sınıf farklılaşmasının yetersiz düzeyde oluşu da, proletaryanın dayanmasına elverişli bir araç olan gelişmiş sınıf mücadelesinin köylülük içine sokulmasına karşı bir engel yaratacaktır.

Dolayısıyla, proleter politikasının, kendi müttefiklerinden muhalefet görecek olan iki yönü kolektivizm ve enternasyonalizm olacaktır.

Ayrıca, programımızın azami ve asgari programlar olarak bölünmesinin, iktidarın burjuvazinin elinde bulunduğu dönemde çok köklü ve önemli, ilkesel bir anlamı vardır. Burjuvazinin iktidarda olması olgusu, üretim araçlarının özel mülkiyeti ile bağdaşmayan tüm talepleri asgari programımızın dışında tutar. Bu tür talepler sosyalist bir devrimin içeriğini oluşturur ve bir proletarya diktatörlüğünün varlığını gerektirir.

Ama iktidar sosyalist bir çoğunluğa sahip bir devrimci hükümetin eline geçer geçmez, programımızın azami ve asgari olarak bölünmesi, hem ilke açısından hem de doğrudan pratik açısından bütün anlamını yitirir. Bir proleter hükümet, hiçbir zaman kendisini bu tür sınırların içine hapsedemez. Sekiz saatlik iş günü sorununu alın, bilindiği gibi, bu, kapitalist ilişkilerle hiçbir zaman çelişmez, onun içinde Sosyal Demokrasinin asgari programında yer alır. Ama tedbirin bir devrim döneminde, sınıf öfkelerinin yoğunlaştığı bir dönemde alındığını düşünelim, o zaman bu tedbirin, kapitalistlerin, diyelim lokavtlar ve fabrikaların kapatılması biçimindeki örgütlü ve kararlı tepkisi ile karşılaşacağı kesindir.

Proletaryanın politik egemenliği altında ise, sekiz saatlik işgünün getirilmesi büsbütün başka sonuçlara yol açar, liberalizmin yaptığı gibi sermaye değil de proletaryaya dayanmak isteyen ve burjuva demokrasisinin "tarafsız" bir aracısı rolünü oynamayı arzu etmeyen bir hükümet için, fabrikaların kapanması elbette iş gününün uzatılması için bir gerekçe olamaz. Bir işçi hükümeti için bir tek çıkış yolu vardır, kapatılan fabrikalara el koyma ve buralardaki üretimi toplumsallaştırılmış bir temel üzerinde örgütlemek.

Bütün bunlar açıkça göstermektedir ki, Sosyal Demokratlar, işçilere daha işin başında asgari programdan gerilemeyeceklerini söz verip, burjuvaziye de bunun ötesine geçmeyeceklerini vaat ederek katılamazlar bir devrimci hükümete. Böyle çifte bir yükümlülüğün yerine getirmesi mümkün değildir. Proletaryanın temsilcilerinin, güçsüz rehineler gibi değil, önder bir güç olarak hükümete girmesi olgusunun kendisi bile, asgari ve azami programlar arasındaki sınır çizgisini siler, yani, kollektivizmi gündeme sokar. Proletaryanın bu yönde ilerleyişinin durdurulacağı nokta, proletarya partisinin ilk bağtaki niyetlerine değil, güçler ilişkisine bağlıdır.

Troçki'nin sürekli devrim teorisinin genel bir değerlendirilmesini de bu çerçevede yapmaya çalıştık.

SONUÇ YERİNE

Avrupa'da en tipik şekliyle yaşanan burjuva devrimi, Rusya'da Menşeviklerin savunduğu devrim biçimiyle örtüşmektedir. Dolayısıyla Rusya'da (yukarıda da değerlendirmeye çalıştık) devrimin üç kavranışının anlaşılması, çözüm için önemli argümanlar sunmaktadır.

Devrime ilişkin Menşevik tavrın şekillenmesini sağlayan Plehanov olmuş, Plehanov'un Marksizm'i, Rusya ile Batının tarihsel gelişme yollarının ilkesel özdeşliğini tanıtlamak üzerine yoğunlaşmıştı. Bu durum şöyle ifade ediliyordu: Rus burjuva devriminin zaferi, ancak liberal burjuvazinin önderliği ile anlaşılabilir bir şeydir ve iktidarı onun ellerine teslim etmelidir. Demokratik rejim, ardından, Rus proletaryasına sosyalizm mücadelesinde şimdiye kadar görülenlerle karşılaştırılmayacak bir başarıya ve Batıya yetişmek olanağını verecektir.

Lenin'in perspektifi kısaca şöyle ifade edilebilir. Geç kalmış Rusya burjuvazisi kendi devrimini sonuna kadar götürmekten acizdir. "Proletaryanın ve köylülüğün diktatörlüğü" aracılıyla devrimin eksiksiz zaferi, ülkeyi ortaçağlıktan temizleyecek, Rus kapitalizminin gelişmesini sağlayacak, kentlerde ve kırda proletaryayı güçlendirecek ve sosyalizm mücadelesi için geniş olanaklar açacaktır. Öte yandan Rus devriminin zaferi, Batı'da sosyalist devrim için güçlü bir etki sağlayacak ve batı böylelikle yalnızca Rusya'yı geri dönüş tehlikesinden kurtarmakla kalmayacak, aynı zamanda Rus proletaryasının görece kısaca bir aralıkta iktidarı zapt etmesine olanak sağlayacaktır.

Sürekli devrim perspektifi ise, şu sözlerle özetlenebilir. Rusya'da demokratik devrimin eksiksiz zaferi, köylülüğe dayanan proletaryanın diktatörlüğü biçimi dışında anlaşılır bir şey değildir. Gündeme kaçınılmaz olarak yalnızca demokratik görevleri değil, sosyalist görevleri de getirecek olan proletarya diktatörlüğü aynı zamanda uluslararası sosyalist devrime güçlü bir ivme ve-

recektir. Rusya'yı burjuva geri dönüşünden kurtaracak ve ona sosyalist inşanın tamamlanması olanağını verecek olan ancak Batı proletaryasının zaferidir.

Bu değerlendirmeden de anlaşılıyor ki, Lenin'in devrim perspektifi olan demokratik devrimin (şubat devrimi) sosyalizme evrilmesi gerçekleşmemiş, yani demokratik devrimden sosyalist devrime kesintisiz bir şekilde barışçıl geçiş gerçekleşmedi ve ikinci bir siyasi devrim gerekti. Bu durumun temel nedeni de proletaryanın hegamonyasının kurulamamış olmasıydı. Küçük burjuva hegamonyası altında proletarya ve köylülük ittifakı, iktidarı kendi eline alacağı yerde, burjuvaziye vermişti. Böyle olması, ne bir tesadüf ne de zorunlu bir durumdur, devrim perspektifinin yanlışlığının sonucudur. Yani "proletaryanın ve köylülüğün diktatörlüğü" tezinin yanlışlığıdır. Çünkü burada köylülükten anlaşılması gereken bütün köylülüktür. Yani zengin, orta ve küçük köylülük, böyle bir durumda egemenlik zengin köylülükte olacaktır, zengin köylülüğün, tarımın sanayiye bağlı olmasından dolayı kentsel burjuvaziye bağlı olması da zorunludur. Bu anlamda Troçki, Lenin'in gerçek anlamda köylülüğü savunmadığını söylemektedir. Sonuçta burjuvazi iktidarı ele geçirmiş, proletarya diktatörlüğü ve sosyalizmin inşa süreci gerçekleşmemiştir. Daha sonra (yani Ekim'de) Lenin, Troçki'nin sürekli devrim teorisine yaklaşmış ve Ekim Devrimi başarıya ulaşmıştır.

Gerçekleşen süreç ise Troçki'nin sürekli devrim perspektifinin doğruluğunu göstermektedir. Ekim devrimi, köylülüğün desteklediği işçi sınıfının sosyalist devrimi olarak gerçekleşti, geçerken demokratik (savaş, ulusal sorun ve toprak sorununu) sorunları çözdü. Burada polemik konusu yapılan Ekim Devrimi'nin, Şubat'tan önce değil, Şubat'tan sonra olmasıdır. Bu yüzey bir biçim olup muhtevayı değiştirmez, kaldı ki geçerken de bütün demokratik süreçler yaşanabilir ve yaşanmıştır. Yani ayrı bir devrimin (Şubat devrimi gibi) her durumda yaşanması ne mümkündür ne de gereklidir. Yani Ekim Devrimi süreci kendi içinde demokratik ortamı bütünüyle barındırmaktadır. Unutmayalım ki ileri kapitalist ülkelerde (örneğin ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya'da) demokratik devrim yani ikinci bir devrim ne zorunludur ne gereklidir ne de mutlaktır. Emperyalizmin oluşması, gelişmesi ve sürekliliği sonucu Rusya'da ve bizim gibi ülkelerde kapitalizmin niteliği ve gelişmişlik düzeyi (devrimin öncüsü proletaryanın gelişmesi ve niteliğinin gerçekleşmesi, tamamlanması ve sürekliliği anlamında) demokratik muhtevanın oluşması açısından yeterlidir.

Yukarıda bütünlüklü bir devrim analizi yapmaya çalıştık. Şimdi devrimci sosyalistlerin bu konuda tavrı ne olmalıdır bunu kısaca ve genel çerçevede değerlendirmeye çalışacağız.

Bu üç devrim perspektifinden biri olan sürekli devrim teorisi, Rusya'da gerçekleşmiş ve doğrulanmıştır. Dolayısıyla devrimci Marksistlerin de savunması gereken devrim çizgisi sürekli devrimdir. Sürekli devrim perspektifi esas olarak demokratik sorunlarını çözememiş ülkeleri kapsamaktadır. Genel muhtevası ise şöyledir: Asgari ve azami programları birleştirerek, tek bir program doğrultusunda, proletaryanın hegamonyasında, köylülük, aydınlar ve küçük burjuvaziyle de ittifak yaparak egemen sınıfların yıkılmasını sağlayan bir devrimdir. Bu devrim geçerken burjuva demokratik talepleri de çözerek gelişir ve ilerler.

İleri kapitalist ülkelerde devrimci adım, sosyalist devrim olup sınıf mevzilenmesi proletarya ve tarım işçilerinin birliğidir. Demokratik sorunlarını çözememiş ülkelerde ise sosyalist muhtevalı sürekli devrimdir. Sınıf mevzilenmesi ise proletarya hegamonyasında köylülük, aydınlar ve küçük burjuvaziyi kapsar. Dünya devriminin katkısı sonucu sosyalist devrim sürekli bir gelişmeyle tamamlanır.

Sonuçta devrim konusu doğru ve bütünlüklü bir şekilde anlaşılır ve kavranırda, kafa karışıklıkları önlenir ve sosyalistlerin mücadele azim ve kararlılıkları, tutarlılıkları ve şevkleri artar. Küresel dünyanın yarattığı değerler erozyonunu önlemek ve ayakta kalmak saikleri tahkim edilir.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

Rusya'da Sürekli Devrim: Sonuçlar ve Olasılıklar, Trotsky.
İki Taktik, Lenin.
Nisan Tezleri ve Ekim Devrimi, Lenin.
Proleter Devrimi ve Dönek Kautsky, Lenin.
Sosyal Reform, Sosyal Devrim, R. Luxemburg.
Dünya Sosyalist Devriminin Bugünü, E. Mandel.
Ekim 1917, Darbe mi Sosyal Devrim mi, E. Mandel.
Bitirilmemiş Devrim, Tarık Demirkan.
100 Soruda Ekim İhtilali, Kenan Somer.
Rus İhtilali, Marcel Liebman.
Buharin ve Bolşevik Devrimi, Stephen F. Cohen.
Bolşevik Devrimi 1-2, E. H. Carr.

DEVRİMCİ İŞÇİ ÖRGÜTÜ-PARTİSİ

Devrimci sosyalistler için örgüt-parti hem kapitalizm hem de sosyalizm de çok önemli bir araçtır. Kapitalizmde dağınık çevreleri merkezileştiren, disipline eden, öncülerin siyasi birliği olması anlamında geniş işçi çevrelerini kendi seviyesine yükselten, eğiten bir özelliği vardır. Sosyalizm de ise devrime önderlik eden, yöneten komünist toplumun üst aşamasına ulaşmak için önemli olan herkesin her işi yapması yani işlerin basitleştirilmesini geliştirir. Sınıfın kültür seviyesini yükselterek yöneten-yönetilen ayrımını azaltmak ve giderek ortadan kaldırmak çabasına katkı sağlar.

Dolayısıyla örgüt-parti yalnız kapitalizmde devrim mücadelesine katkı sağlamaz. Aynı zamanda geçiş aşamaları ve komünizmin ilk ve üst aşamalarının inşa süreçlerine önemli katkı sağlar.

Örgüt-Parti Nedir: Devrimci sosyalistler için devrimci örgüt-parti işçi sınıfının öncülerinin siyasi birliğidir. Sınıfın beyni yani hafızasıdır. Tüm sınıflar ve tabakalardan bağımsız olması anlamında, emekçi ve halk partilerinden farklıdır. Çünkü Yalnız işçi sınıfının partisidir. Diğer sınıf ve tabakalardan ideolojik siyasi ve örgütsel olarak bağımsızdır. İdeolojik ve siyasi önderlik gerekli, fakat yeterli değildir. Örgütsel önderlik de çok önemlidir. Çünkü örgütsel durum bizzat işçi sınıfı içinde örgütlenmeyi kapsar. Bu durum ideolojik - siyasi konumun sigortasıdır..

Kapitalizm merkezi disiplinli ve hiyerarşik bir yapılanma olduğu için örgüt-partinin de buna uygun bir konumda olması gerekir. Kapitalizmi yıkmak için zorunlu bir durak olan örgüt-parti devletin tedricen sönümleyerek ortadan kalkacağı gibi kendiside giderek fonksiyonunu tamamladıktan sonra sönümlenerek ortadan kalkacaktır.

Örgüt-parti konusunda Marks-Engels o dönemin özgüllüğünde geniş işçi çevrelerinin örgütlenmesini savunsalar da, komünistler birliğinin oluşması sürecinde merkeziyetçilik ve demokratik merkeziyetçilik vs. gibi konularda örgüt teorisinin oluşmasına ciddi katlılar yapmışlardır.

Örgüt-parti konusunda diğer birçok konuda olduğu gibi en bütünlüklü analizi Lenin yapmıştır. Analitik önermelerde Lenin'den gelmiştir. Lenin kendi örgüt teorisini oluştururken en ciddi polemiği Martov ve Akselrod ile yapmıştır. Martov Parti üyeliği konusunda 2.madde tartışılırken, programı benimseyen, aidat veren, faaliyet sürdüren herkesin üye olabileceğini savunmuştur. Akselrod ise sınırları belirsiz "Rose" tipi yani gevşek bir Örgüt-parti'yi savunmuştur. Lenin ise çok küçük bir nüans farkı gibi görülse de üyelik için programı benimseyen, düzenli aidat veren, parti örgütlerinin birinde düzenli faaliyette bulunmayı üyelik kriteri kabul edip

savunmuştur. Aynı zamanda kendi döneminin özgüllüğü yani emperyalizmin oluşumu sonucu partinin yapısını işçi sınıfının öncülerine kadar daraltmıştır.

Rosa luxemburg ise partinin öncülere kadar daraltılmasının elitizm ve bürokrasiyi geliştirir endişesiyle karşı çıkmıştır. Emperyalizm döneminde eşitsiz gelişmenin, öncülüğün zorunluluk olduğunu kanıtladığını yeterince kavranmamıştır. Alman devriminin yenilgisinin en temel nedeni parti konusundaki bu yanlış tutum olmuştur. Troçki ilk dönemler Rosa Luxemburg gibi parti konusunda görüşler savunmuş daha sonraları Lenin'in görüşlerine yaklaşmıştır.

Yaptığımız bu değerlendirmeden sonra örgüt-parti konusunun önemli özelliklerini maddeleyerek değerlendirmeye çalışacağız Devrimci sosyalistler için doğru, somut bir parti teorisinin varlığı ve oluşumu onların devrimci mücadeledeki çalışmalarına enerjik ve donanımlı katılmalarını sağlayacaktır.

1) Devrimci işçi örgütü olma iddiasında olan gruplar sınıfla ilişki ve perspektiflerini netleştirmelidirler.

Bizce işçi sınıfı teknolojik gelişmelerin boyutu ne olursa olsun devrimci bir sınıf olma hayatı belirleme özelliklerini korumaktır. Bu durum işçi sınıfının değişen özeliklerine rağmen böyledir. Yani sanayi ve hizmet sektöründeki tüm çalışanlar bizler için işçi sınıfı ve parçalarını meydana getirirler. İşçi sınıfına gitmek, onlarla bütünleşmek için önce ilkel de olsa kadro biriktirelim daha sonra nasıl olsa işçi sınıfına gideriz mekanik bir anlayıştır. Bizim ayrıldığımız gruplarda ilkel kadro birikiminin nerede başlayacağı nerede biteceği kestirilmemiş, sanki aşamalı bir örgüt anlayışı savunuluyormuş gibi önce kadro biriktirelim daha sonra işçi sınıfına gideriz mekanik anlayışına düşmüşlerdir. Bu durum yıllarca işçi sınıfını merkeze alan ve bu dönemlerde işçi sınıfı mücadelesinin ciddi yükselme dönemleri yaşanmasına rağmen bu grupların sınıf içinde büyümemesinin önemli nedenleri olmuştur. Oysa işçi sınıfı merkezli bir örgüt inşa sürecinin başından itibaren var olan kadrolarını işçi sınıfına göndermenin yollarını hızlı ve seri bir şekilde bulmalıdır. İşçi mücadelesinin yükselmesi veya düşmesi bu faaliyeti engellememelidir. Her ilin somut şartları, hatta o illere bağlı bölgelerin somut şartlan farklılık arz etse de bu biçimsel bir farklılıktır. Örneğin, İstanbul'da ağırlıklı olarak sanayi işçilerine gitmek gerçekçi olsa bile, Ankara'da hizmet işçilerine gitmek daha gerçekçi olabilir. Fakat bu durum işçi sınıfına gitme perspektifti değiştirmemelidir.

Sınıfla ilişkide sendikalar mı, işyerleri mi esas alınmalı hangisine ön-

celik vermeliyiz tartışması da önemlidir. Sendikalara gidilmesi örgütleri tanıtmak, onlardan sendikalar vs. gibi konularda bazı şeyleri öğrenmek anlamında katkı sağlasa da, örgütlerin, işçi sınıfından insan kazanmada yeterince başarılı olduğunu söyleyemeyiz. Bunun temel nedeni de sendikalarda objektif olarak, işçilerden çok bürokrat yöneticilerle karşılaşılması yer yer işçilerle karşılaşılsa da işçilerin yöneticilerden çekinmesi vb. daha birçok nedenler sendikalardan ilişki çıkarmanın zorlukları olmuştur.

İşyerleri ilişkisi, işyerlerinin içinde doğrudan işçilerle karşılaşmak anlamında daha avantajlıdır. İşyerlerinin dışında ise işçilerin gittikleri kıraathaneler, lokaller v.b. gibi veya oturdukları mahallelerden veya bir işyerindeki tanıdığımızdan dahi ilişki yakalayabiliriz. Buralardaki en önemli araçlarımız kadrolarımızın nitelikleri ve yeteneklerini, öğrenci, öğretmen şeklinde hayata geçirmeleri ve gazete, dergi, bildiri vs. gibi araçların da düzenli dağıtımını yapabilmelidirler. Anlatmaya çalıştığımız bu taktik adımlar mekanik kavranmamalı, bunların mutlak reçetesi olmadığı bilinmeli, somut durumu doğru tahlil etmeliyiz. Örneğin sendikalar andaki durumda veya konjoktürde bize sınıf içinde güç sağlayacaksa burada şabloncu ve tutucu olmamak sendikalara gitmekten kaçınmamak gerekir.

2) Devrimci bir örgütün sendikalar konusunda tutumu ne olmalıdır?

Bizler sendikalar, varolan kapitalist sistemde işçi sınıfının hak ve çıkarlarını koruyan savunma örgütleri olarak görüyoruz. Kapitalist sistemi tümden değiştirmek için uğraş veren ve kendisine siyasi misyon yükleyen "Kızıl sendika" anlayışını yanlış buluyoruz. Sendikaları sistem içindeki örgütler olarak gördüğümüz için tüm sendikaların merkezi düzeyde birliğinden yanayız. Sosyalistlerin sendikalara öğreteceği çok şey olmadığını, ama onlardan çok şey öğrenebileceğimizi düşünüyoruz.

3) Devrimci örgütün gençlik konusunda tutumu ne olmalıdır?

Bizce gençlik (Burada öğrenci gençliği değerlendirdiğimizi söylemeliyiz. Diğer gençlik kategorilerini kendi sınıfsal alanı içinde düşünüyoruz, örneğin işçi gençlik vb.) sınıf olmasa da önemli bir sosyal kategori olarak kavramak, ona kendi fonksiyonunu gerçekçi bir temelde vermeliyiz. Yani ne gençliği hangi dönemde hangi yerde olursa olsun işçi sınıfı ile eşdeğerde görmemeli, ne de onu yok saymalıyız. Sosyalizm mücadelesine kadro düzeyinde katılan, her öğrenci okulundaki tüm faaliyetlere aktif olarak katılmalı oralarda örgüte insan kazanmak için çalışmalıdır. Daha da önemlisi örgütün rutin faaliyetlerine katılmalı, işçi sınıfı ile ilişkilere yönelmelidir. Böyle bir faaliyet içindeki gençlik

kendi eksikliklerini tedricen azaltır. Örgüte de bu eksiklikler daha az yansır.

4) Devrimci bir örgütte Demokratik - Merkeziyetçilik ilkesi can alıcı öneme sahip bir ilkedir.

Bu ilkenin doğru kavranması ve doğru bir şekilde hayata geçmesi örgütü güçlendirir. Suni ayrılık ve bölünmeleri azaltır. Dışa dönük faaliyette kadroların enerjisini kuvvetlendirir güvenini pekiştirir.

Tersi durumda birçok olumsuzluklarla karşılaşmak mümkündür. Bu ilke birçok örgütte bazı dönemlerde yanlış kavranmış yanlış uygulanmış. Merkeziyetçilikle, demokrasi karşı karşıya konulmuş konjonktürün durumu mekanik olarak ele alınmış, yani illegal dönemde Merkeziyetçilik, Legal dönemde demokratik yan ağır basar anlayışı genelleştirilmiş, özellikle illegal dönemde merkeziyetçilik egemen olmuş, demokratik yan kuşa dönmüştür. Oysa devrimci bir örgütte (D.M.) ilkesi her dönemde (ister illegal, ister legal dönem olsun.) aynıdır. Biçimsel, taktik farklılıklar bu gerçeği değiştirmez, yani illegal dönemde daha az insanla ve kapalı alanlarda bu ilke hayat bulurken, legal dönemlerde ise daha çok insanla açık alanlarda hayat bulur. Devrimci bir örgütte demokrasi esastır. Farklı görüşlerin varlığı, farklı platformlar, gruplar, hizip hakkı, azınlıkta olanların haklarının tanınması demokrasinin sigortasıdır, ayrıca doğrulan kim savunursa savunsun örgüte egemen olmasının kanallarının açık olması da önemlidir. Bu durumun en önemli özelliği de lider konumda olan insanların örgütün gücünü (örgütün genç olması veya teorik - politik olarak yeterli olmaması) ,kendi objektif konumlarına yontarak, işlerine geldiği noktada - seçim - ilkesini gündeme getirmeleri veya iknaya açığız demeleri yeterli değildir. Sınıf kimliği taşıyan liderler kendi kendilerini ikna etmeyi becerebilmelidirler. Burada grup ve hizip hakkının ne olduğuna kısaca değinmek uygun olur diye düşünüyoruz. Grup; merkezi faaliyetle şu veya bu ölçüde anlaşamayan insanlar topluluğudur. HİZİP: ise merkezi faaliyetle anlaşamadığı gibi ayrı bir merkez gibi çalışan insanlar topluluğudur. Hizip faaliyetlerini bizler anlaşma olmayan konularda destek olmayan, anlaşan insanlara da engel olmayan bir faaliyet olarak düşünüyoruz. Bu konular devrimci bir örgütün işleyişinde hayati öneme sahip konulardır. Ancak bunlar hayata geçtikten sonra merkeziyetçiliğin bir anlamı vardır. Yani merkeziyetçilik demokratik işleyişin son noktası bitiş yeridir. Şöyle bir benzetme yapmak uygun olursa;

Arabaya benzin koymak, varsa arızalarını giderip çalışır hale getirmek demokrasi, çalıştırmak için kontağı çevirmek merkeziyetçiliktir. Devrimci bir örgütle demokrasinin garantisi o örgütün sınıf bileşenlerinin işçilerden yana ağır basmasına bağlıdır. Bir örgüt içinde öncü, sosyalist, hatta sıradan

işçilerin artması demokratik mekanizmaları daha olumlu işletecektir.

Devrimci parti ve örgütlerde gelişmenin, duraklamanın ve giderekte dağılmanın temel saiki Demokratik merkeziyetçilik ilkesi olduğundan konunun daha net ve doğru kavranması için biraz daha açılması uygundur diye düşünüyoruz

Demokratik Merkeziyetçilik İlkesinin Önemi:

D.M. İlkesi bütünlüklü ve doğru bir şekilde hayata geçerse partilerde ve diğer bütün örgütlerde karmaşa giderek azalır. Üyeler ile yöneticiler arasındaki ilişkiler sağlıklı bir şekle girer, katılım, saydamlık ile disiplin arasında diyalektik ilişki kurulur. Üyeler, yöneticiler gönüllü bir şekilde işlerine şevkle sarılırlar. Her üye kendisinin bağımsız bir özne olduğu bu hissettiği ölçüde kolektif eylem ve mücadele hattı daha sancısız örülür. Üyelerle yöneticiler arasındaki emir komuta ilişkisi ve disiplinsizlik azalır. Eleştiri, özeleştiri, ikna, gönüllülük temel önemde olacağı için bu kavramlara yalnız birileri değil herkes sahip çıkacaktır.

Demokratik Merkeziyetçilik Hangi İhtiyaçtan Doğmuştur:

D.M. İlkesi bizler için sınıf perspektifine bağlıdır, yani tarafsız değildir. İşçi ve emekçilerin örgütlerinde hayat bulur. Dolayısıyla kendi gerçek sonuçlarına belli bir tarihsel dönemde tabir uygunsa taş taş üzerine koyarak ulaşmıştır. Aydınlanma döneminin liberalizmi-demokrasisi egemen sınıflar için esas olup kitleler dışlanmıştır. Bir başka söylemle birey kutsanarak, toplum veya kolektivizm küçümsenmiş yer yerde yok sayılmıştır. Bu durumun konumuzdaki ifadesi demokrasi kutsanarak, merkeziyetçilik veya disiplin hayata geçirilmemiştir. Daha sonraki dönemde anarşizm ve bürokrasi başat konuma gelmiş, her türlü hiyerarşi ve disiplini reddeden anarşizm kitleselleşemeden miyadını doldurmuştur. Bürokratik anlayış ise elitizm, ikamecilik, kast ve tekke yaratma anlamında ortaya çıkmış olup bugünde en tehlikeli eğilim olarak varlığını sürdürmektedir. İşte D. M. İlkesi bu olumsuzluklara alternatif olarak doğmuş ve bu olumsuzluklara çözüm üretebildiği ölçüde de bu ihtiyacı karşılamıştır.

Demokratik Merkeziyetçilik İlkesini Nasıl Kavramalıyız, Konu hakkındaki Yanlış Değerlendirmeler Nelerdir?

Konu hakkında yeterince kavranmayan veya yanlış kavranan ilke azınlık- çoğunluğa uyar ilkesidir. Azınlıkta olanlar bir eylemi veya görüşü kabul etmedikleri halde neden uymalarının zorunlu olduğunu her halde sürekli düşünmüşlerdir. Gerçektende bu durum bilimsellikle, hatta mantıkla pek bağdaşmamaktadır. Bizler ise konuyu şu perspektifte değerlendirmenin bi-

limsel, mantıklı ve doğru olduğuna inanıyoruz. Bizce kabullenilmeyen bir eylem (Eylemin veya görüşün niteliği, önemi çok ekstremler dışında değişmez) ve görüşe azınlık olunduğu için uyulması zorunlu değildir. Tabi hemen böyle bir değerlendirme kargaşa yaratacağı, eylem birliklerini bozacağı, kararların hayata geçmemesi riskini taşıdığı için karşı çıkılacaktır. Konu o kadar basit değildir bizler şunu savunuyoruz: Azınlık olarak kabullenmediğin bir eylem ve görüşe uyma, fakat çoğunluğun eylem ve görüşüne de engel olma. Böyle bir durum hayata geçerse azınlıkta olanlar kendilerinin bir irade olarak çoğunluk tarafından kabullenildiklerini gördükleri noktada eğer çoğunluğun eylem ve görüşüne o an için "Duygusallık" v.b. veya yanlış değerlendirme sonucunda uymadılarsa bundan hızla vazgeçeceklerdir. Bu, tersi, yani çoğunluk içinde geçerlidir. Böyle bir durum ve anlayış kavranır ve pratiğe geçerse hiyerarşik ilişkilerde kargaşa yaşanmayacaktır. Çok fazla görülmeyen, yaşanmayan, bu azınlık hiç mi çoğunluk olmaz veya bu çoğunluk, hiç mi azınlık olmaz anlayışı da giderek ortadan kalkacaktır. Çünkü ilişkilerde esas olan gönüllülük, ikna, eleştiri, özeleştiri sorgulama olacaktır.

Bir başka kavranmayan veya yanlış kavranan konu ise demokrasi ve merkeziyetçiliğin eşit ağırlıkta görünmesidir. Bizce demokrasi esas ve belirleyicidir, merkeziyetçilik ise belli bir zorunluluğun sonucudur. Eğer demokrasiyi sınıfsal anlamı dışında kolektif anlamda katılım, açıklık olarak kavrarsak demokrasinin esas ve belirleyici olduğu kendiliğinden anlaşılır. Sistemden kaynaklanan merkeziyetçilik ihtiyaç sonlandığında ortadan kalkacağı halde, kolektif katılım (veya demokrasi) yönetilen-yöneten, öğretmen-öğrenci ayrımı tedricen sönümleneceği için hiç olmasa bir dönem sürekliliğini koruyacaktır.

Başka bir kavranmayan veya yanlış kavranan konu ise merkeziyetçilik ile merkezi yapıları her durumda bir aynı görme anlayışıdır. Elbette ki merkeziyetçilik içinde merkezi yapıların önemi vardır. Fakat merkeziyetçiliği merkezi yapıların işleyişine indirgememek gerekir. Esas anlamda merkeziyetçilik yerel, bölgesel faaliyetlerin kolektif bir hafıza anlamında merkezileştirmek ve yeniden tabana yaymaktır. Böyle bir anlayışı hayata geçirirken hiyerarşi ve disiplinin gerçek ve doğru bir şekilde pratiğe geçmesidir. Tersi durumda merkeziyetçiliği yalnız merkezi hiyerarşi olarak kavrarsak orada bürokratizm, elitizm, kastlaşma ve tekkecilik başat hale gelir. Dolayısıyla gerçek ve doğru bir D.M. İlkesi anlayışı yukarda yanlış olarak değerlendirdiğimiz konuların dışlanmasıdır. Ve farklı görüş ve düşünceleri var sayan, farklı platformları kabullenen, katılımı bahanelerle en-

gellemeyen bunun üzerine merkeziyetçiliğin inşa edildiği bir süreçtir.

Demokratik Merkeziyetçilik İlkesi Gerçek Bir Şekilde Nasıl Hayata Geçer:

Demokratik Merkeziyetçilik İlkesinin gerçek ve doğru bir şekilde kalıcılaşması örneğin partilerdeki tüm kademelerde üyelerin hem demokrasi bilinci ve kültürünü özümsemeleri hem de disiplin ve sorumluğu kavramalarına bağlıdır. Bunun dışındaki teknik, suni Demokratik Merkeziyetçilik oyunlarının çok fazla bir anlamı yoktur. Partili insanların bütünlüklü bir bilince kavuşmaları Demokratik Merkeziyetçilik İlkesinin sigortasıdır. Bunun içinde parti içi eğitim çok önemlidir. Parti eğitimi teorik-politik-objektif ve pratiği de dikkate alan bütünlüklü bir eğitim olmak zorundadır. Yukarıda anlatmaya çalıştığımız anlayış kavranırsa hiyerarşik saçmalıklar yaşanmayacağı gibi demokrasicilik oyunları da oynanmaz. Anlık, acil olaylarda başkan veya yöneticilerin kararları zorunluluktan dolayı hayata geçse de yanlış kararlar varsa bunlar muhatapları tarafından ya düzeltilecek, ya da bilinçli üyeler topluluğu ikna yöntemiyle yanlışı düzelttirecektir.

5) Devrimci bir örgütte Profesyonellik ve Amatörlük Konusu da Önemlidir

Bir örgüt insanlar toplamıdır. Bu toplum alt alta aritmetik bir toplam değil, karmaşık, organik, geometrik bir toplamdır. Yani bir örgüt insanları oluşturmaz, insanlar örgütü oluşturur. Eğer bu insanlarında eşitsiz bir durumda olduğu düşünülürse, böyle bir örgütü dar sınırlara hapsetmek o örgütü niyetler ne olursa olsun ya elit bir örgüte ya da taraftarlar örgütüne, dönüştürür.

Oysa devrimci bir örgüt dar anlamda profesyonel örgütü, geniş anlamda sınıfın bütünün örgütüdür. Belli dönemlerde (örgüt inşasının başlangıç dönemlerinde.) profesyonelliğin ağır basması yukarıdaki temel anlayışı değiştirmez. Yani profesyonellerin ağır bastığı durumlarda dahi eğer bu profesyoneller öncü, sosyalist işçi veya diğer katmanlarından sosyalistlerse, bu öncülükleri ancak sınıfın sıradan insanlar ile ilişkileri varsa, yani onlar yönlendirip, yönetiliyorsa öncülerdir. Yoksa öncülük hiç kimseye bir paye olarak verilemez. Tersi durumda işçi sınıfının bütününün ağır bastığı durumlarda da öncüler, profesyoneller vardır. Devrimci bir parti veya örgütte dar veya geniş anlamda örgüt anlayışı işçi sınıfının hem öncü, sosyalist ve hem de sıradan işçileri kapsar. Yani aralarında diyalektik bir ilişki vardır. Dolayısıyla bir devrimci örgüt profesyoneller, kadrolar, üyeler, sempatizanlar yardım edenler ve işbirliği yapanların bir bütünüdür. Bunların düzey

farklılıkları hem eşitsiz gelişme yasasının, hem de hayatın kendi gerçekliğidir. Yani her insanı profesyonel yapmak ne mümkündür, ne de gereklidir. Ayrıca her durumda öncü ve sosyalist işçileri profesyonellikle eşitlemek de bizleri yanlışa düşürür. Profesyonelliği, politikayı merkeze almak ve politikayı burjuva politikası değil de sosyalist politika olarak anlıyorsak insani olan her yer ve şey bizim faaliyet alanımız ise bunu 3-5 saat veya buna benzer durumlarla mekanik bir şekilde sınırlamak saçmalıktır. Hayatın kendi gerçekliğine aylardır. Örgüt kategorilerini karıştırmaya, giderek kafaları karıştırmaya yol açar. Burada örgüt kategorilerini netleştirmenin de önemli olduğunu düşünüyoruz. Profesyonellik - örgüt faaliyetinde her konuyu profesyonelce düşünen, faaliyetinin merkezine bütünüyle politikayı koyan insanlardır. Bunun saat olarak zamanı mutlak değilse de yaptığımız tanım ve tespitten kolayca anlaşılır. Kadrolar üyelik formasyonunu yerine getirseler de, örgütün teorik - politik - pratik durumuna vakıf olan, düzenli insan kazanmayı becerebilen insanlardır. Üyeler - örgütün görüşlerini kabul eden aidat veren, birim faaliyetlerine katılan insanlardır. Sempatizanlar - Taraftarlar-faaliyette şu veya bu ölçüde destek olan, katkı sağlayan yer yer faaliyetin ucundan tutan insanlardır.

Bu kategorileri doğru tanımlamak bu insanlara nasıl bakacağımızı, hangi politikalarla, yöntemlerle onlarla ilgileneceğimizi bilmemizi kolaylaştıracağından önemlidir.

6) Devrimci bir örgütte kadroların, üyelerin durumu ne olmalıdır?

Devrimci bir örgütte kadrolara saksıda yetişirler gibi bakılamaz. Kadrolar faaliyet içinde gelişirler. Liderler kadrolarını nerede, nasıl istihdam edeceklerini bilmeliler, İstihdam ve diğer konularda onların yetenekleri, gönüllü ve ikna olmaları esas alınmalıdır. Kadrolar, üyeler bağımsız bir kişiliğe sahip olmalı, örgüte güven tek tek kişilere bağnazca tabi olmayı getirmemelidir. Liderler kadrolarına düzenli sistemli ve sürekli hem teorik-politik hem de pratik konularda perspektif sunmalı, hedefler belirlemelidirler. Kadroların, üyelerin her sorunuyla ilgilenmek gereksiz veya yük olarak görülmemeli, kolaycı çözümlerin her durumda olmadığı kavranmalıdır. Kazanılan insanların korunması veya kaybedilmemesi bir yanıyla böyle çabalardan geçmektedir. Kadrolarımız bu mücadelenin uzun vadeli olduğunu düşünerek gereksiz aceleciliklerden kaçınarak sabırlı olmayı bilmelidirler. Ve kitlelerden hem öğrenmeyi, hem de öğretmeyi diyalektik bir tarzda becerebilmelidirler. Kadroların, üyelerin teorik-politik eğitimleri de çok önemlidir. Seminerler dışında düzenli sistemli kitap okumak şartlar ne olursa olsun alışkanlık haline getirilmelidir.

7) Devrimci bir örgütte, örgüt içi yaşam ve geleneklerde önemlidir

Bunları soyut reçetelerle açıklamak mümkün olmasa da liderler "profesyonel" olsa da hem örgüt içindeki insanlara, hem de sınıfa tepeden bakar, kaprisli olurlarsa o örgütte küçük burjuva eğilimler egemen olmaya, "yetki için rekabet üstünlük için yarış" ilkesi veya "hayalindeki hayatın kendi gerçeği sanmak gibi eğilimler egemen olmaya başlarki, bu anlayış örgüt içindeki birçok insana eşitsiz davranmayı gerektirir. Kendi sektlerine ayrıcalıklı davranıp onları her durumda koruma ve kollama egemen hale gelir. Devrimci liderlerde bu anlayışlar yoktur. Zaten devrimci bir örgütte sağlam geleneklerin egemen olmasında veya olmamasında liderlerin ciddi önemi vardır. Devrimci bir örgütte insanların yalan söylememek, yardımlaşmak, dayanışmak, açık ve dürüst olmak gibi kavramları hayata geçirebilmeleri bir zorunluluktur. Tabiki bu kavramları mutlak tutucu bir şekilde kavramamak gereklidir. Bizlerin tüm yalan ve hileleri egemen sınıflar ve onların kurumları içindir. Bunları savunmak ne "ahlakçılık" nede kapitalist sistemde sosyalist insan arama anlayışı değildir. Bizim savunduğumuz ne tek tip insan anlayışı nede mutlak, melez bir ahlak anlayışıdır.Sınıflı toplumlarda zorunlu bir durak olan,sınıfsız toplumda dahi tedricen ortadan kalkacak olan devrimci ahlaktır.Bunu biz hayatın yeşilliği içinde sürekli değişecek,gelişecek bir durum olarak kavrıyoruz.Örgüt içi yaşamda önemli olan bu anlayış esas olarak yansımasını dışa dönük faaliyette bulur,örgüt geleneklerini tarihsel bilinçlerin süreklilik hali diye tanımlar öyle kavrarsak,dünya ve Türkiye işçi sınıfı hareketlerinin inişli çıkışlı tüm pratiklerinin toplamı bizim geleneklerimizi oluşturur.Bu gelenekleri kendi somutumuza gerçekçi bir temelde aktarabilme yeteneğine sahip olmalıyız.

8) Devrimci bir örgüt işleyişi esas olarak kolektif liderlikler üzerinde anlam kazanır.

Bu kolektif liderlik hem merkez düzeyinde hem de il ve ilin altındaki her birimde ihtiyaca göre oluşturulmalıdır. Çünkü komitelere dayalı bir örgüt faaliyeti örgütü büyütür, örgütün komitelerdeki, hem de diğer insanlarını geliştirir. Onun için örgütün küçük olması komiteli bir faaliyet önünde engel oluşturmaz, tartışılan komitelerin sayıları değil fonksiyonlarının ihtiyaca cevap verme durumudur. Yani bir grup küçükse az sayıda komitesi, o komitede az sayıda insanı olur, büyükse çok sayıda komitesi, o komitede çok sayıda insanı olur. Yani sorun biçimsel bir sorundur. Yanlış olan komiteli faaliyet değil, o komitedeki insanların liderlik anlayışlarının yanlış ve sakat olmasıdır. Örgütün ilk inşa süreçlerinde tek tek sorumlu-

luklar verme gerçekçi gibi gözükse de, ilk adımların önemini kavrayarak kolektif liderliklere önem vermeliyiz. Geç kalmak, tek tek liderliklere, giderek kastlara, sektelere yol açar ki, bunlara hemen önem vermezsek daha sonraları önüne geçilmez olumsuzluklarla karşılaşırız.

Merkezle diğer komiteler arasındaki ilişkiler mümkün olduğu kadar düzenli - sistemli ve sürekli olmalı, zorunlu durumlar dışında telefon vs. ile değil yüz yüze olmalıdır. Düzenli toplantılar yapılmalı toplantılarda düzenli - gerçekçi rapor alış - verişi hayat geçmelidir. Bu komiteler önlerine gerçekçi hedefler koymalı ve onların arkasında durmalıdır. Devrimci -demokratik bir denetim mekanizması hayata geçmelidir. Sonuç olarak bir devrimci örgüt tek bir komite değil ihtiyaca ve gücüne göre kurulan komiteler toplamıdır. Komiteleri tartıştığımız için bu böyledir.

9) Devrimci bir örgütte fikirler ile örgüt ilişkisi nasıl olmalıdır?

Bir örgütün devrimciliği onun fikirlerinin doğruluğuna bağlıdır. Amaç devrimci bir örgütse fikirler örgüte kendi damgasını vurur. Fakat eğer bir örgütte fikirlerin doğru olduğu söylenip, onun ifadesi olan örgüt yıllar geçtiği halde oluşturulamıyorsa giderek doğru olan fikirler çürümeye, kendi zemininden kaymaya başlar. Aksi durumda - Marksizm bir doğma değil eylem kılavuzu - veya - Marksistler yalnız dünyayı kavramakla kalmazlar esas olarak dünyayı değiştirmek için uğraş verirler, önermeleri havada kalır. Devrimci fikirler hayata gerçekçi temelde geçmez ise devrimci örgüt kurulamaz, kurulsa da devrimci örgüt olmaz. Devrimci - doğru fikirleri olduğunu ısrarla söyleyen bir örgüt teorisinin - pratiğinin merkezine işçi sınıfını koyup da bunun hayattaki yansıması teoriye bire bir değil ama hiç uymuyorsa bu durumu hangi gerekçe ile açıklarsak açıklayalım var olan gerçek durumu ortadan kaldırmaz.

10) Devrimci bir örgütün faaliyetinde şablonlara, reçetelere, tutuculuğa yer yoktur.

Bir yerde uygulanan faaliyetin biçimini başka bir yere mekanik bir şekilde uygulamak ciddi olumsuzluklar meydana getirebilir. O anlamda somutu doğru tahlil edip ona uygun faaliyet biçimini hayata geçirmeliyiz. Bir ülkedeki objektif şartlar, insanların genel politik ve kültürel seviyeleri, gelenek ve etnik konumlan, devletin daha baskıcı ve demokratik olması gibi durumlar faaliyetlerde farklılıklar oluşturabilir. Örneğin bir ülkenin, hatta o ülkenin değişik bazı bölgelerinde yalnız gazete dağıtmak, para toplamak oradaki insanların hemen örgüte katılmasını sağlayabilir. Fakat bizim özgüllüğümüzde bu durum yeterli olmayabilir. Bu durumda devreye ya başka faaliyet biçimleri girer ya

da örgütçü insanlar kendi katkılarını verirler veya yalnız insanlara gazete dağıtmak, para toplamak için değil, başka zamanlarda da politika vs. gibi kordur tartışmak içinde gidilmelidir. Dolayısıyla faaliyet biçimini mekaniklikten kurtarıp, somut şartlara ve ihtiyaçlara cevap verecek şekilde oluşturmalıyız.

11) Devrimci bir örgüt kendi dışındaki sosyalistlere bakışını netleştirmelidir.

Yani onlara ne sağ, ne de sol bir anlayışla yaklaşmalıyız. Sağ anlayış onlara her durumda taviz vermeyi, uzlaşmayı içerebilir. Sol anlayış ise bizleri onlardan izole edebilir. Doğru politika onlarla sekterlikten uzak her türden eylem birliklerine açık olmalıyız. Bu hareketlerden insan kazanmak için çaba göstermeli, bunu gereksiz bir çaba ve yük olarak görmemeliyiz. Bu hareketlerin her düzeyinden kadro kazanmak bizleri güçlendirip faaliyetlerimizi hızlandıracaktır. Hazır kadrolara "siyasi bilinç" vermek kısa yoldan bizim örgütsel ve siyasi seviyemizi yükseltecektir.

12) Devrimci bir örgüt reformizmle ilişkilerini de netleştirmelidir.

Reformizm'e hem birleşik işçi cephesi taktiğinin hayat bulması anlamında uzun vadeli bakmalı, hem de kısa vade de bu hareketlerin tabanından işçi ilişkisi yakalamaya önem vermelidir. Reformist hareketle ilişkide esas kriter, o hareketlerde işçi sınıfının ağırlığı ve belki en az bunun kadar önemli sınıf ilişkilerini kazanmanın önünde engel bulunamamasıdır. Eğer andaki somut durum Entrizmi gerektiriyorsa, yani büyümek buradan geçiyorsa keskin ve mutlak bir tutumla bu reddedilmemelidir.

Seçimlerde esas kriter parlemento bileşenleri yani parlamentonun sağcı ve solcu ağırlıkta olması ise mevcut reformist partileri parlamentodaki konum ve durumlarına göre destekleyebiliriz. Bütün bunlar konjöktüre ve somut şartlara bağlı taktiklerdir. Taktiklerin geçici olduğu unutulmamalıdır.

13) Devrimci bir örgütte merkezi yayın organı çok önemli bir araçtır.

Merkezi yayın organı kolektif ajitatör, propagandist ve örgütleyicidir. Bunun hangisinin Öncelikli olduğu haldeki duruma bağlıdır. Örgütlerin ilk inşa süreçlerinde yayının propagandist yanı öncelikli olsa da, diğer yanlan hiç olmaz anlayışı mekaniktir. Merkezi yayın organının fonksiyonu her örgütün somut durumu ile örtüşür. Örneğin Iskra'nın o dönemdeki Rusya'da sosyal demokrat çevreleri merkezileştiren bir fonksiyonu varken, Türkiye'de hiçbir örgütün yayınının bu aşamada böyle bir fonksiyonu yoktur. Yayın organı ajitasyon ve propaganda görevini kendisi, yani yayındaki yazılar

oluştururken, örgütleyici görevini yeterince yerine getirmeyebilir. Bu durumda devreye örgütçü insanlar girer. Onlar bu görevlerini somut durumu iyi değerlendirerek hayata geçirirler. Yayının içeriği ne kadar önemli ise (Yani temel teorik - politik güncel konulan doğru haber- yorumlarla hayata geçiriyorsa) onu dağıtmak da en az onun kadar önemlidir. Bunun için sağlam bir dağıtım ağı oluşturmak, dağıtımcı insanlar bulmak gereklidir. Yayının sayısını düzenli arttırmak, gereklidir. Bunun için her insan ve her birim önüne gerçekçi hedefler koymalı, bu hedefler mümkün olduğu kadar tutturulmaya çalışılmalıdır. Yayın paralarının geri dönmesine önem vermeliyiz. Her yayın alıcısından düzenli yayın parası almak yayının okunmasına da katkı sağlayacaktır. Yayının düzenli çıkma garantisi de yayının parasının düzenli, mümkünse eksiksiz geri dönmesine bağlıdır. Nasıl ki bir örgütün mali durumunun çözüm garantisi üye aidatlarına bağlı ise yayının çıkması da esas olarak parasının geri dönmesine bağlıdır. Ayrıca her yayın alıcısını, yayın dağıtıcısı yapmak önemlidir. Her yayın alıcısını yayını okuması için ikna etmek gerekir. Ama bunu mekanik olarak kavramaman, bir insanın yayının alıp okumadığını bilsek dahi eğer alıyorsa biz yine vermeliyiz. Bilmeliyiz ki o insan yayında kendisini de ilgilendiren bir yazı bulacak onu okuyacak, giderek belki de birçok yazıyı okumaya başlayacaktır. Yayının her sayfası okunmalıdır. Bugün bizim için çok önemli gözükmeyen küçük bir haber dahi yarın kendi faaliyetimizde somutu da dikkate alırsak çok önemli, deney aktarıcı olabilir. Mümkünse her insan yayına yazı, haber gönderme yeteneğine sahip olmalı, yanlış ve hata yaparım endişe ve kolaycılığından kaçınmalıdır. Bugün nitelikli bir yazı yazmasak da yarın yazabiliriz. Yani bu alışkanlık bu konuda önemli bir çabanın başlangıcı olabilir. Haber göndermek her insan için basit bir olaydır, haber yok anlayışı gerçek değildir. Eğer hayatın içindeysek her alanda sürekli haber değeri olan konulan bulmak mümkündür.

14) Devrimci bir örgütte mali konuda çok önemlidir.

Bir örgütün ayakta kalması veya tökezlemesi mali konudaki yetkinliğine bağlıdır. Mali konunun çözümünde üyelik aidatları esas alınmalıdır. Eğer bir üye aidat vermekte zorluk çıkartıyorsa ya o üyelik özelliklerine sahip değildir, ya da ikna gönüllü, bilinçli değildir. Ya da ekonomik durumu belirlenen aidat miktarına uygun değildir. Her durumda örgüt liderliği bu sorunları çözmek için çaba göstermelidir. Üye aidatları dışında bağışlarda önemlidir. Bağış toplamak aynı zamanda ilişki yakalamanın bir aracı olarak görülmelidir. Mali konunun aidat, bağış dışında başka doğru çözüm yollan varsa gereksiz endişe ve kuşkulardan kaçınmalıyız. Eğer zaman içinde ih-

tiyacımız bir iş çevirmeye uygun düşüyorsa ve bunu becerebiliyorsak, bu bizi ticari bir işleyişe dönüştürebilir, kaygısına sevk etmemelidir. Kendisine her alanda olduğu gibi bu konuda da güvenen örgütler, her sorunun altından kalkabilecek yeteneğe sahiptir, ilişkilerden (Bunlar üye de olabilir, olmayabilirde) para isterken suni zorlamalardan kaçınmalı, ısrarcılığı her insan için tutucu bir şekilde uygulamamalıyız. Temel tutumumuz ikna etmek ve onların hiç istenmeden zamanında para vermesini sağlamak için gönüllü olmasını becerebilmektir. Burada esas olan mekaniklikten uzak gerçekçi değişme ve gelişmelere ayak uydurmayı becerebilmektir. Mali konuda her üye hesap verme ve almanın önemini kavramalı bunu hayata geçirmelidir. Bize güvenin biz hesap vermeyiz, ama siz hesap vereceksiniz gibi hiyerarşik saçmalıklarla uğraşmamalıyız. Çünkü bu ülkede geçmiş deneylerle sabittir ki birçok insanın örgütlere güvensizliği para ilişkilerinden olmuş, ikameci ve sekter anlayışlar burada da hayat bulmuştur. Bu anlayış sahipleri bazı insanlardan şu zamanda vereceğim diye söz vererek borç para almış, ya zamanında verilmemiş, ya bir kısmı verilmemiş ya da paranın tamamı verilmemiştir. Bunun kendilerine göre mantıki gerekçeleri de bulunmuş, yani biz örgütüz sende bizden birisin, bu çok önemli mi? vs. gibi ilk bakışta doğru gibi gözüken bu mantığın örgüt yaşamında diğer birçok olumsuzluğun başını çekebileceğini düşünerek bunlardan hızla vazgeçmeliyiz. Her konuda olduğu gibi bu konuda da her insanımız düzeyi ne olursa olsun kendisini örgütün bir parçası olarak görürse bu sorunlar giderek azalacaktır. Zaten bu durumda örgütle - birey arasında borç - alacak ilişkisi olmayacak veya azalacaktır.

Örgüt kasasının önemi kavranmalı, gelir-gider oranları tutturulmalı, gereksiz harcamalardan kaçınılmalıdır.

15) Devrimci bir örgüttte toplantılar da önemlidir.

Her türlü toplantıyı düzenli - sistemli hale getirmeliyiz. Her toplantıya katılım ne olması gerekiyorsa mümkün olduğu kadar o sayı tutturulmaya çalışılmalıdır. Toplantılara zamanında gelme alışkanlık haline getirilmelidir. Bir önceki toplantı da bir sonraki toplantı gündemi gerçekçi bir şekilde tespit edilmelidir. Her insan toplantıya hazırlıklı gelirse toplantılardan daha çok verim alınır. Komite toplantıları, genel üye toplantıları veya seminer toplantıları kendi içinde, kendi fonksiyonlarına uygun bir şekilde organize edilmelidir. Komiteler toplantılarda hem kendi hem birimin önüne gerçekçi hedefler koymayı becerebilmeli, mümkün mertebe o hedeflere erişilmelidir. Komite toplantılarında bilgi ve rapor alış - verişi düzenli yapılmalı, mekaniklikten arınmış bir şekilde hayata geçirilmelidir. Raporlar gerçekçi olmalı

komite üyelerini hem bilgilendirmeli hem de deney tecrübe aktarmalı, nasıl olarsa olsun rapor vereyim yeterlidir, anlayışını terk etmeliyiz. Genel üye toplantıları da düzenli olmalı, orada her üye katkısını verebilmeli, görev alabilmeli ve bunu hayata geçirmelidir.

Üyeler de bu toplantılarda önlerine gerçekçi hedefler, faaliyetler koymalı, katılımı arttırmak için çaba göstermelidir. Genel üye toplantısında veya her toplantı da her üyenin konuşması önemli olsa da bu suni zorlamaların sonucu değil, her üyenin kendi özgür iradesi ile konuşmasının zemini oluşturulmalıdır. Yoksa konuşmak için katılımcıların sayısının çoğalması beklenirken azaldığı görülebilir. Seminer toplantılar güncel konular da dahil önemli teorik - politik konulan kapsamalıdır. Tartışmanın zenginleşmesi ve verim alınması için katılımcıların hazırlıklı gelmesi önemlidir. Her seminerin sonucunda katılımcılar sorgulamak, araştırmak ve farklı görüşlerin ifade edilmesinde kolaylıktan görebilmelidir. Tabiî ki bu anlayış bütün toplantılar için geçerli olmalıdır. Her seminer sonucu seminerin konusunun hangi kitaplardan, dergilerden vs. gibi yararlanarak hazırlandığı ilan edilmelidir.

16) Devrimci bir örgüt düzenli büyümenin ve nerede büyüyeceğinin alanlarını doğru tespit etmelidir.

Büyümek için temel alanımız işçi sınıfının bulunduğu yerlerdir. Buralara ulaşmak için her somut durumu gerçekçi değerlendirmeliyiz. Mahalle faaliyetini coğrafi bir alan görmüyor, işçi sınıfına ulaşmanın bir yolu olarak görüyoruz. Mahallelerde fabrika, işyeri varsa bunlar temel alınmalı buralardan ilişki çıkarmanın yollan bulunmalıdır. Doğrudan fabrika veya işyerlerine ulaşmak zorsa, evlerden buralara ulaşmak mümkündür. Mahalle dışındaki bazı merkezlerde fabrika veya işyeri varsa bunlardan da doğrudan veya bu yerlerin etrafındaki kıraathaneler, lokaller vs. gibi yerlerden de ilişki yakalayabiliriz. Bunları tespit etmek önemli olsa da belki daha da önemlisi bu yerlere gitmek elimizdeki insan malzemesinin niteliklerini, yeteneklerini, gönüllü ve ikna olma durumlarını gerçekçi değerlendirmek de önemlidir. Sınıf içinde faaliyet düzenli ve sürekli olmak zorundadır. Nasıl olursa olsun bir yerlere gidelim, deneyelim anlayışı her durum ve her yerde örgüte katkı sağlamayabilir. Belki de önemli ilişkiler yakalayacak yerlerde hazırlıksız deneme yöntemi olumsuzluklar yaratacak ve (Burada hazırlıktan beklemeyi değil, asgari anlamda ne yapacağımız konusunda programlı olmayı, gideceğimiz yerlerin asgari bilgisine sahip olmayı, kimin nerede, nasıl istihdam edileceğim tespit etmeyi anlatmak istiyoruz.) faaliyetimizi hazırlıklı olduğumuz durumlarda dahi engelleyecektir. Büyümeye bütün-

lüklü yaklaşmak gerekir. Yani kadro, üye, taraftarlar düzeyinde büyümek için gerçekçi hedefler tespit etmeliyiz.

İşçi sınıflı bir merkezli örgüt olduğu iddia edilipte, yıllarca örgütte öncü veya sıradan işçiler çok az ise bu özgül durumla güç ve olanakların yetersiz olma durumuyla izah edilemez. Bunun esas nedeni perspektif kayması veya yanlış politik tutum alışlardır.

17) Büyümek için komiteli faaliyetler temel alınmalıdır.

Komite kurmak ihtiyaçsa-bizce ihtiyaçtır, bunun sayısı, azlığı veya çokluğu önemli değildir. Legal faaliyette komite içindeki insan sayısını fazla tutmak daha gerçekçidir. İş üzerinden komite kurmak esas olsa da iş bulunması zor olmadığından, komitelerdeki insan sayısını düzenli arttırmak gerekmektedir. Komite toplantılarım yalnız komite üyeleri ile yapmak hızlı ve seri davranmayı sağlayacağından, diğer üyeleri başka toplantılarda bilgilendirmek uygundur. Komiteler önlerine gerçekçi hedefler koymalı, şu aylar içinde şu kadar insan kazanacağız, şu kadar gazete dağıtacağız vs. gibi ve bunu denetlemelidirler. Komitelerin büyümek için tek, tek dağınık ve farklı yerlerden insan kazanma faaliyetleri olsa da, temel görev faaliyete alan açmak, alanları tespit etmek büyümenin sürekli ve düzenli olmasını sağlayacaktır. Bu alanları mahalle, fabrika, işyerleri diye tespit etmek gerekir. Bu alanlarda birim komiteleri kendilerinin aynı değil tekrarı komiteler oluşuncaya kadar, otomatik olarak alanların (mahalle, fabrika, işyeri gibi) komitesi gibi çalışmalıdırlar. Alanlarda kendi kendine yeterli komiteler kurulunca birim komiteleri başka alanlara kayabilirler. Birim komiteleri böyle bir faaliyet içinde zorunlu olarak bulunsalar da, kendi fonksiyonlarının birimin bütün faaliyetlerini kapsadığım unutmamalıdırlar, komiteler kendi komite üyeleri dışındaki üyeleri de alanlara somut duruma göre göndermenin yollarını bulmalıdırlar.

18) Devrimci bir örgüt şiddet uygular mı?

Sorusunu doğru değerlendirip önem vermeliyiz. Stalinizm'in 1929-1936 yıllarındaki uygulamaları ve ülkedeki bazı siyasetlerin hem kendi içinde, hem başka siyasetlere karşı uyguladıkları şiddet daha önce yaşanmıştır. Her yaşanan olaydan sonra taraflar çeşitli teorik-politik-pratik gerekçelerle haklı olduklarının açıklamasını yapmışlardır. Devrimci bir örgüt ise ne kendi içine, ne de diğer sol siyasetlere karşı şiddet uygulamamalıdır. Hele hele bunu kesinlikle teorik hale getirmemelidirler. Bu konu teorik hale getirilse en iyimser bakışla biz saldırmadık kendimizi savunduk veya öldürmeyin fakat ayaklarına sıkarak yaralayın veya kendi gibi düşünmeyen-

leri hain, karşı-devrimci kategorisine koyup bir de adına yalnız şiddet değil "devrimci şiddet" denirse işlem tamam olur. Ama arkasından gerçek hain ve karşı-devrimciler bu duruma sevinirler, polis devreye girer, karşı-devrimci, hain denilenlere de kendi şiddetini acımasızca gösterir. Bunun bu topraklarda sayısız örnekleri yaşanmıştır.

Evet, yer yer daha belirgin olarak da devrimci dönemlerde Bolşevik partisinin askeri kolları vardı. Fakat bu yapılar gerçek hain ve karşı - devrimci olan Çar veya Beyaz ordulara karşı varlığım sürdürmek için yer yer şiddet uygulamışlardır. Yine devrimci durumlarda karşı cepheye geçen Sosyalist-Devrimci ve Menşeviklerden bir kısmına da onların şiddetine karşı şiddet uygulanmış ve doğru yapılmıştır. Bolşevik Partisinin Merkezi yapılarına kadar ajan-polis-işbirlikçi (Mayakoviski gibi) girdiği halde bunlara her durumda şiddet uygulanmamış Lenin gibi usta ve büyük taktisyen iki ayrı toplantılar (yani hem ajan-işbirlikçi vs.'nin bulunduğu, hem de bulunmadığı) düzenleyerek ajan-işbirlikçi vs.'nin çalışmalarım etkisiz hale getirdiği gibi onlardan da bilgi alarak yoluna devam etmiştir. Suni zorlamalar, gerçek olmayan değerlendirmelerle, farklı görüşlerin varlığını eylem kırıcılığı gibi değerlendirip şiddeti meşrulaştırmak bırakalım bilimselliği mantık dışıdır.

Devrimciler arasında tek ilke "İlkelerde Savaş-Devrimci Kardeşlik" şiarıdır. Bunun dışındaki tüm önermeler yanlıştır, maksatlıdır. Hiçbir kişi veva örgüte katkı sağlamaz.

19) Devrimci bir örgütte illegal-legal örgüt ve faaliyet biçimleri de önemlidir.

Bu konuda mekanik kavranmıştır. Stalinizm'i emperyalist dönemin Marksizm'i olarak kabul edenler, Stalin'in emperyalist dönemde illegal örgüt ve faaliyet esastır önermesine sarılarak mutlak bir örgüt ve faaliyet reçetesini hayata geçirmişlerdir. Bu anlayış sahipleri illegal örgüt ve faaliyet içinde olanlar devrimcilikle, Legal örgüt ve faaliyet içinde olanlar da reformculukla nitelendirmişlerdir. Oysa illegal ve legal örgüt ve faaliyet biçimleri konjonktüre, güçler dengesinin andaki durumuna bağlıdır. Yani illegal dönemin egemen olduğu durumlarda legal örgüt ve faaliyeti esas alan örgütler çökmeye mahkûmdur. Tersi durumda kitleselleşmenin ciddi fırsatı olan legal dönemi kaçırmakta örgütü küçültür. Sınıf içinde kitleselleşen devrimci örgütler kadrolarını, üyelerini ihtilalci bir ruhla teorik-politik-pratik olarak donatırlarsa, Legal dönemden illegal döneme geçmek zorunlu ise zor olmayacaktır. Sınıf içinde kitleselleşen devrimci örgütleri suda balık olmak misali çökertmek mümkün olmayacaktır. Bir örgütün dev-

rimciliği veya reformistliği onun illegal veya legal örgütlenmesine bağlı değildir. Esas olarak fikirlerinin doğruluğuna ve her dönemde doğru taktiksel örgüt ve faaliyet biçimlerine uygun adımlar atmasına bağlıdır. Yani illegal örgüt biçimine sahip olup da reformist, Legal örgüt biçimine sahip olup da devrimci olan örgütlere tarihte sık sık rastlanmıştır. Bolşevik Partisi her dönemde doğru taktikler geliştirerek devrimci kalabilmiştir veya 3. Enternasyonal'deki 10 yakın komünist partisi legal örgütlenmesine rağmen devrimci partilerdir. Kaldı ki illegallik yaşadışılığı, legallik yasallığı kapsasa da, yasadışılık her durumda gizlilikle, yasallık açıklıkla eşitlenemez. Yani yasadışılık egemen olmasına rağmen açık örgüt ve faaliyet sürdürülebilir. Yasallık egemen olsa da gizli örgüt ve faaliyet sürdürmek zorunlu olabilir. Eğer örgütün fikirleri yasadışı olsa da Legal olarak partileşmek mümkünse bu fırsattan yararlanmak gerekmektedir. Böyle bir fırsat kaçırılmayıp kullanılırsa hem örgütler büyür hem de örgüt içindeki insanların açık alanda daha kolay faaliyette bulunmaları büyüme sürecini daha da hızlandıracaktır. Dolayısıyla şartlar uygunsa legal partileşmekten endişe, kuşku ve korku duymamak gerekir.

20) Devrimci örgütler kadro ve üye düzeyindeki insanlarına ciddi önem vermek durumundadırlar.

Bu anlamda bu tip insanları bilerek veya bilmeyerek suni olarak bölüp, politika ile ilgilendiğinde önemseyip, bu durumdan biraz gerilediğinde işin kolayına kaçıp önem vermemek, onların sorunlarını küçümseyip, atlamak yanlıştır. Çünkü insanlar bir bütündür. Onların psikolojik, ekonomik vs. gibi sorunlarının kapitalizmde her zaman olduğunu bilmeliyiz. Kendimizin birçok konulardaki rahatlığını, daha zor durumda olan insanlardan beklemek bizleri giderek sekter, ikameci bir anlayışa sevk edecektir. Dolayısıyla bu tip insanların her soruyla ilgilenmek yük olarak görülmemeli, insanların bu konularda destek istememeleri böyle bir geleneğin olmamasındandır. Ayrıca sanki, böyle bir desteğin zaaf belirtisi olduğundan çekindiklerini, önde duran insanlar bilmelidirler. Dolayısıyla bir devrimci örgüt bireylerden oluşsa da o bireyler kolektife katıldıktan sonra, hem birey, hem de kolektifin bir parçası olurlar. Yani insanlarımızı siz nasıl yaparsanız yapın, size ne olursa olsun anlayışına terk etmemek gerekmektedir. Leninist bir örgüt anlayışı kendiliğinden durumları bilince çıkaran, onlara iradi müdahale edebilen bir örgüt anlayışıdır. Böyle bir örgüt anlayışı ancak her şart altında faaliyet yürütür. Ve düzenli-sistemli ve sürekli büyür, tren istasyonu gibi kimin gelip, gittiği belli olmayan bir durumdan, sınıfın hafızası olan bir örgüte dönüşür.

21) Devrimci örgütlerde liderliklerin kolektif olmaları ile tek kişi olmalarının farklılığını yalnızca sayısında aramamak gereklidir.

Onun için Liderlerin, sürekli kendilerini geliştirmeli, yanlışlardan arınmalı, eleştirilmekten, özeleştiri vermekten korkmamaları gerekiyor, liderler örgütün bütününe vakıf olabilmeli, mümkünse en küçük sorunları dahi biriktirmeden çözebilmelidirler. Liderler görevini beceremediklerinde tutucu olmamalılar, görevden çekilebilme olgunluğunu gösterebilmelidirler. Bu durum bir gelenek olarak kavranmalıdır. Sonuç olarak liderler tek kişi de olsa, çok kişi de olsa Liderlik nitelikleri yoksa tökezlemek kaçınılmazdır.

22) Devrimci bir örgütle rutin işlerin yani gazete, büroların parasını vermek önemliyse de faaliyet sürdüren insanlara (Bunların mutlaka profesyonel olması gerekmiyor) destek olmak için yöntem belirlemek de önemlidir.

Devrimci bir örgüt faaliyet sürdüren insanlardan böyle bir talep gelmesini beklemeden bunu bir politika olarak kavramalıdır. Faaliyet sürdürmek isteyen, fakat parası olmayan insanlara nereden bulursan bul şu yere git demek yanlıştır. Faaliyetin verimliliği düşürür, insanların aktivitesini azaltır. Örgüt bunları çözmek için ciddi adımları zaman geçirmeden atmalıdır. Bunlar önemli değil anlayışına düşmemelidir

23) Devrimci bir örgütün savaş örgütü olması ne anlama gelir.

Birçokları konuyu Lenin'deki anlamından uzaklaşarak değerlendirmişler, yani konuyu Ordulu-Ordusuz parti anlayışına indirgeyerek askeri sıfatlar yakıştırmaya çalışmışlardır. Oysa Bolşevik Partisi istatistiklerle sabittir ki devrim dönemlerinde dahi teorik-politik eğitime daha önem vermiştir. Çünkü her askeri tavır alış siyasetin yoğunlaşmış halinin sonucudur. Dolayısıyla devrimci bir örgütün savaş örgütü olması işçi sınıfının her düzeydeki mücadelesine militan, ihtilalci ruhla sabırlı ve fedakârlıklı katılmayı kapsar.

24) Devrimci bir örgütte tüzük ve program nasıl olmalıdır.

Tüzük ister yazılı bazı durumlarda ister yazısız olsun örgütün güç ve olanakları konum ve durumu gözetilerek oluşturulan kurallar bütünüdür. Tüzüğün devrimci-demokratik olması örgüt işleyişini hızlandıracak, kadroların önünü açacaktır. Eğer Tüzük devrimci-demokratik içerikli kuralları kapsıyorsa, bu durum sürekli kadroların gönüllü ve ikna obualarına katkı sağlamalı, onları despotik ve sekterlikten arındırıp özgür kılmalıdır. Program ise bir örgütün teorik-politik görüşlerinin kısıtlanmış ifadesini kapsar.

Somut şartların somut tahlilini kapsamayan programlar içeriği ne olursa olsun hayata cevap veremezler. Bizim savunduğumuz program Enternasyonal bir program olsa da ülke somutunu da kapsamalıdır.

25) Devrimci bir örgütün konferans ve kongreleri nasıl olmalıdır?

Konferanslar mümkünse, her konunun üzerinin örtülmeden tartışıldığı sonuç alındığı bir şekilde düzenlenmeli, katılımı arttırıcı olmalıdır. Kongreler esas olarak seçimlerin yapıldığı mekanizmalardır. Seçimlerde burjuva kurumlarında olduğu gibi kulis, delege vs. gibi oyunlardan kaçınmak gereklidir. Devrimci bir örgütün en yüksek organı olan kongreler, üyelerin veya delegelerin gönüllü ve ikna olmuş bir şekilde kendi yöneticilerini seçtiği ve istediği zaman geri çağırdığı şekilde devrimci- demokratik olmalıdır.

Not: *Yazıda sayılarla maddelendirme de öncelikler gözetilmemiştir.*

SONUÇ:

Yukarıda devrimci örgütün genel özelliklerini anlatmaya çalışırken amacımız reçete sunmak değildir. Konuyu mekanik, mutlak, tutucu, olarak kavramamak gerekiyor. Hayatın diyalektik akışı içinde ve somutun doğru olduğu gerçeği ile sürekli değişip, gelişeceği düşünülmeli, öyle davranmalıdır. Bu konuda "Teori gridir, hayat ağacı yeşildir" önermesini doğru kavramamız yolumuzu aydınlatacaktır.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

•Örgütlenme Üzerine: Marks-Engels
•İşçi Sınıfı Partisi Üzerine: Marks-Engels-Lenin
•Ne Yapmalı: Lenin
•Bir Adım İleri, İki adım Geri: Lenin
•Nerden Başlamalı, Bir Yoldaşa Mektup: Lenin
•Kitle İçinde Parti Çalışması: Lenin
•Yasa Dışı Parti, Yasal Çalışma: Lenin
•Marksizim ve Parti: John Molyneux
•Kadrolar Meselesi: Stalin
•Parti Ve Sınıf: Chris Harman
•Marksizimde Örgüt Sorunu: Mehmet Ali Aybar
•Partileşme Sorunlar-(1)- Sırrı Öztürk
•Sosyalist Parti Tartışması- M. Ali Aslan
•Parti İçi Demokrasi ve Türkiye-Suavi Tunca

FAŞİZM VE TÜRKİYE'DE FAŞİZM

FAŞİZM

Faşizmin tarihi, aynı zamanda faşizmin teorik tahlilinin de tarihidir. Tarihte oluşturulan birçok teori, kendi netliğine ve içeriğine kavuşuncaya kadar çeşitli teorilerden yaralanmıştır. Örneğin Marks'ın ekonomi alanında kendi teorisini oluşturuncaya kadar Ricardo ve Smith'ten yararlanması vs. gibi. Oysa faşizmin teorisi yaşanmaya başlamasıyla oluşturulduğu için çeşitli belirsizlikler yaşanmış, faşizmin net olarak anlaşılması tamamlanıncaya kadar tartışmalar alevlenmiş, tarihte eşi görülmemiş şiddet, ezme, uygulanmış, ırkçılık öyle noktaya gelmiş ki özellikle Yahudilere karşı akıl almaz yok etme uygulanmış kadın,çocuk, yaşlı milyonlarca insan yok edilmiş, gaz odalarında sabun yapılmış en ılımlı yayınlar dahi yakılmış, böyle bir fenomen olan faşizmin anlaşılması ve kavranması zor olmuş, bu anlamda faşizme delilik hareketi, orta sınıfların hareketi denmiş, bunun yalnız Almanya da'ki şekliyle yaşandığını nedeninin de Prusya'nın askeri disiplininin sonucu olduğu söylenmiş. Fakat İtalya'da böyle bir durum olmadığı halde faşizmin orada da neden yaşandığı anlaşılmamıştır.

Bu anlamda faşizmi doğru kavramak hem faşizme karşı mücadelede, bu mücadeleyi yapanları doğru bir şekilde silahlandıracak, hem de faşizme karşı mücadelede kimlerle birlik yapılacak veya yapılmayacak bunları netleştirmede başarı ve başarısızlığın anahtarı olacaktır. Yine faşizmin doğru kavranması, yani faşizmin iktidar olup, olmamasının tespiti, faşizme karşı hazırlığın, güçlerin doğru tayininin yapılmasını sağlayacaktır. Görülmüştür ki baskı ve şiddetin olduğu her durumu faşizmin iktidarıyla eşdeğerde görenler, yanlış devlet, bunun sonucu olarak faşizm tahlilleri sonucu hazırlıksız yakalanmışlardır. Çünkü olayı böyle değerlendirenler için faşizm zaten iktidardadır daha büyük tehlike mevcut değildir.

Faşizmin 3.Enternasyonaldeki tartışmaları da gündeme gelmiş, faşizmi, "Tekelci sermayenin en saldırgan kesimlerinin" çıkarlarının doğrudan ifadesidir, tespiti veya "Sosyal faşizm" tespiti yapılmış bütün bu analizler faşizmin doğru kavranmadığının göstergesi olmuştur.

Faşizmin doğru analizini bütünlüklü olarak Troçki yapmış, analizlerinin alt yapısını Almanya'da faşizmin gelişmesini araştırarak oluşturmuştur. Şimdi bunların neler olduğunu maddeleyerek görelim:

1. Faşizmin yükselişi çağdaş kapitalizmin şiddetli bir toplumsal bunalımın ifadesidir 1929-1933 yıllarında olduğu gibi kapitalizmin genel bunalımı olan 1929 yılları tüm dünya da şu veya bu ölçüde yaşanmış.

Kapitalizmin emperyalist döneminin en tipik bunalımı olan bu tarihlerde, tekelleşme ve Finans-kapital merkezleri büyürken tekel dışında kalan sermaye küçülmüş, diğer sınıf ve tabakalardan, proletarya yoksullaşmış, küçük burjuva kesimlerde yıkıma uğramışlardır. Ekonomik olarak yıkıma uğrayan bu kesimler siyasi olarak da gerilemişler, demokrasinin sınırları daha da daralmıştır. İşte böyle bir ortam faşizmi besleyen, üreten bir mekanizmadır.

2. Faşizm kendi görevini ancak burjuvazinin büyük ölçüde politik mülksüleştirmesiyle yerine getirebilmiştir. Çünkü faşizmin devlet olarak iktidarı yalnız Finans-kapitalle meşrulaşmış diğer burjuva kesimleri bile siyasi olarak mülksüzleştirmiştir.

3. İşçi sınıfının büyümesi sonucu, değil mutlak monarşi bir askeri diktatörlük veya katıksız bir polis devleti bile milyonlarca üyesi olan bilinçli bir toplumsal sınıfı uzun süre parçalayacak ve yıldıracak olanaklara sahip değildir. Bunun için kitle tabanı olan faşist harekete ihtiyaç vardır. Bu durum tipik bir şekilde İtalya'da ve Almanya'da faşist partiler şeklinde belirmiş ve bunların askeri kolları olan S.A ve S.S birlikleri işçi sınıfının örgütlerine, hem iktidara giderken hem de iktidara geldikten sonra fiziki saldırılarda bulunmuştur çünkü eğer varolan devletlerin güçleri işçi sınıfı hareketini yenmeye muktedir olsaydı, Finans kapital faşizme ihtiyaç duymazdı. Var olan devletlerin askeri gücü yetmediği noktada sivil-faşist güç devreye girmiştir.

4. Faşizm ancak kendisini yok etmek isteyen güç ve örgütleriyle bir işçi sınıfı hareketi alternatif olarak varsa bu hareketi yok etmek istemiştir. O dönemde özellikle Almanya'da gerek Komünist Parti gerekse faşizme karşı birlik olunması gereken Sosyal Demokrat Parti'nin kitle tabanı çok gelişkin ki, faşizmi alt edecek bütün şartlar mevcutken bu şans yok edilmiştir.

5. Böyle bir kitle hareketi ancak kapitalizmin üçüncü sınıfı olan burjuvaziyle, proletarya arasında bulunan küçük-burjuva tabana dayanarak yükselebilir. Çünkü var olan ekonomik ve siyasi bunalım küçük burjuva kesimi yıkıma uğratmış, bu yıkım sonucu sınıfsal özelliği dolayısıyla proletarya ve burjuvazi arasında yalpalayan bu kesim güce tapma eğilimlerinden dolayı faşizme ciddi kitle tabanı olmuştur. Tabi ki komünist hareketin yanlış tutum ve taktikleri de bu süreci tetiklemiştir.

6. Faşizm iktidara geldikten sonra ekonomik nedenlerden dolayı kitle tabanı küçülür. Çünkü Finans-kapital'in en acımasız saldırısı faşizmin iktidarıyla mümkündür. Faşizm iktidar gelinceye kadar her türlü yalan ve demagojiyle, yıldırma ve baskı ile yanına çektiği küçük burjuva kitleler,

faşizm iktidar geldikten sonra uygulanan ekonomik ve politik tutumlar sonucu ciddi bir yıkıma uğrayarak faşizmden desteğini tedrici de olsa çekmeye başlar

Troçki'nin bütünlüklü bu analizlerini genel olarak değerlendirdikten sonra Faşizm'in tarifini verebiliriz.

FAŞİZM: Burjuva devletinin yürütme gücünü daha kuvvetlendiren ve daha bağımsızlaştıran sürecin sadece yeni bir aşaması değildir. Faşizm "Güçlü bir yürütmenin ve açık diktatörlüğün " özel bir biçimidir"

Özetleyecek olursak faşizm; Bir ideoloji, siyasi hareket ve devlet biçimidir. Faşizmin ideoljisi her türlü kanlı saldırganlığı içinde barındıran ırkçı ve şoven bir ideolojidir. Bu ideolojinin sonucudur ki ari ırkı yaşatmak adına milyonlarca Yahudi yok edilmiş. Yayılmacı özelliği ile de bütün dünyaya saldırarak, kendi topraklarını ve nüfuzunu geliştirmiştir.

Faşizmin siyasi hareket olması onun siyasi partisinde somutlaşır. Faşist siyasi partiler her türlü yalan ile özellikle küçük burjuva kitleyi kazanmışlar. Yer yerde proletaryanın zayıf unsurlarını saflarına çekmişlerdir. Bu siyasi partiler iktidara giderken ve iktidara geldikten sonra milis-askeri güçleriyle başta işçi sınıfı ve kendinden olmayan herkese fiziki olarak saldırmışlar ve devletle örtüş erek sanki devletin kendisi olmuştur.

Faşist partiler İtalya'da kapitalist sloganları daha fazla kullanmışlar, Almanya'da ise ırkçı, şoven sloganlar daha öne çıkmıştır. Faşizm iktidarda siyasi bir hareket olarak toplumu yeniden örgütlemiş, kendisi tam bir egemenlik kurarak, her alanda teklik yaratmış yani tek parti, tek sendika, tek kooperatif vs. gibi ve demokrasinin kırıntısı giderek ortadan kalkmıştır.

Faşizmin Devlet Biçimi Olması: Faşizm bir açık diktatörlük olarak devleti yeniden örgütlendirmiş daha önceki tüm devlet biçimlerinin özelliği olan örtülü diktatörlükleri yani burjuva demokrasisi ve oligarşiler gibi örtülü diktatörlükler de örtüleri oluşturan bütün demokratik mekanizmaları ortadan kaldırmıştır. Yani parlâmento, burjuva anlamdaki partiler vs. gibi. Faşizmin devleti yeniden örgütlenmesi devletin baskı ve şiddet unsurları olan ordu, Bürokrasi ve polis gücünü mümkün olduğu kadar faşistleştirmiştir (devletin ideolojik aygıtlarını da medya vb. gibi giderek faşistleştirmiştir)

FAŞİZME KARŞI MÜCADELE

1920'lerden 1940'lar sonuna kadar dünyanın birçok ülkesinde yaşanan faşizm, hem başarılı olması hem bazı ülkelerde yenilgiye uğramasını faşizme karşı mücadele eden güçlerin faşizmi bütünlüklü olarak doğru analiz

etmesine ve edememesine bağlıyabiliriz.

3. Enternasyonelde faşizmin analizi üzerine yapılan tartışmalarda ve Bolşevik partisinin içindeki tartışmalarda iki temel güç çarpışmıştır. Bunlar Stalinizm ve Troçkizm'dir. Stalin KP'lerin karşısına Troçki "Sol Muhalefet" olarak çıkmıştır. Bu tartışmaların en tipik tarafı Alman Komünist Partisi ile sol muhalefet olmuştur.

Alman Komünist Partisi faşizmi yer, yer küçük görmüş, bazen de olduğundan daha da büyütmüştür. Küçük görmüş iktidardaki faşizmi dahi kısa bir zaman sonra yıkılır giderler tespitini yapmıştır. Halbuki faşizm daha iktidara gelmeden 1928'deki seçimlerde 6.400.000 oy almıştır. Büyük görmüş kendi gücünün devrime dahi yeteceğini kavrayamamıştır. K.P. 1928 deki seçimlerde yaklaşık 4.600.000 oy almıştır. Kaldı ki faşizme karşı mücadele de birlik yapılması gerekli olan sosyal demokratların oyları yaklaşık 9.153.000 dır. Alman K.P. si faşizme karşı mücadelede (1925-1927) dek ikinci dönem analiz ve taktiklerinden vazgeçmiştir. Yani ikinci dönemde proletaryanın mücadelesinin düştüğü tespitini yapmış, üçüncü dönemde ise proletaryanın devrimci durum yaşadığı tespitini yaparak, doğal olarak sosyal demokrasi ile ittifaktan kaçınmış ve sosyal demokrasiye "Sosyal faşist" diyerek faşistlerle aynı kefeye koymuşlardır. Durum öyle noktaya gelmiştir ki 1931 de kızıl referandum adına faşizmle dahi işbirliği yapmışlardır. Çünkü sosyal faşist olan sosyal demokrasi ile faşizm arasında fark yoktur. Alman K.P.' nin böyle analizleri sosyal demokrasiyi sosyal demokrat işçileri K.P. sinden soğutmuştur. Faşizm giderek güçlenmiş 1932' de 11.737.000 oy, 27 Şubat 1933'de ise 17.277.000 oy almışlardır ve bu tarihte Reichtag'da bir yangın çıkarıp, suçu da komünistlerin üzerine atmaları dahi K.P. uyandırmamıştır. Tabi ki faşizm karşısında yanlış analiz ve taktikler kendisini faşizme karşı mücadelede göstermiş. Faşizme karşı halk cephesi taktiği Stalin'in bütün ülkelerdeki K.P.lere tek geçerli taktiği olmuştur. Bu taktik işçi sınıfının önderliğini reddeden bir taktik olduğu için objektif olarak işçi sınıfını burjuvazinin kuyruğuna takmıştır. Yanlış politikalar sonucu milyonlarca küçük burjuva kesimini faşizm kazanmıştır.

Faşizm iktidara geldikten sonra "Sosyal faşizm" tespitini reddeden Alman K.P. si, artık kendi varlığını da yer altında sürdürmek zorunda kalmıştır.

Troçki'nin Faşizme karşı mücadelede de başarısı faşizmin bütünlü ve doğru analiz ve taktiklerini yapmasının sonucudur. Bu analizin en önemli özelliği işçi sınıfının birleşik cephe taktiğidir. Bu işçi sınıfının öncülüğünde faşizme karşı tüm kesimleri kapsayan bir özelliktir. Somut ifadesi ise

K.P'lerle Sosyal Demokrat Partililerde ki tüm işçilerin örgütlerinin birlikteliğinin oluşmasıdır. Çünkü faşizm yalnız komünistlere değil sosyal demokratlara da düşmandır. Sosyal demokrasi hem en tutarlı burjuva partisi olması, hem de faşizmin iktidara gelmesinde ki faşizme verdiği tavizlere rağmen, milyonlarca üyesi olan bu partinin hem tabanının, hem de mücadele keskinleştiği noktada yönetiminde faşizmle eşdeğer görülmemesini hayat doğrulamıştır. Faşizme karşı mücadelede Troçkinin analizine şu veya bu ölçüde yaklaşan ülkeler ve liderlikleri başarılı olmuş, yani Bulgaristan, Yugoslavya gibi, Almanya, İtalya vb. ise başarısız olmuştur.

Faşizme karşı gerçek başarının temeli faşizmi bütün olarak yaratan, üreten, oluşturan kapitalizmi ortadan kaldırmaya bağlıdır. Çünkü kapitalizm var oldukça, faşizm, Finans-kapitalin zorunlu olduğunda hep bir eğilimi olmaya devam edecektir.

Faşizme karşı mücadele burjuva-demokrasisini faşizme yeğlemek, hayatın kendi yani faşizmin kendi gerçekliğidir. Çünkü bu anlamda faşizm gelinen noktada son bir devlet biçimi olup tam bir saldırgan ve şiddet, kan ve reaksiyon hareketidir.

Faşizme karşı mücadelede faşizmin bu özelliği onlarla hiçbir yerde aynı platformu paylaşmamayı gerektirir. Fakat bazı dönemler taktiksel olarak (kurumsal olarak değil) tek, tek unsurlarını tarafsızlaştırmak dahi komünistlerin başarısı ve becerisidir.

Faşizme karşı mücadelede en tutarlı Anti-faşistler komünistledir, önermesi komünistlerin faşizmin ürediği kapitalizme karşı olmalarının sonucudur.

Faşizme kısa değinişimizin nedeni esas konumuzun Türkiye'de faşizm olmasıdır. Türkiye'de faşizmin doğru anlaşılması ve kavranması için referans noktası kısada olsa genel bir faşizm analizinin yapılmasını gerektirmektedir.

TÜRKİYE'DE FAŞİZM

Sosyalistlerin çoğunun faşizm analizlerinin bütünlükten yoksun ve yanlışlıklar içermesi Türkiye'de faşist hareketin de bütünlükten uzak ve yanlış kavranmasına yol açmıştır. Bu durumun en temel nedeni de faşizm konusu ile doğrudan bağlantısı olan devlet ve sosyalizm konularındaki yanlış kavrama ve yetersizliklerdir. Devletin asli unsurunun zor ve şiddet olması aynı zamanda zor ve şiddet içermeyen ikna yollarını da kullanmasını yeterince kavramamışlar, zor ve şiddetin var olduğu her durumu faşizm, ikna unsuru olan demokratik-hak ve özgürlüklerin bulunduğu her durumu da burjuva demokrasisi diye nitelemişlerdir. Sosyalizm konusunda da geleneksel eko-

nomizm veya devlet merkezli bakış faşizmin kitle desteğinin önemini ya görmemiş, ya da küçümsemiştir. Bu yanlış analiz ve tespitler yalnız başına teori çerçevesinde kalsa belki telafisi olabilirdi, fakat bu durum faşizme karşı mücadele de sosyalistleri silahsız bırakmış ve faşizme karşı kimlerle ittifak yapılacağı, hangi araçlarla mücadele edileceği konusunda açmazlara düşürmüştür.

Devrimci sosyalistler olarak bizler geneldeki faşizm analiz ve çözümlemelerinin doğruluğuna inanarak ve güvenerek Türkiye'de faşist hareketin durumunu analiz etmeye çalışacağız, kendi dışımızda düşman bir hareketin değerlendirilmesinin eksiklikler ve yetersizlikler taşıması çoğu zaman mümkündür.

• İlk kez 1920'lerde Ekim Devrimi'nin tüm dünyayı sarstığı koşullarda ortaya çıkan faşist akımlar, varlık koşullarını, hatta nedenlerini o devrimin uyandırdığı derin "can havli" duygusunda buldular. Bu açıdan bakıldığında 1960'lı yıllarda yeniden yükselen sosyalizm dalgasının en fazla etkilediği ülke sayılabilecek olan Türkiye'de 2. Dünya Savaşı ertesinin en yaygın ve etkili faşist hareketinin ortaya çıkmış olması anlaşılır bir olaydır. Söz konusu sosyalizm dalgasının yükselişiyle belirlenen uluslar arası atmosferde, öteki ülkelerinkinden çok daha hızla gelişen, dikkate değer bir prestij ve dinamizmle kısa sürede ülke gündemini belirler hale gelen Türkiye sosyalist hareketinin bu toplumdaki belirli kesimlerde çok daha güçlü bir can havli duygusu yaratacağı açıktır. MHP'de temsil edilen hareketin sosyalist hareketle adeta paralel giden gelişmesini olduğu kadar bu hareketin "klasik faşist" hareketle bu denli benzeşmesi de ilkin bu zeminde açıklamasını bulur. Dolayısıyla tüm tarihsel örneklerinde ve Türkiye'de görüldüğü üzere soy faşist hareket sosyalist akımların yükseldiği ortamlarda, hızla şekillenerek karşı bir kitle hareketi halinde sosyalizm akımının en amansız düşmanı olarak ortaya çıkmıştır.

• Faşist ideoloji hem mutlak eşitsizliğin ideolojisi, hem de milliyetçi bir ideolojidir, bu durum Türkiye'deki faşist hareket içinde geçerlidir. Faşizm eşitsizliği mutlaklaştıran, onu değiştirilmez bir doğal-ilahi yasa olarak sunan bir düşünceden yola çıkar. Ona göre aynı millet veya ırktan insanlar arasında yaradılıştan gelen kıymet ve niteliklilik farkları vardır. Aynı şekilde ırklar ve milletler arasında da yine yaradılıştan veya geçmiş uzak tarihten belirlenmiş bir üstünlük aşağılık silsilesi söz konusudur. O nedenle ne bir millet içindeki insanlar arasında nede milletler arasında eşitlikçi bir düzen kurmak mümkündür, nede bu değerlilik hiyerarşisini ve bu üstün-aşağılık silsilesini geçersiz kılmaya çalışmak meşru görülebilir. Bu durum

Alman faşizminin Alman millet ve ırkını, diğer tüm millet ve ırklardan üstün olduklarını, Türk faşizminin de Türk millet ve ırkını, diğer tüm millet ve ırklardan üstün olduklarını varsayar. Aynı zamanda üstünlük-aşağılık hiyerarşi ilişkisi insanlar arasında da mümkündür ki, Hitler'e Führer, Musolini'ye Duçe, Türkeş'e başbuğ denmesi bu anlayıştandır. Dolayısıyla bu durumun varlığı yani üstünlük-aşağılık hiyerarşisi silsilesi "demokrasinin" temel hipotezi yani vatandaşların toplumun kaderi ile ilgili koşullarda şu veya bu biçimde bir hak ve yetkiye sahip oldukları kabulünü açıkça reddeder ve dolayısıyla burjuva anlamda bile demokratik hak ve özgürlüklerin kırıntısına dahi tahammül gösterınez.

GİRİŞ

• Türkiye solunun "sağ" siyasal akım ve düşünceler konusundaki bilgisizliği, en belirgin özelliği sol karşıtlığı olan, hatta kendisini yıllarca sola düşmanlıkla, sola karşı terörle var eden faşist (ülkücü) hareket hakkındaki bilgi birikimi açısından da durum farklı değil. Evet "faşizm sorunu" üzerine bir literatür yığını var. Fakat yazılanlar teorik soyutlamanın doruğundan inmiyor. Ağırlıkla Dimitrov'dan ve diğer "ustalardan" nakille yapılan evrensel faşizm tahlilleri yıllardır, yineleniyor. Böylesi tahlillerde, "olayın" 1930'ların Almanya'sında mı, 1960'ların Arjantin'inde mi, 1970'lerinTürkiye'sinde mi geçtiği pek fark etmiyor. Bu tahlillerin teorik çerçevesinden türev olarak somutlaşmaya doğru atılan adımlar, genellikle faşizmin "açık" "gizli"- "gelişmiş" - "az gelişmiş", "yukarıdan" - "aşağıdan" biçimlerini ayırt etme doğrultusunda oluyor. Bu yaklaşımlar devletlü olsun, sivil olsun bütün egemen güçleri ve anti-komünist çizgileri "faşist"likle tanımlayıp "birleştiriyor", böylece somut durumu inceleme, kavrama ihtiyacını dumura uğrattığı gibi teorik çerçevede de ciddi zaaflar yaratmıştır.

• Yine ülkücü-faşist hareketi, mevcut düzenin baskı aygıtıyla (ABD ile CIA ile NATO ile) bağlantısını deşifre etmeye dönük epey enerji sarf ediyor. Resmi anti-komünist iç harp aygıtını oluşturan kontrgerilla v.b. kuruluşlarla ilintisinin, bu hareketin biçimlenmesinde önemli pay sahibi olduğu, 1960'lardan beri çeşitli vesilelerle ortaya çıktı. Ancak buradan, MHP'yi ve ülkücü-faşist hareketi neredeyse kontrgerillanın şubesi olarak gören bir yaklaşıma savrulmamak gerekiyor. Bu durum sonuçta faşizmi yalnız bir devlet biçimi olduğu noktasına indirgeyip bir kitle hareketi olduğu gerçekliğini es geçiyor.

• Bizler konuyu değerlendirirken, "faşist hareket" terimini değil, "Ülkücü-faşist" hareket terimini kullanacağız. Nasıl Alman faşizmi "Nasyonal sosyalizm" adıyla İspanyol faşizmi " Frankizm" adıyla anılıyorsa, Ülkücü-

faşist hareket de kendi adıyla anılmayı "hak ediyor". Ülkücü-faşist hareket gerçekten "herhangi" bir faşist hareket değil, Kavramsal-teorik düzeyde de kendi özgüllüğü içinde incelemeyi gerektiren özelliklere, niteliklere sahip. 1970'lerde ulaştığı kitlesel gücüne karşılık, bilinen faşist hareketlerden farklı olarak, bütünlüklü bir toplum modeli sun (a) mayan iktidar perspektifini böyle bir tasarım üzerine bina etmeyen-edemeyen bir harekettir. Bu durum yani bütünlüklü bir toplum modeli sunamayan özgül bir faşist hareket olarak ünlü "lider - teşkilat - doktrin" üçlemesinde de kendini gösterir, bu üçlemenin ruhu olan "devlet", "ocak", "dergâh" oluşumları kendi içinde gerilimli, ayrışık bir durumdadır. Dolayısıyla belirgin özellikleri otoriteye tapmak ve oportünizm olan söz konusu unsurların taşıdığı faşizan etmenler, Ülkücü-faşist harekette başka bir çok yerde oldukları kadar hatta kimi bağlamlarda görece az varoldular; ona özgü değiller, Ülkücü-faşist hareketin taban dinamiğinde ise, kapitalist modernleşmenin ve özellikle ona kültürel düzeyde eşlik eden Batılılaşmanın yarattığı yabancılaşmaya karşı, on yılların geleneksel tepki birikiminden damıtılan radikal popülist "isyan" etmenleri belirleyicidir. Özetle, ülkücü-faşist hareketin "kitle ruhunu" belirleyen reaksiyoner saiklerin yalın hali, dermeçatmalığı, inorganikliği, faşist bir hareketin zor kaldıracağı ölçüdedir ve onun özgüllüğünü oluşturur. Bu özgül yapı ülkücü-faşist hareketin resmi güvenlik ve baskı aygıtınca kolaylıkla piyonlaştırılmasında pay sahibidir, örgütsel kimliğini ve disiplinini yeniden üretmek için anti-komünist saldırganlığı hezeyana dönüştürmesinde pay sahibidir, kıyıcılaşmasında, zulmünde pay sahibidir, 12 Eylül'de yaşadığı şokta, dağınıklıkta, ayrışmada ve geçirdiği değişimde pay sahibidir.

Böylece, İslamlaşma ve "düzen karşıtı" bir söyleme yönelme saikleri, ülkücü-faşist hareketin yirmi yıllık anti-komünist koşullanmasının içselleştirdiği reaksiyoner karakterini yeniden üreten, kendi içinde belki tutarlı da olabilecek, yeni ama "zor" bir bileşim oluşturdular. Bu yeni durum, ülkücü-faşist hareketle "milliyetçi-muhafazakar" kamp arasındaki farklılıkları derinleştiriyor, bu da egemen blokla ilişki zeminini yıpratıyor. Belki de en önemlisi; ülkücü-faşist hareketin söz konusu ideolojik yenilenme süreci, bünye içi siyasal gerilimi ve ayrışmayı, camianın tarihinde görülmemiş ölçüde artırıyor, alenileştiriyor.

12 EYLÜL ÖNCRSİNDE ÜLKÜCÜ-FAŞİST HAREKET

MHP ve ülkücü-faşist hareketin tarihsel gelişme sürecine bir bakış

Cumhuriyet Türkiye'sinde faşist siyasal unsurlarda ideolojik olarak so-

lidarist (dayanışmacı) korporatist unsurların daima ağır bastığı kendi içinde de ayrışan Türkçü-milliyetçi tasarımlar belirleyiciydi. İkinci Dünya Savaşından sonra ise Anti-komünizm etmenler ağırlık kazanmaya başladı.

• Ülkücü-faşist hareketin partileşmesi, CKMP (Cumhuriyet-köylü-millet-partisi) de 1948'de, o dönemde radikal milliyetçiliğin simgesi haline getirilen Fevzi Çakmak'ın başkanlığında, bir dizi pro-faşizan küçük parti ve derneğin katılımıyla kurulmuştu.1950'lerde Osman Bölükbaşı'nın önderliğinde popülist söyleme sahip, muhafazakar, milliyetçi bir kırsal orta sınıflar partisi niteliği kazanmıştı.1960'larda Bölükbaşı'nın ayrılmasıyla güçsüzleşen CKMP'nin, yeni bir soluk getirecekleri inancıyla kapılarını açtığı Türkeş ve arkadaşları, 1965'deki olağanüstü kongrede parti yönetimini ele geçirdiler. CKMP'nin Kasım 1967'de yapılan kongresinde " toplumcu milliyetçi" Dokuz ışık doktrini resmen benimsendi. Türkeş'in "başbuğ"luğu bu kongrede ilan edildi, onun ünlü " davaya katılıp ihanet eden herkesi vurun" sözleri de, ilk kez bu kongrede dağıtılan bir bildiride yer aldı. Yine Türkeş 1968'de ünlü " biz Tanrı dağı kadar Türk, Hira Dağı kadar Müslüman'ız. Her iki felsefe bizim şiarımızdır" formülünü ortaya attı. Türkeş'in sürekli ilişki içinde olduğu Türkiye Milliyetçiler Birliği adlı oluşum faaliyetteydi, bu oluşum 1963 sonunda Nihal Atsız, İsmet Tümtürk gibi köklü ırkçılar tarafından kurulan Türkçüler Derneği'nin Ağustos 1964'de İstanbul'dan Ankara'ya taşındıktan sonra aldığı addır. Derneğin başkanlığını gene namlı ırkçı- Turancılardan, Atsız'ın kardeşi Necdet Sancar yapıyordu.

• Partinin 8 Şubat 1969'da toplanan Adana kongresi önemli bir dönüm noktası oldu. CKMP'nin adı bu kongrede Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) olarak değiştirildi. Partinin amblemi " kırmızı zemin üzerine üç hilal", gençlik kollarının amblemi "hilalli bozkurt" olarak saptandı. Adana kongresiyle birlikte, Türkeş'in temsil ettiği ortalama çizginin "merkez" eğilimin dışında kalanlar yani Faşizmin klasik anti-kapitalizm demagojisini daha kararlı ve radikal bir şekilde savunan "toplumcu milliyetçiler", onlarla birlikte, büyük burjuvaziyi tedirgin eden "Anti-kapitalist", "anti-mason" söylemde geriledi. Ve "Toplumcu milliyetçilik" (Batı dillerindeki anlamıyla, nasyonal sosyalizm) söylemini "saf" faşist bir doğrultuda uçlaştıran bazı marjinal unsurlar, partiden ayrıldılar veya uzaklaştırıldılar. Örneğin İzmir'de böyle bir grup, 1969'da Nasyonal Aktivite'de Zinde İnkisat (NAZİ) adında bir dernek kurdu. Bu derneğin dışa dönük ilk toplantısı MHP'li komandolarca basıldı.

• 1960'ların ortalarına kadar, anti-komünist reaksiyon potansiyelinin en

kapsayıcı çatı örgütleri, Türkiye Komünizmle Mücadele Dernekleri (TKMD) idiler. Hızla polisin göz yumduğu bir saldırganlaşma rotasına giren KMD'lerin sayısı 1963-1965 arasında on beş kat arttı, 1965'te 110'a, 1968'de 141'e çıktı.1968'de bütün fakültelerde partinin gençlik örgütüne ek olarak Ülkü Ocakları kurulmaya başlandı. Yine 1968 yaz aylarında kurulmaya başlanan "komando kampları" ile parti, anti komünist "milis kadroları" yetiştirmeye girişti. 70'li yıllardaki terörün kaynaklarından biri olarak gösterdiği bu kamplar abartıldığı kadar bir potansiyel sağlamamıştır. Bu efsanevi spekülasyonlar, bilinçli olarak MHP tarafından körüklenmiştir. Şubat 1969'da Türkeş " Bozkurtlar" olarak da anılmaya başlanan komandoların, Türkiye'yi komünizme karşı korumada partiye yardımcı olduklarını açıkladı. Siyasal ortamın gerginleştiği 1969-1971 kesitinde, gerçekten " Bozkurtların" anti-komünist terörü, egemen bloğun geniş kesiminde, devlet katında ve özellikle "iç harp aygıtında" kabul gördü. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın, Ülkü Ocaklarının terörüne dikkat çeken CHP önderi İnönü'ye "canım onlar komünizme karşı mücadele eden çocuklar" karşılığı verdiği biliniyor.

• MHP, 1970'lere "devletin yanında yer alan sivil güç" misyonuyla özdeşleşerek girdi.12 Mart mücadelesine açık destek verdi. Fakat 12 Mart'ta ordu ve devlet güçleri, Ülkü Ocaklarını kapatarak, MHP'ye işlerinin "buraya kadar" olduğunu ortaya koydular. Devletin "sokaktaki" mücadeleyi de bizzat ele almasıyla "devletin yanında anti-komünist mücadele" misyonu da işlevini yitirdi, üstelik parti hareket "işsiz" kalarak pasifleşti.

• MHP'nin kitleselleşme süreci 1969 genel seçimlerinde %3 ve 1973 genel seçimlerinde %3,4 oy alarak başladı. Bu iki seçimde MHP'nin %5'i geçtiği illerin bazıları şunlardır. Niğde %10,2, Van %9,4, Adana %8,7, Yozgat %10, Çankırı %7,5, Kayseri %7,5, Ordu %5,1, Tokat %4,9, Burdur %7,3, İçel %7,1, Hatay% 5,1.

CHP'nin iktidarı kendi elleriyle, AP önderliğindeki sağ partiler bloğunun oluşturduğu Milliyetçi Cephe (CP) hükümetine teslim etmesi, Türkeş'e büyük bir fırsatın kapılarını açtı. 1975 Nisan'ında MC'ye dahil edilen MHP'nin parlamentoda ki üç milletvekilinden ikisi bakanlık koltuğuna oturdu. MHP, MC hükümetine katılırken ayrıca, kadrolarını devlet mekanizması içine yerleştirme, bürokrasiye dönük kadro üretimini geliştirme hesabını yapmıştı. Fakat egemen bloğun resmi ve sivil unsurları 1. MC deneyiminden sonra MHP'ye isteksiz yaklaştılar.

Bu koşullarda MHP, 1977 genel seçiminden oy oranını ikiye katlayarak (% 6,4) milletvekili sayısını 16'ya yükselterek çıkmasına rağmen bu du-

rumun iktidara gelmeye yetmeyeceğini de anlamıştır. Bu durumu gerçekleştirmeyi 1978 başlarından itibaren sürekli gerilim ve şiddet unsurunu artırarak hayata geçirmeye çalıştı. Oluşumunda MHP tabanındaki denetimden çıkmış bir terör aygıtının güdülerinin de pay sahibi olduğu bu strateji, Orta-Doğu Anadolu'da Alevi-Sünni ayrımı temelinde boyutlandı. Bu verimli iklimde hızla umduğundan değilse de beklediğinden hızla kitleselleşti. Diğer yandan, kendilerinin de beklemediği kadar önem kazanan hareketin üst önderleri (başta Türkeş) iktidar yolunu başka ilişkilerde aramaktan vazgeçmediği için, sağlam bir kitlesel örgütlenme modeli de oluşturulamamıştı. Bu konuda Yalçın Küçük, anti-faşist muhalefetin, MHP ve ülkücü-faşist hareketin sıkı disiplini ve örgütlüğü üzerine çizdiği tablonun, onu isteyip de bulamadığı propaganda ve güç imkânları yarattığını ve bu hareketin aslında göründüğü kadar güçlü olmadığını savunur.

• Ülkücü-faşist militanlığın toplumsal karakteri ve insan malzemesini değerlendirdiğinde MHP ve ülkücü-faşist hareket, var oluşunu olmasa da yükselişini borçlu olduğu bu tabanın vasıflarını dönüştürmeye, kontrole muktedir olamazdı. Dolayısıyla militanlar ve kadrolar onları Ülkücü-faşist harekete yönelten saiklerin, egemenliğinde biçimlendiler bu saiklere ve koşullara bağlı olarak ayrıştılar.

• MHP ve ülkücü-faşist hareketin taşradaki kitle tabanını değerlendirdiğimizde bu hareket Orta-Doğu Anadolu taşrasında çoğu kez, gençlerin politikaya adım atacakları merkez gibi algılanmıştır. Birçok insan, gençliğinde MHP'de çalıştıktan sonra, orta yaş eşiğinde "aktif politikaya" AP'de atılıyorlardı. Kentlerde ki kitle tabanının gelişimi ise yoksulluğu, toplumsal eşitsizliğe karşı "sol" tepkilere sahiptirler. Birçok örnekte, solcu değil de ülkücü-faşist olmaları çevresel etkilere veya tesadüfî olaylara bağlıdır. Antikomünizm, önceki ülkücü-faşist kuşağından sorgulamadan devraldıkları bir özelliktir.

• Dolayısıyla bu taban, tanımlanan toplumsal-psikolojik karakter özellikleri nedeniyle saldırgan ve katı yapısıyla, sağlam denetlenebilir ve güvenilir olmamakla birlikte bağımsız hareket edebilen, parti politikası üzerinde etkili olmasa bile, pratiği ve günlük işleyişi belirleyen bir kitle oldu. Kazandıkları güçle, saldıkları "nam" ve korku ile yalnızlıklarını ve güvensizliklerini giderdiler. Kapıldıkları macera ruhu, abartıyla bağlandıkları erkek değerleri şiddetin hakim olduğu gündelik hayatın verdiği tatmin, daha üst aşamada silahşorluk, kendine özgü bir "delikanlı-çete" kültürünü yaşatıyor, üstelik bu yaşantıyı, üzerine giydirdiği "dava adamlığı" kisvesiyle daha da gizemlileştiriyordu. Kentli ülkücü-faşist militanlık betimlenen

yapısı içinde eğlenceleriyle, birlikte oldukları mekanlarla, giyimleriyle, ilişki ahlâkıyla, giderek kendi başına bir alt kültüre dönüşmekteydi. Öğrenci gençlik içindeki kitle de bu genel kavramın pek dışında değildi, çalışan kesimde ise, ülkücü-faşist hareket taban bulamadı, daha çok işsiz ve gizli işsiz gençlik ile marjinal sektör emekçileri arasında serpildi.

• Kadroların ve liderlerin toplumsal karakteri, tabanla uyuşmayan kısmen "elit" ağırlıkla bürokrat niteliktedir. Bunlar Türkeş'in yakın ve sadık çevresini oluşturan ve onun "devletlü" politikasına angaje bulunan ve ideolojik ve entelektüel özellikleri olan kişiler. Tepe kadroda ki asker ağırlığı Türkeş'e bağlıdır. Türkeş bu ilişkileri ordudaki konumundan dolayı (Albay Türkeş) CKMP-MP-MHP'ye taşımıştır. İdeolojik-entelektüel unsurlar az ve vitrinlik olsa da, siyasal güç sahibi olur, hatta Türkeş'in bile hesaba katmak gereği duyduğu (Gün Sazak gibi) portreler de vardır. Üst yönetimin tabanla bağı daha az ve gevşekken, üst yönetimin hemen altında yer alan ve onun çevresini kuşatan ikinci kademe liderler ise alt kadrolara ve tabana daha yakındırlar.

• Parti-Ocak kadroları arasında önemli düzeylere varan kopukluklar vardı. Ocak kadroları radikallikleri, fedakarlıklarıyla tabanda daha etkindiler. Bu durumun varlığı 1970'lerin ortalarından itibaren, "milliyetçi hareket" veya "Türk Milliyetçileri" kimliklerinin yerini "ülkücü" kimliğinin almasında, Ocak tabanının bu eğiliminin payı belirleyicidir. Ülkücü itirafçı Ali Yurtaslan'ın Aydınlıktaki anlatımları, parti üst yönetiminin ve bizzat Türkeş'in en azından taktik amaçlarla bu eğilime pirim verdiğini gösteriyor. "O her zaman şöyle derdi. Gençler bu parti sizin partinizdir. Bu milletvekillerini daha bir süre kullanabiliriz, ama bunların yerine gelecek olanlar sizlersiniz. Bu adamlar sizler gibi Ocak'tan yetişme değillerdir.

• İdeolojik yön Türkeş'in önderliğinde temsil edilen "cisimsiz" bir varlıktı, bundan dolayıdır ki hareketin kitleselleşmesinde etkili olan reaksiyoner yön, ideolojik zenginleşmenin ve kaliteli insan unsurunun önüne duvar çekiyordu. Bu zemin üzerinde örgütlenmenin kudretini ve sıklığını simgeleyen ünlü " teşkilat-lider-doktrin" üçlemesi söz konusu simgeselliğinin ötesinde bir sistematiği ve ilkesel düzeni vs. ifade etmiyordu. Ülkü Ocakları örgütlenmesi sanıldığının aksine "legal" örgütlenmelerdi. Bu durum aslında ciddi bir illegal yapılanmanın öngörülmediği ya da en azından hazırlığının yapılmadığının bir göstergesi olarak alınabilir. Ülkü bir, Ülkücü işçiler Derneği, Ülkü Tek, Misk vb. diğer "yan kuruluşlar" ise, ancak verdikleri lojistik destek ile önemliydiler. ETKD, TİT, TÜŞKD, TİMKO, ŞİT v.b. illegal "örgütler" gerçek örgütsel çekirdekler olmaktan çok, özellikle küçük çete

reislerinin bir çeşit öykünmeyle "takındıkları" isimlerden ibaretti. Ülkücü-faşist harekete genellikle yapıştırılan "katı hiyerarşi-sıkı disiplin-merkezi yapı" etiketleri, fazlaca somut bilgiye dayanmıyor. Faşist örgütlerin katı disiplin içinde örgütlenmeleri klasik bir veri olduğu için, özellikle sol literatürde ülkücü-faşist örgütlenmeyi de bu şablona uydurma çabası görüldü. Bu "veri" artık öylesine genel kabul görmüştür ki, bizzat ülkücü-faşist hareketin içinden gelen "itirafçılar"ın "evet, çok katı disiplin vardı." diye anlattıkları biraz dikkatlice okunduğunda, aslında gerçek bir başıboşluğun yaşandığı kavranabilecek olmasına rağmen, hal böylesi itiraflar " müthiş merkezi örgüt" senaryolar eşliğinde sunulabildi. Evet, özellikle Türkeş ve çevresindeki ordu geçmişli kadrosunun disiplin takıntıları vardı, ama bırakalım disiplinin gerçekliğini, bu "takıntının" bile bütün örgüte geçerlilik kazandığını öne sürmek hayli zordur. Özetle, teşkilatlanmada adem-i merkeziyetçi denilebilecek yapı olmuştu. Merkeziyetçilik ancak iktidar stratejisine bağlı bir temel politikaydı.

• Ülkücü-faşist hareket ve MHP açısından Türkeş ve onun temsil ettiği "liderlik" özel öneme sahiptir. "Başbuğ"un konumu, ülkücü hareketin 12 Eylül öncesinde klasik faşist örgütlenmeye en çok yaklaşan yönü olarak değerlendirilebilir. Ayrıca Türkeş tarafından ilk kez 1965'te yayımlanan Dokuz Işık Doktrini (Dokuz Işık'ın gerçek yaratıcısının Türkeş olmayıp, gerçek yazarın, milliyetçi-sosyolog Mümtaz Turhan olduğu iddiası yaygındır) "Güçlü devlet" tasarımının belirleyiciliği altında, Pozitivist-kalkınmacı Cumhuriyet ideolojisinin pek çok etmeninde varlığını koruduğu korporatist bir toplum modeli vaat ediyordu. Hiyerarşik sırayla milliyetçilik, hürriyetçilik ve şahsiyetçilik, gelişmecilik ve halkçılık, endüstricilik ve teknikçilikten oluşan Dokuz ışık ilkeleri, ülkücü faşist hareketin Türkeş'le temsil edilen devletlü unsurlarının resmi ideolojiyle akrabalığını ortaya koyarlar. Bu durumda Dokuz Işık'ın MHP camiasında ki en belirgin işlevinin, Türkeş'in otoritesine sağladığı katkı olduğu söylenebilir.

• 1960'ların sonunda yerleşen "devlet gücüne sivil destek" misyonunun uzun süreli hakimiyeti, ideolojik beslenme için resmi ideolojiyi de başvurulabilir bir kaynak haline getirmekteydi, özellikle hareketin merkez unsurları, toplumsal-sınıfsal konumları ve siyasal-ideolojik tercihleriyle bu kaynağa yakın duruyorlardı. Ülkücü-faşist Ömer Tanlak Aydınlıkta ideolojik beslenme eksikliğini şu cümlelerle anlatıyor. "Davanın kutsal olduğuna inanıyordum. Bu yüzden okumaya karar verdim. Fakat okunacak kitapların azlığından ve bana bir şey vermediğinden bundan vazgeçip verilen seminerlere gitmeye, bunları kaçırmamaya başladım. Burada da ya-

nıldığımı anlayarak, vazgeçtim. Nedeni ise seminerlerde de aydınlatıcı bir şeylerin anlatılmaması ve sadece konuşmaların başında ve sonunda "Tanrı Türkü korusun ve yüceltsin" ya da "Ey Türk titre ve kendine dön" şeklinde yeminler edilmesiydi. Sonuçta "zengin" bir demagojiye dayalı olan doktrin ve güncel reaksiyoner niteliği baskın olan hareket için ideolojik bakımdan varolan yoksunluk ve heterojen yapının olumsuz etkileri ertelenebiliyor, ciddi bir sakınca olarak algılanmayabiliyordu.

Örgütsel yapının genel karakterini değerlendirdiğimizde insanlar kendi başlarına harekete o kadar alışmışlardı ki, oldukça alt kadrolardan bile, kendi örgütlerini kurmayı düşünenler (en azından düşleyenler) çıkabiliyordu. Yine Ömer Tanlak'ın anlatımıyla "Devamlı Etlik lisesine gittiğim için oradaki bazı kişileri gözaltına alıp, eylem güçleri hakkında bilgi almaya çalışıyordum. Bundan niyetimde yeni bir örgüt kurup çalışmaktı."

Her iki ucu da açık olan bu ilişki, iki taraf açısından mantıklı gerekçelere dayanıyordu. Bir taraf özgür-bağımsız davranacak rahat bir davranma ortamı buluyor, diğer taraf teşkilat için ise, gücüne güvenilecek, gerektiğinde kolaylıkla gözden çıkartılabilir, fazla soru sormayacak, kontrolsüz ama sadık bir yığının tepesinde olma avantajını getiriyordu. Fakat bu durum teşkilatın tasarlayarak bulduğu bir "formül" değildi. Başka türlü mümkün olmayan kendiliğinden bir sonuçtu.

• Bu yapıyı ne organize bir suç örgütü, ne katı disiplinli faşist bir teşkilat, ne radikal ve homojen bir politik hareket, ne taşra ağırlıklı "gelenek" unsurlarının kozmopolitlikleşmeye ve modernleşmeye tepkisi, ne reaksiyoner sağ platformun bir fraksiyonu, ne de darmadağınık bir lümpen kalabalığının yarattığı alt-kültür olarak görmek mümkün. Hiçbiri ve hepsi birden.

• Tırmanan faşist terörün iktidar stratejisi 1978 başında CHP hükümetinin iş başına gelmesi ile birlikte bütünlüklü bir eylem programı üzerinde şekillendi. Bu stratejiyi besleyen önemli bir kaynak olarak, terörün kitleselleşmesinde Eğitim Enstitüsü olayları önemli bir rol oynadı. Oluşumunda MHP tabanındaki denetimden çıkmış terörizm ve radikalizmin başlangıcı İstanbul Üniversitesi (İÜ) olayıydı. 16 Mart 1978 günü (İÜ)'sinde çıkan öğrencilerin üzerine atılan bomba sonucu 7 öğrenci öldü, çok sayıda öğrenci yaralandı. Bu olaylar bütün ülke çapında güçlü bir direniş dalgasını oluşturdu. DİSK'in "faşizme ihtar" eylemi bütün sol grupların katılımıyla gerçekleştirildi. Gösterilen büyük tepkiyle tırmanan gerilim, bu "hamle"nin ülkücü-faşist hareketin stratejisi açısından başarılı bir çıkış olduğunu ortaya koydu. Bu stratejinin başka bir boyutu da "yüksek mevkilerde ki" kişilere

yönelen cinayetler zinciriydi. Bugün hala "aydınlatılmamış" sayılan bu kıyım 12 Eylül'e kadar sürdü ve birçok bilim adamı, gazeteci, devlet görevlisi öldürüldü.

Bunlar; savcı Doğan Öz, bilim adamları Bedri Karafakioğlu, Bedrettin Cömert, Cavit Orhan Tütengil, Orhan Yavuz, Ümit Doğanay, Necdet Bulut, yazarlar Ümit Kaftancıoğlu, Abdi İpekçi, demokratik kitle örgütü yöneticileri Akın Özdemir, Sevinç Özgüner, emniyet müdürü Cevat Yurdakul, sendikacı Kemal Türker, milletvekili Abdurrahman Köksaloğlu'dur.

Bu strateji alt kadroların "çeteleşme" ve şiddet eğilimlerinin tırmanmasını getirirken, merkez son "sivil" girişimi yürürlüğe koyarak büyük yürüyüşü hazırladı. Mussolini'nin ünlü "Roma yürüyüşünde" ismiyle bile benzeyen bu girişim son "sivil" girişimdi. MHP liderleri bütün enerjilerini artık askeri darbe oluşumuna harcamışlardır. Türkeş 19 Mart'ta İzmir'de yaptığı konuşmada "büyük yürüyüşün" başladığını açıklarken, bir taraftan gerilimi tırmandıran provokasyonel eylemlerde sahneye konmaya başlanmıştı. Malatya olayı bu çizginin en önemli adımı idi. Malatya'nın "MHP"ye yakın "sayılan AP'li belediye başkanı Hamit Fendoğlu (Hamido) 17 Nisan 1978 günü Ankara'da kendisine postalanan bombalı paketi açarken öldü. Ülkücü-faşistler bu olayın ardından, kentteki sağ Sünni kitleyi Alevilere ve genel olarak sola karşı kitlesel bir saldırıya kışkırttılar. Sonraki aylarda faşist hareket, en büyükleri Sivas ve Elazığ'da olmak üzere, birçok Orta Doğu Anadolu kent ve kasabasında benzeri provokasyonlar gerçekleştirildi. Elazığ örneğinde provokasyonlar Kürt nüfusa karşı yönelen saldırılarla etnik boyutlar kazandı, giderek zaten güçlü olunan merkezler birer "bölge üssü" durumuna getirilerek, kontrol altına alınan merkez sayısı artırılmaya çalışılıyordu. Kentlerde de benzeri bir yol izlenerek, kentlerin stratejik merkezlerinde kesin hakimiyet için çabalanıyordu.

• "Büyük yürüyüş" başarılı olamasa da, provokasyonlar devam etmiş ve giderek tırmandırılan anti-komünist hezeyanla birlikte, alt kadrolar-çeteler düzeyinde gittikçe denetimsizleşen yapı, faşist terörün artık hedeflerini seçerken pek seçici olmaması, hatta rasgele kalabalıkların saldırı hedefi haline gelmesi sonucunu doğurdu. 1978'de ülkücülerin, kahvehaneler, otobüsler, sinema çıkışları dibi insanların toplu halde bulunduğu mekanlara yönelik saldırıları neredeyse rutinleşmişti. Bu saldırılar solcuların yoğun olduğu muhitlere yöneliyor, fakat ateş açılıp öldürülenlerin siyasal kimliklerinin niteliği gözetilmiyordu. Hedeflenen, korku salmanın yanında, kitlelerin bu korku ile devrimci-sosyalist hareketlerden uzaklaşmalarını sağlamaktı.

Bu durum faşist hareketin sıkıyönetim talebi, silahlı mücadelede "pat" durumuna razı olmasından ileri gelmiyor, iç savaş stratejisi içinde orduyu yanına alma hesabına dayanıyordu. MHP 12 Mart müdahalesi döneminde ordunun anti-komünist misyonuyla kendisi ideolojik olarak tam anlamıyla özdeşleştirmişti. Ayrıca Türkeş'in temsil ettiği genel merkez ekibi, öteden beri ordu içindeki bağlantılara önem vermiş ve iktidar senaryosunu daima asker-sivil bürokrasinin üst kademelerinden sağlanacak güçlü bir desteğe bağlı olarak tasarlamıştı. 1978'de faşist yazında bu desteği ordu içinde sağlamaya aday isim olarak, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Nurettin Ersin ima edilmekteydi. Türkeş ordu ile ittifak formülü içinde tabandaki, giderek görece özerk hareket etmeye yönelen radikal "çeteleri" denetim altına alarak iç mücadelede marjinalize edeceklerini umuyorlardı. Sıkıyönetim gerekçesini oluşturmak için şiddet etnik-mezhepsel özellikleri kapsayacak şekilde kitle kıyımı şeklinde sürdürülmeye çalışıldı. Aralık 1978'deki Kahramanmaraş katliamı, bu tırmanışın doruğu oldu. Ülkücü-faşistlerin, anti-komünist bir filmin oynadığı bir sinemaya bomba koyup, patlamadan sonra bu olayı "komünist saldırısı" diye sunarak başlattıkları provokasyon zinciri, ertesi gün öldürülen iki alevi ve solcu öğretmenin cenazesine düzenlenen saldırıyla boyutlandı ve anti komünist "cihat" çağrılarıyla kitlesel kıyıma dönüştü. Kahramanmaraş katliamında saptanabildiği kadarıyla 111 insan öldü, yüzlerce insan yaralandı, Alevi toplumunun çoğunluğu Kahramanmaraş'tan göçmek zorunda kaldı.

• Aralık 1978'de Kahramanmaraş olayları, stratejinin kısa vadeli hedefi olan sıkıyönetimi getirdi. Ancak 1978 sonunda 13 ilde ilan edilen sıkıyönetimin MHP'nin dertlerine çare olmayacağı anlaşılıyordu. Bu durum MHP'nin egemen blok be ordu ile olan sıcak ilişkilerini yıpratmıştı. Bu koşullarda acil önlem olarak, hareketin kurmayları "silahları gömme" talimatı verdiler. Ülkücü-faşist hareketin bundan sonraki esas stratejisi solu devletle karşılaştırıp yıpratmaktı. Öyle ki bu dönemde sol adına provokatif sahte eylemlere bile başvuruldu. 12 Eylül'den sonra MHP genel merkezinde bulunan "Eğitim seferberliğinin Talepleri" belgesinde, yerel örgütlere, jandarma, polis, valilik vb.. bina duvarlarına devrimci-sosyalist örgüt imzalarıyla " faşist ordudan hesap sorulacak" türünden sloganlar yazılması talimatının iletildiği görülüyordu. Böylece sıkıyönetimin "ilgisinin" ülkücü-faşistlerden uzaklaştırılması ve ordunun sola karşı bilenmesi hedefleniyordu. Oysa gerçekte 1979 kışında gömülen silahlar, yerlerinden çıkartılmaya başlanmıştı. Ülkücü-faşist Ömer Tanlak'ın anlattığı gibi, silahların "gömüldükleri yerlerden" çıkartılmasında, birçok önemli MHP'li

ve ülkücü-faşistin öldürülmesinin tabanda yarattığı etkiye dayanan "kendiliğinden" bir boyutu da vardır. 1980 Mayıs'ında MHP'nin gençlik nezdinde ki itibarı önderlerinden Gün Sazak'ın öldürülmesi, hareketin ülke çapında büyük bir saldırı kampanyasına yol açtı. Gün Sazak'ın MHP içinde, çapulculaşan terör aygıtının gemlenerek uzun vadeli resmiyetçi bir çizgi tutturulmasından yana olduğu, ölümünün, bu tavrı benimseyenleri gerileteceği de öne sürülmüştü. 1980 Temmuz'un da ikinci bir Kahramanmaraş olayını Çorum da tezgâhlamak isteyen faşist hareket, Çorum da ciddi bir anti-faşist direnişle karşılaşarak başarılı olamamıştır. Bu durumların sonucudur ki MHP liderliğinin hesaplayamadığı, ya da görmek istemediği, gelecek dönemde iktidarın şekillenişini belirleyecek olan egemen sınıfların, MHP'yi başından itibaren ciddi bir iktidar alternatifi olarak görmeyip, sadece "acil hallerde" kullanılacak bir araç olarak görmeleriydi. Bunun en somut göstergesi, AP genel başkanı Demirel'in MHP'nin "terör"le ilintisini belirtmekten sürekli kaçınmasına rağmen, 2. MC'nin kuruluşuna Türkeş'i dahil etmeyerek aradaki sınırı kalınlaştırmaya yönelmesidir. Öte yandan kendi taban potansiyeline yönelen bir tehdit olarak algıladığı MHP'ye zaten pek sıcak bakmayan MSP'nin ve İslam'i Hareket içinde İran Devrimi'nin etkisiyle radikalleşmeye başlayan unsurların, ülkücü-faşist harekete karşı açık tavır almaları (ve bu tavrın "sokağa" da yansıması) hayli yıpratıcı olmaktaydı.

• Daha önce söz ettiğimiz, lümpen kalabalıklar, şiddet sevdalı silahşorlar, canı sıkılıp adam öldürmeye çıkan katiller ve sayısı artan "itirafçıların" varlığı ülkücü-faşist hareketi giderek yıpratmıştır. 12 Eylül öncesinde ve sonrasında bünyesinden çok sayıda irili ufaklı "itirafçı" çıkartan ülkücü-faşist hareket, bu firelerin olumsuz etkisini hâla silebilmiş değil, şu da var ki, itirafçıların çoğunun aslında bildiğinden ve yaşadığından daha fazlasını anlattıklarını ve önemli mevkilerde oldukları imajını verecek abartmalara yöneldiklerini söylemek, aşırı "ihtiyatlı" bir yaklaşım sayılmamalıdır. İtirafçıların çoğu alt kadrolar, sıra neferleri, açıklamalarında genellikle, teşkilat içerisinde çeşitli nedenlerle çeliştikleri kişileri karalamaya gayreti açıkça öne çıkıyor. "İfşaat"larının hemen öncesinde, teşkilat içindeki çıkar çatışmalarında "açıkta kaldıkları" ya da düşman kazandıkları için (Hatta kimi zaman maddi çıkar sağlama saikiyle) bu yolu seçtiklerine ilişkin ipuçlarının görülmesi de, güvenilirliklerini tartışmalı hale getiriyor. Öte yandan, bu anlatımların polisiye içerikleri açısından değil, ülkücü-faşist hareketin alt-kültürel ortamını kavramak açısından, anlatılanlarda ve satır aralarında ciddi anahtarlar bulmak mümkün.

• 1980'in sonuna gelirken ülkücü hareket için rahatsız edici olmaya başlayan bir sorun kaynağı da hapishanelerdi. Hapishaneler de ciddi bir ülkücü varlığı oluşmuştu. Bu insanların çoğu, ayrı kaldıkları eylem hayatlarını sorgulamaya başlıyor ve fedakarlıklarına, adanmışlıklarına "değecek" resmi ülkücü-faşist söylemin sunduğundan daha elle tutulur nedenler arıyorlardı. Bir yandan sol ve İslam ile (hapishanelerde ki solcu ve Müslüman mahkûmlar aracılığıyla) başka mekanlarda gerçekleşmeyecek yakın temas ve gözlem imkanları ile tanışan, öte yandan kendilerinin orada bulunuşu ile "devletin yanında olma" misyonunu bağdaştıramayan bu insanların, sağlam ideolojik donanımlarının da olmamasının etkisiyle kolayca savrulabileceklerini bilen MHP önderliğini, çeşitli önlemler almaya çalışıyordu. Hapishanedekiler, yakın bir af umuduyla yatıştırılmaya çalışılıyordu. Fakat MHP ve ülkücü-faşist hareket önderliğinin otoritesi, bu çabalara rağmen hapishanelerde hızlı bir yıpranma süreci yaşamaktaydı.

12 EYLÜL ŞOKU, DAVA VE SAVUNMA

12 Eylül darbesi ve 1980-1982 askeri yönetim dönemi, faşist hareket için büyük bir şok oldu. Bu darbe ülkücü-faşist tabanın tasavvurlarına uygun bir askeri darbe senaryosunun aksine, MHP ve lideri Türkeş'i de diğer partiler ve liderleri gibi "kontrol altına" alarak, böylesi bir misyonu meşru saymadığını başından ortaya koydu. MHP kurmayları Ülkücü-faşist misyonu 12 Eylül'le özdeşleştirerek meşrulaştırmaya çalıştılar. MHP'nin ideoloji olan Türk milliyetçiliğinin devletin, bizzat 12 Eylül'ün resmi ideolojisi olduğu savunuldu. MHP Genel Başkan Yardımcısı Agâh Oktay Güner'in ünlü "fikri iktidarda, kendi zindanda" sözü durumu iyice pekiştirdi. Fakat bu tavır ne mahkeme ne –asıl önemlisi- taban nezdinde ikna edici olamadı

12 Eylül'de Türkeş'in durumu da ilginçlikler taşıyordu. Ordu kökenli tabi senatör Ahmet Kahraman'ın aktarımına göre, Türkeş'in eski bir yakın çalışma arkadaşı "Kaçıp gizlendiği günlerde Nurettin Ersin'den güvence aldıktan sonra teslim oldu" yolundaki söylentiler için, "Hayır, Nurettin Ersin'le bir görüşmesi olmadı" demişti. Türkeş daha sonra verdiği ifadede, darbe haberini alınca Oran'da Kader sokaktaki evine giderek, kalorifer dairesinde üç gün oturup beklediğini açıkladı.

Yine Türkeş'le ilgili MHP'nin devamı olan Milliyetçi Çalışma Partisinin yarı-resmi yayın organı olan Yeni Düşünce'nin 24 Şubat 1989 tarihli sayısında "Ankara Sıkıyönetim Komutanı Nihat Özer'in Türkeş'i evinde vurdurtacağı, sonra Konseyin Nihat Özer'i tasfiye ekibini tutuklatacağı ve bu yolla milliyetçilerin desteğini alacağı şeklinde bir planı "gündeme gel-

mişti." 14 Eylül 1990 tarihli Yeni Düşüncede de emekli Binbaşı Selim Kaptanoğlu "Türkeş'in evinde bulunsaydı öldürüleceği" iddiasını ortaya attı.

• Ülkücü-faşist hareket darbenin sağcı bir darbe olduğunu ve benimsenmesini savundu. 12 Eylül yönetiminin MHP'nin yarı-resmi yayın organı olan Hergün Gazetesinin kapatmasından sonra bu harekete yakın olan Yurda ve Dünyaya Bakış, Hizmet için Yeni Hamle, Yeni Düşünce gibi yayınlarda da darbe ile özdeşleşme belirgindi.

MHP yöneticilerinin ve avukatlarının sorgu ve savunmalarında 12 Eylül'ü yapanları ve 12 Eylül mantığını suçlamaktan kaçındıkları ve "özünde destekledikleri" görüldü. Türkiye'de yayımlanmasından çekinilerek Almanya'da bastırılan Suçlanan MHP-Affedilen CHP kitapçığı bile o dönemde bazı MHP yöneticileri tarafından "sivri" bulunmuştu. Özetle kendilerine dokunulması dışında 12 Eylül'e ciddi bir itirazları yoktu.

• Darbeyle en "enerjik" biçimde özdeşleşen MHP'lilerin bürokrasideki ve özellikle baskı aygıtındaki kadrolar olduğunu bu noktada kaydetmek gerekir. Pol-Bir'li (Ülkücü Polisler Birliği) veya harekete sempati duyan polislerin işkencelerde ön planda yer aldıkları biliniyor. Ankara Sıkıyönetim Mahkemesinde görülen Devrimci Yol ana davasında yargılananlar, kendilerine yapılan işkencelerde MHP taraftarı polislerin sürükleyici rolünü birçok kez dile getirmişlerdir. Öte yandan devletin baskı aygıtını yönetenlerin, ülkücü tutuklulara da "solcu" bilinen polis ekipleri tarafından işkence yapılmasını sağladığı biliniyor.

• Ülkücü-faşist hareketin bütünü üzerinde 12 Eylül'ün en sarsıcı darbesi MHP ve ülkücü kuruluşlar hakkındaki soruşturmanın sonrasında 29 Nisan 1981'de 945 sayfalık bir iddianame ile açılan davadır. 389 sanıklı davada Türkeş'le birlikte idamı istenenlerin sayısı 49 iken, 212 sanık için 5 ila 15 yıl arasında ağır hapis cezası isteniyordu. Muhsin Yazıcıoğlu'nun "Türk'ün Türk düşmanıyla aynı zincire vurulması" olarak tanımladığı bu meşruiyet ve kimlik bunalımı içinde, dokuz ülkücünün asılması vardı. İdam edilen ülkücü-faşistler şunlardır. Cengiz Baktemur, Fikri Arıkan, Ali Bülent Orhan, Selçuk Durucak, Halil Esendağ, Mustafa Pehlivanoğlu, Ahmet Kesre, Cevdet Karakaş, İsmet Şahin, İsmet Şahin'in ülkücü olup olmadığı uzun bir süre tartışma konusu oldu. Kimileri onun bir solcu olduğunu, kimileri ise adi bir suçlu olduğunu iddia ettiler, Ancak sonuçta ülkücüler ona da sahip çıkarak, şehitleri arasında saymaya başladılar, ülkücülerin cuntanın "denge politikası" gereği idam edildikleri tezi ülkücüler tarafından sürekli öne sürülmüştür. Askeri yönetimin "sağdan da soldan da adam asma" görüntüsünü vermeye önem verdiği doğrudur, ancak idam verilerine bakıldı-

ğında, bunun nasıl bir "denge" olduğunun anlaşılması hayli zor görünüyor. 1980-85 döneminde gerçekleştirilen idamların 9'u "sağ kesim" adı altında ülkücülerden, buna karşılık 18'i "sol kesim" adı altında sol kesimdendir.

• MHP hakkında davanın açılıp açılmayacağı Milli Güvenlik Kurulunda oylaması da hem önemli hem ilginçtir. Oylama da iki generalin (N. Ersin ve T. Şahinkaya) "dava açılmaması" iki generalin ise "açılması" doğrultusunda oy kullanmasıyla bir dengenin oluştuğunu, Türkeş'le arasında Hava Harp Okulu yıllarından beri karizma rekabeti olan Kenan Evren'in oyuyla dava açılması kararlaştırılmıştır.

12 Eylül'ün nimetlerinden şu veya bu ölçüde yararlansa da ülkücü-faşist hareketin 12 Eylül'ün şiddetinden kategorik olarak istisna edildiğini söylemek doğru olmayacaktır. Ayrıca 12 Eylül'e destek veren "hakim güçler" içinde ülkücüleri kayıran bir politikanın hiçbir manası olamazdı.

MHP ve ülkücü kuruluşlar davasını açmak isteyen güçlerin bir meselesi de tutuklayamadıkları binlerce dava adamı ve kadro elemanının kendi kurdukları sisteme başkaldırmalarının nasıl engelleneceğini, hatta o sisteme nasıl entegre edilebilecekleri düşüncesiydi.

MHP tarafından 12 Eylül'ün yarattığı şaşkınlık yerini çöküntü ve karamsarlığa bırakırken, MGK önderi Kenan Evren'in 4 Eylül'de Sivas'ta yaptığı konuşmada MHP'yi "devlete, milliyetçiliğe sahip çıkıyorum gerekçesiyle çeteler kurmak" ile suçlaması MHP'lilerin özellikle yönetici kadrolarda ciddi paniğe yol açtı.

• 12 Eylül'ün bu tutumu sonucu ülkücü-faşist hareketin gücü gittikçe tükenmeye başlıyor. Mali kaynaklar 1-2 ay bile idare edemiyor.80 öncesinin 16-25 yaş kuşağı 80'li yıllarda alışık olmadıkları bir hayat ve aile kurma kavgasına başlıyorlar. MHP savunmasının genel karakteri, MHP'nin "basiretini" vurgulayan, kimi noktalarda savunmalarını kişiselleştiren ve darbecilere "aslında bizde sizdeniz" mesajı ileten lider kadronun tutumu, tabanın moral çöküntüsünü arttırmıştır. Bu durumu Türkeş'in savunmasında daha da netleşmiştir. Türkeş savunmasında "suçların şahsiliğini" vurgulayarak, ülkücü olduğu iddia edilen kişilerin işledikleri suçlardan kendisinin sorumlu tutulamayacağını belirtti. Ayrıca Türkeş ve diğer yöneticilerin MHP ile diğer ülkücü kuruluşların hiçbir organik ilişkisinin olmadığını da her fırsatta vurgulayışlarındaki üslup ta, tabanda moral bozucu etki yaptı.

"Fikri iktidarda kendi zindanda" şiarının pek inandırıcı olmadığı anlaşıldı. Çünkü dokuz ülkücü-faşisti asan iktidarın "kendi fikirleri" olduğuna kadroları inandırmak pek kolay değildi dolayısıyla 80 öncesinin otorite

boşluğunda "devlete, bayrağa yapılan saldırılara direnen", bu yüzden mağdur edilen ülkücü gençlere yapılan haksız muamelenin düzeltilmesi istekleri daha yüksek sesle ifade edilmeye başlandı.

• Giderek ülkücü-faşist hareket 1987 yılından sonra, İslamlaşan yeni "Ocaklı" önder kuşağının "düzen karşıtı" bir söylem inşa ederek oluşturdukları radikal çizgi be bu çizgi doğrultusundaki Bizim Ocak ve Bizim Dergâh dergilerinin yayına başlaması aynı zamanda 12 Eylül karşıtlığını da oluşturdu.

• Bu durumu yaratan hapishanelerdeki ülkücü-faşistlerin mağduriyetleri olmuştur. 8 Eylül 1989 tarihli Yeni Düşüncede Hüseyin İslam Yıldırım, Solcuların açlık grevlerine imrendiğini, kendilerinde bu işi yapanlara destek olunmadığını ve cezaevindekilerin kaderlerine bırakıldığını yazarken bu etkiyi yansıtır.

1987 sonrası ülkücü-faşistler insan hakları savunuculuğuna yönelmişler, karakollarda ve hapishanelerde işkence yapıldığını bundan devletinde haberi olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca 12 Eylül'ün hak arayanlara, davranışlarını anti-emperyalist çizgilerle oluşturanlara ve bağımsız yaşama arzularını dile getirenlere karşı oluşturulmuş bir kalkan olduğunu belirtmişlerdir. 1987'den sonra Türkeş'te, elbette radikallerin orduya ve "düzen"e karşı radikal çıkışlarına iltifat etmemekle birlikte 12 Eylül ve darbe karşıtı bir söylemi benimsedi. 24 Şubat 1990'da Yeni Düşüncede "12 Eylül'ün doğrudan doğruya Türk milliyetçiliğine karşı yapıldığını" açıkladı.

12 EYLÜL'ÜN RESMİ İDEOLOJİSİ, FAŞİST ENTELEJENSİYA VE "TÜRK-İSLAM SENTEZİ"

12 Eylül'ün ilk günlerinden itibaren, bütün kamusal pratikleri giderek gündelik hayatın her alanını "Atatürkçü" bir şekilde düzenlemeyi vazeden bir söylem devreye girdi.

• Yine Murat Belge'nin saptadığı gibi, Türkiye'deki askeri diktatörlük dönemlerinin, karşılaştırabilecekleri faşizan Akdeniz rejimlerine (Yunanistan, Portekiz, İspanya) kıyasla temel eksiklikleri, geleneksel dinsel otoritenin desteğinden yoksunlukları idi. 12 Eylül'ün "ideoloji teorisini" yapma bakımından onunla genel olarak en büyük uyumu sağlayan Aydınlar Ocağı çevresinin gündeme getirdiği "Türk-İslam sentezi" doktrini, bu ihtiyaca cevap verdi.

Faşist entelejensiyanın sınıfsal-toplumsal bakımından kentli, elit ve burjuva damgalı portresinin, hareketin tabanındaki taşralı alt-orta sınıfla (kısmen lümpen) uyuşması zordur.

12 Eylül döneminde faşist entelejensiya profilinin yoğun ve örgütlü biçimde cisimleştiği yerler, Tercüman Gazetesi ve Aydınlar Ocağı idi. Yapısı ve ideolojiyle Aydınlar Ocağı 1980-1983 döneminde, devletin ideolojik aygıtlarını biçimlendiren merkezlerden birisi haline geldi.

• Fakat ülkücü-faşist hareketin tabanı Aydınlar ocağına hiçbir zaman ısınamadı. 70'lerin sonralarına doğru ülkücü-faşist gençlerin Ocakçıları protesto için gösteriler düzenleyerek Ortadoğu gazetesini yaktıkları biliniyor.

Aydınlar Ocağının söylemi, faşist korporatizmin, siyaseti teknokratikleştiren modernist ve üst düzeyde seçkinci bir versiyonuna dayanır. Antikapitalist demagojiyi kullanmayan "yukarıdan aşağıya" faşizm hattı üzerinde yer alırlar. Anti-komünist misyonları belirleyicidir. Bu durumda Türk-İslam sentezinin "Kemalizm-İslam sentezi" olarak tanımlanması nedensiz değildir. Ayrıca Aydınlar Ocağının utangaç bir şekilde faşizmi kutsaması komünizmin en amansız düşmanının faşizm olduğu söyleminden bellidir.

• 12 Eylül'ün Türk-İslam sentezini benimsemesi pratikte de kendisini göstermiştir. Orta öğretimde zorunlu din dersi uygulaması, 1982 Anayasasında da belirtilerek yürürlüğe kondu. Hatta Aydınlar Ocağının bazıları işçilere, askerlere ve hapistekilere de devamlı din dersi verilmesi gerektiği kanısındaydı.1982'den itibaren ortaokul ve liselerde okutulmaya başlayan "Din kültürü ve Ahlâk bilgisi" dersi kitaplarının içeriğinde ABD-NATO'nun da önemi vardır. ABD yönetiminin 1981'e kadar resmi, ondan sonra da fiili Güvenlik İşleri Danışmanı Brezezinski, 1977'den itibaren, Ortadoğu da İslam'ın Sovyetlere karşı kullanılabilecek bir güç olduğu görüşünü savunmaktaydı. Bu misyon elbette o yıllarda Batı'da "Fundamentalist" olarak tanımlanmaya başlanan radikal-İslam'i hareketlere değil ABD odaklı emperyalist sisteme sadık olan Türkiye, Suudi Arabistan, Kuveyt, Pakistan gibi ülkelerdeki İslam'a biçiliyordu.

1983; YENİ PARTİLER VE ÜLKÜCÜ CAMİADA AYRIŞMA

Anavatan partisi (ANAP) 1984'ten itibaren ülkücü-faşist kesimin asıl adresi oldu. Parti içinde kimi zaman oldukça sertleşen güç mücadelesine girişen, "eski MHP'liler" eklendikleri ANAP'ın bünyesi içinde, gerek MHP'den, gerekse MP-MÇP'den farklı yeni ve özgül bir siyasal hattı oluşturdular. 1983 seçimleri öncesinde ülkücü-faşist kadrolar, üç siyasal partiye yöneldiler. Bunlar seçimlere girmesine izin verilen partilerden ANAP ve Milliyetçi Demokrasi Partisi (DMP) kurulduktan kısa süre sonra kapatılan Büyük Türkiye Partisi (BTP) ve onun devamı niteliğindeki (seçimlere gir-

mesine izin verilmeyen Doğru Yol Partisi (DYP)) Bu partiler içinde MDP'nin askeri yönetimle özdeşleşmiş olması bütün toplumda olduğu gibi MHP'nin tabanında da huzursuzluk kaynağı olmuştu.

6 Kasım 1983 seçimlerinde ANAP yüzde 45,1 gibi yüksek bir oy oranı elde ederek iktidara geldi. Ülkücü-faşist hareketin durumu bu dönemde şöyle şekilleniyordu. Soy ülkücü-faşistler "davanın" etkinliğini geliştirmek, ANAP'ta saf tutar ülkücü-faşistler ise partideki öznel (kişisel ve grupsal) güçlerini korumak adına "ülkücü" kimliğini diri tutmaya çalışıyorlardı.

• 13-15 Nisan 1985'te toplanan ANAP 1. Büyük kongresi "hareketçilerin" yenilgisiyle sonuçlandı. Bunun üzerine Kasım 1985'te 22 "hareketçi" milletvekili bir vergi yasa tasarısına "sosyal adaletçi" gerekçelerle karşı çıktılar. Fakat "eski MHP'li" görüntüsünden de uzaklaşmaya başladılar. ANAP söylemine uyum sağladılar. ANAP önderliğinin, 1969 AP'sinden farklı olarak "Türk milliyetçilerini" tamamen dışlamayıp "ehlileştirmeyi" seçmesi dikkate değerdir.

1987 yılının son döneminde yapılan referandum oylaması ve erken genel seçimler, "hareketçilerin" ANAP'lı kimliklerinin kemikleşmesi açısından çok önemli basamaklardı. Referandum sonucunda MHP'nin birinci parti olduğu tek il olan Yozgat'tan %67,7 oy çıkması "hareketçiler" için övünme kaynağı oldu. Fakat ülkücü camiaya dönük olarak "Türkeş'in bittiğini" milliyetçilerin yerinin ANAP olduğunu ilan ettiler. "Hareketçilerin" referandum öncesinde ve sonrasında bu tutumlarıyla, "milliyetçi taban" üzerinde Türkeş'i dışlayarak hak iddia etmeleri, doğal olarak soy ülkücü-faşistlerin onlara bakışlarını sertleştirdi, aralarındaki uçurumu da derinleştirdi. İ2 Eylül öncesinde MHP ve ülkücü-faşist hareket içinde ağırlığı olan bir çok isim, ANAP'a milletvekili aday adayı olmak için başvurdu. MHP genel sekreter yardımcısı Yaşar Okuyan, MHP genel idare kurulu üyesi Avni Çarsancaklı, ünlü Ülkü Yolu kitabının yazarı ve 2. MC'nin Gümrük ve Tekel Bakanlığı müsteşarı Namık Kemal Zeybek, MHP'nin 1980'de öldürülen genel başkan yardımcısı Gün Sazak'ın oğlu Süleyman Servet Sazak, Türkeş'in MÇP'den milletvekili adayı olduğu Ankara-Keçiören bölgesinde "hareketçilerin" öncü isimlerinden sayılan Mustafa Taşar'ın ANAP adayı olarak yürüttüğü kampanyanın "canlılığı" bu ekibin ANAP'lılaşmasının önemli "belgelerinden birisi olmuştur. Önemli MHP'li isimlerin ANAP'a entegrasyonu seçimlerden sonrada sürdü.

• ANAP'ın 18 Haziran 1988'deki büyük kongresinde Turgut Özal'a yapılan suikast, gerek bütün olarak ülkücü hareketin, gerekse "hareketçilerin" ANAP'la ilişkisi hakkında yoğun spekülasyonları beraberinde getirdi.

Özal, kongre konuşması yaparken dinleyicilerin arasından açılan iki el ateşten, mermilerin mikrofona isabet etmesi sayesinde önemsiz sıyrıklarla kurtuldu. Ateş açan kişi olarak, eski ülkücü-faşist (Dazkırı Ülkü Ocakları 2. Başkanlığını yapmış olan) Kartal Demirağ yakalandı. Bu olayın boyutlarının "karışık" olması sonucu Özal bile olayın üzerine gidemedi. "Hareketçi" grubun önderi sayılan Mustafa Taşar'ın, suikast ten birkaç dakika sonra derhal olayın "TKP veya PKK'lıların işi" olabileceği yorumunu yapması bu senaryoya göre, "suikasta uydurulan kılıfın hazır tutulduğu" biçiminde yorumlanabilirdi. Öte yandan bazı polis yetkililer, Kartal Demirağ'ın elindeki tabancanın sekiz kurşun kapasiteli olmasına rağmen, iki kurşun attıktan sonra tutukluluk yapacak şekilde ayarlanmış olduğu bilgisini basına sızdırdılar. Böylece suikastçı iki el ateş ettikten sonra korumasız kalacaktı. Bu bilgi, onun bir piyon olarak kullanıldığı iddialarını güçlendirdi. Bazı polis kaynakları ise, tabancada kurşunların namludan çıkıp istenen hedefe yönlenmesini engelleyecek bir ayarlama yapıldığı bilgisini ilettiler. Bu veri, suikastın Özal'ı kahramanlaştırmaya dönük "şikeli" bir girişim olduğu yolundaki tezlere yakın düşüyordu.

• 26 Mart 1989 yerel seçimlerinin ardından, başta ANAP olmak üzere, diğer partilerdeki ülkücülere yönelik "eve dön" çağrısı güçlendirilirken geri dönmeyenlere özellikle ANAP'ta kalanlara karşı tepkiler yoğunlaştı. ANAP'ın "hareketçi" tabanından MÇP'ye belirli bir geri dönüş eğilimi söz konusuydu, fakat söz konusu tabanın çoğunluğunun, ANAP'lılaşan kadrolarla birlikte yerlerinde kaldığını belirtmek gerekir. ANAP'lılaşan MHP'liler içinde en spektaküler isim, kuşkusuz Namık Kemal Zeybek'ti 12 Eylül öncesinde ideolog kimliği ve hamasi hatipliğiyle ülkücü-faşist gençlik tabanında büyük saygınlık kazanan ve MHP davasında en uzun süre tutuklu kalanlardan birisi olan Namık Kemal Zeybek gibi efsanevi bir kişiliğin ANAP'lılaştığının görülmesi, soy ülkücü-faşist tabanda şok yarattı. Zeybek'in ANAP hakimiyetinde Kültür Bakanı olduktan sonra örneğin Aziz Nesin, Nazım Hikmet hakkında olumlu sözleri bu şoku daha da artırdı.

"Eski Ülkücülerin" "hareketçi" kanat çerçevesinde ANAP'lılaşan kesimin, asgari bir grup kimliğini ve bilincini korudukları saptamak yanlış olmaz. ANAP'lılaşmış "eski ülkücülerin" bir kısmı, soy ülkücü harekette yer alan unsurlara da maddi "fırsatlar" ve avantajlar sağlamaktan geri kalmadılar. Bu destek kimi zaman vefa-dayanışma duygularından, kimi zaman "hareketle" köprüleri atmama ve (her ihtimale karşı) siyasal yatırım hesaplarından kaynaklandı. Anacak 1980'lerin sonlarında, MÇP'nin belirli bir güç kazanıp ANAP-MÇP rekabetinin ciddiyet kazanmasıyla, "hareketçiler"

böylesi fırsatları kısıtlamaya yöneldiler.

"Hareketçilerin" özellikle devletin baskı aygıtının ve ideolojik aygıtlarının temel unsurlarının biçimlenmesini dolaysızca etkileyen kadrolaşmalar (örneğin öğretmen ve polis kadrolaşması) şayet saikleri ile değilse, en azından sonuçları bakımından "düz" klientelizmin önüne geçer. Bu durum ülkücü-faşist hareketin iktidar yürüyüşünün önemli öncülleridir.

12 Eylül rejimi ve Türk-İslam sentezi doktrini ile başlayan ülkücü-faşistleri ehlileştirme-devletleştirme politikası, ANAP bünyesinde özellikle "hareketçiler" olgusu ile, organik ve "sivil" ilişkiler zeminine oturarak yerleşikleşmiştir.

• MHP kökenli camianın ANAP'lılaşma dinamiğine eşlik eden ideolojik arayışların, MHP'nin sayılı aydın-ideologlarından Taha Akyol ile Agâh Oktay Güner'in "çağdaş sağ" tezleriyle başladığı söylenebilir. Namık Kemal Zeybek'inde angaje olduğu "çağdaş sağcılığa", ANAP'lılaşan namlı MHP'lilerin çoğu yakın durmuştur. MHP davası avukatlarından Can Özbay'da "Türk Milliyetçiliğinin" artık daha yumuşak, sempatik ve demokratik düşünceli olması gerektiğini söylemiştir.

• Özetle, ANAP'taki "hareketçiler", küçük-orta mülk sahibi sınıfların, tekelci büyük sermayenin tercihlerinin belirleyici olduğu kapitalist sanayileşme ve kapitalist dünya ekonomisiyle bütünleşme sürecinin olağan akışı karşısındaki tepkiselliklerinin radikal temsilcileri olmaktan çıkıp, global kapitallileşme sürecine düştükleri muhalefet şerhlerinden vazgeçmekle, "eski ülkücü" sözcüğünün altını, "ülkücü" sözcüğünün ise üstünü çizmiş durumdadır.

Yine sağdaki ideolojik hegemonya mücadelesi sürse de yukarda ki açıkladığımız gelişmeler göstermiştir ki, faşist entelejensiya ülkücü hareketten çok ANAP'taki "hareketçilerle" bütünleşmiştir. Bu ideolojik hegemonyanın en önemli yapısı olan Türk Ocağı 12 Eylül'e kadar faaliyetini sürdürdü, 12 Eylül'le faaliyeti durduruldu. Türk Ocağı ideologları, İslam'a, Türklüğün bir yapı taşı olarak sahip çıkmışlardır. Fakat aslolan, Türk milliyetçiliği ve T.C. devletidir. MÇP önderi Türkeş, Türk Ocağına ilk kez Kültür Vakfı için yapılacak istişareler için davet edildi.

Türk Ocağının "genel sağ" içi ideolojik hegemonya mücadelesindeki ağırlığı tartışılabilir. Ancak, birincisi ANAP'lılaşan "eski ülkücülerin" ideolojik yönelimlerinin biçimlenmesi bakımından, ikincisi bunlarla soy-ülkücü-faşist hareket arasındaki iletişimi sağlamak bakımından, önemi büyüktür.

MHP MİSYONUNUN ÖZ PARTİSİNE DOĞRU; MP-MÇP

• 1983'te MHP misyonunu sürdürme iddiasını taşıyan bir partide kuruldu. Muhafazakar Parti (MP) . Bu partinin 12 Eylül rejimi tarafından 30 kurucusunun 28 i veto edildi ve 6 Kasım 1983'te yapılan genel seçimlere sokulmadı. MP'nin kurucu genel başkanı, Danışma Meclisi üyesi Mehmet Pamak'tı. MP'nin kuruluşunda bulunanlar arasında, salt MHP bayrağını yerden kaldırma görevinin bilinciyle hareket eden fedakâr unsurlar olduğu gibi, bu karanlık dönemde ön plana çıkarak geleceğe dönük siyasal yatırım yapmak isteyenlerin varlığı da söz konusuydu. 5 Ağustos 1983 açılıp 3 Kasım 1983'e kadar süren Anayasa Mahkemesindeki kapatma davası partiyi daha da yıprattı. Sonuçta vitrin değişikliği gerekli görüldü ve genel başkanlığa Ahmet Özsoy getirildi. 1984 yılı başında, MP başkanlığına rica ile İsmail Hakkı Yılanoğlu getirildi.

• Bu evrede ülkücü camianın MP ile ilişkisini tartışırken, Muharrem Şemsek'in odağında yer aldığı çevreyi-hizbi ele almak gerekir. 1974'te kurulan ülkü Ocakları derneğinin (ÜOD) ilk genel başkanı olan Muharrem Şemsek, 12 Eylül'den önce iki kez silahlı saldırıya uğramış ve felç olmuştu. Bu durum kendisine popülarite kazandırmış, Anadolu'dan heyetlerin gelip gittiği Ankara'daki evi fiilen MP'nin "gölge genel merkezi" işlevi görmeye başlamıştı. MP'nin yönetimine muhalefet eden Muharrem Şemsek ve ekibi sonunda amaçların ulaştı. Yılanoğlu başkanlıktan düşürülünce yerine Ali Koç genel başkanlığına seçildi. MP'nin 29-30 Kasım 1985'te yapılan kongresi, ülkücü-faşist hareket adına 12 Eylül sonrasındaki ilk büyük gövde gösterisi oldu. Kongrede MP adı Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP) adıyla değiştirildi. Yeni Düşünce Dergisi de 1985'te MP-MÇP'ye geniş yer vermeye başladı ve giderek partinin yarı-resmi yayın organı görünümüne büründü. Mayıs 1986'da MÇP 55 ilde ve 300 ilçede örgütlenmişti. Kayıtlı üye sayısı 20 bin civarındaydı. Türkeş'in 1986 ortalarına kadar MÇP'ye pek sıcak bakmadığı, hatta ANAP'taki "hareketçilere" yerinizde kalın mesajı verdiğini bilinmektedir. Fakat daha sonra Türkeş, MÇP mitinglerinde konuşarak, fazla enerjik olmasa da MÇP'ye oy vereceğini açıklaması MÇP için önemli bir kazanım oldu. Böylece MÇP, "Türkeş MÇP'yi desteklemiyor şaibesinden, en azından sempatizan ve seçmen düzeyinde kurtuldu. Türkeş'in miting konuşmalarında esas önemsediği MHP ve ülkücü kuruluşlar davasının kendisi ve ülkücü-faşistler için toplumda oluşturduğu "suçlu" imajını dağıtmaktı. Giderek MÇP kan kaybetmeye başladı, bu parti hakkında şunlar yüksek sesle ifade edildi, MÇP tabanını yitirmiş ve yitirmektedir. Hapisten çıkan militanlar bize değil ANAP'a filan gidiyorlar.

Çünkü karınlarını doyuracak yer arıyorlar. Ne zamanki başbuğ gelir, ama paralı gelir, o zaman toparlanmadan söz edilebilir.

• Eski kuşaklar MÇP yönetiminin "taşkın" ve "fanatik" görünümünden rahatsızdılar. Eski MHP yöneticilerinden Avni Çarsancaklı MÇP'ye 3-4 lümpenin partisi diyor, bazı eski MHP'liler MÇP'nin açılımını "Milli Çapulcular Partisi" olarak anıyorlardı. Eski MHP'lilerin seçkinleri 1986 ilkbaharında Türkeş'le görüşmüşler ve MÇP'nin "çoluk çocuğun lokal olarak kullandığı" bir mekan görünümünde olmasından yakınmışlardı.

Türkeş 1987'nin sonunda, yılbaşında pek tahmin edilmeyecek biçimde, bizzat genel başkanlığına gelecek, ancak bu adımda, Partinin-hareketinin yaşadığı bunalımın tam anlamıyla çözülmesine yetmeyecekti.

• Türkeş'in MÇP'ye müdahale süreci Ali Koç'un başkanlıktan istifade ettirilmesiyle başlamış ve Türkeş Mart ve Nisan aylarında İstanbul, Ankara ve Erzurum'da yerel MHP, MÇP ve Ülkü Ocağı yöneticilerinin katılımıyla toplantılar düzenledi. Türkeş'in işbirliğine yöneldiği ana gruplar, odağında Gazi Üniversitesi İktisat Doçenti Devlet Bahçeli'nin yer aldığı "Akademisyenler" grubu ile 1970'lerin Töre-Devlet yayınları faaliyetini Mayaş yayınları adı altında sürdüren Ali Güngör'ün temsil ettiği ekipti, 1987'deki olağanüstü kongrede Devlet Bahçeli genel sekreter, Ali Güngör'de genel başkan yardımcısı oldu. Sonra Türkeş Abdülkerim Doğru'nun genel başkanlığa getirmesini sağladı. Türkeş, A. Doğru ve H. Abbas gibi isimlerin MÇP'de yer almasının, Partinin Şemsek ekibinin yönetimindeyken zayıf kalan İslami görüntüsünü takviye etmek bakımından yararlı olacağını ummuştu. MÇP için böyle bir takviye, salt İslami kamuoyuna ve seçmen tabanına mesaj vermek açısından değil, hapishanelerde ve ülkücü gençlik tabanın da gelişen İslamlaşma eğilimiyle ortak frekans tutturmak açısından da gerekli idi. Ayrıca yönetimdeki bu değişimle birlikte MÇP'nin hem ülkücü kökenli işadamlarına genelde de sermayeye daha fazla güven vermeye başlandığı söylenebilir. Bir kısım ise MÇP'nin İslami Söylemi öne çıkararak MSP'lileştiğini söylemekteydi. Ayrıca Türkeş'in "eskidiği" düşüncesi hem genelde MÇP kadroları içinde, hem de modernleşmeyi-yenileşmeyi önemseyen Bahçeli ekibinin içinde pek marjinal olmayan kanaatti. Bu durum iki yüzü aşkın delegenin, 4 Ekim 1987'deki kongrede, Türkeş'in genel başkan olduğu listesi için oy atmamasıyla da netleşti. Fakat Türkeş bu kongreden genel başkan olarak çıktı.

İSLAMLAŞMA SÜRECİ VE TÜRK-İSLAM ÜLKÜCÜLÜĞÜ

12 Eylül sonrasında ülkücü hareketin siyasal yönelimlerinde, ideolojisinde, söyleminde ve alt-kültür yapısındaki değişim sürecinin belirleyici

olgusu, yaşanan "İslamlaşma" dır. Ülkücü-faşist hareket tabanında yaşanan İslamlaşma dinamiği elbette özgül saiklere ve etmenlere dayanmakla birlikte genel-global İslam'i yükselişle de ilgilidir. 1979'da İran devriminin etkisi Türkiye'yi de kapsadı. Ayrıca 12 Eylül rejiminin İslam'ı "devletleştirme" politikası bu çevrelerden destek gördü ve bu çevrelere de şevk verdi.

• MHP, 1979-1980'de hedefini tanımlarken (Allah'ın sözünü hakim kılma ve dünyaya nizam verme) ifadesini kullanmaya başladı. Şeriat yanlısı yorumlara ve İslam adına cihat iddiasına kapı açan bir şiar yaygınlaşırken "kanımız aksa da zafer İslam'ın " sloganı en çok kullanılan sloganlardan birisi oldu. Orta-Doğu Anadolu siyasal coğrafyasında etkin olan İslam söyleminin varlığı bu bölgede ki kapitalleşme sürecinin sancıları sonucudur. İslam söyleminin ağırlığı MHP ve MSP yi karşı karşıya getirmiş. Akıncılar ve ülkücüler arasında silahlı çatışmalar başlamıştır. Ülkücülerin 23 Şubat 1980'de Akıncı gençliğin önder ismi Metin Yüksel'i öldürmeleri gerilimi doruğa ulaştırdı.

Ülkücü-faşist hareketin "Gönül huzuru arayışı" içinde İslam'a yöneliş hapishanelerde yoğunlaştı ve kitleselleşti. Moral dayanak bulma, en azından hapishane hayatına tahammül saikiyle, İslami söyleme ve okumalara rağbet arttı. 12 Eylül sonrasında altı yıl Mamak askeri hapishanesinde kalan eski ülkü yolu Derneği başkanı Yaşar Yıldırım, bu durumu şöyle ifade ediyor. "Gerek cezaevinde, gerek dışarıda kendine yetebilmek için Allah'a sıkı sıkıya sarılacaksın Manevi Yönünün güçlü olması gerekir, yoksa çökersin, ülkücü-faşistlerin İslam'a sarılmaları Manevi-moral arayışın yanında, kimi koşullar da yitirilen grup kimliği ve önderlik yoksunluğu da bu yönelimde etkindi.

Radikal İslami söylem, ülkücü-faşist hareketin 1970'lerde iyice soluklaşmış olan düzen karşıtı demagojisini tahkim etmesine de katkıda bulundu. Ülkücü-faşistlerin radikal gençlik önderliği, hareketin siyasal geçmişini devletin ve 12 Eylül'ün kendilerine tepkisini İslami temelde açıklayacak şekilde yoruma tabi tuttu, Hatta 12 Eylül'ün bu İslami potansiyeli yok etmek amacıyla "ülkücü harekete karşı yapıldığı" iddia edildi.

İslamlaşmanın teorik kaynaklarına baktığımızda, en bütünlüklü ve zengin ekol, Nurettin Topçu ve onu izleyen Hareket dergisinin düşünsel mirasıdır. Necip Fazıl Kısakürek ve "Büyük Doğu" ekolü mirası da küçümsenmemelidir. Nurettin Topçu (1909-1975) , Türkçü-Milliyetçi akımın en önemli isimlerinden olup İslam'ın kapitalizmle bağdaşmazlığını Türkiye'de ilk tartışan düşünürlerdendir. Necip Fazıl Kısakürek (1905-1983) ülkücü-faşist tabanın İslamlaşma arayışı içinde ilk başvurduğu kay-

naklardan birisi oldu ve 1977'de MHP'ye açık destek vermiştir. Prof. Erol Güngör (1938-1983) ülkücü-faşist tabanda belki daha az popüler, fakat kadrolar düzeyinde etkili bir kaynaktı. Güngör Türk Kültürünün İslam'la nasıl uyuştuğu ve "Nizam-ı Alem Ülküsü" şiarıyla bağdaştığı söylemiştir.

• Ülkücü-faşist tabanda İslam'a yöneliş sürecinde en popüler olan kaynak ise Seyit Ahmet Arvasi literatürüdür. Bu literatürde Türk-İslam sentezi yerine Türk-İslam ülküsü kullanılmıştır. Arvasi bu tezinde İslam'ı daha öne çıkarmıştır. Fakat bu durum Türk-İslam sentezi tezinin içeriğine göre böyle olmuştur.

• Ülkücü-faşist hareketten İslami harekete kayış ve kopuş 1984'de Mamak askeri hapishanesinde başladı. Bu kopuşun en tipik örneği de namlı ülkücü-faşist katillerden İsa Armağan'ın 12 Eylül arifesinde hapishaneden kaçtıktan sonra İran'a giderek devrim muhafızı olmasıdır. Ayrıca 1987 yılı başlarında Malatya E tipi hapishanesinde "Müslümanlar" imzasını kullanan on bir eski ülkücü-faşist ilk kez ayrı koğuş talebini ortaya attılar, Malatya'yı, Gaziantep, Çanakkale, Bursa ve Bartın hapishanelerindeki gruplaşmalar izledi. Bir grup eski ülkücünün 1986-87'de 12 sayı çıkardığı Yazı dergisi, soy İslamcılığa kayışın ilk dışa yansıması ve duyurusuydu. Bu derginin etkinliği 2 binlik satışının da ötesindeydi. Ülkücü - faşist hareketle İslamlaşma eğilimi 104 yıl hüküm giymiş olan Hüseyin Karamahmutoğlu'nun, askerlerin emrine rağmen başında namaz takkesi ve elindeki tespih taşımaya devam ettiği için öldürülmesi sonucu daha da yoğunlaştı.

Elbette ülkücü tabanın büyük bölümü İslamcılığa geçmedi. Kesin çoğunluk ülkücü faşist hareketin saflarında kaldı. Ülkücü-faşist tabana sunulan "ülkücü kimliğini yitirmeden İslamlaşma" söylemi Türk-İslam ülküsü söyleminin öncü ismi olan Muhsin Yazıcıoğlu'nun ve ekibinin çıkardığı Bizim Ocak dergisinde ifadesini geniş bir şekilde buldu.

Faşist hareketlerin önemli bir bileşenini oluşturan anti-kapitalist, düzen karşıtı "sol" demagojisinin faşist hareketle zayıf olması bu boşluğu İslamcı söylemlerin doldurmasına yol açtı. Mamak'taki gençlik önderleri ve kadrolar girdikleri İslami öz-sorgulama sürecinde, MHP önderliğinin ve Türkeş'in İslam'ı araçsal bir biçimde algılayan bakışları sorun ettiler. 1988'de Türkeş ise "İslamiyet'i öne sürerek Türk milliyetçiliğini yıkmak isteyenlere itibar edilmemesi gerektiğini" bildiren sert bir açıklama yaptı. Soy Türkçüler ise kendilerini, Mart 1988'de yayımlanmaya başladıkları Yeni Orhun dergisinde ifade ettiler. Bu dergi 1930'larda ünlü Türkçü Nihal Atsız'ın çıkardığı Orhun dergisinin mirasına sahip çıktı. 1960'larda "ümmetçiliğe" karşı aşırı Türkçü yazılar İzmir'de soy faşist Nazi (Nasyonal Aktivitede Zinde İktisat) örgütünün imzaları Yeni Orhun'da görüldü.

• **ÜLKÜCÜ HAREKETTE "SOL" SÖYLEM**

• Ülkücü hareketin 12 Eylül 1980'den sonra geçirdiği ideolojik değişimin en önemli mecralarından birisi, kapitalizme, emperyalizme ve genel olarak statükoya, "Düzen"e karşı bir söylemin tırmanmasıdır.

Faşizmin "solcu" veçhesini 1960'lar sonrasının önemli Marksist kuramcılarından Nicos Poulantzas'ın Faşizm ve Diktatörlük kitabında bulabiliriz. Bu kitapta Poulantzas faşizmin kitle tabanını oluşturan küçük-burjuva kitlelerin varlığının Anti-kapitalist "sol" söylemi objektif olarak içerdiğini anlatmıştır. Bir başka Marksist kuramcı, Ernesto Laclau ise faşizmin "anti-kapitalist" "solcu" söylemlerinde Poulantzas'a yaklaşırken, faşizmin anti-kapitalizm etmenlerini derleyiş biçimlerine dolaysız bir sınıf karakteri (küçük burjuva) atfedilmesine itiraz eder. Laclau'ya göre, kapitalizmde üretim tarzı düzeyinde mülk sahibi sınıflarla, emekçi sınıflar arasındaki iktisadi sınıf çelişkileri belirleyicidir. Böylece Laclau "son kertede" tekelci sermayenin egemenliğini sürdürmesine hizmet eden faşist ideolojinin, ona tabi olmayan, hatta kimi noktalarda çekişebilen görece özerk niteliğini vurgulayan Poulantzas'ı onaylar, eleştirisi, bu vurgulamayı sağlamlaştırmaya dönüktür. Dolayısıyla Faşizm, sanayileşme ve kitlesel proleterleşme sürecinin ortaya çıkardığı iktisadi-toplumsal bunalımla birlikte yaygınlaşan anti-kapitalist ve Jakoben etmenleri teşvik edip yüceltmişti.

Faşizmin klasik gelişme seyri içinde, Almanya'da da, İtalya'da da partihareket içindeki "sol" kanat, faşist toplumsal eylemin ve söylemin oluşumunda, özelliklede kitleselleşmesinde büyük rol oynamıştır. "Sol" faşist kanat, faşizmin iktidara gelmesinden sonra, tekelci sermayeye karşı "ikinci devrim" in yapılmasını talep etmeye başlaması üzerine tasfiye edilmiştir. İtalya da faşizme adını veren "Fascio" adlı Para-militer örgütlenmenin önderliğinde ve ideolojisinde "sol" faşist etmenler belirleyiciydi. "Sol" faşist kanat 1917 Ekim Devriminin ünlü "bütün iktidar Sovyetlere" şiarını tahrif ederek "bütün iktidar faşistlere" talebini ortaya attı.Liberal, demokrat, mason, cumhuriyetçi önderler fasciolarca dövüldü, öldürüldü.

Hitler ise 1934'deki ünlü darbeyi düzenleyerek "sol" kanadın bütün belli başlı isimlerini öldürttü ve "sol" 'un etkin gücü olan ve çoğu işçi ve işsizlerden oluşan SA'ları da lağvetti. Dolayısıyla "sol" faşist söylem İtalya ve Almanya'daki klasik örneklerde bir "kanat oluşumu"karakterlerinde ortaya çıkarken, Latin Amerika'daki faşizan nitelikli popülist diktatörlüklerde, daha merkezi yapısal bir konumdadır.

Türkiye'de, ülkücü-faşist hareketin söyleminde "sol" etmenler olsa da,

marjinal kaldılar. 60'lı yıllarda var olan anti-kapitalist etmenler hareketin anti-komünizm ekseninde kitleselleştiği 1970'lerde büründüğü son derece demagojik, pragmatist, ve eklektik yapı içinde eridiler. Ülkücü-faşist hareketin radikal unsurları (Yani esas olarak Türk-İslam ülkücüleri) ise "devletle" veya onunla eş anlamlı kullanılan "rejim" ile "düzenle", "sistem" ile aralarındaki mesafeyi ideolojik olarak büyütmeye yöneldiler. Söylemlerini değiştirerek şunları söylemeye başladılar. Millete, kapitalistlerin, toprak ağalarının, sömürücü tüccarın, para babası millet ve milliyet düşmanlarının bekçisi olmadığımızı göstermeliyiz. Komünizmin olduğu kadar, maddeci kapitalizmin de düşmanı olduğumuzu ilan etmeliyiz. 70'li yılların ülkücü-faşist söyleminde ise anti-kapitalizm eksenindeki "sol" etmenler gerilerdiler. Fakat resmi ve üst düzeyde gerileyen "sol" söylem gençlik tabanında, "yıkılsın düzen yaşasın devlet" "savaşımız vurguncu düzenledir" gibi sloganlar daha çok yer aldı.

Ülkücü tabanda karşılık bulan anti-kapitalizm ve "sol" etmenlerde kültürel nitelik belirleyiciydi. Çünkü diyorlardı Kapitalizm Türk milletini yabancılaştırarak kültürü yok ediyor.

Komünizm tehlikesine karşı "devletin yanında tavır alma, devlete sahip çıkma" misyonu, zaten devleti, onunla beraber rejimi-düzeni sorgulayıcı bir söylemi engelliyordu.

1980'lerde ülkücü söylemde "sol" etmenleri davet eden en "maddi" nedenin, 12 Eylül döneminde ilk kez yoğun biçiminde "tattıkları" devlet terörü olduğu söylenebilir. Bu durum 12 Eylül karşıtı bir söylemin oluşmasına yol açtı ve Hareketi devlette özdeşleştiren söylem terk edildi. Türk-İslam ülkücüleri, düzenin "esas" korkusunun kendileri olduğu tezini işlediler. Fakat ülkücü-faşist hareketin radikal unsurlarının bu "sol" söyleminin, somut bir "düzen" tanımına, hele bütünlüklü bir alternatif siyasal tasarıma dayandırıl (a) madığı söylenmelidir. Dolayısıyla ülkücü hareketin "sol" söyleminde pozitif bir içerik değil, "anti"ci saik belirleyicidir. Türk-İslam ülkücüleri, düzen karşıtı söylemin omurgasını ve sözlüğünü İslamcı literatürden aldılar.

• Türkeş ve ülkücü hareketin merkezi güçleri "demokrasi" savunuculuğu temelinde, Türk-İslam ülkücüleri ise parlamenter rejimin askeri yönetime kıyasla ehveni şer olduğu mantığıyla darbe karşıtı açıklamalara yöneldiler. Örneğin Yaşar Yıldırım 1990'da Yeni Düşüncede şöyle yazdı. "Ben şahsen demokrasi hayranı veya savunucusu değilim, ama her zaman demokrasiyi, totaliter ve askeri baskı rejimlere tercih ederim. Türk-İslam ülkücüleri "anarşi-terör"de resmi mercilerin parmağını aramış ve 20 Nisan

1990 tarihli Yeni Düşüncede, Malatya Belediye Başkanı Hamit Fendoğlu'nun ölümüne yol açanların resmi birimler olabileceğinin araştırılması istenmiştir.

• 1980'lerde düzen karşıtı söylemin yükselişiyle birlikle, anti-kapitalist etmende yerleşikleşti, 1980'lerin sonralarında ise ülkücü-faşist söylemdeki anti-kapitalist demagojinin, MÇP'deki merkez güçlerin dilindeki "ılımlı" yapısıyla da olsa, ülkücü-faşist hareketin siyasal coğrafyasında belirli bir kitlesel karşılık bulmaya başladığını eklemek gerekir. Ayrıca 12 Eylül'e karşıt olan söylem, ABD ve emperyalizme karşıt etmenleri de içerdi. 12 Eylül'den önce ülkücü-faşist söylemde "Rusya'nın Türkiye üzerindeki tarihi emelleri" ne dayalı "kızıl emperyalizm" veya "Moskof emperyalizmi" öne çıkarılırken, kapitalist-emperyalist sistem, "kızıl ve kara emperyalizm" genellemesi altında geçiştirildi. Türkiye'nin bu "kara emperyalizmle" ilişkisi ise yok sayılır veya fazla işlenmezdi. 12 Eylül'den sonra "emperyalizm" terimiyle öncelikle ABD ve kapitalist-emperyalist istem kastedilmeye başlandı.

Fakat ülkücü (ve genelde faşist) anti-emperyalizm, emperyalizmi daha güçlü bir sömürgecilik biçimde kavrayarak emperyalizmin, kapitalist-ekonomik oluşumunu ihmal etmiştir. Giderek Ülkücü-İslamcılar "sağ" a da mesafeli tavır aldılar ve 1990'da Yeni Düşünce'de Yaşar Yıldırım "27 Mayıs'ın sol aydınların 12 Eylül'ün de sağ aydınların ayıbı olduğunu vurguladı.

• Ayrıca düzen karşıtı söylemin kültürel yansımaları da gündeme geldi. 1988 sonlarında Fatih Kaya Kuzucunun Bir Gün Geri Döneceğiz kasetiyle açılan ülkücü "özgün müzik" çığırı, ilk anılabilecek örnek. Fatih Kaya Kuzucuyu, 1990 başındaki Yusuf Yüzlü'er kasetiyle Hasan Sağındık izledi. Ülkücü edebiyat ürünleri "sol" söylem etmenlerinin yoğun olarak gözlemlenebildiği bir başka kaynak. 1970'lerin az sayıdaki "ülkücü romana" oranla, 1980'lerde bir furya yaşandığı söylenebilir.

Faşist hareketin bünyesinde anti-kapitalist söylem bazında ideolojik çelişkiler yaşandığı göründü. Ülkücü-faşist hareketin merkez güçleri "anti-kapitalizmi" ender olarak ve sol lafzen, belirsiz bir içerikle kullanırken, Türk-İslam ülkücüleri anti-kapitalizmin içeriğini doldurarak, somut bir "düşman" olarak tanımlamaya yöneliyordu. Soy faşist kanata yakın olan Türkeş'inde yakınında bulunan emekli Binbaşı Ferruh Sezgin Özel Harp Teşkilatının "kontrgerilla" diye karalanarak çökertmesini yerer. Bu durumun varlığı Türk-İslam ülkücüleri ile devletlü-muhafazakar kesimin ideolojik olarak birbirlerine bağdaşmasının kolay olmadığını düşündürüyor.

ÜLKÜCÜ MAFYA

• 1987-88 döneminde ülkücü-faşist hareket, genel kamuoyu ve "büyük basın"ın gündemine "ülkücü mafya" dolayısıyla girdi. Ülkücü-faşist hareketin durumu çoğu zaman kendi içinde de, hemşerilik bağları, adamlarını kollama, gözetme-besleme "racon"ları temelinde mafyalık değerleri ve mafyalık ilişki örgülerini üreten bu küçük grup yapıları, hayat tarzı, yeniden ürettikleri ihtiyaçlar ve eylem pratikleri açısından mafyalaşma dinamiğini içinde taşıyordu.

Mafyanın iş potansiyeline yanıt verecek hazır bir silahlı güç olan faşistlerin varlığı sonucunda, karşılığında "babaların" ülkücü teşkilatların açık yardımlar yaptıkları, bazılarının bizzat örgütle yer aldıkları duyulmadık şeyler değildi. Mehmet Ali Ağca'nın Papa suikastında uluslar arası mafyadan, İpekçi cinayetinde ise Abuzer Uğurlu'dan emir aldığı "İpekçi cinayetinde önemli rolü olduğu sanılan Yavuz Ceylan'ın "baba" Fevzi Öz'ün adamlarından olduğu iddia edilmiştir. Mafyalaşma ideolojisi kaba bir anti-plütokratizm (zengin düşmanlığı) , bazen azınlık düşmanlığı "kötüleri" cezalandırma ahlâkı gibi motiflerden besleniyordu. Bu durum sonucudur ki kimi zaman gittikleri gazinolarda repertuara müdahale eden ülkücü-faşistler, kimi zaman da ahlâken düşük gördükleri ya da cinsel tercihlerini benimsemedikleri sanatçıları sahneden uzaklaştırıyorlardı. Ülkücü baba Alaattin Çakıcı ve adamlarının bazı gazinolarda sahnedeki sanatçılara ya da diskolarda diskjokeylere "Çırpınırdı Karadeniz" veya "Komançero" parçalarını defalarca söylettikleri, çaldırdıkları, eşcinsel sanatçıların bazı gazinolarda şarkı söylemesini engelledikleri iddiaları biliniyor.

12 Eylül şoku ile birlikte, ülkücü-faşist hareketin bütün kademelerinde hiyerarşi, disiplin, otorite tamamen ortadan kalktığı gibi, örgütte çöktü. Bu durumda bir grup, mafyaya tamamen angaje olarak "babaların" yakın çevresini oluşturmuş veya kendini daha güçlü hissedenlerin yaptığı gibi bizzat "babalığa" soyunmuşlardır. 1988'de İki bine Doğruda "ülkücü manga" lideri olarak tanıtılan avukat Fethi Yıldız bu "intibak" ı şöyle açıklıyor. Bir zamanlar şehir sorumlusu, semt sorumlusu olarak itibar görmüş insanların simit satarak, dilenerek hayatlarını kazanmaları beklenemezdi elbette.

• 12 Eylül'den sonra mafyalaşma sürecine hız veren dışsal faktörlerden biri bankerler olayı oldu. Ekonomik bunalımlar sonucu oluşmuş olan bu "sektör" de ciddi anlamda tahsil edilemeyen çekler-senetler birikmiştir. İşte bunları tahsil edecek silahlı güç olarak ülkücü-faşistler devreye girdi. Hem kendileri nemalandı hem hizmetindeki "babalar" palazlandı.

Giderek yoğun bir ülkücü-mafya furyası gelişti. Ülkücü-faşistlerin maf-

yalaşma sürecine dahil oluş biçimleri kabaca şöyledir. Büyük bir çoğunluğu, daha önceden tanıdıkları, bildikleri ve güvendikleri "ağabeylere" kendilerini emanet ederken, bazıları doğrudan müracaatla "klasik" mafya babalarının yanında kapılandılar. Öyle ki Manga mensupları çoğu zaman işin gerçek sahibini, kimin adına çalıştıklarını, hatta yaptıkları işin bile ne olduğunu bilmiyorlardı. Manga ya da çetelerin toplanma ve toplumsallaşma mekanları "ağabeylerin" kurdukları paravan şirketlerin "yazıhaneleri" veya daha düzensiz çalışan mangalar için kahvehanelerdi.

Ülkücü-faşist hareketin mafyalaşma sürecinin hızlanmasıyla birlikte, kimi "işadamı" kisvesine, kimi ise doğrudan doğruya iş adamlığına soyunarak kendi çaplarında çeteler toparlamış olan ülkücü-faşist şefler, "geçmişteki dava arkadaşlarını" yuvaya çağırdılar. Babalığa soyunan ülkücü-faşistlerin arasında sivrilerek yükselen Alaattin Çakıcı'nın babalığı ülkücülüğünden daha öndeydi. Ülkücü-mafyanın en büyük lideri sayılmaya uygun isim ise Mustafa Öz'dür.

• Ülkücü-mafyanın emniyet örgütü içinde de sağlam ilişkileri olduğu hatta kimi Emniyetçilerin ülkücüleri bu alana girmeleri konusunda teşvik ettiklerine ilişkin iddialar, başta "geleneksel" babalar ve basın olmak üzere pek çok çevre tarafından ortaya atıldı.24 Aralık 1989 tarihli İkibine Doğru dergisinde, İstanbul eski Emniyet müdürü Hamdi Ardalı'nın oğlu Atilla Ardalı'nın Alaattin Çakıcı ile dostluğu olduğu Emniyetteki üst kademelerde ki bazı kişilerin ülkücülere "yol verdiği" iddiaları geniş bir biçimde yer aldı. 30 Mayıs 1988 tarihli Hürriyette Uğur Dündar ile söyleşisi yayımlanan Çakıcı "yüksek düzeydeki bir kamu görevlisinin kendisine "yol verdiğini" bizzat açıkladı. Ülkücü mafya furyasının gelişmesinin bir nedeni de, bu olgunun basın ve bazı çevrelerce oldukça abartılması ve belki farkında olunmadan reklamının yapılmasıydı.

Geleneksel mafya işlerinden olan "ihalecilik", "arsacılık", zorbaca bir dolandırıcılık yolu olan "imzacılık" silahlı mangalar için biçilmiş kaftan olan "korumacılık" daha büyük oynayanların yapabildikleri 'işletmecilik" yeni iş alanlarından birkaçıydı. Özellikle İstanbul da çoğu henüz açığa çıkartılmamış olan arsa mafyaları içinde birçok ülkücü eskinin istihdam edildiğini, hatta bazı bölgelerde kontrolün tamamen "ülkücü mangalarda" olduğunu belirtmek gerek.

• Fakat bütün bunlara rağmen organize bir "ülkücü mafya" aslında hiçbir zaman var olmadı. Dolayısıyla 1988 yılının Haziran ayı başında İstanbul da Çiftkurt otomobil galerisinde yapılan babalar toplantısında "ülkücü mafya" belasından kurtulmak gereğinde mutabık kalındı. Benzeri bir ka-

pışmada Ankara'daki ülkücü mafyanın lideri Ümit Ölmez ile "geleneksel" babaların reklamı en sevenlerinden Mehmet Naci İnciler (İnci Baba) arasında gerçekleşti.

Ülkücü mafyanın çözülme sürecinde gayri-meşru alemde yarattığı sıkıntının çok kanlı bir mücadele ile son bulacağına inananlar yanıldılar. Niyazi Adıgüzel'in cenazesinde ve daha sonra yaptığı bazı söyleşilerinde "daha çok kan akacak" kehanetinde bulunan "İnci Baba" yanılanlardandı. Ülkücü mafyanın çözülmesinde başka önemli bir etkende basın oldu. Mafyalaşma olgusu o kadar çok yaygınlaşmıştı ki mevcut "iş" potansiyelinin bu kadar çok insan beslemesi imkansız hale gelmişti. Çıkar söz konusu olduğunda ülküdaşlık bitiyor, kıyasıya çatışma başlıyordu. Önce "yazıhanelerin" iş alanları rekabetinde karşı karşıya gelmeleri ile başlayan çatışma, ülkücü kimliğini kullanma hakkına ilişkin zıtlaşmalarda da kendini gösterdi, kimileri asıl "ülkücü mafyanın" kendileri olduğunu iddia ederken diğerlerini sahtecilikle suçluyor, kimileri "dürüst ve şerefli" mafya olduklarını savunarak, diğerlerini "pis" iş yapmakla suçluyordu. Böylelikle iyice bulanan "ülkücü mafya" havuzu giderek karıştı, çeteler birbirlerini kırmaya başladı.

• "Ülkücü mafyanın" giderek yaygınlaşması ve potansiyel bir suç kıyım yapılanması haline gelmesi ülkücü-faşist hareketi bazı tedbirler almaya zorladı. Bu ilişkiler uzun vadede bir silahlı örgütlenmeye yönelebilmek için de güç ve ilham verirken, aynı zamanda hiç azım sanmayacak bir maddi kaynak sağlıyordu. Bundan dolayıdır ki bu ilişkileri gizlilikle ve yüz yüze yürüttüler ve mafyacıları teşkilattan uzak tutmaya önem verdiler. Fakat ülkücü-faşist harekette, ülkücü mafyanın durumu, genellikle ülkücü hareketin güçlenmesini istemeyenlerin bir komplosu olarak sunuldu. Türk-İslam ülkücüleri ise "düzenle" kirli ilişkileri beraberinde getiren bu "yoz" bağlantıları çok sert şekilde eleştirdiler. Bütün bu eleştirilerin karşısında ülkücü mafyacılar kendilerine "idealist" motiflerle yapılan eleştirileri, "davaya ve hapishanelere yardım amacıyla bu yola girdikleri" savunusuyla karşılamaktaydı Ancak Ülkücü-faşist mahkumlar kendilerine gönderilen "mafya paralarını" reddettiler, kimi hapishanelerden, bu gibi yardımların vaki olmadığını bildiren açıklamalar yapıldı. MÇP İstanbul eski il başkanı Ahmet Çakar, bu işleri Türkeş'inde bildiğini fakat bu konuda üç-dört ayrı değerlendirme var olduğu için sessiz kaldığını belirtiyor. Türkeş ise uzun bir sessizlikten sonra 1990'da şunları söyledi "ülkücü mafya bir hezeyandır. Ülkücü, İslam imanının ahlâk ve faziletinin sahibidir. Ülkücüye mafya demek bühtandır

Çözülme süreci geleneksel babaların tavır alması, basının ilgisini kesmesi, iş imkanlarının daralması, alana kaldıramayacağı kadar iş gücü akını, Emniyet kuvvetlerinin müdahale mecburiyetinde kalması ve iç çekişmeler sonucu hızlandı ve genel olarak ömrünü tamamladı.

MÇP'NİN "KALKINMASI"

MÇP de bunalım ve tıkanma, 1987'de ülkücü-mafya meselesinin patlaması, Avrupa'da ülkücülerin bölünmesi, (MİSK) 'in çöküşe girmesi 26 Kasım genel seçimlerdeki olumsuz sonuçla gündeme geldi. 26 Kasım, Türkeş'in resmen partinin başına geçmesiyle MÇP' yi büyüteceğini, eski tabanın toparlanmasını sağlayacağını umanların beklentilerini boşa çıkardı. Türkeş'in böyle bir gelişmeyi sağlayacak güce ve yeteneğe sahip bulunmadığını gösterdi.

Avrupa da ülkücü hareket durumu şöyle şekillenmeye başladı. Avrupa Demokratik Ülkücü-Türk dernekleri federasyonu (kısa anlayışıyla Ülkücü-Türk federasyonu) yüzün üstünde yerel derneği bünyesinde bulundurmaktaydı. Siyasal boyutunun yanı sıra maddi ve stratejik boyutlarının ağırlığı nedeniyle, Türkeş Avrupa'da ki örgütlenmeyle "mutemet" adamları aracılığıyla bizzat ilgilenmişti. Avrupa'da ki örgütlenme, ülkücü-faşist hareketin 12 Eylül'den sonra da fazlasıyla işine yaradı. Çok sayıda ülkücü önderin ve militanın Avrupa'ya kaçması, mülteci olması, yerleşmesi sağlandı. 1980'lerin ortalarından başlayarak hapishanelerden tahliye olan ülkücü-faşistlerin, Avrupa'dan kendilerine para ulaşmadığı önündeki anlatımları, "paralara el konulduğu" söylentilerini beraberinde getirdi. Gerek Avrupa'da ki "özel" ve "mutemet" ilişkileri, gerekse paraların önemli bir bölümünün ihtiyaç sahiplerine iletilmek üzere kendisine (veya oğlu Tuğrul Türkeş'e) gönderilmiş olması nedeniyle, Türkeş hakkında kuşkular belirdi. Bir süre sonra, Türkeş'in Avrupa'dan iletilen paraları kendi çıkarı için kullandığı yönündeki söylentiler, iç kamuoyunda açıkça dile getirilmeye başlandı. Türkeş'in yanı sıra, MP'nin ilk dönemdeki güçlü konumundan yararlanan Muharrem Şemsek hakkında da benzeri iddialar ortaya atıldı. Hatta MP-MÇP çevresinde oluşan suiistimal ağının, bizzat Türkeş'in "yoksullaşmasına" yol açtığı iddiaları da gündeme geldi.

• Avrupa'da ki huzursuzluğun maddi boyutunun yanında "manevi" boyutu da vardı. Bu durum 12 Eylül sonrasındaki dönemde Ülkücü-Türk federasyonunun yöneticiliğinde bulunan Ali Batman ve Musa Serdar Çelebi'ye gösterilen vefasızlıkta simgeleşiyordu. Batman ve Çelebi'nin harcamaları bu tutumun sonucu olup özellikle siyasal bakımdan önemliydi. Musa Serdar Çelebi 1980'lerde Avrupa'da ki ülkücüleri de derinden etki-

leyen İslamlaşma sürecini yaşamış, bu süreç içinde siyasal söylem ve kimliklerini İslami temelde revize eden kesimin öncülerinden birisi olmuştu. Avrupa gezisinin sonunda Türkeş'e karşı bir bildiri yayımlayan Batman ve Çelebi, köprüleri atmaya yöneldiler. Türk-İslam birliğinin 1988 ilkbaharında yapılan ilk kongresine ANAP'tan ve DYP'den isimler bile davet edilirken Türkeş çağrılmamıştı. Ayrıca Salonda "Başbuğ Türkeş" sloganı atmaya yeltenenler susturulup dışarı çıkarıldılar.

Bu kopma, Türkeş ve MÇP yönetimi için maddi ve manevi bakımdan büyük bir darbe oldu. Fakat yeniden inşa sürecine başlanmış ve bütün Avrupa'da 50'nin altına düşmüş dernek sayısı, 200 civarına yükselmiştir. 1990'lara girilirken, Türk-İslam Birliğinin etkinliği kırılmasa bile, Avrupa'da Türkeş'e ve ülkücülerin "merkez" güçlerine bağlı bir örgütlenmenin ayakta tutulması başarılmıştır. Fakat Çelebi-Batman ekibinin kitlesel bir kopuşu, ülkücü-faşist camia içerisindeki ayrışmayı ve Türkeş'in otoritesinin çözülüşünü ilk kez açıkça ortaya çıkardı.

12 Eylül öncesinde MHP'nin "lojistik desteklerinden" birisini oluşturan ve 1980'den sonra tüzel kişiliğini koruyabilmiş tek ülkücü-faşist örgüt olan MİSK'in hayatta kalamaması ülkücü-faşist hareketi pratik olarak pek etkilemedi. Moral bozucu etki ise elbette olmuştur. 1970'de kurulan (MİSK) , MC iktidarının ve işverenlerin desteğiyle bazı işyerinde "DİSK tehlikesine" karşı konumlanmış ve sendikal çalışma ekseninden ziyade, anti-komünist paramiliter faaliyetleri ve ülkücü-faşist harekete maddi destek sağlama saikiyle öne çıkmıştır. 12 Eylül'de MİSK'in faaliyetleri durduruldu. Fakat 23 Mayıs 1984 tarihinde yeniden faaliyete geçmesine izin verilen MİSK, 1985 Mayıs'ından itibaren, yöneticileri de aklanmış bir örgüt olarak hareket etme şansını elde etti. Ocak 1985'de üye sayısı yalnızca 4750 idi MİSK adının yarattığı olumsuz imajı silmek amacıyla, Konfederasyon'un adı Yurt-İşçi Sendikaları Konfederasyonu (Yurt-İş) olarak değiştirildi. 1988'de son olarak Türk-Cevher Sen'in ayrılmasıyla konfederasyon'a mensup sendika sayısının beşin altına düşmesi üzerine (Yurt-İş)'in feshedilmesi için yasal süreç başlatıldı.

• 29 Kasım 1987'de yapılan genel seçimler, MÇP'nin 12 Eylül sonrasındaki ilk ciddi seçim sınavı idi. Bu seçimlerde MÇP'nin oy oranı %2,91'de kaldı. Bu durumun sonucunda özellikle ANAP'ta yer alan veya ANAP'a yakın duran eski MHP'liler, "Türkeş bitti" mesajını 26 Kasım 1987 seçimlerinden sonra daha açıkça vermeye başladılar. Türkeş ve MÇP yönetimi açısından gelişmeler Türk-İslam ülkücülerini kapsama zorunluluğunu getirmişti. Türkeş'in liderliği beki iç iktidar mücadelesi çerçeve-

sinde taktik amaçlarla tartışılacak, ama somut, sahici bir ihtimal olarak asla tasarlanmayacak bir şeydi. Fakat Türk-İslam ülkücülerinin partiye eklemlenmesi, bölünme ihtimalini hiç değilse azaltacak, bölünme görüntüsünü de ortadan kaldıracaktı. Fakat yine de MHP kurmaylarının 12 Eylül döneminde ve yargılamalarda yarattığı hayal kırıklığı dolayısıyla, pragmatist, oportünist "partililik-particilik" kimliğinden uzak kalıp "Ocakçılık" geleneğine sahip çıkarak, salt "ülkücülük" kimliğiyle politika yapma eğilimi tabanda güçlüydü. Muhsin Yazıcıoğlu'nun 1987'de Zaman gazetesine verdiği demeç, Türk-İslam ülkücülerinin ilke olarak "Parti'lere" eleştirel bakan yöntemini yansıtıyordu. Yazıcıoğlu partileşme imkanı bulmuş siyasetlerin güdümlü ve sisteme hizmet ettiğini açıkladı.

• Ülkücü-faşist hareketler kendi iç çelişkilerine rağmen, çok uç ayrışmalar dışında, birbirlerini asgari ölçüde gözeterek, "sayarak" hareket etme refleksine sahiptiler. Türk-İslam ülkücülerinin gücü giderek gelişti. 1983'te yayımlanmaya başlanan, düşük tirajlı aylık Bizim Ocak dergisini, 1987'den itibaren denetimlerine aldılar. Derginin 1987'de 3000 olan tirajı, 1990'da bir ara 30 bin sınırına yaklaştı. 1988 yılı başlarında hapishanelerdeki ülkücüler tarafından yayımlanmaya başlayan aylık Bizim Dergâh dergisi, bu ekibin ikinci yayın organı oldu. İslam'a ilişkin teorik yazılar Bizim Dergâh'ta ağırlıklı yer kaplarken, Bizim Ocak dergisi ağırlıklı olarak günlük siyasi yazılara yer veriyordu.

Üniversite gençliği de İslami Mücadele-Mesele dergisini çıkardı. Bu durum bu kesim arasında okumanın önemini gösterdi ve yapılan hataları da okumamaya bağladı. Yeni Düşünce'de 1987'den itibaren 12 Eylül'e sert tavır almaya başladı ve 3 bin civarındaki satış tirajını 10 bin sınırının üzerine çıkarttı. 1988 sonuna gelindiğinde Bizim Ocak'ın 24 il merkezi ve 24 ilçede temsilciliği bulunuyordu. Türk-İslam ülkücülerinin faaliyetleri yalnız yayın faaliyetiyle sınırlı değildi. 1987'de hapishanelerdeki ve yakınlarına yardım amacıyla kurulan Muhsin Yazıcıoğlu'nun başında bulunduğu Sosyal Güvenlik ve Eğitim Vakfı da önemli bir örgütsel çatıydı. Türk-İslam ülkücülerinin önder kadrolarının, ülkücü kimliği ile örgütsel yapılardan bağımsız olarak özdeşleşmede büyük şansa ve "hakka" sahip olduklarını kaydetmek gerekiyor. Ayrıca Türk-İslam ülkücüleri, siyasal ideolojik olarak MÇP'nin merkez güçlerinden ne kadar ayrışırsa ayrışsınlar, bunu bir kopuş noktasına vardırmıyorlardı. Hele Türkeş'in liderliği, bütün tartışmalara rağmen, ancak güç dengeleri çerçevesinde azaltabilecek, ama iç ve dış kamuoyuna karşı daima ayakta tutulacak, ancak ölümle ortadan kalkabilecek bir "veri" idi. Türk-İslam ülkücüleri de, çok açık düşünsel ve siyasal çelişki-

lerin varolduğu bağlamlarda bile Türkeş'e kesinlikle dil uzatmamışlardır. Dolayısıyla Türk-İslam ülkücüleri 1986-88 döneminde yapılan derin tartışmalara rağmen Türkeş ile MÇP'nin meşruluğunu da zorunlu olarak benimsediler.

• MÇP'nin 27 Kasım 1988'de yapılan 2. olağan büyük kongresi, partide yerleşik bulunan güçler ile Türk-İslam ülkücülerinin "birleşme kongresi" oldu. Bu kongre sonucunda Türk-İslam ülkücülerinin öncü isimleri parti üst yönetimine seçildiler. Muhsin Yazıcıoğlu eski MHP gençlik kolları başkanlarından Mustafa Mit ve Mehmet Ekici, ÜGD başkanlarından Şefkat Çetin vb.. gibi . MÇP 26 Mart 1989'da yapılan genel seçimler öncesinde resmi sloganlar dışında slogan atılmayacağını, dolayısıyla "kanımız aksa da zafer İslam'ın" sloganı listede yoktu. MÇP 26 Mart 1989 yerel seçimlerinde önemli bir hamle yaptı. 1987 genel seçimlerinde %2,9 olan oy oranı %4,1'e çıktı. Üç il merkezinde (Elazığ, Erzincan ve Yozgat ve seçimlerden sonra il olan Kırıkkale'de) belediye başkanlığını kazandılar. MÇP'nin "gerçek" Programı 2. olağan kongrede kabul edildi. MÇP'nin 19 Nisan 1987'deki kongresinde, yeni bir program hazırlanması kararlaştırıldı. Bu program Muhsin Yazıcıoğlu ve arkadaşlarının MÇP'ye katıldığı 27 Kasım 1988 tarihli kongrede kabul edildi. Programın yazımında Bahçeli-Güngör ekibi belirleyici oldu. Ayrıca bu program MHP programından farklı olarak "insan hak ve haysiyetlerine, temel hak ve hürriyetlere bağlılık" üzerine ağırlıkla durur. MÇP programı, temel felsefesini tanımlarken, dört "temel ilke" vaaz eder. Meşruiyetçilik, insan haklarına ve haysiyetine saygı, hukukun üstünlüğü, gönül seferberliği, Dokuz Işık'ın önünde sayılan bu temel ilkelerde 12 Eylül deneyiminin etkilerini yansıtır.

Faşist korporatist sendikacılığın temel ilkesi olan "her sektörde zorunlu sendikacılık" MHP programında yer almışken, MÇP Programında yoktur, yalnızca "her iş kolunda güçlü sendikalar kurulmasının teşvik edilmesi" istenir.

Ülkücü hareketin geleneğinde parti programının, pek "temel" bir belge olduğu söylenemez. Gene de ülkücü hareketle 1980'lerde cereyan eden tartışmaları tam anlamıyla kapsayamaması MÇP programının zaafıdır. 12 Eylül'le ilgili, askeri darbe karşıtı ve insan hakları sorununa değinilen tartışmalar Program'a bir ölçüde yansıtılırken, özellikle İslamlaşma temelindeki tartışmaların yansıması çok zayıftır. Bunda programı oluşturan kadroların durumu belirleyici olmuştur. Partiye dahil olanlardan sonra, MÇP'nin bu programıyla en azından "resmen" bağlı olmanın, Türk-İslam ülkücüleri için ciddi bir sorun teşkil ettiği söylenebilir.

ÜLKÜCÜ HAREKET VE İSLAMCI HAREKET

Ülkücü-faşist hareketin girdiği yönelimin geleceği açısından en hassas meselenin İslami gruplarla ve özellikle Radikal İslami muhalefetle ilişkiler olduğu söylenebilir. Mehmet Pamak ve Abdulkerim Doğru gibi, Müslüman kitleye-seçmene "mesaj" vereceği varsayılan isimlerin parti başkanlığına getirilmesi, Türkeş'in 1987 ilkbaharındaki MÇP kongresinde yanına Samsunlu Nakşibendi şeyhi Mustafa Bağışlayıcı'yı oturtması, partiye üye yazım törenlerinde Kur-an'ı dağıtması, Türkeş ve MÇP kurmaylarının taktik numaralarıydı. Türk-İslam ülkücüleri 1987-88 döneminde Müslüman Türkiye'nin kurulması ve Müslümanların birleştirilmesini yoğun bir şekilde işlediler. Namlı ülkücü mahkumlar, özellikle Bizim Ocak'ı "Müslümanların birliği" (vahdet) üzerinde duran yazılarla doldurdular. Müslüman kesimden Türkeş'e destek sağlayan Samsun'lu Hacı Mustafa Bağışlayıcı, Yeni Düşünce sayfalarında "Türklük ve İslamiyet'in zat ve sıfat olarak birbirinden ayrılması imkansız iki keyfiyet olduğunu yazdı.

Ülkücü-faşist hareketin özgün durum ve konumu, radikal İslam'i hareket tabanında aradığı adresti. Bizim Dergâh, Kasım 1990 sayısında "kendi arasında da çekişme ve çatışma halinde olan bazı fakültelerde sol ile ortak eylem yapmaya varan yanlış tutumlar içine giren tertemiz İslamcı gençlik kesiminin, sistemli ve işe yarar duruma geçmesinin ülkücü gençliğin oturmuş önderliğine bağlı göründüğünü yazdı.

İslami hareketin belli başlı unsurlarının çoğu, ülkücü-faşist hareketi ideolojik hem de siyasal geçmişi ve pratiği bakımından İslam'la bağdaşmaz görüyorlardı. 1987-88 döneminde radikal İslami hareketin ülkücü-faşistlere karşı sert bir tavır aldıkları görüldü. Bu durum Kürt konusunda ülkücü-faşistlerin ırkçılığını sorgulamaya ve devletin ülkücüleri bu kez solcular yerine Müslümanlara karşı sivil kolluk gücü olarak kullanacağını söyleme noktasına getirmiştir. Ülkücü-faşist hareketteki İslamcılığa karşı özel ilgi duyan, Necip Fazıl Kısakürek izleyiciliğine soyunan Ak-doğuş dergisidir. Ak-doğuşçular "ülkücü hareketin tabanı ve tavanında İslami gelişimi desteklemek gerektiğini savunmuşlardır.

Salih Mirzabeyoğlu'nun yönetimdeki Ak-doğuşun ülkücü-faşist harekete sıcak bakması şundan da bellidir. Mirzabeyoğlu, Necip Fazıl'ın 1970'lerde yayımlanmış güncel politika yazılarını toplayarak yaptığı derlemeye -Kavgam- adını vermesi ilginçtir. D. Mehmet Doğan ve Ömer Lütfü Mete gibi İslamcıların da ülkücü-faşist hareketteki düzen karşıtı ve İslamlaşma söylemine sıcak baktıkları görülmektedir.

Bursa hapishanesinde ülkücülerle-Hizbullahçıların çatışması gündeme

geldi bu durum sonucunda radikal İslamcıların ideolojik hegemonyasının pekiştiği söylenebilir. Türk-İslam ülkücüleri, radikal İslami hareketin kendilerinden esirgediği hoşgörüyü komünistlere gösterdiklerini bunu kabullenmediklerini söylemişlerdi.

Fakat Muhsin Yazıcıoğlu bu olaylarda oluşan gergin havayı yumuşatmıştır. Yazıcıoğlu'nun inananların samimiyetinin yargılanmamasını, "kimsenin elinde imanometre yok" cümlesi ile pekiştirmesi ılımlılığa işaret sayıldı.

Ülkücü-faşist harekette ortak bir Alevilik politikası oluştu. Aleviliğin "solcu" geleneğinden koparılarak İslami ve-veya milliyetçi bir kimliğe entegre edilmesi konusunda, hem ülkücü-faşist hareket içinde ve sapmış unsurlar arasında belki başka pek az konuda rastlanabilecek bir görüş birliği oluştu. 1980'lerin ikinci yarısında ülkücü-faşist harekette, Alevi cemaat (ler) iyle daha yoğun organik ilişkiler kurma isteği kendisini gösterdi. Yeni Düşünce'de "Batı Anadolu Alevilerinin lideri" olarak sunulan Nazım Dede ile söyleşilere yer verildi.

12 Eylül öncesi Kahramanmaraş katliamı faşistlerin yalnızca Alevilere yönelik en kanlı saldırısı değil, en büyük kitlesel kıyımdı. Yıkıntıların arasında, üstünde "yaşasın Türkeş", "yaşasın MHP" vs. yazılı, bu yazılar sayesinde sapasağlam kalmış cam ve ev görüntüleri, toplumun apolitik denebilecek kesimlerinin zihinlerinde bile, Kahramanmaraş katliamını "Türkeşçilerin" sorumluluğu olarak kazımıştı. Bu etkiyi ortadan kaldırmak için bu olayın bir numaralı faili olan Ökkeş Kenger büyük çaba harcadı. Ülkücü-faşistler, anti-komünist bir filmin oynadığı çiçek sinemasında tahrip gücü düşük bir bomba patlatarak, "solcular sinemaya bomba attı" bağırışlarıyla halkı provoke etmeye çalışmışlardı. Kahramanmaraş olaylarını başlatan ilk kıvılcım sayılan bu provokasyondu. Ökkeş Kenger'in sinemaya patlayıcı yerleştirdiği ve patlamanın ardından olanları MHP genel merkezine telefonla bildirdiği görülmüştü. Kenger ilk ifadesinde kabul ettiği eylemlerden beraat etti. Kahramanmaraş katliamında sıkıyönetim komutanı olan Yusuf Haznedaroğlu'nun katliamı "aşırı sola" yıkmaya dönük tutumu hakkında tartışmaların, belleksizleştirici travma süreçlerinin bazı uğrakları olduğunu söyleyebiliriz.

DÜNYA POLİTİKASINDA YENİ YAPILANDIRMALAR, DIŞ TÜRKLER VE ÜLKÜCÜ-FAŞİST HAREKET

1989-90 dönemi, bütün siyasal hareketler gibi ülkücü-faşist hareketin gündeminde de dünya politikasının ağırlığını artıran önemli gelişmelerle doluydu. Özellikle Azerbaycan ve Bulgaristan olayları faşistlerin iştahını

kabartmıştır. Azerbaycan olayları da yani Sovyetlerin Azerbaycan'a müdahale de bulunduğunda ABD'de gezide bulunan Özal'ın "Azeriler Şii'dir, biz Sünnisiz, Azerbaycan'da olanlar o nedenle Türkiye'den çok İran'ı ilgilendirir" sözleri ülkücü-faşistlerin ANAP'a karşı sert bir tavır almaya sevk etti.

Azerbaycan'a askeri müdahaleyi protesto için ocak ayının son günleri boyunca birçok kent ve kasabada ülkücü-faşistlerin örgütlediği mitingler, İstanbul, Ankara'da binlerce kişinin katıldığı korsan gösteriler yapıldı. Bursa hapishanesindeki 130 ülkücü üç günlük, Kayseri hapishanesindeki 100 ülkücü iki günlük protesto açlık grevi yaptılar. Adana'da Türk Ocağı'nın düzenlediği toplantıda Milli Güvenlik Kurulu'nun savaş kararı alması dahi istendi. Miting ve gösterilerde Gorbaçov'un kuklaları ve SSCB bayrakları yanında, ABD bayrakları da yakıldı. Kahramanmaraş mitinginde konuşan MÇP İl Başkanı Ökkeş Kenger "haçlı-hilal savaşının başladığını bildirdi, gerekirse Azerbaycan'a gönüllü savaşmaya gideceğini açıkladı. 1990 yıllarında bütün milliyetçi kesimler dış Türklerle ilgili daha "gerçekçi" ve ılımlı yumuşak bir dil kullanmaya başladılar. Pan-Türkizmin hayal olduğu üzerinde birleştiler, öyle ki 1944 de ırkçılık-Turancılık'tan yargılanan Reha Oğuz Türkkan bile Pan-Türkizmin uzak bir gelecek ve ülkü olduğunu açıklamıştır. Bu söylemler sonucunda artık dış Türklerle ilişkiler daha çok ekonomik temelde şekillendi ve Türk ortak pazarı hedefi çizilmeye başladı.

Ayrıca Pan-Türkizmin ve İslam arasındaki ilişkilerin boyutu ünlü stratejist Brzezinski'nin "İslam dost ülkelerde baskı ve denetim altında tutulmalı, düşman ülkelerde desteklenmeli" sözlerinde ifadesini bulan ABD politikasına da yansımıştır.

MÇP önderliğinin Pan-Türkizmi savunurken de yer, yer ondan kaçınmaları kamuoyu ve devlet nezdinde Irkçılık-Turancılık'la damgalanma kaygısındandır. Böylece, ülkücü-faşist harekette dış Türkler konjonktürü dolayısıyla, yeniden resmi güçlere sivil destek sağlama işlevinin yüklenmesi gündeme gelebilir. Bu durum daha sonraları -ASALA- olaylarında yaşanmıştır.

Türkeş ve ülkücü-faşistlerin savaş karşıtlığını lafsen sürdürmekle birlikte, Türkiye'nin Irak topraklarında ki tarihsel haklarından (Musul Kerkük'ün alınması) söz etmeye başladılar. Türkeş 15 Eylül'deki Yozgat il kongresinde Türkiye'nin krizden "çok karlı bir ülke olarak" ayrılabileceği imalarında bulundu. Türk-İslam ülkücüleri de Bizim Dergâh'ta 1990'da "Türk milletinin yabancı çıkarları için dökülecek bir damla kanı olmadı-

ğını, fakat Saddam sonrası oyunun dışında kalmamak Ortadoğu sınırları gündeme geldiğinde masanın dışına itilmemek ve Kürt Devleti'nin kurulmasını engelleme kaygılarını dile getirdiler.

ANTİKOMÜNİZM VE SOLA KARŞI TUTUM

Ülkücü-faşist harekette Antikomünizm düşmanlığı daha yoğun olarak 1970'ler sonrası gündeme gelmiştir. Faşist hareket söyleminde "sosyalist", "komünist", "sol" terimleri ayrım gözetilmeden kullanılmıştır. "Sosyal demokrat" terimi de bu "vahdet"in kimi zaman dışında ama çoğu kez içinde sayılmıştır. 1980 sonrasında Türk-İslam ülkücülerinin varlığı ve etkinliği Anti-komünizm söyleminin devlete bırakılmasını, kendilerinin esas olarak düzen karşıtı söyleme önem vermelerini getirmiştir. Devletin anti-komünizmi ile ülkücülerin "anti-komünizmi" arasına çizilen kalın çizgi, ülkücü-faşist hareketin anti-komünizme ilişkin yeni stratejisinin kilit etmenidir. Türk-İslam ülkücülerinin 12 Eylül öncesindeki anti-komünizm icraatı hem öz eleştirel tepkiler kapsayıp, hem de "kullanılma", "aldatılma" psikozunu aşacak şekilde meşrulaştıran söylemi, anti-komünizmin devlet açısından taşıdığı anlam ile ülkücüler açısından taşıdığı anlam ayrıştırdı.

Türk-İslam ülkücülerinin "kavgaya hayır" şiarı "şimdilik" kaydını içeriyor. Ülkücü militanlığın sola karşı "yeni" stratejisinin bu saiklerinin gelişimini ister istemez tekrar anti-komünizm hezeyanının dönüştürmeleri bir yanıyla da Devrimci-Sosyalistlerin olayları yalnızca anti-faşizm temelinde açıklıyor olmalarıdır.

Ayrıca 1989'da İstanbul BYYD olayında devrimci sosyalistler ve ülkücü-faşistlerin çatışmasında da özellikle Türk-İslam ülkücülerinin kavgaya "karşı" olma tutumları gündeme geldi. 1990 Muammer Aksoy ve Çetin Emeç'in öldürülmeleri de "egemen güçlerin karanlık anarşi senaryoları" şeklinde değerlendirildi. Ülkücü-faşistler şayet kışkırtmalar sonucu kavgaya katılmak durumunda kalsalar da bunu devleti korumak için değil, arkadaşlarını korumak adına yapacaklarını açıklamışlardır.

1990 döneminde ülkücü-faşist hareketin yukarıda belirttiğimiz strateji değişikliği "yürürlükte" olsa da, pratiğe yansıması faklı olmuştur. Bu durum, 3 Mayıs 1987'de Van'da Mehmet Şiirin Tekin adlı öğrencinin oruç tutmaması yüzünden öldürülmesi, ayrıca Bursa'da 19 yaşındaki Arif Canyılmaz'ın yine bıçaklanarak öldürülmesi gündeme gelmiştir. Cinayeti gerçekleştiren yerel ülkücü "çete" değil, Bizim Ocak dergisi çevresinde toplanmış olan, "Türk-İslam ülkücüsü" kimliğine sahip çıkan bir gruptu, aralarında Bizim Ocak dergisi Burdur temsilcisi de vardı. Bizim Ocak olayı "solun tahrikleri" olarak değerlendirse de, bu tahriklere karşı basiretli dav-

ranmadığı gerekçesiyle Burdur temsilcisini görevden aldı. Burdur olayı, Türk-İslam ülkücülerinin "kavgaya hayır" stratejisindeki kararlılıklarını gösterirken, öte yandan ülkücü-faşist militanlığın saldırganlık potansiyelini de göstermiştir. Büyük kentlerde ise saldırganlık daha din dışı, lümpen özellikler arz etmesidir. Buna en ilginç örnek, Haziran 1990'da İstanbul'da bir grup faşistin gerçekleştirdiği Heavy Metal konseri baskınıdır. Bu konseri basan ülkücü-faşistler "susturun şu gavur müziğini" diye bağırarak, "Çırpınırdı Karadeniz" marşını söyletmişlerdir.

Yine 1990 Nisan ayında Ülkücü-faşistler Ankara Balgat'taki Tahsin Banguoğlu öğrenci yurdunda oruç yüzünden iki öğrenciyi hastanelik edecek şekilde dövmüşlerdi.

Burdur cinayeti ve Ankara'daki yurt olayları, ülkücü-faşist hareketin tabanında "Yunusça, Mevlanaca" tavrın yerini, 1990'ların başında "Yavuzca, Fatihçe" tavrın mı almakta olduğu sorunu akla getirmişti. Nisan ayında 413 sayılı Kanun Hükmündeki Kararname yayımlandı. Kararnamenin getirdiği baskı önlemleri ve "bölücülere" karşı "vaadettiği" sertlik politikası ülkücü-faşist önderlikten destek buldu. Türk-İslam ülkücülerinin radikal unsurları da kararnameye açıkça onaylamasalar da suskun ve görece sessiz kaldılar. Sokağın canlandığı 1990'lı yıllarda, Türk-İslam ülkücüleri de yanlış anlamalara karşı uyarılarda bulundular ve kavgaya karşı olmalarının teslim olmak anlamına gelmediğini söylemeye başladılar. Bu durumu en net şekilde belirten hapishanedeki ünlü faşist militanlardan Haluk Kırcı olmuştur. Kırcı, pili bitmiş, sırf eylem yapmış olmak için eylem yapılamayacağını, ölçüyü kaçırmamak gerektiğini söylerken, Marksist artıklarını saldırılarına da "ölçülü" cevap verilmesi gerektiğini açıklamıştır. Dolayısıyla 1990 yılı sona ererken, devrimci-sosyalist öğrenci hareketinin "faşistlerin üniversite de meşrulaşmalarına izin vermemeyi" benimsemiş, ülkücü-faşist hareketin ise "üniversitelerde atılım ve şahlanış" a yönelmiş olması, gerilimi diri tutacak bir tabloyu ortaya koymaktaydı.

Soy faşist hareket Kürt konusundaki resmi görüşü, Kürtlerin aslında "dağ Türkleri" olduğu, "Kürt" sözünün karda yürürken kart-kurt sesinden kaynaklandığı şeklinde tespitlerden oluşsa da, Türk-İslam ülkücüleri bu gibi uç örnekleri eleştiri konusu yapmışlar ve PKK'ya karşı "eski ülkücülerden" oluşturulması düşüncesine de sert bir tepki göstermişlerdi. Fakat bölgedeki ülkücü-faşist görevlilerin varlığı ve eylemleri faşist saldırganlığın potansiyelini ortaya koymuştur. Yeni Forum dergisinin 15 Ağustos 1987 tarihli sayısında, 22. Sınır Tugay X karakol komutanı Asteğmenin 9 PKK köpeklerinin leşi sermesini kin ve hezeyanla ve bunu faşist bir dergi aracı-

lığıyla açıklaması ve bu dergide ve okuyucularına saygı, sevgi dolu sözleri ilişkinin biçimini göstermektedir. Yeni Düşüncede Kürtlere karşı devletin bekası için gerçek bir sansür, insan haklarına hakiki engeller getirilmesi gerektiğini yazdı ve o dönemde ANAP çevrelerinde bile "normal" karşılanan CHP'nin "Güneydoğu raporunun PKK tezleriyle paralellik taşıdığı" savunuldu. Türk-İslam ülkücülerinin kimi radikal unsurları ise, "devletin terörist mantığıyla hareket ederek, oradaki insanlara ayırım gözetmeden zulmettiğini, böylece halkın PKK'nın kucağına itildiğini, iki arada bir derede kaldığını dile getirdiler.

SONUÇ

Devrimci-Sosyalistler açısından Türkiye'deki faşist hareketin bütünlüklü bir şekilde anlaşılması ve kavranılmasının ihtiyaç olduğunu sanırız bu yazı ortaya koymuştur. Genelde sol içinde bu konu sığ bir şekilde anlaşılmış, ya dar-pratik saiklerle yalnızca fiziki saldırganlık çerçevesinde, ya da yalnız kısır ideolojik saiklerle ele alınmıştır. Bizler ise bu yazıda Türkiye'deki faşist hareketi bütün çelişki ve açmazlarına karşı ideolojik-politik-örgütsel fiziki durumunun bütünlüğü içinde değerlendirmeye çalıştık. Gördük ki birilerinin Türkiye'deki faşist hareketi "klasik faşist" hareketlerden ayırma çabalarını abarttıklarını birbirlerinin de özgül yanını abarttıklarını, fakat asıl gerçek her toplu durum de değişme ve gelişmeler mümkün olsa da, Türkiye'deki faşist hareketin kendi özgüllüğü içinde "klasik faşist" harekete (yani Almanya ve İtalya'da görüldüğü şekliyle) en yakın faşist hareket olduğudur. Bu anlamda yer,yer her konjonktüre göre Türkleşmek, İslamlaşmak, "solculaşmak", söyleminin biri veya ikisi ağır bassa da son tahlilde Türkiye de faşist hareket üç söylemede sahip çıkmıştır.

• Geldiğimiz noktada ülkücü-faşist hareketin en temel sorunu özellikle Türkeş'in ölümden sonra örgütsel yapı ve önderlik sorunudur. Bu sorunun getirdiği dağınıklık ve çelişkiler faşist hareketi bölmüş, yeni parti ve oluşumlar ortaya çıkmıştır. Bu durum faşist hareketin ana gövdesini oluşturan MHP'yi güçsüz düşürmüştür. Fakat bu bölüntülerin her durumda Anti-faşistlere karşı birlik olabilecekleri gerçeğini akıldan çıkarmamalıyız. Devrimci-sosyalistler olarak unutmamalıyız ki Türkiye'deki faşist hareketin doğru analiz ve tahlili Anti-faşist mücadele de bize yol gösterecektir.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

-Devlet, Ocak, Dergah-Tanıl Bora-Kemal Can.
-Faşizm ve Türkiye-Muzaffer İlhan Erdost.
-Türkiye'de Faşist Alman Propagandası-Johannes Glasbeck.
-Türkçülüğün Esasları-Ziya Gökalp.
-Kurt Kapanı-Türkiye'de Faşizm-Rıdvan Turan.
-Türk Sağının Üç Hali-Tanıl Bora.
-Bir Irkçının İhaneti-Rıdvan Akar.
-Almanya'da Faşizme Karşı Mücadele Lev Troçki
-Faşizm İdeoloji ve uygulamalar Roger Bourdemn
-Komünist Enternasyonal de Faşizm Tahlili E.Lewerenz
-Faşizme Karşı Birleşik Cephe (1-2) Dimitrov
-Faşizmin Kitle Ruhu Anlayışı Wilhelm Reich
-Faşizm Üzerine Dersler Togliatti
-Faşizmin Zindanlarında Ninko Kosaşki
-Hitler ve Nazizim T. Kakınç
-Tek Kurtuluş Yolu-Adolf Hitler
-Türk Milliyetçiliğinin Kökenleri Yusuf Akçura, François Georgeon
-Direnen Faşizm Çetin Özek
-Milliyetçiliğin Kara Baharı Tanıl bora
-Sağcı Düşüncenin Kritik Tarihi Adam Şenel
-Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih bağlamında Milliyetçilik Süleyman Seyfi Öğün
-Milletler ve Milliyetçilik E.J. Hobsbawm
-Devlet ve Kuzgun-Tanıl Bora, Kemal Can
-Faşizmin Ayak Sesleri - Attila İlhan
- Hilal ve Yıldız - Stephen Kinzer
-Nazizim ve Kültür- Lionel Richard

İnsanlar, içinde yaşadıkları toplumları doğru anlayıp, kavramak için daha önceki toplumları inceleyip soruşturmalılar, çünkü bütün toplumların ortaya çıkışı kendisinden bir önceki toplum içindeki dinamiklerin varlığı sonucu oluşmuştur.

Egemen sınıfların en çarpıttıkları konu zenginliklerini çalışarak kazandıkları yanılsamasıdır. Görünürde bu gerçekmiş gibi olup, gerçekte ise eldeki zenginliklerini ya bir önceki toplumdan ya da içinde yaşadığı toplumdan devralmışlardır. Bu ve benzeri çarpıtmaları ve yanılsamaları ortadan kaldırmak için toplumları bütünlüklü bir şekilde doğru kavramalıyız.

İLKEL TOPLULUK

İnsanın Kökeni: İnsan ile Maymunlar Arasındaki Biyolojik Akrabalık ilkel toplulukların tarihi insan topluluklarının oluşum tarihidir.19.yy'da yapılan kazılar sonucu Dıryopitek ya da "Ağaçlarda yaşayan maymunlar" adını verdikleri, çok gelişmiş maymunların kalıntıları bulunmuştur. Bu kalıntıların tahlili sonucu, İngiliz doğa bilimci Charles Darwin ve diğer bilginler, hayvanlarla, insanlar arasında biyolojik bir akrabalık olduğunu ve insanın bügün soyu tükenmiş olan çok gelişmiş bir maymun türünden geldiğini tanıtladılar. Bu sonuç insanın, maymunların kemik çatısı, gelişmiş beyin ve kan grubu gibi anatomik ve embiryolojik pek çok verilere dayanıyordu. Bilimin sonraki gelişmeleri, bu materyalist teoriyi doğrulamıştır.

İnsanın Ataları, Üst İnsansı Maymunlar

Otuz milyon yıl kadar önce, Parapitek denen çok gelişmiş maymunlar, tropikal bölgelerdeki ormanlarda yaşıyorlardı. Bu maymunlar, bir yandan bugünkü şebek maymunların ve orangutanların dedeleri, öte yandan da bir maymun taşılı türünün dıryopiteklerin, ataları oldular.

Dıryopitekler ise, insanlar ile goril ve şempanze gibi çağdaş insansı maymunların ortak ataları oldular. Daha sonra, evrim düzeyleri bakımından, Dıryopitek ile insan arasındaki bir geçiş evresinde yer alan bir kısım insansı maymunlara ait taşıl kalıntıları bulundu. Bu bulgular yer yuvarlağının hemen, hemen her yanında saptanmıştır. Avrupa'da, Asya'da, (Hindistan'da, özellikle Gürcistan'da) , Güney Afrika'da.

Dört elli büyük Antropoidlerin ağaçlara tırmanmaları sık, sık dikey bir duruşa geçmeleri için uygun bir ortam yaratıyordu. Bunun sonucu onların eleri ve kolları değişikliğe uğradı. Daha sonraları da ağaçlardan inip yerde

yaşamaya başladılar. Alt üyeleri üzerinde ayakta durmaya başladılar. Alt üyeleri üzerinde ayakta durabilme, üst üyelerini avlarını yakalayarak, yiyecek toplamak ve vurmak vb. alanlarda kullanmaya başladılar.

Kalıntıları Güney Afrika'da bulunan taşıllaşmış maymunlar iki ayak üzerinde yürüyorlardı.

Onların üst üyelerinin (Ellerin) büyük özelliği, öteki parmaklarla önemli bir açıklık oluşturan baş parmakların büyük olmasıdır. Bu durum çağdaş maymunların yapamadıkları tutunma hareketini yapabildiklerini gösterir. Diğer önemli biyolojik özellik kafatasının karakteristik yapısıdır. Bu durum kafatası boşluğunun ve beynin gelişmesini sağlamıştır.

Demek ki insanın en yakın atalarının ortaya çıkışı 1.500.000 yıl öncesine uzanmıştır.

İnsanın Oluşumunda Emeğin Rolü

İnsanın İlk atalarının Çalışma Eylemleri: İnsanın oluşum sürecinin yalnız biyolojik açıklaması ile yetinilmemelidir. İnsanın hayvanlar aleminden ayıran şeyin insanın kendi eliyle yaptığı iş aletlerinin yardımıyla gösterdiği toplumsal çalışma faaliyeti olduğudur. Bunu Engels'e borçluyuz. İş aletlerinin yapımı insanları, hayvanlar aleminden kurtarır. Hiçbir hayvan, en ilkel şeyleri bile yapamaz. Bu durum insansı maymunların insan varlığı haline dönüşümünün başlangıcı olmuştur.

İnsanın atalarının çalışmaya yeterli hale gelmeleri biyolojik etkisiyle olmuştur. Ama emek de, kendi yönünden, insanların evrimin gidişini etkilemiştir. Alt üyeler (Ayaklar) , Üst üyeler (Eller) , arasındaki kesin görev ayrımı ancak emek sayesinde olmuştur. Eller çalışma işlemlerinde uzmanlaşmış kıvraklık kazanmıştır. Emek aynı zamanda dikey yürüme alışkanlığını pekiştirmiş ve insanın öteki organlarının ve iç organlarının gelişmesine yardımcı olmuştur.

Düşünce ve Dilin Evrimi: Düşüncenin İlerlemesinde Emeğin Rolü

İnsanlar bitkisel ve hayvansal besinler özellikle etle beslenme sonucu beyinleri gelişti. Beynin gelişmesi sonucu doğayı daha iyi tanıyorlar. Olaylar arasında bağlantı kuruyorlardı.

Çalışırken, doğanın etkin bir biçimde değişmesi sonucu tüm organizma ve düşünme yeteneği de gelişiyordu.

Beyin maddesi ve bu madde içinde oluşan fizyolojik süreçler olmaksızın en ilkel ruhsal faaliyetin olması mümkün değildir.

D İ L

Dil olgusunda çalışma sırasında oluştu ve gelişti. Düşünce ile soyutlama

yetisi kazanan insan bilinci, dil ile de düşüncelerini ve duygularını sözcüklerle anlatma olanağı vermiştir.

Bu durum düzenli konuşmanın doğması için yeterli değildir. Bunun için emir kipi ortaya çıkıyor ve ortaklaşa çalışma içinde gelişiyor. ortaklaşa çalışma insanların birbirleriyle iletişim için konuşma gereksinmesini oluşturmuştur. Başlangıçta çığlıklar şeklinde gelişen konuşma sırasında giderek gelişti, dolasıyla insanlar arasındaki iletişim kurmanın en üstün aleti olan dil ortaya çıktı. Söz sayesinde, insanlar iş alışkanlıklarını yayıyorlar ve yeni kuşaklara iletiyorlardı.

Tarihin başlangıcında, insanlığın çok kapalı küçük topluluklara bölünmüş olması, bir gurubun dilini, öteki gurubun dilinden ayırıyordu.

MADDİ MALLARIN ÜRETİMİNDE TOPLUMSAL İLERLEME

Çalışma faaliyetleri sayesinde insanın yaşamı köklü olarak değişmişti. Taştan ve odundan yapılan aletler sonucu maddi malların tüketimi gelişmiştir. Bu sayede yiyecekler bollaşmış, insanların bedenini soğuktan koruması için hayvan postundan giyecek yapmışlardır. Ayrıca barınaklar da yapmışlardır, dolayısıyla maddi malların üretimi, toplumsal yaşamın temeli oldu. Fakat maddi üretim her zaman iki temel öğeden, coğrafi ortam ile nüfus sayısından oluşmuş doğal bir çerçeve içinde gerçekleşir.

TOPLUMUN İLERLEMESİNDE COĞRAFİ ORTAMIN ROLÜ

Coğrafi ortam insan toplumunun ilerlemesinde önemlidir. Coğrafi ortam kavramı, insanı kuşatan doğayı, yani toprağı, iklimi, denizleri, nehirleri, hayvanlar ve bitkiler alemini, yerin engebelerini yararlı madenleri kapsar.

Coğrafi ortam sınai faaliyetlerin zorunlu koşuludur. Coğrafi ortamın, Toplumun ilerlemesinde etkisi değişebilir., eğer elverişli ise (ormanların ve akarsuların bolluğu iyi bir iklim v.b.) ilerleme hızlanır. Tersi durumda ilerleme dizginlenir. Ama toplumsal gelişmeyi yalnız coğrafi ortamın durumuna bağlamak yanlıştır coğrafi ortamın evrimi çok yavaştır. Bütün tarih boyunca coğrafi ortam değişikleri çok küçük olmuştur. İnsanların doğadaki durumları daha güçsüzken coğrafi ortamın etkisi daha belirgindir. Üretici güçlerin gelişme karşısında doğayı bilinçli şekilde dönüştürülmesi coğrafi ortamın etkisini azaltmıştır. Bugün üretim ve teknik uygulamalar sayesinde insanlık maden ve enerji kaynaklarını işleterek coğrafi ortamın kaynaklarından fazlasıyla yararlanmaktadır

NÜFUS VE TOPLUMSAL GELİŞME

Toplumun varlığı ve maddi malların üretimi insanın sayıca düzenli üremesinden ayrı düşünülemez. Dolayısıyla insan toplumlarının gelişmesi üze-

rine nüfus kesin bir etki yapar. Fakat gelişmenin belirleyici etkeni değildir. Örneğin S.S.C.B' de nüfus yoğunluğu bazı batı ülkelerinden daha az olduğu halde toplumsal gelişme oralardan daha gelişmiştir.

Nüfus yoğunluğu insanların doğada yeterince güçlü olmadığı koşullar daha önemliyken, bugün bu önemini yavaş, yavaş yitirmiştir.

Toplumun yaşam düzeyi sürekli gelişir ve değişir, bunun sonucu da maddi malların miktarının daima artması zorunlu olur.

MADDİ ÜRETİMİN İLERLEMESİ:

Toplumun Üretici Güçleri Maddi malları üretmek için iş alet ve nesnelerine sahip olmak gerekir. İş alet ve nesneler üretim araçlarını oluştururlar. İş alet ve nesneleri kendiliğinden maddi mallar sağlamazlar. Bunu için emek-gücü gerekir. Dolayısıyla üretim araçlarını yaratan ve kullanıp işleten emek-gücüdür.

Üretim İlişkileri: Maddi üretimin oluşması tek, tek bireyler tarafından harekete geçirilemez. Bunun içindir ki insanların toplumsal olarak çalışması gerekir. Bu durun insanlar arasındaki üretim ilişkilerini oluşturur. Üretim ilişkilerinde en önemli ayraç üretim araçları mülkiyetinin durumudur. Üretici güçler ve üretim ilişkileri Üretim Tarzını oluşturur. İncelediğimiz ilkel topluluğun kavranması da üretim tarzının doğru kavranmasına bağlıdır.

İNSANIN BİÇİMLENMESİ VE İLKEL TOPLULUK REJİMİNGELİŞMESİ

İnsanın biçimlenmesi giderek gelişmiştir. Bu üretim yani çalışma sayesinde olmuştur. Daha önceleri yürüme zorluğu çeken insanlar, beynin gelişmesi sonucu birçok zorluğu yenmişlerdir.

İş Aletlerinin Gelişmesi

İsa'dan yaklaşık 700.000 yıl önce insan taşları işlemeye başladı. Odundan aletler yapmaya başladı. Ucu sivriltilmiş sopalar, beller vb., üretici güçlerin giderek gelişmesi sonucu taşları yontarak birçok aletler yapmaya başladı. Bu aletlerin gelişmesi ile birlikte avcılık gelişti, beslenme için zorunlu av olayını suya indikleri yerler, orman kenarlarında yapıyorlardı. İnsanlar konakladıkları mağara vs gibi yerlerde barınıyorlardı.

Ateşin Kullanılması

İnsan, pratik çalışmaları sırasında birbirine çarpılan taşların kıvılcımlar saçtığını ve birbirine sürtülen ağaçların ısındığına dikkat etti. Ateşin kullanılması hem ısınmak, hem yırtıcı hayvanlardan korunmak hem de, be-

sinlerini pişirmeye yaramıştır. Aynı zamanda taşları işlemek için de ateşten yararlandılar. Pişirilmiş besinler hem daha besleyici hem sindirimi kolaylaştırmıştır.

Buzul Devrinde İş Aletlerinin Gelişmesi

Kuzey Yarımküresinde iklimin soğuması sonucu Avrupa'nın büyük bir bölümü buzullarla kaplandı. Yoğun yağmurlar yağdı. Bu durum birçok bitki ve hayvan soyunu türetirken, insanlık yoluna devam etti. Üretici güçlerin gelişmesi, kesici aletlerin yapımını getirdi. Kamaların, taş ok uçlarının yapılması vs. gibi. Bu dönem insanlarının kalıntıları Avrupa'da, Asya'da, Güney Afrika'da bulunmuştur. Sovyet topraklarında da keşfedilmiştir.

ÇAĞCIL İNSANIN BİÇİMLENMESİ

Kro Manyon (Cro Magnon) Adamı

11.yy'da Kro Manyon denen insan soyu ortaya çıktı. Bu soy bugünkü insandan hemen, hemen farksızdır. Kro Manyon adamları, Batı Avrupa, Doğu Avrupa, Güney Avrupa, Kuzey ve Güney Afrika, Asya ve Kuzey Çin'in sakinleriydiler. Bu dönemde iş aletleri gelişti, malalar, mızraklar yapımı yoğunlaştı.

Üretici güçlerin düzeyi, insanlara, uzun süre yer değiştirmemek olanağı sağlıyordu. Onun için sabit kalan evlerinden oluşan sabit köyler kurmaya başladılar.

İnsan Soyunun Biçimlenmesi

Çağcıl tipin oluştuğu çağda ırklar, yani birbirlerinden derinin rengi, burnun ve dudaklarının biçimi, kıllanma sistemi gibi dış özelliklerle ayrılan geniş insan grupları ortaya çıktı. Bu durum farklı coğrafi ortamların ve insan topluluklarının birbirlerinden yalıtılmış olmaları sonucu ortaya çıkmıştır. Bu nitelikler hiçbir şekilde onların zihinsel yetilerinde, toplumsal kuruluşlarında ve kültür düzeylerinde yansımıyordu.

Irkların kökeninde, bütün insanların aynı ortak atadan gelmedikleri olgusunun bulunduğunu ve buradan hareket ederek, onların soyluluk, değer ve hak bakımından eşit olmadığını, yani aşağı ırklar, üstün ırklar bulunduğunu öne sürmenin hiçbir bilimsel ve tarihsel dayanağı yoktur.

İLKEL TOPLULUKDÖNEMİNDE ÜRETİM İLİŞKİLERİ

Doğal İşbölümü

Üretici güçlerin, yeni silahların (mızrak, kargı vs.) gelişmesi topluluk üyeleri arasında görev bölümünü doğurmuştu. Cinsiyetler arasındaki işbölümü oluştu. Daha güçlü ve dayanıklı olan erkekler kendilerini ava verdiler.

Kadınlar ise besinlerin toplanması (kökler, meyveler vb) gibi, balık avlama, aile ocağının bakımı (ateşin söndürülmemesi, evlerde düzenin sağlanması) işine ayrıldılar. Yaşlılarda kuşakların deneyimlerini aktarıma işlevi gördüklerinden şef rolü oynuyorlardı. Cinsiyet ve yaş ilişkilerine göre, ilk doğal işbölümü böyle oldu, bu durum ortaklaşmayı sağlıyordu.

Gentilice Örgütlenmenin Doğuşu

Üretici güçlerin evrimi, ortak çalışmayla, cinsiyete dayanan doğal işbölümüyle gens'i ortaya çıkardı. Daha önceki düzensiz cinsel ilişkilerin yerini dış-evlenme yani aynı klan üyeleri arasında evlenmenin yasaklanması şekline büründü. Giderek akrabalar arasında evlenme yasaklandı. Grup halinde evlenme hala devam ediyordu, ama derece, derece, yalnız ana-baba, eşle çocuklar arasında değil, kız ve erkek kardeşler arasında evlenmenin de kaldırıldığı görüldü. Dolayısıyla insanların sürü ve göçebe topluluktan, aile düzenine geçmeye zorlandılar.

Klan Topluluğunda Üretim İlişkileri

Bu toplulukta, toprak ve toprağın zenginlikleri bütün topluluğa ait bulunuyordu.

Tarih öncesi insanların tanınan tek eylemleri (bitkileri toplama ve avlanma) yalnızca tek toprak mülkiyeti biçimine yer veriyordu. Ortaklaşa mülkiyet, bu mülkiyet şekli üretici güçlerin çok düşük düzeyde oluşunun sonucu ortaya çıkmıştır.

Üretici güçler düzeyinin düşüklüğü, çalışmanın toplumsal niteliği, üretim araçlarının toplumsal mülkiyeti, karşılık olarak maddi malların üleşilmesin de eşitliği gerektiriyordu. Toplum üyelerinin ortaklaşa çalışmaları ile elde edilen bütün ürün üyeler arasında eşit olarak üleş iliyordu. Çünkü elde edilen ürünler ancak, hayati gereksinmeleri karşılamaya yetiyordu. Bu durum, ilkel toplulukta, üyeler arasında, koşullar ve servet bakımından her hangi bir eşitlik olmayışını ve toplumun, toplumsal guruplara bölünmemiş oluşunu sağlıyordu.

İlkel topluluk, sınıfsız ve insanın insan tarafından sömürüsünün bulunmadığı bir toplumdu.

"İlkel Komünizm" ile Komünist Toplum Arasındaki Temel Ayrım

Bu adlandırma, ilkel topluluğu, ancak insanın insan tarafından sömürülmesini, sınıflara bölünmeyi, özel mülkiyeti ve eşitsizliği tanımadığı ölçüde uygun düşer. Ama bu durum tarihsel şartların zorunluluğu sunucudur. Oysa komünist toplum insanların bilinçli eylemlerinin sonucudur.

Anaerkillilik

Üretici güçlerin gelişmesi, cinsiyete göre işbölümünü doğurmuştur. Kadınların ev işleriyle ilgili faaliyetleri bir dereceye kadar güvenlik ve düzenli bir geçim kaynağı sunuyordu. Oysa erkekler tarafından yürütülen avlanma rastlantıya bağlı kalıyor ve düzenli beslenmeyi güven altına alamıyordu. Bu kadını ekonomik yaşamda etkin kıldı. Ayrıca kadının barınakta ya da yakınında çalışıyor olması, ortak barınağın sahibesi görevini yerine getirmesi de bu düzenin işlemesinin önemini belirtir.

Yalnız çocuğun anasının kesinlikle bilinmesine olanak sağlayan gurup evlenmesi, kadının rolünü arttırmıştır. Dolayısıyla kadın klanın atası ve çekim merkeziydi. Bunun içindir ki; bu düzene anaerkil gens ve anaerkil düzen adı verilmiştir

İLKEL TOPLULUĞUN EN YÜKSEK AŞAMASI

M.Ö. 13. ve 14. bin yıllar üretici güçlerin gelişmesini sağladı. Yeni iş aletleri ortaya çıktı. En önemli buluş ok ve yay oldu. Toprak çömleğin ve ağaç küpün bulunuşu besinlerin daha uzun saklanması ve pişirilmesi olanağını sağlıyordu. Bu durum sonucu insanlar aynı barınakta daha uzun zaman kalıyorlardı. Onun için, ağaçtan, geçici olmayan konutlar, evler yapmaya başladılar. İnsanlık yavaş, yavaş yerleşik yaşama geçmek üzere, göçebe yaşamını terk ediyordu.

Bitki Yetiştirilmesi

Üretici güçlerin gelişmesinin bu evresinde insanlar bitki toplamaktan, bitki ekimi ve yetiştirilmesine geçtiler. İlk yetiştirilen bitkiler arpa, çavdar, has buğday yer alıyordu. Bunların yetiştirilmesi ilkel bir çapayla mümkün oluyordu. Bitki yetiştirilmesine geçiş, insanların doğaya olan bağımlılıklarını azalttı. Bu durum yiyecek yedekleri oluşturmalarını sağlıyordu.

Hayvan Yetiştirme

Bu faaliyet hayvanların kapalı bir yere sürmekten oluşuyordu. Bu durum av için gerekli olmayan mevsimlerde, et elde etmeyi sağlıyordu. İnsanlar hayvanların postlarından, boynuz kemiklerin işlenmesinden yaralanıyorlar, bitkilerin işlenmesinden de ip örüyorlar, kaba kumaş ve torba yapıyorlardı.

İLKEL TOPLULUĞUN EN YÜKSEK AŞAMASINDAKİ ÜRETİM İLİŞKİLERİ

Üretimdeki değişikler ve gelişmeler en yüksek aşamasında, insanlar arasındaki boy, güç vb. gibi bireysel farklılıklar yüzünden bazı avandalık-

ları zorunlu olarak bazı kişilerin kişisel kullanımları için ayrıldı. Bununla birlikte başlıca üretim araçları (topraklar, av alanları, barınaklar, tekneler vb.) daima topluluğun ortak mülkiyeti olarak kalıyordu.

Klan ve Kabilelerin Yönetim Sistemi

Klan ya da kabilenin bütün işleri, topluluğun bütün üyeleri tarafından seçilen şefler meclisleri tarafından düzenleniyordu. Bu şeflerin saygınlığı yalnızca deneyim, avda becerikli, savaşçı cesaret, bilgi gibi bireysel niteliklerden ileri geliyordu. Güç ve yetkiler babadan kalma değil, yalnızca üyelerin oyuna dayanıyordu. Her an görevlerinden alınabilirlerdi. Servet bakımından öteki üyelerden farkları yoktu.

Bu işleyişte devleti anımsatan kurumlar yoktu. Topluluğun demokrasisine göre, yani topluluğun bütün üyelerinin eşit katılmasıyla yönetim gerçekleşiyordu. Bu durum mevcut üretim ilişkilerine uygun düşüyordu.

Sanatın Başlaması

İnsan beyninin ve dilin gelişmesi sonucu sanatın başlaması ilkel bir şekilde oluştu. Bazı kaya ve taşların yontulması ve boyanması görülüyordu. Bu dönemdeki sanat görüntüden ibaret olup, henüz nesne ve görüngelerin anlam ve bağlantılarını ortaya koyamıyorlardı.

Demek ki sanat, başlangıcından beri çevredeki nesnelerin özel bir biçimde benzerinin yapılmasından başka bir şey değildir.

Dinsel Betimlemenin Doğuşu

İnsanlık, doğadaki bazı oluşumları sel, yanardağ, orman yangınları açlıklar vb. afetler olmasını açıklayamamaları dinsel fikirlerin ortaya çıkmasını sağladı. Arkeolojik araştırmaların kanıtladığı gibi dinsel betimlemeler ancak elli ya da kırk bin yıldan beri vardır.

Klanın atalarını ve koruyucu ruhlarını bazı hayvanlarda görme olayı Totemizm adını aldı.

İnsanlar dua ederek, yakararak, totemi övüp, gönlünü almaya çalışıyorlardı. Yavaş, yavaş, toteme bu sığınışlar av büyüsü, ya da göz bağcılığı şeklinde ayin usulüne göre yayılmaya başlandı.

Dinin en yaygın biçimlerinden biri Animizm di yani maddi olmayan (iyi ve kötü ruhlara, şeytanlara tanrılara vb.) doğaüstü güçlere inanmaktı. Böylece gök gürültüsü, fırtına, orman, ırmak tanrıları temsil etmektedir. Ölümün ve yaşamın ruhsal ilkesine inanmak da Animizmden gelmektedir.

Doğaüstü inanç her çeşit muskacılığı ve büyücülüğü ortaya çıkardı ve yaydı.

Görülüyordu ki, ilk dinsel betimlemeler, insanın doğa karşısında duy-

duğu güçsüzlükten oluşmuştur. Bu durum insanın doğayı incelemesinden uzaklaştırıp gelişmesini engelliyordu.

İLKEL TOPLULUĞUN PARÇALANIP DAĞILMASI

Madensel Avandalıkların Bulunuşu

İnsanlar bakırı buldular. Bakırdan baltalar ok ve mızrak başları yaptılar. Daha sonra tunç ve demirden aletler yapmaya başladılar. Bu çağda ağaçtan büyük evler yapılmaya başlandı. Bu madenlerden çapalar, oraklar, kap, kaçak yapıldı. Böylelikle çömlekçi tornası (çıkrığı) ve ilkel dokuma tezgahı icat edilmiş oldu.

Toprağın İşlenmesinde gelişme

Toprağın işlenmesi için suya ihtiyaç vardır. Bu da akarsuların seller gibi bol aktığı dağ eteklerinde mümkündü dolayısıyla suyu tarlaya getirmek için arklar yaptılar. Ayrıca barajlar ve bentler kurarak suyu kullanmayı öğrendiler. Bu durum toprağın verimliliğini arttırdı. Bu dönemde tarlaları değiştirmek doğan ve yakılarak yanmış ormanda Gezici tarım yapılıyordu. Bu tarım şeklini başlıca aleti ise çapaydı. Ve bu tarım şekline Çapalı Tarım denir.

Hayvancılıkta İlerleme

Hayvancılığın en önemli özelliği bu dönemde çobanlıktır kır kabileleri ya da çoban kabileler özellikle et, süt, süt ürünleri, deri, yün, vb. gibi şeyler üretiyorlardı. Tarımdan hayvancılığa, hayvancılıktan tarıma geçiş oluyordu.

ÜRETİM İLİŞKİLERİNDE DEĞİŞİKLİK

İlk Toplumsal İşbölümü

İnsanlığın tarımda ve hayvancılıkta uzmanlaşması ilk toplumsal işbölümünü başlattı. Bu dönemde tarımda keçi, inek, eşek gibi kas gücü insandan daha güçlü olan hayvanlardan yararlanıldı.

İkinci Toplumsal İşbölümü

Madenlerin ve bunlardan yapılan aletlerin ortaya çıkması, yeni bir topluluğu oluşturdu. Zanaatçılar tabakası bu ikinci işbölümünü ortaya çıkardı.

Ataerkillik

Toplumsal işbölümünün sonucu hayvancılık ve tarımın gelişmesi oluşmuş toprağın büyük kas gücü gerektiren sabanla sürülüp bellenmesindeki gelişme, tarımı tümüyle erkelere özgü bir iş haline getirdi. Kadınların çalışması, artık gittikçe evin bakımı ve düzeni içinde sınırlandırıyordu. Bu durum da kadın emeği ikinci plana düşüyordu.

Artı-Ürünün Ortaya Çıkışı

Emeğin üretkenliği geliştikçe, toplumun üyeleri geçim araçlarının sağlanması ile kalmıyorlar. Kendi beslenmeleri için gerek duymadıkları ürünler de elde ediyorlardı. Bu ürün fazlalığı artı-ürün ve bunu yaratmak için harcanan emek de artı-emek adını aldı.

Yeni Üretici Güçlerle, Eski Üretim İlişkileri Arasındaki Çelişkiler

Ürünlerin giderek çoğalması ve üretici güçlerin gelişmesi, giderek üretim ilişkilerini de değiştirdi. Artık ortaklaşa üretim yerini yavaş, yavaş bireylerin özel mülkiyetine bırakmaya başladı. Bu durum çelişkileri giderek artırdı.

Ataerkil Aile

Bu dönemde kan akrabalılığına dayanan klan birliği, yerini, komşuluk ilişkilerine ve ortak ekonomik çıkarlara dayanan toprak birliğine bırakıyordu.

Özel Mülkiyetin Ortaya Çıkışı

Bu dönemde toprak, ortak mülkiyet kaldığı halde, ailenin konutu, ailenin özel mülkü haline geliyor. Özel Mülkiyetin gelişiyle birlikte, ailenin malları miras yoluyla ana-babadan çocuklara geçiyor. Bu durumda topluluğun eskiden eşit olan üyeleri arasında servet eşitsizliğini derinleştirmiştir.

Köleliğin Ortaya Çıkışı

Her kişinin, her bireyin, ancak açlıktan ölmemek için gerekli olanı üretebildiği zamanlarda insanın insan tarafından sömürüsü olanaksızdır. Bu yüzden savaş tutsakları her zaman öldürülmekteydiler. Ama emek üretkenliğindeki ilerleyiş, bu duruma son verdi. Çünkü tutsak, şimdi kendi tükettiğinden daha fazla maddi değer üretiyordu.

Toplumun bir bölümü, toplumsal artı-ürün payından yararlanma hakkını elinden alıp, tutsağı çalışmaya zorlayarak, tutsak tarafından yaratılan ürünleri kendine mal edebiliyordu.

Onun için artık savaş tutsakları öldürülmediler. Köle haline, yeni haklardan yoksun hale artı-ürün sağladıkları süre ve ölçüde, topluluğun kendilerine hoşgörü gösterdiği emekçiler kategorisi haline geldiler. Kölenin çalışması efendisi artık yarar sağlamaz hale geldiği anda efendisi, onu, öldürmekte serbesttir.

Köleliğin kurumsallaşması, insanın insan tarafından sömürüldüğü yeni

bir tarih çağını başlattı.

Bu dönemin en tipik özelliği, topluluğu sıradan üyelerinin emeğinin ortaya çıkmasıdır. Bu emek çiftçiler, çobanlar ve küçük zanaatçıların emeğiydi.

Toplumlar Sınıfların Ortaya Çıkışı

Köleci toplumun, sınıfsal bileşenlerini en başta her çeşit mülkiyetten yoksun ve kendileri efendilerine mal olan köleler, sonra üretim alet ve araçlarını ellerinde bulundurdukları gibi aynı zamanda emeklerini sömürdükleri, kölelerinde sahibi olan efendiler, en sonu üretim alet ve araçlarının özel mülkiyetine sahip bulunan ve kendi küçük işletmelerinde üretim yapan topluluğun özgür üyeleri 'ni oluşturuyorlardı. Ve işte toplum, insanlık tarihinde, ilk kez üretim araç ve aletlerine sahip olanlar ile üretim araç ve aletlerine sahip olmayanlara göre, sınıflara bölündü. Bu durumda tarım topluluklarının bütün işlerinin yönetimi, gerçekte, ileri gelenlerin eline geçiyordu. Yavaş, yavaş zenginler ve nüfuslu kimseler topluluğunun silah güçlerini de ele geçirdiler. Servet eşitsizliğinin sonucunda, hukuksal eşitsizlik ortaya çıktı.

İlkel topluluk düzeni, son nefesini veriyordu. Topluluğun özgür üyelerinin emeği, artık toplum zenginliklerinin başlıca kaynağı değildi ve toplum, gelişmesinin yeni bir aşamasına giriyordu, yeni toplumsal ve ekonomik ilişkiler kurulup yerleşmeye başlıyordu.

KÖLECİ TOPLUM

Bu toplumun yeni üretim tarzı, ilkel topluluk düzeninden daha ilericiydi, çünkü nüfusun bir bölümünün el emeğinden kurtarılması, ilerlemeyi olanaklı kılmıştır.

TOPLULUĞA AİT KÖLELİK VE ATAERKİL KÖLELİK

Bu dönemde köleler, bütün topluluğun malı idi. Bu durumdaki köleler oldukça azdı ve köle emeği örtülü bir biçimde bulunurken, klanın içinde yardımcı öğe durumunda bulunuyordu. O zamanlar köle edinmenin başlıca kaynağı, savaşlar, köle alış verişi ve topluluğun malını yitirmiş, batmış üyelerinin, borçları karşılığında köleleştirilmesiydi. Bu durum bazı değişik biçimler dışında, bütün kıtalarda yaşanmıştır.

DEVLETİN ORTAYA ÇIKIŞI

Üretici güçlerin gelişmesi sonucu köleler, kölelerin sayıca artması, toplumun başlıca sınıfları olan köleler ile efendiler arasındaki uzlaşmaz karşıtlık keskinleşmiştir. Efendiler ancak sürekli bir baskı örgütünün varlığı

ile zenginliklerini artırmışlardır. Bu durum devleti ortaya çıkarmıştır.

Devletin Görevleri

Köleci devletler fetih savaşları yürütüyor. Ülkeleri yağma ediyorlar, onları haraca bağlayıp köleleştiriyorlardı. Ayrıca kendi topraklarını genişletiyorlardı. Bu dönemde halktan ayrı ve ona düşman bir güç ordu doğmuştur. Yine egemen sınıf olan efendilerin hizmetinde mahkemeler ortaya çıkmıştır. Din adamları, devletin ayrılmaz bir parçasıdır. Ayrıca gözcüler, koruyucular, yazıcılar, denetçiler, "eğitimciler", tahsildarlar vb. gibi görevlilerde efendilerinin hizmetindedir.

Topluluklar ve Kabileler Birlikleri

Kabile Birlikleri, en eski ve en ilkel devlet biçimleri oldular. Kabile reisinin kendi klanından bir kral seçiliyordu. İktidar babadan, oğul'a geçiyordu.

Asya ve Afrika'nın İlk Köleci Devletleri

M.Ö 4 ve 2.Binyıllarında Mezopotamya'da, Hindistan'da ve Çin'de kurulmuştu. Asur krallığı, Mina Krallığı, Pers İmparatorluğu vs., M.Ö 8 ve 6 yüzyılda Yunanistan'da, M.Ö 6.yy'da Roma'da, Amerika'da köleci imparatorluklar görülmüştür.

Köleci Despotizm

Birçok belge (Mısır papirüsleri, elyazmaları, yazıtlar, eski yazarların tanıklıkları, destanlar) . Köleci despotizmin göstergeleridir. Babil Kralı Hammurabi'nde bıraktığı yasalar, köleci despotizmin tipik bir özelliğiydi. Yasama, yürütme, yargı, dinsel yetki kralın elindeydi. Krala tapınma bu dönemin özelliğiydi.

KÖLECİ TOPLUMDA ÜRETİM İLİŞKİLERİ

Köleler ve köle sahipleri

Hammurabi yasaları yalnız Mezopotamya'da, değil köleci dünyanın tümünde üretim ilişkilerinin özelliklerine ilişki tutar. Babil'de egemen güç, küçük ve orta köle sahiplerinden oluşuyordu. Hammurabi yasaları doğrudan köle sahiplerinin koruyordu. Bu yasalara göre başkasının kölesini yaralayan ya da hayvanına zarar veren, sahibine ödenecek ufak bir para cezası ile cezalandırılıyordu. Bir başkasının kölesinin öldürülmesi halinde suçlu, ölen kölenin sahibine bir köle veriyordu. Köleler satılıyor, armağan ediliyor, değiştiriliyor ve miras konusu oluyordu. Köle sahiplerinin mülkiyet hakkına karşı çıkan ağır bir şekilde cezalandırılıyordu. Bir kölenin çalın-

ması, kaçan bir köleye yataklık ölüm cezası gerektiriyordu. Her köle kendi sahibini gösteren bir damga taşıyordu. Bunu silecek kişi özgür kişide olsa ağır ceza tehdidi altındaydı. Efendilerin üretim araçları ve köle emeği üzerinde tam mülkiyetleri, köleci üretim temelini oluşturur.

Köleci toplumda egemen olan köle sahibi mülkiyetinin yanı sıra küçük köylü ve zanaatçı mülkiyeti de vardı. Özgür yurttaşlar, yurttaşlık haklarından yararlananlar ve yararlanamayanlar diye ayrılıyordu. Yurttaşlık haklarından yararlanan sakat bıraktığı zaman suçlu da sakat bırakılıyordu.

Yurttaşlık haklarından yararlananlar da zengin ve yoksul diye ayrılıyordu. Yoksullar yaşamlarını sürdürmek için zenginlerden borç almak zorundaydılar. Borçların ödenmesi durumunda, toprak da dahil mallarına el konuluyordu. Yoksullaşan yurttaş borçları yüzünden köle oluyordu.

Kendi yurttaşlarını satın alıp, el emeği arayan köle sahiplerine kiralayan yeni bir tip, köle tacirleri ortaya çıkıyordu.

Özgür halk, devlete, gerek ani olarak (tarım ürünleri ve hayvan) , gerek nakit olarak büyük miktarda vergi ödüyordu. Bu vergiler sonucu pek çok saray vardı. Hükümdar ve tapınaklar," tutsaklar evi" denilen özel evlerde yaşayan pek çok köleye sahiptiler.

ASYA VE AFRİKA'NIN ANTİK ÇAĞINDA ÜRETİCİ GÜÇLER

Babil tarımında tunç ve demirden yararlanılıyordu. Zanaatçılık Mısır'da gelişmişti. Dokuma tezgahları yaygındı, camcılık, gemi yapımı, silahlar da gelişiyordu.

Meta- Para İlişkilerinin Gelişmesi

Köleci toplumda genel eş değer rolü, madenlere, önce demir ve bakıra, sonra altına ve özellikle gümüşe geçiyor. Para, genel eşdeğer ve dolaşım aracı olarak ortaya çıktı. Başlangıçta para, madenler gibi külçe halinde, daha sonra özel basılmış para biçiminde kullanıldı. Ticaretin gelişmesi tacirlerin doğuşuna neden oldu. Böylece üçüncü toplumsal iş bölümü gerçekleşti.

Yunanistan'da ve Çin'de para sikke biçiminde, M.Ö 7-6. yy. da ortaya çıktı. Çin'de para sikkeleri kare, bıçak, kılıç ya da kürek biçimindeydi, bazen de yuvarlak ve ortaları kare biçimde delinmiş oluyordu. Üretim ticari bir nitelik kazanıyor yani doğrudan tüketimden çok, değişime yönelmiş bulunuyordu.

Kentlerin Doğuşu

Zanaatçılığın ve ticaretin gelişmesiyle zanaatçıların toplandıkları ve alışveriş yaptıkları yerlerde kentler beliriyordu. Bu kentler zanaat ürünle-

rinin üretim ve ticaret merkezi haline geldiler.

Ticari İlişkilerin Artması

Ticari ilişkiler, önce deniz ve nehir kenarlarındaki ülkeler arasında kuruldu. M.Ö 1000 yıla doğru kurulan Fenike köleci-site devleti ticaret merkeziydi. Birçok kervan yolu ticari ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Meta- para ilişkilerinin ilerlemesi, borçlanarak köleleşenlerle, zenginleşen köle sahiplerinin durumlarını net olarak ortaya çıkarmıştır. Zenginleşenler giderek parayı tefeci faiziyle ödünç vermek olan tefeciler haline geliyorlardı.

SINIF SAVAŞIMI VE ROLÜ

Köleci toplum en acımasız sınıf savaşımlarına sahne olmuştur. Her türlü haktan yoksun olan köleler yer, yer isyanlar çıkarmışlardır. Silahlı isyanlar, Asya ve Afrika İmparatorluklarının en tipik biçimiydi. Mısır'da orta İmparatorluğunun, sonuna doğru, büyük bir halk ayaklanması, kölelerden başka pek çok zanaatçı ve mülksüz yoksul köylünün de katıldığı bir ayaklanma patlak verdi.

Eski Çin'de binlerce isyan çıktı. En önemli isyan M.Ö 18.yy'da oldu. İsyana katılanlar birbirlerini tanımak için kaşlarını kırmızıya boyuyorlardı. Onun için ayaklanmaya "Kırmızı kaşlar" adı verilmişti. İsyancılar arasında köleler, zanaatçılar, balıkçılar, ve küçük esnaf vardı. İsyanların başarısızlığı isyana katılanların örgütlenme ve disiplinden yoksun olmalarının sonucuydu, bu durum daha güçlü silahlara sahip olanlara yenilgiyi getiriyordu. Yine de bu isyanlar kölelere küçük de olsa bazı kazanımlar getiriyordu.

ESKİ KÖLECİ TOPLUMLARDA İDEOLOJİ VE KÜLTÜR

Dinin Rolü: Din, antik çağın en önemli ideolojik özelliği olmuştur. Dinsel ayin ve öğretiler, çalışanları boyun eğmeye zorluyor. Cehennem ve cennet masalları korku ve güzellik olarak anlatılıyordu, krallar bu dönemde tanrısallaşıyordu. Çok tanrıcılıktan, tek tanrıcılığa geçiş aşamalı da olsa gözlenmiştir.

Materyalizm ve Diyalektiğin Gelişmesi: Bu dönemde pozitif bilimlerin gelişmesi, doğa-üstü güçlere inanmayı giderek azaltıyordu. Materyalist görüşler kabada olsa gelişiyordu. Örneğin M.Ö 2.binyılın ikinci yarısında evrenin yapısı konusunda materyalist görüşler oluştu, Antikçağ materyalist filozofları, evrenin "öğelerden" kurulmuş olduğunu, öne sürüyorlardı. Her şey diyorlardı, hareket halindedir ve iki kozmik gücün,

Aydınlık ve Karanlığın arasındaki etki sonucunda durmadan değişir. Böylece yalnız Materyalizm değil, diyalektiğin de ilk filizleri beliriyordu. Emekçilerin çetin yaşantısı rahiplere de ayaklanmayı gerektiriyordu.

Bilim ve Sanatlar: Asya ve Afrika'da soyut düşüncenin ilkel biçimlerine dayanan bilimsel bilgilerin ana çizgileri beliriyordu. Hesaplar yapma, tarla ölçme, Matematik (Aritmetik ve Geometriyi, gökbilimi takvimleri) doğuyordu. Daha sonra Kimya ve Fizik gelişti. Yavaş, yavaş yazı yazma gelişti. Piktografi (biçimleri çizerek yazma) , ideografi (fikirleri çizerek yazma) desen de simge haline geldi. İdeografik yazı ve sessizlerle yazının karışımı olan hiyeroglif icat edildi.

Alfabetik yazı Fenikeliler tarafından bulundu. Mezopotamya'da çivi yazısı bulundu. Tarihçiler, Babil'in Gılgameş Destanı'na karşı büyük bir ilgi duyarlar. Yiğitlik dolu Gılgameş, tanrısal güçlere savaşım verdi, insanın ölümsüzlük hakkı uğruna savaştı.

Eski Asya ve Afrika halkları, seramikler, kemikten, taştan, ağaçtan heykeller yarattılar. Bu halkların deneyimi Yunanistan ve Roma'nın köleci toplumlarında üretici güçlerin gelişmesine katkıda bulundu.

Ekonomik ve Toplumsal Biçimlenme: Köleci toplumun temeli, uzlaşmaz karşıtlıktır. Üretim araçlarının özel mülkiyeti üzerine ve egemen sınıfın, maddi değerleri üretenleri doğrudan doğruya sömürmesi temeli üzerine kurulmuştur. Böylece kölelik, iktisadi ve toplumsal biçimlenme bütünü içinde, sömürüye dayanan uzlaşmaz karşıt bir biçimlenmedir.

ASYA VE AFRİKA'NIN ÇEŞİTLİ DEVLETLERİNDE KÖLECİ İLİŞKİLER

Eski Mısır: M.Ö. 4. Binyıldan sonra, Mısır despotluğunun kuruluşu kölecilik tarihinde önemli bir evredir. Yönetimin tek elde toplanması tarımı geliştirdi. Nil deltasının önemi büyüktü. Firavunlar dönemi, efendilerinin yararına, yani köle ve zenginlikler için savaşıyorlardı. Firavunlara ve efendilere piramitler dikilmiştir. Bütün zenginlikler krallık hazinesine akıp, mahkemeler krala hizmet ediyordu.

Eski Hindistan: M.Ö. 3. ve 2. Bin yıllarda Hindistan'da yaşanmıştır. despotik Devlette askeri şef, yani Raca egemendir. Racanın görevleri babadan, oğula geçiyor. Ayrıca Brahmanların durumu rahipliği geliştiriyor. Köleler arasında kadınlar ağır basıyordu. Toprak devlete ait bulunuyordu. Hint despotizmin en ayırt edici özelliği krallığın tanrısallaştırılmasıdır. Brahmanlık dini, yerini yavaş, yavaş Budizm'e bırakmıştır.

Eski Çin: Çin'de Şang (Yin) denilen ilk köleci devlet M.Ö.18 yüz-

yılda kuruldu. Köleler hem devlete, hem de özel kişilere aitti. Köle emeğine ciddi ihtiyaç duyulduğu için köle alım-satımı da gelişmişti.

Urartu, Harzem, Kuşmlar, Minalılar Krallığı: M.Ö binyılın sonlarında birçok köleci devlet ler ortaya çıktı. M.Ö 9 ve 8 Yy'da Urartu devleti, Antik Çağın en eski devletiydi. Transkafkasya Sovyet Cumhuriyetlerinin bir bölümünü kapsıyordu. Köleler hem devlete, hem de özel kişilere aittiler. Orta Asya'da özellikle Sovyet Cumhuriyetleri topraklarında M.Ö 1.binyıl sonlarında Harzem Kuzey Hindistan'da Kuşan'lar Krallığı kuruldu. Eski Arabistan'da, Minalılar Krallığı Yemen Kızıl deniz kıyılarını içine alıyordu.

AMERİKAN KÖLECİ DEVLETLERİ

Maya Toplumu: Maya kabileleri M.S 1.Yy'ın hemen başlarında kuruldu. Tacirler egemendi dokumacılık, silah, kuyumculuk gelişmişti.

Aztekler: Meksika yaylası üzerinde kurulmuştur. Ticaret çok gelişkindi, kuyumculuk, silah, madencilik, çömlekçilik gelişmişti.

Şibşa Devletleri: Kolombiya topraklarında kuruldu. Bu devletlerin gelişimi yeterince bilinmese de köleci sınıflı toplum olduğu söylenilebilir.

Trahuanak: Amerikanın en geniş devletiydi, Peru, toprakları üzerinde kurulmuştur. Topluluk üyeleri, ürünün üçte birini İnka'ya (mutlak yönetmen) , üçte birini rahiplere teslim etmek zorundaydı ve bu üyeler serbestçe yer değiştirme hakkına sahip değillerdi, yeme, giyinme şeflerin isteği şekildeydi. Dokumacılık, inşaatçılık gelişmişti. Ticaret az gelişmişti. Edebiyat, müzik çok zengindi.

ESKİ YUNAN'DA KÖLECİ DÜZENİN ÖZELLİKLERİ

Yunan Site Devleti: Eski Yunan'da köleci mülkiyet biçimi eski– site devletlerine dayanıyordu. Burada bütün topluluk üyeleri aynı yurttaşlık haklarına sahip değildi. Sahip olanlar köle sahipleriydi, köleler ve özgür halkta yurttaşlık haklarına sahip değildi. Tehlike anında halk surlara sığınıyordu. Yönetici organları seçmek, bayramlara katılmak burada oluyordu.

Sitelerin kuruluşu: Kabile içindeki yüksek otorite yaşlılar konseyi ve yetişkinler meclisidir. Bunlar aristokratik bir niteliğe yani bir sınıf niteliğine bürünür. Klan kurumları oluşmaya başlamıştır. Bu durum M.Ö 8.6 yüzyıllarda beliriyor.

Borçlar Yüzünden Köleleşmenin Kaldırılması: Halkın köle sahiple-

rine ve aristokratlara karşı mücadele, köleleşmenin bu özelliğini kaldırdı.

Eski Yunan'da Tiran: Tiran, siteden önce gelen devlet biçimiydi. Kişi iktidarı olan tiranlık, demes (halkın) , klan aristokrasisine karşı mücadele de kuruldu. Ama iktidar "Demes"in en zenginleri elinde toplanıyordu. Tiran da bunların temsilcisiydi. Tiranlık geçici oldu.

Sitelerin Çeşitli Biçimleri: Bunlar iki yol izledi. Oligarşik biçim ve demokrasi oligarşik biçimde devlet yönetimi küçük bir azınlık elinde toplanıyordu. Bu biçimin klasik örneği Isparta'dır.

Köleci Demokrasi: Bütün köle sahiplerinin iktidarını yansıtıyordu. Klasik biçimi Atina'dır.

Sitenin Evriminde Solon Reformları: Solon hakem seçildi. "Demos"in yararına olan reformları kabul etmek zorunda kaldı. Toprak ipoteği kalktı, eski borçlar hükümsüz sayıldı, borçluların satılmaları yasaklandı. Genel yurttaşlar meclisi kuruldu. Bu dört sınıfa ayrıldı. Son iki grup seçiciydi fakat kendileri seçilemiyorlardı.

Dört Yüzler Konseyi Kuruldu: Bu daha demokratik, içeriğe sahipti. 3. Gruptaki yurttaşlar da konseye girebiliyorlardı. Solon reformları servet ilkesini ortaya çıkardı. Yine de melez reformlardı.

Köleci Site Kesin Biçimini Alıyor: Köleci site M.Ö 6. Yüzyılın sonunda ve 5. Yüzyılın başında kesin biçimini aldı. Beş Yüzler Konseyi kuruldu. M.Ö 5.yüzyıl demokrasinin gelişmesini getirdi. Bütün yurttaşlar seçme ve seçilme hakkına sahipti. Fakat bu durum yalnızca köle sahiplerini kapsıyordu. Atina'nın nüfusu otuz-otuz beş bin, halk meclisine katılanlar yalnızca iki-üç bin kişiydi.

Eski Yunan Kolonilerinin Kurulması: Siteler dışında, koloniler kurulmaya başlandı. Klan aristokratları toprağı kendi ellerinde toplayarak topluluk üyelerini yurtlarında bırakıyorlardı.

Yunan Sitesinin Ekonomik Temeli: Köleler savaş tutsakları ya da köle tacirlerinden sağlanıyordu. Atina'da birçok atölye belirdi bunlar köle-emeği kullanıyorlardı. Meta ekonomisi ve Atina'da ticaret gelişti.

El Emeği ile Zihinsel Emek Arasındaki Karşıtlık: Önce Yunan'da, sonra Roma'da, geniş halk yığınlarının her çeşit el-emeğinin hor görülmesi bu karşıtlığı yaratmıştır.

Siteler Sisteminin Bunalımı

M.Ö 5. Yüzyılın sonuna ve 4. Yüzyılın başına değin uzanır. Sitelerin ekonomisi giderek kötüleşti. Yığınların yoksullaşması, sitenin askeri gücünü baltaladı ve ücretli askerliğin yayılması ekonomiye daha da darbe vurdu. Platon bu durumdan kentin zengin, ve yoksul olarak bölünmesinden yakınır. Yoksulluk yalnız köleler arasında değil zenginler arasında da görülmeye başlamıştır. Yaşanan bu gelişmeler bunalımın temelleridir.

İdeoloji ve Kültür

Homeros Toplumunun kültürü

Homeros'un İlya da ve Odiseus destanları antik çağın başyapıtlarıdır. Homeros halk türküleri derledi ve yeni canlandırdı.

Yunan Mitolojisi

Dine benzeyiş anlamında Mitoloji, doğanın çevrelediği ilkel insanların ve insan yaşamının gerçeksiz durumuydu.

Mitolojik Olimpus Dini

Bu din Zeus'un Olimpos dağında oturması efsanesiyle bu adı almıştır. Bu dinde dogmalar ve çeşitli ayinler yoktu.

Materyalist İyon Okulu

İyon Materyalist felsefesi Efesli Herakleitos'la gelişme gösterdi. Herakleitos'a göre varolan her şeyin temeli ateştir. Aynı ırmağa iki kere girilmez, önermeleri Diyalektik Materyalizmin ana çizgilerini oluşturdu.

Materyalist filozoflar demokratik biçimi içinde köleci toplumun, Atina tipindeki sistemin ideologlarıdır. İdealistler ise Isparta tipinde oligarşik siteyi temsil ediyorlardı.

Materyalist filozoflar da tanrıtanımazlık gelişiyordu, bunlar ruhu, maddi bir ilke sayıyorlardı.

İdealist Eğimlerin Gelişmesi-Platon Çizgisi

Sokrates 'Ben'i bilginin kaynağı yaptı. **Platon** ise maddi dünyayı, 'gerçek dünyanın gölgesi'

Genel fikirlerin, kavramların, olayların ve nesnelerin yansısı gibi anlıyordu. Bu nesnel idealizmdir.

Aristoteles, Bizim dünyamızda nesnel bir dünyanın varlığını kabul etmekle birlikte, duyusal algıları temel alıyordu. Ünlü bilgin Aristoteles, doğal bilimler, zooloji, tarih, edebiyat, mantık konusunda birçok yapıt yazdı.

ESKİ ROMA'DA KÖLECİ DÜZEN

Roma'da köleci düzen en acımasız şekilde sürmüştür. Roma tarihi, köleci toplumun iktisadi toplumsal ve siyasal süreçlerinin ayırt edici çizgilerini gösterir.

KÖLECİ TOPLUMUN VE DEVLETİN YAPISI

Karma Toplumunun İlk Aşaması (İmparatorluk Çağı)

Roma'da, topluluklar klanlar ve kabileler şeklinde toplanmışlardı. Kral federasyonun başı idi, halk meclisleri tarafından seçiliyordu. Yaşlılar meclisi daha sonra en yetkin olan senato haline dönüşecektir. Roma toplumunda köleler az sayıdaydı.

Klan Aristokrasisine Karşı Halkın Savaşımı:

Yoksul düşmüş yurttaşların desteklediği plebyenler doğuştan aristokrat olan patrisyenlere karşı acımasız savaşıyorlardı. Bu durum, klan ilişkilerinin çökmesini sağlıyordu.

Cumhuriyetin Başlangıcı

Patrisyenler ve plepler arasındaki savaşım, toplumun servete göre bölünmesini tamamladı. Bunlar giderek kaynaştılar ayrıcalıklı kastı yani soyluluğu oluşturdular.

Köle Emeğinin Ağır Basması

Köle emeği egemen hale gelmiştir. Bu durum, Pazar için üretim yapan latifundaları doğurdu. MÖ 2. Yüzyılda köleler maddi malların başlıca üreticisi haline geldiler.

Ticaret Ve Tefecilik

İç ve dış ticaret gelişti. İthalat daha üstündü. Ticaretin gelişmesi tefeciliği de geliştirdi. Roma"da geniş sarraf dükkânlar ağı vardı. Tacirler ve tefeciler egemen sınıftan ayrı bir tabaka oluşturdular.

Roma'da Çelişkilerin Artması

Kölenin aşırı sömürüsü, sınıflar arası çelişkileri keskinleştirdi. Bu durum bazı isyanlara yol açtı. Bu isyanların en büyüğü Spartaküs isyanı oldu. Bu isyan M.Ö 74 yılında gladyatör Spartaküs önderliğinde 60.000 kişilik bir ordunun sonucu gelişti. Yenilse de köleci topluma ciddi bir darbe vurdu. Roma İmparatorluğunun çöküşü, köleci düzenin son bulmasını getirdi. Bu durum hem iç gelişmeleri hem de dış etkenlerin sonucu olmuştur.

FEODAL TOPLUM

Köleci toplumdaki keskinleşen çelişkiler üzerine, ortaya çıkan feodal topluma, tarihte ortaçağ da denir.

Feodalitenin Dönemlere Bölünüşü: Yukarı-ortaçağ denen dönem, Avrupa'da bu dönem 5.Yy'da başladı ve 11.Yy' başlarına değin sürdü. Asya'da ve Afrika'da 3.Yy'dan 11-12 Yy'a kadar sürdü. Feodalitenin ikinci dönemi, Avrupa'da 11.yy'dan 15.Yy'a, Asya'da ve Avrupa'da 9.Yy'dan 15.Yy'a kadar sürdü.

Feodalitenin üçüncü dönemi kapitalist ilişkilerin geliştiği dönemdir. Buna Aşağı-ortaçağ denir. Avrupa'da bu dönem 15.Yy'dan 17.Yy'a kadar sürdü. 17.Yy'ın ilk yarısı feodalitenin sonu kapitalizmin başlangıcı oldu.

Feodal Sistemin Kuruluşu-Vasallık: Vasal, senyörden bir yurtluk alıyor, ve silahlarını onun hizmetine koymak zorunda kalıyordu. Bu dönemde hiyerarşik düzen şöyleydi. En yukarıda kraldan başka, feodal bey, sonra daha az önemli olan senyörler geliyordu, en aşağıda ise şövalyeler bulunuyordu.

Feodal toplumun Üretici Güçleri: Bu dönemde, küçük köylü üretimi ağır bastığından hem teknikte durgunluk, hem de üretici güçlerin gelişmesi yavaş olmuştur.

Feodalite Üretim İlişkileri ve Mülkiyet: Toprak üretim konusu olduğuna göre toprağı işlemek sonra da ürünü kaldırmak zorunluydu. O halde, topraktan başka tarım aletlerine ve aynı şekilde atlara ve başka hayvanlara sahip olmak gerekiyordu. Bütün bunlar aletleri ve hayvanları bazı koşullarda köylüye ödünç veren senyöre aitti. Üretim araçlarının bir bölümü köylülerin özel mülkü olmuştu.

Gerekli Ürün ve Artı-Ürün: Feodal işletmede ürün üç kısma ayrılır:

1-Senyörün kendisine mal edindiği kısım.

2-Köylünün ve ailesinin geçimi için gerekli olan kısım

3-Emek üretkenliğinin yükselmesi sonucunda, beslenmek için gerekli asgari miktarda fazla olarak köylünün elde edebildiği ortak ürünün bir kısmı.

Son iki kısım, gerekli ürünü, birinci kısım ise artı-ürünü oluşturur.

Feodal Rant ve Gelişmesi: Senyörlerin kendine mal edindiği artı-ürün feodal rantı oluşturuyordu. Feodal rantın iki biçimi o dönemde görülüyordu. Senyörün toprağının işlenmesi Angarya, daha sonra Ayni-rant feodal

rantın ikinci biçimini oluşturuyordu.

Yakın-ortaçağda angarya sistemi egemendi. Kentlerin gelişmesi pararantı ortaya çıkardı.

Ekonomi dışı baskı (Cebir), Kişisel, Hukuksal, yönetsel Bağımlılık: Artı-ürün soylu olmayanların senyöre sürekli ödedikleri çeşitli vergilerden oluşuyordu. Kişisel bağımlılık vergisi özellikle Fransa'da baş vergisi biçimini alabiliyordu.

Bazı ülkelerde köylü evlendiği zaman, ilk gece hakkı senyörün oluyordu. Sonra bu hakkın yerine para ya da zahire olarak ödenen yükümlülük aldı. Köylü, kişisel bağımlılığın sonucu olarak senyöre en güzel hayvanını, bayramlık giysilerini ya da herhangi bir taşınır mal vermek zorundaydı. senyör köylüye evlenmesine, ev değiştirmesine vb. bazı angaryalar yüklüyordu.

Köylünün bağımlılığı, senyörün hukuksal ve yönetsel gücüne sıkı sıkıya bağlıydı.

Yukarı Ortaçağ'da devlet haraç toplamak ve köylüleri kendine bağımlı tutmak, büyük toprak sahiplerinin egemenliğini pekiştiriyordu.

Bu dönemde Kiev Rusyası, Batı Avrupa, Doğu Slavları, Çin, Japonya, Hindistan, Afrika'da görülen feodal toplum biçimleri farklılık taşısa da özünde aynı özellikler taşımaktadırlar.

FEODALİTENİN GELİŞME ÇAĞI

Feodalizmin bu döneminde zanaatçılık ve ticaret hızla gelişmişti. Bu durum ayni-rantı yalnız tarım ürünü olarak değil, zanaat eşyası olarak ödemeyi gerektiriyordu.

Zanaatçı ile Para İlişkileri: zanaatçılar giderek senyörlerin izni ile yaptıkları eşyayı satmak için panayırlara gitmeye başladılar bu durum zanaatçıları alım-satım işinde uzmanlaştırarak, meta üreticisi haline getirdi.

Ticari Üretim-Tacirler: Toplumsal üretimin bu aşamasında, tacirler ortaya çıkmaya başladı, tacirler, zanaatçılardan ürettikleri eşyayı satın alıyorlar, pazarda yeniden satıyorlardı. Eskiden zanaatçı imal ettiğini kendisi satarken, şimdi bu işi, onun yerine, tacir yapıyordu.

Loncaların Doğuşu: Belediyecilerin serfleri korumak amacıyla, kendi yönetimlerinde yavaş yavaş meslek loncaları kurmaları oluşmaya başladı.

Ticaret ve Paranın Rolü: Ticaretin gelişmesi tacirler, paraya, artık satın almış olduğu metayı daha yüksek fiyatla satarak ek bir para elde et-

menin aracı olarak bakıyorlardı (PMP) ilişkisi egemen oluyordu. P'daha büyük olduğundan giderek para-sermaye rolünü yerine getirdi

LONCALAR

Ortaçağ zanaatçıları, aynı meslekte çalışan zanaatçıları bir araya toplayan loncaları oluşturdular ilke olarak her zanaatçı en çok iki kalfa ve iki çırak kullanabiliyordu. Özel bir tüzük, kalfaların ücretin, eşyanın satımını ve fiyatını düzenliyordu.

Loncalar meslek dışında dinsel ve askeri görevleri de yerine getiriyordu. Lonca örgütü giderek gelişmeyi engelleyen duruma geldi. 17 ve 14 Yy'da çıkrık kullanmak yasaktı. Ayrıca her zanaat kendi meslek gizlerini sımsıkı saklıyordu.

Usta, kalfa, çırak ilişkisi vardı. Vita ayrıcalıklı bir grup oluşturuyordu. Vitalığa geçmek için beceri gerektiriyordu, yalnız ustanın oğulları ve yakınları ustalığa kabul ediliyordu.

Tefeci Sermaye: Paranın önemi artıkça, emekçiler ve feodaller gittikçe daha çok borç almak ihtiyacını duyuyorlardı. Bu durum bankaları ortaya çıkardı. İlk bankalar kuzey İtalya kentlerinde kuruldu. Banka terimi bile İtalyanca Bancalt yani"sarraf masası" sözcüğünden gelir.

Rantta Değişiklikler: 13.Yy'ın ortalarında Avrupa'da ayni-rant yerini para ranta bıraktı ve yaygınlaştı. Tefeciliğin gelişmesi birçok köylüyü faizlerin yüksek oluşu nedeniyle yıkıma uğratıyordu. Giderek senyörlerin işletmeleri azalıyordu. Varlıklı köylüler, yoksul köylülere toprağı kiralıyorlardı. Ticaretin gelişmesi kentlerin ve kasabaların pazarlarını yarattı.

Feodal Monarşinin kuruluşu: Merkezi iktidar güçlenirken, Fransız kralları gene de feodal konseyi zaman, zaman toplantıya çağırıyorlardı. 14.yy'da görülmeye başlayan bu durum, İngiltere'de parlamento şeklinde oluştu. Bu temsili kurum "toplum katları monarşisi" feodallerin egemen siyasi biçimi oldu.

Bu dönem feodal şekillenmenin temelleri Rusya, Çin, Hindistan, Arabistan, Afrika'da tipik şekilde görüldü.,

Haçlı Seferleri, Birinci Haçlı Seferleri: Özellikle Roma Katolik kilisesi ve papalık yeni toprakların Hıristiyanlaştırılması ile gelirlerin artacağını umuyordu. Papalığın hükümet örgütü, Müslümanlara karşı bir haçlı seferi aracılığı ile İsa'nın mezarının kurtarılmasını ortaya attı. Bu sefere katılanların günahları bağışlanıyor, borçlarını ödemeleri için kolaylıklar

sağlanıyordu. Çoğu kez haçlılarla birlikte sefere çıkan feodaller, kendi mallarını kiliseye bağışlıyorlardı.

Birinci Haçlı Seferleri: Tipik bir askeri feodal seferdi ve 1096'da yapıldı. Sefer daha 1095'de Fransa'da Clerment ruhani meclisinde ilan edilmişti. Yağmalama niyetleri, "kâfirlere" karşı savaş çağrıları ile gizlenmişti. Egemen sınıf dinsel bağnazlığı körükleyerek çelişkileri hafifletmeyi umuyordu.

Örgütlenmiş yığınlar, yoksulluk ve yıkımdan kurtulacaklarını umarak bu sefere katıldılar. Sonuçta pek çok köylü yaşamından oldu. 1096'dan 1270'e değin, sekiz önemli haçlı seferi oldu. Doğu Akidenizde ki gelişmeye yeterince katkısı olmayan haçlı seferleri, Batı Avrupa'da önemli katkılar sağladı.

FEODALİZMDE İDEOLOJİ VE DİNİN - KİLİSENİN ROLÜ

Katolik kilisesi: Egemen sınıfların ideolojisinin en temel kaynağı din ve kiliseydi. Bu durum

feodallerin zenginleşmeyi arttırırken, köylülerin yoksulluğunu sağlayan bir afyon vazifesi görüyordu. Katoliklik, dinin ve kilisenin klasik bir şeklidir.

Müslüman Dini: Müslümanların kutsal kitabı kuran servet eşitsizliğini Allah tarafından konulmuş ve değişmez bir kural olarak ele alır. Hıristiyanlıkta olduğu gibi İslamiyet'de yeryüzündeki acıların avuncunu öteki dünya da aramayı öğretir.

Budizm: Budizm, başlangıçta köle sahiplerinin dini oldu. Hindistan'da gelişti. Hindu dini zamanla Budizm'i Hindastandan kovdu. Çin'de Konfüçyüs dini egemen oldu. Bu dinin ideolojisi görünür dünyanın egemen olmasını savunur daha sonra Buda öğretisi cennet-cehennem kurumlarını kabul etti. Giderek Budizm senyörlerin resmi dini oldu.

Halk Ayaklanmaları: 13-14Yy'da birçok ayaklanmalar yaşandı. En önemli Anti-feodal halk ayaklanmaları şunlardır.

Hüsçüler Savaşı, Bu Almanlara karşı Çeklerin çeşitli sınıf ve tabakalarının mücadelesi yaşandı

Çin'deki "Kırmızı mendiller" isyanı dinsel içerikli olup monarşik özellikler taşıyordu. Bu ve benzeri isyanlar örgütsüzlük ve bazı özel nedenlerden dolayı yenilgiyle sonuçlandı.

FEODALİTENİN DAĞILIP PARÇALANMASI

Kapitalist İlişkilerin Doğuşu: Üretici güçlerin gelişmesi hızlandı. Torna tezgahları ortaya çıktı pusula ve matbaanın bulundu. Kentlerin gelişmesi başladı, ticaretin gelişmesi, küçük üretimin dağılıp parçalanması sonucu kapitalist ilişkilerin doğuşunun başlangıcı ortaya çıktı.

Sermayenin Ortaya Çıkışı ve İlkel Birikim: Ticaretin gelişmesi, büyük servetlerin tacirlerin, tefecilerin eline toplanmasını getirdi. Bu sermayenin ortaya çıkışının ön koşuluydu. İkinci elverişli koşul, kişisel olarak özgür ama üretim araçlarında ve geçim araçlarından yoksun bireylerin varlığına bağlıydı. Bu durum feodal burjuvazinin emekçi yığınları zorla mülksüzleştirmesinden kaynaklanıyordu. En tipik şekliyle İngiltere'de 16yy'da yaşandı.

Basit Kapitalist Elbirliği Manifaktür: Elbirliği, boyutları genişlemiş zanaat atölyesiydi. Artık ücretli işçi haline gelmiş olan çok sayıda üretici doğrudan doğruya kendi hesabına değil, çoğu kez tacir, aracı, tefeci veya zenginleşmiş zanaat ustası olan bir kapitalist hesabına çalışıyordu. Bu atölyelerde henüz işbölümü yoktu. İşçilerin hepsi aynı işlemi yapıyordu.

Giderek bir başka manifaktür örgütlenmesi ortaya çıktı. İşveren gerekli aletleri, avandalıkları ve hammaddeleri satın alıyor. Birçok ücretlinin çalıştığı geniş atölyeler kuruyordu. Buna merkezileşmiş Manifaktür deniyordu.

Köylülerin Zorla Mülksüzleştirilmesi: 16.yy'da topraklar üzerinde koyun yetiştirmekte olan İngiliz senyörler, işletmelerden köylüleri kovmaya ve tarlaları zorla ele geçirdiler. Bu durum Fransa'da ve Hollanda'da köylülerin zorla mülklerinden edilmeleri, ilkel sermaye birikimine yol açtı. Kapitalist ilişkilerin gelişmesi bir yandan Fransa'da daha sonra İngiltere'de ve Hollanda'da hükümetleri yabancı kökenli mamullere çok yüksek vergi koyuyorlar, yerli hammaddelerin ve zahirelerin dışarı satılmasını yasaklamayı gerektirirken, öte yandan büyük coğrafi keşifler ve sömürge fetihleri de kapitalizmi geliştirdi.

Kapitalist ilişkiler giderek Ulusları ortaya çıkardı. Uluslar nüfusun bütün sınıf ve tabakalarını kapsasa da iktisadi ve siyasi egemenlik burjuvazide olduğundan uluslar burjuva nitelik taşıyorlardı. Uluslaşma süreci giderek burjuvazi ve proletaryayı yaratmıştır.

Mutlakıyetçi feodal monarşi: Kapitalist ilişkilerin gelişmesi, sonucu ordu vb. kuramların varlığı böyle bir devlet biçimini zorunlu kılıyordu. Bu

durum da feodal rant genelleştirilmiş ve merkeze bağlanmış bir rant görünüşü alıyordu.

YENİ İDEOLOJİK OLAYLAR

RÖNESANS: 14-15 Yy'da, İtalya kentlerinde kapitalist ilişkiler hızla gelişmesi Rönesans'ı doğurdu. Bu dinsel egemenliğin yerini biçimsel egemenliğe geçirdi. Bu dönemin ideolojisi hümanizm'di, hümanistler, bir insan olarak kişinin değerini vurguluyorlardı.

REFORM: Burjuvazi dini ortadan kaldıramadı. İyileştirmeyi yeni Katolikliğin yerine Protestanlık ortaya çıktı. Dinin ve kişinin reformcuları Katolikliğin birçok dogmalarını reddetseler de yerine bir başka dogmalar getiriyordu. Protestanlar kutsal kitapları kabul etmelerine rağmen, papanın yanılmazlığını kabul etmiyorlardı.

Almanya'da 1524-1525 de reform hareketi ve büyük köylü savaşı burjuvazinin, feodaliteye karşı ilk önemli kavgası ve ilk reform hareketi oldu.

Reform yayıldıkça başlangıçta Luther çevresinde toplanmış gruplar, ondan koptular ve Thomas Munzer'in çevresinde toplandılar. Devrimci hareket genişledi. 1524'de açık bir büyük köylü savaşımına dönüştü. Egemen sınıf bütün güçlerini birleştirdi. Burjuvazinin korkaklığı ve iktisadi zayıflığı yenilgiyi getirdi. Fakat kapitalist ilişkiler ve bunun sonucu burjuvazinin gelişmesi giderek hızlandı.

İlk Burjuva Devrim 1581'de Philippe II'nin tahtan indirilmesi ile birlikte Hollanda'da kurulan burjuva cumhuriyeti yarattı. Bu Avrupa'da ilk oldu. Daha sonra 16.Yy'ın ortalarında İngiliz burjuva devrimi özellikle 18.Yy'ın sonunda Fransız devrimci burjuva düzen çağını açtılar.

KAPİTALİST TOPLUM

Feodal toplumun son dönemi, küçük meta ve manifaktür sanayinin gelişmesini getirdi. Büyük bir köylü kitlesinin topraklarını kaybetmesi ve kentlere göç etmesi özgür işçileri yarattı. Bu durum kol gücünün egemen olduğu kapitalist ilişkiler ağını giderek makin anın egemen olduğu duruma getirdi. Çünkü ekonomik ilişkilerin gelişkin boyutu kol-gücünü yetersiz kılıyordu. Örneğin pamuk talebi çok yoğun olduğu için bunun kol-gücü sağlamıyordu. Bunu ancak makineleşme sağlayabilirdi ve giderek böyle oldu. Bu gelişmeler özellikle Avrupa'da burjuva devrimler sonucu olmuştur. İlk burjuva devrim 16.Yy başlarında Hollanda'da başlamış en tipik şekli ise 16.Yy'ın ortalarında İngiltere'de, 17Yy'da Fransa'da olmuştur. Bu devrimci gelişmeler kapitalizmin bağrında ulusları ortaya çıkardı. Ulus-

ların ortaya çıkması ulusal iç pazarın oluşmasını sağladı. Gümrük duvarları ile sağlanıyordu. Giderek kapitalist ilişkilerin gelişmesi makineleşme ve teknik gelişmeler sonucu en üst noktasına geldi. Yani kapitalizmin genel işleyişi üretim araçlarına sahip olan burjuvazi ve üretim araçlarından yoksun olan proleterya şeklinde gelişti. Ekonomik ilişkiler temelinde gelişen kapitalizm siyasi ilişkileri ve bunun en yetkin ifadesi olan devleti geliştirdi. Serbest rekabetçi dönemde egemen olan devlet biçimi burjuva-demokrasisi oldu. Tekelci dönemde oligarşiler, askeri-diktatörlük ve faşist diktatörlükler ortaya çıktı. Bütün bu devlet biçimleri demokratik hak ve özgürlükler (burjuva demokrasilerinde) anlamında veya baskı ve şiddet (faşist diktatörlükler) anlamında farklılık arz etse de, özü kapitalistlerin sınıfsal egemenliğini pekiştirme işlevini değiştirmemiştir. Kapitalist toplumu önemli ekonomik yasaları ve işleyişi üzerinde kısaca durulacaktır.

Marks Ekonomi Politik bilimini sınıfsal bir öze kavuşturduğu "Kapital"e kapitalist toplum ve onun önemli öğesi olan meta ile başlar. Marks'tan önce burjuva iktisatçılar metaların değerlerini, onların yararlılıklarıyla, arz ve taleple açıklamışlardır. Oysa altın, gümüş vs. gibi malların çok yararlılıkları olmadığı halde değerlerinin çok yüksek olması, yağmurun çok yararlı olmasına rağmen değerinin olmaması. Aynı ölçekte tuz ve şekerin alınmasında şekerin tuzdan pahalı olmasını anlamamışlardır. Çünkü Marks'da metaların değerini belirleyen emektir. Meta üretiminin ortaya çıkışı ve varoluşu için başlıca koşul toplumsal iş bölümüdür. İkincisi üretim araçları sahiplerinin başkaları olmasıdır. Metanın iki biçimi vardır . 1.Basit Meta 2. Kapitalist Meta, Basit Meta (MPM) formülüyle ifade edilir yani başka meta almak için bir meta satmak şeklinde bir dolaşım vardır. Kapitalist meta (PMP) formülüyle ifade edilir. Yani paradan satmak için satın alma aracı olarak yararlanılır. Meta insanın herhangi bir gereksinimini gideren şeydir. Metaların çoğulunu Emtia denir. Metaların kullanım değeri ve değişim değerleri vardır. Kullanım değeri: İnsanın kişisel tüketimi için üretilen metaları oluşturur. Değişim değeri: satış için değişim amacıyla üretilen şeydir.

Somut Emek: Yani daha çok üretim araçlarının toplamında oluşur metanın kullanım değerini yaratır. Soyut emek: emeğin yani kasların beynin, sinirlerin vb. harcanmasında oluşur Metanın değişim değerini yaratır. Dolayısıyla Basit Meta üretimini somut emek ve kullanım değeri, Kapitalist Meta üretimini ise soyut emek ve değişim değeri oluşturur. Metaların para olarak belirlenen değerine O metanın Fiyatı denir. Kapitalist işletmede iş günü iki kısımdan oluşur. Gerekli Emek zamanı ve Ek-emek zamanı. Bi-

rincisi ücret şeklinde ödenir, ikincisi artı-değerdir. Ücret-emek gücünün para olarak ifade edilen değeridir.

Artı-değer ise (PMP) formülünde 'P' başlangıçtaki paradan herhangi bir fazlalığı içerir bu fazlalık artı-değerdir. Artı-değerin fabrikadaki işleyişine bakarsak ortalama 8 saat çalışılan bir fabrikada gerekli zamanı oluşturan 4 saati işçi patrona ücret karşılığı verir, geriye kalan 4 saat ise patron karşılıksız el koyar. Bu kısım artı-değerdir.

Marks Artı-değer üretimine kapitalist üretim tarzının mutlak yasası demiştir. Buradan sermayeye geçersek, sermaye artı-değer yaratan değere sermaye denir.

Artı-değer oranı. a: a (Artı-değer) **X % 100**
d (Değişen sermaye)

Artı-değer, Mutlak artı-değer, nispi artı-değer ve ek artı değer diye çeşitlere ayrılır.

Mutlak artı-değer: İşgücünün uzatılması ile elde edilen artı-değere denir, ek emek zamanının uzamasıdır.

Nispi artı-değer: Gerekli emek zamanın kısalıp ek zamanın uzamasıdır.

Ek Artı-Değer: Nispi artı-değerin bir türüdür, kapitalistin kendi metalarının bireysel değerini düşürmesiyle ortaya çıkar.

Kapitalist sistemde ücretler de önemlidir. İşçi sınıfı ücretlerinin artırılması doğrultusunda çeşitli mücadeleler vermiş, buna karşı kapitalistlerin dirençleriyle karşılaşmıştır

Çünkü bütün işçilerin çalışması artıkça üretkenliğinde artacağı için kapitalist kendi karını artırmak için ücretleri düşürür, Marksın işçinin çalışması artıkça kendisine yapılan ödeme azalır demesi bundandır. Kapitalizm işçi sınıfının kanını emercesine çalıştırmak için Taylor sistemi, Ford sistemi, Band sistemi gibi kapitalist iş tekniklerini kullanmış bunlarla verimliliğin artırılması istemi ile işçi sınıfını eşitsiz bir rekabete sokarak daha fazla verim daha az ücret almasını sağlamıştır

Kapitalizimde çeşitli ücret tipleri vardır. Bunlar zamana göre, günlük, haftalık, aylık, parça başı, prim ücreti şeklindedir. Bazı işyerlerinde bu ücret çeşitlerinden bazıları bir arada kullanılırken günümüzde daha sık görülen aylık ücret şeklidir. Kapitalistler ücret skalasını iki şekilde oluşturur.

Nominal Ücret: Alım gücünden arındırılmış parasal ücret demektir.

Gerçek Ücret: Alım gücünü içinde taşıyan, işçinin kendi ve ailesinin geçimini sağlayan ücret demektir. Gerçek ücretlerin düşme nedeni fiyatların yükselmesi ve vergi kira, gaz, elektrik vs. Ödemelerin artmasıdır. Kapitalizmin gelişkin olduğu dönemin iki biçimi oluşur. *Basit yeniden üretim, Kapitalist yeniden üretim.*

Basit yeniden üretim: kapitalistin kendi tüketimidir. Yani daha iyi yaşaması için toplumsal mallardan bütünüyle yaralanması gibi.

Genişletilmiş yeniden üretim: Kapitalistin kendi tüketimi ile birlikte sermaye birikim sürecidir. Kapitalist bu dönemde üretim için değil birikim için birikim yapar bu birikimi sürekli arttırmak için yani teknolojiler kullanarak emeğin verimliliğini arttırarak, maliyetleri düşürür. Ve değişmeyen sermaye mallarının birikimi artar.

Sermayenin iki biçimi vardır. Değişmeyen ve Değişen Sermaye, Değişmeyen Sermaye. Makineler, hammaddeler, toprak vs. gibi, Değişen Sermaye ise emek ile ifade edilir. Sermayenin bu iki biçimini kavramak önemlidir. Çünkü bunlar sermayenin organik bileşimi, Kapitalist nüfus yasası, kar ve kar oranlarını doğru kavramamızın anahtarlarıdır. Sermayenin **Organik Bileşimi:** Değişmeyen Sermaye'nin Değişen sermayeye oranıdır. Değişmeyen Sermaye/ Değişen Sermaye

Sermayenin Organik Bileşimi Kapitalist Nüfus Yasasını oluşturur. Nüfus yasası- Artı değer artarsa sermaye birikimi de yoğunlaşırsa sermayenin organik bileşimi de o oranda yüksek olur. Sermaye birikimi artıkça onun organik bileşimi de yükselir, üretim sürecine katılan emek gücü daha az olur. Bu durum yedek sanayi ordusu yani işsizlik yaratır. Bu aynı zamanda işgünü uzatılması ve emeğin uzmanlaşması şeklinde olur.

İşsizlik, dalgalanma, gizli, atılı olmak üzere işler. Dalgalanma yani açık işsizlik. Adı gibi açıkça sermayenin organik bileşiminin yükselmesiyle ortaya çıkar daha çok kentlerde görülür.

Gizli İşsizlik, Toprak-tarım ilişkileri sonucu toprağın değersizleşmesi ve elden çıkarılması sonucu oluşur. Bu durum köylerde görülür. Köylerden kente göçünde temel sebebidir.

Atıl İşsizlik, Dilenciler, serseriler, evsizler, Lümpen proletarya gibi kesimlerin durumunu yansıtır. Bunlar yer, yer kronik bir hal gibi görülse de kullanılmayan bir kapasite yaratır.

Sermayenin bu durumlarını gördükten sonra sermaye gruplarını sayabiliriz. Bunlar sanayiciler, tüccarlar. Bankacılar, toprak sahipleridir. Bu gruplar toplumsal sistemlerde bazen ortaklaşa egemenlik kurarlar, bazen biri diğerinden daha ağırlıklı olarak egemen olur. Her Kapitalist tarafından

sahip çıkılan artı-değer kar şeklini alır. Sanayiciler sanayi karı, Bankacılar faiz, Toprak sahipleri toprak rantı alır.

Kapitalist işletmede üretilen metanın değeri üç şekilde oluşur; 1.Değişmeyen sermaye 2.Değişen Sermaye 3.Artı-değer, Bu üç şeklin varlığı sonucu sermaye toplamına katılan artı-değer kar, olur Marks kar'a artı değerin değişmiş şekli der. Kar bir işletmede kar oranı şeklinde oluşur. Yani Kar oranı Artı-Değer ..... x % dır..

Değişen sermaye +Değişmeyen sermaye

Bir ve aynı işletmede kar oranı daima artı değer oranın dan düşüktür. Yine bir işletmede Ortalama Kar Oranı vardır. Ortalama kar oranı, sermayenin bir iş kolundan diğerine aktarılması, farklı kar oranlarını ortalama kar oranına götürür.

Örneğin: Makine ve ayakkabı sanayilerinde, makine sanayinin ayakkabı sanayine aktarılması ayakkabı sanayinin üretimini düşürecek dolayısıyla karlarda ortalama seviyeye gelecektir,

Metaların üretim giderleri ve artı ortalama kara eşit fiyata Üretim Fiyatı denir. Kapitalistin pazara sunacağı metaların fiyatı üretim fiyatıdır.

Kar oranlarının düşme eğilimi: Kapitalist kriz tezinin temelini oluşturur, sermayenin organik bileşimi yükseldikçe kar oranı düşer. Kar oranlarının düşmesinin bir nedeni de ücret ve sosyal hakların yüksekliğidir. Bundan dolayıdır ki kapitalistler gerçek ücretleri minimum mertebe düşük tutarlar. İşçi sınıfı da başta sendikal haklar ve diğer örgütleriyle ciddi mücadelelere girerek ücret ve sosyal haklarını yükseltmeye çalışır.

Kapitalizmde Ticaret Şekilleri Toptan ve perakende ticaret şeklinde oluşur.

Toptan ticaret, sanayici ve tüccar kapitalistlerin kendi arasındaki ticaret şeklidir. Perakende Ticaret ise metaların halka satılması şeklinde olur. Bu ticaret şekli İç Ticarettir . dış Ticaret ise metaların satılması yani ihracat, metaların dışardan alınması yani ithalat şeklinde olur.

Bankalar ve faiz: Bankalar kitlelerden topladıkları paraları, kapitalistlere vererek ödeme aracı görevi yaparlar. Faiz ise ortalama karın bir bölümünü oluşturur. Bundan dolayı faiz oranı ortalama kar oranını geçmez. Banka sermayesinin hareketi kredi şeklinde gelişir. İki temel kredi şekli vardır. Sanayi Kredisi, sanayicilere verilir, Ticari Kredi ticaret sermayesine, tüccarlara verilir.

Ticaret Sermayesi, Kapitalistlerin genel işleyişinden elde edilen artı-değerin bir kısmına alım satım sırasında el konulması sonucu oluşur.

Kapitalist Rejimde Toprak Rantı ve Toprak ilişkileri de önemlidir, Kapitalist toprak rantı ve ilişkileri klasik feodal dönemdeki torak-tarım ilişkisinden farklıdır. Feodal dönemde toprak-tarım ilişkisi toprak ağası senyörle, toprak çalışanı serf arasındaki ilişkidir. Bu egemenlik-bağımlılık ilişkisi sonucu serf ayni veya parasal ürün alır. Serfin yaratmış olduğu ekürün senyöre gider. Kapitalizmdeki toprak rantı ve ilişkisi ise, Toprak sahibi toprağı tarım kapitalistine kiralar. Tarım kapitalisti bu toprakta çalıştırmak için tarım proletaryası tutar, tarım proletaryasının yaratmış olduğu değerin bir kısmını tarım proletaryası ücret olarak alırken yarattığı ek değerin bir kısmını tarım kapitalisti kendi alırken bir kısmını toprak sahibine verir. Toprak rantının iki şekli vardır.

Mutlak Rant, Toprağın özel mülkiyetinden gelen tekel rantıdır. Farklılık İşletme konusu olarak toprak üzerinde kurulan tekeldir. Farklılık rantını elde etmeye olanak veren üç etmen vardır. 1.Çeşitli topraklar arasındaki verimlilik farkları2.Pazarla olan ilişkisi bakımından topraklar arasında konum farklılıkları 3.Toprağa yatırılan ek sermayeden sağlanan verim farkları. Bu durumların varlığı veya yokluğu toprak rantının büyümesi veya küçülmesini meydana getirir.

Ulusal gelir: Ulusal gelir, burjuva iktisatçılar tarafından sınıfsal içeriğinden soyutlayarak anlatılır. Yani yıl içinde mal ve hareketlerin toplamına mili gelir denir. Oysa ulusal gelir toplumsal üründen geri kalan (Değişen sermaye ile artı değer) anlamında yıl içinde yeni yaratılmış bir değerdir, toplam toplumsal ürünün bu bölümü ulusal geliri oluşturur. Yani ulusal gelirin temel gücü yani kendisi başta işçi sınıfı olmak üzere tüm emekçilerdir. Üretken olmayan dallar ulusal gelir yaratmazlar, bunlar devlet örgütü, kredi, ticaret, ordu, sağlık kurumları gibi kurumlardır. Bunlar çalışanların yaratmış olduğu milli gelirden pay alırlar.

Ekonomik Bunalımlar, fazla üretim, eksik tüketim ilişkisinden doğar. Aşırı üretim metaları depolarda bekletir ve yaktırırken, sorun üretim fazlalığı değil alım gücünün olmaması anlamında eksik tüketim yani talep olmamasıdır. Ekonomik bunalımların en önemli tanımını ise yeniden üretim süreçlerinin ciddi anlamda tıkanması tespiti oluşturur. Bu bunalım başlangıcında daha sonraki bunalım başlangıcına kadar süren döneme çevrim denir.

Bu dört evreyi içerir Bunalım, çöküntü, toparlanma, atılım, bunalım Ekonomik ve siyasi krizlerin en yoğun durumların başlangıcını kapsar. Bunun sonucu çöküntü oluşur. Yani kriz ekonomik ve siyasi olarak dibe vurur, birçok işletme batar, çalışanlar daha yoksullaşır.

Toparlanma, Kapitalizm ortadan kalkmadığı için yeniden üretim süreci tekrar işlemeye başlar yaralar kısmi ve tedrici bir şekilde sarılır.

Atılım, kapitalizmin yeniden-üretim süreci krizin etkisinin en önemli göstergesi olan kar oranlarının ciddi şekilde düşmesi, kısmi bir şekilde ortadan kalkar, kar oranları yükseldiği ölçüde çalışanlar da bundan şu veya bu ölçüde yararlanırlar.

Kapitalizmin gelişmesi, emperyalizmin ortaya çıkışını meydana getirdi. Bu dönemin analiz ve analitik önermelerini Lenin bütünlüklü bir şekilde yaptı.

EMPERYALİZM

Lenin İngiliz iktisatçısı J.A habson'un Emperyalizm ve Avusturyalı Rudolf Hilferdin mali sermaye adlı kitabından yararlanmıştır.

ÜRETİMİN YOĞUNLAŞMASI VE TEKELLER

Emek büyük işletmelerde daha çok verimli olduğundan üretimin yoğunlaşması,işçi yoğunlaşmasından çok daha hızlıdır. ABD de üretimin hemen, hemen yarısı toplam işletmelerin %1 tarafından yapılmaktadır. Bundan anlaşılıyor ki yoğunlaşma; gelişmenin belli bir düzeyine ulaştığı zaman kendiliğinden doğruca tekele götürür çünkü yirmi-otuz dev işletme kendi aralarında kolayca anlaşmaya varabilir. ABD istatistiklerine göre bu ülkede 250 sanayi dalına yayılmış 2000 kadar dev işletme vardır.

Her sanayi dalında büyük işletme yoktur. En yüksek gelişme düzeyine ulaşmış kapitalizmin çok önemli bir özelliği birleşmedir yani sanayinin çeşitli kollarının tek bir işletme içinde toplanmasıdır.

Modern tekeller gerçek anlamda 1860-1870 yılları arasında ortaya çıkmaya başlamıştır.

Tekellerin tarihinde başlıca evreler şöyle beliriyor.

1- Serbest rekabetin gelişmesinin en yüksek noktaya eriştiği 1860-1880 yılları. Tekeller ancak fark edilir embriyonlar halindedir.

2- 1873 bunalımından sonra kartellerin önemli gelişme dönemi böyle olmakla

birlikte, bunlar henüz istisna halindedir. Oturmuş durumları yoktur geçici bir niteliktedir.

3- 19. yy'ın sonundaki ilerleyiş ve 1900-1903 bunalımı, bu dönemde karteller baştanbaşa ekonomik yaşamın temellerinden biri haline geliyor ve kapitalizm emperyalizme dönüşüyor.

Karteller satış, ödeme vb durumları üzerinde anlaşıyorlar. Pazarları bölüşüyorlar fiyatları olduğu gibi imal edilecek ürünlerin miktarını da saptı-

yorlar. Karları çeşitli işletmeler arasında bölüştürüyorlar vb.

Karteller ve tröstler genellikle bir sanayi kolundaki toplam üretimin dörtte üçünü elerinde toplamaktadırlar.

Çelik tröstü, teknik yetkinliğe ya da üretim giderlerini azaltmaya elverişli her buluş için mühendislerine ve işçilerine, yüksek primler ödemektedir.

Yoğunlaşma öyle bir noktaya gelmiştir ki artık bir ülkedeki hatta göreceğimiz gibi birçok ülkedeki, hatta bütün dünyadaki hammadde kaynaklarının (örneğin demir-çelik rezervlerinin) yaklaşık bir dökümünü yapmak olanaklı.

Tekelci birliklerin "örgütlenme" zorunluluğu için günümüzde modern, uygarlaşmış savaşta başvurdukları usullerin listesi şöyledir;

1-Hammaddeden yoksun bırakmak (kartele katılmaya zorlamak yolunda kullanılan en önemli usullerden biri)

2-"İttifaklar" yoluyla emek arzını durdurmak (yani kapitalistler ile işçi sendikaları arasında, işçilerin kartelleşmemiş işletmelerde çalışamayacaklarına ilişkin anlaşma yapılması.)

3-Ulaştırma araçlarından yoksun bırakmak.

4-Mahreçleri kapamak.

5-Yalnızca kartellerle ticaret ilişkileri kurma konusunda müşterilerle anlaşmalar yapmak.

6-Sistemli bir biçimde fiyat indirmek (bu usule tekelden bağımsız işletmeleri yıkmak için başvurulur belirli bir sürede, malları maliyet fiyatları altında satmak için milyonlar harcanmıştır akaryakıt sanayi bunun eni yi örneklerindendir. Benzin fiyatları 40 marktan 22 marka yani yarı yarıya düşürülmüştü.

7-Kredileri kesmek

8-Boykot.

Hammadde kaynaklarının tamamını veya büyük bir kısmını ele geçirmek olanaklı olduğu zaman kartellerin oluşum ve tekellerin kuruluşu da çok kolay olmaktadır .Ancak hammadde kaynaklarını bir elde toplamanın olanaklı olmadığı başka sanayilerde, tekellerin ortaya çıkmayacağını düşünmekte yanlıştır. Çimento sanayi gerekli hammaddeyi her yerde bulabilir: Ama bu sanayi de Almanya'da tam anlamıyla kartelleşmiştir.

Tekel kapitalizmin gelişmesinin en yeni aşamasının son sözüdür.

BANKALAR VE YENİ ROLLERİ

Bankaların ilk ve temel görevi ödemelerde aracılık hizmeti görmektir.

Bu yolla atıl para sermayeyi faal sermayeye, yani kar sağlayan sermayeye dönüştürürler Her çeşit para gelirlerini toplayarak bunları kapitalist sınıfın emrine verirler.

Bankalar geliştikçe ve az sayıda kurumlarda yoğunlaştıkça, mütevazı aracılar olmaktan çıkıp, belli bir ülkenin ya da birçok ülkenin hammadde kaynaklarının ve üretim araçlarının çoğunu, kapitalistlerin ve küçük patronların para sermayesinin hemen, hemen tamamını emirlerinde bulunduran muazzam tekeller haline gelirler.

1908 sonunda dokuz büyük Berlin bankası, kendilerine bağlı bankalarla birlikte, toplam Alman bankalarının sermayesinin %83 'nü denetimleri altında tutuyorlar. Alman Deutsche Bank gurubu doğrudan doğruya ya da dolaylı, kısmen ya da tamamen toplam 87 bankayı içine almaktadır. Bankaların ve sanayinin kişisel birliği hükümet ile bunların arasındaki kişisel birlik tamamlamıştır. Kaynaşma olaylarına rastladığımız 1897 yılına getirilebilir, hatta bu tarihi daha yakın bir zamana çekmekte olanaklıdır. ünkü yalnızca 1900 bunalımı bankacılıkta olduğu kadar sanayide de yoğunlaşma sürecini hızlandırmış ve sanayi ile kurulmuş bağları ilk kez büyük bankaların bir tekeli haline getirerek o ilişkiyi daha sıkı daha kuvvetli kılmıştır.

MALİ SERMAYE VE MALİ OLİGARŞİ

Sınai sermeyenin daima büyüyen bir parçası,onu kullanmakta olan sanayiçilere ait değildir. Sanayiciler bundan yaralanma olanağını yalnızca kendilerine göre sermaye sahipliğini temsil eden bankalar kanalıyla elde etmektedirler. Öte yandan bankalar gitgide artan sermayenin bir kısmını sanayide tutmak zorundadır. Üretimin yoğunlaşması, bunun sonucu olarak tekeller, sermayenin ve bankaların kaynaşması ya da iç içe girmesi işte mali sermayenin oluşum tarihi bu kuramın özü.

Holding sistemi halkı oyuna getirmek ve en kirli işlere girmek olanaklarını sağlar. Örneğin bilanço sistemi birçok anonim şirketin bilançosu belgenin gerçek anlamını belirten alttaki işaretleri okuyabilmek için ilkin üste görünen başka bir yazının silinmesi gereken ortaçağ palimpstlerini akla getirmektedir (palimpsest üzerine yeni bir yazı yazılmak için asıl yazının silinmiş olduğu parşömen) .Bu bilançoyu anlaşılmaz duruma sokmak için en çok kullanılan ve en basit yöntem, yeni, yeni bağlı şirketler kurarak, ya da edinerek, tek bir işletmeyi parçalara bölmektir.

Küçük hisse senetleri sahipleri holding yönetim kurullarında yer almazlar.

Mali sermayenin toprak işlerinde de egemenliği vardır. Demiryolları ve ulaştırmada egemenlik) İngiltere, Fransa, ABD ve Almanya dünya mali

sermesinin hemen, hemen %80'nine sahiptir.

SERMAYE İHRACI

Serbest rekabetin tam olarak hüküm sürdüğü eski kapitalizmin ayırt edici niteliği meta ihracıydı. Tekellerin hüküm sürdüğü bugünkü kapitalizmin ayırt edici niteliği ise sermaye ihracıdır.

Geri kalmış ülkelerde, kar her zaman yüksektir. Çünkü buralarda sermaye pek az, toprak fiyatı nispeten düşük, ücretler az, hammadde ucuzdur. Bundan dolayı sermaye ihracı zorunludur.

İhraç edilmiş sermaye, ihraç edildiği ülkelerde kapitalizmin gelişmesini etkiler, hızlandırır.

İhraç edilmiş sermaye ile meta satın alınır.

KAPİTALİST GRUPLAR ARASINDA DÜNYANIN PAYLAŞILMASI

Kapitalist tekel grupları (karteller, sendikalar, tröstler) kendi ülkelerinin bütün üretimine çok ya da az, mutlak ölçüde sahip olarak, ilkin iç pazarı paylaşırlar. Ama kapitalist düzende, iç pazar zorunlu olarak dış pazara bağlıdır. Kapitalizm uzun bir süreden beri dünya pazarını yaratmıştır. Sermaye ihracı arttıkça ve büyük tekel grupları yabancı ülkeler ve sömürgelerle ilişkileri ve "nüfus bölgeleri" her bakımdan genişledikçe" pek doğal olarak işler" bu gruplar arasında genel bir anlaşmaya ve uluslararası kartellerin kurulmasına doğru yöneliyordu.

1907'de Amerikan ve Alman tröstleri arasında dünyanın paylaşılması amacıyla bir anlaşma yapıldı. Elektrik alanında, General Elektrik (ABD) Birleşik Devletler ve Kanada yı alıyor General Elektrik Şirketi (Almanya) payına ise Almanya, Avusturya, Rusya; Hollanda, Danimarka, İsviçre, Türkiye, Balkan ülkeleri düşüyordu.

BÜYÜK GÜÇLER ARASINDA DÜNYANIN PAYLAŞILMASI

İlk kez olarak dünya paylaşılmış bulunmaktadır. Öyle ki topraklar ilerde ancak yeniden paylaşma konusu olabilir.

Kapitalist emperyalizm çağının sömürge politikalarından bahsederken şu noktayı özellikle belirtmek yerinde olacaktır ki mali sermaye ve büyük güçlerin dünyanın ekonomik ve siyasal yönden paylaşılması olarak özetleyeceğimiz, dış politikası geçici bağımlılık biçimleri yaratmaktadır. Sömürge, yarı sömürge vb.

EMPERYALİZM, KAPİTALİZM ÖZEL AŞAMASI

Tekeller, kendisinden çıkmış oldukları serbest rekabeti yok etmiyor. Onun üstünde ve yanında varoluyor.

Emperyalizmin, en kısa tanımı kapitalizmin tekelci aşamasıdır.

Emperyalizm genel tanımı:

1. Üretimde ve sermayede görülen yoğunlaşma öyle yüksek bir gelişme derecesine ulaşmıştır ki, ekonomik yaşamda kesin rol oynayan tekelleri yaratmıştır.

2. Banka sermayesi sanayi sermaye ile kaynaşmış ve bu "mali sermaye" temeli üzerinde bir mali oligarşi yaratılmıştır.

3. Sermaye ihracı, meta ihracından ayrı olarak özel bir önem kazanmıştır.

4. Dünyayı aralarında bölüşen uluslararası tekelci kapitalist birlikler kurulmuştur.

5. En büyük kapitalist güçlerce dünyanın toprak bakımından bölüşülmesi tamamlanmıştır.

O halde emperyalizm mali sermayenin ortaya çıktığı, sermaye ihracının birinci planda önem kazandığı dünyanın uluslararası tröstler arasında paylaşılmasının başlamış olduğu ve dünyadaki bütün toprakların en büyük kapitalist ülkeler arsında paylaşılmasının tamamlanmış olduğu bir gelişme aşamasına ulaşmış kapitalizmdir.

Kautsky 1915'de yalnız mali sermayeye emperyalizm demiştir veya Emperyalizmi ilhakla eşitlemiştir. Aynı zamanda ;

Ultra emperyalizm dünya da tek tekel olsun anlayışına tekabül eder. Bu savaşların olmaması demektir, tespitini yapmıştır.

Hobson'da emperyalizm.

1- Birkaç emperyalist arasındaki rekabet

2- Mali sermaye sahibinin tüccar karşısındaki üstünlüğü ve "inter" emperyalizm tespiti yapmıştır.

Avusturyalı Marksist Rudolf Hilferding de emperyalizmin üretimin ve sermayenin yoğunlaşması olgusu tekellere yol açar önermesini geçiştirmiştir.

Rosa Luxemburg ise kapitalist pazarın daralması sonucu dış pazara başvurulması ve tarımı önemsemek, yani emperyalizmin oluşumunu iç dinamikleriyle değil dış dinamiklerde aramıştır.

Üretim araçlarında özel mülkiyet var olduğu sürece bu ekonomik temel üzerinde emperyalist savaşlar mutlaka olacaktır.

KAPİTALİZMİN ASALAKLIĞI VE ÇÜRÜMESİ

Rantiye sınıfının ya da daha doğrusu rantiye tabakasının, yani "kırptıkları kuponlarla" yaşayan insanların herhangi bir işletmenin çalışmasına hiç-

bir biçimde katılmayan insanların meslekleri işsizlik olan insanların olağan üstü bir biçimde çoğalması bundandır. Emperyalizmin başta gelen ekonomik temellerinden biri olan sermaye ihracı rantiye tabakasının üretimden kopuşunu daha da artırır ve deniz aşırı bazı ülkelerin ve sömürgelerin emeğin sömürüsüyle yaşayan ülkenin topuna asalaklık damgasını vurur.

Çürümeye en iyi örnek, emperyalizmin işçiler arasında da ayrıcalıklar kategoriler yaratma onları proletaryanın büyük yığınından ayırma eğilimidir.

Üretimin toplumsallaşması ile üretim araçlarının özel mülkiyet arasında uzlaşmaz çelişki çürümenin önemli belirtisidir. Emperyalizmin can çekişen kapitalizm oluşu onun hemen ortadan kalkacağı anlamına gelmez.

Emperyalizm siyasi yanı da önemlidir. Serbest rekabet demokrasiye, tekeller ise siyasi gericiliğe tekabül eder. Bu tekellerin özgürlük değil, egemenlik ve baskı ve şiddet ilhak ve savaşa yol açma özelliği olduğunu gösterir. Emperyalizm döneminde demokrasi mali oligarşinin sınırlarına kadar daralmıştır.

Sonuç: kapitalizmin üretici güçleri geliştirmesi anlamında bir önceki toplum olan feodal toplumdan daha ileridir. Kapitalizmin uzlaşmaz çelişkisi olan üretimin toplumsallaşması ve üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet çelişkisinin keskinleşmesi sosyalist devrimi oluşturmuş bu devrimde sosyalist toplumu yaratmıştır.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

İlkel, Köleci ve Feodal Toplum- Zubritski, Mitropolski, Kerov
Kapitalist Toplum-Zubritski, Mitropolski, Kerov
Kapitalizm Öncesi Ekonomi biçimleri – Marks, Engels
Köylüler savaşı-Engels
Almanya da Devrim ve Karşı Devrim-Engels
Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi-Lenin
Ekonomi Politik (2) -Nikitin
Tarihte Neler Oldu-Gordon Childe
Kendini Yaratan İnsan-Gordon Childe
Kapitalizm, Sosyalizm, Ekoloji-Andre Gorz
Kapitalizm Nasıl İşler-Pierre Jalee
Kapitalizmin Kökenleri-Jean Baecbler
20. Yüzyıl Kapitalizmi- E. Varga
Tekelci Bürokratik Sosyalizm-J. Kuron, K. Modzelewski
Feodalizmden Kapitalizme Geçiş Süreci-Maurice Dobb, Paul Sweezy

TROÇKİZMİN TARİHİ

Troçkizm Türkiye solunun büyük çoğunluğu için en çarpıcı tabudur. Doğu bloğu ülkelerindeki çöküşün başlangıcı olan 1989 sonuna kadar, bu tabu aynı zamanda bir öcü olarak da görüldü. SSCB ve diğer Doğu bloğu ülkelerinde tüm kitapları yasaklanırken, Türkiye'de ise Troçki'nin görüşlerini sadece Stalin ve diğer resmi devlet kaynaklarının eleştirilerinden öğrenmek mümkündü. Buna rağmen Troçkist olmak Türkiye solu için belki faşist olmakla, ya da daha doğrusu şeytanla işbirliği yapmakla eş anlamlıydı. Kim ki, işçi sınıfının teorinin ve eylemin merkezine yerleştirmeye çabalar, o derhal Troçkist olmakla suçlanırdı ve bir kez Troçkist damgasını yiyen, bir daha iflah olmazdı.

Abartmadan çok açık ve net olarak söyleyebiliriz ki Türkiye'de Troçkist hareket hiçbir zaman görülebilir bir güce sahip olmadı. 1960'lı yıllarda izine bile rastlanamaz. 1970'lerde ise iki, üç ufak Troçkist gruplaşma vardı. Troçkizmin Türkiye solunda daha yaygın olarak ele alınmaya başlaması, tesadüfü olmayan bir biçimde Doğu bloğu ülkelerinde devlet kapitalisti rejimlerin çökmeye başlaması ile birlikte olmuştur. Troçkistler'in sayısı belki gene oldukça azdır, ama artık Troçkizm, hiç değilse solun bir kısmı tarafından, eskisi gibi şeytan olarak görülmediği için tartışılabilir bir konudur.

Hiç değilse artık Troçkist olduğunu söyleyenler fiziki saldırıya uğramıyor ya da en azından daha ölçülü bir saldırı ile karşı karşıya kalıyorlar. SSCB'nin yıkılmasından sonra ve geldiğimiz noktada Türkiye Solunda Troçkizm daha olumlu bir durumdadır. Bu bir ilerleme mi?. İlk bakışta öyle gibi görünse de, aslında öyle değildir.

Önce 1989 yılının son aylarında Polonya, Doğu Almanya, Çekoslovakya, Macaristan, Bulgaristan ve Romanya'daki, ardından da Arnavutluk ve SSCB'deki gelişmeler "Yaşayan Sosyalizm" tezini bütün türleri ile Stalinizmi geri döndürülemez bir biçimde tarih sahnesinden itince, solun önemli kesimleri için bir şaşkınlık dönemi başladı. Şu ya da bu biçimde savunulmakta olan "Sosyalist Devletler" artık inkar edilemez bir biçimde sosyalist değillerdi. Batı ile birleştikten sonra "SSCB" den bile daha çok sosyalist olan "Doğu Almanya" ya hala sosyalist demek mümkün değildir. Aynı şekilde iktidardaki komünist partilerin çöktüğü, pazar ekonomisine geçmek için birbirleriyle yarışan diğerlerine de sosyalist demek mümkün değildi. Arnavutlukçular bir süre direnebildiler. Arnavutluk hala "yaşamaktaydı" ve Mao ve Enver hoca, SSCB ve diğer yıkılan rejimlerin kapitalist olduğunu çok önceleri söylemişlerdi. Gerçektende Mao'nun ardından Enver Hoca, SSCB'nin Kruşçev ile birlikte sosyal emperyalist olduğunu

söylemekteydiler. Ne var ki, gerek Mao'nun Çin'i, gerekse de Hocanın Arnavutluğu çok geçmeden eleştirilen rejimlerin akıbetine yuvarlandı.

Bu koşullar altında sol, sosyalizmin başına ne geldiğini araştırmaya başladı Ulaşılan sonuç esas olarak Ekim Devrimi'nin yanlışlığı oldu. Gelişmiş bir kapitalist ülkede sosyalizm olamazdı. Zaten Lenin ve Bolşevikler darbeciydi, Ekim 1918 proleter Devrimi değil, bir darbe idi. Köklerini İkinci Enternasyonal revizyonizminden alan bu tezler aslında yeni değil. Ekim Devriminin gerçekleştiği andan itibaren Kautsky ve benzerleri tarafından ileri sürülmekte ve savunucularını kaçınılmaz olarak reformizme doğru itmektedir. Nitekim Türkiye'de aynısı oldu. Stalinizm'den reformizme önemli bir kayış başladı.

Solun bir kısmı ise aynı sonuca ulaşmadı. Onlar çareyi, hiç değilse Ağustos Darbesine kadar SSCB'yi her şeye rağmen savunabilmenin yolu olarak Troçki'nin "Dejenere işçi Devleti" tezine sarılmakta buldular, kimileri Troçkizm öcüsü korkusu ile "Dejenere işçi Devleti" terimini kullanmadan, kimileri ise kullanarak, bu iki kesim daha ufak da olsa, Troçki'nin eserleri ile karşılaştığı ölçüde, kuşku yok ki üzerine ölü toprağı serilmiş olan devrimci Marksist edebiyatın derinlikleri ile karşılaştılar.

SSCB'yi savunmanın son mevzisi olduğu ölçüde olumsuz, Troçki'nin fikirleriyle ilk tanışma olduğu ölçüde ise olumlu olan bu gelişme içinde, ikinci tutumda olanlar için öne çıkan gene de "Dejenere işçi Devleti" tezi oldu.

Bugün Marksist geleneğin üzerinde yükselebilmek için Troçki'nin omuzlarına basmak gerekir. Onun Marksist hareket içindeki en önemli sapma olan Stalinizme karşı mücadelesinde tutum almak gerekir. Aynen I. Enternasyonalde Marksistler ile Anarşistler arasında, II. Enternasyonalde revizyonistler ve Sosyal- şovenlerle, Enternasyonalistler, yani III. Enternasyonalistçiler arasında tutum almak zorunda olmamız gibi. Ne var ki, bu tutum alma bizi Troçki'nin "Dejenere İşçi Devleti" tezini savunmaya ittiği noktada, gene devrimci Marksist gelenekten kopmaktayız. Çünkü bir yandan 1926-1936 arasında SSCB'de yaşanan gelişmeleri kavrama şansını kaçırmaktayız, bu yıllarda devlet kapitalisti olmuş bu ülkedeki krizleri ve öte yandan da bütün Doğu Bloğu ülkelerinin ve SSCB'nin yıkılışına yol açan krizleri açıklamaktan mahrum kalmaktayız. Bunlar bir tür kapitalizmin krizleri midir? yoksa ondan daha ileri bir toplumun kendine özgü sorunlarımıdır?.

İşte Ortodoks olarak tanımlayabileceğimiz Troçkist hareket Troçki'nin "Dejenere işçi Devleti" tezine sahip çıkarken bu sorunla yüz yüzedir ve

aynı solun diğer kesimleri ile birlikte günümüzü açıklayabilmekten uzaktır. Bu nedenlede troçkist olmaları, devrimci geleneğin devamcıları olmaları anlamına gelmemektedir.

Troçki'nin devrimci fikirleri ve mücadelesi üzerinde yükselen Tony Cliff'in "Devlet Kapitalizmi" teorisi ise 1926 karşı devrimini açıklaması ile Troçki'yi aşmış ve Bolşevizmin ve III. Enternasyonalin devrimci fikirlerine sahip çıkarak geleneğin bugünkü tek temsilcisi haline getirmiştir. "Devlet Kapitalizmi" teorisi bize sadece SSCB ve diğer Bloğu ülkelerini açıklama olanağını vermemekte, fakat aynı zamanda ve daha önemli olarak devrimci Marksist geleneği savunma, yaşatma olanağı vermektedir.

Bu değerlendirmelerden sonra Troçkizm' in ne olduğu konusuna geçebiliriz;

Batı toplumbilimcileri arasında Troçkizm'in iyi bir ünü olmamakla birlikte Leon Troçki'nin kendisi görmezden gelinemeyecek kadar büyük bir kişiliktir. Rus Devriminin önde gelen liderlerinden biri olarak yüklendiği sorumluluklardan sonra (Hem 1905'de hem de 1907'de Petersburg Sovyeti Başkanı, Bolşevikleri iktidara getiren Ekim Ayaklanmasının örgütleyicisi, Kızıl Ordunun kurucusu, 1918-1921 yılları arasındaki iç savaş zaferinin mimarı) Troçki'nin bu olayları takip eden kaderi, (1924'de Lenin'in ölümünden sonra Stalin ve yandaşları tarafından yönetimden uzaklaştırılması, 1929'da Sovyetler Birliğinden sürgün edilmesi ve 1940'da KGB olarak adlandırılan kurumun bir ajanı tarafından öldürülmesi) 20.Yüzyılıy'ın en belirleyici olayıyla bu kadar bütünleşmiş bir yaşama trajik bir anlam vermiştir. Troçki'nin belki en açık biçimde Rus Devrimi tarihinde (Troçki-1967) sergilenen toplumsal teoriysen siyasal yorumcu ve yazar olarak sahip olduğu olağanüstü entelektüel yetenekler kendi politikasına tamamen muhalif olan bir çok insanın bile beğenisini kazanmasına neden olmuştur. Dahası, tartışmasız bi: biçimde zamanımızın en önemli biyografilerinden birinde, Isac Deutscher tarafından yaşamının kaydedilmesi Troçki'nin şanslarından biri olmuştur.

Ama Troçki tarafından kurulan fikir ve politika geleneği olan Troçkizm farklı bir konudur. Troçkizim'den "Fraksiyonel bir hastalık" olarak söz edilir. Bu ifade, politik yaşamın gerçeklerine uyumsuzlukla birleştikleri gibi, peygamberden miras kalan Ortodoksluk payesi için sürdürdükleri bitmez tükenmez rekabette de birleşen ve bunun dışında birbirleriyle sürekli olarak hırlaşan tarikatlar (sektler) karmaşası olarak Troçkizm yaygın imajını çok başarılı bir biçimde özetlemektedir. Göreceğimiz gibi, bu imaj hatırı sayılır bir doğruluk payı taşımaktadır. Ancak Troçkist hareketin marjinalliği ve

parçalanmışlığı, onda cisimleşen ve çeşitli yollardan geliştirmeye çalıştığı düşüncelerin hasıraltı edilmesine teşkil etmemelidir.

Troçkizm bir politik akım olarak kendisini sosyalizmin iki yaygın tanımının, yani Doğuda Stalinizmin ve Batıda sosyal demokrasinin yaptığı tanımların reddi ve işçi konseyleri aracılığıyla demokratik bir biçimde örgütlenmiş devrimci proletaryanın toplumu dönüştürmesi olan Ekim-1917 geleneğinin izleyicisi olarak tanımlar. Bu düşüncelerin radikalliği Troçkistler'i işçi sınıfı hareketinin kenarına itmiş, ancak birçok Marksist teorisyenlerin önemli bir bölümü Troçkist geleneğin çeşitli biçimlenmelerinden birine bağlı veya içinde çalışmışlardır, bunların arasında Neville Alexander, Perry Anderson, Daniel Bensaid, Robin Blackburn, Robert Brenner, Pierre Broue, Tony Cliff, Hall Drager, Terry Eagleton, Norman Geras, Adolf Gilly, Duncan Hallas, Chris Harman, Nigel Harris, Michael Löwy ve Ernest Mandel sayılabilir.

Troçkist geleneği, bir yandan iki savaş arası yıllarda doruk noktasına çıkmış bulunan devrimci baskılara karşı gelişmiş kapitalist ülkelerin zaferi, diğer yandan Ekim Devrimi'nden kaynaklanan umutların SSCB'de Stalinizm iktidara gelmesi ve 1945'den sonra Doğu Avrupa ve Çin'e yayılmasıyla İhanete uğramalarının ortaya çıkardığı koşulların altında Klasik Marksizm'i en iyi biçimde sürdürme çabası olarak anlamak doğru olur.

Troçkizm'in 1940'lar sonrası tarihinin, Troçki'nin II. Dünya Savaşı ve sonrası hakkındaki öngörülerinin çürütülmesiyle başlayan 1940'ların büyük krizi tarafından biçimlendirildiğini göreceğiz. Bu soruna getirilen farklı çözümler Troçkist hareketin birliğini onarılmaz biçimde sona erdirdi ve birbirleriyle aralarında radikal farklar bulunan ama hepsinin kaynağında Troçki olan iki temel teorik-politik hat ortaya çıkardı. 4. Enternasyonallerin "Ortodoks Troçkizm" ve Cliff tarafından kurulan "Uluslar arası Sosyalist Akım (International Socialist) " gelenek.

Şimdi Troçkizm'in köklerini değerlendireceğiz;

1. SÜREKLİ DEVRİM: 1905 ayaklanmasına kadar Troçki yakın politik gelecek konusunda diğer Rus Marksistleriyle aynı düşünceyi paylaşıyordu. Marksizm'in Rusya'da aydınlar arasında egemen devrimci gelenek olan popülizme tepki olarak 1880'lerin başında ortaya çıkmıştır. Batı sosyalizminden derinlemesine etkilenmiş popülistler için, Çar'ın mutlak monarşisi ile yönetilen, feodal, büyük oranda kırsal bölgelerde yaşayan Rus toplumunun İngiltere gibi sanayileşmiş bir kapitalist ülke haline dönüşümü, ne pahasına olursa olsun engellenmesi gereken bir felaketti. Toplumsal örgütlenmenin köylüler arasında varlığını sürdüren komünal biçimleri, Rus-

ya'yı kapitalizmin sancılı yolundan geçmeksizin dolaysız olarak sosyalizme götürebilecekti. Bu görüşe Rus Marksizm inin kurucusu Plehanov karşı çıktı. Ona göre sosyalizm, üretici güçlerin ancak kapitalizm tarafından başarılabilecek düzeye varmış olmasını gerektiriyordu. Lenin'in yüzyılın başında araştırıp belgelediği pazarın büyümesi ve bunun sonucu olarak da köylü toplulukların parçalanması süreci sosyalist devrim için tarihsel olarak gerekli ön koşullarını oluşturuyordu.

1905'in öngörüsünde tüm Rus Marksistleri yukarıdaki savın politik yansıması olarak gördükleri sonucu, yani gelecek olan devrimin bir "Burjuva demokratik devrim" olacağı sonucunu çıkarıyorlardı. Plehanov ve Menşevikler, liberal burjuvazinin İngiliz ve Fransız devrimlerinde oynadığını düşündükleri türde öncü bir rol yüklenmesini bekliyorlardı.

Bu öngörüden yola çıkarak yeni olan Rus işçi hareketinin amacı otokrasiyi devirmek için liberalleri desteklemek olmalıydı, işçilerin günü ancak otokrasi yıkıldıktan ve kapitalizm hayli geliştikten sonra gelecekti.

Buna karşıt olarak Lenin ve Bolşevikler, burjuvazinin görevini ve köylü kitlelerine Çar'a karşı önderlik görevini yani kapitalizmi geliştirme görevini işçi sınıfına yüklemişlerdir ve önlerindeki devrimci adımın "Proleterya ve köylülüğün devrimci-demokratik diktatörlüğü" olduğu tespitini yapmışlardır.

Hem 1905 hem de 1917'de Lenin'in analizinin Plehanov'un düşüncelerinden daha geçerli olduğunu kanıtlandı. Bu konuda Lenin'le aynı düşünen Troçki, Leninden çok daha ileri gitti ve her şeyden önce, Rusya'da kapitalizmin gelişmesini dünya ekonomisi çerçeveşine oturttu. 19.Yy'ın sonlarında monarşinin yabancı sermayeyle işbirliği içinde geliştirdiği hızlı sanayileşme sonucu Rusya dünyanın en modern ve büyük fabrikalarına sahipti. Birkaç ana kent merkezinde yoğunlaşmış olan yeni proletarya sayısal büyüklüğünün ötesinde bir etki yapabilecek durumdaydı. Troçki'nin düşüncesine göre (tıpkı Lenin gibi) Çarlığa karşı mücadele en önemli rolü oynayacaktı.

Bu noktadan sonra Troçki ile Lenin'in görüşleri ayrılıyordu. Troçki Bolşeviklerin köylülüğün bağımsız toplumsal ve politik bir güç olarak davranma potansiyelini abarttıklarını savunuyordu.

"Troçki'yi göre köylülük ancak kentli bir sınıfın önderliği altında ulusal bir güç olarak davranabilirdi. Lenin'in "devrimci-demokratik diktatörlük" içinde yer alacağını düşündüğü Sosyal Devrimciler gibi köylü partileri, kent burjuvazisi ve küçük burjuvazisinin köylü kitleleri üzerindeki hegemonyasını temsil ediyordu. Böyle bir durumda ekonomik ve siyasal olarak

ve proletarya adım, adım çökertilecekti. Ya da burjuva ve sosyalist öğelerin iç içe girdiği bir "Sürekli devrimle" çarlık rejimi yıkılacaktı."

Bu savları Troçki'yi Rus Devriminin patlak verdiği Şubat 1917'ye kadar yalnız kalmaya mahkum etti. Lenin nisan 1917'de Rusya'ya döndüğünde partiyi hızla çok farklı bir stratejiye kazandı diğer taleplerin, örneğin fabrikaların işçiler tarafından kontrol edilmesinin yanında köylülerin topraklara el koymasını içeren sosyalizmin inşasında kararlı bir program temelinde Sovyetlerin iktidarı alması bir çok "Eski Bolşeviğin yakındığı gibi, Lenin'in Nisan Tezleri "Troçkizm" ile aynı sonuca varıyordu. Bolşeviklerin sürekli Devrim Teorisini benimsemeleri Troçki'nin 1917 yılında yazında partiye katılma kararını kısmen açıklar.

1903 Kongresi'nden beri Troçki, Lenin'in merkezi devrimci bir parti kurma çabalarını sert bir dille eleştirmişti. Daha sonraları şubat devrimi ve sonrasındaki gelişmeler Troçki'yi Lenin'in haklılığına ikna etti. Olaya bu açıdan bakılınca, Bolşevikler olmasaydı, sürekli devrim teorisi, Troçki'nin bir kitle lideri sahip olduğu bütün yeteneklere rağmen, pratiğe geçirilme mekanizmasından yoksun entelektüel bir formülasyon olarak kalmaya mahkûmdu.

Ekim Devrimi Troçki'nin öngörüsünü kanıtlayarak "Ortodoks" Marksizm in geleneksel kategorilerini alt üst etti. Bu Gramsci'nin dediği "Kapital"e karşı bir devrimdi. Troçki sadece on yıl sonra, Rus tarihinin kendine özgü gelişiminin belirli bir çözümlemesini, geri kalmış ülkeler için evrensel bir devrim teorisine dönüştürdü. Bu teorileştirmeyi, 1915-1927'deki Çin Devriminin ardından yaptı. Bolşevikler ve dolayısıyla III. Enternasyonal (Komitern) içinde o dönemde egemen olan fraksiyonun önderleri, Stalin ve Buharin, Çin Komünist Partisinin (ÇKP) , Çin'i yabancı sömürgecilerden kurtarmak için gerekli olan"ulusal Demokratik devrim"i başarmak için, burjuvazinim Kuomintag tarafından temsil edilen milliyetçi kanadıyla "Dört sınıflı bir blok"içinde yer alarak, eski Menşevik stratejisinin bir türünü kabul etmesi yönünde ısrar ettiler. Troçki ise birleşik ve eşitsiz gelişme yasasının varlığından dolayı, Hindistan ve Çin gibi ülkelerde de aynen Rusya'daki gibi, toplumdaki azınlık konumlarına göre çok daha büyük bir etki gücüne sahip işçi sınıflarının oluştuğunu tespit ediyor ve emperyalizmin dünyanın geri kalmış ülkelerin proleteryasının, kapitalizmin öncesi ve emperyalist sömürüyü ortadan kaldıracak ve sosyalizme geçişi başlatacak devrimlerde köylü kitlelerine öncülük etmesiyle kırılabileceğini söylüyordu.

Genel haliyle sürekli devrim teorisi. Marksizm in Leninizm'in Rus, Çin ya da Küba yorumlarından etkilenen Üçüncü Dünya Ulusal Kurtuluş Ha-

reketlerinde 1945'den sonra hakim olan Ortodoksluğa doğrudan bir meydan okuyuşu ima ediyordu, Çin formülünü takip eden bu hareketlerin ulusal bağımsızlık amacıyla birleşmiş işçiler, köylüler, aydınlar ve "Milli Burjuvazi" (Yani, hesapça emperyalizme karşı çıkmakta çıkarı olan kapitalistler) koalisyonu kurmaya çabaladığı yerlerde, Troçki bu ittifaklar içindeki sınıf çelişkilerini ve ulusal bağımsızlığa giden yolda hem çıkarı gereği, hem de başarı potansiyeline sahip olması dolayısıyla proletaryanın belirleyici tek güç olduğunu vurguladı.

Troçki'nin 1930'larda Avrupa'da kaleme aldığı yazılarda aynı konu işlenir. Troçki, Komintern'in 1920 ve 1930'ların başlarındaki yeterli güce sahip olan Alman Komünist Partisinin Nazilere karşı sosyal demokratlarla ortak eylemine birinin en az öbürü kadar kötü olduğu temelinde karşı çıkmasıyla ilgili "üçüncü dönem" politikasını set bir dille eleştiriyordu. Ama Troçki 1935'te Stalin tarafından geliştirilen, burjuvazinin demokratik kanadı ve işçi hareketleriyle anti-faşist halk cepheleri kurama stratejisini de aynı sertlikle karşı çıktı. Fransa ve İspanya'daki halk cephesi hükümetlerin işçi sınıfını faşizme karşı birleştirmekten çok, yalnızca Hitler, Mussolini ve Franko'nun güçlenmesine hizmet edecek şekilde, proletaryanın çıkarlarına tabi kılınması anlamına geldiğini savundu. Sürekli devrim teorisinde olduğu gibi, Troçki burada önceliği bağımsız işçi sınıfı hareketine vermiştir.

2. STALİNİZMİN ELEŞTİRİSİ: Sürekli devrim teorisinin genelleştirilmesi önceden üstü kapalı olanı açık hale getirdi, yani Troçkinin düşüncesinin çerçevesi kapitalist dünya sisteminin bütünüydü. Buna dayanarak Troçki, sosyalist devrimin tek bir ülkede başlayacağını ama ancak dünya ölçeğinde tamamlanabileceğini savundu. Kapitalizm tarafından üretici güçlerin uluslararalılaştırılması sosyalizmin tek bir ülkede, özellikle geri kalmış Rusya'da kurulamayacağı anlamına geliyordu. Lenin birçok defa Bolşevik rejiminin ayakta kalmasının gelişmiş ülkelerdeki, özelliklede Almanya'daki devrimin başarısına bağlı olduğunu söylemişti. Yine Marks, "Dünya devrimi olmadan"yoksunluk", karşılanamayan ihtiyaçlar genelleşir ve bu yoksunluk nedeniyle ihtiyaçlar uğruna mücadele yeniden başlar ve o sistem bütün pisliğiyle baştan kurulur" diye uyarmıştır. Bu öngörünün doğruluğu 1917 sonrasındaki gelişmeler tarafından kanıtlandı. Batıda başarılı bir devrim Bolşevik rejiminin yardımına gelmedi istila iç savaş ve ambargonun etkisi altında sanayi çöktü. Devrimi gerçekleştiren kentli işçi sınıfı nicelik ve politik isteklilik açısından büyük ölçüde azaldı. Sonuç olarak, Sovyetler proletarya iktidarının içi boş kabukları haline geldiler öyleki

1921'de iç savaşın sonuna gelindiğinde Bolşevik Partisi kendisini hemen, hemen yok olmuş olan bir sınıf adına çoğunluğu küçük toprak sahibi köylülerden oluşmuş rejimin özel mülkiyetten çok kolektif mülkiyet konusundaki kararlılığı nedeniyle hükümete karşı doğal güvensizlikleri artmış bulunan bir nüfusu yönetir halde devlet aygıtıyla iç içe geçmiş bürokratik bir örgüte dönüşmüş olarak buldu.

Böyle bir durum Ocak 1924'de Lenin'in ölümünden sonraki yıllarda Bolşevikler arasında keskin hizip çatışmaları geliştirdi. Önce Zinoviyev ve Kamanev'le daha sonra Buharin'le bir araya gelen Stalin yükselişini tepesinde oturduğu yeni parti sekreterleri bürokrasisine borçluydu. Buharin tarafından geliştirilmesine rağmen Stalin tarafından benimsenen "Tek ülkede sosyalizm" doktrini sonucu sadece Rusya sınırları içinde bulunan kaynakları kullanarak toplumu yeniden inşa etme savunuldu. Buharin için bu durum iç savaşın yarattığı olumsuz koşullar içinde kentlerin gıda ihtiyaçlarını karşılamak için, güç yerine, köylüleri, pazarın çekiciliğine ikna etmeyi içeren Yeni Ekonomi Politika'nın (NEP) sürdürülmesi demekti.

Troçki sol muhalefetin, Stalin ve Buharin'e karşı temel argümanları Bolşevik rejimin karşı karşıya olduğu tüm çelişki ve olumsuzlukların nedeni "tek ülkede sosyalizm" tezinin yanlışlığıydı. Çünkü bu durun 1925-27'de Çin'de ve 1926'da İngiltere genel grevinde önemli devrim fırsatlarının heba edilmesiydi.

1927-1928'de muhalefetin belirleyici yenilgisi son araştırmalarında gösterdiği gibi önceden sanıldığı kadar kaçınılmaz ol masada, batıyla ilişkilerin iyice gerginleştiği, sanayinin gelişiminin durduğu ve hasatta büyük düşüşün yaşandığı bir kriz döneminde gerçekleşti. Stalin'in tepkisi, sağ ile ilişkileri koparmak ve kentler için gerekli olan ürünü köylülerden almak için zora başvurmak oldu. Bu eğilim, merkezden yönetilen hızlı bir sanayileşmenin ve tarımın zor yoluyla kolektivizasyonu içeren yeni bir stratejinin başlangıcı oldu. İlk Beş Yıllık Plan (1928-1932) döneminde uygulanan bu yeni politika çok sayıda insanın hayatı pahasına, SSCB'yi bir sanayi devi haline getirdi. Kollektivizasyon milyonlarca köylünün baskıdan, açlıktan ya da Gulag takımadalarında çalışma kamplarında ölümüne neden oldu. Günümüz Sovyet tahminleri bile sanayileşmenin, gerçek ücretlerde büyük bir düşüşle finanse edildiği doğrultusundadır. Bu olayların sonuçları rejimin içinde bölünmelere yol açtı ve 1936'daki "Büyük Temizlikte" eski Bolşevik Partisinin büyük çoğunluğu imha edildi.

Ocak 1929'da SSCB'den sürgün edilen Troçki bu büyük değişime Marksist bir açıklama yapmaya çalıştı. Stalinizmin toplumsal nedenlerini

anlamaya çalıştı. Daha aralık 1923'de Troçki "bürokratizmin toplumsal bir olgu olduğunda ısrar ediyordu. Stalin belli bir toplumsal tabakanın, 1917'den sonra parti ve devlet içinde şekillenmiş bürokratik "kast"ın temsilcisiydi. Buna rağmen troçki Temmuz 1794'ün (Thermidor-Robespier'in yönetimi altındaki Jakoben diktatörlüğün yıkılıp yerine muhazafakar gericiliğin olması) Rusya'daki karşılığının bürokrasiden geleceğine inanmıyordu. Karşı devrim tehlikesinin bürokrasiden değil, NEP'le ortaya çıkan serbest pazarın zengin ettiği NEP'çiler den (spekülatörler ve aracılar) ve kulaklardan (zengin köylüler) , yani kendi deyimiyle "yeni burjuvaziden" geleceğine inanıyordu.

Troçki Stalinist bürokrasiyi "merkezci" bir güç olarak görüyordu. Yani dengesini iki temel sınıf arasında (Bir yanda sağ ve Buharin tarafından temsil edilen "yeni burjuvazi", öte yanda troçki ve sol tarafından öncülüğü yapılan proletarya) gidip gelerek buluyordu. Stalin buna uygun olarak 1928'de Buharin'le 1920'lerde kurduğu ittifakı bozarak zor yoluyla sanayileşmeyi seçebiliyordu. Sol muhalefetin büyük çoğunluğu bu adımı kendi politikalarının yürürlüğe konması olarak kabul edip desteklerken, Troçki Birinci Beş Yıllık kalkınma Planındakilerden çok daha küçük büyüme hedeflerini savundu ve köylülerin kolektif çiftliklere zorlanmasına karşı çıktı.

1927-1928'deolanlar Troçki'nin rejime yönelttiği eleştirinin temel savını değiştirmesine neden olmadı. Troçki'ye göre Sovyetlerin ve devletin bürokratizasyonuna rağmen Rusya hala bir işçi devletiydi. Stalinizmin zigzagları bürokrasinin bir sınıf, bağımsız tarihi bir faktör değil bir alet, sınıfların yürütücü bir organı olduğunu gösterir. Yine Troçki'ye göre Stalinist rejim Bonapartizmin bir biçimini temsil ediyordu, dolayısıyla sol muhalefetin görevini bürokrasiyi ikinci bir devrimle güç kullanarak yıkmak değil, barışçı yöntemlerle demokratik kontrol altında almaktır.

Troçkinin düşüncelerini değiştirmesine yol açan etken, SSCB'deki değişiklikler değil, komintern'in Rusya dışında en güçlü olan seksiyonunun Almanya'da Nazilerin Almanya'da iktidara gelmesini önleyememesi oldu. 1933'de "Artık reform politikasının geçerliliğini kaybettiği farklı bir tarihi dönemdeyiz" diyordu.

Dahası "Büyük Rus Devrimi'nin Thermidor'u önümüzde değil, çoktan arkamızda kaldı, 1924'de gerçekleşti. Ama Rus Thermidor'u sol muhalefetin 1920'lerde iddia ettiği gibi" işçi devletinin toplumsal temellerine yönelik burjuva karşı-devrimin ilk aşamasını" temsil etmiyordu. Troçki'ye göre her ne kadar dejenere olmuşsa da, SSCB hala bir işçi devletiydi. Kapitalizm ve sosyalizm arasında bir "geçiş toplumu"yöneten devletin "ikili

bir karakteri " vardı, üretim araçlarında toplumsal mülkiyet savunması anlamında sosyalist, tüketim mallarının dağıtımının değerin kapitalist ölçülerine göre yapılması ve bunun bütün sonuçları açısından, kapitalist bir değere sahipti. Bu çelişki devrimden sonra Rusya'nın yalnız kalması nedeniyle "Yoksunluğun genelleşmesi" yüzünden keskinleşti. Her şeye rağmen Troçki, bürokrasinin "Eşitsizliğin kurucusu ve koruyucusu" olmasına rağmen yeni bir yönetici sınıf olmadığında ısrar etti. Troçki, kendi destekçilerinin bir bölümü tarafından ileri sürülen Stalinizmin ya devlet kapitalizmi ya da sınıflı toplumun yeni bir biçimi yani bürokratik kolektivizm, olduğu yönündeki iddiaları sertçe reddetti. Bürokrasi batıdaki devrimin başarısızlığı sonucu ortaya çıkmış "geçici bir oluşum"tarihi koşulların "kazaen" (yani geçici ve olağandışı) bir ürünü idi. Yani SSCB'de üretim ilişkileri hala Ekim Devriminin kurduğu ilişkilerdi.

"Toprağın sınai üretim araçlarının, taşıma ve değişim araçlarının devletleştirilmesi, dış ticaret tekeliyle birlikte Sovyet toplumsal yapısının temelini oluşturur. Proleterya devrimi ile kurulan bu yeni ilişkiler nedeniyle, Sovyetler Birliği bizim tarafımızdan bir proletarya devleti olarak tanımlanır" tespitini yapıyordu Troçki

Bu anlayışa göre, devletin üretim araçları üzerindeki mülkiyeti işçi devleti için gerekli ve yeterli koşul haline gelir. Oysa bu durum Troçki'nin önce kullandığı kıstası terk etmesi demek olur. Yani "İşçi sınıfı,ve tehlikeli hale gelmiş bir bürokrasiyi reform yoluyla kendi kontrolü altına alma anlamında da olsa, hala herhangi bir politik güce sahip midir ?. Artık Troçki , işçi sınıfının Stalin rejimini ancak devrimci yöntemlerle ortadan kaldırılabileceğine inanıyordu. Ama bu Sovyet toplumunun "ekonomik temellerine" dayanmayan daha ziyade "bürokratik mutlakıyete karşı tamamlayıcı bir ikinci devrim" anlamına gelecek biçimde, bir "Politik devrim" olacaktı.

3. DEVRİMCİ OLASIKLAR: SSCB'de yeni bir devrimin gerekliliği sonucu, Troçki ve yandaşlarının omuzlarına ağır bir yük bindiriyordu. Bunun sonucu 1930'da Troçkistler tarafından oluşturulan "Uluslar arası Komünist Birlik (ICL) " 1933'e kadar kendisini Komintern'in bir fraksiyonu olarak kabul etti ve bunun yeterli olmayacağı dolayısıyla iflas etmiş Stalinist örgütlerin yerine devrimci partiler kurmayı amaçlayan, yeni bir (dördüncü) enternasyonali kurmak gerekiyordu, görev ağır ve zordu (ICL) 'in iki seksiyonu Rusya ve Çin'deydi fakat bunlarda imha olmuşlardı.

Sonuç olarak (ICL) 'in aslan sadece Amerika ve Avrupa'da üyeleri vardı. Bunlarda küçüktü. Örneğin Amerikan Komünist Birliğinin 1931'de -154- üyesi vardı. (ICL) seksiyonları çoğunlukla Troçki'nin sık, sık "Küçük

burjuva" olarak nitelendirdiği belirli bir toplumsal katmandan, sekter içerikli tartışmaları çoğu zaman başlı başına amaç haline getiren orta sınıf aydınlar gettosundan oluşuyordu.

Bu koşullarda (ICL) 'in en önemli varlığı Troçki'nin kendisiydi. Lenin'le birlikte Ekim Devrimi'nin en önemli lideri olması politik etkisine oranla onu çok daha büyük bir uluslar arası ilgi odağı haline getiriyordu. Troçki'nin sürgün yılları entelektüel açıdan inanılmaz ölçüde üretken yıllardı. Bu dönem süresince, Hayatım, Rus Devrim Tarihi, İhanete uğrayan Devrim gibi önemli eserlerinin büyük bir bölümünü yazmakla kalmadı, ayrıca Nazizmin yükselişi, İspanya İç Savaşı, Fransa halk Cephesi gibi önemli olayları da inceledi. Alman faşizminin siyasal dinamiğini ve toplumsal kökenlerini inceleyen bir dizi makale ve bülten hazırladı. Troçki'nin en önemli yazılarını kapsamasına rağmen, Hitler'in iktidara geldiği sırada (ICL) üyelerinin sayısının sadece 100 kadar olduğu Almanya 'da , bu çalışmanın gelişen olaylara hiçbir etkisi olmadı.

Bu nedenle Troçki bir dizi taktik deneyerek bir yandan (ICL) 'nin boyutlarını büyütmeye, bir yandanda (ICL) üyesi örgütlerin işçi sınıfı hareketi içindeki köklerini arttırmaya girişti. Bunun için (ICL) üyelerinin sosyal demokrat partilere girmelerini içeren "Fransız Dönüşüy 'dü (isminin Fransız dönüşü olmasının nedeni, Troçki'nin bu taktiği ilk defa Haziran 1934'te Fransız grubu önermesiydi) .Troçkistler tarafından "Entrizm" (Giriş) taktiğinin ilk kullanımı, sosyal demokrat partilerin yönetimini ele geçirme ve partileri dönüştürme beklentisini taşımıyordu. Troçki şöyle diyordu " Reformist ya da merkezci bir partiye giriş kendi içinde uzun vadeli bir perspektif taşımaz. Bu sadece bazı koşullarda bir dönemle sınırlanabilecek bir aşamadır. Ama Fransız dönüşü (ICL) 'in durumunda nitel bir dönüşüm sağlamadı.

Bütün bu olumsuz koşullara rağmen Troçki bir adım daha atıp Komintern'in yerini alacak Dördüncü enternasyonali başlatmaya karar verdi. 7 Eylül 1938'de 11 ülkeden örgütlerin katıldığı kurucu konferansta, 4. Enternasyonalin (Tam adıyla söylersek, Sosyalist Devrimin Dünya partisi) herhalde iyimser bir şekilde 5.395 üyesi olduğunu iddia etti. Bu üyelerden 2.500'ü konferansa katılan en büyük grup olan SNP'nin (Birleşik Devletlerdeki Sosyalist İşçi Partisi) üyesiydi.

Bütün bu olumsuz koşullara rağmen Troçki "Önümüzdeki on yıl içinde Dördüncü Enternasyonalin programı milyonların yol göstericisi olacak ve bu devrimci milyonlar Dünyayı nasıl alt üst edeceklerini bilecekler" öngörüsünde bulundu bu iyimserliğin temelinde ne yatıyordu?

Her şeyden önce Troçki Dünya kapitalizminin ekonomik geleceğinin felakete dönüşeceğini inanıyordu. Troçki 1929 krizinden sonra dünya ekonomisini sarsan Büyük Bunalım ertesinde kapitalizmin kendini toparlanma şansı yok denilebilirdi. Kapitalizmin çöküşü geriye dönülmez sınırlara ulaşmıştır. Bu sistemin daha fazla ayakta kalabilmesi olanaksızdır diyordu.

Kapitalizmin yıkılmasının önündeki tek engel işçi sınıfı hareketinin, sosyalist devrimi engellemek için ellerinden gelen her şeyi yapan güçlerin (Stalinizm ve Sosyal Demokrasi) etkisi altında olmasıydı. Buna bağlı olarak insanoğlunun tarihi krizi devrimci liderliğin krizine indirgenmiştir. İşçi sınıfının iktidarı ele geçirmesini önleyen etken gerçek devrimci partilerin eksikliğiydi. Fakat ekonomik krizin boyutları bu liderlik krizini aşmak için gerekli araçları sağlayacaktı. Bu kriz ancak 4. Enternasyonal tarafından çözülecektir.

Bu ve buna benzer bölümler, Troçki'nin tarihsel kadercilik suçlamasına en açık olduğu bölümlerdir. Üretici güçlerin gelişiminin sosyalist devrimle sonuçlanmasının kaçınılmaz olduğu önerisinin Troçki'nin düşüncesinin temelini oluşturduğu çoğu kez iddia edilmiştir. Ancak bu iddia çok aşırı gözükmektedir. Troçkinin bu tutumu Bolşevik Partisinin başarısında aranmalıdır. Ayrıca ekonomik krizlerin artması 1917 Rus Devrimi ve 1918 Alman Devrimi ile sonuçlanmıştı. İkinci bir Dünya savaşının kaçınılmaz olduğu anlaşılınca Troçki bu savaşın da büyük toplumsal çalkantılarla sonuçlanacağı öngörüsünde bulundu. Bu durum 4. Enternasyonalin yalnızlığından kurtulmasına ve işçiler arasında büyük bir güç kazanmasına neden olacaktı. (Troçki bu öngörüsünde yalnız değildi savaşın başlamasına birkaç gün kala Berlin'deki Fransız elçisi Hitler'e savaşın sonunda tek bir kazanan olacak, o da bay Troçki'dir) diyordu.

Troçki'nin 4. Enternasyonal konusunda umutlarını besleyen üçüncü bir değerlendirme de SSCB ile ilişkiliydi. Çin, Almanya, Fransa ve İspanya da komünist partilerin işçi sınıfının en militan kesimleri üzerindeki etkisi bir çok devrim olanağının heba edilmesine yol açmıştı. II: Dünya Savaşı yinede büyük olasılıkla Stalin rejiminin mahvolmasına yol açacaktı.

Troçki'nin bu tespitleri SSCB'nin sınıflı toplum olduğu yolundaki tezlere karşı direnmesinin temel nedenlerinden birisiydi. Eylül 1939'da Troçki "Eğer Bonapartist oligarşiye, yıkılıp gitmesinden birkaç yıl ya da birkaç ay önce yeni bir yönetici sınıf unvanı verirsek kendimizi gülünç duruma düşürmüş olmaz mıyız ?. " diyordu.

Troçki 21 Ağustos 1940'da bir Rus ajanı tarafından öldürüldü. Olaylar beş yıl içinde, 4. Enternasyonalin geleceği hakkında iyimser beklentilere

sahip olmasına yol açan analizlerin yanlışlığını ortaya çıkardı. Ancak, bu hataların Troçki'nin sürgün yılları süresince ortaya koyduğu başarıların çapını gölgelememesi gerekir. Troçki klasik Marksist geleneği genişleterek korumaya çalıştı. Aynı zamanda devrimci sosyalist geleneğin devamlılığının sağlanmasına 4. Enternasyonali kurmak için harcadığı çabalarla katkıda bulundu.

Troçki Mart 1935'te günlüğünde şunları söylüyordu."Şu anda, yeni bir kuşağı ikinci ve üçüncü Enternasyonallerin liderlerinden bağımsız olarak devrimci yöntemle silahlandırma görevi yüklenecek benden başka kimse yok, Devrimci mirasın yaşamını sürdürebilmem için en azından beş yıllık kesintisiz bir çalışmaya ihtiyacım var.

Troçki beş yıl daha yaşadı, yeni kuşağı Ekim geleneği ile eğitti. Ne var ki, ölümünden çok kısa bir süre sonra, mirasçıları Troçki'nin yaşamının son yıllarında yaptığı öngörüler doğrultusunda bekledikleri dünyadan çok değişik bir dünya ile karşı karşıya kaldılar.

BUNALIM: YANLIŞ ÇIKAN TAHMİNLER

Troçkist hareket, II. Dünya Savaşını birincisinin devamı olarak, büyük güçler arasında Dünya kaynaklarının paylaşılması rekabetinden kaynaklanan emperyalistler arası bir iç çelişki olarak değerlendirdi. Bu nedenle I. Dünya Savaşı sırasında Lenin tarafından geliştirilen yaklaşıma paralel olarak Dördünü Enternasyonal Nazilere karşı Müttefiklerle aynı cephede yer almayı reddetti. Troçki "İnsanlığın nihai kaderi açısından İngiliz ve Fransız emperyalistlerinin zaferi Hitler ve Mussolini'nin zaferinden daha az korkutucu değildir." Diyordu.

Socialist Review (Sosyalist Dergi) grubu da, benzer biçimde, soğuk savaş sırasında ne Batı, ne Doğu Bloğu'nu desteklemiş, bunun yerine " Ne Washington, ne Moskova, yaşasın Uluslar arası Sosyalizm" sloganında özetlenen bir yaklaşımla umutlarını aşağıdan gelecek işçi sınıfı ayaklanmasına bağlamıştır. Böylece Doğu- Batı çelişkisini emperyalistler arası bir iç çatışma olarak değerlendirerek, Shachtman'ın Stalin düşmanlığından ziyade, ilk defa I. Dünya Savaşı sırasında Lenin'in ortaya attığı devrimci yenilgi kavramını tercih etmiştir.

İkinci savaş sonlarında Avrupa gerçekten de kitlesel bir radikalizasyon süreciyle çalkanıyordu. Bu radikalizasyonun en belirgin yansıması işgal Avrupasında'ki direniş hareketi ve İngiltere'de İşçi Partisi'nin salt çoğunlukla yönetime gelmesiydi. Amerika ardı ardına gelen ve 1945-46'da doruk noktasına ulaşan büyük grevlere sahne oluyordu. İngiliz ve Amerikan silahlı kuvvetleri içinde, bazen isyana varacak ölçülere ulaşan bir hoşnut-

suzluk ve buna bağlı olarak yaygın bir politik ajitasyon vardı.

Ancak bu huzursuzluk boyutları açısından Troçki'nin "Toplumsal çalkantılar çağı" tahmini ile uyum içinde olmasına rağmen devrimin habercisi değildi. Fransa ve İtalya'da Batı için en önemli tehdidi oluşturan ve komünistler tarafından yönlendirilen direniş hareketi, Roosvelt ve Churcill'e verilen sözler doğrultusunda, Stalin sayesinde ortadan kaldırıldı. Thorez ve Togliatti gibi komünist liderler, üyelerine silahlarını bırakmalarını ve müttefik güçler tarafından kurulan hükümetlere itaat etmelerini söylediler.

Doğuda ise Troçki'nin savaş sırasında yıkılacağını tahmin ettiği Stalin rejimi, aksine çok daha güçlendi. Hitler'e karşı yürütülen askeri hareketin en büyük yükünü taşıyan SSCB, bölgede bulunan askeri gücü sayesinde ve Polonya, Çekoslovakya ve diğer Sovyet işgali altındaki ülkelerde tek partili komünist rejimlerin hızla kurulmasıyla, kendisini Doğu Avrupa'nın egemen gücü haline getirdi. Stalinizmin politik canlılığı, Moskova ile aralarındaki farklara rağmen yöntem ve ideoloji olarak Stalinist olan Çin Komünist Partisi'nin 1949'da Çin'de iktidara gelmesiyle pekişti.

Doğu Avrupa devletleri 1945'den sonra üretim araçlarının devletleştirilmiş olması dolayısıyla bozulmuş (deforme olmuş) da olsa işçi devletleri olarak kabul edildi. Bu durum Troçki'nin SSCB için tespit ettiği dejenere işçi tespitinden sapmamak kaygısıyla söylensede, Doğu Avrupa'da gerçekleştirilen değişimler "Tepeden devrimler"di ve komünist partiler tarafından, Rus işgal güçlerinin desteğiyle gerçekleştirilmişlerdi., kızıl ordu 1944-45 yılında batıya doğru ilerlerken, işçi konseyleri ve halk milislerini dağıtarak, tabandan gelecek bir toplumsal devrim için gerekli birçok hareketi bastırmıştı. Şubat 1948 darbesinde eşlik eden kitle gösterileri, gücünü ordu üzerindeki denetimden ve Rus desteğinden alan bir komünist parti tarafından düzenlenmişti.

Ayrıca Troçki tarafından kaleme alınan ve 1938 Dördüncü Enternasyonel'in ilk kongresinde benimsene Geçiş Programı özel bir dokunulmazlık kazandı, programın adının "Geçiş Programı" olması, taşıdığı bir takım geçiş talepleri nedeniyledir. Örneğin ücretlerin fiyatlara endeksleşmesi talebi gibi.

Troçki ekonomik krizin çok derin olduğunu ve bu nedenle işçi sınıfının koşullarının iyileştirilmesine yönelik en küçük bir mücadelenin bile kapitalist sistemin kendisiyle çelişki içine düşeceğini iddia ediyordu. Dördüncü Enternasyonel geçiş talepleriyle ortaya çıkarak, bu taleplerin gerçekleşmesi için verilen mücadele içinde reformizmin sınırlarını fark edecek olan işçileri kendisine çekecekti.

Troçki geçiş taleplerini "Günün koşullarından işçi sınıfının geniş kesimlerinin bugünkü bilincinden kaynaklanan ve karşı konulmaz bir biçimde tek bir nihai sonucu yani iktidarın proletarya tarafından fethine ulaşan" talepler olarak tanımlandı.

1940'lar sonrasında Troçkist hareketin başına gelenler arasında birçok benzer yön vardır. Dahası olayları yönlendirme acizliğinin bizzat kendisi ayrılma eğilimlerini arttırır eğer çözümleme ya da politika farklılıklarını pratikte deneyerek giderme olanağı yoksa, ayrılma neden gerçekleşmesin? Hareketin teorik temellerini bir dizi karşı çıkış çıkılmaz dogmaya dönüştürmekle, Ortodoks Troçkizm kendisi ayrılma eğilimini körüklemiştir. Her bir akım kendisini geleneğin temelini oluşturan metinlerin tek özgün yorumlayıcısı olarak sunmaya çabalamıştır.

Yine bu anlayışı proleter devrimlerin proletaryanın hiçbir katılımı olmadan gerçekleşeceği yanılsamasına düştü. Proleter ideolojilerin varlığı, proletarya devrimi için yeterliydi. Dolayısıyla 1978'de Çin, Küba, Vietnam, Laos, Kamboçya, Suriye, Angola, Mozambik, Aden, Benin, Etiyopya deforme olmuş işçi devletleri olarak tanımlandı.

Troçkizm'in kendi arasında bazı sapmalar farklılıklar ortaya çıktı. Şimdi kısaca bunları değerlendireceğiz;

Amerikalı Troçkist Shactmanın "Bürokratik kolektivizmin tanımı, SSCB'nin sınıflı

Toplum olduğunun savunarak, SSCB'ye karşı Batı kapitalizmini destekleme noktasına geldi. Daha sonra Schatman soğuk savaş sağcılarının önde gelen isimlerinden biri olarak, Amerika'nın Vietnam'a müdahalesini destekledi ve hatta 1972 başkanlık seçimlerinde Nixon'u destekleyenler arasında yer aldı.

C.L. James, SSCB ile kopyalarının yeni bir üretim tarzını değil, yaygın üretim tarzının bir çeşidini yani devlet kapitalizmini savunuyordu. Fakat James Devlet kapitalizmi çağında belirleyici eğilim, devrimci parti ile işçi sınıfı arasındaki ayrımın ortadan kalkmasını savunarak Leninist parti anlayışından kopmuştur.

Fransa'da Cornelini Castoriadis ise SSCB ve diğer "sosyalist ülkelerin" bir çeşit "bürokratik kapitalist oldukları sonucuna vardı. Cornelius giderek Marksizm'den koparak"bürokratik kapitalizm" tespitini "İradeciliği" ön plana çıkararak savundu.

Kendiside Troçkist harekat içinde olan Tony Cliff, devlet kapitalizmi teorisini oluşturarak SSCB'yi ve Doğu Avrupa'yı en doğru analiz etmiştir. Bu teoriyi Cliff şöyle değerlendirdi SSCB'de " Birden fazla sermaye orta-

dan kaldırılmıştı. Fakat gerçekte Rusya Uluslar arası sistemin bir parçasıydı. Ve bu sistem içindeki rekabetin baskılarına tâbiiydi. Bu baskılar temelde SSCB ile Batı kapitalizmi arasındaki askeri sürtüşmeler (İki Dünya Savaşı arasındaki yıllarda aslen İngiltere ve Almanya ile, savaş sonrasında ise ABD ve müttefikleri ile) biçiminde kendini göstermekle birlikte, etkileri piyasa kaynaklı baskılarla aynıydı. Askeri rekabet SSCB bürokrasini ağır sanayi ve silah sektörüne öncelik vermeye zorluyordu. Bu, Cliff'e göre tüketimin üretim karşısında ikincil konuma indirgendiği bir tür sermaye birikimiydi. Birinci Beş Yıllık Plan dönemi (1928-32) Lenin'in "Bürokratik de formasyonları olan işçi devleti" diye adlandırdığı yapının devlet kapitalizmine geçişinde dönüm noktasıydı.

SONUÇ:

Devrimci sosyalistler için Troçkizm'in tarihinin bütünlüklü bir analiz ve çözümlemeleri yani tüm yanlış doğru ve çelişkileriyle kavranırsa yolumuzu aydınlatır. Bunun içinde dogmatizmi, şablonculuğu, pragmatizmi ve ampirizmi aşmalıyız.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

Rus İhtilali-Marcel Liebman
Rusya'da Bürokratik Devlet Kapitalizmi-Tony Cliff
Doğuda Fırtına Koptu-Chris Harman
İhanete Uğrayan Devrim-Lev Troçki
Sürekli Devrim Sonuçlar Olasılıklar-Lev Treoçki
Kroşdant-Lenin, Troçki
Geçiş Programı Iv: Enternasyonel'in Kuruluş Belgesi-Troçki
Edebiyat ve Devrim-Troçki
Marksizmi Savunurken-Troçki
Sürgün Günlüğ-Troçki
Çarpıtılan Devrim-Troçki
Sosyal Reform, Sosyal Devrim, Sermaye Birikimi-Rosa Luxemburg
Kitle Grevi, Parti ve Sendikalar-Rosa Luxemburg
Siyasal Yazılar- Rosa Luxemburg
Spartakistler Ne İstiyor?- Rosa Luxemburg
İtalya'da İşçi Konseleri Deneyimi-A. Gramsci
Aydınlar ve Toplum- A. Gramsci
Hapishane Defterleri- A. Gramsci

Değişen İşçi Sınıfı-Alex Callinicos, Chris Harman
Troçkizmin Tarihi- Alex Callinicos
Marksizm ve Parti-John Molyneux
Küba, Castro ve Sosyalizm-Mike Gonzales
Mao'dan Tiananmen Meydanına-Charli Hare
SSCB Tartışması-Ernest Mandel, Chris Harman
Bolşevik Devrimi–1–2- E.Carr
İşçi Denetimi ve Sosyalist Demokrasi, Sovyet Deneyimi-Carmen Siriani
Sosyalizmin Krizine Marksist Yanıt
Lenin Döneminde Leninizm1–2-Marcel Liebman
Perestroika-M. Gorbaçov
Bitmemiş Devrim Rusya 1917–1967- Isaac Deutscher
Uygulanabilir Bir Sosyalizmin İktisadı-Alec Nove
Komintern'den Kominform'a 1-2-Fernando Chaudin
Tarihin İronileri-Isaac Deutscher
Rusya'da İşçi Muhalefeti-Alexsandra Kollantay
Rusya'da Sovyetler-Oscar Anwerler
Alternatif Olarak Troçki-Ernest Mandel
Marksizm'in Tarihteki Yeri- Ernest Mandel
Doğu Avrupa'da Sosyalist Muhalefet
Batı'da Sol Düşünce-Perry Anderson
Troçki'nin Marksizmi-Duncan Hallas
Troçki Silahlı Sosyalist- Isaac Deutscher
Dünya Sosyalist Devriminin Bugünü - Ernest Mandel
Ekim 1917: Darbe mi, Sosyal Devrim mi? -Ernest Mandel
Bitirilmemiş Devrim-Tarık Demirkan
Ernest Mandel'in Marksizmi-Gilbert Achar, Robin Blackburn v.bşk.
Kirov'un Öldürülmesi 1937–1938 Yargılamaları-Vigtor Serge
Lenn (1-2-3) -Tony Cliff
İşçi sınıfı Hareketi ve Bürokrasi-Mandel- Novak
Devrim Devrim Diye Diye-Tarık Demirkan
Sovyetler Birliğinde İnsan Hakları ve Muhalifler-Derleyen: Dündat Tuna
Sovyetleri Yıkan Darbe Kuğu Gölü Operasyonu-Cenk Başlamış
Khrushchev Devrinin Blok İçi Meseleleri-Dugu Sezer

BİR DÖNEMİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE BÜROKRATİK DEVLET KAPİTALİZMİ

Böyle bir değerlendirilme 1917–1929 yıllarını kapsamış olsa da temel olan Bürokratik devlet kapitalizminin bütünlüklü kavranması olacağı için, dönem değerlendirilmesi değil, Bürokratik devlet kapitalizmini teorisini referansla tahkim etmek çabasıdır. Dolayısıyla bu değerlendirme belirli sınırlılıkta ve darlıkta olmak zorundadır.

Bu yıllar (1917–1929) arasındaki tüm gelişmelerin değerlendirilmesi diyalektik yöntemin tüm özelliklerini taşımaktadır. Yani dönemlerin ve olayların iç içe geçmesi, iç ve dış çelişkilerin varlığı, bir dönem bitmeden, diğerinin başlaması, tedrici, yavaş gelişme patlamalar ve hızlı gelişmelerin yaşanması, homojen ve heterojen süreçlerin varlığı, objektif, sübjektif şartların varlığı vs. gibi durumların yaşanması hem dönemin karmaşık ve kaosunu göstermekte hem de Bürokratik devlet kapitalizmi teorisini kavrama ve kabullenmenin zorluklarını fazlasıyla göstermektedir. Çünkü bu teorinin kabullenilmesi bir yanıyla da olsa tabuların yıkılmasını getireceği için, aynı zamanda kendi sonuçlarından, korkularından arınma yani cesaret işidir. Ayrıca yıllardır egemen olan teorik-siyasal-pratik-kültürel arka plandaki yanlış ve dogmaların aşılamamasıdır. Ayrıca da kitap haline getirilen ve konunun tüm yönlerini değerlendiren tek teoridir. Bu teorinin kavranması içselleştirilmesi kendi otantikliği içinde başat olduğu için yalnız Marksizm'in genel eserlerini temel almanın yeterli olmayacağını bu dönemin analiz ve analitiğine katkı sağlayacak eserlerinde ele almanın doğru ve zorunlu olduğunu bilmeliyiz.

Benim için bu değerlendirmeyi yazmaktaki amaç savunduklarım mutlak doğrulardır karşımdakiler ikna olacaklardır veya olmalıdırlar anlayışından uzak, ikna etmenin doğru yöntemlerini hayata geçirmenin önemiyle birlikte ikna olmanın da en az bu kadar önem arz etmesidir. İkna etme ve ikna olmanın objektivitesi başka şeylerle birlikte her şeye bir gerekçe bulma anlayışının ve bütün içinden küçük bir parçanın alınıp bütünü belirleme anlayışının da terk edilmesidir. Ancak durum böyle kavranırsa hepimizin yolu açık ve aydınlık olur.

Uzun yıllardır sosyalistler yenilgiler, açmazlar, kaos yaşamaktalar başka bir ifade ile ciddi bir bunalım içindedirler. Bu bunalım sosyalizmin bunalımı değil, sosyalistlerin kendi iç bunalımlarıdır. Böyle bir durumdan çıkmak veya böyle bir durumu aşmak var olan yaşamaya devam eden, kendini yeni versiyonlar yeniden üreten duruma doğru teşhis koymak gerekli fakat yeterli değildir. Yeterlilik aynı zamanda gerçekçi ve doğru analitik öner-

meler üretmekten geçmektedir. Eğer var olan bunalımın nedenlerini yalnız kişilere ve ya liderliklere, örgütsel eksikliklere, temel olandan ziyade türevdeki eksik ve hatalara, teorik-politik yetersizliklere, devletin baskı ve şiddetine, 12 Eylül'ün yıkımına vs. gibi spesifik konulara bağlarsak üreteceğimiz analitik önermelerde bütüncül ve gerçek sonuçlara ulaşamaz elbette ki bu konuların bunalımın oluşmasına etkileri olsa da var olan fenomeni açıklamaya, değiştirmeye ve dönüştürmeye yeterli olmadığını kavramalıyız.

Bunalımın temel ve gerçek nedenleri 1989 Doğu Avrupa ve 1991 Sovyetlerin yıkılmasıdır. Bu sonuç 1905 Devrimi yenilgisi gibi sosyalistleri alt-üst etmiş, med-cezir yaratmış yeni yol arayışları olan pragmatizm, ampirizm, psikoloji, sosyoloji, ret -inkar veya "bilimsel" gerekçeler üretme başat hale gelmiştir.

Ayrıca sosyalistler devrimci-sosyalist ilkelerden öcü gibi korkup uzaklaşarak reformizm'in denizine balıklama atlamışlar, Marksizm'in yaşayan gerçekliği, dinamizmi içinde her sorunun, konunun nedenlerini ve çözümlerini bulup ortaya çıkarmak mümkünken işin kolayına kaçarak yarı-gönüllü bir tutumla Marksizm'den bütünüyle kopmuşlardır.

Her dönemin dolayısıyla bu döneminde doğru ve bütünlüklü değerlendirilmesi devrimci-Marksist analiz-analitik yöntemi hayata geçirmekle başlar. Bu yöntem sorunu doğrudan üreticilerin işçi sınıfının iktidar ve ekonomik ilişkiler karşısındaki durumunu sorgulayarak işe başlamayı gerektirir.

1917 Ekim devrimi teorik-pratik önermelerin hayata geçtiği (Objektif-sübjektif yanlış ve eksik zorlukların varlığıyla birlikte) tek muzaffer işçi sınıfı devrimidir. Böyle bir devrimin nüveleri Paris Komününde yaşansa da bu devrim yarım kalmış bir devrimdir. Ekim devrimi devrimin objektif-sübjektif şartların bütünüyle yaşandığı tek devrimdir. İşçi sınıfının hem bütününün hem öncüsünün hem de ekonomik organlarının varlığı bu devrimde yaşanmıştır.

EKİM DEVRİMİ VE GELİŞEN SÜREÇLER

Ekim Devrimi geçerken yığınların acil ve demokratik sorunları olan, barış sorunu, toprak sorunu, ulusal sorun ve hükümet sorununu çok kısa zaman da derhal ele alıp çözdü. Adil ve demokratik, ilhaksız, tazminatsız, bir barış ileri sürüyordu. Ateşkes girişimlerine rağmen savaş, emperyalist Almanya'nın böyle bir barışa yanaşmaması nedeniyle Şubat 1918' de Brest-Litovsk anlaşmasına kadar sürdü. Toprak sorununda ise toprakta özel mülkiyetler kaldırılıp topraklar ulusallaştırılıyor, toprak beylerinin toprak-

ları tazminatsız ellerinden alınıyor., toprağın alımı, satımı, kiralanması, ücretli emek çalıştırılması yasaklanarak topraklar işleyenin kullanımına veriliyordu. Bu uygulamalar demokratik karakterli uygulamalardı. Var olan koşullarda belki sosyalizme ilerlemek için en uygun önemli fakat sosyalist bir uygulama değildi.

Hükümet ise Bütün Rusya Sovyetler kongresi ve onu Merkez Yürütme Komitesi otoritesi altında kurulan Halk Komiserleri Kuruluyla geçici bir organ olan bu kurum 1918'de Kurucu Meclisin dağıtılması ile kalıcı hale geldi.

Yine Ekim Devrimi Halklar Hapishanesi diye nitelenen ulusal sorunu da çözdü. Ulusların kendi kaderini tayin hakkını tanırken, kendisini de işçi sınıfının egemenliği kazandığı ulusların uluslar arası birliğinin ifadesi olarak görüyordu. Bu çerçevede Finlandiya'nın bağımsızlığı tanındı. Daha sonra süreç, eski çarlık Rusya toprakları üzerindeki Sovyet Cumhuriyetlerinin 1922 sonunda, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği biçiminde birleştirmesine vardı.

Barış sorunu, toprak sorunu, ulusal sorun demokratik sorunlardı. Ekim devriminin geçerken çözdüğü sorunlardır. Ona sosyalist devrim karakterini veren ise, sınıfsal bileşimin yanı sıra sosyalizm hedefli olmasıydı, ayrıca bütün ülkelerde sosyalizmin zaferini elde etmeyi temel hedef olarak alıyordu.

Ayrıca burjuvazinin siyasi mülksüzleştirilmesi ile birlikte ekonomik mülksüzleştirilmeye de hızlı bir şekilde başladılar. Bu uygulamayı önce işçi denetimi ile yaptılar. Daha sonra patronlar, yöneticiler, uzmanlar Sovyet rejimine karşı direnişe geçip proletarya iktidarını zayıflatmak, sarsmak için üretimi durdurmaya, sabotajlara girişince bu direnişi yenebilmek iktidarlarını savunabilmek için fabrikalara üretim araçlarına el koydular.

İşçi kontrolünü ve mülksüzleştirilmeleri gerçekleştirenler, fabrika komiteleri örgütlenmeleriydi. Fabrika Komiteleri, Ekim Devriminden sonra Kasım 1917 kararnamesiyle işçi kontrolü ile görevlendirildiler. Patronların sabotajları üzerine de fabrikalara el koyma eylemlerini gerçekleştirdiler.

Bu uygulamalar pratik-yasal olarak şöyle hayata geçti. Rus bankalarının tümü 14 Aralık günlü bir kararnameyle devletleştirildi ama bu karar banka yöneticilerinin sistemli bozgunculuk çabaları yüzünden ve bu baltalama işlemlerini durdurmak gerekçesiyle alındı. Yüz kadar işletme böylece devletleştirildi. Ayrıca sosyal sigortalara, iş mevzuatına, kadının eşitliğine bütün unvanların ve sınıf ayrılıklarının kaldırılmasına, konutların sosyalizasyonuna, memur aylıklarının ayarlanmasına ilişkin birçok kararnameler

de bu arada sayılabilir. Bu sonuncu tedbiri ele alacak olursak halk komiserlerinin aylığı 500 ruble oldu ve kendilerine her çocuk için 100 ruble zam verildi. Böylece onlarda kalifiye bir işçinin aylığı kadar aylık alır oldular. Medeni nikah yürürlüğe kondu, evlilik dışı doğan çocuklara da meşru çocuklara tanınan haklar tanındı. Kilise ve devletin birbirinden ayrı oldukları olduğu ilan edildi Yine 8 saatlik işgünü, haftada 48 saat çalışma, 14 yaşından küçük çocukların çalıştırılmasının yasaklanması, kadın ve gençlerin çalıştırılmasının sınırlandırılmaları kabul edildi. Bu tedbirlerin hayata geçmesinde objektif ve sübjektif bir dizi etmenin varlığı bazı eksikleri, zorlukları, meydana getirdi. Bunlar içinde önemli bir unsur silahlı kuvvetlerdir. Troçki'nin saptadığı gibi "Ordu toplumun bir kopyasıdır ve çoğu zaman toplumdaki hastalıkların aynısını daha yüksek ateşle çeker" söylemi önemlidir. Bu kurumun varlığı sistemin varlığı ve sürekliği için önemli olduğundan Halk Milislerinin kurulması, Rusya Sosyal Demokrat Partisi 1903 programının 12. maddesinde talep edilmiştir. Buna uygun olarak, Bolşevik önderler iktidara geldiklerinde ilk eylemlerinden biri içinde şu maddelerin bulunduğu bir kararname yayınlamak olmuştur.

1. her ordu birimi ve birimler toplamı içinde tüm iktidar, asker komite ve Sovyetlerin elinde olacaktır.

2. Ordu komutanları için seçim ilkesi uygulanacaktır. Alay komutanına kadar tüm komutanlar (çeşitli birimler tarafından) genel oy ile seçilecektir.

Genelkurmay Başkanı dâhil olmak üzere, alay komutanlarından yukarı doğru tüm komutanlar (komutanlığını yapacakları) ordu birimlerinin komitelerinin kongrelerinde seçilecektir.

Ertesi gün yeni bir kararname ile şunlar eklenmiştir.: Her türlü eşitsizliğin derhal ve kararlı bir şekilde kaldırılmasını amaçlayan devrimci halkın talebini yerine getirmek üzere Halk Komiserleri Konseyi şu kararları almıştır :

1. Onbaşıdan generale kadar bütün rütbe ve unvanların kaldırılması

2. Çeşitli rütbe ve unvanlara ilişkin her ayrıcalık ve işaretin kaldırılması

3. Her türlü selam verme zorunluluğunun kaldırılması

4. Her türlü madalya, nişan ve diğer liyakat işaretlerinin kaldırılması

5. Tüm subay örgütlerinin kaldırılması

6. Ordu içinde emir erliğinin kaldırılması

Ancak Bolşeviklerin orduyu gerçekten demokratikleşme, onu halk milislerine çevirme arzuları nesnel gerçeklik karşısında büyük güçlüklerle karşılaştı.

Ekim devrimi'ni izleyen ilk günlerde devrimci silahlı güçler küçük gönüllü gruplardan oluşmaktaydı. Halk kitleleri savaştan bıkmış, usanmış durumdaydı. Bu nedenle, yeni devrimci silahlı güçlere gönüllü olarak yazılmaya hazır değillerdi. Büyük yabancı güçlerin desteklediği Beyaz Ordular tehlikesine karşı durabilmek için Bolşevikler gönüllülük ilkesini zorunlu askerliğe çevirmek zorunda kaldılar. Ayrıca deneyimli komutanlardan yoksun oldukları için eski çarlık ordusundan on binlerce subaya görev vermek zorunda kaldılar. Bu ordu komutanlarının seçilmesi ilkesinin terk edilmesini gerekli kıldı, üniforma giymiş işçi ve köylülerin eski düzenin temsilcileri olarak görüp nefret ettikleri subayları başlarına komutan olarak seçmeleri beklenemezdi. Savaşın gerekleri yerel temelde kurulmuş bir ordu oluşturma (Yani halkları silahlandırma) idealini de terk edilmesini ve ordunun tekrar kışlalara sokulmasını gerektirdi.

Bolşevik önderler bu önlemlerin sosyalist programdan sapma anlamına geldiğini bir an olsun yadsımasılar. Savaş Halk komiseri Troçki bir polemik sırasında "Komünist Partisi üç renkli kışlanın yerine kızıl kışlanın konulması için iktidara gelmediklerini söyledi " Bolşevikler sık, sık mümkün olan en kısa zamanda milis sistemini başlatma niyetlerini tekrarladılar.

Dokuzuncu Parti Kongresi ise bu niyeti somutlaştırmak üzere düzenli ordunun yanı sıra işçi milisleri birimlerini kurulmasına başlanması kararını aldı bunların düzenli ordunun tamamen yerini almalarına kadar yavaş, yavaş geliştirilmesi umuluyordu. Ancak bu karar hiçbir zaman hayata geçmedi. Halk milisleri oluşturma yolunda her plan, Rusya'nın üretici güçlerinin geriliği, halkın kültür düzeyinin düşüklüğü, proletarya nüfusunun çok küçük bir azınlık olması gibi nesnel gerçekler tarafından engellendi.

Üretici güçlerin geriliği ve bununla bağıntılı olarak ülkenin köylü karakteri (düzenli silahlı kuvvetlerle doğal olarak bir arada bulunması mümkün olamayan demokrasi ve eşitlikçiliğin birçok unsuru Kızıl ordu içinde inşa edilmiş olsa da) Kızıl Orduyu milis değil, düzenli bir ordu haline getirmekte iki belirleyici etken oldular.

Başlangıçtan itibaren Bolşevikler, tüm atanmış subayların yerine askerlerce seçilmiş subaylara bırakması konusunda önceleri yürütmüş oldukları ajitasyonla çelişmek pahasına, eski çarlık subaylarına görev vermeyi kaçınılmaz bir zorunluluk olarak gördüler. Deneyimli komutanlar olmaksızın Beyaz ordulara karşı savaşı sürdürebilmek olanaksızdı ve seçim askerlere bırakılmış olsaydı eski çarlık subaylarının seçilemeyeceği de açıktı.

Eski çarlık subaylarının proletarya kökenli komutanlar üzerinde nüfuz kazanması çok sürmedi. Komutanlar, siyasi komiserler ve kızıl ordu içinde

otoriteye sahip olan şahıslar mevkilerini kendilerine çıkar sağlama yolunda kullanmaya başladılar.

Bütün suiistimallere rağmen her halükarda Bolşevik Partinin hücreler biçiminde ordu içinde yayılmış olması, devrimci coşku ve asker kitlesinin özverisi ve başında Troçki'nin varlığı, kızıl ordunun proleter karakterini iç savaş boyunca ayakta kalmasını güvence altına almaktaydı.

1923'de bürokrasinin kazandığı kimsi zaferle subaylar arasında, birliklere karşı kibirli ve diktatörce tavırlar istisna olmaktan çıkıp kural haline geldi. Ordu içi parti hücrelerinde kilit mevkiler derece, derece komutaların eline geçmekteydi. Öyle ki ordunun siyasi dairesi 1926'da parti aygıtı içindeki tüm mevkilerden üçte ikisinin komutanların elinde olduğunu belirtiyordu. Başka bir deyişle subaylar, askerleri subaylara karşı savunması beklenen siyasal öndeler konumuna gelmişlerdi.

Buna rağmen, henüz tümüyle bağımsız bir subay kastı oluşmuş değildi. Değildi çünkü komutanların yaşam koşulları oldukça zorluydu ve askerlerinkinden pek farklı değildi.

Kızıl Ordu komutanlarının biri bu konuda şu olguları aktarıyor; 1924'te bir kolordu komutanının aylık maaşı aşağı yukarı iyi durumdaki bir metal işçisinin ücretine tekabül eden 150 ruble idi. Bu miktar parti ücret tavanından, yani o günlerde bir parti üyesinin alabileceği en yüksek aylık ücretten 25 ruble daha düşüktü, subay ordu evi yoktu. Subayların ve erlerin yemekleri aynı mutfakta hazırlanıyordu.

O günlerde subaylar görev zamanları dışında rütbe ve nişanlarını ender olarak takıyorlar ve görev sırasında bile çoğu kez rütbelerini bir yana bırakıyorlardı. Bu dönemde kızıl ordu içinde alt-üst ilişkisi yalnıza askeri bir görevin yerine getirilmesi sırasında geçerliydi ve her halükarda asker komuta altında olduğu subayı rütbe işaretleri takılı olsa da olmasa da tanıyordu. Erlerin subaylara hizmet etmesi kaldırılmıştı. Bunların dışında askerlerin subaylarını askeri savcılar bürosuna şikâyet etme hakları vardı ve bu hakkı gerçekten kullanıyorlardı.

Ayrıca ekonomik inşa sorunları devam ediyordu. Bu konuda ilk uygulama işçi kontrolüydü, giderek üretimin toplumsallaştırılmasının araçları olan üretim araçlarına el konulması ve üretimin toplumun ihtiyaçları doğrultusunda düzenlenmesi kısmi düzeyde hayata geçmeye başladı.

Birbirinden yalıtılmış süreçler olmasa da 1918-1921 arası iç savaş dönemi başladı. 14 emperyalist ülke ve içerde de Beyaz ordular ve sosyalist devrimciler ve Menşeviklerin bir kısmının katılmasıyla başlayan bu süreç bu üretimin askerileştirilmesi hem de yoğun bir devletleştirme ve merke-

zileştirme ile birlikte hayata geçmeye başladı ve giderek proletarya şekil değiştirmeye başladı, Ekim devrimini yapmış proleter sınıfın yerini, bilinç düzeyi ve siyasi tarihi farklı bir proletaryaya bıraktı. Çünkü sanayi proletaryasının bilinç düzeyi en ileri kesimleri iç savaşa ilk önce ve ağırlıkla katılanlar oldu. Bunların büyük çoğunluğu iç savaşta öldü.

Şehirdeki açlık sonucu işçiler köylere döndüler. 1917–1921 arası işçilerin sayısı % 60 azaldı. Devrimi olduğu şehirlerde ise şehir nüfusu % 58 azaldı. Petrograd'da ekim devrimi öncesi 400. 000 işçi varken, bu sayı 1918'de 71.500'e düştü.

İç savaşa katılmayan gençler, öğrenciler ve diğer geri bilinçli köyden yeni gelmiş veya sosyalist politikalara karşı olan işçiler fabrikalarda kaldılar. Daha sonra 1930'larda kolektifleştirme sonucu şehirlere büyük bir göç oldu ve köylü temelli ve daha kısa üre önce beyaz ordularla beraber Bolşeviklere karşı savaşmış insanlardan oluşan bir işçi sınıfı doğdu.

Devrimden sonra iç savaşın etkisi ve Marks'ın ve Lenin'in öngördüğü bazı koşullar yaşanmaya başlandı. Açlıkla ve sefaletle boğuşmak durumunda olan işçi sınıfı giderek kötü yaşa koşulları altında karaborsaya, hırsızlığa yöneldi ve en önemlisi bireyler olarak sınırlı kaynaklar üzerinde birbiri ile rekabet etmeye başladı. Küçük burjuva anlayış zaten köylülükle sıkı ilişkilerden dolayı kuvvetli idi ve hızla yaygınlaştı. Sınıf dayanışması zayıfladı. İç savaş sırasında uygulanan disiplinli ve otoriter yönetim ve devrimin saldırısına karşı geliştirilen terör, işçi sınıfı içinde tahribat yarattı ve özgürlüklere, dolayısıyla çıkarları açıkça ifade etme olanaklarına engeller yarattı. işçi sınıfının en ileri kesimlerinin iç savaşa gitmesi, orada askeri mekanizma içinde yaşaması onlarda bürokratik ve otoriter alışkanlıkları güçlendirdi. Geri döndüklerinde "kahramanlık", "fedakârlık" etmiş olmanın pratiği ile de bu alışkanlıkları toplum üzerinde uygulamaya başladılar.

Marks'ın öngörüsü şuydu: Marks komünizmin ancak egemen hale gelmiş işçi sınıfı tarafından hep birlikte kurulabileceğini söylüyordu. Ama şu tespiti de yapıyordu : "Bu eylem üretici güçlerin belli bir gelişme düzeyini önkoşul varsayar. Bu olmadığı takdirde komünizm adına sadece yokluk genelleştirilecek ve bununla birlikte ihtiyaçlar için mücadele yine başlayacak, bu da eski toplumun tüm pisliğini yeniden geri getirecekti" (Marks-Engels-Bütün eserler Cilt v, sayfa 49)

Lenin ise 1921'de "Proletaryanın artık deklase olduğunu", yani sınıf şekillenmesinin bozulmuş olduğunu söylemektedir.

Ayrıca işçi-sınıfı sosyo-ekonomik yapının değişmeye başlaması ile örgütlenmesinde de gerileme oldu. Sovyetlere ilgi azaldı. Sovyet seçimlerine

katılım 1923'de %35'e kadar düşmüştü.

Bolşevik partisinin işçi üyelerinin oranı 1917'de %60 idi. 1921'de bunların oranı %41'e düştü. Bunarda aslında çoğunlukla üretimden kopmuş eski işçiler ve siyasi kariyer kaygısı ile hızla partiye doluşan eski memurlardı. 1922'de Bolşevik Partisinin fabrikalardaki üye sayısı ise fabrikalı işçinin ancak %15'ine kadar düşmüştü. Fabrika içinde gerçek işçi olan parti üyelerinin sayısı %8'e kadar gerilemişti.

Bunun yanı sıra diğer bir gelişme daha oldu ve partili üyelerin siyasi tecrübe düzeyi ve profili değişti. 1924-1928 arasında parti üyelerinin sayısı % 176 arttı. Bunun sonunda 1917 den önce üye olanların oranı % 1,4 düştü. 1928'e gelindiğinde artık bambaşka bir parti vardı. Bunun Bolşevik partisi ile benzerliği sadece isminde kalmıştı.

Bunun üstüne birde iç savaş sırasında çarlık ordusunun personeli geri çağrıldı. 1918 yılında 2700 çarlık subayı geri geldi. 1920'ye gelindiğinde bu tür personelin sayısı 400.000'i aşmıştı. Bunun yanı sıra bir de savaş koşullarından dolayı, 25 Ekim 1918'de kızıl ordudan seçilmiş parti örgütleri kapatıldılar ve sıkı bir askeri disiplin uygulanmaya başlandı. En ciddi bürokratikleşme en önce ve hızlı şekilde orduda başladı.

Bunlar olurken iç savaşın ardından, 1921'de NEP (Yeni Ekonomik Politika) dönemi başladı. Bu kapitalist ilişkilere geçici kaydı ile bir geri dönüştü. NEP'le birlikte zorla devletleştirmeler son buldu, devlet kontrolü gevşedi ve piyasa mekanizması canlandırıldı. NEP kısa zamanda sonuç verdi ve üretim hızla artarak devrim öncesi düzeye ulaştı.

Lenin'e göre NEP bir geri dönüştü, bunun Sovyet iktidarını yok etmemesinin tek garantisi ise proletarya diktatörlünün varlığı idi, ama iç savaştan beri bununda maddi temelleri hızla yıpranıyordu. Lenin'e göre sendikalar ekonominin planlamasına katılmalı, üretimi kontrol etmeli, ücretleri saptamalı, ve devlete karşı işçileri korumalıydı. Yoksa Sovyet iktidarı çökerdi.

Bu yüzden sendikalara özel önem verildi ve hem partinin hem de sendikaların, işçi sınıfını bürokratik dejenerasyona uğramış işçi devletine karşı işçileri koruması için tedbirler alınmaya başlandı. 11. Kongre grev hakkının hiçbir şekilde bastırılamayacağı kararını aldı. Dönem boyunca bürokrasinin işçiler tarafından kontrol edilmesi için örgütlenmeler geliştirilmeye çalışıldı.

Ama bu sırada parti ile devlet iç içe geçmeye başlamıştı. Gerilemekte ve inisiyatifi azalmakta olan işçi sınıfına karşılık parti ister istemez devlet yönetme mekanizmasını hızla devralmaya ve işçi sınıfı adına yönetmeye

başladı. Bundan sonra parti giderek daha fazla işçi sınıfı adına davranmak durumunda kaldı. 1919'daki parti kongresi bu durumu tespit ediyor ve uyarıcı kararlar almaya çalışılıyordu.

Partinin hızla devlet ile iç içe geçmesine karşılık, önce eski rejimin bürokratlarına, sonra da teknik elemanlarına geri dönmeleri için izin verildi ve bunlara daha yüksek ücretler ödenmesi kabul edildi. Lenin "Yüksek ücretin bir çürüme olduğunun inkâr edilemeyeceğini" söylüyordu, ama bu geçici bir dönemde mecburi idi.

Ayrıca Rusya'da ekonominin yeniden inşası sürecinde, üretkenliğin arttırılması gündeme geldiğinde, işçi sınıfının hem örgütsel hem de kültürel olarak henüz hazır olmadığı ortaya çıktı. Dünya devrimi de yardıma yetişmiyordu.

Bu koşullarda Bolşevikler, tüm diğer partiler karşı devrimin saflarına geçtikleri veya Sovyet aygıtlarını terk ettikleri için gerilemekte olan işçi sınıfına rağmen, tek başlarına gittikçe bürokratlaşarak ve bürokratik devlet aygıtı ile kaynaşarak ekonomiyi üstlendiler.

Kaçınılmaz olarak bu onları üretimin artırılması sorununa getirdi. Çelişkili bir durum ortaya çıktı. Bolşevikler çalışma disiplini sağlamak gibi bir sorunla ve görevle karşı karşıya kaldılar. Bu ise giderek onların işçilere karşı tavrını, işçilerinde onlara karşı güvensizliğini geliştirdi.

Bunu önce tek kişi yönetimini fabrikaya sokarak, bunu da işçi komitesi ve sendika aracılığı ile denetlemek yolu ile denediler. Ne var ki, Bolşevikler bu uygulamalar sonucu tek kişi yönetimine dönenler ve burjuva teknisyenlerini geri çağıranlar olarak hatırlanmaktadırlar.

İşçilerin ve sendikaların tek kişi yönetimini denetleme çabası ortaya TROIKA'yı çıkardı. TROIKA, fabrikalardaki işçi komiteleri, parti hücreleri ve teknik yönetici üçlüsünden oluşuyordu. Ama nereden bakılırsa bakılsın, Troika ile birlikte, işçiler fabrikada iktidarı eski rejimin bürokratları ile paylaşacaklardı. Fakat gittikçe artan bürokratlaşma, parti ile devletin iç içe geçmesi ve teknik yöneticilerin parti üyesi olması ile TROİKA kısa zamanda bir yafta olmaktan öte gidemez oldu.

Yine de NEP dönemi boyunca sendikalar çok aktif idiler. İşçilerde ücret farklılaşmalarının ve yaşam koşullarının iyi veya kötü olmasına paralele olarak bölge -bölge ve fabrika -fabrika dolaşıyorlardı. Zaten ekonomide bir işçi kıtlığı vardı. Böylece işçilerin bir pazarlık gücü olduğu ve direnme kapasitesinin de yüksek olduğu anlaşılıyordu. Fabrika yöneticileri, kalifiye işçiler ve teknik elemanlar üzerinde birbiri ile alabildiğince rekabet ediyor, bunları birbirinden çalıyorlardı.

Bu arada büyük işçi kitleleri bir üretim bölgesinden diğerine yaşam koşullarının derecesine göre göç edip duruyorlardı. SSCB ekonomisinde son derece hızlı bir işçi dolaşımı ve canlı bir emek pazarı vardı. Bu çok uzun sürmeyecekti. Çünkü bu durum ekonominin yöntemiyle çelişiyordu.

1928-1929'a kadarki bu dönem iç-içe geçmeler, bir dönem bitmeden diğer dönem ve süreçlerin başlaması şeklinde devam etse de, Marksizm'in sosyalizm konusundaki şu önermeleri:

1. Yasama ve yürütmenin merkezileşmesi,

2. Seçilenlerin her an geri çağrılmaları,

3. Yöneticilerin de ortalama bir işçi ücreti kadar ücret almaları.

4. Düzenli ordu yerine Halk Milisinin geçmesi, bütün eksiklere, açmazlara karşın hayata geçti.

Fakat Lenin'in ölümüne kadar, hiç kimse Rusya'nın yardım görmeden kendi çabalarıyla sosyalizmin kurulabileceğini düşünmedi. Tekrar, tekrar bunun aksini vurgulayan Lenin, 4 Haziran 1918'de şöyle yazmıştır; "Rus devrimi, Rus proletaryası'nın özel yeteneklerinin değil, tarihsel olayların akışının sonucudur ve proleterya tarihin iradesi tarafından geçici olarak öncü konumuna yerleştirilerek bir süre için dünya devriminin öncülüğünü yaptı."

Marks ve Engel'sin. Kapitalizmden sonra sosyalizme geçişin tarihsel temelleri henüz var olmadan proletaryayı iktidar getiren bir devrim için söyledikleri, Ekim Devrimine doğrudan uygulanamaz. Bunun böyle olması, yalnızca maddi, tarihsel ön koşulların uluslar arası ölçekte var olmasından değil, aynı zamanda Rusya da geçerli olan özgün koşullardan dolayıdır. Rus Burjuvazisi siyasi olarak devrilmekle kalmadı, aynı zamanda Ekim Devriminden birkaç ay sonra ekonomik olarak mülksüzleştirildi. Geri kalan kırsal burjuvazi proletaryayı devirmeyi başaramadı ve özelikle Birinci Beş yıllık Planın uygulanmasından sonra bu sınıfın toplumsal ağırlığı yok denecek kadar azdı. Ekim Devriminin yalnız bırakılması, Rus Burjuvazisi imha edilmiş olduğu için, , Rus Burjuvazisinin "gelişme sürecinde bir nokta" olmadı.

Fakat yine de 1917 Ekim devriminden 1918-1921'deki iç savaşa kadar sosyalizmin ekonomik ve siyasi birçok ilkesi hayata geçti, iç savaşla birlikte, iç savaştan önce de olan bazı eksiklikler daha da hızlandı ve giderek çoğalmaya başladı. Ama yine de proletarya diktatörlüğünün varlığı, Bolşeviklerin ve özellikle Lenin'in iktidarı koruma uğruna teorik ilkelerden vazgeçmemesi, yaşanan olumsuzluklara teorik kılıf bulmaya çalışmaması, sübjektif eksiklikler olsa da, objektif eksiklerin başat olmasına rağmen,

1929'a kadar işçi devleti tüm eksikliklerine karşın ciddi bir direnme ile yaşamaya devam etti. Şimdi işçi devletinin bazı özelliklerini devlet kapitalizminden farklı ve ortak yanları değerlendirelim:

İŞÇİ DEVLETİNİN ÖZELLİKLERİ

Geçiş döneminde bilincin ve zorlamanın birliği oluşur. Yani sosyalizm altında disiplin bilincin sonucu olacaktır. Özgür insanların alışkanlığı haline gelecektir.

Geçiş döneminde (Yani kapitalizmle komünizm arasında duran işçi devletinde) işçiler hem disipline sokan unsur, hem disipline sokulan unsur, hem özne, hem nesne olacaktır, teknisyenler ise resmen işçileri disipline sokan unsur olmakla birlikte, gerçekte sadece bir araç, işçi devletinin aracı olacaktır.

Komünist toplumda birikim insanların tüketim ihtiyaçlarına tabi olacaktır. Kapitalist toplumda ise istihdam ve ücretler (yani çalışan insanların tüketim düzeyleri) brikime tabidir.

Kapitalist toplumda birikim uğruna birikim iki etkenin sonucudur. Birincisi, işçilerin üretim araçlarından ayrı olmaları, ikincisi ise (kişisel, tekelci ve ya devlet kapitalisti) kapitalistler arası rekabet, sosyalizm, üretim ilişkilerinin bu iki yönünü de ortadan kaldırır. Birikimim tüketime tamamen tabi kılınmasının iki koşulu işçilerin üretimi denetimleri altına almaları ve ulusal sınırların ortadan kaldırılmasıdır. Bu koşullarda toplum tüketim amacıyla birikim yapacaktır.

Brikimin tüketime tabi kılınması, kitlelerin maddi ve kültürel koşullarını yükselterek aynı zamanda teknisyenlerin "Zihinsel üretim araçları" üzerindeki tekelini de kıracak ve böylece işçilerin üretim üzerindeki denetimi de güçlenecektir.

Geçiş döneminde burjuva hukuku, her işçinin topluma verdiği emeğe uygun miktarda tüketim aracı olacağını belirtmekle birlikte, üretim araçları açısından toplumsal eşitliğine dayanır ve bu nedenle kendiliğinden sönüp gidecektir.

Sonuç olarak, bir işçi devletinin ekonomisi ile kapitalist ekonomi arasında birçok ortak özellik vardır. Kapitalizm ile komünizm arasında bir geçiş aşaması olan işçi devleti, kaçınılmaz olarak, içinden çıktığı yıkılan toplumun bazı özelliklerini taşır. Ancak bu antogonist unsurlar geçiş döneminde iç içe geçmiş olmakla birlikte, ikinciler birincilere tabi kılınmıştır. Geçmiş geleceğe tabidir. İşçi devleti ile kapitalizmin ortak özelliklerden biri işbölümü ve özeliklide kafa ve kol emeği arsındaki iş bölümüdür. İşbölümünün bu iki toplumdaki şeklini farklı kılan üretimin işçilerin denetimi

altında olup olmadığıdır. İşçilerin denetimi, komünist toplumun kurulması ile birlikte tamamen gerçekleşecek olan kafa ve kol emeği arasındaki ayrımın ortadan kalkmasına doğru-dar da olsa- bir köprü oluşturur. İşçi devleti ile kapitalizm arasındaki ortak özelliklerden bir diğeri teknisyenlerin işçilerin üzerinde yükselen bir hiyerarşi oluşturmalarıdır. (İşçi devletinde bu özünde bir hiyerarşi değildir aslında) . Aralarında ki farklılık ise işçi devletinde teknisyenlerin sermayeye değil, işçi devletinin iradesine, kolektif üreticilere bağımlı olmasıdır. Bu, üretim sürecinde tüm toplumsal hiyerarşinin ortadan kalkmasına doğru uzanan yolun çıkış noktasıdır. İş disiplininin sağlanmasında zorlama unsurları, kapitalizm de olduğu gibi işçi devletinde de olacaktır. Fakat işçi devletinde, kapitalizmdekinin aksine, bunlardan başka unsurlarda olacaktır, üstelik toplumsal dayanışma insanlar arasında uyumlu ilişkiler ve eğitim üretim sürecinde zorlamayı tamamen gereksiz kılıncaya kadar, zorlama unsurları bilinç unsurlarına kıyasla giderek daha önemsiz hale gelecektir.

Kapitalist meta ekonomisindeki gibi, işçi devletinde de değişim sürecinde eşdeğer miktarlar değişilir, belli miktarda toplumsal olarak gerekli emek taşıyan bir ürün eşdeğer miktarda emek taşıyan bir başka ürünle değiştirilir. Ancak birincisi, işçi devletinde bu, denetlenemeyen güçlerin değil, ekonominin bilinçli yönlendirilmesinin sonucudur, ikincisi ve daha önemlisi, eşdeğer miktarların değişimi üretim araçlarının mülkiyeti açısından doğrudan üreticilerin eşit haklara sahip olmasından kaynaklanır.

Burjuvazinin yönetimi altında, burjuva hukuku sömürü anlamına gelir, işçi devletinde ise burjuva bölüşüm hukuku "Bireysel farlılıkları ve buna bağlı olarak, üretim kapasitelerini doğal ayrıcalıklar olarak zımnen kabul eder" fakat aynı zamanda üretim araçları açısından üreticilerin eşitliğini ilan eder. İşçi devletinde burjuva bölüşüm hukukunun önkoşulları her türlü sömürünün tümüyle ortadan kalkması ve doğal bireysel avantajlar dâhil tüm ekonomik eşitsizliğin tamamen ortadan kaldırılmasına doğru gelişmenin gerçekleşmesidir.

Üretim araçlarını merkezileştiren her şey işçi sınıfını merkezileştirir. Devlet kapitalizmi bu yoğunlaşmayı kapitalizm çerçevesinde mümkün olan en büyük yoğunlaşma içine sokar.

Kapitalizmin kapitalist üretim ilişkileri çerçevesinde kısmen olumsuzlanması olan devlet kapitalizminde üretici güçler kapitalizm için fazla olduğundan "Sosyalist unsurlar ekonomiye girmektedirler". Ancak bu unsurlar kapitalizmin çıkarlarına tabi kılınmışlardır. Benzer şekilde, üretici güçlerin sosyalizm için yeterince gelişmemiş olduğu bir işçi devletinde,

işçi sınıfı sosyalizmi inşa etmek yolunda kapitalist önlemler (Örneğin, bölüşüm alanında kapitalist hukuk) uygulayabilir.

Devlet kapitalizmi ve işçi devleti, kapitalizmden sosyalizme geçişin birer aşamasıdırlar. Devlet kapitalizmi sosyalizmin aşırı uçtaki zıddıdır. Simetrik olarak karşı olup aynı zamanda aralarında diyalektik bir birlik vardır.

Devlet kapitalizminde işçi, işveren seçmekte özgür olmadığı için ücretli emek kısmen yadsınmıştır, proletaryanın diktatörlüğü altında ise ücretli emek yine kısmen yadsınır. Fakat bu kez işçiler artık kolektif olarak üretim araçlarından "özgür" olmadıkları için aynı zamanda işçi devletinde ücretli emek meta olmaktan çıkar. Emek gücünün "satışı" kapitalizm altında olduğundan başkadır, çünkü işçi devletinde birey olarak işçiler emek güçlerini satmazlar. Yaptıkları emek güçlerini kolektif olarak örgütlenmiş bir sınıfın, yani kendilerinin hizmetine sunmaktır. Emek gücü artık meta olmaktan çıkar, çünkü burada değişim bireyler olarak işçilerin emek güçlerini kolektif olarak işçilere yani kendilerine, sunması şeklini alır. Değişim birbirinden değişim anı dışında tamamen bağımsız bir varlık arasında yapılmıyordur artık.

Devlet kapitalizmi sendikalarla devleti birleştirip ikincisini sonuçta yok etmesine karşın, işçi devleti sendikaların gücünü en üst düzeye yükseltir. Devlet kapitalizmi tarihsel olarak devletin baskıcılığına işaret etmesine karşın, işçi devleti toplumun bugüne dek tanık olduğu en yüksek ölçüdeki demokrasiyi getirir. Devlet kapitalizmi işçi sınıfının üretim araçlarını elinde tutan bir kapitalist sınıf tarafından en ileri ölçüde bastırılmasına işaret eder, işçi devleti ise, kapitalistlerin, üretim araçlarını elinde tutan bir işçi sınıfı tarafından bastırılmasını simgeler.

Dolayısıyla 1917-1929'a kadarki süreç sosyalizmin unsurlarının başat olduğu belli eksiklikler ve zorlukların yaşandığı kapitalizm ve komünizm arasındaki geçiş olan işçi devletidir. Komünizmin ilk aşamasının sonuçlanması yaşanmasa da süreçler arasında iç içe geçmeler mümkün ve diyalektik olduğu için komünizmin ilk aşamasının özellikleri ile işçi devletinin ortak özelikleri olan bazı özellikleri yaşanmıştır. Örneğin işgücünün meta olmaktan çıkması gibi.

Ayrıca sosyalizmin kurulması, inşa edilmesi her durumda mümkündür konusu tartışılabilir

Sosyalizmin (komünizmin ilk aşaması) kurulması ancak sübjektif ve objektif şartlarının birlikteliğinin oluşması ile mümkündür. Bu durum Rusya şatlarında gerçekleşmemiştir. Çünkü geri bir toplum ve ülke, yoğun bir bürokrasinin varlığı, yaygın bir küçük meta üretimi, iç savaşın yaşan-

ması ile birlikte işçi sınıfının yıkımı ve dünya devriminin yetişememesi sonucu tek başına kalan bir sistem.

Fakat sosyalizmin (komünizmin ilk aşaması) bu özellikleri yaşmayan veya taşımayan ülkelerde örneğin bir dizi batı ülkesinde hatta Türkiye'de hayata geçebilir. Yine de komünizmin ilk aşaması ile üst aşamasının iç içe geçen özelikler taşıması dolayısıyla ilk aşamanın kalıcılığı ve sürekli üst aşamaya geçme durumunun oluşması için dünya devriminin başarısı gerekli hale gelebilir.

Sosyalizmin kesin zaferi yani komünizmin üst aşaması her ülkede ve her durumda birkaç ülkede dünya devriminin başarısı ile mümkündür.

Birinci sanayi planının hazırlıkları ile birlikte işçi haklarına ve sendikalara karşı bir saldırı başladı. İşçiler direndiler ama mücadeleyi kaybettiler.

Birinci Beş Yıllık plan ile birlikte hızlandırılmış sanayileşme ve birçok ekonomik ve siyasi yaptırımların varlığı görülmeye başlandı. Hızlandırılmış sanayileşmenin boyutlanması yer, yer sonuçlarına varsa da daha önceki süreçlerden tamamen yalıtılmış olması mümkün değildi. Lenin de dâhil olmak üzere Bolşeviklerin belki de en önemli hatalarından biri teknolojiye karşı olabildiğince iyimser bakmaları idi. Teknolojiye adeta tarafsız, sınıflar üstü bir nitelik atfediyorlardı.

Bu hızlandırılmış sanayi süreci, sınıf temeli, seçilen teknikler ve amaçları itibariyle sentez olurken, ortaya baskı ve terörün zorunlu olduğu, işçi sınıfının atomize olarak tutulmasının ön koşul olduğu bir sermaye birikim modeli yarattı.

Bu modelin temelinde Taylorist emek kontrol mekanizması ile üretkenliğin arttırılması yatıyordu. Böylece nispi artı değer arttırılacak ve hızlı bir sanayileşme sürecine girilecekti. Ne var ki nispi-artı değerin artırılması ancak ekonomi çapında ücret mallarının gittikçe çeşitlenmesi ve ucuzlaması, işçilerin yaşam koşularının iyileşmesi ile gerçekleşebilirdi. Bu ise sosyal mühendisliğin ürünü değil, ancak sınıf mücadelesinin bir sonucu olabilir.

Diğer bir deyişle, nispi-artı değer üretimi emeğin iş sürecinde yoğun tüketimi anlamına gelir. Bunu sürekliğinin sağlanabilmesi için işgücünün iş süreci dışında yoğun bir yeniden üretimin gerçekleşmesi gerekir bu da işçilerin yaşam koşullarının sürekli iyileşmesi demektir. Bunun mümkün olabilmesi içinde ücret malları gittikçe sanayi tarafından üretilmeli, küçük meta üretiminin ürettiği malların payı giderek azalmalıdır.

Bu durum kapitalist sınıfın bir tercihi sonucu ortaya çıkmaz. Kapitalist

sınıf Taylorist ve bant sistemi ile birleşmiş şekli olan Fordist yöntemleri uygulamaya başlayınca işçiler direnirler ve kapitalist sınıf üretimi istikrara kavuşturmak ve üretkenliği arttırabilmek için işçilerin taleplerini karşılamak zorunda kalır. Bu sınıf mücadelesi sürecinde ise yeni bir ücret ilişkisi şekillenir. Bu durumun en gelişmiş halini, iki dünya Savaşı arasında ABD'de başlayan ve II. Dünya Savaşı sonrasında da Batı Avrupa'da "Refah devleti" tabir edilen sosyal güvenlik sisteminde yada ücret ilişkisinde görmek mümkündür.

SSCB'de tarihsel koşullar itibariyle sınırlı sayıdaki bir işçi sınıfı, yaygın bir küçük köylülük üzerinde yoğun sanayileşmeye geçilmeye kalkılınca, ücret ve malların aynı anda ve hızla sanayileşemeyeceği otaya çıkmıştır. Bunun temelinde ise SSCB'deki bürokratik sınıfın, dar kaynakların büyük bir kısmını askeri harcamalara yöneltmek zorunda kalması da yatmaktadır. Burada devlet politikası silah sanayi içinde hayati öneme sahip, ağır sanayiye öncelik vermek şeklinde belirlenmiştir. Ücret malları üretimi ise hiçbir zaman önem kazanmamıştır.

Ücret mallarının hiçbir zaman önem kazanmamasının bir başka anlamı daha vardır. Bu, gerçek ücretlerin düşük tutulmasının da yöntemidir., yan,i SSCB'deki sermaye birikim modelinde ücret ilişkisinin düzenlenmesinin özgün şeklidir. Bu durum şöyle işler:; ulusal düzeyde işçi sınıfının tüketimi için ayrılan mallar nüfusa göre nispi olarak ufak ve düşük kalitede tutulur. Böylece toplam değerin bölüşülmesinde işçilerin payı düşük tutulur.

İkinci düzeyde ise para-ücretler ne durumda olursa olsun bunların alabileceği mallar her zaman sınırlı kalır ve gerçek ücreti para ücretin alabileceği mal miktarı belirlediği içinde piyasadaki malların miktarı gerçek ücrete denk düşer. Banka sistemi ile faizsiz veya düşük faizle, para ücretin aratan kısmını geri emer. Böylece gerçek ücretler her zaman piyasada malların varlığına veya yokluğuna ve kalitesine göre ayarlanabilir.

Örneğin, Sanayi Bakanlığı tüketim malları üreten sanayilere ayırdığı fonları ağır sanayiye kaydırmaya başlayınca, aslında ücretlerde fiilen düşürmeye başlamış demektir. Çünkü böylece gerçekten tüketilebilecek mal miktarı da düşmeye başlar. Bu aynı zamanda SSCB ve Doğu Avrupa'daki işçilerin ücretlerinin Batı Avrupa ile karşılaştırılmasının anlamsızlığı demektir. Bürokrasinin parasını özek dükkânlarda harcayabileceği bir toplumdaki ücret farklılıkları, onun para ücretinin işçi ücreti ile

Karşılaştırılmasının gösterdiğinden çok daha fazladır. İşte bu yüzdendir ki sınıf mücadelesi açığa çıkmaya başladığı noktada, tüketim mallarının miktarı ve kalitesi hemen çatışmanın konusu olur.

Bu koşullarda emeğin yoğun tüketimi fabrikaya sokulmaya başlanırken, işçi sınıfının taleplerine cevap verilmemesine karşılık üretimin sürekliliğinin sağlanması için işçilerin direnişinin zorla yolu bürokrasinin tek seçeneği olarak kalmıştır.

Bu ise başka bir soruna yol açmıştır ve 1980'lerde SSCB ekonomisinin çöküşüne yol açan da işte bu sorun olmuştur. Emeğin yoğun sömürüsü aynı zamanda yoğun yeniden üretim ile birleşmeyince, nispi artı-değer üretimi istikrar kazanamamıştır ve ancak çok yavaş ve düzensiz artabilmiştir. Bu yüzden plan hedeflerine yanlamasına büyüyen bir sanayi ile ulaşılmaya çalışılmıştır. Bir çelik fabrikası da üretkenlik artmayınca, hedefe ulaşmak için iki çelik fabrikası da gerekmiştir.

Bu tüm diğer koşullar sabit kalmak üzere sermayenin organik bileşimini hızla artırmak başka bir sonuca yol açmaz.. Sermayenin organik bileşiminin artış hızı, üretkenlik artış hızını geçmeye başlayınca da artı-değer üretimi düşmeye başlar ve neticede ekonomi küçülmek zorunda kalır.

Bu durumun kısa zamanda kapıya dayanmamasında dört etken vardır ve dördü de teröre dayanır. Birincisi, fabrika düzenini çok sıkı kontrol ederek işçilerin hiçbir şekilde direnmemesini ve uzun saatler çalışmasını sağlamak. İkincisi, gittikçe artan bir şekilde köle emeği kullanmak. Üçüncüsü, kırsal ürüne değerinin altında fiyatlarla el koymak ve böylece ücret mallarının fiyatını düşük tutmak, köylülük buna direndiğinde zorla kolektifleştirmek yani mülksüzleştirmek. Dördüncüsü, kıtlık ve düşük kalite yoluyla gerçek ücretleri sürekli düşük tutmak.

Atom ize olmuş bir işçi sınıfının ise kapitalizm açısından bir başka fiyatı daha vardır. Bu da teknolojik gelişmedeki duraklamadır. İşçi direnişi olmadan kapitalist üretkenliği artıran yeni tekniklerin bulunması çoğu zaman gündeme gelmez. Bu yüzden dikkat edilirse görülür ki SSCB'de yeni teknoloji esas olarak dünya ekonomisi ile askeri rekabet içinde olduğu alanlarda gelişmiştir. Dünya ekonomisinden korunan alanlarda ise ürerim bilimleri arasında toplam artı değerden pay almak için süren rekabet ise bürokratik kuralların varlığından dolayı teknolojik rekabete dönüşememiş ve teknoloji gelişmemiştir. İşte SSCB'nin batıdan teknolojik olarak bu kadar geri kalmış olmasının ardında ağırlık olarak bu yatmaktadır.

Şimdi konuya tekrar dönelim ve işçi sınıfının üretim süreci sırasında sınıf mücadelesini nasıl kaybettiğine bakalım.

Hızlandırılmış sanayileşme bir merkezi plan altında olacaktır. Ama yukarıda anlatılan bürokratlaşmanın üzerine kurulan merkezi plan doğal ki bürokratik bir plan olacaktır. Bu durum plan tartışılmaya başlandığında hemen belli oldu.

Plan hazırlanırken şu iki sorun açıkça ortaya çıktı:

1. Devlet veya plan yapımcıları "tüm üretim faktörlerini" kontrol edebiliyordu, ama işgücünün arzını kontrol edemiyordu. İşgücü arzı, yani işçi, canını istediği yerde çalışıyordu. Emek mobil itesi bürokratik planlama ile çalışıyordu.

2. İşçiler planın öngördüğü verimlilikte çalışmayı kabul etmiyorlardı. Bu da plan hedeflerinin yerine getirilmesini zorlaştıracaktı.

İşçi sınıfından kopuk bir parti ve artık işçi sınıfına yabancı bir devlet bunu ancak zor yolu ile hayata geçirebilirdi. Bunun için;

a- Sendikaların etkisi kırılmalıydı

b- İşçilerin fabrika içindeki direnişi kırılmalıydı.

A-1928'de Pravda, ücretlerin artık devlet tarafından saptanacağını bu yüzden toplu sözleşme sistemine gerek kalmadığını yazdı. Fabrika düzeyinde ise ücretlerin saptanması fabrika yönetimine bırakılmalıydı aksini savunmak oportünizmdi

Sendikaların işçilerin hakkını savunacağı prensibi ise eski yönetime ait olarak 1931'de 9. Sendikalar Kongresi'nde mahkûm edildi. En temel Marksist prensipler ve Bolşevik gelenek oportünist olarak mahkum ediliyordu. Bunu eşitlikçilik fikri takip edecek ve eşitlikçilikten yana olmak da oportünizm olarak mahkum edilecekti.

NEP'le birlikte kooperatik sistemden ücret sistemine dönülmüştü, ama bu hep eşitlikçilik prensibini korumaya çalışarak yapılmıştı. Şimdi ise Stalin'e göre eşitlikçilik "Sosyalizme yabancı, sınıf düşmanı bir eğilimdi. "Aynı yıl planın yukardan aşağı, inşa edileceği, aksini savunmanın oportünizm olduğu açıklandı."

Bunların gerçekleştirilmesi için önce TROİKA'ya son verildi. 1928'de bir kararname ile tek kişi yönetimi mutlaklaştırıldı. İşçi komitelerinin, üretkenliği artırmak için tek adamın aldığı tedbirlere karışamayacağı yönünde karar alındı. Sendikalar Troika'dan çıkarıldı. MK üyesi Kagonoviç'e göre fabrika yöneticisi mutlak liderdi ve işçiyi istediği an cezalandırabilirdi. Buna ek olarak da nihayet 1930'da eski Çarlık döneminin bir uygulaması olan iç pasaport sistemi yeniden geçerli oldu. Ve böylece işgücü sabitleştirildi. Sendikaların devlete karşı korunmasının aygıtları olmaktan çıkıp, devletin işçileri kontrol ettiği, disiplin altına aldığı kurumlar haline geldiler.

B) işçilerin fabrika içindeki etkinliği ise şu üç yoldan kırıldı;

1- fabrikaya Taylorizm, yani parça başı ücret ve normlara uyma zorun-

luluğu sokulmaya çalışılırken, tecrübeli ve eski işçiler bunu sömürücü ve işçi sınıfını, baskı altına alıcı bir yöntem olarak tanıdılar ve direndiler. Bunun üzerine bürokrasi genç işçileri yaşlılara karşı kullandı. Gençlere hızla yükselme ve işçilikten çıkararak bürokrat olma hakkı tanındı. Fabrikalarda başarı gösteren gençler hızla üniversitelere alındılar ve buradan da bürokrasiye geçtiler. Böylece işçi sınıfının bir kısmı bürokrasiye geçti, yani sömürüden pay alma hakkı tanınarak satın alındı. Direnen işçiler devlet tarafından burjuva ahlaklı olmakla suçlanırken, onlarda gençleri grev kırıcı olarak suçluyorlardı. Parça başı üretim ve Taylorizm işçilerin üretim üzerindeki kontrolünü teknik olarak da tümü ile ellerinden aldı bunu fabrika yönetimine verdi. Böylece fabrika içerisinde bürokrasinin gelişmesi güçlenmesinin yolu açıldı. Bu sırada işçilerin bir kısmı da bürokratlaştırılarak sisteme entegre edildi.

2- Parça başı ücretin hızla yaygınlaşmasına paralel olarak ücret farklılaşması da ve bununla birlikte fabrika yöneticisine yetki verilmesi, işçiler arası rekabeti yaygınlaştırdı ve birlikte mücadele etme imkânlarını zayıflattı. 1929'da Sanayi Bakanı fabrika yöneticilerine "elinizdeki en güçlü silah ücrettir" diyordu.

3- Yeni bir iş yasası ile işçilerin en temel hakları, yani çalışmama özgürlüğü ellerinden alındı. Bir gün işe gelmeyen işten atılacaktı, grev yapanlar tutuklanıyorlardı. Buna ek olarak sendika gazetelerinde direniş yapan işçilerin listeleri yayınlanıyordu. Kara listeye alınanlar iş bulamıyordu. 1930'da 300.000 işsiz varken işsizlik tazminatı kaldırıldı.

Bu tedbirler yine de yerli değildi. 1931'de 500 yeni fabrika planlandı. Bunun için 100.000 vasıflı işçi lazımdı, ama promosyonlar yani üretken işçilerin bürokrasisinin içine alınması işlemi fabrikalarda vasıflı işçileri azaltmıştı. Bu durduruldu. Böylece bir taraftan işçilerle bürokrasi arasındaki organik bağ tümü ile kesiliyordu, diğer taratanda bürokrasi artık kendi kendini üretmeye yetenekli, kendi içinden kadro ihtiyacını karşılayan bağımsız bir sınıf olduğunu gösteriyordu.

Buna ek olarak işçilerin parti kampanyaları için harekete geçirilmeleri yasaklandı ve böylece fiilen siyasi faaliyete katılmaları önlendi.

Ayrıca yine bazı ekonomik ve siyasi tedbirler uygulanmaya kondu.

KADIN EMEĞİ

1922 iş yasası kadınların ve (çocukların) özellikle ağır ve sağlıksız işlerde çalışmasını yasaklamıştı. 1932'lerde kadınlar madenlerde, genellikle ocaklardaki en ağır işlerde çalışmaktadır ve Sovyet makamları bunu büyük bir adım olarak göstermektedir. Aynı şey inşaat sanayinde ağır yüklerin ta-

şınması, limanlarda yükleme ve boşaltma işleri, demir yolu yapımı v.b. içinde geçerlidir.

ANGARYA

Birini Beş Yıllık Plan'ın başlamasına kadar angarya Rusya ekonomisinde kısıtlı düzeydeydi, 1928 yılında kamplarda sadece 30.000 mahkûm vardı.

Ancak Beş Yıllık Plan'ın yürürlüğe girmesiyle durum tamamen değişti. Bir hesaba göre çalışma kamplarında en az 11 Milyon insan vardı. Rusya'da çalışma kamplarında çocuklar, anneler, gebe kadınlar, yaşlı kadın ve erkeklerde bulunmaktadır. Bunun açık kanıtı 27 Mart 1953 tarihli af yasasıdır. Bu yasa on yaşından küçük çocuğu kadınları 55 yaşın üstündeki erkekleri ve 50 yaşın üstündeki kadınları ve aynı zamanda ağır, çaresiz hastalığı olan mahkûmları hapishaneden ve çalışma kamplarından salıvermektedir.

SANAYİNİN SAVAŞA TABİ KILINMASI

Bu durumun varlığı silah yapımında kullanılan makine ve araçlarının üretimine giden kömür ve çelik, silah yapımının kendisinde kullanılan kömür ve çelik ve bütün bunların nakliyesi vb. gibi büyük ölçüde devlet yardımına tabidir. Ayrıca tüketim maddelerinin büyük bir kısmını da ordu almaktaydı. Bu durumun sonucudur ki 1928'e kadar ücretler sadece savaş öncesi düzeyi geçmekle kalmadı, üstelik emek üretkenliğinden çok daha hızlı üretkenlik gösterdi. Oysa 1928 ile 1936 arasında emek üretkenliği üç kattan daha fazla artarken, gerçek ücretler aslında yarıdan fazla azaldı. Örneğin Rus işçisi bir İngiliz işçisinin ürettiğinin yaklaşık %70 ini üretiyor, ancak yaşam koşulları bundan çok daha düşük. Eğer Rus Sanayindeki bir işçinin üretkenliği, İngiltere'deki bir işçinin üretkenliğinin beşte dördü kadarsa, öte yandan yaşam standardı İngiliz işçininkinin dörtte biri yada üçte biri kadarsa ve eğer İngiliz işçisinin sömürüldüğünü söylüyorsak, o takdirde onun Rus kardeşinin daha da fazla sömürülüyor olduğu sonucundan başka bir sonuç çıkarmak mümkün müdür?.

KÖYLÜLÜĞÜN MÜLKSÜZLEŞTİRİLMESİ

Kolletivizasyon sonucu, tarım ürünlerini sanayileşmenin gereklerine tabi kılmak, köylülüğü üretim araçlarından "özgürleştirmek" bunların bir kısmını sanayi için yedek işgücü ordusuna dönüştürmek, gerisini ise kolhozlarda yarı-işçi, yar-köylü, yarı-köle yapmak olmuştur. Marks bu süreci "ilkel birikim" olarak tanımlar. Kolektivizmi içeren süreç İngiltere de yer almış süreçten çok önemli bir noktada farklıdır. İngiltere'de köylülerin top-

raklarından sürülmeleri tarım ürünleri fazlasına yol açmıştır ve bu fazlalık şehirlerde satılmıştır. Rusya'da ise tarım ürünleri fazlasının büyük çoğunluğu hükümet tarafından hiçbir karşılığı olmayan bir vergi şeklinde toplanır. Bu süreçte (yani hızlandırılmış sanayileşme ve köylülüğün mülksüzleştirilmesi) İngiliz kapitalizminin 200 yılda yaptığını Stalin silah zoruyla 20 yılda yapmaya çalıştı.

TÜKETİM VERGİSİ

Bu vergi çeşidi yapım anında metalara veya hüküm et tarafından köylülerden zorunlu tarım mahsulleri alımına eklenen İngiliz satın alınma vergisine benzer. Metanın fiyatına tabidir ve dolayısıyla tamamen tüketici tarafından ödenir. 1939 yılında tüketim vergisi gelirinin nerdeyse %90'ı yiyecek ve tüketim maddelerine uygulanan eklemelerden gelmektedir.

İNSANIN MÜLKE TABİ KILINMASI

Bu durum basit hırsızlık vs. suçlarda dahi cezaların yüksek olduğunu gösterir. Mülkiyete tapan bu anlayış toplumun en savunmasız üyelerini - çocukları-bile kapsamına almaktadır. Çocuk kaçırmanın cezası bile en yüksek üç yıl iken hırsızlık için çocuklara verilen ceza bile bundan çok daha fazladır.

Bütün bunlar Marks'ın şu sözlerine yeni bir anlam kazandırıyor. "Yasaların olduğu gibi suçun, yani tek başına bireyin egemen ilişkilere karşı mücadelesinde tesadüfi sayılamayacak bir kökeni vardır." Tam tersine suçta egemen güçler ile koşullardan kaynaklanır. Aynı şekilde Stalin Rusya'sında suçun karakteri ve bu suçlara verilen cezalar, insanlığın mülkiyete, emeğin sermayeye tabi kılınmasından, yani bürokratik devlet kapitalizmi düzeninin temel çelişkilerinden kaynaklanmaktadır.

BÖLÜŞÜM İLİŞKİLERİNDEKİ DEĞİŞİKLİKLER

"Muzaffer sosyalizm" bayrağı altında Beş Yıllık Plan'ın başlamasıyla tüm eşitlikçi Bolşevik gelenek darmadağın edilmiştir. Stalin şu sözleriyle bu saldırının başını çekmiştir. "Köylü bakış açısından, tüm malların eşit dağılımı psikolojisinden, ilkel köylü, komünizm psikolojisinden gelir. Bunun Marksist sosyalizmle hiçbir ilişkisi yoktur. Parti üyelerinin gelirini kısıtlayan kural 1929'da değişikliğe uğratılmış ve daha sonra tamamen kaldırılmıştır. Üstelik sabit maaşa ek olarak yöneticiler ve fabrika mühendisleri, üretim işletmenin ekonomik planda saptanan üretim kotasını geçtiği oranda prim almaktadırlar.

Bürokratların bir diğer gelir kaynağı ise çeşitli devlet ödülleriydi. Stalin'in 60 doğum günü şerefine başlatılan ödüllerin ilk yönetmeliğine göre,

en yüksek ödül 100.000 rubleyi geçemiyordu. Daha sonra bu tavan yükseltildi ve tamamen vergi dışı bırakıldı.

Bu ayrıcalıklar ve eşitsizlikler öyle bir noktaya gelmişti ki savaş sırasında Rus basınında, hükümet milyonluk borçlar veren kimselerden söz eden haberler çıkmıştır. Bu açıklamayı inceleyecek olursak, 1940'da bile tüm işçilerin ve personelin ortalama geliri 400 Ruble olduğuna göre bir milyon ruble toplamak için ortalama bir işçinin 25 yıl çalışması ve bu arada kendine tek bir kuruş harcamaması gerektiğini görüyoruz.

Yine Rus toplumunda ayrıcalıklar ayrışmasının beklide en açık örneği hükümetin emeklilik sistemidir. Bu durum asker emekli için somut bir örnektir. Emekli asker ölmesi durumunda hayat boyu eşi ve kız kardeşine önemli derecede ödenek verilmiştir.

Eşitsiz gelir dağılımı ilişkileri, eğitim konusunda da kendini gösterir. Eğitimin anayasaya göre bedelsiz olması öngörülmüş olmasına rağmen bedel getirilmiş, bu durumdan sonra mali zorluklar nedeniyle bir çık öğrenci eğitimlerini bitiremeden okullardan ayrılmak zorunda kalmışlardır.

1938 yılında yüksek öğretimdeki tüm öğrencilerin % 42,3'ü aydınların çocuklarıdır.

Sonuç olarak Beş yıllık Plan öncesi dönemde bürokrasinin ayrıcalıklı bir konumda olduğunu kesinlikle söyleyecek olsak bile, büyük çoğunlukla başkalarının emeğinden artı-değer aldığı hiçbir şekilde söylenemez. Oysa Beş yıllık Planların başlamasından bu yana bürokrasinin gelirinin büyük bölümünün artı-değerden oluştuğu kuşku götürmez.

BÜROKRATİK YÖNETİM BOZUKLUKLARI

Bu durumun sonucu otoritelerin saptadığı fiyatları bozan birçok komisyoncu ortaya çıkmıştır. Ayrıca, savaş sırasında yiyeceğin karneye bağlanmasıyla iyice büyüyen, adı "karaborsa" konulmamış olsa bile her haliyle bir karaborsa olarak işleyen kolhoz pazarı mevcuttur.

Sonuç olarak denebilir ki Rusya da planlı bir ekonomiden bahsetmek yerine, bürokratik bir biçimde yönetilen bir ekonomiden söz etmek çok daha çok daha yerinde olur.

Ancak, bürokratik yönetim bozuklukları ile Rusya'nın sanayisinin büyük ileri adımları arasında sıkı bir diyalektik birlik var. Bürokratik devlet kapitalizmi ancak ülkedeki üretici güçlerin geriliği, hızlı ilerleme yolunda büyük bir atılım ve herşetden öte, tüketimin sermaye birikimine tabi kılınması ile açıklanabilir.

Yönetim bozukluklarına rağmen, halkın çabası ve özverisi Rusya'yı sanayi üretimi açısından Avrupa'da dördüncü dünyada beşinci durumdan Av-

rupa'da birinci ve dünyada ikinci konumda büyük bir güç haline getirdi.

Ne var ki sosyalist bir bakış açısından tayin edici ölçü, kendi başına üretimin büyümesi değil, üretici güçlerin muazzam ilerlemesiyle atbaşı giden toplumsal ilişkilerdir. Bu ilerleme beraberinde işçilerin ekonomik konumlarında bir düzelmeyi, siyasi iktidarında bir ilerlemeyi, demokrasinin güçlenmesini, iktisadi ve toplumsal eşitsizliklerin kırılmasını ve devlet baskısının azalmasını getirmiş midir., getirmemiş midir?. Sanayinin gelişmesi planlımıdır, eğer planlıysa kimler tarafından ve kimler için planlanmaktadır?. Ekonomik gelişmenin temel sosyalist ölçütleri bunlardır.

DEVLET VE PARTİ

Marks, genel seçimlerle, her kamu görevlisinin geri çağrılabilmesiyle, tüm görevlilere ödenen işçi ücretiyle, azami yerel özyönetim ve halkın üzerinde yükselip onu ezen silahlı kuvvetlerin yokluğuyla Paris Komününün tam bir demokrasi oluşturduğunu söyler.

Şimdi bu durumun Stalinist Rus devleti gerçeği ile karşılaştıralım.

RUS ORDUSU

Silahlı kuvvetlerde bir dizi eksik-yanlış zorluklar yaşansa da 1926'da henüz tümüyle bağımsız bir subay kastı oluşmuş değildi.

1929'da Kızıl Ordu Evlerinin derece, derece "Subaylar Kulübüne" dönüşümü başladı. Son yirmi otuz yıl boyunca rublenin değeri şiddetli bir düşüş göstermiş olsa da (Dükkân, restoran, çamaşırhane, dikimevi ve çizme imalathaneleri işleten yalnızca subayların dâhil olabildikleri kooperatif bir kuruluş) gibi yerlerin avantajlarından yaralanabilmekte olan subayları sivillere oranla çok daha az etkilemiştir. Her türlü konforu olan özel evlere sahiptirler. Kendileri ve aileleri tren, otobüs, vapur ile bedâva yolculuk edebilmektedirler. Sıradan askerler bu ayrıcalıklardan yoksundurlar.

22 Eylül 1925 tarihli bir karar, şu rütbeleri kara ve hava kuvvetlerinde yürürlüğe koydu, teğmen, üsteğmen, yüzbaşı, binbaşı, albay, kurmay albay, tümen komutanı, kolordu komutanı, ordu ve ikinci komutanı, ordu başkomutanı ve Sovyetler Birliği mareşali, Bu rütbeler deniz kuvvetleri içinde geçerli kılındı.

3 Eylül 1940'da altın sırma apoletler ve (mareşallerin taktığı) altın, platin ve elmas yıldız amblemleri yeniden kullanılmaya başlandı. Subaylar ile erat arasında arkadaşlık ilişkileri yasaklandı.

Yine 12 Ekim 1940 yılında emre itaat etmeme halinde komutan zor kullanma ve ateş etme hakkına sahip oldu. Komutanla astları arasındaki her türlü tartışma kesinlikle yasaklanmıştır. Yalnızca kişisel ve bireysel şika-

yetler mümkün olmuş, toplu şikayetler yasaklanmıştır. Bunlara uymayanlara soruşturma olmadan bir üst-subayın emriyle derhal kurşuna dizilebilme hakkı tanınmıştır. Böylelikle subaylar tarihte hiçbir toplumda rastlanmayacak ölçüde açıkça tanımlanmış bir askeri hiyerarşi oluşturdular.

SOVYETLER

Sovyet parlamentosu 1917–1936 yılları boyunca yalnızca 104 gün yani bir başka deyişle, yılda ortalama altı günden az bir zaman toplantı halindeydi. 1931–1935 yıllarında, Rusya'da en büyük ve en hızlı dönüşümün yaşandığı dönemde kongrenin hiç toplantıya çağrılmamış olması anlamlıdır.

Stalin'inin zaferinden başlayarak Merkez Yürütme Komitesi toplantılarının ortalama süresi 10 günden fazla değildir.

1920'lerin sonlarından itibaren Sovyetler Kongresi ve daha sonra Yüksek Sovyet tarafından alınan tüm kararlar oybirliği ile alınmıştır. Ortaya sürülen önerilerden hiçbirine bir tek karşı oy kullanılmadığı gibi, bir tek çekimser oy, bir değişiklik önergesi ve hatta muhalif bir konuşmaya bile rastlamak mümkün olmamıştır. Bu durum Buharin'in insanlık tarihi anaerkil, babaerkil, sekreter, şeklinde sınıflamasını haklı çıkarmıştır.

SEÇİMLER

1937 genel seçimleri arifesinde Stalin "Bugüne kadar dünya asla böylesine özgür-demokratik seçimler görmemiştir diyordu. Bu tamamıyla özgür-demokratik seçimlerde, hiçbir zaman seçmenlerin oy verebileceği birden fazla aday yoktur. Ayrıca yüzlerce seçim bölgesinden bir tekinde bile, seçime katılma oranı % 98 den aşağı olmamıştır. Seçilen adaya verilen oy oranı, hemen, hemen her zaman % 99,9 dur ve hatta adaylardan biri bir fiil %10 den fazla oy almıştır. Bu aday seçmen sayısının 1617 olmasına rağmen, 2122 oy alan Stalin'dir. Bu durum aynı şekilde seçimlerde de Buharin'in önermesini doğrular.niteliktedir.

Seçim yönetmeliği, yurttaşların seçme haklarına her türden müdahalenin cezalandırılacağını karara bağlıyordu.

Ancak, örneğin, Aralık 1937 Yüksek Sovyet Seçimlerinde iki politbüro üyesi de dâhil 37 aday kayboldu yerlerine başkaları kondu. Aynı seçimlerde New York Times gazetesinin Moskova muhabiri mesaj geçti, Mesaj Yüksek Sovyetin 246 yüksek parti görevlisi, 365 sivil ve askeri memur, 78 aydın, 131 işçi ve 223 kolhoz üyesinden oluşacağını belirtiyor ve adlarını veriyordu. Son dakikada tutuklanan 37 kişi dışında bu tahmin bütün ayrıntılarıyla sonuçlara tümüyle uygundu. İçine hile karıştırılmadığı sürece böyle

bir şey olabilmesi mümkün değildir.

Ayrıca, eski beyaz muhafızlara, sabatörlere oy hakkı verildi, oy hakkı verilmeyenler sadece akıl hastaları, kamu haklarından men edilenlerdi. Bütün bu durum ve tedbirler sovyeti fabrika temelinden koparıp coğrafi temelde şekillenmenin oluşmasını sağlıyordu.

PARTİ

Bolşevik Parti hiçbir zaman yekpare veya totaliter bir parti olmamıştır. Bundan da öte, parti içi demokrasi partinin yaşamında her zaman büyük bir öneme sahip olmuştur. Gerek devrim öncesi, gerekse devrim sonrası hararetle Bolşevik Partisine atfedilen yekpare atmosferi gerçekle karşılaştırıldığında temelsiz olduğu ortaya çıkar. Ancak bu atmosfer daha sonraları gerçeklik kazanmıştır.

Uzun bir süre boyunca en önemli kurumu kongre idi. Kongrelerin yıllık toplanacağı hükmü 14. Kongreyle (1925) kadar gerçekleşti. Daha sonraları 16. Kongre (1930) arasında ki buçuk yıllık 16. ve (1934) 17. kongreler arasında ise üç buçuk yıllık bir süre geçti. Bu sonucu Kongre, Kongrenin en az üç yılda bir toplanması hükmüne yürürlüğe koydu. Bu da gerçekleşmedi. 17. ve 18. (1939) kongreler arasında 5 yıl, daha sonra 18 ve 19. Kongreler arasında (1952) arasında ise 13 yıldan fazla zaman geçti.

13 ya da 14 üyeli Politbüro, başkanı Genel Sekreter olan sekreterya'yı seçer, otuz yıl boyunca bu makam Stalin tarafından işgal edilmiştir.

İç savaş boyunca büro, Lenin, Troçki, Kamanev, Buharin ve Stalinden oluşmaktaydı. Bunlardan yalnız Lenin ve Stalin'in hayatları doğal bir ölümle son buldu. Ziyovyev, Kamanev, Buharin, Rikov ve Serebriyokov göstermelik mahkemeler sonucu idam edildi. Troçki Meksika'da bir GPU ajanı tarfından öldürüldü. Tomski tutuklanmasının arifesinde intihar etti ve ölümünün ardından "halk düşmanı" ve "Faşist" ilan edildi. Preobrajenski ve Bubrov "Büyük temizlik" sırasında ortadan kayboldular.

Çeşitli komiserliklerin en yüksek görevlileri defalarca temizlikten geçirildiler. Stalin tarafından tasfiye edilebilenlerin tümü eğer gerçekten "faşist" ve "hain" olsalardı, devrim ve iç savaş parti ve devlet önderliğinin onda dokuzunu oluşturan bu kişilerin nasıl olup ta sosyalist devrime önderlik ettikleri tam bir muamma olurdu. "Temizliklerin" bu kadar geniş kapsamlı olması zaten ne büyük bir sahtekârlık olduklarının kanıtıdır. Bazı parti üyeleri kendilerini (temizliğe karşı) güvence altına almak için tıbbi kuruluşların yardımına başvurdular, işte böylesi yoldaşlardan biri için hazırlanımış doktor raporu "Sağlık durumu ve akli dengesi yoldaş falancanın hiçbir sınıfa alet olmasına müsait değildir. Kiev kenti Oktobr ilçe psikiyatrisi (imza)"

Rus lideri Kruşçev ise 1956 konuşmasındaki, bu konuşma metni bugün bile Rusya'da yayınlanmamıştır. Kendisinden önceki lider Stalin'in partinin 17. Kongresinde seçilmiş merkez komitesi üyelerinin %70'i ve aynı kongredeki 1966 delegenin 1018'i dâhil olmak üzere "binlerce dürüst ve masum komünisti" öldürdüğünü açıklamıştır. Üstelik Stalin'in "komünistler ve komsomollar (Genç Komünistler) ile birlikte birçok ulusun tüm halkının kendi topraklarından kitlesel olarak sürülmelerini nasıl örgütlediğini anlatmıştır.

DEVLET VE HUKUKUN SÖNÜŞÜ

Marks, sosyalizmin kuruluşu ve toplumsal sınıfların ilgasıyla birlikte devletin ortadan kalkacağı önermesinde bulunmuştur. Bu düşünceler 10 Temmuz 1918'de ilan edilen RSFC Anayasasında somutlaştırılarak ifadesini bulmuştur.

Stalin'in zaferinden sonra, bu çizgi bütünüyle değişti Stalinizm'in sözcüleri "devletin sönmesi" üzerine konuşmaya son verdiler. Öyle ki "Tek ülkede sosyalizm" ve hatta "Tek ülkede komünizm" devletin güçlenmesiyle el ele gelişeceğini öne sürerek gerçekte tam karşı tarafa geçtiler. Sovyet devletinin her bakımdan güçlendirilmesi hedefi, gelecekteki komünist toplumun inşası eyleminin olduğu kadar bugünün de temel hedefidir demeye başladılar.

Bütün bu yukarıda değerlendirmeye çalıştığımız süreçle birlikte işçilerin kendilerini bürokratik devlete karşı korumalarının hiçbir mekanizması kalmadı. Ne partileri vardı artık, nede sendikaları. Bunların ikisi de artık devlet örgütleriydi. Devlet ise tümü ile yeni bir bürokratik sınıfın denetimindeydi.

Oysa ekim devriminden sonra üretim üzerindeki kontrol işçi komitelerine geçmişti. Devlet iktidarı Sovyetlere geçiyordu, en azından devir alınan Çarlık bürokrasisini kontrol edebilecek bir organ Sovyet aygıtı vardı. İşçilerin bürokrasiye karşı kendilerini koruyacak sendikaları vardı. İş güvencesi ve işsizlik ücreti vardı.

Dolayısıyla işçi sınıfı yukarıda anlatılan süreç içerisinde giderek hem politik aygıt hem de ekonomik süreçteki kontrolünü kaybetti.

Bu süreçte bürokratlaşma giderek bürokrasinin sınıf olmasına yol açtı. Devlet bürokrasisi üretimin nerede ve nasıl yapılacağını kararlaştırıyordu, yani üretim araçlarının nasıl kullanılacağına karar veriyordu. Üretim araçları devlet mülkiyetine geçtikçe bu fiilen, üretim araçları bürokrasisinin kolektif mülkiyetine geçmesi anlamına geldi. Ayrıca bürokrasi toplumdaki baskı araçlarını elinde bulunduruyordu. Tüm bu özelliklerinden dolayı işçi sınıfının ürettiği artı değere el koyuyordu.

Bunu fabrika müdürler fonu aracılığıyla, son derece yüksek ücretler, tüketim ayrıcalıkları v.b. yoluyla kendi arasında bölüşüyordu.

Bürokrasi egemen sınıftı, işçi sınıfının üretim araçları karşısındaki duru-

muna bakınca, bunlarında kapitalizmden farklı olmadığı anlaşılıyordu. İşçiler üretim araçlarından kopuk, yaşamak için işgüçlerini ücret karşılığı satmaya zorlanan ve üretime yabancılaşmış bir durumdaydı.

Bu durum ve süreç İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planıyla hayata geçmeye başladı, bürokrasi bir ploleterya yaratmaya ve hızla sermaye biriktirmeye yöneldi. Bir başka deyişle, bürokrasinin burjuvazinin tarihsel görevine olabildiğince yönelmesi bu plandadır. Düşük bir üretim düzeyi ve düşük kişi başına milli gelire dayalı hızlı sermaye birikimi, kitlelerin tüketim düzeyine ve yaşam standartlarına ağır bir yük olmak zorundadır.

Böyle bir durumda sermayenin kişiselleşmiş ifadesi haline gelmiş olan ve sermaye birikimini her şeyin başı ve sonu olarak gören bürokrasi, işçi denetiminin her türlüsünden kurtulmak, emek sürecinde inancın yerine zoru getirmek, işçi sınıfını atomize etmek, toplumsal-siyasal yaşamı tümüyle totaliter bir kalıba dökmek zorundaydı. Besbelli ki sermaye birikimi süreci için gerekli hale gelen ve işçileri baskı altında tutan bürokrasi, üretim ilişkilerindeki toplumsal egemenliğini, bölüşüm ilişkilerinde kendi çıkarlarını gözetmek doğrultusunda kullanmakta gecikmeyecekti. Böylece kuşatma altındaki geri bir ülkede sanayileşme ve tarımda teknik devrim (Kollektivizasyon) bürokrasiyi proleteryanın denetiminde ve doğrudan veya dolaylı baskısı altında olmaktan çıkarıp, emeğin yönlendirilmesi, devlet işleri, hukuk vs. gibi toplumun genel işlerini yöneten ve doğrudan üretici emekten kurtulmuş bir egemen sınıf haline dönüştürür.

Çelişkiler ve beklenmedik gelişmelerle dolu olan diyalektiktarihsel gelişme, öznel amacı "Tek ülkede sosyalizm" in kurulmasını hızlandırmak olan bürokrasinin bu yolda attığı ilk adımı, devlet kapitalizminin kuruluşunun temeli haline getirdi.

Bu bürokratik devlet kapitalizmi egemen sınıfı, dünya pazarı içinde kendi kontrol ettiği coğrafyadaki art-ürünü koruyabilmek için ve politik etkinliği dolayısıyla ekonomik gücünü yayabilmek için olabildiğince silahlanmak durumunda idi. Kısa zamanda dünyanın ikinci büyük askeri ve politik gücü haline geldi.

II. Dünya Savaşı sonrası ortamda kendine bağlı uydu devletler yaratarak politik-ekonomik etkisini yaygınlaştırdı. Üçüncü dünyadaki ulusal hareketlerle ilişki içine girdi. Buralarda muhalefet hareketi içindeki egemen elitist popülist akımlar ve bürokrasinin bir kanadının her zaman sürecin parçası olması vb. gibi bu ilişkiyi kolaylaştırdı. Bu ilişki yolu ile buralarda batılı kapitalistlerin etkisini sınırlayarak kendine ekonomik etki alanları açtı.

Dolayısıyla devletin "sahibi" olan ve birikim sürecini kontrol eden Rus

bürokrasisi için sermayenin en saf şekliyle cisimleşmesi diyebiliriz.

Bürokrasinin kapitalist sınıfın işlevini üstlenmiş olması ve bu şekilde kendini bir sınıfa dönüştürmüş olması, onu kapitalist sınıfın en saf haline getiriyor kapitalist sınıftan değişik olmakla birlikte, bürokrasi aynı zamanda bu sınıfın tarihsel özüne en yakın olgu olmuştur. Bu anlamda Rus toplumunun en özlü nitelenesi Bürokratik Devlet Kapitalizmidir.

Bütün bu süreçle birlikte Moskova duruşmalarını ve "Anayasa"yı bireysel kapitalizmin yasal yollarla restorasyonu yolunda adımlar olarak yorumlayan Troçki, proleter devletten burjuva devlete tedrici geçişin, "Reformizm filmini geriye doğru oynatmak" olduğu savından bu dönemde vazgeçer ve şöyle yazar.

"Aslında yeni anayasa, bürokrasi için iktisadi karşı devrimin "yasal" yollarını açıyor, yani kapitalizmin restorasyonu "Soğuk grev" yoluyla mümkün kılıyor.

Rus devriminin liderleri enternasyonalist idiler dünya devriminin çıkarlarını en başa koyuyorlardı. Örneğin Lenin Alman Devrimi'nin başarısı için gerekirse Rus Devriminin feda edilebileceğini söylüyordu. Bürokrasi egemen bir sınıf olmaya başlayınca, dünya devrimi karşısındaki tavrı da değişti.

Bürokrasi biricik dürtüsü sınıf iktidarını pekiştirmek olunca, birinci kaygusu da istikrarı sağlamak oldu. Dünya devrimi yerine tek ülkede sosyalizm teorisi böyle geçti

19242de Stalin, Buharin'in bu teorisine sahip çıkarak, onu yeniden formüle ederek bürokratik sınıfın en can alıcı ideolojik ihtiyacına cevap verdi.

Böylece sosyalizm hızlı sanayileşme ile eş anlamlı tutularak bu sınıfın iktidarına indirgediği için, tek ülkede kurulması fikri bu sınıfın tüm ekonomik politikalarına haklılık kazandırdı. Uluslar arası politikada ise diğer komünist partiler, kullanabildiği sürece, dış politika aracı olarak kullandılar, II. Dünya Savaş'ında bürokratik sınıf devrimci hareketlerle değil, burjuva sınıflarla ittifaklar kurarak tercihini ortaya koydu.

Bu süreçte İspanya Devrimi, Fransa Devrimi, göz göre, göre yenildiler, faşizmle saldırmazlık paktı imzalandı ve sonra da sekter politikalarla faşizmin iktidara gelmesine yol açıldı. II. Dünya Savaşım'ından sonra Yunan Devrimi batılı kapitalistlerin eline bırakıldı ve ölüme terk edildi. Komünist Enternasyonal kapatıldı.

BAZI KONULARDA YANILSAMALAR ÜZERİNE

Bürokratik Devlet kapitalizmi teorisinin anlaşılmasının bazı zorlukları önemli konularda ciddi yanılsamalar yaratmaktadır. Çünkü hem tarihsel olarak yeterince yaşanmaması hem de klasik kapitalizmde olan özelliklerin Büro-

kratik Devlet kapitalizmde aranması, arananın bulunması noktasında araştırılıp, içselleştirilmesi doğru iken işin kolayına kaçıp red edilmesi mümkündür. Bu durumun aşılması için bazı konuları kendi bütünlüğü içinde değerlendirmek uygun olacaktır.

STALİNİST BÜROKRASİ BİR SINIFTIR

Marksist teorisyenlerin toplumsal sınıf tanımlarını incelersek, Stalinist bürokrasinin bunların tümüne uygun düştüğünü göreceğiz. Örneğin Lenin şöyle yazar;

Tarihsel olarak belirli bir toplumsal üretim sistemindeki yerleri açısından, üretim araçları ile aralarındaki (Çoğu zaman -ama her zaman değil- yasalarla saptanmış ve formüle edilmiş) toplumsal emek sistemi içindeki rolleri açısından ve bunların sonucu olarak, ulusal zenginliğin ellerine geçen payını elde etme yöntemleri ve bu payın büyüklüğü açısından-tüm bu açılardan birbirinden ayırt edilebilen büyük insan gruplarına sınıf deriz. Sınıflar öyle insan gruplarıdır ki bunlardan biri belirli bir toplumsal ekonomi sisteminde bulunduğu konuma bağlı olarak bir diğerinin emeğine el koyabilir. (Lenin T. Eserler. Sayfa 388)

Buharin'in tanımı Lenin'in kine çok benzer;

Bir toplumsal sınıf üretimde aynı işleri gören, üretim sürecinde başka insanlar Ve "şeyler" (üretim aletleri) karşısında aynı konumda bulunan kişiler topluluğudur. (Buharin-Tarihsel Materyalizm-sayfa 276) .

Stalinist bürokrasinin sınıf olduğu konusunda Engels'in tüccar sınıfı hakkındaki çözümlemesine bakmamız yetecektir;

Uygarlık, üçüncü bir iş bölümünü daha getirdi. Üretimde yer almayan yalnızca ürünlerin değişimiyle ilgilenen bir sınıf yarattı-tüccarlar daha önceki tüm sınıf oluşturma girişimleri, tamamıyla üretimle ilgiliydi, ürettikleri, yönetenler ve yönetilenler, ya da daha geniş veya dar bir ölçekte üreticiler olarak bölüyordu. Ancak burada, kendisi üretimde en küçük bir rol almayan bir sınıf ortaya çıkar ve genel olarak üretimin denetimini eline geçirerek üreticileri hakimiyeti altına alır. Bu öyle bir sınıftır ki, kendisini iki üretici arasında vazgeçilmez bir araç haline getirir ve onları değişimin zorluk ve risklerinden kurtarma, ürünlerin pazarlarını uzak bölgelere yayma ve toplumdaki en yararlı sınıf olma iddiasıyla ikisini de sömürür, bu bir asalaklar sınıfıdır, çok önemsiz hizmetleri karşılığında ülkede ve ülke dışında üretimin kaymağını yiyen bir tür Firavun faresidir, bu sınıf hızla büyük bir servet biriktirir ve bu servete uygun bir toplumsal etki kazanır. Bu nedenle durmadan yeni imtiyazlar ve üretimin denetlenmesinde daha büyük yer elde eder, ve en sonunda kendisine ait bir ürünü de gün ışığına çıkarırlar. Periyodik sanayi krizleri (Engels-Ailenin

Özel Mülkiyeti ve Devletin Kökeni, sayfa 201).

Bu tanım ışığında, Marks'ın din adamlarından, avukatlardan, vb. Buharin'in yerinde deyimiyle "Zihinsel üretim araçları"nın tekelini ellerinde tutan "ideolojik sınıflar"dan söz etmesini anlamak kolaylaşır.

Stalinist bürokrasiyi bir kast olarak nitelemek ise şu nedenle yanlış olacaktır. Sınıf, üretim sürecinde belli bir yeri olan bir grup, bir kast ise, yasal-siyasal gruptur. Bu kastın üyeleri değişik sınıflara mensup olabilirler, kastların oluşumu ekonominin göreli hareketsizliğinin (katı bir iş bölümü ve üretici güçlerin hareketsizliğinin) sonucu iken, Stalinist bürokrasi ekonominin dinamizmi sonucu egemen sınıfa dönüşmüştür.

BÜROKRASİNİN ARTI-DEĞERE EL KOYMA BİÇİMİ BURJUVAZİNİNKİNDEN FAKLIDIR.

Rusya'da devlet işveren olarak, bürokrasi ise sadece yönetici olarak görünür. Mülkiyet işlevi ile yönetim işlevi arasında tam bir ayrım vardır. Bu, aslında salt biçimsel ayrımdır. Özünde mülkiyet kolektif olarak bürokratların elindedir. Bürokrasinin devletinin elindedir. Görünürde yöneticilerin üretim araçlarının sahibi olmayıp artı-değerden paylarını maaş şeklinde alıyor olmaları aynen işçiler gibi emek güçlerinin karşılığını alıyor oldukları yanılgısına yol açabilir. Ayrıca, yöneticinin emeği, her toplumsal üretim sürecinde gerekli olduğundan ve bu bağlamda sömürü ilişkileriyle bir ilişki olmadığından, işçinin işleviyle yöneticinin işlevi arasındaki farlılık, her ikisi de toplumsal üretim sürecinin parçaları olduğundan gözden kaçabilir. Sınıfların antagonist konumları uyumlu gibi görünebilir. Sömürücülerin emeği de, ayrı, mülkiyetin maddeleşmiş ifadesi olarak görünürken, üretim sürecini yöneten ve bu nedenle tarihsel olarak bürokratlar, emekçi olarak, emekleriyle değer üreten kişiler olarak görülebilirler.

Oysa açıktır ki, bürokrasinin geliri kendi emeğiyle değil, işçilerin emeğiyle doğrudan orantılıdır. Sadece boyutları bile bürokrasinin geliriyle işçilerin ücretleri arasındaki nitelik farkını ortaya koymaya yeterlidir.

Bu nedenle, artı-değerin devlet ve bürokratlar arasında veya bürokratların kendi arasında nasıl bölüşüleceği kesin ve genel yasalarca saptanmış olamaz. Aynı şekilde kapitalist ülkelerde toplam karın şirket karı ile faiz karı arasındaki veya değişik tip hisse senetleri arasındaki bölüşümü kesin yasalara tabi değildir.

Öte yandan, bu bölüşümün tümüyle gelişigüzel bir şekilde gerçekleştiğini düşünmek yanlış olur. Eğilimlerden genellemeler çıkarmak mümkün. Bu eğilimler, dünya kapitalizminin birikimini hızlandırma yönündeki baskısına, üretimin erişmiş olduğu maddi düzeye, birikim kaynaklarını göreceli olarak

azaltan kar oranlarının düşme eğilimine ve bu tür etmenlere dayalıdır. Bunları göz önünde bulundurduğumuzda artı-değerin sürekli artan bir bölümünün niye birikime ayrıldığını görebiliriz. Artı-değerin birikime ve bürokrasinin tüketimine ayrılması, ancak kitlelerin sömürü oranında sürekli bir artış olduğu ve yeni sermaye kaynakları bulunduğu takdirde mümkün olabilir.

Eğer işletme yöneticileri, bölüm başkanları vb. devşirme yoluyla bu konumlara ulaşabiliyorlarsa bir bürokrat oğluna bir milyon ruble bırakmaktan ziyade (bu da önemli olmakla birlikte) "ilişkilerini" bırakmaya gayret edecektir.

Yozlaşıp ölen bir işçi devletinden evrimleşerek ortaya çıkan bir devlet kapitalizminde ise tarihsel süreklilik özel mülkiyetin yokluğu şeklinde gözlemlenebilir.

Bir işçi devletinde işçiler bireysel olarak üretim araçlarına sahip olmadıklarına göre ve kolektif mülk sahipleri üretim araçlarına sahip olan devletin sahibi olmalarından kaynaklandığına göre, siyasal olarak mülksüzleştirirlerse iktisadi olarak da mülksüzleştirilmiş olacaktır.

İŞÇİ DEVLETİNDEN KAPİTALİST DEVLETE TEDRİCİ GEÇİŞ OLABİLİRMİ?

İşçilerin iktidarı, barışçıl bir şekilde ele geçirmelerinin önündeki engeller bürokrasi ve düzenli ordudur. Fakat işçi devletinin ne bürokrasisi ne de ordusu vardır. Yani bu kurumların bulunmadığı bir işçi devletinden, bulunduğu devlet kapitalisti bir rejime barışçıl geçiş gerçekleşebilir.

Hiyerarşik bir ordunun askerleri ordunun denetimi ellerine almaya çalıştıklarında, kaçınılmaz olarak subaylar kastının direnişi ile karşılaşacaklardır. Böylesi bir kastı devirmenin devrimci bir şiddetten başka yolu yoktur. Buna karşılık bir halk subayların, askerlerin iradesine daha az bağımlı bir hale gelirse ki bu mümkündür, bu subaylar kurumsallaşmış bir bürokrasi ile karşı karşıya gelmediklerine göre askerlerden bağımsız bir subay kastı haline dönüşmeleri tedrici bir şekilde gerçekleşebilir

Düzenli ordudan milise geçiş, kaçınılmaz olarak çok büyük devrimci şiddet gerektiren bir süreç olmak zorundadır, ancak milisten düzenli orduya geçiş, milisin kendi içindeki eğilimlerden kaynaklandığı ölçüde tedrici olabilir ve olmak zorundadır.

Bürokrasi olmayan veya kitlelerin baskısı altındaki zayıf bir bürokrasisi olan devlet, tedrici bir şekilde işçilerin denetiminden bağımsız bürokrasisi olan bir devlete dönüşebilir.

Troçki, proleter devletten burjuva devlete tedrici geçişin "Reformizm'in filmini geriye doğru oynamak" olduğu savından daha sonraki anayasa döneminde vazgeçer.

RUS EKONOMİSİ KARŞISINDA MARX'IN DEĞER YASASI

Tekelci kapitalizm, Marks'ın değer yasasının yine Marks'ın değer yasası temelinde kimsi bir olumsuzlamasıdır. Değer yasasının kısmi olumsuzlanması, top yekun olumsuzlanmasının sınırındadır.

Rekabet ve değer yasası devlet-tekelci kapitalizm altında bozulmaya uğramalarına rağmen, son tahlilde bu yasa kesinlikle egemendir.

Rus toplumundaki işbölümü, özünde tek bir işyerindeki iş bölümü ile aynı türdendir.

Geleneksel kapitalist ülkelerde üretim ve tüketim malları arasındaki oran, değer yasası tarafından belirlenir. Fiyat oluşumunu da arz ve talep belirleyecektir.

Rusya'da devlet iki sektöre de sahiptir, bu yüzden tüketim malları üretimdeki karlılıktan dolayı bir sektörden diğerine sermaye ve emek transfer edilemez. Çünkü bu sektör arasındaki oranlar, denetimsiz bir Rus iç pazarının mekanizmalarından çıkarsamıştır.

Dolayısıyla Rusya'da üretim ile tüm Rus toplumundaki iş bölünü arasında düzenleyici rolü oynayan fiyat değildir. Düzenleyici olan hükümettir ve Fiyat, devletin kullandığı araçlardan yalnızca birisidir.

Rusya, uluslar arası ekonominin içinde ele alındığında kapitalizmin temel özellikleri hemen fark edilebilir. Toplumsal iş bölümünde anarşi ve işyerinde despotizm birbirlerinin varoluş koşullarıdır.

Diğer ülkelerde rekabet genellikle askeri alandayken, bir tüketici olarak devlet özellikle tank, uçak vb. gibi belirli kullanım değerleri ile ilgilidir. Buradaki ilişki alım-satım ilişkisidir. Satıcı olan kapitalist yalnızca değerle, alıcı olan devletse yalnızca kullanım değeri ile ilgilidir. Ancak bu değişim ilişkileri yalnızca biçimseldir. Devlet üretilen silahlara karşı değişime başka bir meta sunmaktadır. Tüm ekonomi düzeyinde, vergiler ya da alınan borçlarla silahlanma finanse edilir.

Başka bir deyişle, üretilen silahların yarattığı yük az ya da çok tüm ekonomiye yayılmıştır. (Devlet vergi toplama veya borçlanma yoluyla özel firmalardan silah alımını finanse etmek yerine silahları doğrudan kendisi ürettiğinde bu apaçık hale gelir) .

"Tereyağı yerine top üret" sloganının anlamı, kapitalist ülkelerin arasındaki rekabetin uluslar arası iş bölümünün kesintiye bir aşamaya varması ve alım-satım yoluyla rekabetin dolaysız askeri rekabet yer değiştirmesiydi: Kullanım değerleri kapitalist üretimin amacı haline gelmişti.

Sosyalist bir ekonominin (çok farklı bir anlayışla) kullanım değerleri üreteceği doğrudur. Ama Rus ekonomisinin belli kullanım değerlerinin üretime

yönelmesi, onu sosyalist yapmaz. Tersine bu iki kullanım değeri birbirine tamamen zıttır. Rusya'daki yükselen sömürü oranı ve işçilerin üretim araçlarına tabi kılınması, yiyecek yerine büyük ölçüde silah üretimi ile birlikte düşünüldüğünde, halk üzerindeki baskının azalmasına değil, artmasına yol açmıştır.

Günümüz somut tarihsel koşulları (anarşik dünya pazarı) içinde değerlendirildiğinde Rus ekonomisinin yapısında değer yasasının son söz sahibi olduğu açıkça görülebilir.

Bir sosyalist ekonomide üretim amacı kullanım değeri yaratılmasıdır, bir savaş ekonomisinin de esas amacı kullanım değeri üretimidir. Ancak sosyalist bir toplumda kullanım değeri insani ihtiyaçlardır. Oysa bir savaş ekonomisinde kullanım değerleri silahlar, askeri araçlar ve depolardır. Bunlar insanların çıkarlarına düşman kullanım değerleridir.

Bir savaş ekonomisi, kaçınılmaz olarak aşırı üretim kriziyle değil, bir az üretim kriziyle yan yana gider, çünkü mallara olan talep, ekonominin üretici kapasitesini aşar. Büyük veya küçük çaptaki enflasyon her zaman az üretim krizine eşlik eder.

Bugünkü dünya durumu veri olarak alınırsa savaş ekonomisi, Rus bürokrasisinin tek çaresidir.

SANAYİLEŞME

Sanayileşme olurken işçi sınıfının iradesi hiçbir şekilde Sovyetler, Sovyetlerin ne durumda olduğunu görmüştük) veya başka bir kurum aracılığı ile yönetime yansımadı, işçi sınıfının hızlandırılmış sanayileşme sürecine katılımı sadece üreticiler olarak katılmaktan öteye gidemedi.

Sanayileşme özellikle hızlandırılmış bir şekilde gerçekleşti. Kapitalist sistemden alınan Taylorizm ve Fordizm sistemi hem sömürüyü arttırmak, işçiyi tümü ile kafa emeğinin kontrolüne vermek, dolayısıyla işçi sınıfının dayanışmasını kırıp onu bireyler halinde davranmaya zorlamıştır. Bu sanayileşme işçi sınıfının Rusya'da Ekim Devriminden sonra fabrika içinde kazandığı gücü yok etti.

Bu sanayileşme işçi sınıfının var olan kültürüne saldırarak işe başladı ve tecrübeli işçileri "kapitalist iş kültürü" ile kirlenmiş oldukları iddiası ile tasfiye etti veya bastırdı, yıldırdı,. Böylece işçi sınıfının, iç savaştan sonra ne kadar kalmışsa o kadar olan mücadele geleneğini kırdı. Bunun yapmak zorundaydı çünkü işçi kıtlığı ortaya çıkınca, devlet terfi sistemini durduracak ve artık bürokrasinin kendi çocuklarının bürokrat olması, yani kadro ihtiyacının kendi içinden karşılanması politikasını izleyecektir. Bu andan itibaren bürokrasi hızla işçi sınıfının içinden görevliler olmaktan çıkar, bağımsız egemen bir sınıf olur.

Bu sanayileşme hızlandırılmış ve sırf sanayileşme olduğu için savunulamaz. Bu yaklaşım bürokrasinin sosyalizmin sınıf muhtevasını boşaltarak ve onu kalkınma süreci ile özdeşleştirmesidir. Bu sanayileşmenin işçi sınıfı için etkilerine bakmak, bunun işçi sınıfı üzerinde diktatörlük, baskı, sömürü olduğunu göstermeye yeter.

DEVLET MÜLKİYETİ

Bunun işçi sınıfı mülkiyeti olduğu anayasada yazılı olması yetmez. Yani devlet mülkiyetinin hukuksal olarak proleteryaya ait olması, gerçekte bunun böyle olduğu anlamına gelmez.. Devlet mülkiyetinin proleteryanın bir kazanımı sayılabilmesi için, bu mülkiyet hakkının bizzat proleterya tarafından kullanılabilir ve sonuçlarından yararlanılabilir olması gerekir. Burada söz konusu olan, sınıf olarak proleteryadır, proleteryanın devlet olarak örgütlenmiş olması gerekir. "Bürokrasi proleteryayı politik olarak mülksüzleştirmiştir" dedikten sonra devlet mülkiyetinden kazanım gibi bahsetmek gülünçtür. Ayrıca devlet mülkiyeti kendi başına sosyalizmle ilişkilendirilemez. Devlet mülkiyeti, grup mülkiyetinin bir biçimi, yani özel mülkiyetin bireysel olmayan biçimi olarak tarihte sık sık rastlanır. Bu kapitalist mülkiyetle çelişmez. Kilise mülkiyeti veya toprağın devlet mülkiyeti altında olup toprak kapitalistine kiraya verilmesi halinde veya devlet işletmelerinde örneğin (KİT) lerde olduğu gibi.

Ayrıca Doğu'nun tarihinden de özel mülkiyete değil, devlet mülkiyetine dayanan derin sınıf farklılaşmalarının bulunduğu sayısız ekonomik sistem örnek olarak verilebilir. Firavunlar devrinde Mısırda, Müslüman Mısırda, İran, Irak ve Hindistan'da böyle ekonomik sistemler var olmuştur. Anlaşıldığı kadarıyla toprağa devletin sahip olması, esasen tarımın bu ülkelerde sulamaya dayanmasındandır ki, bu devlet müdahalesini gerektirmiştir.

Toprağın devlet mülkiyetinde olması, sadece özel mülkiyete dayalı feodalizmin yükselişini önlemekle kalmadı, aynı zamanda bireysel eğilimli bir toplumsal grubun yükselmesini de önledi.

PLANLAMA

Burada iki noktaya değinmek gerekir. Birincisi, bu planlar hiçbir zaman tutmamıştır. Bu beş yıllık planlar, beş yıllık bütünselliği olan planlar değildirler. Beşinci yılın sonuna gelindiğinde, çoktan ilk yılki hallerinden farklılaşmış ve hedeflerinden tümü ile şaşmış haldedirler. Bunun nedeni ise sınıf mücadelesinden ve bir türlü kontrol altına alınamayan değer yasasından başka bir şey değildir.

İkincisi bu planlar yani politik kontrol hangi sınıfın elindedir. Belli ki işçi sınıfının elinde değildir. Dolayısıyla bunun kazanım görmek mümkün değil-

dir.

Planların krizleri ortadan kaldırdığı düşünülmüştür. Ama bunun doğru olmadığı, SSCB tarihi hakkında edilen bilgilerle anlaşılmıştır. SSCB tarihi derin ekonomik krizlerle doludur.

TAM İSTİHDAM

İşsizliği ortadan kaldırma süreci ayanı zamanda sendikaların etkisinin kırılması, işçilerin bir üretim biriminden diğerine gitme ve iş değiştirme özgürlüğünün kaldırılması, pasaport sistemi, ücretlerin düşürülmesi, ücretlerin düşürülmesi zorunlu çalışmanın hızlandırılmış sanayileşmenin baskısı altında yaşadı.

Tam istihdamın bir kazanım olması için, işçi sınıfının ekonomik, politik hakları savunur durumda olması lazımdır. İşçi sınıfı tam istihdam sayesinde daha iyi durumda yaşamalı, ücretlerini yükseltebilmelidir. Yoksa tam istihdam birçok anlama birden gelebilir. Rivayete göre faşizm döneminde Almanya'da bir süre için işsizlik kalkmıştır. Bunun kazanım olduğunu savunmak mümkün değildir. Stalinist sanayileşme başlamadan önce işsizlik olduğunu biliyoruz. Eğer işsizlik kalkmış ise bile bu Ekim Devrim'inin bir kazanımı olarak değil, yaygın ve hızlandırılmış sanayileşmenin ve işçi sınıfının daha hızlı sömürülmesinin bir gereği olarak kalkmıştır.

Yukarıda yanılsamalar olarak anlatılanlar, bürokratik devlet kapitalizminin, klasik kapitalizmin özelliklerinden farklı yer yerde ortak yanlarını ortaya koyarken, görüntünün altındaki gerekçelerin kavranmasına da katkı sağlamaktadır.

DEVLET KAPİTALİZMİ TEORİSİNE YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER

Bir çok çevre, örgüt vs. farklı sosyalizm anlayışları olduğunu savunsalar da nüans farklılıkları olsa da (eleştirisiz sosyalizm diyenler-eğer kalmış isedışında) ortak özellikleri dejenere işçi devletini bazen isim vermeden savunmak olmuştur. Bizde bundan dolayı bunu değerlendireceğiz (yani dejenere işçi devletini) :

1. SSCB'de ekonomiyi değer yasası değil, bürokratların kararı yönetiyor. Bürokrasi ise sermaye birikimi için üretim değil, tüketim dürtüsü ile üretim planlıyor.

Değer yasasının işleyip işlemediğini bakmak için önce SSCB'yi dünya ekonomisi içinde ele almak lazım. SSCB' dünya ekonomisinin bir parçası olduğunu kavrarsak, dünya ekonomisinin SSCB ekonomisi üzerindeki baskıların ve bunların içinde alınan ekonomik kararları nasıl etkilediğini

düşünürsek, SSCB'de dünya ekonomisi dolayımı ile değer yasasının işlediğini görürüz. Bunu daha önce görmüştük. Eğer ekonomiyi değer yasası değil de, bürokrasinin kararları yönetiyorsa, bu kararların arkasındaki mantık, savunulan sınıf, kayrılan sınıf çıkarları nedir? . Ernest Mandel, planlama irrasyonel de olabilir diyerek, planın belli yasalara tabi olmayacağını ima ediyor. Bu her şeyin tesadüfî, planlarında tesadüfü ve keyfî olduğu anlamına gelir. Daha ilginci bürokrasiyi sınıf kabul etmez.

Bu, bireysel mülkiyete dayalı serbest Pazar ekonomisinde burjuva sınıfının yanı sıra var olan bürokrasi için ileri sürülmüş tezdir. Bu tez egemen sınıf ile devlet personelinin farklılığını tespit eder.

SSCB'de bürokrasinin temel dürtüsünün tüketim olduğu iddiası ise konuyu açıklık getirmez. Çünkü bürokrasinin tüketim bolluğu içinde yüzmediğini, SSCB'de gelişmiş bir tüketim malları sanayi olmadığını biliyoruz.

Ayrıca, bu bir sosyal formasyonun üretim değil, tüketim üzerine kurulması anlamına gelir, bu durum sübjektif olduğu kadar sosyal formasyonun maddinesnel yasaları ortadan kalkar.

Ayrıca işlemeyen planların, değer yasasını işleyişini durduracağını da ummamak gerekir. Aksine değer yasasının işleyişi ancak sosyalist planlama ile durdurabileceği için, bizzat değer yasası bu bürokratik planları işlemez hale getirmiştir.

Planın irrasyonel olmasına gelince, bu tam bir mantıksızlıktır. Plan kavramı, tarifi gereği belli bir mantığa dayanmaktadır. Bu mantığın kapitalist olmadığını iddia etmeye devam ettiği için, örneğim Mandel, planı hiçbir rasyonaliteye uyduramamaktadır. Bu yüzden de irrasyonel planlarında olabileceği saçmalığından medet ummaktadır.

2. SSCB'de İşgücü Meta Değildir:

Meta, ürünün üreticisinin, kendi ürününün kullanım değerinden faydalanmayıp, bir başka kullanım değeri elde etmek için genel eşdeğerle değiştirmek üzere ürettiğinde ortaya çıkar. Söz konusu ürün böylece meta olur.

İşgücünün meta olması ise şu ön koşullara dayanır;

1. Doğrudan üretici üretim araçlarından yoksundur. Yani kendi ürününün kullanım değerinden faydalanamaz.

2. Geçim araçları elde etmek için kendi işgücünü kiraya verir ve geçici olarak bir genel eşdeğerle, para ile değiştirir. Bu para ile geçim araçlarını elde eder.

Bu açıdan bakınca SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerinde hem meta üretimi vardır, hem de işgücü metadır. SSCB'de meta üretimi olmadığı iddiası bir başka noktaya dayanmaktadır. O da ürünlerin fiyatlarının piyasada değil, mer-

kezi otorite tarafından (planla) tespit edildiğidir. Bu itiraz iki açıdan yanlıştır. Birincisi metaların fiyatlarının nasıl tespit edildiği metaların ekonomik varlığından sonra gelir. Bazı metaların fiyatları tekelci ilişkiler içinde bazılarının rekabetçi ilişkiler içinde bazı metaların fiyatları ise devlet tarafından politik kaygılarla tespit edilir. Bu yüzden bir yüzey biçimi olan fiyatların nasıl oluştuğu ürünün meta olup olmamasından farklı bir analiz düzeyine aittir. İkincisi, planlar hemen, hemen hiç işlemediği için emek pazarı her şeye rağmen bir şekilde yaşmaya devam etmiştir. Tabanda üretim birimlerinin yöneticileri arasında vasıflı işçi tutmak için rekabet vardır. Fabrika yöneticileri, vasıflı işçileri kendilerine çekmek için çıplak ücret dışındaki kazanımları ev, bono, yakıt desteği ekstra üretim malı, tatil olanağı v.b. ile artırmaya çalışırlar böylece ücret belirlemesinde yine de her şeye rağmen emek pazarı vardır ve işlemektedir. Bu yüzden nereden bakılırsa bakılsın işgücü metadır.

3. Planlarına ekonomik birimlerin bağımsızlığını kaldırdı. Meta dolaşımını durdurdu. Böylece krizleri de ortadan kaldırdı.

SSCB ekonomisi devreli olarak krizler yaşamıştır. Üretim devreli olarak azalmış ve artmıştır. En sonuncu büyük krize girdiği zaman, bu kriz kapitalizmin dünya çapındaki krizi ile çakışmıştır.

4. Askeri rekabetin SSCB ile dünya ekonomisi arasındaki bağı kurduğu yanlıştır. Bu yolla değer yasasının ekonominin içine transfer olduğunun hiç işareti yoktur.

Devlet kapitalizmi literatürü, SSCB yönetici sınıfının kendine Batı Avrupa'daki üretkenlik olanaklarını ölçü aldığı ve bunlara yetişmek için sürekli tedbirler aldığı yolunda örneklerle doludur.

Ama eleştiriciler bunları bildikleri için, eleştirilerini çeşitli şekillerde formüle ederler.

A) Eğer bu rekabet varsa, neden daha düşük verimli olan fabrikalar iflas etmiyor.

Bunun iki cevabı var, Birincisi. Silah çok özgün bir mal olduğu için devlet bu sanayiyi yaşaması için desteklemek zorundadır. Bu sadece SSCB'de gözlenen bir durum değildir. Türkiye'den tutun, ABD'ye kadar çeşitli kapitalist devletler silah sanayini desteklerler. Diğer taraftan SSCB ile batılı kapitalistler arasındaki rekabette tek, ek üretim birimleri önemli değildir çünkü SSCB üretim birimleri dünya pazarında Batılı silah üreticileri ile birebir rekabet etmeler SSCB 'deki askeri sınaî karmaşık ile bir bütün olarak dünya piyasasında rekabet etmeye çalışır. Bunun içinde devletin tüm olanaklarını kullanır.

B- SSCB 'de silahlar değişim değerine sahip değildir; hâlbuki kapitalizmde değişim değerine sahip olmayan mallar üretilmez.

Kapitalist üretim tarzında devletin değişim değerine göre üretmediği birçok mal vardır. Çoğu zaman silahta bunlardan biridir. Sağlık hizmetleri bazen elektrik v.b. tek tek değişim değerleri olarak değil esas olarak sermayenin yeniden üretim sürecinde yaratacakları olumlu ekonomik politik etkiden dolayı üretirler.

Üstelik birçok kapitalist ülkede özellikle az gelişmiş ülkelerde devlet iç pazarı dünya ekonomisinden gelen etkilere karşı korur ve bu arada rekabet etme gücünde olmayan işletmeleri yaşatır. (Örneğin ithal ikameciliğin ve korumacılık) Bu da gösterir ki kapitalist devletler her zaman değer yasasının yıkıcı etkilerine karşı burjuva sınıfın ya ulusal yâda işlevsel (sınaî ticari v.b.) fonksiyonlarını korumuşlardır.

Askeri rekabet SCB açısından özellikle önemlidir. Bu sayede kendi kontrolündeki artı değer kaynaklarını, hammadde ve enerji kaynaklarını dünya ekonomisindeki diğer kapitalistlerden korur. SSCB ile ekonomik bütünleşme içinde olan bağımlı kapitalist ülkeler (Doğu Avrupa) vardır ve bunların dış ekonomik saldırılara karşı kapalı tutulması gerekir. Ve nihayet üçüncü dünyadaki nüfuz alanların korunması için stratejik-askeri alanların korunması gerekir. SSCB bu ülkeler mal ihraç eder. Fabrika kurar borç veriri hammadde alır v.b.

5. Bürokrasi sınıf değildir.

a- Ernest Mandel ve diğer dejenere işçi devleti savunucularına göre bürokrasi işçi sınıfının parçasıdır onun içinden çıkmıştır hem burjuvaziyi mülksüzleştirmiştir, hem de işçi sınıfını sömürmektedir. Ama ekim devriminin kazanımları devlet mülkiyeti, planlarına v.b. korumaktadır, bu yüzden egemen sınıf olarak ele alamaz işçi sınıfından ve burjuvaziden de bağımsızdır.

Bürokrasinin işçi sınıfı içinden çıktığı 1930'dan sonrası için doğru değildir. Birincisi terfi ve bürokrasiye yükselme işçi kıtlığı ile durdurulmuş ve artık bürokrasinin çocuklarının bu alanda kalmasına izin verilmiştir. İkincisi 1930 krizinden burjuva uzmanlar ve eski bürokratlar geri çağrılmıştır.

Bürokrasinin bir sınıf olmadığını savunanlar ve SSCB 'yi bir işçi devleti olarak görenler Batı Avrupalı emperyalistlere karşı korumadığı için devlet kapitalizmi tezini eleştirirler. Bürokrasinin işçi sınıfını sömürmesi sendika bürokratlarının sosyal demokratların ihanetine benzetilir ve madem sosyal demokratları faşizme ve muhafazakârlara karşı destekliyoruz, bürokrasiyi Batılı kapitalistler karşı savunmak gerekir denir. Bu tümü ile yanlış ve talihsiz bir analizdir. Birincisi sosyal demokratlar işçi sınıfını bizzat sömürmüyorlar burjuvazi ile uzlaşarak onun sömürülmesine alet oluyorlar ve buna karşılık ekonomik ve politik kazanç sağlıyorlar. Bürokrasi ise, üretim araçları ve dev-

letin kontrolünü bizzat elinde bulundurduğu için İşçi sınıfını bizzat sömürüyor ve yönetiyor. Ne ekonomik nede politik iktidarını kimse ile paylaşmıyor Emperyalizme, faşizme karşı desteklemeye gelince bu söz konusu bürokratik egemen sınıfın emperyalizme veya faşizmle özgül çelişkisine göre karar verilmesi gereken bir sorundur. Örneğin Hitler Almanya'sının SSCB'ye saldırması bir dış saldırıdır esas amaç emperyalizmin pazar için yayılmasıdır. Yoksa SSCB'ye faşizmi getirmesi değildir. Dolayısıyla emperyalizme karşı ulusal direniş sosyalizmle ilişkilendirilemez. Ayrıca Böyle bir savaşa egemen Stalinist bürokrasisinde katılması, daha sonra saldırmazlık paktı imzalanması iç pazarın korunma kaygısıdır. Öyle ki bu durumu kendi özgül şartlarından ve konjonktürden ayırmadığımızda, Sovyet savaş tutuklularının kitlesel boyutta gönüllü olarak Nazi Ordusu'na katılmaları ve savaş sırasında ülkeden ayrılanlar arasında dönmeyenlerin çokluğu bu durumun abartılmamasının göstergesidir.

B. Bürokrasinin geliri sabittir, ondan dolayı sınıf değildir.

Bu iki nedenle yanlış bir eleştiridir. Birincisi, gelirin sabit veya değişken olması ile bir egemen sınıfın nesnel varlığı arasında mantıki bir ilişki yoktur. İkincisi, maaşı sabit demek, geliri sabit demek değildir. Malların fiyatları ve miktarları, hatta kalitesi değiştiği müddetçe gelir de değişir. Bu anlamda gelirin sabit olduğunun gösterilmesi mümkün değildir.

C. Bürokrasi artığın çoğunu almıyor, bu yüzden sınıf değildir.

Bu da bir nicelik sorunudur. Bir sömürücü grup artığın ne kadarını alınca sınıf olur v.b. başka anlamsız sorulara yol açar. Sınıf tarifi içinde artığın şu kadarını almak gerekir diye bir niceliksel tespit yoktur.

D. Artığı sömürmek kapitalizm anlamına gelmez, bu önceki toplumlarda da vardır. Bu yüzden sırf buna dayanılarak SSCB'ye kapitalist denemez.

Birincisi, bir toplum artığın sömürülmesinden önce, bu artığın nasıl üretildiği ile diğerinden ayrılır. Kapitalist üretim tarzında kendine özgü enek kontrol sistemleri vardır, bunların temelinde artık-değer üretilir ve sömürülür. Bunlar işçi sınıfı, fabrika sistemleri, ücret sistemi, iş gücünün meta olması vb. dır, ve hepsi SSCB'de vardır. Bu yüzden SSCB kapitalist bir toplumdur.

E. bürokrasinin üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olmadığı bundan dolayı da sınıf olmadığı ileri sürülmektedir.

Burada iki kavram açıklanmadan bu soruya cevap verilemez. Birincisi mülkiyetin tanımına ilişkindir. Hegel mülkiyeti dıştalama kavramı ile birlikte ele alır. Mülkiyet bir kişi veya grubun, bir nesnenin kullanımından diğerini, dıştalama olanağı ve hakkı demektir ve önce fiiliyatla geçekleşir, yazılı hukukta değil, Roma Hukukuna göre mülkiyet bir nesneyi kullanım, bulundurma

ve yok etme haklıdır.

SSCB devleti üretim araçlarının mülkiyetine sahiptir, işçi sınıfı değil. Buradan hemen devletin nasıl işlediğine geçmek gerekir. Yani, devlet insan değil de bir örgütlenme olduğuna göre, bu mülkiyette doğrudan bu devleti oluşturanların elinde demektir. Bu insanların kararları üretim araçlarının şöyle veya böyle kullanılmasına, nasıl kullanılacağına ve gerekirse yok edip edilmeyeceğine ilişkindir. Voslensky özellikle bu sonuncusu üzerinde durur ve şu örneği verir. Savaşta geri çekilirken bir köprünün uçurulmasına kim (hangi kurum) karar veriyorsa işte mülkiyetinde sahibi odur.

Diğer açıklanması gereken de özel mülkiyetin alacağı biçimlere ilişkindir. Özel mülkiyet en az iki şekilde bulunabilir. Bireysel ve kolektif

Proleterya devletinin üretim araçları üzerindeki mülkiyeti proleter sınıfın mülkiyetidir. Ve bir kolektif özel mülkiyet olacaktır. Bu mülkiyet diğer sınıf ve zümrelerin haklarını dıştalar. Ama diğer sınıf ve zümrelerde proleterleştiği oranda yaygınlaşır, genişler ve giderek ortadan kalkar. Grup mülkiyetine ve kolektif mülkiyete hem tarihten hem de Batı kapitalizminden bir dizi örnek vermek mümkündür. Tarihte kilise topraklarının, Osmanlı tımar sistemi içende kalan toprakların mülkiyeti, günümüzde kooperatif mülkiyeti, devlet işletmelerinin mülkiyeti vb. hatta anonim şirketler dahi kolektif özel mülkiyet içine sokulabilir. Dolayısıyla bireysel özel mülkiyet klasik kapitalizmin özelliğidir, kolektif özel mülkiyet ise hem işçi sınıfı mülkiyetinin, hem de devlet kapitalizminin özelliğidir.

SONUÇ ÜZERİNE

1929 yılından itibaren başlayan süreç (Bürokratik Devlet Kapitalizmi) bütün diyalektik özellikleri izleyerek dinamik bir şekilde, Gorbaçov'un iktidar geldiği 1985 yılı ile ve 19 Ağustos1991'deki darbe ile yeni bir döneme evrildi. Bu dönemi ve daha önceki dönemleri doğru anlamak ve kavramak için Bürokratik Devlet Kapitalizmi teorisine bütünlüğü içinde ihtiyaç vardır.

Bu süreçle birlikte burjuvazinin ideolojik saldırısı olan komünizm öldü, sosyalizm öldü, tarih bitmiştir. En mükemmel olan kapitalizmdir söylemlerine karşı argüman üretmenin yolu da yine Bürokratik Devlet Kapitalizmine başvurmaktan geçmektedir.

Geldiğimiz noktanın analizi ise SSCB ekonomisinde egemen olan ancak aynı zamanda en ciddi krizini de yaşayan yaygın sermaye birikimi, yoğun sermaye birikim modeline doğru değişmeye zorlanmaktadır. Böylelikle yagın sermaye birikim modeline dayalı olan komuta ekonomisi tarafından düzenlenen Bürokratik Devlet Kapitalizmi, yoğun sermaye birikimi modeline dayalı ve serbest piyasa tarafından düzenlenen kapitalizme dönüşmeye zorlanıyor.

Bunun yaşanmasının açıklanmasıda yine bu teorinin (Bürokratik Devlet Kapitalizmi) savunulmasından geçmektedir

Bürokratik devlet kapitalizmi teorisi ile yapılan polemiklerin ve tartışmaların açmazlarını göstermek için bazı önemli gördüğümüz bazı konuları değerlendirmek uygun olacaktır:

Kapitalizmin bir dünya sistemi olması, dolayısıyla sosyalizminde bir dünya sistemi olması temelde niyetler dışında nesnel bir durumdur. Yani kapitalizmden kopan her zayıf halka nesnel bir şekilde dünyada birkaç ülkede devrimin başlamasını sağlar ki, bunlar tarihte görülmüştür. (Örneğin Alman Devrimi) Fakat başarılı olup olmaması iradi-sübjektif duruma bağlıdır ki bu anlamda bunun gerçekleşmemiş olması, dünya devrimi perspektifinin yanlışlığını göstermez, dünya devriminin iki önemli özelliği vardır. Birincisi geri bir ülkenin geriliğine son vermek için (örneğin devrimi başarmış Rusya gibi) özellikle ekonomik katkı ikincisi birkaç ülkede başarılmış devrimin, başarılmış ülkede (Rusya'da) kalıcılığını engellemek isteyen ülkeler nezdinde caydırıcılığını sağlamak gibi, Ayrıca devrimin başarılması devlet iktidarının el değiştirmesi ve gelişmesi demektir. Bu anlamda birkaç ülkede olan (Alman, Macar Devrimi) bunu başaramamıştır. Fakat kısa süreli dönemlerde dahi başarılmış Rus Devrime en ciddi ekonomik ve siyasi katkı bu ülkelerden gelmiştir. Ekim Devriminin emperyalizmin ve karşı devrimin saldırılarını yenilgiye uğratması ancak ekonomik ve toplumsal yıkımla başarılmıştır. Çünkü kopan zayıf halkada (Rusya) sübjektif şartların varlığı bilinmektedir. Yukarıdaki tez yalnız sosyalizmin inşası için değil, devrim içinde, sübjektif-objektif ve devrimci durumun varlığının zorunluluğunu göstermektedir.

Meta ilişkilerinin kalkmasına gelince, işgücünün meta olmaktan çıkması ile genel meta ilişkilerinin ortadan kalkması bir ve aynı değildir. İşgücünün meta olmaktan çıkması burjuvazinin siyasi ve ekonomik mülksüzleştirilmesi ile işçi devletinde mümkünken, meta ilişkilerinin ortadan kalkması Komünizmin ilk aşamasında şekil değiştirerek varlığını sürdürür. Komünizmin üst aşamasıyla ortadan kalkar. (Nasıl ki proleterya devletinin proleteryanın devleti olmasının sözle ve yazılı savunmakla değil, fiilen o devleti proleteryanın kendi organları aracılığıyla kullanmasını gerektirirse, meta ilişkilerinin sözlü veya yazılı ortadan kalkmasının savunulması nesnel durumu ortadan kaldırmaz) . Bu konuda Gotha Programının Eleştirisi'nin bir yerinde Marks özlü bir şekilde şunları söylemiştir ; "Açıkça görülüyor ki (Komünizmin ilk aşamasını değerlendiriyor) Bu bir eşit değerler değişimi olduğu için, burada meta değişimini düzenleyen kuralların aynısı yürürlüktedir. İçerik ve biçim değişmiştir, çünkü değişen koşullar altında hiç kimse emeğinden başka bir şey veremez ve bir

başka açıdan, bireysel tüketim araçları dışında hiçbir şey bireylerin mülkiyetine geçmez. Ancak, bu tüketim araçlarının bireyler arasındaki bölüşümü söz konusu olduğunda (Meta değişimi kuralları hala yürürlüktedir) bir biçime bürünmüş, bir başka biçime bürünmüş emekle, eşdeğeriyle değiştirilmektedir. *K. Marks (Seçme eserler Cilt–1, sayfa: 563–564)*

Sınıfın içinden yönetici konumuna yükselmiş kesimin tasfiye edilmesi, ayrıcalık kazanması gerçekse nasıl olurda bu kesim 1989'a hala tabakadır, anlamak mümkün çünkü diyalektik adım adım hiç şaşmadan 1989'a kadar mükemmel bir şekilde işlemiş olmalı. Bürokrasinin (aydın tabaka bürokrasimi başka bir tabaka mı bilmiyorum, fakat ben bürokrasi olarak ele alıyorum) Eğer maaşı sabitse, geliri de mi sabit, öyleyse ayrıcalıklı duruma özellikle ekonomide nasıl ulaşılmıştır. Bürokrasi içinde azınlık bir kesimin milyonlarca rubleyi hükümete borç vermesi, bu tutarın bir işçinin yaklaşık 250 yıllık kazancına (hiç harcamadan) eşit olması doğru ve mümkün değil mi. Acaba milyonlarca bürokratın varlığı sizleri şaşırtıyor mu, birikim ilişkisini taşıyan, işveren gibi gözükmeyen, üretim araçlarının doğrudan olmasa da üretim ve denetimini elinde tutan sınıfın sayısı elbette az olacaktır. Milyonlarca bürokrasi ise bu sınıfın işlerini yürüten sıradan memurlardır. Ve bunlar da kaçınılmaz olarak vardır. Chelsa başkanı Abromovich'in 15 Milyara kadar tazminat verecek kadar parası olması dünyanın sayılı zenginleri arasında bulunması, genç yaşında olması dolayısıyla bu zenginliğin son dönemde mi ortaya çıktığı yoksa 1929–1939 dönemiyle aileden (bürokrasiden) oluştuğunu da araştırmak, değerlendirmek gerekmez mi?

Kısa bir değerlendirme yaparsak şunları söylemek mümkündür. 1932'de sanayide, tarımda, ticarette sosyalizm tamamlanmıştır, geriye dönüş mümkün değildir diyenler bugün geriye dönüş olabilir demektedirler. Daha önce bu durum ancak şiddetle mümkün olur diyenler, bugün bundan da vazgeçmişlerdir. Bürokrasi yalnızca işçi sınıfı içinden çıkar diyenler, bugün bundan da vazgeçmişler, bürokrasinin etkinliği yalnız siyasi diyenler, bundan da vazgeçmişler ayrıcalıklı bürokrasinin varlığını keşfetmişler, sonuç olarak da diyalektiği ayaklandırarak bürokrasi egemen olmuş ama tabaka olarak (Üretim araçlarına sahip olanlar sınıf oluyorda üretim araçlarını kontrol eden ve denetleyenler neden sınıf olamazlar sınıf tanımı yalnız klasik kapitalizme uygun bir tanımmıdır bunları ortodoksça savunmak Stalinizmin sınıf şemasının Marksizm'e yamama çabası değil midir) Bu durumun değerlendirmesini de yine okuyucuya bırakmak sanırım en doğrusudur.

Birincisi, meta dolaşımının %2'lere düşmesi'nin (Stalin döneminde) abartılması veya kutsanmasının doğru olmadığını düşünüyoruz. Nedenini kısaca

açıklamaya çalışalım;

Metaların serbest rekabet koşullarında dolaşımı (yani kapitalist Pazar koşullarında) dolaşımı ile devlet pazarında (yani devlet kapitalizminde) dolaşımı arasında biçimsel ve yüzeysel fark dışında fark arama boşuna bir çabadır. Rekabet koşullarında değişim değeri anlamında süren alım-satım ilişkisi devlet, (devlet kapitalizminde ise) pazarının sınırlılığı ve kapalılığı çerçevesinde hükümetin kararları doğrultusunda sürer ve devam eder. İkincisi ve daha önemlisi ise meta dolaşımının sınıf bağlantısından koparılarak yalnız teknik-fiziki bir malın dolaşımına indirgenmesidir. Sınıf bağlantısı ancak işçi sınıfının metaların kendi kullanım değerinden fiilen yararlandığı ve bunun gerçek olması içinde üretim araçları üzerinde kendi mülkiyetinin var olması gerekir. Açıktır ki yukarıdaki bütün değerlendirmelerimiz bunların olmadığını gösteriyor.

İkincisi, Bürokratik devlet kapitalizminin tipik olmayan bir sistem analizi olmasının yadırganmasıdır. Tarihsel gelişmeler göstermiştir ki tarihte a-tipik şeklinde tezahür eden birçok olay, sistem gerçekleşmiştir. Örneğin Osmanlı İmparatorluğundaki Asya tipi üretim tarzı, Bonapartizm, Bismark dönemi, Kerensky dönemi vb. gibi. Ayrıca Bürokratik devlet kapitalizminin a-tipik olmasının esas nedeni bir tarihsel zorunluluk anlamında Ekim Devrimi'nin sonucunda olmasıdır. Ayrıcalıklı bürokrasinin sisteme egemen olması tespiti de her halde a-tipik bir durumdur.

Üçüncüsü, Stalin'in ölümü ile birlikte yerine gelen Kruşçev, Brejnev, Gorabaçov ve bunların kendi dönemi ile birlikte geçmişte yaşanan (Yani Stalin döneminde) olumsuzlukların ortadan kalkacağı söylemi hayata geçmemiştir. Stalin'in yerine geçen bu insanlar, tek kişi yönetimine son vereceklerini, ekonomik anlamda ise, üretim araçları üreten sanayiden daha ağılıkları olarak tüketim sanayine önem vereceklerini, daha fazla demokrasi daha fazla sosyalizm söylemi ve bunlar gibi konuların yaşanacağını söylemelerine rağmen bunlar gerçekleşmeden bu liderler tabir uygun düşerse sessizce ortadan çekilmişlerdir. Biz bu durumu bu liderlerin kendi dönemlerindeki açmazları, yanlışları sonucu değil esas olarak (Doğru, objektif anlar ve kavrarsak) 1929'da oluşmaya başlayan Bürokratik devlet kapitalizminin yani Stalin döneminin bu liderlerin dönemini belirlediğini düşünüyoruz.

Dördüncüsü, Bürokratik devlet kapitalizmi teorisinin bütünlüğünü kavramadan spesifik yönlerinin alınıp değerlendirilmesi sonucu bu teorinin devrim ve sosyalizm konularını kapsamadığı iddiası da doğru olmayan sübjektif bir değerlendirmedir. Bizler Ekim Devrimi'nin tarihteki tek gerçekleşen işçi devrimi olduğunu bunun sonucu işçi devletinin oluştuğunu ve bir dizi sosyalist toplum kurulması doğrultusundaki ilkelerin hayata geçtiğini, fakat yine ob-

jektif-sübjektif çeşitli faktörler sonucu 1929'dan başlayarak bu durumun ortadan kalktığını söylüyoruz. Bu tespit ve değerlendirmeler cesaret, güven ve ufuk açıcı olduğu için bizlere militan bir mücadele azmi vererek, literatürdeki devrim ve sosyalizm söylemini doğruluğunu dolayısıyla bunun gerçekleşmesini istiyoruz. Çünkü 1929'dan sonraki yaşananların sosyalizm olmadığını söylediğimiz noktadan itibaren otomatik olarak literatürdeki sosyalizm anlayışını savunmak tek seçenek olarak karşımıza çıkıyor. Oysa 1929'larda yaşananları sosyalizm olarak (hangi biçimde veya örtük ve açık olursa olsun) savunanların sosyalizm anlayışları ise istense de istenmese de irade dışı bile olsa sosyalizm anlayışından en azından etkilenmemesi düşünülemez. Bizler sosyalizmin tüm yaptırımlarının, şiddetinin hangi nedenle, hangi konjonktürde ve dönemde olursa olsun, ancak karşı devrimcilere ve egemen sınıflara uygulanmasının doğru ve gerekli olduğunu bunun dışında devrimcilere, işçi ve emekçilere uygulanmasının (Tabir uygun düşerse bir analoji olarak ilkelerde savaş-devrimci kardeşlik söylemini dikkate alarak) akıl yoksunluğu dışında ancak bir egemen sınıf tavrı olduğunu düşünüyoruz. Bunun için verilen hiçbir örneği de mantıklı bile olsa kabul etmemiz mümkün değildir.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

Kurtluş Sosyalist Dergi, Sayı: 2–6–9–10
Rus İhtilali-Marcel Liebman
Rusya'da Bürokratik Devlet Kapitalizmi-Tony Cliff
Doğuda Fırtına Koptu-Chris Harman
İhanete Uğrayan Devrim-Lev Troçki
Sürekli Devrim Sonuçlar Olasılıklar-Lev Treoçki
Kroşdant-Lenin, Troçki
Geçiş Programı Iv: Enternasyonel'in Kuruluş Belgesi-Troçki
Edebiyat ve Devrim-Troçki
Marksizmi Savunurken-Troçki
Sürgün Günlüğ-Troçki
Çarpıtılan Devrim-Troçki
Sosyal Reform, Sosyal Devrim, Sermaye Birikimi-Rosa Luxemburg
Kitle Grevi, Parti ve Sendikalar-Rosa Luxemburg
Siyasal Yazılar- Rosa Luxemburg
Spartakistler Ne İstiyor ?- Rosa Luxemburg
İtalya'da İşçi Konseleri Deneyimi-A. Gramsci
Aydınlar ve Toplum- A. Gramsci

Hapishane Defterleri- A. Gramsci
Değişen İşçi Sınıfı-Alex Callinicos, Chris Harman
Troçkizmin Tarihi- Alex Callinicos
Marksizm ve Parti-John Molyneux
Küba, Castro ve Sosyalizm-Mike Gonzales
Mao'dan Tiananman Meydanına-Charli Hare
SSCB Tartışması-Ernest Mandel, Chris Harman
Bolşevik Devrimi–1–2- E.Carr
İşçi Denetimi ve Sosyalist Demokrasi, Sovyet Deneyimi-Carmen Siriani
Sosyalizmin Krizine Marksist Yanıt
Lenin Döneminde Leninizm1–2-Marcel Liebman
Perestroika-M. Gorbaçov
Bitmemiş Devrim Rusya 1917–1967- Isaac Deutscher
Uygulanabilir Bir Sosyalizmin İktisadı-Alec Nove
Komintern'den Kominform'a 1-2-Fernando Chaudin
Tarihin İronileri-Isaac Deutscher
Rusya'da İşçi Muhalefeti-Alexsandra Kollantay
Rusya'da Sovyetler-Oscar Anwerler
Alternatif Olarak Troçki-Ernest Mandel
Marksizm'in Tarihteki Yeri- Ernest Mandel
Doğu Avrupa'da Sosyalist Muhalefet
Batı'da Sol Düşünce-Perry Anderson
Troçki'nin Marksizmi-Duncan Hallas
Troçki Silahlı Sosyalist- Isaac Deutscher
Dünya Sosyalist Devriminin Bugünü-Ernest Mandel
Ekim 1917: Darbe mi, Sosyal Devrim mi ?-Ernest Mandel
Bitirilmemiş Devrim-Tarık Demirkan
Ernest Mandel'in Marksizmi-Gilbert Achar, Robin Blackburn v.bşk...
Kirov'un Öldürülmesi 1937–1938 Yargılamaları-Vigtor Serge
Lenin (1-2-3) -Tony Cliff
İşçi sınıfı Hareketi ve Bürokrasi-Mandel- Novak
Devrim Devrim Diye Diye-Tarık Demirkan
Sovyetler Birliğinde İnsan Hakları ve Muhalifler-
Derleyen: Dündat Tuna
Sovyetleri Yıkan Darbe Kuğu Gölü Operasyonu-Cenk Başlamış
Khrushchev Devrinin Blok İçi Meseleleri-Dugu Sezer

DEVRİMCİ MARKSİST GELENEK

Dünyada ve Türkiye'de çeşitli siyasi gelenekler ortaya çıkmıştır. Dünyada Troçkist gelenek, Stalinist gelenek vs. Türkiye'de (TKP) , (THKPC) , (THKO) , (TİKKO) geleneği vs. gibi, tüm bu siyasi gelenekler, kendi dönemsel konjonktürlerinde, kendi özgüllüklerinde, doğru ve yanlışlarıyla bir döneme damgalarını vurmuşlardır. Fakat bu gelenekler dünyada ve Türkiye'de tüm süreci (Bu süreç Marksizm in ortaya çıkışından Doğu Avrupa ve Sovyetlerin yıkılışını ve daha sonrasını kapsayan süreçtir) açıklamaya ve analiz etmeye, değiştirmeye tek başlarına yeterli değillerdir. İşte bu noktada devreye giren Devrimci Marksist Gelenek bu süreci bütünlüklü bir şekilde analiz ve tahlil etmeye hem elverişli, hem de yeterlidir. Bu elverişlilik ve yeterlilik durağan, statik, dogmatik değil, kendi varlık ve durumunu bile sorgulayan ve eleştiren bir şekilde devrimci ve bilimsel bir konumu arz eder

Marksizm'in in ortaya çıkış süreci esas olarak Marks'ın dehası değil, sınıf şekillenmesinin ve mücadelesinin maddi ve somut oluşumudur. Daha önceleri üretim araçlarını kırıp parçalayan işçi sınıfı, burjuvazi tarafından "Çapulcu" diye nitelenirken, yine burjuvazi proletaryanın mücadelesinin yükselmesinden endişe duymaya başlasa da, proletaryanın kendi iktidarını yıkıp, yerine ne getireceğini başaramayacağına inansa da hem ekonomik, hem demokratik–siyasi her türlü baskı, şiddet ve yasal yaptırımları hayata geçirdi. İşçi sınıfı ise burjuva devrimlerindeki kendi rolünden edindiği deneyim ile yani demokrasiyi bir okul gibi kavrayarak, sınıf bilincini ve sınıf şekillenmesini geliştirerek, Marksizm'in açılımlarını da kavrayarak kendi liderliklerini de oluşturarak, ilk kez 1871 Paris Komünü ile var olan burjuva devleti parçalayıp, yıkarak kendi iktidarını 72 gün bile olsa kurmayı başarmıştır. Daha sonra 1917 Ekim Devrimi ile proletarya hem daha uzun (1929' a kadar) hem Marksizm'in ilkelerini daha gelişkin bir şekilde hayata geçirilmesiyle burjuvaziyi alabora etmiştir. Bu iki başarılı devrim ve sosyalizm oluşum ve deneyiminin başarısızlıkları ve yenilgisi, özelliklede ekim devriminin yenilgisi ve Sovyetlerin, Doğu Avrupa'nın yıkılışı burjuvaziyi güçlendirmiştir. Burjuvazi elindeki tüm olanakları kullanarak ideolojik ve siyasi saldırıya geçerek, tarih bitti, sosyalizm öldü, postmodernizm, liberalizm proletarya yok oldu söylemleriyle ayakta kalmaya çabalamaktadır.

Diğer taraftan yıkıntıları analiz ve tahlil edemeyen ve yıkıntılar altında kalanlar Marksizm'i revize ederek yeni yol arayışlarına girmişler giderek

Marksizmden kopmuşlardır. Dünyayı doğru yorumlayıp ve değiştirme mücadelesinde reformizm, idealizm, psikoloji, sosyoloji vs. gibi konulardan medet umarak kendi teorilerini bu konularla açıklamaya çalışarak işçi sınıfı ve sosyalistlerin kafasını karıştırmışlardır.

İşte bu durumlar Devrimci Marksist Geleneğin önemini ve gerekliliğini yakıcı bir şekilde gündemde tutmaktadır. Devrimci Marksist Geleneğin oluşma sürecini doğru kavrayabilmek için Sovyetler ve Doğu Avrupa'nın yıkılış nedenlerinin teorik-politik arka planını analiz etmeliyiz.

Bunun içinde, Marks'ın söylemini hatırlarsak, Marks " Bütün bildiğim benim Marksist olmadığımdır" demiştir. 1870'lerde diyalektiğin zekice bir ifadesi olan bu espri, zaman içinde temel bir siyasi sorun durumuna dönüştü. Marks'ın ölümünü izleyen yüz yıllık zaman dilimi, birbirinden farklı ve çatışma içinde olan sayısız çoklukta "Marksizm" in çıkışına tanık oldu. Bunlar Sosyal demokrasi, Stalinizm, Milliyetçiliktir. Şimdi bu konuları değerlendirmeye çalışacağız.

Sosyal Demokrasi: 1880'lerin sonuna doğru Alman Sosyal Demokrat partisi (SDP) "Ortodoks Marksist" çoğunluk ve giderek gelişen revizyonist azınlık olmak üzere ikiye bölündü. Azınlığın lideri olan Eduard Bernstein, Marksist teorinin öngördüğünün aksine kapitalizmin tedrici olarak kendi çelişkilerinin üstesinden geldiğini, bu yüzden (SDP) 'nin demokratik yapıya sahip bir toplumsal reform partisi olabileceğini ve olması gerektiğini ileri sürüyordu. Çoğunluğun lideri ve 1891 yılında Erfurt'daki (SDP) kongresinde "Marksizm'in papası" olarak anılan Karl Kautsky ise parlâmenter mücadeleyi kutsayarak şunları ifade etmiştir. "Proletarya ne zaman bilinçli bir sınıf olarak parlâmenter faaliyete girişse parlâmentarizm kendi karakterini değiştirmeye başlar. Burjuvazinin elinde basit bir araç olmaktan çıkar. Proletaryanın parlâmentoya bu katılımı, Proletaryanın bugüne kadar parlâmentoya kayıtsız kalmış kesimlerini sarsmanın ve onlara umut ve güven vermenin en etkili aracı olduğunu kanıtlar. Bu, proletarya onun ekonomik, toplumsal ve moral geriliğinden kurtarma konusunda yararlanabilecek en güçlü düzeydir.

Bu nedenle proletaryanın parlamenter faaliyete güven duymaması için elinde hiçbir gerekçesi yoktur.

Yine Kautsky "Politik mücadelemizin amacı bugüne kadar ne idiyse yine odur, parlâmentoda çoğunluğu ele geçirmek suretiyle devlet iktidarının ele geçirilmesi ve parlâmentonun devlet içinde yönetici konumuna yükseltilmesi kesinlikle devlet iktidarının yıkıma uğratması değil" demiştir. Kautsky yaptığımız bu alıntılardan anlaşılıyor ki parlâmenter stratejinin

ardında yatan şey sosyalizme geçişin şu ya da bu ölçüde ekonomik gelişmenin kaçınılmaz bir ürünü olacağı düşüncesiydi. Sosyal demokrasi- reformizmin bu görüşleri şu veya bu farklılıkla günümüze kadar varlığını ve sürekliliğini devam ettirmektedir.

Stanilizm: Stanilizm Bolşevik parti içinde iç savaşı izleyen yıllar içinde ortaya çıktı ve 1920'ler boyunca yaşanan bir dizi sert parti içi mücadele sonrasında nihayet 1928-1929'da mutlak kontrolü ele geçirerek Sovyetler Birliğinde egemen konumu yükseldi. Bu yüzden, Stanilizm, teorik açıdan, Marksizm'in gelişimini ifade eden, Ekim 1917 işçi devrimine ifadesini kazandıran ve onu zafere taşıyan Leninizm'den evrildi. Leninizim'in temel karakteristikleri devrimci uzlaşmazlığı ateşli enternasyonalciliği, emperyalizm çözümlemesi ve emperyalizme karşı muhalefeti, burjuva devletin Sovyetler temelinde yükselen işçi iktidarı tarafından parçalanması tezi üzerinde ısrarcılığı ve partiyi müdahaleci öncü örgüt şeklinde kavrayan parti anlayışı idi.

Oysa Stanilizm doğduğu maddi ortam onun teorik kalkış noktasında ifade edilenin hemen, hemen tam karşıtı idi, 1917 yılında o güne kadar dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş düzeyde bir bilinç ve mücadele düzeyine erişmiş olan Rus işçi sınıfı 1921 yılına gelindiğinde fiilen ortadan kaybolmuş durumdaydı. İç savaş yılları boyunca en militan ve politik olarak en bilinçli işçilerin çok büyük çoğunluğu ya savaşta ölmüş ya da devlet memuru konumuna yükselmişlerdi. İç savaşın ve devrimin eş zamanlı etkisi ile devrime öngelen Birinci Dünya Savaşı'nın yarattığı olumsuz koşullar birleşmiş ve Rus ekonomisi büyük bir yıkıma uğramıştı. Toplam sanayi üretimi 1913 yılındaki düzeyinin %31' ne gerilemiş, büyük ölçekli sanayi üretimi % 21'e, çelik üretimi %4,7'e düşmüş, taşımacılık sistemi çökmüş, ülkede salgın hastalıklar ve açlık baş göstermişti. 1917'de yaklaşık 3 milyon olan sanayi işçisinin sayısı 1921 yılına gelindiğinde 1 milyon 250 bin kadardı ve iç savaştan sağ çıkan işçiler çoğunlukla politik açıdan tükenmiş işçilerdi Lenin'in 1921'de söylemiş olduğu gibi "Ülkemizde sanayi proletaryası, savaşa ve umutsuz bir yıkıma bağlı olarak deklase bir durumdadır, yani sınıf temelini yitirmiştir ve proletarya olarak varlığı son bulmuştur". Böylece Bolşevik Parti kendisini havada asılı bir durumda buldu. Ülkeyi yönetebilmek için eski çarlık ordusu subaylarının pek çoğunu göreve çağırmak zorunda kaldı ve bütün çabalarına karşın kendisini bürokratikleştirmekten kurtaramadı.

Uluslar arası devrim de başarısızlığa uğramıştı. Bu durumda ya Rusya'daki iktidarı yitirme riski göze alınarak teoriye ve uluslar arası prole-

tarya devrimi hedefine sadık kalacak, ya da teoriden ve söz konusu hedeften vazgeçilerek dört elle iktidar sarılınacaktır. Stanilizmin ikincisini yapmış, Troçkizm ise birinciyi yapmıştır.

Yine Stanilizm, Marksizm-Leninizm'i pratiğe bağlı olarak gelişen bir doktrin olmaktan çıkarıp onu sabit bir dogma, devlet dini ile eş anlamlı bir inanç haline getirmiştir.

Bugüne kadar yapılmış en önemli revizyon ise Stalin tarafından ilk kez 1924 yılında 1924 sonbaharında resmen dile getirilmiş olan Tek ülkede sosyalizm teorisidir. Sovyetler Birliği kendisine düşman kapitalist dünya karşısında izole edilmiş bir haldeydi, yaşanan iç savaşa müdahale ederek devrimi boğazlama arzusunu hali hazırda göstermiş olan, Lenin'in de vurgulamış olduğu gibi ekonomik ve askeri açıdan genç işçi devletinden üstün konumunu sürdüren kapitalist bir dünya. Devrimin ilk yıllarında izlenen ve Lenin ve Troçki tarafından geliştirilmiş olan strateji kuşkusuz kararlı bir askeri savunmayı içeriyordu, ancak nihai olarak bu stratejinin dayanağı kapitalizmin içten çökertilmesini sağlamak üzere uluslar arası devrimin teşvik edilmesiydi. Tek ülkede sosyalizm politikası bu vurgunun yerini değiştirdi. Söz konusu politika uluslar arası sınıf mücadelesine güven ilkesini kaldırıp bunun yerine bir ulus devlet olarak Sovyetler Birliğinin gücüne güvenilmesi ilkesini getirdi. Sovyet devletinin savunulması, onun silahlı güçlerinin düşmanın silahlı güçleriyle eşit bir düzeye getirmesini gerektiriyordu. Bu da düşmanla eşit bir sanayileşme ve artığa ulaşmayla mümkündü. Ne var ki Rusya rahipleriyle karşılaştırıldığında son derece yoksul emeğin üretkenliğinin düşük olduğu bir ülkeydi. Ülkenin sanayileştirilmesi muazzam bir yatırım gerektiriyordu ve uluslar arası yardımın yokluğunda bu yatırımların yapılabilmesi için elde bir tek kaynak kalıyordu. İşçilerin ve köylülerin emeği bu ise ancak zora dayalı bir sömürüyle gerçekleştirilebilirdi ve bunun için böyle bir zoru uygulayacak bir aygıtın, yani sıkıntı çekmekten uzak yaşayan ancak sermaye birikiminin nimetlerinden yararlanan toplumsal bir sınıfa ihtiyaç vardı. Dolayısıyla, tek ülkede sosyalizmin pratikteki sonucu kendi karşıtı oldu. Tek Ülkede Devlet Kapitalizmi.

Tek ülkede sosyalizm anlayışı sonucudur ki, yalnızca sosyalizm değil fakat ayrıca devlet kapitalizminin önünde bir engel oluşturan köylülük 1919-1933 yılları arasındaki zorunlu kollektivizasyon sonucu yıkıma uğratıldı.

Milliyetçilik (Ulusal kurtuluş hareketleri, üçüncü dünyacılık) : Stalin, Marks'ın dönemindeki sanayi kapitalizmi koşullarında tek ülkede sosyalizm olanaksızken, "eşitsiz gelişme yasası" tarafından karakterize edilen

emperyalizm koşullarında bunun olanaklı olduğunu ileri sürmeye başladı. Bu şekilde Stalin, Lenin'in emperyalizm teorisinin gerçek analitik içeriğini boşaltıyor ve bu teoriyi ayırt edici herhangi bir Marksist boyutu olmayan basit bir Anti-sömürgecilik düzeyine indiriyordu.

Stalin'in emperyalizm konusundaki bu değerlendirmesi ilk sonuçlarını, Çin Komünist Partisi'nin sonraları 1925-1927 Çin Devrimi'ni ezecek olan "ilerici" burjuva milliyetçisi Kuomintang'ın kuyruğuna takılması, İngiliz Komünist Partisinin Anglo-Sovyet Sendikalar komitesinde "Sovyetler Birliğinin Dostları" gibi tavır takınan ve eş zamanlı olarak 1926 Genel Grevine ihanet eden TUC (Sendikalar Konfederasyonu) genel konseyinin "sol" liderlerine tabi kılınması oldu. 1930'arın ortalarındaki Halk cephelerinin Sovyetler Birliğinin burjuva demokratik

İngiltere ve Fransa ile potansiyel bir ittifakı uğruna İspanyol Devrimini feda etmeleri (ve dolayısıyla İspanyol Cumhuriyetini Franco'nun eline teslim etmeleri) nihai olarak ta Komintern'in İkinci Dünya Savaşında Müttefiklere bir iyi niyet gösterisi olsun diye 1943'de kendi kendisini feshetmesi bu yönelimin daha sonraki sonuçlarıydı.

Yine 1950 ve 1960'lı yıllara gelindiğinde, bir yandan Üçüncü Dünya'daki hemen her milliyetçi rejim ya da hareket kendisini "Sosyalist" olarak ve gene çoğu kendisini Marksist olarak nitelendiriyor, diğer yandan gelişmiş ülkelerde Stalinist olmayan sol ve bazı Troçkist gruplar da dahil olmak üzere solun geniş kesimleri ulusal kurtuluş hareketleriyle sosyalist devrimci pratikte eş zamanlı sayar hale geliyorlardı.

Üçüncü Dünyanın Milliyetçilerinin hemen hepsinin merkezi tespiti ulusal bağımsızlık için gerilla savaşı değerlendirmesidir. Bunun da en saf iki örneği Çin ve Küba'dır. Bu iki örnek ayrıca şu açılardan da önemlidir. Maoizim, Stalinizm'in toprağında yeşerdi ve kendi bağımsız stratejisini geliştirerek iktidara geldikten sonra Rusya'dan koptu, oysa başlangıçta ne komünist nede Marksist bir iddiası olan Castroism, ancak iktidara geldikten sonra Sovyet kampına dahil oldu ve "Marksist" bir ideolojiyi benimsedi.

Gerilla savaşı, ilk olarak, devrimci mücadelenin merkezini değiştirir ve onu şehirden alıp kırsal alana taşır. Bu adımı, ilk atan Mao oldu. İşçi sınıfının yalnız ideolojik önderliğinin yeterli olduğu tespiti ile köylülüğün, proletaryanın yerine ikame etme anlayışını savunur.

Castro-Guevara-Depray da, ekonomik açıdan ne denli geri ve yoksul olursa olsun, doğru politik liderlik olması koşuluyla sosyalizm Çin'de ya da başka bir ülkede inşa edilebileceğini savunurlar. Yine, bu anlayış, devrimin nesnel koşullarının olgunlaşmasını beklemenin zorunlu olmadığını,

çünkü bu koşulların devrimcilerin (Gerillaların) bizzat kendileri tarafından yaratabileceğini söyler.

Stalinizm ayrıca sosyalizmde devletin rolünü revize ederek, devlet giderek sönümlenmesi gerekirken daha da güçlenmiştir.

Yine Stalinizm döneminde şunlar hayata geçmiştir.;

1. Devlet, parti ve Sovyetlerin iç içe geçmesi.

2. Sendikaların yasaklanması, Stalinizm bunları şöyle ifade etmiştir. "İşçiler kendilerini kendi devletlerine karşı savunmamalıdırlar. Böyle bir şey tamamen yanlıştır. Bu, yönetici organların yerini almaktır. Bu, sol oportünist bir sapmadır, bireysel yönetimi imha etmektir.

3. Grevler ve toplu sözleşmelerin kalkması.

4. İş yasaları, işgücünün sabitleştirilmesi, iç pasaport yasasının kabulü.

5. Kolektif yönetimden yani Troika'dan tek kişi yönetimine geçiş gerçekleşmiştir.

6. Eşitlikçilik anlayışının reddedilmesi, işçi ücretleri arasında ciddi farklar oluşmuştur.

7. Siyasal Haklar. Eşit oy hakkının tanınması.

Sovyetler işyeri temelli olmaktan çıkartılıp coğrafi temelli bir hale getirildi. Eski beyaz muhafızlara, sabatörlere, geçmişteki eylem ve mülkiyeti ne olursa olsun eşit oy hakkı verildi. Oy hakkı verilmeyenler sadece akıl hastaları ve kamu hakkından mahrum olanlardı.

Sonuç olarak;

1. Seçimler üretim birimlerinden coğrafi birimlere aktarıldı. Bu durum Sovyeti parlamentoya dönüştürdü ve doğrudan üreticileri devlet iktidarından soyutladı.

2. Genel oy hakkının tanınması demokratik görünmesine rağmen işçi demokrasisine son verdi. Yönetenlerin ve üretenlerin farklılaşmasını en yüksek hukuksal-siyasal belgenin hükmü haline getirdi.

3. Yukarıdan aşağıya bir işleyiş hakim oldu. Bu seçilenlerin geri çağrılmasını ortadan kaldırmıştır. Çünkü en alt düzeydeki birimlerin üst organlarını oluşturan delege kongreleri sona ermiştir.

Stalinizmin tüm bu söylem ve pratikleri, Stalinizm'in Lenin'in devamcısı olduğu tespitini reddetmektedir. Çünkü Lenin Stalin'i genel sekreterlikten uzaklaştırmak için çaba göstermiş, ayrıca hasta olduğu bir durumda şunları söylemiştir. Hastalıktan kurtulur kurtulmaz onu (Stalin'i) bütün sağlıklı dişlerimle yiyeceğim." Dolayısıyla Stalinizm 1928-1936 arası Marksizm-Leninizm'den tamamen kopmuştur.

Bu değerlendirmeler ve oluşumlar devrimci Marksist geleneğin temel

taşlarının ve önderlerinin kimler olduğunun önemini ve gerekliliğini netleştirmiştir.

Devrimci Marksist Geleneğin Temel Taşları:

1. İşçi sınıfının merkezi rolü; İşçi sınıfının kurtuluşu kendi eseri olacaktır. Üretimdeki yerinden dolayı tek devrimci sınıf olan işçi sınıfı, Paris Komünü ve Ekim Devrimi'nde merkezi rolünün devrim ve sosyalizmin oluşmasında temel güç olduğunu net bir şekilde göstermiştir. Paris Komün'ü ve Ekim devrimi, net olarak göstermiştir ki, işçi sınıfının kurtuluşu elit ve bürokratların değil işçi sınıfının kendi eseridir.

2. Yasama ve yürütmenin birleştirilmesi; Burjuva parlâmentosunda yasama ve yürütme ayrı, ayrı kuvvetlerken, Sovyette, işçi sınıfının egemen olması yasama-yürütmenin birleştirilmesini sağlamış ve işçi sınıfı hak ve çıkarlarını her durumda kendisi oluşturmuştur

3. Seçilenlerin her an geri çağırabilmek ; Burjuva parlâmentosuna seçilenlerin yaklaşık – 4- seneden önce geri çağrılmaları mümkün değilken, sovyetlerde işçi sınıfı demokrasisi egemen olduğundan, Sovyetlerin oluşum süreci aşağıdan, yukarıya olması yani basit ve seri olması, işçi sınıfının yöneticilerini her durumda geri çağırmasını olanaklı yapmıştır.

4. Ortalama bir işçinin maaşı kadar ücret alınması Sovyetik biçimde yöneticilerle, sıradan işçiler arasında ücret eşitsizliklerini ortadan kalkmıştır. Bu durum bürokrasinin gelişmesi ve devletin güçlenmesinin önünde ciddi bir engel teşkil eder.

5. Toplumun devrimci dönüşümü kendiliğinden gerçekleşmez. Devrimci Sosyalist İşçi Partisinin rolü; Devrim ve Sosyalizm için işçi sınıfının öncülerinin siyasi birliği, sınıfın beyni ve hafızası olan parti önemli bir araçtır.

6. Diğer sınıf ve tabakaların taleplerini savunmak, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını ve kadınların kurtuluş mücadelesini savunmak.

7. Dünya Devrim; Devrim bir veya birkaç ülkede en zayıf halkada başlasa da devrimin sonuçlanması ve sosyalizmin nihai zaferi için Dünya Devrimi zorunlu olur.

8. Devlet Kapitalizmi; Stalinizm 1919-1936 yıllarında ki uygulamalarıyla ortaya çıkmıştır. Bürokrasi aracı bir kurum iken, giderek sermaye birikim ilişkisi taşıyan egemen bir sınıf haline gelmiştir.

Devrimci Marksist Geleneğin Önderleri

Marks- Engels, Lenin, Troçki, Rosa ve Gramsci'dir. Bu önderler kendi dönem ve konjonktürlerinde barikatın işçi sınıfı cephesinde yer alarak yer,

yer yanlış tespitlerde bulunsalar da geleneğin önderleri olmuşlardır.

Marks-Engels: Bilimsel sosyalizmin kurucularıdır. Parti konusunda daha geniş yani işçi sınıfının bütününün partiyi oluşturabileceği tespitleri; Lenin'in işçi sınıfının öncüllerinin partiyi oluşturabileceği tespitinden farkıdır. Ayrıca emperyalizm dönemini yaşamadıkları için bu teoriye vakıf olamamışlardır.

Lenin: Bilimsel sosyalizm'e (Marksizm) emperyalizm ve parti konusunda ciddi katkı yapmıştır. Fakat öncü örgütü tespiti somutun olumsuzluklarıyla da birleşince yer, yer elitizme düşme, parti ile devletin kaynaşma tehlikesini gündemde tutmuştur.

Troçk: Geleneğimizin son halkası olan, Devlet Kapitalizmi teorisinin ortaya çıkışı Troçki'nin bürokrasi analizlerine bağlıdır. Troçki bu konuda şunları söylemiştir;

- Yeni bir sosyalist iktidarın onun yerini almaması halinde şimdiki bürokratik diktatörlüğün devrilmesi böylelikle kapitalist ilişkilere geri dönüş ve onunla birlikte sanayi ve kültürde feci bir gerileme anlamını taşıyacaktır.

-Vasiyet hakkı mülkiyet hakkının ayrılmaz parçasıdır. Bir tröstün direktörü olmak yeterli değildir. Aynı zamanda hissedar olmak da gereklidir.

-Belirleyici özelliğe sahip bu alanda bürokrasinin zaferi onun yeni bir varlıklı sınıfa dönüşmesi anlamını taşıyacaktır.

-Sovyet rejiminden sosyalizme geçişin olanaklı olduğu gibi yanlış bir fikrin çıkmasına yol açabilir.

-Gerçekte ise kapitalizme geri dönüş tümüyle olanaklıdır.

Bu tespitleri yapan Troçki 1929-1936 arası Sovyetlerde yaşanırken hala "Dejenere İşçi Devleti" tespiti yaparak yarı yolda kalmıştır.

Troçki'nin Sürekli Devrim teorisi hem gelişmiş (Batı ülkeleri) , hem de azgelişmiş (Üçüncü Dünya) ülkelerinin devrim ve sosyalizm mücadelelerine ciddi katkı sağlamıştır. Bu devrim işçi sınıfı hegemonyasında diğer sınıf ve tabakaları kapsayan, aşamalı olmayan tek bir sosyalist devrimdir. Troçki, faşizm ve faşizme karşı mücadelede de Marksizm'e önemli katkılar yapmıştır.

Lenin, Troçki'nin sürekli Devrim teorisine 1917'de ulaşırken. Troçki daha önce daha geniş parti anlayışını savunurken 1917'de Leninist Parti anlayışına ulaşmıştır.

Rosa Luxemburg:

1. Reform ve devrim konusunda,
2. Örgütlenme konusunda
3. Kitle grevleri ve kendiliğindelik
4. Enternasyonalizm
5. Militarizm ve savaş
6. Emperyalizm
7. Kadınların genel oy hakkı konusunda, Marksizm'e önemli katkılar yapmıştır. Fakat ulusların kendi kaderlerini hakkı ve parti konusunda yanlış bir tutumla Lenin'den ayrılmıştır.

Gramsci: Marksizm'i tarihselci bir tutumla ele alır ve kadercilik ve ekonomik determinizme karşı çıkar. Modern Prens (Devrimci İşçi Partisi) 'nin önemini reddetmez fakat ikili perspektifin önemine işaret eder. Yani zor kullanma ve rıza, otorite ve hegemonyanın, şiddet ve uygarlığın, bireysel momentin ve evrensel momentin (Kilise ve devlet) ajitasyon ve propagandanın, taktik ve stratejinin vb. gibi.

Manevra Savaşı: çabuk zafer sağlamayı umut eder Rusya v.s gibi geri ülkelerde

Mevzi Savaşı: Daha önce görülmemiş bir hegemonya yoğunlaşması gerektiren uzun süreli bir kuşatmayı ifade eder. Batı ülkelerinde

Organik-İnorganik Aydınlar

Konseyler üzerine

Kendiliğindenlik ve liderlik konusunda katkıları vardır.

Marks- Engels-Lenin konusunda daha geniş değerlendirme yapmayışımız hem bu konunun özgüllüğünden hem de bilimsel sosyalizmin kurucuları olmasındandır.

Troçki, Rosa, Gramsci konusunda daha geniş durduk çünkü daha uzun yaşamlarından dolayı kendi dönemleri bugünkü dünyayı daha net kavramamıza katkı sağlamaktadır.

SONUÇ: Marksizm'in bir dogma değil eylem için kılavuzsa, Dünyayı yalnız açıklamak, yorumlamak değil değiştirmek gerekir diyorsak, yeni yol arayışları ve sapmalardan arınmak ve kurtulmak istiyorsak Devrimci Marksist Gelenek konusunu bütünlüklü ve doğru bir tarzda kavramalıyız...

Kaynakça ve Okuma Listesi:

Rus İhtilali-Marcel Liebman
Rusya'da Bürokratik Devlet Kapitalizmi-Tony Cliff
Doğuda Fırtına Koptu-Chris Harman
İhanete Uğrayan Devrim-Lev Troçki
Sürekli Devrim Sonuçlar Olasılıklar-Lev Treoçki
Kroşdant-Lenin, Troçki
Geçiş Programı Iv: Enternasyonel'in Kuruluş Belgesi-Troçki
Edebiyat ve Devrim-Troçki
Marksizm'i Savunurken-Troçki
Sürgün Günlüğ-Troçki
Çarpıtılan Devrim-Troçki
Sosyal Reform, Sosyal Devrim, Sermaye Birikimi-Rosa Luxemburg
Kitle Grevi, Parti ve Sendikalar-Rosa Luxemburg
Siyasal Yazılar- Rosa Luxemburg
Spartakistler Ne İstiyor ?- Rosa Luxemburg
İtalya'da İşçi Konseleri Deneyimi-A. Gramsci
Aydınlar ve Toplum- A. Gramsci
Hapishane Defterleri- A. Gramsci
Değişen İşçi Sınıfı-Alex Callinicos, Chris Harman
Troçkizmin Tarihi- Alex Callinicos
Marksizm ve Parti-John Molyneux
Küba, Castro ve Sosyalizm-Mike Gonzales
Mao'dan Tiananman Meydanına-Charli Hare
SSCB Tartışması-Ernest Mandel, Chris Harman
Bolşevik Devrimi–1–2- E.Carr
İşçi Denetimi ve Sosyalist Demokrasi, Sovyet Deneyimi-Carmen Siriani
Sosyalizmin Krizine Marksist Yanıt
Lenin Döneminde Leninizm1–2-Marcel Liebman
Perestroika-M. Gorbaçov
Bitmemiş Devrim Rusya 1917–1967- Isaac Deutscher
Uygulanabilir Bir Sosyalizmin İktisadı-Alec Nove
Komintern'den Kominform'a 1-2-Fernando Chaudin
Tarihin İronileri-Isaac Deutscher
Rusya'da İşçi Muhalefeti-Alexsandra Kollantay
Rusya'da Sovyetler-Oscar Anwerler
Alternatif Olarak Troçki-Ernest Mandel
Marksizm'in Tarihteki Yeri- Ernest Mandel
Doğu Avrupa'da Sosyalist Muhalefet

Batı'da Sol Düşünce-Perry Anderson
Troçki'nin Marksizm'i-Duncan Hallas
Troçki Silahlı Sosyalist- Isaac Deutscher
Dünya Sosyalist Devriminin Bugünü-Ernest Mandel
Ekim 1917: Darbe mi, Sosyal Devrim mi ?-Ernest Mandel
Bitirilmemiş Devrim-Tarık Demirkan
Ernest Mandel'in Marksizm'i-Gilbert Achar, Robin Blackburn v. bşk...
Kirov'un Öldürülmesi 1937–1938 Yargılamaları-Vigtor Serge
Lenin (1-2-3) -Tony Cliff
İşçi sınıfı Hareketi ve Bürokrasi-Mandel- Novak
Devrim Devrim Diye Diye-Tarık Demirkan
Sovyetler Birliğinde İnsan Hakları ve Muhalifler-Derleyen: Dündat Tuna
Sovyetleri Yıkan Darbe Kuğu Gölü Operasyonu-Cenk Başlamış
Khruslıchev Devrinin Blok İçi Meseleleri-Dugu Sezer

DİN VE TÜRKİYE'DE İSLAM

DİN OLGUSU:

Geçmiş zamanlarda ve günümüzde yer yer hızlansa veya yavaşlasa da güncelliğini yitirmeyen önemli konulardan biridir din konusu, konumu ve durumu ne olursa olsun milyonlarca insanı etkileyip peşinden sürükleyen bu konuyu tüm etkilerden arınarak objektif bir şekilde değerlendirmeliyiz.

Din, başkaları için sürekli çalışmalar ile, yokluk ve yapayalnız bırakılmışlık ile taşıyabileceklerinden ağır sorumluluk yüklenmiş halk yığınlarının omuzlarını her yerde acımasızca çökerten ruhsal baskı araçlarından biridir. Tıpkı yabanıl insanın doğa ile savaşımındaki güçsüzlüğünün tanrılara, şeytanlara, mucizelere ve benzerlerine inanmaya yol açması gibi, sömürenlere karşı savaşımlarında sömürülen sınıfların güçsüzlüğü, ölümden sonra daha iyi bir yaşam inancına kaçınılmaz olarak yol açar. Ömürleri boyunca didinip yokluk içinde yaşayanlara, bu dünya da iken boyun eğer olmak ve tanrısal bir ödül umuduyla avunmak, dinle öğretilir. Başkalarının emeğiyle yaşayanlara ise, dinle, bu dünya da iken iyiliksever olmak öğretilir, böylece onlara, sömürenler olarak bütün varlıklarını, haklı çıkarmanın çok ucuz bir yolu sunulur ve cennette mutluluk için uygun bir fiyata biletler satılır. Din, halk için bir afyondur. Din öyle bir ruhsal içkidir ki, kapital köleleri onda insanca düşüncelerini, insana az ya da çok yakışan bir yaşama karşı isteklerini boğarlar. Din, ezilenlerin hıncı, kalpsiz dünyanın kalbidir, yani deyim yerindeyse yaşamdan umut kesenlerin yaşam ağacıdır.

Ama büyük çaplı fabrika endüstrisiyle yetiştirilip kent yaşamıyla aydınlatılmış modern sınıf-bilinçli işçi, cenneti papazlara ve burjuva bağnazlara bırakıp kendisi için bu dünya da daha iyi bir yaşam sağlamaya çalışır. Bu günün proletaryası, din sisine karşı savaşımda bilimden destek alan, işçileri, yeryüzünde daha iyi bir yaşam uğruna bugün savaşmak için birbirleriyle kaynaştırarak ölümden sonra yaşam inançlarından kurtaran sosyalizmin yanında yer alır.

Din, özel bir iş ilan edilmelidir. Ama herhangi bir yanlış anlamayı önlemek için bu sözlerin anlamını doğru tanımlamak gerekir. Bizler, devletin ilgili olduğu alanda, dinin özel bir iş sayılmasını uygun görüyoruz, Fakat siyasi veya Komünist partisi ile ilgili olduğu alanda dini asla özel bir iş sayamayız. Dolayısıyla din devletle ilgisiz olmalı ve dinsel toplulukların yönetimsel otoritelerle hiçbir bağlantısı bulunmamalıdır. Herkes, dilediği herhangi bir dine inandığını veya hiçbir dine inanmadığını söylemekte kesinlikle özgür olmalıdır.

Dinsel inançları yüzünden insanlar arasında fark gözetilmemelidir. Bir

insanın dininin resmi belgelerde yalnızca anılmasına bile tartışmasız son verilmek gerekir. Resmen tanınmış kiliselere para bağışlanmamalı, kiliseyle ilgili ve dinsel topluluklara devlet ödenekleri ayrılmamalıdır. Bunlar insanların kesinlikle özgür dernekleri, devletten bağımsız dernekler olmalıdır. Proletaryanın modern devletten ve modern kiliseden isteği tam kilise ve devlet ayrılığıdır.

Rahipler, din adamları ne denli bağnaz, bilgisiz olursa olsun uyanış bunları da etkilemektedir. Dolayısıyla bir papaz veya hocanın dinsel inanışları ne olursa olsun ekonomik-politik konularda anlaşırsak onlarla birlikte olabiliriz.

Fakat açıktır ki sosyalist proletaryanın partisinin ilgili olduğu alanda, din özel bir iş değildir. Partimiz, işçi sınıfının kurtuluşu için uğraşan sınıf-bilinçli, ileri savaşçıların örgütüdür. Böyle bir örgüt dinsel inançlar biçimindeki sınıf-bilinci yokluğuna, bilgisizliğe veya karanlıkçılığa ilgisiz olamaz ve olmamalıdır. Programımıza tanrıtanımaz olduğumuzu açıkça yazamayız, propagandamız, tanrıtanımaz propagandası ister istemez içermelidir. Fakat dinsel sorunu soyut, düşünselci bir biçimde, sınıf savaşımıyla bağlantısız bir "zihinsel" sorun gibi koyma yanılgısına hiçbir koşulda düşmemeliyiz. İşçi yığınları üzerinde sonsuz baskıya ve kalabalığa dayanan bir toplumda, dinsel önyargıların yalnız propaganda yöntemleriyle giderilebilir sanmak yanlış olur. İnsanlığa vurulmuş din boyunduruğunu, toplum içindeki ekonomik boyunduruğun yalnızca bir ürünü ve yansıması olduğunu unutmak, burjuva sığlığı olur. Proletarya, karanlık kapital güçlerine karşı kendi öz savaşımıyla aydınlatılmazsa, kitapçıların çoğalması ve öğütlerin artması onu aydınlatamaz. Ezilen sınıfın bu gerçekten devrimci savaşımında yeryüzünde bir cennet yaratma uğruna birlik, bizler için, gökteki cennet konusunda proleter düşünce biçiminden daha önemlidir. Programımızda tanrıtanımazlığımızı anmayışımız, anmamızda gerekmemesi bundandır. Bizler, hep bilimsel dünya görüşünü öğütleyeceğiz. Fakat bu durum, dinsel sorunun, hiç ilgili olmadığı baş yere yükseltilmesi anlamına gelmemelidir. Biz her durumda ezilen insanların ekonomik-politik taleplerini ön plana çıkartmalıyız. Dolayısıyla Devrimci proletarya, devletin ilgili olduğu alanda, dini gerçekten özel bir iş yapmayı başaracak ve ortaçağ karanlığından arındırılmış bir sistemde, proletarya, ekonomik köleliği, insanlığın dinsel aldatılmasının gerçek kaynağını ortadan kaldırmak için geniş ve açık bir savaş sürdürecektir. Yukarıda genel hatlarıyla bu konuda Lenin'in görüşlerini ve kendi görüşümüzü derlemeye çalıştık. Fakat diğer bir çok konuda olduğu gibi bu konuda da Lenin görüşlerinin temellerini Marks ve

Engels'ten almıştır. Bizler bu aşamada konunun daha da netleşmesi için Marks-Engels ve sosyal-demokrasinin (komünizmin) görüşlerini derlemeye çalışacağız.

Marksizm tümüyle Tanrı tanımazlık ve bütün dine kesinlikle düşman bir maddeselciliktir. Engels'in Feuerbach'ı dine karşı onu yıkmak için değil, yenilemek için, yeni "yüceltilmiş" bir din üretmek için savaştığından dolayı kınadığını burada anımsayalım. "Din halkın afyonudur" Marks'ın bu özdeyişi bütün Marksçı din görüşünün köşe taşıdır. Marksizm, her zaman bütün modern dinleri ve kiliseleri, dinsel örgütlerin her birini ve hepsini, işçi sınıfının sömürülmesine ve sersemleştirilmesine yarayan burjuva gericilik araçları saydı.

Aynı zamanda, Engels, işçilerinin partisinin programına, dine savaş açmak anlamında açık bir Tanrıtanımazlık bildirisi konması için Sosyal-Demokratlardan "daha sol" veya "daha devrimci" olmak isteyen kişilerin çabalarını sık sık kınadı. Engels Londra da sürgünde yaşayan Blanguici'lerin görüşlerini yorumlayarak, onların dine gürültülü savaş açmalarını bir aptallık örneği saydı ve böyle bir savaş açmanın dine ilgiyi canlandırmak ve dini gerçekten tükenip gitmekten korumak için en iyi yol olduğunu söyledi. Engels Blanguici'leri, ancak işçi yığınlarının sınıf savaşımlarının, proletaryanın en geniş katmanını bilince ve devrimci toplumsal pratiğe kapsamlı olarak çekmekle, ezilen yığınların din boyunduruğundan gerçekten kurtulabileceğini, oysa dine savaş açmanın, işçilerin partisinin politik bir görevi olduğunu söylemenin kesinlikle anarşistçe süslü söz söylemek olduğunu anlamaya yeteneksizlikle suçladı. Yine Engels Anti-Dühring'de, Dügring'in filozofa düşünselcilik ve din için tanıdığı en küçük üstünceliklere acımasızca saldırırken, dinin sosyalist toplumda yasaklanması gerektiği yalancı-devrimci düşüncesini de aynı kararlılıkla kınadı. Engels işçilerin partisinin proletaryayı örgütleme ve eğitme görevini sabırla yerine getirme yeteneği olması gerektiği, bunun dinin tükenip gitmesine ve din konusunda bir politik savaş kumarından kendini uzak tutmaya yol açacağı üzerinde sürekli durdu.

Bu görüş, örneğin, Cizvitler için özgürlüğü, Almanya'ya kabul edilmelerini ve her hangi bir özel dine karşı polis yöntemleriyle savaşımın tümüyle bırakılmasını savunan Alman Sosyal-Demokrasisinin gerçek özünün bir parçası oldu. "Din özel bir iştir" Erfurt Programındaki bu ünlü amaç, Sosyal-Demokrasinin bu politik taktiklerini özetledi. Erfurt programındaki bu amaç, biz Sosyal-Demokratlar, Partimiz, dini özel bir iş sayıyormuşuz, din Sosyal-Demokratlar olarak bizim için, bir parti olarak bizim için özel

bir iş anlamına geliyormuş gibi yorumlar oldu. Oysa Engels, bunu Sosyal-Demokratların dini devletle ilişki olarak özel bir iş saydıklarını, ama kendileriyle ilişki olarak öyle saymadıklarını belirtmeye çalıştı.

Dinle savaşmak Marksizm'in ABC'sidir. Ama Marksizm ABC'de durup kalmış bir maddeselcilik değildir. Marksizm daha ileri gider ve derki, dinle nasıl savaşılır bilmeliyiz bunun içinde yığınlar arasındaki iman ve din kaynağını maddeselci bir yolla açıklamalıyız. Dinle savaş soyut ideolojik vaazla sınırlanamaz, böyle vaaza da indirgememek gerekir. Toplumsal din köklerini ortadan kaldırmayı amaçlayan sınıf hareketinin somut pratiği ile birleştirmelidir.

"Tanrıları korku yarattı" söyleminde olduğu gibi kör kapital gücü korkusu, kör, çünkü işçi yığınlarınca önceden görülmez, proletaryanın ve küçük mülk sahibinin yaşamındaki her adımda acı çektirmekle gözdağı veren yıkım, yoksulluk, fuhuş, açlıktan ölüm cezalarına çarptıran bir güç, Marksistlerin belleğinde her şeyden önce tutması gereken modern din kökü böyledir. Bütün ezilen yığınlar bu din köküne bütün biçimleriyle kapital yönetimine karşı birleşik, örgütlü, planlı ve bilinçli bir yolla savaşmayı kendileri öğreninceye değin, hiçbir eğitsel kitap o yığınların zihninden söküp atamaz. Bu durum dine karşı eğitsel kitapların zararlı olduğu anlamına gelmez, tersine kitabı bilgilendirmenin önemini reddetmeden, somut şartların somut analizini yapmanın önemini belirtti.

Bir Marksist- (Komünist) somut durumu bir bütün olarak görebilmelidir. Anarşizm ile fırsatçılık arasındaki sınırı her zaman bulabilmelidir. (Bu sınır değişen ve değiştirilebilirdir ama vardır) Gerek anarşistin soyut, sözel ama gerçeklikte boş "devrimciliği" ne gerek dine karşı savaşımda duraksayan, bunun ödevi olduğunu unutan, Tanrıya inançla uzlaşan ve sınıfın çıkarlarıyla değil de, hiç kimseyi gücendirmeme, hiç kimseyi reddetmeme ve hiç kimseyi ürkütmeme küçük ve bayağı düşüncesiyle - "yaşa ve yaşat"- vb.. bilge kuralıyla yönlendiren küçük burjuva veya liberal aydının dar kafalılığına ve fırsatçılığına da kapılmamalıdır.

Papazların, din adamlarının Sosyal-Demokrat parti üyesi olamayacakları ilk ve son olarak söylenemez, ama tersine kuralda konamaz. Bir papaz veya din adamı genel politik çalışmamıza katılmak için bize gelir ve partinin programına karşı çıkmaksızın Parti ödevlerini dürüstçe yerine getirirse, Sosyal-Demokratların saflarına katılmasına izin verilebilir, çünkü programımızın özü ve ilkeleri ile papazların, hocaların dinsel inançları arasındaki çelişki, böyle koşullarda yalnız onu ilgilendiren bir şey, onun kendi özel çelişkisi olur, bir politik örgütte üyelerinin görüşleri ile parti programı

arasında çelişki olup olmadığını anlamak için onları sınavdan geçiremez. Örneğin bir papaz veya hoca Sosyal-Demokrat partiye katılır ve parti içinde etkin olarak dinsel görüşler yaymayı başlıca ve hemen hemen ilk iş edinirse, Partinin onun saflarından hiç tartışmasız kovması gerekir. Tanrıya inançlarını koruyan işçileri Sosyal-Demokrat partiye yalnız kabul etmekle kalmamalı, onları özellikle kaydetmeye koyulmalıyız, onların dinsel inançlarının birazcık bile incitilmesine kesinlikle karşıyız, ama ondan programımızın özüyle eğitmek için kaydederiz, programımıza karşı etkin bir savaşıma izin vermek için değil parti içinde inanç özgürlüğüne izin veririz, ama gruplaşma özgürlüğüyle belirlenmiş kesin sınırlara dek.

Marksistler için, dinin her şeyin anahtarı olduğu önermesi nasıl doğru değilse "sosyalizm benim dinimdir" önermesi de her durumda doğru değildir. Çünkü "Sosyalizm bir dindir" deyişi kimileri için dinden sosyalizme bir geçme biçimidir. Başkaları içinse, sosyalizmden dine bir geçme biçimidir.

Diğer bazı konularda olduğu gibi burjuvazinin ilerici olduğu dönemde din ile savaşmakta burjuvazinin göreviyken, günümüzde burjuvazinin devrimci barutu tükendiği için bu görevde işçi sınıfının omuzlarındadır.

Dinsel ön yargılarla savaşırken son derece dikkatli olmalıyız, kimileri dinsel duyguları inciterek bu savaşımda çok zarara yol açıyorlar. Propagandayı ve eğitimi kullanmalıyız. Savaşımı aşırı sertleştirmekle yalnızca halkın öfkesini uyandırabiliriz, böyle bir savaşım yöntemleri, halkın dinsel yollar boyunca bölünmesinin sürmesine vesile olur, oysa bizim kuvvetimiz birliktedir. En derin dinsel ön yargı kaynağı yoksulluk ve bilgisizliktir, savaşmamız gereken kötülük de budur.

SONUÇ

Bu yazıda din konusunda amacımız dinin çok geniş bir literatürünü her yönüyle ele almak değildir. Devrimci sosyalistler için temel amaç bu konunun ayrıntısına takılmadan özünü bilimsel ve objektif olarak kavramaktır. Her konuda olduğundan belki daha da önemli olan ise din konusunda dogmatiklikten uzak somut şartların somut analizini yapmaktır. Dinin varlığını oluşturan bütün etmenler ortadan kalkınca dinde ortadan kalkacaktır. O döneme kadar görevimizi yerine getirmek bir yük olarak görülmemeli, tersine milyonlarca insanı ilgilendiren bir ihtiyaç olarak kavranmalıdır. Diğer birçok konuda olduğu gibi bu konuda da Marks-Engels ve Lenin'i referans almamız, onların konuya hiçbir çıkar gözetmeden bilimsel ve objektif olarak yaklaşımlarıdır.

TÜRKİYE'DE İSLAMCILIK

Son günlerde Türkiye'de İngiliz konsolosluğu, İngiliz bankası ve İsrail sinagoguna düzenlenen saldırılar ve sonucunda gelişen olaylar yıllardır gündemden düşmeyen İslam konusunu yeniden güncelleştirdi. Devrimci sosyalistler İslam konusuna devletli-laik kesimler gibi sığ bir anlayışla yaklaşmadılar. Halk-İslam olgusunu dikkate alarak, bunun toplumsal boyutuna önem vermelidirler. Fakat İslam olgusunu abartmadan, sabırla yaklaşmalılar, bu olguyu oluşturan nedenler ortadan kalkmadığı sürece suni-iradeci davranışların yanlış ve yeterli olmadığını görmelidirler. Konuyu bilimsel ve objektif saiklerle değerlendirdiğimizde mücadele hattımızı sağlamlaştırma imkanlarına ulaşacağız.

"İslam'ı bir bütün olarak (inanç, ibadet, ahlâk, felsefe, siyaset, eğitim) yeniden hayata hakim kılmak ve akılcı bir metotla Müslümanları İslam dünyasını batı sömürüsünden, zalim yöneticilerden, esaretten, taklitten, hurafelerden kurtarmak, medenileştirmek, birleştirmek ve kalkındırmak uğruna yapılan aktivist, modernist ve eklektik yönleri baskın, siyasi, fikri ve ilmi çalışmaların, arayışların, teklif ve çözümlerin bütününü ihtiva eden bir hareket" şeklinde tanımlanabilecek olan İslamcılığın siyasal bir ideoloji olarak ne zaman ortaya çıktığı konusunda net bir görüş birliği olmasa da, yaygın bir anlayışa göre İslamcılık Birinci Meşrutiyet sonrasında ortaya çıkmıştır. Öncülüğünü de Mısırlı düşünür Cemalettin Afgani'nin yaptığı iddia edilmektedir. Bir başka yaklaşıma göre Türkiye'de ki İslam-i hareketin başlangıcı genel olarak, Osmanlı Devletinde siyasal ve sosyal krizin arttığı ve bunun sonucu olarak krizden çıkış için çeşitli oluşumların görülmeye başladığı 18. yüzyılın sonları ile 19. yüzyılın başlarına kadar uzatılabilir."

Aslında Müslüman ülkelerin tarihlerine bakıldığında, işlerin yolunda olmadığı, sistemin bozulduğu, yakınmaların arttığı dönemlerde "bunların nedenlerinin İslam'dan uzaklaşmak, çözümün ise yeniden İslam'a dönmek olduğu" şeklindeki yaklaşımın çok sık ortaya çıktığı görülmektedir. Yine Müslümanların, gayri Müslimlerin saldırılarına uğradıklarında, siyasal, kültürel ve ekonomik alanda geri kaldıkları da görülmektedir. Bu anlamda "İslam'a geri dönüş" , "yeniden İslamlaşma" gibi kavramların Türkiye de 16. yüzyıla kadar dayanan bir geçmişinin olduğu söylenebilir.

"İslam dünyası, 19. yüzyılın sonlarına geldiğinde, Batı yayılmacılığı karşısında önemli ölçüde sömürgeleşmişti. Müslümanlar, "teknik ve fetihçi" Avrupa karşısında kendilerini ilk kez yapısal olarak savunma durumunda hissediyorlardı. Yüzyıllardan beri, Müslümanlarla Hıristiyanlar

arasında süregelen mevcut denge artık ortadan kalkmıştır."

İslamcılık işte bu "sömürgeci ve emperyalist referanslar sistemine ve bizatihi işgale karşı direniş sürecinde oluşmaya başladı." Dolayısıyla 19. yüzyılın sonlarında, batı emperyalizminin Müslümanlar üzerindeki egemenliği ve bu egemenliğin sosyo-kültürel yapıda oluşturduğu çözülme karşısında gösterilen tepki, İslamcılığın ortaya çıkışındaki en belirgin özelliklerden biridir. Yine 19. yüzyılda ortaya çıkan İslamcılık hareketinin, her ne kadar kaynaklara dönüşe önem verse de, genel hatlarıyla doğru yenilenmeye uzak kaldığı, hatta ilke olarak bunu benimsemediği, gerçekleşmesini imkânsız gördüğü söylenebilir.

Müslüman Arap toplumları ile Osmanlı Devletinde ortaya çıkan İslamcılık anlayışının birbirinden önemli ayrılıklar gösterdiği görülmektedir. Sömürge haline gelen Müslüman Arap toplumlarında "İslam dayanışması anti-emperyalizmle özdeşleşerek negatif anlamda birleştirici fonksiyon" görüp, cihat İslamcılığın temel vurgusu olurken, Osmanlı Devletinde ise İslamcılık dar bir alanda da olsa Müslümanların yeniden organizasyonu, çağa uygun yeni kurumların ve düşüncelerin yaratılması yolunda pozitif bir anlam yüklenmiştir.

Fakat özellikle 1. Mahmut döneminden itibaren yoğunluk kazanan batılılaşma hareketleri, Osmanlı Devletini gittikçe İslam'dan uzaklaştırıyordu. Bu durum 1855'te Osmanlı Hükümetinin, köleliğin kaldırılması, Hıristiyanlara eşit haklar verilmesi ve kadın haklarının tanınması gibi bazı uygulamalar da görülmüştür.

Görüldüğü gibi İslam-i hareketin en belirgin niteliği, batı karşıtı bir karakter göstermesi yanında, aynı zamanda bir "savunma ideolojisi" görünümü de vermesidir. Yine "Osmanlı ülkesindeki İslamcılık hareketini bir kalkınma ve kurtuluş ideolojisi" olarak Osmanlıcılık hareketinin devamı, milliyetçilik ve bir ölçüde Türkçülük cereyanının öncesi şeklinde ele almak doğru olur.

Fakat İslamcılık başlı başına bir "politika" olarak, tüm yönleriyle birlikte 2. Abdülhamit döneminde benimsendi ve savunuldu. Abdülhamit'in despotik yönetimi, kendi iktidarını sorgulayan her düşünce akımına karşıydı. Böyle bir ortamda da İslamcılığın, bağımsız bir fikir hareketi olarak gelişmesi mümkün olmamıştır. Zaten dönemin İslamcı aydınlarını da 2. Abdülhamit'e karşı oldukları bilinmektedir.

Meşrutiyetin ikinci kez ilan edilmesiyle birlikte gelen özgürlükçü ortam, İslamcılığın bir fikir hareketi olarak gelişmesine önemli katkıda bulundu. Sırat-ı Müstakim'in 14 Ağustos 1908'de yayın dünyasına girme-

siyle, İslamcı hareket "fikri planda" büyük bir ivme kazanmaya başladı.

19. yüzyılın ikinci yarısı ortasında çıkan ve Birinci Meşrutiyetle birlikte bir süre, en güçlü fikir akımı olarak görülen İslamcılık, özetle şu temel yaklaşımlarda bulunmuştur. İslamiyet batılıların iddia ettiği gibi ilerlemeye engel değildir ve akla uygun bir dindir. İslam inancı modern çağın yeniliklerine kolayca uyum sağlayabilir.

Yeter ki Ortaçağda kapanan içtihat kapısı yeniden açılsın. Müslümanların batı karşısında gerilemeleri, İslamiyet'in suçu değildir. Kişilerin hataları Müslüman toplumları geri bıraktırmıştır. İslam'ın yaşamın her alanına müdahale eden kuralları, bir bütün halinde uygulanırsa Müslümanlar yeniden egemen olur.

İslamcılar, batılı sömürgecilere karşı ortak bir tutumun benimsenebilmesi için, dağılan İslam topluluklarının, bir merkez etrafında toplanmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Bu hedefin parolası ise "ittihat-ı İslam" kavramı olmuştur. Kur-an ve Sünnetin her zaman bağlı kalınması gereken en önemli kaynak olduğunu, İslam'ın yeniden değerlendirilmesi için, öncelikle bu iki temel kaynağa başvurulması gerektiğini savunmuşlardır. Yine onlara göre Batı, teknolojik alanda tartışılmaz bir üstünlüğe sahiptir. Müslümanların görevi ise, Batıyı üstün kılan değerleri alıp, kendi toplumlarını kalkındırmak olmalıdır.

Birinci dünya savaşı sonrasında, Anadolu'nun işgale uğraması üzerine başlatılan karşı mücadele sürecine, İslamcıların önemli bir bölümü destek verdi. Anadolu'daki dindar kesimin büyük bir bölümü, örneğin imam, müftü gibi din görevlileri şartların zorlamasıyla Kuvayi Milliye güçlerini desteklediler. Fakat Kurtuluş Savaşı İslam' i boyutu olan kutsal bir din savaşı değildir. Ama bu mücadelede dinin de önemli bir rol oynadığı unutulmamalıdır. Bunun bilincinde olan Mustafa Kemal ve Onun çevresinde olan mücadelecilerde, İslamcılık düşüncesi ile doğrudan bir çatışmaya girmeyip, pragmatik bir anlayışla Kurtuluş Savaşının "ulusçu" niteliğini ön plana çıkarmamaya özen göstermişlerdir. Mustafa Kemal'in mücadelenin başlangıcında, halkın dinsel duygularına seslenirken başvurduğu etkili yerel otoriteler arasında birçok şeyh ve dini liderinde bulunduğu bilinmektedir.

23 Nisan 1920'de açılan Birinci TBMM de ulemadan temsilcilere de özellikle yer verilmiştir. Bu mecliste üyelerin en azından %20'si ulemadandı ve milletvekillerinin 8'i şeyhti. İslamcılarla yapılan ittifak Kurtuluş Savaşının bitimine kadar-kimi zaman beliren anlaşmazlıklara rağmen devam etmiştir. Fakat saltanatın ve özellikle halifeliğin kaldırılması nedeniyle, devrimci kadro ile İslamcılar arasında, kesin bir ayrışma olmuştur.

İslamcılar Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası etrafında toplanmışlardır.

Osmanlı'dan devralınan sistemin köklü bir değişime uğratılması, İslamcı çevrede ve muhafazakâr halk kesiminde "dinden sapma" olarak değerlendirilmiş ve tepkilere yol açmıştır. Şeyh Sait ayaklanması bu tepkilerin en önemlisidir.

Fakat bu ayaklanmanın bastırılması sürecinde çıkarılan Takrir-i Sükun Yasası'nın da hükümete verdiği yetkiyle kısa bir zamanda İslamcı muhalefet tasfiye edildi. Bu dönemde görev yapan İstiklal Mahkemeleri, rejime yönelik her türlü muhalefeti sindirme görevini üstlenirken, İslamcı eylemlerinde cezalandırılmasında aktif görev yaptı.

Cumhuriyetin kurulmasından sonra, İslam yeniden tanımlanmaya başlamıştır. Bu yeni tanıma göre din, kişi ile Allah arasında varolan bir ilişkidir ve hayat bulacağı tek yer vicdanlardır. Artık dinin politikaya, hukuk sistemine, eğitime karışmasına izin verilmeyecektir. Bu nedenle de din kurumu, devletin sıkı gözetimi ve denetimi altına alınmış, halifeliğin kaldırılması, güçlü tasavvuf tarikatlarının yasadışı ilan edilmesiyle Türkiye'de İslam'ın gücü sınırlandırılıp standartlaştırılmıştır. İzlenen politika ile devletin İslam kurumlarına doğrudan müdahale edebilmesini sağlayan bir yönetim mekanizması oluşturarak, din görevlisi olan imamlar, hatipler ve müftüler, devlet yönetimindeki Diyanet İşleri Başkanlığına bağlanıp memurlaştırıldılar. Aslında Cumhuriyeti kuran "devrimci" kadro, Batı'nın 16. yüzyılda yaptığı reformun benzerini İslamiyet'e de uygulamak amacındaydı. 1928'de gündeme gelen "Dini Islah Projesi" bunun kanıtlarından biridir. Bu Proje ile "ulusal İslam" yaratılmaya çalışılmıştır. İbadetin Türkçeleştirilmesi de bu çabanın bir ürünüdür.

Çok Partili Yaşama Geçiş Ve İslam

Din egemenliğindeki Osmanlı devlet ve toplum sistemini, ulusal-laik değerlerle yeniden inşa etmeyi amaçlayan CHP, 1945 yılında çok partili yaşama geçiş ve oy rekabeti nedeniyle dine yönelik politikasını yeniden gözden geçirmek zorunda kaldı. Bir yandan medreseler tekke ve zaviyeler gibi dinsel kurumlar kapatılırken, öte yandan devlet kontrolünde "uysal bir İslam" oluşturulmaya çalışıldı. Özünde din kurumuna ve İslam inancına karşı olmayan Türk devrimi, İslam'ın siyasal istemlerine karşı çıkmıştır. Dolayısıyla Kemalist devrimlerle Türkiye de İslamlığın tümüyle yok edildiğini sanmak yanıltıcı olur. Gerçekte yok edilen, İslamlığın Osmanlı rejimindeki devlet-din bileşimi örneği içindeki yeridir. Bununla birlikte bakım, onarım, ve her türlü yönetim giderlerini devlet bütçesinden belirli bir oranda pay alan Diyanet İşleri Başkanlığına ayrılan bütçeyle sağlama yo-

luna gidilmiştir. Ayrıca tek Tanrılı bütün dinler yasa koruyuculuğu altına alınmış, propaganda organları da yasaklanmıştır. 3 Mart 1924'te halifeliğin kaldırılmasından sonra Şer'iye ve Evkaf Vekaleti kaldırılarak Şer'iye mahkemelerinin görevlerine son verip, tekke ve zaviyeler kapatıldı. 1926 yılında Medeni Kanun'un kabul edilmesiyle de İslam şeriatının, aile ve birey hukuku ile ilgili kuralları ortadan kaldırıldı.

CHP, çeşitli iç ve dış faktörlerin etkisiyle, bir kez daha çok partili hayata geçince, sistemin getirdiği rekabetçi durum nedeniyle, İslam'a karşı izlediği politika da değişiklik yapmak zorunda kaldı. 1945'te ileri sürdüğü "dinde reform" projesi partinin gelenekçi kanadı tarafından benimsenmediği gibi laiklik alanındaki yumuşama da sürdürüldü. CHP laiklik konusundaki ılımlı yaklaşımını sürdürerek devlet denetiminde tekrar din eğitiminin verilmesini kabul etti.

Milli Eğitim Bakanlığının ilkokulların programına yeniden seçmeli din dersi koyması, imam-hatip eğitimi için kursların düzenlenmesi, türbelerin yeniden ziyarete açılması ve hac için gerekli dövizin verileceğinin açıklanması bu ödünlerden bazılarıydı. İzlenen bu politika, CHP'nin gelenekçi çevrelerle bir noktada uzlaşma amacında olduğunu göstermektedir. Zaten Günaltay'ın Başbakanlığa getirilmesi, İslamcı çevrelerce de olumlu karşılanmıştı. Bu durumda Devlet, din karşısında zayıf kaldıkça ve din üzerindeki denetim gevşetildikçe, Şeyh Sait isyanı ve Menemen olaylarında olduğu gibi rejimi tehlikeye düşürecek eylemlerin tekrarlanabileceği ileri sürülüyordu. Örneğin 1950 seçimleri öncesinde gerek CHP, gerekse DP dinin halk üzerinde ki etkisinin daha çok görüldüğü Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde şeyhler ile pazarlığa girdiler.

Özetle CHP, dini politik amaçlarda kullanmak konusunda muhalefetten hiç de farklı bir yaklaşım sergilememiştir. Bizzat İnönü bile, 1950 seçimlerinden önce partinin, dini güçleri siyasi amaçlarla istismar etmesinden duyduğu rahatsızlığı belirtiyordu.

Hükümetin dine ılımlı yaklaşımı, Milli Kalkınma Partisi, İslam Koruma Partisi, Muhafazakâr Toprak Emlak Partisi, Sosyal Adalet Partisi, Çiftçi Köylü Partisi gibi dinsel motifli İslamcı partilerin kurulmasına neden oldu ve yine toplumsal eşitlikçilerin adaletsizliklerin önlenememesi ve toplumdaki beklentilerin karşılanamaması bilinen tek ideolojiye yani halk tarafından yüzyıllar içinde geliştirilmiş olan İslam-i yoruma tekrar dönmeyi hızlandırmıştır.

Gelenekçi-İslamcı düşüncenin güçlenmesi üzerine, 1949 yılında Ceza Kanunu'nun 163. maddesinin yeniden gözden geçirilmesi zorunluluğu gö-

rüldü. Yapılan bir değişiklikle, dine dayalı devlet kurmaya yönelik propaganda yapmak ve örgüt oluşturmak, bir suç olarak yeniden düzenlendi.

Çok partili demokratik yaşama geçiş, oy kaygısı doğurmuş ve 1948'den sonra iktidar ve muhalefet partilerinde İslamcı gruplar ortaya çıkmıştır. Fakat bu akımın laikliği ortadan kaldıracak gücü yoktur, bu durumun sonucunda İslamcı akımın güçlenmesinin önü açılmıştır.

Demokrat Parti Dönemi ve İslamcı Hareket

Gerçektende hiçbir şekilde "İslamcı parti" olarak nitelendirilemeyecek olan DP, kuruluşundan iktidara geldiği döneme kadar izlediği başarılı muhalefet politikasıyla İslamcıların güçlenmesine ortam hazırlamıştır. Buna karşılık çok partili sisteme geçişle birlikte kurulan yeni partiler arasında, laiklik ile ilgili en cüretkar yaklaşım, Millet Patisinden gelmiştir. MP programı ile de İslamcılara daha yakındır. Çünkü CHP ve DP'nin programlarında yer almayan, okullarda din derslerinin okutulması ve ilahiyat okullarının açılması konusu ilk kez MP programında açıkça ifade edilmiştir.

DP ise muhalefette bir yandan laik sisteme bağlılığını kanıtlamaya çalışırken, diğer yandan da yaklaşan genel seçimler nedeniyle gelenekçi-İslamcı kesime mesaj vermeyi de ihmal etmemiştir. Bununla birlikte İslamcı çevrelere göre, DP'nin din politikası kesin ve açık bir şekilde belli değildir. Parti başkanı Bayar, bu konuda kesin konuşmamaktadır.

1950 seçimlerinde İslamcı yayın organları MP'yi desteklediler. Bu desteğe rağmen MP'nin başarılı olamaması ve Başbakan Menderes'in "din ve vicdan hürriyetinin icaplarına riayet edeceğiz" şeklinde konuşması İslamcıların DP'ye yaklaşmasını getirdi. Özellikle 16 Haziran 1950 tarihinde, ezanın yeniden Arapça olarak okutulmasının kabul edilmesiyle İslamcı yayın organları DP'yi daha yücelttiler. Öyle ki Ezanın Arapça okunması yönünde öyle bir ortam oluşturuldu ki, CHP'de değişiklik konusunda bir tartışmaya girmeyip, sessiz kalmayı tercih etti. Halkın önemli bir bölümünün karar nedeniyle DP'ye sevgi göstermesinin tek nedeni, kuşkusuz sadece bu yasağın kaldırılması değildi. Yasağın kaldırılış tarihide önemliydi. Yasağa Ramazan ayının bir Cuma gününde son verildi ve bu DP'nin İslam'a bağlılığının bir sembolü haline geldi.

Ezanın Arapçaya çevrilmesini, diğer değişiklikler izledi. 5 Temmuz 1950'de radyo programlarındaki dini yayın yasağı kaldırıldı ve hemen ardından, radyodan Kur-an yayınlarına başlandı. Ekim 1950'de de seçmeli olan din dersleri fiilen zorunlu duruma getirildi. Çünkü bundan sonra, önceki uygulamanın aksine velilerin, çocuklarının bu derslere girmek istemedikleri yönünde dilekçe vermeleri şart koşuldu.

İslamcı çevreler, bir yandan CHP dönemini ağır bir şekilde eleştirip DP'nin uygulamalarını alkışlarken, öte yandan DP'nin gerçek din özgürlüğünü henüz sağlayamadığını ve 163. maddeyi kaldıramadığını vurgulasalar da artık DP etrafında kenetlenmişlerdir.

Doğal olarak yerel ilişkiler ve bağlar, DP kadroları içinde an azından önemli azınlığa sahip bir kesimin, daha tutucu bir dünya görüşüne sahip olmasına neden olmuştur. DP'nin din ve dinci akımlar konusunda daha yumuşak bir tutum takınmalarının, bu özelliklerden kaynaklandığını söylemek yanlış değildir. Fakat partideki İslamcı gelişme, bir süre sonra toplum düzenini tehdit edecek olayların çıkmasına ortam hazırlayınca, DP "sessiz kalma" tavrını değiştirmeye ve laik sisteme açıkça sahip çıkmaya başladı. Bu tavır değişikliğine yol açan en önemli olay 1952'de Vatan gazetesi başyazarı olan Ahmet Emin Yalman'ın Malatya'da silahlı saldırı sonucu yaralanmasıdır. Bu durum sonucunda Başbakan Menderes 1953'te gerici istemlerde bulunan ve eylemci bir görünüme sahip olan Milliyetçiler Cemiyetini kapattırdı. Ayrıca başta Büyük Doğu ve Sebilürreşad olmak üzere çeşitli İslamcı yayınlara karşı davalar açıldı. Atatürk heykellerini tahrip eden Ticani'ler ve lideri Kemal Pilavoğlu tutuklandı. İslam Demokrat Partisi kapatıldı.

Aslında DP İslamcı çevrelerin desteğini almaya çalışırken, devrimlerden önemli ödünler vermeye de yanaşmamıştır. Fakat yine aynı DP, kendi döneminde ezanın tekrar Arapça okunması ve radyolarda dini yayınların başlatılmasını koz olarak kullandı ve CHP'nin iddiasına göre DP, birçok yerde "Altı okumu seçerseniz Kur-an'ı mı? Ve CHP iktidara gelirse camiler kışla haline sokulacaktır." Şeklinde propaganda yapıyordu. Ayrıca 1957 seçimlerinde, dinsel sloganları ağırlıklı kullanırken, Nurcularla da seçim ittifakına girdi. Örneğin Menderes, 1958'de Emirdağ'da yeşil Tuğralı bayrakla ve Said-i Nursi tarafından karşılanmaktan memnuniyet duyuyordu.

DP İslamcı gelişmeye göz yumunca, ister istemez, İslam'ın yeniden dirilişiyle özdeşleştirildi. Menderes'in 17 Şubat 1959'da partisinin 15 üyesinin yaşamını yitirdiği Gatwick uçak kazasından sağ kurtulmasından sonra, bu özdeşleşme daha açık ve tuhaf bir hal aldı. DP yanlısı İslamcı basın, kazadan Menderes'in kurtuluşunu Tanrısal nedenlere bağlıyor ve bu ilahi kurtuluşu saygı duyarak, Anayasaya "Türk Ulusunun dini, din-i İslam'dır" ifadesinin yeniden konmasını istiyordu.

• Fakat DP bu tutumlarına rağmen, Türkiye'yi yeniden sosyal, kültürel ve siyasal anlamda bir İslam devletine dönüştürmeyi, hiçbir zaman düşün-

memiştir. Fakat politik beklentiler nedeniyle, bir takım gerici istemlere göz yumulmuştur. DP'nin bu politikası da CHP döneminde sürekli baskı altında tutulan siyasal İslam'ın yeniden canlanmasına neden olmuştur. Bununla birlikte DP dönemindeki bu gelişmeyi çok abartmamak gerekir. Bütün gerici istemlerin, tek parti dönemindeki militan-laiklik politikasına yönelik sınırlı bir tepki hareketi olarak görmek daha doğru ve gerçekçidir. Dolayısıyla DP İslamcılara göre kötünün iyisidir. İslam Türkiye'de ki laik sisteme eklemlenmeye başlamıştır. DP, İslam ve geleneksel değerleri meşrulaştırmıştır. 1950'den sonra, İslamcı kesim "sağ iktidarlarla barışık uzlaşmacı ve muhafazakâr" bir kimlik edinmiştir. 1950'den sonra ki dönemde İslamcı kesimin tepkisi, komünizm tehlikesine karşı yönlendirilmiştir.

DP, bir anlamda CHP'nin 1947 Kurultayı'ndan sonra başlattığı ılımlı laiklik politikasını devam ettirmiştir. Ancak Türk siyasal yaşamında laiklikten ayrılma ve sapmanın, DP ile başladığı yolunda yerleşik bir tezin oluştuğu da yadsınamamaktadır.

27 Mayıs Hareketi ve İslamcılar

DP dönemindeki İslam-i canlanmanın hızlanması, ordunun harekete geçmesini çabuklaştırsa da darbelerin tek ve biricik gerekçesi bu durum değildir. Askeri yönetimin, İslam-i liberalizasyonu karşı bir saldırı başlatacağına ve DP öncesindeki militan-laisizm politikasına geri döneceğine ilişkin geniş bir kanı vardı. Türkçe ezana geri dönüleceği ve camilerin kışlalara dönüştürüleceği söylentileri yaygındı. Fakat Milli Birlik Komitesinin böyle bir amacı yoktu.

Aslında MBK'indeki çoğunluk, muhafazakâr çıkar gruplarının ve siyasi partilerin elinden İslam'ı alarak devletin milli bir aracına dönüştürmek istiyordu. Öyle anlaşılıyordu ki, MBK İslam'a ılımlı yaklaşacak, fakat DP dönemindeki din istismarına kesinlikle izin vermeyecekti.

27 Mayıs yönetimi İslam'a "milli ve ilerici bir imaj" verilmesi için çaba göstermiştir. Örneğin 27 Mayısın lideri Cemal Gürsel Malatya'da halktan ekonomik durumu düzeltmek için çaba harcamalarını isterken "İslam, çalışmamızı ve mükemmele ulaşmamızı emreder" demiştir.

İslam inancının yüceliğinden, dinamik yapısından, ilericiliğinden söz eden 27 Mayıs yönetimi, kadınların çarşaf giymesine karşı cephe almaktan da geri kalmamıştır. Gerçekte ise, bir bütün olarak MBK'nin yaklaşımı, çarşaf örneğinin gösterdiğinden çok daha sofistikeydi. Kemalizm'e derin bağlılığına karşı MBK, İslam'ın Türk karakterinde yaşamsal bir bileşim olduğunu kavrıyordu. Bu nedenle 27 Mayıs yönetimi, tek parti dönemindeki militan-laiklik politikasına dönmek yerine, devlet denetiminde değ-

şime direnmeyecek bir İslam anlayışının oluşturulmasına çalıştı. Tek parti döneminde olduğu gibi, İslam-i bazı düzenlemeler ve yasaklarla reformize etmektense, aşağıdan yukarıya doğru bir reform düşünüldü.

Fakat 27 Mayıs yönetimi, düşündüğü din anlayışını yerleştirecek ve güçlendirecek bir programa sahip değildi. Dolayısıyla DP'den çok farklı bir din politikası izlememiş, resmi ideoloji ile halkı uzlaştırma çabalarını sürdürmüştür. Askeri yönetim, imam hatip okulları ve Kur-an kurslarının yeniden düzenlenmesi dışında herhangi bir kurumsal düzenlemeye gitmemiştir. Hatta bu dönemdeki dinsel kurumlar ve din eğitiminin durumuna bakıldığında dinin askeri yönetimden belli bir destek gördüğü bile söylenebilir. Örneğin 1960–1964 arasında, yaklaşık altı bin yeni cami yapıldı. Din dersleri seçmeli olmasına rağmen, tek parti dönemine oranla, ağırlığını korurken imam-hatip okulları sayısında da artışlar oldu.

İhtilalin yapılmasından yaklaşık bir yıl sonra kabul edilen 1961 Anayasası, laiklik ilkesini din ve vicdan özgürlüğü oldukça liberal bir anlayış içinde düzenledi. Özgürlükçü bir temele dayanan 1961 Anayasa'sı, DP döneminde uyanan İslam-i hareketi yok etmeye çalışmamış, aksine bu Anayasanın sağladığı özgürlük ortamı içinde, bir süre sonra İslamcı düşünceyi savunan siyasi hareketlerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Anayasanın oluşturduğu bu yeni siyasal ortam içinde, İslamcı hareket önemli gelişmeler göstermiş ve siyasal İslam'ın gerçek gelişme yılları, 1961 sonrası dönem olmuştur. 27 Mayısın arkasından Türkiye'de kapitalizmin güçlenerek, sanayileşme ve kentleşmenin yoğun bir şekilde yaşanmaya başlanmasıyla, İslam siyasi bir çerçeve kazanmıştır.

Bu dönemle birlikte İslamcı-gelenekçi tezler, salt dinsel olmaktan çıkıp, günlük siyasal yaşamın içinde yer alan sorunlarla da bezenerek değişime uğramıştır. Bu süreçte İslamcı kesim önce MNP, daha sonra da MSP ile siyasal yaşama daha aktif bir şekilde katılma şansı yakalamıştır.

Özellikle 1965 seçimlerinde AP'nin tek başına iktidara gelmesi ile din, yeniden Türk siyasal yaşamında etkili bir araç durumuna geldi. DP'nin devamı olan AP, dinsel motiflerden yararlanmayı ihmal etmedi. Partinin lideri Demirel'in İslamköy'de doğmuş olması, babasının hacı oluşu bile, AP'nin İslam'a olan sevgisinin işaretleri olarak gösteriliyordu. Bu tür yüzeysel sembollerle bile oy avcılığının yapılmaya başlanması, bir süre sonra İslamcıların devrimlere karşı DP dönemindekine benzer tepkiler göstermesine yol açtı. Çeşitli İslamcı yayın organlarında devrimlere ağır saldırılar yönetilirken, 1966 yılı içinde yurdun birçok yerinde Atatürk'ün heykel ve resimlerinin parçalanması şeklinde eylemler yapıldı.

• Sonuç olarak belirtmek gerekirse, İslamcı çevrelerin iddia ettikleri gibi, 27 Mayıs ihtilali İslam-i harekete karşı yapılmamış, İslam'ı baskı altına alma gibi amaç gütmemiştir. İhtilal, ağır fakat kararlı bir şekilde güçlenen İslam-i uyanışı durduramamış, hazırladığı özgürlükçü Anayasa ile, 1950'den beri Türk sağına entegre olan İslam-i hareketin, kapitalistleşme sürecinin hızlanmasına da bağlı olarak, liberal-laik-sağdan ayrışarak kendini görece bağımsız bir şekilde ifade etmesine ortam hazırlamıştır.

27 Mayıs hareketi, İslamcı-gelenekçi çevrenin de desteği ile iktidara gelen DP'yi kapatmış, bütün mal varlığına el koyup parti ileri gelenlerini de tutuklamıştı. Darbeyi yapanların bu sert tutumları, ilk anda İslamcı çevreleri de şaşkınlığa uğrattı. Çünkü nede olsa ihtilali yapan güç CHP eğilimli, laikliğe bağlı ordu idi.

Özellikle basının bir bölümünün, ihtilalin gericiliğe karşı yapıldığı düşüncesi ön plana çıkarması, İslamcı çevrelerin sessiz kalmalarına neden oldu. Bir süre sonra, bu kesimin yayın organlarında orduyu öven, DP'yi ve özellikle Celal Bayar'ı eleştiren yazılar yer almaya başladı.

MBK'nin İslam'a karşı açık bir tutum takınmaması, Ezanı ve Kuran'ı Türkçeleştirme söylentilerini reddetmesi, İslamcı yayın organlarını bir ölçüde de olsa cesaretlendirdi. Türkiye'de uygulanan laiklik politikası eleştirilirken, Batılı Demokratik ülkelerde geçerli olan laiklik anlayışının Türkiye'de de uygulanması gerektiğinden söz edildi. İslamcı-gelenekçi çevreler, 1961 Anayasasının da klasik devlet düşüncesine aykırı olduğunu ileri sürmüşlerdi.

Bu çevreler, Batılı anlamda laikliği, devletin dine, dininde devlete müdahale etmemesi devletin dine karşı tarafsız olması biçiminde algılıyordu.

• İslamcı-gelenekçi çevrenin eleştiri ve istemleri, ilginç bir biçimde kendi içinde paradoks oluşturuyordu. Batıdan esinlenerek yapılan her değişim eleştirilip reddedilirken, sıra laiklik anlayışına gelince, Batıda ki uygulamaların Türkiye'de de olduğu gibi benimsenerek kabul edilmesi isteniyordu. Daha da ilginç olanı, gelenekçi düşüncenin bir yandan devletle din işlerinin kesinlikle ayrılmasını ve "devletin dine müdahale etmemesini" isterken, öte yandan da devletin dine "yardım" etmesini talep edip, ihtiyaç duydukları yerlerde örgütlenmelerini sağlayacak düzenlemeyi devletten beklemelcriydi.

Devletten istenen bazı taleplerin, 27 Mayıs yönetimince sert bir tepkiyle karşılandı, İçişleri Bakanlığı gerici istemlere izin verilmeyeceğini ve "tüm irtica hareketlerinin başının ezileceğini duyurdu."

Türkiye'de İslam'ın Siyasal Örgütlenmesi

1945'lere kadar sessizliğini koruyan ve esas olarak yeraltında kalan İslamcı düşünce çok partili yaşama geçişle birlikte yeniden hareketlenmeye başlamıştır. Fakat 1945'den sonra kurulan bazı partilerin, açık bir İslam-i kimliğe sahip olduklarını söylemek mümkün değildir. Fakat İslamcı hareket, uzun süre kendisini siyasal yelpazenin sağında tanımlamış ve ona eklemlenmiştir. İslamcı hareket içinde yer alan grup ya da tarikatlar, aralarındaki çeşitli görüş ayrılıkları ve çatışmalara karşın, sağcı olarak nitelenen partileri desteklemekten kaçınmamışlardır. İslamcı siyasal hareket ya da gruplar, öncelikle bağımsız olarak kendi programını ortaya koymak yerine, CHP laikliğini daha sonra yükselen sol hareketi etkisiz bırakmak için, sağı desteklemiş ya da desteklemek zorunda kalmışlardır.

1945 Temmuzundan DP'nin iktidara geldiği 1950 Mayısına kadar, Türkiye'de 24 siyasi parti ve kuruluş ortaya çıksa da, 1945–1950 dönemi siyasal yaşamından İslamcı-gelenekçi düşüncenin en önemli temsilcisi, Millet Partisidir. Fakat MP'nin Cumhuriyetin laik değerlerine bütünüyle karşı olduğunu söylemekte mümkün değildir.

İslamcıların önemli bir bölümünün MNP kurulana kadar partileşmeden, genellikle AP içinde yer aldıkları görülmektedir. İslamcıların laikliğe aykırı bir siyasal örgütlenmeye olanak tanınmayacağı inancından doğan kuşkuları, bağımsız bir siyasal parti şeklinde örgütlenmelerini de bir süre için geciktirdi.

MNP'nin kuruluşuna kadar İslamcı çevrelerin giriştiği tek siyasal parti denemesi İslam Demokrat Parti denemesidir. Bu partide hiçbir başarı ve etkinlik sağlayamamıştır.

1960'lar Türkiye'sinde İslam yeni bir ideolojik kimliğe büründü, bu kimliğin belirleyici öğesi, her türlü sol düşünceye karşı çıkıştır. Daha önemlisi de "anti-komünist, sağcı, kapitalist ve ABD taraftarı bir garip Müslüman tipi yaratılmıştır."

• Bugün gazetesi ve onun öteki yazarı M. Şevket Eygi abartılmış bir komünizm korkusunu sistemli bir şekilde körükleyerek, halkı toplu namazlara çağırmakta, hatta zaman, zaman komünist ihtilalin gerçekleşeceği günü belirterek, halkın din ve devlet uğruna mücadele için evlerde su, ekmek, kazma, tırpan v.b. şeyleri stok etmesini önermektedir.

1960'ların sonralarına doğru dinsel çevrelerin eğitime özellikle üniversitelere, basına ve yargı sistemine, hatta askeri kuvvetlere sızmak için önemli çaba harcadıklarını gösteren belirtiler ortaya çıkmıştır.

İslamcılar, 1960'lar boyunca DP'nin devamı olarak gördükleri AP'yi

destekleyerek siyasal yaşamda yer almışlardır. Fakat AP'nin gerçekte DP'nin devamı olmadığının anlaşılmasıyla da İslamcılar giderek AP'den ayrılarak bağımsız bir siyasal harekete yönelmişlerdir. İslamcı hareketin AP'den ayrılmasında şüphesiz orta sınıfların, küçük burjuvazinin, artık çıkarlarının bu partide korunmadığını görmesinin de büyük etkisi vardır.

Milli Nizam Partisi (MNP)

1960'lı yılların sonlarında kapitalizmin gelişimi ve Türkiye'nin sanayileşmesinin gediği nokta, çoğunluğu büyük kentlere-özellikle İstanbul'da yaşayan büyük sanayici ve işadamlarının çıkarlarıyla, yine çoğunluğu Anadolu'nun küçük kasabalarında bulunan küçük işadamı ve esnafın çıkarlarını uzlaştırma olanağını tamamen ortadan kaldırdı. Bu güçler tarafından artık kendilerinin öncelikle gözetilmediklerini ve çıkarlarının AP tarafından korunmadığını fark ettiklerinde bu durum yeni bir siyasal oluşumun ortaya çıkmasını sağladı. Çünkü ekonomik durumları bozulan ve buna bağlı olarak rollerini yitiren yığınlar, giderek kaybettiklerini Batılılaşmaya ve kapitalist ekonomik sisteme fatura etmeye başlamışlardır.

1960'lar ticari kapitalizmden, sanayi kapitalizme dönüşüm sürecini başlattı. Bu süreç, toprak ağalarının ve ayrıcalıklı sınıfların doğal olarak karşı çıktığı tarım reformu gibi önemli reformları gerektiriyordu. Ayrıca bu yeni durum küçük burjuvazinin büyük burjuvazi karşısında varlığını tehlikeye düşürüyordu. Öte yandan küçük-burjuvazi, işçi sınıfı davasını Anadolu'ya taşıyan Türkiye İşçi Partisinin kuruluşundan ve bu partinin sendikal çalışmaları ve örgütlenmesinden rahatsızlık duymaya başladı. Bu durum sonucu küçük-burjuvazi ve gelenekçi çevrenin bir bölümü kendi taleplerinin İslamcı-gelenekçi bir düzen içinde gerçekleştirebileceği kanısına varınca bağımsız örgütlenmeye gitmesi doğaldır.

Böyle bir oluşumu politikayla içli dışlı olan Nakşibendî tarikatına bağlı İskender Paşa Cemaati lideri M. Zahid Kotku İslam-i bir partinin zamanın geldiğini düşünerek adını da kendisinin koyduğu MNP'nin kuruluşunu sağladı. N. Erbakan'ı parti başkanı olarak belirleyen kişide M. Zahid Kotku'ydu.

Bütün bunlardan anlaşılacağı üzere MNP, büyük burjuvazi karşısında gelir ve saygınlık yitiren bir grup küçük işletmeci, tüccar ve esnaf ile Batılılaşma hareketini başından beri reddeden bir kesim İslamcının etrafında kenetlendikleri bir parti olarak doğdu.

MNP, Cumhuriyetin ilanından sonra kurulmasına izin verilen "İslamcı" kimliğe sahip ilk parti olmuştur. MNP'nin ortaya çıkışını hazırlayan olay ise, büyük ticaret ve sanayi kesiminin temsilcileri ile küçük ve orta ölçekli

iş adamlarının Türkiye Odalar Birliğindeki çekişmesiyle ilgilidir. 1968'de Türkiye Odalar Birliği Başkanlığına seçilen Erbakan, büyük burjuvazinin etkin olduğu İstanbul ve İzmir Ticaret Odalarının tepkileriyle karşılaşmış, bunun üzerine AP iktidarı tarafından başkan olarak tanınmamış ve bu önemli karar merkezinin yönetiminden hemen uzaklaştırılmış, hatta AP'den milletvekilliği adaylığı da veto edilmiştir. Veto edilen Erbakan ise 1969 genel seçimlerinde Konya'dan bağımsız aday olarak seçilmiştir.

AP'nin artık kendi sınıfsal çıkarlarını temsil etmediğini gören Anadolu'nun küçük ve orta girişimcisi, Erbakan'ın önderliğinde siyasal örgütlenmesini oluşturdu.

MNP, 26 Ocak 1970'de kuruldu küçük ve orta sınıfların çıkarlarını temsil eden MNP, İslam-i bir parti olarak nitelendirilmesine rağmen, kuruluşundan kapatılmasına kadar hep çekingen bir İslam-i söylem kullanarak laikliğe açıktan saldırmaktan kaçınmıştır. MNP Parti programında laiklik anlayışı, din ve vicdan hürriyetinin teminatı olarak tarif edilmiş ve dine baskı ve dindara saygısızlık gayesine alet edilmemesi istenmiştir.

MNP'nin ideolojik tezleri "gelenekçi bir söylem ile rasyonel sosyalist-pozitivist bilim ve teknoloji anlayışını uzlaştırmanın bir ürünüdür."

Parti programı, milletimizin Batı taklitçiliğinin tuzağına düşerek ahlaki bir dejenerasyona uğradığı, Osmanlı'nın çöküş nedeninin de Batı taklitçiliği olduğu, tarihimizdeki ihtişama yeniden ulaşabilmemizin "manevi kalkınmaya" önem vermekten geçtiği, faizciliğin ve montaj sanayinin milli ekonomimizi felce uğrattığı, ekonomik kalkınma için ağır sanayi hamlesine şiddetle ihtiyaç bulunduğu gibi görüş ve değerlendirmeleri içermektedir. Bu anlayışın Batının bilim ve teknolojisini alarak, ama kültür ve medeniyetimizi de muhafaza ederek kalkınmayı sürdürmek şeklindeki Osmanlı'nın son döneminde görülen İslamcı akımların formülasyonu ile hemen hemen aynı olduğu görülecektir.

MNP'nin programında belirtilen "iktisadi esaslara" bakıldığında partinin, küçük burjuvazinin, büyük girişimcinin ekonomideki etkinliğine karşı bir tepki olduğu görülebilir. Çünkü MNP bir yandan sermayenin belli merkezlerde toplanmasına karşı çıkarken diğer yandan devletin destek ve yardımlarının taşraya da yakınlaştırılmasını sağlamak amacındadır. Böylelikle büyük sanayi ve ticaret burjuvazisiyle rekabet edemeyen, gelişmeden pay alamayan küçük kent burjuvazisinin tepkisi olarak doğan MNP, küçük üreticiliğin ideolojisi olan dinin, veya İslamlığın aşırı savunucu olarak görülmüş ve ekonomik bir içerik kazandırdığı bu ideoloji ile İslam partisi özelliği kazanmıştır. MNP'nin kuruluşunu yalnızca ekonomik çıkar çatış-

maları ile açıklamak da tek başına yeterli olmayacaktır. Türk devriminin İslam'la yeni bir çerçeve çizmesi ve dinin gücünü sınırlaması, buna karşılık İslamcı çevrelerin Cumhuriyetin İslam'a yönelik izlediği yeni politikaya karşı duyduğu tepkinin de MNP'nin kuruluşunda önemli rol oynadığını belirtmek gerekir. Bir ölçüde MNP, Tanzimat'tan beri süregelen anti-Batıcı ve anti-laik anlayışın devamı niteliğindedir. Kaldı ki, küçük burjuvazinin blok halinde MNP'ye ve bu partinin devamı olan MSP'ye yöneldiğini söylemek de olanaksızdır.

MNP'nin kuruluşuna kadar, Türkiye'nin modernleşme süreci içinde dinsel muhalefet, bağımsız olarak ortaya çıkmamıştır. Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşından sonra girdiği süreç, sosyo-ekonomik gelişmeler, laikliğin ılımlı yorumu ve demokratikleşme çabaları dinsel muhalefetinde 1970'lerin başında özerkleşmesini sağlayarak MNP'yi ortaya çıkarmıştır. MNP'nin amacı yasal zeminde mücadele ederek yukardan aşağıya bir İslamileşme politikasını gerçekleştirmektir. 26 Ocak 1970'de kurulan MNP, Anayasa Mahkemesi'nin Parti'nin kapatılma gerekçesinde kurulu düzeni kısmen veya tamamen dini esaslara dayandırılması amacıyla faaliyette bulunmayı yasaklayan 163. maddesinin kaldırılmasını istemek vs. gibi konuların varlığı temel alındı.

MNP'nin 12 Mart "askeri muhtırasından" kısa bir süre sonra kapatılması da bir rastlantı değildir. Ordunun Atatürkçü düşünceye ve laikliğe olan bağlılığı, MNP'nin kapatılması kararının verilmesinde etkili olmuştur.

MNP'nin Türkiye'deki İslam-i harekete önemli katkıları olmuştur. Öyle ki MNP hareketi 1970'lerin başında İslamcı düşüncenin genel sağcı ideolojiden ayrışmasını sağlamış ve bu nedenle de Türkiye'deki İslam-i hareket içerisinde önemli bir yer edinmiştir.

Milli Selamet Partisi- (MSP)

MNP'nin Anayasa Mahkemesi'nin verdiği kararla kapatılmasından bir süre sonra yeni bir parti kurulması için İslamcı tabandan güçlü baskılar gelmeye başladı. Sonuçta gerçekten de 12 Mart döneminin gittikçe yumuşayan ve İslamcı ideolojiye yarayan siyasal ortamı 11 Ekim 1972'de MSP kurulmasını sağlamıştı. 12 Mart yönetimi MNP'yi kapatmış olmasına rağmen, bir süre sonra bir anlamda "dinci ideolojinin" temsilcisi görünümünde olan MSP'nin politik yaşama katılmasına karşı çıkmamıştır. Bu yeni partinin kuruluşuna izin verilmesini, 12 Mart yönetiminin AP'yi zayıflatma taktiklerinin ve muhtemelen İslamcı-gelenekçi muhalefeti de sisteme entegre etmek ve böylelikle tehlike olmaktan çıkarma politikasının MSP'nin

kuruluşuna izin verilmesinde etkili olduğu söylenebilir.

MSP'nin bazı ödünler vermek zorunda kalması ve bunun sonucunda da kimi radikal İslamcı gruplar tarafından revizyonistlikle suçlanması boşuna değildir. MSP ve MNP arasında hiçbir fark olmamasına rağmen dönemin koşulları göz önünde bulundurularak, başta Erbakan olmak üzere bazı isimler ilk anda parti dışında bırakıldılar. Bu durum MSP yöneticilerinin daha temkinli davrandıkları şeklinde açıklanabilir. Fakat öte yandan yeni partinin yöneticileri çeşitli toplantılarda MNP'nin devamı olduklarını vurgulamaktan da çekinmemişlerdir. Ayrıca MNP'yi kuran kişilerin aynı zamanda MSP'nin kuruluşunda da rol almaları MSP'nin MNP'nin devamı olduğunu açıklıkla göstermektedir. MSP'nin programı da içerik olarak neredeyse MNP programının aynısıydı.

Parti kurulduktan sonra ilk seçimlere katılabilmek için hızlı bir örgütlenme çalışmasına girişerek, çok kısa bir sürede 42 ile ve 250'yi aşkın ilçede örgütlendi. Kuruluşundan yaklaşık bir yıl sonra girdiği 1973 genel seçiminde, MSP toplam oyların %11,8'ini alarak 48 milletvekili çıkardı ve böylece Türk siyasal yaşamının üçüncü büyük partisi oldu.

MSP, MNP'nin politik anlayışını sürdürerek Ortak Pazar'a karşı çıkmış ve İslam dünyası ile iş birliğinin artırılmasını savunarak küçük-burjuvazinin ekonomik çıkarlarına uygun bir politika izlemiştir. Parti izlediği politikayı "milli görüş" olarak tanımlayıp, amacını; Manevi ve maddi alanlarda kalkınmayı sağlamak, özellikle manevi gelişmeye ve ahlakçılığa gereken ağırlığı vermek, teknik ve sanayide şahsiyetini bulmuş bir milli hamle yapmak, bu amaçla da bireyin manevi eğitimi sağlamak biçiminde deklere etmiştir. Ahlakçı "manevi" değerlere saygılı, "milli" , sosyal adaletçi, güvenli bir düzeni dile getirdiği öne sürülen "milli görüşün" karşısında sayılan CHP ve AP arasında ise bir ayrım gözetilmemekte her ikisi de "Batı kulübünün" uydusu olarak nitelendirilmektedir.

MSP ise "milli görüşü" temsil etmektedir. Buna göre, milli görüş dışındaki partiler "maddecidirler". CHP "her işin başı maddedir", AP "her işin başı paradır" derken MSP "her işin başı ahlaktır" ilkesini benimsemiştir.

MSP, Rejimin Laik-Batıcı söylemine ilk defa açık olarak ve geleneksel İslam-i terimlerle karşı çıkarak İslamcı çevrelerin dikkatini çekmiş, bu niteliğiyle de Cumhuriyetin ilanından beri laik-Batıcı cephe ile çatışma halinde olan bu cepheye karşı zayıf düşen bu kitlelerin desteğini sağlamakta zorlanmamıştır.

MSP Türkiye'nin Ortak Pazar'a girmesine karşıydı ve faizleri de "haram" kabul ediyordu. Dolaysıyla MSP hareketi bir tepki, bir protesto

hareketidir. MSP'nin asıl orijinalliği Cumhuriyet sonrası Müslümanlara kazandırdığı bağımsız siyasal kimlik-kişilikte aranmalıdır. MSP bu anlamda siyasallaşma sürecindeki Müslümanlara güven ve kişilik kazandırmıştır.

CHP-MSP Koalisyonu

14 Ekim 1973 Genel Seçimlerinde MSP 48 milletvekili çıkarmıştır. Seçim sonucunda CHP-MSP koalisyonunun oluşması mümkün görülmüştür. Çünkü MSP, bu çevrelerce sosyal görüşleri açısından sağdaydı ama ekonomik planda sol düşünceye sahipti. MSP seçim propagandası sırasında "halkın ezilmişliğini dile getirmiş, büyük burjuvaziyi karşısına almış ve Anti-emperyalist sloganlar kullanmıştı. Fakat yine de iki parti içinde tartışmalar vardı, onlara göre CHP'liler için MSP "irticaının" MSP'lilere göre ise CHP "dinsizliğin" temsilcisiydi. Bütün bunlara rağmen Ecevit 13 Ocak 1974'te MSP ile birlikte çalışmak için ilke kararlarına vardıklarını açıkladı. Daha önce hükümeti kurumayıp Cumhurbaşkanına hükümet kuma görevini iade eden Ecevit'e 16 Ocak'ta yeniden hükümeti kurma görevi verildi. İki partiden de gelen direnmelere karşın 25 Ocak tarihinde hükümet kuruldu.

Kimi çevrelerin neredeyse aralarında hemen hiç önemli fark yok dedikleri CHP ve MSP arasındaki temel konularda ciddi farklılıklar vardı. MSP, Türkiye'nin kapitalist Batı demokrasisi ile bütünleşmesini sağlayacak olan Ortak Pazar ve NATO birliğine karşıydı. CHP ise karşı değildi. Buna rağmen koalisyonun kurulması gerçekleşti, çünkü her iki parti içinde siyasi hesapları her şeyden önemliydi.

MSP, koalisyonların "karşılıklı ödün" temel ilkesine dayandığını unutarak, sadece kendi programını uygulamaya çalışmıştır. Örneğin genel af konusu gündeme geldiğinde MSP, Genel Af Yasası'nın sol düşünceyi de benimseyenleri kapsamasını öngören 5. madde aleyhinde oy kullandı. Şüphesiz böyle bir tutum, hükümet programını "ihlalden" öte, MSP'nin "fikir ve vicdan hürriyeti" ve "iç barışı" savunmasıyla da çelişki oluşturmuştur.

Ayrıca "Müstehcen Neşriyatla" mücadeleyi kabul eden MSP'nin ilk icraatı da, Cumhuriyet'in 50. yılı kutlamaları nedeniyle Karaköy meydanına dikilen "Güzel İstanbul" adlı çıplak kadın heykelinin Adalet Bakanı Şevket Kazan tarafından kaldırılması oldu.

CHP-MSP koalisyonu yaklaşık sekiz ay sürdü. İki parti arasındaki anlaşmazlık Kıbrıs sorunu sırasında da devam etti. Erbakan Ada'nın taksiminden yana bir politikayı savunurken, Ecevit daha ılımlı bir tutum takınmıştır. Fakat her iki hükümet ortağının Kıbrıs konusunu siyasi malzeme yapmaları koalisyonun bozulmasına neden oldu. 18 Eylül 1974'te

Ecevit istifasını Cumhurbaşkanı'na verdi.

Daha sonra sağ partiler "Milliyetçi Cephe" adını verdikleri koalisyonu kurdular. Koalisyon AP, MSP, MHP ve CGP'nin bir araya gelmesiyle 31 Mart 1975'te Demirel'in Başbakanlığında oluşturuldu. Bu koalisyonda MSP daha önceki hükümette başaramadığı "kadrolaşma" fırsatını bu kez elde etmiştir. Bu durumu Devlet, Adalet, Ticaret, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Sanayi, İçişleri, Bayındırlık, Çalışma, Sanayi ve Teknoloji, Orman, İmar ve İskan gibi bakanlıkları yönetme şansını yakalayarak göstermiştir.

Birinci MC koalisyonu, TBMM'nin 5 Haziran 1977'de erken seçim yapmaya karar vermesiyle son buldu. MSP 5 Haziran seçimlerine parti içerisindeki Nakşi-Nurcu çekişmesiyle girdi. Dolayısıyla 12 milletvekili kendilerine önerilen milletvekili adaylığını kabul etmeyerek daha sonra partiden ayrılmışlardır. Bunlardan bir bölümü Nizam partisini kurmuştur. Bu partiyi kuranlar, 1977 genel seçimlerinden sonra benzer bir koalisyonun kurulmasını önlemeye de kararlıydılar. Fakat bu parti hiçbir etkinlik gösterememiş ve kısa sürede kaybolup gitmiştir.

1973 seçimlerinde %11,8 oy alan MSP'nin oy oranı, %8,6'ya milletvekili sayısı da 48'den 24'e düştü. Bu durumun nedenlerinden en önemlisi de Nurcuların AP'ye, İslamcı oyların bir bölümünün de MHP'ye gitmesidir.

MSP'nin oy tabanına gelince, MSP 1973 ve 1977 seçim sonuçlarına göre gelir seviyesi düşük bölgelerden oy almıştır.

1977 seçimlerinden sonra Ecevit birinci parti olarak hükümeti kuramayınca AP, MSP, MHP'den oluşan "İkinci Milliyetçi Cephe Koalisyon'u" kuruldu. Fakat bu koalisyonda AP ve MSP arasındaki önemli görüş ayrılıkları ve çekişmeler, siyasi hesaplar sonucu 1978'de sona ermiştir. Böylece MSP'nin 1973'te CHP ile başlayan iktidar ortaklığı serüveni son bulmuştur.

MSP'nin bu süreçte yapmak istedikleri icraat ve istemler şöyle şekillenmiştir:

1- İslam ülkeleri Birleşmiş Milletleri sağlanmalı.

2- İslam Ortak Pazarı kurulmalı.

3- İslam para birimi olarak "dinar" kabul edilmeli.

4- İslam dünyasını savunmak için askeri güç kurulmalı.

5- İslam prensipleri esasına göre fikir birliği meydana getirecek kültür kurumları oluşturmalı.

Ayrıca Erbakan, Kasım 1979 hac döneminde Mekke'de yaptığı konuşmada, siyasal rejimin kurallarını Kur'an-ı Kerim'den almasının zorunlu olduğunu söylemiştir. Kur'an-ı Kerim'in dediği gibi cihadın da bir ibadet

şekli olduğundan bahsetmiştir. Yine MSP ve bu partiye bağlı gençlik kolu Akıncılar, şiddet olayları içerisinde aktif bir şekilde yer almadı ama kriz büyüdükçe MSP daha militanca ve sistem karşıtı bir tavır aldı.

6 Eylülde Konya'daki miting ve atılan sloganlar Cumhuriyet karşıtı bir gösteriye dönüştü. Mitingden kısa bir süre sonra, 12 Eylül 1980'de yönetime el koyan ordu, diğer siyasal partilerle birlikte MSP'yi de kapattı.

Refah Partisi- (RP)

12 Eylül yönetimi siyasi parti çalışmalarına yeniden izin verince 33 kişilik bir grup eski MSP'li 19 Temmuz 1983'te Refah partisini kurdu. Fakat Milli Güvenlik Konseyi parti kurucularından 27 kişiyi veto edince RP seçime katılma şansını kaybetti. 1983 milletvekili seçimlerine katılamayan RP, darbenin etkisinin güçlü bir şekilde devam ettiği ortamda, MSP ve MNP'nin kullandığı "manevi kalkınma" ve "ağır sanayi" sloganlarını dile getirerek bu partinin devamı olduğunu özenle göstermeye çalıştı. Fakat parti bir süre pek tanınmayan bir kadro ile yönetildi. RP'yi kuran geleneğin disiplini vurgulayan "nizam" isminden, manevi unsuru yüksek "selamet" e geçmesi ve sonunda vurguyu ekonomiye yapıp "refah" adını seçmesi anlamlıdır. Çünkü, bu üç isim MNP-MSP-RP geleneği içinde bir değişim değil bir süreklilik olduğunu göstermektedir.

1983 milletvekili seçimlerine katılmayan RP, örgütlenmesini tamamlayarak 25 Mart 1984'deki yerel seçimlere katılma şansını yakaladı, %4,4'lük oy oranıyla Şanlıurfa ve Van belediye başkanlıklarını kazandı. RP'nin beklenen ölçüde destek alamamasının önemli nedenlerinden biride 1977 seçimlerinde MSP'den İzmir Milletvekili adayı olan Turgut Özal'ın "dört eğilimi birleştirmek" sloganıyla politikaya atılıp Anavatan Partisini kurması, bunu yaparken de MSP'nin eski tabanı İslamcı-gelenekçi çevrenin bir bölümünden destek almasıydı. Aslında 1983 seçimlerinde RP'nin seçimlere girmesine engel olunması nedeniyle başka alternatifleri kalmayan İslamcı çevrelerin bir anlamda zorunlu olarak ANAP'a yöneldikleri de söylenebilir. ANAP'ın dört eğilimi içerisindeki "muhafazakâr söylemi" de bu yönelişi kolaylaştırmıştır.

12 Eylül yönetiminin darbe öncesi siyasilerin önemli bir bölümüne getirdikleri "on yıl politika yapma yasağı" 1987 yılındaki referandum ile kaldırılınca, eski MSP'liler RP'ye üye olmaya başladılar. 11 Ekim 1987'de yapılan RP ikinci kongresinde ise Erbakan, Parti Genel Başkanlığına seçildi.

ANAP, bu gelişmelerden sonra, Demirel ve Erbakan'ın partilerini toparlamalarına fırsat vermemek ve onları hazırlıksız yakalamak amacıyla

baskın erken seçim kararı aldı. RP büyük önem verdiği 1987 seçimlerinden umduğu desteği yine sağlayamadı. Seçimin galibi onlara göre "taklitçi dördüzler" di.

29 Kasım 1987 milletvekili seçimlerine Erbakan önderliğinde katılan RP, oyların bu kez yüzde 7,16' ya yükseltti, fakat yüzde 10'luk barajı aşamadığı için milletvekili çıkaramadı RP ilk önemli başarısını ise 26 Mart 1988'deki yerel seçimlerde elde etti. 1984 yerel seçimlerine göre oy oranını %100'ün üzerinde artırarak %9,8'e ulaşıp, Konya, Sivas, Şanlıurfa, Van, Kahramanmaraş il merkezlerinde ve 15 ilçede belediye başkanlıklarını kazandı. Seçim sonuçlarının analizi yapıldığında ilk görünen RP'nin, geçmişte ANAP'a verilen ödünç oyları geri almasıdır.

1989 yerel seçimlerinde %9,8 oy alan RP'nin barajı aşması düşünülse de, garantiye almak için barajı kesinlikle aşamayacakları belli olan sağdaki iki parti Türkeş'in liderliğindeki Milliyetçi Çalışma Partisi ile Aykut Edibali'nin liderliğindeki Islahatçı Demokrasi Partisi'nin ısrarlı ittifak önerileri kabul edildi. Bu durum üzerine Kürt kökenli yöneticilerin büyük bölümü istifa ederken, partinin Güneydoğu müfettişi Altan Tan ve Cizre Belediye Başkanı Haşim Haşimi "ırkçı-şoven" MÇP ile işbirliği yapıldığı gerekçesiyle RP'den ayrıldılar. Ayrıca İsmet Özel, Ali Bulaç, Hüsnü Aktaş gibi İslamcıların bulunduğu birçok İslamcı düşünür ve yazar bu ittifaka karşı tepkilerini belirttiler.

Üçlü sağ ittifak 20 Ekim 1991 erken genel seçimlerinde %16,78 oy aldı. Bu sonuçla birlikte RP, 12 Eylül darbesinden sonra ilk kez meclise girdi. Sağ ittifak toplam 63 milletvekili kazandı. Ancak bu milletvekillerinin 22'si kısa bir süre sonra RP'den istifa ederek MÇP ve IDP'ye geri döndüler. Fakat geriye kalan 40 kişilik bir grup RP için yeterli görünüyordu.

RP'nin 1991 seçimlerinden başarıyla çıkmasının önemli nedenlerinden biri de seçim kampanyası sırasında izlediği yöntemdi. Parti ileri gelenleri, konuşmalarında arı bir Türkçe ile çağdaş mesajlar vermeye özen gösterirken, yıllardan beri solun kullandığı sloganları kullanarak çok farklı bir söylem tutturdular.

Seçim propaganda afişlerinde modern görünümlü kadınlar dışında, hakkını arayan sömürüye baş kaldıran işçilerle, hayat kadınları, baskı ve işkenceye karşı çıkan ve özgürlük arayan kadınlar, emperyalizme karşı çıkan gençler çevre sorunlarına duyarlı kentliler ön plana çıkarıldılar.

Bu yeni söylem, RP için önemli bir adımdı. Parti bir yönüyle eski geleneksel yönetimini ve anlayışını korurken, bir yönüyle de çağdaş ve kentli mesajlarla yeni seçmen kitlesine mesajlar vermeye çalışıyordu.

Parti içerisinde mücadele eden değişim yanlısı grup ile gelenekçiler arasındaki en belirgin ayrım "gelenekçilerin RP'yi ideolojik bir kadro partisi olarak tutmak istemeleri, yenilikçilerin ise onu ideolojik bir kitle partisine dönüştürmeyi hedeflemeleridir".

Değişim yönündeki politika ise bazı çarpıcı ve kamuoyunun dikkatini çekecek gösterilerle desteklenince, örneğin başı açık ve modern giyimli dişçi Filiz Ergün RP'ye katılınca, RP'nin basındaki önemli temsilcilerinden Abdurrahman Dilipak partinin yayın organı durumundaki Milli Gazete'den ayrıldı.

Fakat bu değişim partiyi caminin dışına çıkıp modern anlamda politika yapmaya zorladı. Klasik Bedir, Uhud, Ayasofya edebiyatının dışında ezilenlerin sorunlarına eğilerek kitleleri önce politikasına kazanıp sonra dine çekme eğilimini benimsedi.

İlk kez 1991 yılındaki seçim kampanyasında gündeme getirilen değişim programının hazırlanmasında, partinin genel başkan yardımcısı Bahri Zengin'in önemli katkıları olmuştur. Zengin, İslamcı entelektüel kesimle diyalog kurdu, İslamcı çevrenin en çok bilinen isimlerinden olan Ali Bulaç'ın "Çok Hukuklu Toplum Projesi"ni gündeme getirdi. Çok hukuklu toplum projesi, Hz. Muhammet'in Mekke'den Medine'ye göç ettikten sonra, Müslümanlarla gayri Müslimler arasında imzalanmış bir sözleşmeden hareket etmekteydi. Bu projeye göre, İslam'ın kuruluş yıllarında olduğu gibi her dini ve siyasi topluluk mirastan evlenmeye ve ibadete kadar kendi anlayışlarına uygun bir hukuk sistemi içerisinde yaşayacaktı.

Değişimciler, Alevi kesiminin önde gelenleriyle de diyalog kurularak Sünni-Alevi geleneksel kamplaşmasını ortadan kaldırmaya yönelik çabada gösterdiler. Fakat RP'nin bu politikası alevi kesimin büyük bölümünde inandırıcı bulunmadı.

1994 örgütlü siyasal İslam'ın zafer yılı oldu. 27 Mart seçim sonuçlarının başarısı tam bir şok oldu. Seçim sonunda, 28 ilin belediye başkanlığını kazanan RP, ilçe ve belde toplamı açısından 338 belediye başkanlığı elde etti. Özellikle İstanbul ve Ankara Büyük şehir Belediye başkanlıklarının RP'ye geçmesi, şaşkınlık biraz da korkuyla karşılandı.

Aslında, RP'nin bu başarıyı elde edeceği seçimlerden önce yapılan çeşitli kamuoyu araştırmalarında görülmüştü, kaldı ki ülkedeki siyasal yozlaşma, rüşvet skandallarının art arda patlak vermesi, adalet mekanizmasına olan güvencin yitirilmesi, Kürt sorununun çözülememesi ve sorun nedeniyle yaşanan ekonomik ve sosyal sıkıntılar, değer yargılarının hiçe sayılması, dürüstlüğün erdem yerine ahmaklık, köşe dönmenin ise başarı olarak

kabul edilmesi gibi nedenlerle zaten yönetim karşıtı olan her partiyi başarıya ulaştıracak bir ortam kendiliğinden doğmuştu.

Türkiye, son elli yılın en büyük ekonomik, toplumsal ve siyasi bunalımını yaşarken köktenci akımların olması kaçınılmazdı. Büyük kriz dönemlerinde kitlelerin yeni bir düzen arayışına girdikleri ve bu nedenle kendilerine en yakın, en inandırıcı gördükleri ve yürürlükteki sistemle çatışma içinde olan veya öyle görünen siyasal akımlara yöneldikleri de bilinen bir gerçektir. İşte bu ortamda, sadece RP, "Adil düzen " sloganıyla sistemin köklü bir biçimde değişmesi gerektiğinden söz etti.

RP'nin "ağır sanayi", "hakça düzen", "eşit paylaşım" gibi sloganları bu yüzden kabul görmüştür. RP'nin ciddi örgütlenmesi, modern propaganda yöntemlerini çok iyi kullanması ve finans sorununun olmaması da bu partinin hazır seçmen kitlesine ulaşmasını kolaylaştırmıştır.

RP' büyük şehirlerde, özellikle gecekondularda yoğun bir propagandaya girişti. Kent yaşamına alışamayan ve sanayileşme- kapitalistleşme olgusu sonucu atomize olan değerleri ahlaki yozlaşma ve dinden kopuş olarak gören büyük kentlerin taşralı sakinleri, dini ve onun temsilcisi şeklinde algıladıkları RP'ni bir sığınak olarak gördüler. RP'nin bu kitlelerin karşısına bütün sorunları çözecek sihirli formül "adil düzen" söylemi ile çıkması, buna karşılık diğer partilerin fazla ikna edici olmayan politikaları, boşluktaki seçmenin RP' ne yönelmesine neden olmuştur. Fakat RP'si sadece "sadece gecekondu destekli parti" olarak görmemek gerekir. Çünkü bu parti büyük şehirlerin kimi merkez ilçelerinde de başarılı olmuş, örneğin İstanbul'un merkez ilçelerinden Fatih, Üsküdar, Sarıyer ve Beykoz'da da seçimi kazanmıştı. Ayrıca kentlerin İslamlaştırma çabalarını da görmek mümkündü. Öyle ki alış-veriş merkezlerine koydukları isimlerle bir takım İslami kavramlara atıfta bulunmaktadırlar. Nur kırtasiye, İkra kitabevi, Medine pazarı, Büyük Fetih Eczanesi, Mesture Giyim, Tekbir Giyim, Bereket Pastanesi, Enhar Kebap, Bedir Ticaret, bunlardan sadece birkaçıdır.

RP'nin 1994 seçimlerinde başarılı olmasının bir nedeni de, kamuoyunda Kürt partisi olarak nitelenen Demokrasi Partisinin (DEP) seçimlerden çekilmek zorunda bırakılması olarak verilebilir. Güneydoğuda sol partilere giden oyların bu kez RP'ne yönelmesi ve Kürtlerin yoğun olarak yaşadıkları yerleşim birimlerinin neredeyse tamamının belediye başkanlıklarının RP tarafından kazanılması bu yargıyı güçlendirmektedir.

Ayrıca RP'nin başarısı kendisinden değil, diğer partilerin başarısızlığından kaynaklanmaktadır. RP'nin aldığı oyların tamamı kendisine sürekli akacak oylar değil, diğer partilere öfkelenen ve sisteme tepki duyan geçici

oylardır.

Eğitim sisteminin 1950'den itibaren adım adım dinselleştirilmesi imam-hatip okullarının sayılarının gereksiniminin üzerinde artırılması ve bu okullarda yüz binlerce öğrenciye din eğitimi verilmesiyle de RP fazla bir çaba harcamadan eğitilmiş, hazır bir seçmen kitlesine kavuşmuştur.

Genelde İslami hareketin, özelde de, RP'nin güçlenmesine yol açan önemli bir nedende, 12 Eylül'den sonra düzenin değişimini öngören sosyalist ve radikal İslâmcı düşünceye karşı, ideolojilik ve siyasi eylem düzeyinde devlet kontrolündeki İslâmiyet'in kullanılmak istenmesidir.

RP'nin yükselmesinin önemli bir nedeni de, ülkedeki ideolojik boşluk ve ekonomik bozukluktur. Özellikle DYP-SHP koalisyonunun kurulmasıyla merkez sağ ve merkez sol arasında çok ciddi ayrımlar olmadığının görülmesi de, RP'ye olan yönelişi artırmıştır. Mevcut düzende aradığını bulamayan geniş yığınlar için, sol partiler artık "sığınacak liman" olmaktan çıkmış, RP ise bu boşluğu kullandığı dinsel temalarla çok iyi doldurmuştur.

RP'nin İdeolojik Yapısı

MNP-MSP geleneğinin devamı olan RP, savunduğu değerler ve kullandığı sloganlar açısından İslami bir parti görünümü vermektedir. Fakat MNP-MSP-RP hareketini bir bütün halinde İslami parti olarak nitelemek doğru değildir. Ancak bu yapının Müslümanların haklarını korumayı taahhüt eden bir hareket olduğu açıktır.

RP, anayasanın açıkça İslami düzeni savunan bir partiye izin vermemesi ve ordunun laik sistem konusunda duyarlı olması nedeniyle bürokrasiye, eğitime ve çeşitli devlet kademelerine sızma yolu ile önce toplum İslamileştirilmeye çalışmakta, bunun sonucunda da, sistemin tamamen İslamileştirilmesi amaçlanmaktadır.

RP, radikal İslamcı bir parti görünümünden kaçınırken, başta Erbakan olmak üzere parti yöneticileri de çoğu zaman ılımlı bir tavır sergilemektedir. Buna rağmen RPli olmayanların "patates dinine" mensup oldukları da belirtilmektedir.

RP, bir yandan demokratik-laik sistemin bir parçası görünümü vermeye çalışırken öte yandan destekçilerine sunduğu mesajla İslami düzeni arzuladığını bunun için mücadele ettiğini belirtmektedir ve laiklerin cenaze namazları kılınmaz gibi sözler de sarf edebilmektedir.

Genelde, Türkiyede'ki İslamcı hareketle özdeşleştirilen RP'nin hızlı yükselişi, diğer Müslüman ülkelerdeki İran, Sudan, Cezayir, Mısır gibi İslamcı hareketlerle karşılaştırıldığında önemsenmeyebilir. Fakat bütün söy-

lenen ve yapılanlar günün birinde İslamcıların iktidara gelme ve sistemi dönüştürme çabalarına engel değildir.

Türkiye'de ki ekonomik krizin aşılamaması, değerlerin yozlaşmasının önüne geçilememesi, geniş kitlelerin yoksullaşmasının engellenememesi ve Kürt sorununun çözülememesi, durumunda görünen odur ki, RP daha da güçlenecek ve siyasal İslam bir çözüm yolu olarak Türkiye'nin geleceğinde söz sahibi olmaya devam edecektir.

Türkiye'de İslami Hareketin Güçlenmesini Sağlayan Faktörler

Dinsel Eğitim

Şerii hukuk sistemine göre yönetilen Osmanlı devletinde eğitim Tanzimat'a kadar esas

olarak medreseler bünyesinde verilmiştir. İttihatçıların yönetimde bulunduğu dönemde eğitimin dinsel karakteri önemli ölçüde devam etti.

Cumhuriyet döneminin eğitim ve öğretim alanındaki devrim aşaması, Tevhid-i Tedrisat (öğretim birliği) ilkesinin kabul edilmesiyle başlar. Bu yasa 3 Mart 1924'de kabul edilmiş ve 29 Nisanda yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

Cumhuriyet rejimine döneminde, devlet henüz dinsel bir karaktere sahipti. İlköğretim programının temelini de din bilgisi oluşturuyordu. Fakat 1927 yılından itibaren ortaokulların programında din bilgisine yer verilmemiştir. Ayrıca Kuran-ı Kerim ayetlerinin daha iyi anlaşılması için, Türkçe meallerinin okutulacağına da dikkat çekilmiştir. Fakat yinede 1930'dan sonraki yirmi yıllık süreçte, devlet eliyle ciddi bir din eğitimi verilmediği ve din adamı yetiştirilmediği bir gerçektir. İslam inancı, yöneticiler tarafından sadece kişi ile tanrı arasında bir bağ, bir vicdan işi sorununa indirgenince, din eğitimi formal olmaktan çıkarıldı.

Bunlara rağmen, gizli din eğitiminin bütün yasaklara rağmen önlenememesi devlet kontrolü dışında hurafelerle dolu yeni bir İslam anlayışının doğmasına da yol açtı. Çok partili döneme geçişle birlikte CHP'nin 2 Aralık 1947'deki 7. Kongresi'nde, birçok milletvekili din öğretiminin devlet tarafından verilmesini savundu.

Gerçekten de, cumhuriyet rejimi, din dersleri aracılığı ile doğru bulduğu bir İslam yorumunu vermeyi amaçlamaktadır. Bu yorum ise İslamiyet'i güzel ahlak, ibadete indirgeme şeklindedir. Bu yeni İslam anlayışı, komünizm tehlikesi karşısında ulusal birliğin ve kültürün önemli bir unsuru olarak görülmüştür.

1956 yılının ilk günlerinde ortaokullarda din derslerinin okutulması,

gündeme getirildi. Böylelikle siyasal iktidar, din derslerini sol düşünce ile mücadelede bir araç durumuna getirmeyi amaçlıyordu.

1973 yılında CHP-MSP koalisyon hükümetinin yönetimde bulunduğu dönemde ise MSP'nin baskısıyla din derslerinin okutulduğu bütün sınıflara, haftalık bir saat ve zorunlu olmak üzere ahlak dersleri konuldu.

12 Eylül 1980 yılındaki hükümet darbesi, dinsel eğitim ve öğretimin her alanında bir dönem noktası oldu. Darbeyi yapanlar, her türlü aşırılı ideolojiye karşı İslamı bir çare olarak düşündüler. Bu anlayışa göre İslam milli birlik ve sosyal bağlılık için önemli bir birleştirici olabilirdi. Devlet kontrolündeki Ilımlı İslam'a destek verilerek, aşırı sol, aşırı sağ ve Kürt hareketi ile daha kolay mücadele edebileceği düşünüldüğü gibi, Sünni fundementalizmin daha radikal uzantılarının da bu yol ile önlenebileceği varsayılıyordu.

12 Eylül yönetiminin zorunlu din derslerinin okutulmasındaki amaç devlet dışında gelişen İslamı denetim altına almaktır. Bu anlayış sonucunda, 1982 Anayasasının 24. maddesi ile din öğretimi zorunlu hale getirildi. 24.maddeye göre, din ve ahlak eğitim ve öğretimi devletin gözetimi ve denetim altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır.

Bu dönemde, birçok yerde din dersi öğretmenleri belirlenen müfredat programını uygulamak yerine, bu dersleri şeriat sisteminin birer propaganda aracı durumuna getirmişlerdir. Bu anlayışın sonuçları TBMM Milli Eğitim Komisyonunda da görülmüştür. Burada görüşülen telif hakları yasasında bulunan sanatçının yaratıcı kişiliği" ifadesini "yaratmanın sadece Allah'a ait olduğu gerekçesiyle tasarıdan çıkartılmıştır. Ayrıca Atatürk Üniversitesi Tıp fakültesinde okutulan "Biyokimya I" başlıklı kitapta ise, bilimin İslamileştirilmesi nin ilginç örnekleri verilmektedir. "atom yaratılmışların temeli olan mahluk" olarak tanımlanmıştır. Ayrıca felsefe derslerinin seçimlik derslere dönüştürülmesi yukarıdaki anlayışın bir sonucudur ki, Voltaire, Darwin, Durkheim, Comte ve Freud'un zararlı düşünceleri yaydığı iddia edilmiştir.

İmam Hatip Okullarının Kurulması:

Türkiye'deki yaygın anlayışa göre imam hatip okulları, 3 Mart 1924'de kabul edilen Tevhid-i Tedrisat kanunu ile kurulmuşlardır. 1923 yılında -29- olan bu okulların sayısı 1925'de –26- ya, 1926'da 20'ye, 1928–30 yıllarında ise 2'ye düşmüş ve 1930'da tamamen kapatılmıştır. Tevhid-i Tedrisat kanunu gereğince açılan ilahiyat fakültesi de, 1933

yılında kapatılmıştır. Onun yerine Edebiyat Fakültesi bünyesinde İslami İlimler Enstitüsü kurulmuş, fakat bu enstitüde 1936 yılında öğretim kadrosunun dağılması üzerine kapatılmıştır.

Çok partili döneme geçişle birlikte CHP, diğer partilere oy kaptırmaktan korkarak uzun tereddütlerden sonra nihayet devlet denetiminde din eğitimi verilmesini kabul etti.

1949 Martında sayıları tüm yurtta 12'yi bulan imam-hatip kursları ile 1930'dan sonra dinsel alandaki meslek öğretimine yeniden başlandı. 1958'de imam-hatip okullarının sayısı 18 yükseldi. Yine o dönemde TBMM'ye sunulan plan tasarısında ise imam-hatip okullarını bitirenlere teknik ve meslek okullarından mezun olanlardan daha üstün bir statü sağlanarak yüksek öğrenimin bütün okullarına girmeleri sağlanmaya çalışılmıştır.

AP'nin tek başına iktidara geldiği 1965 yılında bu okulların sayısı, orta ve lise bölümü olmak üzere toplam 45 iken, 1966--67 de 65'e, 1967-68'de 84'de yükseltilmiştir. Ayrıca bu dönemde hükümet, imam-hatip okullarının mezunlarının üniversiteye girmelerini sağlayıcı yönünde söz verdi. Yine aynı dönemde kız imam-hatip okullarının açılması yönünde talepler gündeme geldi.

Böylece imam-hatip okullarının 12 Mart 1971'den sonra kaldırılmış olan birinci dönemleri, Temel Eğitim yasası dikkate alınmaksızın yeniden kurulmuş ve özellikle MC hükümetleri döneminde belirli bir plan ve program izlemeden artırılmıştır. 1960-70 öğretim yılında bu okulların lise kısmının sayısı 30 iken 1978-80 öğretim yılında sayıları 249'yükselmiştir. Yine MSP iktidar olduğu dönemde imam-hatip liseli mezunların Harp okullarına girebilmeleri için etkinlikte bulunmuştur.

1960'lardan başlayarak imam-hatip okulları mesleki din okullarından, alternatif bir eğitim sistemine dönüşmüştür. Bu alternatif sistemden mezun olanlar, üniversitelerin çeşitli birimlerine girip devletin çeşitli kademelerinde görev alabilme hakkını elde etmişlerdir. Ayrıca 1980'lerde hızla çoğalmaya başlayan radikal İslamcı dergilerle gazetelerin hem üreticileri hem de tüketicileri olmuşlardır.

İmam-hatip lisesi mezunlarının büyük bölümü hukuk fakültelerini tercih ederken, ilahiyat fakültesi 3.sıraya düşmektedir. Yine dil ve edebiyat, sağlık bilimleri, teknik bilimler alanındaki eğitim kurumlarına giriş oranında düşüş gözlemlenirken, sosyal bilimler alanında hızlı bir yükselme olduğu ortaya çıkmıştır.

Bazı İslâmcı çevreler, gençleri sosyal bilimlere yöneltmeyi İslami

düzeni kurmak için gerekli koşul olarak görmektedirler. Bu durum sonucudur ki imam-hatipliler Siyasal Bilgiler fakültelerinde yoğunlaşmaktadırlar. Yapılan bir araştırma 1987'de bu fakültede okuyan öğrencilerin %40'nın imam-hatip çıkışlı olduğu bu oranın 1992 yılında %60'a yükseldiği belirlenmiştir.

Yine imam-hatip öğrencilerin görece sağ çizgideki iki gazeteyi "Mili gazete ve Tercüman" ağırlıklı olarak okumaları da anlamlıdır.

Bütün bu oluşumlar sonucu imam-hatip liselerini, laik rejimin İslami muhalefeti pasifsize etmek amacıyla oluşturduğu kurumlar olarak nitelendiren kimi radikal İslami gruplar bile, sonuçta bu liselerin Türkiye'de bir İslami uyanışı sağladığını itiraf etmektedir.

İmam-hatip liselerinden mezun olanlar istedikleri fakülteye girebilmekte, ardından devletin her kademesinde görev alabilmektedirler. Örneğin öğretmen, polis, savcı, hakim, genel müdür, kaymakam, vali olabilmektedir. Öte yandan, bu liselerden mezun olanlar harp okullarına alınmamaktadırlar. Fakat özel liseler ve dershanelerden harp okullarına öğrenci yetiştirmeleri hiç de zor değildir. Ayrıca başarılı öğrenciler sadece okul değil, aynı zamanda tarikat ve cemaatin de eğitimine tabi tutulmaktadır.

Kuran Kursları

İslamiyet'in ortaya çıkışı ile birlikte hemen her dönemde, kuranı kerim okunması ve ezberlenmesi büyük bir sevap olarak görülmüştür.

Osmanlı Devleti'nde de Kuran'ı okumak, ezberlemek çok önemli bir uğraş olarak değerlendirilmiştir. Bu amaçla ilköğretim kurumu olan Darülhüffaz'lar küçük çocukların ezberleme yeteneğinden yararlanarak "hafız" yetiştirmek için kurulmuştur.

Cumhuriyet rejiminin, ilk açılan kuran kurslarına yaklaşımı olumludur. 1932'de imam hatip okullarının kapanmasından, din görevlisi yetiştirmek için kaynak olarak sadece, kuran kursları kalmıştır. 1940 yılına kadar, sayılarında önemli bir değişme olmayan kuran kursları, çok partili yaşama geçişle birlikte sayıları yeniden artmaya başlamıştır.

Çok partili yaşama geçiş, CHP'nin din eğitimi konusundaki politikasında bazı değişikliklere neden oldu. CHP meclis grubunun 1946 yılında din eğitimi sorunlarını inceletmek üzere kurduğu komisyon çalışmaları sonucunda, devlet denetiminde isteğe bağlı din eğitiminin laikliğe aykırı olmayacağı yargısına varıldı.

1960'lı yıllar resmi kurslarla birlikte, izinsiz ve fahri (gönüllü) kuran kurslarının da hızla artmaya başladığı yıllar olmuştur. Bu tür kurslar,

özellikle 1965 yılından sonra büyük bir hızla artmıştır. Kursların arsa, bina, lojman masrafları gibi parasal gereksinmelerinin halk tarafından karşılanmasına rağmen bunların her yıl önemli ölçüde artması halkın dinsel eğitime verdiği önemi göstermesi açısından ilginçtir.

MSP ile aynı tabanda oy alan AP ise bu partiye giden oyları kendi bünyesinde toplayabilmek amacıyla kuran kursları ve imam-hatip okullarının artışını sağlamıştır.

12 Eylül 1980 hükümet darbesinden Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olmayan bütün kurslar kapatılınca, ortaya çıkan boşluk yeni açılan akşam ve yaz kuran kursları aracılığı ile kapatılmaya çalışıldı.

Ayrıca eski yönetmelikte yer almayan ancak fiili olarak gerçekleşen akşam ve yaz kuran kurslarının da açılması hükme bağlanırken camilerde de kursların düzenlenebilmesine olanak tanıdı.

Milli Eğitim Temel Kanununa göre 12 yaşından küçüklerin meslek kurslarına devam etmeleri yasaktır. Fakat bir çeşit meslek kursu olarak algılanan kuran kurslarında bu yasağa uyulmamaktadır. Günümüzde sayıları 6000'i aşan yaz kursları hariç resmi kuran kurslarında yaklaşık 200 bin öğrenci din eğitimi almaktadır.

Denetim Dışı Kur'an Kursları:

Türkiye'deki gizli kuran kursları cumhuriyetin ilk yıllarında kurulmuştur. Süleymancı olarak bilinen cemaatin, devrimlere karşı duyduğu tepki sonucu faaliyete başlamıştır. 7 Ekim 1971'de kuran kursları yönetmeliğinin yürürlüğe girmesi Süleymancılara önemli bir darbe vurdu. Bu yönetmelik maddesi ile tüm kuran kursları devletleştirildi ve hepsinin yönetimi Diyanete aktarıldı.

Fakat Süleymancılar özellikle yurt dışındaki Diyanetin eline geçince Avrupa'daki kursları yaygınlaştırdılar.

Yine askeri yönetim Diyanetinde önerisiyle "Kurs ve Okul Talebelerine Yardım Dernekleri Federasyonunun tüm varlığını Milli Eğitim Bakanlığına devretmeyi düşündü. Her türlü yasaklamayı tereddütsüz yapan yönetim bu devletleştirmeden son anda vazgeçti.

1980'li yılların sonunda bütün Türkiye'de 1600 erkek ve 300 kız kuran kursu açılmış ve faaliyete geçirilmiştir. Gizli kuran kurslarının sadece Süleymancıların denetiminde olmadığı bilinmektedir. 1970'lerde MSP, daha sonra RP destekli farklı İslami grupların denetiminde birçok kuran kursu açılmıştır. Bu karan kurslarında çocuklara sistem karşıtı yeminler ezberletilmiştir.

İslami Hareketin İki Dinamiği: İslamcı Kadın Ve İslamcı Gençlik

1) İslamcı Kadın

Diğer tek tanrılı dinlerde olduğu gibi, İslamiyet'te de kadın karşısında erkeğe üstünlük tanınmıştır. Gerçi İslamiyet'in ortaya çıktığı dönemlerde Arap toplumundaki kadınların durumunda önemli değişikliklere yol açtığı bilinmektedir. Çok eşliliği sınırlandırırken, erkeğin eşimi tek taraflı boşama yetkisini en fazla üçe indirmiş, kız çocuklarının öldürülmelerini yasaklamış ve onlara yaşam hakkı tanınmıştır.

Fakat yinede geleneksel İslam öğretisinde, kadın her şeyden önce kocasına ve çocuklarına hizmet etmekle görevlidir. Aynı zamanda kadın zayıf yaratılışlı bir mahluk olarak görülmektedir.

İslam'da kadın, evine tam bağlı, kocasının izni olmadan dışarı çıkmayan, gezmeyen, kocasının istemediği kadın ve erkek misafiri kabul etmeyen, ev hanımı olarak, ev işleriyle meşgul olan bir tip olarak idealize edilmiştir.

Erkeğin kadından üstün olduğunu savunan salt İslamcı erkeklerin yorumu olduğu düşünülmemelidir. İslamcı kadınlar arasında da bu düşünüşün doğruluğunu sorgulamadan benimseyen gruplar çoğunluktadır.

Erkeği, kadın karşısında yücelten ve eşitliğin olmayacağını savunan gruplar yanında kimi İslamcı akım ve kişilerin ise kadın erkek eşitsizliğin kaynağını toplumda aramak gerektiğini düşünenler de görülmektedir. Bunlara göre İslam hiçbir toplumsal düzenlemenin vermediği kadar hak ve özgürlük tanımaktadır. Yine bu yöndeki başka bir yoruma göre de kadının dövülmesi asla İslami bir davranış olamaz. Ayrıca, kadın baştan çıkarıcı olarak görüldüğü içinde erkekleri kışkırtacağı varsayılan yerlerinin mutlaka örtü ile kapatılması ileri sürülmektedir. Bu durumda kadın bedeninin ve cinselliğin denetim altına alınması gerekir. Bunun yolu da "örtünme" ve "karşı cinslerin tecritidir" Çünkü bu anlayışa göre açılıp saçılan kadınların çoğu güzelliklerini kocalarından daha yakışıklı erkeklere de göstermiş olurlar. Ayrıca örtünmeye önem vermeyen kadınların fahişeliğe düşebileceğini de inanılmaktadır.

İslamcı grupların hemen hepsi, örtünmenin gereğine inanırken, bunun nasıl ve hangi ölçüler içerisinde olması gerektiği konusunda ise bir görüş birliğine sahip değillerdir. Örneğin türban ve pardesüyü örtünme için yeterli sayanlar olduğu gibi, tam tesettürü yani pardesü yerine çarşaf, peçeyi savunanlar da vardır.

İslam anlayışına göre kadın içeride çekici dışarıda ise itici olacaktır.

Müslüman kadının baş, yüz ve göğsü ile birlikte bütün bedenini örtmesi, Allah'ın emrine uymak anlamına gelmektedir. Tersine ise büyük günah işlemektedir.

Geleneksel İslam anlayışını savunanların büyük bir çoğunluğu, kadının çalışmasına da karşı çıkmaktadırlar. Bu anlayışı savunanlar kendilerine uygun bir iş yerine, uygun bir eş seçmeli ve kendi yuvasının memuru ve çocuklarının da öğretmeni olmalıdır. Özetle İslamcı çevrelerin çok büyük bir bölümü "kadının yeri evidir" ilkesini savunmaktadır. Özellikle İslam'da kadının devlet ya da hükümet başkanı olmayacağı konusunda ittifak vardır. Bu çevrelere göre "küçük imamlık" (namaz imamlığı) için elverişli olmayan kadın "büyük imamlık" (devlet başkanlığı" içinde elverişli olamaz. Bu anlayış İslamcı kadınlar tarafından da benimsenmiştir.

İslamcı grupların bir bölümünün, kadınlara tanıdığı haklar ve roller açısından çifte standart uyguladıkları görülmektedir. Bir yandan kadınların ev işlerinde ve erkeklerle olan ilişkilerinde doğuştan gelen özelliklerini öne sürerek anne ve eş olarak görevleri sınırlandırılırken, öte yandan ise, İslami mücadelede aktif bir şekilde rol almaları işlenmekte, özendirilmektedir.

2) Başörtüsü Sorunu:

1980'den 1990 yılların başlarına kadar Türkiye'nin gündemini işgal ederek kamuoyunda kutuplaşmalara neden olan başörtüsü, ilk kez 1966–67 öğretim yılında bir sorun olarak ortaya çıktı.

Diyanet'in raporunda şimdiye kadar başörtüsüne izin verilmeyişi büyük bir haksızlık olarak nitelendirilmişti. Fakat bir süre sonra Milli Eğitim Bakanı Hasan Sağlam, okullara bir genelge göndererek, kız öğrencilerin hiçbir şekilde başlarını örtemeyeceklerini belirtmiştir.

Başörtüsünün, yüksek öğretimde, yeniden sorun olarak ortaya çıkış yılı 1981'dir. Yükseköğretimde, kızların başörtüsü ile derslere giremeyeceklerini ilişkin bakanlar Kurulu Kararı 22 temmuz 1981 yılında alındı. Aynı yıl YÖK'de yayınlanmış olduğu kıyafet yönetmeliği ile üniversitelerde derslere başörtüsü ile girilmesini yasakladı. Ancak bu karara tepkiler gelmeye başlayınca başörtüsü yerine 1984'de türban giyilebileceği kararı alındı. Daha sonrası1986 yılında türbanla girilmesi yasaklandı.

Bunun üzerine kararı protesto etmek için toplu telgraflar çekilerek oturma eylemleri ve açlık grevleri başlatıldı. Özellikle Cuma namazı çıkışlarında büyük gösteriler yapıldı. Bu gösterilerin en büyük olanı İstanbul'da Beyazıt Meydanı'nda yapıldı. Bu gösteriler "Cuma eylemleri", "Kara cuma", "Beyazıt eylemleri" olarak anıldı.

Bütün bu eylemlerden sonra 1986'de TBMM'den türban lehine bir yasa

çıkarıldı. Turgut Özal'ın teşviki ile başörtüsü yüksek öğretimde bir kez daha serbest bırakılıyordu. Fakat Anayasa Mahkemesinin iptal kararından sonra başörtüsü yeniden yasaklandı. Karar üzerine gösteriler yeniden başladı. Özellikle Ankara, Adana, İstanbul ve Bursa gösterilerin merkezi durumuna geldi. Gösterilere kız öğrencilerden çok erkek öğrencilerin katılması dikkat çekiciydi.

Başörtü yasağını protesto eylemleri, bir süre sonra saldırıya dönüştü, Gümüşhane'de baro başkanı avukat Ali Günday, bütün uyarılara rağmen başörtüsü ile davalara çıkmakta ısrar eden iki avukatı yasalar uyarınca barodan ihraç edince İzzet Kıraç adlı fanatik bir İslamcı, baro başkanını bürosunda kurşunlayarak öldürdü. Ayrıca katil bu eylemi İslam'a hizmet amacıyla yaptığını belirtmiştir.

Bu dönemde İran'da, Türkiye'deki başörtüsü tartışmalarına müdahale ederek, yasak kararına tepkisini belirtti.

Yine 25 Ekim 1990 tarihinde üniversitelerde başörtüsü serbestîsi getirilmeye çalışıldı, Bu durum laiklerin tepkisini çekti ve gerçektende başörtülü öğrencilerin kimlik kartları için bile başı açık fotoğraf çektirmek istememeleri, tıp eğitimi yapanların kadavra üzerinde uygulama yapmayı reddetmeleri, sanat eğitiminde çıplak modellere karşı çıkmaları, hatta çıplak heykellere, resim sergilerine karşı saldırıda bulunmaları gibi olaylar başörtüsü sorununun insan hakları ve vicdan özgürlüğünü ilgilendiren bir olay olarak değil, siyasal-ideolojik bir eylem olarak algılanmasına neden olmuştur.

Bütün bu tutum ve davranışların varlığı sonucu başörtüsü ile yetinenler yalnızca %5 iken İslâmi kurallara göre tümüyle örtünmeyi gerekli görenlerin %95 oranında yoğunluk kazanmıştır.

Başörtülüler, İslam'ın kentli okumuş ve militan bir çehresini oluşturmuşlardır ve geleneksel İslam'ı eleştirerek, İslami din bilgisinin kaynaklarına inerek ve yaşananlardan ayırarak sahiplenmektedirler.

3) Siyasal Mücadelede İslamcı Kadın

Cumhuriyet rejimi, dinin ve geleneklerin kadın üzerindeki baskısını, yukarıdan aşağıya kimi zaman zora dayanan yöntemle aşmaya çalıştı. Fakat örneğin erkek giyimi, yasalarla düzenlenirken ve buna uymayanlara kimi yaptırımlar uygulanırken kadınlara yönelik böyle bir tutum görülmemektedir. Bu dönemde kadınlara TBMM'de milletvekili olarak yer almaları sağlanırken, süreç içerisinde siyasete katılımları çok fazla olmasa da çeşitli dönemlerde kadın milletvekillerine ve bakanlara da rastlanmıştır.

Siyasal bir ideoloji olarak İslamcılık, toplumsal -siyasal yaşamın yeni-

den İslami kurallar doğrultusunda örgütlenmesini savunur. Ve bu mücadele için kadınları da göreve çağırır. Bu durum başörtüsü sorununda açığa çıktı ve başörtüsü siyasal İslam'ın bayrağı durumuna geldi. Ve örtünme siyasal bir talep olarak ortaya çıktı. Bu nedenle başörtüsü hareketi ile siyasal taleplerde bulunan İslam arasında, yakın bir ilişki olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Kuşkusuz Müslüman kadının siyasal mücadeleye katılımının ciddi bir şekilde gündeme getiren ilk önemli örnek, İran'da şah rejimine karşı yapılan başkaldırıdır. İran'da İslam'ın yükselen siyasi grafiği ile kadınlar ön saflarda yer almaya başladılar.

Günümüzde ise Türk kadınının en militan kesimini RP'li kadınlar oluşturmuşlar. Başörtüsü için protesto gösterileri düzenlemeleri, parti için düşünmeden ceplerindeki paraları, kollarındaki bilezikleri, parmaklarındaki alyansları çıkarıp bağışlamaları bunun örnekleridir. Ayrıca okuma-yazma, sağlık, biçki-dikiş, makrome, çiçek, nakış kursları açan, düğün sünnet, kına törenlerine katılan, defile ev çay sohbetleri düzenleyen miting, konvoy ve organizasyonları düzenleyen RP'li kadınlar. Bütün bunları İslam adına "tebliğ" olarak görmektedir. Bu etkinliklerin temel noktasını ise" birebir ilişki" oluşturmaktadır. Siyasal mücadele içindeki bu kadınlar, kendilerini, çağın Hz. Fatma'sı, Hz. Zeynep'i, Hz. Ayşe'si olarak görmektedirler.

Bir grup İslamcı kadın, İslamcı yaşam tarzı içinde kadının yerini tartışmakta reformcu ve feminist bir bakış açısı getirmektedirler. Ve kadının eşitsizliğini savunmaktadırlar ve bu durumu sisteme bağlamaktadırlar. Dolayısıyla kaderine boyun eğen, pasif, ağır başlı itaatkar görünümlü geleneksel Müslüman kadın imgesi, siyasal mücadele de ön saflarda yer alan, aktif, talepkar, hatta militanlaşan İslamcı kadınlara dönüşmektedir. Ama İslamcı erkeğin bu yeni kadın profiline yaklaşımı faydacı olmuştur, bunlara göre kadınlarını mücadeledeki yerleri geçici olup erkeklere tabi yardımcı olmak şeklindedir.

4) İslamcı Gençlik

İslamcı harekete gençliğin bu harekat içerisinde geçmişi çok eskilere dayanmamaktadır. Hareketin mazisi oldukça yenidir. 1950 yılında Fevzi Çakmak'ın ölümü sonucu dönemin İslamcı yayın organları, cenazeye büyük bir kitlenin katılması ve tekbirlerle gösteri yapılmasını Türkiye'de İslam'ın yeniden doğuşu olarak değerlendirilmişlerdir. 1960'lı yıllarda, ciddi bir İslami hareket olmadığı için İslami gençlikten söz etmek mümkün değildir. Fakat ideolojik açıdan henüz ayrışmamış olan milliyetçi-dinci gençlikten bahsedilebilir. Bu dönemde "İslam âleminin en büyük düşmanı

Komünizmdir." Sloganı bütün canlılığıyla ayaktadır. Bu anlayış sonucu 20 Mart 1966'da ilk miting, Milli Türk Talebe Birliği'nin öncülüğünde düzenlendi, Komünizmi Kınama Mitingi taksimde yapılmıştır. Bu ilk mitingden sonra yine MTTB'nin öncülüğünde 3 Mart 1968'de "şahlanış mitingi" adı ile bir başka miting düzenlendi.

Mitingde CHP ve TİP aleyhine slogan atılırken, TİP'in kapatılması istenmiştir. MTTB'nin "İkinci Şahlanış Mitingi" 30 Mart 1968'de Ankara'da düzenlendi. Buraya katılanlar tekbir getirerek benzer slogan ve taleplerde bulunmuşlardır. Ayrıca Konya'da yeşil sarıklıların yönettiği bir kalabalık yürüyüşe geçecek Öğretmenler Derneği Lokali, TİP İl Merkezi, Yeni Konya Gazetesi binası ve matbaası üç kitapçı dükkânı, bazı pavyon ve içkili lokantalara saldırarak tahrip etmiştir.

Milliyetçi-Mukaddesatçı kesimin en kanlı gösterisi işe, Şubat 1969'da gerçekleşti 16 Şubat 1969 günü, İstanbul Limanı'nda demirli bulunan 6. Filo'yu kınama amacıyla düzenlenen gösteriye katılanlara saldıran Milliyetçi-Mukaddesatçı bir grup, Taksim Meydanı'nı kana buladı "Kanlı Pazar" olarak anılan olayda iki kişi ölmüş 200 kişi yaralanmıştı.

1969 yılı, İslamcı gençlerin milliyetçi -sağcı kamptan ayrışmaya başladıkları yıldır. 1969 Ağustos'unda MTTB Kongresi, milliyetçiler ile İslamcıların kapışmasına sahne olmuş, aralarında çatışma çıkmış ve yaralanmalar olmuştur. Önce Müslüman mısın, Türk müsün tartışması, milliyetçilerle İslamcı gençliğin ideolojik acıdan ayrışmasını sağlayan süreci başlatmıştır. Ali Bulaç'a göre Türkiye'de İslam'ın kendini Türk sağından ayrıştırma çabasına 1970'lerde ve kültürel düzlemde rastlanmaktadır.

İslamcılarla-milliyetçi sağ ve liberal sağ arasındaki görüş ayrılıkları 26 Ocak 1970'de MNP'nin kurulmasıyla sonuçlandı. MTTB'de örgütlenen gençlik 1965'de anti-komünist bir faaliyet içinde olmuş, milliyetçilikte zemin bulurken, 1969'da MTTB'de İslamcı saikler egemen ve belirleyici olmuştur. Özellikle Akıncılar Derneği 1970'lerin ortalarından itibaren İslamcı genliğin söyleminde bir netlik oluşturmuştur. 27 Kasım 1979'da sıkıyönetim komutanlığı tarafından kapatıldığında, dernek şubeleri Türkiye genelinde 633'e ulaşmıştı. Dernek, İslamcı unsurların o güne kadar pasifize olmuş görüntüsünü değiştirmek, gençliği mücadeleye sevk etmek amacıyla kurulmuş, seminerler ve kitap okumanın yanı sıra konferanslar, geceler düzenlemiş, tiyatro vb. kültürel çalışmaları organize etmiştir. İslamcı düşünceyi gerektiğinde topluma fiziksel güç kullanarak kabul ettirmek ve karşıt gruplarla daha kolay mücadele etmek için Akıncılar, judo, karate, tekvando gibi yakın döğüş yöntemlerinin, silah ve atış eğitimlerinin, molotof kokteyli

ve benzeri patlayıcı maddelerin yapılmasının öğretildiği "eğitim kampları" açmış, çok sayıda dernek üyesini burada eğitmiştir.

Akıncılar kurtarılmış bölge anlamında, Konya, Sakarya, İstanbul-fatih, Erenköy, semtleri başta olmak üzere çeşitli il ve ilçelerde yoğun bir şekilde kadrolaşmışlardır. 1979 Şubat ayında İran'da kurulan şeriat rejimi, Akıncılar'ı da etkilemiş, lider durumundaki kadro, İran yönetimiyle organik bazı ilişkilere girmiştir.

6 Eylül 1980'de Konya'da düzenlenen "Kudüs Mitingi" ise Akıncı gençliğin en büyük kitle gösterisi olmuştur.

Toplumun çeşitli kesimlerinde örgütlenme amacında olan Akıncılar, Akıncı Memurlar Derneği, Akıncı Liseliler Derneği, Akıncı İşçiler Derneği, akıncı Sporcular Derneği kurmuşlardır. İslamcı gençliğin, 1980'e doğru aşırı milliyetçilerle ve solcularla silahlı mücadeleye girdiği de görülmektedir. Ayrıca İslamcı gençler 12 Eylül 1980 darbesine kadar İslam düzenini kurma yönünde çabalarını sürdürerek, Akıncılar, Akıncı güç, Gölge, Düşünce, İslami Hareket gibi dergilerde çıkarmışlardır.

12 Eylül Darbesi'nin esas olarak sola, birazda faşist hareket bastırması ideolojik bir boşluk meydana getirmiş bu boşluk İslamcılar tarafından doldurulmuştur. Bu durumun 12 Eylül yönetiminin "Türk-İslam" sentezini benimsemesinin önemli etkisi olmuştur. Diğer taraftan sağ ve sol ideolojilerin dünya konjonktürel dengesinin değişimiyle zayıflamaları, İran'daki rejim değişikliği, Sovyetlerin Afganistan'ı işgali ve batı kapitalist toplumları ile Türk toplumunda yaşanılan değer bunalımları da İslamcı hareketi güçlendiren diğer faktörlerdir.

İslamcı gençlerin eylemleri sadece başörtüsü yasağı ile sınırlı kalmadı. Ayrıca Rusya'nın, Afganistan'ı işgali, Azerbaycan'ın işgali, salman Rüşdi'nin "şeytan Ayetleri" kitabını yayınlaması, Bosna-Hersek sorununa karşı çıkmalarını da getirdi.

İslamcı gençliğin toplumsal kökenlerinde, muhafazakâr, çeşitli tarikatlarla ilişkileri olan, taşradan kente göç etmiş aile çevresinden gelen gençlerin etkili olduğu görülmektedir. İslamcı gruplar arsında esnaf kökenli ailelerin çocuklarının bulunması da, bu gençliğin toplumsal kökenini belirtmektedir. İslami yayınların da gençlerin kimliklerinin netleşmesinde önemli rol oynamıştır.

Gençliğin Türkiye'de etkilendiği isimlerde önemlidir. Bunlar Ali Bulaç, Abdurrahman Dilipak, Fethullah Gülen, Esad Çoşan, Said-i Nursi, Salih Mirzabeyoğlu'dur.

Günümüzde İslamcı gençlik artık Türkiye'de en kaliteli eğitim verildiği

İstanbul Boğaziçi, Ankara ÖDTÜ gibi seçkin üniversitelerde okumaktadır. İslami gençlik içinde ılımlı ve radikal unsurların da bulunduğu bilinmektedir.

İslami Hareketin İdeolojisi, Amaçları Ve Yöntemleri

Bir öğreti olarak İslamiyet'in temelinde, "tevhid (birlik) ilkesi yer almaktadır. Bu yüzden İslam, yalnızca bir inançlar bütünü değil, bir "nizam"dır. İlk Müslümanlar daha ilk andan itibaren hem dini, hem siyasi bir topluluk oldular. Onları yöneten peygamberdir. Dolayısıyla din ve siyaset özdeşleşmiştir. İslam'da siyasi yapının bütün düzenlemelerini birinci güç Allah'tır. İslam'ın ikinci kaynağı peygamber sünneti, yani onun söz ve eylemleridir. Yine İslam'da icma (uzlaşma) kurumu da önemlidir. İcma İslam yorumcularının Kur'an ve hadislerde ters düşmeyecek biçimde uzlaşmasıdır.

İslamcılara göre devlet iki şekilde değerlendirilmektedir.

1) İslam dini bir inanç ve ibadet sistemidir, ama aynı zamanda bir devlet düzenidir.

2) İslam'da devlet olmasına gerek yoktur. İslam'da devleti savunanlar İslami iktidarın-

Devletin-amacı, sadece toplum içinde güvenliği sağlamak, ülkenin sınırlarını korumak ve halkın gereksinmelerini sağlamak değildir. İslami devletin görevi, insanların yaşamını güvence altına almak, namazın kılınması, zekâtın en yararlı şekilde verilmesi, Allah'ın ve peygamber'in iyilik olarak kabul ettikleri tüm iyilik ve güzellikleri yeryüzünde uygulamaktır

Devletin zorluğundan söz edenlerin dayanak noktalarından biride Hz. Muhammed'in hem peygamber, hem de hükümdar olduğu iddiasıdır. Ayrıca Müslüman olup da dönenlere veya İslam'ın gereklerini yerine getirmeyenlere yaptırımların veya cezaların uygulanması devlet aygıtının varlığından geçmektedir. Örneğin hırsızlık yapanların ellerinin kesilmesi yaptırımı bu durumu açıkça gösterir.

Özetle İslam'ın devlet olması gereğinden söz edenlere göre İslam, dini otorite ile siyasi otoriteyi birleştirmiştir. Peygamberde aynı zamanda devlet kurucusu ve hükümet reisidir. Müslümanların halife önderliğinde İslam'ı yaymaları da devletin önemini belirtir.

İslam'da devleti savunmayanlar ise, İslam'da kuran ve hadislere dayanan bir devlet şekli ve yapısı yoktur demektedirler ve peygamberliğin hükümdarlıktan-devlet başkanlığından tamamıyla ayrı bir iş olduğunu savunurlar. Bu düşünceye göre, peygamberler sadece dine davet eden bir elçidir ve bu durun devlet kurma hırsından tamamıyla uzaktır. Hz. Muham-

med'in bir ülkesi veya devleti yoktur ve o, siyasi anlamda bir devlet kurmaya çalışmayıp sadece dini tebliğ etmek amacındadır. Kaldı ki, peygamber'in kendisi Medine devrinde bile "devlet" veya "devlet başkanı" gibi sıfatları kullanmamıştır.

Alternatif Bir Toplum Projesi Olarak Medine Projesi

Ali Bulaç tarafından tartışmaya açılan bu proje "Çoğulcu İslami Model" olarak adlandırılmaktadır. Medine Vesikası Hz. Muhammed'in Medine'ye hicret etmelerinden kısa bir süre sonra Müslümanlar, Yahudiler ve Müşrikler arasında 622 yılında imzalandı.

Bu proje çok hukukluluğu savunmasına, temel aldığı İslam anlayışı olduğu için diğer inanç gruplarıyla uzun vadede yürüyemeyeceği tartışılmıştır.

İslam Sistemi Kurma Yöntemleri

Daru'l-Harp ve Daru'l İslam İslami sistemleri kurmada gündeme gelmiştir. Daru'l İslam'da devletin siyasi, iktisadi ve hukuki düzeni İslami kurallara göredir. Yasama, yürütme, yargı yetkileri Müslüman otoritelerin elindedir. Daru'l Harpte ise, bu düzen ve yetkiler ya tümüyle yoktur veya bir dereceye kadar eksiktir.

Türkiye'de en yaygın olan mezhepler Hanefi ve Şafi mezheplerine göre Daru'l –harp sayılması mümkün değildir. Çünkü Türkiye'de Daru'l-İslam savunanlara göre ülkede İslam eğitimi uygulanmakta, Kur'an kurslarından, üniversitedeki İlahiyat fakültelerine kadar, din eğitimi verilmektedir.

Türkiye'de Darul-Harp'dır tezini savunanlar ise devlet denetiminde verilen din eğitiminin gerçek İslam'la uzaktan yakından ilgisinin olmadığını belirtirler.

İslam'da ayrıca, sistemi oluşturmak için tebliğ ve cihad vardır. Mümaşat yapmak dini propaganda etmek, tebliğ görevini yerine getirmektir. Mümaşat, barış içinde birlikte yürümedir. Gerekli güç elde edinceye kadar bu yol seçilir. İslam'ın ilk dönemlerinde Mekke döneminde bu yol seçilmiştir. Cihad kavramı, öncelikle akla din uğruna silahlı mücadeleyi getirmektedir. Cihad, günümüzde yorumlanış şekliyle, Allah yolunda savaşmak, çaba harcamaktır.

Cihad'ın İslam siyasetine taşıdığı anlam şöyledir;

1) Genel tanım: Allah yolunda ve din uğrunda kutsal savaş

2) İslam hukukundaki tanımı: Kâfirlerle savaşmak, onları öldürmek, onların ellerinden mallarını almak, yağmalamak, tapınaklarını yıkmak, putları kırmak.

3) Allah ve din uğrunda manevi savaş: Her türlü şeytan oyununa karşı uyanık olmak, ödün vermemek, şeytanı savaşta yenmek.

İktidarı Elde Etme Stratejileri:

1- Aşağıdan Yukarıya İslamileştirme: Evrimci bir çizgi olup MNP-MSP-RP geleneği tarafından benimsenmiştir. Bu çizgi seçim yoluyla iktidarı ele geçirmek ve rejimin izin verdiği ölçüde devlet ve toplumu İslamileştirme stratejisidir.

2-Yukarıdan Aşağıya İslamileştirme: İran örneğinde olduğu gibi devrimci yöntemler ile iktidarı alma anlayışıdır. Radikal – İslamcı gruplar yani İBDA-C, Hizbullah, vs. gibi gruplar bu anlayıştadır.

Sivil Bürokrasi'de Örgütlenme:

İslami hareket gerek CHP-MSP koalisyonunda, gerekse 1. ve 2. MC hükümetlerinde sivil bürokraside ciddi bir örgütlenmeye gitmiştir. Ayrıca Özal döneminde bu kadrolaşmalar sürdürülmüştür. Bu örgütlenmelerin en yoğun olduğu yerler Milli Eğitim Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı'dır. Yine 12 Eylül yönetiminin de resmi ideolojileri durumuna gelen Türk-İslam Sentezi de İslamcıların kadrolaşmasını kolaylaştırmıştır. Yine tarikatların şirketleşmesi, gazete, Tv, pazarlama, sağlık, eğitim, sektörüne de girmesi İslamcıları daha da güçlendirmiştir.

Ordu İçerisinde Örgütlenme

İslamcıların orduya sızma girişimleri 1960 yılının ilk aylarına dayandırılabilir. Bu dönemde Said-i Nursi'ye ait bol miktarda kitap ve risale askeri liselere ve Harb Okullarına sokulmaya çalışılmıştır.

MSP'nin 1970'lerde koalisyon ortağı olduğu süre içerisinde imam-hatip mezunlarının askeri okullara alınabilmesi için mücadele edilmiş, fakat önemli bir başarı elde edilememiştir. RP ise ordu ile ilişkisini sıcak tutmak istemektedir. Emekli subayların partiye katılmaları 'ordu bize karşı değil' anlamı taşımaktadır. Yine MSP, 12 Ekim 1975'de yapılan ara seçimlerde ordu ile yakınlaşma sağlama saikiyle Ankara'dan üç emekli generali arka arkaya listeye koydu.

Orduya sızma konusunda en etki gösteren grup Fettullahçılar'dır. Kurdukları eğitim kurumları dışında, üniversitelere ve askeri okullara da öğrenci yetiştirmeye çalışmaktadırlar. Fetullahçıların askeri okullara sızdıkları Nokta dergisinin Aralık 1986 tarihli bir sayısında açıklandı. Bu haberden sonra Kuleli Askeri Lisesi'nden 33, Bursa Işıklar Askeri Lisesi'nden 16, İzmir Maltepe Askeri Lisesi'nden de 17 öğrenci Fettullahçılarla ilişkileri olduğu için okuldan atıldı. Ayrıca Nakşibendîler özellikle astsubaylar üze-

rinde, Nurcular ise askeri okullara sızma şeklinde etkili olmaya çalışmışlardır.

İslamcıların askeri okullara sızma girişimlerinin bir ölçüde başarılı olduğu daha sonraki yıllarda ordudan sık sık subay ve astsubayların atılmalarından da anlaşılmaktadır. Örneğin 1988 Ağustosunda Hava Kuvvetlerinde görevli 30 Astsubay "irticai faaliyetlere katıldıkları" gerekçesi ile ordudan ihraç edildiler. İslamcıların orduya sızma yöntemlerinden biri de, Türk Silahlı Kuvvetleri'ne sözleşmeli olarak alınan uzman çavuşluk kurumundan yararlanmaktır.

İslamcı düşüncenin orduda albay veya general gibi üst seviyelerdeki rütbelere ulaştığını söylemek yanlış olmayacaktır. 30'un üstünde emekli albay ve generalin RP'ye katılması bu düşünceyi doğrulamaktadır. Ayrıca 12 Eylül darbesinin planlayıcılarından olan General Hasan Sağlam'ın İslami harekete destek veren İlim Yayma Cemiyeti'ne başkanlık yapması da önemlidir.

Polis İçerisinde Örgütlenme

İslamcılar önce polis kolejlerine, daha sonra da polis akademisine kendi denetimindekileri yerleştirdiler. İslamcıların polis içerisindeki kadrolaşma çalışmaları CHP-MSP koalisyonu döneminde başlamış, İçişleri Bakanlığı'nın ellerinde bulunması bu durumu daha da hızlandırmıştır. Fakat asıl etkinliği MC döneminde sağlamıştır.

12 Eylül yönetimi ile birlikte uygulanmaya başlanan, ANAP hükümetlerince de doruğa ulaşan Türk İslam Sentezi, doğrultusunda polis örgütü milliyetçi mukaddesatçıların adeta merkezi durumuna getirildi. Örneğin Polis Akademilerinde görev yapan öğretim üyelerinin önemli bir bölümünün Türk İslam Sentezine bağlı olduğu ve Cumhuriyet rejimini benimsemedikleri bizzat akademide okuyan öğrenciler tarafından belirtilmektedir. Ayrıca kolejlere başvuranlar arasında İlahiyat Fakülteleri ve Yüksek İslam Enstitüsü mezunlarının ön sıralarda yer alması dikkat çekicidir.

Yine polis örgütünde İslamcı kadrolaşmayı kanıtlayan önemli bir durum da polisin siyasal yönelimidir. Örneğin o yıldaki seçimlerde Gölbaşı Polis Lojmanlarında oy sıralaması şöyle olmuştur: 1.parti BBP, 2.parti MÇP, 3. Parti RP. Ayrıca polisler arasında en çok okunan gazeteler İslamcı çizgideki Zaman ve Türkiye'dir.

Camiler:

Camiler, İslam'da, Müslümanların ibadet ettikleri yerdir. Özellikle Avrupa'da Kaplancılar camiler etrafında örgütlenmektedirler. Güney Doğu-

daki İslamcı örgütler ise birçok camiyi paylaşmışlar, camilerden bazıları "ilim grubunca bazıları da "menzil grubu" mensuplarınca eleman yetiştirmek için hücre evi olarak kullanılmaktadır. İslamcılar camileri ibadet yeri dışında askeri bir üs olarak da görmektedirler.

Sonuç Üzerine:

Türkiye'de İslamcı Hareketin tarihsel gelişim sürecini genel çerçevede değerlendirmeye çalıştık.

Türkiye'de monolitik bir İslamcı hareket oluşmamıştır. Fakat yaptığımız değerlendirme göstermiştir ki, İslamcı hareketin varlığı ve sürekliliğinin temelleri her dönem ve durumda mevcut olduğundan bu hareketin gücü ve etkinliği önemlidir.

Devrimci sosyalizm İslam'a karşı mücadelede nasıl bir yol izlemelidir. Bu mücadele uçlarda olmamalıdır, yani sosyolojik bir vakıa olan İslam olgusunun her durumda görmemezlikten gelip reddetmemek gerekmektedir. Çünkü milyonlarca insanı özelikle de tabanda emekçileri bünyesinde taşıdığı için (İnanış boyutunda sosyalizm-komünizm de bile ortadan kalkmayacak İslam olgusunun önemi ortadadır) Onlarla ekonomik-siyasi vb. gibi konularda anlaşma zemini bulmak bunun içinde ikna ve propaganda faaliyetleri başat olmalıdır. Fakat her durumda İslamcı hareketle ne olursa olsun ittifak, birlik vb. de sosyalistlerin tavrı olamaz. Ancak spesifik veya zorunlu ittifak ve birlikler sosyalistlerin inisiyatifi ve programı doğrultusunda olmalıdır. Örneğin Anti-emperyalist mücadelede (İran'da mollaların Anti-ABD tutumuna destek olan sosyalistlerin mollalar tarafından çökertildiği unutulmasın) emperyalizmi yalnız yayılmacılık gibi görüp, Marksist emperyalizmin bütünlüklü teorisini reddedenlerle program birlikleri İran'da olduğu gibi tabir uygunsa hüsranla sonuçlanacaktır. Ayrıca inisiyatifin, önderliğin İran'da olduğu gibi İslamcılara bırakılması da yıkım demektir.

Bu noktada İslamcı hareketin simgelerinden olan türban konusuna değinmemiz önemli olup mücadelenin netleşmesine de somut bir örnek teşkil edecektir. Her şeyden önce otamatikman şunu rahatlıkla söylemeliyiz. Sosyalistler konumu durumu ne olursa olsun insanların giyim kuşamına karışmamalıdırlar. Eğer Türkiye'de kamu alanlarında resmi giysi bir özellik ve biçim taşıyorsa bu durum Osmanlı'dan bugüne taşınan Batı'dan alınarak gelenekselleşmiş bir şekle bürünmüştür. Yani sarık, fes, şapka, cüppe vb. bir dönemde başat giysi olmuş başka bir dönemde tamamen başatlığını yitirmiştir. Yani giysi seçimi birilerinin (İslamcılar veya laikler) kendi inisiyatifleri veya istekleri ile değil tarihsel saiklerle hayata geçmiştir. Dolayısıyla kamu alnında resmi giysi seçiminde bugün örneğin kravat ta-

kılma zorunluluğu veya kadınlarda başörtüsü (Türban) takmama zorunluluğu tarihsel bir olaydır, yoksa kravatın ve türbanın giysi olarak önemi veya önemsizliğinden albenisinden değildir. Pekâlâ, bugün tarihsel süreçte fes, sarık vb. uygun giysi olsaydı resmi giysi olması mümkündü veya başka giysilerin (Yeni giysi anlamında) her durumda ortaya çıkması ve resmi giysi olması mümkündür.

Dolaysıyla giysi seçimi bireysel ve estetik bir seçimdir. Türban konusuna devam edersek, unutmayalım eğer tek kişi bile olsa türban takma nedenini siyasi tercih değil de (Ayrıca siyasi tercih her durumda yanlış olarak değerlendirilemez) bireysel, estetik tercih sonucu taktığını "İspatlarsa" türbanın siyasi bir simge olduğu "Efsanesi" çöker. Örneğin sosyalist bir bayan türban taktığında bu onun bireysel estetik bir tercihimi, siyasi tercihimi okuyucu karar versin. Dolayısıyla sosyalistler için giysi seçimi bireysel, estetik bir seçim olmasından dolayı pek önem arz etmez, esas önemli olan insanların bütünlüklü olarak yaşama nasıl baktıkları, nasıl düşündükleri, yani biçim değil (Biçimi de yok saymadan) özdür. Yani kafalarının içinde ne taşıdıklarıdır.

Yukarıdaki değerlendirmede (RP) ' den sonra İslamcı hareketin durumuna değinmedik. Geldiğimiz noktada İslamcı hareketin inişe geçtiği bir dönem yaşanıyor. Dolayısıyla Saadet Partisinde ifade edilen partileşmiş-İslami hareket son seçimlerdeki oy durumu ve Erbakan'ın yasaklı hale gelmesiyle hemen hemen misyonunu tamamlamıştır. Aynı zamanda partileşme anlamında bölünmeyen hareketin AKP) 'nin Ortaya çıkmasıyla bölünmesi de önemli Türkiye'deki İslamcı hareketin gücünü zayıflatmıştır. (AKP) 'nin şu anki söylem ve davranışları İslamcı hareket içinde değerlendirilmesini zorlaştırmaktadır.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

- *Din Üzerine, Marx-Engels*
- *Din Üzerine, Lenin*
- *Din ve Bilim, Bernard Russel*
- *Allah, Turan Dursun*
- *Kur'an, Turan Dursun*
- *Dua, Turan Dursun*
- *Din Bu (1-2-3-4) , Turan Dursun*
- *Demokrasi Sürecinde Türkiye'de İslamcılık, Doğan Duman*
- *Türkiye'de Modernleşme Din ve Parti Politikası, Ali Yaşar Sarıbay*
- *Tarikat Gerçeği, E. Ali Okur.*
- *Ne Şeriat Ne Demokrasi, Ruşen Çakır*

- *Ayet ve Slogan: Türkiye'de İslami Oluşumlar, Ruşen Çakır*
- *Psikanaliz ve Din, Erich Fromm.*
- *Bir Yaşam Biçimi Olarak İslam, M.T. Kureyşi*
- *Türkiye'de İslamcılık, Yeni Yüzyıl Kitaplığı*
- *Ünlülere Mektuplar, Turan Dursun*
- *Yeniden Yapılanmak, Yaşar Nuri Öztürk*
- *Evrim Aldatmacası, Harun Yahya*
- *Din Baronunun Kazları, Hikmet Çetinkaya*
- *Sosyalizm ve İslamiyet, Roger Graudy*
- *Max Weber ve İslam, Bryan S. Turner*
- *Ah Refah vah Refah, Emin Çölaşan*
- *Kutsal Göç-Radkal Bir İslamcı Grubun Anatomisi, Fulya Atacan*
- *Zen Budizm Bir Yaşam Sanatı, İlhan Güngören*
- *Deccal (Hiristiyanlığa Lanet) , Friedrich Nietzsche*
- *Hacı Süleyman Efendi, Sadi Borak*
- *Bedüzzaman Said Nursi Olayı-Toplu Eserler 4, Şerif Mardin*
- *Kutsal Kitapların Kaynakları, Turan Dursun*
- *Müslümanlık ve Nurculuk, Turan Dursun*
- *Tabu Can Çekişiyor-Din Bu 1, Turan Dursun*
- *Dinin Türk Toplumuna Etkileri, Muzaffere Sencer*
- *Kur'an İslamiyet, Atatürk ve 19 Mucizesi, Cenk Koray*
- *Said Nursi-Fethullah Gülen ve Laik Sempatizanları, Alpasaln Işıklı*
- *Dinin Kökeni, Sigmund Freud*
- *Dinler Tarihi, Felicien Chlalaye*
- *Derin Hizbullah, Ruşen Çakır*
- *Dine Karşı Düşüncenin Tarihi, Albert Bayet*
- *Fetullah Gülen Olayı, Mehmet Ali Soydan*
- *Hangi Erbakan, Soner Yalçın*
- *Recep Tayyip Erdoğan, Ruşen Çakır-Fehmi Çalmuk*
- *İslam'da Değişim, Orhon Koloğlu*
- *400 Yüz Soruda İslam, Yaşar Nuri Öztürk*
- *İslam nasıl yozlaştırıldı, Yaşar Nuri Öztürk*
- *Cevap veriyorum, Yaşar Nuri Öztürk*
- *Ana dilde ibadet meselesi , Yaşar Nuri Öztürk*
- *Yaşar Nuri Öztürk'le nereye kadar, Ali Tayyar Önder*
- *Din ve seks, Turan Dursun*
- *Türkiye'de İslamcı Akımlar, Fehmi Koru*
- *Hazreti Peygamberin savaşları, Muhammed Hamidullah*
- *Batı sömürgeciliği ve İslam dünyası, Yaşar Nuri Öztürk,*
- *Neden türban şeriat ve irtica, Cahit Tanyol*
- *Tanrı'nın tarihi, Karen Armstrong*
- *Türkiye'de İslamcı siyaset, Gencay Şaylan*

- *Din üstüne, David Hume*
- *Ateizm, Robin le Poidevin*
- *Kemalizm ve din, Muhammed Dafî*
- *Türkiye İslam'ını anlamak, Yücel Demirer*
- *Hayatını anlatıyor, Turan Dursun*
- *Şeriat kadın, İlhan Arsel*
- *Kuranı anlamaya doğru, Yaşar Nuri Öztürk*
- *Sabah rüzgarı Enel-Hak demişti Nesimi, Reha Çamuroğlu*
- *Siyasal bir sorun olarak İslamcılık, Menderes Çınar*
- *Şeriatı Beklerken, Erbil Tuşalp*
- *İslam faşizmi, Erbil Tuşalp*
- *İslam'ın psikanalizi, Fethi Benslama*
- *Kutsal Olmayan savaş: İslamcı terör, John L. Esposito*
- *Din sosyolojisi, Yasin Aktay-M. Emin Köktaş*
- *Tarikat sermayesinin yükselişi, Faik Bulut*
- *İdeoloji olarak din, Scott Mann*
- *Laiklik ve demokrasi, İbrahim Ö. Kaboğlu*
- *Dinin Türk toplumuna etkileri, Hikmet Kıvılcımlı*
- *İslam üzerine düşünceler, Muhammed Arkoun*
- *Din devletleri, Ayşe Ekşi*
- *İslamcılığın Türkiye seyri, Elisabeth Özdalga*
- *İslam'ın yeni kamusal yüzleri, Nilüfer Göle*
- *Melez desenler, Nilüfer Göle*
- *İslamiyetin ekonomi politiği, Erdoğan Aydın*
- *İslamcılık ve din politikaları, Erdoğan Aydın*
- *Türkler, Türkiye ve İslam, Ahmet Yaşar Ocak*
- *Bati düşüncesinde İslam, Albert Hourani*
- *Devlet ve İslam, Mustafa Balbay*
- *İslam ve bilim, Pervez Hoodbhoy*
- *Osmanlıda din ve devlet, Muammer Sencer*
- *Dinin Türk toplumuna etkileri, Muzaffer Sencer*
- *Din, toplum ve siyasal sistem, Nur Vergin*
- *Siyasal İslam, Muharrem Çakar*
- *Türk aydınının din anlayışı, Necdet Subaşı*
- *Türklerde inançlar ve din, Mehmet Dikici*
- *İslam, demokrasi ve Türkiye, Ahmet Arslan*
- *İslam hümanizm, Lenn E. Goodman*
- *Din hayattan çıkar, Tayfun Atay*
- *Türk sağı ve AKP, Hasan Bülent Kahraman*
- *Hizbullah, skhein Naem Qassem*
- *Tanrı yanılgısı, Richard Dawkins*

KÜRESELLEŞME

Son dönemlerde birçok çevre ve eğilimin çok sık kullandığı küreselleşme olgusu ve söyleminin bütünlüklü bir analizini yapmak önemli bir hale gelmiştir. Yanılsama ve çarpıtmaya elverişli bir konu olan küreselleşmeyi objektif ve net olarak kavrama yeteneğini gösterirsek hem bugünü doğru değerlendirmiş, hem de doğru çözümler üretmiş oluruz.

Bazı çevreler nezdinde, küreselleşme kavramı, kapitalizme hiçbir gönderme yapmıyor. Ama asıl emperyalizm demeçmek için devreye sokuluyor. İngilizce "globalization" ın Türkçeleştirilmiş şeklidir. Hiç değilse kapitalist küreselleşme denmiyor. Burada kapitalizmle hiçbir bağ kurulmadığı gibi, asgari düzeyde bir ima bile söz konusu değildir. Ne olduğu, neyi içerdiği belli olmayan bu kavram, ideolojik bir yanılsama yaratmaya yarıyor. Söz konusu olan bir tuzaktır ve bu tuzakta kavramlar ve kavramlara yüklenen "içerikler" aracılığıyla kuruluyor. Bizler için ise küreselleşme kapitalizm-emperyalizmin içindeki yeni biçimlerin versiyonundan başka bir şey değildir.

Ayrıca küreselleşme kavramı bir de evrenselliğe gönderme yapıyor. Neredeyse "küreselleşme" evrenselliğin eş anlamlısı gibi sunuluyor. Burada da bir tuzak var. Eğer küreselleşmeye karşıysanız, evrenselliğe de karşısınız demektir. Küreselleşme karşıtı olan, "evrenselliğinde" karşısında olan bir "gericidir". En azından "çağın gerisinde kalmış" biridir. Oysa asıl "küreselleşen" büyük sermayenin hizmetindeki tekniktir, pazarlardır, enformasyondur, zengin turizmdir v.b. Gerçek anlamda evrensellik hiçbir zaman yukarıdakileri içermez. Evrensellik, insani değerlerin, insan haklarının, özgürlük ve eşitlik bilincinin, kültürün, felsefi-bilimsel-estetik alanın genişlemesini v.b. ifade ediyorsa evrenselliktir.

KÜRESELLEŞME ÖNCESİ "ESKİ DÜNYA DÜZENİ"

Kapitalizmin 1914'de başlayan "yapısal krizi" İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devam etti. Özellikle 1929 krizi sermaye çevrelerinde derin bir korku yaratmıştı. Kendi kendini düzenleyen pazar yaklaşımında ısrarın, kapitalizmin sonunu getirebileceği, talep yönünden bir müdahale olmazsa, kutsal mülkiyetin geri dönülmez biçimde elden gideceği kuşkusu büyük sermaye çevrelerinin beynine kazınmıştı. Dolayısıyla talebi belirli düzeyin altına düşmeyecek şekilde düzenleyecek bir devlet müdahalesi her ne kadar sermaye sınıfının coşkuyla karşılayacağı bir şey olmasa da, kerhen razı olmak zorunda olduğu bir şeydi.

İşte böylesi bir güçler dengesi ortamında emperyalist ülkelerde "refah

devleti", "sosyal devlet" ya da "kayırıcı devlet" de denilen bir devlet anlayışı geçerli oldu. Devlet sanayileşmeye doğrudan müdahale ediyor, tam istihdamı sağlamaya yönelik önlemler alıyor, gelir dağılımını iyileştirici vergi ve harcama politikaları uyguluyor, toplumun mütevazı kesimlerine (yaşlılar, sakatlar, çocuklar, işsizler, yoksullar v.b.) yönelik sorumluluklar alıyor, sosyal güvenliğe önemli miktarda kaynak ayırıyor, mütevazı toplum kesimlerinin çocuklarının da eğitim kurumlarına dahil olmasını sağlayıcı önlemler alıyor, özel sermayeye verdiği siparişler yoluyla özel sermayenin "Pazar sorunu" çözmesine katkıda bulunuyor, dolayısıyla, düzenleyici, yönlendirici, "kayırıcı" koruyucu önlemlerle, o zamana kadar görülmemiş bir tarzda ve yoğunlukta ekonomiye müdahale ediyordu. Ekonomik konjonktür de böyle bir ekonomik paradigmayı mümkün kılıyordu. Bir kere kapitalist dünya ekonomisi hızlı bir yükselme dönemine girmişti. Emekverimlilik oranları sürekli yükselme halindeydi, pazarlar genişlemekteydi, bu kâr oranlarının da sürekli yükseliş trendi içine girmesi demekti.

Dolayısıyla, verimlilik oranlarının altında kalmak kaydıyla sermaye sınıfı reel ücretlerin yükselmesine itiraz etmeyecekti. Kaldı ki, yeni ekonomik paradigma artık ücretleri sadece bir maliyet unsuru olarak değil, bir talep unsuru olarak da görüyordu. Aslında bu Henry Ford'un otomobil fabrikalarında, daha 1910'lu yılların sonunda uygulamaya koyduğu yöntemin genelleşmiş bir versiyonundan başkası değildi. Zira XIX. Yüzyıl boyunca ve 1910'lu yıllara kadar işçiler ekseri kapitalist malların "alıcısı" durumunda değillerdi. Bu da sürekli bir "aşırı üretim" sorunu yaratıyor, dolayısıyla süreç krizlerle sonuçlanıyordu.

Savaş sonrası emperyalist dünyanın tartışmasız hegemonik gücü ABD idi. Tarihte görülmemiş bir ekonomik-askeri güç olarak emperyalist hiyerarşinin tepesine oturmuştu. "Sosyalist bloğun" genişlediği, klasik sömürgeciliğin tasfiye sürecine girdiği, emek cephesinin güçler dengesinin önemli unsuru haline geldiği bir dönemde, hegemonik güç olan ABD, Türkçe'ye "çevreleme liberalizmi" olarak çevrilebilecek, bir strateji uygulamak durumunda kalmıştı. Bu stratejiyle amaçlanan, komünizmin yayılmasının önünü kesmekti. Bu da Üçüncü Dünya da yoksulluğun ve sefaletin daha fazla derinleşmesine yol açmayacak kadar bir "ekonomik büyümeye" razı olmayı, ABD'de New Deal'cı ya da neo-New Deal'cı ikinci derecede emperyalist ülkelerde de "refah devleti" uygulamalarını sineye çekmeyi gerektiriyordu. Bu politikaların Üçüncü Dünya'daki karşılığı da "ulusal kalkınmacılık" olarak ifade edilebilirdi. Özetle çevreleme liberalizmi, "uygun" bir ekonomik büyüme sağlayarak komünist programı çekici ol-

maktan çıkarmak gibi bir amaç taşıyordu. Aslında çevreleme liberalizmi, siyasal ve sosyal ayaklanmaya gerek olmaksızın ya da ayrıcalıklı yerli elitleri fazla tehdit etmeden, yoksulların ulusal zenginliklerden daha fazla pay alabilecekleri düşüncesine dayanıyordu.

KÜRESELLEŞMENİN GERÇEKLEŞTİĞİ "YENİDÜNYA DÜZENİ"

Emperyalist ülkelerin iktisatçıları ve siyaset adamları, savaş sonrası uzun "refah döneminin" sarhoşluğuyla, tam da kapitalizmin "aşırı üretim krizlerinin" artık geride kaldığı kuruntusuna kapıldıkları bir anda, 1974'de tüm emperyalist ekonomiler yeni bir resesyon girdabına takıldılar. Aslında resesyon bir "yapısal krizi" de haber veriyordu. Emek verimlilik oranları, dolayısıyla kâr oranları düşmüş, dünya pazarı daralmış, kamu harcamaları GSMH'nin önemli bir bölümünü yutar hale gelmiş, işçilerin devreye sokulan "verim artırıcı" yöntemlere karşı direnci de sermaye için ciddi bir sorun haline gelmişti. Kapitalizm yeniden "yapısal krize" girmişti. Ama "modern medya" krizi, Üçüncü Dünya elitlerinin özelliklede Arapların yarattığı petrol krizi olarak sunmakta başarılı oldu. Oysa petrol fiyatlarının yükseltilmesinden asıl etkilenenler sanayileşmiş ülkeler değil, petrol ithal eden az gelişmiş ülkeler oldu. Sanayileşmiş ülkeler, ihraç ürün fiyatlarını yükselterek faturayı Üçüncü Dünya Ülkelerine ödetmekte gecikmediler. Bu durum petrol ithal eden Üçüncü Dünya Ülkeleri için "ikili zorluk" anlamına geliyordu. Hem yükselen petrol faturasını ödemek, hem de sanayileşmiş ülkelerden daha da pahalanmış ithalatı sürdürmek.

Aslında kriz birkaç bakımdan bir dönüm noktasıydı. Birincisi, söz konusu olan sadece bir resesyon değil, bir "yapısal krizin" başlangıcıydı. İkincisi, ABD hala dünyanın en büyük ekonomik ve askeri gücü olamaya devam etse de artık hegemonyası tartışılır hale gelmişti. Bir taraftan Batı Avrupa'nın, Diğer yandan da Japonya'nın savaş sonrası ilk onbeş -yirmi yılın sonunda hızla yükselişe geçmeleri, ABD'nin ekonomik plandaki hegemonyasını sarsmıştı. Doların altına bağımlılığına son verilmesi ve sabit kur sisteminden uzaklaşılması bu göreli güç kaybının sonucuydu, işte verimlilik ve kâr oranlarının düştüğü, fiyatların tırmanışa geçtiği, emperyalist ülkelerde işsizliğin yaygınlaştığı, dünya pazarının daraldığı ve Üçüncü Dünyanın da dünya zenginliğinin daha "adil" paylaşılması yönündeki taleplerini daha yüksek sesle telaffuz etmeye başladığı bir ortamda, büyük sermaye yeni arayışlara yöneliyordu. Büyük sermayenin saldırısı iki temel stratejik amaç taşıyordu. Emperyalist ülkelerde "refah devletini" çökertmek, Üçüncü Dünya'daki "ulusal kalkınmacılığı" püskürtüp bu ülkeleri

yeniden kompradorlaştırmaya zorlamak.

Sermaye için temel sorun, düşen kâr oranlarını restore etmekti. Petrol fiyatları bahanesiyle sanayi ürün fiyatları yükseltilmişti, ama bu "geri tepen" bir silahta olabilirdi. Artık "neo-liberalizm şampiyonlarına" gün doğmuştu. Devlet denetiminden çıkmış "Avrupa dolarlarına " eklenen petrol dolarlarının çok uluslu Batı bankaları tarafından devrelenmesi, özellikle petrol ithal eden Üçüncü Dünya Ülkelerine açılan krediler sanayileşmiş ülkelerin ihracatını, dolayısıyla üretimlerini sürdürmelerine imkan verirken, Üçüncü Dünyayı borç batağına itti. Bu durum, hem daha sonra bu ülkelerin yeniden kompradorlaşmalarını kolaylaştıracak, hem de dünya finans sisteminde bir istikrazsızlık unsuru durumuna gelecekti.

Kapitalizmin krizi esas olarak üretememekten "kıtlıktan" kaynaklanmaz, çok üretmekten yani "bolluktan" kaynaklanır. Elbette bu durumun varlığı, ileri sürülenin aksine kapitalizmin irrasyonelliğinin de bir göstergesidir.

Büyük sermaye düşen kârlılık oranlarını restore etmek üzere önce bazı sanayi dallarını "ucuz emek cenneti" denilen ülkelere kaydırdı. Ya da bazı ürünlerin kimi parçaları ücretlerin aşırı düzeyde düşük olduğu ülkelerde üretilmeye başlandı, ama ortalama kâr oranlarını yükseltmenin en kestirme yolu emperyalist ülkelerde de reel ücretleri düşürmekten geçiyordu. Reel ücretleri düşürmekte işçi örgütlerini, sendikaları etkisizleştirmeye bağlıydı. Bu amaçla neo-liberal ideolojik saldırının dozu artırıldı. Büyük sendika ve konfederasyonların emek pazarında bir tekel oluşturarak "esnekliği" ortadan kaldırdığı, reel ücretleri sürekli artırıp verimliliği düşürerek sanayinin rekabetçi gücünü zaafa uğrattığı "tezi" ortaya atıldı. Daha da ileri gidilerek işsizliğin nedeni olarak da, sendikalar ve yüksek reel ücretler gösterildi. Krizin neden olduğu işsizlik zaten ücretleri aşındırıyordu. İkinci "günah keçisi" aşırı devlet harcamalarıydı. Büyük sermaye refah devletini tasfiye etmeden "yüksek oranlı" vergilerden kurtulamayacağını biliyordu. Sermayeden alınan vergiler düşürülürse devletin el koyduğu ve ekseri "verimsiz kullandığını" söyledikleri bu kaynağı sermayenin daha verimli kullanacağı görüşü yaygın bilinç haline getirildi. "Arz yönlü iktisat teorileri" bu amaç için üretilip, pazarlandı. Ekonomiye "devlet müdahalelerine" savaş ilan edildi. "Daha az devlet daha çok özel teşebbüs" parolası kriz döneminin gözde sloganı haline getirildi. Artık büyük sermayenin kârlılık oranlarını restore etmesine hizmet eden her argüman "kutsal bilim" sayılıyordu. Piyasa ekonomisi kutsanıyor ve piyasaya müdahale, kutsal yasalara itaatsizlik sayılıyordu.

1979-1980'den başlayarak "neo-liberal ideolojik tezler" artık pratik politikaya da tercüme edilebilirlik kazanıyor; İngiltere'de Thatcher, ABD'de Reagan'la Yeni sağ iktidara geliyor ve ABD öncülüğünde küresel püskürtme stratejisi adım adım hayata geçirilmeye başlanıyordu. Küresel püskürtme stratejisinin daha öncede ifade edildiği gibi, iki temel amacından biri emperyalist ülkelerde 1945 sonrası dönemde geçerli olan "refah devletini" tasfiye etmek, diğeri de Üçüncü Dünya Ülkelerini "kalkınmacı" retorik ve politikalardan uzaklaştırıp yeniden kompradorlaştırmaktı. Bilindiği gibi, emperyalist dünyanın sosyalizm düşmanlığı son analizde Üçüncü Dünya düşmanlığından bağımsız değildir.

Ayrıca, ekonomik korumacılığın kaldırılması, yani mal, hizmet ve sermaye akımlarının serbestleştirilmesi (elbette emek bu serbestinin dışında tutuluyor. Bu durum serbestinin ne anlama geldiğini de gösteriyor) , devletin özellikle toplumun mütevazı kesimlerine yönelik harcamalarından sakınması, devletin sermayenin çıkarına olmadıkça ekonomiye müdahale etmemesi, nihayet KİT'ler dahil geniş anlamda özelleştirilmeleri içeriyordu.

Emperyalizmin Üçüncü Dünyaya yönelik saldırısının etkili olabilmesinin koşulu, bu ülkelerdeki "kalkınmacı devleti" etkisizleştirmekten geçiyordu. Bu nedenle devletin ekonomiden elini çekmesi için baskı yapmaları boşuna değildi. Üçüncü Dünyanın iktisatçıları, bilim adamları, "aydınları" bu tuzağı fark edemeyecek kadar "Avrupa merkezli yabancılaşmayla" malul oldukları için, "Pazar ekonomisi" retoriğinin peşine takıldılar ve kendi ülkelerinde yeniden kompradorlaştırma stratejisinin sözcüleri durumuna geldiler. (Elbette Üçüncü Dünya iktisatçılarının bu tavrını sadece "ideolojik yansımayla" açılamak yeterli değildir. Bu adamların tavrı "bilim", "bilim adamı" ve "bilim etiği" gibi kavramlar karşısında da değerlendirilmelidir) Oysa Emperyalizm çağında Üçüncü Dünya daki devleti etkisizleştirmek demek, bu ülkenin geleceğini emperyalist sermayenin insafına bırakmak demektir.

1980'lerin başında çok uluslu özel ticari bankalar, Üçüncü Dünya hükümetlerini 700 milyar dolar borçlandırmış durumdaydılar. Borç alanlar gibi borç verenlerde "geri ödemeyi" pek düşünmemişlerdi. Meksika borç kriziyle birlikte, dünya finans sisteminin nasıl bir tehlike içinde olduğu anlaşıldı ve Üçüncü Dünyaya dönük kapsamlı bir saldırı başlatıldı. Ayrıca kompradorlaşma yolunda en hızlı gidenlerin "gerçekleştirdikleri" de mucize olarak takdim edilecekti. Elbette herkesin bir "vizyon" anlayışı vardı. Dünya Bankası ve IMF tarafından "önerilen" istikrar ve yapısal uyum prog-

ramları başlıca üç amaç güdüyordu.

Borçların düzenli ödenmesini sağlayarak özel ticari bankaları, dolayısıyla dünya finans sistemini kurtarmak, Üçüncü Dünya'dan kaynak transferini derileştirmek (bu amaçla tüm Üçüncü Dünya ülkelerine "dışa dönük" veya "ihracat öncülüğünde büyüme" adı verilen bir strateji önerildi ki, bu ülkeler daralan dünya pazarlarından pay alabilmek ve borçlarını ödeyebilmek için birbirleriyle kıyasıya rekabete girdiler, zaten düşük olan ihraç ürün fiyatları daha da düştü) fakat asıl önemli olan bu ülkelerdeki kalkınmacı devleti tasfiye edip bu devletleri yeniden kompradorlaştırmaktı.

Bu programların uygulandığı tüm ülkelerde işsizlik arttı gelir dağılımı daha da bozuldu yoksulluk derinleşti. Ekonomilerin üretici temeli aşındı, toplumun mütevazı kesimlerine dönük "sosyal amaçlı" harcamalar budandı, devletin ekonomiyi yönetme ve yönlendirme kapasitesi yok oldu ve ekonomilerin yönetim mercileri bütünüyle emperyalist merkezlere kaydı ve bütün bunlar "piyasa ekonomisinin" zaferi sayıldı ama "başarı edebiyatı" artık ömrünü tamamlamakta bugün bu kompradorlaşmış devletler kabaca üç işlevi yerine getirir durumdadırlar. 1.Çok uluslu şirketlerin faaliyetini mümkün kılacak "asgari "bir ekonomik alt yapı, yollar, limanlar, beş yıldızlı oteller, iletişim şebekesi v.b. oluşturma 2. Emperyalist sömürüyü, dolayısıyla kaynak transferini tehlikeye atıp, aksatmayacak düzeyde makro ekonomik politikalar uygulamak. Elbette bu politikalar emperyalizmin "uzman" kuruluşları tarafından belirleniyor. Üçüncü Dünya'nın "yetkin" politikacı ve iktisatçıları sadece işin taşeronluğunu yapıyor. Örneğin, faiz oranlarını yüksek tutup finanssal yağmayı güvence altına alma, borçları aksatmadan ödemeyi sağlama v.b. 3- Bu sefalet programlarının geniş kitleleri kaçınılmaz olarak yoksullaştırıp, dışlayacağı ortadayken yoksulların gelecek talepleri ve itirazları ezmek ya da "zabıta işlevi" (İşte "vatan", "millet", "ezan", "bayrak") gibi söylemler bu gerçeğin üstünü örtmek için bu kadar sık kullanılıyor ve "milliyetçilik" retoriğinin ne demeye geldiği kitlelere yeterince anlatamıyor.

Yine 1980 sonrası kapitalizmine damgasını vuran bir gelişmede çok uluslu şirketlerin sayısının, gücünün ve etkinliğinin artması ve devlet-büyük sermaye ilişkisinin yeni bir veçhe kazanmasıydı. Şimdilerde "transnasyonal" de denilen bu çok uluslu firmalar, dünya üretiminin ve ticaretinin önemli bir bölümünü gerçekleştiriyorlar. Bugün çok uluslu, dünya gayri safi yurt içi üretimin %30'unu gerçekleştiriyorlar. Ayrıca dünya ticaretin üçte biri bu büyük firmaların, transnasyonellerin kendi içlerinde cereyan ediyor. Üçte birini de çok ulusların birbirleriyle ticareti oluşturuyor. Sa-

dece geriye kalan üçte bir gerçek anlamda "uluslar arası ticaret" tanımına denk düşüyor. Dünyanın en büyük 100 ekonomisinden 50'sini devletler değil, transnasyoneller oluşturuyor. Bugün dünya da yaklaşık 40 bin transnasyonel var ve bunlar sayıları 210 bini aşan şubeleriyle dünyayı bir örümcek ağı gibi sarmış durumdalar. En büyük 200 çok uluslu şirket, Dünya Gayri Safi Hasıla'sının %31,2'sini gerçekleştiriyor. Ama istihdam etkileri işgücü, dünya işgücünün %1'inin bile altında. Hemen her alanda ve dünyanın dört bir bucağında faaliyet gösteriyorlar. Her ne kadar bunlara "çok uluslu" dense de asıl merkezleri emperyalist dünya da bulunuyor. 62'si Japon, 53'ü ABD, 23'ü Alman, 19'u Fransız, 11'i İngiliz, 8'i İsviçre, 6'sı Güney Kore kökenli v.b. Bu 200 transnasyonelin yıllık kârı 251 milyar dolar. Yapılan tahminlere göre, bugünkü eğilimler devam ederse, bu şirketlerin işlem hacmi (cirosu) giderek 10 milyar dolara yükselecek. Dünyanın en büyük ekonomik gücü olan ABD'nin GSYİH 'nin 7600 milyar doları geçtiği hatırlanırsa, bunun anlamı daha iyi anlaşılır. Böyle bir dünya da dillerden düşmeyen "teknoloji transferinin" de son tahlilde çok ulusların "iç transferinden" başka bir şey olmayacağını hatırlatmaya gerek yoktur. Dolayısıyla çok uluslu şirketler artık devletleri, partileri, kiliseyi (ve tabi camiyi) sendikaları, medyayı, orduyu, mafyaları v.b. satın alıp hizmetlerine sokabilecek güce ve etkinliğe ulaşmış durumdalar.

Bu dönemin en tipik özelliğinden birisi de sermayenin %95'nin spekülatif amaçlarla kullanılıyor olmasıdır. Artık spekülasyon ekonomik büyümenin önündeki en büyük engel durumuna gelmiş bulunuyor. Sermayenin %95'inin ne bir şey üretmek, ne bir mal alıp-satmak, ne de sermaye stokunu büyütmek için kullanılmadığı bir dünya da işler kimin için yolundadır. Öyle ki 1995'de döviz piyasasındaki günlük işlem hacmi (para ticareti) bin üç yüz milyar dolardı. Oysa, yıllık dünya mal ve hizmet ticaretinin portresi dört bin üç yüz dolar. Bu sürecin sonucunda yeni bir rantiye sınıfı ortaya çıkmış durumda ve bu "yeni sınıf" döviz oyunları, tahvil ve hisse senedi ticareti ve devlete borç verme gibi alanlara yöneliyor. Bu alanları tamamlayan mafya sektörü de bu bütünlük içinde anlaşılabilir. Nitekim "mafya" olarak tanımlanan "sektörün" yıllık cirosu bin milyar doları aşıyor. Bu rakam dünya nüfusunun yoksul yarısının yıllık gelirinden daha büyük (Sadece uyuşturucu trafiğinin portresinin dört yüz milyar doları aştığı da hatırlanmalıdır) .

Ayrıca sıkı para politikası ve ücretlerin baskı altına alınması, bir taraftan tüketimin kısılması (talebin daralması) ve enflasyonun gerilemesi, diğer yandan da nominal faiz oranlarının yükselmesiyle sonuçlanıyor. İkinci aşa-

mada büyüme yavaşlayıp reel faiz oranları yükseliyor. Yüksek reel faiz ve düşük üretim kamu açıklarını büyütüyor ve kamu borçları artıyor. Kamu borçlarının finansmanı gereği, finanssal liberalizasyon yönünde baskı yaratıyor. Bu durum, yüksek faiz oranlarının devamını sağlıyor, sonuç spekülasyonun büyümesi ve finanssal istikrarsızlığın derinleşmesi ve "verimli" yatırımların ve sermaye birikiminin yavaşlaması, biçimini alıyor. Elbette, yüksek faiz oranlarıyla hem finanssal istikrarsızlık hem de verimli sermaye birikiminin yavaşlaması arasında karşılıklı ilişki ve etkileşim söz konusudur. Bu durumun varlığı krizden çıkışa hizmet etmek bir yana giderek krizi hızlandırmaktadır.

Dünya borç stoku (devletlerin, işletmelerin, ailelerin) otuz üç bin yüz milyar dolar. Bu rakam dünya gayri safi üretiminin %30'una eşit ve borçların yıllık ortalama artış oranı %6 ile %8 ama dünya üretimi %2'nin altında artıyor. Öte yandan artık devletlerin, ülkelerin, halkların kaderi spekülasyona yön veren ve yaşları otuzu pek geçmeyen "akıllı" repo ve finans uzmanlarının, "finans reyting" kuruluşlarının ve George Soros türü spekülatörlerin elinde. İsterlerse istedikleri ülkenin finans sistemini dolayısıyla ekonomisini çökertebilirler. Bu konuda 1997 Ağustos ayı sonunda "Asya Kaplanlarının" başına gelenleri hatırlamak yeterlidir. Manila borsasında üç saat içinde Filipin'lerin yıllık üretiminin %7'sine eşit beş milyar dolar "uçtu". Uçan dolarla birlikte Filipin'lerin "Kaptanlar" ailesine katılma umudu da "uçup gitti". Bu konuda fikir vermek için Meksika'nın finanssal çöküşü hatırlanmalıdır. Meksika Pezo 'sunun krizi spekülatörler için müthiş bir kazanç imkanı yaratmıştı ama yedi yüz bin kişi işinden oldu. Kriz sonrası reel ücretler %30 oranında düştü, gelir dağılımı daha da kötüleşti, yoksulluk sınırı altında yaşayanların sayısı arttı. Bu durumların sonucu Finans Sermayesi, üretim sistemi karşısında "özerkleşmiş" vaziyettedir. Yani küreselleşme çağında üretimden değil de para ticaretinden, para-sermayenin "değerlenmesinden" söz etmek gerçeğe daha uygun düşüyor.

Rakamlar, gerçekte yaşananı, gerçek dünya da olup biteni tüm boyutları ve bütünselliği ve derinliğiyle anlatamaz. Eğer öyle olsaydı iş son derece kolay olurdu. Dünya'da bir milyar üç yüz milyon insan yetersiz besleniyor, bunun sekiz yüz milyonu mutlak yoksulluk ve açlıkla cebelleşiyor dendiğinde bir rakam telaffuz ediyorsunuz, ama bu rakam o insanların yaşadığı dramı, acıyı, maddi ve moral sefaleti anlatmıyor. Dünya'da üç milyar insan günde iki dolardan az, 1,3 milyar insanda günde bir dolardan az gelirle "yaşıyor" dendiğinde, aslında bu üç milyar ya da 1,3 milyar için bir aritmetik ortalamadan söz edilmiş oluyor. Örneğin, Üçüncü Dünya'nın Emperyalist

Dünya'ya borcunun iki trilyon doları aştığını söylediğinizde, bunun borç ödeyenler cephesinde ortaya çıkardığı manzarayı resmetmiş olamazsınız. Nitekim bir Afrika ülkesi olan Mozambik'te doğan çocukların dörtte birinin yirmi yaşına basmadan sıradan hastalıklardan ölmesiyle, bu ülkenin sağlığa ve eğitime ayırdığı kaynağın iki katını dış borç ödemeye tahsis ettiğini söylemek önemlidir, ama bu çocukların emperyalist yağma sonucu ölen insanların yaşadığı dramı ve çaresizliği anlatmakta yetersiz kalmaya mahkumdur.

Büyük sermayenin kârları hızla yükselirken yoksulların, bir gelirden mahkum olanların, evsizlerin, işsizlerin, sosyal güvenlik şemsiyesinden mahrum olanların v.b. sayısı da hızla artıyor. 1996 yılında en büyük beş yüz Amerikan şirketinin kârı %23,3 oranında arttı. 1992-1995 arasında da en zengin %1'lik ailenin ulusal zenginlikten aldığı pay %30,2 den %35,1 e yükseldi. Oysa ücretlerin yarısının reel geliri 1989'daki düzeyde kaldı. 358 dolar milyarderinin serveti dünyanın yoksul yarısının gelirine eşit. Dünya nüfusunun en zengin %20'si dünya gelirinin %85'ine el koyuyor. 1996'da dünyanın en zengin on adamının serveti yüz otuz üç milyar dolardı ve bu en yoksul kırk sekiz ülkenin yıllık gelirleri toplamının bir buçuk katına eşittir.

Piyasa ekonomisi, küreselleşme ve onca öngörülen "enformasyon toplumu" "yol almaya" devam ederken, yoksullukta hızla ilerliyor.1960'lı ve 1970'li yıllarda yoksulluk tanımına dahil (günde bir dolardan az gelire sahip) insan sayısı iki yüz milyon kadardı. 1990'ların ilk yarısında da iki milyar. Doğu Avrupa ve Bağımsız Devletler Topluluğu'nda yoksulluk sınırının altında yaşayanların sayısı 1994'de yüz on dokuz milyona yükseldi. Neo-liberal politikaların geçerli olduğu yaklaşık on beş yılda dünya yoksullarının sayısı tam on kat artmış bulunuyor. Fakat birilerinin yoksulluğu başkalarının zenginliği demektir. Bugün dünya da çalışabilir durumda 2,37 milyar yetişkin insan var ve bunların önemli bir bölümü bir işten ve gelirden yoksunken, iki yüz milyon çocuk tarifi imkansız şartlarda çalıştırılıyor. Yüz elli milyon çocuk okula gidemiyor. Yüz milyon çocuk da sokaklarda "yaşıyor" Yirmi milyon köle çocuğunun varlığından söz ediliyor ve bu asla şaşırtıcı değildir.

Ayrıca dünya ülkeleri 1985-1994 dönemini kapsayan on yılda emperyalist finans kuruluşlarına dakikada iki yüz yetmiş iki bin dolar borç ödediler. Buraya kadar sorunun sadece ekonomik-sosyal veçhesi üzerinde duruldu. Ekolojik felaketin nasıl kapıya yaklaşmakta olduğuna değinilmedi. Genel ekolojik kötüleşme bir yana, sadece nükleer kaza riski, iklim

değişikliği, bakteri üretiminin yarattığı devasa risklerin, insanlığın ve uygarlığın sonunu getirebilecek aşamaya hızla yaklaştığını hatırlatmakla yetinelim. Ayrıca kapitalizmin etik sorun konusunda sefaletini unutmamak gerekmektedir. Bu konunun önemini şu anekdotla nakledelim. Küresel kapitalizm çağının "iş bitirici" tipini temsil eden yeni yetme bir işadamı suikasttan şans eseri kurtuluyor, ama lüks arabası yanıyor. Etrafında toplananlara "eyvah anlaşma evraklarım yandı" diye söyleniyor. Etrafına toplananlardan biri sol kolunu da kaybettiğini söyleyince "eyvah altın rolex saatim sol kolumdaydı" diye iç çekiyor.

KÜRESELLEŞMEYE DAİR YANLIŞ GÖRÜŞLER

Birinci Yanlış Görüş-Küreselleşme yeni bir şeydir

Küreselleşmenin yeni bir şey gibi sunulmaya çalışılması bir yanılsamadır. Kapitalizmin ortaya çıkışı ile birlikte oluşmaya başlayan küreselleşme süreci, kapitalizmin bir dünya sistemi olması noktasında kendi özgül sonuçlarına ulaşmıştır. Her dönem ve durumda biçimsel değişiklikler görülse de muhtevası kendi varlığını sürdürmüştür. Örneğin 1945 öncesi ile 1970'ler sonrası küreselleşme olgusundaki farklılıklar kapitalizmin sermaye hareketlerinin yeniden üretim sürecindeki varlığını ve sürekliğini devam ettirmesi olgusundan başka bir şey değildir. Küreselleşmenin bugünkü yeniliği düşüncesi, bir öncesi dönemde dünya ekonomisinin görünürde hareketsiz kalmış olması ile bugünkü dinamizmini, bayağı ve tarih dışı bir şekilde karşı karşıya getirmekten kaynaklanır.

İkinci Yanlış Görüş-Küreselleşme Türdeş bir süreçtir.

Küreselleşme, Farklı düzey veya boyutlardaki bir eşitsiz büyüme sürecidir. Dünya ekonomisinin hızlanan ve büyüyen finanssallaşması kapitalizmin önceki örgütlenme biçimiyle önemli bir farklılık göstermektedir. Finans, reel ekonominin gerekli tamamlayıcısı olmaktan çıkarak, kendisi yönetici güç haline gelip, yerel ekonomiyi boyunduruğu altına almıştır. Bu anlamda, sermayenin ticari küreselleşme birinci düzey ve üretken küreselleşmenin (ikinci düzeyinin) ardından üçüncü düzey küreselleşmesiyle karşı karşıyayız. Finansal küreselleşme ekonomik sisteme, Finanssal yatırım akımlarına hakim olan kısa vadeli karakteristiğinde güçlendirdiği, ciddi bir yükseliş getirmiştir. Bu anlamda günümüzde finanssal yatırımlarda 1870'ler-1920'ler dönemi finanssal yatırımı arasında büyük bir fark vardır. Üstelik, bugünün finanssallaşması ortaklık fonları, sigorta şirketleri, emeklilik fonları, ihtiyati fonlar, bireysel yatırımcılar bütünü de beraberinde getirmiştir.

Ayrıca küreselleşme ırkçı argümanlara da dayalıdır. Söz konusu olan işgücünden çok sermayenin küreselleşmesidir. Finansal sermaye, bir ülkeden diğerine hareket ederek en cazip kâr oranları ve faaliyet şartlarının peşinde koşabilir, ancak işçiler daha iyi çalışma koşulları ve yüksek gelirden faydalanmak üzere, böylesi bir özgürlükle göç edemezler. Ayrıca, işgücü göçlerini yasadışı ilan etmenin, şirketlerin güvencesiz koşullarda işçi çalıştırmasını sağlayarak şirketlere diferansiyel bir emek rantı sağladığını söylemekte mümkündür. Küreselleşme ideologlarının en gelişmiş ekonomilerdeki (ABD, Avrupa Birliği, Japonya) genişleyen yabancı düşmanlığı ve göreli az gelişmiş ülkelerden gelen göçmen işçilere konulan yasakları açıklaması mümkün olmamıştır.

Üçüncü Yanlış Görüş:

Küreselleşme, gelişmişlik ile az gelişmişlik, zengin ülke ve bölgelerde fakirler arasındaki farkı kaldırarak, dünya ekonomisinin türdeşleşmesine yol açar.

Bu da yanlış bir düşüncedir. Öyle ki 1960 ve 1989 arasında zengin ülkelerle yoksul ülkeler arasındaki gelir düzeyi farkı iki kat artmıştır. Bu yıllardan ilkinde, dünya nüfusunun en zengin %20'sinin ülkelerin ortalama gelirinin 30 katıyken, 1989'da fark 60 kata çıkmıştır. Ayrıca zenginler ile yoksullar arasındaki uçurum doğal kaynakların talan edilmesi ve çevrenin bozulması, gelişmiş ülkelerin, çevre ülkelerinin birincil mal ihracatına karşı koruyucu tedbirler almaları, eşitsiz mübadele şartlarının süreklilik kazanması "asi" hükümetlere karşı cezalandırıcı askeri hareketlerin yapılmasıyla daha da belirginleşmiştir.

Dördüncü Yanlış Görüş:

Küreselleşme ilerleme ve refahın anahtarıdır. Öyle ki uluslararası uçurumları kapadığı gibi, dezavantajlı grupların refah düzeyi ve yaşam kalitelerini de yükseltir.

Aksine, Latin Amerika ülkelerinin çoğunda, sosyo-ekonomik eşitsizlikler ile eğitim eşitsizliklerinin olduğu yerde saydığı, hatta daha şiddetlendiği görülüyor. Yoksulluğun artması, rekor düzeydeki işsizlik ve eksik istihdam rakamları, büyük kentlerin gecekondulaşması vs. genelde, nüfusun ekonominin dinamik alanlarına dahil olabilen katmanları ile dışlanan katmanlar arasında her tip farklılığın arttığı doğrulanabilir.

Ayrıca, istihdam düzeylerini azaltan ve çalışma koşullarını kötüleştiren, özelleştirme vs. gibi devlet politikaları, dahası pek çok devlet teşebbüsünün özelleştirilmesi, daha önce işçi ailelerine parasız olarak sağlanan sosyal

hizmetlerin (örneğin çocuk kreşleri, yiyecek yardımları, sağlık hizmetleri) kaldırılması veya fiyatlandırılması anlamına gelip, gelir durumlarını daha kötüleştiriyor. Bununla bağlantılı olarak, eğitim, sağlık, sigorta spor ve altyapı hizmetlerine dönük kamu harcamalarında ki kısıntılardan söz etmek de gerekiyor.

Beşinci Yanlış Görüş:

Ekonominin küreselleşmesi demokrasinin de küreselleşmesini teşvik eder.

Bu da eski Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'da meydana gelenlerin, "demokrasiye geçişten" başka bir şey olmadığı hipotezinden türetilen hatalı bir düşüncedir. Bu ülkelerde bunun bir parçacık gerçekleşiyor olması mümkündür, pek çoğunda seçim uygulamalarının kurumlaşmakta olduğu da doğrudur. Ancak seçimler ile demokrasi arasındaki ilişki, piyasalarla kapitalizm arasındaki ilişkiye benzer.

Piyasa olmadan kapitalizm olmaz, ama piyasaların varlığı da kapitalist ekonomiyle eş anlamlı değildir ki bu eski Sovyet Bloğunun çok açıkça görmemizi sağladığı bir şeydir. Aynı şekilde, seçim pratiği de demokratik olmayan çok geniş bir siyasi rejim yelpazesiyle uyumludur. Nikaragua'da Somoza'yı, Haiti'de Duvalier'i hatırlamak yeterlidir. Ayrıca, sözde demokratik ilişkiler, bireysel ve sosyal hak ve güvencelerin bir toplamından ziyade, sermayenin serbestçe genişlemesi ve neo-liberal makro ekonomik uyumun kurumsallaştırılması anlamına gelmektedir.

Altıncı Yanlış Görüş:

Küreselleşme devletin kademeli şekilde yok olmasını ya da hiç değilse önemini yitirmesini sağlar.

Bugün önemli olan devletin aradan çekilmesi değil, ama piyasa ve aktörleri ile ilişkisini ve sermayeye dönük işlevlerini yerine getirme şeklini yeniden tanımlamaktır. Sonuçta, devletle piyasa arasındaki ilişkisinin ve gerilimin ciddi bir şekilde yeniden formüle edilmesidir.

Devletin sermayeye sunduğu fonksiyon ve hizmetler bilinmektedir, bunlar en yüksek soyutlama düzeyinde kapitalist mülkiyete güvence sağlamak (iç yasama ve dış güvenlik, çıkar çatışmalarına aracılık) özel birikim için dışsal ekonomiler üretmek (örneğin, altyapı yatırımları, işgücü eğitimi vs.) ve sermayenin önceliği temelinde örgütlenmiş sosyal sistemi (eğitim, iletişim araçları ve diğer araçlar ile) meşru kılmaktır. Diğer faktörler (örneğin, tarihi ve kültürel gelenekler vs.) veriliyken, farklı sermaye birikim tarzları devlet müdahalesinin spesifik modalitelerini belirler. Devlet, yerel

ekonomilerin yeniden yapılanmalarını, olabildiğince dışa açılmalarını ve uluslararası sermaye akımlarına en geniş entegrasyonlarını sağlamak üzere, piyasa ile eklemlenmenin modaliteleri, erişimi ve tarzlarını değiştirir.

Elbette devletin ekonomideki girişimci varlığı kesinlikle azalmaktadır. Yine de, bu noktada iki saptamada bulunmak gereklidir. Birincisi bu gerilemenin, devletin geniş dolaylı ve dolaysız müdahale marjına (çeşitli aktiflere) sahip olduğu sanayileşmiş ülkelere kıyasla az gelişmiş ülkelerde daha belirgin olmasıdır.

Kapitalizmin tarihi, ekonominin piyasaların sınırsız spekülasyonları sonucunda her krize girişinde, krizden çıkışı mümkün kılınan sürekli devlet müdahalesi olduğunu bize gösterir. Fazla geriye gitmeye gerek yok, 1929, 1987, 1994 deneyimlerinin gösterdiği de budur. Daha genel olarak, bir ekonominin egemen birikim tarzlarında yeni bir dönemeç noktasına her girişinde, başka tarzlara geçişi ancak-zorlayıcı güç, para ve kredi kullanımı gibi-kamu kaynaklarını kullanarak önceki dengeleri kıran ve piyasada güç kazanan, yükselen ekonomik aktörlere destekçi devletin yönetimiyle mümkün olabilmiştir.

Burada sadece belirlenmiş politikaların devletçe uygulaması değil, aynı zamanda devletin politik özünün-zor-sermayenin küreselleşmiş dinamiğinin işlevi olarak harekete geçirilmesi de söz konusudur. Devlet idaresinin anlamındaki değişime eşlik eden "piyasa yanlısı" reformları, doktrin tartışmalarının ikna ediciliği değil, göz yaşartıcı gazlar, boyalı sular, karşı çıkanların tutuklanması ve hatta fiziki yok edilişleri karakterize etmiştir.

SONUÇ ÜZERİNE

Küreselleşme olgusunu değerlendirmek her eğilimin sınıfsal ve dünya görüşüyle örtüşmektedir. Devrimci-sosyalistler olarak bizlerin yukarıdaki değerlendirmesini bu yaklaşım belirlemektedir. Yani bizler her konuda olduğu gibi küreselleşme konusunda da sınıfsal analizlerden bağımsız değerlendirmelerin yetersiz ve yanlış olduğunu düşünmekteyiz. Bu anlamda işçi sınıfı ve müttefiklerinin bütünlüklü konum ve durumlarının varlığı ve seyri bizlerin analiz ve çözümlerinin temelini oluşturmaktadır. Küreselleşmeye karşı mücadele yalnız anti-küreselleşme mücadelesi olarak anlaşılırsa yeterli olmaz, dolayısıyla küreselleşmeye karşı mücadele sosyalizm mücadelesi içinde onun diyalektik bir parçası olarak kavranırsa gerçek sonuçlarına ulaşır. Ayrıca Küreselleşmenin ezilenlere her olumlu katkısını tutucu bir şekilde küçümsemek veya reddetmek sosyalistlerin tavrı olamaz.

Küreselleşmenin bir çok boyutunu emperyalizm konusu içinde değerlendirdiğimiz için tekrar burada konuya dahil etmedik.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen - Gülten Kazgan
Küresel Terör ve Türkiye - Emre Kongar
Küreselleşme Sorgulanıyor- Paul Hırst, Grahame Thompson
Küreselleşme-Toplumsal Sonuçları - Zygmunt Bauman
Küreselleşme-Toplum Kuramı ve Küresel Kültür - Roland Robertson
Özgür Üniversite Forumu - Cilt 1 Sayı 1
Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi - Erinç Yeldan
Yoksulluğun Küreselleşmesi - Michel Chossudovsky
Küresel Kıskaç - Erol Manisalı
Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme- Işık Kansu
Globalleşme ve Kriz- Ergin Yıldızoğlu
Küreselleşme b-ve Azınlıklar - Baskın Oran
Küreselleşme Ulusal Hukuk ve Türkiye - Mehmet Yüksel
Dünya Ekonomisinde dönüşüm, Sömürgecilikten
Küreselleşmeye - Sinan Sönmez

PSİKOLOJİ ÜZERİNE

GİRİŞ:

İnsanın ruhsal dünyasının oluşum, gelişim ve değişimini irdeleyen psikoloji bir bilim haline gelmiştir. Nasıl ki tarih ve ekonomi alanında Marks, türlerin ve insanın oluşumu konusunda Darwin çığır açmışlarsa, psikoloji konusunda da Freud çığır açarak bu alana önemli katkı yapmıştır. Yaklaşık 15 yıllık bir birikim üzerine görüşlerini inşa eden Freud el değilmesinden ciddi olarak korkulan bu konudaki bazı alanlara korkusuzca girmiş ve bütünlüklü bir altyapı oluşturmuştur. Bu görüşlerini oluştururken baskı ve zorlamalarla karşılaşmış, Yahudi olarak Hitler Almanya'sında kitapları yakılmış fakat yılmayan Freud yoluna devam etmiştir.

Devrimci sosyalistler olarak Marks'ın insani olan her alan bizim alanımızdır önermesinden esin alarak psikoloji konusunun da önemli olduğunu bu konuda Marksizm'in yerinin ne olduğunu, nasıl olması gerektiğini Freud'un doğru ve yanlışlarının ne olduğunu değerlendirmeye çalışacağız.

FREUD'DA PSİKOLOJİ:

Freud kendi görüşlerini oluşturmaya ilk olarak bilinçsizlik ve içe tıkma kavramını ortaya atarak başlamıştır. Ayrıca insanın ruhunun derinliklerinden libido denilen zorlayıcı bir güç çıkarmıştı. Cinselliğe önemli bir rol vermişti ve yine nevrozların ben ve libido arasındaki uzlaşmazlıkların sonucu oluğunu tespit etmiş fakat daha ileriye gitmemiştir. Freud bu görüşlerini pekiştirmek için önce düş bilimi üzeride durmuş, giderek diğer konulara değinmiştir. Psikanaliz tarihinde düş biliminin önemli bir yeri vardır ve kesin bir dönemi belirtir. Bu dönem analiz veya derinlikler psikolojisidir. Genç bilim düşlerden daha özgün, daha dikkat çekici hiçbir öğreti vermemiştir, dahası hiçbir öğreti onunla kıyaslanamaz, Freud bu durunu şöyle açıklamıştır. Bilinmeyen nevroz gösterilerinin henüz sağlamlaşmamış olan yardımı karıştırdığı o zor dönemde, düşler benim için güvenilir bir destek sunmuşlardır. Belirsiz bilgilerimin doğruluğunda kimi zaman kuşkulandığım oluyordu, fakat bulanık, çılgınca bir düşü doğru, anlaşılır psişik bir gidişe çevirmeyi başarınca, kanılarımın yerinde olduğunu kabul ediyorum.

Freud bütün düşlerin cinsel olduğu formülünü asla tutmamıştır. Düşün görünen içeriği ile gizli düşünceleri arasında yapılması gereken temel ayrıma ve düşün arzuları gerçekleştirici işlevi ile kabus arasındaki çelişmezlik kavramının önemini belirtmiştir.

Freud'a göre bir gizin açığa vurulması, ama eksik terimlerle açığa vu-

rulması ne toplumsal bir gösteri, ne de anlaşılma yoludur. Şunu açığa vurmalıyız ki o anlaşılmaz düşün bile değer ve anlam dolu psişik bir eylem olması gerektiğini ve başka her sır söyleme gibi onu analizde kullanabileceğimizi keyfimizce hesaba katmış istemiş bulunuyoruz. Düş görünen düş ve sanki onun arkasında aradığımız şeye de gizli düş diyebiliriz. En son olarak düş, ya ilgisizlikten başka bir şey uyandırma ma ya da en sevinçli veya en acıklı heyecanlara eşlik etme niteliğine sahip olur. Ayrıca düşün doğurduğu çağrışımları, gizli düş düşünceleriyle karıştırmamak gerekir. Bu düşünceler çağrışımlar içine yarı yarıya katılmış bir durumda bulunurlar.

Yine düşlerin unutulması bir direncin sonucudur. Düşün yorumlanmasına karşı koyan direnmenin aynı şekilde düşün kurulmasında da rol oynaması gerekir. Gerçektende, kimi düşlerin oluşumu güçlü bir direnmeyle sıkıştırılırken, kimileri için bu direnme daha güçsüz olur. Aslında, aynı düş sürecinde, direnmenin gücü değişir ve işte bir düşün akışını bozan, onu bulandıran boşluklar, karanlıklar, ilintisizlikler, buna bağlanırlar. Düşte en sık olan durum çarpışmaların sonuçta bir uzlaşma ile bağlanmasıdır. Ayrıca düşü ayrık, benzer psişik olaylar bağlı olmayan bir olay gibi kabul ettiğimizden, dayatmaları düşün sansürü olarak nitelendirebiliriz. Bir düşte sansürün varolması, uyku sırasında bile hala içe tıkmalardan ileri gelen az çok bir direnmenin sürdüğünü gösterir.

Düşün patolojik bir ürün, isterik semptomları içine alan bir dizinin ilk terimi, bir saplantı gösterisi, sayıklama biçiminde bir düşünce olduğunu, fakat görünür, görünmez, kaybolması olağan ve olağan yaşayışın koşulları içinde görünmesi ile o hastalık gösterilerinden ayrıldığını anlamlıyız.

Düşün bir görevi, yararlı bir rolü var mıdır? Bu soruya karşılık verdiğimizde uykunun, sağlamak istediği tam direnme, üç değişik yönden tehdit edilmektedir. Bunlar ilk önce ve rastlantıya daha bağlı olarak dışarıdan gelen uyarılmalar, sonra yok edilmesi olanaksız günlük uğraşılar ve sonunda kaçınılmaz bir biçimde ortaya çıkmak için fırsat kollayan doyurulmamış, içe tıkılmış dürtülerdir. Düşün yürüyüşü sayesinde, bu ortaklaşa hareketin ürünü düşe aktarılır. Bu, zararsız bir duyu sapmasıdır ve uykunun sürmesi böylece güvence altına alınır.

Düşün oluşum süreci bize büsbütün yeni, yabancı, önceden bildiklerimizle hiçbir benzerliği olmayan bir şey gibi görünür. Bu süreç bilinçsizlik sisteminde geçen olaylara ilk kez göz atmamıza olanak vermiş ve onların, bilinçli düşüncelerimizin tanıtabildiklerinden pek farklı olduklarını göstermiştir. Bunun içindir ki bilinç, onların gerçek dışı ve yanlış olduğu yargısını vermiştir.

Düşte bilinçsiz heyecan, düşün gerçek yaratıcısıdır ve onun harcanmasında gerekli enerjiyi sağlar. Gizli düşte, onların başlıca öğesi tatlılaşmış, kılık değiştirmiş olarak kendini göstermeye gelen içgüdüsel heyecandır. Rastlantıyla var olan uyarımlardan yardım görür ve günün kalıntılarını kullanır. Düşün oluşumu sırasında gösterilen şeyler duygulardan yoksun olurlar. Duygular sadece erirler, ya başka fikirler üzerine giderler ya da statüko içinde kalırlar, ya birtakım değişikliklere uğrarlar ya da hiç görünmezler.

Düşün oluşumunda, bunu, uyuyana bu denli tuhaf ve anlaşılmaz kılan başka bir şey yoktur. Bu her şeyden önce düşün gizli düşüncelerinin, düşsel biçim bozulmasına neden olan sansürün etkisi altında uğradığı yer değiştirmedir.

Düşlerin yorumunda sembollerin önemi vardır. Manto sembolü bize bu türden bir örnek sunar. Bir kadının gördüğü düşte mantonun erkek anlamına geldiği görülmüştür. Örümcek düşte ananın sembolüdür. Şöyle ki, örümcek korkusu ana ile cinsel ilişki korkusu, kadın üreme organları karşısında duyulan ürküntü olarak ifade edilir. Köprü, önceleri cinsel ilişki sırasında akraba çifti birleştiren erkeklik organını temsil ediyordu. Bununla birlikte birincisinden çıkma başka anlamlar kazanmıştır. Köprü dünyamızla (yaşam) öte (henüz doğmamış olma hali, ana karnı) arasındaki geçit olmuştur. Çünkü ancak erkeklik organı sayesinde döl kesesi suları oluşur.

Düş, belli bir kişi üzerinde yasak bir eylemi yapma isteğini açığa vursun, bu kişi birinci düşle görülür, fakat eylem için yalnızca çekingen bir anıştırmada bulunur, ikinci düşte tersi olacaktır. Eylem apaçık görünecek, fakat kişi tanınmaz, başkasıyla değiştirilmiş, ilgisiz bir duruma girecektir. İşte, bize gerçekten verilen bir kurnazlık izlenimi, bir "çift düş"ün iki bölümü arasında benzer başka bağlantılar bulunabilir. Bölümlerden birinde cezalanma, diğerinde ise isteğin gerçekleşmesi görünür. Düşleri istek, sıkıntı, ceza düşleri diye ayırmak mümkündür.

Ayrıca ilk cinsel olgular şu acı izlenimle birleşmişlerdir. Korku, yasak duygusu, hayal kırıklığı, ceza, onların içe tıkılmış oldukları kabul edilir, fakat düşün yaşantısında nasıl öyle harekete geçtiklerini, o denli düşsel fantazyalara modellik ettikleri az anlaşılır.

Sonuç olarak düş, bir isteğin gerçekleşme halidir. Fakat kimi koşullarda düşün isteğini pek eksik biçimde kabul ettiği olur.

Düşten sonra önemli bir konuda psişik kişiliğin değişik özellikleridir. Bunlar ben, üst-ben, alt-ben'dir veya aynı anlama gelen bilinç, üst-bilinç, alt bilinç'tir.

Ben, nesne olarak alınabileceğinden, başka nesnelerle karşı karşıya gel-

mesi gibi kendisiyle de karşı karşıya gelir, kendi kendini gözler, eleştirir v.b. Aynı zamanda Ben'in bir bölümü öbürüne karşı koyar. Demek ki ben bölünebilir, evet, hiç değilse geçici olarak bölünebilir. Bölünmüş olan parçalar sonradan yeniden birleşebilir.

Ben-üstü ise buna vicdan adını veriyoruz. Ben'den sık, sık ayırdığımız ve kendisine kolayca karşı durduğumuz şey işte bu vicdandır. Ben'i tatmine yarayan falan eylemi yapma isteği duyuyorum, ama vicdanımın karşı koyması yüzünden ondan vazgeçiyorum. Ya da, büyük bir isteğe boyun eğmişim ve belli bir sevinç için vicdanımın doğru bulduğu bir eylem yapmışım, eylem bir kez yapıldı mı kınamalarla, pişmanlıklarla harekete geçer. Eğer içimizde bir vicdan bulunuyorsa, o, başlangıçtan beri var olan, neden sonra gelip eklenmiş bir şey olmayan cinselliğin tersine doğuştan gelme değildir.

Ben-üstü için önemli bir olayda Oidipus kompleksinin varlığıdır. Yani erkek ve kız çocuklarının anne ve babaya karşı cinsel eğilimleri olmasıdır. Bu durum Oidipus kompleksinin yerine ben-üstünün almasıyla değişmiş ve ana babalar yüce varlıklar olarak kabul edilmiştir.

Yine ben-üstü, ben için bir ideali temsil etmektedir, ben bu ideale uymaya ona benzemeye eğilim göstermektedir. Durmadan daha iyi olmaya çalışarak ben'in dinlediği şeyler, ben-üstünün gerekleridirler. Çocuğun az önce ana-babasına yakıştırdığı kusursuzluk nedeniyle onlara hayranlık duyması ben'in idealinin bu eski tutumunun tortusundan başka bir şey olmadığı gerçek bir olgudur.

Bu durum aşağılık duygusunun sonucudur. Aşağılık duygusunun ciddi erotik kökleri vardır. Çocuk sevilmediğini fark edince kendini aşağı hisseder, yetişkin içinde bu böyledir. Gerçekten aşağı olarak kabul edilen tek organ tamamlanmamış penisle, küçük kızın klitorisidir.

Ben-üstü bütün ahlak baskılarını ve kusursuzlaşmaya doğru isteği, kısacası insan yaşamında en yüksek şeyler olarak neler varsa onlara katılan, şimdi ruhbilimsel bir biçimde algıladığımız her şeyi temsil etmektedir. Ben içinde, baskı yapan, yasaklayan bir dayatmanın varlığını, ben-üstünü kabul ettiğimizden beri içe tıkılmanın onun eseri olduğunu söylemek hakkına sahibiz.

Ben-üstü kendi kendine iş görebilir, ya da uysal beni buyruklarını yerine getirmekle görevlendirebilir. Hastanın analiz sırasında etki gösteren direnme kavramına sahip bulunmadığı olur, çünkü ya ben ile ben-üstü öznenin haberi olmadan bazı ağır durumlarda birlikte çalışmaktadır ya da daha önemli olarak, ben'in ve ben-üstünün bazı kısımları, kendileri bilinçsiz kal-

maktadırlar. Er iki halde, hoşnutsuzlukla saptarız ki, bir yanda ben (üstü) ile bilinç, öte yanda içe tıkılan ile bilinçsizlik hiç üst üste gelmezler.

Şu anda olduğunu kabul ettiğimiz ve aynı anda hakkında başka hiç bir şey bilmediğimiz her sürece alt-bilinç veya bilinçsizlik diyoruz. Buranın içine girilmez, karanlık bölümdür. Onun üzerine bildiğimiz pek az şeyi düşün hazırlanışından ve nevroz semptomlarının kuruluşundan öğrenmiş bulunuyoruz. Bu az şey, ayrıca olumsuz bir karaktere sahiptir. Yalnız bazı benzetmeler alt-bilinç üzerine bir fikir edinmemize olanak sağlar, kaos dediğimiz kaynayan bir kazandır.

Onu bir yandan beden içinden açıp çıkarmakla onda psişik anlatımı bulan dürtüsel gereksinmeleri toplayarak canlandırıyoruz, ama bedenin hangi bölümü üzerinde olduğunu söyleyemiyoruz, alt-bilinç dürtülerinden başlayarak enerji dolar, fakat hiçbir düzen genel irade göstermez, yalnız haz ilkesine uyarak dürtüsel gereksinmeleri doyurmaya gider. Alt-ben içinde geçen süreç, mantık yasalarını dinlemez, ona göre gelişme ilkesi sıfırdır. Orada aykırı heyecanlar birbirine aykırı düşmeden, biri diğerine çıkarıp atmaksızın yaşarlar. Kısacası ben aklı ihtiyatı, alt-ben veya şu ise taşkın tutkuları temsil eder diyeceğiz.

Böylece alt-ben tarafından baskı altına alınan, ben-üstü tarafından ezilen gerçek tarafından itilen ben, uyum kurma görevini yapmak, birbirine ve ona Ben'e karşı hareketle bulunan türlü güç ve etkiler arasında uygunluk sağlamak için savaşır. Ben, kendi güçsüzlüğünü tanımaya zorlandığında dehşete kapılır. Bu dış dünya, gerçek karşısında ürküntü, ben üstü karşısında vicdan korkuları, alt-ben içinde tutkuların sahip olduğu güç karşısında nevrotik bunaltıdır.

Daha sonra Freud bunaltı ve içgüdüsel yaşamı ele almıştır; Bunaltı duygusal bir durumdur yani haz ve hazsızlık dizisinden birtakım duyguların onlara uygun gelen boşalmaların birleşimidir. Bunaltı nevrozunda sık sık görülen neden, şekli belirsiz uyarmaya, kışkırtılmış, fakat ne doyurulmuş, ne kullanılmış olan libidonun yerinde görülmektedir. Yalnızlık tanınmayan yüz, çocukta annesinin alışkın olduğu çizgilerini görme isteği uyandırır. Bu libido uyarılmasına ne egemen olabilir nede onu askıda tutabilir, onu bunaltıya çevirir. Bu çocukça bunaltı, gerçek bunaltılar kategorisi içine sıralanamaz, fakat nevroz bunaltıları içine girer.

İçgüdü öğretisi sanki bizim mitolojimizdir. İçgüdüler kötü tanımlanmış yüce efsane yaratıklarıdır. İçgüdüler bütün gereksinmelere karşılık vermek için yaratılmışlardır. Gurur, öykünme, oyun içgüdüleri, toplumsal içgüdü ve daha birçokları gibi. Başlıca iki gereksinimiz olan açlık ve aşk içgüdüsü

önemlidir. Ben'in içgüdüleri için ortaklaşa olmadığını, yalnız açlık ve susuzluk olgusu için yapılmış, doğal içgüdüsel kaynaklarının bir özelliği üzerine kurulmuş olduğunu görüyoruz.

Süt çocuğunun beslenme tarzı sayesinde, yaşamın bu döneminde cinsel faaliyet denilen olgu egemen şehvet uyandırıcı şey ağız bölgesidir. İkinci aşamada sadık ve anal dürtüler görülür ki bunlar besbelli bir biçimde diş çıkması, kasların gelişmesi ve halka kasların işleyişine egemen olma birlikte görülürler. Üçüncüsü Fallus dönemidir. Bu dönem sürecinde göz ardı erkeklik organı ya da kız çocuğunda buna karşılık olan organ her iki cinste de göz ardı edilmeyecek kadar önem kazanır. Kesin organlaşmaya üreme aşaması adını verdik. Bu erginlikten sonra ortaya çıkan ve erkeklik organının ve çok zaman sonra kadınlık organın, belirdiği aşamadır.

Bu dönemleştirmenin anüs aşmasında iki evre ayırt edilebilmiştir. En eskisinde, başlıca egemen olanlar yıkıcı yok etme ve zarar verme eğilimleridirler, diğerinde, aksine olarak, nesnel biçimde iyilik yapıcı bağlanma ve sahip olma eğilimleri egemendir.

Anüs erotizmi genellikle küçümsenmiştir. Fakat bunun önemi kakalar, süt çocuğunun kendisine bakana sevgi güvencesi olarak verdiği ilk armağanı oluşturmaktadırlar. Anüs erotizminin büyük bölümü penis üzerine taşınır. Bununla birlikte bu organın doğurduğu ilginin ağız erotizminden belki de anüs erotizminden daha sağlam kökü vardır.

Kız çocuğunda, kadınlığa aykırı olarak bir penise sahip olma isteğinin, penis sahibi ve çocuk verici erkek isteği haline nasıl değişmeye vardığını açıkça gözlemliyoruz.

Cinsel içgüdü dışında, saldırma ve yıkma içgüdüsü vardır. Bunlar sadizm ve mazoşizmdir. Cinsel bir doyum sağlamak için cinsel nesneye acı çektirme, kötülük yapmaya ve onu aşağılamaya sadizm, insanın kendisine başkalarınca daima eziyet edilme gereksinimi duymasına mazoşizm diyoruz. Bu arada gizli bir uygunluk varmış gibi sadizm erkekliğe, mazoşizmin kadınlığa sıkıca bağlı olduğunu söyleyebiliriz.

Sonuç olarak varlığını kabul ettiğimiz içgüdüleri iki gruba ayırabiliriz. Onlardan daha büyük birlikler kurmak için daima daha çok canlı maddeler toplamaya eğilim gösteren erotik dürtüler ve bu eğilime karşı duran ve canlı maddeyi inorganik hale getiren ölüm dürtüleri, erotik dürtülerle ölüm dürtüsünün yarışmasından ve çatışmasından yaşamın olayları doğar ki onlara ölüm son verir.

Ayrıca erotik dürtüler asla yalnız değillerdir, daima erotik dürtülerle birleşmişlerdir ve insanların yaratmış olduğu uygarlıkla yatıştırıcı ve ko-

ruyucu bir rol bu sonuncuya düşmektedir.

Freud ayrıca kadınlık konusunun gelişimi, değişimi üzerinde de durmuştur. Yalnız cinsel işleve yarayan bazı organlar, her iki cinste de oluşmuşlardır. Yani erkeklik aygıtlarının bir kısmının kadında, kadınınkilerin de erkekte bulunduğu görülmüştür. Fakat biri diğerine üstün durumdadır. Yinede bu durum sanki birey açıkça dişi ya da erkek değilmiş gibi bir çift cinsellik ortaya çıkarır. Erkek cinsellik hücresi etkindir, devingendir, dişi hücrelerin peşine düşer, yumurtacık ise devinimsizdir, edilgendir.

Çocuğun cinsel istekleri, libidonun çeşitli aşmalarında değişir. Genellikle onları doyurmak olanaksızdır, annesinin karşısında düşmanlık göstermek için bin türlü neden bulur. En büyük vazgeçiş, fallus evresinde anne çocuğa, mastürbasyonu, onun kendisinin ittiği şehvet kaynağını yasaklamaya geldiği zaman olur. Bu yasaklama çoğu zaman şiddetli bir hoşnutsuzluğun ve yine ciddi tehditlerin bütün belirtileriyle birlikte yapılır. Bu nedenler, küçük kızın annesinden niçin koptuğunu açıklamaya yeter diye düşünülür. Çocuk cinselliğinin niteliği, aşk isteklerinin aşırılığı, cinsel istekleri doyurmanın olanaksızlığı, işte bu yüz çevirişi önlenemez bir biçimde doğuran bunlardır.

Bu durum kızın annesinden, kendisine penis vermemiş olduğu, bu yoksunluktan onu sorumlu tuttuğu için nefret ettiğini ortaya çıkarmıştır. Ayrıca oğlan çocuğunun iğdiş etme kompleksi çocuğun kadın üreme organlarını görerek, gözünde pek değerli olan erkeklik organını bedenin gerekli bir parçası gibi sanmaya başladığı çağda ortaya çıkar.

Kız çocuğunun evriminde iğdiş etmenin ortaya çıkarılması kesin bir dönemeçtir. Bu gibi durumlarda küçük kızın karşısına üç yol açılmaktadır. Bu yolardan birincisi cinsel yasaklamaya ya da nevroza, ikincisi bir erkeklik kompleksinin oluşmasına, üçüncüsü normal kadınlığa ulaştırır. Birinci durumda, o zamana değin bir erkek çocuk gibi yaşamış olan küçük kız kendini klitoris mastürbasyonuna vermiştir. Etkin isteklerini, çoğu zaman annesi üzerinde merkezileşmiş isteklerini bu yolla sağladığı doyumla birleştirmiştir. Kısacası kadında Fallus bulunmaması, onu erkek çocuğun gözünde, belki daha sonra erkeğin gözünde olduğu gibi, kız çocuğunun gözünde dahi değerden düşürür. İkinci durumda sanki şimdi tahtından indirilmiş olan annesinin rolünü üzerine alarak, klitorisin kendisine duymasını sağladığı hazza karşı bir tepki ile, bu kadar kötü bir organa sahip olmanın bütün hoşnutsuzluğunu ortaya döker. Üçüncü durumda penis sahibi olma isteğinin yerini bir çocuk sahibi olma isteği aldığı zaman normal kadınlığa ulaşır.

Bütün bu değerlendirmeler sonucu Freud, kadının edilgen hırslı ve kıskançlık konusunda erkeklerden önde olduğunu, sevilmek gereksiniminin sevmek gereksiniminden daha büyük olduğunu, adalet duygusundan yoksun olduğunu belirtmiştir. Bizler bu tespitlerin yalnız biyolojik-psikolojik tespitler anlamında belki etkili olacağını, fakat bunlar dışında yaşamda çevresel-toplumsal şartlarında önemli olduğunu bu özelliklerin bundan kaynaklandığını düşünerek bu tespitleri yanlış veya en azından yetersiz buluyoruz.

Freud için psikanalizi oluşturmak bir süreç almıştır. Önceleri telkin, ipnotizma yöntemlerini kullanmış, fakat bu yöntemlerin yeterli olmadığı bizzat klinik çalışmalarında görmüştür. Çünkü telkin, ipnotizma yöntemi geçici bir özellik taşımış, ayrıca tekile uygulamanın aracı olmuştur. Bütünü yeterince kapsamamıştır. Psikanaliz ise bütünlüğü kapsayarak bu alanda önemli ve ciddi bir aşama olmuştur. Karşı koyma, geriye itme, bilinç dışına, nevrozların ortaya çıkışında cinsel yaşamın büyük rolüne ve çocukluk yaşantılarının önemine ilişkin öğretiler, psikanaliz yapısının temel taşlarıdır.

Freud'un görüşlerine önemli katkıyı başyardımcısı Wilheim Reich yapmıştır. Reich insan kişiliğinin çözümlemesine detaylı ve bütünlüklü bir değerlendirme getirmiştir. Bu konudaki görüşlerinin şekillenmesini elbette Freud'a borçludur. Fakat özellikle acunsal (yaşam) enerjisi, Dirimsel (cinsel) enerji konusundaki açılım ve katkılarını yenilik olarak nitelendirebiliriz.

Buraya kadar yapmış olduğumuz değerlendirmeler sonucu, psikoloji, psikanaliz konusunda Marksizm'in yeri ve tutumunu konusunu ele almaya çalışacağız.

Öncelikle devrimcilerin klasik Marksizm'in yetersizliğini kanıtlamak ve yeni bir eleştirisel teoriye temel oluşturmak için neden her şeyden önce psikanalize başvurduklarını araştırmakla işe başlayacağız. Psikanaliz hemen her yandan bir baskı ve zorla uyum sağlama aracı olarak saldırıya uğramasına rağmen, Freud'un fikirlerinin Marksistlerin ilk kuşakları için önemli bir cazibeye sahip olduğunu hesaba katmalıyız.

İnsan toplumu tarihsel ve sosyolojik olarak nasıl ilk kez Marks'la öz bilince vardıysa , Freud'la da buna paralel olarak bireyin yeni bir öz bilgisi edinmesi eğilimi mümkün oldu. Bu eğilim sanayi uygarlığına karşı romantik bir protestodan kaynaklanıyordu ve sonunda bir bilim statüsü kazandı. Freud, bireysel psikolojik analiz yoluyla, bu kendini aldatma sürecinin köklerini daha derin bir düzeyde, psişik hayatın bilinçdışı bir boyutun varlığında keşfetti. Freud'un psikanaliz teorisi, genel eleştirisel teoriye 19.yy'da

Hegel'in ve daha çok Marks'ın getirdiği özgül niyet ve öz bilinçli metodolojik ideali yeniden keşfedip devam ettirmiştir.

Fakat 1920'lerde Reich, Fromm v.s gibi devrimci entelektüellerin daha genel bir devrimci bakış açısının esaslı bir unsuru olarak psikanalize başvurmuş olmaları şaşırtıcı değildir. Onlar psikanalizi, zihinsel hayat ve bireysel kişiliğin gelişimi hakkındaki dinamik kavramlarıyla, Marksın ideoloji eleştirisinde başlattığı "maske düşüren devrim" 'e eklenen yeni ve hayati bir boyut olarak gördüler. Nevrotik semptomların, günlük hayatın ve düşlerin akıldışılıklarının, bireyin bilinçli davranışının kendi psişik hayatıyla ilintili olarak anlaşılması halinde bir anlam taşıyacağını, bilinçli davranış ile bilinçdışı hayat arasındaki bu ilişkinin bir çatışma olduğunu keşfeden Freud giderek diyalektik psikoloji oluşturmaya yöneldi. Bu psikoloji giderek psişik hayatı zihinsel çatışmanın ürünü olarak görür. Psikanaliz Marksist tarih felsefesi gibi materyalist bir teoridir. Marksizm'in ekonomiye dayanması gibi biyolojiye dayanır. Her iki teoride erkek ile kadını fiziksel ve ruhsal varlıklar olarak kavrayarak, aynı zeminde hareket ederler.

Freud, Marks ile sadece diyalektik bir yaklaşımı değil, tarihselliği dair bir vurguyu da paylaşır. Marks'ın toplumsal sistemlerinin tarihsel özgüllüğü ve kurumların genetik bir yapısalcılığın bakış açısından korunması gereği üzerinde durduğu gibi, Freud'un da, hastanın psikolojik tarihinin incelenmesine onun kişilik yapısını açan anahtar olarak belirleyici bir önem verdiği ve büyük ölçüde meta-psikolojik yazılarında psişik fenomenle bir çeşit "global" tarihsel açıklama sağlama zorunluluğu üzerinde (bazı yazılarının sözde biyolojizm ve psikolojizmle mutlak çelişki içinde olan vurgulama) çok iyi bilinir. Ayrıca Mark'ın başlattığı sosyo-ekonomik kapitalizm eleştirisine, burjuva toplumun geleneksel değerlerine ve kurumlarına karşı, bu toplumun kutsal saydığı her şeyin ölümünü ilan ederek, onu kutsal olmayan ve akıl dışı kökenine indirgeyerek, uzlaşmaz bir saldırı eklemiştir. Miras alınan bütün bu idealler, mitler moral kalıplar karmaşasını kökünden söküp atmakla kalmayan, aynı zamanda insan davranışını onun bilinçli niyetlerine bakmaksızın belirleyen gizemli derinliklerin keşfine yol açarak, bireyin kendini aydınlatması ve yaratması için yeni bir pratiğe temel sağlayan eşsiz bir kurtuluş aracı olmuştur.

Bu örnek başlangıçlara rağmen psikanalitik bakış açısı, onu sonradan özgün eleştirisel karakterini büyük ölçüde dezenfekte etmek yoluyla, baskıcı yapısının derinliklerine ilk kez onun ışık tutmuş olduğu burjuva uygarlığıyla kaynaşmaya iten neredeyse öldürücü kararsızlığa düştü. Bu

kararsızlığın kökeninde yatan, Freud'un düşüncesinin en derin öngörülerinin kendi dinamik karakterinden gelmesi, en kötü kusurlarının da yeterince dinamik olmamasından türemesiydi. Freud'un içgüdüleri değişmez şeyler olarak görmediği doğrulanmış olmakla birlikte, "onların tutucu yapı" larını savunduğu ve çok yavaş değiştiklerini, hatta pratikte tarihsiz ve sabit bir karakter gösterdiklerini düşündüğü gerçektir. Bu yüzden Ortodoks psikanaliz pratikte ve önemli bir ölçüde teoride de, içgüdüleri ve kişiliğin bütün biyolojik yapısını özünde statik görme, baskı altındaki itkilerin yapısını ve bilinçdışının temel içeriğini insan psikolojisindeki, değişmez sabit bir faktör olarak kabul etme insanın aşılması olanaksız hayvansı doğası denen şey- eğilimi taşır. Benzer şekilde çocukluk deneyimleri ve saplantıları da Ortodoks Freud'çular için bireyin davranışı üzerine değişmez ve sürekli etkiler yaratır. Bunlar geri çevrilemeyen ve aşılamayan bir biçimde, bireyin belirli bir cinsellik tarzına yönelik daha sonraki eğilimlerinin belirlenmesine hizmet eder.

Bu eğilimin (Ortodoks Freud'çuların insan doğasının özünde tarihsiz olduğunu düşünmeleri) az çok doğrudan bir sonucu. I. Dünya Savaşından önceki ve sonraki on yıllar içinde psikanalitik düşünce ve pratiğin özgün eleştirisel ve yıkıcı işlevlerinden uzaklaşması ve var olan toplumsal düzen ile başat değerler sistemine gittikçe daha fazla uyması oldu.

Bu tarih dışı bakış açışı Freud'un son yazılarında ve Ortodoks izleyicilerinde yıkıcı dürtülerin "ölüm dürtüsü" insanın kaderini şaşmaz biçimde yönlendiren biyolojik olgular olarak görülmesine yol açtığı kadar, psikanalizi, insanlığın cehalet, kölelik ve saldırganlıktan kurtulma olanaklarını kötümser biçimde değerlendirmeye ve uygarlığın gelişmesi ile baskının artmasını gitgide daha doğrudan özdeşleştirmeye de itti. Saldırganlığın ve içgüdüsel baskının nihai olarak ortadan kaldırılmasını toplumsal sömürü yapısının ve bunun kaynaklandığı maddi kıtlık koşullarının ortadan kaldırılmasının bir koşulu olarak gören Marksistlere karşı Freud, uygarlığın gelişmesi ve korunmasının zevkten vazgeçmeyi ve içgüdüsel dürtüleri düzene sokmayı (bunlar zorunlu olarak acı verir ve baskıcıdır) gerektiğini ortaya koydu. En iyi durumda insanlık, ancak baskıcı sistem ile toplumun devamı için gerekli üretkenlik arasında haz ile toplum içinde bireyin arzuladığı psikolojik özgürlük arasında var olan kararsız dengeyi korumayı umabilirdi. Buradan hareketle, sosyalistlerle anarşistlerin devrimci hareketleri Freud'a göre sonsuza kadar ütopyacı düşler olarak kalmaya peşinen mahkûmdurlar.

Böylece Freud ve onu izleyenler sonunda kendilerini baskının kaçınıl-

mazlığına teslim ettiler. Devrimci bir praksis donatmayan Freudçuluk, cinsel özgürlüğü teşvik etmeyi bile ret ederek, baskıcı bir düzene bireysel olarak "reformistçe" uymanın pratiğini desteklemek zorunda kaldı.

Süreç içinde psikanaliz, mevcut toplumun baskıcı yapısını mistikleştirerek ve onun yeniden üretilmesine katkıda bulunarak, mevcut toplumun bir ideolojisi olup çıktı.

Kuşkusuz psikanalizin baskıcı toplum tarafından bu şekilde yola getirilmesi asla tam olmadı. Kurumsallaşmış, kurumuş, genişletilmiş freud'çuluk özgün eleştirisel projesini asla tamamen terk etmedi ve bu yüzden bu özgün itkiyi (tepi) yeniden keşfedip geliştirme olanağını en azından üstü örtülü olarak yaşamayı sürdürdü. Freud'çu kamp içinde bile 1920'lere gelindiğinde Ortodoks teori ile terapinin ve sulandırılmış Freud'çu revizyonizmin akımlarının birinci Dünya Savaşı sonrası krizin Batı uygarlığında yarattığı insani sorunlarla başa çıkamamaları tepki olarak, Psikanalizin eleştirisel özünü canlandırıp geliştirilmesini amaçlayan baskılar ortaya çıkıyordu.

Savaş sonrasında Reich, Erich Fromm v.b psikanalistlerin yeni bir kuşak oluşturma eğilimi fark edebiliriz. Bu eğilim onların, Fred'daki özgün psikanaliz misyonu anlayışının radikal sonuçlarını yeniden keşfetmek üzere, psişik bakımdan hasta bireylerle yaptıkları klinik çalışmalarında yüz yüze geldikleri somut sorunlardan kaynaklanıyorlardı. Bu arada psikanalizi, içinde taşıdığı eleştirisel ve sosyolojik özü o güne kadar belirsizleştirmeye hizmet etmiş olan talihsizlik çarpıtmalardan kurtulma girişiminde bulundular.

Ayrıca analistin rolünün aşırı otoriter olduğu standart Freud'çu nosyon değil, Freud'un ahlaki göreceliği de iki yüzlü bir hoşgörüye, özgül bir "burjuva liberal" hoşgörüsüne dayanıyordu. Analistin hoşgörülü tavırlarının ardında, burjuva düzenin toplumsal tabularına gizlice razı olma eğilimi pusuya yatmıştı. Onlara göre bu pederşahî terapi nosyonuna karşı çıkan Fromm ve diğerleri, analistin hastayla olumsuz değil olumlu bir ilişki kurması gerektiğini öne sürdüler. Kısacası psikanaliz, sadece bir uğrağından ibaret olduğu daha geniş bir toplumsal ve entelektüel praksis'in dışında, nihai olarak hiçbir otantik varlığa sahip değildi.

Yeni psikanalist solun, kendini, bu hedeflere adarken ve bunların gerçekleşme olanakları ile sınırlarını belirleyen bir teoriye zemin hazırlarken, hem eski Freud'çu hem de içgüdüsel olan ile sosyo-ekonomik yapı arasındaki bağlantılara ilişkin kavrayışın keskinleştirilmesi gerekliydi. Reich bizim Freud psikolojisini eleştirmemiz diyordu; Bilinçdışı cehennemin,

mutlak, sonsuz veya değiştirilemez bir şey olmadığını, belirli bir toplumsal durumun ve gelişmenin günümüzün karakter yapısını yarattığını ve bu nedenle varlığını sürdürdüğünü ortaya koyan klinik bulguyla başladı. Daha sonra psikanalist sol, Freud'un, Oedipus kompleksinin evrenselliği varsayımına antropolojik bir temel sağlama girişimini eleştirmeye koyuldu.

Özellikle Reich, Trobriand Adalarında yaşayanlar üzerinde yaptığı incelemede herkesçe bilinen Oedipal sendromdan veya libidanal baskı, bastırma ve yüceltme gibi alışılmış mekanizmalardan hiçbir iz bulamadı. Cinsel hayatın toplumsal olarak düzenlenmesi ve yeniden üretilmesi Trobrianlılar arasında bakıcı olmayan araçlarla gerçekleştiriliyordu. En azından Reich ile Fromm'a göre bu, baskıcı ataerkil sistemin uygarlığın gelişmesini kolaylaştırmak için değil, sınıf egemenliğini ve sömürünün sürdürülmesi bakımından gerekli psikolojik havayı yaratmak için kullanılması demektir. Kısacası cinsel baskı ekonomik köleliğin üretilmesinde çok önemli bir araçtır. Ekonomik koşullar bir azınlığın çoğunluğa egemenliğini gerektirdiği sürece libidanal dürtülerin bastırılması, kitlelerin psişik yapısını sınıf ilişkilerine istikrar sağlayacak faktörlerden biri olarak bu ekonomik yapıya uydurmak için gereklidir.

Sol psikanalistler, bir toplumun içgüdüsel yapılarının oluşturduğu belirli biçimlerin toplumsal süreçler tarafından en tipik olarak, ataerkil uygarlıklarda genitalliğin kısıtlanması ve genital olmayan kısmi dürtülerin koşullandırılıp etkinleştirilmesiyle ne ölçüde şekillendirildiğini vurgulama eğilimi gösterdiler. Modern toplumları karakterize eden biriktirme arzusu, bu yüzden öncelikle toplumsal bir kökene sahiptir, bu toplumların psişik yapılarında oluştuğu ölçüde, cinsel bastırmanın yarattığı anallığı kullanılmasına rağmen.

Aynı zamanda Freud ve Ortodoks izleyicileri, çocuğun aile içindeki durumuyla ilgilenirken bu ilişkilerin toplumsal uzantılarını kavramayı başaramamışlardı. Ortodoks psikanalizin bakış açısından, yetişkin, her zaman büyük bir çocuktur. Psikanaliz belirli bir toplumda aile içinde var olan ilişkileri doğru olarak açığa çıkarırken, bu analizi, söz konusu aile ilişkilerinden önce gelen daha geniş toplumsal ilişkilerin kavranmasıyla birleştirmeyi başaramaması, bu tarihsel bakımdan özgül ilişkilerin sonsuz ve evrensel bir Oedipal çatışma ile karşılaştırılmasına yol açtı. Oluşumu bu çatışmadan çıkan süper egonun genelde toplumun ve onu yöneten otorite ilişkilerinin bir iç yansımasından başka bir şey olmadığı da anlaşılamadı. Aynı şekilde, aile ortamının içinde var olan içinde var olduğu daha geniş topluma gönderme yapan "gerçeklik ilkesi" ve haz arayan bireyi düş kırıklığına uğratan,

sansür eden veya yok eden bütün amansız olgular, toplumsal kurumlar ve geleneklerdir. Bunların biriken talepleri, tehditleri ve yaptırımları ailenin "uygarlaştırıcı" bir şekilde çocuğa bıraktığı başlıca mirastır. Yine Fromm'un belirlediği gibi, bebeğin belirli bir otorite biçimine ihtiyaç duymasındaki belirleyici faktör, onun biyolojik çaresizliği değildir, çocuğun biyolojik çaresizliğinin somut dışavurumlarını biçimlendiren ve böylelikle çocukta gelişen otoritenin biçimini etkileyen, yetişkinin egemen sosyo-ekonomik örgütlenme biçimlerine boyun eğmesiyle belirlenen toplumsal çaresizliğidir.

Yine Freud'çu Marksistlere göre, Marks ve Engels, ataerkil egemenlik sisteminin egemen sınıf sistemi karşısında yerine getirdiği ekonomik işlevleri anlamışlar, fakat yeterli bir psikolojik bakış açısından yoksun oldukları için onun sınıflı toplumun yeniden üretimine katkıda bulunan daha da hayati toplumsal ve politik işlevini gözden kaçırmışlardı.

Bu durumda Reich ve Freudçu Marksistler için modern toplum büyük ölçüde kısmen bilinçdışı dürtülerden kaynaklanan ve egemen sınıf sisteminin dışsal zorlayıcılığına etkin bir unsur olarak hizmet eden özgül psişik tavırlara dayandığına göre, ataerkil aile, ekonomik işlevlerine ek olarak mevcut toplumun istikrarını korunak için gerekli psişik yapının bireylerde üretilmesine yönelik en önemli yerlerden biridir.

Yine açıktır ki ataerkil aile içinde, baskıcı toplumun, çocuğun libidanal ve yaratıcı gelişimini sürekli bastıran ihtiyacına uygun olarak ve çocuğa aksi halde otoriteye asla boyun eğmeyeceği için sürekli bir suçluluk ve çekingenlik duygusu aşılayarak oluşturulan bireysel baskı ve nevroz üretimi süreci, daha sonraki toplumsal, ekonomik ve politiğin köleliğin önemli bir aracı haline gelir. Reich'a göre, çocuğun psikolojik ve cinsel bakımdan çektiği acılar, anne-babanın çocuğa cinsel açıdan baskı altına almasının ilk sonucudur, daha sonra buna okulun entelektüel baskısı, dinsel kurumların ruhu vahşileştirmesi ve nihayet patronların baskısı ve maddi sömürüsü eklenir.

Ayrıca Freud'un baskı altındaki içgüdüsel dürtülerin uygar ahlakın kısıtlamalarından kurtulmasının yol açacağı "cinsel kaos" tan korkusu ne kadar haklı çıkarıldıysa da, bu fenomen yinede belirli bir tarihsel döneme, bir sınıflı toplum dönemine özgüdür. Reich, terapi çalışmalarında başlangıçta çıkardığı öngörüler temelinde farklı toplumsal koşullar altında farklı bir toplumsal hayat düzeninin mümkün olabileceğini ısrarla belirtti.

İlk Freudcu Marksistler kuşağının psikanalitik bastırma teorisini, onu ortadan kaldırma teorisiyle birleştirmeye yönelik bu kural dışı gelişimden,

en sonunda, psikanalitik eleştirinin bütün derinliği ve mevcut düzeni aşma boyutu açığa çıktı. Psikanalizin toplumsal niteliğinin, onu Freud'un gerici kültür felsefesinin tarihsizlik çarpıtmasından kurtarma gereğinin, psikocinsel bastırma biçimleri ile sosyo-ekonomik sömürü tarzlarının gelişimi arasındaki önemli bağıntının kabul edilmesi hayati bir takım pratik ve teorik ihtiyaçlara yol açtı. Herşeyden önce, cinsel baskı ekonomik köleleştirmenin esaslı bir aracı olduğuna göre, psiko-cinsel kurtuluş için mücadele de, insanlığın kurtuluşu için verilen ve genelde baskıcı uygarlığın, özelde kapitalist toplumun ötesine geçen genel mücadelenin esaslı bir yönünü oluşturur. Psikanaliz, psişik acıyı, bu acı ile aile arasındaki bağlantıyı ve bunun cinsel baskıdaki kaynağını analiz ederek, bu acının ortadan kaldırılmasının, hem ataerkil ailenin yok edilmesini hem de çocuğun kolektif olarak yetiştirilmesi ve eğitilmesi için yeni araçların geliştirilmesini gerektirdiğini gösterir.

Psikanalize dayanan bu cinsellik sosyolojinin belli temaları, otoriter bir toplumun özellikle kapitalist toplumun zorunlu olarak cinsel baskı üzerinde temellendiğini ve sonuç olarak psişik acının yok edilmesi için gerekli cinsel devrimin, toplumsal baskının ortadan kaldırılmasının başlıca ön koşulu olduğunu göstermek üzere politik psikoloji ile kaynaştı.

İkinci olarak, psikanalitik projenin baskı altındaki içgüdüsel dürtülerin serbest bırakılması yoluyla gerçekleştirilmesinin daha geniş toplumsal devrimin sorunundan ayrılamayacağı gösterilince anlaşıldı ki, psikanalitik kavramların toplumsal özlerinin daha da derinleştirilmesi ve eleştirisel işlevlerinin keskinleştirilmesi, ancak bir bütün olarak tarihsel materyalizmin sağladığı daha geniş toplum analizi içinde bütünleştirmeleri ile psikanalizin pek çok yönüyle eleştirisel ve devrimci olması ölçüsünde katılmaya uygun düştüğü bir ittifak ile mümkündür.

Bütün bu değerlendirmelere rağmen, sonuçta Freudçu Marksistlerinde görüşlerinde değişmeler oldu. Fromm'un tarihsel materyalizm karşısında psikanalizin rolünü tanımlayan bu formülasyonu, pek çok bakımdan Riech'inkine yakın olduğu ve bir an daha yetkin bir biçimde zamanın diğer Frankfurt Marksistlerinin düşüncelerini ifade ettiği halde, sonraki on yıl içinde Fromm'un libido teorisinin toptan reddine ve daha tutucu bir cinsellik görüşüne kayarak bu konumdan giderek uzaklaştığı belirtilmelidir. Bu yüzden, önce Horkhaimer, daha sonra Adormo ve Marcuse tarafından, psikolojiyi sosyolojiye indirgeme ve cinselliği psikolojiden çıkararak psikolojiyi bir toplumsal uyum aracına çevirmekle eleştirdi.

Ayrıca tohum halinde bir psikanalitik hareket 1920'lerin başında

Rusya'da Troçki'nin sayesinde oluşmaya başlamasına rağmen, bunu izleyen 10 yılın sonunda Stalinistler bu ilginin bütün belirtilerini ezmek için uğraştılar.

Özetlersek psikanalitik kavramların eleştirisel özünü keskinleştirmeye bunları yeni bir eleştirel toplum teorisi içinde bütünleştirerek taşıdıkları sosyolojik karakteri ortaya koymaya yönelik ilk girişim, bu yeni Freudçu Marksist kuşağın ellerinde, hem tutarlı bir sentezi amaçlayan yeni çabalarla, hem de bu analizin kapsamını yeni sorun alanlarına yaymak yoluyla (örneğin konuşma ve dilin kişilik yapısı içindeki işlevlerinin ve bunu dünya ile bağlantısının eleştirisel analizi, belirli toplumsal grupların doğa ile ilişkilerinden çıkan fenomenlerin daha eleştirisel şekilde kavranması, psikanalitik bakımdan bilgilendirilmiş Marksist antropolojinin formüle edilmesi ve bunun gibi) daha da ileri görüldü. Bütün engellere rağmen, bu proje günümüze kadar getirildi. Ve canlı bir düşünce akımı olmaya devam etti. Karakter ve bilincin oluşumunda toplumsal determinantlar ile ve içgüdüsel yapıların etkileşimini ele alan birikmiş çalışmaların ortaya çıkardığı anlayışlar temelinde, sadece toplumların tarihsel gelişimini oluşturan ekonomik, kültürel ve psikolojik süreçlerin bütünselliğini daha global şekilde açıklamaya değil, bütün bir yeni eleştirisel toplum teorisinin temellerini de atmaya çalıştı.

Sonuç olarak Marksizm sosyo-ekonomik yapıların gelişmesini insan türünün doğa tarihi içinde bir emek sürecinden geçerek kendini oluşturması şeklindeki nosyonuna dayanarak açıklayabilir. Ama üretici faaliyet modeli çeşitli üst-yapısal olanların kendini oluşturma süreçlerinin, iktidarın ve iletişimin oluşumunu yeterli bir biçimde yeniden inşaa edemez. Buna karşılık psikanaliz, Marx'ın kavramadığı bir yapının analizi temelinde kurumların kökenlerinin, iktidar ile ideolojinin rol ve işlevinin kavramlaştırılması için bir çerçeve sağlayabilmektedir. Psikanalitik eleştirinin özümsenmesi şunu açığa çıkarmıştır ki bu karmaşık süreçlerin deşifre edilmesi için gerekli anahtar, üretim ilişkilerinin ve toplumun sosyo-ekonomik örgütlenmesinin aynı ölçüde duygusal ilişkilerin temelini oluşturduğunun kavranmasında yatar. Bu nedenle toplumlar, hem belirli bir toplumsal ve teknik iş bölümünü, belirli bir sömürü tarzının karakteriz'e ettiği işlevsel bütünler, hem de harekete geçirici unsurları, duygular ve arzular, korkular ve endişeler, fanteziler ve düşler ve bunun gibi olan duygusal bütünsel olarak görülmelidir.

Buraya kadar yapmış olduğumuz değerlendirmede Freud'un otantik ve temel önemede ki görüşlerini, Reich ve Fromm'un ise hem marksizme hem

freud'a yönelik eleştirisel düşüncelerini belirli ve genel çerçevede açıklamaya çalıştık. Şimdi Sovyet toplumsal ruh bilimi ile ilgili olan bir değerlendirmeyi ele almaya çalışacağız.

Her şeyden önce şunu belirtelimki psikolojinin (Ruhbilimi) alanı uygyulanabilir özellikleri ile geniş bir çerçeve sunmaktadır. Örneğin, bireyin ruh bilim, grup dinamikleri, küçük grupların incelenmesi, yönetim ruhbilimi, iletişim ruhbilimi, örgütlerin ruhbilimi, propaganda ve reklâmcılığın ruhbilimi, grup psikoterapisi v.b. Bütün bu ruh bilim alanları toplumsal ruhbilimi alanları olup, bilimsel ve teknolojik devrimin tipik bir ürünüdürler.

Tarihsel sürecin geçmişine bakıldığında, yaşayan ve gelişen her şeyin dayanağı olan diyalektik materyalizmin Sovyet ruhbilimi için taşıdığı önem açıkca görülür.

Ruhbilim sorunlarına uygulanan materyalist doğa bilim, gerici idealist kavramlara karşı çıkabilmek için uygun koşullar yarattı ve zihin dünyası ile bilgilerin toplanmasına yardımcı oldu. Bu akımın içinde yer alan bilimsel okulların tek yanlı olmasının sorumluluğuda materyalist doğa bilime aitti. Bireyin toplumsal koşullanmasının söz konusu edilmememsi ya da yanlış yorumlanması yüzünden, karakter, duygulanım ve güdülenme sorunlarının yeterli biçimde çözümlenmesi olanaksızlaştı. Her ne kdar doğa bilim okullarının önde gelen bilim adamları, idealist ruhbilimin öznelcilik, içebakışçılık ve insan biçimcilik gibi niteliklerini haklı biçimde eleştirmişlersede, kurumsal kavramlarının felsefi öncülerindeki sınırlılık nedeniyle ruhbilim kuram için yerleşik bir program ortaya koyamamışlardır.

Kurgusal-Felsefi ve doğa bilimsel iki akımın arasında, ruhbilimi deneyimsel bilginin bir alanı olarak gören ve felsefi tartışmaların dışında tutmaya çalışan ruhbilimciler yer aldı. Ruhun özünü dikkate almayan bu ruh bilimciler, ruhsal araştırmaları da "tinsel görüngü" lere ilişkin çalışmalar gibi dar bir alana sınırladılar.

Bu döneme de, yukarıda sözü edilen akımların hiçbirisi ruhbilimi içinde bulunduğu yöntembilim bunalımından çıkaramadı. Ruh bilimin Marksist yoldan gerçekleşmesinin temel ilkeleri, bu yıllarda, Lenin'in felsefi yapıtlarında ortaya konmuştur. Ancak, Lenin'in yapıtlarındaki bilimsel düşüncelerin zenginliğinden genış biçimde yaralanan yalnızca Sovyet ruhbilimi olmuştur.

Devrim sonrası, Blonski, ruhbilim alanında ruhbilim alanında kökten bir reform gerektiğine inandı ve genel yönelimin materyalizme doğru olduğunu anladı. Her ne kadar 1920 gibi erken yıllarda Marksizm'in ruhbilim

için taşıdığı öneme işaret eden ilk ruhbilimci olduğu bir gerçek ise de, Blonski, ruhbilimi bu ilkeler üzerinde yeniden kuracak yöntemleri yeterli ölçüde görebilmiş değildi.

Blonski, ilk ruhbilimsel çalışmalarında, Sovyet ruhbiliminin devrim sonrası ilk dönemi için birincil derecede önem taşıyan "davranışsal" ya da "nesnel" ruhbilimin ilkelerini formüle etmiştir. Blonski'nin ruhbiliminin temel savı şudur; Davranış, yalnızca davranışın tarihi çerçevesinde anlaşılamaz.

Blonski, Sovyet ruhbiliminin yeniden düzenleyen kişilerden biri oldu, ancak Blonskinin materyalist ruhbilimin ilerlemesinde oynadığı pekiştirici role karşın, yönteminin sığlığını görmezden gelmek olanaksızdır. Blonskinin ruhbilimin temel öznesine ilişkin anlayışı, refleksoloji ve davranışçılığa yakın, mekanik bir özeliktedir. Blonskinin bir ruhbilimci olarak marksizme yönelmesi ise 1920'lerin ikinci yarısı ile 1930'larda gerçekleşmiştir.

İlk kez Kornilov'un dile getirdiği, ruhbilimin Marksist kuram temelinde yeniden yapılanması düşüncesi, Sovyet ruhbilim kuramının yaratılması için ilk program oldu. Kornilov, ruhsal süreçlerin, maddenin yüksek derecede bir örgütlenme biçimi olduğunu vurguladı ve böyle bir yorumun ruh bilimin temel sorununu çözeceğini belirtti. Raporunda diyalektik materyalizme dayanan yöntemlerin kurulması gerektiğini de savunuyordu. Karnilov, çağdaş ruhbilim sisteminin bireysel ruhbilimin dar sınırları içine kapatılamayacağını söylüyor, tarihi materyalizm kuramına dayalı toplumsal ruhbilimi de kapsaması gerektiğine inanıyordu.

Ruhbilimin, deneyimcilik, enerjicilik ve kaba marteryalizimden kurtulmasına olan katkılarıyla, Kornilov, Marksizm'le oldukça yakınlaşmış ama ona egemen olmaktan uzak kalmıştı. Daha sonra öne sürdüğü tepki-bilimsel (Reaktolojik) ruhbilim kavramında pek çok ciddi yanlışlık bulunmasının nedeni de işte budur. Kornilov'un diyalektiği ruhbilim araştırmalarında uygulama isteği bir yandan giderek önem kazanırken, öte yandan kurduğu çerçeve "diyalektik" ruhbilimsel araştırmalar için hala biçimsel kalmaya devam ediyordu. Bu iki süreci ayırt etmek çok önemlidir.

Marksist Ruhbilim Kuramının İlk Programı

İdealizm ve metafizik için son bir sığınak ve destek olan geleneksel ruhbilimin yenilgisi, Marksist ruhbilim kuramının şekillenmesi iki ana yolda gerçekleşti, Refleksoloji ve reaktoloji (İlki reflekslerin, ikincisi tepkilerin incelenmesi)

Marksistlerin "davranışçılığı" bir bilimsel sistem olarak eleştirirken ileri

sürdükleri ilk sav, bireyin davranışının yalnızca ruhbilimin nesnesi olmadığı şeklinde idi. Bir kişinin davranışı, yani bireyin iş yaşamındaki, siyasetteki ve toplumdaki etkinlikleri yalnızca ruhbilim tarafından açıklanamaz. Marksist ruhbilimin nesnesinin "tarihi ortak öznesi olan toplum" 'un davranışı olduğunu iddia etmekte aynı derecede yanlıştır.

İçlerinde taşıdıkları temel yanlışlar nedeniyle gerek refleksoloji, gerek reaktoloji Marksist bir ruhbilim kurma görevini yerine getiremedi. 1920'lerin sonu ile 1930'ların başında bu durumun açık bir gerçek olarak ortaya çıkması, Sovyet ruhbilim kuramı için yeni, bir program ortaya konmasının önemli nedenlerinden biri oldu.

1930'ların Sonlarında ve 1940'larda Ruhbilimin Gelişmesi

Ruhbilimin ince ince işlenmesi 1930'larda diyalektik materyalizm temelinde teni bir evreye ulaştı. Ruhbilimin bu dönemdeki belli başlı amaçları, 1940'lar ve 1950'lerde ruhbilimde görülen gelişmeleri belirlemiştir. Bu gelişmelerin dayanağını oluşturan ve 1930–1932 yıllarındaki tartışmalarda başta gelen olgu, bilincin, Marksist ruhbilimin öznesi olarak kabul edilmesi olmuştur. Marksist ruhbilimciler, ruh ve bilinç terimlerine, Marksizm'in kurucularının yapıtlarına dayanarak yeni anlamlar verdiler. Bir yandan öznel ruhbilimin belli gelenekleri ile kesin bir ilişkisi bulunduğu kuşkusuz olan kavramları reddedilmemesi, diğer yandan nesnelciliğin yanlışları tedirginlik yaratmaya başlayınca, Marksist ruhbilimciler, Leninist düşünce kuramının bakış açısından kavramları gözden geçerdiler, bütün ruhbilimsel kavramlar sistemini dıştan gelen idealist özelliklerden tümüyle kurtaracak bir programın ana çizgilerini ortaya koydular.

Ruhsal etkinlik, yaşam biçimi tarafından belirlenir ve yaşam biçimindeki değişikliklerle uyumlu olarak değişir. Nitekim hayvanların ruhsal gelişmesi, doğal ayıklanmanın biyolojik yasasıyla belirlenmiştir. İnsan bilincinin kökeni ve gelişmesi de toplumun maddi yaşamının üretim biçiminde görülen gelişmelerin yasaları tarafından belirlenmektedir. Bu genel materyalist ilkenin mantıksal sonucu, "insan bilincinin tarihsel-toplumsal doğası) kavramı olmuştur. Bu kavramı ile insan kişiliğinin incelenmesi ön plana geçmiştir. Bu gelişmelerde Sovyet ruhbilimcileri, soyut işlevciliği aşacak yolu bulmuşlardır.

Dolayısıyla, düşüncenin ayna gibi olmayan, yani etkin olan, doğası, bilincin emeğin etkinliğinden köken alması, insanın özünün onun toplumsal ilişkilerinin bir toplamı olması, insanın gelişmesinde gereksinmelerin rolü, vb. görüşler yer alıyordu. Bireyin etkinliği ilkesi Sovyet ruhbiliminde sağlam bir şekilde yer alıyordu.

Ruhsallık kavramı, bilinç kavramından daha geniştir. Bilinç, iş ve iletişim arasında ortaya çıkar, ruhsal gelişme içinde daha yüksek bir gelişme düzeyi belirtir ve gelişimin toplumsa olmayı amaçlayan ilişkileri gelişir. Bilinçdışı ya da bilinçaltı alanı, böylelikle bir çalışma konusu haline gelmiştir. Böyle bir çözüm için gerekli kurumsal ve deneysel ön koşullar daha o zamandan oluşmuş olduğu halde, bilinç ve bilinçdışı arasındaki ilişki sorununun doğru formüle edilmesi, bu dönemde gerçek olarak sağlanamamıştır. Bu ön koşullar Freudiyen bilinçdışı kavramının geniş bir şekilde eleştirilmesinde (Blonski ve diğerleri) nesnel olarak ortya çıkmıştır. Aynı zamanda, idealistlerin bilinçdışını anlatmak için kullandığı temel kavramlardan biri de dürtüdür. Dürtü, doğuştan olanla değişilebilir olan, içsel ve dışsal gibi zıtların diyalektik birliğini ortaya koymaktadır.

1950'li ve 1960'lı yıllarda Sovyet ruhbilimi kuramına çok önemli bir katkıyı da, yoğun çalışmalarının bir sonucu olarak 1961'de Bireysel Farklılaşma sorunları adlı kitabını yayınlayan Teplov yapmıştır. Teplov, eğitsel ruhbilim için çok önemli olan, yeteneklerin oluşması sorununu diyalektik bir şekilde çözümlemeyi başarmıştır. Ona göre "yetenekler kendi özünde dinamik bir kavramdı" ve yalnızca bir gidiş içinde var olurlar. Öte yandan gelişmede yalnızca etkinlik süreci ile kazanabileceğine göre, yetenekler, özgün bir etkinlik dışında görünür hale gelemezler, Teplov, yeteneklerin etkinlik içinde yalnızca ortaya çıkmakla kalmadığını, aynı zamanda biçimlendiğini vurgulamıştır.

1950'lerde ve 1960'ların başında Teplov, bireysel farklılıkların psikofizyolojisi konulardaki araştırmaları ile uğraşıyordu. Bu çalışmalarıyla, doğuştan gelen özelliklerin karmaşası olarak "sinir sistemine göre tipleme" görüşünü bilimsel yönden derinlemesine yorumladı, genotip (huy) ve fenotip (karakter) arasındaki farkları açıkladı, yüksek sinirsel etkinliğin dört titpi şeklindeki yaygın görüşün temelsizliğini gösterdi. Ayrıca, bazı ruhbilimsel ve fizyolojik niteliklerin "salt" iyi ya da "salt" kötü olarak görülmesini reddetti.

Toplumsal Ruhbilimin Ortaya Çıkması ve Gelişmesi

İnsanın toplumsal davranışına ilişkin ilk gözlemler, yani toplumsal ruhbilimin başlangıcı antik dönemde Plato ile Aristoteles'in, daha sonra, Aydınlanma Çağ'ında ise Montesquieu, Holbach, Helvetius, Diderot, Rousseau ve daha birçok 18.Yy. düşünürlerinin yapıtlarında yer aldı. Bu düşünürler, çeşitli gruplardaki bireyin ruhsallığı ile bilgileri tam bir sistem içinde biçimlendiremediler. Ama bu gözlemler, benzer bireylerden oluşan toplumda bir bireyin gelişmesinin yasalarını anlama gereksiniminin farkına

yol açtılar.

Hawthorne adı ile bilinen çalışma (araştırma yapıldığı yer olan ABD kasabasının adını taşır) sırasında Elton Mayo'nun bulduğu veriler, daha sonra çeşitli yazarlarca yapılan çalışmaların ve günümüzde üretimde "insan etken"nin oynadığı rolün temelini oluşturmuştur. Her işçinin işgücü verimliliği, gruptaki kişiler arası ilişkilerden çok, grup içinde kabul edilen değerler ve tutumlar ölçeği ile ilişkili olmaktaydı. Böylece, emek verimliliğinin artmasında toplumsal ruh bilim etkenlerinin önemli rolü olduğu ortaya çıktı. Bu çalışma, işgücü veriminin yalnızca para ve iş koşullarında değil, grup içindeki resmi olmayan ilişkilerin çeşidine de bağlı olduğunu gösterdi. Bu resmi olmayan yapının, hız azalmasına neden olabileceği, tersine küçük grup düzeyinde en yüksek iş verimini sağlayabileceği de anlaşıldı.

Böylece grup bireyleri arasındaki resmi olmayan ilişkilerin niteliğinin, iş gücü verimliliği, işçi sayılarının değişimi, hatta işçilerin ücret oranlarının ve paylarının değişimi dâhil, grubun tüm verimlilik ölçeklerini önemli derecede etkilediği saptandı.

Küçük grup ise, bireyin özeliklerini ve davranışlarını kesin bir şekilde belirleyen toplumsal çevre olarak görülür. Aslında küçük grup, hem tüm toplumla ilişkileri açısından benzerlikler taşıyan, hem de kendi başına benzersiz olan bir toplumsal ilişkiler modelidir.

Marksizm ve Toplumsal Ruhbilim

Toplumsal yasaların bilimi olarak tarihsel materyalizm, SSCB'de toplumsal ruhbilim'in yöntembilimsel temelini oluşturur. Toplumsal ruhbilimin en önemli ilkelerinden biri, yani çeşitli insan topluluklarında karşılıklı ilişki, etkileşim ve iletişim arasında ortaya çıkan ruhsal olayların toplumsal bir temeli olduğu ilkesi, ilk olarak Marks, Engels ve Lenin tarafından incelenmiştir.

Bilimsel sosyalizmin kurucuları, toplumdaki bağımsız grup ve sınıflardaki bireylerin ruhsallığı üzerinde dikkatle durdular, bir dizi toplumsal-ruhsal olayın özgül niteliğini açıkladılar ve çağdaş sınıf toplumunda bu olayların üzerine yaptığı etki sorusunu, halkın etkin yeri ve etkinliği şeklinde formüle ettiler. Marks ve Engels, ortak çalışmaları olan Alman İdeolojisi'nde ve Manifesto'da ayrıca Marks Fransa da Sınıf Mücadeleleri ve Kapital'de toplumsal grupların biçimlenmesini incelediler ve çeşitli halk grupları ile bireyler arasındaki ilişki sorularının çözümünde sınıf ilkesinin izlenmesine dikkat çektiler. Marks ve Engels bu konulara kapitalist ve sosyalist toplumda ortaklaşa çalışmanın etkinliği olarak da değindiler. Aynı

zamanda iş etkinliği sürecinde, bir yandan zorlayıcı iş koşullarında, öte yandan birey için kendi gizil güçlerini ve yeteneklerini ortaya koymasına fırsat veren özgür iş koşullarında, bireylerin ve grupların etkinlik dereceleriyle de özellikle ilgilendiler.

Bu çalışmalarla ilgili bilgiler Marksizm'in toplumsal gelişmede ruhsal etkenleri atladığını, salt maddi etkeni ele aldığını öne süren bazı günümüz burjuva bilim adamlarının görüşlerinin yersizliğini göstermektedir. Yabancı bazı felsefeci, toplumbilimci ve ruhbilimcinin yaptığı ve aynı derecede yanlış olan bir kabul de, sınıf ilişkilerinin ve toplumsal gelişmenin yasalarıyla uğraşan Marksizm'in, bireyin ruhsal çözümlemesine dikkat etmeyerek "insan etkeni" önem vermediğini, Marksizm'in bireyi sözde toplum içinde erittiğini, toplumsal ilkelere kurban gittiğini düşünmektir. Marks, Engels ve Lenin'in çalışmalarında, toplumun ortay çıkışı ve gelişmesine ilişkin bilimsel kuramdan başka, farklı sınıflar, uluslar, katmanlar ve toplumsal grupların toplum ruhbilimi açısından hem olabildiğince derin çözümlemelerini, hem de toplumsal var oluş ile toplumsal bilinç arasındaki ilişkilerin açıklamasını da buluyoruz, Marks ve Engels'in çalışmalarında toplumsal bilimler tarihinde ilk olarak, toplumun, bireylerin yığılması şeklinde ya da kişilerin bireysel toplamları olarak değil, bu bireyleri birbirlerine bağlayan ilişkiler bağlantılar ve durumların özel bir toplamı olarak göründüğü belirtilmekteydi.

Marks'a göre, bireyler benzer ya da farklı toplumsal ilişkilerin ürünleri oldukları için birbirlerine benzerler ya da birbirlerinden farklıdırlar. Bunu şöyle belirtir. İnsanın özü, tek tek her bir bireyin doğasında bulunan bir soyutlama değildir, kendi gerçekliği içinde toplumsal ilişkilerin oluşturduğu bir bütündür. Bireyin temel kişisel niteliklerinin doğası dendiğinde, her zaman kişiler arasında var olan ve günümüzün dünyasına özgü karmaşık ilişkilerin (sınıfsal, toplumsal, ekonomik, politik, kültürel vb.) özgün bir yansıması anlaşılır. İşte bu doğanın incelenmesi ve anlaşılması, ancak Marks'ın bu yaklaşımıyla tam olarak mümkün olmuştur. Buna göre her birey, toplumda kurulmuş ilişki sistemleri içinde her zaman belli bir toplumsal ortamda, belli bir sınıfta, belli bir yerde yaşayan bir kişidir.

Bir kişinin içsel dünyası, onun dış dünyayla, yani toplumla olan bağlarının özgün doğası aracılığıyla kurulur. Bir kişinin bireysel bilinci, toplumun ideolojik, politik, toplumsal ve tinsel değerleri tarafından koşullandırılır. Bir bireyin gelişmesini, doğrudan doğruya ya da dolaylı bağlantılı olduğu öteki bireylerin gelişmesi belirler. Tek bir bireyin tarihi, kendisinden önce yaşamış ya da çağdaşı olan bireylerin tarihinden ayrıla-

maz, tersine onun tarafından belirlenir. Bu sözcükler, kişilerin bireysel özellikleri ile ilgili çalışmalarda doğru bilimsel görüşün anahtarlarıdır. Marks ve Engels devam ediyor, "Birey, toplumsal bir varlıktır. Yaşamın, başkalarıyla birlikte gerçekleştirilen toplumsal belirtilerinde doğrudan doğruya görünür olmasa bile, bireyin yaşam belirtileri aslında toplumsal yaşamı açıklar ve saptar.

Lenin'in yapıtları, her zaman, bilimsel ruhbilim düşüncesinin bir kaynağı olarak kalmıştır. Bu yapıtlar, Sovyet ruhbilimcilerine kalıcı bir başvuru kaynağıdır ve karmaşık güncel sorunlara, doğru yöntembilimsel yaklaşım için yol göstericilik yaparlar.

Lenin, her zaman kitlelerin duygu durumuna gereken önemi vermiş halkın istekleri ve bağımsız katmanları üzerinde çalışmıştır. Aynı zamanda, her katman ve grubun ruhsallığında özgül özelliklerini ve ayrıca niteliklerini anlamak için halka titiz bir sabır ve özenle yaklaşımı öğrenmenin gereğini vurguladı. Sosyalist üretim biçiminde yönetsel ruhbilimin yöntem-bilimsel ilişkilerini saptamanın öneminden söz ederken Lenin, her önderin ana özelliklerinin halkla birlikte çalışabilme yeteneğinde olmak ve bireysel, ortaklaşmacı ve toplumsal ruhbilimin temellerini bilmek olduğunu sık sık vurgulamıştır.

Lenin'in çalışmalarında, bireylerin karakterine ilişkin derin çözümlemelerin ve buna dayalı olarak insan davranışının genel eğilimlerine ilişkin öngörülen çarpıcı örnekleri bulunmaktadır. Lenin'in karakter ile ilgili gözlemlerini diyalektiği şu yönde gelişir. Davranışın çözümlenmesinden, bireyin karakter ve ruhsallığı içindeki bireşimine doğru, bilinen karakterden öngörülen ve halen beklenen davranışa doğru Lenin'in yazıları, hayalcilerin, unvan düşkünlerinin ve kendilerine karşı özellikle acımasız olduğu gevezelerin sayısız kapsamlı ve özlü betimlemeleri ile doludur.

Bireyin etkinliği üzerine çalışan Sovyet ruhbilimcileri, Lenin'in düşüncesinin doğal etkinliği, iş etkinliğinden doğan bilincin kökeni, toplumsal yaşamın maddi koşulları tarafından yönlendirilen toplumsal oluş konularındaki düşüncelerini kullanırlar. Bireyi mekanik olarak yorumlayanlara karşı çıkarken ve insan etkinliğinin niteliğini ve doğasını gizemli hale getirmeye çalışan çeşitli idealist çabalarla savaşırken de Sovyet toplumsal ruhbilimi Lenin'in, İnsan davranışlarını yalnızca biyoloji temeline dayanarak açıklamaya çalışan eğilimlere yönelttiği eleştiriyi kaynak alır.

Halkın Dostları Kimlerdir ve Sosyal Demokratlarla Nasıl Savaşırlar? Adlı kitabında Lenin, ruhbilimi, "düşüncelerin gidişinin, nesnelerin gidişine bağımlı olduğunu" anlatan bir bilim olarak tanımladı. "Materyalizm

ve Ampiriyokritisizm" ile daha sonraki "Felsefe defteri" adlı çalışmalarında maddi ruhbilimin felsefe temelinde biçimlenen düşünce kuramının ana noktalarını açıkladı. Yukarıda sözü edilen çalışmalar, ruhbilimin ve bilgi bilimin (Gnoseoloji) en önemli sorunlarını hepsinden çok da ruhsallığın toplumsal temeli ve öznelden nesnele, bireyselden toplumsala doğru ilişkilere yansıyan düşünceler gibi sorunları çözecek ana olasılıkları tanımladı.

Ayrıca, Lenin, Çarlık Rusya'sında bireyin biçimlenişinin koşullarını şöyle belirlemişti. Eski toplumun dayandığı ilkeler şunlardır; Ya yağmalan, ya da yağmacı ol, ya başkaları için çalış ya da başkalarını kendin için çalıştır, ya köle ya da köle sahibi. Doğal olarak kişiler annelerinin sütü ile birlikte böyle bir toplumu da sindirmek yetiştiriliyorlardı. Ruhsal yapı, alışkanlıklar, kavramlar şöyle diyordu; siz ister köle sahibi olun, ister köle, isterse de küçük mülk sahibi, bir önemsiz işçi küçük bir memur ya da bir aydın, kısacası hem kim olursanız olun sizi kendiniz ilgilendirir, başka birisi için parmağınızı kımıldatmaya değmez.

Bununla birlikte Lenin'in işaret ettiği gibi, birey toplumsal çevrenin edilgen bir ürünü değil etkin bir parçasıdır. Birey iç dünyası yoluyla toplumsal deneyimlerini geliştirme işini başarır. Etkinlik, bireyin gereksinmelerinde ve tipik davranış kalıplarında, yani dış gerçeğin dönüştürülmesi ni amaçlayan çeşitli etkinliklerde ortaya çıkar. Herhangi bir bireyin etkinliği, onun yaşamında tuttuğu yer ile bu yerin bilincine vardığına bağlı olarak edindiği görüşler şeklinde dışa vurulur, "insanın bilinci, dış dünyayı yalnızca yansımakla kalmaz onu yaratır da"

Bir kişinin en önemli ve tipik görünümlerinden biri olan bireyselliği, onun karakterinin, egemen duygularının, davranışlarını etkileyen güdülerinin ve oluşmuş yeteneklerinin benzersiz bir bileşimidir. Lenin, sosyalizmin insanların kişiliklerini aynı düzleme getirmeyi öngörmediğini sık sık belirtir. "Biz, deneyler ve sonuçları insanların eşit olmadığını kanıtlamış derken, buradaki eşitlik sözü ile kastettiğimiz, yeteneklerin eşitliği veya fiziki dayanıklılık ve zihin yeteneklerinin benzerliğidir.

Sovyet Toplumsal Ruhbiliminin Gelişmesi

Ekim Devriminin hemen ardından, toplumsal ruhbilim sorunlarına bir ilgi ortaya çıkmıştır. Bu ilgiyi artıran şey, halkın ruhsal durumunu da hissedilir derecede etkilemiş ve geliştirmiş olan büyük toplumsal gelişmeler olmuştur.

Devrim sonrası ilk dönemde refleksoloji, insan davranış bilimleri içinde belirgin bir rol oynamaya başladı.

Refleksoloji, ünlü bir Rus nöropatoloğu ve ruh hekimi olan Bekterev

tarafından kurulmuş, doğu bilimsel bir ruh bilim okuluydu. Refleksoloji kuramı, bilinçli ya da bilinçdışı, her tekil düşünce sürecini, er geç davranışlarda kendini gösterdiği şeklindeki sava dayanır. Refleksoloji kişinin eylemlerinin dış özelliklerin, yüz anlatımlarını, devinimlerini, ses ve konuşmalarını, geçmişte ya da o anda kişinin davranışını belirleyen biyolojik, fiziksel ve özellikle toplumsal etkilerle bağlantılı olarak çözümlüyordu.

Bununla birlikte, yüksek karmaşık sorunlar, örneğin en başta bireyin amaçlılığını biçimlendiren mekanizmalar, birey ile toplumsal çevre arasında ki etkileşimin özgül nitelikleri, bireysel ve grup içi davranış standartlarının oluşmasına ilişkin yasalar, vb. sorunlar incelenirken, uygulamada bu yaklaşım, refleksolojiyi dünya ile yaşam arasında ki bağlarda yalnızca en temel olanların açıklanmasıyla sınırlandırıldı. Bunun bir sonucu olarak, toplumbilim biyoloji tarafından, ruhbilim de fizyoloji tarafından yutulmuş oluyordu.

Yine, bunalımlar, devrimler, sınıf savaşımları vb. olaylara enerjetist ya da biyo-sosyolojik yaftalar asmaktan daha kolay bir şey yoktur. Fakat böyle bir işlemden daha kısır, daha günü geçmiş ve daha cansız bir şey de yapılamaz. Biyolojik kavramların genel bir biçimde toplumbilimler alanına taşınmasının ancak "edebiyat yapmak olduğu" şeklinde ki Marksist sav, toplumsal bilim alanında mekanist ve idealist kurama karşı savaşta bir silah olarak kullanılmıştır.

Marksist filozoflar şu önermeden yola çıkıyorlardı."Kendi çevreme karşı gösterdiğim tavrım bilincimdir. Ancak sosyo-genetikçiler bu sözü başka bir şekle soktular" "Kendi çevreme karşı gösterdiğim tavrım uyumumdur, davranışımdır."Bu yaklaşım bilincin,özgül toplumsal ilişkilerin sonucu olduğu gerçeğini görmezden geliyor,sırasında bilincin,bireyin davranış eğilimlerini ve toplumsal çevre ile karşılıklı ilişkilerini düzenleyen güçlü bir etken olduğu gözden kaçıyordu.

Nadejda Krupskaya'nın Çalışmalarında Ruhbilim

Lenin'in eşi ve arkadaşı olan tanınmış Sovyet eğitimcisi Krupskaya, Sovyet eğitim sisteminin örgütlenmesine yardımcı olmuş, Sovyet ruhbiliminin temel ilkelerinin titizlikle işlenmesinde çok büyük katkılarda bulunmuştur. Krupskaya'nın çalışmaları başta topluluk ile ilgili sorular olmak üzere, ruhbilimin önde gelen konularına yönelik çok derin ve önemli bildiriler içerir. Çocuğun kişiliğinin biçimlendiği karmaşık süreçten okul topluluğunun yaşamsal rolü savını ilk öne sürende o olmuştur. Krupskaya sosyalist eğitimin sorunlarını ince ince işlemiş, bir topluluk içinde yaşama ve çalışma yetisinin önemini vurgulamıştır. Böylece Makarenko ile birlikte,

sosyalist eğitimde güçlü ve kesin bir etken olan topluluk kuramının bilimsel temellerini kurmuştur.

"Biz" diye yazıyordu, çocuklarımızın tam olarak gelişmiş, fiziksel ve ruhsal yönden güçlü insanlar olarak yetişmelerine, bireyci değil, ortaklaşmaca olmalarını, toplulukla çatışmak yerine onun gücüne ve güçlendirmelerine çalışıyoruz. Biz, çocukların kişiliğinin ancak topluluk içinde tam da kapsamlı olarak gelişebileceğine inanıyoruz. Topluluk, çocuğun kişiliğini yok etmez, ama eğitimin niteliğini ve içeriğini etkiler.

Krupskaya'ya göre ortaklaşmacılık yalnızca toplumsal ilişkilerin basit bir özelliği değil, sosyalist ahlakın ilkelerinden biri, sosyalist toplumun gerçekten gelişmesi için gerekli olan ortaklaşmacılık eğitiminin nesnel olarak zorunlu olduğunu doğru biçimde saptanmasında, Krupskaya, ortaklaşmacılığı Sovyet bireyinin en belirleyici özelliği olarak seçti ve bu görüşünü ayrıntılı olarak açıkladı. Ortaklaşmacılık, yoldaşlık, karşılıklı yardımlaşma, iyi örgütlenme, iyi disiplin demektir. Okullar da çocuklara ortak hedefler ve ortak görevler arasında ilişki kurmanın bu görevleri çözümlemede birleşik gücü kullanmanın öğretilmesi gerekir. Yoldaşça bağlılık ve toplu olarak iş görme alışkanlığı, yeni insanı, yani ortaklaşa düşünen ve ortaklaşa hisseden çocukları yaratır. Çocukların yaşamayı ve çalışmayı örgütlü bir biçimde öğrenmeleri gerekir, bu da bilgi ve okul olmaksızın başarılamaz.

Krupskaya ergenliği, bireysel çabaların kendini doğrulamaya ve kendini gerçekleştirmeye yöneldiği bir dönem olarak tanımlamış, bu sınıflarda yoğun örgütleyici, ideolojik ve eğitsel çalışmaların gerekli olduğuna öğretmenlerin ve eğitimcilerin dikkatini çekmiştir. Ona göre, çalışma örgütlenmesi öyle bir tipte olmalıdır ki birinci olarak çocukların yetenek ve becerilerini ortaya çıkarmaya yardımcı olmalı, başarılarını pekiştirmeli, daha fazla çaba harcamalarında onlara yol göstermeli, ikinci olarak da bu örgütlenme tüm öğrencileri kapsamalıdır. Krupskaya'nın tüm eğitsel etkinliği, gerçek özgür bireyin gelişmesinin yalnızca topluluk içinde, hatta şimdi ki yeni sosyalist topluluk içinde mümkün olduğunu kanıtlamayı amaçlamıştır. Krupskaya, toplumsal ilişkileri açıklamada biyoloji ve fizik kurallarının mekanik olarak uygulanmalarına karşı çıkmıştır.

Krupskaya, sıkıntılı, dünyadan nefret etmiş, bitkin ve hasta çocuklar bulunabileceği, ancak ahlaki yönden çıldırmış çocuk diye bir şeyin var olmadığı sonucuna varmıştır.

Yine Sovyet Toplumsal Ruhbiliminde Makarenko'nun rolü de önemlidir. Makarenko birey ve topluluk arasında ki ilişkilerin biyo-genetik ve sosyo-genetik yorumlarına karşı olmuştur. Toplumsal ruhbilimin en önemli

sorunlarının refleksoloji kuramı düzeyinde çözümlenmesine de şiddetle karşı çıkmış ve şöyle yazmıştır. Önyargısız bir kişi için şu çok açıktır. Böyle bir topluluk tanımı, kurbağaların, maymunların, yumuşakçaların, poliplerin istediğiniz başka herhangi bir şeyin oluşturduğu toplulukların tanımı olabilir, ama insan topluluklarının tanımı olamaz.

Makarenko, bireysel niteliklerin incelenmesine büyük bir önem vermiştir. Ona göre eğitim sürecinin amacı, bireye, özgül niteliklerin aşılanması, yani karakterin çerçevelenmesi, bireysel gelişmede çocuğun içinde açıkça ayırt edilebilen bu eğilimlerin uyarılmasıdır. Makarenko, bir bütün halinde birleştirdiği bu nitelikleri şöyle sıralamıştır. Kişinin topluluk içinde tuttuğu yer, öteki kişilerle ilişkilerin ve tepkilerin doğası, disiplin duygusu, iş yapma ya da sakınma konusunda ki gönüllülüğü, gerekeni yapma ve buna yönelim derecesi, ilkelere bağlılığı ve duygusal istekleri. Bu liste bir Sovyet bireyinin temel niteliklerinin derin bir ruhbilimsel çözümlenmesini yansıtır. Aynı şey, hem öğrencileri incelediği özel çalışma ile hem de öğrencilerden derlediği ve o sırada oluşmuş ya da oluşmakta olan karakter özelliklerini kısa, öz, fakat kapsamlı olarak anlatan çok değerli karakter betimlemeleri ile de kanıtlanmıştır.

Yukarıda da gördük ki Makarenko'nun asıl önemi, topluluğun birey üzerinde ki etkileri belirtmiş olması değildir, bu işi daha önceden yapan birçok kişi olmuştur. Makarenko'nun oynadığı asıl önemli rol, bu alanda daha ilerici düşünceler geliştirmiş, Marksist bakış açısından genel sonuçlar ortaya koyabilmiş, bunları uygulamaya da geçirerek topluluk kuramının temellerinin atılmasında büyük bir adım atmış olmasından gelmektedir.

Ayrıca, geldiğimiz nokta da yani 1950-1960'lar döneminde gelişen endüstriye ve toplumsal ilişkilerin artan işlemlerinin etkisi altında bireyin ruhsal dünyasında ortaya çıkan değişmeler dikkate alınmalıdır. Bu yapılmadan, topluluk, üretim ya da başka alanlar da etkin biçimde yol almak olanaksızdır.

SONUÇ YERİNE

Yukarıda değerlendirmelerden sonra Devrimci-Marksistlerin düşünceleri ne olmalıdır. Değerlendirme de detaylar olduğu için biz temel tespitleri ele alarak kısa bir açıklama yapacağız. Freud psikoloji konusunda esas vurguyu düş, bilinç, bilinçdışı, duygu ve davranış v.b yapmış dolayısıyla idealizm çerçevesinde kalmıştır. Reich ve Fromm ise Marksizm'in konuya dahlini yeterince algılamamışlardır. Bunda elbette Marksizm'in özgün yeri de önemlidir. Marksizm'in ayrı bir psikoloji alanı teorisi geliştirmemiş olmasını bir eksiklik olarak ele almak mümkün olabilir. Fakat bu Mark-

sizm'in konu hakkında bir şeyler söylemediği anlamına gelmez. Ayrı ayrı yerlerde, psikoloji veya ruhbilim adını kullanmadan da olsa konu hakkında önemli tespitler yapıldığı yazı içinde de özellikle Sovyet toplumsal ruhbilimi kısmında açıkça görülmektedir. Bu tespit ve görüşler konu hakkında önemli boşluğu dolduran ve netleştiren genişliktedir.

Dolayısı ile Marksizm psikoloji (ruhbilim) konusunda düşünce, bilinç, duygu, davranış v.b reddetmeden bunların toplumsal, çevresel yani maddi Saiklerin sonucu oluştuğu önemeleri devrimci Marksistlerin de görüşleridir. Fakat bu diyalektik bağıntının mekanik, indirgemeci, yansımacı (Marksizm'in bu duruma bazı yerlerde düştüğü veya yeterince anlaşılmadığı, bazı yerlerde de düzeltmeler yapıldığı görülmüştür. Bu durum bazı hallerde çevirmenin siyasi çizgisinin sonucu da olmuştur) olarak anlaşılmaması gerektiği de açıktır.

Geldiğimiz nokta da kapitalist küreselleşmenin getirdiği yıkım insanlık aleminde psikolojik sorunları giderek yükseltmiştir. Dolayısıyla devrimci Marksistler olarak bu konuya kayıtsız kalamayız, bu yazının bu saiklerle yazılarak burjuva entelektüellerin elinde yanlış ve yanılsamaları içeren özellikleri çürütme anlamında önemli bir boşluğu doldurduğunu düşünüyoruz. Bizler her konuda olduğu gibi bu konuda da sorgulayıcı ve eleştirici olmalıyız. Konuya böyle yaklaşmamız ve bütünlüğü dikkate almamız doğru kavramamızı sağlayacaktır.

Kaynakça ve Okuma Listesi: VE OKUMA LİSTESİ:

- *Varoluş ve Psikiyatri, Engin Geçtan*
- *Psikanalize Giriş Dersler, Freud*
- *Psikanalize Yeni Giriş Dersler, Freud*
- *İçimizdeki Çocuk, Doğan Cüceloğlu*
- *Savaşçı, Doğan Cüceloğlu*
- *Psikanaliz ve Din, Erich Fromm*
- *İletişim Donanımları, Doğan Cüceloğlu*
- *Marx, Freud ve Günlük Hayatın Eleştirisi, Bruce Brown*
- *İnsanın Doğadaki Yeri, W. Reich*
- *Kişilik Çözümlemesi, W. Reich*
- *Freud ve Psikanaliz, Freud*
- *Psikanaliz Üzerine, Freud.*
- *Psikanaliz ve Diyalektik Materyalizm, Wilhelm Reich*
- *Her Gün Daha Yakın, Irwin Yalom*
- *Akıl Tutulması, Max Horkheimer*
- *Yaratma Cesareti, Rollo May*

- *Küçük Adama Söylev, Wilhelm Reich*
- *Cinsiyet Üzerine, Sigmund Freud*
- *Dinle Küçük Adam, Wilhelm Reich*
- *Toplulук ve Birey: Sovyet Toplumsal Ruh Bilimi 1-2, A.V. Petrovski*
- *Kitleler Psikolojisi, Gustave Le Bon*

SOSYOLOJİ ÜZERİNE

Kendi konusu üzerinde çok geniş bir alanı kapsayan sosyoloji, insanın türeyişi konusunda Darwin, psikoloji konusunda Freud gibi tekil insanlarla çığır açma durumunda olmamıştır. Bunun en temel nedeni de konunun genişliği ve bütünlüğüdür. Dolayısıyla bu alana birçok konunun uzmanı katkı sağlamıştır. Bizler konunun Marksizm içindeki yeri ve Marksistlerin konu hakkında görüşlerini değerlendirmeye ve netleştirmeye çalışacağız.

Ayrı ve bağımsız bir bilim olarak toplumbilim (sosyoloji) , doğaya, topluma ve düşünceye ilişkin bilimlerin birbirinden ayrılmaları, bütünleşmeleri sonucunda oluşmuştur. Toplumbilimin bağımsız bir bilim konumuna yükselmesi, felsefenin kendi yapısındaki değişimin; Özellikle materyalist tarih anlayışına ve insanın toplumla ilişkileri konusundaki deneyimsel araştırmalara karşı duyulan ilginin artmasının bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Toplumbilim geliştikçe, toplumbilimsel inceleme ve araştırma ilkeleri de geliştirilmiş, diğer bilimlerden alınan yöntem-bilimin toplumbilime uyarlanması gerçekleştirilmiş, özgül toplumsal incelemeler ve çalışmalar yapılmaya başlamıştır.

Toplumbilimin konusu insanın toplumsal faaliyetinin yalnızca bir alanı -yurttaşlıkla ilgili- iken, tarihsel materyalizmin konusu tüm olarak toplumun kendisi, tarihsel gelişim içinde toplumun çeşitli yönlerinin karşılıklı bağlantıları olmaktadır. Tarihin materyalist anlayışına erişilmiş olması ve tarihsel materyalizmin sorunları üzerine çalışmaların geliştirilmesi tüm toplumsal bilimler için –ekonomi politik, toplumbilim, toplumsal psikoloji v. b. - bilimsel bir temel sağlamıştır. Lenin'in tarihin materyalist anlayışının "toplumsal bilimin eş anlamlı karşılığı" diye betimleyişi de bu nedenledir. Bilimsel toplumbilim, ancak, diyalektik materyalist yöntemin, tarihsel materyalizmin bulunuşuyla toplumsal yaşama uzatılmasından sonra mümkün olabilmiştir.

GENEL TOPLUMBİLİMSEL TEORİ

İnsanın ekonomik ilişkileri, esas olarak toplumsal gelişmeyi belirler ve diğer tüm toplumsal sistemlerin işleyişlerin yönünü, karakterini ve içeriğini saptar.

Üretici güçlerle üretim ilişkileri arasındaki uygunluk yasası, ekonomik yapıdaki değişimleri belirlemektedir. Yeni üretici yetenekler kazanmakla, insanlar, üretim biçimlerini değiştirirler, üretim biçimleri ile de sadece belli üretim biçimlerinin gerekli ilişkileri olan tüm ekonomik ilişkilerini değiştirirler.

Belirli bir toplumsal etkileşim sisteminden ortaya çıkan ilişkiler, toplumsal ilişkiler olarak adlandırılmaktadır. Toplumsal ilişkiler, bu nedenle tarihsel olarak oluşup kurulmuş, özgül zaman ve mekan koşulları altında toplumsal biçimler içinde gelişen insanlar arası ilişkilerdir. Bu ilişkiler sınıf ve ulus ilişkilerini, grupsal, sosyo-psikolojik ve bireysel ilişkileri kapsarlar. Bir ekonomi yapı içindeki bütün bu ilişkiler toplamına toplumun yapısı adı verilmektedir.

İnsan ilişkileri amaçlara, değerlere, kalıplara ve normlara dayanmakta, insanların karakterleri ve özleri insanların sınai, tarımsal, kentsel ve kırsal faaliyetlerinde, aile ve okul yaşamlarında v. b. yer alan faaliyetlerinin içinde gerçekleştirildikleri toplumsal biçimler tarafından etkilenmektedir.

İnsan ilişkilerinin toplumsal biçimlerindeki bir değişiklik amaçlarda, değerlerde, kalıplarda ve normlarda kaçınılmaz bir değişikliğe yol açar, bu ise sonunda, insanların birbirlerine karşı toplumsal tutumlarını belirler. Ekonomik ilişkilerdeki değişiklikler toplumsal biçimlerdeki değişiklikleri belirler.

Ekonomik ilişkiler maddi temel üzerinde biçimlenirken toplumsal biçimlerde, eninde sonunda eski toplumsal biçimlerin yerini yenilerinin almasına yol açacak olan ekonomik ilişkileri biçimlendirmek üzere gerekli koşulları oluşturur.

Toplumun ekonomik ve toplumsal yapısı insanın toplumsal faaliyetlerin karakterini ve özünü belirlerken, kendiside bu faaliyetlerin sonucudur.

Üretici güçler pratik insan enerjisinin sonucudur, ama bu enerjinin kendiside insanların kendilerini içinde bulundukları koşullar tarafından kazanılmış bulunan üretici güçler tarafından kendilerinin yaratmadıkları, kendilerinden önce varolan, önceki kuşakların ürünü olan toplumsal biçim tarafından sınırlanmıştır. Birbirlerini izleyen her kuşak, kendini yeni üretimde hammadde olarak hizmet edecek olan üretici güçlerin sahipliği içerisinde bulduğu için, insanlık tarihinde bir tutarlılık doğar, insanın üretici güçleri ve bu nedenle de, insanın toplumsal ilişkileri daha çok gelişmiş olduğu için, insanlık tarihi her zamankinden daha çok bir insanlık biçimine bürünür. Bu nedenle, zorunlu bir sonuç olarak denebilir ki insanın toplumsal tarihi, bunun bilincinde olsalar da olmasalar da, insanın bireysel gelişmelerinin tarihinden başka bir şey değildir.

Toplumsal gelişmede şanslılığın rolünü önemsememek topluma önemli zararlar verebilir. Tarihsel gelişmenin hızlandırılması ya da yavaşlatılması, büyük ölçüde halkın karakteri, kültür ve eğitim düzeyi gibi şanslılık etkenlerine dayanmaktadır.

Ayrıca toplumun gelişmesini yöneten yasaların bulunuşu da toplumsal bilimlerde devrim yaratmıştır. Toplumsal yasalar insanların toplumsal faaliyetlerini yöneten yasalardır. Bu nedenle, bu yasaların etkilerini, dolayısıyla da olabildiğince hızla komünist toplumun kurulması amacıyla insan faaliyetlerini insanı denetimi altına almanın çeşitli yollarına ilişkin belirli toplumsal incelemeler ve çalışmalar son derece önem taşımaktadır.

TOPLUMBİLİM'İN KONUSU

Toplumbilimsel tahlil, yalnızca insan güdüsünün (motive) incelenmesini kapsamakla kalmaz, ama aynı zamanda insan davranışının karakter ve özünü belirleyen kurumlaşmış toplumsal ilişkileri de kapsar. Ancak bu yolladır ki, insan faaliyetlerinin karşılıklı etkileşimini ve bu faaliyetlerde iletkenlik yapan toplumsal biçimlerin mekanizmasını anlamak mümkün olmaktadır.

Toplumbilimciler bireylerin güdülerini, toplumsal grupları ve sınıfları inceler, toplumsal ilişkilerin nesnel modelini araştırırlar.

Yani toplumbilimci, toplumun toplumsal yapısını (sınıflar arası ve sınıfiçi ilişkileri, bu ilişkileri düzenleyen toplumsal kurumları) toplumun içindeki sistemlerin ve örgütlerin gelişme ve etkileşimlerini inceler. Marksist toplumbilimin, tahlillerinde kendisine temel aldığı önermeler bunlardır.

Toplumbilimcinin temel görevi, toplumsal davranış ve insan faaliyetlerinin güdülerini ve bilincini belirleyen, insanın toplumsal ortamının yapısal öğelerini ortaya çıkarmaktır. "Eğer bu bireylerin gerçek ilişkilerinin bilinçli ifadesi hayali ve yanıltıcı ise, eğer imgelenişlerinde gerçekliği alt üst ediyorlarsa, bu o zaman onların bundan ortaya çıkan sınırlı toplumsal ilişkilerinin sonucudur."

Toplumsal ilişkiler alanında yabancılaşma koşullarının varlığı, bireyin toplumsal ilişkilerinin kesintiye uğraması, onun tam olarak ancak ve ancak yaratıcı, yapıcı, toplumsal yönden önemli ve toplumsal planda örgütlenmiş emek içinde elde edilebilecek olan gerçek kişiliğin yitirilmesine neden olmaktadır.

Özel mülkiyetin kendisiside yabancılaşmış emeğin ürünü ve zorunlu sonucu olarak ortaya çıkmakta ve Marks'a göre şu ana özellikleri taşımaktadır; Üreticinin emeğinin kendisine yabancılaşması, ürünün işçiye yabancı bir şey gibi, üreticisine bağlı olmayan, ona egemen olan ve onu köleleştiren bir güç olarak emekçinin karşısında konumlanışı.

• Yabancılaşmış emek "güzelliği yaratır, ama işçinin moral yanını da tüketir. El emeğinin yerine makineyi koyar, ama aynı zamanda işçinin bir yanını barbarlık zamanındaki emeğe, diğer yanını ise bir makineye dönüş-

türür. Zihni geliştirir, ama işçilerde geri zekalılık ve aptallaşma da yaratır.

Toplumbilimciler, bireyin gerekirliklerini ve tüm olarak toplumun gelişmesinin gerekirliklerini en eksiksiz bir biçimde ifade eden insanların toplumsal faaliyetlerinin toplumsal biçimlerini belirlemek zorundadırlar. Bunların kurumsal olarak yaptırımlara bağlanmış toplumsal ilişkilerinde önünde yer alan toplumsal faaliyetler olması gerekmektedir.

İnsanın bireysel özgürlüğü, bireyin toplumla bağlarının tam olarak pekiştirilmesi, toplumun toplumsal örgütlenmesinin toplumsallaşmış insanın bireysel gerekirlikleri ile uyarlanması olacaktır. Bu özgürlüğün özü "birleşmiş üreticilerin doğa ile olan alış verişlerini, onu kendi ortak denetimleri altına alacak şekilde rasyonel olarak düzenlemeleri"dir.

Marksist toplumbilimsel anlayışa göre, toplumun gelişmesi belirli yasalarca yönetilen doğal tarihsel bir süreçtir. Bu süreç ekonomik ilişkilerin gelişimine dayanmaktadır. Üretim ilişkileri ve üretim süreci sırasında insanlar arasında ortaya çıkan ilişkiler de dahil olmak üzere, bu ilişkiler insanın varlığının ve gelişiminin özgül biçimini oluştururlar. Bunlar tarihsel yönden belirlenmiş toplumsal sistemlerin-sosyo-ekonomik biçimlenişlerin-yapısal öğeleridir.

• Toplumsal yaşamın incelenmesine Marksist işlevsel yaklaşım, iki ana grupta toplanan yasaların incelenmesini gerekli görmektedir.

1-) Toplumsal organizmaların kökeni, gelişmesi ve dağılmasına ilişkin (üretim biçiminin belirleyici rolü, üretim ilişkilerinin üretici güçlerin gelişme düzeyine uygunluğu yasası v. b.) ve her bir toplumsal organizmanın işleyişine ve gelişmesine ilişkin genel yasalar (kapitalizmde-sınıflar ve sınıf mücadelesi yasası, toplumsal devrim yasası v. b. sosyalizmde ise-sınıf farklarının ortadan kaldırılması, kafa ve kol emeği, kırsal yerler ile kentler v. b. arasındaki mevcut farkların giderilmesi) .

2-) Toplumsal sistemler ile ilişkiler arasındaki bağlar ve tüm olarak toplumsal organizmaya ait özgül yasalar (örneğin kırsal alanlardaki toplumsal ilişkilerin gelişme düzeyi ile tüm olarak toplumdaki gelişme arasındaki ilişkiler)

Toplumsal gelişme yasaları insanların bilincini ve toplumsal davranışını etkilemekle kalmazlar, kendileri de insanların bilinçli faaliyetlerince etkilenirler, dışa vuran belirtileri ile bu faaliyetlerin sonucu da olabilirler.

Bu nedenle, herhangi bir toplumsal sistemin (ya da tüm olarak toplumsal organizmanın) işleyişi ile insanların toplumsal faaliyetleri arasında karşılıklı bir bağımlılık vardır.

Kırsal koşullarda biçimlenmiş toplumsal ilişkilerde tüm olarak toplu-

mun işleyişi arasındaki karşılıklı bağımlılık, kırsal toplumbilimin konusudur, kentsel toplumsal ilişkiler kent toplumbiliminin, sanayideki toplumsal ilişkiler de sınai toplumbilimin konusudur. Benzer şekilde eğitim toplumbilimi, sanat toplumbilimi, bilim toplumbilimi, aile toplumbilimi, din toplumbilimi kendilerine özgü konulara ayrılmışlardır.

Bilimsel toplumbilim sadece belirli ve tek tek sorunlar üzerine durmakla kalmayıp, sistemler ve tüm olarak toplumsal organizmaların işleyiş mekanizmaları üzerinde de durur. Görgücül toplumsal tahlil, öncelikle toplumsal sistemlerin ve ilişkilerin işleyişindeki yetersizlikleri ortay çıkarır, ikincisi bir toplumsal sistemin işleyişi ile tüm olarak toplumsal organizmanın işleyişi arasındaki bağlantıyı kurar, üçüncüsü toplumsal mekanizmanın işleyişindeki yetersizlikleri giderir, dördüncüsü bir toplumsal sistemin başarı ile işleyişine ya da (ömrünü tamamlamış ise) ortadan kalkmasına yardımcı olur. Bu yaklaşım, alınacak kararlar, çeşitli toplumsal sistemler, organizmalar ve ilişkiler üzerinde toplumsal gelişmeyi yöneten nesnel yasalara tam bir uygunluk içinde yapılacak rasyonel bir düzenleme ve denetim kurulması açısından toplumsal bir önem taşıdığı zaman, karar almada yararlanılacak bilimsel ilkelerin geliştirilmesini olanaklı kılacaktır.

TOPLUMSAL YASALARIN İŞLEYİŞİ

İnsan eylemleri toplumsal organizmanın işleyişi ile karşılıklı örtüşmüştür ve toplumsal etkileşimin hem nesnesi hem de öznesidir. Toplumsal organizmanın ya da organizmaların işleyişi ile insanların toplumsal eylemleri arasında karşılıklı bir edim bulunmaktadır. Bireyler yanlış eylemde bulunduklarında toplumsal sistemlerin ve organizmaların işleyişlerinde kesinti ve bozukluklara yol açarlar, bu da diğer bireylerin toplumsal eylemleri üzerinde uygunsuz etkiler yapar.

Kişisel ilişkiler sistemi, yani üretim ilişkileri içinde toplumbilim diğer tüm toplumsal ilişkilerin-sınıfsal, siyasal, ulusal, yasal, iş, aile ve ideolojiyle ilgili olanlar-içerik ve karakterlerini belirleyen toplumun temelini göstermiş olur.

Şunu doğrulamak için şöyle devam etmektedir Marks "İnsanlar tarihlerini kendileri yaparlar, ama bir kolektif plana ya da hatta belirli, sınırlanmış bir toplumdaki kolektif iradeye göre değil. İstekleri birbirleriyle çatışır, ve işte bu nedenledir ki tüm bu tür toplumlar rastlantı tarafından tamamlanan ve rastlantı biçimlerinde görünen zorunluluk tarafından yönetilirler. Burada rastlantıları aşarak kendini gösteren zorunluluk, sonunda yine ekonomik zorunluluktur. "

Özgül koşullar (teknolojik gelişme düzeyi, çalışma koşulları toplumsal

durum ve kökeni vb.) bazen özel bazen de genel etmenleri içerir.

Gündelik yaşam koşulları ve sağlık koşulları da iş bölümünü ve dönüşümünü etkilemektedir. Bu koşullar kişiliğin gelişmesi, bireyin boş zamanlarını kullanması, teknik ve kültürel standartlarının yükseltilmesi, toplum işlerinin yürütülmesine katılışı üzerinde etkide bulunmakta, bunlar nesnel toplumsal yasaların özgün eylem biçimlerini belirlemektedir.

Toplumsal grup, belirli amaçlar, çıkarlar ve bunları gerçekleştirme çabaları etrafında toplanmış, birleşmiş bir insan grubudur, belirli bir toplumsal ilişkiler sisteminin toplumsal yapısı içinde bir öğedir.

Sosyo-psikolojik grup, belirli zaman ve mekan koşulları altında birbirlerini etkileyen aynı değerleri paylaşan, göreli olarak uzunca sayılabilecek bir süreden beri uyumlu bir biçimde karşılıklı etkileşim içinde bulunan çok sayıda insanlardan oluşur.

İnsanın genel durumunu değerlendirdiğimizde, insan bir toplumsal sistem içinde pasif bir öğe değil, toplumdaki rolüne ve sorumluluğunun genişliğine göre diğer insanlar için çok büyük önem taşıyabilecek kararlar alan aktif bir katılımcıdır.

Toplumbilimsel araştırma ise, farklı farklı biçimleri içinde ve farklı farklı yaşam ve eğitim koşul ve biçimleriyle insan faaliyetlerini ele almaktadır. Toplumbilim iki ana işlev görmektedir, insanları toplumsal süreci yöneten nesnel yasalara ilişkin bilgiyle donatmak ve yaşamın değişik alanlarındaki (çalışma, günlük yaşam, kültür gibi) toplumsal sistemlerin en uygun bir biçimde faaliyette bulunabilmelerini sağlayacak tavsiyelerde bulunmak.

MARKSİST VE BURJUVA TOPLUMBİLİMİ

Amerikan toplumbilimcisi Robert K. Merton, ABD'de 5000 kadar toplumbilimci bulunduğunu ve her birinin "kendine özgü bir toplumbilimi" olduğunu yazabilmiştir. Dünya Beşinci Toplumbilim Kongresinde, Amerikalı toplumbilimci E. C. Hughes tek bir toplumbilim olmadığını, Amerikan, Sovyet, Yugoslav, Çin ve benzeri birçok toplumbilim olduğunu söylemiştir.

Amerikan toplumbilimcilerin çoğu, ne denli siyasal iktidar karşısında bağımsız kaldıklarını yazmış olurlarsa olsunlar, gerçekte ilgilendikleri sorunun "toplumun var olan kurulu düzenini korumak ve sürdürmek" olduğunu ifade etmektedirler.

Batılı toplumbilimin, özellikle Amerikan toplumbiliminin günümüzdeki temel amacı insanın toplumsallaştırılması, yani insanın bu toplumlarda geçerli sayılan yaşam biçimine uyumlandırılmasıdır. Örneğin, Amerikan top-

lumu iyidir ve bu toplumun değerleri kutsaldır. Bütün toplumsal çelişkiler çözümlenebilir, yeter ki insanlar bu değerleri benimsemiş olsunlar.

Marksist toplumbilimciler ise, sömürüye dayanan bir toplumun ve böyle bir ortamın yansıması olan toplum değerlerinin hiç de kutsal olmadığı, olamayacağı düşüncesindedirler.

Toplumsallaştırma teorisi insanın makine ritmine uyarlanmasını savunan modası geçmiş Taylor-Ford teorilerinin bir kalıntısıdır. İnsan, bu anlayışa göre, makine ve makine ritminin tamamlayıcı öğesi durumundadır. Modern yöntemler ve teknikler insan bilincini etkilemeyi, onu ilkel düzeylere bile indirgemeyi ve insanı sömürüye dayanan bir topluma uyumlamayı olanaklı kılan bilimsel yollar getirmiştir. Bu amaca hizmet etmekle Batı toplumbilimi, insancıl olmayan bir yola sapmış olmakta ve insanı egemen sınıfların uysal bir aletine dönüştürmeye hizmet etmektedir.

• Marksistler toplumun insanileştirilmesinin gerektiğine, insanın değişmesi için toplumun değiştirilmesinin olmazsa olmaz bir zorunluluk olduğuna inanırlar. Toplumun dönüşümünün niteliği ve yönü, ancak bilimsel bir toplumbilimsel teorinin temel alınması ile anlaşılabilir. Materyalist tarih anlayışı işte bu genel toplumbilimsel teoridir.

Modern Batı toplumbilimi, görgücül araştırma ile teori arasında giderilmez bir biçimde parçalanmıştır. Bazı Batılı toplumbilimciler kişilerin toplumsal davranışlarını ve küçük toplumsal grupları ve toplulukları incelemek için dar görgücül araştırmalar yapmaktadırlar. Ötekiler ise aşırı derecede soyut ve skolastik toplumsal gelişme şemaları üzerinde çalışmaktadırlar.

Batı toplumbiliminin görgücülüğü çeşitli aşamalardan geçmiştir. Temel amacı öğrencilerine günlük ve pratik toplumsal ve kişisel sorunlarını çözümleme yeteneğini kazandırmak olmuştur. Toplumbilim evlilik sorunları, aile sorunları, ırk sorunları v. b. sorunlara ilişkin derslerde yer almaya çağrılmıştır.

Robert Merton, görgücülüğün toplumbilimi ittiği çıkmaz sokak üzerinde durmaktadır. Merton, örneğin diyor ki savaş gibi, insanın sömürülmesi gibi, yoksulluk, adaletsizlik ve yarının belirsiz oluşu gibi insanlara ve topluma yaşamı zehir eden, ya da öz varlıklarını tehdit eden olgulara karşı sorumsuzluk sayılacak kadar ilgisiz kalmakta ve önemsiz diğer sorunlar üzerinde durmaktadır.

Toplumsal kavrayışı bu ilk düzey içinde sınırlı tutmakla görgücül toplumbilim, modern toplumun gittikçe artan çelişkilerinin gerçek nedenlerinin anlaşılmasını önlemekte, tüm toplumsal çalışmaları ve çelişkileri kişiler

arası çelişki ve çatışma durumuna indirgemektedir. Bu arada sabırla, gayretle modern toplumun çirkin gerçeklerini renkli bir biçimde karakterize eden sayısız denecek kadar çok veri toplamış olmaktadır.

Örneğin alkolizm ve akıl hastalıklarının çoğalmasını görgücülük değişik kişilik gelişmesi tipleri ve farklı yapısal tercihler gibi kesinlikten uzak şeylerle açıklamaktadır.

Sovyet toplumbilimciler ise, şöyle demektedirler, "İnsan toplumu dallarıyla, yukarda ki gür uçlarıyla ve canlı yapraklarıyla gelişen, sağlıklı bir ağaç gibidir. Her dal, her dalcık, her yaprak toplumbilimsel betimlemeye konu olabilir, ama Batılı birçok toplumbilimci, yaprakların sıklığından dolayı, ağacı tüm bir organizma olarak görememekte, sadece tek tek dalların betimlenmesi kendi başına bir amaç halini almakta (ki çoğu kez bu da tek yanlı olarak yapılmaktadır) ve toplumbilim bir bilim olarak ortadan kalkmaktadır. Oysa ki dalların ve dalcıkların yaşamı, tüm ağacın yaşamına bağlı bulunmaktadır. Toplumsal hizmet ağacının kendine özgü bir doğuş, büyüme ve yenilenme yasaları vardır. Toplumsal gelişmenin, eskinin de yeninin de, eğilimlerin ve görünümlerin yasaları incelemedikçe hiçbir toplumbilim olamaz.

Batı toplumbiliminde egemen eğilim olguculuktu. Bunu ilk kez tanımlayan, Fransız toplumbilimcisi Emile Durkheim'dir. Toplumsal olgular Durkheim'in dediğine göre, davranışın, (düşünme, hissetme vb.) gözlemci için nesnel ve kesin nitelikteki aşamalarıdır.

Ayrıca matematiksel olgucular, kamuoyu, aşk, milliyetçilik, barış ve savaş, evlilik, demokrasi v. b. gibi toplumsal görüngülerin çeşitli matematiksel formüllerle incelenebileceğini ileri sürmektedirler.

Matematiksel olguculuk, kesin bilimlerin yöntemlerini toplumsal görüngülerin incelenmesinde kullanarak bu görüngülerin nitel yanlarını görmemelikten geldiği için, toplumsal görüngülerin niteliğini ihmal etmekte, nitelikçe farklı nesneler arasındaki farkı göstermemekte, gerçekliği çarpıtmaktadır.

Toplumsal etkileşim kendi kendini etkileyen bir şey olmayıp, insanların faaliyetlerince etkilenmektedir. Bununla ilgili olarak Engels şöyle yazmaktadır, "Nihai sonuç daima, her biri belirli bir yaşam koşulunca oluşturulan birçok bireysel irade arasındaki çelişkilerden ortaya çıkmaktadır. Böylece, tek bir bileşkeyi-tarihsel olayı-birbirleriyle kesişen sayısız güçler, sonsuz bir güçler paralel kenarı meydana getirmektedir. Dolayısıyla belli bir bireyin iradesi diğer bireylerin iradelerince engellendiği ve öğesel nitelikte olduğu için, bütün iradeler birlikte bilinçsizce eylemde bulunan tek bir gücü

meydana getirmektedirler.

Yeni-olgucular toplumsal davranışı "psişik enerji" kavramıyla betimlememekte ve enerjinin bir belirtisi saymaktadırlar. Maddeyi "psişik enerjiye" çözüştürmektedirler. Bu bakımdan, yeni-olgucular tinselcilere benzemektedirler. Bu kimseler fizikteki töz ve güç kavramlarını mekanik bir biçimde, madde ve bilinçle özdeş saymakta, hareketin üst ve alt biçimleri arasındaki farklılığı gözden kaçırmakta ve maddenin hareketinin toplumsal biçiminin özgül karakterini görmezlikten gelmektedirler.

Sonuçta Burjuva toplumbilimcileri bile yeni-olguculuğun yetersizliğini görüp kabul etmek durumuna gelmişlerdir.

Doğal bilimlerin kavram ve yasalarını toplumsal bilimlerin kavram ve yasaları yerine geçirmekle toplumbilimciler toplumsal görüngüleri anlamakta ileriye bir adım bile atmış değildirler.

Batılı toplumbilimcilerin bir çoğu yeni-kantçılığın etkisi altında bulunmaktadırlar. Örneğin Max Weber v. s. gibiler tarihsel süreç içinde öznel davranışın rolünü vurgulamakta, bu davranışı duyuların zihinsel bir yeniden üretimi süreci saymaktadırlar.

Toplumbilim üzerinde varoluşçuluğunda belli ölçüde etkileri olmuştur. Varoluşçular bilme sürecini, daha çok sezgiye indirgemektedirler. Varoluşçuluk düşünce sürecini sadece belirli tek bir bireyin faaliyet alanıyla sınırlamakta, bu tek bireyi mutlak bağımsız bir öz varlık saymakta, insanı dışsal ve hasım sayılan toplumsal ortamından soyutlamaktadır. Varoluşçu toplumbilimciler, insanın öz varlığını ayrıştırmakta ve duyguları ile iç güdülerini aklın karşısına koymaktadırlar.

Toplumsal yaşamın başlangıç noktası olarak, itaat dürtüsü, yardım dürtüsü, mücadele dürtüsü, kişinin komşusunu kıskanma dürtüsü, sempati eğilimi, taklit eğilimi gibi şeyleri, yani kişinin görülmeyen içsel dürtülerini ileri sürmektedirler. Bu dürtülerden oluşan ve çok sayıda insan arasında birlik yaratan içsel bağlantı, görüngücülere göre, toplumunda özünü meydana getirmektedir. Toplumbilimdeki görüngü bilimsel akım, bir bakıma değişik bir psikolojiciliktir.

Görüngü bilimci toplumbilimciler sezginin bilgideki rolünü mutlaklaştırmakta, deneyimin rolünü ise sadece sezgisel olarak kazanılmış fikirlerin gerçeklenmelerine indirgemektedirler.

Batılı toplumbilimciler daha çok insanların psikolojik ve ideolojik ilişkileri üzerinde durmaktadırlar. Bu ise insan ilişkilerini anlama ve kavramalarını anında çarpıtıp bozmaktadır.

Bu durum kabul edilecek olursa, toplumbilimcilerin yalnızca toplumsal

görüngüleri değil, aynı zamanda hayvan ve bitkilerin de yaşamını incelemeleri gerekecektir.

Yine bazı toplumbilimciler toplumbilimin amacının genel olarak insan davranışlarını değil, ama grup davranışlarını incelemek olduğu görüşüne gelmişlerdir.

Bu toplumbilim tanımlarının tahlili, incelemenin, bireylerin davranışlarından grupların davranışlarına aktarılmakta oluşunun ilke olarak hiçbir şey değiştirmediğini göstermektedir. Burjuva toplumbilimcileri, grubu incelerken, üretim araçlarının mülkiyeti ve maddi üretimde bireyin ya da grubun oynadığı rolle hiçbir bağlantı kurmaksızın, ikincil tutumlarla ilgilenmektedirler.

Toplumsal gelişimin yasalarını toplumsal davranışın ve biçimlerinin tahliline indirgemekle Batı toplumbilimi, kendi öz benliğini yitirmiş ve büyük oranda toplumsal psikoloji ve toplumsal insanbilim ile kaynaşmıştır. Modern Batılı toplumbilimciler, toplumbilim, toplumsal psikoloji ve toplumsal insanbilim arasında kesin bir ayrım koymamakta, kendi konularını belli bir toplumsal durumdaki kolektif davranışa indirgemektedirler.

Toplumsal psikoloji, belirli koşullar altında toplumsal gruplarda beliren zihinsel eylemler ve edimlerin ortaya çıkışını ve gelişimini yöneten yasalarla ilgilidir.

Toplumsal insanbilimin konusu, çeşitli kültürlerden ve bunların kabile, ulus, halk ve bireylerin sosyo-psişik özelliklerinin oluşumu üzerindeki etkilerinden meydana gelmektedir. Toplumsal insanbilim toplumsal psikolojiyi tamamlar, her iki bilimde toplumsal-psişik özelliklerin biçimleniş süreci üzerinde dururlar.

Toplumbilim oysa toplumsal-psişik etmenlerin değil, ama bu toplumsal-psişik etmenlerin karakter ve içeriklerini belirleyen ve giderek toplumsal gelişmenin genel ve özgül nesnel yasalarının belirti biçimlerini meydana getiren tarihsel olarak oluşmuş çeşitli etmenlerin bilimidir.

Her toplumbilimci şu ya da bu alanda küçük, belirli bir sorunlar destesi alıp çabalarını bunlar üzerinde yoğunlaştırmaktadır. Bazı toplumbilimciler sanayide emek yoğunlaştırma sorunu üzerinde, bazıları kırsal nüfusun yaşamı üzerinde, bazıları aile ilişkileri üzerinde, bazıları çocuk suçlarındaki artış üzerinde, bazısı da alkolizmin ahlak düşüklüğüne etkileri üzerinde çalışmaktadır. Batılı toplumbilimciler tarafından yapılan görgücül toplumsal araştırmaların sonuçlarına dayanarak yazılan yığın yığın kitap ve makale arasında kapitalist toplum gerçeğinin işsizlik ve işçi sınıfının gerilemesi gibi temel sorunları üzerine ciddi çalışmalar yapıldığı görülmemektedir.

Batılı toplumbilimcileri, toplumu "ortak alışkanlıklara, fikirlere ve tutumlara sahip, belli bir toprakta yaşayan ve kendilerini toplumsal bir birim sayan en geniş insan gruplanması" olarak tanımlamaktadırlar.

Batılı toplumbilimciler karşılıklı etkileşimi yalnızca sosyo-psikolojik bir görüngü saymakta, nesnel, maddi ve toplumsal niteliğini önemsememektedirler. Bu kişiler toplumsal etkileşimi, içinde bireysel ya da grupsal akıl ve düşüncelerinin karşılıklı etkileşimde bulunduğu sadece tinsel bir süreç saymaktadırlar.

Sosyo-psişik ilişkileri fetişleştirmek ve bunların kendine özgü şeyler olduğunu ileri sürmekle modern Batılı toplumbilimciler, toplumsal yaşamın doğasını öznel-idealist biçimde yorumlama eğilimi göstermiş olmaktadırlar.

Amerikalı toplumsal psikolog Erich Fromm, toplumsal etkileşimin en geniş biçimde psikolojik yorumunu yapmaya çalışmaktadır. Fromm, psikolojik etmenleri "toplumsal sürecin" aktif güçleri saymakta ve toplumsal süreci iki temel sürece indirgemektedir, 1-) diğer insanlarla ilişkide bulunma gereksinmesi, 2-) Özgürlük ve bağımsızlık gereksinmesi. Ona göre bu gereksinmeler toplumsal sürecin kendisinden değil, ama insan özgürlüğünün ve gerçekliğin özünden kök almaktadırlar. Böylece görülüyor ki Fromm, insanı toplumsal değişim sürecinde bağımsız bir öğe olarak ele almaktadır.

• Fakat toplumun tarihin gösterdiği gibi, sosyo-psişik yaşam deneyimleri ve izlenimleri değil, geçim araçlarını üretme, yani üretim ilişkileri nedeniyledir ki, insan diğer insanlarla toplumsal etkileşime girişmektedir. Üretimde, Marx'ın işaret ettiği gibi, insanlar sadece doğayı değil, ama birbirlerini de etkilemektedirler. Birbirleriyle ortaklaşa faaliyete girişmedikçe ve faaliyetleri arasında karşılıklı bir alışveriş olmadıkça insanlar, üretimde bulunamazlar. Üretimde bulunmak için, insanlar belirli ilişkilere girerler ve bağlantılar oluştururlar, ancak bu toplumsal bağlantılar ve ilişkiler aracılığı iledir ki, doğa ile aralarında ilişki kurulabilir, üretimi gerçekleştirebilirler.

• İdealist toplumbilimciler toplumsal yapıları, görülebilir ve geçici belirli kalabalıklar, gözle görülmeyen ve belirsiz boyutta kalabalıklar, kişisel katılma ve örgütlenme ile karakterize edilen gruplar, içinde yer alan tek tek bireyselliklere pek önem verilmeyen soyut ortaklaşalıklar (örneğin devlet, kilise) olarak ele alırlar.

• Bu kişiler toplumsal kurumların (siyasal, ekonomik, dinsel, ailesel v. b.) ortaya çıkış nedenlerinin toplumun maddi yaşamının koşulları değil,

ama duygular, fikirler adetler ve gelenekler olduğunu savunmaktadırlar.

Elbette ki, belli bir ölçüde toplumsal kurumlar insanların bilinçli faaliyetinin ürünüdürler.

Ama insanlar belirli toplumsal kurumları kurma fikrine, maddi yaşamın belirli gerekirliklerini fark ettikten sonra varabilmektedirler. Bu kurumların karakteri hizmet ettikleri sınıfın çıkarlarınca belirlenir.

Modern Batılı toplumbilimcileri, toplumsal kurumları psiko-sosyal etkileşimin ürünü saymaktadırlar. İdeolojiyi değişik görüşlerin "yaratıcı sentezi" saydıkları için, onun temelleri üzerine kurulan kurumların bütün bu görüş açılarının sentezini yansıttığını ve bu nedenle de sınıflar üstü olduğunu ileri sürmektedirler. Batılı toplumbilimciler iki süreçten söz etmektedirler, toplumun toplumsal temellerini altüst eden "dinamik" süreç ve toplumsal kurumlara dayanan " dengeleyici" süreç, buna uygun olarak da "dinamik güçlerin" edinimi psişik, yani öznel bir etmenle "statik güçleri" ise, nesnel bir etmenle açıklamaktadırlar.

Toplumsal varlık ile toplumsal bilinç arasındaki ilişkinin diyalektiğini anlamayan toplumbilimciler, kendilerini toplumsal varlıktan soyutlamakta, toplumsal bilincin toplumsal varlığa dayanmakta olduğunu yadsımakta ve böylece toplumsal bilinci toplumsal kurumlar ve çeşitli "toplumsal yasalar" biçiminde maddi dünyayı yaratmış bulunan bir çeşit tanrısal töze dönüştürmektedirler.

Modern Batılı toplumbilimciler, biyolojik karakteristikler ya da toplumun varlık sürdürme mücadelesi ile açıklanan "işleve" en büyük yer ve önemi vermektedirler. İşlevde bozukluk, yapıda düzensizliğe yol açmakta yapıda düzensizlik ise toplumsal sistemde düzensizliğe neden olmaktadır.

Devletin ve yapısının oluşturulmasına yol açan temel işlev adetlerce değil, toplumun sınıflara ayrılmasıyla sonuçlanan bir ekonomik süreç tarafından belirlenmektedir. Nitekim herhangi bir toplumsal kurumun oluşumunun temelinde yer alan herhangi bir işlev, ister istemez belirli bir sınıfın maddi gerekirliğince meydana getirilmektedir.

Toplumun gelişiminin maddi gerekirlilikleri çeşitli sınıfların bilinçlerinde yansımakta ve belirli bir sınıfın çıkarına işlevler yüklenmiş kurumlar içinde gerçekleştirilmektedir.

Kurumların temeli, maddi üretimde değil ama belirli insan gruplarının psikolojik özelliklerinde aranmış, bu kurumlar ekonomik yönden egemen sınıfın çıkarlarını yansıtan kurallar ve normlar toplamı olarak değil, adeta sınıflar üstü bir varlık gibi düşünülmüştür.

"Kurumsal" okul, toplumsal sistemin köklerinin insan doğasında çeşitli

biyolojik ve psikolojik etmenlerde bulunduğu görüşündedir. Gerçekte ise, toplumsal kurumlar insanın biyolojik ve psikolojik niteliklerince değil, ama toplumun maddi temellerince biçimlendirilmektedir.

• Değerler, içlerinde gerçekten yer almış oldukları biçimler olarak, ya da toplumsal fikirler olarak ortaya çıkarlar. Örneğin kapitalizm tekelciler için bir hür dünyadır, ama emekçiler için bu böyle değildir. Kapitalist için özgürlük bir gerçek değildir, emekçi için ise bir önemli değerdir, çünkü kapitalist olan özgürlük emekçi için özgürlüğün yadsınmasıdır.

Kültür, toplumsal ve tarihsel gelişmenin gidişi içinde insan tarafından yaratılan maddi ve manevi değerlerin genel toplamıdır. Kültür, toplumsal gelişmenin belirli bir aşamasında teknik ilerlemenin üretimin, eğitimin, edebiyatın ve sanatın düzeyini ortaya kor.

Marksizm ise son tahlilde, kültürün, yaşamın maddi koşullarınca belirlendiği görüşündedir. Fakat kültüründe toplumsal üretim üzerinde karşıetkide bulunduğu gerçeğini yadsımamaktadır. Ekonomik gelişme içinde belirli bir kültür düzeyinin varlığı gerekmektedir.

İnsanın tek bir varlığı gerçekten bölünmüştür, ama bu ikiliğin nedeni "simgeler dünyasından" değil, kapitalizmin ikiliğinde yer almaktadır. Freud'u izleyen toplumbilimciler "bilinçsizliği" mutlaklaştırmakta, bilinçliliğin rolünü ise inatla görmezlikten gelmektedirler. Bununla birlikte bilim, insanın ruhsal yaşamının, bilinçli ve bilinçsiz öğelerin bir birliği olduğunu göstermektedir.

Kişiliğin oluşumunun önemli yanı sadece, kişiliğin toplumsal ilişkilerin ve eğitimin bir ürünü olduğunun değil ama insanın kendisinin de bu ilişkileri ve çeşitli eğitim biçimlerini oluşturabilen bir güç olduğunun da anlaşılmasıdır.

Marksist toplumbilimciler kişiliğin oluşmasında ekonomik etmenin öneminden söz etmekle ideolojinin önemli rolünü yadsımış olmamaktadırlar.

MARKSİST TOPLUMSAL TARİH GÖRÜŞÜ

Bilimsel bir "toplum" tanımı, ancak ve ancak, diyalektik materyalizmin bakış açısından mümkündür. Toplum, hukukun, adetlerin, geleneklerin v. b. gücü ile desteklenen, tarihsel gelişme içinde biçimlenmiş bulunan, belirli bir üretim biçimini temel alan ve insanın ileri gelişmesinde bir aşama olarak ortaya çıkan, göreli olarak kararlı bir toplumsal bağlantılar ve büyük insan grupları arasındaki ilişkiler sistemidir.

Batılı toplumbilimciler, bazen Marksist toplumbilimcileri, toplumsal gelişmede insanın ve insan bilincinin rolünü görmezlikten gelmek ve sa-

dece kişileştirilemeyecek kategorilerin devimini görmekte eleştirmektedirler. Bu eleştiri yersizdir. Marksist toplumbilim insanın aynı anda hem yazan, hem de oynayan olduğunu göstermiştir. Maddi servetin üretilmesi ve yeni teknoloji ve araçların üretilmesi, insan bilinç ve iradesinin en yüksek düzeyde işe katılmasını gerektirmektedir. Fakat üretim ilişkileri, nesnel maddi etmenlerce, her şeyden çok da üretim güçlerince belirlendikleri için insan tercihi ile oluşturulamaz ya da değiştirilemezler.

• Marx, tüm toplumsal görüngülerin bilinmesinde materyalist ilkeyi uygulamış ve böylece tek bir toplumsal gelişme teorisi kurmuştur. Marx, toplumu toplumsal ilişkilerin birbirinden ayrılmaz iki yanının-maddi ve ideolojik-çözülmez bir birliği saymakta ama ağırlığı, çok farklı bir şekilde, maddi öğeye üretim ilişkilerine vermiş bulunmaktadır. Materyalist ilkeden yola çıkarak, toplumun bilimsel tek tanımını da Marx yapmıştır. "Totallikleri içinde üretim ilişkileri, toplumsal ilişkiler, toplum denen şeyi ve daha belirli olarak, tarihsel gelişmenin belirli bir aşamasındaki bir toplumu, kendine özgü, diğerlerinden ayırt ettirici karakteri olan bir toplumu meydana getirir.

Toplumsal süreci, sosyo-ekonomik biçimlenişlerin ortaya çıkış ve gelişim süreci olarak kapsamlı bir biçimde inceleyebilmenin yollarını materyalist toplum anlayışı açmıştır. Materyalist toplum anlayışı, çelişkili eğilimlerin tümünün toplamını incelemekte, onları çeşitli toplumsal sınıfların belirlenebilir yaşam ve üretim koşullarına indirgemektedir. Materyalist toplum anlayışı çeşitli toplumsal fikirlerin, normların ve değerlerin başat alanların seçimindeki öznelciliğe ve keyfiliğe son vermekte, bunların tümünü maddi üretici güçlerle ilişkilendirmektedir.

TOPLUMSAL GRUPLAR VE SINIFLAR

Birçok toplumbilimci 20. yüzyılda üretim ilişkileri ve toplumsal üretim açısından sınıf ilişkileri temeline dayanan toplumun sınıflara bölünüşünün ve sınıf ilişkileri biçiminin eski önemini yitirdiğini, sınıf-içi ilişkilerinin ön plana çıktıklarını ve toplumsal yaşamda belirleyici ve yönlendirici etmen durumuna geldiklerini savunmaktadırlar. Bunlar, toplumun çeşitli etnik, ırksal gruplar ve aile grubu ya da suçlu grupları gibi topluluklarda dahil olmak üzere birbirlerinden en uzak farklılaşmalar içinde bulunan sayısız toplumsal gruplardan oluştuğu görüşündedirler.

Ayrıca toplumsal sürece ilişkin "biyolojik" teori, toplumsal yaşamın niteliğini çarpıtmaktadır. Toplumsal grupların farklılaşmaları ve bütünleşmelerinin nedeni, biyolojik süreçler değil ama emeğin toplumsal bölünümüdür. Marksist görüşte ise tüm üyelerinin amaçlarının bütünlükleri

içinde toplumun ya da bir toplumsal grubun bilimsel olarak incelenmesi, bu amaçların erişecekleri sonuçları kestirebilmenin tek yoludur. Amaçlarda uzlaşmaz çelişkilerin olmasının nedeni, her toplumun ayrıldığı sınıfların yaşam koşulları ile toplumsal kurumlarının farklılığıdır.

Son tahlilde, birçok toplumbilimci toplumsal bütünleşmenin tüm öğelerini insan psikolojisine indirgemiş olmaktadırlar.

Toplumsal bütünleşme teorisi öznelcidir. Nesnel yasaları ve süreçleri görmezden gelmektedir.

Biyolojik anlayış son yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmıştır. Bu anlayış, grupların oluşumunu "doğal ilkelerle" (ırk mücadelesi, işbölümü, biyolojik eşitsizlik vb.) açıklamaktadır.

• Toplumsal grupları inceleyip araştırmak için toplumbilim, incelenecek olan toplumsal grubun içinde yer aldığı ve geliştiği her bir sosyo-ekonomik biçimlenişin tahlilini gerektirmektedir. Feodal, köleci ya da sosyalist toplumdan söz edebiliriz, fakat bir toplumda rastladığımız toplumsal yasaları bütün diğer toplumlara uygulayamayız. Her sosyo-ekonomik biçimlenişteki bireylerin görünüşte hiçbir sistemliliği olmayan çok çeşitli faaliyetleri, Marksist toplumbilimciler tarafından insanların üretim ilişkileri sisteminde oynadıkları rolle, üretim koşullarıyla ve sonuç olarak yaşam koşullarıyla, yaptıkları mücadeleleriyle, toplumsal gelişmeyi belirleyen sınıfların faaliyetleriyle açıklanmaktadırlar.

• Değişken işlevler (bireylerin şu ya da bu gruba ait olmaları bunlara göredir) bireylerin, her şeyden önce tarihsel olarak belirlenmiş bir toplumsal üretim sistemi içindeki bireylerin, onların üretim araçları ile ilişkilerinin, emeğin toplumsal organizasyonu içindeki rollerinin, toplumsal servetten pay alma biçiminin, bu payın ölçüsünün ve bazı belirli çıkarsanmış özelliklerinin işlevleridir.

Bazı toplumbilimciler toplumun üretim araçlarıyla olan ilişkilerine göre toplumsal sınıflara bölünmüş olduğunu reddettikleri gibi "toplumsal grup" kavramının yanı sıra ortaya bir de "tabaka" kavramı getirmişlerdir.

Toplumsal tabakalanma teorisini savunanlar bunun iki özelliğini belirtmektedirler. İlki, ekonomik temelinden bağımsız olarak, hangi toplumda olursa olsun, her toplumda kaçınılmaz olarak toplumsal eşitsizliğin ve hiyerarşinin varlığı, ikincisi de bunun kalıcı oluşudur. Toplumsal tabakalanmanın sürekli oluşunun vurgulanmasının nedeni; başlangıç alınan toplumsal eşitsizliğin kaçınılmaz bir şey olduğu tezini yumuşatmak ve toplumsal tabakalanma sistemini içinde toplumsal farklılaşmaların sınıf uzlaşmazlıklarına yer bırakmayacak kadar çok tedrici, çok güç fark edilecek

şekilde arttığı bir sınıflar arası uyumluluk olarak gösterilmek istenmesidir.

Toplumu "tabakalara" ayırtmayı ise, genellikle meslek, konut tipleri, oturulan semt, gelirin miktarı, v. b. etmenlere göre yapmaktadırlar.

Belirli bir bireyin, belirli bir tabakaya ait oluşunu belirleyen etmenlere ise statü denmektedir.

Materyalistler ise gelişmeyi, bir yeni niteliğin oluşumuyla karşıtların mücadelesi, günü geçmiş biçimlerin sürekli olarak bir yana atıldığı, içeriğinde değişikliklere uğradığı devrimci bir süreç olarak görürler. Materyalistler, sınıf gelişimini basit bir mekanik evrim olarak değil ama yoğun ve uzlaşmasız bir sınıf mücadelesine, insanlığın tarih-öncesinden başka bir şey olmayan düşmanca karşıtlıkların bulunduğu sınıflı toplumun sona erdirilmesini öngören bir sınıf mücadelesine götüren bir süreç olarak, gelişimin en yüksek aşamasının-sınıfsız komünist toplumun-başlangıcı olarak görürler.

Bilimsel toplumbilim, toplumdaki sınıfları tarihsel olarak belirlenmiş toplumsal üretim sistemi içindeki konumlarıyla, üretim araçlarıyla olan ilişkileriyle, işin toplumsal organizasyonundaki rolleri ile, sonuç olarak da toplumsal servetten kendilerine düşen payı alma yöntemleri ile ve aldıkları bu payın miktarıyla birbirlerinden ayırt edilmesi gereken büyük insan grupları olarak kabul etmektedir.

Marks, ayrıca şunu da belirtiyor ki, İngiltere gibi klasik kapitalist ülkede bile sınıf ilişkileri arı biçimler içinde görünmemektedir. "İngiltere'de modern toplum ekonomik yapısı bakımından tartışmasız en yüksek ve en klasik gelişmeyi göstermiştir. Ne var ki burada bile, sınıfların tabakalanması katıksız biçimleri içinde görünmemektedir. Burada bile orta ve ara tabakalar, her yerde (kırsal bölgelerde kentlerdekine göre oranlanmayacak derecede az ise de) sınır çizgilerini ihlal etmektedirler".

Bazı Batılı toplumbilimciler, Marksizm'i "aşırı basitleştirilmiş bir bircilik" olmakla suçlamaktadırlar. Sadece ekonomik etmeni kabul ettiğini yazmaktadırlar. Oysa Marksistler, toplumsal yaşamı biçimlendirenin sadece ekonomik etmen olduğunu hiçbir zaman savunmamışlardır. Üretim ilişkilerinin belirleyici etmenler olduğunu kabul etmekle birlikte, yaşamın tüm diğer alanları üzerinde de durmuşlar, toplumsal yaşamın tümünü anlamak gerektiğini savunmuşlardır. Marksistler ideolojik, siyasal, törel ve diğer alanları hiçbir zaman küçümsememişlerdir.

Marksistler, bireysel sapmaların mümkün olduğunu, yani bir sınıfın bireysel üyelerinin bilinç ve iradelerinin bu sınıfın nesnel konumu ile ya da genel toplumsal fikirleri ve istekleri ile çakışmayabileceğini kabul etmek-

tedirler. Fakat son tahlilde, kesin belirleyici rolü ekonomik temel oynamaktadır.

Bazı toplumbilimciler yaptıkları sınıf araştırmaları ve incelemelerinde, kapitalist toplumdan "ara ve geçişsel sınıflar" toplumu olarak söz etmektedirler. Ayrıca ABD'de ve ileri derecede gelişkin diğer kapitalist ülkelerde sınıfların ortadan kalktığını ve orta sınıfın gerek proletaryayı gerekse burjuvaziyi özümsediğini savunmuşlardır.

İşin can alıcı noktası, Batılı toplumbilimcilerin çoğunun işçi sınıfından sadece kol işçilerini anlamakta oluşlarıdır. Teknik ilerlemeler kol işçiliğini azaltıp, kafa işçiliğini artırdığı için, teknolojinin işçi sınıfını azalttığı mühendis ve teknik personeli, uzmanları, büro personelini ve "yeni orta sınıfı" oluşturan diğer fikir işlerinde çalışanları artırdığı sonucuna varmaktadırlar.

Sermaye gerek işçinin gerekse teknisyenin artı-emeği gerek üretim alanındaki emeği ve gerekse dolaşım alanındaki emeği kendine mal eder. Böyle yaptığı içinde, mühendisleri, teknisyenleri, büro işçilerini ve diğer müstahdemleri ücretli işçi konumuna indirger, bunların emeğinin bir kısmı tam-ödenmemiş emek olarak kalır ve sermaye tarafından kendisine el konur.

İşçi sınıfı, ücret karşılığı çalıştırılan kafa ve beden emeği olarak tanımlanacak olursa, emeğin ödenmemiş kısmına sermaye tarafından el konan işçi sınıfının nüfus içindeki mutlak toplamı ve oranı azaltmakta değil artmaktadır.

Sermaye, büyük kapitalist üretimle rekabet edemeyen köylüleri, küçük çiftçileri, küçük mülk sahiplerini, zanaatçıları ve esnafı yoksullaştırır. Sermaye, proletaryayı çoğaltmadan büyüyemez.

Bununla birlikte, sonunda geçinemez duruma düşen çiftçi, tarım işçisi olmuş, doktor, hukukçu ve mimar kendi laboratuarından ya da büro olanaklarından yoksun kaldığı için büyük şirketlerin kadrolarında çalışmak durumunda kalmışlardır.

Bu andan itibaren de, nesnel olarak kafa ya da beden işinde çalışmaya başlamışlar, çalışan sınıf içinde yer almışlardır. Bu kategorilerden bir kısmı evler, arabalar, şirket hisse senetleri şeklinde özel malvarlığı sahibi olabilirler. Fakat kendi malvarlıklarını, artık emeği sömürmekte araç olarak kullanamazlar.

Seçkinler teorisini savunan burjuva toplumbilimcileri, seçkinler aracılığı ile yürütülen egemenliğin araçlarının ne servet ne de özel mülkiyet olmayıp, siyasal iktidar olduğunu kanıtlama çabasındadırlar.

Seçkinler teorisinin birkaç çeşitlemesi bulunmaktadır.

1-) Gizemci-us-dışı teoriye göre seçkinler bilinemez nitelikteki ve doğallık-üstü ilkeleri temel almaktadır.

2-) Teknolojik teoriye göre, seçkinler teknolojik gelişimin doğal ürünüdür ve son olarak

3-) Biyo-psikolojik teoriye göre, seçkinlerin oluşum kökeni insanlar arasındaki biyolojik ve ruhsal eşitsizliğe dayanmaktadır.

Teknolojik seçkinler, toplumda bir seçkinler tabakasının bulunduğunu modern teknik gelişme açısından açıklamaktadırlar.

Biyo-psikolojik seçkinlerde kitlelerin yaratıcılığını küçümseyip hor görmektedirler.

• Bu tip düşünme biçimleri, siyasal iktidarın ve yönetsel işlevlerin ekonomik ilişkilerin temeli olduğu şeklindeki burjuva görüşü yansıtmaktadır. Marks bu görüşü eleştirmektedir. "Bir kimse, sanayinin lideri olduğu için kapitalist değil, tersine kapitalist olduğu için sanayinin lideridir. Sanayi liderliği, sermayenin bir vasfıdır, tıpkı feodalite döneminde general ve yargıçlık görevlerinin toprak mülkiyetinin vasıfları olduğu gibi.

"Seçkinler" tabakası, özel mülkiyet dünyasının bir ürünüdür. Varlığı, üyelerinin parlak kişiliklerinden dolayı değil, üretimi ve sermayeyi az sayıda insanların elinde toplayan kapitalizmin nesnel yasalarından dolayıdır. Burjuva teorisyenlerinin "seçkinler" diye yücelttikleri işte bu azınlıktır.

"Seçkinler" teorisi, zaman zaman bireyin aynı tabakada, kendi tabakasında kalmayıp bir toplumsal "tabakadan" diğerlerine geçebildiğini ileri süren "toplumsal hareketlilik" teorisi tarafından desteklenip tamamlanmaktadır.

Ayrıca toplumsal değişim teorisi de, toplumsal sürecin özü olan nesnel yasalarla değil, bu sürecin farklı biçimleri ile ya da daha çok, bu biçimlerin işlevleri ve yapıları ile ilgilenmektedir. Bu teori, toplumsal değişimlerin, toplumsal kurumların yapılarında ve işlevlerinde değişimlere yol açan kendi içsel nedenlerini ve yasalarını bütünüyle görmezlikten gelmektedir.

"Grup norm"larının, temelde ekonomik etmenlerce belirlenmekte oluşu gerçeğini görmezden gelen bazı toplumbilimciler, bazı kişilerin bunlara uymakta, bazılarının ise uymamakta oluşlarının nedenini anlayamamakta ve açıklayamamaktadırlar. Bu kimselerin düşüncesine göre, kapitalist toplumun normlarına uyulmamasının nedeni, toplumda işlerliği olan ve "toplumsallaşmaya" tamamen ters bir biçimde işleyen toplumsal etmenlerin değil, biyolojik, patolojik ve psikolojik (akıl hastalıkları, beyaz zehir alışkanlıkları, alkolizm, frengi v. b.) bazı etmenlerin yol açtığı bir süreçtir. Bir takım burjuva toplumbilimcileri kapitalist toplumdaki her türlü toplumsal

sorunların ve kötülüklerin nedeninin akıl hastalıkları ile çeşitli diğer hastalıklar olduğunu söylemektedirler. Bu nedenle "toplumsal psikopatoloji" burjuva toplumbiliminin vazgeçilmez bir tamamlayıcısı olmaktadır. Fakat bugüne kadar yapılanlar, patolojik hastalıklarla mücadeleden çok, kapitalist toplumdaki çalışan halkın artmakta olan siyasal uyanışını boğma çabalarına benzemektedir.

Yine bazı sapmaların "normal" eylemini sürdüren "ani" rol çatışmaları nedeniyle ortaya çıktığıdır. Fakat bu durum çatışmaların nasıl oluştukları karakterinin ne olduğu açıklanmadan bırakmaktadır.

Sonuçta, sanayideki çatışmalar ve işçilerin çalışma hayatından duydukları tatminsizlikler kapitalist sömürünün sonucu olarak ele alınmamakta, işçilerin kendi çıkarlarının tatmin olunmasının işletmenin başarısına bağlı olduğunu, kendi çıkarları ile şirketin çıkarlarının özdeş olduğunu anlayamamalarının sonucu olarak ele alınmaktadır. Yönetim ile işçiler arasındaki herhangi bir uyumsuzluk, genellikle yanlış anlamaların v. b. sonucu sayılmaktadır.

Toplumsal süreç bir tek kişinin değil, halkın iradesi ve faaliyetinin sonucudur. Her toplumsal görüngü ve toplumsal yaşamın tümü, sayısız farklı bireysel iradeler, duygular ve diğer toplumsal-psikolojik öğeler tarafından biçimlendirilmektedir. Bu öğeler bütün toplumbilimcilerin ileri sürdükleri gibi, serbestçe ve yaygın olan belirli toplumsal ilişkilere bağımlıdırlar. Kapitalist bir toplumda toplumsal ilişkiler halk iradesini yansıtmamakta, halkın özgür iradesine ters nitelikte olmaktadırlar. Komünist toplumda toplumsal ilişkiler halkın iradesini ifade edecek ve ona denk düşecek niteliktedir, insanlar böyle bir toplumun bilinçli kurucuları olabilecek durumdadırlar.

İnsan tarihi, ilgisiz rasgele olayların şekilsiz bir yığını sayılamaz. İnsan tarihi rasgele yönlerde oluşan toplumsal değişimlerin yığınına indirgenemez. Toplumsal tarih, ilerlemeci bir gelişmenin sürecidir. Her yeni aşama kendisinin öncülü olan aşamanın yansımasıdır, fakat o aşamadaki olumlu her şeyin atılması olmayıp, olumlu öğelerden yararlanılması, bu öğelerin ilerlemesinin kolaylaştırılmasıdır. Ekonomik yaşamda toplumsal ilişkilerde ve kültürel ilerlemeler ancak bu yolla olmaktadır. Toplumsal evrim, sosyo-ekonomik biçimlenişlerin gelişiminin doğal tarihsel sürecidir.

SONUÇ ÜZERİNE

Marx ve Engels tarafından kurulmuş bulunan Marksist toplumbilim, toplumsal gelişimin bilimsel tarihini olanaklı kılmıştır. Marx ve Engels, toplumbilimsel düşünceyi idealizmin, görgücülüğün ve skolastiğin labi-

rentinden çıkarıp kurtarmış ve bilimsel toplumbilimin, toplumun maddi yaşamının, toplumsal ilişkilerin ve toplumsal sınıfların incelenmesini gerçekleştirebilecek bir bilim olmasını sağlayacak temel ilkeleri bulup ortaya koymuşlardır.

Marksist toplumbilimin özü, aktüel yaşamın ve belirli her bir dönemdeki toplumsal sınıfların aktüel faaliyetlerini incelemekte oluşudur. Marx, Engels ve Lenin bütün sosyo-ekonomik biçimlenişlerin oluşumlarının ve gelişimlerinin, modern toplumun bütün temel ve ikincil sınıfların tarihlerini izleyip incelemişlerdir.

1840 ve 1890 yılları arasında Marks ve Engels İngiltere ve İrlanda'daki, Fransa, Almanya, İtalya, Polonya, Rusya, Hindistan ve Çin'deki toplumsal süreçleri ve değişimleri genişliğine ve derinlemesine incelemişlerdir. Bu çalışmayı, 20. yüzyılda da Lenin ve izleyicileri sürdürmüşlerdir.

Bütün araştırılıp incelenip ortaya çıkarılan literatür, bilimsel bir toplumsal gelişim teorisinin, yani tarihsel materyalizmin yaratılmasına yol açmıştır.

Marksist toplumbilimine göre, toplumun gelişimi maddi güçlere dayanır. Toplum, nesnel yasalara göre değişir. Her doğal süreç gibi, toplumsal gelişme rastlantısal olayların kaosundan kendi yolunu bularak ilerler. Toplumsal süreç, sınıflar arasında bir çatışma ve işbirliği, bir güçler mücadelesidir. İnsan faaliyetinin çeşitli biçimlerinden oluşur. Maddi yaşamın doğal gelişiminin bir yansıması olarak insan bilinci, bu süreçte etkin bir biçimde yer alır, gelişiminin biçim, karakter ve hızını etkiler.

Toplumsal gelişmenin belirli aşamalarındaki nesnel yasaların etkilerine ışık tutan tarihsel materyalizm bu tarihsel sürecin bir benzeridir. Tarihsel materyalizm, tarihsel olayların ardındaki devindirici güçlerini, bunların ilkelerini ortaya koyan, bu olayları yöneten nesnel yasaları aydınlatan bir toplumsal gelişme teorisidir. Öte yandan, tarihsel materyalizm, toplumsal görüngüleri ve süreçleri anlamakta bir yöntem-bilimdir, çünkü toplumsal yaşamın maddi ve düşünsel, nesnel ve öznel yanları arasındaki bağlantıları ortaya koyar, olayların anlamının, gerekirliklerinin, yasalarının ve ana yönlerinin anlaşılmasını olanaklı kılar.

Bir bilim olarak Marksist toplumbilim, gerçekliğin özgül ve sistematik araştırmalarla incelenmesinin doğal sonucu olarak kurulmuştur. Toplumsal gelişmeyi yöneten genel yasaları formüle etmek, sadece bunlardan haberdar olmak yetmemektedir. Bu yasalara ilişkin bilgi sahibi olmak ile bunların dinamik gücünü, etkileşim biçimlerini, belirtilerini, gerçekleştikleri somut biçimi ve eylem mekanizmalarını anlayabilmek ile aynı şey değildir.

Marksist toplumbilimin uzlaşamayacağı üç karşıtlık vardır. Dogmacılık, skolastisizm ve görgücülük. Dogmacılık ve skolastisizm gerçeklikten kopmuşlardır. Bunlar, teorik çıkarsamalara ve yeni olguları ve görüngüleri önceden hazırladıkları şemalara ve yapılara uydurma girişimlerine dayanmaktadırlar. Dogmacılar ve skolastik anlayıştakiler, gerçek görüngüler üzerinde özgül tahlil yapmaktan kaçınmakta, tarihin sürekli değişimini, toplumsal ilerlemeyi ve yeni toplumsal etmenlerle güçlerin ortaya çıkışını göz önünde tutmamaktadırlar.

Dogmacılık ve skolastisizmden farklı olarak, Marksizm ve Marksist toplumbilim, özgül durumların incelenmesine dayanır. Lenin "Marksist diyalektik, her bir özgül tarihsel durumun somut tahlilini gerekli görmektedir" diye vurgulamaktadır.

Görgücülük, toplumsal bilme sürecinde, bilimsel soyutlamayı ve teorik düşünceyi görmezlikten gelmektedir.

Engels, özellikle önemli sonuçlara yol açacak durumda oldukları zaman, temel ilkelere varmak için incelenirlerken ve çeşitli küçük toplumsal grupların değil de bütün sınıfların ilişkilerini ilgilendirdikleri zaman olguların büyük bir ciddiyetle ele alınmaları gerektiğini her zaman önemle vurgulamıştır.

Somut toplumsal incelemeler ve araştırmalar sorunu, yaşamla toplumun yeni ilkelere, komünist ilkelere dayanacak şekilde yeniden kurulması için yapılan mücadelenin pratiği ile daha yakın ilişkiler kurma sorunudur. Bu insanın toplumsal emeğinin faaliyetlerinin bir genellemesine ve komünist toplumu kurmaya ilişkin teorik sorunların somut bir çözümüne dayanarak gelişen ve gelişmekte olan Marksist toplumbilimin temel özelliğidir.

Somut ve teorik toplumbilimsel araştırma ve incelemelerdeki içsel ve çözülmez birlik Marksist toplumbilimin verimli olabilmesi için temel bir önem taşımaktadır. Bunun anlamı, araştırma ve incelemelerimizde, sadece, toplumsal gelişmenin genel düzenliliklerinin değil ama aynı zamanda içlerinde bu düzenliliklerin kendi ifadelerini de buldukları somut biçimlerin ve yaşam koşullarının da incelenmesi ve araştırılması gerektiğidir.

Toplumbilimcilerin bir görevi de, partiye çok çeşitli faaliyetlerinde yararlanabileceği bilimsel ilkelerin geliştirilip ortaya konmasında, somut ekonomi sorunlarına, örgütsel sorunlara ve ideolojik sorunlara çözüm bulunmasında yardımcı olmaktır. Ayrıca bir ileri toplumun kurulmasındaki sadece genel düzenlilikleri değil ama özel düzenlilikleri incelemek ve en önemlisi bunları pratiğe aktarmanın yollarını ve araçlarını bulmak da toplumbilimcilere düşen bir görevdir.

SONUÇ YERİNE

Geniş kapsamlı bir konu olan sosyolojiyi (toplumbilim) genel çerçevede değerlendirmeye çalıştık. Amacımız mutlak, değişmez bir reçete sunmak değildir. Marksizm'in konu hakkındaki önerme ve görüşlerini netleştirmek, Devrimci sosyalistlere katkı sağlayacak ve ufuklarını geliştirecektir. Bu konuda gördük ki Marksizm hakkında indirgemeci anlayışın haksız olduğunu, fakat Marksizm'in yer yer ekonomiye verdiği önemi yeterince üstyapı konularına vermeyişinin nedenlerini belki anlamak mümkün olsa da, var olan yanlış ve hataları düzeltmek değinilmeyen konuları ele almak, boşlukları doğru, bilimsel gerçeklerle doldurmak boynumuzun borcudur.

Marks bir sosyolog değildi, fakat Marksizm sosyolojiye adını böyle ortaya koymasa da toplum-bilim olarak yeterince önem vermiştir.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

Marks'ın Sosyolojisi- Henri Lefebvre
Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori- Anthony Giddens
Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi- Alan Swingewood
Toplumbilim- Teori ve Yöntem Sorunları- G. Osipov
Tarihsel Materyalizmi Yeniden Yapılandırmak- Jorge Larrain
Sosyoloji Yazıları- Max Weber
Max Weber Düşüncesinde Siyaset ve Sosyoloji- Anthony Giddens
Saint-Simon-İlk sosyolog, İlk Sosyalist-Cemil Meriç
Sosyolojiler Değil Sosyoloji- Kadir Cangızbay
Yıkanmak İstemeyen Çocukalr Olalım- Ünsal Oskay
Şenlikli Toplu-Ivan Ilich
Toplum Kuramı Tarihsel Bir Bakış-Alex Callinicos
Toplum Sözleşmesi-J. J. Rousseau
sosyolojik Çöçümlemenin Tarihi- Tom Bottomore, Robert Nisbet
Toplumsal Bilinç- İlker Belek
Protestan Ahlakı ve Kapilazmin Ruhu- Max Weber
Tarihsel Maddecilik Üzerine- Franz Mehring

SOSYAL DEMOKRASİ

Giriş:

Sosyalistlerin marjinal kaldığı, kitleselleşemedikleri bir durumda solu objektif olarak temsil eden ve kitleselleşen tek hareket olan sosyal demokrasiyi değerlendirmek, bir ihtiyaç ve zorunluluk olmuştur.

Sosyal demokrasi, bütünlüklü, net ve doğru kavranmazsa kendi içinde birçok eğilimi barındıran ve bir yanılsamalar bütünü olan sosyal demokrasi sosyalistler önünde önemli ve ciddi bir engeldir.

Bugün sosyal demokrat olduğunu söyleyen, fakat söylemleri ile sağa hatta aşırı sağa yaklaşan, emek ağırlıklı olması gerekirken küresel rüzgârdan etkilenerek sermaye ağırlıklı söylemlere sahip çıkan CHP vb. partilerin varlığı sosyalistler için bir avantaj gibi gözükürken, kısa vadede CHP'nin bu durumu geniş kitleleri umutsuzluğa sevk eden, yıldıran ve pasifleştiren bir durum yaratmıştır. Bu durumda sosyalistler bu avantajlarını gerçeğe dönüştürmek için bu konuyu analiz ederken tutucu, mutlakçı, soyutçu olmamalıdırlar. Yani sosyal demokrasiyi şartsız reddeden "Sol" anlayışların veya sosyal demokrasiden kurtuluş bekleyen sağ anlayışın yanlış olduğu açıkça gösterilmelidir.

Bu yazı genel ve bütünlüklü bir şekilde sosyal demokrasinin analiz, analitik bir değerlendirmesini kapsayacaktır.

Sosyal Demokrasi Nedir?

Sosyal-Demokrasi sözlük bilimi açısından öncelikle birleşik bir kavramdır ve iki ayrı kavramın bileşiminden oluşmaktadır.

Bunlar ise, Sosyal ve Demokrasi kavramlarıdır. Bu iki kavram ayrı ayrı incelenmeden bütün hakkında kesin bir tanımlamaya gidilemez.

Sosyal kavramı sözlük anlamı olarak toplum ile ilgili demektir. İnsanların toplum için gerçekleştirdikleri toplumsal nitelikteki çalışmalar sosyal kavramının kapsamı içine girerler.

Sosyal kurallar ve ilkeler, halk kitlelerini, işçi ve emekçileri egemen olan patron ve yönetici sınıflarının karşısında korumakta, bu yoldan toplumsal dengenin temeli olan sosyal adaleti gerçekleştirmektedir.

Demokrasi kavramı ise, genel anlamda veya burjuva anlamda halkın yöneticileri seçmesi ve gerektiğinde onları azledebilmesi, yasalar hazırlaması ve halkın siyasal kurumları denetleyebilmesi demektir.

Alman düşünürlerinden Ferdinand Lasalle, demokrasiyi dar anlamından çıkarıp, aynı zamanda ekonomik-sosyal sorunları çözümlemenin bir aracı olarak ortaya koydu. O'na göre daha fazla eşitlik isteyen kitlelerin elinde

bir silah olması gerekir. Bu silah genel, gizli ve eşit oydur. Ekonomik ve sosyal yasalar özel hakların kısıtlanması yönünde diyalektik olarak gelişmektedir. Halk birleşik bir basınçla bu tarihsel oluşumu hızlandırmalıdır. Reformlar ve devrimler kitlelerin politik basıncı olmadan gerçekleşemez. Bu politik basıncın en iyi aracı ise demokratik seçimdir.

Klasik anlamda demokrasinin bazı belirli özellikleri vardır. Serbest seçim sistemi bunların başında gelir. Diğer bir özellik insanların hukuk düzeni önünde eşit olarak ele alınmasıdır. Ayrıca özgürlük de demokrasinin önemli özelliklerindendir.

Genel anlamda Sosyal-Demokrasiden, halk kitlelerinin yönetimde etkin olduğu ve kitleler yararına yönelik girişimlerin devlet tarafından gerçekleştirildiği demokratik rejimleri anlamak gerekir. Sosyal demokrasiyi siyasal demokrasiden ayıran en önemli kıstas azınlık egemenliğine yer vermemesidir.

Sosyal-Demokrasinin asıl hedefi toplum için özgürlüğü sağlamadan önce eşitliği gerçekleştirmektir.

Bunun içinde geniş çapta sosyal adalet ve sosyal güvenliği sağlayıcı yasalar demokrasinin sosyalleşmesi hareketinin eserleri olarak ortaya çıkmıştır.

Genellikle sosyalleşme alanındaki gelişmelerin başlıca üç kurala dayandığı kabul edilmektedir. Bunlar, bireyciliğin giderek reddedilmesi, siyasal partilerin kadro partilerinden kitle partilerine doğru değişmeleri ve politikanın tabana ve toplumun her kesimine yayılmasıdır.

Sosyal demokrasiyi bu genel özellikleriyle değerlendirdikten sonra konu hakkında daha somut analiz ve değerlendirmeye geçebiliriz.

Sosyal demokrasiye ayrıcalığını, dinamizmini ve yaratıcılığını veren, öncelikle emek ve işçi faktörüdür. Dolayısıyla sosyal demokrat parti, emek ağırlıklı kitle partisidir. "Devlet Solculuğu", "bürokratik solculuk" gibi sapmaların kaynağında da emeğin ve işçinin yokluğu vardır.

Parti üyeliğinde ve yönetim kadrolarında emek ağırlığının planlı ve düzenli biçimde artması, bunalımdan çıkış yollarının ideolojik, pratik ve vazgeçilmez önadımıdır.

Sosyal-demokrasi, öncelikle temsil etmediği sosyal güçlerin düşmanı, sermayenin düşmanı değildir ama açıkça ve kesinlikle emeğin tarafıdır.

Sosyal demokrasi, sadece bir ekonomik doktrin değildir. Aynı zamanda bir moral, ahlâk, inanç, felsefe, ideal bütünüdür.

Sosyal demokrasinin soldaki sınırı, çoğulcu demokrasiyi bir kalıcı amaç olarak benimsemektir. Sağdaki sınırı demokrat olmaktır.

Dolayısıyla sosyal-demokrasinin temelinde siyasal, sendikal ve bireysel dinsel özgürlükler vardır.

Sosyal demokrat ideoloji, farklı siyasal düşüncelerin ve farklı hayat tarzlarının birbirini anlayabilmesine, demokratik uzlaşmalarda bütünleşmesine ve toplumsal barışa dönüktür.

Sosyal-demokrasi, merkezci-devletçi anlayışlar karşısında sivil toplumun ideolojisidir.

Sosyal-demokraside amaç, bütün sosyal ve ekonomik tarafların özgürce ve sürekli varolacakları bu çerçevede, güç dengelerinin halkın ve emeğin yararları doğrultusunda gelişmesini sağlamaktır.

Sosyal-demokrasi, öncelikle işçinin, köylünün, dar gelirli memur ve esnafın, serbest meslek sahipleriyle, küçük ve orta sanayicilerle, teknokrat ve bürokrat kadrolarla oluşturduğu bir beraberliğin ifadesidir.

Sosyal demokrasi, toplumdaki ücretli, dar gelirli kimselerin yararını öncelikle savunur. Kendi temel işlevi, öncelikle temsil ettiği bu halk kitlelerinin siyasal ve ekonomik alandaki payının büyütülmesinde görür. Bu paylaşımın öncelikle kitlelerden yana evrilmesinde, sosyal demokrasinin başlıca araçları, hızlı ekonomik büyüme sanayileşme ve sosyal adalettir, mümkün olan her alanda ve her düzeyde, halkın kararlara katılımını sağlamaktır.

Sosyal-demokrat nitelikli partiler, her ülkenin kendi tarihsel geçmişi ve özellikleri çerçevesinde farklılaşan, ama temel noktalarda özdeşleşen bir tanıma, bir görünüme sahiptir. Dolayısıyla "sosyal demokrat", "sosyalist", "demokratik sol" parti isimlerinin Batılı çoğulcu demokrasi bağlamı içinde kullanılmışsa – aynı öze, aynı tür partiye işaret ettiğini belirtmek gerekir. Fransız Sosyalist Partisi, Alman Sosyal Demokrat Partisi, İngiliz İşçi Partisi, İspanyol Sosyalist İşçi Partisi, İsveç Sosyal Demokrat İşçi Partisi aynı sosyal demokrat ideolojinin, aynı sosyal demokrat özün partileridir. Bu partiler ve benzerleri, gerek kendilerini tanımlarken gerekse kendi siyasal dillerinde "sosyalizm", "sosyal demokrat", "demokratik sosyalizm" gibi tanımları yan yana ve eş anlamlı kullanmakta, tanımlar birbirinin yerine geçmekte ve aynı sosyal demokrat –yâda sosyalist-siyasal gerçeğin ifadesi olmaktadır.

Sosyal-demokrasinin özelliği evrimci ve reformcu olması anlamında başlıca ağırlıklarını sermayenin ve işçi sınıfının oluşturduğu bir dengeler rejimini savunuyor oluşudur.

Bir noktaya daha burada işaret edilebilir. Sosyal demokrasi, çoğulcu sistemi benimsemişse, ya da ekonominin belirli ölçüde piyasa mekanizma-

larına açık olmasını savunmuşsa ya da değişik sosyal sınıfların özgürlüklerine fark gözetmeksizin sahip çıkmışsa, bu bir "zorunluluğun" ifadesi değildir. Sosyal demokrasi, bu anlayışların, işçi sınıfı başta olmak üzere temsilcisi olduğu tüm sosyal katmanların en yararına anlayışlar olduğuna içtenlikle inanması nedeniyle bunları savunmaktadır.

Gerçek anlamda Sosyal-Demokrasi, sermaye ile emek arasında bir bütünleşme ya da sermaye ile emeğin doğrultuları arasında bir "üçüncü yol" değildir

Sosyal-demokrasi, toplumlardaki sol ve demokrat güçlerin kendi mantığını, sermaye mantığının karşısına çıkararak toplumların öncelikle kitleler yararına bir evrime yönlendirilmesidir.

Gelinen noktada sosyal-demokrasi, çağdaş ekonomilerde kendi sınıfsal öncelikleri doğrultusunda üretim-paylaşım modelleri yaratmak için, üretim araçlarının mülkiyetine şu ya da bu ölçüde sahip olmak zorunluluğundan uzaklaşmıştır. Dolayısıyla, sosyal-demokrat nitelikli solun gelişiminde , "devlet mülkiyeti" amacının bir ölçüde öneminden kaybettiği gözlenmektedir.

Sosyal-demokraside önemli bir ideolojik sorunda , "inanç" olayına yaklaşımıdır. Bu konuda tam bir inanç özgürlüğünü savunmak doğru ve gerçek olmasına rağmen, sosyal-demokrasi bu hassas konuda yeterli açıklığı, ideolojik berraklığı sağlayamamış, sonuçta bizden olması gereken bazı kitlelerle aramızda görünmez duvarlar örülmüştür.

Dolayısıyla, sosyal-demokrasi doğal desteği olan kitlelerin bir bölümünün desteğinden, böylece yoksun bırakılmıştır.

Geldiğimiz noktada sosyal-demokrasinin tarihsel gelişimini değerlendirmek konunun daha da netleşmesine katkı sağlanacaktır.

Sosyal-demokrasinin tarihsel gelişiminde Alman-Sosyal Demokrat Partisinin konumu önemli yer tutmaktadır. Alman-Sosyal-Demokrat Partisi Marksist Özelliğini kaybettikten sonra klasik bir sosyal-demokrat Parti haline gelmiştir.

Bu partinin ideologu olan Bernstein partinin genel görüşünü hareket her şey amaç hiçbir şey diyerek özlü bir şekilde ifade etmiştir.

Bu söylemi biraz daha açan Bernstein, eskiden olduğu gibi çalışanların iktidarı bir çöküşe bağlı kalmaya mahkûm değildir. Sosyal-demokrasinin görevi çalışanları örgütlemek ve demokrasiye hazırlanmaktır. Devletin çehresini de demokratikleştirmektir. Kapitalizmin çökmesini beklemek değil demiştir.

İngiltere'de Sosyal-demokrasinin gelişimi önceleri Chartist Hareketle

ifadesini bulmuştur. Bu hareket bazı siyasal ve ekonomik reformların gerçekleştirilmesini sağlamasından ve özellikle sınıf bilinci ile girişilmiş ilk sol hareket olmasındandır.

Daha sonraları 1884 yıllarına doğru İngiltere'de Fabian Derneği kurulmuştur. Derneğin asıl amacı İngiltere'de bölgesel ve ulusal hükümetleri inandırıp sosyalizmi yavaş yavaş işler duruma koymak olduğundan aslında "oyalayıcılığın" sembolü olan bir isim seçmişlerdir.

Evrimci ve özgürlükçü olan Fabian Sosyalizmi için amaç, emekçi sınıfın diktatörlüğü değil, burjuva ve işçi sınıflarının bir arada, özgürlük ve sosyal güvenlik içinde eşit ve adaletli bir düzene kavuşmasıdır.

Bernstein'in Almanya'da Marksizm'e karşı oynadığı gözden geçirici rolü Fabianlar İngiltere'de oynamışlardır. Gerçekte sosyalist bir doktrinden çok sosyalist bir yöntem ve politika olan Fabian sosyalizmi İngiliz kamuoyu ve yasaları üzerinde derinlemesine olumlu etkiler yapmıştır.

Fabiancıların ileri sürdüklerine göre, bütün reformlar ya parlamentodan çıkan yasalarla ya da güçlü meşrutiyetçilik biçiminde demokratik yöntemlerle gerçekleştirebilirdi.

Almanya'da Ortodoks Marksizm'in papası olan Kautsky sonraları reformizme kayarak bugünkü klasik sosyal-demokrasinin temellerinin atılmasında katkısı olmuştur. Kautsky ve reformistlerin amacı toplumsal reformları derece, derece ve kendiliğinden biriken küçük iyileştirme hareketleriyle, zamanla ve hissedilmeyecek bir biçimde gerçekleştirmektir. Nitelikçe değişme bir devrimle değil, yavaş yavaş dizilen küçük reformlarla gerçekleşecektir. Yine Kautsky 'e göre Doğadan elde edilmiş sonuçları toplumsal olaylara olduğu gibi uygulamaya hakkımız yoktur. Bir fabrika bir devrimle kamulaştırılabilir ama onu derece derece geliştirmek zorla iş yapılan yer olmaktan çıkarıp mutlu insanların sevinçle çalıştıkları çekici bir yer haline getirmek daha iyi değil mi? Küçük el sanatları bir anda kamulaştırılamaz önce uygun üretim organlarının yaratılması gerekir ki, bu da ancak yavaş bir gelişme olabilir.

Fransa'da sosyal-demokrasinin gelişimini 1859–1914 yılları arasında yaşayan Jaures sağlamıştır. Jaures 'in sosyalizmi ölçülü, ılımlı özgürlükçü ve insancıl bir karakter taşımaktadır. Ona göre insanlığın biriktirdiği üretim ve zenginlik araçları herkesçe kullanılmalı ve herkesi kurtarmalıdır. İnsanlığın yarattığı gelişim araçları üzerinde herkesin hakkı vardır. Her bireyin kendini geliştirmek, sömürülmeden, kimsenin boyunduruğu altına girmeden çalışmak ve üretmek hakları vardır. Yaşama saygısı sosyal-demokrasinin özüdür.

İsveç'teki sosyal-demokrasi modeli ve sosyal-demokrat partinin uzun yıllar iktidarda kalması bütün dünyada sosyal-demokratlara örnek olmuş bir efsane olarak değerlendirilmiştir. İsveç tipi sosyal demokrasinin üç ana ekonomik politikaya dayandığı öne sürülebilir. Bunların birincisi sınıflar arasında anlaşmaya yönelen uzlaşma politikasıdır. İkincisi, geliri ve ürünü eşit ölçülerde dağıtmaya yönelik adil dağılım politikası ve üçüncüsü de toplumda yeni bir sosyal dayanışma sağlamaya dönük sosyal politikadır.

Şimdi sosyal demokrasi konusunda bu genel değerlendirmeden sonra konuyu biraz daha somutlamak ve geliştirmek önem arz etmektedir. Sosyal demokrasiyi, araştıran, inceleyen teorisyenlerin (özelliklede sosyal demokrat teorisyenlerin) bu konudaki tespit görüş ve düşüncelerini değerlendirip sonuçlar çıkarmaya çalışacağız.

Sosyal Demokraside Ekonomik İşleyiş

Sosyal demokrasi, kapitalist ve sosyalist ekonomik model dışında üçüncü bir ekonomik modeldir. Özel kesimle dayanan kapitalist iktidarlara karşı, demokratik rejimlerde halk kesimlerine ve kitlelerin desteğine dayanan sosyal demokrat ekonomik iktidarlarda gerçekleştirilmelidir.

Sosyal demokrat modelde bir ekonomik düzen ancak çalışan halk kesimlerinin iktidara gelmeleriyle olanaklıdır. Bu yolda geniş boyutlu bir halk örgütlenmesinden geçmektedir. Halkın her kesiminin toplumsal, siyasal ve ekonomik alanlarda gereksinme duydukları örgütlere kavuşturulmaları burada söz konusudur. Siyasi parti kurmaktan, sendikalaşmaya, kooperatif hareketi yaratmaktan, çeşitli alanlarda dernekleşmeye kadar değişik tipte örgütlenmeler iktidara giden yolda tamamlanmalıdır. Ayrıca, Türkiye gibi ülkelerde, köylü kitlesinin örgütlenmesinin tamamlanması da önem taşımaktadır.

Sosyal demokrat iktidarlar bazen çok kısa ömürlü olmaktadırlar. Bunun başlıca nedeni, örgütlü bir yapıya sahip olmadan, kısa zamanda halkın kapitalist ekonominin baskılarına tepki göstermeleri ile iktidara gelmelidir. Sosyal demokrat akım siyasal iktidar için her yönde hazırlıklı olmalı ve bir zaman planı çıkararak hangi işleri ne zaman yapacağını bilmelidir. Yoksa orta tabaka belirli yollardan kışkırtılarak sosyal demokrat iktidar bir dar boğaza itilir ve böylece de kısa yoldan iktidar değişikliği sağlanır.

Sosyal demokrat akımların ana sorunu kapitalist düzenin stepnesi olmaktan kurtulmaktır. Kapitalist düzenin temsilcisi olan partiler kendi uyguladıkları politikalar ile ekonomik düzeni çıkmaza sürüklediler mi, halk kitlelerinin tepkileri ile karşılaşmakta ve tepkilerin birleşmesi ile de ortaya siyasal sonuç olarak sosyal demokrat iktidarlar gündeme gelmektedir. Ka-

pitalist ekonomilerin geçerli bulunduğu batı demokrasilerinde politik gelişmeleri ekonomik sorunlardan soyutlamak olanaksızdır. Ekonominin rahat olduğu dönemlerde iktidarı kimseye bırakmayan tutucu iktidarlar ekonomi darboğaza sürüklendiği bu kez sosyal demokratların iktidara gelmesini beklemektedirler.

Sermaye merkezleri işçi kitleleri ve halkın ekonomik isteklerini bir süre için dengelemek üzere sosyal demokratlara şans tanımakta, ondan sonra düzenin asıl sahibi olduğunu ileri sürdükleri kapitalist veya tutucu partileri iktidara yönlendirmektedirler. Oyunu kuralları böyle oynanınca sosyal demokratlar belirli bir kısır döngü içinde kalmakta ve ancak ekonomik darboğazlarda, ekonomik sorunlara çözüm bulmak için geçici olarak iktidara gelme sansına sahip bulunmaktadırlar.

Ekonomik iktidar sosyal demokratlar için yaşamsal öneme sahip bulunmaktadır. Siyasal iktidarlarını, toplumsal ve ekonomik iktidar ile tamamlayamazlarsa ekonomik güçlerin yaratacakları muhalefet ile kısa zamanda sarsılacaklar zaman, zaman ele geçirebildikleri iktidarı yitireceklerdir. Sermaye ile emek arasında oluşturulacak hakça bir düzen de ancak üretim ilişkilerinin yeniden düzenlenmesinden geçmektedir. Üretim araçları ve yeni ilişkilerle beraber ekonomik gücün el değiştirmesi sağlanabilecek, tekelleşmeler doğal olarak önlenecek ve yeniden tekelleşme eğilimlerin boy göstermelerine izin verilmeyecektir. Üretim araçlarının yanı sıra sermaye dağılımı da düzenlenmeli ve çoğunluğun hakları zedelenmeyecek bir bölüşüm düzeni oluşturmalıdır.

Eğer kitleler neyin ne olduğunu tam olarak bilmezlerse tutucu sermaye çevrelerinin ekonomik düzende yaratacakları yapay darlıkların, yoklukların ve dolayısıyla kuyrukların etkisinde kalabilirler, pahalılık bunların sonucunda ortaya çıkınca o zamanda tepki göstererek gidip kendilerine karşıt partilere oy verebilirler. Tutucu ve düzenden yana burjuva partilerin bu tür oyunları sosyal demokrat iktidarlara karşı tezgâhladıkları birçok ülkede görülmüştür. Örneğin 1970'lerde büyük burjuvazinin hükümeti olan TÜSİAD'ın CHP iktidarını yıkmak için suni darlıklar yaratma çabası gazete ilanları ile görülmüştür.

Kapitalizmin savunduğu özel sektör ve devletçi radikallerin savunduğu devlet sektörüne, (devlet sektörünün bazen özel sektörcü iktidarlar zamanında tekellerden yana kullanıldığı da olmaktadır. Devlet sektörü yönetime gelen iktidarların tutumuna göre biçim aldığından özel sektör ile halk kitlelerinin çıkarları için yapılacak savaşımda her zaman geçerli bir seçenek değildir) karşılık sosyal demokratların oluşturması gereken bir halk sektörü

vardır.

Halk sektörü, ancak sosyal demokrat yönetimler tarafından kurulabilir. Kitlelerin oylarıyla yönetime gelecek sosyal demokrat partiler halktan aldıkları güç ile ekonomik alanı yeniden düzenlemeli devlet sektörünü halkın çıkarları doğrultusunda yeniden yönlendirmeli, özel sektörü ise sınırlayıcı yasal düzenlemeler getirmelidir.

Halk sektörü, üretim araçları, sermaye ve ekonomik kaynakların halkın elinde toplandığı ortaklaşa bir düzendir. Bu kuruluşlar da demokrasi asıldır ve herkesin eşit paya sahip olması vazgeçilmeyerek kuraldır.

Özel sektör yalnızca kendi kazancını ve diğer çıkarlarını düşünen bir yapıdadır ve genellikle ulusal ekonominin ve halkın çıkarlarının gereklerine fazla önem vermez. Oyunu kurallarına göre oynar ve piyasanın gereklerini yapar.

Halk sektörü veya kamu sektörü, özel sektörün el atmadığı veya kazançlılık oranı az olan alanlara girer yatırım yapar, yeni iş alanları açar, özel sektörü sarsıntılı dönemlerde destekleyebilir. Özel sektörde işverenin, kamu sektöründe devletin olan sermaye halk sektöründe en geniş anlamında halkındır. Halk kitlelerinin küçük birikimleri bir araya getirilerek büyük sermaye olanakları yaratılır. Kazançlılık ana amaç olmadığından, en alt düzeyde maliyet önemlidir. Ülkenin işsizlik sorununa çözüm getirildiği gibi özel sektörün tekelciliğine karşı yeni önlemler getirilebilecektir.

Halkın küçük birikimlerinin bankalar aracılığı ile özel sektör tarafından kullanılması önlenecek, özel sektör kendi kaynaklarını kendisi yaratmak zorunda kalacak, kendini yenilemek halk yararına, en kazançlılık ilkesi kadar önem verilecektir. Halk sektörünün en büyük yararı özel sektörün başıboş çalışmalarını önleyerek, ekonomik düzeyde bir iç dengenin sağlanması olacaktır.

Halk sektörünü bağımsız bir yapı olarak düşünmenin dışında, sendikalar ve kooperatiflerle beraberce ele alınmalı ve diğer halk örgütlenmeleri ile bir dayanışma düzenine oturtmalıdır.

Sorun ulusal gelirin daha adil dağıtılması, kalkınmanın tabana yayılması, mülkiyetin tekelleşmesinin önlenmesi ve sınıflar arasında ekonomik uçurumların doğmasının önlenmesidir. Halk sektörü, yıkmadan, bir geçiş süreci içinde halkçı bir ekonomik düzeni kurmanın yolu olarak düşünülmüştür.

Halk sektörü kalkınmayı baltalamayacak, aksine yurt dışında ve içinde milyarlarca lirayı bulan işçi ve dar gelirlilerin birikimlerini harekete geçirecek kalkınmayı destekleyecek ve hızlandıracaktır. Her işçi çalıştığı fab-

rikanın ortağı olduğu zaman ekonomik alanda da demokrasi kurulacaktır. Halk şirketleri devlet desteği ve korunması altında kısa zamanda gelişebilecekler ve özel sektörle rekabet edebileceklerdir Böylece aşırı kazançlara kalkışan özel sektör ekonomik alanda kendiliğinden bir sınırlama içine sokulacaktır. Halkın ulusal gelirden daha fazla pay alması sağlanacağından kitlelerin proleterleşmeleri önlenecektir.

Sosyal-Demokrat Dünya Görüşünün Gelişme Evreleri

Sosyal-Demokraside en değerli en varlık olarak insan ele alınır ve her şey insanın değeri göz önünde tutularak düzenlenir. İnsanlığın değeri ekonomik ve katma değerden üstün kabul edilir. Sosyal demokrasi insan kişiliğinin özgürce gelişmesini, insanlar da saklı bulunan maddi ve tinsel gücün ortaya çıkmasını, kişilerin yeteneklerini toplum yararına değerlendirilmesini ister.

Sosyal demokrasi'nin en kesin ilkelerinden birisi, insan düşüncesini hiçbir biçimde sınırlamamaktır. Düşünce özgürlüğünü savunarak, insan onuruna ve kişiliğine saygı gösterir. İnsan karakterini değerlendirip bir sonuca vardıktan sonra sosyal politikanın ilkelerinin saptanmasını ister.

Sosyal demokrasi modern bir tutumla şiddet ve baskıya karşı savaşır, insanın saygıdeğer bir kişiliği olduğunu ve bu nedenle işkenceye hedef olmayacağını benimser. Şiddet ve baskı yoluna başvuran kişileri ve kuruluşları toplum içinde barındırmaz.

Sosyal demokrat toplum anlayışına göre, toplumculuk ve demokrasi ancak bir arada bulunursa bir anlam kazanabilir. Yoksa tek başına toplumcu olamayan bir demokrasi gibi, demokratik olmayan bir toplumculuk da insan kişiliğinin özgürce gelişmesini engeller kısa zamanda baskı ve sömürü düzenini geri getirir.

Halkçılık Üzerine

Sosyal demokrasi öz bakımından halkçı bir akımdır. Sosyal demokrasi'ye göre bir devletin, ulusal sınırları içinde yaşayan insan topluluğuna halk denir. Halk belirli bir yerde ve belirli bir zamanda yaşayan insan kitlesi olduğundan daha maddi bir kavram olarak milletten ayrılır.

Halkçılık, halktan kendi halk ve çıkarlarının bilincini uyandırabilmek ve bunları elde etmeğe kitleleri sürükleyebilmektir. Bu toplumsal uyanışın sonucunda, bütün toplumsal eylemlerin halka dönük ve halkla kaynaşarak sürdürülmesi ile olanaklıdır. Bu ise halkçı eğitim ile kitleleri uyandırmak sonucu olacaktır.

Sosyal demokrat halkçılık, toplumu sınıflara ayırarak bölücü ve bölge-

sel politika yürütmek değil, fakat toplumun tüm sınıflarını her açıdan eşit derecede ele alarak, herhangi bir ayrıcalığa yer vermeden, herkesi yalnızca insan olarak kabul etmektir.

Sosyal demokrasi ayrıca halkçı bir ekonomik düzenin kurulmasına çalışır ve devleti halka yöneltir. Çalışan her insanın hak ve çıkarlarını sosyal güvenlik ve sosyal adalet ilkeleri içinde korunur, sosyal sigortalar yolu ve halkın geleceği güvence altına alınır.

Sosyal demokrasiye göre, halkçılık hiçbir zaman politik çıkarlar uğruna halkın ayağına giderek halk dalkavukluğu yapmak değildir.

Halkçı düzen halkın yararına işleyen ve halkın denetimi altında olan düzendir. Böyle bir düzende insanın insanı sömürmesi söz konusu olamaz. Halk sürekli ve sıkı bir siyasal katılma içinde olduğundan, devlet yönetimi halkın yararına çalışamaz, sosyal devlet tam anlamıyla halkçı bir sosyo-ekonomik düzen içinde gerçekleşebilir. Devlet halka karşı değil, halka yabancı değil, halkla özdeşleşmiş bir durumdadır.

Sosyal demokrasi, toplumda çeşitli çatışma ve çelişmelerin varlığını kabul eder ve bunların açıkça ortaya konulmasını, tartışılarak çözümlenmesini öngörür. Tartışmalar sonunda bulunan çözümler belirli kurallara bağlanarak toplum hayatının düzeni sağlanır. Böylece, birbirlerine karşıt çıkarları sınıfları ve düşünceleri temsil eden sınıfsal çatışmalar toplum hayatının gerçeği sayılır. Halkçı bir sosyal politika ile sınırlar tartışmaların, sınıfsal kavgalara dönüşmesi önlenir.

Demokrasi Üzerine

Sosyal demokrasi, demokratik düzen içinde parlamenter siyasal rejimi kabul etmiştir. Klasik demokrasinin tanığı tüm kişisel hak ve özgürlükler sosyal demokrat düzen içinde yer almıştır. Sosyal demokrasi, yalnız siyasal demokrasiyi değil aynı zamanda endüstriyel demokrasiyi de savunmuştur. Buna göre, siyasal alandaki seçim ve temsil ilkeleri endüstri alanlarında da geçerli olmalıdır. Giderek bütün işçileri temsil etmek gücünü elde eden sendikalar endüstrinin yönetiminde işverenlerle birlikte söz sahibi oldukları zaman endüstriyel demokrasi de kurulmuş olur.

Sosyal demokrasi, halk egemenliğinin hüküm sürdüğü bir demokrasiye inanır. Bu nedenle devlet ve sermaye egemenliklerine karşı çıkar. Halkın istenç özgürlüğü sosyal ve ekonomik baskılardan kurtulmadıkça, demokrasinin halk kitlelerinin yararına işlemeyeceğini benimser. Onun için Sosyal demokrasi akımı, hiçbir zaman demokratik rejimin biçimsel yönü ile yetinmez ve sosyal yönüne daha fazla ağırlık verir.

Demokratik kurumlar, Sosyal demokrasinin özgürlük ve eşitlik ilkele-

rinin politik alanda yansımalarıdır. 1906 yılında Bernstein şöyle yazıyordu; "Demokrasi aynı zamanda hem bir amaç, hem de bir araçtır. Sosyal demokrasi için savaşımın aracı, Sosyal demokrasinin gerçekleştiği zaman alacağı biçimdir." Ancak demokratik kurumlar sayesinde, söz özgürlüğü, toplanma özgürlüğü ve hükümet seçme özgürlüğü gibi özgürlükler gerçekleşebilir. Özgürlük ve eşitlik ancak demokratik bir çerçeve içinde tam anlamlarını bulabilirler.

Sosyal demokratlara göre, her ne olursa olsun demokrasinin diğer hükümet biçimlerine karşı apaçık üstünlükleri vardır. İlkin, demokratik bir düzende kan dökmeden siyasal iktidarı değiştirmek olanağı vardır, ikinci olarak, demokratik düzen içinde hükümetler kamuoyuna karşı sorumluluk taşıdıklarından toplumu alt-üst edici ve karıştırıcı, büyük değişikliklere girişemezler. Eleştiriye ve düşünce özgürlüğüne izin verilmediğinden, antidemokratik rejimlerde alt-üst etmeler ve cinayetler, büyük hatalar yapmaktan korkmayan liderler tarafından kolaylıkla işlenir. Üçüncü olarak da demokratik hükümetler halk tarafından seçildiği için, halkın ulusal birlik halinde desteğine sahiptirler ki totaliter rejimlerde liderler bu avantaja hiç sahip olamazlar.

Sosyal demokratlar bu nedenler dolayısıyla demokrasiyi kesinlikle savunurlar ve birbirleriyle yarışan çeşitli partiler bulunmasını, iktidarın düzen ve barış içinde değiştirilmesi ve temel insan haklarının korunabilmesi için en iyi yol olarak kabul ederler.

Demokratik Halk Devrimi Üzerine

Sosyal demokrasinin devrim anlayışı, "Demokratik Halk Devrimi" diye adlandırılmaktadır. Bu, bağımsız bir endüstri toplumuna geçebilmek amacıyla halkın oylarıyla Sosyal demokrasinin iktidara getirilmesidir.

Sosyal demokrasinin hedefi demokratik rejim içinde bir devrim gerçekleştirmektir. Bu amaçla sol toplumsal güçleri siyasal parti kanalıyla örgütleyecek, iktidara getirmek için çalışır. Toplumsal sınıfların ve tabakaların paylaşıp katılmadığı bir harekete devrim adı verilemez., olsa olsa darbe adı verilebilir.

Demokratik halk devriminin iki dönemi vardır. Birincisi, halkın oylarıyla Sosyal demokrasinin iktidara getirilmesidir. İkincisi ise, iktidara geldikten sonra, Sosyal demokrat yönetimin halka dönük köklü dönüşümlere girişmesidir.

Demokratik halk devrimi, ulusal demokratik devrim tezinden çok kesin sınırlarla ayrılır. Mili demokratik devrimde tüm sol güçlere dayanır, ama son amacı, sosyalist devrime ortamı hazırlamaktır. Demokratik halk dev-

rimi ise sosyal demokrat düzen içinde halkı çağdaşlaştırmayı ve toplumu hızla kalkındırmayı amaçlar. Ulusal Demokratik devrimde öncülüğü proleterya sınıfı yapar ve tüm ulusal güçler kapitalist düzene karşı savaşa kışkırtılır. Demokratik halk devrimi ise herhangi bir sınıfın öncülüğüne dayanmaz, doğrudan doğruya halkın özgür iradesine dayanır ve halkın sürekli desteği ile gelişir. Halk için, halk tarafından, halka doğru, demokratik yollardan gerçekleştirilen devrim tipidir.

Devlet Üzerine

Sosyal demokrasi, bir sol akım olarak devletçidir. Amacı refah devleti aracı ise sosyal devlettir. Halkı devletin hizmetinde değil, devleti halkın hizmetinde sayar, Sosyal demokraside devletçilik, ekonomik çalışmaların ve üretim araçlarının tümüyle devletleştirilmesini, girişim özgürlüğünün yok edilmesini isteyen aşırı bir ölçüye ulaşmaz. Bu ister, kamu kesiminde olsun, ister özel kesimde olsun, ekonomik yaşamın, her çeşit ekonomik etkinliğin devletçe toplum yararına düzenlenmesini ve sosyal adalet ilkelerine uygun yürütülmesini, üretim araçlarının toplum yararına kullanılmasını, birikim ve yatırım kaynaklarının devletin el atması veya devlet işletmeciliği yollarıyla artırılmasını öngören bir devletçilik tipidir.

Sosyal devlet en kısa tanımıyla, bütün dünyada özel mülkiyete ve serbest piyasaya dayalı bir ekonomide bütün vatandaşların sosyal güvenlik, konut, sağlık, eğitim ve benzeri sosyal hizmetleri sağlamak gereklerini yüklenen, bu amaçla da gerek özel mülkiyete, gerekse piyasa ekonomisine kısıtlamalar getiren devlet şekli demektir.

Sosyal devlet kapitalizmin eseri değildir, fakat kapitalist bir düzen içerisinde, bu düzenin adaletsizliklerine karşı çıkan akımların ve eylemlerin vardıkları aşamadır. Bu aşamaya uygun olarak meydana gelen kurumların tümüdür. Bu devlet ekonomik yaşamı düzenler, üretimi, fiyat iniş çıkışlarını, yatırım oranlarını, insan gücünün kullanımını, dış ticaret dengesini kontrol eder ve sorumluluklarını üzerine alır. Plancılığı öne alır ve kamu sektörüne ağırlık verir. Üretim araçlarının özel sahipleri sürekli olarak denetim altındadır. Bununla beraber özel sektör vardır ama, kamu sektörüne oranla ikinci plandadır.

Sosyal devlet millileştirmecidir. Kapitalist özel mülkiyetin ve özel işletmeyi topluma mal eder ve millileştirmeyi sosyal devrim aracı sayar.

Özel-girişim Üzerine

Sosyal devlet, ekonomik ve sosyal yaşamdaki toplumsal ödevlerini yerine getirirken, kişisel özgürlükleri toplum yararına kısıtlayacaktır. En özel

girişimci ülkelerde bile, zamanımızda devlet ister istemez ekonomik hayata karışmaktadır.

Devletin sosyal amaçları adına, toplum yararı ölçüsünü kullanarak özel girişimleri sınırlaması, batıda görüldüğü gibi demokrasiyi ortadan kaldırmamakta aksine demokrasi ortamının sarsılmasını önlemektedir.

Eşitlik Ve Özgürlük Üzerine

Klasik demokrasinin getirdiği özgürlük ilkesini, sosyal demokraside eşitlik ilkesini eklemiştir. Özgürlük ve eşitliğin olmadığı toplumlar siyasal anlaşmazlık ve sınıf kavgalarıyla yıpranmakta olup bozulmakta ve etkinlik sağlayamamaktadır. Eşitlik olmadan özgürlük olamayacağı gibi, özgürlük olmadan da eşitlik olamaz. Özgürlükle eşitlik arasında çatışma yoktur. Bunlar birbirine bağlı şeylerdir. Herkes eşitçe yararlanmadığı sürece herkes için özgürlük varolamaz, özgürlük azınlığın ayrıcalığı ise, çoğunluk baskı altında yaşıyor demektir.

Eşitlik hak ve özgürlüklerde olduğu gibi, ulusal gelirin bölüşülmesinde ve servet dağıtımında da olmalıdır. Böylece sınıf farklılaşmaları ve toplumsal nefretler önlenecek, komünizmin tehlikesine set çekilir.

Sosyal demokratlar, gerçek maddi eşitsizlikten başka, sosyal durum eşitliği üzerinde de durmaktadırlar. Bu yalnız bir fırsat eşitliği değildir. Fırsat eşitliği, hem ekonomik, hem de toplumsal alanda büyük çapta eşitsiz duruma düşmek için herkese eşitçe verilmiş bir fırsatı da belirtebilir. Dolayısıyla fırsat eşitliği, sosyal eşitliğin baş koşullarından birisidir, ama tek başına yeterli değildir.

Özgürlük olmadan eşitliğin hiçbir anlamı yoktur. Nitekim eşitliğin bütün amacı, herkesin özgürlükten eşit şekilde yararlanmasını sağlamaktır. Aslında özgürlük kişinin dilediğini yapabilmesi değildir. Özgürlükleri yok etme özgürlüğü başkalarının özgürlüğü ile sınırlıdır.

Halk devlet yönetimine eşit hak ve olanaklarla en geniş ölçüde katılmalıdır. Girişim özgürlüğü ve mülkiyet hakkı, bulunmalı, insanlar, bütün tolumu kapsayan sosyal güvenlik önlemleri ile gelecek kaygısından kurtarılmalı, çalışma düzeninin kölesi değil, efendisi olmalı ve çalışma düzeni insan kişiliğini eritmemelidir.

Herkes için beden çalışması, insan düşünce ve kişiliğinin gelişmesini kösteklemeyip, destekleyecek nitelik ve ölçüde olmalıdır. Ekonomik gelişme uğrana sosyal adalet ve güvenlikten fedakarlık edilmemelidir.

Eğitimde tam olanak eşitliği sağlanmalı ve herkesin bütün gereksinmelerini karşılanmalıdır.

Değer ölçüleri emeğe, üreticilik ve yaratıcılık esaslarına dayandırılmalıdır.

Düşünce özgürlüğü en geniş anlamıyla savunulmalı, hiçbir şekilde sınırlanmamalıdır.

Sosyal demokrasi yalnızca bireysel eşitlik ve özgürlüğe olan bir inanç değildir. Aynı zamanda herkes için özgürlük ve eşitlik elde etmek amacıyla, bir ulusun, sosyal, siyasal, ekonomik mekanizmasının bilinçli ve güdümlü kontrolü anlamına da gelmektedir. Buna göre, toplum daha geniş eşitlik ve özgürlük yolunda gelişmesi için, ekonomik kontrol, temel endüstrilerin kamusal mülkiyeti servetin vergi ve sosyal hizmetlerle yeniden dağıtımı eşitçi bir eğitim sistemi gereklidir.

Ekonomi Üzerine:

Daha önce sosyal demokrasinin ekonomik model konusundaki görüşlerine değindik, burada dünya görüşü olarak sosyal demokrasinin ekonomik görüşlerini değinmemiz uygun olacaktır.

Sosyal demokrasinin ekonomik görüşü kalıcı bir karma ekonomi düzenidir. Karma ekonomi geçici bir aşama değil, aksine sürekli bir modeldir. Kamu sektörü ön plandadır, ama bunun yanında, kalkınmayı destekleyici olmak koşuluyla özel sektöre de yer verilir. Ayrıca yalnız başına kitle mülkiyeti ile ekonomik sömürünün giderilebileceğine de inanmazlar. Önemli olan mülkiyetin kimin elinde bulunacağı değil, üretimde elde edilen artık değerin kimin elinde yoğunlaşacağı sorunudur.

Sosyal demokrasinin savunduğu karma ekonomide kamu ve özel kesim yanında önemli bir unsur olarak kitle girişimi veya kooperatif kesimde yer almaktadır. Tarımsal üretimde ve diğer alanlarda kooperatifçilik desteklenmektedir. Kooperatifler, hem üretim hem de tüketim alanlarında üyelerine demokrasi dersi verecek sosyal demokrasinin gelişmesine büyük katkılarda bulunmuşlardır.

Sosyal demokrasi sendikacılığı da desteklemiştir, işçilerin ücretlerini ve çalışma koşullarını geliştirmek üzere, sosyal demokrat yönetimler sendikacılığa gereken önemi vermişlerdir. Bu nedenle sendikalar zamanla kurulu düzenin gelişmesi ve kalkınma konularında devlete yardımcı olmuşlar ve genel grev, boykot, sabotaj gibi yıkıcı şiddet silahlarını kullanmaz bir duruma girmişledir.

Sosyal demokrasi emek-sermaye çelişkisini barışçı yollarla çözmeye çalışır. Bu da demokratik toplum düzenlerinde çeşitli sosyal ve ekonomik grupların kendi ağırlıklarını politika terazisine koymalarına bağlıdır. Sosyal demokrasi toplum içinde her türlü ayrımı ve sömürünün kalkmasını, sınıfların tek bir halk olarak birleşmesini savunur.

Sosyal demokrat düzen içinde, yalnız bir kısım üretim malları kamu

mülkiyetinde ve bazı alanlar doğrudan doğruya devletin yönetimi altındadır. Bunların dışında kalan üretim malları özel mülkiyet rejimi alanındadır. Özel kişiler geniş bir serbestlikten yararlanırlar, ayrıca dış pazarlarda rekabetçi nitelikte olabilmeleri, yeni yatırımlar yaparak ileri üretim tekniklerini uygulayabilmek için devletten geniş yardımlar alırlar. Öte yandan üretim araçlarının piyasayla ilişkileri serbestçe sürer. Bununla beraber, bu kesim hükümetlerin benimsedikleri gelir ve fiyat politikaları dışına çıkamaz. Bu politikayı, ekonomik yaşamda yürütmek üzere hükümetler aracı olurlar.

Sosyal demokraside, temel üretim malları ile toplumun yaşayışına doğrudan etki yapan faaliyetler dışında kalan işler ile özellikle tarım, zanaat, ticaret, her çeşit perakendecilik, özel mülkiyete ve şahıslara terk olunabilmektedir. Esas olan büyük üretim araçlarının ve toplumun refahı ile doğrudan doğruya ilgili alanların devlete mal edilmesidir.

Sosyal demokrat sistemde girişim özgürlüğü tamamen devlete terk edilmemiş bireylere de geniş bir alan bırakılmıştır. Ayrıca herkesin mesleğini ve iş alanını serbestçe seçebilmesi, özel girişim özgürlüğünün genişliğini göstermektedir.

Sosyal Adalet Üzerine:

Sosyal demokrasinin gerçekleştirmek için uğraştığı başlıca amaçlarından birisi de sosyal adalettir.

Sosyal demokrasi, insanları olanak eşitsizliğinden yaşama koşullarındaki adaletsizlikten ve her çeşit sömürüden kurtarmak isteğinden sosyal adaletçidir. sosyal demokrasi, sosyal adaletçi uygulamalarıyla özgürlük ilkesine eşitlik ilkesini de eklemiştir. Bu anlamda, sosyal adalet, kişinin sosyal ve ekonomik alanda yalnız bırakılması, bütün girişimlerinde devletçe desteklenmesi demektir.

Sosyal adalet, toplum ve devletin güçlenmesine, demokrasilerin sosyalleşmelerine yardımcı olmuştur. Kalkınma ve çağdaşlaşma uğraşlarına da sosyal adalet ilkesinin çok büyük payı vardır ve ayrıca verim ile üretimin artmasını da sağlamaktadır.

Sosyal demokratlara göre, hukuk devletine dayanan bir düzen kurmak için toplum hayatında sosyal adalet gerçekleştirilmelidir. Toplumun dengeli bir hayat sürebilmesi devletin, sosyal adaleti gerçekleştirebilecek siyasal organlara sahip olmasıyla gerçekleşebilir. Sosyal adalet, devletin hakemliğinde, yükler gibi nimetlerin de eşit dağıtımını gerektirir.

Sosyal Güvenlik Üzerine:

Endüstri Devriminden sonra, iş yerleri genişleyince işçilerin sayısı da hızla artmıştır. İşçi kitlelerinin zamanla toplumun sosyo-ekonomik yaşamında ağırlıklarını ortaya koymaları, devletin sosyalleşmesine ve sosyal bir politika uygulamasına yol açmıştır. Sosyal güvenlik, çağdaş toplumlarda, halkın tümünün, endüstri ve diğer kesimlerde çalışmasında doğan risklere karşı yaşamın boyunca korunmasını öngören bir sosyal politika aracıdır. Çalışan insanların, yarınına, hastalığına, sağlığına, yaşlılık ve emekliliğine ait endişelerinden kurtulması halinde, üretimde ve hizmetlerde etkinliği artırmakta, verimlilik oranı yükselmektedir.

Sosyal güvenliği olamayan insanlar, geleceklerini kurtarabilme kaygısı ile kendilerini sosyo-ekonomik düzenin çarklarına kaptırabilirler, aradıkları güvenliği toplumda bulamadıklarından başlarının çaresine bakmak zorunda kalırlar ve bencilleşirler. Bu nedenle toplumda ne birlik, nede dayanışma sağlanamaz. Toplumsal barış herkesi kapsayan bir sosyal güvenlik düzeninin kurularak, birlik ve dayanışma ortamına girilmesine bağlıdır.

SONUÇ VE ÇÖZÜMLER:

Sosyal demokrasinin, iktidara gelmeden önceki söylem ve programı yukarıdaki değerlendirmeden de açıkça görülebileceği gibi emek ağırlıklı ve kendi sınıfsal yanını kesen bir görünüm arz etmektedir. Fakat aynı sosyal demokrasi iktidara geldikten sonra neden aynı söylem ve programındaki ilkeleri (bazen istese de) yerine getiremiyor.

Bu durum bir rastlantımı yoksa sosyal demokrasinin programatik bir açmazı mı, bunu değerlendirmek önemlidir diye düşünüyoruz.

Devrimci-Sosyalistler için elbette rastlantı değildir. Sosyal demokrasinin programatik ilke ve görüşlerinin kapitalist-emperyalist sistem içinde uygulanabilir özellikleri total anlamda yoktur. Bunun temel nedenleri, sosyal demokrasinin şu programatik görüşlerinin yanlışlığından, gerçekçi olmamasından kaynaklanmaktadır:

1) Devletin sınıflar üstü görünmesi,

2) Devletin dönüştürülebileceği, düzenlenebileceğine olan inanç,

3) Bu dönüştürme işleminin nasıl yapılacağı ve egemen sınıfların buna müsaade edip etmeyeceklerini dikkate almama

4) Bu dönüştürmenin hangi sınıfın önderliğinde yapılacağının önemsenmemesi,

5) Emek-sermaye çelişkisinin uzlaşabilir olmasına yapılan aşırı vurgu,

6) Ekonomik anlamda sermaye egemenliğinin varlığı sonucu halk sek-

törü vb. gibi uygulamaların gerçekleşemiyeceğinin görülememesi,

7) Seçimlerin önemine aşırı vurgu,

8) Demokrasinin sınıflar üstü kavranması,

9) Tüm ekonomik-demokratik, siyasi vb. gibi hakların kalıcılığının garantisinin görülememesi gibi ilkelerdir.

Şimdi devrimci-Marksizm'in bu konulardaki görüşlerinin ne olduğunu genel çerçevede ve kısaca açıklamaya çalışacağız

Sınıflı toplumlarda çağımızda kapitalizmde devlet bir sınıf devletidir. Yani egemen sınıfların baskı ve zor aracıdır, ekonomiyi elinde tutan sınıfların üst yapıdaki egemenlik aracıdır. Bunlar devlet konusunda objektif, bilimsel gerçeklerdir. Dolayısıyla böyle bir devlet dönüştürülemez, düzenlenemez çünkü buna egemenler izin vermezler. Bu anlamda ekonomik, siyasi, toplumsal vb. gibi istemler ne kadar istenirse istensin tam olarak hayata geçemez, bunun tek doğru çözümü ve bilimsel olan ise devletin yıkılması yıkıntılar üzerinde yeni bir devlet olan proleterya devletinin kurulmasıdır. Yukarıdan gerçekleşecek olan bu durum sonucu alt yapının yani ekonominin inşa süreci başlayacak ve devam ederek sonuçlanacaktır. Sosyalizm denen bu sistemin varlığı ile sömürü ilişkileri, egemenlik-bağımlılık ilişkileri tedricen ortadan kalkmaya başlar. Devrim ile yıkılacak devlette, devrimin önder gücü proleterya olacak, diğer emekçiler proleteryanın çeperinde bulunacaklardır.

Emek-sermaye hem birlikte bulunurlar hem de karşıtlık anlamında uzlaşmazlardır. Yapay (Sosyal demokrasinin düşündüğü gibi) emek-sermaye barışı sonal amaçta ve bazı durumlarda mümkün değildir. Bu durum ise bu sınıfların nesneliğinden kaynaklanır. Ekonomik anlamda halk sektörü, halkın birikimlerinin halka dönmesi, halkın kardan pay alması, gibi uygulamaların gerçekçi uygulanabilir olmadığı bir çok deneyden sonra görülmüştür. Çünkü ekonomide sermaye egemen olduğundan, şirketlerin yönetiminde emekçilerin bulunması mümkün olmadığından, emekçilerin fabrikalara ortak olması, kardan (belki göstermelik temettüler dışında) pay almaları ütopyadır. Seçimler, demokratik bir kazanım olsa da alt yapıda sermaye egemenliği olduğu sürece, seçimler her dört beş senede kimler seçilirse seçilsin sermayenin işlerini gören bir özellik dışında işlevleri yoktur. Tüm kazanımların reformlar anlamında geçici, devrim anlamında kalıcılığının nedeni reformların devrim mücadelesine bağlanmanın öneminin kavranıp kavranmamasına bağlıdır. Marksizm bu bağlantıyı (diyalektik bir tarzda) hayata geçirdiği için bütünsel hakların garantisini sağlar. Ayrıca demokraside bir devlet biçimidir. Dolayısıyla bir sınıfın egemenlik aracıdır

Yani burjuvazi için demokrasi, emekçiler için diktatörlüktür. Emperyalizm döneminde burjuva demokrasiler devlet biçimi olarak ortadan kalkmışlar yerine siyasi gericilik olarak tekellerin egemenliği olan oligarşiler geçmiştir. Dolayısıyla demokratik hak ve özgürlükler sınırlıdır. En demokratik devletler bile bir sınıf egemenliği olup sınıflar üstü görülemez. Böyle görüldüğünde uygulamalardaki olumsuzluklar ve yanlışların (Örneğin kazanılan hakların hemen her durumda geri alınma durumunun olması vb.) gerçek nedenleri yeterince görülmez.

Bu değerlendirmeden de anlaşılıyor ki devrimci-Marksist ilkeler doğru anlaşılır ve kavranırsa sosyal demokrat ilkelerden her durumda daha kuvvetli, gerçekçi ve uygulanabilir özellikler taşımaktadır. Bu durum kısa bir süre için (72 gün) Paris Komünü'nde, 1917 Ekim Devrimi'nden 1929'a (bürokratik devlet kapitalizminin egemenliğine) kadar geçen sürede Sovyetlerde yaşanmıştır. Marksizm'in ilkelerinin ütopya olduğunu ve başarılı olamadığını söyleyenler 1929'dan sonraya bakarak bu değerlendirmeyi yapmaktadırlar.

Sosyal demokrasiye karşı mücadelede üreteceğimiz çözümler somut ve gerçekci olmalıdır. Bunun içinde teşhis anlamında sosyal demokrasinin ne olduğunun doğru anlaşılması gerekmektedir. Devrimi-marksistler için sosyal demokrasi özelikle faşizme karşı mücadelede birlik olunabilecek bir ana akımdır. Bunu böyle kavramayanlar yani sosyal demokrasiyi faşizmle eşitlendirenler, Almanya'da faşizmin nasıl iktidara geldiğini, Alman Komünist Partisinin, sosyal demokrasiye "Sosyal faşist" diyerek birliği reddetmesinin faşizmin iktidara gelmesine yol açtığı görülecektir. Ayrıca sınıf kitle ilişkilerinin sosyal demokrat kesimlerin tabanında yoğun olduğu kabul edilirse, sosyalistlerin temel çalışma alanının buralar olduğu (diğer alanların şu veya bu ölçüde kapalı olması) açıkca görülür. Fakat sosyal demokrasinin egemen sınıfların bir reformist eğilimi olduğu, zor durumlarda egemen sınıfların sigortası olduğu da görülmeli ve bu durumu geniş kitlelere teşhir etmeliyiz.

Sosyalistlerin her konuda olduğu gibi sosyal demokrasi konusunda da açık ve net fikirleri olmalıdır. Biz yazıda bunu kısaca yapmaya çalıştık. Komünistler önceleri sosyal demokrasi ismini kullanmışlar, sosyal demokrasinin klasik anlamda reformist özelliği netleştikten sonra bu adı terkederek komünist adını kullanmaya başlamışlardır.

Bu durum basit bir isim değişikliği değil, devrim ve reformizmin karşıtlığı anlamında muhtevaya tekabül eden bir bütünselliği ifade etmektedir.

Reformizimle, komünistler arasında rekabet ve mücadele yıllardır bütün

hızı ve iniş çıkışlarıyla devam etmektedir. Ama çok açık ve net bir duruma gelmiştirki kapitalizmin bugünkü aşaması ve durumu sosyal demokrasiyi ya iktidara getirememiş, yada iktidara getirsede sol ve emek ağırlıklı politikayı hayata geçirmeye yol vermemiştir. Bu anlamda Roza Luxemburg'un ifadesi ile "ya barbarlık, ya sosyalizm" söylemi bütün açıklığıyla yaşanmaktadır. Dolayısıyla var olan bütün sorunların analiz ve çözümleri, devrimci-marksizmin argümanlarının bütünlüklü bir şekilde kavranması ve uygulanmasıyla mümkün olacaktır.

Sosyal-demokrasinin tarihsel ve genel özelliklerini değerlendirmeye çalıştık, bu bölümde ise Türkiye'de sosyal-demokrasinin gelişme ve özelliklerini kısaca değerlendirmeye ve açıklamaya çalışacağız.

Türkiye'de Sosyal-demokrasinin gelişimi Batı'daki gibi kapitalizmin ortaya çıkışıyla hemen gerçekleşmemiştir. Batı'da kapitalizm yoğun bir işçi sınıfı yaratmış, sosyal demokrasi bu sınıfı toplumsal tabanı olarak kabullenmiştir. Türkiye'de ise kapitalizm bütünüyle kendi iç dinamikleri sonucu değil dışa bağımlı geliştiği için işçi sınıfının ortaya çıkışı ve gelişimi hem geç olmuş hem de cılız kalmıştır. Dolayısıyla sosyal-demokrasi Türkiye'de 1960'lar sonrası sanayi-kapitalizmin gelişmesi sonucu işçi sınıfını dikkate alan, oralarda örgütlenmeye çalışan bir hareket olmaya evrilmiştir. Geldiğimiz noktada CHP'de ifadesi bulan sosyal-demokrat hareket, CHP kuruluş yıllarında kozmopolit bir özellik taşımıştır. Sosyal demokrat özelliklerden ziyade devletçi-elit-seçkinci bir bürokrat parti özellikleri egemen olmuştur. 1940'lar sonrası çok partili siyasete geçildikten sonra CHP içinde İsmet İnönü ile birlikte ortanın-solu kavramı öne geçmiştir. Ortanın-solu akımında egemen ağırlık devletçi-gelenekçi-seçkinci eğilim olmasına rağmen sosyal-demokrasinin özelliklerinin nüvelerini küçük de olsa görmek mümkündür. CHP'nin klasik anlamda bire bir aynı olmasa da sosyal demokrasinin özelliklerini taşıması İsmet İnönü'den sonra Ecevit başkanlığında hayat bulmuştur. Ecevit'in geliştirdiği Demokratik-sol kavram Türkiye'nin o günkü konjönktürün de sosyalistlerden de beklentisi olmasından dolayı daha sol ve emek ağırlıklı olmuştur. Bunun sonucudur ki şu dönemde dâhil CHP'nin oy oranının en yüksek noktası %42'lere kadar o dönemde (1974–77) hayata geçmiştir.

70'ler dönemi kapitalizmin gelişiminin hızlandığı yoğun bir sanayi işçiliğinin oluştuğu dönem olmuştur. Özellikle büyük fabrikalarda örgütlü işçiler CHP'sinde yer yer örgütlenmişler, daha ağırlıklı olarak da seçim dönemlerinde CHP'yi desteklemişlerdir.

80 Askeri-Diktatörlük döneminde ise solun-işçi sınıfının ve sosyal de-

mokrasinin temsilcisi olan CHP'nin atomize olması gerçekleşmiştir. O tarihten, günümüze küreselleşmenin ve teknolojinin gelişmeleri, küresel-kapitalizm- emperyalizmin "yeni" eğilimleri solu giderek küçültmüş, CHP'de ifadesini bulan sosyal-demokrasiyi de ideolojik-politik ve örgütsel olarak hem zayıflatmış, hem de suni parçalanmalara bölünmelere uğratmıştır. Tabii bu sonucun nedeni yalnız 80 Askeri-diktatörlük döneminin varlığı değil, belki de ondan daha da önemli olan Sovyetler ve Doğu Avrupa'nın yıkılması genel olarak sola ciddi bir darbe vurmuş ve sol önemli saygınlık kaybına uğramıştır. Bu durumun önemli bir nedeni de bu duruma rağmen o ülkelerin neden yıkıldığının açıklamasının (devlet kapitalizmini savunanlar dışında) yapılamamasıdır.

Geldiğimiz noktada 1980 sonrası inişe geçen, sosyal-demokrasinin özelliklerini kaybetmeye başlayan, emek ağırlıklı söylemler dışında sanki 1920'lerin CHP'sinde ifadesini bulan devletçi-elit-seçkinci bir CHP ve Milliyetçi elit-seçkinci bir DSP ile sosyal-demokrasi adına karşı karşıyayız. Sosyal-demokrasinin bu kargaşa ve açmazdan kurtulmasının belki de en önemli saikleri sosyal-demokrasinin özellikleri olan 1974'lerde hayat bulan CHP'nin veya başka sosyal-demokrat ağırlıklı partilerin emek ağırlıklı kitle partisi olması sonucu gerçekleşebilecektir.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

Türkiye'de Sosyal Demokrasi, Particilik, Hemşerilik, Alevilik-Harald Schüler
Demokratik Solda Temel Kavramlar-Bülent Ecevit
Sosyal Demokrasi-Anıl Çeçen
Engeller ve Çözümler ve Türkiye'de Sosyal Demokrasi -İsmail Cem
Öteki DSP-Atilla Akar
Üçüncü Yol-Antony Giddens
Sosyal Demokraside Ayrışma Yılları-Teoman Ergül
Demokratik Sosyalizm Sosyal Demokrasi-Thomas Meyer
Bilimsel Sosyalizm ve Sosyal Demokrasi-V. Vassine, S. Oribanov, İ. Oundassynov
Nasıl Bir Sosyal Demokrasi-Mehmet Patan
Sosyalist Enternasyonel ve CHP-Muammer Aksoy
Sosyal Demokrasnin Şansı-Ercan Karakaş
Sosyal Reform mu Devrim mi?-Roza Luxemburg

İNSANIN OLUŞUMU

Bu konuyu değerlendirirken amacımız biyolojik ve tarihsel verilerin önemini de reddetmeden Marksist literatürün içindeki yerini ve Marksist'lere katkısını değerlendirmeye çalışacağız. Metafizik olarak insanın türeyişini din vs. gibi doğa-üstü güçlerle açıklayanların bilimsel olmadıklarını, oysa diyalektik-maddeci anlayışın konuya bilimsel saiklerle yaklaştığını, dolayısıyla karmaşık, kavranması zor böyle bir konunun, kavranmasına ve anlaşılmasına katkı yapıldığında Marksizm'in diğer tez, önerme ve mücadele hattını da sağlamlaştıracağı açıktır. Fakat diğer pek çok konuda olduğu gibi (bu konu kendi özgüllüğü içinde daha da karmaşık olduğu için) konunun her yönüyle bitirilmiş, netleşmiş, sorulacak sorusu kalmamış, boşluğu olmayan bir şekilde sonuçlandırılmış olamayacağı, önemli olanın bilimsel verilerin değerlendirilmesi sonucu temel öncüllerinin ortaya çıkarılmasıdır. Ayrıca "şey"lerin mutlak yanlarının her durumda olamadığı da gerçektir.

Bilimsel gelişmeler var olan boşlukları giderek dolduracak veya azaltacaktır. Fakat var olan veya yeni ortaya çıkacak olan önermeler yanlışlıklar içeriyorsa, bunları düzeltmek bilimselliğin-diyalektik-maddeciliğin gereğidir.

İNSANIN DAHA İLKEL BİR YARATIKTAN TÜREMESİ

İnsanın, daha önce gelmiş bir yaratığın torunları olup olmadığını kim öğrenmek isterse, her şeyden önce insanın beden yapısının ve fikri faaliyetlerini incelemelidir. Çok önemli bir noktanın araştırılması gerekir, varolmak için çetin bir mücadele verilmesi sonucu, insanın faydalı beden ve akıl gelişmeleri yarım kaldığı halde, zararlı olanların gelişmesi, süratle çoğalmasından mıdır? Nihayet, türlerin veya ırkların biri, diğerini işgal etmekte veya yerine geçmekte midir? Sonunda bunlardan bazıları ortadan kalkmakta mıdır? Bütün bu sorulara cevap verebilmek için insanın türeyişini kendi beden yapısında aramak gerekir.

İnsanın beden yapısı: İnsanın, diğer memeli hayvanlarla aynı tip yapıda olduğu bellidir. İnsan iskeletinin kemikleri, maymun, yarasa veya fokun kemikleri ile karşılaştırılabilir. Aynı şeyler, insan kasları, sinirleri, kan damarları ve iç organları için de doğrudur. Bütün organların en önemlisi olan beyinde karşılaştırma dışı kalamaz. Fakat gelişmenin hiçbir basamağında, her ikisinin tam bir benzerlik göstermediği de açıktır. Zaten tam bir uygunluğun beklenmemesi de çok tabiidir. Aksi taktirde zekâ kuvvetlerinin de aynı olmaması gerekirdi. İnsan ve yüksek maymunların beyinleri arasında

esaslı farkların çok az olduğu, beynin anatomik ilişkileri açısından insanın antropomorflara (insan-benzeri maymunlara) diğer memeli hayvanlardan daha yakın bulunduğu açıklanmıştır.

Bu uygunluğun veya akrabalığın delilleri olarak, beden yapısı ile doğrudan doğruya bağlantısı olan birkaç özelliği belirtmek yerinde olur.

Bir takım hastalıklar, insandan hayvana veya hayvandan insana nakledilebilir. Örneğin, kuduz, çiçek, frengi, kolera böyledir.

Maymunlar, biz insanların yakalandığı salgın hastalıkların çoğuna tutulurlar, maymunların bilinen nedenler ile nezleye yakalandıklarını, verem geçirdikleri görülür. Ayrıca bu maymunlarda inme, katarakt (göze perde inmesi) görülüyordu. Yavru maymunlar diş değiştirme esnasında, çoğu kez ateşli hastalıklardan ölüyorlardı. Birçok maymun çeşitlerinin çay, kahve ve ispirtolu içkilere kuvvetli bir alışkanlık gösterdikleri de görülmüştür ve yine tütün içmekten zevk aldıkları da görülmüştür. Bu karşılaştırmalar göstermiştir ki insan ve maymunlarda tat sisteminin ve sinir sisteminin tümünün nasıl benzer şekilde uyarıldığını ispat etmektedir.

Diğer memeliler, kuşlar ve sinekler gibi, insanda da olgunluk, bazı hastalıkların devamı aybaşıları gibi bazı normal olaylar, ay periyotlarına tabi olur. Yaraları aynı iyileşme sürecini takip eder ve uzuvları kesilecek olursa, özellikle erken embriyonal periyotta kalanlar çok kere en aşağı-hayvanlar gibi iyileşme yeteneğine sahiptirler. En önemli fonksiyon olan üremenin bütün seyri her memelide, birleşmeden başlayarak doğum ve yavrunun yetiştirilmesine kadar tamamen aynıdır.

Embriyonal gelişme: İnsan 1/5 mm. çapında diğer hayvanların yumurtasından hiçbir bakımdan ayırt edilmeyen bir yumurtadan gelişir. İnsan ve köpek embriyonunun aşağı yukarı aynı gelişim basamağındaki resimleri yan yana konduğunda, sanki kopya gibi birbirlerinden hiç farkları olmadığı da görülmüştür. Fakat yürürken ve dururken dayanak noktası teşkil eden ayak başparmağı, insan bedeninin belki de en karakteristik özelliğidir. Bu durum iki santim büyüklüğünde bir embriyonda, ayak başparmağının diğerlerinden daha kısa olduğunu ve diğerlerine paralel seyredecek yerde, diğer dört-ayaklılarda olduğu gibi, bir açı teşkil ederek yana doğru seyrettiği gösterildi. Bütün bu durumlar göstermiştir ki, insanın gelişmesinin ilk evreleri ile kökenin aslı, kendisinin aşağısında bulunan hayvanlarla özdeştir. Bu bakımdan insan, maymuna, maymunun köpeğe yakınlığından daha yakındır.

Rudimentler (güdük kalmış organlar): Hiçbir yüksek hayvan yoktur ki onda rudimenter organ bulunmasın. İnsan bu kuralın dışında değildir. Ru-

dimentler ya tamamen faydasızdır ya da az faydalıdır, örneğin dört-ayaklı erkek hayvanların memeleri ve geviş-getirenlerin üst-kesici dişleri böyledir. Bunların gelişmesi zordur ve doğal ayıklanmaya da tabii değillerdir. Diğer mevcut organlar ise gelişebilirler. Rudimenter organlar çok defa tamamen yok olurlar, fakat bazen tesadüfen tekrar ortaya çıkarlar. Bu geriye dönüş olayı özellikle önemlidir.

Bir organın gelişmemesinin en önemli sebebi, organın özellikle hayat periyodu sırasında iş-dışı bırakma deyimi, kaba olarak kasların faaliyetinin azalması manasında kullanılmamış olup, ister alışkanlık yüzünden kullanılması, ister sadece küçük basınç değişikliklerine maruz kalması, isterse de organın bir kısmına az kan gelmesi olsun, geniş manada kullanılmaktadır. Yani hem çevre ve iradevi faktörlerin hem de kalıtımın etkisi vardır.

Bir cinste normal olarak teşekkül etmiş olan organlar, başka bir cinste rudimenter olabilir ve bu rudimentler başka bir cins kökenden gelmiş olabilirler. Bazı olaylarda, belki doğal-ayıklama ile gerileyebilirler.

Rudimenter kasların insan vücudunun birçok kısımlarında bulunduğu bilinir, bazı hayvanların, özellikle atların derilerini kuvvetle hareket ettirdiğini ve titrettiğini biliriz. Bu Panniculus cornosus dediğimiz kaslarla olur. Bu kasın iş yapmaya yeterli artıkları, insan bedeninin muhtelif kısımlarında bulunur. Bu kasın, bir sistemde tesadüfî veya rudimenter teşekküllerin, esas olanların yerini tamamıyla alabilmesi olayının mükemmel bir açıklaması da olduğu bilinir.

Bazı insanlar, kafa derilerinin yüzeysel kaslarını kasabilirler. Araştırmalar göstermiştir ki, bazı insanlar ağır kitapları kafa derisinin bir hareketi ile başından kaydırabilmişlerdir. Bunu aynı akrabadan insanlarında yapabildiği görülmüştür. Bu olayın mutlak faydasızlığı belli olan bazı unsurların devamlılığına iyi bir örnektir. Bu durum çok eski zamanlarda ki yarı-insan atalardan kalmadır, birçok maymunlar kafa derilerini aşağı ve yukarı hareket ettirebilirler ve bu işi sık sık da yaparlar.

Dış kulağı hareket ettiren dış kaslar ile çeşitli kısımları oynatan iç kaslar, insanda rudimenterdir. Panniculus sistemine dâhildirler. Şempanze ve orangutan kulakları, insanlarınkine çok benzer ve az gelişmiştir. Bu hayvanlar kulaklarını hiçbir zaman oynatmamışlar ve insandaki gibi rudimenter kalmışlardır. Buna benzer bir durum da, büyük ve ağır kuşların uçmak için kanatlarından faydalanma yeteneğini kaybetmiş olmalarıdır. Bunun sebebi ise, yırtıcı hayvanlar tarafından yakalanmak tehlikesi ile karşı karşıya bulunmamaları olsa gerekir. İnsan ve bazı maymunların kulaklarını hareket ettirememesi, kafalarını kısmen kolaylıkla bir yöne hareket ettirebilmeleri,

bu suretle her yönden gelen görüntüleri duyabilmeleri ile telafi edilir. Yalnız insan kulağının bir "memesi" olduğu zannedilmiştir. Fakat bunun bir rudimenti gorilde de bulunur, zencilerde bulunmaması da nadir bir olay değildir.

Ayrıca dört ayaklı bir hayvanın sivri kulağı ile çocuğun kulağı mukayese edildiğinde benzerliğin olduğu açıkça görülmüştür. Dolayısıyla bütünü ile alındığı takdirde, hem insanda hem de maymunda bazı olaylarda bu çıkıntıyı daha önceki bir durumun belgesi olarak almak akla uygun görülmektedir. Üçüncü göz kapağı özellikle kuşlarda iyi gelişmiştir. İnsanda, maymunda ve diğer memelilerin çoğunda, yarım ay şeklinde bir kısım halinde rudiment olarak bulunur.

Koku duygusunun memelilerin çoğu için büyük önemi vardır. Fakat bu duyu Eskimoların pis kokulu bir yerde uyumalarına mani olmaz, birçok vahşinin yarı bozulmuş eti yememeleri için onları uyarmaz. Dolayısıyla insan, kendisinden önceki herhangi bir yaratıktan bu yeteneği, zayıflamış ve rudimenter bir şekilde miras almıştır. Bu duyunun çok gelişmiş olduğu hayvanlarda, örneğin köpek ve atta, şahısların ve yerlerin öğrenilmesi, onların kokuları ile doğrudan doğruya ilgilidir.

İnsan, diğer bütün maymunlardan tamamen çıplak oluşu ile ayrılır. Erkekte bir miktar kısa ve sert kıl, vücudun bir kısmını kaplar, kadında da ince bir tüy örtüsü vardır. Fakat kıllanma bakımından muhtelif ırklar birbirinden çok ayrılıklar gösterir. Aynı ırkın şahıslarında da birbirinden çok farklıdır. Bu fark, sadece miktar bakımından değil, bulundukları yer açısından da seçilir. Örneğin bazı Avrupalılarda, omuzlar tamamen çıplak iken, diğerlerinde kalın kıl demetleri bulunur. Ayrıca birçok cılız çocuğun sırtının oldukça uzun, ipeğimsi tüylerle örtülü olduğu görülmüştür.

Yine arkadaki azı dişleri veya akıl dişleri, uygar insan ırkında gerilemeye yüz tutmuştur. Bu diş, çok zaman diğer azı dişlerden daha küçüktür. Şempanze ve orangutanda da böyledir. Ayrıca sindirim kanalında bir tek rudiment bilinmektedir. Körbağırsağın appendiks denilen solucan şeklindeki takıntısıdır. Bu kısım bazen, hiç bulunmaz, bazen de çok gelişmiştir. Orangutanda bu kısım uzun ve kıvrımlıdır. İnsanda kısa körbağırsağın sonunda çıkar, 10-12 cm uzunluktadır. Yine bazı aşağı-maymunlarda kol kemiğinin aşağı yakınında bir delik bulunur. Delik mevcutsa büyük kol siniri daima oradan geçmektedir. Bu durum memeli hayvanlarda, insandakinin benzeştiği ve rudimenti olduğunu ispatlamaktadır. İnsandaki kuyruk sokumu kemiğin aşağı-hayvanların hakiki kuyruğuna ne kadar tam bir şekilde benzediği görülmüştür. Üretim sistemi de çeşitli rudimenter yapılar göste-

rirse de o kadar önemli değildirler.

Bir cinste kalıtsal olan kısımlar, kısmen öteki cinse nakledilebilir. İnsan dâhil bütün memeli hayvanların erkeklerinde, rudimenter süt bezleri olduğu bilinir. Bazı vakalarda bunlar iyi gelişmiştir, ve bol miktarda süt de verirler. Her iki cinsteki süt bezlerinin aynı oluşu, kızamık esnasında her iki cinste büyümesi ile de ispatlanır. Memeli hayvanların çoğunda da bulunan prostat bezi, halen dişi rahminin benzeşiği kabul edilmektedir.

Bir ve aynı sınıfın üyelerinde bütün vücudun benzeşik teşekkülünü anlamak, ancak bunların ortak bir kökten geldiğini ve sonradan değişik şartlara uymak zorunda kaldıklarını kabul ettiğimiz taktirde kolay olacaktır. Bundan başka, bütün görüşlere göre bir insan veya maymunun eli ile atın ayağı, yarasanın kanadı arasındaki benzerlik vs. tamamen anlaşılmaz bir şeydir. Hepsinin aynı ideal bir plana göre yaratılmış olduğunu söylemek bilim dışı bir izah olur. Değişimlerin oldukça geç embriyonal bir çağda ortaya çıktığı ve uygun bir hayat evresinde kalıtımla intikal ettiği ilkesi hatırda tutulacak olursa, en çeşitli embriyonların az veya çok ortak atalarının yapısını niçin muhafaza ettikleri ve gelişimin nasıl meydana geldiği kolaylıkla anlaşılır. Dolayısıyla bir insan ile köpek, bir yarasa, bir kertenkele vs. embriyonun başlangıçta birbirinden ayırt edilemeyişi hakkındaki göz kamaştırıcı gerçek, başka hiçbir şekilde açıklanamaz.

• Güdük kalmış organların varlığını sadece daha önceki bir neslin mükemmel halde bu organa sahip olduğunu ve hayat tarzının değişmesi ile ya kullanmama yüzünden ya da bu bireylerin doğal ayıklanması ile, bu organların fonksiyonlarının çok azalmasından ileri gelmesi imkanı ile açıklıyoruz.

• Ancak bu suretle, insanın ve bütün memelilerin niçin aynı modele uygun yapıda oldukları, niçin gelişimin aynı basamaklarından geçtikleri ve neden bazı rudimentleri korudukları anlaşılabilir. Hepsinin ortak bir kökene sahip olduğunu sakınmadan söylememizin sebebi, bu gerçeğin bilinmesi zorunluluğundandır.

İNSANIN DAHA İLKEL BİR YARATIKTAN TÜREMESİ HAKKINDA

İnsanın halen önemli bir değişmeyle karşı karşıya kaldığı açıktır. Aynı ırktan tamamen aynı olan iki şahıs gösterilemez. Milyonlarca yüzü incelersek, hepsi farklı gözükecektir. Çeşitli vücut kısımlarının ölçüleri ve birbirlerine oranları da aynı şekilde büyük farklar gösterir. Bacakların uzunluğu en değişken noktalardan biridir. Kaslar da çok değişkendir. Örneğin 50 kadavra ayağında iki tanesinin bile kaslarının tamamen aynı ol-

madığı ve bazılarında değişkenliğin geniş olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca iç organların dış kısımlardan daha değişken olduğu görülmüştür. Dolayısıyla çeşitli insanlarda değişik olmayan tek bir organ yoktur.

Yine köpek, at ve diğer av hayvanlarındaki ruhi özelliklerin kalıtsal olduğu, tartışılmaz kabul edilir. Özel eğilim ve alışkanlıklardan ayrı olarak, anlayış, cesaret, kötü veya iyi heyecanın vs. da kalıtımla intikal ettiği görülmüştür. Ayrıca çok önemli bir görüşe göre insan her ehli hayvandan farklıdır, insan soyu hiçbir zaman, uzun süre ne metodik nede bilinçsiz ayıklanma ile kontrol edilememiştir. Örneğin Isparta'da da bir çeşit ayıklanma vardı. Doğumdan kısa bir süre sonra çocuklar muayeneye tabii tutulmakla, sağlam yapılı ve kuvvetliler muhafaza edilmekte, geri kalanlar imha edilmektedirler.

Hayvanlarda olduğu gibi insanda da değişebilmeye sadece aynı genel sebepler etkili olmaz, şurada da, buradaki gibi aynı vücut kısımları benzer bir şekilde taklit edilir. Kısacası organların karşılıklı mekanik etkileri, organların küçülmesine sebep olan gelişim duraklamaları, geriye-dönüş ile uzun zaman kaybola gelmiş karakterlerin yeniden ortaya çıkması ve nihayet karşılıklı-uyum sonucu değişme. Bütün bu kanunlar insanlar içinde, hayvanlarda olduğu gibi geçerlidir. Hatta çoğu bitkiler için de geçerlidir.

Değişen şartların direk ve belirli etkisi: Bu konu oldukça çapraşıktır. Değişen şartların bütün organizmaları etkilediği inkar edilemez. Bedenin gelişmesine en büyük etkinin eyaletten geldiği ve doğum yerinin boy üzerine belli bir etki yaptığı da görüldü. Ayrıca tam ters sonuçlara yol açtığı da görüldü, yani iklim, denizden yükseklik, toprağın yapısı ve hayat tarzının etkilerinde olduğu gibi, yine iyi beslenme ve konforlu yaşamında insan boyu üzerinde etkileri olduğu görüldü. Ayrıca şehirde oturmanın ve belli işlerde çalışmanın da bazı yerlerde boy uzunluğu üzerinde ters etkisi olduğu anlaşıldı.

Dış şartların İnsanlar üzerine daha başka bir etki yapıp yapmadığı bilinmemektedir. Fakat ev hayvanları ile karşılaştırarak soğukluk ve rutubetin, kılın gelişmesi üzerine direk etkisini kabul etmek gerekir. Fakat insan için aynı sağlam kanıt bulunmayabilir.

Organların çok kullanılması veya iş-dışı bırakılmasının etkileri

Bir bireyin kaslarını kullanmasının onu kuvvetlendirdiği, iş-dışı bırakılmasının ve ait olduğu sinir felcinin kasları zayıflattığı bilinir. Göz zedelenirde göz siniri çok defa zayıflar, bir böbrek hastalık sonucu fonksiyon yapmaktan kalırsa, diğeri büyür ve iki misli işi yüklenir. Kemikler büyük

bir yük taşımaya zorlandıklarında kalınlaşırlar ve aynı zamanda uzarlar.

Kolların kısalığının, onların çok kullanılmadığından olduğu bilinir. İngiliz işçilerinin elinin daha doğumdan itibaren, burjuvaların ellerinden büyük olduğu sanılmaktadır. Hiç olmazsa bazı vakalarda, el ve ayakları ile çalışmayan sınıflarda çenenin hareket organları ile çene kemiği arasında mevcut bağlantı sebebiyle gerilemesi mümkündür. Ayrıca saat tamircilerinin ve bakır baskısı yapanların kolayca miyop oldukları, oysa doğuda yaşayanların özellikle vahşilerin hipermetrop oldukları bilinen bir husustur. Yine Aymarların açılmış kollarının Avrupalılardan kısa, zencilerden ise çok kısa olduğu görüldü, bacaklarda kısaydı.

Bu gözlemler, kuşaklar boyunca yüksek yaylada oturmanın vücut organlarında, hem direkt hem en direkt olarak kalıtsal değişikliklere sebep olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak çok eski bir zamanda insanın atalarının, bir geçiş döneminde bulunduğunu ve dört ayaklılıktan iki ayaklılığa değiştiğini, doğal ayıklanmanın muhtemelen vücudun değişik kısımlarının çok kullanılması veya iş-dışı bırakılmasının kalıtsal olan etkileri ile yüksek ölçüde takviye edildiğini söyleyebiliriz.

Gelişim duraklamaları: Gelişim duraklaması ile yetişme duraklaması arasında fark vardır. Gelişim duraklamasına maruz kalan organlar, önceki yaradılışlarını korudukları halde büyümeye devam ederler. Bu durum için beyinin gelişiminin duraklamasından bahsetmek yetecektir. Örneğin bazılarının kafatası daha küçük ve beyin kıvrımları, normal insana göre daha azdır. Yine bazı ilkel insan tiplerinin aklı ve diğer ruhi yeteneklerinin çoğu zayıftır, konuşma yeteneği elde etmeye uygun değildirler.

Geriye Dönüşüm: Herhangi bir teşekkül, gelişiminde duraklayınca, ama aynı gruptan daha aşağıda bulunan bir yetişkin üyenin ona uygun teşekkülüne tamamen benzeyene kadar gelişimine devam edince, bu belirli bir anlamda bir geriye dönüşüm olarak kabul edilebilir. Embriyonal gelişmenin erken bir basamağında duraklamış bir organın yetişmesinde bu kadar ileri derecede gelişmeye yetenekli olması mümkün değildir. Yine daha aşağı hayvanlarda muntazam bulunan bazı teşekküller normal insan embriyonunda önceden bulunmasa da bazen insanda belirebilirler. Örneğin bazı hayvanlarda iki boynuz tamamen kaybolana veya gövdesine katılana kadar tedricen kısalacaktır. Fakat uzun süreden beri yok olmuş teşekküllerin yeniden hayata dönüştürülmesi olayı olan geri dönüşüm ilkesi, bunun pek çok uzun bir zaman fasılasından sonrada tam bir şekilde gelişmesine kılavuz olmaktadır.

Köpekdişi, insanda artık düşmanlarını parçalamak gıdasını parçalamak için kullanılan bir silah olmaktan çıkmıştır. Asıl fonksiyonunu yitirmiş olmasından rudimenter kabul edilebilir. Ayrıca insan daha aşağı bir yaratıktan türüyorsa, örneğin kas birçok hayvanda bulunmuştur, fakat bu hayvanların sadece erkeklerinde çiftleşme esnasında işe yarar. İnsanla maymun arasında gene bir bağlantı mevcut değilse, sadece bir tesadüf sonucu insandaki yediden fazla kasın anormal olarak bazı maymunlarınkinin aynı olması tamamen ihtimal dışıdır. Diğer yandan insan, herhangi bir maymunumsu yaratıktan türüyorsa, bazı kasların binlerce kuşaktan geçtikten sonra niçin birdenbire tekrar meydana çıkrıklarını, aynı şekilde at, eşek ve geviş getiren hayvanlarda yüzlerce yahut muhtemelen binlerce kuşak sonra bacak ve omuzlarda koyu renkli çizgilerin yeniden ortaya çıktığını anlamak için dolambaçlı yollara gitmeye sebep kalmamaktadır. Dolayısıyla muhtelif geriye dönüşüm belirtileri ile dar anlamda rudimentler, insanın daha aşağıda bulunan herhangi başka bir yaratıktan geldiğini açıklamaktadır.

Çoğalma durumu değerlendirildiğinde bütün ehli dört ayaklıların ve bütün ekilen bitkilerin, tabiatta bulunan benzer türlere oranla daha çok döl gelişimi olduğu görülmüştür. Aynı şekilde ehli hayvanlarımız gibi, uygar ulusların artmış döl bereketinin kalıtsal bir karakter taşıması da olasıdır. Hiç olmazsa insanda ikiz doğuma eğimin arttığı bilinmektedir. Ayrıca evlenmelerde asla bakkalca hesaplar yapılmamış ve eski zamanlarda her iki cins kendi arzuları ile çiftleşmişlerdir. Her halde bu yüzden insanın ataları çok hızlı çoğalmış olmalıdır. Fakat çeşitli engeller bu çoğalmayı düşük tutmuştur. Yoksa bütün hayvanlar içinde en az döl veren fil bile birkaç bin yılda bütün dünyayı kaplayabilirdi. Çoğalmanın düşük olmasının birçok nedeni yanında belki de en önemlisi, müsait olmayan mevsimlere tabii olan periyodik kıtlık zamanlarındandır.

Doğal Ayıklanma: İnsanın beden ve ruhunun değişken olduğu bilinmektedir. Bunlardan temel olan değil de bireysel olanların bazılarının yok olup gideceği bazılarının kalıcı olacağı görülmektedir. Fakat insan halen en ham şeklinde bile dünya üzerinde bulunan hayvanlar içinde en egemen olanıdır.

İnsanın en yakın akrabasına, bizden önceki atalarımızın en uygun temsilcisine bakacak olursak, maymunda ellerin insandakinin aynı olan bir plana göre yapılmış olduğunu, fakat muhtelif şekilde kullanabilmek için çok daha az gelişmiş olduğunu görürüz. Sadece insan iki ayaklı olmuştur. Bu duruma ellerin konumu ve kullanması getirmiştir. Bunu kazanmak için ayaklar düz olmuştur ve büyük ayak başparmağı kendisine has bir şekilde

değişmiştir. Eller nasıl yakalamak için gelişmişlerse, ayaklarda daha çok taşımak ve hareket etmek için gelişmiştir. Kısacası, halen yaşayan maymunlarda, dört ayaklıların yürüyüşü ile iki ayaklıların yürüyüşü arasında muhtelif basamakları görmekteyiz. Fakat antropomorf maymunlar yapıları bakımından iki ayaklılara, dört-ayaklılardan daha yakındır.

İnsanın atalarının tedricen daha dik durması, kol ve ellerin gittikçe daha çok yakalamak ve başka maksatlar için kullanılması, bacak ve ayaklarını aynı zamanda emniyetle ayakta durmak ve yer değiştirmek için kullanılması ölçüsünde beden yapısında birçok değişiklikler de gerekli olmuştur. Kalçalar daha geniş omurga kendine has bir şekilde bükük ve kafa değişik bir şekilde insan tarafından miras alınmıştır.

Ayrıca insanın atalarında, dişler ve çene giderek küçülürken, birleşik kafatası da gittikçe daha çok halen yaşayan insanınkine benzemeye başlamıştır. Yine ruhi faaliyetler geliştikçe beyinde büyümüştür. Karıncaların içgüdülerinin gelişmesi sonucu çok küçük olan beyni de çok gelişmiştir.

Diğer yandan, ehli tavşanla yabani tavşanın beyni karşılaştırıldığında, birincisinin beyninin oldukça küçük olduğu görülmüştür. Bu durum ehli tavşanın kuşaklar boyunca hapiste kalışına ve zekâsını, içgüdüsünü ve maksatlı hareketlerini az kullanmak zorunda kalışına bağlanabilir. Ayrıca insan beyninin ve kafatasının ağırlığının gittikçe artması, onu taşıyan omurganın gelişmesini de etkilemiştir. İnsan ırklarında en önemli farklılıklardan birisi de, kafatasının bazılarında uzun, diğerlerinde yuvarlak oluşudur. Ayrıca küçük insanların kısa kafalı, iri insanların daha çok uzun kafalı olduğu görülmüştür.

İnsan ile diğer hayvanlar arasında göze çarpar başka bir fark da cildinin çıplak oluşudur. Acaba insanın başlangıçta tropik bir bölgede oturmuş olması yüzünden kıllarını kaybettiğini kabul edebilir miyiz? Erkeklerde kılların bilhassa göğüs ve yüzde bulunuşu ile her iki cinste kol ve bacakların gövdeye birleştiği yerde tüylerin muhafaza edilmiş olması, insanın kıllarının iki ayak üzerinde durmasından önce kaybolmuş olduğu varsayımına uygun düşmektedir.

Çünkü şimdi kılların kalmış olduğu yerler, güneşin sıcaklığından en çok korunmuş olan yerlerdir. Kafatası bu esnada dikkate değer bir istisna teşkil eder, çünkü kafa her zaman en çok tehlikeye maruz kalan bir kısım olmuştur. O sebepten sık olarak kıllarla örtülüdür.

İnsanlarında ait olduğu maymunlar dizisinin diğer üyelerinde ve çeşitli sıcak bölgelerde yaşayanların vücudunun da kıllarla kaplı olduğu gerçeğini unutmamak gerekir. Üstelik kılların en sık olduğu yer de sırt bölgesidir.

Ayrıca insan veya ondan da daha eski olarak kadının cinsel ayıklanma sonucu tüylü postunu kendini beğendirmek sebebiyle kaybetmiş oluşudur. Yaygın bir görüşe göre de kuyruğun bulunmayışı insanın önemli ayırıcı özelliklerinden biridir. Bu durumun doğal-ayıklanma sonucu meydana geldiği, yani devamlı olarak sürtünme ve yaralanmasından ileri geldiği de ihtimal dışı değildir. Dolayısıyla insanda ve antropomorf maymunlarda kuyruğun uç kısmı çok uzun bir süre boyunca sürtünmekten zarar gördüğü için kaybolduğunu, deri içinde kalan dip kısmın ise güdükleşip, dik durma, yarı doğrulma haline intibak için değişikliğe uğradığını her halde söyleyebiliriz. Bu örneklerde, beden sıvılarının herhangi bir maksatla değiştikleri zaman, başka dikkate değer değişiklikleri de beraberinde getirdiğini de görüyoruz. Bütün bunları, türlerin birbirinden bağımsız olarak yaratılmadığını göstermek, ikincisi ise kullanmanın kalıtsal etkileri ile çok takviye edilen, çevre şartlarının direk etkisiyle de biraz desteklenen doğal ayıklanmanın değişmede esas rolü oynadığını göstermek için değerlendirdik. Yine bütün hayvanların varoluş araçlarının üzerine çoğalmaya uğraşmaları gibi, insanın atalarının da varoluş için mücadele ve doğal ayıklanma kanununa tabi olmaması imkânsızdır. Ayrıca yaşayan halklara ve maymunların büyük kısmına bakarak, ilk insanların ve insanın maymuna benzeyen atalarının muhtemelen toplu bir halde yaşamış olduğu söylenebilir.

Yine tüy örtüsünün kaybı, sıcak bir ülkede yaşayan insan için büyük kayıp değildir. Aynı şekilde, köpekdişlerine sahip olmayan dişi hayvanında hayatını devam ettirmeye elverişli olduğunu da hatırlamalıyız.

İnsanın beden büyüklüğü ve kuvvet açısından, küçük şempanze gibi bir maymundan mı, yoksa goril gibi kuvvetli bir çeşitten mi? Türediğini bilmemekteyiz. Fakat insanın nispeten zayıf bir atadan türemesi, kendisi için sonsuz derecede yararlı olurdu.

İnsanın beden kuvvetinin azlığı, çabuk koşamayışı, doğal silahlara sahip olmayışı vs. başka unsurlarla düzeltilmiştir. Birincisi daha barbarlık devrinde silahlar, araçlar yapmak imkanını veren akli kuvvetleri, ikincisi hemcinslerine yardım ve hemcinslerinden yardım kabul etmeye kendisini götüren sosyal özellikleri.

İNSAN VE HAYVANLARIN RUHİ YETENEKLERİ

İnsan aklının başka hayvanlarınkinden belirgin bir şekilde farklı olduğu doğrudur. Bu durumu ileri derecede organize olmuş maymunlarla karşılaştırsak bile yine doğrudur. İnsan ırklarının en yüksek zekâları ile vahşilerin aklı arasındaki bu farklar bile, en küçük basamaklarla birbirine bağlıdır. Bu yüzden birinin diğerine değişmesi ya da birinin diğerinden gelişmesi

mümkündür. Ayrıca insan ile yukarı memeli hayvanlar arasında zekâ yetenekleri bakımından esasta hiçbir fark bulunmadığı görülmüştür.

İnsan, hayvanlardaki duyu organlarının aynına sahip olduğu için temel duygulanmaları da hayvanlarınkinin aynıdır. Aynı şekilde insan, hayvanlarınkine eş bir takım içgüdülere de sahiptir. Nefsini savunma, cinsel arzu, annenin yeni doğmuş olduğu çocuğa olan sevgisi, meme-çocuğun emme içgüdüsü gibi. Belki insan kendisine en yakın olan hayvanlara oranla daha az içgüdü sahibidir. Örneğin Hint adalarındaki orangutanlar ve Afrika'daki şempanzeler, uyudukları yatakları yapmaktadırlar. Yine bu maymunların tropiklerin sayısız zehirli ürünlerini yemekten kaçındıkları da görülmüştür. Dolayısıyla hayvanlarda insanlar kadar sevinci ve acıyı, mutluluk ve sefaleti tanırlar.

Hayvanların, insanların heyecanlandıkları aynı şeylerden etkilendikleri o kadar açıktır ki, korku hayvanlarda insanlarda yaptığı aynı etkiyi yapar. Kaşlar titrer, kalp atışı hızlanır, kasların bazıları gevşer ve kıllar dikelir.

Köpeğin efendisine sevgisi bilinir. Ölüm kavgasında bile köpek efendisine yaltaklanmayı unutmaz. Ayrıca anne sevgisinin en ince ayrıntısına kadar hayvanda da gözüktüğü tespit edilebilmiştir. Örneğin, yavrusunu rahatsız eden sinekleri avlayan bir maymun görülmüştür. Dişi bir jibonun yavrularının yüzünü derede yıkadığı da görüldü.

Daha karmaşık olan şefkat duygularının çoğu, yüksek-hayvanlarla insanda ortaktır. Köpeğin sahibinin iltifatını kazanmak için neler yaptığını herkes bilir. Yine maymunlar yanına yılan cesedi götürüldüğünde üç ayrı tür maymununda korkuya kapıldıkları, çığlık attıkları görülmüştür. Aynı maymunlar, kafeslerine ölü bir balık, fare ya da canlı bir kaplumbağa veya başka şeyler bırakıldığı zaman hiç de böyle davranmamakta idiler. Ayrıca taklit özellikleri de gelişmiştir. Örneğin köpeğin biri, bir kedi tarafından emzirilmediği halde, yavru bir kedi ile birlikte terbiye edildiği için yukarda anlatılan alışkanlığı edinmiştir. Yine şahinlerin yavrularını becerikli ve uzaklık tahmininde yanılmayan şekilde terbiye edebilmek için, önce onlara ölü fare ve serçeler getirip havadan bıraktıklarını, daha sonra canlı kuşlarla aynı işi tekrarladıkları görülmüştür.

İnsan anlayışının ilerlemesi için dikkat yeteneği kadar önemli olan başka bir yetenek yoktur. Örneğin duvardaki bir sineğe veya başka önemsiz bir şeye takılıyorsa ona bir şey öğretmek ümidi olmadığını ve maymunun dikkatini ceza vererek çekmeye çalıştığı görülüyordu. Tersine ise, kendisine dikkat edebilen bir maymunun kolayca terbiye edilebildiği ifade ediliyordu.

Hayvanların kişiler ve mevkiler hakkında ki bir hafızaya sahip olduğu

bilinmektedir. Örneğin beş yıl ve iki günlük maksatlı ayrılıktan sonra kulübesine gidilip çağırılan köpeğin önce sevinç göstermediği daha sonra ise sahibine itaat edip onu takip ettiği görüldü. Ayrıca karıncalar, aynı topluluğa dâhil olan ırkdaşlarını dört aylık bir ayrılıktan sonra bile tanırlar.

Hayal, insanın en büyük özelliklerinden biridir. Kedi, köpek ve atlar, kuşlar dâhil muhtemelen bütün yukarı-hayvanlar, hareket ve ses belirtilerinden bilindiği şekilde rüya gördükleri için bunların da belirli bir hayale sahip olduklarını kabul etmek zorundayız. Fakat insanınkinden bambaşka bir tarzda olduğu da bilinmektedir.

İnsan aklının bütün yetenekleri arasında anlayış, mutlaka en önemli yeri işgal eder. Tabiat araştırıcılarının belli bir hayvanın alışkanlıkları üzerinde uzun müddet uğraşınca daima daha çok anlayış ve daima daha az öğretilmemiş içgüdüler tespit ettiklerine inanmaları dikkate değerdir.

Küçük çocukların günlük kavrayışları hakkında derlenen bilgilerle, on bir aylık bir çocuğun her çeşit cisimler ile sesler arasında uyumu büyük çabuklukla yapması ve en akıllı köpekten bile daha fazla yorum yeteneğine sahip bulunduğu da görülmüştür.

Kendilerine ilk defa yumurta verilen maymunların bunları yere vurup parçaladıklarını ve bu suretle büyük kısmının ziyan olduğu, daha sonraları hayvanlar yumurtayı sert bir yere vurup bir tarafını kırdıktan sonra kabuklarını elleriyle ayıklamayı keşfettiler.

Dolayısıyla insan ve yüksek-hayvanların birkaç içgüdüye aynı şekilde sahip olduklarını yeter derecede ispatlamaya çalıştık. Her ikisi de aynı fikir, görüş ve duygulanmalara sahip olup, benzer üzüntü, eğilim ve heyecanlarla karşı karşıdırlar. Daha karışık olan kıskançlık, şüphe, şükran ve cesaret gibi şeylere de her ikisinde rastlamaktayız. Hayret ve merak hissederler, aynı yeteneklere sahiptirler. Fakat yinede akıl bakımından hayvanlar insanlardan daha düşüktür. İnsan bu başarısını, konuşma yeteneğine ve edinilmiş bilgilerini başkalarına iletebilmesine borçludur. Hayvan bireylerinden başlayacak olursak, genç hayvanların yaşlılara göre daha kolay düşmanlarına yakalandığını ve düşmanlarının yaşlılardan daha kolay onlara yaklaşabildiğini herkes bilir.

Yine kuşların ve diğer hayvanların, insan ve diğer düşmanlarla ilişkilerinde dikkatli davranmayı öğrendikleri ve bu özelliklerini tekrar yitirdiklerini kabul etmek gerekir. Bu dikkat, bir alışkanlık, yani bir içgüdüdür. Ama kısmen de bireysel tecrübenin sonucu olmalıdır. Dolayısıyla hayvanın zamanın akışı içinde zekâsını ve diğer zihin yeteneklerini daha da geliştirdiğinin mümkün olmadığı hakkında hiçbir direkt belgeye dayanmayan

iddia, türlerin gelişmesi meselesini reddeder.

Çok defa hayvanların alet kullanmadıkları zannedilir. Fakat şempanzenin doğal şartlarda cevize benzer bir meyveyi taş yardımı ile kırdığı görülmüştür. Genç bir orangutanın dayaktan korunmak için üstüne saman veya örtü çektiği görülmüştür. Ayrıca birçok işlerde taş ya da sopalardan alet olarak yararlandıkları da görülmüştür. Çok defa şempanzeler kendisini rahatsız edenin üzerine elinde ne varsa fırlatıp atar. Dişleri hasta olan bir maymun cevizleri açabilmek için taşlardan yararlanmıştır. Bu davranışın oluşumu basit sanatlara, ilkel mimariye ve giyinmeye ilk adım atışların göstergesidir.

Soyutlama, genel fikirler, bilinç, zihni bireysellik: Hayvanlarında soyutlama yeteneğine sahip oldukları görülmüştür. Örneğin bir köpeğin başka bir köpeği uzaktan gördüğü zaman, bunu yalnız soyut manada bir gerçek olarak kabul ettiği, yani onu sadece köpek olarak anladığı açıktır. Ayrıca hayat ya da ölüm nedir manasını anlıyorsak hiçbir hayvanın, bu bilince sahip olmadığını hemen kabul edebiliriz. Genellikle yüksek hayvanların hafıza, dikkat, fikir birikimi ve bir parça tasavvur kuvveti ile anlayışa sahip oldukları kabul edilmektedir. Fakat kendi çocuklarımızda bile bunların hangi yaşta başladığı bilinmemektedir. Yinede bu yeteneklerin, hiç olmazsa çocuklarda fark edilmeyen kademelerde geliştiğini görüyoruz. Ayrıca hayvanların kendi ruhi bireyliliklerinin bilincini muhafaza ettiklerine şüphe yoktur.

DİL: Bu yetenek, haklı olarak insan ile hayvan arasında temel farklardan biri sayılmıştır. Köpeğin ehlileşmesinden beri, en az dört veya beş çeşit tonda havlamayı öğrenmiş olması önemlidir. Ehlileşmiş köpeğin, avda olduğu gibi şevkle havlamasını, kızdığı zaman hırlamasını, ümitsiz olduğu zaman ulumasını (örneğin hapsedildiği zaman) geceleyin ulumasını istediğinde yalvarıcı şekilde havlamasını tanıyoruz.

Yinede heceli konuşmanın başarılı bir şekilde kullanılması, insana özgü bir özelliktir. Ama insan bile, diğer hayvanlar gibi heceli olmayan sesleri, jestlerini, yüz adalelerinin hareketleri ile birlikte düşüncelerini ifade etmek için kullanır. İnsanı hayvandan ayıran heceli konuşması değildir. Onlarda birçok kelime ve kısa cümleleri anlar ama tek kelime konuşamazlar. Yani heceleme yeteneği, ayırt edici bir özellik değildir. Çünkü papağanlar ve başka kuşlarda aynı yeteneğe sahiptirler. Dolayısıyla insan, hayvanlardan en değişik ses ve fikirleri birleştirmedeki sonsuz yeteneği ile ayrılır. Bu insanın zihni yeteneğinin ileri derecede gelişmiş olmasından meydana gelir.

Ayrıca hiçbir filolog, dilin düşünerek bulunduğunu kabul etmemektedir. Konuşma yavaş yavaş ve zamanla bilinçsiz olarak birçok basamaklardan geçerek gelişmiştir.

Maymunların insanlar tarafından kendilerine söylenen birçok şeyi anladıklarına şüphe olmadığını ve tabiatta bulundukları zaman arkadaşlarına tehlike halinde dikkat işaretleri verdikleri görülmüştür. Yine maymuna benzer bir hayvanın, tehlikeyi işaret etmek için yırtıcı bir hayvanın sesini taklit etmesi gerekmiştir. Bu durum dilin oluşumu için beklide ilk adım olacaktır.

Ayrıca dilin devamlı olarak kullanılması ile beyin gelişmesi arasındaki ilişki, hiç şüphesiz daha önemlidir.

Yine kuvvetli ve birbiri ile bağlantılı fikirlerin uzun bir silsilesi dilin herhangi bir şekilde yardımı olmadan da zihinden geçirilebilir. Bunu rüya gören köpeklerin hareketlerinden çıkartabiliriz. Hayvanların belli bir dereceye kadar, dil yardımı olmaksızın hareket edecekleri de görülmüştür. İnsandaki gibi iyi gelişmiş bir beyinle konuşma yeteneği arasındaki çok sıkı ilişkiyi beyin hastalıklarının belli çeşitleri de göstermektedir. Bu hastalıklarda konuşma, özellikle zedelenmiştir. Örneğin diğer bütün kelimeler yanlışsız bir şekilde kullanılabildiği halde, isimlerin söylenmesi imkânsızdır.

İnsan da bazı organların ifade yeteneği arttıkça organların yeniden gelişmesi de mümkündür. Konuşma ve uygun organların yardımı ile, yani dil ve dudaklarla bu daha da kolaylaşır. Ayrıca dil ve şiveler, geniş bir şekilde yayılmakta ve zamanla diğer dillerin yok olmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla bir ve aynı dilin asla iki kökeni yoktur. Çeşitli diller birbiri ile karışır veya biri diğeri içinde eriyebilir. Görüldüğü gibi heceli konuşma yeteneği insanın daha aşağı bir oluşumdan geliştiği inancını bertaraf edebilecek bir engel değildir.

Yine hayvanların büyük kısmında, güzellik duygusunun karşı cinsi tahrik etmekle sınırlı olduğunu zannetmekteyiz. Oysa erkek kuşun aşk mevsimindeki tahrik edici gösterileri mutlaka dişi tarafından hayranlıkla takip edilmektedir. Fakat hiçbir hayvanın, gece gökyüzünden, güzel bir tabiat manzarasından ya da gelişmiş müzikten anlamasına şüphesiz imkan yoktur. Böyle bir zevk ancak yüksek bir kültürle oluşur.

İnsan ruhunda, hayal, merak ve anlayış vs. yeteneklerinin henüz gelişmediği devrede köpekte olduğu gibi, rüyaları, ruhların varlığı inancına onu götürmeye yetmemiş olmalıdır. İnsanı ilk defa görünmez ruhsal güçlerin (Tanrı, din vs.) varlığı inancına götüren aynı yüksek zihni yeteneklerdir.

HAYVAN VE İNSANLARIN YETENEKLERİ

İnsan ile hayvan arasındaki farkın en önemlisi moral duygusu ve vicdandır. Gelişmiş sosyal içgüdüleri olan her hayvanın entelektüel kuvvetleri, insan kadar ya da insana yakın derecede gelişmiş olsa, noksansız bir moral duyguya ve vicdana sahip olacağı açıktır. Bu duygular ve yardım etme hali, aynı türün bütün üyelerini kapsamayıp sadece aynı toplumdan olanlarla sınırlı kalmaktadır. Ayrıca sempati sosyal içgüdülerin esasını teşkil eder, kişisel alışkanlıkta her üyenin davranışında önemlidir.

Sosyal olan birçok tür hayvan vardır. İnsan köpeğe büyük bir sevgi hissi duyar. Köpek de bunu ilgi ile karşılar. At, köpek ve koyunların kendi türlerinden ayrıldıkları zaman ne kadar hüzünlendiklerini ve hiç olmazsa, ilk ikisinin yeniden kendi türlerine kavuştukları zaman ne kadar sevindiklerini herkes bilir. Yukarı hayvanlarda en açık olan karşılıklı yardım duygusu, ortak bir fikirle birbirlerini tehlikelerden korumalarıdır. Fakat ilk defa tehlikeyi fark eden birinin davranışı, ötekilerini ikaz eder. Tavşanlar art ayaklarını yere vurarak işaret verirler. Koyun ve keçiler aynı şeyi ön ayakları ile yapar, aynı zamanda seslerde çıkarırlar. Kuşların çoğu bazı memeli hayvanlar nöbetçi postaları çıkarırlar. Yine bir kartal genç bir maymuna hücum eder, diğer maymunlar onu kurtarmaya gelirler, kartalın tüylerini koparırlar ki artık kartal avını değil kendi canını düşünür. Bu durumda kartal artık sürünün tek bir maymununa bile hücum edemeyecektir. Dolayısıyla topluluk hayatı yaşayan hayvanların birbirlerine karşı sosyal bakımdan erişkin olmayan hayvanların duymadıkları bir sevgi duydukları kesindir.

Fakat ölmüş olan arkadaşlarına karşı acı duymazlar. Bu durum yalnızca hayvanlarda değil, örneğin kuzey Amerikalı Hintlilerin kuvvetsiz arkadaşlarını ölüme terk etmeleri ihtiyar veya hasta olan anne ve babalarını canlı canlı toprağa gömenlerin davranışları, bu hayvanların davranışından daha kötü olduğu açıktır.

Hayvanların çoğunun hem cinslerinin acılarına ve tehlikede olmalarına karşı ilgi duydukları muhakkaktır. Bu daha çok kuşlarda görülür. Ayrıca sepet içinde yatan kedi ile arkadaşlık etmiş olan köpeğin, sepet yanından her geçişte onu diliyle yaladığı görülmüştür.

Bazı hayvanları bir arada görmeye ve karşılıklı birçok şekilde yardımlaşmaya sevk eden iç tepkinin, çoğu olaylarda tatmin ve zevk alma duygusunun aynı olan hayvanların diğer içgüdüsel davranışlardan bildikleri ya da içgüdülerin baştırılmasını dürtükleyen tatminsizlikten edindikleri aynı duygulardan geliştiği sonucunu çıkarmak doğrudur. Örneğin göçmen kuşların göçüne engel olunursa çok kederlenirler.

İnsanın bütün davranışlarının sevinç veya kederden ileri gelmesi olgusu genel olarak yanlıştır. Fakat bir alışkanlık, körü körüne, kayıtsız şartsız ve tatbik anında zevk ya da kederden bağımsız olarak yerine getiriliyorsa, onun ani ve zorunlu bastırılışında açık olmayan bir memnuniyetsizlik duygusu elbette ki daima belirecektir.

Hayvanların önce topluluk hayatı yaşadıkları için birbirlerinden ayrıldıkları zaman üzgün olduklarını birlikte yaşayabildikleri zaman ise mutlu oldukları görülmüştür. Ayrıca toplum hayatına kazanılan hayvanlar, tehlikelerden çok kolay kurtuldukları halde, az dostluk gösterenler ve yalnız yaşayanlar büyük oranla kayıplar verirler. Yine çok önemli olan sempati duygusunun,bütün hayvanlarda aynı toplumun bütün üyelerini içine aldığı, yani tanıdık veya az veya çok sevilenlere uzandığı, ama aynı türün bütün üyelerini kapsamadığı görüşü de daha çok gerçeğe yakındır.

Çeşitli içgüdü ve alışkanlıklardan bazıları, diğerlerinden daha kuvvetlidir. Öyle ki göçme arzusunun ana sevgisine üstün gelişi gibi. Göç içgüdüsü çok kuvvetlidir. Göç zamanlarında bir kuş, kafesin tellerine vura vura göğsünü kanatır. Sonbaharda kırlangıçların göç arzusunun, kuvvetsiz yavruları terk edip onları açlıktan ölüme terk edecek derecede kuvvetli olduğunu belirtebiliriz.

İnsanın sosyal bir yaratık (hayvan) olduğu herkesçe bilinmektedir. Fakat vahşi komşu topluluklarına hemen daima birbirleri ile savaş halinde bulunuşu, vahşilerin sosyal bir hayvan olmadıklarını hiçbir şekilde ispatlamaz. Çünkü sosyal içgüdüler aynı cinsin bütün bireylerini kapsamamaktadır. İnsan sosyal bir hayvan olduğu için arkadaşlarına bağlılık ve onlara yardım etmeye eğilimlidir. Dolayısıyla insan izah edebilme yeteneğini kazanmıştır. Bu nedenle de barbar ya da kültürsüz insanlardan ayrılmaktadır.

Ayrıca genç ve fedakâr bir anne, analık içgüdüsü ile çocuğuna sevgisinden, gecikmeden en büyük tehlikelere karşı koyar, ama hem cinsi için bunu yapmaz. Diğer taraftan bazı insanlarda nefsin korunması içgüdüsü o derece kuvvetli olabilir ki, kendi evladı böyle bir tehlikeyle karşı karşıya kalmış olsa bile, yine kendisini suya atamaz.

Eylem içinde korkusunu ya da kendisini kurban etmekten çekinmesini yenen insanın, bir bakıma doğal yetenekleri yüzünden kendini zorlamadan bu davranışa giden yaratıktan daha çok takdire değer olduğunu söylemeye lüzum yoktur.

Açlık gibi, öç gibi, arzu ve hırslar gelip geçicidir ve zamanında tamamen tatmin edilebilir. Kuluçka veya beslenme zamanında, ana kuşta, analık içgüdüsü göç içgüdüsünden kuvvetlidir. Pişmanlık, utanç gibi davranışların

varlığının nedeni de bilinçtir. Çünkü bilinç geriye bakar ve gelecekte de öncülük görevini yüklenir. Pişmanlıkta çok kuvvetli bir üzüntü anlamı içerir. Pişmanlıkla üzüntü arasındaki ilinti, ağrı ile sancı arasındaki gibidir. Anne sevgisi gibi çok kuvvetli bir içgüdü bastırıldığında, umutsuzluğa sebep olduğu ender görülen bir şey değildir.

Sosyal içgüdülerden ayrı olarak insanda köklü duyguların uyandığı görülmektedir. Dolayısıyla pişmanlık duygusu gibi kuvvetli bir duygunun etkisi altında bulunan insanın sonunda kusurunun bir bedeli olduğunu öğreten bir davranışa yöneldiğini de kabul etmek akla uygundur. Böyle bir durum sosyal sempati ve sosyal içgüdülerin varlığından dolayı tam bir nefse hâkimiyet kazanır. Açlık ve intikam duygusu, artık kendisini ekmek çalmaya ya da intikam alamaya sevk etmez.

İnsan davranışlarında öldürme, yağma, ihanet, günlük düzen olsa idi hiçbir kabilenin ayakta kalmasına imkân olmazdı. Fakat buna rağmen çocuk öldürmek o dönemde, bütün dünya da büyük ölçüde ve hüküm giymeksizin yürürlüktedir. Ayrıca intiharda eski zamanlarda bir suç olarak kabul edilmiyordu. Yine Hintli kadınların yakalanan düşmanlara işkence edilirken yardım ettikleri herkesçe bilinmektedir. Fakat Amerikan vahşileri, cesaretini ispat edip kuvvetlenmek için en korkunç işkencelere hiç şikâyetsiz katlanır. Bu vahşilerin delice dinsel bir motif yüzünden kendini, vücuduna tespit edilmiş bir kancayla direğe asan Hint fakirlerine hayret ettiğimiz bilinçsizlikle şaşmaktayız.

Ahlak denilen duyguların başlangıçta, sosyal içgüdülerden geldiği görüşü yaygındır. Ayrıca insan çok kez, iç tepkiyle davranır, yani içgüdüsel ya da alışkanlığa göre, tıpkı kör gibi içgüdülerini izleyen arı ya da karıncaların davranışına benzer şekilde, bilinçli bir memnunluk duymaksızın hareket eder. Yine insanın en önemli özelliğinin bencillik olduğu fikrini de reddetmek gerekir. Çünkü her hayvanın kendi içgüdülerini izleyerek mutluluk duyması ve bu gerçekleşmediği zaman üzgün olmasına bencillik denilmek istenmektedir.

Beynin sanki ekime en hazır bir tarla halinde bulunduğu zamanda, zihne sokulan bir takım inançların, giderek tamamen bir içgüdü tabiatına büründüğüne işaret eden görüşünde önemi vardır. İçgüdünün özelliği ise, muhakeme edilmeden tabii olmasından ibarettir.

Özet olarak diyebiliriz ki, en yukarı basamağa kadar gelişmiş hayvan aklı ile en az gelişmiş insan arasındaki farkın pek büyük olduğuna şüphe yoktur. Fakat antropomorf bir maymunun birçok şeyi yapabilme yeteneği olmasına rağmen, taştan bir alet yapmanın kendi gücü dışında olduğunu

kabul ederdi. Hele metafizik önermelerde bulunmak, bir matematik problemini çözmek ya da Tanrı hakkında düşünmek veya doğa olaylarının büyüklüğüne şaşabilmek yeteneğinden yoksun olduğunu itiraf zorunda kalırdı.

İnsan ile yüksek-hayvanlar arasındaki ne kadar büyük olsa da, bu sadece derece bakımından olup, ilke bakımından hiçbir fark bulunmaz. Dolayısıyla sevgi, hafıza, dikkat, merak, düşünme arzusu vs. gibi insana ait çeşitli yetenek ve durumların az veya çok gelişmiş bir halde hayvanlarda da bulunduğunu gördük. Ayrıca diğer gelişmiş entelektüel yeteneklerinde, dilin uzun süre kullanılması sonucunda oluştuğunu hatırlamalıyız.

TARİH ÖNCESİ VE UYGAR ÇAĞLARDA ENTELEKTÜEL VE AHLAK YETENEKLERİNİN GELİŞMESİ HAKKINDA

İnsan alışkanlıklarını yeni hayat şartlarına uydurmak yeteneğine sahiptir. Yani kendisini savunmak, ya da gıda yaratmak için silahlar, aletler ve stratejik planlar keşfeder. Daha soğuk bir iklime gittiğinde, giyinerek, kulübelerde barınarak ve ateş yakarak kendini korur. Hazmedilmez gıdaları ateşte pişirerek yenilir hale getirir.

İnsandan önceki yaratık sosyalleşir sosyalleşmez taklit arzusu, düşünme ve entelektüel yeteneklerin, hayvanlarda sadece izlerini fark edeceğimiz derecede kuvvetli bir şekilde değiştiği dikkate değer.

Ayrıca bilinç çok karmaşık bir duygudur. Sosyal içgüdülerden oluşmuş, giderek anlayış ve kişisel fayda ve dinsel duygularla sağlamlaştırılmıştır.

Doğal ayıklanmanın uluslar üzerindeki etkisini daha sonraları ele alacağız. Fakat ahlak yeteneği anlamında, her çeşit yükün altında ezilmekte olan mülksüzler ve akılca zayıf olanlar, hemen istisnasız olarak erken evlenmektedirler. Fakat ölçülü kimseler ilerlemiş yaşlarda evlenmektedir. Bu durumu tabi ki şimdiki bilgilerimizle yalnız basit bir doğal-ayıklanma ile açıklayamayız. Bunun nedeninin ekonomik ve toplumsal olaylar olduğu gerçeğini tespit etmeliyiz.

Sonuç olarak hemen hemen bütün uygar dünyayı kapsayan ahalinin bir zamanlar barbarlık devrinde bulunduklarına şüphe yoktur. İnsanların başlangıçta uygar olup basamak basamak aşağılaştıklarını kabul etmek, insan doğasını acınacak derecede aşağı kabul etmek demektir. İlerlemenin gerilemeye oranla çok daha ağır bastığını, insanın yavaş yavaş ve aralıkla da olsa, en aşağı durumdan bugünkü bilim vs. seviyesine yükseldiğini kabul etmek doğru olacaktır.

İNSANIN AKRABALIKLARI VE SOY AĞACI HAKKINDA

İnsanın beden yapısı bakımından en yakın akrabası ile arasındaki fark, bazı doğa bilginlerinin sandıkları gibi, büyük olsa da ve zekâ yetenekleri ölçüsü derecesinde farklı bulunsa bile, şimdiye kadar yaptığımız değerlendirmeleri de dikkate alarak, insanın daha ilkel bir yaratıktan türediğini söyleyebiliriz.

İnsan, hayvanlardaki aynı genel sebepler yüzünden, aynı genel kanunlara tabii olarak bir sürü küçük ve çok yönlü değişikliklere uğramıştır. Dolayısıyla insanın kökeni, diğer bütün hayvanlardan farklı olmuş olsaydı, bu değişik cins belirtilerinin bir manası olmasına imkân bulunmazdı. Diğer taraftan, insanın diğer memeli hayvanlarla birlikte bilinmeyen aşağı bir yaratıktan türediği göz önünde tutulduğu zaman ise, bu belirtiler kolayca anlaşılabilir olmaktadır. Ayrıca derece bakımından fark bulunması, bu fark ne kadar büyük olsa da insanı aynı bir kısma yerleştirmemizi gerektirmez. Örneğin aynı sınıfa ait iki böceğin yani karıncalar ile fidan bitinin karşılaştırmasında özellikle karıncaların daha çalışkan oldukları, birbirlerine haber verdiklerini, aylarca ayrılıktan sonra birbirlerini tanıdıkları, büyük yapılar yaptıkları, gıda topladıkları görülmüştür.

Sadece bir organ ya da bir niteliğe dayanan (bu organ, beyin gibi çok karmaşık ve önemli bir organda olsa) ya da zihni yeteneklerin yüksek gelişimine bağlı bir bölünmenin her zaman yetersiz olduğu anlaşılmıştır. Dolayısıyla kök şekilleri akraba ise, bunlardan türeyenlerde akraba olacaklar ve her ikisi birleşik olarak daha büyük bir grup teşkil edecektir. Ayrıca bol miktarda benzer noktaların varlığı, birkaç ama az noktada tam benzerlik ya da benzemezlikten çok daha önemlidir. Organik yaratıklarda benzerlik, aynı hayat alışkanlıklarına sahip olmaya dayandırılamaz. Örneğin iki hayvanın bedeni, suda yaşamaya tamamen intibak etmiş olabilir. Fakat bu hayvanlar doğada birbirlerine hiç de yakın bulunmazlar. Bu sebeptendir ki, artık fonksiyon görmeyen ya da sadece embriyonal durumda mevcut olan faydasız ve rudimenter organların, yan oluşumların tasnifte en önemli öğeler olduğunu kabul etmeliyiz. Bu organlar, daha ileri bir devredeki şartlara zor intibak ederler, bu sebepten de bize, türedikleri eski çizgileri ve gerçek akrabalıkları anlamakta kılavuz olurlar.

• İnsan beyninin kuvvetle gelişmiş olmasının sınıflandırma için az önemli olduğunu göz önünde tutmak zorunluluğu vardır. Ayrıca insan ile dört ayaklılar arasındaki geri kalan hemen hemen bütün farkın, onların hayat alışkanlıklarına dayandırıldığını ve esas farkın ise insanın dik durması ile ilişkisi olduğunu, yani el ve ayak yapısının, omurganın bükülme-

sinin ve kafanın duruş şeklinin dik durmaktan ileri geldiğini hatırlamalıyız. Dolayısıyla insan, kendi kendini sınıflandırmak zorunda olmasaydı, kendisi için özel bir yer tesis etmeyi asla düşünmeyecekti.

Yine kollarımızdaki kılların yönü, eskiden ne olduğumuz hakkında dikkate değer bilgi vermektedir. Hiç kimse kollarımızın şimdi yağmuru akıtmaya yaradığına inanmayacaktır. Çünkü bugünkü dik duruş şeklimizde bu işe yarayacak şekilde yönelmiş değildir.

Ayrıca insan ile bazı maymunlar arasında yukarda belirtilen noktalardan ve daha başka birçok noktalardan mevcut benzerliklerin (çıplak alın, kafadaki uzun saçlar v.b.) aynı ortak atadan türediğinin noksansız sonucu olduğunu kabul etmeye hakkımız yoktur.

• Antropomorf maymunların doğal bir alt grup teşkil ettikleri kabul edilecek olursa, antropomorf alt grupların herhangi eski bir üyesinin insanın ilk atası olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bu ata sadece Catarrhina'ların bütün grubu ile ortak olan tüm özelliklere sahip olmakla kalmayıp, aynı zamanda kuyruğunun bulunmaması, damar siğillerinin bulunmaması gibi diğer kendine özgü niteliklerle ve tamamen ayrı bir dış görünüşe de sahip bulunacaktır. İnsanın akrabaları ile karşılaştırıldığında ise çok büyük değişikliklere uğradığına ve bunun özellikle beynin kuvvetle gelişmesine ve ayakta durmaya bağlı olduğuna şüphe yoktur. Ayrıca Catarrhina ve Platyrhini'lerin ortak niteliklerinin çoğunu kendisinde toplayan daha eski bir yaratığı doğa araştırıcısı hiç şüphesiz bir maymun kabul edecektir.

İnsanın doğum yerinin neresi olduğunu değerlendirdiğimizde, Afrika'nın goril ve şempanze ile yakın akrabalığı bulunup, önceki zamanlarda nesli tükenmiş maymun cinslerince ikamet edilen bir yer olması muhtemeldir. Ayrıca ne zaman ve nerede olursa olsun insan, tüylerinden ilk arındığı sırada, herhalde sıcak bir ülkede yaşıyordu.

İnsanla, maymuna benzeyen atasını birbirine bağlayabilecek olan fosil kalıntılarının bulunmaması sorununa gelince, yapılan araştırmaların göstermiş olduğu gibi bütün omurgalı hayvanlar sınıfında fosil kalıntıları keşfinin pek çok yavaş gittiğini ve tesadüflere bağlı olduğu bilinmektedir. Ayrıca fosil kalıntılarının bulunabileceği bölgelerin de jeologlar tarafından da henüz araştırılmadığını unutmamalıyız.

Fakat gelişim teorisinin taraftarları olan herkes, beş büyük omurgalı sınıfının yani memeliler, kuşlar, sürüngenler, kurbağalar ve balıkların hepsinin ortak bir atadan türediğini teslim eder. Çünkü bunların özellikle embriyonal devrede pek çok ortak tarafları vardır.

• İnsanın atasının, bir zamanlar bütün vücudunun örtülü olması zorun-

ludur. Her iki cinsin sakalları vardı. Kulakları her halde sivri ve hareketliydi. Vücudunda özel kasları bulunan bir kuyruğu vardı. Ayrıca embriyondaki ayak başparmağında anlaşıldığına göre, o zamanlar ayak kavrama yeteneğinde idi. Atalarımız hiç şüphesiz ağaç hayvanları idiler ve sıcak, ormanlık bir bölgede yaşıyorlardı.

• Sonuç olarak, her organizma her zaman için türediği yaratığın yapısındaki genel tipi muhafaza eder. Gerçek maymunlar, iki büyük dala ayrılırlar, eski dünya maymunları ve yeni dünya maymunları, bu sonunculardan nihayet bütün alemin harikası ve şanını teşkil eden insan ortaya çıkar.

İNSAN IRKLARI HAKKINDA

İnsan ırklarının oluşumunda, cildin ve saçların rengi, yüz çizgilerindeki önemsiz farklılıklar ve yüz ifadesi, hüküm vermemizde çok etkili olmaktadır. Irklar bünye yapısı, iklime uyma yeteneği ve muhtelif hastalıklara gösterdikleri duyarlılık yüzünden de birbirinden ayrılırlar. Ayrıca insana en yakın bulunan hayvan gruplarının yani dört ayaklıların hiçbir cinsinin fazla soğuğa ya da iklim değişikliklerine dayanamayacağını ve insana en yakın bulunan cinslerin hiçbir zaman Avrupa'nınki gibi ılıman bir iklime uyabilecek kadar bile olgunlaşmadığı gerçeği de önemlidir. Yine insanın bütün belirtilere göre, başlangıçta hiçbir okyanus adasında ikamet etmediğini, bu ilişki yüzünden sınıfın diğer üyelerine benzediğini eklememiz gerekir.

Özel farkları olan parazitlerin insanda yerleşmesi olayı, ırkları tamamen farklı bir şekilde sınıflandırmak için yeterli bir belge olarak kabul edilecektir. Örneğin Sandviç adası sakininden bir kaçının, bu gemiye yayılan bitlerin İngiliz gemicilerinin vücuduna geçtikleri zaman üç dört günde öldükleri görülmüştür.

Bir takım ırkların diğer ırklarla ilişkisinde tamamen döl verebildiklerine dair delillere rastlanmıştır. Fakat bunun aksi olan delillerde vardır. Avustralyalı kadınlar Avrupalı erkeklerden ender olarak çocuk yapabilmektedir. Bir teoriye göre evcileştirme ve doğuda bulunan cinslerin çiftleştirilmesinin genel sonucu olarak kısırlık eleminasyon için geçerlidir. Bu çeşitli irdelemelerden, çiftleşmiş insan ırklarında döl bereketi ispat edilmiş olsa bile, bizim bu ırkları saf cinsler olarak kabul etmemize engel teşkil etmeyeceği anlaşılmaktadır. Ayrıca başka ırklarla çiftleşmiş olan zencilerin torunları ya tamamen siyah ya da tamamen beyaz olup ender olarak da melezdiler. Dolayısıyla insan, ırkları karışmadan bir arada varolabilmek için yeter derecede farklı değildir. Fakat bu karışımın kalıcı oluşu, özel farklılığa en iyi delil teşkil eder. İnsan ırklarını farklı cinsler olarak kabul etmeye engel

olan en önemli husus, birbirine dönüşmesi yani olayların çoğunda birbirleriyle çaprazlaşsın veya çaprazlaşmasın bu dönüşümün mevcut olmasıdır. Fakat bunların zamanla birbirine dönüştüğünü ve aralarında keskin ayırt edici özellikler bulamaya imkân olmadığını gösterir.

• Özetle, evrim ilkesini kabul etmiş olan doğa araştırıcıları bütün insan ırklarının tek bir kökten geldiğinden şüphe etmemektedirler. Ayrıca çevredeki fiziksel şartlardan, çevredeki organizmalardan ve kalıtımdan ileri gelen değişiklikleri de hesaba katmalıyız.

Halen yaşamakta olan insan ırklarının, renk, kıl, kafatası şekli, beden oranları vs. açısından birbirlerinden çok farklı olmasına rağmen, organizasyonun bütünü göz önünde tutulduğunda, bazı noktalarda tamamen benzer oldukları görülecektir. Bu benzerlik, dans, ilkel müzik, tiyatro, resim, dövmeler ve vücutları süslemede, karşılıklı anlaşmada ve değişik heyecanlarda yüzlerde aynı ifadelerin bulunması ile aynı hecesiz çağrılarda bulunmaları ile pek güzel anlaşılır. Dünyanın en uzak ucundan gelen eski zamanlarda yapılmış olan ok uçları tamamen birbirinin aynıdır. Bu olay sadece, değişik ırkların aynı buluş yeteneğine, benzer zihni yeteneklere sahip olması ile açıklanabilir.

Doğa araştırıcıları iki veya daha çok ırk ya da iki akraba oluşumu arasında, alışkanlıklar, zevk eğilimleri bakımından birçok küçük benzerlik gözlemlediği zaman, bunların tümünün bir ve aynı kökten geldiğini ve hepsinin aynı cinsten sayılması gerektiğini söyler. Aynı sonuç insan ırkları içinde çıkarılabilir. İnsanın denizle birbirinden iyice ayrılmış bulunan bölgelerde yayılması hiç şüphesiz çeşitli ırklarda niteliklerin birbirinden ayrılmasına sebep olmuştur. Aksi olsaydı aynı ırka değişik kıtalarda rastlamamamız gerekirdi. Bu nedenle bıçak ucunun bir parça gelişmiş şekli bulunan mızrakla sadece uzun bir çekiç olan topuzun, biricik miras olduğu gösterilmiştir. Çünkü insan, bir defa öğrendikten sonra asla unutmayacaktır.

Bazı dillerin temelden farklı oluşuna dayanarak, filologların bir kısmı, insanın yayılmaya başladığı sırada henüz konuşan bir hayvan olmadığı sonucuna varıyorlar. Dilin, şimdi konuşulan herhangi bir dile oranla çok yetersiz oluşu yüzünden başlangıçta jestlerle desteklenerek kullanılmış olması muhtemeldir. Ne kadar az gelişmiş olsa bile, insana eski zamanlarda da üstünlüğünü temin etmiş bulunan dil kullanmaksızın, insanın zekâsının bu yüksek seviyesine varması imkânsız olurdu.

İnsan ırklarının birçoğunun ve alt-ırkların kısmen veya tamamen yok olması tarihi bir gerçektir. Yokoluş, özellikle bir toplumun değeri ile bir

ırkın diğer ırkla mücadelesinin sonucudur. Olayların çoğunda yok olmanın en önemli sebebi, döl gelişiminin azalması ve hastalıklardır. Doğumların az ölümlerin çok olduğu görüldü. Bunun sebebi de hayat şartlarındaki ve beslenmedeki değişiklikler olmalıdır. Ayrıca kadınların kısırlığı ile küçük çocukların ölüm oranının çok olması esas sebeplerdir. Fakat yine de en önemli sebep, döl gelişiminin azalması olmalıdır. Avrupalılar taklit etme arzularından dolayı çoktandır giyiniş şekillerini de değiştirmişlerdir. Alkollü içkilerin kullanılması da çok yayılmıştır. Bu değişikliklerin önemsiz görünmesine rağmen, hayvanlardaki deneylere dayanarak, yerlilerin döl gelişimini azaltacak unsurlar olduğunu iddia edebiliriz.

Vahşi insan ırklarından çoğunun, farklı şartlara veya hayat tarzlarına zorlandıkları zaman veya yeni bir iklime getirildiklerinde kolaylıkla sağlıklarını kaybettiklerine tanık olmaktayız. Ayrıca kısırlığın hafif derecesi bile, bir toplumun azalmasına sebep olan diğer olaylarda birlikte er geç yok olmasına sebep olacaktır. Yine hayvanların büyük kısmını kısırlaştıran başka değişikliklerde bilinmektedir. En bilinen olaylardan biri, Hindistan'da ehlileştirilmiş fillerin üremedikleridir. Dolayısıyla yaşam şartlarında ufak bir değişikliğin vahşi bir hayvanda, yakalandığı zaman kısırlığa sebep olması dikkate değerdir.

Herhangi bir ırkın vahşileri, hayat alışkanlıklarını değiştirmeye zorlandıkları zaman döl gelişimlerinde az veya çok bir değişiklik olacak aynı sebeplerden ve aynı şekilde, Hindistan'daki fillerin ve çıtaların, Amerika'daki birçok maymunlar ve her cinsten birçok hayvanların doğal şartlardan uzaklaştırıldıkları takdirde yaptıkları gibi, yavruları sağlıklarından kaybedeceklerdir.

İnsan ırkları arasındaki farkların hepsi içinde cilt rengi, en göze çarpan ve en belirgin olanıdır. Ayrıca çok nemli veya çok kuru bir atmosferin cilt rengi üzerine sıcaklıktan daha büyük tesiri olduğu ileri sürülmüştür.

Bu günkü bilgilerimizle, insan ırkları arasındaki renk farkını, ne bu nedenle elde edilen faydalar, nede iklim etkisi ile açıklamak durumunda olmamamıza rağmen, iklimin etkisini de tamamen inkâr etmemeliyiz.

İnsan ırkları arasındaki dış farklılıkların tümünün büyük bir şekilde değişebilmesi, bu farklılıkların büyük önemi olamayacağını gösteren delillerden biridir. Şayet bunların önemi olsaydı ya uzun süre sabit kalmaları ve kazanılmaları ya da elemine olmaları gerekirdi. Bu bakımdan insan, doğa araştırıcılarınca fevkalade değişken kalan, değişmeleri orta derecede olduğu için doğal ayıklanmaya tabii olmayan, proteik (sık sık şekil değiştiren) ya da polimorf (çok şekilli) oluşumlara benzemektedir. Ayrıca insan

ırklarının renk, kıllanma, yüz çizgilerinin şekli vs. gibi açılardan farklılığına bakarak; cinsel ayıklanmanın bu olay üzerinde etki ettiği kabul edilebilir.

ÖZET SUNUM

İnsanın daha az organize bir yaratıktan türemiş olduğunu gördük. Bu sonucun dayanmakta olduğu temeller asla sarsılmayacaktır. İnsan ile onun aşağısında bulunan hayvanlar arasında hem embriyonel gelişme, hem de sayısız önemli ya da önemsiz yapı ve bünye benzerlikleri, rudimentler tartışılamayacak kadar açık olaylardır. Bu olay-grupları (bir grubun üyelerinin karşılıklı akrabalık ilişkileri, geçmişteki ve şimdiki coğrafi yayılımları, jeolojik açıdan birbirini takip etmesi gibi) diğer olaylarla birlikte gözden geçirildiği zaman evrim ilkesinin açık ve sağlam olduğu anlaşılmaktadır. Bir insan embriyonunun örneğin köpek embriyonuna benzerliğini kafatasının, çevre organlarının ve bütün bedeninin (organlar için belirli kullanmadan bağımsız olarak) Başka memeli hayvanlardaki aynı plana uyan bir yapıda olduğunu bazı yapıların, örneğin insanın normal olarak sahip olmayıp, dört ayaklılarda olağan şekilde bulunan kasların tesadüfen yeniden insanda meydana çıktığını, buna benzer bir takım benzeş olayların bulunduğunu görünce, insanın ve diğer memeli hayvanların aynı kök şeklinden geldiğini kabul etmeye mecbur kalır.

Küçük değişik bireysel farklılıklar, doğal ayıklanmanın varlığı için yeter. Organların uzun süre devam eden kullanma ya da kullanmama durumunun etkilerinin çok büyük rolü olduğuna ve doğal ayıklanmanın aynı olan bir yönde etkili bulunduğuna emin olabiliriz. Ayrıca çevredeki hayat şartlarının doğrudan doğruya ve belirli etkilerine de bir dereceye kadar önem verilebilir, örneğin bol gıda, sıcaklık ya da nem gibi ve nihayet küçük fizyolojik önemi olan birçok özellikler cinsel ayıklanma ile kazanılabilir.

İnsanın muhtemel olarak ağaçlar üzerinde ve eski dünya da yaşayan dört ayaklı, kuyruklu, kıllı bir atadan geldiğini öğrendik. Ayrıca evrim ilkesini kabul eden her kişi, yüksek hayvanların akli yeteneklerinin insandakinden nitelik bakımından değil, sadece nicelik bakımından farklı olduğunu görmek zorundadır. Aynı sonuç insan içinde geçerlidir, akıl onun için en eski devirlerde bile en önemli şey olmalıdır. Çünkü sadece akıl, ona dili bulup kullanmayı, silahlar, alet vs. yapmayı ve bunlarla (sosyal alışkanlıkları ile de takviye edilmiş olarak) uzun süreden beri bütün diğer yaratıklar üzerinde egemen bir hayvan olmayı temin etmiştir. Kendi bedeni ile oranlanıldığı zaman, insan beyninin diğer hayvanlarla karşılaştırılınca açık bir şekilde beliren büyüklüğünün asıl sebebi basit şekildeki bir dilin eskiden kullanılmış olmasıdır. Beyin her çeşit şeyin ve özelliklerin işaretini

tespit eden, hafıza dizilerini çağrıştıran olağanüstü bir makinedir. Karar vermek, soyutlamak, kendi bilincine varmak gibi daha yüksek yetenekler, her halde diğer zihni yeteneklerin devamlı mükemmelleşmesi ve eksersiz sayesinde meydana gelmektedir.

Fakat en önemli öğeler, sevgi ve sempatidir. Sosyal içgüdüsü olan hayvanlar, diğer hayvanlarla bir arada bulunmaktan zevk alır, tehlike anında birbirini korur ikazda bulunur ve birçok fırsatlarda birbirine yardım ederler.

İnsanla hayvan arasında en büyük ve en manalı farkın, Tanrı inancı olduğu söylenmiştir. Çünkü denmiştir, her şeye erkli ve hep iyilik isteyen bir yaradan fikrinin insan aklında, uzun bir kültürle yükselmeden ortaya çıkması herhalde mümkün değildir.

SONUÇ ÜZERİNE

Yukarıdaki açıklama ve değerlendirmelerin Darwin'in eseri olduğu açıktır. Fakat girişte de belirttiğimiz gibi her teorinin bitmiş, mutlak, eksiksiz olması ne mümkündür nede bilimseldir. Bu konuda Darwin'in temel öncülleri vererek konunun kavranmasını sağladığı da bir gerçektir. Yinede uluslar ve insanlar arasındaki farkların sanki güç ve zenginlik sonucu oluştuğu gibi tezlerini de doğru bulmadığımızı belirtiriz. Fakat evrim teorisinin oluşmasına katkıları da tartışılmazdır. Devrimci Sosyalistler olarak Darwin'in teori ve önermelerine genel olarak katıldığımızı, bunların mücadelemizde bizlere yol açıp, güçlendireceğini de söyleyebiliriz.

Darwin'in yıllarca "insanın kökeni" konusunu işleyen delilleri topladı. Fakat ilk zamanlar, bu konuda hiçbir şey yayınlamadı. Ayıklanma ve evrim teorilerini, insan ve insanın ortaya çıkışını anlatan çok heyecan verici temalarla tehlikeye sokmak istemiyordu. Darwin'in o zamanlar insanın gelişim tarihinden bahseden çalışmasını evrim ve ayıklanma teorisinin kabulünde karşılaştığı güçlükleri artırabileceğinden korkması yüzünden yayınlamadığını anlıyoruz.

Geldiğimiz noktada teknolojik ve bilimsel tezlerin çok hızlı ve kaliteli geliştiği düşünülürse, konuyu tutucu, statükocu ve metafizik yaklaşım değil de bilimsel diyalektik-maddeci yaklaşımı esas alırsak Darwin'in teorisini çürütmek mümkün olmadığı gibi doğruluğunun kanıtlarının bugün daha da netleştiğini ve gerçek olduğunu söyleyebiliriz..

KANAKÇA:

-Türlerin kökeni – Charles Darwin
- İnsanın Türeyişi – Charles Darwin
-Davranışlarımızın Kökeni – Dr. Serol Teber
-Madde ve İnsan – M. Vasilyev, K. Stanyakoviç
-Tarihte Neler Oldu – Gordon Childe
-İnsan Üstüne Bir Deneme- Ernest Cassier
-İnsan ve İnsanlar- Jean Bruller Vercors
-İnsan Bilimleri ve Felsefe

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE

Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyeliği için müzakerelerin başlaması tarihi alınması yoğun bir tartışma başlattı. Hem genelde hem de özelde yani sol-sosyalist kesimde ciddi bir kafa karışıklığı başlamış durumda. Bizler bu kafa karışıklığını gidermek ve netleştirmek doğrultusunda mütevazı bir katkı sağlamaya çalışacağız.

KURULUŞ, BUNALIM VE GELİŞME DÖNEMLERİ

Avrupa Birliğinin kuruluş ve ortaya çıkma şartları o günkü dünya konjonktürünün durumuna sıkı sıkıya bağladır. Özellikle Birinci ve İkinci Dünya Savaşları sonucu "Sosyalizmin" bir sistem olarak oluşması ve gelişmesi sonucu, ABD'nin yalnız kalması mümkündü. Avrupa'ya akan Marshall yardımı, NATO'nun kurulması ve kıtadaki güçlü ABD askeri varlığının amacı, "Sosyalizmin" yayılmasını engellemekti. ABD'nin büyük ekonomik ve askeri desteği önemli olmakla birlikte, "sosyalizme" karşı güçlü bir Avrupa'nın yaratılmasında asıl sorun, içerde birkaç yüzyıldan beri süren, bazen keskinleşen çelişkiydi. Batı ve Orta Avrupa'da barış ve birleşme, Fransa-Almanya ilişkisine bağlıdır. Coğrafi konumları, askeri ekonomik güçleri ve nüfus büyüklükleri nedeniyle, iki ülke arasındaki çelişkinin keskinleşmesi, diğer ülkelerin Fransa ya da Almanya'yı tutması nedeniyle çatışmanın her yana yayılması anlamına gelir. Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında rakip saflarda yer alan bu iki ülke arasındaki ilişkiler radikal biçimde değişmedikçe, Avrupa'da istikrar olanaksızdır. Şimdiki adıyla (AB) 'nin Fransa-Almanya ekseninde kurulması, şimdi de aynı temelde varlığını sürdürmesi bu nedenledir.

1945 sonrasında Avrupa, dünyanın belirleyici alanı olma özelliğini kaybetti. Rönesans, Aydınlanma, ulusal devletlerin kurulması ve iki dünya savaşı dönemini de kapsayarak 400 yıldan fazla sürmüş "Avrupa merkezli dünya" yerini ABD ve SSCB arasında kalmış, bölüşülmüş bir Avrupa'ya bıraktı.

Böyle bir durum sonucunda, böyle bir birliğin kurulması doğrultusunda küçükte olsa ilk adımlar atılmaya başlandı. Fransa, Batı Almanya, İtalya ve Benelüks (Belçika, Hollanda, Lüksemburg) arasında yapılan ilk görüşmelerden sonra, 1952'de "Avrupa Kömür ve Çelik Birliği" kuruldu. Amaç, zamanın ağır sanayisinde üye ülkeler arasında daha planlı bir üretim ve ticarete doğru gitmekti. Daha sonraları Danimarka, İrlanda ve İngiltere1973'te, Yunanistan 1981'de, Portekiz ve İspanya ise 1986'da Birliğe katıldılar. Benzer bir gelişme Avrupa Savunma Birliği konusunda ger-

çekleşmedi. Batı Almanya'nın yeniden silahlanması ama Avrupa'daki ortak bir örgüt çerçevesinde denetlenmesi görüşü Fransa tarafından kabul edilmedi. Batı Avrupa'nın SSCB'ye karşı savunulması her ülkenin kendi silahlı gücü, NATO ve kıtadaki ABD askerleri çerçevesinde ele alındı.

Avrupa Kömür ve Çelik Birliği'ni oluşturan ülkeler 1957'de imzalanan Roma Antlaşmasıyla, Ortak Pazar olarak da anılan, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kurdular. AET'nin amaçları şunlardı.

- Üye ülkeler arasındaki ticaret engellerini kaldırmak,
- Üye olmayan ülkelere tek ticaret politikası uygulamak,
- Ulaşım, tarım ve genel ekonomik politika konularında eşgüdüm sağlamak,
- Sermaye ve emeğin serbest dolaşımını sağlamak.

Antlaşmanın işlev kazandığı 1 Ocak 1958'le birlikte dört AET organı da faaliyete geçti. Bunlar Komisyon, Bakanlar Konseyi, Adalet Divanı ve Avrupa Parlamentosudur.

Başlangıçta 6 üyeden oluşan Birlik bünyesinde bile sorun olan tarım politikası, Yunanistan, İspanya, Portekiz gibi ülkelerinde katılmasıyla genişledi ve şiddetlendi. Bu konuda en şiddetli tepki, Yıllardan beri Fransız çiftçilerden geldiği bilinir. AB üyesi ülkelerden ucuz ürün ithali nedeniyle fiyatların düşmesini protesto eden Fransız çiftçiler, yıllardan beri Paris'e yürüyüp domates dökerler, limanları işgal ederek gemilerin ilgili ürünleri boşaltmalarını engeller, otoyolları kapatıp bu ürünleri nakleden kamyonları ateşe verirler. Fransız hükümeti olayları yatıştırmak için ödün verir ama Birlik içinde kalıcı bir çözüme ulaşılamadığı için bir-iki yıl sonra aynı olaylar tekrarlanır.

De Gaulle'ün ve Fransa yönetiminin amacı, ABD ve SSCB arasında Fransa önderliğinde birleşik bir Avrupa oluşturmaktı. Bu amaç özellikle İngiltere'nin dışlanmasında ortaya çıktı.

İngiltere ilk kez Ağustos 1961'de Birliğe üye olmak için başvurdu. Ardından Danimarka, Norveç ve İrlanda'nın başvuruları geldi. Fransa, İngiltere aracılığıyla ABD'nin Birlik içine gireceği gerekçesiyle bu ülkenin başvurusunu veto etti.

Fransa etkinliğini artırmak için 1961–66 arasında ilk atom denemesini yaptı. SSCB ile ilişkilerini geliştirdi; Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanıdı ve NATO'nun askeri kanadından çekildi.

AB bunalım yıllarında genişlemesini sürdürdü ve 1980 sonrasındaki gelişmenin bazı önemli yönlerinin temelini attı. Önce 6'lar Avrupa'sı, 9'lar Avrupa'sı oldu. Yine bu yıllarda Yunanistan, İspanya ve Portekiz'de faşist

diktatörlükler son buldu.

Ayrıca 1978 sonunda Brüksel'de yapılan toplantıda Avrupa para sistemi kabul edildi. AB üyesi ülkelerin paralarının dalgalanma sınırları belirlendi. Fazla değer kazanan ya da kaybeden para birimlerine müdahale mekanizması kuruldu. İngiltere bu sistemde yer almadı.

AB bünyesinde bu dönemdeki girişimlerden biriside, Avrupa Parlamentosu'nun gücünü artırmaktı. Parlamento o zamana kadar göstermelik bir kurumdu. Avrupa konseyi, 1975 sonundaki Roma toplantısında Parlamento'nun genel oyla oluşturulmasına karar verdi. İlk seçim Haziran 1979'da yapıldı. Ülkeler nüfuslarına uygun temsilci sayısıyla parlamentoda yer aldılar.

Seçilmiş parlamentonun yaptığı en "etkili eylem" 1979 sonunda Konsey tarafından kabul edilmiş bütçe teklifini reddetmek oldu. Parlamento'nun sesi daha çok çıkmaya başlamıştı ama hala etkisiz bir kurumdu.

1983-1991 gelişme yıllarını kapsar. Bu dönemin sununu Aralık 1991'de imzalanan Maastrich Antlaşması oluşturur.

Tek Avrupa pazarının yaratılmasından başka seçenek yoktu. Çünkü tek pazarın yaratılmamış olması, tekellerin büyümesini ve kıta çapındaki faaliyetlerini, büyük yatırımları yavaşlatıyordu. Gümrük vergilerinin kaldırılmış olmasının pazar birliğine yetmediği, her ülke pazarının kendine özgü koruyucu mekanizmalarının da olduğu görülmüştü. Haziran 1985'de Milano'da kabul edilen "Beyaz Bildiri" tek pazarın önündeki tüm engellerin kaldırılmasını öngörüyordu.

Tek pazar oluşumunda mal, hizmet ve insanların yanı sıra sermayenin de serbest dolaşımının sağlanması önemliydi.

Para birliğinin sağlanması konusunda da çeşitli adımlar atıldı. İngiltere'nin muhalefetine rağmen 1990'da Roma'da yapılan hükümetler arası bir konferansta, ECU'nun 1997'de para birimi olarak uygulamaya konulması kararı verildi (iki yıl gecikmeyle ve tüm AB üyelerini kapsamayacak şekilde uygulanacaktır).

"Beyaz Bildiri" 1992'de tek pazarın oluşumunu öngörüyordu. Ama bunsan önce kimsenin yeterince beklemediği gelişmeler oldu. Doğu Avrupa'daki "sosyalist" ülkeler yıkıldı. İki Almanya birleşti, COMECON dağıldı, SSCB son buldu. AB'nin kuruluşunda Avrupa'nın bölünmüşlüğü, SSCB ve sosyalizm tehlikesi önemli bir faktördü. Topululuğun genişlediği, gelişerek daha sağlamlaştığı bir dönemde, artık bunların hiçbiri yoktu.

Hollanda'nın Maastrich kentinde 12 AB üyesi tarafından imzalanan antlaşma, AB'nin gelişiminde yeni bir aşamayı gösterir. Maastrich'ten önce

"Avrupa Topluluğu" adını taşıyan Birlik adını "Avrupa Birliği" olarak değiştirdi. Bu değişiklik bile Maastrich'in Avrupa'daki birliğin derinleştirilmesi konusunda taşıdığı önemi gösterir.

Maastrich Antlaşması serbest rekabete dayanan açık pazar ekonomisinden söz eder. Ayrıca Avrupa'da ortak bir para biriminin hayata geçirilmesinin doğal sonucu, Avrupa Merkez Bankasının kurulmasıdır.

12'ler Avrupa'sının kararlaştırdığı konulardan bir başkası, ortak bir güvenlik ve dış politika oluşturulmasıdır.

Bir başka karar, iç güvenlikle ilgilidir. Bunun pratikteki görünümü, Avrupa Polisi'nin kurulması ve ulusal güvenlik kuruluşlarının tersine AB çapında faaliyet gösterebilmesidir.

1996'da AB Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın katılmasıyla artık 15 üyeye sahipti. Ayrıca 1988 yılından başlayarak AB'nin genişletilmesine ve ilk olarak 10 Doğu Avrupa ülkesiyle görüşmeler yapılmasına karar verildi.

Maastrich Antlaşması, AB ülkelerinde sosyal devletin ve bununla ilgili uygulamaların ortadan kaldırılmasının ya da iyice azaltılmasının onaylanması demektir. Emeklilik sisteminde reform (emeklilik yaşının yükseltilmesi ve maaşın azaltılması) hastalık sigortasında yeniden düzenleme yapılarak hastalık giderlerinin eskisinden daha büyük bir bölümünün hastaya yüklenmesi, işsizlik parası ve sosyal yardımın azaltılması, genel olarak sosyal ve kültürel faaliyetler için devlet bütçesinden daha az harcama yapılması AB ülkelerinde bu uygulamalar Maastrich'den önce başlamıştı, anlaşma bunları onayladı ve hızlandırdı.

Serbest rekabete dayalı açık pazar ekonomisinin AB'nin dünya pazarındaki gelişmelere duyarlı olması demektir. AB rekabet gücünü kaybetmemelidir. Bunun anlamı, üretim sürecinin yeniden yapılanması, artan otomasyon ile çalışan sayısının azaltılması, çalışma saatlerinin esnekleşmesi, sürekli çalışandan çok geçici personele ağırlık verilmesi, toplu sözleşmelerde ücret artışlarının düşük tutulması, eğer olabilirse haftalık çalışma süresinin uzatılmasıdır.

Serbest rekabet aynı zamanda özelleştirme demektir. AB ülkelerinde büyük devlet işletmeleri, aralarında Telekom gibi stratejik sektörlerde olanlarda dâhil, özelleştirilmektedir. Özelleştirilen işletmenin üretimde ve iç örgütlenmede yeni düzenlemelere gitmesi sonucu, bir bölüm çalışan işsiz kalmaktadır.

Ayrıca Doğu Avrupa ülkelerinin AB'ye katılması hem genişleme ve gelişme hem de stratejik açıdan önemlidir. Doğu Avrupa ülkeleri gelişmişlik yönünden farklı özelliklere sahiptir. Bölgenin en gelişmiş iki ülkesi Maca-

ristan ve Çek Cumhuriyetidir. Slovenya 'da bunlara eklenebilir.

Doğu Avrupa'nın en batısında olan söz konusu üç ülke Batı sermayesinin kendilerine verdiği rolü üstlenmek zorundaydı. Bu rol, ağır sanayiden vazgeçilmesi, hafif ve orta sanayiye özelliklede emek yoğun alanlarda üretime yönelinmesi ve emeğin maliyetinin ucuz tutulmasıydı. Üç ülke, AB'ye üye adayları olarak kabul edilmeden önce gerekli dönüşümü geçirdiler.

İşte en önemli dönüşümler, özelleştirme, ithalatın ve yabancı sermaye girişinin serbestleştirilmesi, merkezi planlamaya son verilmesi, pazar ekonomisine ve özel mülkiyete uygun yasaların bir an önce yürürlüğe konulması, fiyatların serbest bırakılması, dış ticarette devlet tekelinin kaldırılması ve ülkenin dünya ekonomisiyle bütünleşmeye yönelmesi. Dönüşümün bedeli ağır oldu. Bu ülkelerin halkı işsizlik ve enflasyonla tanıştı, üretim düştü.

Bu durumda iki durumdan söz edilebilir. Birincisi, AB'nin Doğu'ya genişlemesi Almanya'nın konumunu daha da güçlendirdi. İkincisi, Macaristan, Polonya ve Çek Cumhuriyeti ile başlayarak Doğu Avrupa ülkeleri, 1945 öncesi konumlarına geri döndüler.

Yine ayrıca AB'nin kuruluş antlaşmasında, Avrupa kimliğinin ortak dış politika ve güvenlik politikası izlenmesi ve bunların ortaklaşa savunma politikasına yol açmasıyla kurulacağı belirtilir.

1973'de AB Dışişleri Bakanları "Avrupa Kimliği Üzerine Belge" yi kabul ettiler. Bu kimliğin esası tekellerin Avrupa Kimliği olmasıdır. Avrupa onların "anavatanı" Halkın Avrupa kimliği ise bunun oldukça gerisindedir.

Avrupa kimliğinin giderek bir üst kimlik olması planlanıyor. 15'ler Avrupa'sında 11 tane dil var. Herkes dilini konuşup, bazı başka dilleri öğrenip, eskisine göre zayıflamış olan ulusal kimliğine sahip olup, kendisini Avrupalı olarak hissedebilir. Üst kimlik de tek dil gerekli değildir. İsviçre örneğinde görüldüğü gibi, ulusal devletler bile birden fazla resmi dile sahip olabiliyor. Avrupa'nın ilk ortak kimliği Hıristiyanlıktır.

Batı Avrupa ülkelerinde yaşayan çok sayıda göçmen aşamalı olarak bulundukları ülkenin vatandaşlığına geçiyor. Hiçbir ülke vatandaş olmak için din değiştirme koşulunu getirmiyor. Fransız, Alman, İngiliz vatandaşı olan Müslümanların sayısı sürekli artıyor. Batı Avrupa da çok sayıda camisiyle, tarikatların örgütlendiği dernekler ve kuran kursları var. İslamcıların çeşitli kesimleri Alman vatandaşı olan Türkiyeli kitle içinde en büyük bölümü oluşturuyor.

Sonuç olarak, Hıristiyanlığın Avrupalı kimliğinin önde gelen bileşeni olduğunu hele de Avrupa'nın "öteki"sinin halen İslam olduğunu söylemek

mümkün değildir.

Avrupalı kimliği, birleşik bir kimlik olarak düşünüldüğünde, yıllarca bir elit kimliği olarak varoldu. Avrupa kimliği bugün elitlerden (aydınlardan) daha fazla tekellerin kimliğidir.

Tekellerle elitler arasında büyük fark var. Tekeller görsel ve yazılı medyayı yönlendirebilir. İnsanların yaşamlarında yer alan örgütler kurabilir.

Euro ya da ECU gibi hem daha ileri bir ekonomik bütünleşmeye hizmet edecek hem de insanların günlük yaşamında yer alacak araçları devreye sokabilir. Elitlerin bunların küçük bir bölümünü bile yapabilmesi düşünülemez. Bu nedenle Avrupalılık, Avrupa halklarının bilincinde bir üst kimlik olarak-yeterli olmasa bile küçümsenemeyecek bir yere sahiptir.

Sonuçta Avrupa'da tekellerin istediği oldu oluyor. Avrupa'nın büyük ülkeleri artık birbirleriyle değil savaşmak, ticaret savaşına bile girmeyecekler. Gümrüksüz, engelsiz, tek paranın geçerli olduğu kocaman bir alan Avrupa. Bu "asgari müşterek" bu derece Avrupalılık bütün AB ülkelerinde var. Tekeller için gerekli olanın ötesinde ise yollar ayrılıyor. Dolayısıyla bütünleşmenin kendi başına ortak kimlik yaratması oldukça zor, hatta mümkün değil.

AB'nin görünebilir bir gelecekte de, ekonomik bütünleşmesi politik bütünleşmeden oldukça ileride bir konumda olmaya devam edecektir.

AB konusunda solun tutumu da önem arz etmektedir. AB'nin sol partilerin gündeminde önemli bir konu olarak yer alması, "sosyalist" bloğun çökmesi, Batı Avrupa da sosyal devlet ilkesinin terk edilmesi ve ardından yapılan Maastrich Antlaşması'ndan sonradır. Bu durumlardan sonradır ki Sol partiler, ülke içindeki kutuplaşmanın bir benzerinin Avrupa çapında da bulunduğunu görmeye başladılar.

AB'nin büyük ülkelerindeki sosyal-demokrat ya da bunlara benzer yapıdaki partiler, Maastrich'in ve genelde AB'nin tekellerinin lehine, çalışanların aleyhine olan çeşitli yönelim ve uygulamalarına karşı çıkmayacaklarını gösterdiler.

Ayrıca sendikaların güçsüzleşmesi önemlidir. Avrupa'da sendikalar 1980'lerin başından beri sürekli olarak üye kaybediyor. Sadece üyeleri değil, pazarlık güçleri de azalıyor. İşyerlerindeki yeni üretim örgütlenmesi sendikaları gittikçe daha da gereksiz kılıyor.

Türkiye, eğer Yunanistan o zamanki adıyla- ortak pazar diye de anılan AET 'na üye olmak için başvurmasaydı, böyle bir şeyi hiç düşünmez ya da belki yıllar sonra -o da pek gönüllü olmayan biçimde- üyelik girişiminden bulunurdu.

İşte kilit formül buydu, Türkiye Batı içinde yerini almalı ve Yunanistan'ı yalnız bırakmamalı, bugün dahi AB'ye tam üyelik tartışması yapıldığında, benzer gerekçeler belli ölçülerde yapılmaktadır. Dolayısıyla Türkiye Batı dünyasında yerini almalı ve Yunanistan'ı yalnız başına bırakmamalıdır.

Türkiye, Yunanistan'dan geride kalmamak için, inanılmayacak kadar kısa sürede –iki hafta- başvuru için hazırlandı ve 31 Temmuz 1959'da ortaklık için başvurdu. Temmuz 1958'de IMF ile anlaşma yapılmış, ardından devalüasyon gündeme gelmiş, bu sayede ciddi döviz sıkıntısı içindeki Türkiye bir miktar dış borç bulmuş ve borçların bir bölümünü de erteletmişti. Dolayısıyla Türkiye için AET aynı zamanda yeni kredi bulma alanıydı. O dönemde Türkiye'nin üyelik başvurusu B. Almanya tarafından açık olarak desteklendi.

AB'nin başlangıç döneminde en önemli ekonomik uygulamayı, üye ülkeler arasında gümrük duvarlarının azaltılması giderek tümüyle kaldırılması oluşturur. Gümrüklerin indirilmesi, montaj yapılan malların daha iyi ve ucuz olarak ülkeye dolması ve söz konusu sanayinin çökmesi anlamına gelir.

Ayrıca tarım üretiminin ekonomilerinde önemli yer tuttuğu Fransa ve İtalya, o dönem Türkiye'nin en koyu karşıtı durumundadırlar.

Türkiye ve AB'ni Gümrük Birliğine götürecek ve ilerde tam üyelikle sonuçlanabilecek Ortaklık Anlaşması, 12 Eylül 1963'de Ankara'da imzalandı. Ankara anlaşmasıyla Türkiye bir miktar kredi elde etti. Dört ihraç malına (tütün, kuru üzüm, kuru incir, fındık) AB ülkelerinde gümrük indirimli kontenjan sağlandı.

Gümrük vergilerini hem Türkiye'de, hem de AET'nin 22 yılı geçmeyen bir süre içinde yavaş yavaş kaldırmaları gerekiyordu. Böylece Türkiye yavaş yavaş yapacağı indirimlerle 22 yılsonunda AET'nin hiçbir ürününden vergi alamayacaktı. Ayrıca tarım ürünlerine gümrük indirimi ve işçilerin serbest dolaşımı da beş yıl boyunca dondurulacaktı. Birazda kredi alan Türkiye'nin bunu kabul etmekten başka çaresi yoktu. Bu arada Yunanistan 1981 başından itibaren AB üyesi oldu ve böylece Türkiye'ye karşı ciddi bir öncelik elde etmiş oldu.

Ayrıca o dönemde yönetimdeki Milliyetçi Cephe koalisyonunda da çelişkiler mevcuttu. MSP ve MHP AB'ye karşıydılar, MSP AB'den çıkılmasını ya da Birliğin sadece ekonomik bir olgu olarak kabul edilmesini istiyordu. Gerekçesi, Hıristiyanlarla aynı devlet çatısı altında yer almamaktı.

1980'li yıllarda birlikte iç pazar için üretim yapan ithal ikameci sanayinin yerini ihracata yönelik sanayileşme alıyordu.

Türkiye 1987'de tam üyelik başvurusu yaptı. Başvuru komisyona havale edildi. AB başvuruya cevabını 1989'da yanıtladı. Cevap ne Türkiye'nin nede AB'nin tam üyelik için hazır olmadığıdır. Türkiye buna rağmen kısa erimde aleyhine olan Gümrük Birliği'ne girdi.

Türkiye tam üye olmadan GB 'ye giren ilk ülke oldu. Dolayısıyla elindeki tüm kozları AB'ye teslim etti.

Bütün bu değerlendirmelerden sonra Türkiye'nin görünebilir bir gelecekte neden AB üyesi olmayacağıdır.

En önemli bir neden Almanya'da ve diğer AB ülkelerinde çok sayıda işsiz olması. Bu sayı artıyor. Üretimde gittikçe daha fazla uygulanan yeni teknolojiler toplumdaki insanların bir bölümünü "gereksiz" kılıyor. Tekelci sermaye – ücretler aynı kalmak koşuluyla- haftalık çalışma süresinin kısaltılmasına yanaşmıyor. Israr etmeleri durumunda sendikaları iş gücünün ucuz olduğu başka ülkelere gitmekle tehdit ediyor. Bu nedenle özellikle Almanya'da toplu sözleşmelerde "sıfır" ya da buna yakın zam işyerinin kapatılmaması veya işçi sayısının azaltılmaması koşuluyla kabul ediliyor. Sendikalar tümüyle savunma durumundadır. Ücret zammından çok işyerini korumak ön plana çıkmıştır.

Bu koşullarda işsizi bol Türkiye'nin – başlangıçta serbest dolaşım uygulamasa bile- görünebilir gelecekte AB üyesi olması düşünülemez. Üyelik durumunda Türkiye, Yunanistan ve İspanya'ya verilenin çok üzerinde ekonomik yardıma da hak kazanacaktır. Bu da üyeliğin istenmemesi için bir başka nedendir.

Sonuçta Türkiye'nin tam üye olmadan GB girmesinin olumsuzlukları ve maliyetlerini değerlendirdiğimizde şu noktalar önemlidir.

1- AB kökenli tüm sanayi ithalat gümrüksüz rejime geçmiştir. Türkiye'nin AB'ye sanayi ihracatı ise esasen (tekstil hariç) sıfır gümrüklü idi.

2- Türkiye üçüncü ülkelere karşı AB'nin ortak gümrük tarifesini kabullenmiş, böylece örneğin ABD, Japonya ve Hindistan kökenli ithalata karşı uygulanan gümrükler tek yönlü olarak (yani bu ülkeler karşılığında hiçbir şey vermeden) AB ortalamalarına indirilmiştir.

3- Karar alma süreci dışında tutulmasına rağmen, AB'nin ticaret politikalarındaki değişikliklere uymayı kabul etmiştir. GB 'nin getirdiği tek ekonomik yarar, tekstilde AB'nin korumacı rejiminin Türkiye'ye karşı kaldırılmasıdır. Ne var ki bu da kısa vadelidir ve tekstil sektöründe korumacılığın 2004'de tamamen tasfiyesi GATT anlaşması gereğidir, Türkiye'nin

AB'yi izleyerek üçüncü ülkelere tekstil kotaları uygulaması ise, DTÖ 'nce haksız bulunmuştur. Bizim için hayati önem taşıyan tarım ürünleri GB 'nin dışında tutulmuş, tam üyeliğin getireceği serbest emek dolaşımı, bölgesel yardımlar, Ortak Tarım politikasının yararları ve siyasi katılım ise, doğal olarak GB 'nin dışında tutulmuştur.

Yine bu olumsuz etkilerin varlığına rağmen Türkiye ekonomisi neden yeterince bunalım ve olumsuzluk yaşamadı. Bu durumu değerlendirdiğimizde, öncelikle 20. yüzyılın sonlarında Avrupa ile kurulan GB 'nin etkilerinin, 1838 tarihli (yani bir buçuk yüzyıl öncesinin) ticaret anlaşmasının Osmanlı ekonomisi üzerindeki etkileri gibi sarsıcı olacağını düşünmek gerekir. Belli bir sanayileşme eşiği aşıldıktan sonra düşük ücretli ekonomiler, verim farklarının ücret farklarından daha az olduğu sektörle de Batıya karşı rekabet gücünü sürdürebiliyorlar. Batı ve AB'nin üçüncü dünyaya karşı uyguladığı yeni korumacılığın nedeni budur. İkincisi sanayi sektörüne dönük dolaysız yabancı sermaye yatırımları, 19. yüzyılla karşılaştırılmayacak boyutlarda artmıştır. Böylece ulusal (yerli) sermaye çökse bile, metropol sermayesi aynı ülkede onun boşluğunu doldurabilmektedir. Üçüncüsü ise, Türkiye ekonomisi GB 'ne bir ekonomik krizin dip noktasında iken ve yüksek boyutlu bir devalüasyondan sonra girdi. Bu nedenle AB ile gerçekleşen ticaret açıklarına rağmen Batı kökenli sınaî rekabetin etkisini tam fark etmedi. Bu etkiler içinde yaşadığımız dönemde daha fazla hissedilecektir.

Ayrıca AB süreci ile işçi ve emekçilerin yaşam standartlarının önemli ölçüde yükseleceği beklentisi de önemlidir. İşçilerin, daha genel olarak da emekçilerin AB üyeliğinden ne kazanacağını anlamak için, Gümrük Birliği (GB) tartışmalarında neler söylendiğine ve aradan geçen sürede söylemle realite arasında nasıl bir uyumsuzluğun ortaya çıktığına bakmak yeter. Söz konusu olan Emperyalist Avrupa'dır. Dünyanın geri kalanını beş yüz yıldır, sömüren, yağmalayan talan eden Avrupa'dır. Türkiye AB'ye dâhil olunca emperyalist mi olacak? Yoksa emperyalizmin maşası mı? Emperyalist olmanın koşulları var ve Türkiye emperyalizmin biçimlendirdiği –biçimsizleştirdiği bir ülkedir. Kaldı ki söz konusu olan, eğer kapitalist sistemse, sömürenlerle sömürülenlerden oluşan yapılar esastır. Avrupa'nın batısında işsiz sayısı 20 milyon civarında ve bu sayı her geçen gün artıyor, gelir dağılımı her geçen gün daha da bozuluyor, sosyal korumadan yoksun insan sayısı da öyle... Ama Avrupa'nın tamamında 50 milyon işsiz var. Eğer Türkiye Avrupa Birliğine girerse bundan kimi dar kesimler elbette çıkar sağlayacaktır ama bu emekçi çoğunluğun aleyhine sağlanacaktır.

Avrupa Birliği'nin genel durumu ve gelişmeleri ve Türkiye ile ilişkilerinin seyrini değerlendirmeye çalıştık. Şimdi devrimci Marksizm'in bu konudaki söylem ve tavrı ne olmalıdır sorusunun cevabını aramaya başlayabiliriz.

AB bütünsel bir özellik taşımaktadır. Yani başlangıçta ekonomik bir birlik olarak kurulmuş olup giderek siyasal, kültürel ve sosyal bir birliğe dönüşmüştür. Bu birlik hiç kuşku yok ki kapitalist-emperyalist bir birliktir. Kapitalizmin tüm ekonomik ve siyasi yasalarını egemenliği bu birlikte yaşanmaktadır. Küreselleşme süreci özellikle sermayenin entegrasyonunu hızlandırsa da ulus devletleri ortadan kaldırmamıştır. Birlik içindeki örneğin Almanya, Fransa ve İngiltere rekabet ve çelişkiler devam etmiş, bazen şiddetli bazen daha ılımlı bir düzeyde bugünlere kadar gelinmiştir.

Devrimci Marksistler her konuda olduğu gibi AB konusunda da sınıfsal bakışı temel alırlar, reformist kazanımları reddetmeden bu temele bağlamaya çalışırlar, bir başka ifade ile demokrasi (hak ve özgürlükler anlamında) mücadelesine sosyalizme bağlarlar. He iki anlayışın diyalektik birliğinin savunulmamasının "sağ" ve "sol" sapmaya yol açtığını da bilirler. Dolayısıyla Marksizm'in bir dogma değil, eylem kılavuzu olduğu, dünyayı yalnız yorumlamak değil, değiştirmek gereklidir önermeleri doğru algılanır ve kavranırsa mutlakları dışlayan, tutucu, statükocu olmayan bilimsel diyalektik bir bütünsellikle konuya yaklaştığımızda analiz ve analitik önermelerde doğru sonuçlara ulaşır.

AB'nin kapitalist-emperyalist birlik olduğunu ekonomik-siyasi yanlarını ve sonuçlarını somutlamaya çalışırsak konu daha da netleşecektir.

AB'nin ekonomik işleyişi sözde rekabetçi, neo-liberal politikalardır. Bu politikaların varlığı daha çok işsiz, daha çok yoksul ve sosyal korunmadan mahrum insan demektir. Avrupa'da giderek yükselen On sekiz milyon işsiz, elli milyonda yoksul bulunmaktadır.

1998 yılı itibarıyla işsizler Almanya'da çalışabilir durumdaki nüfusun % 9,4'nü Fransa'da % 11,7'ni, İngiltere'de %6,3'nü ve İtalya'da % 12,3'nü oluştururken İngiltere'de 1998-99 döneminde ülkenin en zengin % 20'nin 50 Bin Sterlin, en yoksul %20'nin eline geçen ise yalnızca 2,490 sterlindir.

Ayrıca kamu hizmetlerinin, sosyal hizmetlerin budanması ve ona eşlik eden özelleştirmeler her seferinde belirli toplumsal kesimleri ve coğrafi bölgeleri de daha çok yoksullaştırıyor. Tarım politikalarının varlığı sonucu tarım çalışanları ciddi bir yıkım içindedir. Yine AB ülkelerinde 20 yılda yarı yarıya ulaşılan büyük sendikasızlaştırma, ücretlerde önemli geriye gi-

dişler görülmektedir.

AB'de Siyasi Şekillenmeler ve Sonuçları da Önemlidir

Seçilmiş de olsa parlamentonun işlevi biçimsel özellikler, yüzey görüntü dışında pek önem arz etmemektedir. Kararlar birlik bürokrasisi ve teknokrasisi tarafından alınıyor. Siyasi partilerin seçim süreçlerinin ve "ulusal hükümetlerin" işlevsizleştirilmesi, ama onu yerini uluslar üstü etkin bir yapılanmanın ve işleyişinin olmayışı, siyaseti de "değersizleştiriyor". Burjuva partilerin kitleleri oylama yeteneğini aşındırıyor. Bu durumda AB gerçek bir Birlik yolunda ilerlemekten çok, bir çeşit anonim şirket gibi işlemektedir.

İngiltere'de, 1998'lerde polis nezarethanesinde haftada bir ölüm vakaları, ortalama haftada biri aşıyor. Son altı ayda polis tarafından tutuklandıktan sonra ölenlerin sayısı 380. Siyahların %47'si nezarethanede öldüklerinde yanlarında polis görevlileri bulunmaktadır.

AB'de, Avrupa'nın polis gücü, Europol, bugün herhangi bir siyasi kontrole tabi değildir ve çalışanları, görev başındayken nerdeyse yargı denetiminin dışındadırlar. Başka bir polis gücünün benzer yetkileri ve dokunulmazlıkları yok. Sığınma talep edenler meselesinde de Uluslararası Af Örgütü'nün işaret ettiği gibi, Amsterdam Sözleşmesi doğrudan Cenova kararlarıyla çelişiyor. Bu açıkça Avrupa Kalesi'ne gidildiğine işarettir. Dış siyaset konusunda, Maastricht farklı olarak, artık öyle devletler değil, doğrudan AB siyasa belirleyici otorite haline getirildi. Güvenlik ve ortak savunma kararları gelecekte Bakanlar Konseyi tarafından alınabilecek ve halka gitmeye gerek kalmayacak. Tüm bunlar açıkça militarizme bir AB'ye doğru atılmış adımlardır.

Ayrıca, AİHİM, Öcalan'ın İmralı'dan başka bir cezaevine nakli, daha büyük bir hücreye konulması ve tecrit koşullarının kaldırılmasına yönelik ihtiyati tedbir istemini reddetti.

Yine, Avrupa'da Susurluk benzeri bir olayın yaşanmasıdır. Ulrike Meinhof'un ile birlikte Kızıl Ordu Fraksiyonu'nun Alman zindanlarındaki katliamını ya da İngiltere'nin Kanlı Pazarı'nı veya Gladio örgütlenmesini anımsamak yeter sanırız.

Bugün demokrasinin beşiği gibi lanse edilmeye çalışılan Avrupa ya da onun baş aktörü Almanya, "Ölü hücre" adı verilen tabutlukların üretimi için araştırmalar yapıp teknik üretmekte. ABD'den sonra ikinci sırada gelmektedir. Ulrike Meinhof ve 9 RAF militanının içinde "intihar" süsüyle katledildikleri "tabutluk" tipi cezaevlerinin Almanya'da bilinmektedir. Ve hala 1970'li yıllardan bu yana burada kalan RAF militanları bulunmaktadır.

Ya da yine AB ülkelerinden İtalya'da Kızıl Tugaylar, İngiltere'de İRA militanları için özel yapılmış ve giderek yaygınlaşan ölüm hücreleri mevcuttur. Demokrasinin beşiği olarak lanse edilen Avrupa ülkelerinde, artan sefalet, cinnet, uyuşturucu kullanımı, hırsızlık, tecavüz vb. her geçen gün yaygınlaşarak devam etmektedir.

Devam edelim, AB'ye giriş ile birlikte "insan hakları" konusunda gelişmeler kaydedileceği demagojileri eksik olmuyor. Oysaki Avrupa emperyalistleri, EUROPOL denilen bir sistemi bugün devreye sokmuş bulunmaktadırlar. Bu sistemle tüm AB ülkelerini bilgisayara kaydedilmiş fişlemeleri merkezileşiyor. Bu fişlemelerde kan gruplarından, akrabalarına, sağlık bilgilerinden gezdiği yerlere kadar bütün bilgiler bu merkezde ve tüm AB ülkelerinin polisinin elinin altında toplanıyor. Ya da Avrupa tekelleri "insan hakları" demagojisini başvurarak kendilerine yeni Pazar alanları açmak için bunu yapıyorlar.

Evet, AB'nin "insan haklarına" yaklaşımı son derece ikiyüzlüdür. Çünkü uşak olmayı reddeden Cezayir ile, politik bağımsızlığını engellemek üzere NATO'nun her türlü desteğini alarak savaşan Fransa'dır. ABD'nin bilhassa Avrupa'nın desteğini alarak Vietnam'da gerçekleştirdiği katliamlar, daha önce Fransa hükümetinin Çin Hindin'de yürüttüğü savaşın devamıdır. Emekten yana bir toplum modeli kurmaya çalışan Portekiz'in "Karanfil Devrimi"ni ezmeye çalışan, NATO'yu destekleyen, AB'dir. Ruanda'da, Tutsilerin, Hutular tarafından katledilmesinin arkasında Fransa vardır. Ya da İngiltere'nin kara mayını üreten 18 ülkeden biri olduğu biliniyorken, bunun yasaklanması için gösterişli kampanyalar düzenlenmesi ikiyüzlülük değil midir? Pakistan'ın patlattığı nükleer silahların hammaddesinin İngiltere'den gittiği bilinirken, denizaltılar için nükleer reaktör üreten Rolls-Royce, üretiminde % 93 saf uranyum kullanıldığı ortada iken, AB'nin bir üyesi olarak İngiltere'nin insan haklarından dem vurması ne kadar gerçekçi olabilir?

Yine AB'nin esas derdi sermaye ve silah ihraç edip yeni nüfus alanları yaratmaktır. Militarizmi besleyende odur. 1992 Nevruz'unda Şırnak, Nusaybin, Cizre, halkına ölüm kusan panzerler gökten inmedi herhalde, Türkiye'de Nevrozlar kana bulandı, binlerce köy kül edilip haritadan silindi, binlerce "faili meçhul" cinayet işlendi, sokak infazları yapıldı, işkence kurumlaştı, miting alanları mezbahaya çevrildi, sokak aralarında köpeklerle insan avına çıkıldı. Cezaevlerinde 12 Eylül dönemini aratan vahşetler yaşanmakta. Diyarbakır ve Ulucanlar cezaevlerinde göz göre göre toplu katliamlar yapıldı. Böyle korkunç şeyler olurken o "demokrasi şampiyonu"

Avrupa kılını bile kıpırdatmadı.

Bütün bu olaylar ve gelişmeler gösteriyor ki, kapitalizmin gelişim tarihi 300 yılı kapsıyor. Ünlü Batı demokrasileri ise en azından 200 yılı geride bıraktı. Bu tarihsel sürecin defalarca gösterdiği gibi bu ülkelerin eli ile daha dünya da tek bir ülkeye "demokrasi" girememiştir. Mal ve sermaye ihraç etmişler, hatta askeri diktatörlükler ihraç etmişler, ancak şimdiye kadar demokrasi ihraç etmeyi başaramamışlardır.

Bu durumun temel saiklerini ise Marksizm'in şu tespitlerinde açıkça görebiliriz. Emperyalizm (Tekelci Kapitalizm) siyasi gericiliğe tekabül eder, Tekelle birlikte devlet biçimi olarak burjuva demokratik cumhuriyetler yerini oligarşilere bırakmıştır. Dolayısıyla demokrasinin sınırları giderek daralmıştır. Emperyalizmde de devlet sınıfsal varlık ve görevini baskı, şiddet ve ideolojik araçlarını kullanarak bütün hızıyla devam ettirmektedir. Bu tespitlerde gösteriyor ki 1900'lerin kafası ile düşünüyor denilen Marksistler, 150 yıldır sınırların olmadığı bir dünyayı savunuyorlar, 1900'lerin kafası ile konuşanların sınırsız dünyası, tekellerin sınırsız dünyası değildir. 1900'lerin diye Marksizm'i küçümsemeye kalkışanlar, Marksizm'in eskidiğini ya da tezlerinin geçerliliğini yitirdiğine dair tek bir kanıt sunamadı. Bugünkü küresel solcular AB'den demokrasi geleceği yalanını yayanlar, Marksizm'in 1900'lerin düşüncesi olduğunu söyleyip karalamaya çalışanlar, 1974'ün CHP'sinden daha geri konumdadırlar.

Şimdi bu değerlendirmelerden sonra kapitalist-emperyalist bir birlik olan AB'ne karşı, devrimci Marksistler olarak nasıl mücadele etmek, ne gibi çözümler üretmek gerekmektedir. Bunun üzerinde duralım.

Kapitalist-emperyalist Avrupa'ya karşı emeğin Avrupa'sı soyut ve söylem bazında olup uygulanabilir olma şansı belirsiz bir argümandır. Devrimci Marksistler için evetçi, hayırcı ve havet argümanların yanlış olduğunu doğru argümanın Birleşik Sosyalist Avrupa paradigması olduğu açıktır. Bu paradigmayı savunmak için Marksizm'in tekrar tekrar kanıtlandığı gibi temel söylemleri olan devlet, devrim ve aşağıdan sosyalizm anlayışını benimsenmesi gereklidir. Ayrıca bu durum her tekil, spesifik konuların sosyalizme havale edilmesini gerektirmemelidir. Reformlar için güncel, somut, akut mücadele yöntemleri seçilmeli ve bunun sınıfsal-sosyalizmle bağı göz ardı edilmemelidir.

AB'ne girilip, girilmemesi şimdiki durumda devrimci Marksizm'in iradesi dışında bir hedeftir. Dolayısıyla AB'ne girilmesi ve girilmemsi durumunda veya AB'ye girilmediği durumda AB ile ilişkilerin seyri işçi-emekçilere ne kazandırıp, ne kaybettirdiğinin somut analizini yapıp

gerçekçi olup kestirmelerden kaçınmak gereklidir. En küçük kazanımların dahi önemini reddetmeden (ki bu kazanımlar verilen değil, mücadele sonucu alınan kazanımlardır) hareket etmeliyiz.

Olayı bu bağlamda değerlendirdiğimizde en temel sorun olan Kürt sorunu konusunda nasıl bir çözüm üretmek gerektiği önem kazanmaktadır. Kürt sorununun nihai ve kalıcı çözümü elbette Birleşik Sosyalist Kürdistan'dır, yine önemli bir çözümde Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı çerçevesinde Bağımsız Kürdistan'dır. Fakat diğer çözüm önerileri de (özerklik, demokratik cumhuriyet, kültürel özerklik) vb. gibi önerilerde reddedilmemesi gereken ve kendi sahiplerine bırakılması gereken önerilerdir. Dolayısıyla sosyal şovenizm'in panzehiri ezen ulus sosyalistlerinin ayrılmayı, ezilen ulus sosyalistlerinin de birlikteliği savunmaları ile mümkündür. Yine AB'nin Kürt sorunu konusundaki en küçük bir katkısı (ki bu da mücadele ile alınmış bir katkıdır) reddedilmemelidir. Bu durum bizim temelde savunduğumuz sosyalizm anlayışı ile çelişmediği gibi onu daha da kuvvetlendirir. Ayrıca AB'nin kapitalist-emperyalist bir birlik tespitimizi de dıştalamaz. Bu durum mazlum, yok edilmeye çalışılan bir halkın nefes almasının öneminin kavranmasıdır. Unutmayalım kapitalist-emperyalizmden ihanet ve hainlik dışındaki her kazanım evrim döneminde sonuçta mücadele ile alınan kazanım olarak yukardan (devlet eliyle verilmiştir) .

Kaynakça ve Okuma Listesi:

Avrupa Çıkmazı -Türkiye'de Avrupa İlişkileri – Erol Manisalı
Avrupa Birliği ve Türkiye – Soldan bir bakış – Engin Erkiner
Avrupa Topluluklarının Tarihsel Gelişim- Hülya Baykal
AB ve Sosyalistler Akıntıya Karşı – Derleyenler: Sibel Özbudun Temel Demirer
Avrupa Halklarının Siyasi Birliği- Aykut Çelebi

ULUSAL SORUN

Küreselleşme söyleminin çok yaygınlaştığı günümüzde, ulusal sorunun veya ulusların ortadan kalktığı tezi egemen sınıfların kendi ekonomik, siyasi çıkarlarının gereği ortaya atılmış yanlış ve kafaları karıştırıcı bir tezdir. Marksistler için uluslaşma süreci kapitalizmin şafağında ortaya çıkmış olup kapitalizm var oldukça ulusların varlığı da sürecektir. Kapitalizmin ortadan kalkması sonucu uluslarda ortadan kalkacaktır. Dolayısıyla kapitalizm bir sistem olduğundan beri dünya çapında küresel bir sistemdir. Gelinen noktada küreselleşme boyutları hızlansa da, bu durum ulusları ortadan kaldırmamış, yer, yer uluslar arasındaki rekabeti şiddetlendirmiştir. Üç temel kapitalist emperyalist ülkeler olan Amerika, Avrupa ve Japonya arasındaki ulusal rekabet, ekonomik, askeri, siyasi vb.. alanlarda bütün hızı ve şiddeti ile sürmektedir. Diğer ülkeler, uluslar içinde bu tespit geçerlidir. Yukarıda kısaca yapmış olduğumuz analiz ulusal sorunun önemini varlığını yakıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu sorunu doğru kavramak ve doğru çözümler üretmek, sosyalizm mücadelesinde bizlere önemli katkı sağlayacaktır.

Ulusal sorun konusunda Marks ve Engelsin önemli katkıları varsa da bu konuyu bütünlüklü ve doğru bir şekilde analiz eden ve analitik sonuçlara ulaşan Lenin olmuştur. Lenin birçok konuda olduğu gibi kendi tezlerini netleştirmek için bu konuda da bir çok kimseyle polemikler yapmıştır, şimdi, ulusal sorunun özelliklerini maddeleyerek açılımını yapalım:

1. Ulus nedir, ne zaman ortaya çıkmıştır, hangi ihtiyacı karşılamıştır.
2. Ulusal kültürel özellikler nedir
3. Dillerin önemi nedir
4. Ulusal kültür nedir
5. Ulusal özümleme nedir
6. Merkezileşme ve özerklik, Demokratik merkeziyetçilik
7. Ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı

1. Ulus nedir, Ne Zaman Ortaya Çıkmıştır, Hangi İhtiyacı Karşılamıştır;

Ulus-dil birliği, toprak birliği, kültürel birlik ve belli bir ulusal iç pazara sahip olmayı kapsar. Uluslar kapitalizmin şafağında ortaya çıkmışlardır. Uluslar, kapitalizmde ortaya çıktıklarına göre kapitalizmin özelliği olan iç pazardaki rekabet koşulları hem sermayenin birikmesini sağlamış hem de

burjuvazinin zenginleşmesini ve sömürüsünü artırmıştır.

-Ulusal Kültürel Özerklik, Sözcüğün genel olarak kabul edilen anlamıyla, yani okul vb. olarak "ulusal kültürü" dünyanın bütün ülkelerinde şu anda papazların ve şovenlerin etkisi altında bulunmaktadır. Bundcular "Ulusal kültür özerkliğini" savundukları zaman ulusların oluşumunun bu ulusların bağrında geçen sınıf savaşımının her türlü yabancı öğelerden arındırılması gibi bir etkide bulunacağını söylerken, açıkça gülünç bir safsata da bulunmaktadırlar. Her Kapitalist toplumda, gerçekten ciddi sınıf savaşımı her şeyden önce iktisadi ve siyasal alanda geçer. Eğitim alanını ayrı tutmak her şeyden önce saçma bir ütopyadır. Çünkü (Genel olarak "ulusal kültür" gibi) okulu ekonomiden ve siyasetten ayırmak olanaksızdır, ikincisi saçma ve eskimiş yerel nitelikteki önyargıları yıkmaya her zorlayan kapitalist ülkenin iktisadi yaşamın kendisidir. Okulu vb. ayırmakla saf papaz yandaşlığını saf burjuva şovenizmini korumak ve güçlendirmek ten başka bir şey yapmış olmayız.

Pratik uygulamada "toprak-dışı" (şu yada bu ulusun üzerinde yaşadığı toprağa bağlı olmayarak) özerklik planı okulun uluslara bölünmesi, yani eğitimde kapalı alanların kabulünü öngörür. Örnek, Birleşik Devletlerin bütün yaşamında, kuzey ve güney hala bölünmüş durumdadır. Kuzeyde özgürlük ve köle sahiplerine karşı savaşım gelenekleri egemendir. Güneyde ise iktisadi baskıya uğrayan kültürler bakımından geri halde tutulan (zenginler arasında okuma-yazma bilmeyenlerin oranı %44, beyazlar arasında %6 dır) zencilere karşı zulmün kalıntılarıyla birlikte, köleci gelenekler egemendir. Dolayısıyla "ulusal Kültürel özerklik" en ince, bu yüzdende en tehlikeli milliyetçiliği" temsil eder, bu, ulusal kültür sloganlarıyla ve son derece zararlı, giderek Anti-demokratik bir şey olarak eğitimin milliyetlere göre bölünmesi yolunda propaganda ile işçilerin yozlaştırılmasıdır. Kısaca bu program, proleter enternasyonalizmle mutlak olarak çelişir ve ancak küçük burjuva milliyetçilerin amaçlarına yanıt verir

Dillerin Önemi: Uluslaşmada diller önemlidir her ulusun kendine ait dilinin olması ve bu durumun doğal ve nesnel olması diller üzerinde her türlü baskı ve ayrımcılığın demokratik olmadığını gösterir. Fakat bu durum yani iktisadi zorunluluklar, aynı devlet içinde yaşayan ulusal-toplulukları (birlikte yaşamak istedikleri sürece) çoğunluğun dilini öğrenmeye doğru itecektir. Örneğin Rusya'da düzen ne kadar demokratik olursa, kapitalizmin gelişmesi o kadar hızlı ve yaygın olacak ve İktisadi zorunluluklar ayrı, ayrı ulusal toplulukları, ortak ticari ilişkiler için en uygun dili öğrenmeye doğru itecektir.

Ulusal Kültür: Uluslar arası kültürün ulusal olmayan bir kültür olmayacağı açıktır ne Rus, ne Yahudi, ne Polonyalı olmayan, ulusal nitelik taşımayan, saf bir kültür saçmadır. Enternasyonalci fikirler, ancak işçinin konuştuğu dille ifade edildiği ve işçinin içinde yaşadığı somut ulusal koşullara uyduğu takdirde işçi tarafından benimsenebilir. Dolayısıyla her ulusal kültür, gelişmiş olmasa bile demokratik ve sosyalist bir kültürün öğesini içerir. Çünkü her ulusta yaşam koşulları, zorunlu olarak demokratik ve sosyalist bir ideolojiyi doğuran, sömürülen bir emekçi yığını vardır. Ama her ulusta, aynı zamanda (çoğunlukta aşırı gerici ve yobaz nitelikte olan) bir burjuva kültürde vardır ve bu, ulusal kültürün "bir öğesi" olarak kalmaz, egemen kültür biçimine bürünür. Böylelikle "ulusal kültür" genel olarak büyük toprak sahiplerinin, papazların ve burjuvazinin kültürüdür. Marksizm'in kültür anlayışı demokratizmin ve dünya işçi hareketinin enternasyonal kültürüdür.

Ulusal Özümleme: Kapitalizmin, ulusal çitlerin yıkılmasına doğru, ulusal farkların silinmesini doğru, ulusların birbirine benzemesine doğru evrensel tarihsel bir eğilimi vardır. Bu her gün güç kazanan kapitalizmin sosyalizme dönüşmesinin etkenini oluşturan bir eğilimdir. Dolayısıyla kim ulusların ve dillerin eşitliğini tanımıyor ve savunmuyorsa, kim her türlü ulusal baskı ve eşitsizliğe karşı savaşmıyorsa o Marksist değildir. Bunda hiç kimsenin kuşkusu yoktur. Ama şundan da hiç kimsenin kuşkusu olmaması gerekir ki, başka bir ulusun Marksistsini "ulusal özümleme" fikrine sahip çıkmakla suçlayan sözde Marksist, gerçekte basit küçük-burjuva milliyetçisinden başka bir şey değildir.

Ulusların ve dillerin tam eşitliği işçileri ve emekçileri birleştirir "Ulusal kültürel özerklik" ise ulusları böler ve gerçekte bir ulusun işçilerini kendi burjuvazisine yaklaştırır.

Merkezileşme ve Özerlik, Demokratik Merkeziyetçilik: Marksistler, ayrı, ayrı uluslar tek bir devlet içinde birleşebildikleri sürece, hiçbir zaman ne federatif ilkeyi, nede merkeziyetsizliği savunmazlar. Marksistler için merkeziyetçilik ancak demokratik merkeziyetçiliği savunmakla anlam kazanır.

Demokratik-merkeziyetçilik, ekonomileri, yaşayış biçimleri, ulusal bileşimleri bakımdan özellikleri olan bölgelerin özerkliğini sağlayan yerel yönetimde özerkli reddetmek şöyle dursun tersine bunu gerektirir. SSCB'de (Halklar hapishanesidir) 16 cumhuriyet ve eyaletler, merkezileşme özerkliğe ve demokratik-merkeziyetçiliğe uygundur.

Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Etme Hakkı: Bütün dünyada kapitalizmin feodalizme karşı sonal zaferleri ulusal hareketlerle ilgili olmuştur. Bu hareketlerin iktisadi temeli, meta üretiminin, tam zaferini sağlamak için yurt-içi pazarı ele geçirmek zorunda olması aynı dili konuşan bir halkın yaşadığı bölgeleri siyasal bakımdan birleştirme zorunda olması gerçeğinde yatar. Ve bu dilin gelişmesini ve yazınsal alanda kök salmasını önleyen bütün engeller ortadan kaldırılmalıdır. Dil İnsanlar arasında anlaşmayı sağlayan en önemli araçtır. Modern kapitalizme uygun ölçüde, gerçekten özgür ve geniş ticari alışveriş için, ayrı, ayrı sınıflar halinde özgürce ve geniş ölçüde gruplandırılabilmesi ve en sonu pazarda büyük veya küçük satıcı yada alıcı durumda her meta sahibiyle ayrı, ayrı sıkı bağlar kurabilmek için en önemli koşullar dil birliği ve dilin engelsiz gelişmesidir.

Onun için, her ulusal hareketin eğilimi modern kapitalizmin gereksinimlerinin en iyi karşılanabileceği ulusal hareketlerin oluşumuna doğru bir eğilimdir. En derin iktisadi etkenler bizi bu amaca sürükler ve bundan ötürü, bütün Batı Avrupa için, hayır bütün uygar dünya için kapitalist dönemin tipik, normal devleti ulusal devlettir. Dolayısıyla böyle bir tarihsel ve iktisadi analiz sonucudur ki ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı önem kazanır.

Lenin (UKKT) etme hakkını savunurken en ciddi polemiğini Rosa Luxemburg ile yapmıştır. Çünkü Rosa, bu konuya sınıfsal yaklaşma mantığı ile (UKKT) etme hakkını savunmamış, sanki proletaryanın kendi kaderini tayin etme hakkını savunur konumda olmuştur ve Rosa (UKKT) etme hakkı, ezilen ulusların burjuva milliyetçiliğini desteklemeye eşittir, tespitini yapmıştır. Rosa burada en önemli şeyi gözden kaçırmıştır. Burjuva-demokratik devrimi uzun zamandan beri tamamlamış ülkeler ile bu devrimi henüz tamamlamış ülkeler arsında farkı!.

Bu fark sorunun özüdür. Batıda, Avrupa kıtasında, burjuva-demokratik devrimler dönemi belirli bir zaman süresi içine girer, yaklaşık olarak 1789'dan 1871'e kadar. Bu dönem sona erdiği zaman, Batı Avrupa, genel kural olarak, aynı ulusu içeren kararlı burjuva devletler sistemi haline geldi. Bu nedenle bugünkü Batı Avrupa'nın sosyalistlerinin programlarında, ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkı aramak, Marksizm'in alfabesini bile bilmediğini açığa vurmak demektir.

Doğu Avrupa ve Asya'da burjuva-demokratik devrimler dönemi, ancak 1905'de başladı. Rusya'da, İran'da, Türkiye'de ve Çin'de ki devrimler, Balkan Savaşları, işte doğumuzdaki bizim dönemimizdeki dünya ölçüsünde olaylar zinciri böyledir. Özellikle Rusya ve ona komşu olan ülkeler,

bu dönemden geçmekte oldukları içindir ki programımıza (UKKT) etme hakkı ile ilgili bir madde koymak zorundayız.

Durum böyle ise Marksistler için (UKKTEH) savunmak ve bunu ayrı devlet kurma hakkını da kapsayacak şekilde genişletmek demokratik, siyasi bir tutum almalıdır. Marks ve Engels "Başka ulusları ezen bir ulus özgür olamaz" derken (UKKTEH) önemini belirtmiştir. Bir hakkın savunulması ile bir hakkın pratikte gerçekleşme durumu aynı değildir. Yani boşanma hakkını savunmak, her durumda boşanmanın pratikte gerçekleşmesini istemek değildir. O zaman (UKKT) etme hakkını savunmak, her durumda pratikte gerçek olmayabilir.

Proletarya eşitliği ve ulusal devlet kurma hakkı eşitliğini tanırken, her ulusal istem, her ulusun ayrılma hakkını, işçilerin sınıf savaşımı açısından değerlendirir. Yani ezilen ulusun burjuvazisi ve ezen burjuvaziye karşı savaşırsa, biz her zaman ve her durumda, herkesten daha kararlı olarak bu savaştan yanayız, çünkü biz zulmün en acımasız düşmanıyız. Ama ezilen ulusun burjuvazisi, kendi öz burjuva milliyetçiliğinin çıkarlarını savunuyorsa biz ona karşıyız. Ezen ulusun ayrıcalıklarına ve zulmüne karşı savaşırız, ama ezilen ulusun kendisi ayrıcalıklar yolunda çabalarına destek olmayız.

Ayrılma hakkının savunulmasının "Devletin çözülüp dağılma" tehlikesini arttıracağı yanlıştır. Tersine ayrılma hakkını savunmak "devletin çözülüp dağılma" tehlikesini azaltır.

Boşanma serbestliğini savunan bir kimseyi aile bağlarını yıkmak istemekle suçlamak ne kadar ahmakça ve ne kadar ikiyüzlüce bir davranışsa (UKKTEH) 'nı savunanları da, yani ayrılma özgürlüğünü savunanları da ayrılmayı istemekle suçlamak o ölçüde ahmakça ve ikiyüzlü bir davranıştır.

Şimdi (UKKT) etme hakkının hangi ülkelerde gerçekleştiğini görelim. Norveç'in, İsveç'ten ayrılması İsveçli işçilerin, Norveçlilerin ayrılma hakkını tanımış olmaları, Norveçli ve İsveçli işçilerin kardeşçe ve sınıf dayanışmasının ve birliğini güçlenmesine yardım etmiştir.

Polonya'nın Rusya'dan ayrılmasını istemek başka şeydir. Polonyalı sosyal Demokratlar Polonya'nın ayrılmasına karşıdırlar diye suçlamak başka şeydir. Önemli olan programda (UKKT) etme hakkını savunmaktır.

Enternasyonalin kararı bir yandan bütün ulusların kendi kaderlerini tayin etme haklarının doğrudan doğruya, kuşkuya yer vermeyecek biçimde tanınması öte yandan aynı keskinlikle işçilere sınıf savaşımlarında uluslararası birlik için çağrıdır.

Marks ve Engels'in Polonya'nın bağımsızlığını desteklemeleri 1840-1850 ve 1860'lar döneminde, Avusturya da ve Almanya da burjuva devrimleri döneminde doğru olsa da 20.Yy'da artık doğru değildir. Slav ülkelerinin çoğunda, hatta en geri Slav ülkelerinde, Rusya da bile bağımsız demokratik hareketler, hatta bağımsız proleter hareketler ortaya çıkmıştır. Aristokrat Polonya yok olmuş, yerini kapitalist Polonya'ya bırakmıştır. Bu koşullar altında Polonya'nın istisnai devrimci önemini yitirmesi doğal bir şeydir. Ama bu durum 20.yy'ın başında, enternasyonalizm in (UKKT) etme ilkesini, yada ayrılma hakkını Doğu Avrupa ve Asya için gereksiz sayması demek değildir. Çünkü buralarda burjuva-demokratik dönüşümler bütünüyle tamamlanmamıştır.

İrlanda'nın, İngiltere'den ayrılması sonunda başlangıçta Marks, İrlanda'nın ezilen ulusun ulusal hareketiyle değil, ezen ulusun işçi hareketiyle kurtulacağını sanmıştır. Marks bütün ulusal toplulukların tam kurtuluşunu ancak işçi sınıfının zaferini gerçekleştireceğini bildiği için, ulusal hareketi mutlak bir şey olarak ele almadı. Ezilen ulusların burjuva kurtuluş hareketiyle, ezen ulusun proleter kurtuluş hareketi arasındaki olanaklı olan bütün karşılıklı ilişkileri önceden kestirmek olanaksızdır. Bununla birlikte olaylar öyle geliş tiki, İngiliz işçi sınıfı uzun bir süre liberallerin etkisi altında kaldı ve kısırlaştı. İrlanda burjuva kurtuluş

hareketi ise gittikçe güçlendi ve devrimci biçimlere büründü. Marks bu konudaki görüşlerini yeniden gözden geçirdi ve düzetti ve İrlanda İngiliz boyunduruğundan kurtulmadıkça, İngiliz işçi sınıfı hiçbir zaman özgürlüğe kavuşamayacaktır tespitini yaptı.

Eğer İrlanda ve İngiltere proletaryası, Marksın ileri sürdüğü siyaseti kabul etmemiş olsalardı ve İrlanda'nın ayrılmasını bir slogan olarak benimsememiş olsalardı en kötü oportünizme düşmüş olurlardı, demokratlar ve sosyalistler olarak görevlerini unutmuş olurlardı ve İngiliz burjuvazisine ödün vermiş olurlardı.

"Ezilen uluslar arasında, proletaryanın bağımsız bir parti biçimde ayrı olarak örgütlenmesi, bazen o ulusun milliyetçiliğine arşı öyle sert bir savaşıma neden olmaktadır ki perspektifler bozulmakta ve ezen ulusun milliyetçiliği unutulmaktadır.

Bu değerlendirmeler sonucunda bütün uluslar için tam hak eşitliği (UKKT) etme hakkı, bütün ülkelerin işçilerinin birleşmesi Marksizm in ulusal programının özünü kapsar.

Lenin (UKKT) etme hakkı konusunda Rosa dışında Kautsky, Plehanov, Troçki ve Stalin'le polemiklere girmiştir. Kautsky ilk dönemler (UKKT)

etme hakkı konusunda Lenin'le ortak görüşler taşımış daha sonra yurt savunmasını desteklemek suretiyle Leninden ayrılmıştır. Plehanaov ve Troçki, Rosa'ya yaklaşmıştır. Stalin ise Gürcü sorununda milliyetçiliğe düşerek Lenin'den ayrılmıştır.

Lenin emperyalizm döneminde (UKKT) etme hakkını kendi somutluğu içinde değerlendirmiştir. Emperyalizm döneminin kendi özgüllüğü içinde tekellerin hakimiyeti dünyanın hem ekonomik hem siyasi bakımından paylaşılması demokrasinin yerini siyasi gericiliğin alması burjuvazinin ilerici özelliğini kaybetmesi sonucu var olan ulusal sorunların çözümünü de sosyalist devrim ve bu devrim temelini oluşturan işçi sınıfı ve yoksul köylülük geçerken gözetecektir. Bu durum (UKKT) ilkesinin burjuva anlamda önemini ortadan kaldırmaz.

Emperyalizm aynı zamanda ilhak durumunu da gündeme getirmiştir. İlhak kavramı şunları içerir:

1. Zor kavramını (zorla kendine bağlama)

2. Başka bir ulus tarafından ezilme kavramını ("yabancı" bölgelerin ülke topraklarına katılması vb.) ve bazen de

3. Statükonun bozulma kavramını. İlhaklara karşı olmak (UKKT) etme hakkından yana olmak demektir.

Ulusların kaderlerini tayin hakkı dâhil, demokrasinin çeşitli istemleri mutlak şeyler değildir, bunlar, dünya demokratik hareketinin (bugün sosyalist hareketinin) tümünün bir parçasıdır. Bazı somut durumlar da parçanın, bütün ile çelişkiye düşmesi olasılığı vardır. O zaman parça atılır.

Ezen ulusların sosyal demokratları "ayrılma özgürlüğü" üzerinde ısrar ederken, ezilen ulusun sosyal demokratları "birleşme özgürlüğü" üzerinde ısrar etmeliler. Bu durum halklar arasında ki güvensizliği ortadan kaldıracak ve iki ulusun işçi sınıfını birleştirilecektir. Örneğin Rus ve Alman sosyal demokratları Polonya'nın kayıtsız şartsız "ayrılma özgürlüğünü isterler Polonya sosyal demokratları ise "birleşme özgürlüğü" isterler.

SONUÇ: Marksistler, ulusal sorun konusunda somut şartların somut tahlilini yaparak tavır belirlerler. Ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkını savunmak demokratların bile görevi iken sosyalistler burada kalmayarak gerçekten tam kurtuluşun sosyalist devrim sonucu sosyalist toplumda olduğunu bilirler. Çünkü ulusların ayrılma, ayrı devlet kurma hakkı sonuçta kapitalist devlet ve kapitalist toplum kurmayla sonuçlanacaktır. Bu durum kapitalizmin doğasından dolayı her türlü eşitsizliği üreten bir özellik taşımaktadır.

Ulusal sorunun tespit ve çözme konusu her yerde ve her durumda bir ve aynı değildir. Günümüzde emperyalizm bağımlı uluslar arsındaki eşitsizlikler ve sorunlar sürdüğü için bunları kendi somutunda değerlendirmek gerekir. Yani eğer uluslar kendi özgür iradeleri ile yalnız dillerine özgürlük isteseler veya kültürel özgürlükler isteseler de sosyalistler bu talepleri de desteklemedirler. Ayrıca bazı durumlarda emperyalizmle bağımlılık ilişkileri iç sömürge veya dış sömürge şeklinde olabilmektedir. Örneğin Kuzey Kürdistan Türkiye'nin Güney Kürdistan Irak'ın iç sömürgesidir. Cezayir Fransa'nın, Mozambik Portekiz'in o dönemler dış sömürgesi olmuşlardır. Bu somut durum somut örgütlenme ve mücadele biçimlerini yaratır.

KÜRT SORUNU

Ateşkesle birlikte yeni bir evreye giren Kürt sorununu doğru anlamak ve kavramak için geçmişi de kapsayan objektif ve bütünlüklü bir analize ihtiyaç vardır. Sorunun nedenlerini kavramak için analiz yapmak gereklidir. Fakat yeterli değildir, ancak analitik önermeler getirmek yeterli olur düşüncesindeyiz.

Bütünlüklü analiz-analitik önermeler, tarihsel, ekonomik-siyasi, kültürel değerlendirmeyi içerdiği ölçüde amaca ve gerçek sonuçlarına ulaşır

TARİHSEL- EKONOMİK SÜREÇ VE GELİŞMELER

Bin yılları aşan bir zamanı kapsayan Kürt gerçeği var olduğu ve çözülemediği için sorun olmuştur. Bu dönemde Halife Ömer'in ve Osman'ın ordularının fetihçi tutumları sonucu Kürtlerin Müslümanlığı kabul ettiklerini görüyoruz 600'lü yıllara tekabül eden bu durumdan sonra 1000'li yıllarda Kürt toprakları Selçuklular arasında bölüşülmüştür. Bu durum her tarihsel dönemde egemen devletlerin iştahını kabartmıştır, çünkü coğrafi olarak stratejik bir bölge olan Mezopotamya zengin petrol yatakları, madenler, su kaynakları, tarihsel ve kültürel mirasın çeşitliliği, din ve geleneklerin egemenliğini sürekli bünyesinde taşımıştır. Bu durum egemen devletlerin bölgeyi ele geçirmek için hem kendi aralarında hem de bölge insanlarıyla sürekli çatışmalı bir durum yaratmıştır. Egemen devletler, hâkimiyetlerini korumak noktasında zorlandıklarında kendi egemenliklerini daha küçük fakat bölge gerçeğinin içinde olan devletlere bırakmışlar fakat durum kendi egemenlik-bağımlılık ilişkilerinin sonu olmamıştır.

Ulus gerçeği kapitalizmin şafağında ortaya çıkmış kapitalizm emperyalizmle birlikte gelişmiştir. Kürt tarihsel gerçeği esasta bu dönemde yok edilme ile karşılaşmıştır. Bu dönemdeki yok etme savaşımı temelde kültürel yok etmeye tekabül etmiştir. Kapitalizm öncesinde ise savaşım klanlar,

boylar, sancakların giderekte küçük milliyetler ve devletçilerin temelde ekonomik yağma, talan savaşları şeklinde olmuştur.

Tarihsel olarak tam bir devlete ulaşmayan Kürt gerçeği bunun zorluklarını yaşamış, gelinen somut durumda bile göçebe hayatı, yerleşik duruma adapte olmakta zorluk ve aşiret gerçeği tam bir devlet olamamanın arka planını oluşturmuştur. Varlığını ve sürekliliğini devam ettirme süreci ise milliyet ve uluslaşma ile gerçekleşmiştir.

Yukarıda genel bir çerçevesini çizdiğimiz konunun daha net ve anlaşılır olması için somutu değerlendirmek uygun olacaktır.

Tam bir devlet olamamış Kürt tarihsel gerçeği esas darbesini zorla-şiddetle iki bölünmede yaşamıştır. Bu iki bölünme Kürt-ulusal gerçekliğini yok etme şeklinde devam etmiştir. İlk bölünme 1300'lü yılların sonu, 1400'lü yılların başına tekabül etmiş, Osmanlı İmparatorluğu ve Pers İmparatorluğu (bugünkü İran) arasında paylaşılarak yok etme süreci başlamıştır. Özellikle Osmanlı İmparatorluğunun çok uluslu yapısı, kültürel çeşitliliği bünyesinde taşıdığından Kürt gerçeğine kültürel yan kimlik yanına, belli sınırlar içinde de olsa toleranslı davranmıştır. Bunun en temel nedeni de imparatorluğun esas bileşenlerini din ekseninin oluşturulmasıdır. Örneğin Ankara savaşında Yıldırım Beyazıt azınlık olan yaklaşık 40 bin Alevi'yi öldürtmesi sürecinde Kürtlerin desteklerini de sağlamıştır. Fakat Hamidiye Alaylarının varlığı da Kürt insanının isyan ve mücadelesini bastırmak için kullanılmıştır.

Dönemin egemen devletleri olan İngiltere, Fransa, Rusya iki imparatorlukla da egemenlik-bağımlılık ilişkisini sürdürmüştür. Kendi ekonomik yer yerde siyasi çıkarlarına bağlı olarak bu egemen devletler, bu iki imparatorlukla hem çatışmalı hem de barışçıl ilişkiler içinde olmuşlardır.

İkinci bölünme de 1920'li yıllara rastlamış, Lozan anlaşması ile Kürdistan 4 parçaya bölünmüştür. İngiltere ve Fransa kendi egemenliklerinin kısmi bir yanını bölge ülkeleri olan Türkiye, İran, Irak ve Suriye'ye bırakmışlardır

Bu süreç sancısız olmamış baskı-şiddet, asimile başat olmuştur buna karşıda önemli isyanlar vuku bulmuştur. Dolayısıyla İngiltere ve Fransa'nın sömürgesi, daha sonraları yarı sömürgesi olan bu 4 ülke Kürdistan'ı ilhak ederek sömürge yapmışlardır. Yarı sömürge ülkelerin sömürgesi olan Kürdistan deniz aşırı sömürge (örneğin Portekiz'in sömürgeleri olan Angola, Mozambik, Gine gibi) olmamış tarihsel bir zorunluluk olarak aynı coğrafi sınırlar içinde olmasından dolayı sömürgeci devletin iç sömürgesi olmuştur. Türkiye Kürdistan'ını sömürge statüsünde olmasının en önemli gösterge-

lerinden birisi de her yıl, Doğu ve Güneydoğu'da Kürtlere gözdağı vermek için halka açık askeri tatbikatlar yapılmaktadır. Bunların bir bölümü yöre halkının kılığına giren mavi düşman kuvvetlerle, kırmızı kuvvetler arasında geçen ve 5000 nüfuslu silahlı bir yerleşim bölgesini çok kısa bir zaman içinde etkisizleştirmeyi öngören tatbikatlardır.

Burada Türkiye Kürdistan'ının kısa bir ekonomik analizini yapmak uygun olacaktır. Türkiye Kürdistan'ında toprak-tarım şeklinde tezahür eden ekonomik işleyiş 1950'lere kadar feodal ilişkilerin başatlığı şeklinde görülmüştür. 1950'lerden sonra ise anılan yasaların (Şark Islahat Planı–1925 ve Mecburi İskân Kanunu–1934) Kaldırılmasından yararlanarak Doğu ve Güneydoğu'ya dönen ağalar yeniden topraklarına kavuşmuş ve Demokrat Parti'nin sağladığı olanaklarla tarımda kapitalistleşme sürecine girmişlerdir. Traktörler, biçerdöverler alınmış, tarımsal alanda makine parkları kurulmuş ve makinalı tarıma geçilmiştir. Toprak ağalarına önemli ölçüde tarım kredileri aktarılmıştır. Yani bu dönemin egemen sınıfları, tarım burjuvazisi ve giderek güçlenen ticaret burjuvazisidir. Tarım burjuvazisi devlet desteğiyle kapitalist ilişkiler içine giren eski Kürt feodalleri ve onların devamı olan toprak ağalarıdır. Bu sınıf devleti temsil eden siyasi parti saflarındaki etkin rolü ile sahip olduğu güç yanında, devletten aldığı kredi sübvansiyonlarla bugünkü düzenle bütünleşmiştir. Kürt ticaret burjuvazi ise büyük tekellerin temsilciliğini ve dağıtım işlerini üstlenerek palazlanmıştır. İşleri gereği, Türkiye sanayi tekellerine bağlıdır. Türkiye pazarını ulusal Pazar olarak tanımaktadır. Bağımsız bir Kürdistan pazarına kapanmayı asal kabul edemez. Bu dörde bölünme süresi esas olarak Kürdistan'ın kültürel kimlik varlık olarak yok etme sürecinin başat olmasını getirmiştir.

Dört ülke-devletin sınırları içinde olan Kürdistan'ın parçalarında günümüze kadar egemenlik-bağımlılık ilişkilerini devam ettirmek için egemen devletlerin, bölge devletleriyle ve Kürdistan'ın parçalarıyla sürekli çatışmalı ve uzlaşmalı durumu sürmüştür. Örneğin İngiltere egemenliği altında İran, Irak'ı, Fransa'nın egemenliği altında olan Suriye'ye karşı kışkırtmış, kullanmış, yer yer bu üç ülke (İran, Irak, Suriye) çatışmalı hale gelmişler, çıkarları el verdiği ölçüde destekledikleri ülkenin hemen karşısına geçmişlerdir.

Emperyalizmin ve sömürgecilerin böl, yönet, yok et stratejisi taktiği Kürdistan'ın parçalarındaki Kürt-örgüt ve çevrelerini de etkilemiştir. Dört parçadaki örgüt çevreleri tarihsel zorunluluktan dolayı kardeş olmaları gerekirken birbirleriyle belli dönemlerde çatışmalı durumlar yaşamışlardır. İkinci dünya savaşından sonra egemen olan ABD'nin varlığı ile birlikte

egemenlik-bağımlılık ilişkilerinin başat aktörü ABD olmuş, ABD politikaları sömürgeci bölge ülkelerini ve dört parçadaki Kürt örgüt, çevrelerini de etkilemiştir.

Son dönemlerde ABD, Suriye, Türkiye arasında yaşanan gerginlik ve uzlaşılarda Kürt realitesinin durumunun göstergesidir.

Dört parçada süren böl, yönet, yok et politikasına karşı oluşan isyan ve mücadele süreci sonucu İran, Irak, Suriye'de önemli kazanımlar elde edilmiştir. Bu kazanımlar öyle bir noktaya gelmiştir ki 1940'lı yıllarda Mahabat Kürt Cumhuriyeti kurulmuş fakat varlığını sürdürememiştir. Kürt gerçeğinin kazanımlarını sağlayan ise özellikle bu 3 ülkede Kürt halkının mücadelesinin önderliğini kuran KDP (Kürdistan Demokratik Partisi) ve KYB (Kürdistan Yurtseverler Birliği) olmuştur. Bunun sonucu İran ve Suriye Kürdistan'ında kısmi özerklik yaşanmış, Irak Kürdistan'ında ise gelinen bu günlerde kısmi ayrı devlet gibi yapılanma oluşmuştur.

Türkiye Kürdistan'ını biraz daha geniş ele alacağız, bu durumun temel nedeni ise bırakalım ayrı devlet veya özerkliği yıllardır en küçük hakların zorla, şiddetle, asimile ile yok edilmesidir. Bu durum esas olarak Cumhuriyetle birlikte yaşanmaya başlamıştır. Bu süreç dönemin Başbakanı İsmet İnönü'nün 1925'de Türk Ocakları yöneticilerine hitaben yaptığı şu konuşmada özetlenmiştir." Milliyet, yegâne vasıta-ı iltisakımızdır. Diğer anasır Türk ekseriyeti karşısında haizi tesir değildir. Vazifemiz, Türk vatanı içinde bulunanları behemehal Türk yapmaktır. Türklere ve Türkçülüğe muhalefet edecek anasırı kesip atacağız, vatana hizmet edeceklerde arayacağımız evsaf, her şeyden evvel o adamın Türk ve Türkçü Olmasıdır." (Vakit Gazetesi, 27-Nisan–1925) .

Aynı İsmet Paşa 1925'den önce ise Lozan Konferansında, Kürtleri temsilen konferansa katılan Diyarbakır mebusu Hamit Zülfü'nün (Tigrel) desteğini de alarak Kürtlerin Türklerle birlikte Türkiye devleti'nin kurucusu olduğunu ve iki halkın tarihten gelen tarihten gelen kardeşçe birliğini savunmuştur. Bu Türkleştirme politikasının sonucudur ki 1930'lu yıllarda Şark Islahat Planı ve Mecburi İskân Kanunu ile birçok Kürt özelikle de varlıklı toprak sahipleri aileleri ve yakın akrabaları ile birlikte batı illerine ikamete mecbur tutularak sürgün edilmişlerdir. Anılan yasa kaldırılıncaya kadar geçen 20 yıl boyunca ikamete memur edildikleri illerden ayrılmadılar. Ancak, yasanın yürürlükten kaldırılmasıyla (1950'de) birlikte bu insanların tümü eski yerlerine dönmüşlerdir.

Yine aynı duruma (Türkleştirme politikası) bir diğer örnekte 27-Mayıs–1960 yönetiminin bir gurup Kürt aydını ile toprak ağalarına yasayla uygu-

ladığı sürgün cezasıdır. Bu olayda önce Sivas'ta enterne ve edilen bir yıl sonra bir bölümü Batı illerinde zorunlu ikamete tabi tutulan 500 dolayındaki Kürt lider, zorunlu oturma yasasının kaldırıldığı 1964'te tümüyle ikametgâhlarına dönmüşlerdir. Cumhuriyetin kurulmasını sağlayan ise 1.Dünya Savaşı'nın Kürt halkının desteği ve fiilen savaşa katılımıyla başarılmış olmasıdır. Bu durum Mustafa Kemal ve kadrolarının o dönemde Kürt hareketine daha toleranslı yaklaşmayı getirmiştir. O dönemdeki tarih araştırmalarında Kürdistan ve Kürt gerçeği belli sınırlar içinde de olsa yazılmıştır.

Cumhuriyetin kuruluş ve tahkim edilmesi sürecinde ise uluslaşmanın tamamlanması için yukardan aşağıya uygulamaya konan reform süreci tamamen Türklüğü kutsayan, diğer azınlıkları ve özellikleri Kürtlüğü dışlayan bir kimlik kazanmıştır. İşte ne mutlu türküm diyene söylemi, karda yürürken çıkan sesin kart kurt olması, Kürt gerçeği olarak lanse edilmiştir. Cumhuriyetle birlikte en acımasız böl, yönet, yok et süreci değişik öz ve biçimleri içinde çok partili yaşama geçiş tarihi olan 1950'lere kadar isyanlar, ayaklanmalar, mücadelelerle devam etmiş, o dönemden sonrada belli biçimlerde sürmüştür.

İnsanın nesnel varlığı olan dili dahi yasaklanmış, en aşağılık onur kırıcı toplu ve bireysel işkenceler hayat bulmuş, malı mülkü talan edilmiş, yiyecek maddeleri kullanılmaz hale getirilmiş, bunun gibi çeşitli sayısız yaptırımlar vuku bulmuştur. Bu duruma karşılık ise yaklaşık 30 un üstünde isyan ve ayaklanma hayata geçmiştir. Bunların içinde isyana katılımın nicelik ve nitelik anlamında en başat ve ulusal yanı belirleyici olan Şeyh Sait, Dersim ve Ağrı isyanlarıdır. Bunların içinde Şeyh Sait isyanını dinci bir isyan şeklinde gösteren egemenler ve onların "sol"daki uzantıları ciddi bir yanılgıya düşmüşlerdir. Bu isyanın liderinin ve katılanların dinsel yanlarının olması ulusal yanın olmadığı olarak görülmüş değerlendirilmiştir. Oysa her ulusal harekette de olabileceği gibi Kürt ulusal hareketinde de dinsel, geleneksel yanların olması muhtemeldir. Fakat bu isyanların önderliğinin zayıflığı başka şehirlerden destek durumunun tecrit olmuş hali, Türkiye halkı ve devrimcilerden yeterli destek bulamaması ve sömürgecilerin teknik, fiziki güçlerinin yüksekliğinden dolayı bu isyanlar yenilgiyle sonuçlanmıştır.

1960 ihtilali süreci ile 1960 anayasasının getirdiği kısmi kazanım olan hak ve özgürlüklerle birlikte, ilk sosyalist etiketli TİP'in kurulması ile birlikte yüzey biçimler şeklinde de olsa Kürt gerçekliği belli sınırlar içinde tartışmaya başlanmıştır. Tartışmalar yüzeyseldir, Kürt gerçeği Güneydoğu (bugünde bazıları tarafından savunulan) gerçeği olarak savunulmuştur. Bu

durum böyle kavrandığı için değil yasal ve fiziki korkunun sonucunda hayat bulmuştur.

Öyle ki dönemin en hızlı ve birikimli sosyalistlerinden içerde 20 yıl yatmış olan Hikmet Kıvılcımlı bile Kürt gerçeğinin tartışılmasını argo kelimelerle açıklamaya çalışmıştır. Kürt dilinin Hint Avrupa dillerinden ayrı bir dil ve lehçeleri bulunmasına rağmen yıllarca en "babayiğit" aydınlar bile bu gerçeği savunamamışlardır. Bu diller Zaza, Kurmanci ve Gorani'dir. Kuzey'de (Türkiye ve İran Azerbaycan'ı) Zaza ağzı, ortada (Türkiye'nin Hakkâri Bölgesi, İran'ın Kürdistan'ın bölgesi ve Kuzey Irak) , Kurmanci ağzı ve Güneydoğuda (İran'ın Kermanşah Bölgesi) Gorani ağzı. Bu ağızlardan Kurmanci en önemlisidir, çünkü her üç ülkede (Türkiye, İran, Irak) Kürtlerin yüzde ellisi bu ağzı konuşur. Bu aynı zamanda edebi ve yarı-resmi bir dildir, İngiliz ve mandasından beri Kuzey Irak'ta okullarda Kurmanci okutulur. Zaza ve Gorani yalnızca konuşulan ağızlardır. Ayrıca Yezidiler dışındaki bütün Kürtler Müslüman'dır. Türkiye'de yaşayan Kürtlerin üçte ikisi Şafii mezhebinden, Sünnilerdir. İran'ın Kermenşah Bölgesi'nde yaşayanların çoğu ise Şiidir.

1970–80 arası dönemde Kürt sorunu daha kapsamlı ve yoğun tartışılmış yüzey biçimlerden daha temel gerçekliklere yaklaşma süreci en azından bir kısım sosyalist çevre tarafından kavranmaya başlanmıştır. Bunun temel nedeni ise 1960 Anayasasıyla genişleyen özgürlük ortamı sonucu sosyalist eserlerin çoğalması ve okunması, Türkiye ve Kürdistan'da Kürt sorununun temelini yakalayan ve derinleştiren büyük küçük birçok örgüt çevre ortaya çıkmıştır. Bir illizyon olan ise Kürt gerçeğini kitle katılımı anlamında daha büyük olan Türkiye sosyalistleri ilk dönemlerde daha yoğun savunmaya, yazmaya başlamıştır.

Fakat giderek Kürt sosyalistleri de özellikle KDP'nin parçalardaki ve Türkiye Kürdistan'ında şu veya bu ölçüde varlığından dolayı ortaya çıkmaya başlamışlar, özellikle Kürt sosyalistlerinin yazılı edebiyatla konuyu ele almaları hem konunun daha temel ve doğru olarak kavranmasını hem de çözüm konusunda açılımlar getirmiştir. Bu sorunun çözümünün gönüllülük ve güven üzerine inşa edilebileceği esas olduğundan iki halkın yakınlaşma sürecide böylesi çabalar sonucunda hayat bulmuştur. Sorunun temelden yakalanma süreci gerek Türkiye sosyalistlerinin bir kısmı, gerekse Kürt sosyalistlerinin hemen hemen hepsi tarafından savunulmaya başlayan sömürge, iç sömürge tespitinin yapılmasıyla başlamıştır. Çünkü böyle bir tespit aynı zamanda çözüm için doğru tahlilleri de içermektedir.

O dönemde ve hala bugünde geçerli olan retorik ise sömürge gerçeğinin

kabul edilmemesidir. Bunun temel saiki ise sömürge ülkelerinin sömürgesi olamayacağı söylemidir. Oysa dört parçanın sömürge ülkelerinin iç sömürge olmaları gerçeği klasik sömürgecilik gibi bir ve aynı olmama gerçeğinin kavranmasına bağlıdır ve sömürge gerçeğinin klasik özelliklerinin her duruma aktarma ve uygulama tutuculuğudur.

1980 ihtilali dönemine kadar belirli örgütlenmeler, mücadeleler şeklinde devam eden süreç 1980 ihtilali ile birlikte kesintiye uğramıştır. İhtilal kendi mantığı içinde sola, sosyalistlere ciddi darbeler vurmuş, fiziki, psikolojik yıkım başlatmıştır. Konumuz anlamında en temel yıkım ise Türk ve Kürt halkları arasında oluşan giderekte pekişen, güçlenen gönüllü, güvene dayalı ilişkilerin koparılması ve ciddi bir şoven, sosyal şoven literatürünün ve uygulamalarının hayat bulma sürecidir. Bu süreç gelinen noktaya kadar hız kesmeden devam etmektedir. Türk devrimcilerine karşı fiziki, psikolojik, yasal, yasadışı, saldırılardan nasibini Kürt devrimcileri de fazlasıyla, giderek de yok etme boyutlarında almıştır.

1980 döneminde Diyarbakır cezaevindeki zor, şiddet ve asimilasyon uygulamaları başlatılmış, zorla Türkçe öğretmek, Türkçe İstiklal Marşı okutmak için mahkûmlara baskı uygulanmış, buna karşı gelen birçok devrimci ise acımasızca öldürülmüş ve demir tabutlarla gömülmüşlerdir. Bu durum yeni bir dönemin, evrenin başlangıcı, bir başka ifadeyle sonun başlangıcı olmuştur. Her tarihsel dönemde zora, şiddete karşı isyanları olmuş bu isyanlarında örgütlü ve örgütsüz önderliği ortaya çıkmıştır.

Örneğin Kürt Teali Cemiyetleri, KDP, KYB vs. Kürdistan Sosyalist Partisi (PSK), önceleri Özgürlük Yolu grubu olarak ortaya çıkan PSK, yalnız ulusal değil sınıfsal analizide sosyalizme vurgu yaparak önemli olmuştur. Ayrıca grubun-partinin kuruluş ve gelişmesinde teorik-pratikte katkısıyla Kemal Burkay'ın önemi unutulmamalıdır. Kürt tarihine teorik katkısı yalnız kendi grup-partisine değil, diğer Kürt ve Türk sosyalistlere önemli açılım sağlamıştır.

1976 da çok küçük bir grup ile Ankara'da kurulan PKK örgütü döneme, sürece damgasını vurmaya başlamış, 1984 de bizzat PKK kadrolarının katılımıyla başlatılan Eruh ve Şemdinli baskını beklenilmeyen, hesap edilemeyen bir durumda bütün dengeleri, dengesizlikleri alt üst etmiş adı hem konmuş hem konmamış bir savaşın başlamasına yol açmıştır. Her iç savaşta olduğu gibi iki cephe şekillenmiştir. Bir cepheyi Türk ordusu, polisi vs. diğer cepheyi ise PKK oluşturmuştur. Türkiye cephesi yaklaşık 1995 yılına kadar stratejisini ve taktik adımlarını özellikle fiziki yok etme üzerine kurmuş, bu yok etme süreci PKK kadroları dışında, sıradan halkı da hedef al-

mıştır. PKK cephesinde bu saldırıları durdurmak anlamında askeri savunma yapılırken aynı zamanda halkı kazanmak doğrultusunda siyasi propaganda çalışmaları da uygulamaya konmuştur

Baskı ve şiddetin dozu o kadar arttırılmıştır ki her Kürt evinden birkaç tane ölü çıkması sürpriz olmamıştır. Ayrıca savaş tutsakları gibi halk toplanmış, dışkı yedirilmiş, erkeklerin cinsel organlarına ip bağlanarak yakınları ve eşlerinin yanından geçirilmiştir. Kulak, burun vs. organları kesilerek koleksiyon yapılmış, cesetler üzerine basılarak fotoğraf çektirilmiştir. Evleri yakılmış, hayvanları öldürülmüş, yiyecek maddeleri kullanılmaz hale getirilmiş, kadınlara tecavüz edilmiştir. Bu ve benzeri birçok olay basına yansımadan yaşanmıştır. Bütün bunlar devam ederken PKK'nin askeri ve siyasi çalışması sonucu genç, yaşlı, erkek, kadın dağlara çıkarak PKK ye katılmış, PKK'nin kadro sayısı arttığı gibi milis kuvvet olan halktan ciddi katılım ve destek PKK' yi önemli bir güç haline getirmiştir.

O kadarki Diyarbakır Botan sınırı kurtarılmış bölge ilan edilmiş, Türk güvenliği buralara giremez olmuştur. 1995 yılına kadar Yüksek Yoğunluklu Savaş Stratejisi, belirli zorunluluklardan ve PKK'nin güçlenmesinden dolayı yerini giderek Düşük Yoğunluklu Savaş Stratejisine bırakmıştır. Bu birden hayata geçmemiş, bir süreç izlemiştir. Bu dönemde başat olan Düşük Yoğunluklu Savaş Stratejisi olsa da diğer stratejide bütünüyle ortadan kalkmamıştır. Böyle bir stratejiye yol açan belirli zorunluluklar ise savaşa ayrılan 100 milyar dolarlarla ifade edilen savaş giderleri egemen sınıfları bu stratejiye zorlarken daha küçük gruplar ise savaştan nemalanmış, silah vs. satışlarından önemli zenginliklere ulaşmaları dolayısıyla bu stratejiyi bile kabullenmemişlerdir. Ayrıca PKK'nin yükselen gücünün nereye evrileceğinin kestirilememesi de bu kısmi hız kesme stratejisini hayata geçirmiştir.

Emperyalizm ve Türk sömürgeci güçlerince hayata geçirilen bu stratejinin yanı Düşük Yoğunluklu Savaş Stratejisinin esas amacı PKK yi kadro düzeyinde içten bölme ve çökerme, milis anlamında ise halktan tecrit etme stratejisidir. Bu Düşük Yoğunluklu Savaş Stratejisi egemenlerin istediği sonuçlara ulaşmasa da başarılı olmuştur. Yani giderek PKK'nin içten bölünmesi sağlanmış bu ve benzeri durumların varlığı sonucu PKK kadrolarında çöküş, çözülme başlamıştır. Elbette böyle bir duruma PKK'nin (en azından bir kısmının) özellikle askeri alanda yanlışları yol açmıştır.

Her ulusal, cephesel hareketlerde bu tip yanlışlar olabileceği ve bunlardan ders çıkartmak gerekirken, yanlışlar şu veya bu ölçüde intikam vari şekilde sınıfsal, ulusal mecrasından çıkarak devam etmiştir. Bu durum hem

şovenizmin yükselmesine yol açmış, egemenlere önemli fırsatlar sunmuş hem de solda, kitlelerde PKK ye karşı olumsuz bakış ve değerlendirmeler yapılmaya başlanmıştır.

Milisin desteğinin koparılması sürecinde başat eğilim, asimilasyon olmuş bu ekonomik, siyasi, kültürel açılımlara yol açmıştır. Yani hem güvenlik için yol yapımı hem de kapitalizmi geliştirmek doğrultusunda kısmi fabrikaların açılması, GAP projesinin hayata geçmeye başlaması, dil üzerindeki yaptırımların yumuşatılması, kültürel haklarda kısmi iyileştirmelerin hayata geçirilmesi vs. gibi. Bu durum bir lütuf olarak verilmemiş esas olarak mücadele sonucu alınmıştır. Bir ölçüde de AB süreci bu iyileştirmelere yol açmıştır. Bu durumların sonucunda PKK'nin milis gücü giderek küçülmüş, askeri alan da ise gerilla savaşını giderek öğrenen Türk ordusu PKK ye kadro düzeyinde de darbeler vurmuştur.

Gelinen noktayı değerlendirdiğimizde PKK hem kendi tarihinde hem de uluslar arası düzeyde kadro ve kitselleşmede eşine rastlanmayan ya da az rastlanan güçlenme, yükselme göstermiş, fakat giderek çözülmeye başlayarak gerileme dönemi oluşmuştur. Bu durumun nedenlerini analiz etmek önemlidir diye düşünüyoruz.

Kuruluşundan bugüne kadar PKK'nin teorik, politik görüşleri ve bunun somuttaki ifadesi olan belirli bir programı olmuştur. Bu program bazı dönemlerde değişikliğe uğrasa da özünü korumuştur. Temelde ulusal demokratik bir hareket olan PKK programına sınıfsal yanı da alarak sosyalizm boyutu da eklemiş bunu dışlamamıştır. İlk dönemlerde bu durumun daha başat olduğu Sovyetlerin ve doğu Avrupa'nın prestijinin bu günlere göre daha yüksek olmasındandır. PKK'nin en temel politik argümanı sömürge, iç sömürge tespiti olmuş, bunun çözümü "ulusların kendi kaderini tayin hakkı" bunun somut ifadesi ise ayrı bir devlet kurma anlamında olmuştur. Programın bu temel argümanını tarihsel arka planın teorik politik açılımı ve değerlendirilmesi oluşturmuştur. Bu durumun bütünlüklü savunulması özellikle kadrolarda güveni pekiştirmiş, mücadelede kararlılık ve heyecanı yükseltmiştir..

Kadroların bilinçlenme süreci siyasi faaliyetle objektif olarak kitlelere de yansımıştır. Yani PKK'nin güçlenmesi sürecinde teorik politik hat önemli bir yer tutmuştur. Ayrıca örgütlenmede önemlidir. Cephe yani başat olan PKK'nin örgütlenmesi buna uygun olmuş, merkezi yan demokratik yana göre belirleyici olmuştur. Fakat kitleselleşme geliştiği ölçüde özellikle kadınların mücadeleye katılımı yoğunlaşınca ve daha durgun dönemlerde demokrasi ve özgürleşme gelişmiştir. Örgütlenmenin başarısı bütünü oluş-

turan tüm parçaların varlığının oluşması ile sağlanmıştır. Yani önemli bir yayın ağının oluşması, ciddi parasal kaynak ve sürekli artan kadro kaynağı örgütlenmenin başarısı olmuştur. PKK'nin gelişmesi, güçlenmesinde teorik, politik, örgütsel yan sübjektif faktör anlamında belirleyici olmuştur.

Sömürgeci devletin baskı, şiddetinin yalnız fiziki anlamda değil insanlık dışı, onur kırıcı, psikolojik faktörleri de kapsaması PKK'nin güçlenmesinde objektif faktör olmuştur

Gerileme süreci ise teorik-politik hattın yetrince net olmaması sosyalizm perspektifinin başat olmaması dolayısıyla hem kendi içine dönük, hemde dışarıya dönük önemli askeri ve pratik yanlışlar yapılmıştır. Örgütlenmedeki bürokratik merkeziyetçi yanın özellikle daha zor dönemlerde gerekçeler üreterek belirleyici ve etkileyici olması yer yer demokrasinin ortadan kalkmasına veya görüntüde var olmasına yol açmıştır. Bu durum esas olarak örgütlenmenin temelini oluşturan kadrolarda önemli çözülmeler, kopmalar yaratmıştır.

2000 yılına gelindiğinde devletin yeni stratejisi olan Düşük Yoğunluklu Savaş Stratejisinin varlığı devam etmiş, PKK'nin gerilemesi de sürmüştür. PKK bu dönemde ateşkes önerileri de yapmış fakat bu, şimdiki durumda olduğu gibi devletin egemen olmayan bir eğilimi olmasına rağmen diğer eğilimler başat olduğundan hayata geçmemiştir. Bunun üzerine PKK küçülse de önemli bir gücünü sınır ötesine çekmiştir. PKK'nin başkanı ve lider kadrosunun dağdaki veya Avrupa dışındaki bir kısmı yer değiştirmeler (güvenlik anlamında) olsa da Suriye de barınmışlardır. Durumu bilen devlet özellikle başkanı ortadan kaldırmak için çok uğraşmış fakat Suriye'nin buna yanaşmaması sonucu amaçlarına ulaşamamışlardır. Ordudaki bir generalin en üst düzeyin bilgisi dâhilinde Suriye'yi önemli ve ciddi ölçüde tehdit etmesi sonuç vermiş, devreye ABD vs. gibi ülkelerin girmesini getirmiştir. Özellikle ABD ulusal hareketlerin kendi denetiminden çıkmasını (sonuçlarını kestiremediğinden) istememektedir. Ayrıca Türkiye ve Suriye'nin savaş veya çatışmalı duruma gelmesi Irak bataklığını yaşadığı için özellikle kendi istikrarı ve çıkarları anlamında olumsuzluklar yaratacaktır.

Suriye'nin bugüne kadar bütün zorluklara rağmen koruduğu PKK'nin başkanı için kendi güvenliği ve istikrarını düşünerek bundan vazgeçmesi sonucu ABD ve İsrail istihbarat örgütlerinin devreye girmesiyle PKK başkanı Apo kaçmaya başlamış, İtalya, Yunanistan, Rusya da gizlense de oralardan da gönderilmiş ve Kenya'da medya literatüründe söylendiği şeklinde paketlenerek Türkiye'ye teslim edilmiştir. Bu durum Türkiye, Kürdistan ve uluslar arası çapta en gelişkin ulusal demokratik hareketin hem sonu

hem de yeni bir başlangıcı olmuştur. Kürt gerçeği böylece bugünleri de kapsayan, belirleyen yeni zorlu bir döneme, evreye girmiştir.

Apo'nun yakalanması Türkiye'de özellikle Türkiye Kürdistan'ında ve Kürtlerin yoğun olduğu Avrupa'da hem önemli bir şok ve şaşkınlık durumu hem de kısmi bir sessizlik yaratmış, fakat bu durum giderek dağılmış ve yine kısmi protestolara yol açmıştır. Aynı zamanda karşı cephede belki de Türkiye ve Türkiye Kürdistan tarihinde görülmemiş şovenizm, intikam duyguları hayat bulmuştur. Hem Apo'nun sorgu sürecinde, hem de mahkemede devletten beklenilmeyen ılımlı tavırlar birçok çevrede şaşkınlık yaratmış ve durum yeterince kavranmamıştır. Oysa bu tutum Apo'yu paketleyen ülkelerin istemi olmakla birlikte temelde yakalanma süreci öncesi hayata geçen Düşük Yoğunluklu Savaş Stratejisinin gereğidir. Çünkü gerileyen bir hareketin daha da gerilemesi ve belirli sınırlar içinde tutulması böyle ılımlı yaklaşmaları getirmiştir. Elbette bu duruma Apo'nun sorguda ve mahkemedeki ılımlı, uzlaşmacı yaklaşımı da yol açmıştır. Apo'nun sorguda ve mahkemedeki savunmasında PKK'nin bugünü ve geleceğini manüple edici söylemleri hem program düzeyinde hem de pratik düzeyde yeni bir açılım ve dönem başlatmıştır. Her ne kadar Apo yakalanmadan öncede kendi geleceğini ve PKK'nin geleceğini görmesi anlamında bu açılımları o günlerde de daha örtük olarak yapsa da yakalandıktan sonraki söylemleri daha net ve açık olmuştur. Apo'nun PKK'dan silahları bırakması talebi, devletle çalışmayı istemesi talebi vs. gibi uzlaşmacı talepler PKK içinde eski çizginin reddi anlamında önemli tartışmalar meydana getirmiştir.

Bu durumu ateşleyen ise Apo'dan sonra ikinci durumda olan Şemdin Sakık'ın Apo'yu da hedef alan ama esasında devlete bütünüyle teslim olan düşünce ve tavırları olmuştur. Birinci ve ikinci liderin bu durumu PKK'nin diğer lider kadrosunda, diğer kadrolarda ve milis gücünde önemli ölçüde çözülme, dağılma, örgütten kaçış ve parçalanma getirmiştir. Fakat Apo'nun geçmişten gelen efsane liderliği ve söylemlerinde daha ileri gitmeyerek (hangi nedenlerden olursa olsun) frene basması süreci belirli ölçülerde de olsa Apo'nun PKK üzerinde zaten olan etkisini daha da tahkim etmiştir. Özellikle ceza evi süreciyle birlikte kendini biraz daha toparlayan Apo, devletten uzlaşmacı, ılımlı tavrına yeterli destek bulamadığı durumda teorik, politik, pratik açılımları PKK ye yakın yayınlar veya avukatı arayıcılığıyla dile getirmeye başlamıştır. Bu açılımlardan en önemlisi Demokratik Cumhuriyet talebidir. Bu talep bir ölçüde eski çizgi dışında bir talep olsa da Kürt gerçekliğinin bugüne kadar yaşadığı yok etme düşüncesinden kaynaklanan zorluklar, PKK'nin gelinen noktadaki olumsuz durumu sonucu

kabullenilen önemli bir talep durumuna gelmiştir. Demokratik Cumhuriyet var olan devlet sınırları içinde demokratik açılımlar çerçevesinde Kürt varlığının tanınması ve geliştirilmesini içermektedir.

Demokratik Cumhuriyet talebinin savunulması ve böyle talebe devlet tarafından olumlu onay çıkmaması noktasında Apo kendi prestijini PKK nezdinde daha da yükseltmiş ve eski çizgisine yakınlaşan anlamında daha üst açılımlar savunmaya başlamıştır ve giderek konfederasyona benzer talepler ileri sürmeye başlamıştır. Bu ve benzeri taleplerin ve devletin Düşük Yoğunluklu Savaş Stratejisi politikasının varlığı sonucu Apo'nun kardeşinin başını çektiği bir gurup PKK den kopmuş, Kürt sorununun çözümünü ABD vs. gibi ülkelerin tutumuna bırakma anlayışını savunmuştur. Başka nedenlerle birlikte muhalif bir gurubun PKK den kopması süreci Apo'nun PKK deki gücü ve inisiyatifini daha da yükseltmiş, bir ölçüde de olsa dağınıklığı önlemiştir. Fakat kadro ve kitle düzeyinde gerileyen PKK, Apo gibi karizmatik ve efsanevileşmiş bir liderin inisiyatifine alıştığı için fiili liderliğin içerden ciddi zorluklardan yapılamayacağı gerçeğinden dolayı PKK ve Apo gerçeği eski durumundan çok şeyler kaybetmiş, irtifa kaybetme süreci bugünlere kadar gelmiştir.

Bu durumun sonucunda ise PKK de, PKK'nin destekçisi olan legal parti ve çevrelerde fakat esas olarak da Türkiye sol sosyalist çevresinde önemli zemin kaymaları meydana gelmiştir. Karşı cephede ise Apo'nun yakalanması ile şahlanan şovenizm biraz yavaşlamış fakat bu günlerde yine yükselmeye başlamıştır.

PKK yukarda da anlattığımız süreçte de görüldüğü gibi teorik, politik, pratik tutumunda istikrarsız bir duruma gelmiştir. Savunduğu görüşler Demokratik Cumhuriyet Konfederasyon vs. gibi birbirine bağlı birbirini içeren görüşler olsa da birbirinden farklılık yeterince görülmemiş ve iki görüşte konjektörün durumuna göre pragmatik bir şekilde savunulmuştur. Pratik tavırlar ise devletle yer yer uzlaşmacı, Şemdinli olayında olduğu gibi Apo'nun açıklamalarıyla tehditkâr olmuştur.

PKK destekçisi legal parti ve belediyelerde ise yeterli, Apo'nun boşluğunu birazda olsa dolduracak liderlik çıkmamış, bu durum devletin yaptırımlarına ve buna karşı Kürt halkının tepkisine cevap verme konusunda önemli istikrarsızlıklar gündeme gelmiştir. Barış ve kardeşliğin savunulması bu güçler tarafından sınıfsal ve ulusal içeriğinden soyutlandığı noktada zemin kayması daha da netleşmiş, Şemdinli baskınında devletin suçüstü yakalanması bu söylemlerinin içinin dolu olmadığını göstermiştir.

Türkiye solunun sosyal demokrat çevresinde ise Apo'nun yakalanma-

sında hükümet olan Ecevit'in prestiji önemli ölçüde yükselmiş, seçimlerde %23'lere varan oy oranıyla DSP yi birinci parti yapmıştır. Şovenizmin en azdığı böyle bir dönemden nemalanmak isteyenler ise Ecevit kadar başarılı olamamışlardır. CHP ise 1990'lardaki süreçte güneydoğu raporundan çok daha geriye çekilerek şovenizmin bayraktarlığını bugünlere kadar taşımış, seçimlerin yaklaştığı bu günlerde oy kaygısıyla bundan medet umar haline gelmiştir. Sosyalist sol ise ulusalcı yan, enternasyonalci yan olarak kendiliğinden bölünmüş ulusalcı yan öyle bir illizyona girmiş ki başka ülkelerdeki ulusal sorunlara (Kıbrıs, Filistin, Bulgaristan, Yunanistan gibi) sahip çıkarken kendi yanı başındaki Kürt ulusal sorununa kendisini de ulusalcı olarak tanımlamasına rağmen kayıtsız kalmıştır. O kadar ileriye gitmiş tam boy şeklinde adeta milliyetçilerin görevlerini devralmıştır. Onlarla bazı platformları paylaşmışlardır. Korkarız ki bu durum teorik savunu mecrasından çıkıp, gerçek sosyalistlere pratikte MHP vs. gibi faşist güruhların fiziki saldırı noktasına gelmesin. Bir kesim enternasyonalist sosyalist ise Kürt gerçeğinin emperyalizme ilişkisi ve uzlaşmasını abartarak derinliğinden, bütünlüğü çerçevesinden kavramayarak başka bir yanlışa düşmüşlerdir. Kavranması, algılanması gereken yan şu olmalıdır.

Kürt ulusal gerçeği dört parçada da yok etme şeklinde başlamış ve devam etmiş, sonuçta mücadelenin kazanımları olmuş üç parçada daha öncede açıklamış olduğumuz gibi bu kazanımlar kurumlaşma ile çözümlenmiştir. Türkiye Kürdistan'ında ise yok etme devam etmiş, ciddi kazanımlar yaşanmamış, kurumsallaşma anlamında (özerklik, konfederasyon, federasyon vs. gibi) ise hiçbir kazanım olmamıştır. Tarihte hiçbir ulusal hareket Kürt gerçeğinin yaşadığı yok etme ile karşılaşmamış, Afrika'da bile ırkçı, ayrımcı politika başat olmasına rağmen örneğin aynı otobüste yolculuk yapan beyazlar ve siyahlar yan yana oturmasa da karşı karşıya oturabilmiştir. İnsanın nesnel varlığının sonucu oluşan dilini dahi sömürgeci Türk devleti yıllarca Kürtlere konuşma yasağıyla engellemiş, ana dilini konuşanlara veya dil üzerindeki baskıların kalkmasını savunanlara ciddi yaptırımlar uygulanmıştır. Yani hiçbir ulusal hareketin insanları dil üzerindeki baskı ve engelleme ile bu derecede karşılaşmamıştır. Daha başka yok etme çabaları da her dönemde hız kesmemiş, devam etmiştir.

Dünyadaki diğer ulusal hareketlerde böl ve yönet başat olmuş yok etme türev olmuştur. Kürt ulusal hareketinde ise özelliklede Türkiye Kürdistan'ında böl, yönet türev, yok etme anlayışı başat olmuştur. İşte bu durum doğru kavranırsa Kürt ulusal hareketine küçükte olsa verilen taviz çok önemli bir nefes alma, yaşamı devam ettirme olarak anlaşılmış, böyle me-

zalimi yaşayan mazlum halkın bu durumunu anlamak basiret ve doğru çizgi meselesi haline gelmiştir. Ayrıca emperyalizmin ve Türk devletinin her tavizi mücadele ile kazanılmış bir hak olup her yerde ve her durumda görülmesi mümkündür. Yine ayrıca sınıfsal yanı belirleyici olmayan ulusal hareketlerin böyle bir durumda olmaları da her durumda, her koşulda özelliklede Kürdistan koşullarında sürpriz olmamalıdır.

Kürdistan gerçeğinin emperyalizmle ilişkisinin somuttan koparılarak kavranması ve değerlendirilmesi sonucu sosyal şoven düşünce ve davranışların kendiliğinden de olsa veya istenmese de yaşamın gerçekliği olarak birçok alanda kendini göstermiştir.

Konunun (Kürt hareketi ile emperyalizm ilişkisi) daha net ve anlaşılır olması için biraza daha açılmasının yararlı olacağını düşünüyoruz.

Kürt sorununa dönük yeterli ve bütüncül programı olmayan hareketler özelliklede Türk kökenli ezen ulus sosyalistleri kendi çizgilerini doğrulamak adına Kürt ulusal hareketinin emperyalizmle ilişkisini referans yaparak açık aramaya çalışmaktadırlar. Seçimlerden sonra 20 milletvekili ile meclise DPT'lerin meclisteki tutumlarını özelliklede MHP ile ilişkide "Ilımlı" yaklaşımlarını fırsat bilerek bu defada faşizmle uzlaşıyorlar diye feryat figan saldırmaları mümkündür. DPT'lerin yemin metnini Türkçe okumaları ve İstiklal Marşında ayağa kalkmaları da işbirlikçilik olsa gerektir, bu çizgideki insanlar nezdinde.

Devrimci Marksistler açısından konu net ve anlaşılır durumdadır. Kürdistan tarihinin otantik, etimolojik ve etnografik durumunun analizinde objektif olmak yeterlidir. Kürdistan tarihsel olarak iki bölünme yaşamış, bu durum Kürdistan haritasını değiştirmiştir. Ve Kürdistan coğrafi olarak yeni bir şekillenme içine girmiştir. Bölünmelerden önce İngiliz ve Fransız emperyalizminin sömürgesi olan Kürdistan birinci bölünmede yani 1600'lü yıllara doğru Osmanlı İmparatorluğu ve Pers İmparatorluğu arasında bölünmüş, egemenlik bağımlılık ilişkisi temelde bu iki devlete aktarılmıştır. İkinci bölünme 1920'lerde gerçekleşmiş Kürdistan 4 parçaya bölünmüştür. Türkiye, Irak, İran, Suriye, yani egemenlik bağımlılık ilişkisi bu dört ülkenin inisiyatifinde şekillenmiştir. Bu durum somut bir coğrafi şekillenme yaratmıştır. Egemenlik ilişkisini taşıyan bu ülkeler kendileri objektif olarak yarı sömürgeci ilişkiler içinde olmalarına rağmen Kürdistan'ın dört parçasını kendi iç sömürgeleri durumuna getirmişlerdir. Sömürge durumunun başat özelikleri olan ilhak yani zorla toprak işgali gerçekleşmiş, üst yapıda da dış sömürgedeki (Deniz aşırı sömürge) gibi bir ve aynı olmasa da merkezi devlet gücünün yeterliliği baskı, zor ve asimilasyonla parçaları bütü-

nüyle denetimleri altına almıştır. Yani parçalarda deniz aşırı sömürgelerdeki gibi sömürgeci ülkenin inisiyatifinde sömürge idari yapısı mutlak anlamda kurulmaması iç sömürgenin özgül durumundadır. Fakat yer, yer kurulan olağanüstü valilikler bu görevi eksiksiz yerine getirmişlerdir. Aynı coğrafi sınırlar içindeki iç sömürgelerde somut durumdan dolayı uygulamaya konan asimilasyon ulusal uyanışı engellemiş ve geciktirmiştir.

Konumuzla bağlantısı anlamında Kürt ulusal hareketi ve emperyalizm ilişkisine geçersek, objektif ve somut bir durum olan iç sömürge olgusunda dört parçadaki Kürt ulusal hareketinin esas düşmanı her türlü mezalim ve yok etmeyi baskı ve zor ve asimilasyon anlamında gerçekleştiren Türkiye, Irak, İran ve Suriye egemen sömürgeci devletler olmuştur. Yani bu halklar doğrudan emperyalist devletlerle karşılaşmamışlardır. Çünkü gerçek her durumda somut ve devrimcidir. Dış sömürgelerdeki durum analizi de konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Emperyalist Fransa'nın Cezayir işgali ve saldırısı, Rusya'nın Afganistan işgali, ABD'nin Vietnam saldırısı, ABD'nin Küba ve Irak saldırısı ve işgali, Portekiz'in Angola, Gine ve Mozambik işgali vb. buralarda sömürge durumu olan halklar için esas düşman ABD, Fransa, Portekiz ve Rusya'dır. Objektif, somut durum ve gerçek budur örneğin Irak halkı için emperyalist Almanya'nın düşman olması anlamsız olup düşmanın ABD olması somut ve gerçektir. İç sömürgeye örnek ise Etiyopya Eritre ilişkisidir. Yarı sömürgeci bağımlılık ilişkisi taşıyan Etiyopya Eritre'yi iç sömürgesi yapmıştır. Örnekleri yukarıdaki ülkeler nezdinde daha da çoğaltabiliriz. Deniz aşırı sömürgecilik olgusu kendi otantik durumundan dolayı baskı ve zor anlamında işgal ve saldırının başat, asimilasyonun daha tali olmasını getirmiştir. Dolayısıyla bu objektif durum ulusal uyanışı daha çabuklaştırmıştır. Elbette yukarıda yapmaya çalıştığımız bu bütünlüklü analizimiz ulusal demokratik muhtevayı esas alan hareketler içindir. En tutarlı antiemperyalistler sosyalistlerdir. Sosyalistler emperyalizmin her yerdeki saldırısına aynı kararlılıkla karşı çıkarlar bu durum ezen ulus ve ezilen ulus sosyalistleri içinde geçerlidir. Fakat sosyalistler özellikle Kürt ulusal hareketinin otantikliği ve somutluğundan dolayı en küçük şoven, sosyal şoven tutum içinde olamazlar olmamalıdırlar dır. Dolayısıyla ulusal hareketlerin (Kürt hareketinin de) tutarlı, kararlı antiemperyalist tavırları sosyalistlerin temel istekleridir. Bu durum Kürdistan'ın dört parçasında da emperyalizmin açık saldırı ile karşılaşıldığında zaman zaman yaşanmıştır.

Fakat yine sosyalistler bilirler ki her ulusal hareketten özelikle Kürt hareketinde her durum ve şartta tutarlı ve kararlı tavır alışı getirmeyebilir. Sos-

yalistlerin Kürdistan gerçeğinde sosyalist Kürdistan gerçekliği de nihai, kalıcı çözümün bu perspektif olmasındadır sonuçta devrimci Marksizm için sınıf perspektifinin temel olmasının somuttaki ifadesi ve gerçekliği Kürt ulusal hareketinin varlığı ve onun nihai çözümünün temel aktörünün Kürt ulusal hareketinin kendisinin olmasındandır. Hiçbir gerekçe (Hatta suni zorlamalarla yapılan "bilimsel" gerekçelerde) bu durumu değiştirmez. Türkiye Kürdistan'ın da iç sömürge saiki ve somut durum birlikte mücadele ve örgütlenmeyi başat kılsa da, şoven ve sosyal şovenizmin panzehiri çözümü Kürt halkı ve önderliğine bırakmaktır. Egemen ulus sosyalistlerinin olaya dahili ancak güven ve gönüllülük temelinde hayat bulur. Bunu yakalayamayan özelikle Türk sosyalistlerinin bölgedeki akıbeti bellidir ve ortadadır.

Karşı cephede ise faşist hareket MHP ve türevlerinin kan isteme vampirlikleri giderek yükselmiş, sola ve özellikle Kürtlere dönük linç girişimleri de Nobel ödülü sahibi Orhan Pamuk dâhil birçok kimseye yönelmiştir. Merkez dinci sağda gözüken çevrelerde şovenizm ve ılımlılık bir arada olmuş, çıkarları hangi eğilimle örtüşürse onu savunmuşlardır. Fakat esas yan şovenizm olmuştur. AKP yer yer AB'nin tutumu ile birlikte belirli açılımları savunma noktasında devletten özelliklede ordudan gelen uyarılar sonucunda tutumundan vazgeçmiştir.

Mehmet Ağar'ın açıklaması olan dağdan inip ovada siyaset yapsınlar söylemi bir kesim tarafından abartılarak olumlanmış, bir kesim tarafından ise önemsizleştirilerek olumsuzluk olarak gösterilmiştir. Ağar'ın söylemini abartan kesim esas olarak Kürtler olmuş, daha öncede vurguladığımız gibi manüple etme, uysallaştırma, kendi otantikliğinden kopartılarak denetlenme anlayışının savunulduğu yeterince görülmemiştir. Olumsuz olarak görenler kan isteyen faşistler olduğundan bunun üzerinde daha fazla durmaya gerek yoktur. Ağarın açıklamasını önemsizleştirenlere söyleyeceğimiz ise Kürt gerçeğinin somut durumudur. Yukarıda açıkladığımız gibi en küçük, amacı ne olursa olsun olumluluğu reddetmeyecek bir mezalim yaşamış mazlum halk gerçeğidir.

SONUÇ VE ÇÖZÜM

ABD'nin Irak'a saldırısı ile birlikte yeni bir evreye giren Kürt hareketi-sorunu, ABD ve müttefikleri olan diğer emperyalist ülkeler ve bölgedeki sömürgeci devletlerin çıkarları, istikrarları ve geleceklerini belirleme anlamında aralarında uzlaşmalı ve çatışmalı bir durum yaratmıştır.

ABD ve diğer emperyalist ülkeler açısından bölgeye müdahale durumunun temeli ekonomik çıkarlar olmuştur. Bölgenin petrol, maden ve su kaynaklarının deposu olması bu durumu yaratmıştır. Çünkü yapılan istatistikî-

teknik araştırmalar göstermiştir ki özellikle ABD'nin petrol rezervlerinin yakın bir gelecekte tükeneceği tahmin edilmektedir. Bundan dolayı bölgenin ele geçirilmesi ancak savaşla işgal etmesi mümkün olmuştur. ABD ve müttefiklerinin belki yeterince hesap edemedikleri gerçek ise bölgenin etnik, dinsel yanı olmuştur.

Özellikle dinsel yanın mistik, manevi özelliği bunun için insanların canlı bomba olarak kendilerini her durumda feda etme anlayışı, inancın yaşanması ABD ve müttefiklerini ciddi ölçüde korkutmuştur. Mezhepler arasında çatışmalı durumun bugüne kadar ve bundan sonrada sürmesi mümkündür, sürpriz değildir. İşte ABD ve müttefiklerinin tutunacakları beklide önemli tek dal hem ekonomik olarak gücü hem de nüfus yoğunluğu olarak Kürt hareketini hedef almayı getirmiştir. Özellikle petrol yataklarının en yoğun olduğu Kerkük-Musul'un Kürt bölgelerinde olması da bu durumu daha da pekiştirmiştir. Kendilerine bağlı, denetleyebildikleri, manüple ettikleri bir Kürt hareketinin ayrı bir devlet kursalar dahi "zararsız" olacağını bilmektedirler.

Böyle bir durumdan bölgedeki sömürgeci devletlerin egemen sınıflarının yaralandıkları, birçok durumda emperyalizmle çıkarlarının örtüştüğünü anlamak mümkündür. Yer yer kısmi çatışmalı durumlar ise zenginliklerinden pay alma mücadelesidir.

Kürt hareketi ise bu noktada emperyalizmle ve sömürgeci devletlerle çoğu kez uzlaşmayı seçmiştir. Bu durum daha öncede açıkladığımız gibi hem Kürt hareketinin muhtevasından hem de esas olarak tarihsel zorunluluk ve gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Kendi tarihinde tam devlet olamamış bir halkın, ayrı bir devlet kurması, Kürt kimliğiyle cumhurbaşkanlığını Irak'ta (Celal Talabani) kazanması ve sürdürmesinin Kürt gerçeğindeki öneminin yaşamın kendisi olduğunun kavranması herhalde zor olmayacaktır.

Türkiye Kürdistan'ında ise son dönemlerde hem kendi sınırları içinde hem de Kuzey Irak'ta yeni hareketlenmeler gündeme gelmiştir. Özellikle Apo'nun içerdeki telkin ve yönlendirmesi ile politika belirleyen PKK gücünün büyük kısmını sınır ötesine çekmiştir. İçerde ise küçük bir güç bırakmıştır. Şemdinli baskını, Bağcılarda çocuklar ağırlıklı katliam, seçilmiş belediye başkanlarına karşı saldırı vs. gibi olayların olması ve buna karşı kitlesel tepki devleti sarsmış ve korkutmuştur. Ayrıca yine son günlerde yaşanan asker cenazeleri buna karşın olmasa dahi ölü olarak ele geçirilen diye lanse eden PKK li sayısının hiç olmaması veya çok az olması da devleti ciddi endişelendirmiştir. Bu durum karşı cephede kan isteme anlamında şovenizmi daha da körüklerken asker cenazelerinde son günlerde PKK ya lanet kısmi

düzeyde de olsa devlete dönmeye başlaması da önemli bir gelişme olmuştur. Devlet uzun bir zamandır PKK yi bitirme anlamında sınır ötesi hareketi başlatmak için önemli bir gücünü sınıra çekmesine rağmen bunu dengelerden dolayı hayata geçirememiştir.

Ayrıca, bugünlerde Türkiye'den emekli bir orgeneralin ve ABD'den bir generalin liderliğinde terörü önlemek maksadıyla Genel Koordinatörlük kurulmuştur. Bu yapılanma belki bilgilerin merkezileşmesi anlamında etkin olmuşsa da pratik anlamda şu ana kadar işlevsiz olmuş göstermelik olduğu anlaşılmaya başlamıştır.

Kuzey Irak'taki Kürt oluşumunun kurumsallaşması, Türk devletini ciddi bir endişeye sevk etmiştir. Çünkü biliniyor ki dört parçaya bölünen Kürdistan'da her parçanın insanlarının birbiriyle yakınlık bağları vardır. Bu durum bayramlarda daha da net olarak görülmektedir. Bugüne kadar reddedilen Kürt ulus gerçeğinin bölünmüş olması bu durumla daha net anlaşılmaktadır.

PKK'nin ateşkes çağrısı ise belki daha önceki ateşkes çağrılarından daha farklı karşılanmıştır. Daha önce bu çağrı hemen hiç tereddütsüz reddedilirken, şimdi ise PKK ile masaya oturma kabul edilmese de, PKK'nin silahlarını bırakmasının olumlu olacağını bir kesimde olsa söylemeye başlamıştır. Tam bu noktada bir dönem bu mücadelenin başında olan Ağarın açıklamaları da bu durumu teyit etmektedir. PKK için ateşkes çağrısı daha öncede anlattığımız gibi gerileyen, küçülen duruma çare bulma anlamında bir nefes alma ve toparlanma sürecidir. Aynı zamanda tarafları olmasına rağmen kazananın olmadığı böyle bir savaşın, her savaşta olduğu gibi yoksul kitlelerin yıkımına yol açması karşısında kitlelerin önemli ve istenilen bir talebi olması da gerçek ve doğrudur.

Bir dönemdir savunulan barış ve birlikte yaşama söyleminin gerçek olması için önemli, ciddi çabalar hayata geçmemiştir. Bunu isteyen taraflar giderek fazlalaşmasına rağmen devlet ve sivil kesimdeki azınlık bir gurubun kan isteme, şovenizm histerisi devam etmektedir. Bu durumun endişe verici yanı ise bugüne kadar kısmi olaylar dışında devlet ve PKK ile çatışmalı durumun geniş kitlelere yayılmaması, Kürdistan sınırları dışına, özellikle Kürt oluşumunun yoğun olduğu illere bile yeterince sıçramaması yani Kürt, Türk halk çatışmasının yaşanmamasıdır. Fakat devletin tavrından dolayı yaşanır hale gelmenin dinamiklerini de taşımasıdır. Birlikte yaşamayı gerçeğinden dolayı isteyen Kürt halkının bu tutumunun sınırlarını zorlayanlar, kendileri tarafından istenilmeyen, denetlenemeyen bir durum ortaya çıkmasına isteyerek veya istemeyerek yol vermektedirler.

Sonuç olarak gelinen noktada somut durum şudur. 1984 PKK'nin baskınından bugüne 40 bine yakın insanın yaşamını yitirdiği bu sayının birçok katı kadar yaralının olduğu anlatılıyor, oysa 1984 lerden daha geriye gittiğimizde yaşamını yitiren insan sayısının 600 binlerin üzerinde olduğu söylenmektedir. Bu sayı Türkiye'de bir şehir nüfusuna, dünyada ise küçük ülke devletlerin sayısına tekabül etmektedir. Dolayısıyla Kürt sorunu vardır, gerçektir, bunu PKK başlatmamıştır, PKK bitirmeyecektir. Bu tarihsel bir zorunluluktur. Sorunun çözümü zor değildir fakat en azından bütünlüklü bir çıkarın peşinde olan kesim bunu istememektedir. Durum kilitlenmeye gitmektedir. Fakat bir sorun varsa çözümsüzlük mümkün değildir. Sorun ya devlet bütün olumsuz bağlarından kurtularak, çözüm için inanılır, kalıcı, bütünlüklü adımlar atarak çözüm hayata geçecek, buna Kürt gerçekliği tavizde vererek hazırdır ya da bütün sonuçlarına katlanacaktır. Çünkü unutmayalım ki tarih işini tam yapar.

Çözüm olarak görüşümüz, savunumuz ve değerlendirmemiz ne olmalıdır. Her şeyden önce doğru çözümler üretmek için temel şartın Kürt gerçekliğinin tarihsel bir zorunluluk olduğunun kabullenilmesi, kavranılması gerekmektedir. Ayrıca yukarda yapmaya çalıştığımız, olaya teşhis koyma analizi de önemlidir. Yine sorunun tek, mutlak, statükocu çözümlerinin olmadığını, somut şartların, somut analizinin önemli olduğu da bilinmelidir.

Savaş, barış soyut sınıflar üstü ele alınmamalıdır. Ulusal demokratik savaşım olan Kürt hareketi haklı, savaşlar kategorisine girmektedir. Ulusal hareket olması da hem bölgenin stratejik durumu hem kendi muhtevasından dolayı karmaşıklık arz etmekte aynı zamanda çeşitli ve geniş çözüm üretmeyi zorlamaktadır. Çözüm için çeşitli önermeler yapılabilir. Koşulsuz veya koşullu barış, tek taraflı veya iki taraflı ateşkes, kültürel özerklik, özerklik, konfederasyon, federasyon, sosyalizm gibi önermelerin ne olduğunu, en uygun ve kalıcı çözümün hangisi olduğuna kısaca bakmaya çalışacağız. Burada özellikle Avrupa'daki bazı azınlıklara ilişkin hangi çözümlerin uygulandığını açıklamaya çalışarak, Türkiye Kürdistan'ında da çözümün tek ve mutlaklarının olmadığını değerlendirmenin önemli olduğunu düşünüyoruz.

Büyük çoğunluğu Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da toplanan ülkeler arasında etnik açıdan türdeş olan hemen, hemen yok gibidir. Batı Avrupa'da etnik azınlık bulunmadığı söylenebilecek tek ülke Portekiz'dir. Geri kalan Batı Avrupa ülkelerinde 30 ayrı azınlık grubu bulunmaktadır.

Şimdi bu ülkelerdeki durumu kısaca değerlendirelim;

İtalya'nın Avusturya sınırındaki Güney Tirol bölgesinde yaşayan 500.000 kişilik nüfusunun çoğunluğu (%66) Almanca konuşmaktadır. Bu bölgenin

1946'da İtalya ve Avusturya hükümetleri arasında varılan anlaşmaya dayalı, daha sonra 1972'de genişletilen özerk bir statüsü vardır. Bu statü içinde anadili Almanca olan İtalya yurttaşlarının siyasi ve kültürel hakları çeşitli güvencelere bağlanmıştır.

5 Milyonluk Finlandiya nüfusunun %6'nın anadili İsveççedir. 1919 Anayasasına göre Finlandiya'nın iki resmi dili vardır, Fince ve İsveççe, İsveçliler bir kültürel azınlık değil Fin devletinin kurucu unsurlarından biri sayılmaktadır.

Avusturya'da 1976 yılında kabul edilen Etnik Gruplar Yasası uyarınca etnik azınlıkların dil ve kültürlerinin korunması güvence altına alınmıştır. Bir etnik gurubun üyesi sayılıp sayılmayacağı tümüyle bireyin kendi tercihine bağlanmıştır.

Belçika'da halkın %57'nin anadili Flamanca, %42'nin Fransızca ve %1'nin Almancadır. 1980'den sonra yapılan anayasa değişikliğinde ülke dört dil bölgesi (Fransızca, Flamanca, İki dilli Brüksel bölgesi ve Almanca) Üç kültür topluluğu (Fransız, Flaman, Alman) ve geniş özerkliğe sahip üç yönetim bölgesine (Valon, Flaman ve Brüksel bölgelerine) ayrılmıştır.

İsviçre, azınlıklardan oluşan bir ulustur. Farklı dil ve kültür gruplarına mensup insanların bir arada uyum içinde yaşamaları açısından en başarılı örneğin İsviçre'de olduğu söylenebilir. Dört resmi dili olan İsviçre'nin devlet yapısı kendi kendini yöneten kantonlardan oluşan bir konfederasyondur.

Fransa'da Korsikalılar, Brötonlar, Oksitanlar, Basklar, Katalanlar, Alsaslılar ve Flamanlar başlıca ulusal azınlık gruplarını oluşturuyor. Bu azınlıklara mensup olanlar kamu okullarında dilerlerse kendi anadillerinde ders görüyorlar. Ancak Bu Fransızcadan sonra ikinci dil olarak haftada birkaç saatlik bir eğitim şeklinde düzenleniyor. Özel okullarda ana dil eğitimine daha geniş bir yer verilebiliyor.

İspanya ise 1978'de kabul ettiği demokratikleşeme anayasasıyla çoğunluktan farklı dil ve kültürlere sahip grupların (Katalonya, Bask ve Galiçya bölgeleri halklarının) ulusal kimliğini resmen tanıdı. Ülke 17 bölgeye ayrıldı. Tüm bölgelere farklı ölçülerde, farklı aşamalarda gerçekleşen özerklik tanındı. Her bölge kendi meclisi ve yönetimini kurdu. Bu yarı-federal sistem içinde Katalonya, Bask ve Galiçya bölgeleri azami özerkliği en kısa sürede kazandı, savunma, dış politika ve genel ekonomi politikası dışında kalan yargı ve polis dahil tüm işlevler merkezden bölgelerin yetkisine devredildi. Eğitim, sağlık ve öteki kamu hizmetleri yerel yönetimlere bağlandı.

Barış soyut, sınıflar üstü ele alınmadığı noktada koşullu olsa da Kürt gerçekliği özelliklede, Türkiye'deki Kürt gerçekliğinin somut durumunu dik-

kate almamız doğru olabilir. Geniş kitlelerin yıllarca yaşanan yok etme politikasının yakıcılığından dolayı, Kürtler tarafından taviz anlamında bile olsa koşul öne sürmeden devletin barışı kabullenmesinin hiç olmazsa belli dönem ve koşullarda istenilmesi mümkün olabilir. Bunu biraz daha somutlaştırarak örneklersek, bugüne kadar kazanılan hakların varlığının yeterli olması fakat ölümlerin durması gibi ateşkes çağrısının her durumda PKK den gelip devletten gelmemesi handikap olmamalıdır. Ölümlerin bu vesileyle hiç olmazsa bir müddet durması bile önemlidir. Elbette kalıcı ateşkes karşılıklı masaya oturup netleştirildiğinde sonuca ulaşır.

Kültürel özerklik Türkiye gerçeğinde esas olarak dil üzerindeki engellerin kaldırılmasını istemek ve onun gerçekleşmesi için yazılı ve görsel medyanın önündeki engellerinde kaldırılması gereklidir. Kürt halk gelenek ve göreneklerinin yaşatılması da önemlidir. Özerklik ise var olan Türkiye devletine bağlı olsa da, yasama, yürütme, yargı vs. gibi kurumlara otonominin verilmesi demektir.

Konfederasyon ve federasyon, otonomi, bağımsızlık vb. önemli biçimlerdendir. Bunlar kendi içlerinde egemenliği kapsaması anlamında ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını savunmanın somuttaki ifadesidir. Bunun belki de en temel argümanı otonom bölgede güvenliğin sağlanmasını bölgeden oluşacak güvenlik kurumsallaşmasına bırakmaktır. Bu durum Türk devletine bağlı olmaya engel teşkil etmemektedir.

Sosyalizm konumuz anlamında ulusal sorunun tek, gerçek, kalıcı çözümüdür. Ayrı bir bağımsız devlet sonuçta ezen ve ezileni kapsayan kapitalizm ve kapitalist devlet olacağından her türlü ulusal baskı ve zorun gündeme gelmesi mümkündür. Sosyalizm ve sosyalist devlet ise uzlaşmaz sınıfları ortadan kaldırdığı için aynı zamanda ulusal baskı ve zorun yaşam zemini olan tüm olumsuzlukları da ortadan kaldırır. Giderek sosyalizmde devletinde sönümlenerek ortadan kalkma süreci uluslarında kalkma sürecidir. Birlikte gönüllü, güvene dayalı tek çözüm sosyalizmdedir.

Çözümü Kürt halkı kendi belirleyecektir. Yukarıdaki çözüm önerilerinin kabulü ve reddi onun kendi eseridir. Her türlü dayatma, şoven ve sosyal şovenizme düşmek demektir. Devrimci sosyalistlerin tek şiarı sosyalist Kürdistan olacaktır, ayrıca diğer tüm çözümleri her durumda reddetmemek olacaktır. Dolayısıyla en tutarlı demokratlarda sosyalistlerdir, Kürt ulusal sorununun çözümünde, gönüllü, güvene dayalı olması koşulu ile Türk sosyalistleri ayrılma, ayrı devlet kurmayı, Kürt sosyalistleri de birlikteliği savunmalıdırlar. Şoven ve sosyal şovenizmin panzehiri bu anlayıştır.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

Ulusların kaderlerini Tayin Hakkı- Lenin
Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları- Lenin
Sömürgelik Üzerine- Marks, Engels
Marksizm ve Ulusal Sorun ve Sömürgeler Sorunu- Stalin
Milliyetçilik, Sömürgecilik ve Yazın- Terry Eagleton, jameson, W. Said
Kürt Dosyası-Rafet Ballı
Milli Kimlik-Anthony D. Smith
Kürt Aydını Üzerine Düşünceler- İsmail Beşikçi
Paradigmanın İflası-Fikret Başkaya
Bilim, Resmi İdeoloji, Devlet-Demokrasi ve Kürt Sorunu-İsmail Beşikçi
Özgürlük için Kürt yazıları-Vedat Türkali
Türkler ve Kürtler Nereden Nereye-Murat Belge
Türk Batınında Kürtler-Faik Bulut
Devlet Söyleminde Kürt Sorunu-Mesut Yeğen
Korku Tapınakları-Celal Başlangıç
Azgelişmiş Ülke Milliyetçiliği-Baskın Oran
Kalkık Horoz, Çekiç Güç ve Kürt Devleti-Baskın Oran
Kürt İslam Ayaklanması-Uğur Mumcu
Kürtler Barışa Yürürken-Melih Pekdemir
Türkiye'nin Düzeni ve Kürt Sorunu-Haluk Gerger
Kirletilen Kavramlar-İsmail Beşikçi
Bilincin Yükselişi- İsmail Beşikçi
Hukuksuz Adalet- İsmail Beşikçi
Cumhuriyet Halk Fırkası'nı Tüzüğü (1927) ve Kürt Sorunu- İsmail Beşikçi
Kendini Keşfeden Ulus Kürtler- İsmail Beşikçi
Kürt Toplumu Üzerine- İsmail Beşikçi
Doğu Anadolu'da Göçebe Kürt Aşiretleri- İsmail Beşikçi

Devletler Arası Sömürge Kürdistan- İsmail Beşikçi
Başkaldırının Koşulları- İsmail Beşikçi
Doğu Mitinglerinin Analizi (1967) - İsmail Beşikçi
Orta Doğu'da Devlet Terörü- İsmail Beşikçi
Milliyetçilik ve Enternasyonalizm-Jack Wodds
Asya ve Afrika Ülkelerinde Ulusal Sorun-G. Kim, K. Brutens, N. Simoniya vbşk.
Sosyal Demokrasi Açısından Kürt Sorunu-Türkiye S.E.S.A. Vakfı
Küreselleşme ve Azınlıklar-Baskın Oran
Güney Doğu'da Gazeteci Olmak-Yılmaz Odabaşı
Ağa, Şeyh, Devlet-Martin Van Bruinessen
Kürtler İsyan-Tenkil (1) -Hıdır Göktaş
Kürtler (2) Mehabad'dan 12 Eylüle-Hıdır Göktaş
Apo ve PKK-Mehmet Ali Birand
İşçi Hareketi Marksizm ve Ulusal Sorub-Horace B. Davis
Türkiye'nin Kürt Siyasetine Eleştirel Yaklaşımlar-Tarık Ziya Ekinci
Kürtlerin Kısa Bir Tarihi-Hasan Arfa
Dağdakiler-Kadri Gürsel
Kurtuluş savaşında Kürt politikası-Doğu Perinçek
Kürtler ve ulusal demokratik mücadeleleri-Mehmet Bayrak
Sabancıya mektup-Mehmet Ali Aslan
Kürt Sorunu-Kemal Kirişçi-Gareth M. Winrow
Kürt milliyetçiği tarihi-Wadie Jwaideh
Kürt sorunu-Ömer Laçiner
Seçme yazılar-Abdullah Öcalan (Cilt–1)
Barış ve demokrasi konuşmaları-Abdullah Öcalan
Kürt aşkı-Abdullah Öcalan
Din sorununa devrimci yaklaşım-Abdullah Öcalan
Sosyalizm ve devrim sorunları-Abdullah Öcalan
Apo'nun ayetleri-Selim Çürükkaya
Abdullah Öcalan ile görüşme-Doğu Perinçek
Apo -Şemdin Sakık
PKK'nın 20 yıllık öyküsü-Oktay Pirim-Süha Örtülü
Türkiye'nin Kürt sorunu-Ruşen Çakır
Yasal Kürtler-Eyyüp Demir
Alevi Kürtler-Erdal Gezik
Kürt dosyası-Uğur Mumcu
Kürt sorunu-Metin Sever
Seçme Yazılar 1-2-Kemal Burkay
Kürt ulusal Hareketi-Chris Kutschera
Kürtlerin tarihi-Dr. Fritz

Üç Sivas-Muzaffer İlhan Erdost
Gülüşün Özgürlüğümdür-Hafız Akdemir
Doğu yakasının hikâyesi-Can sancak
Kürt kültür tarihi-Tori
Kürt dili ve söylenceleri-Gürdal Aksoy
Ziya Gökalp'ın büyük çilesi Kürtler-Rohat
Kürt meselesi-Kazım Karabekir
Kürtler ve Kürdistan-Kemal Burkay
Kürt kimliği oluşum süreci-Naci Kutlay
Muhatapsız savaş-Barış Hasan Yıldız
İmralı PKK'nın yeni karargâhımı-Erdal Şimşek
İmralı'nın perde Arkası-Oya Armutçu-Lamia Ayhan
Kürtler Kemalizm ve TKP-Ömer Ağın
Zehir yüklü bulutlar-Erbil Tuşalp
Kürt sorunu ve bir çözüm önerisi-Tarık Ziya Ekinci
ABD'nin Kürt kartı-Turan Yavuz
Abdullah Öcalan neden verildi nasıl yakalandı ne olacak- Tuncay Özkan
Emperyalist savaş ve Kürt Sorunu-Nilgün Gök, Eralp Yazar
Kürt sorunu üzerine-Celadet Ali Bedirhan
DEP Depremi-A. Osman Ölmez
Dünden bugüne Kürtler-A. M. Menteşaşvili
Kürt sorunun uluslar arası boyutu-Erol Kurubaş
Kürtlerin kültürel ve dilsel hakları-Kerim Yıldız
Kürt sorunu-Şükrü Mehmet Sekban
Yas tutan tarih: 33 Kurşun-Günay Aslan
Kürt sorununu yeniden düşünmek-Mustafa Akyol
Kürt kapanı-Murat Yetkin
Kasadaki dosyalar-Saygı Öztürk
CIA Kürtleri-Tuncay Özkan
Kürtlük, Türklük, Alevilik-Martin Van Bruinessen
Kürt çıkmazı-Koray Düzgören
Orta Anadolu Kürtleri-Rohat Alakom
Doğuda değişim ve yapısal sorunlar-İsmail Beşikçi
Ağrı eteklerindeki Ateş-Emin Karaca
Güneydoğu gerçeği-Türk Devrim Kurumu
Olağanüstü bölge raporu–1990-İHD
Olağanüstü bölge raporu–1991-İHD
Türk basınında Kürtler-Faik Bulut
Dersim tarihi-Vecihi Timuroğlu
Anadolu kültüründe Kürt etkisi-Tori

Kürtlerin kökeni ve Güney Doğu Anadolu gerçeği-M, Sadi Koçaş
Kirletilen değerler-İsmail Beşikçi
Kürt isyanları-Tedip ve Tenkil-Ahmet Kahraman
Kürtlerde değişim ve milliyetçilik-Naci Kutay
Kürtler üzerine: Tarih ve folklor yazıları-Derleme
Kürt tarihi ve uygarlığı-Cemşid Bender
Irk ulus sınıf-Balibar ve Wallertein
Hayali cemaatler-Benedict Anderson
Mehmedin Kitabı-Nadire Mater
Devlet ve ben-Tarık Ziya Ekinci
Devletin Kürt Filmi- Belma Akçura
Şemdinliden Ankara'ya Kürt Sorunu- Hakan Tahmaz
Ulusal Sorun, Sömürgecilik ve Kürt Sorunu- Mustafa Kahya

ERMENİ SORUNU

Tarih gerçektir, zorunluluktur ve kendi işini her dönemde tam yapmıştır. Bu tespit doğru kavranırsa, gereğini yapmak kolaylaşır. Aydın sorumluluğu bu anlamda bizlere hangi görevleri yüklemiştir. Aydın, tarihin vicdanıdır, kendi vicdanının sesidir, insanlığın toplumların vicdanıdır. O halde var olanı, yaşanmışı, yok saymak, olmayanı yaşanmamışı var saymak her konuda olduğu gibi filisten bir tutumdur. Aydın ise ufku geniş, objektif, bilimsel ve kendi doğrularının sonuçlarından korkmayan bir konumda olmalıdır.

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de tabu olan, el yakan, dokunulmayan konulardan biriside Ermeni sorunudur. Otuzun üzerinde etnik kimliğin yaşandığı Türkiye'de neden bu konuların tartışılmasından korkulur anlamak mümkündür. Egemen sınıfın devlet-erki kendi ekonomik, siyasi, kültürel çıkarlarını korumak ve sürdürmek için her dönemde başat özelliğini koruyarak kendi dışındakileri yok saymış, ötekileştirmiş ve düşmanhain kategorisinde değerlendirmiştir. Ucube korkular yaratmak bu politikanın mantıki sonucudur. Bu korkularda büyük kitlelerin duyarlı olduğu konulardan seçilmek zorundadır. Bunlar devletin yıkılması, vatanın bölünmesi, bayrağın çiğnenmesi, vb. konulardır.

Yaklaşık 30 Milyon yoksulun yaşadığı, doğruların anlaşılması, kavranması için okuma oranının düşük olduğu ve egemen ideolojinin görsel ve yazılı medyada sürekli pompalandığı bir ülkede yaşanmaktayız, yani bu zemininin varlığı sonucu korkuların geniş kitlelerde yer edindiğini görmekteyiz.

Geniş kitleleri kendi asli sorunlarından uzaklaştırmak ve onları bu noktada maniple etmek egemen sınıfların her dönemde politikası olmuştur. Bu politika somut gerçekliğini Kürt, Ermeni ve Kıbrıs sorununda net olarak göstermiştir.

Yukarıda genel çerçevesini çizdiğimiz değerlendirme, konumuz olan Ermeni sorununda bizlere açılım sağlayacaktır. İnsanların kafasını karıştırmak için bilgi kirliliğini meşru sayan egemen ideoloji Ermeni sorunu gibi belirli bütünlülüğü ve sürekliliği arz etse de karmaşık görünen bir sorunu gündeme taşımaktadır.

Egemen sınıfların her türlü entrika, yalan ve hilelerini açığa çıkarmak gerekmektedir. Kafa karışıklığının ortadan kaldırılması içinde her konuda olduğu gibi bu konuda da netleşmek önemlidir.

Bu yazıdaki temel amacımız bir tarih tartışması yapmak değil, tarihsel

gerçekliğin objektifliği çerçevesinde doğru siyasi sonuçlara, çözümlere varmaktır, "Zorluk" ise olayın kaynaklarından olan Osmanlı arşivlerinin açılmamış olması, ayrıca olayın farklı boyutlarda değerlendirilmesidir. Yani bu konu üzerine temel olan üç görüş mevcuttur. Bunlar, soykırımı savunanlar, tehciri savunanlar ve her iki görüşü de savunmayarak bu olayın suni olarak dışarıdan yaratıldığını düşünenlerdir. Böyle bir durumda aydın sorumluluğu olarak bizlere düşen ise en doğru kaynaklardan yararlanmaktır. Ayrıca doğru siyasi sonuçlar ve çözümler ortaya çıkarmak ise doğru bir siyasi çizgiyi (Yani devrimci sosyalizm çizgisi) savunmakla mümkündür.

Konuya yaklaşımda egemen sınıflar ve onların sağ ve sol içindeki unsurlarının genel eğilimi şöyle tezahür etmektedir. "Biz kesmeseydik onlar bizi keseceklerdi, soykırım olmadı, karşılıklı bir çatışmaydı, savaş hali vardı vs. gibi.

Bizler yazı boyunca bu değerlendirmenin yanlış, inkârcı olduğunu, bir kesim için bilerek, bir kesim için bilmeden savunulduğunu düşünüyoruz Özellikle bilmeyerek savunanları bu yanlış ve inkârcı söylemden kurtarmak önemlidir. Bunu başarabilirsek yalnız bu konuda değil diğer konularda da bu kesimleri şoven, sosyal-şoven yaklaşımlardan en azından başlangıç olması anlamında da uzaklaştırmış olacağız.

TARİHSEL GELİŞMELER VE OLAYIN NEDENLERİ

OLAYIN NEDENLERİ:

Bilimsel tutum, her olayın ortaya çıkış ve gelişimini bütünlüklü bir şekilde değerlendirmekten geçmektedir. Fakat yine her olayın ve konumuz olan Ermeni sorununun da başat olan yanlarını ortaya çıkarmak da önemli ve gereklidir. Her olayın iç dinamikleri belirleyici olup, türev faktörler etkileyici bir özellik taşımaktadır. Ermeni sorununda da başat özellik, iç dinamik özelliği taşıyan din ve ırk konusu olmuştur, türev özellik ise diğer ülkelerin bu konudaki tutum ve davranışları olmuştur.

Bu değerlendirmeyi somutlandırmak ve açmak uygun olacaktır. Osmanlı teokrasisinin İslami karakteri Osmanlı Devleti'nin hukuksal örgütlenmesinde temel bir faktördür. Yüksek siyasi iktidara sahip olan sultan aynı zamanda halife (Muhammed'in halefi anlamında) unvanı taşır ve böylelikle İslam'ın Şeriat denilen koruyucusu olarak hizmet ederdi. Nitekim İslam'ın Şeriat denilen dini yasalarının (Peygamber Muhammed'in yorumladığı şekliyle Tanrının yasaları) korunması görevi Sultan –Halife'ye verilmişti. Şeriat sadece dini emirleri değil, aynı zamanda hukuksal ve siyasal yapıyla ilgili kuralları kapsayan, sabit ve şaşmaz bir görevler doktrinini

oluşturuyordu. Bu hukuksal ve siyasal yapının gerekleri ve yasakları devletin bölgesel yargı yetkisi ile sınırlı idi. Osmanlı devletinin benimsediği bu İslami doktrinler Gayri Müslimlerin devletin yargı alanı içindeki statülerini de kapsıyordu. Osmanlı sistemi sadece bir teokrasi değildi, aynı zamanda, Müslümanlar ile Gayri Müslimler arasındaki yasal ilişkileri düzenleyen ve ikincisini yasal ve toplumsal ve siyasal bakımdan güçsüzleştiren sabit bir hükmetme ve itaat etme ilkesini temel alıyordu. Şeriat'ın başlıca kaynağı olan Kuran da, çoğu Muhammed tarafından Mekke'de söylenen 260 Ayetten oluşur. Bu ayetler "inançsızlara" yani "Hakiki imanı" (hak dinini) ikrar etmeyenlere karşı cihad, yani kutsal savaş açmayı ve onları "katletmeyi" müminlere emreder. İşte toprakları istilacı İslam savaşçıları tarafından feth edilen gayri Müslimlerin yasal ve siyasal statülerinin dini bakımdan belirlenmesi için özel olarak söylenen şu ayette ise şu emir vardır. "Onlara boyun eğerek ve size itaat ederek Cizre'yi verinceye kadar, savaşın". Bu şart savaşın sona ermesinin temel ön koşulu ve merhametin başlangıcıdır.

Ayrıca bazı sözleşmelerin varlığı Osmanlı sisteminde Müslümanlar ve gayri Müslimler arasında eşitsiz ilişkileri düzenleyen bir geleneksel hukukun başlangıcını belirledi. Osmanlı özel hukuku böylece "Müslüman tebaadan daha aşağı bir kasta indirgenen tahammül edilmesi gereken kâfirler" statüsünü yarattı.

Yine İttihat'ın hakim ulus ilkesine bağlılığı özellikle önemlidir, Çünkü İttihat İslam öğretilerini benimseyenlerden oluşmuyordu. İttihat devleti daha çok bir teokrasi olarak yönetmeyi sürdürürken partinin liderleri kişisel olarak ateist ya da agnostik idiler. Ne var ki bu liderler İslam'ın ülke içindeki kapsayıcı etkisinin farkındaydılar ve ülke içindeki ulusal çatışma kaynaklarını tasfiye etme planlarında İslam'dan yararlanmayı tasarladılar. İttihat'ın eylemleri Osmanlı Türkiye'sinde siyasal iktidarın kullanımı ile ilgili merkezi önemde bir gerçeği açığa vurur. Osmanlı İmparatorluğu içindeki fiili iktidar ya da yönetimin etkinliği ancak İslam öğretilerini benimsediği ölçüde var olabiliyordu. Bu öğretiler, yenileşme hayaletini, Müslümanlar için tehtid edici ve kabul edilmez hale getirerek, değişime karşı yapısal bir direnişi cisimleştirdi.

Ayrıca ırkçı tutum İttihat liderlerinin önemli bir özelliğiydi. Bu ırkçı tutumun teorisyenlerinden Yusuf Akçura'dan İlham alan bu liderler Pan-Türkçü bir tutumla turan idealini hayata geçirmeye çalışmışlardır. Bu yayılmacı-ırkçı söylem Enver Paşa'da asker ve eylem adamı olarak hayat bulmuştur.

İç dinamiklerin bu belirleyiciliği dışında dış dinamik olarak diğer ülkelerin tavrı, hemen hemen her dönemde kendi ekonomik siyasi çıkarlarıyla örtüştüğü noktada Ermenileri izafi desteklemek olmuştur. Özellikle Rusya, İngiltere ve Almanya bu tutumda olmuşlardır. Böyle olmasaydı en azından katliamların hızını kesmek mümkün olabilirdi. Bu dinsel-ırkçı tutum ve davranışlar Ermeni sorununun ortaya çıkışının en temel saiklerini meydana getirmiştir. Dolayısıyla dinsel anlamda kâfir olan, ırksal anlamda "Ermeni Dölü" olan bu halkın soykırıma uğratılması, yok edilmesinin zemini de ortadadır.

TARİHSEL GELİŞMELER VE SONUÇLAR

Ermenistan denilen bir ulusun-ülkenin varlığı VIII. Yüzyıla kadar uzanır. Urartu Krallığı M.Ö. XIII. Yüzyılda ortaya çıktı ve VIII. Yüzyılda Medler tarafından ortadan kaldırıldı. Urartu Krallığının kalıntıları üzerinde, Haiastan olarak anılan Ermenistan kuruldu.

O dönemde Ermenistan'ın ekonomik ve genel durumu söyledir. Yörede tazyikli toprak üstüne fışkıran sular, göl havzaları oluşturmaktadır. Bunların en genişi ise Van gölüdür. İklim kara iklimi, dolayısıyla serttir, yazlar kavurucu derecede sıcak, kışlar çok soğuktur. Ekim'den Mayısa kadar yoğun kar yağışlıdır. Ancak suya doymuş bir toprak üstünde yaşanan büyük yaz sıcakları Ermenistan'ın bereketinin kaynağıdır. Meyve bahçelerinin güzelliği ve bağlarının bolluğu yanında, Romalı tarihçiler Ermenistan'ın zenginlikleri arasında at yetiştiriciliğini ve demir madenlerini de övgüyle anlatırlardı. Aslında Ermeniler hayvancılıktan çok çiftçilikle uğraşmışlardır. Güçlerini, zenginliklerini ve ayakta kalmalarını sağlayan, ama konumlarını güvensiz kılan bu toprağa bağlılıktan almışlardır.

Ermenistan'ın engebeli yapısı ve bunun sonucu ortaya çıkan iklim, üstünde yaşayan halkın özelliklerini ve tarihini, büyük ölçüde belirlemiştir. Dağlı haklar genelde tutucu bir anlayışa, büyük bir inatçılığa sahiptirler ve ulusal kültürlerine titizlikle bağlıdırlar. Zorba ama zengin bir bölgedeki yitirilen, yeniden ele geçirilen ve her zaman ancak yarı yarıya sahip olunabilen örneğin bir kalenin eli tetikte savunucuları olan Ermeniler, üstünde yaşadıkları, toprağa benzeyeceklerdir. Sert, gelenekleriyle övünen ve bunları sonuna kadar savunan insanlar topluluğu.

Ermenistan'ın kuruluş ve gelişimi sancılı olmuş, bu dönemde Pers İmparatorluğu egemenliğindeki Doğu siyasi sahnesinde önemli rol oynamıştır. Bu imparatorluğun egemenliği altında olsa da en ciddi direnişi Ermenistan göstermiştir. İki yüzyıl boyunca geniş bir özerklik içinde yaşayan ülke İskender Küçük Asya'ya girdiğinde zapt edemediği ender Pers bölgelerinden

biriydi.

Daha sonra Fırat'ın doğusunda Büyük Ermenistan, batısında Küçük Ermenistan olarak ikiye ayrıldığını görüyoruz. İ.Ö 95 yılında ise iki Ermenistan birleşiyor. Ermenilerin birçok zorluklardan sonra (288 ya da 301 yıllarında) Hıristiyanlığa geçtiğini görüyoruz. Hıristiyanlaştırma o dönemde öyle bir noktaya geldi ki Kayseri'de rahiplik ve piskoposluk çifte tahsilini elde eden Gregorie Ermenistan'a döndü, kralı vaftiz etti ve zalimane bir hoşgörüsüzlükle ülkenin resmen Hıristiyanlaştırılmasına girişti, din değiştirmeyi kabul etmeyen paganlar hapsedildi, işkenceden geçirildi, yakıldı ve sürgün edildi, Putperest Ermenistan'ın tüm izleri sonsuza dek ortadan kalktı.

Yine o dönemde Hint-Avrupa kökenli basit bir konuşma dili olan Ermenice'nin seslerine tekabül eden otuz altı harflik bir alfabe oluşturulmaya çalışıldığını görüyoruz.

Ermenilerin bu şekilde özerkliklerini ve inançlarını korumayı başarabilmişlerdi. Ne var ki İslam'ın doğuşu sadece bu yeni armoniyi altüst etmekle kalmıyor, aynı zamanda tüm dünyanın dengesini de yerinden oynatıyordu. Gerçektende Arap kabileleri VII. Yüzyılda Ön Asya'ya yayıldılar, Sasani monarşisini yıktılar ve birbirini izleyen akınlarla Ermenistan'ı istila ettiler. Kentler saldırılarla zapt edildi ve yağmalandı. Ahali kılıçtan geçirildi, sağ kalanlarsa esir alınarak götürüldü. Ermeni soyluları bir kez daha dağlara çekildiler ve savaşmayı sürdürdüler. İlk prozelitizm (dinden döndürme) dönemi geçince Araplar, Ermenileri İslam dinini benimsetmekten vazgeçerek sadece zorla vergiye bağlamakla yetindiler. Sert baskı koşullarında birçok Ermeni ve Gürcü prensi İslam dinine geçmişti. Manastır ve kilisenin terk edilip yerle bir edildiği kentlerde minareler yükseliyordu.

1048'de Selçuklu Türk boyları Van gölünün kuzeyindeki eski Vaspourahan krallığının istila ettiler. 1064'de Ani yerle bir edilerek, halkı kitle halinde katledildi ya da esir edilerek götürüldü, çevre köylerinin altı üstüne getirilerek yağmalandı.

Ardından Cengiz Han'ın oğlu Hülagu'nün, Timurlenk'in ülkeyi bir uçtan diğer uca ölüm ve yıkım getiren Moğol işgali geldi. Van'da bütün ahali Falezlerden (Yalı-yar) aşağı atıldı. Sivas'ta halkın tümü boğazlandı, dört bin asker canlı, canlı gömüldü ve galiplerin atları çocukları çiğnediler. Ermenistan daha sonra iki Türk boyunun, kendilerine Diyarbakır'ı merkez edinen Karakoyunlular ile Akkoyunlular'ın kurbanı oldu.

Bu sırada Bizans, batılıları güçten düşürmek ve Ortodoks olmayan Hı-

ristiyanları avlamak için Ermeni baronluklarını ortadan kaldırmak amacıyla Türklerle ittifak yaptılar. Yani kendi öz toprağını tehlikeye sokmak pahasına, Katoliklere karşı İslam'ı desteklemekte tereddüt etmiyordu.

XI. Yüzyılda ise Ani'nin yıkılışı, XIII. Yüzyılda yeni Ermenistan'ın Moğollar tarafından harabeye çevrilmesi, XIV. Yüzyılda yeni Ermenistan'ın talan edilmesinden sonra parlak Ermeni dönemlerinden geriye hiçbir şey kalmamıştı. Binlerce Ermeni göç etmişti.

Beş yüzyıl sonra Avrupa, Osmanlı İmparatorluğu'nun doğu sınırında gurur ve yiğitliğinden hiçbir şey kaybetmemiş bir Ermeni halkının, bir inancın, bir kültürün varlığını hayretler içinde keşfedecekti. O halk ki, iki bin yıllık var oluştan sonra Avrupalı ulusların hala kendi kimliklerini aradıkları bir çağda yok olmakla karşı karşıya kalmış, ama yinede kendi toprağı üzerinde varlığını koruyabilmişti.

Osmanlı Türkleri'nin Ermenistan'ı kelimenin gerçek anlamında işgali, Ortadoğu'ya doğru genişledikleri XVI. Yüzyıl başlarına rastlar.

Hıristiyan halkların sırtından yaşamak, onları kelle vergisine tabi tutmak, ırksal var oluşlarına dokunmamak. "ölçüsüz" bir gelişmeye izin vermemek için zaman, zaman cezaya uğratmak, aralarında isyan ve başkaldırı mayalarının filizlenmesine müsamaha etmemek Türk iktidarının, hoşgörülü, liberal görüntüsü buydu. Bütün padişahlar bu politikanın takipçisi olacaklardır.

İslam'ın hoşgörülü olduğu bir gerçeklik, bunun Osmanlı iktidarı tarafından uygulandığı iddiası ise aldatmacadır. Osmanlılar egemen milleti, hiçbir milliyet niteliğini tanımamışlar sadece dinsel cemaat niteliğini kabul etmişlerdir. Bu toplulukların üyeleri hiçbir yasal korumaya sahip olmayan, angaryaya koşulan ve sömürülen bir yığın (reaya) oluşturuyorlardı.

Bu dönem ekonomik işleyiş ise şöyleydi, ticaret Ermeni topluluklarının temel uğraşı değildi, ulusun ezici çoğunluğu her zaman tarım ve küçük esnaflıkla uğraşıyordu. Saban ve kervan Ermeni uygarlığının iki güçlü, kaldırıcı yaratıcı ve boyun eğmez inatçı doğal güdüsünün iki karakteristik çizgisi olmuşlardır.

Dinsel özgürlük alanında XVIII yüzyıldan itibaren misyonerlerin etkisiyle önemli bir Ermeni grubu Katolik inancını benimsedi ve papaya bağlı ruhban sınıfının yönlendiriciliğini reddetti.

Bütün bu tarihsel süreç boyunca üç imparatorluğun pençeleri altındaki Ermenistan, Fatihlerin keyfi uyarınca onulmaz bir biçimde bölünmüş ve parçalanmıştı. Ararat ovası, Rus, Urmiye ve çevresi İran, Ermeni platosunun büyük bölümü de Türk egemenliği altına girdi.

Ermeni ulusal uyanışı XIX. Yüzyılda başlamış ve gelişmiştir. Bu dönemin en önemli olayı reform ya da Tanzimat olmuştur. Bu süreç 1839'da Gülhane Hatt-I Şerifi ile başlatıldı. Padişah Abdülmecid'in tüm uyruklarına aynı hakları verdiği gerçek bir anayasa senedi gibi görünmesine karşın bu belge, ordu, eğitim ve yargıda bazı reformlar dışında bir şey getirmeyen, daha ziyade teorik bir niyet ifadesinden öteye gitmedi. 1856'da Paris Konferansı öncesinde ilan edilen ve Gülhane'nin yükümlülüklerini yeniler nitelikteki Hatt-ı Hümayün Müslüman olmayan azınlıklara geleneksel dokunulmazlıklarından yararlanma hakkı getiriyor ibadet özgürlüğü ve mülklerini idare hakkını güvence altına alıyordu, bu azınlıklara kamu memuriyetine geçme hakkı, yasa önünde ve vergi alanında eşitlik vaad ediyordu. Reformları ilan edip uygulama vaadinde bulunurken, padişah bir tarafta kazandığını, diğer taraftan yitirmekteydi. Avrupa'nın müdahalesini geri püskürtüyor ancak imparatorluğun içindede huzursuzluğa yol açmış oluyordu. Türkler diğer halklara hak eşitliği sağlanmasını reddediyordu. Öte yandan diğer halklar, özelikle Hıristiyanlar, bir yandan bu eşitliği şiddetle talep ederken, dinsel özelliklerini, yani kendilerine kalmış olan ve reformların tehdit ettiği tek ulusal kimlik öğesini korumayı gözetiyorlardı.

İmparatorluğun dağılmasının önüne geçmek için getirilen Tanzimat, milliyetçi hareketlerin gelişimini durduramadı ve bağımsız devletlerin kuruluşunu önleyemedi Asırlar süren ezici Türk egemenliğini sonrasında esen bu ilk liberalizm rüzgârı, Ermeni ulusal bilincini uykudan uyandırdı. O andan itibaren Türkiye Ermenileri, kıskaçları arasında acımasızca ezilecekleri cehennemi bir tuzağa adım atmış oluyorlardı. İki olay ise Ermeni ulusal bilincinin ayağa kalkışının hızlanmasına katkıda bulundu, Rus Ermenistan'ın kuruluşu ve Katolik Protestan cemaatlerin doğuşu.

Bu arada hükümet 29 Mart 1963'te patrikhaneye Ermenilerin, Ermeni ulusal anayasası olarak adlandırdıkları onaylanmış bir nizamname örnekçesi göndermişti. Bu anayasa, idari aygıtı, çoğunu başkent Ermenilerinin seçtiği 140 üyeli bir meclis tarafından temsil edilen patrikhaneye teslim ediyordu. Patriği atayan meclis, biri ruhani meselelerle yükümlü dinsel, diğeri ekonomik ve öğretimle ilgili sorunlardan sorumlu sivil olmak üzere iki konsey seçiyordu. Her iki konsey, genel idaresinden sorumlu karma bir konseyde bir araya geliyordu. Anayasa, her bir Ermeninin ulus önünde her bir Ermeniye karşı görev ve ulusa karşı görev ve hukuklarıyla, ulusun her bir Ermeni önünde hukukları üzerine oturuyordu.

Bu dönemde Ermeni Eyaletlerindeki sayısal durumda önemlidir. Asya Türkiye'sindeki dağılmış Ermenilerin Sayısı iki milyondan fazlayken, Av-

rupa Türkiye'sindekiler sadece dört yüz bindir. Dünyadaki Ermenilerin sayısı ise dört milyon olarak gösteriliyordu. İki buçuk milyonu Türkiye'de, bir milyon iki yüz bini Rusya'da, yüz elli bini İran'da, yüz elli bini diğer ülkelerde.

Ermeni eyaletlerinde 1860 yıllarında olan gelişmeler ise durumu öyle bir noktaya getirdi ki, şunlar söylenmeye başlandı, Mademki Ermeniler bu eyaletlerde olup bitenlerden hoşnut değiller, o zaman ülkeyi terk etsinler. Onları Çerkezlerle bir araya yerleştiririz. Altı çizilmesi gereken bu düşünce tarzı Ermeni sorununun daha 1867'de keskin biçimde Osmanlı hükümetinin gündeminde yer aldığına ve hükümetin Ermenilerden kurtulmayı düşünmeye başladığına tanıklık etmektedir.

Yine aynı tarihlerde baskılara karşı kendilerini haklarının özgürlüklerini savunmaya adayan kırk altı kişi Türk Ermenistan'ında kurulan devrimci cemiyet olan Kurtuluş Birliği'ni örgütlediler. Bu cemiyetin direnme anlamında yeterince güçlü olmaması dolayısıyla altmış beş Hıristiyan ailenin altı bin Kürt tarafından katledildiği Beyazıt'taki korkunç sahnelerin varlığıyla görülmüştür. Van, Bitlis, Muş, Eleşkirt ve bu şehirlerin çevresinde yer alan dokuzu hariç yüz yirmi iki köy sakinleri tarafından terk edilmek zorunda kalınmıştır. Türk hükümeti yağmacı kıtaları veya araya soktuğu Kürtler vasıtasıyla hareket etmekle yetinmemekte, zulmü sayısız vahşet örnekleriyle örgütlemektedir. Raporlar, Türk İmparatorluğu'ndaki memurların, subayların, hakimlerin, vergi tahsildarlarının ve polis görevlilerinin yaptığı alçaklıkları açıkça kanıtlamaktadır.

Ermeniler, 1879- 1880 yıllarında özellikle zor bir dönem yaşadılar yaz mevsimi son derece kurak geçmiş. Kürtler önemli miktarda duvar ve tarım aletini çalıp götürmüşlerdi, kaynaklar kuruduğu için toprak kötü verim vermiş, ekinin ancak çok küçük bölümünden ürün alınabilmişti. Kışla birlikte görülmemiş bir kıtlık yaşandı. Kazaların tümü ekmeksiz kalmıştı. Yoksul köylüler ot ve kök toplamak için dağları dolaşıyor, zenginlerse sermayelerinin temelini oluşturan hayvanlarının bir bölümünü kesip tuzlamak zorunda kalıyorlardı. Önce yüzlerce, sonra binlerce insan açlıktan kırıldılar. Çoğunlukla yollarda ölüyorlar ve köpeklerin yarı yarıya parçaladığı cesetler salgın hastalıklar, bu perişan manzaranın eksik renklerini tamamladılar.

Büyük bir zor durumda yaşayan Ermeniler, Hamidiye Alayları vasıtasıyla bir darbe daha yemişlerdir. 1892' den 1894' e kadar Kürdistan ovalarında süngülenen, asılan, kurşuna dizilen ve sakat bırakılan Ermenilerin sayısını belirlemek olanaksızdır. Ermeniler sefalet içinde kentlere, özellikle de Van'a çekildiler ya da Avrupa'ya ve Rus Ermenistan'ına göç ettiler.

Ayrıca dinsel zulüm olayları da 1892'de başladı, özel mekânlarda ayin yasağı, özel okullardan mezun olanlara (çoğunlukla Ermeniler) kamu hizmetlerinde görev yasağı, Halife Ömer' in kelamıyla uyuşmayan tüm kitapların sansür edilmesi, hangi dilde olursa olsun İncil' den alınmış bölümlerin yayımının yasaklanması gibi.

Bütün bu olumsuzluklarla mücadele etmek için 1887 yılında Devrimci Hınçak Partisi kuruldu. Partinin programı, hem sosyalist hem de milliyetçidir. Diyalektik materyalizme kayıtsız bağlılık ve sınıflar mücadelesinin kabulüyle sosyalist, köylü ve işçi yığınlarına dayanan devrimle Türk Ermenistanı'nın siyasal ve ulusal bağımsızlığını elde etmeyi güden acil hedefi itibarıyla milliyetçi bir programdı.

Daha sonra 1890'lara doğru Taşnak Partisi kuruldu. Daha milliyetçi söylemlerle hareket eden bu parti Ermeni direnişinde önemli yer alarak faaliyetini sürdürdü.

1894 yıllarında ise Başkent'ten gönderilen yaklaşık on beş bin kişilik bir birlik Sason dağlarına çekilmiş Ermenileri çembere almak için Hamidiye alayları ve Kürt çetelerine katılacaktı. Bir ayı aşan bir direnişten sonra Ermeniler acımasızca katledileceklerdi.

Yine bu dönemde, Amasya, Tokat, Yozgat'ta her hafta çatışmalar sahneye konuyor. 1895 Ağustos' unda Amasya çarşısı ateşe veriliyor. Kayseri' de padişahın doğum günü onurunu reformlar yapılacağının ilan edilmesi bir sokak savaşına neden oluyor. Harput' ta iki Hınçakçı halkı ayaklandırıyor ve tüm kenti yurtseverlik şarkıları söyleyerek baştanbaşa dolaşıyorlar. Trabzon'dan Ermeniler açıkça gelecek devrimden söz ediyor ve ölüme hazır olduklarını söylüyorlar. Diyarbakır'ı da, Fransız Konsolosu Kürtlerin Hıristiyanları imha etme izni aldıklarını bildirmektedir. Tüm ülkede Ermenilere karşı bir cadı avı başlatılır ve ikametleri aramadan geçirilerek ekmek bıçağına varıncaya dek tüm silahlara el konulur. Tutuklanıp hapse atılırlar. İşkenceden geçirilirler ve hangi devrimci gruba bağlı olduklarını ve silahları nerede gizledikleri konusunda itirafa zorlanırlar.

Ermeni tarihinin en kanlı sayfasının başlangıcı 1895 katliamları ile başlamıştır. Katliamların barışçıl bir yürüyüşle başladığı bilinir. Kortej Ermeni katliamlarını, mahkûmlara yapılan kötü muameleleri Kürt zulmünü, vergi tahsildarlarının yolsuzluklarını protesto eden ve sonuçta af ve reformların gerçekleştirilmesini talep eden bir bildiriyi sadrazama iletmek için Bab-ı âli'ye yönelir.

Bab-ı âli'ye ulaşmak amacıyla göstericiler iki ya da üç gruba bölünmüşlerdir. Gruplardan yaklaşık iki bin kişiyi bulan birinin önü zaptiye na-

zırının yaveri Binbaşı Şevket Bey komutasında bir jandarma birliği tarafından kesilir. Bir Ermeni öğrenci binbaşıya hangi hakla geçişi engellediğini sorar. Subay küfrederek yanıtlar ve kılıcıyla öğrenciye vurur. Bunun üzerine tabancasını çeken öğrenci binbaşıyı öldürür. Mukabele geçilmez, asker ve jandarma, çoğu silahsız durumdaki göstericilerin üzerine çullanır, çatışma sonunda her iki taraftan yirmi kişi ölecek ve yüz kadar insan da vurulacaktır. Reuter ajansına göre, tutuklanan Ermeniler dövülmüş ve zincire vurulmuşlardır içlerinden beşi Zaptiye Nezareti avlusunda öldürülecektir.

Başka bir semte, yetkililerin hissedilir desteği altındaki softalar ve Kürtler ellerinde sopalarla Ermeni avına girişmek için kente dağılır, kurbanlar acımasızca kovalanır, malları yağmalanır, ırzlarına geçilir ve öldürülür. Polis hiçbir gerekçe göstermeksizin yüzlerce kişiyi gözaltına alarak eziyete uğratır. İçlerinden birçoğu kestirmeden infaz edilir. Ertesi gün, 1 Ekim'de, elli Ermeni sopa darbeleriyle öldürülür, çok sayıda hamal korkunç biçimde dövülerek sakat bırakılır. Kasımpaşa'da serseriler ve denizciler zaptiyenin gözü önünde yüze yakın Ermeni'yi boğazlar, öncesinde elli işçi baskınla öldürülmüş ve cesetleri denize atılmıştır.

Eyaletlerdeki olay ve gelişmeler şöyledir.

Trabzon Vilayeti: Halkını Rum ve Lazların oluşturduğu Karadeniz kıyısındaki eski Grek sitesi Trabzon'da bir Ermeni kolonisi de mevcuttur. 2 Ekim'de kimliği belirsiz iki kişi Van eski valisi Bahri Paşa ile mahalli birlikler komutanı Ferik Paşa'yı hafif olarak yaralarlar. Bunu da bahane eden Türkler yabancı uyrukluların kapılarıyla, Müslümanların evlerine kırmızı boyayla kuşku verici işaretler çizildiği öğrenilir. Öğleye doğru bir borazanın ortalığı çınlattığı duyulur. Bu katliamın habercisidir. Silahlı Türkler, Laz haydutlar ve askerler Ermeni mahallelerine girerler ve önlerine çıkan herkesi öldürürler. Saldırganlar dükkânlara girerek yağmalarlar. Satıcılar dükkânlardan çıkarılıp katillere teslim edilir. Yaralılar görülmemiş bir acımasızlıkla öldürülür. Akşam borazan sesi yeniden işitilir; Vali müdahale eder. Katliam anında durur. Trabzon'un zengin Ermeni cemaati birkaç saat içinde harap edilir, altı yüz Ermeni canını yitirmiştir. Rumların ve yabancıların evlerine dokunulmamıştır.

Bir süre sonra, 25 Ekim'de 15 Aralık arasında çevredeki köyler talan edilir, toplam otuz dört köy yerle bir edilmiş ve iki bin yüz Ermeni katledilmiştir. 8 Ekim cinayetlerinin faillerini araştırmak için vali tarafından toplanan bir sıkıyönetim mahkemesi Müslümanlara öğütler vermekle yetinir, buna karşılık Ermeniler kitle halinde tutuklanacaklardır, sekizi ölüme

yirmi dördü de ağır hapis cezalarına mahkûm edileceklerdir.

Erzurum Vilayeti: Fırat'ın kaynakları yakınında 2500 metre yükseklikte yer alan Yukarı Ermenistan'ın eski başkenti Erzurum görkemini yitirmiş bir yerleşim merkezidir. 1827'de yüz otuz bin olan nüfusundan geriye, on binini Ermenilerin oluşturduğu kırk bin kişi kalmıştır.

30 Ekim öğle vakti borazan sesiyle Erzurum'da katliam başlar. O sırada Hükümet sarayında (konak) bulunan bazı Ermeniler ilk kurbanlardır. Böylelikle bir Ermeni saldırısına mukabele edildiği izlenimi verilmek istenir. Bütün gün ve gece boyunca Ermeniler boğazlanır, derileri yüzülür ve kasap çengeline asılırlar. Gaza bulanmış cesetler yanmakta olan odun yığınları üzerine fırlatılır. Ertesi gün, mezarlıktaki manzara tüyler ürperticidir, birbiri üzerine yığılmış, paramparça, un ufak olmuş, tanınmaz haldeki yüzlerce kanlı ceset ve yolda öldürülme tehlikesine rağmen oraya akrabalarını aramaya gelmiş, eğilerek cenazelere bakan ama tanımayı başaramayan çk sayıda Ermeni. O günkü kurbanların sayısı dört yüzü bulmuştu.

Erzincan'da, 21 Ekim sabahı saat dokuzda, yetkililerin Ermenileri yatıştırmaya çalıştığı ve evlerinden çıkarak çarşıya inmeye çağırdığı sırada kıyım başlar. Altı saat sürecek ve bin kişinin ölümü ile sonuçlanacaktır.

Yukarı Çoruh vadisindeki Bayburt'ta, 13 Ekim'den itibaren Türk ve Kürtlerden oluşmuş silahlı bir çete çevre köyleri yakıp yıkar. 26'sında katliamlar gerçekleşir. Şehirde altı yüz elliyi aşkın Ermeni yaşamını yitirecektir. Çevre köylerdeki bütün erkek nüfus imha edilmiş, yüz atmış köy harabeye çevrilmiştir.

Bitlis Vilayeti: Bitlis Toros Dağları'nın ilk kolları üzerinde Sason'un güney doğusunda Van gölünün batı kıyısı yakınlarında Ermeni platosu ile Kürdistan'ın birleştiği noktada yer alır.

25 Ekim Cuma sabahı saat onda borazan sesiyle birlikte kılıç, sopa ve tüfeklerle silahlanmış Türkler, çarşıda ve caddelerde Ermenilere saldırırlar. Akşamın beşine kadar sekiz yüze yakın Ermeni öldürülür. Sonraki günlerde yetkililer çırılçıplak soyulmuş ve parçalanmış cesetleri ailelerine teslim ederler. Yüzlerce Ermeni tutuklanmıştır. Bunlar işkence zoruyla, karışıklıkların sorumluluğunu kabul ettikleri bir telgraf metni imzalattırılır.

19 Kasım'da, Siirt çevresindeki köyler talan edilerek ateşe verilir. Papazlar ve öğretmenler katledilir, kadınlar kaçırılarak ırzlarına geçilir, hayatta kalanlar din değiştirmeye zorlanılır.

Aralık ayında Muş çevresinde yüzden fazla köy yerle bir edilmiş durumdadır. Kiliseler ve manastırlar camiye dönüştürülerek hayatta kalanlar

İslam dinine döndürülür. Kürtler yağmalama hareketine girişmişler, bunun üzerine Kars'ta bir yetkili şöyle diyecektir: "Kürtler yanlış hareket ettiler, biz onlara Ermenileri ortadan kaldırmalarını emretmiştik onlarsa öldürmekten çok yağmayla ilgilendiler."

Van Vilayeti: Gölün doğusundan Rus ve İran sınırlarına kadar uzanan bu vilayette, yağma Kürt aşiretleri ve Hamidiye Alayları tarafından gerçekleştirilir. 1 Kasım'dan 20'sine kadar geçen sürede Van gölü çevresinde yüz altmış köy talan edilir. 10 Kasım'sa Hamidiye Alayları Van'a saldırır. Kürtler herşeyden önce yağmayı gözettiklerinden buradaki kurbanların sayısı diğer vilayetlerden daha azdır.

Harput Vilayeti: Bu vilayet hiç kuşkusuz katliamdan en çok etkilenen vilayettir. Kurbanların sayısı burada diğer tüm vilayetlerden daha yüksektir. Harput bugünkü Malatya ve çevresini kapsamaktadır.

Arapkir'de onbeş yaşındaki çocuklardan yetmişindekilere kadar tüm Türkler silah kuşanmış haldedirler. 1 Kasım Cuma günü öğlenleyin saat 1'de, 1600 asker ve redifle saldırıya geçtiler. Her Türk kendi Ermeni komşusunu öldürme emri almıştır. Katliam on gün boyunca devam eder. 2800 Ermeni dehşet verici koşullarda yaşamını yitirir. Kurbanlar ateşe atılmış, bacaklarından asılarak derileri yüzülmüş, balta ve oraklarla doğranmış, kafaları petrole sokulup boğulmuş, üzerlerine barut dökülerek canlı canlı yakılmış, yine canlı canlı toprağa gömülmüş, kelleleri uçurulmuş, ellişer kişilik gruplar halinde kurşuna dizilmişlerdir. Kadınların memeleri koparılmakta, el ve bacaklarından bağlanarak atlara çektirilmekte ve parçalanmaktadırlar. Çevre köyler talan edilerek yakılır, hayatta kalanlar İslam dinine geçmeye zorlanırlar, kiliseler camiye çevrilir.

Harput'un doğusunda, Torosların ucunda yer alan on iki bin nüfuslu Palu şehri, 11 Kasım pazartesi günü saldırıya uğrar. Kapıları zorla kırarak evlere dalan saldırganlar tüm erkeklerin boğazlarını keserek öldürürler. Parçalanarak öldürülenlerin sayısı bazı evlerde on beşe kadar çıkmaktadır. Bir papazın, boğazı kesildikten sonra bedeni parça, parça doğranmıştır. Kadınlar Türklerden kurtulmak için kendilerini nehre atmaktadırlar. Katliamdan kurtulanlar, olaydan birkaç gün sonra cesetleri ayaklarından bağlayıp, caddelerden sürükleyerek götürmek zorunda kalırlar. Şehirdeki 2400'ü aşkın Ermeniden 1680'i öldürülmüştür.

Kasım sonunda Harput vilayeti artık harabeden ibarettir. Onbinlerce Ermeni öldürülmüş, bölgenin dinden dönmeyi reddeden papazları katledilmiş, kendilerini Fırat'a atarak intihar etmeyi başaramayan kadınlar tecavüze uğ-

ramış ya da kaçırılmışlardır. Hayattta kalanlarsa derhal din değiştirmeye zorlanıp sünnet edilirler, müslüman isimleri almaya, kendi istekleriyle Müslümanlığı benimsediklerini itiraf mecbur bırakılırlar. Evli Ermeniler zorla birbirinden ayrılarak müslümanlarla evlendirilirler.

Diyarbakır Vilayeti: Bu vilayet bütünüyle kürt vilayetidir. Üç gün çinde 5000 Ermeni öldürülmüştür. Bunun yanında 95'te Müslüman öldürülmüştür. Bunların 70'i ganimetin paylaşılması sırasında çıkan çatışmalarda can verenlerdir.

Sivas Vilayeti: Ekim sonunda başlayan yağmadan vilayet sınırları içindeki beşyüz köyün hiçbiri kurtulamaz. Kuzeydeki Şebinkarahisar da iki bini aşkın kişi sığındıkları kiliseden çıkmak zorunda kaldıkları 1 Kasım günü toplu olarak katledilir.

1895'in bu kasım ayında Ermenistan'da ki altı vilayet tanımlanamaz bir anarşi içindedir. Her yerde aynı kıyıcılık, aynı canavarca eylemler, aynı cinayet ve yağma çılgınlığı hükün sürmektedir. Ermenistan bir kül yığını ve cesetten ibarettir. Çılgınlık tüm Türkiye'yi sarmıştır. Ermeniler bulundukları her yerde vahşi hayvanlar gibi avlanmaktadır.

Halep Vilayeti (Kilikya): Öyle görünüyor ki hiçbir katliam Urfa da (Mezopotamya'nın eski Ede şehri) gerçekleşen katliam kadar korkunç değildir. İki gün süren katliam sonunda sekiz bin Ermeninin katedilmiş olduğu görülecektir.

15 ve 17 Kasım günleri Hamidiye Alayları askerleri Antep kentini harabeye çevirirler, 1000 kişi öldürülür.

Adana ve Ankara Vilayetleri (Kilikya): Yozgat ve Hacıköy sancaklarında silahlı Çerkezler Ekim'den Aralık'a kadar terör estirirler. Ayrıca kısmide olsa şunlar yaşanmakta, görülmektedir.

Yetkili makamlar bazende Ermenileri korumak için etkin önlemlerde alınaktadır.13 Aralık'ta Mersin mutasarrıfı Nazım Bey, özel bir törenle Mersin'den Tursus'a gelir ve kaymakam ve müftünün de yardımıyla, Ermeni avına çıkmaya hazırlanan kalabalığı dağıtır. 26 Ekim'de Hacin'de kaymakam katliam emri vermeye hazırlandığı sırada, müftü ve kadı tarafından engellenir.1000'den fazla kurbanın can verdiği Kayseri'de, bazı Müslümanlar birçok Ermeniyi kıyımdan kurtarırlar, üst rütbeli bir subay, yetkililer engel olmamış olsaydı ayaklanmayı bastırabileceğini ve cinayetleri önleyebileceğini açıklayacaktır. Ankara şehrinde 20 Aralık'tan beri hüküm süren kaynaşmaya karşın, Vali, Mareşal Tevfik Paşa'nın müdahalesi

sayesinde hçbir karışıkık meydana gelmeyecektir.

Bütün bu katliamların kısa özeti, ne körü körüne hareket edecek hale getirilerek, soyguna ve cinayete teşvik edilmiş bir halkın denetimsiz azgın öfkesini açıklayabilir, ne de dili ve dinine varıncaya kadar vahşi hayvanlar gibi köşeye sıkıştırılmış, açlığa ve yıkıma itilmiş, zulme uğratılmış güçsüz bir azınlığın yaşadığı felaketi dile getirebilir.

Bu katliamların bir soykırım (Jenosid) olduğu yaşananlar nedeniyle netleşmiştir. Katliamlar yerin, zamanın, kurbanların milliyetinin ve hatta cinayetlerle talanın biçimlerinin önceden belirlendiği bir program uyarınca yürütülmüştür. Eğer böyle olmamış olsaydı, kronolojik ve topografik kesişmelere, önceden kararlaştırılmış bir sistemin kuşku götürmez uygulanışını ortaya koyan bu teknik özdeşliğe rastlanmazdı.

1) Olayların gerçekleştiği yerler: Katliamlar birkaç istisna dışında, büyük devletlerin Ermeni halkı lehine reform yapılmasını istedikleri bölgelerde- Erzurum, Van, Bitlis, Harput, Sivas, Diyarbakır- meydana gelmiştir.

2) Zaman: Aslında Ermenilerin katledilmesi çok uzun zamandan beri programlanmaktaydı. Padişah, başlatmak için önüne bir fırsat çıkmasını bekliyordu. Fransa, İngiltere ve Rusya'nın gitgide sertlik kazanan baskıları sorunu patlama noktasına getirirken, Trabzon'daki olayda fitili ateşledi. Saldırıların eşzamanlılığı her halükarda konuyla ilgili hiçbir kuşku bırakmıyor, bunlar beklenmedik, raslantısal olaylar değildir.

3) Kurbanların Milliyeti: Bir Müslüman fanatizmi parlaması söz konusu olsaydı, hiçbir Hıristiyan için ayrım gözetilmezdi; oysa Ermeniler dışında kimseye dokunulmaması konusunda emir verilmiştir. Fazla sayıda bulundukları her yerde Rumlar koruma altına alındılar. Bazı Rum, Süryani, Yakubi ve Keldaniler cinayet dalgası sırasında yaşamlarını yitirdilerse bunlar istenilmeyen üzücü kazalardan ibaretti.

4) Nihayet, her yerde en küçük ayrıntısına kadar aynı tekniği kullandığı görülen aynı planın işaretleri:

Ayrıca şu afişlerde ki söylenenlerde soykırımın teyid edilmesi olarak değerlendirilebilir. "Muhammed'in bütün evlatları ümmet-i Muhammet, ödevlerini yerine getirmeli ve tüm Ermenileri öldürmeli, evlerini talan edip yakmalıdır, kimse sağ bırakılmamalıdır, bu padişah emridir. Bu beyanname itaat etmeyen herkese Ermeni olarak bakılacak ve öldürülecektir. Her Müslüman önce kendi kapı komşusu Hıristiyanları öldürmeli ve böylece hükümetin emirlerine itaatkârlığını kanıtlamalıdır. Müezzinler minarelerden

cinayete çağrı çıkarıyorlardı.

Katliamlar sırasında kalabalıkların yaptıkları tek şey, imhanın ayrıntısıyla ilgiliydi. Ayrıca, bazı inceltilmiş vahşet örnekleri bir yana bırakılırsa, yakma yoluyla öldürme ve imhanın çok sık yinelişi, geriye kalan tüm izleri yok ettiği için bu yöntemin salık verildiği izlenimini bırakmaktadır.

Bu katliamlar yaşanırken, idari merciler, ender rastlanan birkaç istisna dışında kayıtsız kalmışlar ya da suça ortak olmuşlardır. Subaylar ve askerlerde katliam ve yağmaya katılmışlardır.

Katliamlardan sonra yüz bine yakın insan zorla Müslümanlaştırılmıştır. Bunlara Hıristiyanlığı terk ederek Müslümanlığı seçtiklerine dair belge imzalattırılıyor, türban giyiliyor, isimleri değiştiriliyor, ibadet için camilere götürülüyorlar, erkekler ve çocuklar sünnet ediliyor, kadınlar mollalarla evlendiriliyor.

Şimdi bu kadar yaşananlardan sonra şu sorunun cevabını vermek zor olmaz sanırız.

1895 katliamları, Sultan Abdülhamit her halükarda da saray tarafından örgütlendirilip, hazırlanmış ve koordine edilmiş midir? Bundan kuşku duyulamaz. Katliam emrinin doğrudan Sultan'ın kişisel insiyatifinden mi kaynaklandığı, yoksa danışmanları tarafından mı kulağına fısıldandığını belirtmek fazlaca önemli değildir. Mutlaki monarşide hükümdar hükümetinin, uygulamalarının tüm sorumluluğunu üzerinde taşır ve bizzat kendi halkının sesi onu binlerce cinayetin, yağmalamanın, soygunlar ve zorla din değiştirmelerin elebaşı olarak tanımlamaktadır.

Bir başka katliam olayları da 1896 yılında yaşanmıştır. Şimdi ermeni eyaletlerindeki durumu değerlendirelim.

Zeytun: Bugünkü Maraş ve çevresi Zeytun vilayetinin kapsadığı alandır. 1862'de ilk ermeni isyanı burada olmuştur. Bu isyan sonucunda buradaki küçük tabyanın 31 Ekim'de teslim oluşundan sonra Zeytun'da şehirdeki dört prens ailesinin yönetimi altında geçici bir hükümet oluşturuldu. Türk askerleri köylerde hapiste tutuluyordu ve kendilerine hiçbir kötü davranışta bulunulmamıştı.

Daha sonra 12 Şubat'ta yapılan müzakere sonucu anlaşma sağlandı. Savaş silahlarının teslim edilmesi ve genel af, dört baronun yani yurtdışından gelmiş devrimci komitelere bağlı üyelerin imparatorluk topraklarından çıkarılması, ödenmemiş vergi borçlarının iptal edilmesi ve reformların uygulanması büyük devletlerin müdahalesi Zeytun Ermenilerini mutlak bir ölümden kurtarmıştı.

Bu bölgede 22 Ekimde Mazhar Bey Peder Salvatore'ye kendisini Ma-

raş'a götürmekle görevli olduğu haberini iletti. Peder, manastırdan on katolikle birlikte yola koyuldu. Bir saatlik yürüyüşten sonra durulmasını rica etti. Mazhar Bey bunun üzerine Peder Salvatore'nin inancını terk etmesini ve Müslümanlığa geçmesini istedi. Bu isteği reddeden Peder beraberindekilerle birlikte öldürüldü. Askerler cesetleri bir odun yığını üzerine yerleştirerek yaktılar. Cinayetten arta kalan kavrulmuş parçalar, gönderilen soruşturma heyetinin üyeleri tarafından birkaç ay sonra olay mahallinde bulundu.

Van eyaletinde ise, Van yollarında açlıktan ölen binlerce talihsizi saymazsak, ölü sayısının 20.000'i aştığı söylenebilir.

İstanbul Katliamları: Buradaki karışıklık boğaz kıyısındaki köylere yayılır ve Ermeni avı sistematik biçimde sürer. Buradakiler elçiliklerin himayesine sığınırlar. Üst üste yığılmış cesetlerle dolu arabalar Pera sokaklarından diziler halinde geçip gitmektedir. Altın Boynuz (Haliç) suları yüzlerce cesedi Boğaz'a taşımaktadır.750 Ermeni Galatasaray hapishanesinde katledilmiş, gemilere yüklenerek cesetler denize bırakılmıştır.29'unda katliamdan kurtulup rıhtıma sığınmış olanlar polis ve askerlerin saldırısına uğrar. Sukunet ancak 31 ağustos'ta sağlanacaktır.

Altı bin kurbandan söz edilmekle birlikte bu rakam asgaridir. Sadece Ermeni mezarlığında defnedilenlerin sayısı 4500'dü.Çünkü Türk halkı cinayetlere katılmamıştır.(Ayasofya imamı katliamları ayrıca kınamış ve sarayın hizmetindeki Kürtlerle ilgili tepkisini ifade etmiştir.) Ermeniler bazı mahallelerde imamlar ve Türkler tarafından korunmuşlardı.

Şubat 1897'de Tokat'ta yine katliamlar oldu ancak patrikhanenin enerjik protestoları karşısında olağanüstü mahkemeler kuruldu ve 60 Türk çeşitli cezalara çarptırıldı.

1894–1896 Katliamlarının Bilânçosu

Bu dönemler arası katliam kurbanlarının sayısı hakkında çeşitli rakamlar verilmektedir. En gerçekçi rakamın 100.000 olduğu kabul edilip, Van, Eğin ve İstanbul'da öldürülenlerle açlık ve sefaletten ölenlerde eklenirse bu katliamlar süresince 200.000'den fazla kişinin yaşamını yitirdiği söylenebilir.

Bu katliamlar yaşansa da padişah Ermeni halkını yok etmeyi hala başarabilmiş değildi. Bu dönemde de Ermeni yanlısı hareketler önemli ölçüde görünmeye başlandı.

Taşnak partisi 1892'deki programına bağlı olarak öz savunmayı örgütlemişti. Ermenistan'ın her yanında bir isim Türkler ve Kürtler arasında

korku salmış olan fedailerdi. Fedailerin ilk eylemi, 1896'da sekiz yüz Ermeni'nin katledilmesi sonucu gündeme geldi. Ertesi yıl, üç yüz savaşçıyı kapsayan bir birlik İran'da toplandı.6 Ağustos 1897'de Mazrig aşiretine baskın yaparak tüm erkekleri öldürürler, ancak kadınlara ve çocuklara dokunmamışlar ve yağmayı da yasaklamışlardı.

1904'teki Suson isyanı da önemlidir. Korkunç katliam bilânçosu sonuçta 3000 kişinin ölümüne yol açmıştır. Fakat bu kayba karşın Suson kampanyası, fedailer yanlarında savaştığı sürece artık kendilerini yalnız hissetmeyen Türkiye'deki Ermeni halk üzerinde ciddi etkiler yarattı. Ermeniler, iyi örgütlendikleri takdirde Türklere karşı direnebileceklerini sonunda kanıtlamışlardı.

Devrimci Ermeni Federasyonu (FRA) yani Taşnak Partisi, Sosyalist Enternasyonel'in 1896'da 2. kongresine gözlemci olarak katılmış ve programında şunları söylemiştir. "Amacımız geniş birt devrimci ayaklanma yoluyla Türk Ermenistan'nın siyasal ve ekonomik özgürlüğüne kavuşmasıdır. Eski siyasal Ermenistan'ın yeniden kurulması gibi gerçekleşmeyecek bir hayat peşinde koşmuyoruz. Ama ülkemizdeki tüm halklar için aynı özgürlük ve halkların geçerli olduğu özgür ve eşitlikçi bir federasyon istiyoruz.

1904'te 3. kongresinde 1892 programını gözden geçiren (FRA) , eyleminin yalnızca Türk Ermenilerinin halklarının korunmasıyla sınırlı kalmayacak Rusya Ermenilerinin halklarının korunmasını da kapsayacağını açıkladı.

1899'a doğru ise ilk Marksist grupçuklar ortaya çıktı. Taşnakların milliyetçi eğilimlerini reddederken, Rus kalmakta ısrar ediyor ve Ermeni sorununu anlaşılmaz hale getirerek sınıf mücadelesi yerine ırklar arası çatışmayı ikame eden milliyetçilik tapınmasını mahkûm ediyorlardı.

1904'lerde Bakü'de olaylar meydana geldi, on ay sonra bu olaylar son buldu.1500 Ermemi ve 700 Türk yaşamını yitirmişti. Türk ve Ermenilere ait 300 köy aynı tahribatla yerle bir olmuştu. Yine aynı dönemlerde liberal hareketler de görülmeye başlandı. Bunlardan düzen ve ilerleme (İntizam ve Terakki) , Osmanlı Birliği (İttihad-ı Osmanî) ile ilişki içindeydi. Bu iki grup üyeleri Jön Türkler diye anılan tek bir parti "Birlik ve İlerleme" (İttihat ve Terakki içinde birleştiler. Bu yapıların genel dünya görüşleri pozitivist felsefede somutlanıyordu.

1906 Eylülünde Osmanlı Hürriyet Cemiyeti kuruldu. Bu cemiyet 1907 Eylül'ünde Ahmet Rıza'nın Paris'teki örgütüyle birleşti, bu birlikten İttihat ve Terakki Komitesi doğdu.

1908'de itidarı ele geçiren Jön Türklerin, Türk ulusuna duydukları sarsılmaz inanç dışında hiçbir ekonomik ve siyasal formasyona, hiçbir deneyime, hiçbir gerçek ideolojiye sahip değillerdi. İttihat Terakki'nin 1908 yılında Merkez Komitesi sadece (partinin gizlice toplanmış ilk kongresinde seçilmiş) sekiz üyeden oluşuyordu. Bunlar; Talat, Enver, Hüseyin, Kadri, Mithat Şükrü, Ürgüplü Mustafa, Hayri, Habib Bey, İpekli İbrahim ve Ahmet Rıza idi.

Pan-Türkist fraksiyon ise 1912'de beş üyeyle temsil edilmekteydi. Bunlar; Nazım, Şakir, Gökalp, Atıf Rıza ve Kemal idi. İttihat Terakki'de Talat siyaset adamıydı. Enver ise askeri ve aynı zamanda da rejimin temel taşını simgeledi. Cemal ise, siyasetçi ile askerin bir bileşimini temsil ediyordu, ama oynadığı rol daha silik kaldı.

1908'de İtihat hala az yapılanmış durumdaydı. Genç subaylar, aydınlar, (öğretmenler, avukatlar, hekimler, gazeteciler) ve küçük memurlardan oluşmuş bir partiydi. Yani çoğunlukta orta sınıflardan gelen üyelere sahipti.

İttihat'ın 3. kongresinde bir Merkez Komitesi toplantısında, parti ayrım gözetmeksizin Türk dilinin kabul edilmesini istedi. Bu Türk olmayan unsurların asimile edilmesi ve Müslüman egemenliğinin tesis edilmesinin aracı olacaktı. Ayrıca parti Türkçülük karşıtı her türlü düşüncenin cezalandırılmasını öğütledi. Bu durumdan dolayı birçok yazar Ermeni soykırımı kararlarının İttihat"ın 1911 kongresinde alınmış olabileceğini öne sürmektedir.

1914'te Jön Türkler ve etelijansiya tümüyle Türkçülüğü benimsemiş durumdaydı. Türk Milliyetçiliği kendisini Pantürkizm için kavgaya hasrettiği andan itibaren gözlerini birdenbire Türk yaşamsal çıkar alanının eşiği durumunda yükselen Traskafkasya'ya çevirdi. Türkiye Ermenilerinin yok olması sonucunu veren bu denli ağır ve bugün hala Türk hükümetinin sırtında taşıdığı bir yük olmayı sürdürdüğü için sonuçları açısından da o denli ağır bu ı siyasal suçun işlenmesine başka bir açıklama getirilemez.

Meşutiyet'in ilanı ile birlikte Ermeniler düşmanlıklarının son bulacağı rehavetine kapıldı. Taşnak Partisi tüm fedailere mücadeleyi bırakmaları ve silahsızlanma emri verdi. Fakat katliamlar bütün hızıyla sürmeye devam ediyordu. Kilikya' da bir Ermeni meşru müdafa durumunda iki Türkü öldürmesi sonucu iki yüzden fazla köy yerle bir edilmiş, genellikle ekin toplamak için dağlardan inen üretici ve işçiler olmak üzere yirmi binden fazla kişi öldürülmüştür. Kaçmaya çabalayanlar kurşunlanmış, boğazlanmış, kolları bağlanarak üzerlerine gaz dökülmüş ve adeta bir meşale gibi yakılmışlardır. Derisi yüzülerek kasap çengellerine asılmış cesetler, karnı kazıkla

yarılmış, kapı ve döşemelerde çarmıha gerilmiş insanlar, ölesiye dövülerek kemikleri kırılmış kadınlar, parça parça edilmiş çocuklar, elleri kesilmiş bebekler, koparılmış el, parmak ve kulaklar.

Bu vahşetler yaşanırken 1909'larda İttihatçı Doktor Nazım şunları söyledi ; "Osmanlı İmparatorluğu münhasıran Türk olmak mecburiyetindedir. Yabancı tebanın varlığı Avrupa'nın müdahalesi için bir vesiledir. Silah zoruyla Türkleştirilmelidir.

1908 ve 1914 yılları arasındaki hükümetlerin tümü sürekli zulüm politikası güderek Hamidiye politikalarına dönmüş oluyorlardı. Bu dönemdeki Ermeni nüfusunun sayısı ise şöyleydi; Patrikhanenin 1922'deki istatistiğine göre 2.100.000 idi, bunların 1.170.000 ' i doğudaki vilayetlerde, 430.000'i Kilikya'da, 130.000'i de Avrupa Türkiye'sindeydi. Türk istatistiklerine göre toplam sayı 1.300.000 olarak veriliyor, doğu vilayetlerindeki Ermeni nüfusunun 600.000'den ibaret olduğu belirtiliyordu.

Ağustos 1914'te tüm bu gelişmelere koşut olarak Teşkilat-ı Mahsusa adlı bir kurumunun kurulması daha önce başka bir örgütlenme olan Hamidiye Alayları'nın kurulmasında olduğu gibi imha aygıtının ilk parçasını oluşturdu. Teşkilat'ın üyeleri, kamu hukuku davalarından yargılanmış katiller, özellikle de İmparatorluk topraklarındaki değişik cezaevlerinden salıverilmiş idam mahkûmları arasından seçilmişti. İttihat'ın örtülü ödeneklerinden önemli miktarda para teçhizat eğitimlerinin sağlanması için bunlara ayrılmıştı. Teşkilat-ı Mahsusa Pantürkizm'in vurucu gücünü temsil ediyordu.

GENEL İMHA PLANI VE TECHİR (1915)

İttihat Merkez Komitesi geçmişte her tarafta gerçekleştirilmiş anarşik katliamların yerine operasyonların tüm gelişim süreci boyunca özel denetimi elinde tutan planlı bir bürokratik –merkezileşmeyi geçirmiştir. Bu meseleden nasıl kurtulmalı sorusuna Merkez Komitesi'nin yanıtı, iz bırakmadan, gizlice, en az risk ve en az masrafla biçiminde olmuştur.

1) Kökünden Kurtulma: Amaç bir ırkın kökünü kazımaktı, teorik olarak tek bir Ermeni hayatta kalmamalıydı. Olayın en büyük azmettiricisi Talat bunu dilinden düşürmeyecekti, hiçbir Ermeni, olayı anımsayamamalı ve tanıklık edememeliydi. Bu açıkça Ermeni sorununun nihai çözümüydü.

2) İz Bırakmadan Kurtulma: Doğudan imha planı birçok ipucu bırakacağı için tehcir olayı bunu gizlemek için getirildi.

3) Gizlice Kurtulma: Yabancıların bilgi edinmesinin her türlü yolla bloke etmek ve özelliklede hiçbir biçimde fotoğraf çekilmesine izin vermemek, Türk hükümetinin her türlü belgesini gizli tutmak veya yok etmek gerekecekti.

4) En Az Riskle Kurtulma: Ermeniler uykularından lidersiz, askersiz ve silahsız uyanmalıydılar. Çok sayıda Ermeni askerde bulunduğu, devrimci örgütlerle Ermeni Kilisesi Türk hükümetini desteklediklerı ve böylece belli ölçüde nerdeyse hiç kuşku duymaksızın kendilerine bağlı oldukları için koşullar çok uygundu.

5) En Az Masrafla Kurtulma: Operasyondan beklenen siyasal kazanç ekonomik kazancıda içinde taşımalıydı. Ermenilerin taşınır ve taşınmaz malları, aynı zamanda banka hesapları ve hisse senetlerine hükümet tarafından el konulacaktı.

6) Kurumların Oluşturulması ve Fırsatın Yakalanması: Doğu eyaletlerinde bu görev öncelikle Teşkilat-ı Mahsusa ve bu örgüte bağlı çetelere verildi. Programın hayata geçirilmesinde ordu genel olarak kullanılmayacak mesele jandarmaya bırakılacaktı. Ayrıca yabancı tanıkların mevcut olabileceği ve Ermenilerin Hıristiyan temsilcilikleriyle okullarına sığınabilecekleri tahmin ediliyordu. Memurlar nezaketi koruyacak, ama katı ve kesin davranacaklardı. Üst makamların emri uyarınca tüm Ermeniler kendilerine teslim edilmek zorundaydı. Altın kural, kesinlikle hiçbir yabancıyı rahatsız etmemekti.

TECHİR OLAYI

Bu durum ve şartlar içinde bir ulusal azınlık olarak Ermenilerin ihanet suçu işlediklerini ayrılıkçılık ve diğer çeşitli eylemlere giriştiklerini iddia eden Osmanlı yetkilileri imparatorluğun güney ve güneydoğu vilayetlerindeki Ermeni nüfusun tamamının ulusal güvenlik nedenleriyle tehcir (zorla göç ettirme) edilmesini emrettiler. Daha sonra bu önlem Bursa, Eskişehir, Konya ve Osmanlı başkenti İstanbul gibi uzak kentleri de içine alarak imparatorluğun neredeyse bütün Ermeni nüfusunu kapsadı.

Görünüşte savaş zamanına özgü acil bir yerleştirme önlemi olan bu emrin uygulanması Ermeni nüfusun idamını maskeledi. Sürgünlerin büyük kısmı tehcir sırasında tekrarlanan, doğrudan ve dolaylı olarak uygulanan çeşitli zulümlerle yok edildiler.

Tehcir emrinin ardından Türk Harbiye Nazırlığı'nın 2. şubesinin yürüttüğü gizli bir propaganda kampanyası başlatıldı. Kampanya Ermenileri ulusal güvenliğe yönelik bir tehdit oluşturmakla suçlayarak suçu Türk hükümetinin üzerinden almaya çalıştı. Türk hükümeti aynı zamanda Ermenileri öldürme suçunu Teşkilat-ı Mahsusa'nın üzerine atmaya çalıştı. Teşkilat-ı Mahsusa'nın çoğu eski mahkûmlardan oluşan üyeleri gerçek hainler olarak tanıtılacak ve hükümetin yetki ve denetimi dışında gösterilecekti. Yine arşivler eğer tutulmuşsa genel olarak düşman eline geçme

tehlikesi belirdiğinde imha edilmekteydi. Ayrıca tehcir sırasında 24 Nisan 1915 tarihli emirle binlerce Ermeni yakalandı ve hapsedildi, sadece İstanbul 'da bu türden 2345 lider tutuklandı ve sonunda idam edildi. Bunların büyük kısmı ise ne milliyetçi idi ne de politikaya karışmıştı. Hiçbiri sabotaj, casusluk ya da başka bir savaş suçu ile itham edilip mahkûm edilmemişti.

Geçici tehcir yasası ancak savaştan sonra Osmanlı Parlamentosu'nun 4 Kasım 1918 tarihli fırtınalı oturumunda nihayet anayasal bakımdan uygun olmadığı gerekçesiyle iptal edilecekti.

Sürgün (tehcir) kararlarının uygulanmasının esas amacı yok etmeyi (soykırım) hayata geçirmekti. Daha önce de bildirildiği gibi Cemiyet'in talimatı üzerine hükümet Türkiye 'de yaşayan bütün Ermenileri yok etme kararı almıştır. Bu karara ve bu emre karşı çıkan memurlar görevden alınacaktır. İmha yöntemleri ne kadar trajik olursa olsun vicdani duygulara kulak asılmamalı kadın, çocuk, hasta ayrımı gözetmeksizin varlıklarına son verilmelidir. Bu durum Talat 'ın talimatı niteliğindeydi.

Hareketin gizli tutulması baştan itibaren bir yanılsamadan ibaretti. Buna rağmen Dâhiliye Nazırı haber ve özelliklede fotoğraf yasağında ısrar ediyordu.

Hayatta kalanların sayısı fazlaydı. Bu yüzden Talat şiddetli önlemlerle bütün Ermeni tanıkların ortadan kaldırılmasıyla uğraşıyordu. Bu önlemlerden bazıları şöyleydi:

1- Türklere Ermenilerle evlenme yasağı

2- Sürgün mahalline ulaşan Ermeniler dışta olmak üzere İslam dinine geçme yasağı.

3- Çocukların sistemli biçimlerde yok edilmesi (Başlangıçta İttihat 15 yaşından küçük çocukları öldürmeme kararı almıştı, bu karar hızla yedi yaşın altına indi.)Daha sonraları sadece beş yaşın altında, yani gördüklerini anımsamayacak çocukların öldürülmesi yönünde talimatlar verildi.

Yine Talat şunları söylüyordu; "Sadece anne ve babalarının uğradığı dehşeti anımsayacak yetimleri almalı ve onlarla ilgilenmelisiniz. Diğerlerini sürgün kafileleriyle birlikte gönderin." Talat devam ediyor binlerce Müslüman göçmenle şehitlerimizin dullarının korunma ve beslenmeye gereksinme duyduğu bir zamanda gelecekte yararlı olmaları bir yana tehlike oluşturacak malum kişilerin (Ermenilerin) beslenmesi için para harcamak olanaksızdır. Son talimatlarımıza uygun olarak bu çocuklar sürgün kafileleriyle birlikte Sivas 'a gönderileceklerdir.

Sonuçta buradan sorulan soru tuhaf biçimde en az kayıpla gerçekleştirilecek yetkin bir soykırım sorunuyla ilgilidir. Tüm ermeni topluluklarının

sistematik tasfiyesi ilk önce yenilmez Zeytun'la, Kilikya dağlarından başlamış ve imha hareketi önce doğuyu, sonra batıyı, nihayette ülkenin güneyini içine almıştı. Korkunç bir barbarlık, acımasız sürgün, gasp, yoğun tecavüz, işkence, anlatılması olanaksız bir vahşet, bu korkunç gerçekler, olayların, aşırı milliyetçiliğin taşkınlıkları ya da fanatiklerin aşırılıkları olduğu şekilde çarpıtılıp geçiştirilemeyecek kadar açıktır.

Tüm bu olaylardan sonra ortaya çıkan esas nokta ise, Ermenilerin değişik tarihlerde ve değişik yerlerde sürgün edildikleri sırada işlenmiş cinayetlerin bağımsız ve yerel olaylar olmadığıdır. Örgütlü bir merkezi güç, gerek gizli emirler gerekse de sözlü talimatlar yoluyla olayları önceden hazırlayıp, tasarlamış ve uygulamıştır.

Genel bilânço, soykırım en az 1.200.000 insanın hayatına mal olduğunu ise kimse reddetmemektedir. 1.200.000 ya da 1.500.000 ölü, burada söz konusu olan bütün bir halkın yok edilmesidir.

Tehcir ve soykırımın hayata geçirmesinden sonra şu gelişmeler olmuştur. En tepede yer alan yedi Jön Türk liderlerinin 1–2 Kasım 1918 gecesi aniden bir Alman destroyerine binerek İstanbul 'dan dan kaçmaları görüldü, kaçakların Ermeni tehcirindeki suç ortaklıklarının kaçışlarına başlıca sebebini oluşturduğu ise bellidir.

Ayrıca Britanya, Türk hükümetinin kendi suçlarını yargılayabilecek yetenekte olmadığını hissettiği için suçlulara, Müttefik (devletlerin) gözetimindeki suçlular için karalaştırılmış tarzda muamele edilmesi gerektiği taahhüdünde bulundular. Ocak 1918'den başlayarak Türk yetkilileri İstanbul'daki müttefik yetkililerin yönlendirilmesi ve genellikle de baskısı altında çok sayıda Türk'ü tutukladılar ve hapsettiler. Tutuklamalar dört gruptan oluşuyordu.

1) İttihat'ın Merkez Komite üyeleri

2) Savaş sırasında görev alan Said Halim ve Talat Kabineleri

3) Çok sayıda vilayetin valisi

4) Kendi yetki alanlarına giren mıntıkalarda toplu katliamların örgütleyicisi olarak teşhis edilen yüksek rütbeli subaylar

Türk görevlileri ise suçları uluslar arası veya müttefiklerarası bir mahkeme önünde yargılamak üzere teslim etmemek için direndiler.

28 Mayıs 1919'da altmış yedi tutuklu İngilizler tarafından beklenmedik bir biçimde teslim alınıp askeri hapishaneden kaçırıldı. Çoğu sabık bakanlardan oluşan tutukluların on ikisi Mudros adasına geri kalan Malta'ya götürüldü. On iki bakandan daha sonra Malta'ya nakledildi. Buradaki tutsakların sayısı Ağustos 1920'de 118'e çıktı. Ayrıca Jenosidi gerçekleş-

tirenlerin etkin biçimde cezalandırılması için gerekli delillerin bulunması konusunda zorluklar şunlardı:

1) Merkezi hükümet veya valilik yetkilileri tarfından bu konuda çıkarılan emir veya talimatlarla ilgili herhangi bir Türk dökümanı sağlamanın imkânsızlığı

2) Müttefik hükümetlerin katliam zanlılarının yargılanmalarına katılmakta tereddüt etmeleri

3) Ortadoğu'daki yetkililerimizin bu konuda tam bir kayıtsızlık içinde olmaları

4) Vilayetlerdeki yetişkin erkek Ermeni nüfusun büyük kısmının ve neredeyse bütün entelektüellerin katledilmiş olması

5) Ortaya çıkıp delil sunabilecek kişilerin cezalandırılmasını önlemek için gerekli kamu güvenliğinin yokluğu ve müttefiklerin bu konudaki niyetlerine güven duyulmaması

6) Malta'daki tutsaklara sonunda salıverileceklerine dair belirtiler

Önemli miktarda suç delili Türk hükümeti tarafından toplandı, ancak bunları vereceklerini beklemekte mümkün gözükmüyor. Bu arada mübadele dışı tutulan ve uluslararası mahkeme önünde yargılanmak üzere ayrılan on altı İttihatçı ilk ve kısmi mübadelenin ardından 6 Eylül 1921'de topluca Malta'dan kaçtı. Geriye kalan elli üç Türk 1 Kasım 1921'de salıverildi.

Bu gelişmeler göstermiştir ki; Bir sistemde var olan bağımsız devlet egemenliği ile ilgili siyasal ve fiili sınırlamaların hemen her zaman insani müdahale çağrısından daha dirençli olduğu görülecektir. Ermeni Jenosidi uluslararası çabalarla cezalandırılmadı.

Gelişmelerden çıkarılması gereken ortak ders, Jenosidin ve insanlığa karşı işlenen diğer suçların, o ülkenin kendi hukuksal süreçleriyle etkin biçimde cezalandırılmasının zor olduğudur. Nihai olarak etkisiz kalmasına rağmen, Ermeni Jenosidine karışan Türk liderlerinin Türk Divanı Harblerinin önünde, tanınmamış olsa da bir dizi iddianame, karar ve hüküm ile sonuçlanacak şekilde kovuşturulması olağanüstü öneme sahipti.

İddianamedeki suçlamalar İttihat partisi üzerinde toplandı. Başsavcı partinin suç teşkil eden amaç ve yöntemlerini açıklarken, öncelikle partinin Merkez Komitesine genel meclisine ve sorumlu sekreterler ile müfettişler başkanlığındaki iki vilayet denetleme grubuna değindi. Savunma bakanlığı Savaş Dairesi (özellikle Teşkilat-ı Mahsusa) ve İçişleri Bakanlığı da bu suçlamaların kapsamına alındı. Çünkü bunlara önde gelen iki parti şefi önderlik ediyor ve yönetiyordu. Bu şefler Harbiye Nazırı Enver ve Dâhiliye

Nazırı ve daha sonra Sadrazam olan Talat idi. Toplanan deliller ahlaksal kimliği, sonu olmayan bir kana susamışlık, yağmacılık ve istismar zincirleriyle kirlenmiş bir partinin görünümünü gözler önüne serer.

İddianamelerde ayrıca Ermenilerin katli ve imhası İttihat'ın Merkez Komitesi'nin aldığı kararların sonucu olduğu belirtiliyordu. Yine iddianamelerde İttihatçı liderlerin bu kararı gizlemek için, partinin maskeleme taktiğine başvurduklarını öne sürdü. Merkez planın uygulaması sözlü, gizli emir ve talimatlarla sağlandı ve yönetildi şifreli olarak gönderilen bu emirlere her defasında okuduktan sonra yok edilmesi talimatı eşlik ediyordu.

Kabine Bakanları'nın yargılandığı ve Mayıs-Haziran 1919'da esas iddianamede biz dizi değişiklikle belirlenen uzun bir duruşmanın ardından mahkeme, 5 Temmuz 1919'da kararını açıkladı. Mahkeme Bakanları hem Türkiye ' nin 1. Dünya Savaşı'na girmesini tertiplemekten hem de Ermeni Jenosidini gerçekleştirmekle suçlu buldu. Kararda müşterek failler iddia makamının esas iddianamesinde talep etmiş olduğu gibi Ceza Yasası'nın 45. (paragraf 1) , 55. ve 170. maddelerine göre suçlu bulundular. İttihat'ın ve Bakanlar Kurulu'nun en tepedeki liderleri Talat, Enver, Cemal ve Dr. Nazım gıyaben ölüme mahkûm edildiler. Diğer Bakanlar Kurulu üyeleri ve daha önemsiz İttihatçılar 45. maddenin 2. paragrafına göre suçlu bulundular. Mahkeme ikinci kategoriye giren suçluları on beşer yıl ağır kürek cezası ve hapse mahkûm etti. Sabık Posta ve Ticaret Bakanları beraat etti.

Ne var ki suçlu bulunanlar için verilen hükümler kovuşturmayı motive eden adaleti sağlama anlayışına çarpıcı bir biçimde ters düştü. Harput duruşmalarında, Teşkilat-ı Mahsusa 'nın siyasal yöneticisi Dr. Şakir suçlu bulundu ve gıyabında ölüme mahkûm edildi. Bütün ikinci dereceden kararlarda, sadece görece önemsiz iki vilayet yöneticisi ve bir jandarma komutanı Ermeni katliamına katıldıkları için idam edildiler.

Ayrıca duruşmaların hazırlık aşamasında bazı görevliler önemli dökümanları vermediler, vilayet yetkilileriyle iletişimi engellediler, gizi ve çok gizli kaydı taşıyan şifreli telgrafların bulunması ve belgelenmesi için mahkemenin verdiği emirlerin yerine getirilmesini geciktirdiler ve elbirliğiyle hukuksal işlemleri zorlaştırdılar. Çok sayıda önemli zanlının kaçmasına da yardımcı oldular.

Özetle söyleyecek olursak Ermeni deneyiminin tarihi, kendi toplumlarının zor kullanarak ve gerekirse kitle katliamı ve imha yoluyla homojenleştirmeye kararlı hakim gruplarla karşı karşıya gelen azınlıkların açmazlarını ve içinde bulundukları tehlikeleri gösterir. Bu çalışmada kanıtlandığı gibi bu çözümün istenmesi ve uygulanması için gerekli fırsatlar,

önceden varolan gerilimlerin ülke içinde ve devlet himayesinde bir şiddete dönüşerek patlak verdiği savaş zamanlarında, özellikle de küresel savaşlar sırasında kolayca ele geçirilir. Savaş suçları ile insanlığa karşı işlenen suçlar arasındaki bu yakın ilişkiye Nurenberg de gereğince dikkat çekildi. Ancak bu Kamboçya ve Kürdistan Jenosid cinayetlerinde de tekrar tekrar ortaya çıkan bir husustur.

Ayrıca; jenosid gibi bir suç işlenirken belirli bir ölçüde engellenemez ve daha sonra cezalandırılmazsa, bu durumdan çıkan sonuç ikili bir anlam taşır. Sadece kurbanın adalet arayışı reddedilmekle kalınmaz, daha da önemlisi fail bu suçu ceza gerektirmeyen şartlara göre yeniden tanımlamaya teşvik edilmiş olur. Bu tür inkârlardan kaynaklanan daha vahim bir tehlike ise, kurban edilen insanlar içinde hayatta kalanların daha etkin bir imhaya hedef olabilmeleridir. Pişmanlık duymayan ve mevcut yasaklamaların aşınmasından cesaret alan ve inkâra başvuran fail benzer koşullar altında suçu tekrarlamakta tereddüt etmeyebilir.

SONUÇ VE ÇÖZÜM ÜZERİNE

Yukarıdaki tüm tarihsel olaylar ve gelişmeler açıkça ve net olarak göstermiştir ki ermeni mezalimi tek başına ele alındıklarında ne tehcir nede soykırımdır. İkisinin de aynı süreçte yaşandığı tehcirle birlikte soykırımdır. Aydın sorumluluğu bize objektiflik ve bilimsellik anlamında bu tespiti ve değerlendirmeyi yapmayı cesaretle önümüze bir görev olarak koymaktadır. Bizde bunu yapmaya çalıştık. Bu tutum her konu ve olayda olumlu anlamda teyit, olumsuz anlamda caydırıcılık yaratacağı için aynı zamanda emsal teşkil edecektir.

Aynı mezalimi şu veya bu ölçüde yaşayan Kürtlerin çalışmada da anlatıldığı gibi Ermenilere karşı olumsuz davranışlar göstermeleri iç ve dış dinamiklerdeki egemenlerin halklar arasındaki düşmanlıkları yaratmaları ve körüklemelerinden kaynaklanmıştır. Oysa iki halkın hiçbir düşmanlığı olması mümkün değildir. Son dönemde Kürt ve Ermeni halkı ve önderleri bu olumsuzluğu aşmışlar ve egemenlere karşı yer yer birlikte mücadele etmeye başlamışlardır.

Ermenilerin uğradığı bu trajedi (soykırım – tehcir) biraz akıllı ve vicdan sahibi her insan tarafından anlaşılabilir. Çok küçük nüfusa ve önemli olanaklara sahip olmayan bir mazlum halk eğer ciddi mücadeleler sonucunda da olsa birçok uluslar arası anlaşmada soykırımı kabul ettirmişse bunu dış düşmanların oyunu olarak değerlendirmek ancak mantık dışı ve taraflılıktır. Şimdi bu uluslar arası anlaşmalarda soykırımın kabulünü ele alalım. 1984'te ermeni jenosidi üzerine yapılan "Halklar mahkemesi" duruşma-

sında bu olayın zaman aşımının söz konusu olmayan bir cinayet sayılması gerektiği hükmüne varıldı. Ağustos 1985'te 14 yıldan fazla bir süre hareketsiz kalan Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Alt Komisyonu Ermeni jenosidinin tarihsel bir gerçek olduğu 1'e karşı 14 oyla (4 çekimser) kabul etti. Bu alt komisyonun bağlı olduğu Birleşmiş milletler İnsan halkları Komisyonu ertesi yıl kararı onayladı. Nihayet 1987 Haziran'ında Avrupa Parlamentosu 1. Dünya Savaşı sırasında Türklerin gerçekleştirdikleri katliamın Birleşmiş Milletler Jenosid Konvansiyonu'na göre bir Jenosid suçu olduğunu kabul etti.

Ermeni Jenosidini çevreleyen olaylardan çıkarılması gereken başlıca üç ders vardır. Bunlar kısaca şunlardır:

1) Uluslar genellikle kendilerine karşı polisiye önlem almaz ve kendilerini cezalandırmazlar, dolayısıyla onlardan bunu yapmaları beklenmez.

2) Uluslar arası politikadaki aktör gruplarının kendi aralarında birlik olmadığı ve sonuç almak için kararlılıkla harekete geçmedikleri zaman bir başka devletin Jenosid eylemlerini önleyemeyecekleri ya da cezalandıramayacaklarıdır.

3) Belki de en korkutucu ders uluslar arası aktörler sıkı bir eşgüdüm ve kararlılık olmadan bir başka ülkede yapılan zulümlere müdahale ettiklerinde, giriştikleri her türlü eylemin yarardan çok fiilen zarara yol açabilmesidir.

Çözüm için söyleyeceklerimizi ise şöyle ifade edebiliriz. Her konuda olduğu gibi Ermeni sorunu konusunda da bir ve aynı mutlak doğru ve gerçekleşebilir çözümler yoktur. Somut şartların somut analizi bize yol gösterebilir. Elbette nihai çözüm bu konuda da sosyalizmdedir. Bu anlamda sosyalistler olarak bizler her konuda olduğu gibi bu konuda da olaylara sınıfsal yaklaşmak zorundayız. Sosyalizm her türlü ekonomik sömürüyü ortadan kaldırdığı gibi ulusal ve azınlık haklarının da gerçek çözümünün sigortasıdır.

Ermeni sorununun çözümünde istenilen gerçekleşebilir çözüm ise, Türkiye'de ve bu arada bulundukları her yerde bir arada, kardeşçe ve barışçıl bir şekilde yaşamaktır. Ermeniler babalarının suçunu oğullarına yüklemenin yanlışlığını kabul etseler de, oğullarının da en azından gerçekleri kabullenmelerini isterler. Soykırımın kabul edilmesinin bugün için ne önemi olduğu sorulabilir. Halklar arasında gönüllü ve doğru ilişkiler, ortadan kalkan veya kaldırılmış olan güven ilişkisinin yeniden tesisi ve soykırımların bir daha yaşanmamasının kabulü ile mümkündür. Kitleler tarafından doğru anlaşılan ve kavranan her sorun egemenlerin mezalimlerini en azından en-

geller. Ayrıca ezilen halkların her hakkını (gerçekleşir olsun olmasın) en azından teorik olarak da olsa savunmak önemlidir. Ezen ulus sosyalistleri açısından bu tutum gönüllülük esası ve güven duyulan ilişkilerin oluşmasını sağlar.

HRANT DİNK CİNAYETİ

Bu cinayet hangi amaçla işlenirse işlensin öldürülen insanın Ermeni olmasından dolayı bizler bu olayı Ermeni konusu içinde değerlendirmeyi uygun buluyoruz.

Her konuda olduğu gibi bu konuda da olay gününe gelmeden öncesini kısaca değerlendirmek gerekir. Hrant Dink, Agos gazetesinde Türklüğü aşağıladığı iddiasıyla bir yazı dolayısıyla yaklaşık bir iki yıldır mahkemelere gidiyordu. Mahkemelerde ve dışarıda şovenist grubun sözlü, fiili saldırılarına sürekli maruz kaldı, aynı dönemde Nobel sahibi Orhan Pamuk'ta aynı saldırılara maruz kaldı. Bu tutum aslında bir linç girişimiydi. Bir iki yıldır şovenist grubun sözlü (özellikle medyada) ve fiili saldırısı giderek yükselmeye başladı. Bu arada Vali yardımcısının Hrant'ı odasına çağırıp odada bulunan 2 kişiden (erkek ve kadın) erkek olanın yaklaşık 1 saate yakın söylevinde şu ya da bu şekilde de olsa öldüreceğini açıklaması da önemlidir. Hrant'a kendisi ne kadar istemese de yasal olarak koruma verilmesi gerekirken, koruma verilmemesi veya Agos'un önüne koruma konmaması da cinayeti engellemenin en küçük noktalarının dahi sorun olmamasının düşünüldüğünü göstermektedir. Bu şovenistler Türkler dışındaki başta Kürtler ve Ermeniler olmak üzere farklı olan her kesime karşı düşmanlıklarını kan isteme şeklinde giderek hızlandırdılar. Yani kısaca cinayetin zemini yaratıldı. Cinayetin işlenmesinden çok kısa bir zaman önce CHP'nin ve hükümetin Kuzey Irak'a operasyonu ve gizli oturum kararının alınmasının arka planını oluşturan saikler ise bunlar yaşanamadan birkaç gün önce çok alışık olunmadığı anlamında Mit açıklamasıdır. Yine bu açıklama bu derece genişlikte hiçbir dönemde basına yansımamıştır. Mit'in açıklaması görünüşte "yeni" bir konsept değişikliğini işaret etmektedir. Verilen mesaj ise genel çerçevedeki iç ve dışta saldırgan bir tutum alınacağının aleni olarak açıklanmasıdır. CHP ve hükümetin bu mesajdan aldıkları güçle harekete geçtikleri açıktır. Oy kaygısıyla hareket ederek saldırgan bir tutum takınmaları, Hrant'ın öldürülmesinin de zeminini yaratmıştır. "Utanmış" olacklar ki özellikle CHP lideri cenazeye dahi katılmamıştır. Yine olayın ilk günü, hiçbir liderin televizyona telefonla katılarak açıklama yapmadığı yerde CHP lideri suçluluğunun telaşı içinde olsa gerek ki telefonla katıldığı bir televizyona olayla ilgili açıklama yapmıştır.

CHP'nin başını çektiği diğer şovenistlerin de katıldığı bindirilmiş kıtalar korosu Kuzey Irak'a özellikle PKK'yı yok etmek için operasyon yapmayı hükümete bildirmeyi kararlaştırdılar. Kuzey Irak'a karşı bu hareket aynı zamanda yıllardır iştah kabartıcı bir şekilde (petrol v.s gibi zenginliklerden dolayı) Musul ve Kerkük'e de girme hedefi oldu. Böyle bir durumda yalnız PKK ve Kürtler değil, oradaki Araplar, Türkmenler, Asurîler v.s gibi halklarının da mahvolacağı bir vahşet yaşanacağı açıktır. Bu operasyonun mecliste gizli oturumla görüşülüp netleştirileceği (Gizli oturumların 10 yıldan önce yayınlanmaması, yayınlanması kararlaştırıldığında 10 yıldan sonra bile bir dizi bürokratik yerlerden geçmesi de önemlidir. Ayrıca uzun yıllardır yaklaşık 43 gizli oturum tutanaklarının yayınlanmadığı da bilinmektedir). Tarihten 3 gün öncesinde Hrant Dink öldürülüyor. Bizler bu durumun tesadüf olmadığını söylediğimizde komplolar, senaryolarla uğraşıyor değiliz, ayrıca doğru kurgulanmış komplo ve senaryoların önemli ve yol gösterici olduğunu da birçok deneyden biliyoruz.

Bu cinayetin başta Kürt halkı, önderliği, aydınlarına gözdağı vermek, korkutmak ve sindirmek için yapıldığını düşünüyoruz. Egemenlerin esas korkusu Kürt halkının en zor şartlarda (örneğin daha önceki seçimlerde ortalama % 40–50 oy oranını yakalaması ve 1 Eylül Dünya Barış gününde yüz binleri aşan kalabalıkların kimyasal bombaları, silahla taramaları yaşamalarına rağmen korkusuzca katılmalarıdır.) direnme, azim ve kararlılığında olmalarıdır. Ayrıca bu gözdağı diğer tüm azınlıkları ve sosyalistleri de kapsamaktadır. Yani bu cinayetle verilen mesaj egemenler dışındaki tüm farklılıkların giderek susturulması ve yok edilmesidir. Bu topraklarda daha önce de bunu sayısız örnekleri yaşanmıştır.

Neden Hrant Dink seçildi denirse, Hrant'ın Ermeni olması ve sosyalist olmasıdır dememiz gereklidir ama yeterli değildir. Hrant'ın seçilmesindeki esas neden onun bilgi birikimi, sıradan insanları dahi ikna edebilecek yetenekte olması ve sosyalist kimliğinden dolayı uçlarda olmaması ve olayları bütüncül değerlendirmeyle hayata geçirmesidir. Açıktır ki bu tip insanların yetişmesi sırf kitap okuma anlamında bile olsa uzun yıllar gerekmektedir. Geçmişte de konjöktüre bağlı olarak kendi çizgisinde birikimli olan bu tip insanlar seçilmiştir.

Cinayetle birlikte bu olayın kim veya kimler tarafından yapıldığı yoğun bir şekilde tartışılmaya başlandı. Çok kısa bir zaman içinde de katil yakalandı. Katili devlet mi yakaladı, yoksa katil kendi mi yakalandı? Belki şimdiye kadar ki olaylarda görülmeyen bir garabet yaşandı. Katilden daha küçük yaşlarda çocukların psikolojik refleksle dahi elindeki silahı, başın-

daki bereyi yerlere atması çok kolayken bunların olmaması bizce tesadüf değil, bilinçli bir tutumdur. Televizyonda katilin bir arkadaşına olaydan yaklaşık 2 aya yakın bir zamandan önce Hrant'ın resimlerini göstererek öldüreceğini söylemesi, 2 ay içinde katilin ne gibi eğitimlerden geçtiğini de göstermektedir. İstanbul'u hemen hemen hiç bilmeyen bir kişinin sanki eliyle koymuş gibi cinayeti işlemesi, üzerinden çıkan sim kartlar, paranın miktarı vs. durumlar katilin hangi telkinlerle eğitildiğini göstermektedir. Katilin neden bilerek yakalandığının temel saiki ise katile verilen ekonomik ve diğer güvenceler, kitle öfke ve tepkisinin caydırıcılığı ve olayın arkasındaki esas örgütlenmenin kamufle edilme çabasıdır.

Bu yakalanma esasta devletin – hükümetin başarısı değil katilin kaçarken birçok kameraya yakalanması ve katilin babasının ihbar etmesidir. Katilin Trabzonlu olması da önem arz etmektedir. Çünkü Trabzon'da daha önce TAYAD'lılara yapılan linç girişimi, daha sonra papaz cinayeti de görülmüştür. Her iki cinayette de faillerin yaşlarının 16–17 olması tartışılmaya başlandı. Bizler bunun devlet destekli ve devlet tarafından bilinen kontra örgütlenmesinin yeni bir konsept değişikliği sonucu gerçekleştiğini düşünüyoruz.

Kontra örgütlenmesinin tavandaki elemanlarının çok yıpranmışlar dışındaki kadroları hala varlıklarının korumaktadırlar. Bunlar emekli askerler, emekli polis ve Mitçiler vs. gibi kişilerden oluşmaktadır. Tabanda ise deşifre olmuş birçok kişi yerlerini en azından şimdilik kaybetmişlerdir. Yerine yeni Ağca'lar, Çatlı'lar, Kırcı'lar yaratmak amacıyla deşifre olmamış kişiler seçilmektedir. Bunların yaşlarının küçük olması hem az ceza almaları hem de yeterince baskı görmemeleri içindir. Bu katillerin Trabzon'dan çıkması üzerine ise bir dizi sözde "bilimsel" tartışmalar gündeme gelmiştir. Elbette bu katillerin Trabzon'dan çıkmasının çeşitli nedenleri vardır. Trabzon birçok azınlıkları bünyesinde taşımaktadır. Ayrıca çevresiyle birlikte kesişme anlamında ticaret şehridir.Bu katillerin zeminini oluşturan birçok saikde sayılabilir. Yoksulluk, gelenek – göreneklerin yoğunluğu v.s gibi, ama unutmayalım bu topraklarda yoksul olmayıp çağdaş gözüken parti başkanı, yönetici ve birçok bürokratta bilerek ve bilmeyerek olsa kan isteme anlamında şovenisttik yapmaktadırlar. Bizler için esas tehlike de düşmanlarımızı bildiğimiz için dost olması gereken, kendilerine solcu diyen kesimdir. Çünkü bunlara kullanacağımız tavır ve yöntemler farklıdır. Bilgi birikimimizi geliştirip somutlaştırarak onları bütün gücümüzle yanlışlarından arındırmak anlamında ikna etmektir.

Olayın failinin yakalanması ve arkasından azmettirici ve elebaşlarının

ortaya çıkarılmasının belli tuzaklar taşıdığını bazı solcularda yeterince doğru değerlendirememişlerdir. Bu yakalanma furyasının esas nedeni özellikle cenazedeki (daha sonra değineceğiz) tepki olmuştur. Tuzak ise fail dışında diğer kişilerin yakalanması ile işlerin tamamlandığı yanılsamasıdır. Oysa Hrant'ın avukatının da birkaç kez belirttiği gibi emekli General Veli Küçük'ün tehditleri daha önceki mahkemelere müdahil olarak katılması, azmettirici Yasin Hayal'in emekli bir albayla görüşmesi, elebaşı Erhan Tuncel'in polis muhbirliğinden daha fazla para karşılığı Jitem'e transferi, katil Ogün Samast'ın polis ve jandarmanın bulunduğu bir yerde Türk bayrağıyla çekilmiş kasetleri bu işin arka planını göstermektedir. Katil ve diğerlerinin doğrudan başta Veli Küçük ve ardıllarıyla karşılaşmalarını ve konuşmalarının beklemek ise saflık veya aymazlıktır.

Bu tip örgütlenme ve ilişkilerde yukarıya ulaşmayı engellemek için bir dizi ara kategoriler, tamponlar konulduğu bilinmektedir. Ayrıca susurluk kazası sonucu susurluk raporunda da açıklanan önemli isimlerin birçoğu yargı aşamalarından geçmesine rağmen hemen her olayda adı geçen Veli Küçük 'ün hiç yaşamıyormuş gibi yargı sürecinden hiç geçmemesi manidardır.

Cinayetlerin işlendiği ilk günden itibaren Spontan kitle katılımı yaşanmış cenazede ise egemenlere korku, katılanlara da güven ve kararlılık veren 100 bin üzerindeki insan kalabalığı anlayanlar için bir milat oluşturmuştur. Çünkü bu cinayeti tezgâhlayanlar kendi tarihlerinde en ciddi bir yanılgıyla karşılaşmışlar, beklide kendi aralarında cinayet sonrası istediklerini almama durumundan dolayı "savaş" çıkmıştır. Beklentileri ise daha öncede Hrant'ın katıldığı mahkemelerde destekleyici sayısının 100'lerle ifade edildiği hatırlanmış, bu cenaze töreninde de katılımın az olunacağı düşünülmüştür. Hiçbir örgütlü gücün dahi bu kitleyi toplayamayacağı düşünüldüğünde, bu katılımın nedeni önem kazanmaktadır. Bu durumun temel nedeni yıllarca faili meçhul cinayetleri, yoksulluğu, çaresizliği yaşamış halk gerçekliğinin isyanı, öfke patlamasıdır.

Daha öncede bir iki bu yoğunlukta cenazelerde katılım yaşanmış, fakat Ermeni kökenli bir insanın cenazesindeki böyle bir katılım görülmemiştir. Egemenlere korku verende bir azınlık vatandaşının böyle bir kalabalığı toplamasıdır.

Ayrıca cenazede katılanların kendi aralarında olay çıkacağı beklentisinde olanlarda yanılmışlar, belki hiçbir kitle katılımında bu derece düzen ve disiplinli sessizde olsa coşku görülmemiştir. Böyle bir kalabalığın bizce önemi ise bundan sonra yaşanacak her olayda kitle katılımının belki daha

fazla olacağı ve katiller güruhuna bu tip olayları rahatlıkla yapmalarını caydırmak olacaktır.

Ayrıca Hrant'ın eşi Rakel'in cenazedeki konuşması çok önemli bir etki yaratmıştır. Tarihsel bir rastlantı ki hemen hiçbir cenazede eşlerin konuşma geleneği olmadığı bilinmesine rağmen bu seçimde mükemmel bir başarı sağlamıştır. Belki de böyle bir etkiyi önemli tarihsel liderlerde her durumda başaramamışlardır. Ayrıca konuşmanın içeriğinin bir bütünlük taşıması yani sevgi, öfke, derinlik, birlik, dayanışma, aşk vs. gibi önemli değerlere vurgu yapması da konuşmanın etkisini daha da artırmıştır.

Cenaze sonrası katılımdan korku ve şaşkınlık içinde olup da sessiz kalan sağ ve soldaki şovenist kesim birkaç gün sonra kan ister şeklinde bağırmaya başlamışlardır. Görsel ve yazılı medyaya bu işin kafa adamları emekli asker ve mitçiler milliyetçilik tartışmasını yoğunlaştırmışlardır. Kafa karışıklığı yaratmak için yoğun bilgi kirliliği yaşanmaktadır. Yurtseverlik adına olsa gerek cenazeye de katılmayan TKP olayın "Cuma günü olmasından olsa gerek" olayı gerçekleştirenleri İslamcıların üzerine atmaya çalışmış, birisi her konuda olduğu gibi olayın süper NATO'nun eseri olduğunu söylemiş, bir kesimde olayı kişiselleştirmeye çalışmıştır. Doğru ve bilimsel tavır ise bizce bu olayın iç ve dış egemen dinamiklerin var olan konjöktürü de dikkate alarak gerçekleştirdikleri bir eylem olmasıdır. Diğer tüm değerlendirmeler bir tarafı akladığı veya küçülttüğü anlamında yanlıştır.

Ayrıca katilin bayraklı resim çektirmesi olayının poliste mi , jandarmada mı olduğu tartışılmış , yine olayın elebaşı ve muhbir olduğu söylenen Erhan Tuncel'in 17 kez Trabzon emniyetini de Hrant'ın öldürüleceğini ihbar etmesine rağmen olayın önlenememesi tartışılmış kurumlar arasındaki çelişkiler abartılarak hem kafalar karıştırılmaya hem de olayın asli yapımcıları kamufle edilmeye çalışılmıştır.

Emniyet ve jandarma arasındaki çelişkilerde aleni olmuş bazı olayların (resim çektirme, muhbirin ihbarı) varlığı sonucu birileri bu işin bedelini ödemeyi üzerine almışlardır. Bu bedeli vatanı ve devletin en üst koruyucusu olan askeri yıpratmamak saikleriyle olsa gerek ki polis üzerine almıştır. Sonuçta gizlenemez aleniyet kazanan olaylardan sonra Trabzon valisi ve Emniyet Müdürü görevden alınmıştır. Belki başta İstanbul Emniyet Müdürü olmak üzere birkaç kişinin daha görevden alınması mümkündür. Fakat yine polisin de yıpranması istenmediği için bu yaptırımların bir yerde kesileceği görülecektir.

Hrant'ın cinayetinden sonraki gelişmeler göstermiştir ki şovenist milliyetçi güruhun sözlü ve fiili saldırıları devam edecektir. Çünkü bunun ze-

mini yıllar öncesinden yaratılmıştır. Bugünlerde ortaya çıkan Kuvayi Milliyetci oluşumların varlığı da bu durumu teyit etmektedir. Başlarında askeri hiyerarşide küçük sayılmayan emekli albayların bulunduğu bu oluşumlar aleni kan istemeye devam etmektedir. Silahlı ve Kuranlı yemin törenleri düzenleyip, ölmek, öldürülmek ve öldürmek andı içmeleri küçük sayılıp geçilecek veya patolojik vakıa olarak üzerinden atlanacak bir durum değildir. Ayrıca bu olayların Atatürk ve Atatürkçülük 'le ilgisi olmadığını feryat-figan bağıranlar Kemalizm 'den her durumda ilham alan faşistleri ve Kemalizm 'in 1920'ler sonrası özellikle Kürtlere karşı uyguladıkları şovenist tavırları unutmasınlar, bu oluşumlar beslendikleri gıdayı hemen hemen her durumda Atatürk'ün söylemlerinden almışlardır.

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz: Bu cinayet duyarlılık, öfke, birlik, katılımın yoğunluğu anlamıyla çok kimsenin önceden beklemediği bir ilk yaratmıştır. Egemenlerin bu olumlu durumu ortadan kaldırmak için her türlü saldırısını her alanda engellemek bizlerin elindedir. Bütün olumsuzlukların kaynağının kapitalizm olduğu alternatifinde sosyalizm olduğu gerçeğinden kopmadan acil olan sorunlara çözümler üretmek gerekmektedir. Bu ise, şovenizmin tüm kesimlerine karşı aktif mücadele yürütmektir. Bunun somuttaki ifadesi şovenizme karşı olan, herkesi kapsayan, suni dışlamaları reddeden bir anti-şovenist cephe birliğidir. Bu durum esasında cenazede gerçekleşmişti. Bunu daha örgütlü ve katılımı daha da yükselterek hayata geçirmek gereklidir. Bireysel olarak da bulunduğumuz her alanda kitleleri yanlışlarından arındırma doğrultusunda ikna çabalarını yoğunlaştırmalıyız.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

1915-Osmanlı-Rus Ermeni Trajedisi-Georges de Maleville
Türk Ulusal Kimliği ve Ermeni Sorunu-Taner Akçam
Ermeni Sorunu El Kitabı-Şenol Kantarcı, Kamer Kasım, İbrahim Kaya, Sedat Laçiner-SAEMK-ASAM
Ermeni Terörünün Kısa Tarihi-Mehmet Ethemoğlu
Jenosid-Vahakn N. Dadrian
Ermeni Tabusu-Yves Ternon
Ermeniler ve Modernite- Boğos Levon Zekiyan
Ermeni Kültürü ve Modrenleşme- Anahide Ter Minassian
Talat Paşa'nın Evrak-ı Metrukesi- Murat Bardakçı

KIBRIS SORUNU

Kıbrıs sorunu tipik olmayan, dolayısıyla a-tipik özellikler taşıyan bu anlamda da karmaşık gözüken bir sorun olarak algılanmaktadır. Sorunun a-tipik ve karmaşık gözükmesi, algılanmasını hangi saikler meydana getirmektedir? Kıbrıs klasik özellikler taşıyan bir ulus mu, Ulus-devlet mi, Devlet yapay mı kurulmuştur yoksa doğal mı kurulmuştur. İki farklı ulus mu, iki farklı halk mı var, kim çoğunluk kim azınlık, çoğunluk ve azınlık olma durumunu neler oluşturmuştur. İki ayrı kimlik mi var, yoksa tek bir kimlik mi var. Türkler sayısal anlamda (azınlık olmaları anlamında) ülkeye sonradan gelen "kendi gelenler" mi? Türkiye'nin bölgedeki stratejik bir varlığı mı? Geçerken uğrayan ve bir gün gidecek olan göçebeler mi? Kıbrıs'ın sırtındaki kambur mu? Ülkenin beslemeleri mi? Tüm bu sorulara doğru cevaplar üretmek hem konunun karmaşıklığını ortadan kaldıracak hem de doğru anlaşılmasını kavranmasını mümkün kılacaktır.

Ayrıca konunun sağ ve sol siyasetler tarafından nasıl anlaşıldığı ve kavrandığının değerlendirilmesi de önem arz etmektedir. Sağ siyasetler her konuda olduğu gibi bu konuya da şematik ve statükocu bir anlayışla yaklaşmışlar, taksim ve ayrılma sağın tüm versiyonları için başat bir özellik olmuştur. Sol siyasetler ise, Türkiye de, Yunanistan da, Kıbrıs Rum ve Türkleri arasında yer yer şovenizme düşmüşler, ayrıca istikrarsız bir tutum almışlardır. Bu durumun başat özelliğini de Yunanlılar ve Rumlar yaratmışlar, özellikler Komünist AKEL yıllarca Enosis'i savunmuştur.

Türkiye de ve Kıbrıs Türkleri arasında ise sol-sosyalist siyaset dar bir bakışla kendi insanlarının sorun ve haklarıyla uğraşmayı şovenizme düşerim endişesi ile olsa gerek sürekli görmemekten gelmiş ve yalnız dış tarafı tutmanın şovenizm olmadığını sanarak olaya yaklaşmıştır.

Bizler yazı boyunca ve mütevazı bir şekilde bu değerlendirme ve yanlışlıklara karşı doğru argümanlar üretmeye çalışacağız. Elbette bir tarih tartışması yapmadığımız için kendi siyasi çizgimiz (Devrimci Marksizm) çerçevesinde konuya yaklaşım belirleyici olacaktır.

TARİHSEL GELİŞMELER, EKONOMİK, ULUSLAŞMA, SINIFSAL VE DİĞER ÖZELLİKLER

TARİHSEL GELİŞMELER:

Kıbrıs adası, coğrafi konumundan dolayı tarih boyunca hangi güç Doğu Akdeniz'e egemense o gücün egemenliği altına girmiş, bu egemenliğin tam olarak kurulamadığı devirlerde ise değişik güçlerin çekişmelerine sahne

olmuştur.

Cilalı Taş Çağına dek giden bulgulara göre Kıbrıs'ın ilk yerlileri Anadolu'dan göç edenlerdir. Bunlar doğaldır ki dillerini de birlikte getirmişler, kökeni İ.Ö. 3000'e çıkan bu eski Anadolu dili İ.Ö. 3 yüzyıla dek kullanılmıştır.

İ.Ö. 2000 yıllarında ada Alasya adını taşımaktaydı. İlk kez İ.Ö. 1500 yıllarında Anadolu dışından gelen bir halkın, Mısırlıların denetimine geçmiş olan ada, bu tarihten beri devire ve Doğu Akdeniz'e egemen devlete göre Mısır, Hitit, Fenike, Asur, Pers, Makedonya Krallığı, Roma İmparatorluğu, İslam Halifelikleri ve Bizans Hükümdarlığı altında kalmıştır.

Daha sonraları 9 Eylül 1950 de Lefkoşe'nin alınışıyla başlayıp 1 Ağustos 1571'de Mağaso'nın alınışıyla tamamlanan Kıbrıs'ın fethinden sonra 1878'e dek süren Osmanlı egemenliği devrinde adanın Rumca konuşan Ortodoks mezhebinden yerli halkı Venedik'in ve dolayısıyla Katolik Kilisesi'nin boğucu baskısından kurtarılmış, serflik kaldırılmış, Venediklilerin yasakladığı Ortodoks Kilisesi'nin yeniden açılmasına izin verilmiştir.

Bunun yanı sıra yürütülen nüfus yerleştirme siyasetiyle de Kıbrıs'a Türk-Müslüman göçmenler gönderilmiş ve bunlar aracılığıyla Osmanlı egemenliği sağlanmıştır.

Kıbrıs'ın Osmanlı Devletinin elinden çıkması 1878 yılına rastlar. Bu tarihte Osmanlı devleti gün geçtikçe zayıflayan, gerileyen bir güç, Kıbrıs'ın yönetimini devralan İngiltere ise özellikle Asya'ya doğru yayılan ve dünya ticaret yollarını denetimi altına sokmak isteyen yükselen, bir güçtür. Her iki devlet de kendi aralarında olduğu kadar Rusya ile de çekişme halindedirler ve Osmanlı Devleti zaman zaman Rusya'ya karşı İngiltere'ye dayanmaktadır. Kimi zamanda tersini yapmaktadır.

İngiltere'nin 17. yüzyıldan beri kurmakta olduğu sömürge imparatorluğunu elde tutabilmek için Orta Doğu'da Kıbrıs gibi bir üssü gereksinmesi ve Osmanlı İmparatorluğunu güya Rusya'ya karşı daha iyi koruyabilmek gerekçesi ile adanın yönetimini geçici bir süre üstlenmesi, aslında bugünkü Kıbrıs sorununun kökünde yatar.

Kıbrıs'a sahip olmak, İngiltere'yi Akdeniz de üstün bir duruma yükseltecek ve Levant (Doğu) ülkelerin gelecekteki yazgısını belirleyici bir konuma ulaştıracaktır. Mısır ve Suriye derhal İngiltere'ye bağımlı olacaklar ve Küçük Asya'nın hareketlerini önleyici bir duruma ulaşmış olacaktır. Böylece Sultan her zaman denetim altında tutulacak ve Rusya'nın bu bölgedeki saldırıları önlenmese bile geciktirilmiş olacaktır. Kıbrıs'a sahip olmak, İngiltere'nin ticaretini kayda değer ölçüde arttıracak, Ada'nın ma-

denlerini işletmesini, Mısır'ın şeker ve pirincinin, Anadolu'nun tütün ve pamuğunun dağıtım hakkını İngiltere'ye sağlayacaktır.

Kıbrıs sonunda böylesi çok yönlü dış baskılar ve şantajlar sonucu, egemenliği Osmanlı Devletinde kalmak üzere, 1878'de geçici bir süre için İngiliz yönetimine bırakılmıştır.

Eğer Rusya, Kars ve son çarpışmada Ermenistan'da ele geçirmiş olduğu diğer yerleri Türkiye'ye geri verecek olursa, Kıbrıs Adası İngiltere tarafından boşaltılacak ve 4 Haziran 1878 tarihli anlaşmada geçersiz hale gelecektir.

Bu açık antlaşmaya rağmen İngiltere gelenek hale getirdiği bir tutumla imzasını çiğnemiş ve Osmanlı Devleti'nin 1. Dünya Savaşına Almanya safında katılmasını gerekçe göstererek 5 Kasım 1914'te antlaşmayı tek yanlı olarak yürürlükten kaldırdığını ve Kıbrıs'ı topraklarına kattığını açıklamıştır.

Ayrıca Lozan barış görüşmeleri sırasında da Türk tarafının konunun üstünde fazla durmayışından yararlanarak Kıbrıs üzerindeki fiili egemenliğini yasallaştırmıştır.

Bununla birlikte, vurgulamak gerekir ki Lozan'da Türkiye, Kıbrıs'ın İngiltere'ye bırakılmasını Yunanistan ile belli bir denge çerçevesi içinde kabul etmiştir.

BİRİNCİ CUMHURİYETİN KURULUŞUNDAKİ GELİŞMELER

Kıbrıs ta çok toplumlu geleneksel yapıdan modernleşme sürecine geçişte, siyasi ve toplumsal dönüşümler, "ortak irade" oluşturmadığı gibi, çatışan iki ayrı ulusal bilinç ve ulusal projenin doğmasına yol açmıştı. Başka türlü söylersek, Kıbrıs'ta çeşitli etnik grupları kaynaştıran bir modernleşme süreci yaşanmadı. Tam aksine, modernleşme ve onunla birlikte gelen milliyetçilik, çatışma kültürünü de beraberinde getirdi.

Kıbrıs'ta 1571'de Osmanlı döneminin başlamasıyla, Ada'ya aktarılan nüfus sonucunda, Müslüman ve Hıristiyanlar. Örneğin 1832 istatistiklerine göre toplam nüfusun %37,23 ü karışık köylerde yaşıyordu. Osmanlı düzeninde, etnisitenin zaten bir önemi yoktu. İmparatorluk dini temeller üzerinde örgütlenmişti. Yani Müslümanlar ve gayri Müslümanlar vardı. Millet sistemi olarak adlandırılan bu sistem dinsel özerkliğe dayanıyordu.

İngiliz yönetimi ile birlikte (1878) millet sistemi sona erdi. 2. Dünya savaşından sonra ise Enosis talebi toplumun bütün kesimleri tarafından savunulan ortak ulusal hedef haline gelmişti. Hem sağ hem sol cenah, farklı anlayışlarla olsa da, Enosis'i toplumun önüne tek seçenek olarak koymuşlardı.

Toplumsal varlığı koruma endişesine sürüklenen toplum, aydınların yardımıyla geleneksel dini kimliğin yerine, Türk etnisitesini temel alan siyasi ve toplumsal reform arayışlarına yöneldi. Türk etnisitesi kavramına yüklenen anlam ise XX. Yüzyılın ilk yarısından Kemalizm'in Türkiye'de kurguladığı "Laik Türk" kimliğinden başka bir şey değildi. Bu koşullar altında, Türkiye Cumhuriyeti devletinin kurulması ve Mustafa Kemal'in başarıları, Kıbrıs Türk toplumunu etkisi altına almaya başlamıştı. Kemalizm'den etkilenen genç kadrolar dinci geleneksel elite karşı kampanya açtı. İngiliz yönetimi ile işbirliği halinde olan Osmanlı geleneksel elitine karşılık, Kıbrıs Rum modernleşmesi ve modernleşmeyle birlikte güçlenen Kıbrıs Rum milliyetçiliği karşısında tutunma endişesine kapılan yeni kuşak, gözlerini Türkiye'ye çevirdi. Denktaş'ın sözleriyle " Atatürk bile İstiklal savaşı ile ilgili kitaplar okur, arkadaşlarımla bunları tartışır, Türk olmanın gururunu yaşardık. Türkiye'yi görmek en büyük arzumuzdu"

2. Dünya savaşı sırasında Kıbrıslı Rumların yükselen Enosis talebi karşısında Kıbrıs Türk toplumunda ilk kitlesel örgütlenme gerçekleşti ve Kıbrıs Adası Türk Azınlıklar Kurumu (KATAK) kuruldu (1943). Temel amaç Enosis'i engellemek olarak açıklandı.

Geleneksel Kıbrıs toplumu çözülerek modernleşmeye geçilirken, Kıbrıs'ta ortak bir siyasi irade oluşmadığı gibi, çatışan aidiyetler yükselişe geçmişti. Giderek, iki farklı "tutku" şekillenmişti. Denktaş'ın sözleriyle "Türkiye tutkusu, içimizde bu tutku, Rum kilisesini yakıp kavuran Enosis tutkusundan daha da az değildi. Onlar "Enosis için ölürüz" diyorlardı, biz ise Enosis olmasın diye ölürüz. Çünkü Enosis olursa zaten öleceğiz" diyordu.

Daha sonraları İngiltere'nin yoğun çabası, Kıbrıslı Türklerin Enosis'e karşı açtığı kampanya ve Türk kamuoyunun hareketlenmesiyle Türkiye, Kıbrıs sorununda taraf olacak ve 1955 yılında Londra'da gerçekleştirilen üçlü konferansa (İngiltere, Yunanistan, Türkiye) katılacaktı. Hem Kıbrıslı Türklerin, hem de Türkiye'nin resmi görüşü, İngiltere Ada dan çıkacaksa, Kıbrıs'ın Türkiye'ye verilmesi doğrultusundaydı. Bu arada, Türk toplumunun Enosis'e kesinlikle karşı olduğunu vurgulamak için, İstanbullu Rumlara karşı 6-7 Eylül saldırıları hazırlanmış, Özel Harp Dairesi üstüne düşeni yapmıştı. Nitekim Özel Harp Dairesinde görevli, sonraları Orgeneralliğe kadar yükselen ve Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğine de getirilen Sabri Yirmibeşoğlu bir mülakatta övünerek şunları söylemişti. "6-7 Eylül de bir Özel Harp işidir ve muhteşem bir örgütlenmeydi".

İngiltere, Kıbrıslı Rumların Enosis isteklerine karşı Taksim tezini ortaya

attı ve Türk tarafına taksimi savunmasını önerdi. İngiltere'nin taktik yaklaşımına karşın, Türkiye "Taksim" tezini benimsedi ve her tarafta " Ya Taksim Ya Ölüm" mitingleri örgütlendi.

Türk Mukavemet Teşkilatı (TMT) böylesi koşullar altında kuruldu ve taksim uğruna toplumun çeşitli kesimlerine ve özelliklede PEO sendikasının Türk üyelerine karşı baskı ve şiddet uygulamaya koyuldu. Daha sonraları NATO ile ABD, batı ittifakının genel çıkarları adına, tarafların soğuk savaşın mantığına bağlı kalarak kendi "ulusal çıkarları" ndan feragat ederek uzlaşmalarını gündeme getirmeye başladı. Nihayet 1960'da " Gizli Diplomasi" yönetimiyle bağımsız bir Kıbrıs devleti kurulmasına karar verildi. Enosis ve Taksim dışlanarak iki toplumlu bir Kıbrıs Devleti kuruldu. Bu uzlaşmanın itici motoru, Komünist tehlikeydi.

Kıbrıs Rum toplumunun önde gelen liderleri için de Kıbrıs Cumhuriyeti devletinin kurulması "kabul edilir" değildi. XIX. Yüzyılın ortalarından XX. Yüzyılın ortalarına kadar uzanan yaklaşık bir asırlık süre içinde Kıbrıs, modernleşme ve Helen milliyetçiliğinin harekete geçirici etkileri altında, Helen ulusunun organik bir parçası olarak kurgulanmış, öyle anlamlandırılmıştı. Her ne kadar Makarios kuruluş anlaşmalarını imzalayıp Ada'ya döndükten sonra Kıbrıs Rum halkına seslenirken "kazandık" demişse de, Kıbrıs devletinin temellerini sarsacak taktik ve stratejileri çoktan hazırlanmış, onları kağıda dökerek eyleme geçireceği günleri beklemeye başlamıştı. Birinci Kıbrıs Cumhuriyeti, böyle bir ortamda doğmuştu.

Birinci Kıbrıs Cumhuriyeti devleti kurulduğu zaman arkasında ne halk iradesi nede seçkinlerin desteği vardı. Devlet gibi, anayasası da Kıbrıs ülkesine adeta bağışlanmıştı ve Kıbrıs ülkesinde yaşayan nüfus arasında siyasi bağlanma yaratmamıştı. Ortada bir devlet vardı ama devletin halkı tanımlanmadığı gibi, halkın kurucu iradesi de aranmamış, egemenliği yok sayılmıştı. Siyasi bağlanma ve halkın meşrulaştırıcı iradesinden yoksun Kıbrıs devletinde sorunlar çözülmek üzere değil, etnik çatışmanın devamı esasında ele alınıyordu. İki toplumda egemen milliyetçi elitler için Kıbrıs Cumhuriyeti "milli dava" addedilen Enosis ve Taksim karşısında büyük bir engel oluşturuyordu.

Kıbrıs devletini kalıcı bir çözüm olarak reddeden Kıbrıs Türk liderliği, aynı belgede "ulusal dava" olarak Kıbrıslı Türk toplumunun "ayrı bir cemaat" olarak varlığını sürdürmesinden söz etmektedir. Çok açık bir biçimde ortaya konan ayrılıkçı politika, gücünü Kıbrıs Türk toplumunun Rum toplumuyla ilişkilerinin kesilmesinden alıyor ve Türk ulusal kimliğinin korunması için "düşmanlık" politikasının son derece önemli olduğu tezine

dayanıyordu.

Kıbrıs Rum liderliği de var gücüyle Kıbrıs devletini ortadan kaldıracak ve Enosis 'in önünü açacak politikalar geliştirmekle iştigal ediyordu.

İKİNCİ KIBRIS CUMHURİYETİNİN KURULUŞ SÜRECİ

Birinci Kıbrıs Cumhuriyetine damgasını vuran milliyetçi çatışma, 1974 yılında Türk askerinin Kıbrıs'a müdahalesi ve Ada'nın coğrafi ve demokratik olarak bölünmesiyle son bulur ve Türk milliyetçiliğinin üstünlüğünde yeni bir dönem başlar. 1974 yılında, Kıbrıs Rum toplumu insani dramın yanı sıra, siyasi bir "deprem" yaşar. XX. Yüzyıl boyunca toplumu harekete geçiren ve temel yönlendirici ülkü olan Enosis artık ölmüştü ve Türk müdahalesi sonucunda oluşan yeni dengeler içinde Kıbrıs Rum toplumu, ister istemez federal bir Kıbrıs devletinin kurulmasını kabul etmek zorunda kalmıştı. Nitekim 1977 yılında Makarios ve Denktaş arasında imzalanan çerçeve anlaşması, Kıbrıs sorununun federal bir anlayışla çözüme kavuşturulması anlayışına dayanıyordu. Bu arada, Kıbrıs Rum toplumu varlığını sürdürebilmek için, kuruluşunda hiçbir heyecan duymadığı Kıbrıs devletine sıkı sıkıya sarılmak zorunda kalıyor ve o tarihe kadar inatla reddettiği Kıbrıslı Türklerin siyasi eşitliğini benimsemekten başka çare olmadığını görüyordu.

Bu durumda Kıbrıs Rum toplumu 1974 savaşının acılarını sarmak üzere başlattığı seferberlik içinde Kıbrıs'ta devlet olgusunun meziyetlerini keşfetti. Artık Enosis ölmüş, yerine Kıbrıs devleti doğmuştu. Kıbrıs Rum toplumu Kıbrıs devletine sarıldıkça, Kıbrıslı Türklerle karşılıklı bağımlılık ilişkisi içinde yer aldığı gerçeğini daha güçlü olarak hissetmeye başlayacaktı. Başka bir ifadeyle, Kıbrıslı Rumlar ayakta kalabilmek için devlete sarıldıkları ölçüde, istemeseler de, Kıbrıslı Türkleri de kucaklıyorlardı.

Kıbrıs devleti adeta bir üst-belirleyen olmuştu ve Kıbrıslı Rumlar bu durumun farkına ancak Kıbrıslı Türklerin ortak Kıbrıs devleti fikrine yönelmeleriyle varacaklardı. Bu ise ancak 1990'lı yılların sonunda gerçekleşecekti.

Eğer Kıbrıslı Rumları Kıbrıs'ta devlet fikrine 1974 savaşı yönlendirdiyse, Kıbrıslı Türkleri Kıbrıs'ta ortak devlet fikrine 1974'den sonra yaşananlar yönlendirdi. Farklı yollardan ve farklı gerekçelerle olsa da, 1974 sonrasında her iki toplum, ortak Kıbrıs devletine doğru yol almaya başladı.

O dönemdeki kuzeyde ekonomik durum ise, biten ganimet denizinden arta kalan, ancak Türkiye destekli bütçelerle ayakta duran cılız bir yapıydı. İstihdamdan çok, gizli işsizlik üreten istihdam politikası çok geniş bir memur katmanı oluşmasına yol açmıştı ama üretim giderek tükenme nok-

tasına gelmişti. Kelimenin tam manasıyla Kuzey Kıbrıslı genç nüfus, yani 1974 sonrası dünyaya gelenler, göç yollarına düşmekten başka bir seçenekle tanışmıyordu.

Kuzey Kıbrıs'ta ekonomi kadar, siyasi yapıda sorunluydu. Ağırlıkla, çözülmeyen toplumsal sorunlar sonucu oluşmaya başlayan muhalefet, eski alışkanlıkların refleksiyle, "Rumlardan uzak" Kuzey Kıbrıs dünyasında, "Rumcu" olarak damgalanıyor ve "milli açıdan gayrı meşru" sayılıyordu. Türkiye'yi yönetenlerde kendilerine sadık işbirlikçi yerliler arayan "sömürgeciler" gibi davranıyordu. Seçimlere müdahale etmek, muhalefeti yönetim kadrolarından uzak tutmak, "milli rutin" haline gelmişti.

Müdahale sonucunda Ada coğrafi olarak ikiye bölünmüş 1975 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Federe Devleti, ardından 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) ilanıyla da yeni bir düzen kurulmuştu. Bu girişimler doğal olarak, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarıyla kınandı ve KKTC'nin tanınmaması için girişimler başlatıldı.

1990'lı yılların sonuna doğru çember iyice daralmaya başladı. Gazeteci Kutlu Adalı'nın öldürülmesi, dipten gelen derin dalganın taşmasına yol açtı ve 41 örgüt birlikte hareket ederek son derece anlamlı bir adlandırmayla "Bu memleket bizim" platformu oluşturuldu.

Kıbrıs Türk toplumunun 1974 yılından beri yaşadığı fiili Taksim, her ne kadar bir dönemlerin milli ülküsü olsa da, her şeyden önce insanların, bilincinde meşruiyetini kaybetmeye başlamıştı. Aslında Taksim, başarılmış olmasına karşın, Enosis'ten farklı olarak dış etmenlere değil, kendi iç çelişkilerine yenilmişti. Ne demokrasi, ne yaşayabilir ekonomi, nede gerçek anlamda bir devlet oluşturulmuştu. Bu yüzden Taksim iflası, yeni bir bilinç durumunun su yüzüne çıkmasıyla at başı gidiyordu. "Yarım Kıbrıs" gitmiş, yerine çözüm, ortak vatan, ortak devlet gibi kavramlara dayalı yeni bir kitlesel irade oluşmuştu. Bu süreçte Avrupa Birliği, öngörüldüğü gibi, katalizör rolü oynamıştı. Şimdi ortak devlete dayalı çözüm demek, aynı zamanda AB üyesi olmak demekti ve bu da Kıbrıslı Türkleri kitlesel harekete geçme doğrultusunda teşvik ediyordu.

Böyle bir ortamda kapsamlı bir çözümü öngören, Kıbrıslı Türklerin kaygılarını dikkate alarak asimetrik federasyona dayalı ortak bir Kıbrıs devleti öneren Annan Planı masaya konmuştu. Kıbrıs Türk toplumunun büyük çoğunluğu Annan Planı temelinde bir çözümü desteklemek üzere seferber oldu ve "Kurtuluş Halk Kongreleri" olarak değerlendirebileceğimiz geniş katılımlı toplantılarla, Kıbrıslı Rumlarla birlikte ortak devlet kurarak, AB üyesi olma doğrultusunda iradesini dünya kamuoyunda sergiledi.

Bu tarihsel bir olaydı ve Kıbrıs'ın geleceği açısından umut vericiydi. Çünkü İkinci Kıbrıs Cumhuriyeti'ne doğru yol alırken, yeni devletin daha şimdiden arkasında geniş bir halk desteği vardı. Üstelik bu dinamik çıkış Kıbrıs Rum toplumunda Kıbrıslı Türklere karşı, belki tarihte ilk kez, hayranlık yaratmıştı ve ortak devlet fikrinin onlar arasında da güçlenmesini teşvik etmişti.

Kuzey Kıbrıs ta yaşanılan siyasi deprem, Denktaş'ı saplantılarından kurtarmaya yetmedi. Annan Planını reddeden Denktaş halkıyla karşı karşıya geldi ve bir zamanlar kendisini omuzlarında taşıyan insanların büyük çoğunluğu tarafından siyasi yalnızlığa itildi.

Denktaş, Kuzey Kıbrıs'ı Türkiye'nin bir vilayeti gibi yönetiyordu ve Kıbrıslı Türkleri Türkiye'nin "jeopolitik çıkarları" için daha büyük fedakarlıklar yapmaya çağırıyordu. Kan, toprak ve Türkiye'nin yaşam alanı gibi fetiş kavramlar üstüne bina edilen "milli politika" açıkçası Kıbrıslı Türkleri ve onların geleceğini dikkate almıyordu. Türkiye den Kuzey Kıbrıs'a nüfus taşınırken, Kıbrıslı Türkler ülkeyi terk ediyordu.

Fakat Ak parti kadrolarının, batıcıların Demokrasisinden çok çekmiş olmaları, onları batılı bir demokrasi için AB'ye yönelmeye sevk etmişti. Bu durum, Kıbrıs'ta "barış zamanı"nın geldiği kanaatini iyice güçlendirmişti.

Ne var ki; Rum tarafında hiç kimseyi heyecanlandırmayan Annan Planı, Kıbrıslı Türklerin sokaklara dökülmesine karşın, Türk tarafında reddedilecekti. Kısaca Annan Planı'nın ne olduğuna bakalım. İki "eşit kurucu devlet"li, Rum ve Türk bağımsız Kıbrıs. Bu devlet "Yunanistan ve Türkiye ile özel dostluk bağları muhafaza edecektir". Yeni devletin başkanlık konseyi, dört Rum, iki Türk olmak üzere altı üyeden oluşacaktı. Türk ordusu (ki bugün 35 000 inin üzerindedir) Ada'dan ayrılacak ve yerini bir "uluslararası barış gücü" alacaktı. Yunanistan ve Türkiye Ada da 2500-7500 asker bulunduracaktı. Bugün toprağın %37sini kapsayan Kıbrıs Türk devleti %28,5 ile sınırlanacaktı. "Yerleşimciler" yani Kıbrıs Rum tarafının 120 000 den "daha fazla" olduklarını hesapladığı Kıbrıs'taki Türk göçmenlerin 60 binle sınırlanması gerekecekti (bunlara Kıbrıslı Türklerle evleneceklerde dahil olacaktır). 60 bin ile 80 bin arasında Türk yerleşimci, Ada'yı terk etmek zorunda kalacaktı.

Planın, Türk ordusunun çekilmesiyle, 1974 de oluşan askeri güç dengesini Türkiye'nin aleyhine bozacağı açıktır. Üstelik bu denge barışçı bir biçimde bozulmaktaydı. Dahası yine barışçı bir biçimde Kıbrıs Rum tarafına toprak "iadesi" gerçekleşmekteydi. Hiç kuşkusuz bu Yunan tarafının

savaş olmadan alabileceğinin azamisiydi. On yıllarca Ada'da bulunan on binlerce Türk yerleşimcinin kovulması kaçınılmaz olarak hem Kuzey Kıbrıs ta hem de Türkiye içinde dramatik gerilimler yaratacaktı.

Kıbrıs'ta barışın önünde duran en büyük engel "derin devlet" değil, ama onun ve diğer kurumlarının da ideolojisini oluşturan, ayrıca hala gündelik hayatı güçlü biçimde anlamlandırılan Türk milliyetçiliğidir.

KIBRIS MİLLİYETÇİLİĞİNİN GELİŞİMİ

Yunan milliyetçiliği kadar şiddetli ve kararlı bir Türk milliyetçiliğinin doğma ihtimalini küçümseyerek, Venizelos, kendi deyimiyle Türkiye'yi (ille de Türkleri değil Türkiye'yi) "öldürmek" istedi, Türk milliyetçiliği neredeyse Yunan milliyetçiliğinin bir ürünüdür.

Osmanlı İmparatorluğu'nun mirasından bir parça almak için Yunan milliyetçiliğine karşı mücadeleyle ve bu mücadelenin içinde doğmuştur. Hem Venizelos Hem Mustafa Kemal halkları zorla göç ettirme politikası uyguladılar, birincisi Türkiye'yi doğumundan önce öldürmek, ikincisi bu şekilde doğmuş yeni rejimi korumak için, 1910'dan 1923'e kadar 1300000 Yunanlı ve 500000 Türk Mübadele nedeniyle doğdukları toprakları terk ettiler.

Kıbrıs Cumhuriyeti, dünya da ulusal marşı olmayan tek devlet olabilir. Kıbrıslılar her zaman anavatanlarının marşlarını ödünç almayı tercih ederler. Kıbrıs bayrağı "nötr" olması için tasarlanmıştır. Ayrıca medeni nikâh yoktu.

Bu durum, bağımsız bir Kıbrıslılık bilincinin olmadığı anlamına gelmiyor. Bu unsurlar, 1960'lı yıllardan beri özellikle solda itiraf edilmemiş ve gizli bir istek, bir "yeraltı" akımı olarak ortaya çıkıyordu. Yinede hiçbir bağımsızlıkçı söylem kamuoyuna açık biçimde ifade edilmedi, hiçbir toplumsal hareket açıkça bağımsızlık talebinde bulunmadı, hiçbir siyasi parti gerçekten ve her şeyden önce Kıbrıslı olduğunu beyan etmedi, Kıbrıs Rum Komünist partisinin Kıbrıs Türk toplumunda sınırlı bir etkisi olmasına rağmen, bu Stanilist kökenli parti, asla sınıfsal bakış açısına milliyetçi ideolojinin bakış açısı karşısında öncelik vermeye cesaret edemedi, hiçbir zaman Kıbrıs Rum milliyetçiliğiyle gerçekten yüzleşmedi. 1963 deki kanlı olaylar sırasında bile olaylara sebep olmadı, fakat bunları önleyecek güce sahipti. Bunu yapmadı, çünkü onda Kıbrıs Rum milliyetçiliğinden gerçek bir kopuşu isteme kararlılığı eksikti.

Birbirinden ayrı Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum kimlikler olarak değil, ortak bir Kıbrıslı kimliği olarak alınmış bir Kıbrıslılık bilinci yaratmak, özellikle 1960-1974 arasındaki dönemde içten bile değildi, ama bu gerçekleşmedi.

Kıbrıslı Rumlar, 1963'den 1974'e kadar, Adayı sanki Türkler yokmuş gibi idare ettiler. Kıbrıslı Türkleri, onlar Türkiye'nin koruyuculuğu altında kendi devlet yapılarını kurduktan sonra keşfeder. "Bağımsızlığının" değerini, onun kontrolünü kaybettikten sonra anlar.

Kıbrıslı Rumlar, bozulmasından Türkiye'nin ve Kıbrıs Türk milliyetçiliğinin sorumlu olduğu (eşsiz güzellikte olmasa da) barış içinde bir arada yaşama mitosunu da keşfederler. Kıbrıs Cumhuriyeti tüm Kıbrıslıların devleti sayıldığı gibi, "Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti" de uluslararasında tanınmayan, illegal bir "sözde cumhuriyet" sayılır. Böylece Kıbrıs Rum medyaları sadece yanlış değil gülünç de olan bir dil geliştirir. Kıbrıs Türk havaalanı bir "sözde havaalanı olur" hastane "sözde hastane", polis "sözde polis" vs. olur.

Tarihsel ironi yalnızca Kıbrıslı Rumlara özgü değildir. "Yeşil Hattın" öbür tarafının, yani Kuzey'in 1974 versiyonunda Kıbrıslı Türkler görünürde galip geldi. Kıbrıs Türk milliyetçiliği, Türkiye sayesinde temel talebin, yani Ada'nın bölünmesini, kabul ettirmeyi başardı. Nihayet Türkler kendi devletlerine kavuşabildiler. Daha sonraları anlaşıldı ki Kuzeyde Kıbrıslı kalmamıştı. Kıbrıslı Türkler değil, yalnız Kıbrıs Türkleri vardı. Yine de tarihin garip bir cilvesi, Kuzey de yalnız kendine has değil, Türk kimliğiyle de çelişik bir Kıbrıslı kimliği oluşturan, Kıbrıs Türk milliyetçiğinin zaferiydi bu. Bu Kıbrıslı Türk bilinci artık milliyetçi değildir, kendini Kıbrıslı Rumların karşıtlığında değil Türkiye ve onun Kıbrıs'ta ki "işgal ordusunun" karşıtlığında tanımlar.

Aynı zamanda Türkiye, Kıbrıs'ın kuzey kesiminde bir kolonileştirme siyaseti uyguluyordu. Genellikle Türkiye'nin doğusunda ve siyasal kriterlere göre seçilmiş insanları Ada'ya yerleştiriyordu.

Kıbrıslı Rumlar ve Türkler bağımsız ve bir Kıbrıs'ın mantığını ve değerini anladılar, birinciler Ada'nın yarısını kaybettiklerinde, ikinciler onca çabadan sonra kendi devlet yapılarını yaratan bölünmeyi gerçekleştirdiklerinde, daha sonraları BM planı gündeme geldi, bu plan kısmi de olsa Kıbrıs'taki milliyetçilerin sonu olabilirdi. Plan'da mülkiyet sorunu bir mübadele ve tazminat sistemiyle ya da mülklerin yasal hak sahiplerine iadesiyle çözülecek, Kıbrıs'ı terk etmek zorunda kalan yerleşimcilerin de zararları karşılanacaktı.

Güvenlik ve uluslararası garantiler konusuna gelince, plan genel hatlarıyla Zurih Antlaşmasının mantığını muhafaza ediyor. Ada'da 2500 ile 6000 askeri kapsayan bir Yunan ve bir Türk gücünün bulunmasını olduğu gibi, Türk birliklerinin geri çekilmesini ve Kıbrıs'ın iki bölgesinin de bütünüyle

silahsızlandırılmasını öngörüyor. Ada'da bulunan güçler, Türkiye AB'ye katıldığında çekilecekler.

Söz konusu olan, Yunan Komünist Partisinin (YKP) ve Yunanistan'daki bazı dogmatik devrimci sol grupların (ve milliyetçi aşırı sağ bir grubun) iddia ettiği gibi, her halükarda reddedilmesi gereken, emperyalist bir plan mı? Kuşkusuz ki hayır. Plan ne emperyalist nede anti emperyalist. Kıbrıs'taki Britanya üslerinin egemen statüsü gibi hassas konulara hiç değinmiyor, ama bu toprakların %50 si Kıbrıslılara geri dönüyor. Emperyalizm (Amerikan ya da Avrupalı) Kıbrıs bölünmüş olsa da birleşmiş olsa da yaşayabilir. Şayet emperyalizm Kıbrıs sorununun hızlı ve kesin olarak çözülmesini istiyorsa, bunun nedeni bu çözümün istikrarı bölgede daha sağlam temellerde yerleştirecek olmasıdır. Bir Türk-Yunan çatışması ihtimali kalıcı biçimde ortadan kaldıracak. Ne zamandan beri komünistler etnik topluluklar ve uluslar arasındaki barışı emperyalizm olarak algılıyorlar?

YKP neden plana karşı? Öncelikle Stalinizm, siyasal kültür ve genel olarak, milliyetçiliği anti-emperyalizmle karıştırdığı için "Kıbrıslı Rumlara pek bir şey verilmiyor", "Amerikalı müttefikleri tarafından desteklenen Türk emperyalizmine çok fazla ödün veriliyor" işte mantık bu.

Sonuçta, Kıbrıslı Rum iktidar koalisyonunun ve MGK tarafından desteklenen Denktaş rejiminin sonu olmayan pazarlıklara girişmesi mümkün, zira Kıbrıs sorununun dolaysız çözümsüzlüğü onların dile getirilmeyen ortak amaçlarını oluşturuyor. Böyle bir gelişme, Kıbrıs'ın yeniden birleşmesi perspektifini devre dışı bırakır, çünkü birkaç yıl içinde "ortak devlet" kuracak Kıbrıslı Türk kalmayacak. Önceden göç etmiş olan hemşerilerini bulmak için Londra'da olacaklar.

ULUSLAŞMA SÜRECİ, EKONOMİK, SINIFSAL DİĞER ÖZELLİKLERİ

Ulus, tarihsel-toplumsal bir kategoridir. Yani belirli koşullarda ortaya çıkmış, başka koşullarda yok olacak, ezelden beri varolmayıp, sonsuza kadarda varlığını koruyaçak olmayan, geçici bir veridir. Ulusu doğuran koşullar, doğrudan doğruya, meta üretimi ile ilgili olup, burjuvazinin doğal sınırlar içinde, üzerinde aynı dili konuşan insanların yaşadığı pazarın tümüne egemen olma kaygı ve niyetinin, bir ürünüdür. Böyle özellikler taşıyan bir topluluğun, feodal bir toplum olmaktan çıkaracak, bir ulus olma süreci de, küçük meta üretiminden, kapitalist üretimin doğması ile paralele olarak, yüzyıllara gereksinim duyan, uzun bir süreçtir. Bu bakımdan, geçmişte ciddi hiçbir araştırmaya dayanmadan ortaya atılan "uluslaşma sürecimizi İngiliz emperyalizmi kesti" tezi, Kıbrıs ta sanki ulusal sorun 1955'te

başlamış gibi davranarak, yüzyıllara dayanan bir süreci, kısa bir zaman aralığına sıkıştırarak, onu öncesiz ve sonrasız kılıp, yaşamdan soyutlamakta, daha işin başında hata yapmayı kaçınılmaz kılmış, zorlama ve yanlış bir tez olmuştur.

Kıbrıs'ta uluslaşma sürecinin başlangıcı, tarihin hangi dönemindedir? Bu sorunun yanıtı, Kıbrıs'ın feodalizmin üst aşamalarını ne zaman yaşadığı sorusunun yanıtı ile aynıdır. Kıbrıslıların uluslaşma süreci, elbette ki Osmanlı İmparatorluğu bünyesi içinde başlamıştır.Önceden sözünü ettiğimiz gibi, uluslaşma süreci kapitalistleşme süreci ile bağımlıdır. Osmanlı İmparatorluğu içinde, devlet aygıtı ve ekonomik yaşamın, göçebe feodalizmi ile askeri demokrasi yöntemlerini terk ederek, imparatorluğun belirleyici özelliği olan, kendine has merkezi feodal yapıya ulaştığı, dolayısıyla üretici güçlerin ve üretim ilişkilerinin gelişmesinin başlaması anlamında kapitalistleşme-uluslaşmanın başladığı nokta, İstanbul'un fethidir. İşte tam bu noktada, Fatih Sultan Mehmet çıkardığı yasalarla, Gümrük Vergilerini yurttaş gayrimüslimler için %2,5 Müslümanlar için %5 ve yabancılar içinse %10 olarak belirledi, Bu aslında tamamı ile Rumlar lehine bir ayrıcalıktı. Zira, Yunan isyanından sonra 1855 yılında yapılan nüfus sayımında bile Müslüman yurttaşlar 20 milyon, Rumlar 13,5 milyon ve diğer gayrimüslimler ise sadece 1,7 milyon kişidirler. Yani "gayrimüslim" denildiği zaman, bunu "Rum" diye anlamak çok da yanlış olmaz.

Fatih yasasının anlamı, Rumlar ticaret yapsın demekten başka bir şey değildir. Zira ticaret yapan bir Rum, bir Müslüman'ın yarısı kadar vergi veriyorken, aynı Rum tarımla uğraşırsa, Müslüman ürünün 1/10'u oranında öşür ve 1/40'ı oranında zekat veriyorken, o önceleri 1/2 ve sonraları 1/5 oranlarında haraç ve kafa başına da bir işçiyi 15 gün yedirip içirmeye yetecek kadar cizye vergileri ödemekle yükümlüdür. Osmanlı bünyesi içinde Rumların ticaretle uğraşmaları nerede ise devlet tarafından bir zorunluluk haline getirilmiştir. Bilindiği gibi sermaye birikiminin ilk biçimi ise ticari sermayedir. Sonuçta bu yapı dolayısıyla, Osmanlı camiası içinde ilk önce kapitalistleşen unsur, Rumlar oldular. İlk olarak ulus kavramı ile tanışıp ilk kurtuluş savaşını veren de, elbette ki yine onlardı.

1918'de tüm imparatorluk bünyesindeki sermayenin %50'si Rumlara ait olup, işçilerin de %60'ı Rum'durlar.

Aynı dönemde Türklere ait sermaye sadece %15 olup, işçilerin de sadece %15 Türk'türler, Türk nüfusun Rumlara oranla daha fazla olduğu düşünülürse, Türklerin daha çok feodal, Rumların ise kapitalist üretim ilişkileri ve bunlara göre değerler içinde yaşamakta oldukları anlaşılır. Eko-

nominin yaşam biçimine ve onunda politikaya etkisi kaçınılmazlaşır. 1876 Anayasasının kabulünden sonra yapılan 1. Dönem Meclis-i Mebusan seçimlerinde, meclise İstanbul'dan 5 Türk milletvekiline karşı 5 de Rum milletvekili girmiştir. Meclisin tümü 47 Müslüman 'a karşılık 50 gayrimüslim milletvekili barındırmaktadır. II. Dönemde 11 İstanbul milletvekilinin 5'i Türk 6'sı Rum'dur. Müslüman milletvekilleri (Türk, Kürt, Arap, Arnavut) 37 kişi iken, gayrimüslim milletvekillerinin sayısı 51 kişidir. Osmanlı meclisindeki Rum milletvekili 42 iken, Türk asıllı milletvekillerinin sayısı sadece 15'tir. İşte ekonominin ve yaşam biçiminin, politikaya etkisi görüldüğü üzere, sermayenin %50'si ve emeğinde %60'ına sahip olan Osmanlı Rumları, 88 milletvekilinden 42 sini çıkarmışlardır. Yani %47,8'ini Oysa nüfuslarının tüm nüfusa oranı, 1876 sayımına göre %37 dolaylarındadır.

Siyasi egemenliği ellerinde tutan Osmanlı bürokratları ve ekonomik egemenliği ele geçirmiş bulunan, Rum tüccarlar. Kıbrıs'ta Ermeni, Yahudi ve Elenler'den oluşan burjuva sınıfı bütün iç ve dış ticareti ele geçirirken, Türkler askeri ve bürokratik işlerle uğraşmayı devam ettiriyorlardı. XIX. y.y. ortalarına doğru, Osmanlı yönetimindeki Kıbrıs' ta ekonomik egemenlik, Hıristiyanların elinde iken, devlet yönetiminde Müslüman Türkler egemendiler. Osmanlı yönetiminde bulunan bürokratlar, aynı zamanda geniş toprak sahibi olurlar, buna karşılık Hıristiyan kesimin ticari faaliyeti yoğunlaşır ve bir burjuva sınıfı ortaya çıkar.

Ayrıca Kıbrıslı Türklerin ekonomik gelişimine de kısaca bakalım:

Görevli olarak adaya gelip, buraya yerleşenlerle, bunların çocukları ve adayı imar etmek, savaşlar sonucu boşalan toprakları doldurmak üzere gönderilenler, ilk grup, daha çok kasabalara yerleşerek, Osmanlı eşrafı olmak özelliğini, son yıllara kadar korumayı başarmıştır. Bunlar Lefkoşe, Magosa, Kasaba ve Lefke gibi şehir ve kasabalarda yoğunlaşan insanlardı.

İkinci grup ise, reaya (yoksul köylü veya toprak işçisi) olarak, fetihten başlayarak, XVII. y.y. sonlarına kadar çeşitli sürgün fermanları ile gönderilerek köylere yerleştirilen Alevi Türkmen aşiretlerdir. Çoğunluğu bu ikinci grubu oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Kıbrıslı Türklerin çoğunluğu az topraklı çiftçi ailelerinden ibarettir. 1838 anlaşmasından sonra, ülkeye kapitalizmin egemen olmaya başladığı zaman, değer birimi topraktan paraya doğru kaydıkça, Türklerin tümü ile yoksullaşmaya başlamasının nedeni budur. Buradaki en önemli özellik, Türk egemenlerin daha çok memur ve toprak sahipleri olarak kalmalarına karşın, Rumlar arasında egemenliğin artık burjuvalar tarafından ele geçirilmiş olmasıdır.

İngiliz sömürgeciliği Kıbrıs'a geldiği zaman bulduğu ülke işte böylesi özellikleri olan bir yerdi. İngiliz idaresinin ilk yıllarında yapılan sayımda, Ada'da 45 bin Türk ve 137 bin Rum'un yaşadığı anlaşıldı. Türklerin %25'i Rumların ise %13'ü kentlerde yaşıyorlardı. Normal bir ülkede, böyle bir nüfus dağılımı karşısında, kapitalist üretim ilişkilerinin daha çok Türkler arasında yayılması beklenir. Ne var ki, Kıbrıs kendine has bir ülke olup, şehirlerde yaşayan Türkler, Yönetim işleriyle uğraşan büyük toprak sahibidirler. İngiliz idaresinin Kıbrıs'a geldiği yıl yaptığı ilk bütçede, en büyük vergi gelirinin "öşür" olduğu görülür. Öşür bilindiği gibi, Müslümanların verdiği tarımsal verginin adıdır.

1879'da Kıbrıs'ta 76 Hıristiyan ve 64 Müslüman Okulu vardı. Türk okullarında din eğitimi yapılıyorken, Hıristiyan okullarında aritmetik, coğrafya, modern Yunanca ve Yunan tarihi dersleri okutulmakta ve öğretmenlerde Yunanistan'dan getirilmektedir.

Ayrıca Zaptiye örgütü aynen korundu ve daha çok Türklerin itibar ettiği bir kurum oldu. 1879'da 521 Türk polis mensubuna karşılık, örgütteki Rum sayısı sadece 59 dur. 1883'te örgütte 118 Türk ve sadece 20 memur katılıyordu.

Sonuçta, Ada'da feodalizm ve sömürge idaresine yakın bir unsurla, sömürgecilerle sürekli çelişme halinde, kapitalistleşmiş ve dolayısıyla milliyetçiliğin etkisinde, bir başka unsurdan oluşmuş, ikili bir yapı ortaya çıkmış bulunuyordu.

ULUSLAŞMA SÜRECİNİN KIBRIS'A HAS ÖZELLİĞİ

Genel olarak her yerde yaşanan, ekonomik egemenliği ele geçiren kapitalistleşen unsurun, toplumsal egemenliği de ele geçirip uluslaşmayı sağlamasıdır. Oysa Kıbrıs'ta böyle bir süreç yaşanmamıştır.

Dolayısıyla, bir tek Kıbrıs ulusu oluşmadı, Bir Kıbrıs ulusu ve ayrı bir Türk azınlığı da olmadı ve nihayet, iki ayrı Kıbrıs ulusu da, oluşmadı bunların nedenlerine kısaca değinelim.

Kıbrıs'ta tek bir ulus oluşturacak öznel etmenler, hiçbir zaman oluşmamıştır. Bunun elbetteki maddi nedenleri vardır. Bu maddi nedenlerden en önemlisi, Rumlardan oluşan Kıbrıs burjuvazisinin, son yıllara kadar acentecilikle iştigal eden bir komprador burjuvazi olma niteliğinin dışına çıkamaması ve kendi ulusal pazarını yaratıp ona sahip çıkma kavgası verecek yerde, başka bir pazara katılma hevesi peşinde koşmasıdır ki, bu onun iş geleneğinin en doğal sonucudur.

Tamamı ile Kıbrıs'a has olup, başka hiçbir yerde görülmeyecek olan ikinci önemli özellik ise, Kıbrıslıların uluslaşma sürecine, başka bir yöne-

tim ve düzen altında başlayıp, bambaşka bir yönetim ve düzen altında bunu sürdürmeleri olmuştur. Kıbrıslıların uluslaşma süreci, Osmanlı idaresi altında başladığından, ta başından itibaren birbirlerini rakip olarak görmeye alışmışlardır. Bu duygu, sömürge döneminde de devam etmiş, ülke burjuvazisi de yukarıda anılan özelliği dolayısıyla, bunu aşacak yerde, çelişkinin artmasına neden olmuştur. İki topluluk da, sömürgeciye karşı tavır koyacak yerde, birbirlerine karşı olmayı sürdürmüşlerdir. Türkler için Rumlar, giderek zenginleşen, haddini bilmez şımarık eski tebaalarıdırlar ve elbetteki bir gün yine tebaa haline getirilerek, hadleri bildirilecektir. Onlar, "gâvur"durlar, "kâfir"dirler, "köpek"tirler. Rumlar içinse Türkler, eski müstevliler, sömürge yönetiminin adamları, bir gün dersleri verilecek zorbalardır.

Nesnel etmenlerin gelişimine baktığımızda, 1940'lara kadar, Ada'daki üretim tahıl ve et üretiminden ibarettir. Zenginleşmenin bir yolu herhangi bir acentelik kapmaksa, bir diğeri de faizcilik-tefeciliktir. 1940'larda Kıbrıs köylülüğünün %70'i tefecilere borçludur.

Sanayiye bakarsak, modern sanayi, Kıbrıs'a II. Dünya savaşından sonra gitmiştir. 1961 yılında, ülkedeki sanayi kuruluşlarının %90'ı 4 veya daha az işçi çalıştıran küçük işletmelerdir. 1962'de mevcut sanayi işletmelerinin %40'ı patronun ailesi ile birlikte çalışmakta olduğu aile işletmeleridir.

Görülüyor ki Kıbrıs tarım-sanayi ile 1962'lerde bile küçük mülk sahipliğinin egemen olduğu geniş bir küçük burjuva toplumudur. Bu kendine özel yapının nedeni, elbetteki sömürge dönemidir. Ne var ki objektif gerçeklik budur ve unutulmaması gereken özellik, küçük burjuvazinin korkunç tutuculuğu-çıkarcılığıdır.

Bu durum, sadece Kıbrıs'ta uluslaşmayı engellemekle kalmamış öte yandan da Kıbrıs Türk egemenleri içerisinde zaten hiçbir zaman sönmemiş olan "Anavatan" ateşinin harlanmasını ve Türk emekçi sınıflarının da (ki onlarda genel yapıdan ayrı olamayıp, geniş bir küçük burjuva topluluğudur). Türk ulusçuluğunun bayrağını ele almalarını tahrik ederek, adeta kaçınılmaz bir mecburiyet haline getirmiştir.

Kıbrıs Türk burjuvazisine gelince; şu son yıllara gelinceye değin, böyle bir tanımlamayı hak edecek toplumsal bir grup bulmak, mümkün değildir. Burjuvalaşma şansını geçen yüzyılın ortalarında kaçırmış olan Kıbrıs Türk egemenleri, 1974'e gelinceye değin, ya eşraf kalıntısı ya da çarşı mensubu esnaf-bezirgan takımıdırlar. Sürdürdükleri faaliyet, 1974'e değin, üretim ile ilişkisi olmayan, kapitalist anlamda ticaret bile sayılmayacak, üstelikte başarısız sermaye biriktirme gayretinden başka bir şey değildir.

1963'lerde ise, Kıbrıslı Türkler tam anlamı ile üretimden koptular. Kapalı bölgelerde Türkiye'nin ianeleri ile yaşayan asalak bir topluluk haline geldiler. 50 yerleşim birimi, 1000 dolayında konut terk edildi. 2500 Türk göç etti. Kıbrıslı Türklerin nerede ise %25'i çadırlarda yaşamaya başladı. 103 Türk yerleşim birimi saldırıya uğradı. Tarımsal üretim mahvoldu, Kıbrıslı Türkler zaten tarihsel olarak tarımla uğraşan insanlar oldukları için, onların tarımdan koparılmaları, ekonomik varlıklarının sonu oldu. 1962'de zaten kriz içinde olan ekonomileri, tümüyle çöktü. 1963-1974 arası yıllar, Kıbrıslı Türkler için her şeyin daha kötüye gittiği, 60'lı yıllara doğru ortaya çıkan göreli refahın ortadan kalkarak, 40'lı yıllardaki sefaletin geri geldiği yıllar olarak tarihe geçti. Bu yıllarda Kıbrıslı Türkler arasında, artık proleter nitelikli insan bulmak tümü ile olanaksızlaşırken, çarşı-pazar esnafı olan egemenler de, korkunç bir ekonomik bağımsızlığın etkisinde, boğulmanın eşiğine gelip, durdular. 1963-1974 arasındaki on yıl, Kıbrıslı Türkleri tümüyle bir tüketiciler topluluğu haline getirdi.

Kıbrıslı Türklerin sıfırla çarpıldığı 1963-1974 arasındaki on yılda, Kıbrıslı Rumlar ise gelişmelerini yeni aşamaya ulaştırarak, modern bir kapitalist toplum olma yolunda, önemli adımlar attılar. Gelenekselleşmiş antagonizma, yine kendini gösterdi. Toplumlardan biri gerilerken, öteki ilerliyor, bu gelişim adeta birbirine bağlı bir hal alıyor.

1963'te acentecilik faaliyeti olarak kendini gösteren kapitalist faaliyet, sonraları modern tarım, hafif sanayi ve turizmin devreye girmesi ile gerçek kapitalizme ulaşma yoluna girmiş, toplum modern bir kapitalist toplum olma özelliğini kazanmıştır.

Ne birlikte ve nede ayrı ayrı ulus oluşturamamış bu toplumlara, geniş küçük-burjuva yapıları göz önüne alındığı zaman, onların enternasyonalist bir anlayış yerine, anavatancı ideolojiler peşinde koşmalarında, anlaşılmayacak bir taraf olamaz, Kıbrıslı Rumların Yunan, Kıbrıslı Türklerin ise Türk ulusçuluğu peşine takılmalarının maddi alt-yapısı, bu olsa gerekir.

Kıbrıs'ta ulusal hareketlerin gelişimi ele alındığı zaman, ülkede ulusallığın bir tek gelişimi değil, ayrı ayrı ve birbirinden kesinlikle bağımsız, iki farklı ulusallığın boy verdiği görülecektir. Bunun da zemini, elbetteki aynı ülkede ve yan yana yaşamasına karşın, iki farklı ekonomik yapı içerisinde yaşamakta olan, iki ayrı toplumsal yapı oluşturmaktadır.

Toprağa bağlı ve dünyanın genel gidişi olan kapitalistleşme geliştikçe, ekonomi ve dolayısıyla da toplumsal etkinliğini kaybetmeye tarihin mahkum ettiği Türkler.

Yine tarihin ticaret yapmaya zorlanmakla, kapitalistleşmeye mahkum

etmesi bakımından, dünyanın gelişim koşulları ile nispi bir uyum sağlamış, dünya ile birlikte ilerleyen Rumlar, başka bir deyişle, tarihi koşulların toplumsal ilerlemede ülkenin lokomotif gücü olmak rolü verdiği Rumlar ile çıkarları toplumsal ilerleme ile çelişki halinde olması bakımından (zira onlar feodal toprak düzeninin ülkedeki temsilcileri oldukları için başka türlüsü olamazdı).

Her ülkede de aynı şey olmuş, yani kapitalizm geliştikçe feodalizmin kalıntıları önemini yitirmiş, etkisizleşmiştir. Aradaki fark örneğin Fransa'da çelişkinin aristokrasi ile burjuvazi arasında olmasına karşın, Kıbrıs'ta Türk egemenleri ile Rum egemenleri arasında olmasıdır. Zira ülkenin aristokrasisi Türklerden, burjuvazisi ise Rumlardan ibarettir. Bu durumun sorumlusu ise, (daha önce de görüldüğü gibi Osmanlı toplum düzeni yani tarihtir,) antagonist çıkarları temsil eden Türkiye.

KIBRIS'TA ELEN ULUSÇULUĞUNUN GELİŞİMİ

1821 Yunan isyanı esnasında, Kıbrıslı Rumlarında bir ayaklanmaya hazırlandıkları, Paskalya gecesi saat 18'de top atışı ile işaret verildikten sonra, Lefkoşe'de saldırıya geçilip, tüm Türklerin katledileceği, bu işin örgütleyicisinin de kilise olduğu, Ayyanni'li bir Rum'un ihbarı ile öğrenildi. Osmanlı valisi küçük Mehmet, başpiskopos Kibrianos da dahil, 14 kişiyi idam ettirerek bu girişimi bastırdı. Kıbrıslı Rumların hala lanetle anıp, her fırsatta "şimdi küçük Mehmet zamanı değil" diye andıkları paşa, işte bu paşadır.

1833'te Kıbrıslı Rumlar, Yunanistan'a bağlanma istemi ile Osmanlılara tekrar isyan etti. 1861'de Kıbrıslı Rumlar yine ilhak istemi ile bu kez resmen İngiltere'ye başvurdular, 1863'te ise Larnaka limanında, Yunanistan'dan gelen isyan bildirileri ele geçirildi. 18 Ekim 1821 günü, Yunanistan, Kıbrıs'ın kendisine bağlanması için, İngiltere, Fransa ve Rusya'ya resmi bir nota vererek başvuruda bulundu.

1931 isyanı da aynı enosis isteği ile gündeme geldi. 1931 isyanı tüm siyasi faaliyet ve her türlü siyasi gösterinin, 1940'lara kadar yasaklanması sonucunu verdi. Bu iki tarih arasında, Ada'da sessizlik hüküm sürmekte, Enosis kampanyası, savaş sonrasında daha da şiddetlendirilerek sürdürüldü. Makarios III.'ün başpiskoposluğa seçilmesi ile doruğa tırmanarak, 1950 yılındaki ünlü Plebisit ortaya çıkarıldı.

Bu halk oylamasında, Kıbrıslı Rumların %96 sı Enosis lehine ve sadece %4'ü de aleyhine oy kullanmışlardı. Bu olay Kıbrıslı Rum solunun kendi burjuvazisi ve kilisenin ardına takılarak nerelere gittiğini göstermesi bakımından da önemlidir.

KIBRIS'TA TÜRK ULUSÇULUĞUNUN GELİŞİMİ

Osmanlı döneminde devlete-politikaya egemen olan Kıbrıslı Türk egemenler, kendilerini güvende hissediyorlardı. İngiliz idaresinin gelmesi ile de, aynı yolu izlemeye devam ettiler. 1931 yılında Türkler nüfusun %18'ini oluşturmalarına rağmen polis örgütünde subay ve astsubay oranı %50'dir. (16 Türk, 16 Rum) Tüm Kıbrıs'ta, 5 Türk ve 5 de Rum yargıç vardır. Yani yargıda da, Türklerin oranı da %50'dir. 1950'lere kadar devlet protokolünde Türkler Rumlardan önce gelir. 1930'lara kadar Türkçe resmi dil olmaya devam eder. Osmanlı tartı ve ölçü birimleri, bugün bile geçerlidir. Bunlar Kıbrıs Türk egemenlerinin, İngiliz döneminde de devlete egemen olmak demesek bile etkin olmayı becerdiklerine dair, birkaç örnektirler.

Kıbrıs'ta 1950'lerde artık ulus kavramından çok halk kavramı kullanılmaya, konuşulmaya başlanılmıştır. Bu durumun varlığına rağmen, yine dikkat edilmesi gereken nokta, o yıllardaki refah-sefalet koşullarının (Göreceli olarak mutlaka oda vardı ama) sınıfsallığa değil, etnik kökene bağlı bulunmuş olmasıdır. Rumlar tümü ile ileri, Türkler tümü ile geri, Bir Rum egemen Türk egemenden çok ileri olduğu gibi, bir Rum emekçide, bir Rum emekçiden ileri.

Bu anlatılan durum, elbetteki bir sonuçtur. Neden elbetteki Rumların suçluluğu, ne Türklerin açıkgöz olmayışı ve nede Rumların çok uyanık olması ile ilgili olmayıp, Osmanlı İmparatorluğunun yapısının doğurduğu tarihsel verilerdir. Ancak, bu durum bir vakıa olarak ortadadır.

Kısaca söylenecek olursa, kültürel pek çok ortak nokta bulunmasına karşın, ekonomik-ulusal gelişme koşullarının tarihsel olarak farklılıklarından varlığı sonucu Kıbrıs'ta iki halk olduğu gerçektir. Bu durum yalnız bugün değil dün de böyledir.

Yarın tek halk olması ise, öyle olmasını isteyenlerin, istemeyenlere oranla daha doğru politikaları bulup uygulamalarına bağlıdır. Unutulmamalıdır ki; egemenlik gibi, iktidarında kökeninde halk iradesinden başka bir kaynak yoktur, olamaz ve onun da kökeni halkın duyacağı güvenden ibarettir. Gerçek olmayanın gerçek gibi söylendiğini duyan halk ise, içgüdüleri ile öncelikle güven duygusunu yitirir ki bu ise her şeyin yitirilmesi demektir.

Sorunun ilk ortaya çıktığında, üç ayrı yorum olduğu görülmektedir. Rum egemenleri ve Yunanistan, tek halk-tek hak, Türk egemenleri ve Türkiye, iki halk-iki hak ve nihayet İngiltere hak falan yok söylemidir.

KÜLTÜR VE KIBRISLI KİMLİĞİ

Kıbrıs Türk kültürünün kökenlerini Orta-Asya, Lin-Hind, İslam Ana-

dolu, Orta-Doğu ve Batı kültürlerinin bir bileşkesini oluşturmaktadır. Türkiye kültürü ile Kıbrıs Türk kültürleri arasındaki fark, orada bulunmayan Orta-Doğu ve Batı Kültürleri (bu nicelik bir etki olmakla beraber, niceliğin boyutları çok üst aşamadadır), kökenlerinin, bizim kültürümüzü oluşturan bileşkenin içinde yer almış olmasıdır. Kıbrıslı Rumların kültürel geçmişlerini kökeni bakımından ele alırsak, onların Orta-Doğu, Yunan, Roma, Bizans Kilisesine bağlı Hıristiyan kültürü ile Batı kültüründen ibaret bir bileşke içerisinde yaşadıklarını görürüz. Kıbrıs'ı her zaman etkileyen Orta Doğu kültürleri, onlar da var ama Yunanistan'da ya yok ya da etkisizdir. Daha doğrusu, Orta Doğu kültürlerinin bugün var olan kültüre etkileri, yöreden yöreye değişmektedir. Bütün bunlara, Kıbrıs'ın stratejik konumu dolayısıyla deyim yerinde ise "polikültürel", kendine has bir yapı geliştirdiğini, bunun da tüm Kıbrıslıları kaçınılmaz olarak etkilediğini eklersek, Kıbrıs'ın yerelliğinin, öyle pek de sıradan bir yerellik olmadığı da, ayrıca ortaya çıkar.

Böylelikle, Kıbrıslı Türk kültürü ile Kıbrıslı Rum kültürlerinin, kültürün kökenini oluşturan öğeler bakımından hem anavatanları ile ve hem de birbirleri ile ortak noktalar kadar, ayrılık unsurları da taşıdıkları görülür.

Kıbrıslı Türkler ve Rumlar arasında, dil, yazı, din ve bilimsel üretim birliği yoktur. Sadece geçmişteki ortak yaşamın bir kalıntısı olarak giyim kuşamda bazı benzerlikler, halk sanatlarının bazı kesimlerinde ortaklıklar ve modern sanatın bazı alanlarında kimi benzerlikler bulunmaktadır. Kültürü oluşturan en önemli öğe dindir. Üstelik her Pazar kiliseye giden ile papaz gördükçe sinirlenenin aynı biçimde yaşadıklarını, kimse ileri süremez. Kültürü oluşturan öğeler bakımından da, ortada sadece bir temas hattı, iki kültürün birbirlerine teğet düştükleri bir çizgi vardır.

Dolayısıyla ortada bir kültür değişimi değil, kültür etkileşimi vardır ve her iki Kıbrıslı kimlik de, kendi özelliğini korumaktadır. Kıbrıslılık vardır ve bir veri olarak ortadadır ama ne Türklüğü ve nede Elenlik'i ortadan kaldıracak güçlenmeye ulaşamamıştır.

Kıbrıslı kimliği elbette vardır. Ama bunun temelini folklorik öğeler mi oluşturur? Kıbrıslı kimliği, tek bir Kıbrıs kültürü üzerinde mi filizlenmektedir? Ya da öyle bir tek kültür var mıdır?

Görülüyor ki yoktur. Demek ki içgüdülerle algılanan gerçeğin tanımlanmasında, oldukça önemli bir hata yapılmaktadır. O hata, bir yandan varlığı kesin olan kimliğin otantik değerlerde, folklorda aranması, öte yandan da, faklılığa sağın gözüyle bakıldığı için, (egemen ideoloji etkisiyle) onun iade sadece ayrılık değil, zenginlik nedeni de olabileceği algılanamayarak,

varolan farklılığın gözlerden uzak tutulmaya çalışılmasıdır.

Bu iki temel hata, sonuçta kimlik kavramının tanımlanması ve tanınmasını engellediği kadar, anlatılmasını da olanaksız kılmaktadır. Zira ileri sürülen tezler, gerçeğe ve akla aykırı düşmektedir. Otantik-folklorik öğeler, aslında feodal değerlerdir. Oysa ülke sağının ulusal değerleri o baza oranla, ileri bir ideolojiye sahiptirler. İlerici politika adına geri değerleri ortaya dökerek, başarılı olunamazdı ve nitekim olunamadı da.

Kıbrıs solu, ise ilericilik adına ulusallığı aşan ileri değerler bazında yükselen bir kimliği, anlayıp anlatmayı başarmalıdır. Bu anlamda savunulan kimlik, dünkü değil, bugünkü de değil, yarın ki kimlik olacağına göre, ele alınacak değerlerde, o kimliğin alt yapısını oluşturacak değerler olabilir. Bunun aksi tutuculuktan başka bir şey olamaz.

Öteki önemli hataya bakarsak, ortada tek bir kültür bulunmadığı açık olduğuna göre, "vardı" diye iddia etmek, kafaları kuma sokmaktan öteye gidemez. Fark elbetteki vardır. Kıbrıslı kimliğinden arzu edilen, Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum kimliklerinin eritilip ortadan kaldırılması değil, birbirlerine yapacakları katkılarla zenginleştirilmeleridir. Fark zenginliğin kaynağı olmalıdır.

O halde nasıl bir kimlik olmalıdır. Solun savunması gereken kimliğin, dinamik bir kimlik olması gerekmektedir. O kimliği yadsıyıp " bizim kimliğimiz yoktur" demek yanlıştır. Onu geçmişte aramak yanlışın başka bir biçimidir. Kimlik diye bugün varolan koşulların yarattığı kaygılara kapılıp, bugünü mutlaklaştırmak ise, yanlışın doruğudur. Dinamik bir kimlik anlayışı ile ulusal değerleri aşan bir görüş oluşturmak olasıdır. Mutlaklaştırma hastalığının terki, işte bu yolu açacak, o değerlerin neler olduğunun açıkça anlaşılmasını da sağlayacaktır.

Sözü edilen değerler, evrensel değerlerin kendisidir. Geçmişi bilelim, bugünü anlayalım ama ileriye bakalım. Kendimizi de ne dünün ve nede bugünün tutsağı, yapmayalım.

Solun kimlik kavramına yaklaşımının esaslarını kısaca da olsa böylece ortaya koyduktan sonra, savunulması gereken kimliğin, evrensel kimlik olduğu da, artık anlaşılmış olmalıdır. Kıbrıslı kimlik ya da Kıbrıslı Türk kimliği, ancak kısa vadeli taktik yaklaşımlar olarak ele alınabilir ve evrensel kimliğe ulaşmanın, ara durakları olarak algılanabilir. Ancak var olan gerçek tanınıp, tanımlanırken, araya konulabilecek bir ikinci ara evrenin mutlaklaştırılmasının da hiçbir anlam ve gereği yoktur. Yani evrensel kimliğe ulaşmak için, mutlak surette, ayrı ve özgün global bir Kıbrıslı kimliğine gereksinim yoktur. Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Elen kimlikleri ile de ona ulaş-

mak olasıdır. Zira süratle ilerlemekte olan ulusal kimliğin oluşması sürecinin, böyle ara evrelere zaman bırakmayacak kadar, çabuk gelişmesi olasıdır. Kaldı ki kimlik ya da egemenlik kavramları da, esas itibari ile yine birer burjuva sorunu değiller midirler? Marks'ın öngördüğü nihai hedef, egemenliğin tek-tek sahiplenildiği, yani ayrı kimliğine sarılmış ulusal değil, egemenliğin paylaşıldığı, yani evrensel kimliğin hakim olduğu bir yapıdır.

İstenilen Kıbrıslı kimliği, Kıbrıslı Türk ya da Kıbrıslı Rum kimliklerinin ortadan kaldırılması değil, birbirlerine yapacakları katkılarla zenginleştirilmeleridir demiştik. Evrensel kimliğe ulaşmak için eğer böyle bir ara evreye gereksinim olursa, bu yaşanacaktır. Ne var ki, bu kavramın mutlaka yaşanması gereken bir ara evreyi ifade etmemesi bakımından, mutlaka olmazsa-olmaz bir kavram olaraktan da ele alınmamalıdır.

Kimliğin biçimlenmesini yönlendirmek olasıdır. Bu ancak ideoloji üretmekle olur. Örnek, ülkenin tarihidir. Gerisi bizi objektif olarak feodal değerleri savunan, ilericilik adına da olsa gericilik konumuna düşürür.

KIBRIS SORUNU VE SOL

Sol, Kıbrıs sorununda tutarlı ve istikrarlı bir çizgi izleyememiştir. 1970'deki meclis seçimlerinde AKEL Kıbrıs'ın "kızıl olduğu" gözükmesin diye bir kez daha kendini dokuz sandalye ile sınırladı. Şubat 1973 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde başka aday bulunmadığından Makarios yeni (beş yıllık) görev süresi için cumhurbaşkanı ilan edildi.

Bu siyaset bilinçli şekilde sınıf analizine dair her düşünce ile yollarını açıkça ayırıyordu. 1974'de Türkiye'nin işgalinden sonra AKEL Kıbrıs'taki işveren örgütleriyle, grevler olmaması ve tüm anlaşmazlıkların centilmenlik anlaşmasıyla çözülmesi hususunda uzlaştı. Dahası AKEL 18 Ağustos 1974'de pazar tatilinin ertelenmesine ve iş aletlerinin artırılmasına onay verdi. 31 Ekim 1974'de tüm çalışanların maaşlarının %10 dan %25 e kadar düşürülmesine onay verdi. Vergi oranlarının artışı da beraber hesaplanırsa, 1969-1977 döneminde çalışanların ücretlerindeki azalmalar %40 a kadar vardı.

1976'daki meclis seçimlerinde AKEL "ulusal tehditler" nedeniyle, yeniden kendini dokuz sandalye ile sınırladı (ne kadar şaşırtıcıda gelse AKEL kendini sınırlamadan seçimlere ancak 1981'de katıldı ve oyların %32,27'siyle birinci parti durumuna geldi.)

Ayrıca, sağ milliyetçilik için "sol" milliyetçilik gerekli bir koltuk değneğidir. Bir hakim sınıfın ideolojik egemenliği boyunduruk altındaki sınıfları kendi "çıkarlarına" ikna edebildiğinde tamamlanır. "Yabancı düşmanın", "karanlık güçlerin" oyuncağı olduğu savı bu çabanın parçasıdır.

Gerçektende sol reformizmin bu çabası da hakim sınıfa sunduğu yardım paha biçilmezdir.

Gelecekteki olası bir Kıbrıs "çözüm" planında Rum kapitalistlerin kuzeyde ekonomik egemenlik için aşikâr hedefi, Rum sermayesinin engelsiz hareketini talep etmektir. Ayrıca Kıbrıslı Rum nüfus çoğunluğu temelinde Rum kapitalistler tarafından merkezi hükümetin mutlak kontrolünün arzulandığı anlamına gelmektedir. Başka bir değişle Kıbrıslı Türklerin ulustan azınlık düzeyine düşürülmelerine yeniden teşebbüs edilmektedir.

Sol bu durumu kabul etmemelidir. Çözüm "bulanık" değil (yarısı kalsın fakat "tüm haklarıyla") fakat bu mantığın tümden reddi olmalıdır. Kuzey Kıbrıs'tan kimse gitmesin. Yerleşimciler kuzeye on yıllardır koydukları ekonomik ambargo ile bizzat Kıbrıslı Rum kapitalistler yarattılar. Binlerce Kıbrıslı Türk, ekonomik ambargonun getirdiği yoksulluk ve işsizlikten dolayı Kıbrıs'ı terk etmek zorunda kaldı. Yerlerini işgücü eksikliği nedeniyle zorunlu olarak Türkiye toplumunun en yoksul ve perişan katmanlarına mensup göçmenler aldı.

Kuzey Kıbrıs'ta ki düzen ise, tamamen anti demokratiktir ve seçimlerde hile yapılmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin devlet mekanizması Kıbrıslı Türk aşırı sağının doğrudan işbirliğiyle inşa edilmiştir. Her yerde olduğu gibi bu "muzaffer milliyetçiliğin" bedeli, meşruiyetini 1963-65 katliamlarından ve Kıbrıslı Türklerin 1974'e kadar ceplere kapatılmalarının sürekli hatırlatılmasından sağlanan derinlemesine çürümüş bir düzendir. Bugün meşruiyetini muhafaza etmek için, Kuzey Kıbrıs'ı yeniden "barışçı" biçimde yutmak isteyen Kıbrıslı Rum kapitalistlerin politikasını da öne sürüyor.

Bu duruma karşı, partiler, sendikalar, sol örgütler ve hükümet dışı örgütler (hepsi birden 41 örgüt) "Bu Memleket bizim" platformunu oluşturmuştur.

Ayrıca sendikacılıkta Kıbrıs'ın Kuzey kısmında gelişti. 1974'te sendika federasyonu Türk-sen ve 1976'da Devrimci sendikalar federasyonu (Deviş) kuruldu. Kamu çalışanları sendikası KTMAS ve doktor sendikası Tıpiş de sol yönelimlidir.

1986'da o zamanki Özal liderliğindeki Türkiye hükümeti tarafından Kuzey Kıbrıs'a dayatılan neo-liberal ekonomik önlemler paketine karşı kitlesel işçi gösterileri meydana geldi. Yapılan gösterilerde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin "Türkiye'ye ekonomik ilhakı" aleyhinde sloganlar hakim oldu hareket zaman içinde kitlesellik ve kendine güven kazandı ve 1990'da muhalefet partilerince sendikaların desteğinde Kuzey Kıbrıs meclisine boy-

kot uygulandı.

Bugün acil olan Yunanistan ve Güney Kıbrıs'ta adımlarını Türkiye ve Kuzey Kıbrıs soluyla eşgüdümleşecek bir soldur. Solun bunu yapabilmesinin zaruri ön koşulunu, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti gerçekliğinin tanınması oluşturmaktadır. Sol "sahte devlet", "sahte meclis" hatta "sahte havaalanına" dair ahmakça milliyetçi dili benimsemeyi veya kullanmayı bırakmalıdır. Kıbrıslı Türk devletinin tanınması Yunanistan-Kıbrıs-Türkiye solu arasında mutlak güven ve dayanışma ikliminin oluşması için gerekli önkoşuldur. Kıbrıslı Türk ve çalışanların Denktaş düzenine karşı mücadelelerinde gerçek dayanışma, Yunan ve Kıbrıslı Rum solunun hakim sınıfın milliyetçiliği karşısında tutarlı mücadelesini gerektirmektedir. Kıbrıslı Rum ve Türklerin birleşik bir hareketinin olabilmesi için kuzeydeki ekonomik ambargonun hemen ve şartsız durdurulmasını, silahlanmanın sona erdirilmesini, çalışanların şiddetle arzulanan birlik ve ortak eylemlerinin gerçekleşebilmesi için sınırların açılmasını talep etmeliyiz. Sol için ulusların kendi kendilerini tayin hakkı her zaman için bir ilke meselesiydi. Şiddet ve tehditler aracılığıyla bir arada yaşama olamaz. Kuzeyin otonomi derecesine karar vermek Kıbrıslı Türklerin kendilerinin hakkıdır.

Sol "üç özgürlük" önünde yani, Kuzey Kıbrıs'ı yeniden uyutmak ve Kıbrıslı Türkleri ikinci sınıf vatandaş haline getirmek nihai amacı için Kıbrıslı Rum sermayesinin bütün Kıbrıs'ta "serbest" dolaşabilmesi hakkının önünde eğilmeyi durdurmalıdır.

Sol ayrıca, Annan planına yönelik açık bir konum belirlemelidir. Sonuçta Annan planının çökmesine rağmen Kıbrıs meselesinin "çözümüne" ilişkin BM tarafından getirilen gelecekteki her plan bir şekilde bunun değiştirilmiş bir biçimi olacaktır. Bu planın reddi, ne "ulusal çıkarlar" nede ikiyüzlü "anti-emperyalizm" temelinde olamaz.

Yine Annan planı Kıbrıs sorununun uzun vadeli ve yaşayabilir bir çözümüne gerçek bir temel teşkil edemez. Kapitalistler tarafından Kıbrıs sorununun çözümü planlarına karşı sol bir çözüm önermelidir. Bu çözüm "hayali" düzeyde (sosyalist bir toplumda bütün sorunlar çözülecek) olamaz. Sol dolayısıyla gelişmelere müdahale etmelidir.

Ayrıca, AKEL yanlış ve milliyetçi bir tutumla ENOSİS'i savunurken, 1950'lerin başlarında AKEL, MK bildirisinde yapılan özeleştiri de ciddi hatalar işlendiği MK üyelerinin çoğunluğunun küçük-burjuva eğilimler taşıdıkları kabul edildiği ilan edildi ve ENOSİS savunulmamaya başlandı.

SONUÇ VE ÇÖZÜM YERİNE

Yazının giriş bölümünde sorunun karmaşık ve tipik özellikler taşıdığını

söylemiştik. Yazı boyunca bu durumu aşmayı belki kısmi düzeyde olsa başardığımızı söyleyebiliriz. Ayrıca yine giriş bölümünde bazı soruların cevaplanmasının önemli olduğu söylenmişti. Yazı içinde bunlara genel çerçevede değinilse de sonuç kısminda bir toparlama yapmanın önemli olduğu, konunun daha net ve doğru anlaşılması kavranması için gerekli olduğunu düşünüyoruz.

Kıbrıs gerçeği, bizlere Kıbrıs'ın klasik özellikler taşıyan bir ulus olmadığını göstermiştir. Uluslaşma, ulus-devlet olma durumu senkron bir özellik taşısa da, genelde devlet oluşumunun uluslaşmada daha başat olduğu görülmüştür. Fakat Kıbrıs'ta uluslaşma süreci daha önce başlamasına rağmen devlet oluşumu yapay "zorlamalar" la daha sonraları (bir oluşum süreci ile değil) kurulma ile sonuçlanmıştır. Yapaylığı yaratan önemli ve öncelikli saiklerin şunlar olduğunu düşünüyoruz.

"Yapaylık" her şeyden önce, zoraki bir çözüm bulmak kaygısıyla bir uzlaşmaya varılmış olmasından kaynaklanmaktadır. Dikkat edilmesi gereken nokta, ortaya çıkan devletin, örneğin bir ulusal kurtuluş savaşı sonunda sömürge halkın sömürgeci devlete gücünü kabul ettirmesi ile değil de, tersine mücadele eden taraflardan hiçbirinin ötekilere gücünü kabul ettirememesi, ötekileri kendi amacına boyun eğdirememesi üzerine bütün tarafların, çaresiz, vardıkları bir uzlaşma sonucu olmasıdır.

İngiltere, Kıbrıs'ı elinde tutamamış, Yunanistan topraklarına katamamış, Türkiye geri alamamıştır. Bu amaçların hiçbiri gerçekleşmediği, kimse kendi amacına götürecek yeterli güce sahip olmadığı için sonunda taraflar adaya "bağımsızlık" vermişlerdir.

İkinci olarak, aslında bu "bağımsızlığın" kendisi yapaylığı oluşturan ve sürdüren belirleyici önemde bir etkenle donatılmış bulunmaktadır. Yani İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'ye adanın iç siyasal düzeni, dış ilişkileri, savunması gibi en temel üç alanda devletlere özgü "bağımsızlık" , "hükümranlık" kavramlarıyla bağdaşmayacak öz, biçim ve ölçüde müdahale hak ve yetkisi veren Güvence Anlaşması.

Yapaylığı oluşturan ve besleyen üçüncü bir etken, devletin kurucu güçlerinin, o güne dek aslında kendi başlarına bağımsız birer güç olmaktan çok Ada dışındaki farklı bütünlerin Ada içindeki birer uzantısı, birer parçaları olmaları, kendilerini bu gözle görmeleri ve Ada içinde kendi aralarında bütünleşmeye gidecekleri yerde ada dışındaki kendi ana parçalarıyla bütünleşme eğilimi göstermeleridir. Kıbrıslı Rumlar Yunanistan'ı, Kıbrıslı Türkler Türkiye'yi, Kıbrıslı İngilizler İngiltere'yi anayurt sayınca, olayların zoruyla birden dayatılan "bağımsızlık", bu "ortak devlet kurma ödevi" ka-

çınılmaz bir şekilde yapay kalmıştır.

Kıbrıslı Rumlar ile Türkler arasındaki mücadele bu durumda, doğal olarak 1960 sonrasında da biraz biçim değiştirerek de olsa süregelmiştir. Çünkü varılmış olan uzlaşma yapaydır. Herkes gerçek amacını saklı tutmuştur. Bu anlayış 1960 sonrası durumun doğallaşmasını engellerken, yapaylığı büsbütün arttırmıştır.

Fakat bütün bu gelişmelere rağmen klasik özelliklerin bütününü kapsamasa da bir uluslaşma süreci yaşanmış ve kendi otantik sonuçlarına ulaşılmıştır. Yani bugün nesnel varlık olarak bir ulus oluşmuştur. Aynı şekilde bütün yapaylığına rağmen bir devletin varlığı da nesnel bir gerçektir. Nesnel bir gerçek olması, klasik ve yapay olmasını engellemediği gibi, yapaylığı da klasikliği de nesnel bir varlık olmasına aykırı değildir. Çünkü Kıbrıs ulusunu ve devleti doğuran etkenler nesneldir ve bu etkenler onu yok edecek bir niteliğe dönüşmedikçe Kıbrıs varlığını şöyle ve böyle sürdürecektir. Dolayısıyla Kıbrıs'ta klasik anlamda tek ulus, iki farklı ulus veya tek-ulus bir azınlık durumu oluşmadı. Fakat suni zorlamalar sonucu da olsa bu üç duruma benzer yapılanmalar süreç içinde oluşsa da birçok nedenden dolayı süreklilik kazanmamıştır. Yine de gelinen noktada iki ulus benzeri topluluğun varlığı nesneldir. İki farklı halkın olduğu da hem nesnel hem de gerçektir.

Çoğunluk, azınlık kavramları sayısal veriler dışında görecelidir. Toplum ve halklar gerçeğinde aritmetik toplam değil, geometrik toplam veya karmaşıklık başattır. Somut bir örnekleme durumu belki aydınlatır. Azınlık olmasına rağmen Kıbrıslı Türklerin 1974'deki savaşta Kıbrıslı Rumları yenilgiye uğratmaları gibi. Dolayısıyla çoğunluk-azınlık kavramlarının gerçek muhtevasının önemi gönüllülük ve güvene dayanan ilişkilerin kurulması ile anlaşılacaktır. Yani çoğunluğun, azınlığın hak ve çıkarlarını savunduğu ve uyguladığı azınlığın çoğunluğun varlığını kabul ettiği koşullar birlikte yaşamanın sigortasıdır. Dolayısıyla Ada'da eşit statüde olması gereken iki halk-topluluk olduğu kabul edilmelidir.

Birlikte yaşamanın sonucu Kıbrıs'ta tek kimlik yani Kıbrıslılık kimliğine yakınlaşma görülse de nesnel gerçeklik iki farklı kimliğin oluştuğunu göstermektir.

Ayrıca, Türkler ülkeye gelen "kendi gelenler" mi? Türkiye'nin bölgedeki stratejik bir varlığı mı? Geçerken uğrayan ve bir gün gidecek olan göçebeler mi? Kıbrıs'ın sırtındaki kambur mu? Ülkenin beslemeleri mi? Bütün bu sorulara yazı içinde cevaplar verdiğimiz için tekrar değinmeyeceğiz. Fakat bu durumun bazılarının doğru bazılarının da yanlış olarak ya-

şandığı da bir gerçektir.

Sonuç olarak kısaca özetlersek, Kıbrıs somut, nesnel bir gerçek olarak vardır ve var olmaya (olağanüstü nedenler dışında) devam edecektir. Kıbrıs sorununa doğru net gerçekçi çözümler üretmek sorunu aynı saiklerle doğru teşhis koymaktan geçmektedir. Bizlerde somut durumu, somut analizi çerçevesinde bunu yaptığımızı düşünüyoruz. Mutlaklarımız (her konuda olduğu gibi) olmadığını, yanlış tespit ve değerlendirmelerin bu konuda da olabileceğini düşünerek, böyle bir durumla karşılaştığımızda hemen düzeltme yapacak olmamızda devrimci-gerçekçi bir tutumdur.

Çözüm üzerine söyleyeceklerimiz yazı bütünü içinde şekillenmeye başlasa da daha net ve anlaşılır olması için belirli bir bütünlük içinde değerlendirmek yine de uygun olacaktır.

Kıbrıs sorununu çözümü kalıcı-sürekli ve acil olarak üreteceğimiz önermelerden geçmektedir. Fakat unutmamak gerekir ki böyle karmaşık gözüken ve kendi orijini olan sorunda çözümler daha başka farklılıklarda arz edebilirler. Böyle durumlar gündeme geldiğinde tutuculuğu reddetmek devrimci bir tavırdır. Kalıcı ve sürekli çözüm sosyalizmdir. Acil çözüm ise ulusal-demokratik bir söylemden geçmektedir. Şimdi bunları genel çerçevede ve somutu gözeterek değerlendirmeye çalışalım.

Ulusal, azınlıklar vs. gibi sorunların kalıcı ve sürekliliğini sağlayacak olan temel çözüm sosyalizmdir. Elbette bu sosyalizm anlayışı yaşanan "sosyalizm" pratiklerinden radikal bir kopuşu kapsamalı, işçi sınıfının önderliğinde diğer emekçi sınıflarını da içine alan –Aşağıdan Sosyalizm- söyleminde somutlaşan bir sosyalizm anlayışı olmalıdır.

Ulusal veya azınlıklar sorununun ortaya çıkışını kapitalizm yarattığı için acil-geçici bir çözüm olması dışında kapitalizm içindeki en makul çözüm arayışları da çözümsüzlüğü getirebilir. Sosyalizm ise tüm sorunların bu arada (ulusal ve azınlık sorunlarının) nihai ve kalıcı çözümünü yaratır. Çünkü sosyalizmin hedefi kapitalizmin sonuçlarını değil, kapitalizmin kendisini ortadan kaldırma misyonudur. Sosyalizm-Komünizm tüm sınıf sömürü, baskı ve devletinde sönümlenerek ortadan kaldıracağını yaratacağı için halklar arasındaki kardeşçe özgürce, korkusuz, eşitlik temelinde yaşamı da sağlayacaktır.

Sosyalizm Kıbrıs'a somutlaşması ise, istenilen ve gerçekçi bir anlamda Birleşik ve Sosyalist Kıbrıs olmalıdır. Fakat yaşanılan ve egemenler tarafından yaşatılan somut durumun varlığı da bu durumu hayata geçirmezse, her hangi bir çözümü üretecek ve hayata geçirecek olan Kıbrıslıların kendi iradesi olacağı için her iki tarafın kendi sosyalizmlerini oluşturmaları da

mümkün olabilir.

Sorunun ulusal bazda doğru çözümü ise devrimci-Leninist bir bakışa sahip olmaktan geçmektedir. Bu durum ulusların kendi kaderini tayin hakkını savunmak, ayrı bir devlet kurmak hakkını da kapsamalıdır. Ayrıca Leninist şu ilkeleri de teorik ve pratik baz da savunmalıyız.

• İnsanlar istemedikleri bir düzen içerisinde zorla tutulur ve ezilirse, sonuçta ezen ulus (veya halkın) sadece burjuvazisine değil, tümüne düşman olurlar ve bu da ulusların ya da halkların işbirliğine fayda değil, zarar verir.

• Ayrılma özgürlüğünü savunanları, ayrımcılığı teşvik etmekle suçlamak, boşanma özgürlüğü taraflarını, aile bağlarını tahrip etmekle suçlamak kadar saçma ve ikiyüzlü bir davranıştır.

• Kitleler kendi günlük deneyimleri ile coğrafi ve ekonomik bağların değerini, büyük bir pazarın ve büyük bir devletin avantajlarını, çok iyi tanırlar.

• Ezilen ulus burjuvazisi, ezen ulusa karşı mücadele ettikçe, biz her zaman için, her durumda ve herkesten daha azimli, onun taraftarıyız, çünkü biz ezginin en ateşli ve en tutarlı düşmanlarıyız. Eğer ezilen ulusun burjuvazisi, kendi burjuva milliyetçiliğinin çıkarları için savaşıyorsa, biz buna karşıyız. Ezen ulus ayrıcalıklarına ve zorbalıklarına karşı savaşırız, ezilen ulusun kendisine ayrıcalıklar aramasını da asla hoş görmeyiz. Ayrılma hakkının reddi, kaçınılmaz olarak, egemen ulusun ayrıcalıklarına destek anlamına gelir.

• Ayrılma hakkının tanınması devletleri bölmez, tersine devletin çözülüp dağılması tehlikesini ortadan kaldırır.

• Her ulusun, genel olarak ayrılmakta da dahil kendi geleceği ile ilgili olarak her türlü kararı vermeye hakkı vardır. Demek aynı zamanda "gönüllü olarak, birlikte kalmaya da hakkı vardır" demektir.

• Eğer ayrılma kaçınılmaz olursa, bunun pratikte kullanımı ile ilgili iki önemli kural vardır. Bunlar 1. Tam Demokrasi 2. Başka uluslara zarar vermemek.

• Ezen ulus sosyalistleri ayrılma hakkını, ezilen ulus sosyalistleri de birleşme hakkını savunmalıdır. Karşılıklı güven ve gönüllülüğün gerçekleşmesinin sigortası bu anlayışın kabullenilmesidir.

Lenin deki bu önermelerin Kıbrıs somutundaki durumu bizlerin kabulü olmalıdır ve bu önermeler sonucu Kıbrıs'ta acil çözüm şöyle şekillenmelidir.

İki "parça devlet" arasındaki ilişkilerin tam eşitliğe dayandığı bir demokratik federe devlet Kıbrıs'ta yaşayabilir bir çözüm olabilir. İsviçre, Bel-

çika veya Kanada örnekleri böyle bir yönde temeli oluşturabilir. Çeşitli güçlüklere rağmen ulusal hakların garantili olduğu çok uluslu devletler olarak işleyen kapitalist demokrasi örnekleri mevcuttur. Dolayısıyla aynı şey Kıbrıs'ta da başarıla bilinir. Yeter ki siyasi irade ve böylesi bir yönde baskı uygulayan bir hareket olsun.

İçinde eşit uluslu-demokratik bir Kıbrıs için tek güvence, Rum ve Türk emekçiler arasında istikrarlı bir dostluk ve dayanışmanın inşasıdır. Rum ve Türk çalışanların birliğinin geliştirilmesi ve ortak kitlesel hareketliliklerle baskı uygulanması, Tam da bu birlik "ulusal temelde" başarılmayacağından dolayı, sadece kapitalistlerin çıkarlarıyla tümüyle çatışan emekçilerin özel çıkarlarını vurgulayacak sınıf birliği temelinde başarılabilir. Sadece Rum ve Türk emekçilerin sınıf birliği, sürekli olarak üzerlerinde tehdit oluşturan (daha 1996'da yaşanan İmia / Kardak olaylarını unutmayalım) Türk-Yunan savaşı "kabusu" en nihayet ortadan kaldırılabilir.

Ayrıca çözüm olarak, varolan durumun savunulması gerekir mi, mümkün müdür? Varolan durum, yani bir tarafta Güney Kıbrıs Devleti, diğer tarafta Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti böyle bir çözüm yıllarca aynı topraklarda yan yana birlikte yaşayan iki halkın varlığından dolayı ciddi zorlukları da beraberinde getirdiği için gerçekçi bir çözüm değildir. Özellikle 1974'deki müdahaleden sonra parçalanan topraklar, dağılan aileler mübadelesi dahi bu çözümün zorluğunu göstermektedir. Fakat şovenizm-sosyal şovenizmin panzeri de çözümün Kıbrıs'taki halkların iradesinden geçtiğinin bilinmesine bağlıdır. Unutmayalım ki, suni zorlamalar bu varolan fakat gerçekçi olmayan çözümü ortadan kaldırmayacak, belki de daha da kalıcı hale getirecektir.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

•Kıbrıs'ta Ulusal sorun- Dr Nazım BERATLI
•Kıbrıs Dün ve Bugün- Derleyen- Masis KÜRKÇÜGİL
•Kıbrıs Sorunu Yunanistan ve Türkiye
•Kıbrıs'ta Komünizm- T.W. Adams ve Alvin J. COTRELL
•Kıbrıs 'ın Tarihi Gelişimi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
•Kıbrıs Kazanı- Özler ÖZGÜR

MİLLİYETÇİLİK ÜZERİNE

GİRİŞ:

Son günlerde Hrant Dink cinayeti sonucu gündeme gelen milliyetçilik tartışmaları yoğunlaşmış olsa da yeni değildir. Eski zamanlarda da egemen sınıfların can simidi olan milliyetçilik, ekonomik-siyasi kriz ve istikrarsızlık durumlarında sınıf aidiyeti ve mücadelesinin üzerini örtmek için kullanılmıştır. Önceleri böyle dönemlerin başat milliyetçi söyleminin konusu Kıbrıs olmuştur. Kıbrıs'taki en küçük olay veya gelişme abartılarak Yunan ve Rum düşmanlığını hedef göstermiştir. Bu durum Türkiye'de ve Yunanistan'da ve Kıbrıs'ta ki halkların şovenizmi ve düşmanlıları kısmi de olsa aşmaları sonucu gündemdeki yerini eskisi gibi koruyamaz olmuş fakat yinede belli dönemlerin başat özelliği olmuş ve olmaya devem etmektedir.

Egemenler için milliyetçiliğin ilacı olan yeni konular icad etmek zor olmadığından bir dönem Yunanistan ve Bulgaristan Türklerinin yaşadıkları, milliyetçiliğin çimentosu olmuş. Sovyetlerin yıkılması sonucu bağımsızlaşan Türkî-Cumhuriyetlerinin varlığı milliyetçilerin kullanma alanları olmuştur. Şimdilerde ise bölünme sendromunu gündemine alan milliyetçilik, vatan, hainlik paradoksunu kullanmayı hızlandırmıştır.

Egemenlerin her yerdeki sözcüleri milliyetçilik söylemleri kullanmışlar, bu bir yanıyla milliyetçilere güç verirken, karşısındakilere de korku vermek için bilinçli seçilmiştir. Demirel'in bana sağcılar- milliyetçiler suç işliyor dedirtemezsiniz, söylemi; Çiller'in kurşun atanın şerefli olduğu söylemi, bizim Tosuncuklar söylemi, birkaç örnektir.

Milliyetçilik yekpare bir konu değildir, kendi içinde farklılıklar barındıran helostik (bütüncül) bir özellik taşımaktadır. Farklılıkları ortaya koymak ne kadar gerekli ve önemli ise belki ondan da daha önemli olan farklılıkların ortak paydasını oluşturan egemen yanı ortaya çıkarmak ve netleştirmektir.

Diğer bazı yazılarda olduğu gibi biz bu yazıda da milliyetçiliğin tarihsel gelişmesinden ziyade onun arka planını oluşturan ideolojik-politik sonuçlar çıkarmak amacındayız.Konunun egemenler tarafından bilerek, istenilerek karmaşıklaştırılması ve kafa karıştırılmasından kurtarılması net ve doğru olarak kavranması gerekmektedir.Doğru analitik önermeler üretmekte bu anlayışla mümkündür.

MİLLİYETÇİLİK, GELİŞİMİ VE EVRELERİ

Millet ve milliyetçilik bir ve aynı kavramlar değildir. Yani milliyetçiliğin şu veya bu düzeyde ortaya çıkması için mutlak bir şekilde milletin ol-

ması gerekmez. Fakat milliyetçiliğin en saf ve bütüncül halini ise yine millet meydana getirmiştir. Dolayısıyla topluluklarda ve milliyetlerde de milliyetçilik görülmüştür. Kısacası analitik düzlemde milliyetçilik milletlerden önce gelir. Milletler devletleri ve milliyetçilikleri yaratmaz doğru olan devletler ve milliyetçiliğin milletleri yaratması anlayışıdır. Sınıfların ortaya çıkması sonucu devlet oluşmuştur. İlk devletli toplum olan Antik çağda ganimet savaşları görülmemiş ve bu çağlarda ilkel de olsa milliyetçilik anlayışları adı böyle konmamış da olsa görülmüştür. Bu dönemlerde milliyetçilik, topluluk-grup içi dayanışma şeklinde tezahür etmiştir, bu durum ister istemez ötekileri dıştalama anlayışına tekabül eder

Topluluk, Taşra, Kır ve Milliyetçilik

Milliyetçi topluluk anlayışında yaşanan gerilim kent-kır (taşra) gerilimidir. Milliyetçilik tercihini kırdan ve taşradan yana koymaktadır. Kır-şehir gerilimi bir anlamda da uygarlık öncesi-uygarlık gerilimi yapmaktadır. Uygarlık yerleşiklik ile uygarlık öncesi ise göçebelik ya da yerleşikliğin eğreti örneklerini akla getirmektedir. Milliyetçi tercihi bu bağlamda ortaya koyacak olursak milliyetçilerin uygarlık öncesi kolektif değerlere sempati duydukları söylenebilir.

Göçebeler sürprizlerle dolu olan ve asla bitmeyecek gibi gözüken bir sürekli yolculukların gezgincileridir. Hayatları devamlı olarak tehlikelerle çevrilidir. Devamlı olarak dikkatli ve hazırlıklı olmalı, uzun yolculukları esnasında hem fiziksel hem de ruhsal olarak dirençlerini korumak zorundadırlar. Bunun yolu ait oldukları topluluğu bütün varlılıklarıyla özdeşleşmelerinden geçer. Bu aidiyet ve özdeşlik duygusu büyük ölçüde kan bağı temellidir. Topluluk geniş bir akrabalar federasyonu gibidir. Onların ortak ataları ve hepsinden önemlisi ortak düşmanları mevcuttur. Topluluğun uyumunu bozanlar ağır cezalara çarptırılır. Bu cezalar dünyasında ölüm bir kurtuluş bile olabilir. Ölümden beter olan bir ceza varsa, o topluluğun dışına atılmaktır. Herkes bu ölümden beter olan cezanın korkusunu bilinçli olarak ya da bilinçdışı duyar.

Ayrıca göçebelerin de zaman içinde kendi asli değerini unutup, zapt ettikleri şehirlerin büyüsüne kapılarak yerleşmesidir. Böylelikle son tahlilde kazanan, ilk bakışta kaybetmiş gibi gözüken şehirler ve onların erdemsiz kültürleri olmaktadır. Dolayısıyla eski göçebe, yeni şehirli olanları bu kez de yeni bir göçebe topluluk bitirecek ve onlarda yerleşeceklerdir. Bu durum çevrimsel bir tarih anlayışının göstergesidir.

Dolayısıyla milliyetçilik yerleşik olmayan bir topuluk anlayışını kabul etmez. Millet tanımlanmış ve sınırlanmış bir toprak parçasının savunucu-

luğunu yapmaktadır. Milliyetçilere göre böyle bir yurt ancak onun sahibi olan millettin yerleşmesi ile varlık kazanabilir. Fakat göçebelerin yüksek vasıflı topluluk içi dayanışma duygusu ise gözden çıkarılamaz. Bu durumda milliyetçilik yerleşiklik öncesi göçebe atalarına sadece ideal dayanışma duygusunu temsil eden kadim örnekler olarak bakar ve sadece bu niteliklerinden esinlenir.

Milliyetçiliği asıl cezbeden ise kırsal-tarımsal topluluklardır. Burada yerleşiklik esastır. Üstelik kolektif uyumun kırsal-tarımsal dünyada sürdürülmesi, hatta geliştirilmesi mümkündür. Kırsal - tarımsal topluluk hayatı, göçebeliğe nazaran daha ileri bir uygarlık aşamasıdır. Öte yandan milliyetçilik şehirleşmeyi toptan reddetmez. Ortaçağ'daki esnaf kültürü temelli mütevazı şehirler milliyetçileri ileri bir tutunma ve dayanışma kültürü olarak son derece etkilenmiştir.

Milliyetçilik, mütevazı orta sınıf değerleri üzerinden bir uygarlık endişesidir. Bu endişe uygarlık öncesi yaşayış biçimlerinden esinlenebilir. Ama milliyetçiliğin radikal anlamda bir uygarlık reddiyesi olduğunu söylemek zordur.

Yabancı Düşmanlığı ve Milliyetçilik

Ilımlı, ırkçı olmayan milliyetçilikte esas hiçbir sosyal hiyerarşiyi kabul etmemektedir. Milletlerin eşitlik temelinde bir arada yaşamasıdır.

Radikal ve özellikle ırkçı eğilimler taşıyan milliyetçileri ise Darwin'in görüşlerinin topluma uyarlanması anlamına gelen Sosyal Darwincilik 'ten etkilenmiş olmasına şaşırmamak gerekir. Bilindiği gibi Darwin türlerin gelişimini anlattığı eserinde, türler arasındaki sürekli mücadelenin doğanın en temel yasası olduğuna hükmetmiştir. Radikal, ırkçı milliyetçiler de bu görüşten ilham alarak milli toplulukları insan türleri olarak değerlendirmiş ve bunlar arasındaki uzlaşmaz mücadelelerin en güçlü milletleri ayakta bırakacağını diğerlerini ise sileceğini savunmuşlardır.

Milli Kültür

Milliyetçi söylemde kültür ya da milli kültür kavramı dillerden düşürülmez. Her milliyetçilik şu ya da bu derecede yabancı olarak tanımladığı bir başka kültür ile bir gerilim ya da mücadele içinde doğar. Milli topluluğu diğerleri karşısında ayırt edilebilir kılan da kültürün biricikliği ve benzemezliğidir.

Milliyetçiler kültürü, nesnel anlamı ile yani doğa karşısındaki bir vaziyet alış, bir etkinlikler ve ürünler dünyası olarak görmekte yetinmez. Kültür nesnel anlamı ile kabul edilmiş olsa bile son tahlilde mutlaka ruhsallaştırılır

ve sıkı bir ahlaki donanıma kavuşturulur.

Milliyetçilere göre milli kültürün başat, hatta kurucu öğesi dildir. Lehçe farklılıkları bir yana, ortak bir dilin kullanımı bir milletin doğal sınırlarını çizer. Kültürün diğer unsurları olan örfler, adetler ve dinsel inanışlardaki birlik dile eklemlenir ve topluluğun organik anlamda birleşmesinde kendilerine düşen rollerini oynarlar.

Dil, sadece araçsal bir ortaklığı değil, geniş bir tarihsel zamana yayılmış ortak duyuş ve düşünüş birliğini de ifade etmektedir. Bu nedenle biçimsel olarak değil, özlü olarak da bir milletin tanımlayacağı gücüdür.

Devlet ve Millet Ekseninde Milliyetçilik

Milliyetçilik milli olarak tanımlanan topluluğun tartışılmaz değerleri üzerine yükselir. Öte yandan her milliyetçilik bu topluluğun kültürel sınırları ile siyasal sınırları çakıştırması beklenen devletin peşindedir. Milli devlet vurgusu milliyetçilerin söyleminde zaman zaman son derece kuvvetli bir tonlamayla ortaya çıkar. O kadar ki milliyetçiliğin baştan aşağı bir politik proje olduğunu düşünmekten kendimizi alamayız.

19. yüzyılda devlet merkezli politik toplum ile millet özdeşliğine dayalı egemen kavrayışın Napolyon Bonapart döneminde zirvesine ulaştığı görülmektedir.

Hegel'in felsefesi ise milliyetçiliğin sonal amacı olan milli devlet amacı ile tutarlıdır. Ancak devlet olgusunu milleti yutan bir süreç olarak göstermesi özellikle 19. yüzyıl tarihinin özgün nitelikleri dikkate alındığında milliyetçi amaçlardan ve taleplerden büyük bir sapma göstermektedir. Milliyetçi hareketlerin özgürleşmesini değil, tam tersine bastırılmasını meşrulaştıran bir işlev görmüştür.

Tarih ve Milliyetçilik

Milliyetçi bakış tarihini eskiden kopuş olduğu düşüncesini reddeder. Milliyetçilere göre tarih iniş ve çıkışlarla doludur. Anoloji uygunsa tarihin külleri yok olmaz. Bu küllerden milletler yeniden doğarlar. Üstelik her yeniden doğan millet kendisini daha da tazelenmiş olarak bulur. Milliyetçilerin tarih kavrayışları ilerleme anlayışının muhafazakâr bir yorumunu içermektedir.

Milliyetçi tarih anlayışına göre tarihsel olgular tesadüfî değildir. Tarihin daha önceden belirlenmiş bir amacı ve rotası vardır. Ne yapılırsa yapılsın bu değiştirilemez. Bu tarzda bir tarih anlayışına erekselci (teleolojik) tarihçilik denir.

Milliyetçi tarihçilik tarihi ön koşulu olarak milletlerin tarihine indirger.

Etkileşimleri ve benzerlikleri göz ardı eder. Daha çok benzemezlik ve eşsizlik dikkate alınır.

Nazizm ve Faşizm Yükselişi ve Milliyetçilik

Faşizmin ilk ortay çıktığı yer İtalya'dır. Buradaki kritik kavram millet değil devlettir. Milliyetçiliğe sempatik bakmakla ve milliyetçi bir söylemi kullanmakla birlikte faşizm politik küreyi yüceltir. Musoloni; Faşizm ilkelerinde devletin içinde erimiş millet ya da kendisini devlet olarak anlatan millet gibi Hegel yen ifadeler kullanmaktadır.

Oysa nazizm için aynı değerlendirmeyi tekrar etmek zordur. Naziler politik küreye ve politik sınıflara dönük birikmiş toplumsal nefret duygularına dayanarak iktidara gelmiştir. Anti-Semitizm'in yani Yahudi soykırımının gündeme geldiği dönem Nazizm iktidar olduğu dönemdir. Dolayısıyla Nazizm'in (faşizmin) milliyetçiliğe daha yakın bu politik kültürel yapılanma olduğunu söyleyebiliriz.

Azgelişmiş Ülke Milliyetçilikleri

Millet (ulus) gerçeğinin iki temel ekseni vardır. Birincisi; egemen, ezen ve merkezi ulus, İkincisi; ezilen, çevre (peiferi) ulus gerçeğidir. Dolayısıyla her iki ulusunda milliyetçilikleri vardır. Sosyalistler her durumda, herkesten daha azimle ezilen ulusun taraftarıdır. Çünkü biz ezginin en ateşli ve en tutarlı düşmanlarıyız. Dolayısıyla ezilen ulusu, ayrılma hakkı da dâhil olmak üzere (ve bu hak olmazsa olmaz) kendi geleceği ile ilgili tüm kararları verebilmek hakkının tanınması gerekir. Fakat ezilen ulus kendi burjuva milliyetçiliğinin çıkarları için savaşıyorsa biz buna da karşıyız. Ezen ulusun ayrıcalıklarına ve zorbalıklarına karşı savaşırız, ezilen ulusun ayrıcalıklar aramasını da asla hoş görmeyiz. Ayrılma hakkının reddi, kaçınılmaz olarak pratikte egemen ulusun ayrıcalıklarına destek anlamına gelir.

Ayrılma hakkının tanınması devletin çözülüp dağılması tehlikesini ortadan kaldırır. Ve uluslar arası sürtüşme yerini uluslar arası güvene terk eder. Ayrıca ayrılma hakkının varlığını savunmakla ayrılmanın kendisini savunmak aynı şeyler değildir. Ulusların gönüllü olarak birlikte kalmaya da hakkı vardır. Eğer ayrılma kaçınılmaz olursa bunun pratikte kullanımı ile ilgili iki önemli kuralı vardır. Birincisi; tam demokrasi, İkincisi; başka uluslara zarar vermemek, dolayısıyla bir ulusu ezen ulus özgür olamaz söyleminin önemi ortadadır.

Temel şiar şu olmalıdır. Ezen ulus sosyalistleri ayrılmayı, ezilen ulus sosyalistleri de birleşmeyi savunmalıdır. Her boydan şoven, sosyal şoven anlayışın panzehiri bu söylemdir. Azgelişmiş ülkeler ezilen ulus milliyet-

çiliğine ait olduklarından ezen, merkez, emperyalist sömürgeci ülkelere karşı mücadelesinde desteklenmelidir.

Ayrıca azgelişmiş ülke milliyetçiliğinin bazı özellikleri de önem arz etmektedir. Örneklendirmeye çalışalım.

Asya milliyetçiliğinin eğilimleri radikal anti-modernist yerelcilik ile Batı modern başarılarını hedefleyen iki zıt çerçeveye oturtmaktadır. Çin'de Bokserler hareketi radikal anti-modernizmin şiddete dayalı bir örneğidir. Hintli bilge lider ve Hindistan'ın bağımsızlığının sembolü olan Mahatma Gandi ise aynı eğilimin barışçı yönünü ortaya koyar. Modernist olan diğer eğilimin örneği ise Çinli lider Sun Yat Sen'dir.

Afrika'nın sömürgecilikten kendini kurtarma mücadelelerini iki grupta toplamak mümkündür. Burada Sahra doğal bir sınır gibi işlev görmüştür. Sahra'nın kuzeyinde kalan büyük ölçüde Müslüman Arap topluluklarının sömürgecilik karşıtı mücadeleleriyle Sahra'nın güneyinde yer alan Afrikalı topluluklarının sömürgecilik karşıtı mücadeleleri Afrika milliyetçiliğinin iki cephesini oluşturur.

Kara Afrika milliyetçiliğinin ana dinamiği ırktır. Nijeryalı milliyetçilerden Mbonu Ojike ve Kongo'nun efsanevi lideri Partice Lulumba yüzyıllarca aşağılanmış kara renkli insanların tepkilerini parlak milliyetçi söylemlerle dile getirmekteydiler.

Buradaki ırkçı tema, Avrupa'da olduğu gibi saldırgan bir üstünlük duygusundan çok beyaz insanın aşağılamalarının reddedilmesini içeren savunmacı bir nitelikte tezahür etmekteydi. Nitekim Kara Afrika'daki ırkçı milliyetçilik bağımsızlık sonrası kıtada kalan ya da kalmak isteyen beyazlar için bir tehlike sayılmışsa da, sömürge döneminde şiddete dayanan Mau Mau hareketinden yılarak Kenya'yı terk etmiş olan çok sayıda beyaz örneğinde olduğu gibi bir süre sonra kıtaya dönmüş ve eski düzenlerine yeniden kavuşmuşlardır.

Afrikalı milliyetçiler Avrupa'ya karşı hem bir özlem hem de nefret duyuyorlardı. Bir yandan Avrupa'nın gelişmişlik düzeyine öykünüyorlar, diğer yandan sömürgeciliğine tepki duyuyorlardı. Bu çelişik hislenmelerin baskısı altında işleri gerçekten de zordu. Bir yandan modern kurumları oluşturmak, neredeyse hiç olmayan fiziki alt yapıyı oluşturmak diğer yandan elit içi mücadeleleri ve kabile savaşlarını sona erdirecek istikrarı sağlamak zorundaydılar. Öte yandan Avrupa'nın sömürgecilik sonrasında bağımlılık ilişkilerini yeniden kurmaya dönük politikalarını aşmak zorundaydılar.

Arap milliyetçiliği İslam dini ile milliyetçiliğin sentezine dayanır. Arap

milliyetçiliği Fas'tan Irak'a kadar uzanan bir coğrafyada yaşayan Araplarla birlikte anılan Arap kavmiyetçiliği düşüncesini Arap kültürü ve İslami cemaat anlayışı çerçevesindeki Panarabizm düşünceleriyle harmanlar.

Söz konusu eklektik temaları Kemalizm'den çok etkilenmiş olan Tunus milliyetçiliği ve onun karizmatik önderi olan Habib Burgiba'yı dışarıda tutacak olursak, derece derece bütün Arap milliyetçiliklerinde izlemek mümkündür. Bu bağlamda Arap milliyetçiliğini en iyi karakterize eden Mısır'daki Arap milliyetçiliği ve onun ünlü lideri Cemal Abdülnasır olmuştur.

Nasır, Şüvey'in millileştirilmesi Assuan Barajı'nın inşası gibi hatırı sayılır ekonomik projeye imza atmıştır. Onun ekonomik politikaları sosyalizmden ilham alan milliyetçi bir ekonomi politikasıydı. Onun idealinde, İslami cemaat duygularını Arap milliyetçiliğinin kalkınma amaçlarına dönük seferber etmeye dayalı bir proje yatmaktaydı

Ama Arap dünyasının bağımsızlık sonrası kurulmuş olan milliyetçi rejimleri başlangıçta kazanmış oldukları cazibelerini yitirmiş ve demokratik dönüşümlerini başaramamışlardır. Bu nedenle İslami hareketlerin boy hedefi haline gelen bir askeri diktatörlüğe dönüşmüşlerdir.

SOSYAL TEORİ AÇISINDAN MİLLİYETÇİLİK

Milliyetçiler mensubu oldukları milletlerin tarih kadar eski olduklarını savunurlar. Bir milletin tarihi ne denli eskiye götürülebilirse o denli muteber olduğuna inanılır. Çünkü milliyetçiler için "kökler" ve bu köklerin ne kadar derinde olduğu son derece önemlidir.

Sosyalistler ulus gerçeğine ancak o millet (ulus) sınırlarında yaşamak anlamında bir aidiyet duygusuna vurgu yaparlar. Bundan başka milliyetçiliğin onlar için her durumda başka bir önemi yoktur.

Milliyetçilik biz ve ötekiler arasında kesin bir farklılığı savunur, ama bir kez biz olarak tanımlandıktan sonra topluluğun içinde farklılıkların tomurcuklanmasından ve bardağı taşırmasından endişe duyar. Milliyetçiliğe göre farklılık sadece dışa karşı meşrudur. İçerdeki farklılıklar ise eğer bütünün uyumunu rahatsız ediyorsa birer sapıma olarak reddedilir. Bu tipik olarak büyük kültürel gelenek davranışıdır.

Milliyetçiliğin geleneklerinden anladığı ise sahici (otantik) anlamda gelenekler ya da saf anlamda geleneksel olan değildir. Milliyetçilik gelenekselliken çok gelenekçiliği savunur. Özellikle milliyetçi kültüralizm kültürel standartlaşmayı özenli bir şekilde başarmaya çalışır. Bu çalışmalar sırasında gelenek kavramı çok sık vurgulanır. Ama bir anlamda birbirinden çok farklı olan yerel renkler taşıyan gelenekler, bu kültüralistlerin (antro-

pologlar, etnografya uzmanları, tarihçiler, edebiyatçılar) çalışmalarında büyük milli geleneğe yedirilirler.

Ulus (Millet) İnşası ve Milliyetçilik

Uluslaşma Kapitalizmin şafağında ortaya çıkmıştır. Yani birileri tarafından icat edilmemiş, tarihsel bir zorunluluk sonucu ortaya çıkmıştır. Bu anlamda kapitalizmin bir üst yapı kurumu olarak gelişmekte olan burjuvazinin tüm ülke pazarını ele geçirmek niyetine yönelik tarihsel açıdan oldukça genç bir kavramdır. Dolayısıyla uluslaşma sürencin başat özelliği ekonomiktir. Yani meta üretiminin tam zaferi için burjuvazinin iç pazarı ele geçirme çabasıdır. Fakat uluslaşmanın tam oluşması için şu özelliklerin bir arada bulunması zorunludur. Ulus (millet) tarihsel olarak evrilmiş istikrarlı bir dil, toprak, ekonomik yaşam ile kendini kültür ortaklığıyla dışarı vuran psikolojik yapıdan oluşan bir topluluktur.

Bu özellikler birden oluşmamış bir süreç izlemiştir daha önceki dönemlerde yani topluluk ya da milletler döneminde bu özelliklerden bazıları varken bütünü görülmemiştir. Örneğin; o dönemde Fransa'nın taşrasında yaşayan büyük kitleler kendilerine kimsin? Sorusu sorulduğunda cevap olarak kendi dinsel mensubiyetlerini, soyadlarını ya da içinde yaşadıkları bölgenin adını vermekteydiler. Yine beyaz Ruslar kendilerine kim oldukları sorulduğunda ya köy isimleri ya da bölge isimleri vermektedirler.

Dolayısıyla uluslar bir tarihsel dönemde (yani kapitalizmle) ortaya çıkmışlar, o tarihsel dönem (yani kapitalizm) ortadan kalktıktan sonra yok olacaklardır. Bu süreç bütünsel anlamda kendiliğinden olmasa da, örneğin evresel bir dil olan İngilizcenin egemenliği şimdiden görülmeye başlanmıştır.

Modern milliyetçiliğin ortaya çıkması da uluslaşma ile birlikte olmuştur. Uluslaşma daha önceki dönemlerden ileri olsa da, milliyetçiliği hemen her durumda üretmesi sonucunda uluslar arsında savaşlar, olaylar gündeme gelmiştir. Örneklersek, 1. ve 2. dünya savaşları ve faşizmin bazı ülkelerde iktidara gelmesidir.

Doğu Milliyetçiliği, Batı Milliyetçiliği

Köken olarak Batı Milliyetçiliği bir politik oluşumun eseridir. Milli devlet projesi olarak doğar.

Doğu Milliyetçiliği ise göreli olarak geri sosyal ve politik koşulların hüküm sürdüğü bölgelerde gecikmeli olarak doğmuştur. Bu nedenle mevcut devlete karşı bir protesto eylemi olarak tezahür eder. Kendi varlık iddialarını ise bir kültürel temelde ortaya koyar.

Bu iki tarz milliyetçilik arasında tarihsel hareketlendiriciler farklıdır. Batı dünyasında temel hareketlendirici unsurlar Rönesans ve Reform'dur. Burada sekülerleşmiş burjuvalar politik anlamda ve gerek teoride gerekse pratikte ortaçağın evrensel ve emperyal kavramlarını yıkmışlardır. Bunun beraberinde ise toplumsal düzeyde önemli değişiklikler ortaya çıkmıştır. Batı Milliyetçiliğinde yaşanan gelişmeler dış müdahalelerden uzak yerli güçlerin eseridir.

Oysa Doğu da milliyetçiliğin tarihsel hareketlendirici unsurları çok başkadır. Rönesans ve Reform buralara tesir edebilmiş değildir. Evrenselcilik düşüncesi aşılamamıştır. Bu bölgelerde geleneksel imparatorluklar varlıklarını sürdürmüşlerdir.

Bunun tersine Doğu milliyetçiliği aydınlanmanın ruhunu reddetme eğilimindedir. Doğu milliyetçiliğinin temel yönelişi devlet ve iman arasındaki otoriter bir birlik oluşturmaktır. Burada milliyetçiliğin taşıdığı anlam kolektif iktidar milli birlik, yabancı egemenliğinden kurtuluş gibi temaları içerir. Doğu milliyetçiliğinde ülke insanlarının özgürlüğü gibi bir sorun yoktur. Bunda kapalı ve otoriteryen toplumlarla karşılaşırız. Batılı anlamdaki milliyetçiliğe göre millet yurttaşların birliği olarak doğar. Önemli olan yurttaşların plebisitler, sözleşmeler v.b. politik oluşumlarla birlikte yaşama iradesi göstermiş olmalarıdır. Bu çerçeve yurttaşların etnik-kültürel köklerinin farklı olması o denli önemli değildir. Milletlerin doğasının evrensel benzerlikler gösterdiğine inanılır.

Doğulu milliyetçiler ise politik birliğin ön koşulunun akılcı olamayan (irrasyonel) ve uygarlık-öncesi bir halk kavramı olduğunu savunurlar. Doğu milliyetçiliğinin temel vurgusu milletlerin farklı olduğu ve her milletin kendine yeterli bir oluşum olduğudur.

Batı ve Doğu milliyetçiliklerinin toplumsal tabanları da farklıdır. Batı milliyetçiliğinin toplumsal tabanında ekonomik olarak güçlü ve eğitimli orta sınıflar rol oynarken Doğu milliyetçiliğine yönelik toplumsal destek aristokrasi ve kitlelerden gelmiştir.

Gelişim düzeyinde bakılacak olursa Batı milliyetçiliği dışardan bir etkilenme ya da müdahale olmaksızın tamamen iç güçlerin eseri olarak ortaya çıkmıştır. Doğu milliyetçiliği ise daha çok bir karşı karşıya gelmenin eseridir.

Irkçılık-Milliyetçilik İlişkisi

Etnisite en çok ırk, doğal olarak etnik milliyetçilik de en fazla ırkçılık ile karıştırılır. Oysa bu iki kavram bir ve aynı değildir ve aralarında önemli denebilecek farklılıklar vardır.

Antikçağda ve Ortaçağda, yani milliyetçiliğin ya da ırkçılığın henüz gündeme gelmediği zamanlarda etnik-merkezcilik mevcuttu. Bu bir insanın aidiyet duyduğu topluluğun merkezliğine ve üstünlüğüne inanma duygusundan başka bir şey değildir. Milliyetçilik bu duygulardan topluluğun kültürel temeline doğru hareketlenmeyi ifade eder. Irkçılıkta ise kültüre boyut dikkate alınmaz ve merkezilik ve üstünlük biyolojik temelde savunulur.

Öte yandan milliyetçiliğin taşıyıcısının orta sınıflar olduğu, ırkçılığın ise daha bir tür aristokrat sınıf içi üremelerin sonucu ortaya çıktığı görülür. Milliyetçilik dışa karşı bir işlev taşırken, ırkçılık topluluğun içindeki hiyerarşiyi ve egemenlik ilişkilerini dayatan bir işleve sahiptir. Orta sınıflardan gelen milliyetçilerin yoğun asimilasyon çabalarında ırkçılığa meyletmesi bir tür aristokratik rolünü oynaması anlamına gelmektedir.

Din-Milliyetçilik Etkileşimi

Milliyetçilik de tıpkı dinler gibi bir üst-kültür olma iddiası ile ortaya çıkmıştır. Ama arada bir önemli farklılık mevcuttur. Dinlerin tarih-üstü olan iddialarına karşı milliyetçilik tarihsel iddialarla donanmıştır.

Milliyetçiler içinde dine bakış açıları hayli değişkenlik gösterir. Ne var ki genel olarak milliyetçiliğin topluluğun sadece inanç bağı ile temellendirilemeyeceğini savunduklarını söyleyebiliriz. Bir nesnel realite olarak topluluğun (millet) sadece inanç gibi soyut ve öznel bir bağ üzerine inşa edilemeyeceğini ileri sürerler. Bunun yorumu şöyle de yapılabilir. Milliyetçiler dinsel inançlarını topluluğun kültürel bağlarından sadece bir tanesi olarak görmek ve bu nedenle saygı göstermek eğilimindedirler. Ama topluluğun kendisini inancın bağının içinde diğer topluluklarla erimekten yana değildirler.

Milliyetçilik-din etkileşimine çok basit bir örnek vermek gerekirse bugün dünyada milletlerin sembolleri olan bayraklara dikkatli bir gözle bakmak yeterli olabilir. Bu bayrakların pek çoğunda dinsel sembollerin egemen olduğunu göreceğiz. Örneğin; çok sayıda Müslüman milletin bayrağında hilal vazgeçilmez bir semboldür. Hilal'in bir İslami anlamı olduğunu herkes bilir.

Buna benzer olarak Avrupa milletlerinin pek çoğunun bayrakları üç renklidir. Bu durum Hıristiyan inancının sonucudur. Ayrıca yine bu bayrakların pek çoğunda Haç önemli bir motif olarak yer almaktadır.

Milliyetçilik ile dinler her zaman çatışma içinde karşımıza çıkmazlar. Hatta milliyetçilik ile dinler arasındaki gerilimlerin zaman içinde yumuşadığı, en azından tartışmalı konuların geri plana itildiğini söyleyebiliriz. Gerilimin yerini büyük ölçüde eklektizm almıştır.

Milliyetçilik ve din arasındaki eklenmeyi milliyetçi ideolojiyi ya da programlardan çok milliyetçi akımların ve mücadelelerin içinde gözlemek mümkündür. Polonya milliyetçiliğinin tarihi Polonya Kilisesinin tarihinden kopuk düşünülemez, tıpkı Bosna milliyetçiliğin İslami kimlik dışında düşünülemeyeceği gibi.

Din-milliyetçilik eklektizmini sadece milliyetçiliğin dine yaklaşması olarak değerlendirmek eksik kalacaktır. Aynı derecede dinlerin modern tarihleri de millileşmiştir. Bu gelişme çağımızda dinsel-milliyetçiliğin yükselişi olarak tanımlanmaktadır. Özellikle milliyetçi hareketlerin odak noktalarını teşkil eden Kafkasya ve Balkanlarda milliyetçi toplulukların dinsel duyarlılıklarının dışında mütalaa etmek zordur.

Yahudiliğin millileşmesi en kolay din olduğunu söyleyebiliriz. İsrailoğulları'na bağlı olan ve daha doğuşu ile birlikte belirli kavimle özdeşleşen Yahudilik milliyetçilik çağında bu işlevini çok kolay bir şekilde yerine getirebilmiştir.

İslamiyet'in ise milliyetçi yorumları eski dünyadaki Dar-ül Harp, Dar-ül İslam ayrımının sağladığı bir kültürel kodun milliyetçi terimler üzerinden yeniden üretilmesi şeklinde gerçekleşmiştir.

Dolayısıyla hiçbir etnik milliyetçilik yoktur ki şu ya da bu şekilde ya da ölçüde dinsel sembolleri kendi doğrultusunda yeniden üretip politize etmemiş olsun.

Bütün bunlar dikkate alındığında milliyetçilik ile dinler arasındaki çatışan tarihin çok sınırlı, ama uzlaşan tarihin daha kapsamlı olduğu düşünülebilir.

İdeoloji-Ötesi Bir Süreç Olarak Milliyetçilik

Milliyetçilik sadece bir ideoloji değildir. Milliyetçilik kültürel tarihi son derece eski olan biz-onlar ayrımının ideolojiler çağındaki karşılığıdır. Milliyetçilik bir ideoloji olduğu kadar belki ondan daha fazla olarak günlük hayatın içinde bir tür refleks olarak karşılaşabileceğimiz bir kültürel örüntüdür. Dolayısıyla milliyetçiliği duygusal bilinçten çok bilinçaltına dayanan ve akıldışı bir süreç olarak görmek mümkün olabilir. Postmodern gelişmeler dikkate alındığında onun ideolojik boyuttan çok, ideoloji-ötesi boyutlarının ön plana geçmekte olduğunu iddia edebiliriz.

TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

Osmanlı'da Gelişmeler

Osmanlı kimliği bir toplumsal kimlik değildir. Sadece belli bir hanedan soyunu ve bu soya ait olan aile mensuplarını anlatır. Dolayısıyla Osmanlı

İmparatorluğu'nun içinde Osmanlılar değil, pek çoğu yerel isimleri ile anılan topluluklar yaşamaktaydı.

Osmanlı toplumsal yapısında herkesin birlikte yaşayabileceği ortak hayatı anlatan kamusal mekânlar olmamıştır. Müslümanlar için yegâne kamusal mekân cami ve çevresiydi.

Gayri Müslimler için durum belki biraz farklıydı. Onlar da kendi mabetlerinin civarında toplanıyorlardı. Ama farklı olarak meyhaneleri vardı. Müslüman topluluklara mensup insanların bir anlamda kamusal mekânları olan kahvehaneler hatta kahvenin tüketilmesi bile uzun süre yasaklanmıştır.

Kültürel eksende Osmanlı'nın ünlü millet sistemi yer almaktadır. Buradaki kıstas tamamen dindir. Osmanlı'ya göre bir insanın Türk ya da Arap kökenli olması bir anlam ifade etmezdi. Önemli olan her ikisinin de Müslüman olmasıydı. Dolayısıyla Araplar, Türkler ya da Arnavutlar kolaylıkla aynı millete, yani Müslüman millete mensup kişiler olarak değerlendiriliyorlardı. Buradaki millet kavramı Arapçadaki Milla'nın karşılığıydı ve dinsel bir grubu anlatmaktaydı.

Osmanlı'da kamusal içerikte bir üst kültür olmamasına karşın hâkim kültürün varlığından söz edilebilir. Bu da İslamiyet'tir. İslamiyet kamusal üst-kültür değildi, ama devletin İslami nitelikte olması, Müslümanların hâkim kültürün mensupları olarak durumlarının diğer unsurlara göre daha iyi bir durumda olduğunu düşündürmektedir. Oysa bu da pratikte fazlaca işlememiştir.

Tanzimat döneminde ise özellikle Cevdet Paşa'nın eserlerinde Türk ya da Türklük kavramı dikkat çekecek derecede yer almaktadır. Ama dikkat edilecek olursa Ahmet Cevdet Paşa Türklüğü bağımsız bir değişken olarak ele almamaktadır. Ya da onun hâkim millet kavramından beklediği Türklük değil ve fakat belki içinde Türklerin de yer aldığı bir Müslüman toplumdur. Türklük kavramının doğuşunu ve özgün anlamda bir Türk milliyetçiliğinin ortaya çıkması bu dönemde de yeterince görülmemiştir.

Tanzimat döneminde muhalif bir hareket olarak Genç Osmanlılar hareketi doğmuştur. Genç Osmanlılar Hareketi'nin önde gelen isimleri Şinasi, Namık Kemal ve Ali Suavi'dir.

Ali Suavi ile hemen hiçbir konuda anlaşamayan ve sürgünde bulunduğu Fransa'da Hürriyet Gazetesini çıkaran Namık Kemal ise ateşli bir parlamento taraftarı ve Mithat Paşa'nın ısrarlı bir takipçisidir. Bunun yanı sıra, Namık Kemal'in üzerinde Mithat Paşa'nın rakibi olan Ahmet Cevdet Paşa'nın da etkileri vardır. Namık Kemal, Cevdet Paşa'nın ilk kez dikkat

çektiği İslami prensipler üzerinden bir yeniden yapılanma düşüncesini bu kez liberal kavramların İslami karşılıklarını geliştirmek tarzında yorumlamaktadır

Ali Suavi'nin düşünceleri daha sonra Ziya Gökalp tarafından sistemleştirilecek olan Türkleşmek, İslamlaşmak ve çağdaşlaşmak doğrultusunda ki tezlerin karmaşık bir örneğini oluşturmaktadır. Ama bu sistemsiz vurgularıyla da olsa Ali Suavi, daha sonra Türkçüler tarafından büyük bir sempati ile karşılanacak ve adeta Türkçülüğün babası olarak nitelendirilecektir.

Bu dönemde Türkçülüğe eğilim gösteren başlıca üç dergiden söz etmek gerekir. Bunlar Sabah, Tercümanı Hakikat ve İkdam gazeteleridir.

Tercüman-ı Hakikat gazetesini çıkaran Ahmet Mithat Efendi'nin eleştirilerine hedef olanlar kozmopolit ve Avrupa hayranı eğilimler kazanmış olan Osmanlı seçkinleridir. Ahmet Mithat Efendi, bunlara köksüzler demektedir. Bu anlamda yerlici bir kültür savunuculuğu yapması onu milliyetçilik ile ilişkilendirebileceğimiz bir özelliğidir.

Türk milliyetçiliğin gelişimi açısından bu üç matbuat arasından en fazla etkili olmuş olanı Ahmet Cevdet tarafından çıkarılan ünlü İkdam Gazetesidir. Bu gazete de Türk kültürünü merak etmeye başlayan ve bu konuda araştırmalar yapan çok sayıda kültür adamı toplanmıştır. Bu gazetenin dikkat çeken çok önemli bir yönü ilk kez " Bir Türk Gazetesidir" başlığı ile çıkmasıdır.

Türklük giderek gelişmiş Türklük kavramının Sultan Abdülhamit tarafından bile zaman zaman kullanıldığı görülmektedir. Öte yandan 1877'ye kadar orta dereceli okullarda okutulan tarih kitaplarında Osmanlı'nın soy olarak Türk olduğundan söz edilmektedir. Ama bu tarihten sonra yayınlanan okul kitaplarının hemen hemen hepsinde Osmanlı'nın atalarının Orta Asya'daki Türk boylarından geldiğine işaret edilmektedir.

Bu dönemde İkdam gazetesinde çıkan tefrikalarda Orta Asya'daki Türklerin, örneğin Pekin'de ya da Tunguz'da yaşayan ve Türkçe konuşan topluluklar hakkındaki bilgiler veriliyor. Sabah gazetesi ise okuyucularını İran'daki Türk unsurlarından haberdar ediyordu.1900 yılında İran'ın Türkçe üzerindeki yasağı kaldırması sonucu yavaş yavaş Pan-Türkistik eğilimlerin şekillenmeye başladığı görülüyordu.

İlgi sadece Türklere dönük değildi. Anadolu Türklüğün kalbi olarak kabul görmeye başlamıştı. Şemseddin Sami, Anadolu'nun ezici çoğunluğunun Türkçe konuştuğunu ve Türk ırkından geldiğini savunuyordu. Diğer unsurların büyük çoğunluğu (Laz, Çerkez ve Araplar gibi) da zaten Türkleşmişti ya da Türkleşmekteydi.

Abdülhamit dönemindeki muhalefetin adı artık genç Osmanlı değil, Genç Türkler olarak bilinmekteydi. Jön Türklerin temel kaygısı devletin ayakta tutulmasıydı ve buna en uygun olan politika da Osmancılıktı. Buna rağmen Türklük vurgusu Jön Türk matbuatının söylemi içinde hayli belirgindir.

Jön Türklerin çıkardığı Osmanlı Gazetesinde de Türklük vurgusu dikkat çekmektedir. Pek çok makale de Türklerin Abdulhamid'in baskılarından ve dış müdahalelerinden en fazla zarar gören insanlar olduğu ifade edilmiştir.

Osmanlı seçkinleri arasında Türklük kavramının yer yer yoğun bir şekilde vurgulanmasına rağmen Türk milliyetçiliğini politik-ideolojik anlamda savunanlar neredeyse yok denecek kadar azdı. Türklük vurguları daha çok kültürel planda odaklanıyordu.

Ayrıca Osmanlı'daki milliyetçi gelişmelerin toplumsal anlamda destekleyici olabilecek bir milli burjuvazi gelişmemişti. Osmanlı burjuvazisi hal Gayri-Müslimlerden oluşmaktaydı. Bunlar ise kendi ayrılıkçı-milliyetçi davalarının peşindeydiler. Osmanlı'da milliyetçiliğe eğilimli olan kültür adamlarının büyük çoğunluğu milliyetçilikle milli nitelikli bir toplumsal sınıfsal egemenlik ilişkisini kurabilmiş değillerdi

1908'de (2. Meşrutiyet) İnkılabın'ın hemen öncesinde İstanbul'da Türk Milliyetçiliğinin örgütlü ve politik bir hareket haline gelmesinin sağlayacak çok ciddi bir birikimin hazır olduğu söylenebilir.

İnkılâbın hemen ardından Abdülhamit döneminde sürgüne gönderilmiş ve ülkeye girişleri yasaklanmış olan Yusuf Akçura ve Ahmet Ağaoğlu'nun da gelmesiyle birlikte kadro artık tamamlanmış sayılabildi.

Daha 1904 yılında Yusuf Akçura Osmanlı'nın yakın geleceğinde kendi yazdığı yazıda yani üç Tarzı-Siyasette (Osmanlıcılık, Türklük, İslamcılık) bunlardan birinin ağırlık kazanacağını belirtmiştir. Ve bu eğilimler arasında sürtüşme, kutuplaşma ve çatışmalarda giderek yoğunlaşıyordu.

I. Dünya Savaşı Bağlamında Türk Milliyetçiliğindeki Gelişmeler

1908 İnkılâbının ardından Jön Türklerin partisi olan İttihat ve Terakki iktidara gelmişti. Bu partide Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük akımlarının temsilcileri vardı. İttihat ve Terakki'nin üç liderlerinden en etkilisi olan Enver Paşa, 1. Dünya Savaşı'na giden yolda son derece Pan-Turanist eksendeki bir politik-militarist uygulamayı hayata geçirmeye çalıştı. Enver Paşa'nın kurduğu ünlü Teşkilat-ı Mahsusa örgütü Asya Türklüğünün yaşadığı yerlerde çalışmalar yapmaya başladı. Bu hırslı politikalar son derece hesapsız bir şekilde yürütüldüğü ve Almanya'nın Rusya'ya dönük harekâ-

tının basit bir aracı olarak kullanıldığı için kısa sürede büyük bir başarısızlıkla ve büyük kayıplarla sonuçlanmıştır. Örneğin Enver Paşa'nın Turan'ı fethetme düşleri Allah-ü Ekber dağlarında binlerce askerin donarak ölmesine yol açmıştır. Enver Paşa 1. Dünya Savaşı'nın ardından Türkistan'a kaçmış, burada bir ordu kurarak bir süre Buhara'da tutunmuştur. Ama Kızıl Ordu'ya karşı başarılı olamamış ve bu savaşta ölmüştü.

Kemalizm, özellikle de İttihatçı kadroları tasfiye ederken anti-Turanizm bir nirengi noktasını oluşturuyordu. Mustafa Kemal Atatürk ünlü Eskişehir konuşmaları'nda politik anlamda Turancılığı kesinlikle mahkûm etmekteydi.

Bu tasfiye süreci Cumhuriyet'in ilk yıllarında büyük ölçüde tamamlanmıştır. Bununla birlikte hala politik Turanizm'in sayıları azımsanmayacak yandaşları yeni rejimin Türkiye'sinde örtük olarak varlıklarını devam ettirmekteydi.

Öte yandan İttihatçılığa özellikle de Enver Paşa kliğine fazlaca girmemiş Turanizmi sadece yumuşak kültürel çerçeve de kullanan pek çok isim (Ziya Gökalp, Yusuf Akçura, Tekin Alp ve Ahmet Ağaoğlu gibi) Kemalist harekete katılmışlardır. Bu kişiler Misak-ı Milli sınırları içinde kalan yeni yapılanmaya destek vermişlerdir.

Kemalist kadrolar Türk Ocaklarının faaliyetlerine bir aşamadan sonra güvenmemiş ve 1931 yılında Ocaklar kapatılmıştır. Türk ocaklarının yerini alan Halkevleri ise zaten doğrudan doğruya Kemalist kültür organları olarak kurulmuştur.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında gözlenebilecek olan Turancılığın duraksaması olgusu sadece tasfiyeler ve sıkı kontrol ile açıklanamaz. Cumhuriyet'e intikal eden Turancılığın ağır topları zaten hayli yaşlı durumdaydı. Bunlar arasında Ziya Gökalp 1924, Necip Asım, Yusuf Akçura ve Ahmet Ağaoğlu 1930'larda, Mehmet Emin Yurdakul 1944'te ölmüşlerdir. Bu durum Turancı kan kaybını arttıran bir başka gelişmeydi.

Daha sonraları ise Kemalist resmi tarihçilik şaşırtıcı bir şekilde politikadan tasfiye etmiş olduğu Turancılığı yeniden harekete geçirdi. Güneş Dil teorisi, Türk ırkının dünya medeniyeti üzerindeki hâkimiyet iddiaları gibi bir kültür politikası geçerlilik kazandı. Bu tezlerde dikkat çekici olan Turancı perspektif ile Anadoluculuğun arasında kurulmaya çalışan eklektizmdir.

Kemalizm'in milliyetçilikle etkileşimi çerçevesinde 1920'lerdeki Türk Tarih Kurumu'nun yayınlarında örneğin ders kitaplarında ve zaman zaman Kemalizm'in resmi gazetesi durumunda olan Ülkü'de Turancı bir söylem

dikkat çekmektedir. Ama bu söylem devlet ideolojisinin içinde hayli dönüştürülmüş olan ve yumuşatılmış olan bir söylemdir.

Mustafa Kemal, Türkçülüğün kültürel birikimini devralmış ama bu birikimi farklı konjoktürlerde son derece pragmatik bir şekilde kullanmıştır. Örneğin Yusuf Akçura Cumhuriyet,'in ilk yıllarında hayli saygı görmüştür. Onun Jön Türkler, hele hele İttihatçılara karşı mesafeli tutumu, öte yandan daha başlangıcında Anadolu'daki Kurtuluş Hareketi'ne tereddütsüz katılması yeni rejimin gözünde Akçura'yı çok saygın bir noktaya getiren faktörlerdi. Üstelik Atatürk, bu son derece zeki ve birikimli milliyetçinin niteliklerinin farkındaydı. Akçura, milliyetçi süreçlerde sınıfsal dinamiklerin rolünü son derece ustalıklı bir şekilde kavramakta ve dile getirmekteydi.1923 İktisat Kongresi de bu doğrultuda milliyetçilik ile bağdaştırabilmesi hayli zor olan liberal bir ekonomi-politik anlayıştır.

Kısacası Kemalizm özellikle 1925'den sonra yukarıdaki değerlendirmeden de anlaşılacağı gibi pragmatik bir tutumla Türkçülük dışındaki (özellikle Kürtlere) karşı asimilasyon ve fiili saldırı başlatmıştır. Bu durum günümüze kadar konjoktüre de bağlı olarak farklı düzeyler de bütün hızıyla devam etmektedir.

II. Dünya Savaşında Milliyetçi Gelişmeler

Bu dönemde Osmanlı'dan gelen Türkçü kuşak içinde ırkçılığı belirgin olarak telaffuz etmiş olan önemli figür eski bir Jön Türk olan Dr. Rıza Nur'dur. Rıza Nur'un bir tıbbiyeli olması da ayrıca dikkat çekicidir.

Abdullah Cevdet Bey'in temsil ettiği Tıbbiye ırkçılığı Türk pozitivist gelenekleri içinde değerlendirmesi gereken kültürel bir nitelik taşır. Bu düşünceleri politik bir ırkçılığa taşıyan kişi Dr. Rıza Nur olmuştur. Gerek Rıza Nur gerekse onun manevi oğlu olan Nihal Atsız da dile gelen 1930 ve 1940'lı yılların ırkçılığı ideolojik ve politik bir çizgide değerlendirmesi gereken bir içerik taşır.

Yeni-Turancılığın politik manifestolaşması ise 1930'lu yılların başında çıkan Atsız Mecmuası'nda izlemek mümkündür. Derginin Dış Türkler'in kültürel hayatları üzerinde odaklaşan çalışmaları keskin bir politik ırkçı Turancı açılımla taçlanır.

Bu dergiyi yine ırkçı söylemi hayli belirgin olan Orhun Dergisi izler. Bu derginin de keskin bir militan söylemi dikkat çekmektedir. Nihal Atsız açıkça Türkistan ve diğer Türk yurtları bizimdir diye yazmakta ve yayılmacı bir milliyetçiliğin bayraktarlığını yapmaktaydı.

1934'te Orhun ve benzeri dergiler kapanmış, bunun yerine özellikle MTTB (Milli Türk Talebe Birliği)'li gençleri son derce etkilemiş olan Nihal

Atsız kadar tanınmış bir Türkçü olan Reha oğuz Türkkan'ın yazarlığını yaptığı ve Türk ırkı her şeyin ve diğer ırkların üstündedir sloganları ile çıkan Çağatay. Ergenekon, Bozkurt, Gökbörü, Çınaraltı, Tanrı dağı, Türk Amacı gibi yayınlar almıştı.

Turancı dergilerde ırkçılık, anti-semitizm, anti-komünizm ve Sovyet düşmanlığı ile el ele radikalleşmekteydi. Orhun Dergisi'nde Nihal Atsız Türkiye'de yaşayan ve Türk kanından olmayan unsurlara özellikle de Yahudilere çatmakta ve açık bir semitizm yapmaktaydı. Orhun ve Atsız dergilerini izleyen ve yukarıda adı geçen dergilerde Anti-semitizm duyguları yoğun bir militarizm çerçevesinde daha da derinleşecektir.

Turancı militarist heyecanları destekleyen ve ırkçılığın yükselişinde hayati rol oynayan bir diğer gelişme de Hatay Meselesi'nin Türkiye lehine çözülmesiydi. Bu ilk kez açık olarak Misak-ı Milli'nin genişleyebileceği doğrultusunda bir inanç yarattı. Böylelikle Türk milliyetçi çevreleri irredantist (yayılmacı) bir beklenti içine girdiler.1937 yılında yapılan ünlü Hatay mitingi ve buradaki ateşli söylevler bunun kanıtı sayılabilir.

Turancılar arasında her şeye rağmen bir birlik yoktu. Kabaca özetlemek gereklirse başlıca beş grup mevcuttu.

Bunlardan bir tanesi başını Türkistan göçmeni tarih profesörü olan Zeki Velidi Toğan'ın çektiği ve dış Türkler ya da ağırlık olarak Türkistan'da yaşanan sorunlara odaklanmış olan bir grup diğerlerine göre hayli yalıtılmış durumdaydı.

İkinci grup Nihal Atsız ve kardeşi Nejdet Sancar'la birlikte anılmaktaydı. Söylemleri son derece keskindi. Nihal Atsız kendisini biraz de Hitler'le özdeşleştirmek suretiyle hareketin lideri olarak görmekteydi. Atsız grubu Turancılar arasında en örgütlü olandı. Eski Jön Türk ya da İttihat ve Terraki hücrelerini andıran biçimlerde örgütlenmekte ve kendi aralarında şifreli bir mücadeleyi sürdürmekteydi.

Üçüncü grup Dr. Rıza Nur ve çevresiydi. Hareketin en yaşlı isimlerinden birisi olan Dr. Rıza Nur'un grubu sayıca azdı. Ölümünden sonra pek çoğu Nihal Atsız'a yakınlaştı.

Dördüncü grup ise Bozkurtçular adı altında Reha Oğuz Türkan çevresinde toplanmıştı. Reha Oğuz Türkan, Nihal Atsız'ın en önemli rakibiydi. Onun grubu da en az Nihal Atsız'ınki kadar etkiliydi. Bu iki lider birbirlerini gerçek anlamda Türk olmamakla suçlamaktaydı. Reha Oğuz, Nihal Atsız'ı ırkçılığını faşistleştirmekle ve Hitlerci çizgiye getirmekle eleştiriyordu.

Ilımlı Turancıların yer aldığı beşinci grup Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Ziya Ortaç gibi şairlerin Çınaraltı Dergisinde bir araya gelmişlerdi. Turancı-

lığa Ziya Gökalp çizgisinde bakıyorlardı.

İşin ilginç bir başka boyutu Turancı nitelikleri son derece belirgin olan dergilerde Reha Oğuz Türkan ve Nihal Atsız gibi bu davanın ateşli militanlarının yanı sıra Suat Kemal Yetkin ve Mahmut Esat Bozkurt gibi iktidara yakın kişilerin de yazmasıdır. Bu gelişmelere paralel olarak CHP'nin söylemi de oldukça ırkçı bir doğrultu kazanır.1942 yılının ortalarında Refik Saydam'ın vefatından sonra yeni hükümeti kuran Şükrü Saraçoğlu kabine programına oldukça keskin sayılabilecek bir Türkçü-Turancı söylemle takdim etmekteydi.1940'lı yıllarda özellikle de MTTB içinde örgütlenmiş gençler arasında (bunların bir kısmı üniversite öğrencisi, diğerleri ise öğretmen ve asker kökenliydi.) ırkçı düşünceler hızla yayılmaktaydı.

CHP bu örgütü kontrol etmekle hayli sıkıntıya düşmekteydi. Tersine, söylemini MTTB'ye yakınlaştırdı. Ayrıca Almanya'nın Sovyetler Birliği karşısında elde ettiği başarılar Turancı çevrelerde büyük umutlar doğurmaktaydı. Sovyetlerin dağılmasının Türklerin birliği adına büyük bir fırsat olduğuna inanan Turancılar kendilerini büyük bir heyecana kaptırdılar.

Yine Almanya, Turancıları ve Turancı beklentileri sonuna kadar kendi politikaları doğrultusunda manüpüle etmiştir. Örneğin Rusya'nın işgali sırasında oradaki Turancı milliyetçilerle Alman ordusu arasındaki işbirliği bunun göstergesidir.

İç politika da ise hükümet anti-komünizm doğrultusunda Turancılardan fazlasıyla yararlanmıştır. Özellikle Türk komünistlerin, bunların Sovyetlerin uzantısı gibi görüldüklerine kuşku yok, sindirilmesinde ırkçı geçlik hayli etkili olmuş denebilir. Bu çatışmayı sembolize eden ünlü politik dava ya da kavga Nihal Atsız ile Sabahaddin Ali arasında yaşanmış, 1945'de Tan Gazetesi'nin ve Zingirli Hürriyet Gazetesinin tahribatı ise söz konusu çatışmanın ulaştığı şiddet boyutlarını sergilemiştir. Denilebilir ki Türkiye,'de ırkçı oluşum uzun yıllar boyuca sürecek sağ-sol çatışmasının da değişmez aktörlerinden birisi olan aşırı sağı ortaya koymakla işlevsel olmuştur.

Politik iktidarın uzaktan kullandığı ve himaye ettiği Turancılık akımı, savaşın sonlarına doğru Almanya'nın yenilgisinin kesinleşmeye başlaması üzerine adeta bir kambur gibi durmaya başladı.1944 yılında 20 Şubat ve 21 Mart'ta Nihal Atsız'ın hükümeti yeteri kadar Türkçü doğruluda faaliyet göstermemiş olmakla eleştirdiği ve yeniden çıkarmaya başladığı Orhun Dergisi'nde yayınladığı Şükrü Saraçoğlu'ya açık mektup başlıklı keskin yazıları bardağı taşırdı. Hükümetin tepkisi de çok sert oldu ve Orhun Dergisi kapatıldı.Bu kez Turancılar sokağa döküldüler.İstanbul'daki taşkın gösteriler bastırıldı ve büyük çaplı bir Turancı tevkifatı yaşandı.Başta Nihal Atsız , Reha

Oğuz Tülken , Zeki Velidi Togan, Peyami Safa , Hikmet Tanya, Fethi Tevetoğlu gibi tanınmış kişiler olmak üzere çok sayıda Türkçü tutuklandı.İsmet İnönü bu olayın ardından yaptığı bir konuşma da Turancılığı kesin bir dille mahkum etti.

Çok partili hayatta da Turancılık-milliyetçilik tartışmaları durulmadı. Türkçü-Turancı çevreler varlıklarını 2. Dünya Savaşı'ndan sonra da özellikle soğuk savaşın anti-komünizmi dâhilinde sürdürmüşlerdir. Türkiye'nin Kıbrıs başta olmak üzere bölgesel sorunlarının da zaman zaman tırmanma gösterdiği 1950 ve 1960'lı yıllarda Türkçüler kendi matbuatlarında ve Türk Kültür Ocağı, Türk Kültür Derneği ve Milliyetçiler Birliği Federasyonu gibi teşkilatlarda bu konulardaki duyarlılıklarını ortaya koymuşlardır.

MHP Ekseninde Türk Milliyetçiliği

1960'lı yılların sonlarına Türkiye'de Turancı-ırkçı anlamda bir milliyetçiliğin politik hayattaki etkinliğinin azalmaya başladığı yıllardır. Artık daha geniş bir tabana yayılmak adına dinselliği de içeren bir ideolojik dönüşüme ihtiyaç duyulmaktaydı. Milliyetçilerin yeni düsturu "Rehberimiz Kur'an, hedefimiz Turan" olarak sloganlaştırılmaktaydı.1960'lardaki ünlü Türkiye Komünizmle Mücadele Derneği sadece Necdet Sancar ve Zeki Velidi Togan gibi Turancıları değil aynı zamanda Nurettin Topçu ve Peyami Safa gibi dinsel bir muhafazakârlığı savunan diğer milliyetçileri de bünyesinde toplamaktaydı.

Irkçılıklarını ve Turancılıklarını dinsel temalardan ayrı tutmak yolunda çaba harcayan kesimler 1963 yılında Türkiye Milliyetçiler Derneğini kurdular. Bu dernekte Nihal Atsız, Nejdet Sancar, Hikmet Tanya ve İsmail Hakkı Yılanoğlu gibi isimler yer almaktaydı. Bu gelişmeye karşı milliyetçiliği dinsel bir çerçevede algılayan ve İslam ile bütünleşmeye özen gösteren çevreler başka toplantıda İbrahim Kafesoğlu'nun önderliğinde ve manifestosunda bir araya geldiler. Anti -Komünizm bu çelişkileri yumuşatan biricik yapıştırıcıydı. Ama anti-komünist duygular İslami bir milliyetçilik ile birlikte ırkçı anlamdaki Turancı milliyetçilik arasındaki hesaplaşmayı bir yerden sonra engelleyemeyecektir.

1960 askeri müdahalenin ardından yeniden işlemeye başlayan Türk Demokrasisi artık daha çok sayıda partiyi içermekteydi. Türkçüler de artık politik bir örgütlenmenin önemine inanmaya başlamışlardı.1944 milliyetçiler davasında adını duyurmamış olan 1960 ihtilaline de bir asker olarak bizzat katılmış olan Alparslan Türkeş ve arkadaşları CKMP (Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi)'ne 1965'te egemen oldular. Bu parti daha sonra MHP'ye dönüşecektir.

1970'lere doğru Bozkurt gibi bir sembol yaşatılmaya devam etmekle birlikte Alparslan Türkeş'in söyleminde Esir Türkler sık vurgulanan bir husus olmakla birlikte genel olarak Turancı temalar ve Dış Türkler ilişkin vurgularda bir yumuşama görülecek, buna karşın İslami unsurlar güçlenecektir. Parti'nin dinamik gençlik tabanını oluşturan Ülkücü Hareketin "Tanrı Dağı kadar Türk Hira Dağı kadar Müslümanız" sloganı Turancılığın Türk iç politikasına dönük yeniden biçimlendirilmesini gösteren bir örnektir.

İslama mesafeli yaklaşan ve Alparslan Türkeş 'e göre daha radikal bir ırkçılığı savunan, parti içinde kendisine Şamanistler de denilen Nihal Atsız ve arkadaşlarının MHP hareketinden uzaklaştırılması ve bu gidişatın milliyetçiliğin politik kulvardaki yansımasıdır. Bütün bunların özeti sayılabilecek diğer bir gelişme ise milliyetçiliğin kesif bir İslami çizgide yorumlayan ve gençlik üzerinde karizmatik bir etkiye sahip olan Necip Fazıl Kısakürek 'in 1970'lerde MHP'ye iltihakıdır. Bu gelişmelerden sonra MHP'nin 1970'lerdeki ünlü Milliyetçi Cephe hükümetlerine ortak olabilecek kadar güçlendiğine tanık olmaktayız.

DP iktidarı da resmi ideoloji olarak Kemalizm'i bir anlam değişikliğine uğratmıştır. Milli Eğitim DP iktidarı döneminde dinsel öğelerle takviye edilmiş bir Kemalist anlayışı yangınlaştırmaya çalışmıştır. Eş deyişle DP Türkiye Cumhuriyeti'nin rejim ideolojisi olarak Kemalizm'in dinsel bir yorumunu geliştirmeye ve yerleştirmeye çabalamıştır. Popülist kültür politikaları aracılığıyla hayli serbestleştirdiği halk İslam'ını dinsel öğelerle yumuşattığı Kemalizm ile kontrol etmek ve ilkini ikincisine dönüştürerek devlet-topluluk karşıtlığını aşmayı hedeflemektedir.

12 Eylül ve Türk-İslam Sentezi

Türkiye'de milliyetçilik 12 Eylül askeri rejiminin Türk toplumunda yaygın olarak depolitizasyon sağlamak yolundaki baskılardan nasibini almıştır. MHP hareketinin görünür ve legaldeki politik kadroları dağıtılmış ve tasfiye edilmiştir. Ama işin ilginç yanı 12 Eylül rejiminin ideolojik yapısının üzerinde çok tartışılan ve MHP'nin politik çizgisine çok yakın olan Türk-İslam sentezine dayandırılmasıdır. Askerlerin söylemi özellikle de 12 Eylül'ün önderi durumunda olan Kenan Evren'in konuşmaları bu çizgiyi açık bir biçimde kesinlemektedir. Yine 12 Eylül'ün entelijensiyası konumunda olan İbrahim Kafesoğlu'nun Türk-İslam sentezi olarak tanımladığı düşüncelerini savunan Aydınlar Ocağı söz konusu ideolojik formülasyon mimarıdır.

12 Eylül'ün ideolojik yapısını veren Türk-İslam sentezi demagojik düzeyde dinselleştirilmiş bir Kemalizm'i koyu bir devlet ethosu ile harmanlamıştır.

12 Eylül'ün ideolojik yapısı din-milliyetçilik ve devletçilik gibi bir çizgiye oturmuş olmakla birlikte ekonomik politikaları hızla liberal bir düzleme kaymıştır.

ANAP ve Türk Milliyetçiliğinin 1980 sonrası Politik Temsili ANAP iktidarı, Türk ekonomisini dünya ekonomisi ile bütünleştirmek hedefini gütmekteydi. Bu liberal ekonomi anlayışı politik bir açılım taşımamış, ANAP'ın eski AP, MSP ama daha ağırlıklı olarak MHP kökenli kadroları 1980'lerde dünyada yükselen yeni sağ'ın milliyetçi-muhafazakâr ve mukaddesatçı politikalarını partiye taşımakta son derece etkili olmuşlardır. Ayrıca ANAP'ın sahiplenmek istediği doğrultulardan birisi milliyetçiliktir. Nitekim Partinin kadroları arasında Halil Şıvgın, Ercüment Konukman ve Agâh Oktay Güner gibi çok sayıda milliyetçi ve MHP kökenli politikacıya rastlamak mümkündü.

ANAP'ın ideolojik örgüsünde yatan milliyetçilik, ağırlıklı olarak dinsel bir nitelik taşımaktadır. Bu milliyetçiliğin bir diğer özelliği pragmatikliğidir. Yani doktiriner ve katı ideolojik, bir bakıma da çocukluk hastalıklarını yenmiş bir milliyetçiliktir bu, ANAP ideolojisinin üçüncü özelliği ise içerdiği temaların eklektik bir manzara sergilemesidir. Sadece din ile milliyetçiliğin bütünleştirilmesi anlamında değil, aynı zamanda örneğin hayli sulandırılmış bir şekilde Atatürkçülüğün gizil, örtük bir Turancılık yorumlaması dikkat çekmektedir.

SONUÇ VE ÇÖZÜM ÜZERİNE

İki kutuplu dünyanın çözülmesi, bölgesel dünyada çok sayıdaki belirsizliği de doğurmuştur. 1980'lerin ortalarından başlayarak politik literatür mikro-milliyetçiliklerin yükseldiğinden bahsetmektedir. Türkiye'nin içinde bulunduğu politik coğrafyada bu gelişmeler çarpıcı bir şekilde yaşandı. 1990'larda Türk Milliyetçiliğinin duyarlılık noktalarını artık ne klasik anlamda bir antikomünizme de Kaf Dağı'nın ardındaki soyut bir Turancılık düşü belirlemektedir. Türk Milliyetçiliği yetmiş yıldır karşılaşmadığı derecede sahici sorunlarla karşılaşmaktadır. Çözülen Balkanlar'da Türk ve Müslüman topluluklarının durumu yine bu çerçevede zorunlu göçe maruz bırakılmış Bulgaristanlı Türklerin Türkiye Cumhuriyet'i sınırlarına yığılması, Batı Trakyalı Türklerin Yunanistan'da yaşadığı sıkıntılar Kıbrıs meselesinin uluslar arası platformda yarattığı bunalımlı durumlar Türk milliyetçiliğinin gündemini oluşturmaktadır.

1990'lı yıllar ise Türk milliyetçiliğinin toplumsal bir duyarlılık kazandığı yıllar olarak belirmektedir. Dış sorunların yanı sıra milliyetçi duyarlılıkların yükselişinin ardında Türkiye'nin karşı karşıya kaldığı Kürt gerçekliğinin ulaştığı boyutların ciddiyeti de rol oynamaktadır.

Günümüzde gelişmeler gayri resmi milliyetçiliğin radikalizmi üzerine inşa olmuş milliyetçiliğin taşıyıcı olarak MHP'ninde yeniden güç kazandığına işaret etmektedir. MHP özellikle Sovyetler'in çözülmesinden sonra Türk dünyasında yaşanan süreçlere bağlı olarak giderek dinselleşen milliyetçi söylemini frenlemiş ve yeniden Turancı sicilini canlandırıcı politikalara yönelmiştir.

Bu arada milliyetçi çevreler arasında dinsel ve dinsel olmayan milliyetçilik tartışmaları yeniden alevlenmiştir.12 Eylül döneminde yargılanan ve mahkûm olan çok sayıda ülkücü-faşist genç hapishaneler de İslam'a daha yoğun bir ilgi duymuş ve partilerini bu konuda zayıf bulmaya başlamışlardır. Bu akımın temsilcisi olan ve MHP'den kopan eski Ülkücü Ocakları Başkanı Muhsin Yazıcıoğlu BBP (Büyük Birlik Partisi) 'yi kurmuştur. MHP'de dinsel söylemin hayli kabul gördüğü dönemler de bile radikal bulunan Seyid Ahmet Arsavi'nin din ve milliyetçilik arasında kurduğu ve Türk-İslam ülküsü olarak tanımladığı Ortodoks ilişki BBP ve ona bağlı Nizam-ı Âlem Ocakları'nın hâkim ideoloji olarak belirmektedir. Öte yandan MHP ve ona bağlı olan Ülkü Ocakları'nda, İslami söylem gerilemiştir.

Sovyet bloğunu çöküşünün ve Türk Cumhuriyetleri'nin kuruluşunun hemen ardından söyleminde Turancı temaları canlandıran MHP, 1960'larda olduğu dibi yeniden kendisine taban bulma krizine girmiştir. Türk milliyetçiliğinin karizmatik önderi durumunda olan Alparslan Türkeş'in ölümü sonrasında parti içerisinde yaşanan kadro çalışmaları sancılı bir şekilde yaşanmış ama Devlet Bahçeli'nin etrafında çok az bir kayıpla yeniden birleşmişlerdir.

Sonuçta bu değerlendirmelerden de anlaşılıyor ki tarihte ve toplumda hiçbir şey yok olmuyor. Konjoktür ve dönemlere göre dönüşüyor yer yer biçimsel değişikliklere uğruyor fakat özü varlığını ve sürekliliğini devam ettirtiyor.

Son günlerde giderek hızlanan milliyetçilik eğilim ve tartışmalarına karşı yukarıdaki değerlendirmeden de referans alarak tutarlı, kararlı her cephe de mücadele sürdürmek gerekmektedir. Sosyalistler enternasyonalistlerdir, onlar için ve işçi sınıfı için vatan yoktur, çünkü vatan mülkler toplamıdır. Fakat yüne sosyalistler her türlü akıma olduğu gibi konumuz olan milliyetçiliğe de duyarsız kalamazlar, milliyetçiliğin panzehiri "sol" özellikli bile olsa milliyetçilik değil, sosyalizmdir. Milliyetçiliğin tonları arasında farklılıklar bulunsa da varacakları yer aynısıdır. Yani kapitalizm kutsanması şovenizm ve ırkçılıktır. Ayrıca her tondan milliyetçiliğin egemen eğilimi çifte standart tavrıdır. Şöyle ki Almanya'da cami açılması engellense bu ırkçılık olarak lanse edilir. Ama aynı durum yani gayri-Müslimlerin ibadet yerleri açmaları vs. gibi durumlar misyonerlik faaliyeti, bölücülük olarak değerlendirilir. Yine

bir yabancı futbolcu isim değiştirip Türk ismini aldığında bu milliyetçilik olur, aynı şey başka bir ülke de Türk birisi yapsa hain olarak değerlendirilir. Yine Yunanistanda, Bulgaristan'da Türk kökenlilere yapılan baskılar ırkçılık olarak değerlendirilir.Yanı başlarında Kürtlere (işlerine geldiklerinde bizim kardeşlerimiz dedikleri) karşı yapılan mezalimleri ya görmemezlikten gelirler ya da PKK'nın destekçisi oldukları dolayısıyla hak ettikleri söylenir.

Fakat MHP milliyetçiliği ile CHP, TKP ve hatta İP milliyetçiliği bir ve aynı değillerdir. Yine de milliyetçilikte ısrar bu partileri ister istemez MHP ile birçok konuda aynı çizgiye getirmekle kalmıyor, örgütsel anlamda birlik çabaları da görülüyor. Ancak sosyalistler (ezilen ulus milliyetçiliğinde olduğu gibi) farklılıklara karşı tavırlarında tutarlı ve demokratlardır. Dolayısıyla her türden boydan milliyetçiliğe karşı ideolojik-siyasi-pratik mücadele verilmeli fakat sınıf perspektifi ve sosyalizm alternatifi unutulmamalıdır.

Avrupa Birliği'nin Romanya'daki azınlıklara duyarsız kalmaları eleştirilir. Fakat AB'nin azınlıkların bu arada esas olarak Kürtlerin haklarını savunması bölücülük, iç işlere karışma olarak lanse edilir. Yine kedisinden olmayana ya sev ya terk et denilir. Aynı şeyi yabancı bir ülke Türklere yapsa bu ırkçılık olur. Bu örneklerden de anlaşılıyor ki her ondan milliyetçilik potansiyel anlamında bünyesinde sürekli şovenizm ve ırkçılığı barındırır.

Kaynakça ve Okuma Listesi:

Milliyetçilik, Sömürgecilik ve Yazın- Terry Eagleton- Fredric Jamesan, Edward W. Said
Milli Kimlik-Anthony D. Smith
Mukayeseli Sosyal Teori ve Tarih Bağlamında Milliyetçilik- Süleyman Seyfi Ögün
Milletler ve Milliyetçilik-E. J. Hobsbawn
Milliyetçilik ve Enternasyonalizm-Jack Woddis
Azgelişmiş Ülke Milliyetçiliğ-Baskın Oran
Milliyetçiliğin Kara Baharı-Tanıl Bora

ÖNSÖZ 5
EKONOMİ POLİTİK 15
MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİM DEĞERLENDİRMESİ 47
EMPERYALİZM 75
FELSEFE ÜZERİNE 103
DEVLET ÜZERİNE 151
DEVRİM ÜZERİNE 171
DEVRİMCİ İŞÇİ ÖRGÜTÜ-PARTİSİ 189
F A Ş İ ZM VE TÜRKİYE'DE FAŞİZM 209
T O P L U M L A R 255
TROÇKİZMİN TARİHİ 293
BÜROKRATİK DEVLET KAPİTALİZMİ 311
DEVRİMCİ MARKSİST GELENEK 355
DİN VE TÜRKİYE'DE İSLAM 367
DİN VE TÜRKİYE'DE İSLAM 413
PSİKOLOJİ ÜZERİNE 427
SOSYOLOJİ ÜZERİNE 455
SOSYAL DEMOKRASİ 477
İNSANIN OLUŞUMU 497
AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE 523
U L U S A L S O R U N VE KÜRT SORUNU 537
ERMENİ SORUNU 569
KIBRIS SORUNU 601
MİLLİYETÇİLİK ÜZERİNE 629

Türkiye'de sosyalistler iki önemli yıkım yaşadılar, bunlar 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi, 1989-1991 yılarında Doğu Avrupa ve Sovyetlerin yıkılması, 12 Eylül Darbesi sosyalistleri fiziki, ideolojik, siyasi ve örgütsel olarak ezdi geçti. Doğu Avrupa ve Sovyetlerin yıkılması ise var olan "umutları" "inançları" aldı götürdü. Bu iki olay sonucu yaşanan med-cezir sosyalistleri yeni yol arayışlarına sevk etti. Bir kısım sosyalist yıkımın şiddetine direnemeyerek (birçok nedenin bileşkesi sonucu) safları terk etti, kalanlar ise şok ve şaşkınlıkla tabir uygunsa sağa sola saldırmaya başladılar.

Marksizm içinde kalınarak (gelişme, değişme, zenginleştirme varsa yanlışlardan arındırmayı dikkate alarak) her konunun ve sorunun aşılacağı mümkün ve zor değilken, onların bir kısmı (kendi siyasi çizgilerinin yeterli ve net olmamasından dolayı) siyasi yaşamlarını dışardan (Marksizm dışında) aramaya başladı ve başatlığı Marksizm'in yeterince üzerinde durmadığı psikoloji, sosyoloji, sanat, post akımlar, sivil toplumculuk ve marjinal konular üzerinde yoğunlaşmaya başladılar.

Diğer bir kısım ise Marksizm'in temel konularını dikkate alsalar da mutlakçı, tutucu, statükocu, bir şekilde o konuları değerlendirdiler. Siyasi çizgilerinin gereği de zaten böyle tezahür ediyordu.

Bu durum zaten iki yıkımla prestij kaybeden sosyalistleri daha da yıprattı, açmazı devam ettirdi. Işte biz bu olumsuzluğa mütevazı bir şekilde de olsa el koymaya, şok ve şaşkınlığı dayatmaya olumsuzluğu olumluluk anlamında aşmak doğrultusunda yazmaya başladık, temel amacımız ise Marksizm içinde kalınarak her konunun biraz çaba sonucu netleşeceği, var olan boşlukların doldurulabileceği, ihtiyaçlara cevap vereceği noktaları çözebileceğine olan inanç ve güvenimizdi.

kitapsan
25,00 TL

ISBN 978-975-6452-25-7
9 789756 452257

YENİ yayınları